

ZEGERI BERNARDI
VAN ESPEN
JURIS UTRIUSQUE DOCTORIS,
& SACRORUM CANONUM Professoris
in Academia Lovaniensi,

OPERUM,
Quæ hactenus in lucem prodierunt,

PARS QUINTA;
COMPLECTENS

TRACTATUM HISTORICO-CANONICUM
In omnes Canones Conciliorum tam Græcos, quàm Latinos, unanimi utriusque Ecclesiæ Græcæ & Latinæ consensu probatos,

NECNON BREVE COMMENTARIUM

AD DECRETUM GRATIANI.

LOVANII,
SUMPTIBUS SOCIETATIS.
ANNO M. DCC. XXXII.

Cum Approbationibus, ac Permissu Superiorum.

P R Æ F A T I O.

NOtissimum est, Ecclesiæ in suis condendis Decretis sive Canonibus unicum scopum studiumque esse, proponere regulas, è quibus Fideles, ac præcipue ejus Ministri morum suorum vitæque normam sumant; optimumque Ecclesiæ administrandæ genus haurire queant.

Porro sicuti in Sanctorum Patrum scriptis purissima morum ac disciplinæ principia, Evangelicam simplicitatem ac sanctitatem spirantia exhibentur, ita quoque in illis potissimum Canonibus, quos Patrum ætas parturivit, purior illa morum disciplina conspicitur.

Ecquid enim sunt Canones, quos Patres edidere, nisi particulares quædam quasi conclusiones è principiis in suis scriptis fusius propositis, eductæ? Ut recte notat pius ille Parisiensis Cancellarius Joannes Gersonius: *Ex primis enim principiis*, ait, *quæ nobis SS. Patres in suis scriptis exhibuerunt, originantur, sicut è fonte fluvii conclusionum particularium in Sacris Canonibus contentarum.*

Hinc nemo non videt, quam non modo utilis, sed quodammodo necessaria sit Clericis Canonum lectio, non tantum quia singulari Canonum studio *Canonistæ* dicuntur; verum & iis, qui à studio Theologico *Theologi* vocantur: nimirum ut in illis optimam Ecclesiæ administrandæ normam conspiciant.

Unde illud Cœlestini I. *Nulli Sacerdotum liceat ignorare Canones.* Et illud Concilii Carthaginensis VI. ad suggestionem S. Augustini: *Placuit ut ordinandis Episcopis, vel Clericis ab ordinatoribus placita Conciliorum auribus eorum inculcentur, ne se aliquid contra Statuta Concilii fecisse pœniteat.* Est Canon 18. in Codice Ecclesiæ Africanæ exhibitus.

Et quidem adeo necessaria est Canonum lectio, si Christiano Lupo credimus in præfatione Schollorum, ut „ ex quo antiquorum Canonum & intelligendorum & observandorum cura apud nos cœpit tepescere, irrepere in Scholas cœperit subtiliter disputandi & probabiliter opinandi licentiosa eum prurigine & sine fræno libertas. E Scholis in Ecclesiæ ambones, & hinc in fidelis populi mores transiit, atque ita purum avitæ, moralis præsertim Theologiæ, vinum cœnosa humanæ per peccatum obscuratæ rationis aqua miscuit, & lucidum Evangelicæ vitæ aurum vertit in scoriam multæ corruptionis. Patrum cordibus in filios reducendis nulla via compendiosior, quam reditus, verum sale conditus, ad antiquos, nostris novissimorum temporum infirmitatibus congruos Canones, quos S. Leo Magnus alta voce prædicat esse Spiritu Dei conditos, totius Mundi reverentia consecratos, & usque ad sæculi finem, utique in electorum cordibus permansuros.

Hæc probe intelligebat S. Carolus, ideo *Canonum ea scientia ipsi perjucunda erat, quæ Patrum mores & acta, repræsentans Ecclesiæ componendæ atque ordinandæ rationem continet: Dolens autem eos communi consuetudine tantummodo Canones ad interpretandum seligi, qui ad lites judiciaque valent; constituit ipse qui iis declarandis præesset, unde Sacra Majorum instituta & ritus, optimumque Ecclesiæ administrandæ genus hauriretur.* Petrus à Basilica in ejus vita *lib. 7. cap. 11.*

Neque Clericis, iisve, qui Ecclesiæ administrandæ vi sui officii præsunt, hæc Sacrorum Canonum ac avitæ Patrum disciplinæ notitia solum utilis ac prope necessaria est: sed & iis, qui Civilibus & Regiis Tribunalibus præfecti sunt, aut se disponunt, ut iis aliquando admoveantur.

Cum enim spectata moderna non Belgii tantum, sed & Galliæ aliorumque Regnorum disciplina quæstiones Ecclesiasticæ disciplinæ frequenter devolvantur ad Regia Tribunalia: imo vix quidquam alicujus momenti disciplinam exteriorem concernens cum effectu decernere queant Episcopi, ni Regia auctoritas assistat: vix dici potest, quam Episcopis aliisque Pastoribus in restauranda, aut sustinenda puriori Ecclesiæ disciplina sint impedimento Ministri Regii; dum antiquorum Canonum, & purioris Ecclesiasticæ disciplinæ plane expertes, quidquid à relaxata aut collapsa disciplina dissonum apparet, quasi noxiam & periculosam novitatem abominantur, & rejiciunt.

At è contra, cum Regii Ministri Sacrorum Canonum atque sincerissimæ Ecclesiasticæ disciplinæ scientia probe sunt imbuti, mirum, quid non in redintegranda, aut sustinenda, aut promovenda optima illa Ecclesiæ disciplina valeant: idque non tantum Episcopis ceterisque Ecclesiæ Ministris sua auctoritate assistendo; sed insuper tanquam Sacrorum Canonum ab Ecclesia constituti Vindices & Executores, eam auctoritate Regia promovendo, aut collabentem sustinendo, vel collapsam restaurando.

Verum quia non omnibus, quibus SS. Canonum & Ecclesiasticæ disciplinæ notitia convenit, vacat fusiores Conciliorum tomos, aut longos Canonum commentarios pervolvere, nec inutile, nec ingratum fore credidi, Canones illos Conciliorum tam Græcos, quàm Latinos, quos Ecclesia Græca & Latina jam à multis sæculis probavit, ac pro Regulis Ecclesiasticæ disciplinæ suscepit, repræsentare, ac compendiosis scholiis tam ad sensum Canonum, quàm ad notitiam disciplinæ conducentibus, explanare.

Et licet hos inter Canones sint nonnulli, qui Synodus particulares duntaxat habent auctores, quia nihilominus universalis Ecclesiæ consensu in Codicem Canonum recepti & probati sunt, merito de his omnibus dici posse videtur, quod de Nicænis dixit Leo Magnus: *Canones esse Spiritu Dei conditos, &* TOTIUS *Ecclesiæ reverentia consecratos.*

Si ex auctoritate Canonum de auctoritate disciplinæ in illis exhibitæ judicari debeat, nemo non videt, quantæ auctoritatis reputanda sit his Canonibus repræsentata disciplina: ac per consequens, quam utilis horum Canonum lectio & notitia sit futura. Imo id asserere ausim, his in Canonibus omnem pene Ecclesiæ disciplinam, si non fuse explanatam, ut minus insinuatam & præformatam reperiri.

Qui tamen accuratiorem ac proliziorem Sacrorum Canonum, totiusque Ecclesiasticæ disciplinæ notitiam desiderat, regulas ad eam perveniendi in hoc Tractatu reperiret.

Sed cum ea sit disciplinæ exterioris ratio, ut ea nonnunquam pro temporum ac locorum personarumque variis circumstantiis, ipsa fide manente invariata, mutari queat, nec possit, imo nec semper & ubique conveniat, pristinam Patrum disciplinam, abolita recentiori, reducere, aut pertinaciter sustinere, non dubium, quin omnibus, quibus Ecclesiasticæ disciplinæ conservatio, vel restauratio, aut ejus usus incumbit, ita pristinæ studium congruat, ut tamen modernæ non omnino negligant.

Quia vero hæc potissimum è recentioribus Canonum & Decretalium Collectionibus, quæ hodierno Corpori Canonico concluduntur, accipienda est, harum Collectionum compendiosam historiam, & epitomen exhibere volui; unaque regulas ac principia assequendo, earum genuino sensui, & notitiæ observanda: quique commentatores potissimum consuli possent.

Ulterius, quia ad Sacrorum Canonum & pristinæ disciplinæ, nec non hodierni Juris Canonici notitiam non parum conducunt Canonum Collectiones sive Codices, qui variis temporibus prodierunt, & è quibus Gratianus, Raymundus aliique moderni Corporis nostri Canonici Compilatores sua pro magna parte hauserunt, eas quoque in hoc Tractatu breviter exhibui, ac una notavi, quæ pro notitia tum veteris, tum modernæ disciplinæ in illis observanda occurrunt ac singulariter apocrypha à sinceris monumentis, quæ in illas Collectiones, & ex illis in Corpus Canonicum irrepserunt, secernere studui.

Denique ut & Belgica nostra disciplina facilius innotescere possit, etiam ea, è quibus hæc scientia accipienda sit, breviter annotavi.

MONITUM AD LECTOREM.

Parte II. cap. 2. §. 4. tractans de Codice Ecclesiæ Romanæ edito à Paschasio Quenellio insinuavi, titulum Codicis ab ipso Quenellio esse concinnatum; at postmodum intellexi, illum totidem verbis legi in manuscripto Codice hujus Collectionis; nihilque à Quenellio additum fuisse.

Ad Canonem 10. Codicis Africani, monui, aliam esse illius Canonis lectionem in Concilio Carthaginensi II. At monendum censui hic Lectorem, emendatiorem illius Concilii editionem procuratam esse à Viro doctissimo Luca Holstenio; & extat in appendice tomi 2. Concil. edit. Labbei; quæ communem Canonis lectionem exhibet; quam & constans Ecclesiæ Africanæ disciplina confirmat.

Ex emendatiori illa editione Holstenii intelligitur quoque Episcopum, qui Concilio Carthaginensi II. præfuit, non Gennodium, *sed* Genethlium *appellatum fuisse.*

Ad Canonem 15. Codicis Africani observavi, non levem esse conjecturam, periodum aliquam recentiori manu huic Canoni esse assutam; verum licet eam conjecturam credam suo non destitui fundamento, monere tamen volui, eam periodum extare, & quidem clarioribus terminis expressam, in Canone 9. Concilii Hipponensis in Codice Ecclesiæ Romanæ Quenelliano, è quo forsan recentiori manu huic nostro Canoni assuta fuit.

Parte III. cap. 2. §. 1. & 2. ostendi Martinum Bracarensem Canones è Græco in Latinum vertisse, nec Canonem 10. Ancyranum iisdem verbis retulisse, quibus in Codice Romano Quenelliano exhibetur; sed tamen re maturius expensa, fat verosimile apparet, Martinum Romanam Canonis Ancyrani versionem sive potius inversionem vidisse; cum alias non appareat, qui fieri potuisset ut Martinus eodem modo Canonem illum in alienum adeo sensum inflexisset; ideoque nec omnino esse infundatum argumentum, quod pro sinceritate & antiquitate sui Codicis ex versione Martini Bracarensis desumit Quenellius.

Occasione Canonis 8. Chalcedonensis notavi, Monachos ut tales, non esse de sorte Clericorum, sed de sorte Laicorum; *nequaquam tamen inficior, quin Monastica exercitia, & secessus è mundi tumultibus eos aliquatenus à Laicis in sæculo versantibus separet: ipsaque vita Monastica exercitia per se conducant, ut ad ipsam Clericatum paulatim Monachos disponant.*

Parte IV. cap. 1. §. 1. dixi, sub initium sæculi octavi prodiisse & publicatam fuisse Collectionem Canonum, *quæ vulgo dicitur* Isidori Mercatoris; *sed cum nemo ante Rieulfum Episcopum Moguntinum ejus meminerit, fat verisimile est, eam non nisi circa finem illius sæculi prodiisse. Constat enim ex annalibus incerti Auctoris editis à Petro Pithoeo, anno 786* Lullo Moguntiacenli Episcopo defuncto RICHOLF successisse.

Has ara Collectionis constituta facilius quoque intelligitur, quomodo Decretales Pontificum in illa Collectione exhibita, Adriano I. ignota esse potuerint: uti p. 4. cap. 2. §. 1. *monui.*

Parte IX. §. 4. agens de Actis Cleri Gallicani dixi, illa Synodis particularibus indubie annumeranda: *item illa* extra Ditiones Gallicanas vim legis non habere; *item,* ubique vim legis positivæ non habere: *è quibus nolim, ut quis inferat me supponere, illa generatim per Ditiones Gallicanas vim legis obtinere: ipsasque Conventuum Gallicanorum* declarationes, *sive Decisiones, eandem obstringendi vim habere per totum Regnum Galliæ, quam habent Decreta Synodorum in suis respective Provinciis, vel Diœcesibus: cum sciam hanc auctoritatem à pluribus Episcopis & Doctoribus his Conventibus negari, atque expresse negasse Vicarios Archiepiscopatus Parisiensis in Decreto edito contra resolutionem Conventus Gallicani anni 1660. qua prohibuerat versionem Missalis Romani D. Voisin. Extat Decretum Vicariorum integrum in Libello Gallico cui titulus:* Defense des versions, *&c. pag. 96. Illud tunc volo, in Actis illis multa eaque utilissima contineri, quæ puriorem disciplinam exhibent, neque exiguæ reputanda esse auctoritatis, quandoquidem non minima sit censenda auctoritas Episcoporum numerosi Cœtus, quocunque modo illi sint congregati; tametsi etiam Cœtus ille vim legis ferendæ non haberet: Præsertim cum ea quæ in Actis illis disciplinam continent, passim ab omnibus Episcopis Regni Galliæ probata sint.*

Monuit me nonnemo, ex illis quæ Parte X. cap. 2. §. 3. *in fine dicuntur, aliquos facile judicaturos, quod quæ sequenti paragrapho observanda notavi circa Decretalium Commentarios, duntaxat afficere tertium genus Commentariorum; cum tamen mens mea sit, ut ea Juris Studiosos generaliter circa quoscunque Decretalium Interpretes seu Commentatores extendat: licet non ignorem in aliis plura, in aliis pauciora, in aliquibus paucissima aut forsan nulla locum habere.*

APPRO-

APPROBATIO.

TRactatus hic *Historico-Canonicus*, &c. Authore R. adm. & Clarissimo D. ZEGERO-BERNARDO VAN ESPEN J. U. D. & SS. Canonum Professore, veram exhibet Canonum tam veterum, quàm recentiorum Ideam Juris CANONICI Studiosis necessariam, quin & omnibus Ecclesiasticis admodum utilem; spurios à genuinis segregat, quid in his æternum, quid mutabile dilucide ostendit, verum ac proprium Authorem, rejectis putatitiis, singulis adstruit. Primitivæ Ecclesiæ vigorem in condendis Canonibus filiis satis utilem, & hodiernæ indulgentiam languentibus necessariam, ut & hi regulas disciplinæ tam clementer mitigatas alacriter accepternt, & obedienter sequantur: illi vero ingemiscentes cum Propheta dicant, *quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus?* ac ad primævam Ecclesiæ integritatem cum S. CAROLO BORROMÆO ex corde suspirent, multaque alia continet multis necessaria, pluribus opportuna. Quamobrem opus prælo dignum judico, & plurimum commendabile, non tantum Juris, sed etiam Theologiæ Studiosis, ac Ecclesiasticis omnibus, qui vitam instituere volunt vocationi suæ congruam. Actum Antverpiæ 20. Augusti 1693.

ARN. EYBEN *Cath. Antverp. Can. Theol. Librorum Censor.*

APPROBATIO.

LEgi Tractatum *Historico-Canonicum* .... Authore ZEGERO-BERNARDO VAN ESPEN Presbytero J. U. D. & inveni eorum quæ ad Corpus Juris Canonici spectant Historiam excellentem, atque Ecclesiasticæ disciplinæ veritatem, radios undique diffundentem, quam autigante prudentia singulari in publicam omnium notitiam deducere conatur Vir Eximius, qui, quod christianæ modestiæ proprium est & gravitatis, non sua posteris tradit, sed à Majoribus accepta servat, & tam ordinate dispensat, ut cum voluptate legentes percipiant, integram ubique fidem custodit; & mores incorruptos commendat; hinc publicam lucem & laudem meretur. Dab. hac 21. Augusti 1693.

JOAN. LE BEAU *S. Adalberti Curat. Exam. Synod.*

INDEX

INDEX
CAPITUM ET PARAGRAPHORUM.

PARS PRIMA.

De vera Idea, quam Canonum Studiosus habere debet de Sacris Canonibus, eorumque auctoritate.

CAPUT I.

Pro varietate materiæ, varia quoque de Auctoritate SS. Canonum formanda Idea.

CAPUT II.

Quæ inquirenda de Conditore Canonum, ut vera de eorum auctoritate habeatur Idea.

CAPUT III.

Plurimum conducit notitia Codicum, seu Collectionum SS. Canonum, ut recta de Canonum Auctoritate, & eorum sensu habeatur Idea.

PARS SECUNDA.

De Codicibus, seu Collectionibus Canonum, quibus Ecclesia primis sæculis usa fuit.

SCOPUS ET ORDO

Hujus & aliquot sequentium partium præsentis Tractatus.

CAPUT I.

De pristino Codice Canonum, qui vulgo dicitur Codex Canonum Ecclesiæ universæ.

CAPUT II.

De Veteri Codice Ecclesiæ Africanæ.

CA-

PARS TERTIA.

De Codicibus & Collectionibus Canonum, à Sæculo VI. usque ad Sæculum VIII.

PARS QUARTA.

De Collectionibus Canonum, quæ Sæculo VIII. & IX. prodierunt.

PARS QUINTA.

De Collectionibus, quæ Sæculo X. & XI. prodierunt.

PARS SEXTA.

De Decreto Gratiani.

§. III.

PARS SEPTIMA.

De Veteribus Decretalium Collectionibus.

PARS OCTAVA.

De Decretalibus Gregorii IX. & reliquis moderni Corporis Canonici partibus.

PARS NONA.

De Jure Hodierno, præcipue Belgico.

PARS DECIMA.

De mediis perveniendi ad veram & utilem Disciplinæ Ecclesiasticæ & Sacrorum Canonum scientiam.

TRA-

TRACTATUS HISTORICO-CANONICUS.

PARS PRIMA.

DE VERA IDEA, QUAM CANONUM Studiosus habere debet de Sacris Canonibus, eorumque auctoritate.

CAPUT PRIMUM.

Pro varietate Materiæ, varia quoque de Auctoritate Sanctorum Canonum formanda Idea.

§. I.

Quæ Idea de Canonibus in genere formari debeat?

Quid Canon significet. Dist. 3. c. 1. & 2.

CANON *Græce, Latine Regula nuncupatur*, ait Isidorus: *Regula dicta est*, inquit idem, *eo quod recte ducit, nec aliquando aliorsum trahit. Alii dixerunt, Regulam dictam, vel quod regat, vel quod normam recte vivendi præbeat, vel quod distortum pravumque corrigat.* Hæc ille.

Libri Sacri proprie dicuntur Canonici.

Juxta hanc Canonis nomenclaturam propriissime ac illustriori modo *Libri Sacri* dicuntur *Canonici*: eo quod hi præ omnibus reliquis libris & scriptis, perpetuas ac infallibiles Fidei & morum Regulas tradunt.

Unde Regulæ Ecclesiæ nomen Canonis acceperint.

Quia vero Ecclesiæ suæ Christus assistentiam promisit Spiritus Sanctus qui eam in omnem inducat veritatem, Regulæ, quas ipsa eodem suggerente Spiritu veritatis, pro morum ac vitæ directione Filiis suis præscripsit, ad similitudinem Sacrorum librorum Canones dici cœperunt: utpote aliquid etiam Divinitatis, ratione illius Spiritus assistentiæ participantes. Quamobrem jampridem SS. Patres Conciliorum Decreta, *Statuta Spiritus Sancti Regulas Spiritu Dei instruente conditas, per Spiritum vere Sanctum ordinatas, Canones Spiritu Dei conditos*, ac denique *divinos Canones* dicere haud dubitarunt.

Encomia SS. Patrum de Canonibus Ecclesiæ.

Neque id duntaxat de Regulis, quas Ecclesia universalis in Synodo OEcumenica collecta edidit, sed & de iis, quas Episcopi Apostolorum Successores, & Apostolico Spiritu pleni pro morum ac vitæ directione in Conciliis particularibus convenientes condiderunt, cum quadam tamen proportione, intellexerunt.

Testimonium sancti Agobardi de auctoritate Canonum.

Nam ut recte suo tempore de Canonibus Gallicanis, id est, qui in Synodis particularibus Gallicæ editi erant, dixit S. Agobardus Lugdunensium Archi-Præsul: si secundum verbum Dominicum: “*Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine ejus, ibi est, & Dominus in medio eorum*, quanto magis ubi viginti, aut triginta, aut multo amplius congregati fuerint, non solum in nomine Domini, sed insuper etiam Fide prædicti, Sapientia illustres, Vita clari, Sanctitate reverendi, signis & prodigiis formidandi; neque hoc ideirco dicitur, ut passim omnium Episcopalium Conventuum Sanctiones æquali auctoritate recipienda credantur, ut Nicæni, Chalcedonensis, & ceterorum generalium ex totius mundi consensu congregatorum & receptorum; sed quia congrua veneratione, pro causis necessariis, quarum definitiones in illis non inveniuntur, fides sit eis adhibenda religione debita, & melius sit unicuique eorum sequi auctoritatem, quam proprium sensum, & sine aliquo dolore transire non possit, cum definitiones multorum, & Sanctorum atque Catholicorum prætermittantur.”

Canones Ecclesiæ non ut leges mere humanæ considerandi sunt.

Parum ergo dignam de Sacris Canonibus Conciliorum etiam particularium, præsertim florente adhuc Ecclesia celebratorum, in quibus Episcopi Fide præditi, Sapientia illustres, Vita clari, Sanctitate reverendi, signis & prodigiis formidandi, ut loquitur Agobardus, in Christi nomine conveniebant, Ideam formant, qui eas ut leges mere humanas considerant & expendunt.

§. II.

Canones *aliqui nihil juris positivi præscribunt, sed tantum quod juris naturalis est, exponunt: Quæ de his formanda Idea?*

INter Canones reperiri non paucos, qui quod juris naturalis est duntaxat, exprimunt, aut explanant, vel particularibus casibus jus naturale applicant, manifestum est.

Canones, qui jus naturale duntaxat exprimunt.

Et quidem hujus generis Canones plerique sunt, quibus incontinentiam, avaritiam, ambitionem, aliaque similia vitia, præcipue Ministrorum suorum, Ecclesia præscribit.

Cum vero hi Canones id solummodo præscribant, quod jus naturale statuit; vel illud prohibeant

beant quod jus naturale vetat, non difficulter intelligitur de his Canonibus eam esse formandam Ideam, quæ de jure naturali formanda est.

His Canonibus consuetudo vim obligandi detrahere non potest.

Hinc statuet Canonum Studiosus, similibus Canonibus non magis, quam ipsi juri naturali applicari posse has juris Regulas: *Consuetudine Canones abrogari; consuetudinem esse optimam legum interpretem, &c.* Sicut enim consuetudo nihil adversus jus naturale valet, ita nec horum Canonum, in quantum jus naturale duntaxat proponunt, aut explanant, vim seu auctoritatem enervare potest.

Cap. 9. de Sim.

His proinde Canonibus applicari potest, quod de Canonibus simoniacas exactiones in Sacramentorum administratione proscribentibus dixit Concilium Lateranense: „ Putant autem plures ex „ hoc licere, quia legem moris de longa inva„ luisse consuetudine arbitrantur, non attenden„ tes, quod tanto graviores sunt crimina, quan„ to diutius infelicem animam tenuerunt alliga„ tam.

§. III.

Inter Canones reperiuntur, qui quidem juris aliquid positivi continent, multum tamen juris naturalis admixtum habent.

Canones, qui licet quid positive præferebant, præcipue tamen jus naturale continent.

CAnones, quibus Ecclesia vitia Filiorum suorum, & præsertim Ministrorum extirpare, rectamque vivendi disciplinam præscribere studet, non raro censurarum comminationem aliamve pœnam, aut aliud quippiam jure naturali non expressum adjunctum habere solent; ita tamen, ut præcipuum, quod Canonibus illis statuitur, aut vetatur, jure naturali præscriptum quoque, ac vetitum sit.

In Canonibus studio jus naturale à positivo distinguendum.

Ut ergo vera de Canonibus formetur Idea, attendendum est quid in illis juris naturalis & divini, & quid juris mere positivi occurrat.

Quoad illud enim, quod in Canonibus juris naturalis, aut divini continetur, talis de auctoritate Canonum formanda est Idea, quæ formanda foret de auctoritate juris naturalis, aut divini: adeoque Canonum horum auctoritatem, & vim obligandi quo ad eam partem, esse, æque ac ipsum jus naturale & divinum immutabilem, & invariabilem.

Assignantur Canones, qui plurimum juris naturalis continent.

Hinc ulterius statuet Canonum studiosus, similes Canones nulla quacunque consuetudine contraria in totum posse abrogari: quia si non stent jure positivo, stabunt jure naturali.

Hujus generis Canones reputandi sunt, qui versantur circa ea, quæ alias à Summis Pontificibus, & à Sacris Conciliis de Clericorum vita, honestate, cultu, doctrinaque retinenda, ac de luxu, comessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscunque criminibus; nec non sæcularibus negotiis fugiendis, copiose ac salubriter sancita fuere.

Sess. 22. c. 1. de reformat.

Hos Canones licet scirent Patres Tridentini contrario usu pœne conculcatos; eosdem tamen non solum innovandos censuerunt, sed insuper addiderunt: „ Si quos ex his in desuetudinem „ abiisse compererint Ordinarii, eos quamprimum in usum revocari, & ab omnibus se„ dulo custodiri studeant, non *obstantibus con„ suetudinibus quibuscunque*, ne subditorum ne„ glectæ emendationis ipsi condignas, Deo vin„ dice, pœnas persolvant.

Synodus Trident. censuit hos Canones contrario usu non obstante esse servandos.

Noverant indubie Patres, quod licet in his Canonibus, vel censurarum comminatio, vel aliud quidpiam juris positivi, quod longa consuetudine contraria abrogari posset, occurreret, præcipuum tamen quod Canonibus illis cavebatur esse juris naturalis; nullo contrario usu, aut Superiorum connivenția, aut diuturnitate temporis abolendum.

Multi decipiuntur, quia jus positivum à naturali in Canonibus non distinguunt.

Hæc si in Canonibus, præsertim, qui circa morum disciplinam versantur, sedulo expendantur, compertum erit, multis falso persuasum esse, se ab observantia Canonum esse immunes, quia illos passim negligi vident.

§. IV.

Ut vera habeatur de Canonibus Idea, secernendi sunt Canones, quibus ritus externi, ab iis, quibus morum disciplina præscribitur.

INter Canones reperiuntur alii, qui ritus externos duntaxat aliave quædam minutiora disciplinæ puncta ordinant; alii nascentes resecant labes, vitia succrescentia recidunt, morumque disciplinam, præcipue Ministrorum Ecclesiæ, præscribunt.

Quod serendum judicium de Canonibus externos ritus præscribentibus.

De his Canonibus si idem feratur judicium, non parum à mente Ecclesiæ aberrabitur. Quæ enim prioribus Canonibus continentur, cum externos ritus duntaxat aliave minutioris disciplinæ puncta concernant, quæ pro temporis & loci varietate facile mutantur; sunt de eo genere, de quo S. Augustinus: „ totum hoc genus rerum liberas habet observationes, nec disciplina ulla est in his " meliot gravi prudentique Christiano, quam ut " eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad " quam forte devenerit. " Item illud ejusdem Do" ctoris: „ Ipsa mutatio consuetudinis etiam quæ " adjuvat utilitate, novitate perturbat. "

Epist. ad Januar. & apud Gratianum dist. 12. Can. XI.

De his itaque potissimum intelligendum illud vulgatum: *Canones per consuetudinem abrogari.*

Quin & verissimum est de similibus, quod sicut eos vigentes contemnere foret irreligiosum, sic abolitos præfracte velle revocare non raro foret periculosum.

De Canonibus morum disciplinam exprimentibus, aliud quod de præcedentibus formandum judicium.

Aliud plane de Canonibus, quibus morum disciplina exprimitur, ferendum est judicium.

Quæ enim hisce præscribuntur nequaquam ex hoc genere rerum esse solent, quæ liberas habentia observationes per loca terrarum, aut temporum spatia tam facile variantur.

Cum enim his Canonibus media vitiis extirpandis v. g. præscribantur, non raro contingit, ut licet jus naturale aut divinum, illa quæ his Canonibus vetantur, aut jubentur, absolute non vetet, aut jubeat, non parum tamen ad jus naturale aut divinum accedant. Fit enim non raro ut quæ vetita sunt aut præcepta, vitiis extirpandis adeo sint necessaria, ut vix possibile sit, iis non servatis, vitia caveri posse, aut extirpari.

Cur hi Canones difficilius abrogentur.

Proinde si jus naturale vitia illa caveri, & extirpari præcipiat, etiam media adeo convenientia, aut pene necessaria adhiberi, si non absolute præcipiat, ut minus suadet; eoque fortius, quo media illa magis opportuna, aut necessaria sunt: ideoque & Canones hi frequenter rationem, quasi perpetuam habere censentur; eo firmiorem, quo media iis præscripta, vitiis cavendis vel opportuniora vel magis necessaria; & consequenter ad jus naturale magis accedere judicantur. Quibus proinde merito applicatur illud S. Thomæ: „ Si maneat ratio eadem, propter quam lex primo " utilis erat, non consuetudo legem, sed lex " consuetudinem vincit. "

2. 2. q. 97. art. 3. ad 2.

§. V.

Canones morum disciplinam præscribentes non propterea omnino aboliti credendi, quia Ecclesia quoad disciplinam exteriorem illorum non servat rigorem.

Ecclesia interdum cogitur externam disciplinam attemperare.

INdubitatum est, quod Ecclesia tanquam pia Mater Filiorum suorum infirmitati condescendens, aut temporum difficultatibus, & vitiorum redundantia quodammodo coacta, purissimam morum disciplinam, jampridem à Sanctis Patribus in Sacris Canonibus expressam, quasi negligere, aut saltem pro tempore dissimulare, aut attemperare interdum cogatur.

Male concluditur ex Ecclesiæ condescendentia, esse in totum abrogatam.

Qui vero ex hac Ecclesiæ condescendentia, seu dissimulatione argueret disciplinam Canonibus pristinis expressam, non secus ac leges Atheniensium & Lacedemoniorum, plane abrogatam & abolitam, multum à sensu, & mente Ecclesiæ aberraret.

Cum

Cum enim idem sit semper Spiritus, qui Ecclesiam per omnes temporum ætates regit, & informat, non minus hodie, quam olim optat castos ac sanctos Sacerdotes; non minus hodie, quam olim avaritiam, ambitionem aliaque vitiorum monstra in suis detestatur Ministris: ac proinde optat, ut Sacratissimi Canones quos Ecclesia eodem Spiritu directa, primis sæculis, nondum vitiis Filiorum suorum, atque temporum duritiam gravata & quasi coacta edidit, in sua puritate, & integritate servare posset; tametsi hoc tempore quoad exteriorem disciplinam Canones illos in suo rigore servare nequeat: nec ut serventur absolute, & sub pœnarum comminatione præcipiat.

Praedicta exemplo confirmantur.

Ut id magis illucescat, hoc accipe exemplum: Pristinam Patrum disciplinam nullum in crimen enorme, præsertim carnis, post Baptismum prolapsum, ad Clerum admisisse; aut si post ademptum Clericatum in simile crimen incidisset, nunquam pristino gradui, etiam post pœnitentiam peractam, restituisse, alibi sat manifeste ostensum fuit.

Dissert. de Censuris p. 2. c. 2.

Hanc Patrum disciplinam per septem & amplius sæcula fideliter conservatam, tandem postremis his infaustis sæculis Ecclesia, saltem quoad exteriorem modum agendi, aliquatenus relaxare debuit: ut jam à Clero non plane excludat, qui Baptismum suum ejusmodi crimine conspurcarunt, & interdum etiam restituat pristino gradui, qui post Clericatum assumptum in ejusmodi crimen prolapsi sunt; si modo crimen convenienti pœnitentia eluerint.

Quis porro dubitet, quin Ecclesia, eodem semper Spiritu animata, optet, ac summopere desideret, ut quantum temporum difficultates patiuntur, & Ecclesiæ necessitas permittit, sanctissima illa Patrum Disciplina servetur. Certum enim est, quod non minorem de sanctitate Sacerdotii Ideam modo habet Ecclesia, quam olim; nec minus hodie, quam olim ejusmodi vitia sanctitati Ministerii Ecclesiastici contrariari credat.

Qui igitur votis desideriisque Ecclesiæ tanquam sinceri Filii, ac Ministri obsequi volunt, Canones illos Spiritu Dei à Sanctis Patribus jampridem pro morum directione conditos, haud considerare debent tanquam plane abolitos, & sepultos; eo quod Disciplinam iis expressam in suo rigore non servari conspiciant, sed potius dolere debent cum ipsa Matre Ecclesia, quod tam Sancta præcepta ob temporum duritiem, & vitiorum abundantiam, in suo rigore servari nequeant: ardenter desiderare, & allaborare, ut vel instaurentur, aut adhuc vigentia teneantur, aut collabentia sustineantur: omnia tamen, non mundana, quæ sua quærit, sed Christiana, quæ solam Ecclesiæ utilitatem, & necessitatem piæ oculis habet, moderante prudentia.

§. VI.

Quod judicium ferendum de Canonibus, quos Ecclesia abusibus jam multum inveteratis, lateque diffusis opposuit.

Duo circa hos Canones observanda.

Circa Decreta sive Canones, quos Ecclesia postremis his temporibus multitudine vitiorum & abusuum, quodammodo oppressa, pro eorum extirpatione edidit, duo à Canonum Tyrone necessario sunt observanda.

Primum Ecclesia decreta sua attemperare debet.

Primò, quod Ecclesia, Christi monito obsequens, ita sua adversus abusus, præsertim inveteratos, quique multitudine, & nonnunquam etiam auctoritate peccantium sustinentur, Decreta attemperare soleat, ne eradicando zizania, simul eradicet & triticum; quapropter his abusibus sic se opponit, ut zizania nonnulla ad tempus subinde dissimulet, & impunita permittat.

Synodus Trident. ob abusus nimium inveteratos, & temporum duritiem decreta attemperare debuit.

Et quidem, cum tempore Concilii Tridentini abusus varii adeo diffusi, & inoliti conspicerentur; „ Omniaque sic in deterius mutata, ut lues à capite ad membra, à Summis Pontificibus ad minores Præsules devergens late se diffudisset, ac vix aliquis reperiretur recte faciens, atque ab ea labe immunis, teste Adriano VI. omniaque insuper invenirentur odiis & dissensionibus plena, dissentientibus præsertim iis inter se, ut loquitur Paulus III. in Bulla indictionis, quibus summa rerum pene omnis à Deo permissa est: “ Cum inquam, ea esset rerum facies, multa sane dissimulanda ad tempus censuit Synodus, quæ melioribus temporibus haud dissimulare potuisset: multaque Decreta ita concipere debuit, ut abusus quidem funditus non eradicarentur; integraque morum Disciplina pristino vigori, & integritati restitueretur; sed quibus pro temporum, & rerum circumstantiis abusus nonnihil sisterentur, ac diminuerentur; viaque sterneretur, qua affulgentibus melioribus temporibus, cura & solicitudine Pastorum primitiva Disciplina & morum puritas Ecclesiæ redderetur.

Sententia Synodi est verbis Cardinalis Lotharingia.

Id suo & omnium Episcoporum nomine in ipso Concilio Tridentino, his verbis expressit Cardinalis Lotharingus: “ Cum nudiustertius meam de reformationis articulis (Seff. 24. publicatis) dicerem sententiam, inquit, præfatus sum etiam; me valde cupere, ut *prisca* illa Ecclesiastica restitueretur Disciplina, sed cum his *corruptissimis temporibus* & *moribus* intelligam non posse ea, quibus maxime opus est, protinus adhiberi remedia, interim assentiri, & probare ea, quæ nunc sunt decreta: non quod ea judicem satis esse ad integram ægrotantis Reipublicæ Christianæ curationem, sed quod sperem his prius levioribus fomentis adhibitis, cum graviora medicamenta pati poterit Ecclesia, Pontifices maximos, & maxime Sanctissimum D. N. Pium pro sua insigni pietate & prudentia, diligenter curaturum, ut ea quæ desunt, implens, & efficaciora inveniens remedia, in *Usum veteribus, jam diu abolitis, revocatis Canonibus, & maxime quatuor veterum illorum Conciliorum*, quæ quantum fieri poterit, observanda esse censeo; vel si expediri videbitur, frequentiori OEcumenicorum Conciliorum celebratione, morbum ab Ecclesia propulsans, eam suæ pristinæ restituat sanitati. Hanc autem mentem meam, & sententiam, cum omnium Episcoporum nomine in acta referri volo, & ut id fiat à Notariis peto, & postulo.

Mentem suam fore conformem dictis Cardinalis Lotharingia, declarat Synodus sess. 25. de Regular. c. 21.

Nec aliam fuisse ipsius Concilii mentem, sat manifeste in ultima Sessione sua declaravit. Cum enim multa pro reformatione Regularium statuisset, tandem concludens subjicit: „ Cum pleraque Monasteria, etiam Abbatiæ, Prioratus, & Præposituræ, ex mala eorum, quibus commissa fuerunt, administratione, non levia passa fuerint tam in Spiritualibus, quàm in temporalibus detrimenta: cupit S. Synodus ea ad congruam Monasticæ vitæ disciplinam omnino revocare. Verum *adeo dura, difficilisque est præsentium temporum conditio, ut nec statim omnibus, nec commune ubique, quod* OPTARET, *remedium possit adhiberi*, &c.

Quid ex dictis concludere debeat Canonum Studiosus.

Ut ergo Canonum Studiosus à mente Ecclesiæ non recedat, expendat necesse est; an Canones, seu Decreta, quæ abusibus jam inveteratis, & disciplina multum collapsa eduntur, non sint de numero eorum, quæ temporum difficultas potius, quam Ecclesiæ sensus extorsit, quibus abusus non omnino tolluntur; sed temporum difficultate attenta diminuuntur, & ad integram extirpationem via sternitur.

Atque hinc statuet Canonista, ex mente Ecclesiæ in hisce Decretis non esse sistendum, sed, quantum temporum & locorum circumstantiæ permittunt, ulterius esse progrediendum, & ad purissimam Ecclesiæ disciplinam redeundum.

Hanc etiam fuisse mentem Concilii Tridentini declaravit S. Carolus ejus fidelissimus executor, dum cuidam Cardinali, qui toties à S. Carolo Concilia haberi necessarium non judicabat, respondit in hæc verba: „ Cum Tridentina Synodus *veterem* Ecclesiæ Disciplinam in *usum re-*

„ *vocari jussisset*, Concilia sibi usque eo co- „ genda, dum eam in *primævam integritatem* „ restituisset.

Secundò à Canonum Studioso observandum, quod abundante temporum malitia, dum Ecclesia abusum radicitus evellere nequit, interdum quippiam decernat, non probando quod sic fiat, sed præcavendo, ne quid deterius contingat, v. g. cum invaluisset abusus, lateque se diffudisset, ut Canonici electiones Prælatorum in longum tempus protraherent; Romani Pontifices certum tempus Canonicis, & Capitulis præfixerunt, ultra quod nec Ecclesiæ debeant, nec Ecclesiastica Beneficia seu præbendæ vacare; *non approbantes*, inquit Innocentius III. *quod tam diu vacent, sed prævenientes, ne diutius Ecclesia qualibet solito Ministrorum obsequio defraudetur*.

L. 1. Epist. 460.

Hinc ulterius statue, perniciosam hanc esse consequentiam: Ecclesia in suis Canonibus hoc illudve duntaxat exigit; ergo nihil præterea est necessarium. Ex. gr. Concilium Trident. requirit a Canonicis novem mensium residentiam, ut fructus, quos *Grossos* vocant, lucrentur: nullus tamen hinc concludet; ergo Canonici tribus mensibus libere, & sine justa causa abesse possunt.

C A P U T II.

Quæ inquirenda de Conditore Canonum, ut vera de eorum auctoritate habeatur Idea.

§. I.

Ut recte statuatur de Canonis alicujus auctoritate, primo attendendum, quo Auctore editus sit.

SANCTUS Agobardus postquam demonstrasset, Canonibus etiam Gallicanis magnam deberi reverentiam, subjungit. „ Neque „ hoc idcirco dicitur, ut passim omnium Epi- „ scopalium Conventuum Sanctiones *æquali* „ auctoritate recipiendæ credantur, ut Nicæni, „ Chalcedonenses, & ceterorum generalium ex „ totius Mundi consensu congregatorum & re- „ ceptorum.

Et sane cum indubitandum sit, Concilii OEcumenici Universalem & Catholicam Ecclesiam repræsentantis majorem fore auctoritatem, quam cujusvis alterius Concilii, aut Conventus particularis, nequaquam dubitari potest, quin hoc titulo, Canones Concilii OEcumenici reliquorum Conciliorum Canonibus auctoritate prævaleant.

De Canonibus Synodi OEcumenicæ.

Ulterius, inter Concilia non OEcumenica indubie eo major est eorum auctoritas (ceteris intellige paribus) quo magis ad OEcumenicam Synodum accedunt, & majorem totius Ecclesiæ partem repræsentant.

Hac ratione inter non OEcumenicas Synodos eminent Synodi, quæ olim Diœcesanæ; hodie Nationales dicuntur: ad quas Patriarchæ cum Metropolitanis & Episcopis totius Diœcesis, sive ut hodie loquimur, *districtus Patriarchalis*, conveniunt: quas Synodus *Majores* vocat Synodus Antiochena; quin & ab Augustino, & Episcopis Africanis sæpius *Universales* vel *plenariæ* vocantur: quarum scilicet *plena* erat auctoritas, ut ait Canon 18. in Codice Africano.

De Canonibus Synodi Nationalis.

Hujus generis plurima reperiuntur in tomis Conciliorum, Antiochensia videlicet ex Diœcesi vel phrasi hodierna, Patriarchatu Orientis; Aquiliense ex Diœcesi Italiæ; Gallicana ex Diœcesi Galliarum; Toletana ex Diœcesi Hispaniarum; Africana seu Carthaginensia ex Diœcesi Africæ: quæ passim in Codice Africano *Universalia & plenaria* Africæ Concilia vocantur.

Ea notione Concilium *Universale* pro Synodo Diœceseos Galliarum accipitur *Can.* 20. Concilii Matiscon. II. sub Patriarcha Lugdunensi celebrati.

Simili locutione Concilia Toletana sæpius dicuntur *Universalia & Generalia*.

Aliud Conciliorum genus est, ad quod cum suo Metropolitano conveniunt omnes unius Provinciæ Episcopi; quod Concilium idcirco *Plenarium* Concilium unius cujusque Provinciæ dicitur, *Can.* 98. in Codice Africano; & in Synodo Antiochena *Perfecta* Synodus appellatur.

De Canonibus Synodi Provincialis & Diœcesanæ.

Quin hæc Concilia auctoritate cedant Nationalibus Conciliis, seu quæ olim Diœcesana dicebantur, indubitatum est: sicuti quoque indubitatum est, Provincialia autoritate præstare Synodis, quas hodie *Diœcesanas* dicimus: quibus nimirum, solus Episcopus cum sui districtus Clero præest.

Ut ergo recte statuatur de auctoritate Canonum, & quousque vim legis obtineant, attendi debet; cujus generis Concilium, seu Synodum auctorem habeant.

§. II.

Merito expenditur, qui edendis Canonibus intervenerint, ut de eorum auctoritate statuatur.

QUin singularem venerationem & auctoritatem congregationi seu conventui concilii Illustrium Virorum assistentia, ambigi nequit.

Si igitur constet, Synodum aliquam constitisse è pluribus tum divinæ Sapientiæ, tum Sanctitatis gloria illustribus Prælatis, quis dubitabit, quin hujusmodi Synodus, majori veneratione suscipienda sit, quam alia quæpiam, licet forte numero Episcoporum, aut Prælatorum priorem excedens, sed qui Sapientia & Sanctitate Episcopis priorem Synodum constituentibus nullatenus sunt comparandi?

Canones Conciliorum specialem merentur auctoritatem a Sanctitate, & Doctrina Prælatorum.

Hoc titulo singulari semper in veneratione fuere Canones Conciliorum primis Ecclesiæ sæculis celebratorum, quibus plures Episcopi Spiritu Apostolico pleni intervenisse noscuntur.

Hoc titulo veterum Conciliorum Canones singulari veneratione digni sunt.

§. III.

Merito attendendum, qua cura & studio allaboratum fuerit pro Canonum observantia, ut de eorum Auctoritate statuatur.

SI deprehendatur, Episcopos, aliosve Ecclesiæ Prælatos multo studio & labore se impendisse pro Canonum aliquorum observantia: aut ubi eos conculcatos videbant, multo labore, non obstante etiam magna Adversariorum contradictione instaurasse; merito Disciplina Canonibus illis contenta, vel pro regimine Ecclesiastico, aut formandis moribus majoris momenti reputabitur; Canonesque, pro quibus Viri illi tantopere desudarunt, eo titulo majori veneratione recipiendi.

Sedulum Episcoporum Studium pro Canonum observantia, probat eorum utilitatem.

Ulterius, si Canones particularium Conciliorum frequenter à variis Conciliis, etiam aliarum Ecclesiarum recepti, sæpiusque renovati deprehendantur, non dubium, quin hæc receptio, vel iterata innovatio, horum Canonum & in iis contentæ Disciplinæ specialem probent utilitatem: hocque nomine Canonibus illis singularis accedat Auctoritas, & specialis debeatur veneratio.

Canonum receptio, & iterata innovatio affirmant eorum auctoritatem.

Ut ergo recta de Canonum Auctoritate formetur Idea, jure merito, quæ jam dicta sunt sedulo expenduntur.

C A-

CAPUT III.

Plurimum conducit notitia Codicum, seu Collectionum SS. Canonum, ut recta de Canonum Auctoritate, & eorum sensu habeatur Idea.

§. I.

Ecclesiam primis sæculis suum habuisse Codicem Canonum ratione astruitur.

Constituit ut Regula Disciplinæ & judiciorum uni Codici sint inclusa.

QUANDOQUIDEM Sacri Canones sint Regulæ, quibus Ecclesia & Disciplinam exteriorem format, & Ecclesiastica judicia dirigi desiderat, nemo dubitare potest, quin hi Canones, seu Regulæ in uno Libro, seu Codice conclusæ fuerint; ad quem seu in formanda Disciplina, seu in exercendis judiciis recursus haberetur.

Neque enim existimare debemus, Sanctissimos ac Sapientissimos Patres, qui Ecclesiam primis sæculis rexerunt, eam jure incerto sine Regularum, & definitionum certa collectione gubernasse, vel Canones quibus illa regeretur, habuisse sparsos, vagantes, nullius collectionis corpore conclusos, id certe nimis multis magnisque incommodis fuisset obnoxium.

Recensentur incommoda ex defectu Codicis nata vi.

Licuisset enim pro libidine cujusque, dum vel de Disciplina Ecclesiæ, vel judiciis Ecclesiasticis formandis tractatum fuisset, Canones aliquos supposititios, aut etiam veros & per se utiles quidem, sed in hac vel illa Ecclesia ob certas circumstantias nec receptos, nec fursitan convenientes, obtrudere.

Frequens quoque ex defectu ejusmodi collectionis seu Codicis orta fuisset in judiciis Ecclesiasticis confusio & contestatio: aliis contestantibus, hos illosve Canones debere esse judiciorum dirigendorum Regulas; aliis è contra sustinentibus, hus Canones vel non esse sinceros, vel eos per universam Ecclesiam, aut saltem in hac particulari non esse receptos.

Postulat igitur à nobis Patrum illorum pietas, & prudentia, ut nullatenus dubitemus, quin Codicem, seu collectionem habuerint Canonum, seu Regularum Ecclesiasticarum, quibus, & non aliis, Disciplinam & judicia Ecclesiastica dirigi vellent: iis saltem temporibus, quibus post datam Ecclesiæ pacem, fas fuerat Episcopis frequentes celebrare conventus, & in illis varios, vel pro universali, aut particularibus Ecclesiis Canones condere.

§. II.

Ut varia est Ecclesiarum particularium Disciplina, ita diversi esse possunt Canonum Codices.

Fides ubique, & semper eadem. Lib. de velandis virginib.

Disciplina non semper & ubique eadem.

IN causa Fidei nulla inter Ecclesias potest esse discordia: nec alia uno, nec alia alio tempore fides, juxta illud vulgatissimum Tertulliani: *Regula Fidei una omnino est, sola, immobilis, & irreformabilis.*

Diversum est plane de Disciplina Ecclesiastica: hæc enim varia esse potest pro varietate Ecclesiarum; & alia uno, & alia aliò tempore. „ Quod enim neque contra Fidem, neque contra bonos mores injungitur, indifferenter habendum est, inquit S. Augustinus.

Dist. 12. Can. XL

Si igitur manente communione, & societate Ecclesiastica varia possit esse Ecclesiarum Disciplina, variæ quoque Ecclesiarum possunt esse Regulæ, Disciplinam huic aut illi Ecclesiæ convenientem præscribentes.

Ex diversitate Disciplinæ oriuntur diversi Canonum Codices.

Ut ergo Ecclesiæ suam singulæ perspectam haberent, quam sequi oporteret, Disciplinam, præter Canones universali Ecclesiæ præscriptos, variæ Ecclesiæ suum habuere Codicem, in quem ultra dictos Canones generales referebantur illi, quos quæque Ecclesia sibi convenientes judicabat.

Sic Ecclesiam Orientalem, Africanam, Gallicanam, Hispanicam aliasque suos proprios respective habuisse Codices ex infra dicendis patebit, ubi de singulis Codicibus agetur.

§. III.

Quid auctoritatis accedat Canonibus per relationem in Codicem.

CODICEM Canonum formabant Ecclesiarum Præpositi, ut unicuique innotesceret, quas Regulas in Disciplina sequi oporteret, neque ullus de auctoritate earum Regularum dubitandi locus superesset, nullique spurii pro veris Canonibus obtruderentur.

In Codicem Canonum relatum vim legis obtinebat.

Hinc quidquid in Codicem erat relatum, vim & auctoritatem legis obtinebat in ea Ecclesia, cujus usui Codex primum adoptatus, vel postmodum susceptus erat.

Canones Africani per relationem in Codicem à Romana Ecclesia probati fuere.

Quapropter, non tantum Canones Conciliorum generalium, sed & particularium, eo solo titulo, quod in Codicem Ecclesiæ essent relati, vim legis in illa Ecclesia accipiebant; tametsi editi fuissent à Synodo alicujus Ecclesiæ, cujus legibus hæc particularis Ecclesia non obstringebatur.

Ex. gr. licet Romana Ecclesia non ligaretur Canonibus Africanis, nec Ecclesia Africana Gallicanis, &c. eo ipso tamen, quo Ecclesia Romana in suum Codicem retulit Africanos, aut Africana Gallicanos, illos pro legibus suæ Disciplinæ recepisse & approbasse censebatur.

Ad Can. 1. dist. 20. verb. Carthaginensium.

Id de Carthaginensibus seu Africanis Canonibus recte notarunt correctores Romani, *eos Canones* (Carthaginenses) *Sedes Apostolica videtur probasse, & usa eis esse*, inquiunt, *quando in* CODICEM CANONUM *referendos curavit.*

Dissert. 12. tom. 2. operum S. Leonis inserta.

Epistolæ Pontificum ad particulares Ecclesias vim legis per relationem in Codicem accipiunt.

Eadem ratione, quemadmodum observat, & probat vicesuditus Paschasius Quenellius, „ Pontificum Epistolæ missæ ad privatas exterasque „ Ecclesias ad Sedem Apostolicam pertinentes, „ *robur accipiebant*, atque *obediendi indicebant* „ *necessitatem*, cum è privatis scriniis in *publicum Codicem* eductæ promulgari, ac pro De„cretali constituto haberi cœperant. „

Canones relati in Codicem pariter cum Canonibus Concil. generalium sæpe inde vim obtinent.

Quinimo, tantam vim Canonum in Codicem relatio habebat, ut Canones topici seu locales ejusdem censerentur auctoritatis in negotiis Disciplinæ definiendis, cum ipsis Canonibus Conciliorum Œcumenicorum, ut auctoritate, & testimonio Concilii Chalcedonensis infra ostenditur.

Codex Canonum ostendit, qui Canones recipiendi non sint. Allios 16. Vide Concil. Carthag. VI. Vide Can. 1. dist. 19.

Ulterius, Codex non tantum ostendebat, quibus Regulis, seu Canonibus in dirigenda Disciplina Ecclesiastica utendum esset, sed etiam qui, tanquam ut spurii, aut saltem ut hactenus non recepti, repudiari possent.

Hoc fundamento Ecclesia Romana Canones Concilii Constantinopolitani concernentes Disciplinam in Concilio Chalcedonensi ab Orientalibus productos agnoscere noluit: *quia*, inquiebat Legatus Sedis Apostolicæ, *in Constitutionibus Ecclesiasticis non reperiuntur.*

Eodem fundamento Episcopi Africani, inter quos Augustinus, Canonum Sardicensium auctoritatem admittere noluerunt; & Hincmarus Rhemensis, aliique Episcopi Gallicani Epistolas Decretales primorum Pontificum Clementis & sequentium usque ad Siricium à Nicolao reproductas rejecerunt, *quia in Codice Canonum non habebantur adscripta.*

§. IV.

An omnes Collectiones Canonum ejus sint generis, ut quæcunque in eis referuntur, legis auctoritatem habeant.

Sola Canonum, aut sententiarum in unum collectio nullam

SOla sive Canonum, sive aliorum in unum compilatio, vel in certum volumen collectio aut dispositio, nullam, seu Canonibus seu dictis auctoritatem addere potest, nisi publica auctoritate

ex conciliatoritate auctoritatem.

titate illa collectio vel primum facta sit, vel à privato composita publica deinde auctoritate suscepta fuerit eum in finem, ut quidquid in eo continetur vim legis obtineat.

Hoc pacto Codex Canonum à Dionysio Exiguo privata primum auctoritate compositus, à Romana Ecclesia susceptus fuit: ut infra, ubi de hoc Codice specialiter agetur, demonstrabitur.

Canonum collectiones, quæ nullam Canonibus addunt auctoritatem.

Si vero Codex aliquis, seu Canonum collectio privata auctoritate instituta sit, nullaque publica auctoritas accesserit, quæcunque in collectionem illam relata fuerint, non aliam obtinebunt auctoritatem, præter eam, quam acceperunt ex fontibus, unde desumpti sunt: ac per consequens ut de Canonibus in simili Codice occurrentibus verum formetur judicium, ad fontes, unde desumpti sunt, recurrendum erit.

§. V.

Quænam circa Codices Canonum observanda, ut vera de Canonum Auctoritate habeatur idea.

I. Inquirendum num publica auctoritate probatus sit.

UT vera de Canonibus in Codice contentis habeatur idea, inquirendum primum: num Codex publica aliqua auctoritate collectus, aut probatus fuerit; an vero privatum duntaxat sit alicujus opus, nulla publica auctoritate probatum. Si posterius, tum de Canonum illorum auctoritate judicandum, ac si in Codicem illum redacti non essent: quia, ut supra dictum est, similis Codex Canonibus nullam auctoritatem addere potuit.

II. An auctoritate Ecclesiæ universalis, an particularis duntaxat.

Si deprehendatur, Codicem publica auctoritate collectum, aut probatum fuisse; ulterius inquirendum erit, an Ecclesiæ universalis vel plurium particularium Ecclesiarum, an unius consensu confectus, aut saltem receptus fuerit.

Cum enim juxta ante dicta, Canones in hujusmodi Codicem relati, specialem à Codice robur, & vim obligandi mutuent; nemo non videt, eo majorem Canonum censendam esse auctoritatem, quo universalior fuerit Codicis receptio, aut comprobatio.

III. Quo tempore collectus, & quanto tempore ejus usus duraverit.

Ad hæc, merito investigabitur, quo tempore Codex confectus receptusque fuerit: item quanto tempore usus illius perseveraverit.

Cum enim noverimus, Codicem primis illis felicioribus Ecclesiæ sæculis comprobatum, multisque sæculis perseverasse; una scimus, disciplinam in eo contentam Viris Apostolicis illius ætatis fuisse comprobatam, & in Ecclesia diu dum conservatam.

Quis vero ambigat, hoc titulo Canones, & disciplinam in iis contentam speciali veneratione dignam, & consequenter diligentiori studio, ac solicitudine suscipiendam, ac fovendam?

Collectiones veteres à recentioribus secernendæ, eo quod hic multa apocrypha occurrere soleant.

Denique etiam hoc titulo Canonista Codices seu collectiones veteres à recentioribus distinguere debet; quia apocrypha plurima, id est, suspectæ & incertæ fidei pro veris, & certis nimium patienter, ut notat vir rei Canonicæ peritissimus Franciscus Florens, Collectores recentiores, eorumque interpretes sibi tulerunt obtrudi; quæ à veris secernere antiquis summa fuit Religio.

§. VI.

Sæpenumero conducit notitia Codicum, seu collectionum Canonum pro intelligentia eorum, quæ in Decreto Gratiani, & Decretalibus Gregorii IX. occurrunt.

Gratianus suum Codicem ex præexistentibus collectionibus Canonum confecit.

GRatianus collectionem, seu Codicem suum, quem hodie *Decretum Gratiani* dicimus, & primam Corporis Canonici hodierni partem constituit, collegit pro maxima parte ex præexistentibus Collectionibus Canonum, etiam privata duntaxat confectis, & nulla publica auctoritate probatis.

Cum vero Codex, seu *Decretum Gratiani* nulla publica auctoritate receptus seu probatus fuerit, ut infra probabitur; necessarium est, ut habeatur notitia eorum, è quibus sua hausit Gratianus: ut nimirum ex auctoritate fontium judicetur de auctoritate eorum, quæ in suum Decretum retulit Gratianus.

Qua ratione notitia Codicum conducat pro intellectu Decreti Gratiani.

Ulterius, Gratianus dum quædam è Codice præexistente desumpsit, non raro ex antecedentibus, & consequentibus, resecat nonnulla, quæ si addita forent, sensum redderent vel apertiorem vel plane diversum, ut infra sæpius annotabitur. Atque hinc manifestum fiet, quam utilis, imo pene necessaria sit pro intelligentia Decreti Gratiani notitia collectionum, seu Codicum, quibus usus fuit Gratianus.

Veteres Collectiones Decretalium plurimum conducunt, ut intelligantur Decretales Gregorii IX.

Quod ad Decretales Gregorii IX. attinet, licet illæ auctoritate publica pro decidendis controversiis Ecclesiasticis receptæ sint; nihilominus veteres collectiones ad assequendum verum eorum sensum plurimum conducere, famosissimi interpretes cum Antonio Augustino jampridem annotarunt.

Constat enim, Raymundum Decretalium compilatorem pleraque ex veteribus collectionibus hausisse; easque sæpe non integras, prout in antiquis Decretalibus reperiebat, sed resecatas aut in partes varias dissectas retulisse: quæ sectio, aut dissecatio non raro sensum admodum reddit obscurum, facile elucidandum, si ad veteres collectiones, ubi integra Decretalis reperitur, recursus habeatur: uti pluribus exemplis ostendetur, ubi ex professo de hac collectione Decretalium tractabitur: ibique una ostendetur, quam utili subsidio se privaverint recentiores, dum ad veteres has collectiones recurrere neglexerunt.

Finis Primæ Partis.

PARS

PARS SECUNDA.

De Codicibus, seu Collectionibus Canonum, quibus Ecclesia primis sæculis usa fuit.

SCOPUS, ET ORDO

Hujus & aliquot sequentium partium præsentis Tractatus.

T convenientem, multisque titulis pro notitia rei Canonicæ utilem, ac pene necessariam de Codicibus, & collectionibus Canonum Ideam habere queant Canonum Studiosi; de præcipuis ac illustrioribus Canonum collectionibus, hac & aliquot sequentibus partibus differemus; quinque potissimum circa singulas examinaturi.

Primò, quo tempore, & quo auctore Codex confectus fuerit.

Secundò, an publica auctoritate, & quis collectus, vel probatus fuerit.

Tertiò, quibus potissimum Canonibus & Decretis constiterit.

Quartò, brevis Canonum præcipuorum relatio, & explanatio fiet.

Quintò, qua ratione collectionibus illis, seu Canonibus in iis contentis, usi sint Corporis Canonici hodierni, præsertim Gratianus & Raymundus, collectores: atque hac occasione plures, tum super Decreto Gratiani; tum super Decretalibus ad singulos pene Codices fient reflexiones.

Ut autem omnis confusio evitetur, hoc de Codicibus, seu collectionibus examen in plures partes distribuemus; singulisque partibus de Codicibus per ætates discurremus.

Hac quidem secunda parte agetur de Codicibus, qui ante sæculum VI. in usu fuere.

Pars III. eos Codices proponet, qui à sæculo VI. usque ad sæculum VIII. exclusive confecti fuere.

Quarta exhibebit Codices octavi, & noni sæculi.

Quinta tractabit de famosioribus collectionibus, & quarum opera Gratianus multum usus fuit, quæ X. & XI. sæculo prodierunt.

Sexta solam collectionem Gratiani examinabit: & quidem plura de hac, utpote partem Corporis Canonici hodierni constituente, quam de præcedentibus dicentur.

Septima ob oculos ponet veteres collectiones Decretalium, è quibus Decretales Gregorii IX. potissimum collectæ sunt.

Octava examinabit Decretales Gregorii IX. & reliquas moderni Corporis Canonici partes.

Nona denique investigabit Regulas, seu jura, quibus hodie, præcipue in Belgio, specialiter utimur.

CAPUT I.

De pristino Codice Canonum, qui vulgo dicitur Codex Canonum *Ecclesiæ universæ*.

§. I.

Ex actis Concilii Chalcedonensis evincitur, eo tempore fuisse Codicem Canonum, è quo in decidendis causis Ecclesiasticis Canones desumebantur.

Act. 4. & 11. Canones ex Codice recitantur.

ACTIONE 4. S. Synodus Chalcedonensis dixit: „ Sacri Patrum Canones legantur „ & commentariis inserantur, sumptoque *Libro* Aetius Archidiaconus, & Primicerius Magnæ Ecclesiæ legit. Canon 83. *Si quis Episcopus à Synodo depositus, &c.* Item alius Canon 84. *Si quis Presbyter, aut Diaconus, &c.* „ qui sunt Canones 4. & 5. Antiocheni.

Actione undecima, cum esset controversia inter Bassianum & Stephanum de sede Ephesina, Stephanus dixit: „ supplico ut Canones *relegantur*, qui dicunt, ut si quis in alia civitate ordinatus est, constitui non possit in altera. Gloriosissimi Judices dixerunt, *relegantur*. Leontius Reverendissimus Episcopus Magnesiæ è *Codice relegit* Regulam 95. *Si quis Episcopatus vacuus, &c.* „ qui est Canon 16. Concilii Antiocheni.

Idem Reverendissimus Leontius Episcopus ex *eodem Codice* legit Regulam 96. *Si quis Episcopus ordinationem acceperit Episcopatus:* qui est Canon 17. Antiochenus.

Judicium Card. Baronii de Codice Canonum.

Ex quibus compertum est, ut verbis loquar Baronii, ad annum 341. „ ex quadam antiquiori nobis incomperta: (post tempora Baronii tandem comperta ut infra ostendetur) *collectione* in Concilio Chalcedonensi duos Canones Antiochenæ Synodi in actione IV. & XI. ad verbum esse citatos, sed absque titulo Antiocheni Concilii: quorum quidem in eo *Codice*, qui in Synodo *probatus*, atque lectus est, actione XI. prior 95. alter 96. erat numero consignatus; cum tamen iidem in Concilio Antiocheno 16. & 17. ordine describebantur: ut plane appareat, non ex ipso Antiocheni Concilii Codice editos esse, sed ex quadam antejam facta collectione, communi Majorum auctoritate probata.

§. II.

Notæ seu Characteres Codicis, quo usa fuit Synodus Chalcedonensis.

IN Concilio Chalcedonensi Canones pro decisione controversiarum e Codice, qui tunc in usu erat, recitatos fuisse, ex dictis compertum est: at quis ille Codex fuerit, & utrum hodie supersit, ex characteribus, seu notis inquirere oportet.

Primus Codicis character.

In primis constat, ex gestis Concilii Chalcedonensis actione 4. Codicem hunc à Canonibus Nicænis initium duxisse; dicitur enim ibidem ex Codice recitata Regula quarta, quæ est ipse Canon IV. Nicænus. Et actione 16. lecta dicitur Regula 6. quæ est Canon 6. Nicænus. Atque hic primus Codicis hujus character.

Ulterius constat, ex iis, quæ actione IV. & XI. recitata sunt, in eodem Codice Canones Antiochenos IV. V. XVI. & XVII. consignatos fuisse sub numeris 83. 84. 95. & 96.

Secundus character.

Ex quo duo conficiuntur. Primum, in Codice illo inter Canones Nicænos, & dictos Canones Antiochenos, tot intercessisse alios Canones, ut à primo Canone Nicæno usque ad Canonem IV. Antiochenum numerarentur 83. Canones, & usque ad V. 84. & sic de reliquis. Ecce secundus Codicis hujus character.

Codex hic appellatus series & consequentia.

Secundò colligitur, in dicto Codice, Canones perpetua serie, & eadem consequentia numerorum fuisse conjunctos: nec unius Synodi Canones ab alterius Synodi Canonibus novis numeris fuisse disjunctos.

Et

Tertius Codicis character.

Er quidem ob hanc conjunctionem, & continuam Canonum sub una numerorum serie consequentiam, factum est; ut hic Codex, tum in Synodo Chalcedonensi, tum alibi appellatus sit *Series Canonum*, *consequentia Canonum*. Atque hic est tertius Codicis illius character.

§. III.

Ex preallegatis characteribus conficitur, Codicem in Concilio Chalcedonensi probatum, fuisse eundem, quem Dionysius Exiguus è Græco in Latinum vertit.

Dionysius Exiguus natione Scytha, sed moribus Romanus, doctrina & sanctitate maximus, ut ait Bellarminus in epistola ad Stephanum Episcopum Salonitanum, in præfatione sui Codicis, quem circa initium sæculi VI. compilavit (de quo infra fusius) ordinem suæ collectionis exponens, hæc habet: „ In principio itaque Canones, qui dicuntur Apostolorum de „ Græco transtulimus ..... deinde Regulas Nicænæ Synodi, & deinceps omnium Conciliorum, sive quæ ante eam, sive quæ postmodum factæ sunt usque ad Synodum 150. „ Pontificum, qui apud Constantinopolim convenerunt, sub ordine numerorum, id est à „ primo capite usque ad 165. sicut habetur in „ *Græca auctoritate*, digessimus.

Codicem Græcum in suum Codicem transtulit Dionysius.

Ex his Dionysii verbis constat, Canones Nicænæ Synodi, & deinceps omnium Synodorum usque ad Synodum Constantinopolitanam eodem ordine & forma sicut habebantur in *Græca auctoritate*, seu Codice, à Dionysio è Græco in Latinum fuisse translatos, & suo Codici insertos: adeoque pristinum Græcorum Codicem collectioni Dionysii esse insertum.

Characteres pristini Codicis Græci elucent in Codice à Dionysio è Græco in Latinum verso.

Ulterius, ex verbis Dionysii patet, Codicem hunc Græcum à Canonibus Nicæni initium duxisse: atque hic primus character pristini Codicis, quo usa fuit Synodus Chalcedonensis.

Constat præterea ex verbis Dionysii, in Codice Græco per ipsum translato, Canones 165. è diversis Synodis desumptos sub uno & continuo numerorum contextu fuisse dispositos: prout & in ipsa collectione Dionysii hodie dispositi leguntur. Hinc secundus character Codicis Græci, quo Synodus Chalcedonensis usa fuit.

Denique, si à primo Canone Nicæno numeremus usque ad Canonem 4. Antiochenum, prout Canones in Codice à Dionysio translato dispositi sunt, deprehendemus, Canonem illum Antiochenum esse Canonem 84. totius Codicis Græci, & Canonem 5. Antiochenum esse 85. Codicis: & tandem 16. & 17. ejusdem Synodi Antiochenæ esse in Codice 95. & 96. & consequenter sub eisdem numeris fuisse consignatos in Græco Codice per Dionysium translato, quibus in Concilio Chalcedonensi relecti fuerunt: modo tamen hoc unum observetur, ut Canon 5. Ancyranus in translatione Dionysii in duos dividatur; uti in omnibus exemplaribus Græcis divisus legitur. Hinc tertius pristini Codicis character Codici Dionysiano competens.

Cum igitur tanta inter Codicem à Dionysio translatum, ejusque collectioni insertum, & Codicem in Concilio Chalcedonensi probatum sit convenientia, vix ambigi potest, quin idem fuerit Codex.

Eundem Codicem Græce & Latine è vetusto manuscripto sub initium hujus sæculi evulgavit Christophorus Justellus, notisque illustravit; eique in novissima Bibliotheca Juris Canonici veteris Guilielmus Voellus Theologus ac Socius Sorbonicus, & Henricus Justellus Christophori Filius, primum locum inter varios Canonum Codices dedere.

§. IV.

An hic Codex recte dicatur Codex Ecclesiæ universæ.

Christophorus Justellus, eumque secuti Voellus, & Henricus Justellus, Codicem hunc ediderunt sub hoc titulo: *Codex Canonum Ecclesiæ universæ*.

Codex hic tempore Concilii Chalcedon. proprie non fuit Ecclesiæ universæ.

Verum, si prætendant Codicem hunc, etiamnum tempore Concilii Chalcedonensis, fuisse Codicem *Ecclesiæ universæ* eo sensu, ut eo Codice uterentur omnes Ecclesiæ; recte advertit Paschasius Quenellius in erudita sua Dissertatione *de Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ*, prædicto Codici eum titulum tribui non posse; quandoquidem certum sit, ut infra ostendetur, Ecclesiam Romanam tempore Concilii Chalcedonensis alio Codice fuisse usam; nec hunc Codicem Græcum voluisse in omnibus admittere.

Quo sensu hic Codex recte dicatur Ecclesiæ universæ.

At si Codex hic dicatur, Codex *Ecclesiæ universæ:* quia Synodus universalis Chalcedonensis eo usa fuit in negotiis, & controversiis decidendis, nemo titulum illum hoc sensu ei jure disputare poterit: cum indubitatum sit, Synodum Chalcedonensem Codice hoc, seu altero Corpore Canonico, ut phrasi moderna loquar, & non alio usam fuisse.

Insuper, si de tempore, quod à sæculo 7. vel 8. fluxit, sermo sit, nullus negabit, faleturque & ipse Quenellius, hunc Codicem posse dici *Ecclesiæ universæ;* etiam eo sensu, quod Ecclesia universalis Græca & Latina illum receperit, Canonesque in eo contentos probaverit.

Constat quippe, ut jam insinuatum est, & infra latius ostendetur, Codicem hunc integrum in suum Codicem transtulisse Dionysium Exiguum. Qui Codex Dionysii circa initium sæculi 6. ab Ecclesia Romana & tempore saltem Caroli Magni, id est sæculo 8. per Ecclesiam Latinam universam, etiam fatente Quenellio, receptus fuit.

§. V.

Qui Canones in hoc Codice contineantur: & cujus auctoritatis reputandi.

Enumerantur Canones in hoc Codice contenti.

Codex Græcus, quo usa fuit Synodus Chalcedonensis, communiter dictus, *Codex Canonum Ecclesiæ universæ*, quem à Græco in Latinum versum suæ collectioni inseruit Dionysius Exiguus; ac tandem Græce & Latine in Bibliotheca Juris Canonici veteris editus est, initium sumit à Canonibus Nicænis; quos sequuntur Canones 25. Ancyrani juxta Græcos, juxta Dionysium, qui 4. & 5. in unum conjunxit, 24. *qui quidem*, ut in Codice notatur, *priores sunt Nicænis, sed ideo postpositi sunt propter auctoritatem Synodi œcumenicæ*.

Ancyranos subsequuntur Neo Cæsarienses Canones 14. *qui quidem*, ut monet titulus in Codice præfixus, *sunt Ancyranis posteriores, Nicænis vero anteriores*.

His immediate subjiciuntur Concilii Gangrensis Canones 20. Post hos subnectuntur Concilii Antiocheni Canones 25. Deinde Concilii Laodiceni 59. Ac demum Concilii Constantinopolitani I. Canones 7. in Codice à Justello edito: at in Codice Dionysii 3. duntaxat; huncque fuisse numerum Canonum Constantinopolitanorum in Codice Græco tempore Concilii Chalcedonensis, infra ostendetur.

Canonum horum auctoritas ab auctoritate Conciliorum, in quibus editi sunt.

Quæ horum Canonum censenda sit auctoritas, haud difficulter judicabit, qui attenderit, Canones illos plerosque editos fuisse in Conciliis, ubi non duo duntaxat, aut tres, sed 20. aut 30. pluresve Episcopi fide præditi, ut verbis loquar S. Agobardi, sapientia illustres, vita clari, sanctitate reverendi, signis & prodigiis formandi, in nomine Christi pro firmanda Ecclesiæ disciplina, abusibusque evellendis convenerunt.

Qui

Canonum horum auctoritas ab auctoritate Codicis.

Qui insuper animadverterit, Canones hos relatos fuisse in Codicem, quo in decidendis causis Ecclesiasticis Synodus OEcumenica Chalcedonensis, ut supra notatum fuit, usa est: & quidem eo modo, ac si Canones omnes in illum relati ejusdem & æqualis fuissent auctoritatis; adeoque ipsis Canonibus Nicænis non impares. Qui denique adverterit, Codicem, & consequenter Canones in eo contentos, ab universali Ecclesia, id est Græca & Latina pari consensu à pluribus sæculis fuisse receptum, & probatum, facile statuet; de Canonibus illis vere affirmari posse, quod de Canonibus Nicænis olim dixit Leo Magnus: *Canones Spiritu Dei conditi, & totius Mundi reverentia consecrati.*

Ex his cuique facile comperrum est, qua veneratione disciplina Canonibus his expressa suscipienda, & probanda sit, quo studio & cura ubi adhuc superstes est conservanda, labescens suffulcienda, abolita, seu potius conculcata restituenda: omnia tamen moderante Christiana prudentia, quæ temporum, & personarum circumstantias, ubi de disciplina agitur, sedulo expendit. Novit enim illa, disciplinam uno tempore sanctissimam & utilissimam, alio tempore, si in omni rigore introduceretur, posse non solum non esse utilem, sed subinde etiam nocivam.

§. VI.

Numerus Canonum Nicænorum inquiritur: & ea occasione quædam in Gratiano notantur.

PRistinum Græcorum Codicem, quo Synodus Chalcedonensis in decisione causarum usa legitur, à Canonibus Synodi Nicænæ initium duxisse, tum ex actis Concilii Chalcedonensis, tum ex Dionysio Exiguo (qui hunc Codicem è Græco in Latinum translatum suo Canonum Codici inseruit) supra notatum est.

Hanc Synodum circa ann. 325. celebratam esse sedente Silvestro Papa indubitatum est.

Error Bedæ & Gratiani notatur.

Hinc correctores Romani ad *Can. 9. dist. 16.* ubi ex Beda dicitur: *Prima universalis Synodus Nicæna congregata est temporibus* JULII PAPÆ, hanc notam apposuerunt: *certum est Synodum Nicænam primam celebratam esse tempore* SILVESTRI: *sed in illa temporum obscuritate mirandum non est, Bedam & alios errasse.*

Verum illud mirandum, adeo incurium fuisse Gratianum, ut cum tempora Conciliorum designare vellet, ex Beda hoc Canone retulerit; hanc Synodum congregatam fuisse temporibus *Julii* Papæ; & mox Canone sequenti ex Anselmo referat, eandem Synodum habitam temporibus *Silvestri:* idque nulla conciliationis nota adjecta.

Canones 20. duntaxat à Synodo Nicæna editi sunt.

Quod ad numerum Canonum Nicænorum attinet, in primis illud sufficienter constat; in pristino Codice Græcorum, quo Synodus Chalcedonensis usa fuit, 20. duntaxat sub nomine hujus Synodi Canones fuisse. Dionysius enim, qui Canones Nicænos, prout in *Græca auctoritate*, seu Codice habebantur, è Græco in Latinum versos suo Codici inseruit, solos 20. Canones huic Synodo assignat.

Numerus Canonum Nicænorum probatur auctoritate Concil. Carthag. VI.

Ulterius, Concilium Carthaginense VI. 217. Episcoporum habitum anno 419. (adeoque necdum integro sæculo à celebrata Nicæna Synodo elapso) duntaxat 20. Canones Nicænos agnovit. Lecta enim Nicænæ fidei confessione subjungitur: *Similiter & Decreta Nicænæ Synodi in 20. Capitulis recitata sunt.*

Testantur insuper hujus Concilii Patres, nec plura capitula à se fuisse reperta in exemplaribus Nicænæ Synodi, quæ à Cæciliano Carthaginensi Episcopo, qui ipse Synodo Nicænæ interfuerat, & subscripserat, in Africam allata fuerant: ut in Actis Concilii asseritur.

Idem probatur auctoritate Græcorum exemplarium.

Denique, cum in hoc ipso Concilio Carthaginensi quæstio esset inter Vicarios Sedis Apostolicæ, & Patres Concilii, num Canones à Zozimo Pontifice allegati sub nomine Canonum Nicænorum revera forent Nicæni, communi consensu rogati fuere Constantinopolitanus, Alexandrinus, & Antiochenus Episcopi, ut Nicænæ Synodi exemplaria ibidem exstantia transmittere vellent. His precibus obsequentes Atticus Constantinopolitanus, & Cyrillus Alexandrinus Episcopi, exemplaria è Græco in Latinum fideliter translata ad Concilium Carthaginense transmiserunt: quæ exemplaribus à Cæciliano in Africam allatis per omnia consonantia, similiter 20. duntaxat Canones continebant.

Canones 80. Arabici Synodo Nicæn. adscripti ut nothi rejiciuntur.

His aliisque argumentis persuasum est hodie eruditis omnibus, à Nicæna Synodo 20. duntaxat Canones, qui & vulgo sub ejus nomine leguntur, editos fuisse: rejectis ut supposititiis 80. Canonibus Arabicis à Turriano editis; & ab Abrahamo Ecchelensi Maronita Synodi Nicænæ vindicatis; quos per errorem & ipsi Romani correctores pro veris agnoverunt in notis *ad Can. 12. dist. 16.*

Notatur error Gratiani.

Similiter, quæ de 70. Canonibus ad exemplum 70. Discipulorum à Nicæna Synodo editis refert Ivo Carnotensis, & ex ipso Gratianus noster *Can. 12. dist. 16.* auctoritate cujusdam epistolæ S. Athanasii ad Marcum Papam, una cum ipsa epistola tanquam spuria à Baronio, Bellarmino aliisque peritis rejiciuntur. *Vid. not. Labbei ad citat. epist. tom. 2. Conciliorum.*

Fragmentum quoque epistolæ Stephani Papæ ex Ivone Gratiani Decreto insertum, *Can. 13. ead. dist.* in quo dicitur, 20. *tantum Capitula Nicænæ Synodi in S. Ecclesia Romana haberi, sed quo neglectu alia defecerunt, ambiguum esse,* ejusdem cum prædicta epistola Athanasii fidei fore, omnibus hodie persuasum est.

Fictitia epistola Attici Episc. Constantinopol. citata à Gratiano.

Ulterius, Canones, quos nomine Nicænæ Synodi de modo scribendæ epistolæ formatæ, refert Gratianus *Can. 1. & 2. dist. 73.* neque inter famosos 20. Canones Nicænos reperiuntur, nullam apud eruditos fidem merentur. Cum enim earum literarum nulla apud veteres extet memoria; neque in exemplaribus Nicænæ Synodi ab ipso *Attico* ad Concilium Carthaginense missis, ullum occurrat Canonum illorum vestigium, literas has Attici, æque ac Athanasii ad Marcum Papam, fictitias credunt.

Error Gratiani, & correctorum Rom. occasione suppositia epistola Julii Papæ.

Denique Canon de judicibus inter partes collitigantes electis, quem huic Synodo adscribit Gratianus *VI. q. 1. Can. 4.* agnoscunt correctores Romani *in Concilio Nicæno hodie non haberi:* Addunt quidem, *fuisse olim plures Canones illius Concilii, quorum partem refert Julius in rescripto contra Orientales, ubi numero 30. habetur hoc caput, & ex eo citatur in Polica 90;* verum id nequaquam addidissent, si tamen luculenter, ut hodie, detecta tunc fuisset suppositio Decretalium primorum Pontificum à Clemente usque ad Siricium; ut infra ostendetur. Agnovissent enim indubie cum R. P. Labbæo, Baronio, aliisque eruditis, hanc epistolam seu rescriptum Julii Papæ *esse suppositiam, non secus atque alias Isidori merces ex Hispania primum, ut volunt, profectas.* Hæc Labbæus in notis ad I. Epist. Julii Papæ tom. 2. Concil. ult. edit.

§. VII.

Compendiosa Canonum Nicænorum relatio, & explanatio.

Eunuchi sponte facti à Clero, & functionibus sacris arcendi.

CAnon I. Eunuchos, qui sponte, & proprio facto tales facti sunt, à Sacris Ordinibus, & Ordinum ante susceptorum functionibus removet. Quam severitatem erga eos, qui à medicis, aut barbaris id passi fuere, non esse exercendam, declarat apud Grat. *dist. 55. Can. VII.*

Venientes è vita gentili non nisi præcedente probatione ad Baptismum admittendi.

Canon II. tria potissimum statuit. Primum, ne è vita Gentili nuper accedentes, & qui exiguo tempore Catechumeni fuere, statim ad spirituale lavacrum deducantur: *nam & Catechumeno,* ait, *tempore opus est.* Nimirum ut sibi & Episcopis probentur: *Quid enim,* ait Augustinus de fide, & operibus c. 6. *agit totum tempus, quo Cate-*

chumenorum locum & nomen tenent, nisi ut audiant quæ fides, & qualis vita debeat esse Christianis, ut cum seipsos probaverint, tunc de mensa Domini manducent, & de Calice bibant.

Qui rationem & Spiritum Canonis attenderit, facile intelliget, in Canonem hunc turpiter impingere, qui recenter venientes è vita quasi gentili & scelerata, statim ad Sacramentum pœnitentiæ, id est, laboriosum lavacrum admittunt.

Recenter baptizati non sunt admittendi ad Presbyteratum, nisi probatio quamplurima præcesserit.

Secundò, hoc Canone cavetur, ne recens baptizati sive Neophyti, ad Episcopatum vel Presbyteratum provehantur: *nam*, inquit, *& post Baptismum probatione* MAJORE; vel, ut legit Dionysius, QUAMPLURIMA; & juxta Isidorum, quem sequitur Gratian. *dist. cap.* 1. MULTA *indiget*.

Rationem subdit Canon: *Manifesta est enim Scriptura, quæ dicit: Non Neophytum, ne forte in superbiam elatus in judicium incidat, & laqueum diaboli.* „ Novitate enim, loquit Ambrosiaster in *Epist. ad Timoth.* & potestate io„ flatur, arbitrans se præ ceteris digniorem.

Aliam rationem reddit Hormisdas Papa in epist. ad Episcopos Hispaniæ apud Gratian. *dist.* 61. *c.* 2. *Debet vitam suam longa probatione monstrare, cui gubernacula committuntur Ecclesiæ.*

Non dubium proinde in spiritum hujus Canonis committere, qui è vita impia, & plusquam gentili conversos, sine *multa*, aut *quamplurima* probatione ad Sacros Ordines admittunt. Unde & Canon 79. Apostolorum è vita gentili, & conversatione prava venientes conjungere non dubitat. *Qui ex vita gentili*, ait, *advenerit, & baptizatus est*, aut EX CONVERSATIONE PRAVA, *eum justum non est protinus promoveri in Episcopum.*

Neophytus qui convincitur post Baptismum ante ordinationem grave crimen commisisse, cessare debet a Clero.

Tertiò, decernitur hoc Canone, quod si quis Neophytus non obstante hac prohibitione ordinatus sit, & procedente tempore aliquod *animale* peccatum circa personam inventum fuerit, cesset à Clero, id est, à functionibus sacris.

Vult ergo Canon, quod Neophyti ordinatio, si facta sit, toleretur quidem; sed tamen si *processu temporis* reperiatur post Baptismum ante ordinationem aliquod *animale peccatum* admisisse, cesset à Clero. Unde Isidorus, & ex ipso Gratianus *Can.* 1. *dist.* 48. pro, *inventum fuerit*, male legit, *admiserit*: quo indicatur, agi de peccato post ordinationem admisso; quod est contrarium textui originali, & omnibus versionibus, una Isidori excepta.

Quid intelligatur per peccatum animale.

Peccatum *animale*, de quo in Canone, non ab animali, sed ab *anima* deduci evincit ipsum verbum Græcum. Unde Dionysius legit *animæ peccatum*: quo nomine interpretes Græci passim intelligunt quodcunque peccatum *grave*. Quibus consonat Gratianus, qui ex Isidoro legit *mortale peccatum*.

Hic nota, quantopere soliciti fuerint Patres, ne quis de gravi aliquo crimine convictus sacras functiones obiret.

Clerici vetantur secum habere feminam quacunque extraneam suspectam.

Canon III. interdicit Clericis universis *subintroductam* habere mulierem, præterquam utique Matrem, vel Sororem, vel Amitam, vel eas solas personas, quæ omnem suspicionem effugiunt. Ref. hic Canon à Gratiano *dist.* 32. *cap.* 16. sed paulo aliter atque in Græco legitur; ut ibidem notarunt Correctores Romani.

Qua ratione disciplinam hoc Canone expressam Synodi nostræ Belgicæ pro temporum, & locorum conditione expresserint, latius deduxi in dissertatione De Canonicis *part.* 2. *cap.* 4.

Episcopus ab omnibus, vel saltem a tribus constitui; & a Metropolitano confirmari debet.

Canon IV. Episcopum constitui vult ab omnibus Episcopis Comprovincialibus; vel si hoc fieri nequeat, saltem à tribus; ceteris absentibus suffragium scripto ferentibus, & assentientibus; & eorum quæ fiunt in unaquaque Provincia confirmationem à Metropolitano fieri mandans. Ref. à Gratian. *dist.* 64. *cap.* 1.

Utrum præsens Canon agat de ordinatione, an vero de electione Episcopi, ambiguum est. Et quidem interpretes Græci, Balsamon, Zonaras aliique, quos novissime secutus est Vir eruditus Guilielmus Beveregius Presbyter Anglicanus in notis *ad hunc Can.* credunt, solum de electione hic tractari. At inter Latinos non pauci sustinent, de *ordinatione* Episcopi Canonem loqui: hisque favet versio Dionysii, & Isidori, qui legunt: Episcopum oportere *ordinari*: item, *ordinationem* fieri.

In Can. IV. tam de ordinatione, quam electione agitur.

Si textum Græcum seu originalem consulamus, verisimilius est, & de electione, & ordinatione decerni. Nam præterquam, quod in priori parte Canonis ipsum verbum Græcum propriè significet *constitui*, abstrahens ab electione, & ordinatione, ipse absentium in scriptis assensus requisitus sat innuit, de electione potius, quam ordinatione tractari.

Cum vero verbum Græcum in altera parte Canonis propriissime significet *manuum impositionem*, *vix dubitari potest, quin de ordinatione* loquatur: adeo ut Canonis hujus hic videatur proprius sensus: Episcopum constitui oportere ab omnibus Episcopis Comprovincialibus: aut si id fieri nequeat, saltem à tribus præsentibus, ceteris absentibus electioni per scriptum assentientibus: quo assensu præstito, tunc *manuum impositio*, sive ordinatio à præsentibus fiat.

Estque hæc Canonis explanatio conformis tempori illius Disciplinæ, juxta quam electio & ordinatio Episcoporum simul peragi solebant.

Ratio Canonis IV.

Canonis hujus rationem jampridem expressit Innocentius I. in *Epist. ad Victricium cap.* 1. apud Grat. *dist.* 64. *cap.* 4. *Ne unus*, ait, *Episcopus ordinare præsumat Episcopum, ne* FURTIVUM BENEFICIUM *præstitum videatur. Hoc enim & in Nicæna Synodo constitutum est, atque definitum.*

Hoc est, voluit Synodus, ut Episcopus non *furtive*, sive clam in ovile seu Ecclesiam Christi intraret, sed Ecclesia integra, quæ per Ecclesiam cujusque Provinciæ repræsentatur, quasi probante & assentiente.

Hæc licet sit sanctissima Disciplina, sæpissime innovata, & rigorose observari præcepta, non adeo tamen Episcoporum, etiam trium, præsentiam crediderim necessariam, ut ab uno factam ordinationem crederem invalidam: quod inter alios erudite ostendit, & evincit jam citatus Guilielmus Beveregius in notis *ad Can.* 1. *Apostolorum*, quas addidit ad Pandectas Canonum Græcorum, nuper typis elegantissimis Græce & Latine cum Commentariis Balsamonis, Zonaræ, & aliorum Græcorum ab ipso evulgatas.

Excommunicatus ab Episcopo, etiam ab aliis rejici debet. Ratio hujus disciplinæ.

Canon V. primo vult servari Canonem seu Regulam, quæ pronunciat, excommunicatum ab uno Episcopo, ab aliis non esse recipiendum.

Fundata est hæc Regula in unitate Ecclesiæ, & Episcopatus, juxta vulgatum illud, & solemne S. Cypriani effatum: „ Episcopatus unus est, „ cujus à singulis in solidum pars tenetur, „ *lib. de unitate Ecclesiæ.*

Ut enim unitas illa Ecclesiarum requirit, ut quem cum una Ecclesia communionem habere constaret, ab aliis reciperetur, eadem exigit pariter, ab una rejectum, ab aliis similiter rejici.

At constat, quod *nonnunquam divina providentia sinat, per nonnullas nimium turbulentas hominum carnalium seditiones expelli de congregatione Christiana etiam bonos Viros*, ut notat S. Augustinus de *vera Relig. cap.* 6. ibidem addens: quod qui hanc excommunicationem patienter pro pace Ecclesiæ sustinuerint, *eos coronat in occulto Pater, videns in occulto.*

His injustis excommunicationibus occurrere volens Synodus decernit secunda Canonis parte, ut bis in anno Synodus Provincialis habeatur; ut si forte prætendatur, Episcopum per iracundiam, aut aliquam animi sinistram commotionem ad excommunicationem processisse, id in Synodo examinari possit.

Excommunicatio leviter ferenda non est.

Hinc patet, spiritum Ecclesiæ semper fuisse, excommunicationem, utpote pœnam gravissimam, non ex passione aut leviter esse ferendam, sed maturo judicio, & gravissima de causa: ut

etiam

etiam novissime Synod. Trid. declaravit *Sess.* 26. *cap.* 3 *de reform.*

Prima pars Can. VI. exponitur.

Canonis VI. part. 1. decernitur, ut *antiqui mores serventur, qui sunt in Ægypto, Lybia, & Pentapoli, ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem: quandoquidem & Episcopo Romano hoc est consuetum:* sive ut vertunt Dionysius & Isidorus, *parilis mos est.*

Mirum! quantis contentionibus super hac Canonis parte tum à Catholicis, tum Acatholicis, hoc præsertim sæculo sit digladiatum, quamque in varios sensus, prout quisque suæ conducere judicavit opinioni, dilaceratus, seu distortus fuerit: neglecto pene ab omnibus naturali & obvio sensu; qui tamen cuique sine difficultate occurret, & perspicuus erit, si modo occasionem Canonis, ac ejus compendium nobis à Ruffino relictum, unaque reliquum Canonis contextum, sine præconceptæ opinionis præjudicio attenderit.

Occasio Canonis.

Occasionem Canoni dedit Meletius Sycopolitanus in Ægypto Episcopus. Hic cum à Petro Alexandrino in Synodo depositus esset; tum quod persecutionis tempore fidem inficiatus sacrificasset, tum ob alias causas, ut scribit Socrates *Lib.* 1. c. 6. contra Episcopum recalcitrare, Schismaque conflare, quod ab ejus nomine Meletianum dictum fuit, cœpit, plurimos insuper Episcopos ordinare; idque sine consensu Episcopi Alexandrini: quorum Catalogum recitat Athanasius *Apolog.* 2.

Cum vero Episcopus Alexandrinus prætenderet ex vetusta consuetudine sibi competere, non in una duntaxat Provincia, uti commune est omnibus Metropolitanis, sed per totam Ægyptum, Lybiam & Pentapolim jus Metropoliticum: adeoque nec sine ejus consensu ibidem Episcopos posse ordinari, quæstio ad Synodum Nicænam delata fuit.

Re examinata cum Synodus comperisset, Alexandrino Episcopo ex vetusta consuetudine id juris in Provinciis illis fuisse, præsenti Canone declaravit, *ut antiqui mores in Ægypto, Lybia, & Pentapoli servarentur, ut Episcopus Alexandrinus horum omnium habeat potestatem;* scilicet Metropoliticam: *quandoquidem*, inquit Synodus, *Episcopo Romano id consuetum*, vel, *parilis mos est*: nimirum idem agendi in pluribus Provinciis, quod in Ægypto, Lybia & Pentapoli ex vetusta consuetudine prætendebat Alexandrinus Episcopus.

Quæ vero essent Provinciæ illæ, in quibus hoc Episcopo Romano consuetum esset, non expresserunt Patres Niceni, sed Ruffinus, qui sub finem sæculi 4. (adeoque nondum sæculo à Synodo elapso) sensum Canonis, non quidem ad verbum, sed prout eum observari videbat, retulit, Provincias illas expressit; ita Canonem referens: *Et ut apud Alexandriam, & ut in Urbe Roma vetusta consuetudo servetur, ut vel ille Ægypti, vel hic SUBURBICARIARUM Ecclesiarum, solicitudinem gerat.*

Compendium Canonis ex Ruffino.

Quod ergo Patres Niceni dixere: quandoquidem Episcopo Romano *id consuetum* est, vel, *parilis mos est*; id ex relatione Ruffini testis oculati de facto, quod ignorare haud poterat, refertur ad *Ecclesias suburbicarias*; id est, Ecclesias sitas in Provinciis Suburbicariis, seu Provinciis Romæ adjacentibus, & sub ditione Vicarii Urbis comprehensis.

Et sane Episcopum Romanum eo tempore per illas Provincias jus Metropoliticum exercuisse, quale Alexandrinus in Ægypto prætendebat, ut nimirum Synodos congregare posset; nec fas esset, sine ejus consensu Episcopos ordinare, manifestum est ex S. Leonis *Epist.* 16. *cap.* 1. & 7. ad Episcopos per universam Siciliam (quæ una erat ex Provinciis Suburbicariis) constitutos: & Notis erudite more suo latius exponit Paschasius Quenellius.

Jus Metropoliticum Episcopi Romani non extenditur ultra Provincias Suburbicarias.

Comparatio igitur duntaxat instituitur inter hos duos primariarum Sedium Antistites, ut *Metropolitanos*, sed *privilegiatos*: id est, qui ex vetusta consuetudine jus Metropoliticum extendebant ad plures Provincias. Alexandrinus quidem ad Ægyptum, Lybiam, & Pentapolim; Romanus vero per Provincias Suburbicarias: nequaquam vero per universam Ecclesiam, imo nec per integrum Occidentem; cum certum sit ex S. Leone Episcopum Romanum, in Gallia eo tempore jus Metropoliticum in Episcoporum Ordinatione non exercuisse. *Epist.* 10. *cap.* 9. *ultima edit.*

Sensus Canonis confirmatur ex verbis Canonis.

Confirmant hanc Canonis expositionem verba quæ in Canone subsequuntur: „ Similiter & " in Antiochia, & in aliis Provinciis sua privile- " gia, ac suæ dignitates & auctoritates Ecclesiis " serventur. Illud autem est omnino manife- " stum, quod si quis absque *Metropolitani* sen- " tentia factus sit Episcopus, eum magna Sy- " nodus definivit non esse Episcopum. "

Quid evidentius, quam hic de solis Metropolitanis, ac præcipue *privilegiatis* sermonem esse? Unde Dionysius Canoni hunc præfixit titulum: *De Privilegiis, quæ quibusdam civitatibus competunt.* Et in Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ à Quenellio evulgato (de quo capite sequenti agetur) hæc est Canonis epigraphe: *De Privilegiis primarum Sedium.*

Nulla ergo hoc Canone de Primatu aut Patriarchatu Romani Pontificis fuit quæstio: ut proinde hic Canon nec Primatui officiat; ut prætendunt heterodoxi; nec Primatum astruat, ut nonnulli Catholici, contorquendo Canonis verba, nimis perfracte persuadere volunt.

Qui plura occasione hujus Canonis, tum à Catholicis, tum heterodoxis mota & agitata scire desiderat, præter citatos à R. P. Labbæo in observat. ad hunc Canonem in ultima Conciliorum editione, consulere poterit Henricum Valesium lib. 3. observat. in Socratem, & Beveregium in Notis ad hunc Canonem.

Gratianus Canonem in plures partes dividit.

Gratianus hunc Canonem refert in tres partes dissectum, tanquam tres diversos Canones, *dist.* 64. *cap.* 8. & *dist.* 65. *cap.* 1. & 6. Quæ dissectio, & partium à se invicem separatio, quantopere assequendo vero Canonis sensui officiat, nemo non videt.

Canon VII. Episcopo Hierosolymitano honorem prisca consuetudine ipsi tributum conservat; *Metropoli propria dignitate servata.*

Episcopus Hierosolymitanus nec Patriarcha, nec Metropolitanus constituitur.

Hinc clarum est, Episcopum Hierosolymitanum, nec Patriarcham, nec Metropolitanum per hunc Canonem constitui; sed honoris prærogativam inter Episcopos Comprovinciales ipsi duntaxat servari; ut contra Petrum à Marca recte notat Beveregius ad hunc Canonem. Quin tamen hæc honoris conservatio à Synodo œcumenica speciali Canone expressa multum contulerit, ut facilius ad dignitatem Patriarchalem elevaretur, nemo ambigit.

Canonis 8. expositio.

Canon VIII. agit de his, qui se *Catharos*, id est, *puros* nominant: sive de *Novatianis*. Hi enim seipsos, ait S. Augustinus, isto no- " mine, quasi propter *munditiam* superbissime, " atque odiosissime nominant: secundas nuptias " non admittunt, pœnitentiam denegant: No- " vatum sectantes hæreticum; unde etiam *No-* " *vatiani* appellantur. "

De his itaque prima parte Canonis statuitur, accedentes ad Ecclesiam Catholicam *impositis eis manibus maneant sic in Clero.*

Novatiani revertentes ad Ecclesiam si fuerint ordinati, non sunt reordinandi.

Per hæc verba, *impositis eis manibus* intelligi Novatianos *ordinatos*; sive qui apud suos erant ordinati, & textus originalis, & totus Canonis contextus evincunt.

Et quidem exemplaria latina à Constantinopolitano, & Alexandrino Episcopis è Græcis fideliter versa: & ad Concilium Carthaginense VI. missa, habent: „ Si aliquando venerint ad " Catholicam Ecclesiam Cathari, placuit, sicut " & magnæ Synodo, eos *ordinatos* manere in " Clero. " Tom. 2. Concil. pag. 1596.

Hoc sane innuit, hic per *ordinatos* significari Catharos, seu Novatianos *ordinatos* ad Ecclesiam revertentes.

In altera Canonis parte, primo exprimuntur conditiones, sub quibus ad Ecclesiam sint recipiendi: ac deinde decernitur, ut si hi, qui ad Ecclesiam Catholicam revertuntur, „ inveniantur „ in vicis, aut urbibus *soli ordinati*, qui inve„ niuntur in Clero, erunt in *eodem ordine*. Si „ autem in eo loco sit Episcopus, aut Presbyter „ Ecclesiæ Catholicæ, vult Synodus, ut Episco„ pus Catholicus suam dignitatem retineat: qui „ autem apud eos, qui *Cathari* dicuntur, nomi„ natur *Episcopus*, Presbyteri habeat honorem: „ nisi utique Episcopo placeat, ipsum nominis „ honorem impertire. Si autem hoc illi non pla„ ceat, vel *Chorepiscopi*, vel *Presbyteri* locum „ excogitabit, ut esse omnino in Clero videa„ tur, ne in civitate duo sint Episcopi.

Voluit ergo Synodus ut Novatiani in eodem, quem apud ipsos habebant ordinem, & gradum, etiam Episcopalem, maneant in Ecclesia Catholica: modo hoc unum caveatur, *ne in civitate duo sint Episcopi*; id est, duo actualiter functiones Episcopales exercentes.

Hunc Canonis sensum pluribus post Christianum Lupum in Scholiis ad hunc Canonem, confirmavit Beveregius in notis ad hunc Canonem.

A vero sensu Canonis aberravit Gratianus.

Aberravit proinde à vero Canonis sensu Gratianus, dum secutus versionem Isidori legit: *Placuit sancto Concilio*, ut ORDINENTUR, *& sic maneant in Clero*: quasi redeuntes à Novatianis reordinari deberent: quem sensum ipse Gratianus suis verbis immediate ante Canonem expressit: *In Nicæno Concilio Can. 8.* inquit, *de Novatianis statutum est, ut ad Ecclesiam redeuntes* ORDINENTUR. 1. quæst. 7. Can. 8.

Sed, petet quis; quomodo Novatiani schismatici ad Ecclesiam revertentes in Clero manere permittuntur; cum juxta illius temporis Disciplinam, nemo in Clero permitteretur, qui de gravi crimine convictus esset? In primis observandum, hic non agi de his, qui schisma fecerant, sed in schismate nati fuerant; quorum indubie crimen levius erat: sed „ ne hoc fieret, „ respondet in simili S. Augustinus, „ quoniam re„ vera fieri non deberet, nisi pacis ipsius com„ pensatione sanaretur. " Epist. 50. seu 185. ult. edit. ibidem pluribus ostendens, qua ratione charitas subinde exigat, à rigore disciplinæ nonnihil recedi; præsertim „ in hujusmodi causis, ubi „ per graves dissensionum scissuras non hujus, „ aut illius hominis est periculum, sed populo„ rum strages jacent. Detrahendum est, ait, ali„ quid severitati, ut majoribus malis sanandis „ charitas sincera subveniat. " Grat. *dist.* 50. *Can.* 25. item *XXIII. quæst.* 4. *Can.* 24.

A Clero deponitur, qui sine crimine ante ordinationem esse deprehenditur.

Canones IX. & X. à sacris functionibus deponunt qui vel sine examine Presbyteri ordinati, vel alicujus criminis se reos esse, cum in eorum vitam inquireretur, confessi fuerant: aut tempore persecutionis lapsos esse constaret. Quod est enim à REPREHENSIONE *alienum*, aut juxta Dionysium & Isidorum, *quod est* IRREPREHENSIBILE *defendit Ecclesia*.

Sensus ergo est: quacunque ratione contigerit, ut aliquis in Presbyterum fuerit ordinatus, qui post Baptismum ante ordinationem in crimen aliquod, pro quo in ordinem pœnitentium esset redigendus, deprehenditur incidisse, deponendus est: quia solum quod est *irreprehensibile* defendit Ecclesia, juxta illud Apostoli: *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse*.

Pœnitentes à Clericorum officiis excluduntur.

Unde ad hos Canones alludens Innocentius I. ait: *Canones apud Nicæam constituti pœnitentes etiam ab infimis Clericorum Officiis excludunt*. Epist. 6.

Error Gratiani circa verba Innocentii dist. 50. Can. 60.

Hanc Innocentii sententiam referens Gratianus eam restringit ad pœnitentes, *qui post actam pœnitentiam sæcularis militiæ cingulum acceperunt*. Ex quo patet, Gratianum epistolam Innocentii non legisse; quandoquidem vel ex sola inspectione epistolæ manifestum sit, Innocentium generaliter de omnibus pœnitentibus loqui.

Canon XI. agit de his, qui sine necessitate, vel sine facultatum suarum ablatione, vel aliquo ejusmodi, in sævissima illa persecutione sub Licinio Tyranno excitata (quam describit Eusebius lib. 10. cap. 8.) lapsi fuerant in Idololatriam. Dicit: quod licet humanitate sint indigni, *clementia* tamen, & *benignitate* in eos uti.

Attendamus clementiam & benignitatem. „ Quicunque ergo, inquit, germane & vere pœni- " tentia ducuntur, tres annos inter auditores exi- " gent, ut fideles, & septem annis prosternentur " supplices: duobus autem annis absque oblatio- " ne erunt orationum cum populo participes. "

En clementia & benignitate voluntario lapsis imponuntur 10. annorum pœnitentia.

Sane si 10. annorum pœnitentia pro enormi quidem, sed unico peccato à sanctissimis his, ac perspicacissimis Patribus dicatur *clementia* & *benignitas*, sibi attendant, & merito exhorrescant Sacerdotes, quibus inviolabili lege injunctum est, *pro qualitate criminum & pœnitentium facultate, salutares, & convenientes satisfactiones injungere*. Concil. Trident. sess. 24. de Pœnit. cap. 8.

Pœnitentiæ lapsi severius puniuntur.

Canone XII. agitur de his, qui pœnitentiam Christiano & generoso animo susceperant; eumque in finem munus sæcularibus nuncium remiserant; at durante pœnitentia tanquam canes ad vomitum reversi, non solum munerum publicorum administrationem, quam studio pœnitentiæ prius rejecerant, rursus susceperunt, sed ardentissime, etiam datis pecuniis, ambierunt.

Episcopi pœnitentiam secundum fervorem pœnitentis diminuere possunt.

Hos severius, quam præcedentes, Synodus insequitur; pœnitentiam scilicet 13. annorum injungens. Permittens tamen Episcopis aliquid humani de iis statuere, *qui lacrymis, tolerantia, & bonis operibus, conversione & opere, & habitu ostendunt*.

Hinc collige, à mente Patrum aberrare quamplurimum, qui sola verbis conversionem pœnitentium metiendam credunt.

Insuper discant ex hoc Canone Sacerdotes, attendere ad opera, & fervorem pœnitentium: ut ex iis intelligant, quibus reconciliationis beneficium impertiri; quibus procrastinare debeant. Quod quanta solicitudine, & labore olim exequerentur Episcopi, latius deducit Morinus *lib. 6. de Pœnit. cap.* 16.

Ultimum viaticum pœnitentibus in vitæ periculo constitutis non negandum.

Canone XIII. decernitur pœnitentibus in vitæ periculo constitutis *ultimum & maxime necessarium viaticum* non negandum. Si autem viatico accepto nihilominus reconvalescant, ad ordinem pœnitentium eis redeundum esse. Judicio autem Episcopi permittit, hujusmodi pœnitentibus moribundis Eucharistiam postulantibus, eam vel annuere, vel negare, prout examine facto viderit convenire.

Una circa hunc Canonem occurrit difficultas: quid nimirum significetur per *ultimum & maxime necessarium viaticum*.

Per Viaticum hic intelligitur Eucharistia.

Hodie illud pro Sacra Eucharistia accipi; quin & olim frequenter idem significasse dubium non est; multisque allegatis testimoniis probat D. Du Cange in suo Glossario V. *Viaticum*. Quin tamen pristinis Ecclesiæ seculis etiam interdum acceptum fuerit pro omni eo, quod ad exitum feliciorem ex hac vita assequendum conduceret; subsidiumque viæ ad æternitatem peragendæ suppeditaret, nemo inficiari potest; & pluribus ostendit Albaspinæus Sess. 1. observat. cap. XI.

Et quidem in I. parte per *ultimum & necessarium Viaticum*, intelligi non *Eucharistiam*, sed *reconciliationem*, seu absolutionem plura insinuant.

Cum enim loquatur de *ultimo & maxime necessario viatico*, non videtur, quomodo de *Eucharistia*, quæ absolute ad salutem necessaria non est, intelligi queat.

Deinde, quod amplius urget, in ultimis Canonis parte decernitur: *Eucharistiam* pœnitentibus in extremo vitæ postulantibus, eam concedi, non absolute & simpliciter, quemadmodum *ultimum & maxime necessarium Viaticum* dandum esse declaravit; sed demum, si *examine super* vita & conversatione pœnitentis instituto, Episcopus judicaverit. Ut proinde Eucharistiam ab ultimo, & maxime necessario viatico non obscure

distin-

distinguere videntur. Vid. Albaspinæum in notis ad hunc Can. ubi hanc Canonis expositionem pluribus confirmat.

Catechumeni lapsi 3. annis inter audientes manere debent.

Canon XIV. statuit, ut si Catechumeni nondum percepto Baptismo lapsi sint, tribus annis tantum *inter audientes* sint, quibus expletis *orent* cum Catechumenis.

Pro intellectu hujus Canonis notandum: quod qui è gentilibus Baptismum petebant, primum ablegarentur ad classem eorum, quibus solum permissum erat audire Evangelium, quod omnibus, etiam gentilibus, & perversis hominibus permissum erat: atque adeo erat hæc infima Catechumenorum classis.

Plures Catechumenorum classes.

Cum vero in hac classe tempore aliquo perseverassent, ac zelum aliquem pro religione Christiana ostendissent, & aliquousque in fide essent instructi, ad sublimiorem Catechumenorum classem admittebantur: in qua non solum audirent, sed insuper *orationum*, quæ super Catechumenis fiebant, participes fiebant; & dum orationes recitabantur, *genua flectebant*, atque inde *genuflectentes* dicebantur; neque hi Ecclesia prius exibant, quam à Diacono pronunciatum erat: *Quotquot estis Catechumeni egredimini*; & quidem hi juxta Isidorum proprie dicebantur *competentes*, id est, gratiam Christi petentes; nam *Catechumeni*, ait, *tantum audiunt, necdum petunt*. lib. 2. de Eccles. Offic. cap. 22.

Sensus Canonis.

Sensus igitur Canonis hic est: quod si Catechumenus constitutus in superiore classe, id est, inter COMPETENTES, vel *orantes*, seu *genuflectentes*, lapsus sit, redigatur ad infimam classem, id est, ad *audientes tantum*: neque cum Catechumenis *oret* nisi tribus annis expletis: ut interea animus & zelus, quo ad suscipiendam fidem Christianam movetur, rursus exploretur.

Episcoporum, & Presbyterorum translationes vetitæ.

Canon XV. Episcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum translationem de una Ecclesia ad aliam prohibet, irritasque imposterum fore declarat. Grat. 7. q. 1. Can. 19.

Clerici in Ecclesiis, quibus sunt scripti manere debent.

Canon XVI. sequela est præcedentis: jubens Presbyteros aliosque Clericos in suis Ecclesiis, pro quibus ordinati sunt manere; & in aliam Ecclesiam recipi vetans: si secus fecerint, communione privandos. Prohibens insuper Episcopis, ne alienos Clericos sine consensu proprii Episcopi ordinent: aliter factam ordinationem irritam esse declarat. Gratian. 7. qu. 1. Can. 23.

Ratio Canonum.

Rationem hujus Disciplinæ paucis expressit Constantinus Magnus, sub quo hæc Synodus habita fuit. Laudans enim Eusebium Cæsariensem, quod noluisset sua relicta Ecclesia ad Antiochenam transire, ait: „ Rectissime fecit prudentia „ tua, quæ & mandata Dei & *Apostolicam* at„ que *Ecclesiasticam* Regulam custodire statuit, „ Episcopatum Antiochenæ Ecclesiæ repudians, „ quam *Dei mandato* ab initio suscepisti. “ Apud Euseb. lib. 2. de vita Const. cap. 61.

Quasi diceret, Ecclesia, cui *Dei mandato* quis ab initio est mancipatus, deseri debet: cui consonat quod conjunctioni, quæ inter Ecclesiam & Pastorem intercedit, applicetur illud Christi: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Vide cap. 2. & 3. de trans. Episcopi.

Clerici usuras, & alios turpis quæstus lucra sectantes deponuntur.

Canon XVII. Clericos quoscunque obtentu usuras accipientes, aut aliquid aliud excogitantes turpis quæstus gratia, à Clero deponendos, & alienos à Canone esse declarat.

Reprimitur Diaconorum arrogantia.

Canon XVIII. Diaconorum quorundam, qui se supra Presbyteros extollere non verebantur, arrogantiam, fastum, & audaciam coercet. Plures hujus arrogantiæ & audaciæ erant radices.

Radices arrogantiæ Diaconorum.

Cum enim Diaconi essent Episcoporum individui Ministri, & *à Pontificis latere non recederent*, ut scribit Hieronymus super Ezechiel. cap. 48. omnibus plurimum obesse vel prodesse poterant.

Hinc non minores duntaxat Clerici, sed & Presbyteri eis adulantes, & placere studentes, facile se illis placendi studio subjiciebant.

Ulterius, cum Diaconi thesauri Ecclesiastici essent œconomi, & dispensatores, divitiis præ Presbyteris abundare consueverant; atque hic altera superbiendi occasio. „ Diaconi, ait Hieronymus, „ ignorantes humilitatem status sui, ultra Pre„ sbyteros intumescebant, & dignitatem non me„ rito, sed *divitiis* æstimabant.

Diaconi Eucharistiam Presbyteris distribuere prohibentur.

Ex hac Diaconorum arrogantia tandem factum fuit, ut in nonnullis locis Diaconi etiam ipsis Presbyteris Eucharistiam distribuere præsumerent. Quam Diaconorum arrogantiam hic Canon reprimit: *Quoniam*, ait, *nec Canon, nec consuetudo tradidit, ut qui offerendi potestatem non habent, iis qui offerunt, dent Corpus Christi.*

Hic in primis observa, Synodum Nicænam non dubitasse, quin Corpus Christi in Eucharistia præsens esset. Similiter nec dubitasse, quin in Ecclesia esset verum, & visibile Sacrificium, quod non ab omnibus, sed à solis Episcopis, & Presbyteris offeretur.

Deinde pro intellecto Canonis notandum: hic non agi de Presbyteris, qui ad Altare sacrificabant, sed de illis, qui una cum Episcopo sacrificante offerebant; ritu non absimili, quo hodie recenter ordinati Presbyteri, vel Episcopi cum Episcopo ordinante Missam celebrant; qui ritus olim quotidianus erat. De quo vide Morinum de SS. Ordinat. *p. 3. exercit.* 8.

His itaque Presbyteris cum Episcopo offerentibus Diaconi quidam Eucharistiam porrigebant.

Diaconi ante Eucharistiam attingere vetantur.

Id vero facile invalescere potuit si spectata Diaconorum potentiam: quandoquidem eo tempore moris esset, ut Diaconi Eucharistiam ab Episcopo aut Presbytero consecratam populo & minoribus Clericis distribuerent: ut latius ostendit Morinus loco citato *exercit.* 9. *cap.* 3.

Secundum; quod in Diaconis reprehendit præsens Canon, est quod quidam ex Diaconis, *etiam ante Episcopos Eucharistiam attingere præsumerent.*

Credunt nonnulli per hæc significari, Diaconos præsumpsisse ante Episcopos Eucharistiam sumere; quibus suffragatur Isidorus, quem sequitur Gratianus *dist.* 93. *can.* 14. qui legit: *nec ante Episcopos Sacramenta sumunt.*

Diaconi inter Presbyteros sedere non possunt.

At quia verbum Græcum proprie significat *attingere*; incertum est, quid Diaconi per hoc voluerint; quidquid sit, decernit Canon: „ Ut „ hæc omnia auferantur, & Diaconi intra suas „ mensuras permaneant, scientes quod hi qui„ dem Episcopi ministri, Presbyteris vero mino„ res. Accipiant autem suo ordine Euchari„ stiam post Presbyteros, iis præbente Episcopo „ vel Presbytero: Sed nec in medio quidem „ Presbyterorum liceat Diaconis sedere. Id fit „ enim præter Canonem & ordinem.

Hierarchiam Ecclesiasticam ex Episcopis, Presbyteris & Diaconis divina ordinatione constitutam, hoc Canone luculentissime expressam conspicimus.

Quod de loco Presbyterorum hic dicitur, indubie intelligi debet de loco in Ecclesia, præsertim tempore Sacrificii, Presbyteris assignato.

Ratio fundamentalis hujus Canonis ex Regula tradita ab Apostolo 1. ad Corinth. cap. 14. *Omnia autem honeste, & secundum ordinem fiant.*

Paulianistæ rebaptizandi.

Canon XIX. agit de Paulianistis, seu Paulianis: ita dictis à quodam Paulo Samosateno quondam Patriarcha Antiocheno.

Et primo quidem statuit, ut qui de his Ecclesiam confugerint, hi omnino rebaptizentur.

Porro cum Synodus id specialiter de Paulianistis decreverit, quidni dicamus cum S. Augustino: credendum est „ Eos Regulam Baptismatis „ non tenere, quam secum multi hæretici, cum „ de Catholica Ecclesia discederent, abstulerunt, „ eamque custodiunt, “ *hæresi* 44. Quasi diceret, cum Synodus œcumenica declarat Paulianistas rebaptizandos, reverentia, quam Synodo debemus, exigit, ut credamus, hos hæreticos Regulam, seu formam Baptismatis non tenuisse: ideoque & ipsorum Baptismum potius, quam aliorum hæreticorum, qui Regulam Baptismatis secum ab Eccle-

Ecclesia abstulerunt, & custodiunt, esse invalidum.

Paulianistæ quomodo ad Clerum admittendi.

In secunda Canouis parte decernitur, „ Ut si „ qui è Paulianistis revertantur, qui apud suos „ fuerant de Clero, hi si à culpa, & reprehen„ sione alieni sint, tebaptizati ordinentur à Ca„ tholicæ Ecclesiæ Episcopo. Si vero examina„ tio eos non esse aptos deprehenderit, deponi „ eos oportet. Similiter autem & Diaconissis, & „ omnino de omnibus, qui inter Clericos nu„ merantur, eadem forma servabitur.

Quid de Diaconissis observari hic statuatur.

Quia vero quis dubitare potuisset, quare Synodus specialiter *Diaconissas* expresserit, cum Clericorum tantum in genere meminerit, subdit: Diaconissarum autem *meminerimus*, quæ in „ habitu quidem censentur, quoniam nec ul„ lam habent manuum impositionem, ut omni„ no inter Laicos connumerentur.

Quasi diceret, ideo *Diaconissarum* specialiter meminisse oportuit; quia cum manuum impositionem non accipiant, habeanturque communiter pro Laicis, nisi specialiter essent expressæ, videri potuissent non comprehensæ: atque adeo, si quæ inter Paulianistas in hoc ministerio essent, & ad Ecclesiam reverterentur, ad idem ministerium in Ecclesia Catholica forsan admissæ non fuissent, nisi specialis earum mentio facta foret.

Morinus Canonem in alienum sensum detorquet.

Hic est naturalis & obvius illorum sensus, quæ in alienum sensum detorquet Morinus, dum credit in priori parte indicari, Diaconissas per manuum impositionem communiter esse ordinandas, & in posteriori à Regula generali exceptionem subjici: cum nequidem ex ullo antiquitatis monumento constet, Diaconissas per manuum impositionem, saltem tempore Synodi Nicænæ, fuisse ordinatas.

Hunc Canonem refert Gratianus 1. q. 1. *can.* 52. sed pro *Diaconissas* legit, *Diaconos:* ac insuper ultimam partem Canonis omittit.

Quando inter orandum sit standum.

Canone XX. dicitur: „ Quoniam sunt quidam, „ qui in die Dominico *genuflectant*, & „ ipsis diebus Pentecostes; ut omnia similiter in „ omni Parochia serventur, visum est S. Syno„ do, ut *stantes* Deo orationes effundant. " Grat. *de cons. dist.* 3. *can.* 10.

Hic patet, primis sæculis obtinuisse, ut publicæ preces à Christianis flexis genibus, idque per totum annum, præterquam diebus Dominicis, & illis 50. qui Pentecosten inter & Pascha interfluunt, peragerentur. His enim diebus genu inter orandum flectere nefas existimatum est. „ Die „ Dominico, ait Tertullianus, jejunium nefas „ dicimus, vel de *geniculis* adorare. Eadem im„ munitate à die Paschæ in Pentecosten usque „ gaudemus. " *De corona milit. cap.* 3.

Ejusdem ritus meminere Author quæstionum & responsionum ad orthodoxos inter Opera Justini Martyris, *q.* 115. Basilius de Spiritu S. *c.* 27. Ambrosius *serm.* 61. Augustinus *epist.* 119. ad Januar. Isidorus *l.* 1. *de divin. off. c.* 13. Ritus illius mysterium & moralem rationem breviter exponens:

Cur diebus Dominicis, & tempore Paschali non sit genuflectendum.

„ Idcirco autem totius Quinquagesimæ dies post „ Domini resurrectionem resoluta abstinentia in „ sola lætitia celebrantur, propter figuram futuræ „ resurrectionis, ubi jam non labor, sed requies „ erit lætitiæ: idcoque his diebus nec genua in „ oratione flectuntur; quia sicut quidam sapiens „ ait, inflexu genuum pœnitentiæ & luctus indi„ cium est. Unde etiam per omnia eandem so„ lemnitatem, quam die Dominico custodimus, „ in qua Majores nostri nec jejunium, nec ge„ nua esse flectenda ob reverentiam Dominicæ „ resurrectionis tradiderunt.

Uniformitas in publicis precibus Patribus summopere curæ fuit.

Cum vero tempore hujus Concilii aliquibus locis hæc antiqua consuetudo non servaretur, eam ubique servandam dixerunt: *ut omnia similiter in omni Parochia observentur;* hoc est, ut eadem precandi formula ubique obtineat; & omnia Sacra uniformiter peragantur.

Dum de sensu horum Canonum agitur, parū fidendum Gratiano.

Hinc collige quantæ curæ fuerit his Sanctissimis Patribus uniformitas in publicis peragendis causam adeo ex se indifferentem, nec directe, vel indirecte in Scripturis præceptam, sua demum auctoritate præcipiunt: hac sola ratione, ut omnia Christianorum divina Officia, ubique terrarum, quantum fieri potest, uniformiter celebrarentur.

Qui paulisper attenderit ad ea, quæ occasione horum Canonum in Gratiano notata sunt, non difficulter intelliget, parum fidendum esse Gratiano, dum de sensu Canonum agitur; sed recurrendum esse ad ipsos Canones. Et quidem cum hi Canones, & reliqui, qui hoc Codice continentur, Græce primitus editi sint, potius ad Græca, quam Latina exemplaria recurrendum esse, recte monet Antonius Augustinus *l.* 1. *de emend. Grat. dial.* 11.

§. VIII.

De Canonibus Ancyranis.

CAnonibus Nicænis in Codice *Ecclesiæ universæ*, de quo agitur, immediate subjiciuntur Canones Synodi Ancyranæ: quæ habita fuit sub initium sæculi IV.

Interfuere cum Vitali Antiocheno t8. Episcopi, ut communiter volunt, & asserit Gratianus *dist.* 16. *c.* 11. 24. aut ut alii nonnulli 14. qui plerique & Nicæno Concilio astiterunt; & plures glorioso martyrio fidem, quam verbis propugnaverant, obsignarunt.

Primaria conveniendi ratio fuisse videtur dispicere, qua ratione procedendum esset cum iis, qui in persecutione Maximi aliquid contra Fidem, aut Religionem commiserant; si cessante jam persecutione reverti, & pœnitere desiderarent, uti ex Canonibus haud difficulter colligitur, plerique enim modum, & tempora pœnitentiæ præscribunt.

Presbyteri, qui semel fidem abnegarunt, licet postea generose pro fide certaverint, nulli Sacerdotali Officio [illegible] possunt.

Canon I. agit de Presbyteris, qui tempore persecutionis vi tormentorum victi sacrificaverant idolis; sed postmodum pœnitentia ducti contra reluctati sunt; idque non *simulatione quadam*, sed *vere;* nec *hoc prius machinati sunt & consulto egerunt, ut tormentis subjicerentur, ita ut specie & apparenter tantum inferrentur:* de his inquam decernitur, *eos Cathedræ quidem honoris esse participes, non licere autem ipsis offerre & concionari, vel omnino aliquod Sacerdotale munus obire.*

Duo præcipua Presbyterorum officia hic expressa conspicimus. Alterum *offerre* sacrificium. Verbum enim Græcum hic idem est, quo utitur Paulus ad Hebræos, ut oblationem sacrificii significet. Alterum *concionari*, sive ut Dionysius, & Isidor. vertunt, *sermones ad populum facere.*

Magna morum innocentia requisita, ut quis aliis Evangelium prædicet.

Ulterius, ex hoc Canone collige, Patres censuisse repellendos non ab oblatione Sacrificii duntaxat, sed etiam à munere *concionandi* aliisque Officiis Sacerdotalibus, qui vel semel Christi fidem negaverunt, tamen si *vere* & ex *animo* postmodum pro ejusdem fidei confessione generose & fortiter reluctati fuissent, imo & tormenta sustinuissent. Hinc intellige, quantam vitæ innocentiam Patres illi requisiverint, ut quis dignus esset aliis Christi Evangelium annunciare.

De Diaconis idem, quod de Presbyteris statutum fuit, edicitur.

Nota denique, quanta solicitudine Sanctissimi hi Patres examinarint, quo animo, & affectu pœnitentium opera forent peracta, ut vel hinc hodie discant Sacerdotes, eodem spiritu & cura, pœnitentium actiones discutere, & expendere.

Canon II. loquitur de Diaconis, qui similiter ut Presbyteris, de quibus in Canone præcedenti, lapsi sunt, & postmodum reluctati: ut hi similiter *honorem quidem habeant: cessent vero ab omni sacro ministerio, sive à pane, sive à Calice offerendo, vel prædicando: nisi Episcopi, conscii eorum laboris, & humilitatis & mansuetudinis, voluerint iis amplius aliquid impertiri.*

Functiones ad Lyturgiam pertinentes Diaconis interdicuntur.

Per *Sacrum ministerium*, quod Diaconis hoc Canone interdicitur, intelliguntur functiones Diaconi oblationem sacrificii respicientes, sive quas tempore Liturgiæ Diaconi, tanquam Ministri Episcopo.

ſcoporum & Presbyterorum, obibant. Aliæ vero functiones officium ſacerdotale non reſpicientes, quales erant curam Martyrum & Confeſſorum, aut etiam pauperum gerere, rerum temporalium diſpenſatorem agere, denique alia Epiſcoporum exteriora, & temporalia negotia curare, his Diaconis interdictæ non erant.

Quid per *offerre panem & Calicem*, quod Diaconis ſpecialiter interdicitur, intelligatur, incertum eſt. Morinus credit intelligi oblationem, qua Diaconi *Euchariſtiam* ſub ſpecie panis & vini, populo deferebant, ſive diſtribuebant: unde ipſe pervertit, *panem & Calicem* DEFERRE. De SS. Ordinat. *part. 3. exercit. IX. cap. 3.*

Verum, cum ſimpliciter, nullo adduo dicatur, *panem & Calicem offerre*, veriſimilius eſt, hic agi de ea oblatione, qua Diaconi Epiſcopo materiam Sacrificii offerebant, ſive præſentabant; cujus meminit Iſidorus dicens: *Levitæ inferunt oblationes in Altaria:* quemadmodum & hodie panem & Calicem Presbytero tradere conſueverunt.

Quid ſignificet prædicare in hoc Canone.

Per *prædicare* in hoc Canone proprie non ſignificatur, ut in præcedenti, *ſermonem ad populum habere*, ſed verbum Græcum proprie ſignificat *præconem agere*. Diaconis enim olim incumbebat alta voce, inſtar præconis, ritos ordinem Liturgiæ moderari; indicando Fidelibus & Catechumenis, quando flectendum, quando ſurgendum, quando exeundum eſſet, aliaque ſimilia: quemadmodum hodie voce ſublimiori Diaconi dicunt: *Flectamus genua: procedamus in pace: ite, miſſa eſt*, &c.

Hic quiſque attendat, quanta morum innocentia à Patribus exacta ſit, ut quis functiones, vel incruentum Miſſæ Sacrificium duntaxat reſpicientes, obire poſſet.

Quid agendum cum iis, qui per violentiam immolare coacti ſunt.

Canone III. quæritur, quid agendum de iis, quorum manus per meram *violentiam*, ipſis *plane reluctantibus & invitis*, funeſtis idolorum ſacrificiis admotæ fuerant: aut per vim, vel violentiam pollutos cibos comedere coacti erant; ſtatuiturque eos citra pœnitentiam ad communionis gratiam eſſe recipiendos.

Summa Patrum cura ne quis indignus ad gratiam communionis admittatur.

Verum, ſi attendamus circumſtantias & conditiones, quæ concurrunt; apparebit, vel hoc ſolum, quod ſuper hoc caſu fuerit dubitatum, & Synodi ſententia expedita, ſtupendam fuiſſe Patrum curam, quis indignus ad communionis gratiam reciperetur.

I. Supponunt, quod *fugientes* comprehenſi ſint: adeoque potius patriam, & res ſuas domeſticas deſerere, quam fidem; ac etiam tentationi ab ea deflectendi ſe exponere, in animo habuerint.

II. Quod ademptis facultatibus *tormenta* ſuſtinuerint, aut in cuſtodiam truſi, proclamaverint *ſe Chriſtianos eſſe*: & conſequenter, cum evidenti mortis periculo fidem ſuam profeſſi ſunt.

III. Quod eo etiam tempore, quo per violentiam manus eorum ad Sacrificia attrahebantur, aut cibos pollutos per neceſſitatem ſumere cogebantur, confiterentur *jugiter ſe Chriſtianos eſſe*, proinde ſuam in fide conſtantiam *jugiter* declararent.

IV. Quod luctum rei, quæ contigit, *inceſſabiliter oſtendebant omni dejectione, & habitu, & humilitate vitæ*.

Quis hanc Patrum curam in admiſſione ad communionis gratiam cum hodierna Sacerdotum incuria conferens, non perhorreſcat!

Sed quod omnem excedit ſtuporem, hos generoſos Chriſti Athletas, ne dicam glorioſos Martyres, ad Clerum admittere noluit Synodus, *niſi etiam præcedens eorum vita inſtituenda ratio recta inveniatur*: quaſi macula vitæ præcedentis, nec per Martyrium ſufficienter elui videretur, ut eorum innocentia ſanctitati Sacerdotii reſponderet.

Summa exactitudine expendenda circumſtantia peccati, ac pro iis certa prudentia ſtatuatur.

Canone IV. & V. agitur rurſus de iis, qui ſacrificare coacti fuerant, ſed præterea *cœnaverunt in idolio*, ſive in loco, in quo cibi idolis immolati apponebantur.

Obſervatione dignum, quanta exactitudine circumſtantias peccati expendant Patres, ut tempora pœnitentiæ, & reconciliationis præſtituant.

Si enim conſtiterit, eos ad cœnandum quidem fuiſſe *abductos*, ſed LECTORI *habitu acceſſiſſe*, & *veſtem* SUMPTUOSIOREM aſſumpſiſſe *& pegati prandii*, NON ÆGRE *id ferentes, participes fuerunt*. SEX *annorum pœnitentia injungitur* à Synodo. Si autem cum *veſte* LUGUBRI *acceſſerint & accumbentes* quidam *comederint*, *ſed* TOTO *accubitus tempore* LACRYMAS FUDERINT, poſt TRIENNALE *ſubſtrationis tempus impletum*, *ſine oblatione recipi* vult, ſi autem *non comederint*, prædictum triennium ad *biennium* contrahitur.

Epiſcopi pro modo converſationis tempora pœnitentiæ contrahere, vel prolongare poſſunt.

Addiunt tandem, ut Epiſcopi *modo converſationis examinato, poteſtatem habeant utendi vel clementia, vel plus temporis adjiciendi. Ante omnia autem*, ait Canon, *& præcedens vita, & quæ conſecuta eſt examinetur, & ſic eis clementia impertiatur*.

Parum fidendum Gratiano in relatione Canonum.

Hos Canones refert Gratianus *diſt.* 50. *Can.* 32. Sed, ut notant Correctores Romani, *Verbis Concilii in compendium redactis*. Hinc rurſus conſequens, in relatione Canonum Gratiano non aſſe fidendum. Deinde monent iidem Correctores: *Sunt tamen nonnulla in hoc capite emendata, & locupletata ex verſionibus, quas Gratianus videretur ſecutus*. Unde intelligere licet non omnia eſſe Gratiani, quæ hodie in editione Romana ſub nomine Gratiani leguntur: de quo fuſius infra, ubi de Decreto Gratiani tractabitur.

Non omnia ſunt à Gratiano poſita, quæ hodie in ipſius Decreto leguntur.

Pœnitentia ſex annorum impoſita his qui metu ſupplicii ſacrificaverunt.

Canon VI. agit de his, *qui ſupplicii minis, & bonorum ablationis, vel exterminationis tantum ceſſerunt, & ſacrificaverunt*: quibus, ſi hactenus Pœnitentiam non egerunt, ſex annorum Pœnitentia per diverſos gradus peragenda imponitur, priuſquam ad *perfectum*, id eſt communionem Euchariſticam, admittantur.

Examinanda vita præterita, & præſens Pœnitentium, ut de eorum reconciliatione ſtatuatur.

Canon VII. vult, ut hi, *qui in feſto Ethnico, in loco Gentilibus deputato convivati ſunt, ſed* PROPRIOS *cibos attulerunt, & comederunt, duobus annis pœniteant*. Utrum vero his expletis, *cum oblatione* recipiendi ſint, *eſt Epiſcoporum examinare, & aliam vitam in unoquoque inquirere*: vel ut vertit Dionyſius: *probantes vitam eorum, & ſingulos actus examinantes*: & juxta Iſidorum: *unuſquiſque Epiſcoporum examinet, vitæ eorum præteritæ, ac præſentis habita ratione*.

Hic rurſus docentur Sacerdotes, ut dum agitur de conciliandis pœnitentibus, aut ad S. Communionem admittendis, vitæ eorum non præſentis duntaxat, ſed & præteritæ rationem ineant, ſingulosque actus expendant.

Canon VIII. vult, ut qui vi coacti ſecundo & tertio ſacrificaverint, *ſeptimo* duntaxat anno perfectionem communionis, id eſt Euchariſtiæ, recipiant.

En juſtificata lex Eccleſiæ, quæ præcipit, numerum peccatorum mortalium in confeſſione exprimere: ut hac via Confeſſarius peccatorum gravitati ſatisfactiones proportionatas imponere queat.

Canon IX. pœnitentiam 10. annorum imponit his, qui non tantum ipſi à fide deviarunt, ſed etiam aliis idem perſuaſerunt; *Eorum autem in eo quoque tempore vitam examinare oportet*.

Numerus peccatorum mortalium attenditur in pœnitentiis imponendis. Tempore Pœnitentiæ vita pœnitentium attenda.

Canone X. decernitur, ut ſi quiſquam in Diaconum ab Epiſcopo ordinandus proteſtatus ſit, & dixerit, *velle ſe conjugio copulari, quia ſic manere non poteſt: hic ſi poſtmodum uxorem duxerit, ſit in miniſterio; eo quod ei ab Epiſcopo ſit conceſſum*; vel ut vertunt Dionyſius & Iſidorus, *propterea quod eis Epiſcopi licentiam dederunt*. Qui autem hoc ſilentio præterito, & in ordinatione *ut ita manerent, ſuſcepti ſunt, poſtea autem ad Matrimonium venerint, ii à Diaconatu ceſſent*: vel, ut legit Dionyſius: *quicunque ſane tacuerint, & ſuſceperint manus impoſitionem, profeſſi continentiam, & poſtea nuptiis obligati ſunt, à miniſterio ceſſare debebunt*. Gratian. *diſt.* 28. *can.* 8.

De Diaconorum continentia.

Mirum! quantum contra Romanam Eccleſiam Dia-

Diaconis continentiam imperantem, hunc Canonem urgeant hæretici: cum tamen si attendatur, potius eam continentiæ legem confirmet, quam infirmet.

In prima enim Canonis parte decernitur, ut si Episcopus aliquem in Diaconum assumere desideret, isque protestetur, & dicat, se donum continentiæ non habere; ideoque uxorem ducere velit; si Episcopus persistat, cumque Diaconum ordinet, ac postea uxorem ducat, *in ministerio maneat:* rationem subdit: *eo quod hoc sit illi ab Episcopo concessum:* Quid porro hæc *licentia Episcopi*, nisi dispensatio? Ad quid vero *dispensatio*? Nisi ut à Lege generali contraria, justa de causa recedatur: ergo etiam tempore hujus Synodi erat generalis quædam Lex Diaconis continentiam imperans, sed cujus, juxta temporis illius disciplinam, relaxatio sive dispensatio penes Episcopum erat.

Tacita professio continentiæ in suscepto Diaconatu.

Ulterius, ex posteriori Canonis parte constat, *tacitam continentiæ professionem* tunc notam fuisse; eique Diaconos, qui licentiam ducendi uxorem ab Episcopo ante Ordinationem non acceperant, fuisse obstrictos, adeo ut si uxores duxissent, à Diaconatu sive ministerio cessare deberent. De dimittendis uxoribus nihil dicitur: unde apparet, nec eo tempore Diaconatum fuisse impedimentum dirimens Matrimonium: forsan ne Gentilibus occasio daretur suspicandi, Christianos Matrimonia improbare.

Diaconatus non fuit impedimentum dirimens matrimonium.

Canone XI. „ Desponsas aliis puellas, ab aliis „ postea raptas, visum est iis, quibus desponsæ erant, reddi; etiamsi vim passæ sint, vel ut legit Isidorus: *Etiamsi à raptoribus florem pudoris suî amisisse constiterit.* Grat. 27. *quæst.* 2. *Canon* 47.

De puellis raptis quid agendum.

Canon XII. declarat, eos qui ante Baptismum sacrificaverunt, & postea baptizati sunt, ad Ordines promoveri posse, *ut qui abluti sunt*, vel ut legit Isidorus: *tanquam ab omni crimine lavacri salutaris satisfactione purgatos.*

Catechumeni lapsi, & postea baptizati, ordinari possunt.

Dionysius huic Canoni dedit hunc titulum: *De his qui cum Catechumeni essent, idolis immolaverunt:* quo indicavit, hic non agi generaliter de omnibus, qui ante Baptismum sacrificaverant: quasi dubitatum fuisset, an generatim Gentiles ad Baptismum conversi à Sacris Ordinibus fuissent excludendi ob idololatriam in Gentilitate commissam: sed solum de veris Catechumenis, id est, qui jam *probati* erant, *vere ac sincere* Religionem Christianam desiderare: publice ac instanter eam expetentes: qui non tantum monita & instructiones Pastorum avide excipiebant, sed etiam legibus & disciplinæ Ecclesiæ se submittentes, in numerum Catechumenorum per signum *crucis fronti eorum impressum* erant recepti; & ita quodammodo in utero Matris Ecclesiæ formabantur, ut per Baptismum tandem renascerentur. *Nondum*, ait S. Augustinus ad Catechumenos, *quidem per Sacrum Baptismum renati estis, sed per crucis signum in utero Sanctæ Matris Ecclesiæ concepti estis.*

Canon agit de veris & proprie dictis Catechumenis.

De his Catechumenis dubitatum fuit, an lapsi in idololatriam irregularitatem non incurrissent: quia licet nondum essent baptizati, Legibus Ecclesiæ tamen videbantur subjecti. Decrevit nihilominus Synodus, eos ad Ordines esse admittendos, *tanquam ab omni crimine lavacri salutaris sanctificatione purgatos.* Quasi diceret: cum per Baptismum crimina omnino abluantur, *vetus homo exuatur, & novus induatur*, etiam irregularitas, quæ in crimine unice fundatur, cessare debet.

Interim vel ex hoc solum, quod hic casus ut dubius Synodo propositus fuerit, intelligi poterit, qualis tunc de innocentia & vitæ puritate ad Sacerdotium requisita fuerit idea.

Canon XIII. in Codice Ecclesiæ universæ Justelli ita Latine legitur: *Chore-episcopis non licere Presbyteros aut Diaconos ordinare; sed nec Presbyteris civitatis sine literis Episcopi in aliena Parochia aliquid agere.* Huic versioni consonat Isidorus ita legens: „ Vicariis Episcoporum, quos Græci *Chore episcopos* vocant, „ non licere vel Diaconos ordinare: sed nec „ Presbyteris Civitatis sine Episcopi præcepto „ amplius aliquid imperare, vel sine auctoritate literarum ejus in unaquaque Parochia „ aliquid agere. „

De Chorepiscopis.

Hanc lectionem, licet à Græco aliquatenus diversam, esse genuinam, pluribus confirmat Beveregius ad hunc Canonem; ibidem observans, in Græcis exemplaribus, tam manuscriptis, quàm impressis, quæ hactenus reperta sunt, lectionem hujus Canonis esse corruptam: quod etiam Elias Du Pin in hujus Canonis relatione notavit, tomo 2. Bibliothecæ.

Versio Isidori licet à Græco Textu diversa, videtur genuina.

Vox *Chore episcopus* est vox Græca, composita ex duobus vocabulis *villa* & *Episcopus:* unde Latine sonat idem quod *villa Episcopus.* Hinc in Capitularibus Regum Francorum *lib.* 7. *cap.* 187. dicuntur *villani Episcopi.*

Quid significet vox Chore-episcopus.

Primitus institutos esse constat, ut forent Vicarii Episcoporum in villis, & pagis, & Episcopalia munera minoris momenti in eis obirent: ideoque, ut mox vidimus, Isidorus eos in hoc Canone *Vicarios* Episcoporum nominare non dubitavit.

Chore-episcopi instituti, ut essent Episcoporum Vicarii.

Num Chore-Episcopi fuerint vi suæ ordinationix Episcopi, an simplices duntaxat Presbyteri? Quæstio fuit jampridem inter eruditos, & modo est agitata: de qua Canonis 10. Antiocheni expositio aliquid nos dicere coget.

Ceterum, ex eo quod præsens Canon adeo solicite moneat, Presbyteris Civitatis sine authoritate Episcopi nihil licere, non obscurum est: Patribus persuasum fuisse, plenitudinem Sacerdotii in Episcopis residere: qui portionem illius in Presbyteros aliosque inferiores Ministros, prout necessitas aut utilitas Ecclesiæ requirere videntur, ita diffundunt, seu potius iis communicant, ut tamen ipsi plenitudinem ejus in se retineant: uti erudite ostendit, & è Patribus petitis testimoniis confirmat Petrus Aurelius *In Vindiciis Cens. Sorbon. pag.* 87.

Plenitudo Sacerdotii in Episcopis.

Canon XIV. declarat, liberum quidem esse Presbyteris & Diaconis abstinere à carnibus, ita tamen, ut ostendant, quod eas non credant immundas.

Abstinentia à carnibus jampridem usitata.

Hinc elucet praxis mortificationis, & singularis pœnitentiæ primis sæculis à Presbyteris, & Diaconis assumpta, & à Patribus probata.

Canone XV. decernitur, quod si quæ ex iis quæ ad *Dominicum:* aut, ut vertit Dionysius: *ad Ecclesiam* pertinet: vel juxta Isidorum, *de rebus Ecclesiæ dum non esset Episcopus Presbyteri vendiderunt, revocare Dominicum*, aut juxta Dionysium, *rescisso contractu ad jura Ecclesiastica revocari.* Judicio autem Episcopi relinqui, an pretium oporteat (emptorem) recipere, an non: *utpote quod eorum, quæ sunt vendita, eis ipsis majus pretium reddiderint.*

Prohibita rerum Ecclesiæ alienatio sine consensu Episcopi.

Hinc collige primo, etiam eo tempore Ecclesiis fuisse res immobiles. 2. Penes Episcopos primatiam rerum illarum fuisse administrationem. 3. Etiam eo tempore, Patres solicitos fuisse, ne temere bona Ecclesiæ alienarentur. 4. Episcopos potuisse alienationem Sede vacante factam revocare; ita tamen ut expendant, an emptor ex re vendita id receperit, quod pretio dato æquivaleat; alias ne Ecclesia alieno damno locupletetur, pretium fore reddendum.

Corollaria IV. ex Canone eduēta.

Canones XVI. XVII. XIX. XX. XXI. XXII. XXIII. XXIV. XXV. pro variis criminibus varia genera, ac tempora pœnitentiarum, spectata personarum, & criminum conditione, ac modo, quo perpetrata sunt, determinant: & quidem de mulieribus, quæ fornicatæ sunt, & fœtus in utero perimunt, & fœtuum necatoriis medicamentis faciendis dant operam, *quidem definitio*, ait Canon 21. *usque ad vitæ exitum prohibebat, & ei quidam assentiuntur, sed humanitate tamen utentes, decrevimus quòd decennium per gradus prædefinitos impleat.*

In determinandis pœnitentiis attendenda gravitas criminum, conditio personarum, modus perpetrationis & temporis diuturnitas, quo peccatis inhæserunt.

Hi

Hi Canones, si attente legantur, ostendent, quanta fuerit Patrum illorum solicitudo, & studium, ut pro qualitate criminum, & conditione pœnitentium convenientes satisfactiones imponerentur; Quam solicite attenderent tempus, quo quis peccatis inhæsisset. *Quod si inexplebiliter his hæsere criminibus, ad agendam pœnitentiam* PROLIXIUS *tempus insumant*, ait Canon XV. apud Dionysium: vel ut legit Isidorus: *Quod si perseverantius abusus fuerit hoc crimine, hic* PROLIXIUS *tempus* 20. *annorum pœnitentiam suscipiat*. Ac denique volunt, ut vitæ & conversationi pœnitentium solicite attendatur, *ut secundum conversationem pœnitentium possint* Episcopi *extendere tardantibus*, & minuere *studiose festinantibus* tempora pœnitentiæ. Ut habet Canon XXII. apud Dionysium.

De Episcopis ordinatis, sed à populo & Clero rejectis.

Canon XVIII. agit de Episcopis pro certa Parochia, sive, ut hodie loquimur, Diœcesi ordinatis, sed *rejectis*: hoc est, quos Clerus, & populus illius Parochiæ pro suo Pastore recipere nolebant. Id vero non raro, aut difficulter accidebat; spectata temporis illius disciplina, quæ Cleri, & populi in electione Pastorum suffragia admittebat; volebatque, ut qui omnibus præficiunt, ab omnibus probaretur: nec invitis facile Pastor obtruderetur. Ad quam disciplinam respiciens Sanctus Leo, ad Episcopum Thessalonicensem scribit *Epistola* 84. ut hoc in ordinatione Episcopi caveremt, *ut nullus invitis, & non petentibus ordinetur, ne civitas Episcopum non optatum, aut contemnat, aut oderit; & fiat minus religiosa, quam convenit, cui non licuerit habere quem voluit.*

De his ergo Episcopis non receptis, quos & *vacantes* vocabant, statuitur hoc Canone; ne alienas Parochias sive Diœceses audeant invadere; aut adversus Episcopos seditiones excitare sub pœna segregationis. Si autem velint in *Presbyterio* sedere, in quo prius erant Presbyteri, *ipsos honore non moveri*; sive quod honor Episcopalis ipsis in sessione publica conservabitur: qui eis tamen dicitur auferendus, si seditiones excitare præsumpserint. Apud Gratian. *dist.* 92. *can.* 6.

Episcopi Presbyteris superiores.

Ex hoc Canone discimus, eo etiam tempore distinctos fuisse Presbyteros ab Episcopis: hosque illis fuisse superiores, & dignitate eminentiores: Ecclesiam quoque fuisse solicitam, ut dignitatibus Ecclesiasticis debitus honor servaretur; omnisque ambitio in occupandis cathedris damnaretur.

Error Gratiani.

Præter hos 25. Canones citat Gratianus sub nomine hujus Synodi unum contra sortilegos, & maleficos, 26. *quæst.* 5. *Can.* 12. De quo etiam monent Correctores Romani: „ In Concilio Ancyrano Græco, aut Latino, neque „ impresso, neque manuscripto est inventus.

In hunc, ac plurimos alios errores incidit Gratianus occasione collectionis seu Decreti Burchardi Episcopi Wormatiensis, qui *l.* 10. *cap.* 1. primus hunc Canonem tribuit Ancyrano Concilio; sed de hoc plura, ubi de hac Burchardi collectione agetur.

§. IX.

De Canonibus Neocæsariensibus.

POst Canones Ancyranos sequuntur Canones sanctorum & beatorum Patrum, ut loquitur auctor pristini Codicis, qui convenerant Neocæsareæ, qui quidem posteriores sunt Ancyranis, priores vero Nicænis, sed propter dignitatem Nicæni eisdem præponuntur.

Huic Synodo interfuere iidem fere Episcopi, qui Ancyranæ interfuerant; præseditque Vitalis Episcopus, non Salonitanus, ut legitur apud Gratianum; sed ille Antiochenus, qui & Ancyranæ præsedit.

In hac Synodo ad Ecclesiasticam disciplinam recte instituendam, & omnium fidelium mores pie sancteque componendos, editi sunt Canones, non 24. ut legitur in editionibus Gratiani non correctis, sed 14. ut habetur in omnibus collectionibus Latinis; aut 15. ut apud Græcos, qui Canonem XIII. dividunt in duos.

De Presbytero in fornicationem prolapso. Error Gratiani.

Canone I. decernitur: „ Si Presbyter uxorem acceperit, ab Ordine deponatur, si vero “ fornicatus fuerit, vel adulterium perpetraverit, *amplius* pelli debet, & ad pœnitentiam “ redigi. “ Grat. *dist.* 28. *c.* 9. qui ex versione Isidori legit: *& pœnitentiam* INTER LAICOS *redactus agat*; cum in Græco, ut monent Correctores Romani, nulla mentio fiat pœnitentiæ agendæ *inter Laicos*.

Hic Canon non ostendit, eo tempore visum fuisse majus crimen, Presbyterorum fornicatio, aut adulterium, quam matrimonium.

Difficilis Pœnitentia manentis in peccato usque ad mortem complicis.

Canon II. „ Mulierem, quæ duobus fratribus nupsit, extrudi decernit usque ad mortem; propter humanitatem tamen in morte “ habebit pœnitentiam, modo dixerit, quod “ ubi convaluerit, solvet matrimonium: sed si “ mortua fuerit mulier existens, vel ejus ma- “ ritus in tali conjugio, *difficilis est*, ait Ca- “ non, *pœnitentia*: scilicet *in vita permanenti*, ut legunt Dionysius & Isidorus; & apud Balsamonem, Zonaram, aliosque Interpretes Græcos: qui & hujus difficultatis reddunt rationem:

Ratio difficultatis.

„ Si una ex personis in nefario matrimonio “ decesserit, ait Balsamon, ei, qui relictus est, “ est admodum difficilis pœnitentia: Qui enim “ agit pœnitentiam à peccato desistens, is cre- “ ditur pœnitentia duci. Qui autem ad mortem “ usque ab eo non desistit, ostendit, quod et- “ iam, si illa pars adhuc superesset, quæ est “ mortua, à peccato non destitisset. Quis er- “ go, qui vivit, videtur adhuc in eo malo, “ quantum in se est, perseverare, difficilem ha- “ bebit pœnitentiam. “

De iterantibus nuptias.

Canon III. dicit: „ De his, qui in plures nuptias inciderunt, tempus quidem præfinitum manifestum est, sed conversatio eorum, & fides tempus abbreviat.

Isidorus, quem sequitur Gratianus 31. *quæst.* 1. *Canon.* 8. primam Canonis partem exhibet his verbis: „ Qui frequenter uxores “ ducunt, & de his, qui sæpius nubunt, tem- “ pus quidem pœnitentiæ, quod bis constitutum “ est observabunt. Quæ lectio innuit, hic agi de his, qui successive plura matrimonia contrahunt; sive de veris *Bigamis*; & ita hunc, uti & Canonem 7. hujus Synodi intellexit Cardinalis Baronius, & post ipsum Binnius, in notis ad Canonem 7. „ Non quod secundum matrimonium contrahendo pec- “ cent, inquit, sed quod suam ipsius incontinentiam manifestent, & *Bigamiam* quæ in “ humanæ imbecillitatis remedium instituta est, “ licentius usurpent. “ Baron. ad annum 314. N. 91.

Licet Bigamis olim imposita sit pœnitentia, non tamen improbata fuerunt 2. nuptiæ.

Quod vero ait, *tempus quidem præstitum manifestum est*, ad consuetudinem referendum esse notat Zonaras: „ quia nullus ante hanc Synodum reperitur Canon tempus pœnitentiæ Bigamis “ præscribens. „ Unde Sanctus Basilius in epistol. ad Amphilochium Canone 4. de pœnitentia trigamorum loquens, ait: “ Consuetudine accipimus, *non à Canone*, sed “ ab eorum, qui præcesserunt consequentia. “ Hinc patet, Patres multa per traditionem accepisse; eaque tanquam legem observasse.

Liberari ab exteriori peccato, divina gratia adscribendum.

Canon IV. ait: „ Si quis proposuerit concupiscere mulierem ad dormiendum cum ipsa, “ ejus autem desiderium ad opus non venerit, “ videtur esse à gratia liberatus. “

Hinc intellige, etiam ab actu exteriori criminis in corde perpetrati, quocunque modo liberari, sive impediri, etiam divinæ gratiæ adscribendum esse.

De pœnitentia Catechumenorum.

Canon V. vult; „ Ut si Catechumenus in ordine eorum, qui instruuntur, assistat, & peccet: “ si ge-

„ si *genu* quidem *flectens*, audiat; non amplius „ peccans. „ Vel juxta Dionysium: *ut non delinquat ulterius;* aut juxta Isidorum: *ut se abstineat ab illo peccato, quod fecit:* deinde subjicitur: „ Sin autem etiam *audiens* adhuc peccet, extruditur.

Catechumeni alii perfectiores, alii imperfectiores.

Canon hic, alias de se obscurus, erit perspicuus, si solum attendatur, duos fuisse Catechumenorum ordines, ut supra ad *Canonem* 14. Nicænum notatum fuit. „ Nonnulli enim modo accedunt, ait Aristenus; quocirca & ut „ *imperfectiores* post Scripturarum & Evangeliorum auditionem statim emittuntur. Alii „ autem *ante tempus* aliquod advenerunt, & „ *perfectiores* evaserunt: quare & post Evangelium preces pro Catechumenis factas expectant, & cum illud dicitur (*Catechumeni capita vestra Domino flectite*) genu flectunt. „ Perfectiores itaque, ut qui bona Dei verba „ prægustarunt, si lapsi fuerint, statione sua „ moventur, & cum *audientibus* collocantur; „ si autem & cum *audientes* sint, peccant, ab „ Ecclesia perfecte expelluntur.

Mulier gravida Catechumena potest baptizari, quando vult. Ratio dubitandi.

Canone VI. deciditur, „ Mulierem gravidam „ esse baptizandam, quando velit: neque enim „ ea, quæ parit, cum fœtu, qui paritur, ea „ in re aliquid habet commune: “ hoc est, „ Baptismus matris nullatenus afficit fœtum in „ utero existentem: adeoque fœtus postmodum editus sine periculo baptizari poterit. Hanc fuisse rationem notant Balsamon, Zonaras, & Aristenus.

Cur vero Baptismus matris fœtum non afficiat, subjungitur: „ Quod proprium uniuscujusque institutum ac propositum in confessione ostendatur: “ Ut hæc ratio intelligatur, notandum, quod pristinis Ecclesiæ seculis Catechumeni de fide interrogarentur, priusquam baptizarentur; eamque fidem palam profiteri, & seculi pompas abjurare deberent: ac „ propterea, ut observat Albaspinæus ad hunc Ca„ nonem, paulo antequam mergerentur, Ba„ ptismum se optare, se baptizari velle magna „ voce contestabantur: quæ, cum ab iis, qui „ parentum utero includebantur, non possent „ fieri, ad eosdem Baptismi vis & gratia per„ venire, & penetrare non poterat. “ Cui congruit Isidorus ita legens: *Quia uniuscujusque in illa confessione libertas arbitrii declaratur*, id est, illa confessione declaratur, se libere Baptismum desiderare.

Presbyter non potest interesse convivio nuptiali Bigami. Ratio Canonis.

Canon VII. præcipit, ne „ Presbyter in nu„ ptiis ejus, qui Bigamus efficitur, convive„ tur. Cum enim, ait, requirat pœnitentiam „ Bigamus, quis erit Presbyter, qui eo quod „ sit convivio acceptus, nuptiis assentiatur? “ Hoc est, ait Zonaras ad hunc Canonem, „ qui „ fieri potest, ut pœnam à Bigamo exigere non „ pudor sit ei, qui Bigami factum à se non „ improbari, cum nuptiis secundis ipse inter„ fuerit, satis ostendit?

Hoc Canone docentur illi, qui alios ex officio arguere tenentur, ne facto suo probent, quod in aliis reprehendere debent.

Quid agendum de Presbytero, cujus uxor est adulterata.

Canone VIII. decernitur: „ Ut si Laici ali„ cujus uxor adultera fuisse convincitur, talis „ ad Clerum non admittatur: Si autem post „ ordinationem adulterata sit, eam dimittere „ debet; quod, si cum illa convixerit, mini„ sterium sibi commissum exequi non poterit, Grat. *dist.* 34. *can. XI.*

Poterant igitur juxta Græcorum morem, Presbyteri non solum esse uxorati, sed etiam uxores suas secum retinere; una tamen continentiam conjugalem in tantum servare, ut vel sola incontinentia uxoris eos à Clero arceret; eo quod vel suspicio esset, quod forsan ei causam, aut occasionem præbuissent; vel aliquatenus probassent.

Presbyter qui confitetur se ante carnale peccatum prolapsum, offerre non potest.

Canon IX. declarat; „ Si Presbyter, qui cor„ pore peccaverat, promotus fuerit, & si ante „ ordinationem peccasse confessus fuerit, ne offerat. “ Sive juxta Dionysium: *Oblata non conferret:* „ manens in aliis, propter aliud ejus vitæ studium: “ hoc est, ait Zonaras, Sacer- “ dotum honorem, cathedræ prærogativam, “ jusque præterea in altari communicandi retinebit: aliisque ob alias virtutes, si ut cum “ vitæ integer, ac virtutis exercendæ studiosus “ sit, privilegiis cohonestabitur.

Post hæc dicit Canon: *Reliqua enim peccata dicunt multi manuum impositione tolli:* vel ut legit Dionysius, *posse dimitti:* nimirum quemadmodum Balsamon, Zonaras, aliique Græci interpretantur, minora peccata, v. g. contrectare manum mulieris, osculum eidem impertiri, propter studium & diligentiam, quam ceteroquin adhibet, & *spontaneam* ejus confessionem posse dimitti: sive, jam facta ordinatione posse dissimulari. “ Verum, ut recte advertit Zonaras, ne id quidem tanquam certum, sed cum “ ea moderatione, *dixere multi:* hoc est, ut à “ quibusdam dicitur; asseveravit Synodus. “

Idem in Diacono statuitur.

Canon X. decernit idem in Diaconis servandum, quod de Presbyteris præcedens Canon edixerat. Unde hos duos tanquam unum refert Gratianus 15. *quæst.* 8. *Can.* 1.

Canon XI. vult, „ ut Presbyter non ordinetur ante annum 30. etiamsi fuerit valde “ dignus. Nam Dominus noster 30. ætatis suæ “ anno baptizatus fuit, & sic cœpit docere. “ *dist.* 78. *Canon.* 4. qui ibidem notat, hoc quidem regulare esse, sed quod Ecclesia necessitate exigente nonnullos ante 30. annos ordinare consueverit. Cui convenit, quod circa tempora Gratiani Concilium Rothomagense decreverat; „ nullus ordinetur Presbyter ante 30. “ annos, nisi summa necessitate: sed tantum “ Presbyter nullus ordinetur ante 25. annos. “ *Ann.* 1074. *Canon.* 6.

Dispensatio disciplinæ noverca.

Cum vero hæc dispensandi auctoritas credita esset judicio Episcoporum; tandem adeo frequentari cœperunt dispensationes, ut spatio unius sæculi, priori disciplina abrogata, quod ob necessitatem indultum fuerat, in legem transierit: nimirum, ut Presbyter anno 25. ordinari posset. Ut & hic appareat, verissimum esse, nullam esse certiorem ad disciplinæ, & legum abrogationem viam, quam sit legum dispensatio, seu relaxatio. Vide Thomasinum de Disciplina Ecclesiastica *p.* 1. *lib.* 1. *cap.* 16.

Baptizatus urgente morbo non potest ordinari Presbyter. Ratio Canonis.

Canone XII. statuitur: „ Si quis ægrotans fuerit baptizatus, non potest in Presbyterum “ evehi: fides enim ejus non est ex instituto, “ sed ex necessitate. “ Sive, ut ait Balsamon: “ quasi à necessitate morbi, non autem à bono “ instituto, seu proposito stimulatus baptizatus “ est. Ideo ut fidelis quidem postquam convaluerit, recipietur: sed ad Sacerdotii gradum “ non promovebitur, “ *Nisi forte*, ait Canon, *propter consequens ejus studium, & fidem, hominumque raritatem.* „ Nota, inquit idem Balsamon, quod utrumque debet concurrere, vir- “ tutum scilicet studium, & hominum raritas. “ Grat. *dist.* 57. *Can.* 1.

Spiritus Canonis.

Spiritus Canonis est, haud facile ad Sacerdotium admittere, qui vitæ sæculari, & quasi gentili, ex aliqua necessitate rei familiaris, vel cupiditate potius, quam libera voluntate Deo liberius, & melius serviendi, renunciare videntur.

Presbyteri rurales nihil agere possunt in Ecclesia Urbis præsente Episcopo, aut Presbyteris Urbis.

Canon XIII. vult, ut „ Vicarii, sive ruris Presbyteri in Urbis Dominico, seu Eccle- “ sia offerre non possint, præsente Episcopo, “ vel Urbis Presbyteris: neque Panem dare in “ oratione, neque calicem: sin autem absint, & solus ad precationem vocatus fuerit, “ dat. “

Sensus Canonis.

Sensus est: ne Presbyteri pro Ecclesiis ruralibus ordinati, Episcopi, aut Presbyterorum pro Ecclesiis civitatis ordinatorum auctoritatem sibi vindicent; neque iis præsentibus in eorum Ecclesiis divina peragant. „ Hoc enim spectat, ait Balsamon, ad confusio- “

„ nem,

nem, & ad Episcopi & Presbyterorum contemptum & injuriam, ut qui exinde eundeinveniur; sed si peregre absint Presbyteri, & Episcopus, & regionis Sacerdos à populo vocatus sit, citra ullam prohibitionem Sacra celebrabit.

Qui in spiritum hujus Canonis impingant.

Quomodo in spiritum hujus Canonis impingant, qui in subsidium Parochorum duntaxat vocati, se in eorum functiones, iis etiam invitis, & per se eas obire volentibus, intrudere volunt, nemo non videt.

Canon XIV. qui à Dionysio & Isidoro præcedenti jungitur, dicit: „Quod Chore-episcopi, qui sunt imitatione 70. " sive ut legit Dionysius, *ad exemplum & formam septuaginta*, addit Isidorus, *seniorum videntur esse*, „ut comministri propter studium in pauperes, offerunt honorati, vel juxta Dionysium, *honorentur*.

Chore-episcopi in locum 70. Discipulorum successerunt.

Hic nota, Chore-episcopos dici successisse in locum 70. discipulorum. Quod innuit, eos Episcopos non fuisse: quia hi Apostolis dicuntur succedere: sed de hoc infra ad Canonem X. Antiochenum.

Ulterius nota, quod tanquam ministri Episcopi præ ceteris Presbyteris honore digni habiti fuerint; ac propterea, etiam præsente Episcopo, aut Presbyteris, in civitatis templo ministrare potuerint: ut ad hunc Canonem observat Aristenna.

Diaconi septem duntaxat in unaquaque Ecclesia ordinandi. Illud Ecclesia Romana aliquando observavit.

Canon XV. ait, „Diaconi septem esse debent ex Canone, etiamsi sit magna civitas. Ejus autem rei fidem faciet liber actorum, " *Dist.* 93. *can.* 12.

Quod ad exemplum Apostolorum hic dicitur in Ecclesia Romana, jampridem servatum fuisse testatur Sozomenus *lib.* 7. *hist.* 19. „Diaconi, ait, apud Romanos hactenus non plures sunt, quam septem, ad similitudinem eorum, qui ab Apostolis ordinati fuerunt. Hunc tamen numerum inter consuetudines mobiles eo tempore reputatum fuisse, testatur verbis sequentibus. „Apud alios vero haudquaquam definitus est numerus Diaconorum.

§. X.

De Canonibus Gangrensibus.

IN Codice Ecclesiæ universæ Canonibus Neocæsariensibus immediate subjiciuntur 20. Canones Synodi Gangrensis, editi adversus errores cujusdam Eustachii; qui tum in Epistola Synodica Canonibus præfixa, tum apud Socratem & Sozomenum nominatim referuntur; multumque illustrandis Canonibus subserviunt.

Anathema in eos, qui Matrimonium ut illicitum improbant. Canonem male restringit Gratianus.

Canon. I. Anathema dicit „in eos, qui matrimonium vituperant, & mulierem fidelem matrimonio utentem abhorrent, tanquam quæ non possit regnum Dei ingredi. Grat. *Dist.* 30. *can.* 12. & *dist.* 31. *can.* 8. qui, ut observant Correctores Romani, male restringit hunc Canonem ad Matrimonia Sacerdotum: cum editus sit adversus Eustachianos, *qui nuptias accusabant & docebant quod nullus in conjugali gradu positus spem habeat apud Deum.* Atque hic primus Eustachianorum error: unde: „Factum, ajunt Patres in Epistola Synodica, ut multæ mulieres eos secutæ, relictis propriis viris, & viri, uxoribus destitutis, vinculum conjugale dissolverent, continentiam profitentes: quam cum retinere non possent, adulterium commiserunt.

Can. XIV. in mulieres, quæ vinculum Matrimoniali dissolvere prætendunt.

His mulieribus oppositus erat Canon XIV. dicens: „Si quæ mulier relinquit maritum, & vult recedere, matrimonium abhorrens, anathema sit.

Prædicti quoque erroris surculus erat; " Quod mulieres præter consuetudinem, & sui sexus ordinatum, hinc se justificari credentes, virilem habitum susciperent: pluresque earum, occasione Religionis, *tonsas* genuini decoris *comas* amputarent.

Can. XIII. in mulieres vestem virilem assumentes.

His opponuntur Canones XIII. & XVII. Priori quidem anathema dicunt mulieri, „quæ propter eam, quæ æstimatur, exercitationem. " Vel ut ex Isidoro legit Gratianus, *Suo proposito utile judicans*, vestem mutet, & pro consueto muliebri indumento, virile accipiat. " *Dist.* 30. *Can.* 13.

Quare etiam Christiani errorem hunc suo facto probant.

Utinam nec hodie Christiani hunc Eustachianorum errorem cum multorum scandalo diebus Bacchanalium facto suo probarent; recordarenturque ejus, quod jampridem per Moysen denunciatum est: *Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea.* ABOMINABILIS *enim apud Deum est, qui facit hæc.* *Deut.* 22. *v.* 5. Contra hunc abominabilem morem, lege altius detonantem S. Ambrosium *Libro quarto Epist.* 15.

Anathema in mulierem, quæ comam sibi abscindunt.

Canon XVII. Anathema pronunciat in mulierem, „Quæ propter eam quæ existimatur pietatem, tondeat comam, quam Deus ei dedit ad recordationem *subjectionis*: ut quæ subjectionis præceptum dissolvat. " *Dist. triginta Can.* 2.

Hic Canon non ferit Religiosas, quibus ante religiosam professionem coma amputatur.

Manifestum est, tum ex verbis Canonis, tum ex Eustachianorum spiritu, nuptias abhorrentium, & vinculum Matrimonii sub obtentu Religionis dissolventium, hanc comæ amputationem à mulieribus illis factam in signum abjectæ subjectionis, qua vi contractus matrimonialis viris suis subjiciuntur. Consequenter hic Canon nullatenus ferit Religiosas mulieres, quæ in signum pœnitentiæ & contemptus mundani comam sibi amputari permittunt, priusquam Professionem Religiosam emittant. *Vid. Baron. in Notis ad Martyrologium die* 20. *Septemb.*

Eodem ex errore indubie profluebat, quod Eustachius, teste Socrate *lib.* 2. *cap.* 43. „Presbyteri uxorem *habentis*, quam dum esset laicus legitimo Matrimonio sibi copulaverat, benedictionem, & communionem instar piaculi declinandam, docebat. "

Can. IV. Presbyteri conjugati communio non refugienda.

Huic errori respondet Canon IV. „Si quis de Presbytero, qui uxorem duxit, contendat, non oportere eo sacra celebrante oblationi communicare, sit anathema. "

Si quis Canonem cum errore, cui opponitur, conferat, facile intelliget: ex sententia Synodi, Canonem intelligendum de Presbytero *conjugato*; sive qui uxorem, quam laicus duxerat, factus Presbyter retinebat: uti non tantum Balsamon, Zonaras & Aristenua intellexerunt; sed etiam Isidorus, & hunc secutus Gratianus, qui legit: *Si quis discernit Presbyterum* CONJUGATUM, *&c. dist.* 28. *can.* 15.

Scio quidem Dionysium legere: *Quicunque decernit à Presbytero qui uxorem* HABUIT, &c. Sed quid mirum, si Dionysius Romæ existens, & ad usum Latinorum Versionem Canonum efformans, disciplina Ecclesiæ Latinæ, quæ Presbyteros conjugatos non admittebat, abreptus, à mente Synodi aliquantulum hic aberraverit?

Hic Canon non officit disciplinæ Ecclesiæ Latinæ circa cælibatum Presbyterorum.

Ceterum licet Dionysii versione postposita versioni Isidori, tanquam menti Synodi magis consonæ adhæreamus; nihil præsenti Canone adversus legem cælibatus, aut disciplinam Ecclesiæ Latinæ, vel in speciem educere possunt Sectarii (uti timuisse videtur Bellarminus, & post illum Binius ad hunc Canonem; qui propterea, tam avide visionem Dionysii arripuere.) Quandoquidem Catholici ultro fateantur, legem cælibatus Presbyterorum duntaxat esse punctum disciplinæ: errorem que fore, respuere seu condemnare Presbyteros conjugatos, dum eos Ecclesia tolerat, & permittit. Cum ergo Ecclesia Orientalis eo tempore Presbyteros conjugatos admitteret, merito Eustachius, qui Ecclesiæ in puncto disciplinæ se opponebat, anathemate percuisus est. Quam Synodi sententiam suo facto non obscure probat Ecclesia Romana, Presbyteros Græcos *conjugatos* ad sacrificandum admittens; filiisque suis, ut eorum intersint sacrificiis, non obsistens.

Can. IX. Qua intuitione servanda virginitas.

Adhæc erronea illa nuptiarum aspernatione persuasæ mulieres, „ à conjugio tanquam abominando recedebant, & non propter ipsam „ virginitatis pulchritudinem & sanctitatem: “ quas anathemate percellit Canon IX. *Dist*. 30. *can*. 9.

Can. X. Qui virginitatem servant, conjugatis non insultent.

Aliæ vero eodem errore imbutæ „ Virginea propter Dominum: „ Vel ut legit Dionysius, *quæ virginitatem propter Dominum servans* “ insultabant in eos, qui uxores duxerant. “ Quas „ damnat Can. X. *Dist*. 30. *can*. 4.

Hic nota ex Canone IX. finem, ob quem virginitas sit amplectenda & diligenda. Unde ad hunc Canonem ait Zonaras: „ Pulcherrima quidem res „ est virginitas, honesta vero & continentia, si „ tamen eas ob honestatem ipsam, quæque illas comitatur, sanctitatem sequamur.

Can. XV. Sub obtentu Religionis parentes liberorum educationem negligere non possunt.

Huic quoque Matrimonii contemptui merito imputatur, quod „ quidam Eustachianorum liberos suos relinquerent, aut eos non alerent; „ nec quantum in se est, ad convenientem pietatem, Religionemque adducerent: sed exercitationis prætextu: “ Vel ut legit Isidorus, & ex illo Gratianus *Dist*. 30. *can*. 14. *Sub occasione continentiæ:* “ negligerent: „ Quos anathematizat Canon XV. Ulterius de Eustachio scribit Sozomenus *Lib*. 3. *cap*. 14. “ Præ nimia autem severitate ad *absurdas* quasdam *observationes* prolapsus esse dicitur, ab Ecclesiasticis „ legibus plurimum discrepantes.

Absurdis his observationibus merito annumeratur: quod quidam ex Discipulis, eos, qui carnes ederent, adversarentur: “ ut ait Sozomenus: „ Vel ciboacarnium *tanquam illicitos* reputarent: “ ut refertur in Epistola Synodica.

Damnantur qui comedere carnes per se illicitum credunt.

Huic errori opponitur Canon XI. anathemate feriens eum, „ qui carnem præter sanguinem, „ & idolothytum “ seu *idolo immolatam*, ut „ ex Isidoro Gratianus: „ & suffitum cum pietate, & fide comedentem condemnat; tanquam eo, quod eo vescatur, spem non habeat. “ *Dist*. 30. *can*. 13.

Canon non repugnat legi Ecclesiasticæ de abstinentia a carnibus.

Hic Canon, si cum errore, cui opponitur, rursus conferatur, ad oculum patebit, quam temere Sectarii, cum legi Ecclesiasticæ de abstinentia carnium opponant: cum manifestum sit, nec ipsos latere possit, Ecclesiam nullos cibos adversari tanquam de *se illicitos:* sed usum illorum duntaxat, ad refrænandam carnem, & exercitium pœnitentiæ moderari.

Præceptum Apostolicum de abstinendo ab idolothyt. & suffocato, ac sanguine aliquamdiu Ecclesiis durum mansit.

Exceptio: *Præter sanguinem, & idolothytum & suffocatum* indicat, eo tempore adhuc viguisse Præceptum Apostolorum de non comedendis prædictis cibis. Idem constat ex Tertull. in Apolog. cap. 9. multisque aliis, qui circa ea tempora scripserunt. Quin & hodie hanc legem in Orientali Ecclesia vigere, eorum testatur Euchologium; in quo extat oratio repetenda ab iis, qui hujusmodi cibos vetitos comederent: unde Balsamon ad *Can*. 63. *Apostolor*. arguit Latinos, quod contra hunc Apostolorum Canonem *indiscriminatim comedant suffocata*.

Et sane fatendum est, non adeo diu esse, quod Ecclesia Latina ubique cibis illis vesci permiserit; nam Gregorius III. qui Cathedram Petri ascendebat anno 731. inter Canones pœnitentiales hunc reponit: „ Suffocatum dicimus, „ quod sine sanguinis effusione perimitur, vel „ quod in laqueo necatur. Si quis à lupo, vel à „ cane, aut in laqueo suffocatum invenerit, nullatenus manducetur; nec sanguinem alicujus „ bestiæ quis manducare, aut bibere præsumat: „ quod si quis fecerit, quadraginta dies pœniteat. “ *Tom. 6. Concil. pagin*. 1483. *ultim. edition.*

Nequaquam tamen, etiam primis seculis, ubique legem hanc viguisse, sed persuasum fuisse eam Ecclesiæ auctoritate posse desinere; multis docet Augustinus, & alii, quos refert Lupus ad *Can*. 67. *Trullanum*.

„ Reperti quoque fuere Eustachiani, dissensiones ac separationes a domibus Dei, & Ecclesia facere; Ecclesiam, & quæ in ea fiunt, “ contemptui habentes; privatisque conventiculis institutis ad imitationem eorum omnia præsumere celebrare ... hos SS. Martyrium contemnere, & omnes qui illuc conveniunt, reprehendere, “ *Epist. Syn.*

Publici conventus non sunt despiciendi, aut negligendi.

His respondent Canones V. VI. XI. & XX. Quorum duobus prioribus anathema dicitur illi, „ Qui docet Domum Dei esse contemnendam: & quæ fiunt in ea congregationes: aut “ si quis præter Ecclesiam vult Ecclesiam habere: (vel juxta Dionysium: *extra Ecclesiam seorsim conventus celebrat:*) & contemnens “ Ecclesiam vult ea, quæ sunt Ecclesiæ agere, “ non conveniente Presbytero de Episcopi licentia. “ *Dist*. 30. *Can*. 10. & 11.

Agapæ sive communio charitatis non contemnenda.

Canon XI. anathematizat eum, „ Qui contemnit eos, qui *agapas* ex fide faciunt, & “ propter Dei honorem fratres convocant, & “ nolit vocationibus communicare, id quod sit “ vilipendens. “ *Dist*. 42. *can*. 1.

Antiqui moris olim fuit apud Fideles, ait Zonaras ad hunc Canonem, „ ut Sacrorum mysteriorum participatione refecti, simul ad “ epulandum postea convenirent: ita scilicet, “ ut cibis è ditiorum penu ministratis, ad convivium ipsi quoque pauperes ab iisdem advocarentur. “

De his conviviis charitatis, quæ Græci *agapas* vocabant, videri potest Baronius ad annum 57. ibidem ostendens, quomodo tandem in abusum degeneraverint, ac in Ecclesia celebrari vetita sint.

Martyrum cultus non abstrahitur.

Canone XX. anathema pronunciatur in illum, Qui arrogantia usus, & Martyrum “ congregationes abhorrens, & Sacra quæ in “ celebrantur; & eorum memorias accusat. “ *Dist*. 30. *can*. 9.

En sæculo 4. memorias Martyrum veneratas; & qui eos venerari renuebant, damnatos, intelligant hæretici hodierni.

Quidni absurdis quoque observationibus adscribendum, quod præscripta quidem jejunia fugienda esse, diebus vero Dominicis jejunandum Eustachius præceperit? Socrates *Libr. secundo*, *cap*. 43.

Jejunandum diebus ab Ecclesia præscriptis.

Hæc Canonibus XVIII. & XIX. damnantur: decernitur que anathema in eum, “ Qui propter eam quæ existimatur exercitationem in die Dominico jejunat; aut sub eodem prætextu absque “ corporali necessitate se insolenter gerat, & tradita jejunia, quæ communiter servantur ab Ecclesia, dissolvit, perfecta in eo residente ratione. “ Vel; ut legit Isidorus: *perfectam in sua scientia vindicans rationem*. Grat. *Dist*. 30. *Can*. 8. Sed ab originali non parum discedens, ut ibidem ostendunt Correctores Romani.

Hi Canones evincunt Ecclesiæ in determinandis jejuniorum temporibus auctoritatem; obediendique Fidelium necessitatem.

Inter absurdas observationes merito quoque recensetur relatum de Eustachio: „ Ipse vero Philosophi habitum gestans, Sectatores suos “ nova & insolita veste indui jussit. “

Habitus insolitus non est affectandus: nec justitia in eo collocanda.

Huic opponitur Canon XII. anathema pronuncians in virum, „ Qui propter eam quæ existimatur exercitationem, *sive continentiam*, “ amiculo: “ vel juxta Dionysium *amictu pallii*, aut juxta Isidorum, „ *pallio*, utitur & “ tanquam habens ex eo justitiam, eos condemnat, qui cum pietate beros ferunt. “ Vel ut legunt Dionysius & Isidorus: *birris: & aliis communi*, “ & consueta veste utuntur.

Frustra hic inquiritur, quid per *beros*, sive *birris* intelligatur, de quo late inquirit Du Cange in suo Gloss. v. *Pallium*, & v. *Berus:* cum manifestum sit, id unum in Eustachianis redargui per præsentem Canonem, quod Religionem in certo, & insolito habitu collocarent: & eos qui communi utuntur veste, condemnarent.

Hinc ulterius consequitur, nulla specie Canonem hunc damnare habitum hodiernum Monasticum,

Habitus Monasticus hoc Canone vetatur.

Quid in habitu praecipue attenderint Monachorum Patres.

cum; tametsi à communi & insolitis vulgarium veste multum diversum. Neque enim Monachorum Patres vestem insolitam affectarunt, aut in veste justitiam collocarunt: nec communi veste utentes condemnasse leguntur; id unice in amictu spectantes, ut & paupertati, & Mundi contemptui, quem profitentur, foret conformis; & operi cui incumbendum esset, nec non corpori tegendo, & aeris injuriis repellendis commodus: ut vel ex una S. Benedicti Regula manifestum est.

„ Vestimentum, ait *Cap.* 55. Fratribus secun„ dum locorum qualitatem ubi habitant, vel ae„ rum temperiem detur. Quia in frigidis regio„ nibus amplius indigetur, in calidis vero mi„ nus. Hæc ergo consideratio penes Abbatem est." En vestes aeris temperiei accommodatæ. Prosequitur S. Benedictus: „ Nos autem mediocribus „ locis sufficere credimus Monachis per singu„ los cucullam, & tunicam: cucullam in hie„ me *villosam*, in æstate *puram* aut *vetustam*." Ecce paupertatem in vestibus. *Et scapulare propter opera*. Scapulare quippe, ait Abbas Trappensis in Commentario Regulæ, amictus est accommodus conservandis vestibus Monachorum, qui molestis & duris operibus se occupabant. Vide latius Du Cange, verb. *Scapulare*.

Pergit Benedictus: „ De quarum rerum o„ mnium colore, aut grossitudine non causen„ tur Monachi: sed quales inveniri possunt in „ Provincia qua degunt, aut quod *vilius* com„ parari possit.

En rursus spiritus paupertatis, & contemptus Mundi, in summo gradu à Benedicto expressus; ut recte monet jam citatus Abbas verus Benedicti filius, & spiritu Benedictino plenus; nihil vero quod vel innuat, in veste Religionem, aut justitiam collocari.

Sed dicet quispiam, in hoc, ut minus, Eustachium imitantur Monachi, quod vestem insolitam, & præter communem affectent: eaque se à communi vulgo distinguere ament. Nequaquam sane: Monachorum enim Patres vestem quidem vilem & pauperum assumpsere; sed quæ eo tempore à vulgari & pauperum veste haud differebat.

Unde fit, ut Monachorum habitus a communi tantopere sit discretus.

Sed cum eorum Discipuli, ne sæculo se conformare viderentur, amictum à Patribus acceptum tenacius retinuerint: successu temporis factum est, ut vestis, quæ prius fuerat communis & vulgaris, tandem à vulgari plane fuerit discreta: non tam facto Monachorum, quam vulgarium, qui vestem suam mutare solent. De qua re vide D. Fleury in Libello gall. *De moribus Christianis*, *cap.* 43.

Ob singulares has exteriores Religionis observationes, quandam de seipsis sanctitatis opinionem concipientes Eustachiani, *primitias fructuum*, & *oblationes eorum*, *quas veterum institutio*, ait Epistola Synodica, *Ecclesiis tribuit*, *sibi vindicasse inventi sunt*: *id est*, *propria ratiocinatione doctrina tanquam sanctis*, *sibi eas offerri debere*, *apud se*, & *inter se*; *dispensandas*.

Dispensatio proventuum Ecclesiasticorum penes Episcopum.

His opponuntur Canones VII. & VIII. quibus anathema dicitur in eum, „ qui fructus oblatos „ accipere, aut dare vult extra Ecclesiam præter „ Episcopi sententiam, vel ejus, cui cura com„ missa est: vel qui dat, vel qui accipit fructus „ oblatos præter Episcopum, vel eum, qui est „ constitutus ad beneficentiæ dispensationem, " vel ut legunt Dionysius & Isidorus: *Ad dispensandam misericordiam pauperibus*.

Occasione horum Canonum notamus, quod etiam sæculo IV. penes Episcopos fuerit oblationum, & bonorum Ecclesiasticorum dispensatio, sive administratio, ad dispensandum *in pauperes*.

Servi praetextu religionis dominos suos, nec liberi suos parentes deserere possunt.

Denique Eustachiani adeo vani ac superstitiosi fuisse dicuntur, ut assererent, obtentu Religionis servos posse dominos suos contemnere, & deserere; & liberos posse relinquere proprios parentes.

Hinc Can. III. & XVI. quorum primus anathematizatur, „ qui docet servos pietatis prætextu, sive *occasione religionis*, ut legit Isidorus, " dominum contemnere, & à ministerio " recedere, & non cum benevolentia & omni " honore inservire. " Grat. 17. q. 4. *can.* 37.

Canon XVI. similiter anathema dicit in filios, qui à parentibus, maxime Fidelibus, prætextu pietatis, " vel juxta Isidorum, *occasione Dei cultus*, " recesserint: & parentibus, quem " sit par est honorem non tribuerint, apud eos " scilicet præposita in Deum pietate. " Isidorus autem, & ex ipso Gratianus ultimam clausulam ita legunt: *ut hoc ipsum in eis veneretur quod Fideles sunt*. Notant autem Correctores Romani Græce esse: *quod scilicet divinus cultus apud ipsos omnibus rebus præferatur*: quibus innituntur, Eustachianos hunc suum errorem hac ratione colorasse, quod cultui divino parentes cedere deberent: quo eodem obtentu Pharisæi persuadebant populo, melius esse sua bona temporalia altari offerre, quam parentibus in necessitate constitutis succurrere: quos redarguit Christus *Matth. XV.*

His Canonibus, quibus Eustachianorum errores profligantur; ipsaque primitivæ Ecclesiæ disciplina in multis detegitur, subjungitur Epilogus, qua Synodus mentem suam circa quædam in Canonibus expressa, amplius & clarius exponit.

Synodus virginitatem laudat.

Et quidem, cum occasione Eustachianorum pro Matrimonio multa dicere debuerat Synodus; ne virginitati prærogativam suam per illa detraxisse videretur, ait: „ virginitatem una cum humilitate admiramur, & continentiam, " quæ cum pietate & gravitate exercetur, ad- " mittimus. "

Humilitas in vestibus probatur.

Item, quia forsan occasione Canonis XII. quis suspicari posset, vestium humilitatem, & fastus contemptum improbasse, adjunxit, „ vestium vilitatem propter corporis tantum cu- " ram minime curiosam & operosam laudamus: " dissolutos autem & molles in vestibus incessus improbamus. "

Domus Dei consecrata honoranda, pietas domibus non includenda.

Denique ne abjiciendo eos, qui publicos in Ecclesia conventus aspernabantur; pietatem in domibus includere Patres viderentur, declarant: „ domos Dei honoramus, & qui fiunt in il- " lis conventus; ut sanctos & utiles recipimus, " non *pietatem in domibus includentes*, sed om- " nem locum in Dei nomine ædificatum honorantes, & quæ fit in ipsa Ecclesia congressio- " nem ad publicam utilitatem recipientes .... & " ut semel dicamus, inquiunt, quæ à divinis " Scripturis, & *Apostolicis Traditionibus* tra- " dita sunt Ecclesiæ, fieri optamus. "

Hic obiter observa, Calvinistas & Lutheranos Traditiones Apostolicas rejicientes; mille circiter annis antequam nati forent, in hac Synodo fuisse condemnatos.

Epilogum in duas partes divisum sub titulo Canonis ultimi refert Grat. *Dist.* 30. *can.* 16. & *can.* 5. Utranque, uti & plerosque hujus Synodi Canones, non parum ab Originali Græco discrepantes: quemadmodum ad singulos pene Correctores Romani observarunt.

§. XI.

De Canonibus Antiochenis.

IN Codice Ecclesiæ universæ post Canones Gangrenses sequuntur Concilii Antiocheni Canones XXV.

Occasio hujus Synodi hæc fuisse apparet.

Occasio Synodi Antiochenae.

Cum jam templum Antiochenum, quod præ magnificentia sua *Dominicum aureum* appellari meruit, sub Constantino Magno inchoatum, sub Constantino ejus filio esset absolutum, ad illius dedicationem literis Imperatoris anno 341. evocati fuere Episcopi, non unius duntaxat Provinciæ, sed totius Orientis, etiam ex Thracia & Palæstina.

Con-

Convenire ad designatam diem Episcopi ex diversis Provinciis circiter 90. ut auctor est S. Athanasius. Corrigendus proinde Gratianus *Dist.* 16. *can. XI.* scribens, Synodi Anthiochenæ Patres duntaxat fuisse 29.

Error Gratiani circa numerum Episcoporum, qui Synodo interfuerunt.

Occasione itaque hujus dedicationis hic adunati Episcopi, Concilium pro reformatione Ecclesiæ disciplinæ, & tuenda fide contra hæreticos habendum duxere: quod & S. Athanasius aperte testatur; *Antiochiæ*, ait, *novam Synodum pro causa* ENCOENIORUM *coegerunt*, unde & hoc Concilium apud eundem dicitur *in Encæniis*.

Episcopi, qui huic Concilio adfuere, omnes professione exterior. fidem Nicænam profitebantur.

Episcopos huic Synodo præsentes non fuisse professione Arianos, sed plerosque vere orthodoxos; omnes vero exterius saltem fidem Nicænam profitentes (licet nonnulli eorum, ut Eusebius Nicomediensis eique adhærentes, occulte Arianis faverent) probat epistola Julii Papæ ad eosdem Episcopos post absolutum Concilium missa cum hac epigraphe: *Julius Diano, Flacillo, ceterisque eorum, qui nobis* DILECTISSIMIS *in Christo Fratribus ex Antiochia scripserunt*.

Quod *Dilectissimus* in Christo *Fratres* dixit Julius, eos à sua communione alienos non reputasse manifestum est: adeoque nec externa professione Arianos; quos alias ad communionem non admisisset Julius.

Idem indubie credidit Hilarius Pictaviensis; Concilium hoc SANCTORUM *Synodum* appellans.

Confirmat idipsum Synodus Chalcedonensis, relecto enim Canone IV. Synodi Antiochenæ omnes acclamaverunt: *Hæc justa Patrum Regula*: & cum paulo post dictum esset, *Sacri Patrum Canones legantur*; lecti fuere Canones Antiocheni.

Quis porro dicat, hos Canones dictos fuisse, *Sacros Patrum Canones*, si ab Episcopis Arianis, & ad destruendam fidem Catholicam, & Ecclesiæ disciplinam evertendam congregatis (ut nonnulli volunt) fuissent constituti?

Quid dicam de omnibus tum veterum, tum recentiorum Canonum Collectionibus, in quibus hujus Concilii Canones inter sacra Patrum Decreta; & ipsum Concilium inter orthodoxas Synodos referuntur?

Quid de Leone IV. qui cum in Synodo Romana, assistentibus 66. Episcopis, 20. Presbyteris Cardinalibus, uno Archidiacono, & 5. Diaconis peteret, „ quid cum Presbytero Anastasio „ Patrum Regulas ac statuta violante, agi oporteret, „ *mox omnes Episcopi*, inquiunt acta, UNANIMITER *dixerunt*, *quid aliud arbitrari aut proferre valeamus, nisi* UT SS. PATRES, qui in ANTIOCHENO *Concilio residentes tertio Capitulo promulgarunt, & inviolabiliter statuerunt*?

Horum sententiam probans Pontifex respondit, *placet*. Quin & ad Episcopos Britanniæ scribens idem Pontifex, Canones Antiochenses recenset inter illos, *per quos judicant Episcopi, & per quos Episcopi judicantur, & Clerici*, Dist. 20. can. 1.

Sine sufficienti fundamento a Baronio vapulat Gratianus Synodum hanc inter Catholicas Synodos recensens.

Mirum proinde displicuisse Baronio, quod Gratianus noster Synodum hanc Antiochenam inter Concilia à Catholicis habita recenseat: quia utut Baronio detur, Synodo huic nonnullos, etiam professione, Arianos interfuisse, eosque ibidem dominatos esse; illud tamen nimis manifestum est, Canones hujus Synodi tanquam disciplinæ utiles, ab Ecclesia, non Orientali duntaxat, sed & Occidentali, sæculis multis ante Gratiani tempora fuisse agnitos & receptos. Quare Antonius Augustinus Canonum illorum Auctores credit quidem fuisse Arianos, „ sed tamen, ait, receptos esse constat, „ & in Corpore Canonum positos ante Concilium Chalcedonense, ut ex ejus Actione XI. „ apparet. Ex Libro etiam Latino, quem eodem nomine Corpus Canonum dicimus .... „ fortassis *propter eorum utilitatem* „ *L.* 1. *Dial. XI. de emend.* Grat.

Et sane notarunt Viri eruditi, in alio Concilio vix unquam utiliores ad constituendam optime disciplinam Ecclesiasticam Canones conditos fuisse.

Canon I. confirmat „ Decretum Synodi Nicænæ de celebratione Paschæ die Dominica „ post decimam quartam lunam, laicos non „ observantes excommunicans. Episcopum autem & Presbyterum, qui post hoc Decretum „ ausus fuerit seorsim agere & cum Judæis Pascha peragere, eum ab hinc esse ab Ecclesia „ alienum judicavit, ut qui non sibi solum „ peccati, sed & multis exitii, & subversionis „ causa fuit: & non solum eos à ministerio „ deponit, sed & eos, qui audent iis communicare post depositionem. „

Decretum Synodi Nicænæ de celebratione Paschæ die Dominica confirmatur.

Decretum de celebrando Paschate à prima Nicæna Synodo editum esse, diserte hic asseritur: quod Eusebius de vita Constantini *Lib.* 3. *c.* 14. quoque testatur.

Et quidem Decretum hoc Synodus Nicæna per epistolam Synodicam, quam refert Socrates *Lib.* 1. *cap.* 9. Fidelibus significavit: ut proinde ex hoc Decreto Synodi Nicænæ argui nequeat, plures quam 20. Canones in Synodo Nicæna fuisse formatos: quia Decreta per Synodicam epistolam promulgata (inter quæ & Decretum de Divinitate Verbi comprehenditur) Canonibus non expresserunt: sicuti nec ea, quæ Canonibus continentur, epistolæ Synodicæ inseruerunt.

Ex hoc Decreto inferri non potest, plures quam 20. Canones a Synodo Nicæna fuisse editos.

Canon II. „ eos qui in Ecclesiam ingrediuntur, & Sacras Scripturas audiunt, orationi au- „ tem cum populo non communicant, & Sanctam Eucharistiæ participationem propter ali- „ quam insolentiam aversantur, „ vel juxta Dionysium: *pro quadam intemperantia se a perceptione sanctæ Communionis avertunt*, „ ab Ecclesia expelli jubet, donec postquam confessi fue- „ rint, fructusque pœnitentiæ ostenderint. „ Ulterius declarat, „ non licere communicare cum „ excommunicatis. Episcopum autem vel Presbyterum aut Diaconum cum excommunicatis com- „ municantem, esse quoque excommunicatum de- „ clarat: ut qui Canonem Ecclesiæ confundat. „

Qui Sacrificio intersunt, & S. Communionem aversantur, expelli debent, donec pœnituerint. Communicans cum excommunicato ejicitur.

Hic Canon ostendit, olim Fideles Sacrificio assistentes, solitos fuisse sacramentaliter communicare; graveque existimatum, non quidem ex humilitate, sed ex quadam insolentia vel intemperantia, Sacram Eucharistiam, sive Communionem adversari.

Deinde ostendit, ad impetrandam delictorum veniam non sufficere Confessionem: sed quod *fructus pœnitentiæ* ostendere oporteat. Atque hinc non obscure colligitur, Canonem hunc editum fuisse occasione Audæanorum, de quibus scribit Theodoretus *lib.* 4. *hæret. fabul.* „ Confessis donant remissionem, non *tempus ad pœnitentiam*, ut jubent leges Ecclesiasticæ, præ- „ scribentes, sed sua potestate condonantes. „

Hic Canon conditus apparet contra Audæanos.

Canone III. statuitur: „ si quis è Sacerdota- „ li ordine, relicta sua Parochia sive Diœcesi ad „ aliam abierit, deinde omnino commigrans in „ alia Parochia longo tempore versari conatur; „ vel ut legit Isidorus, *& ibi paulatim tentet quo migraverit, manere*, „ nec amplius cele- „ bret; maxime si proprio Episcopo vocanti, ut „ in suam Parochiam redeat, exhortantique non „ pareat. Si autem in insolentia, „ aut juxta Isidorum, *inobediens omnino perseverat*, „ is omnino a Sacro ministerio deponatur: ita ut „ nequaquam locum restitutionis inveniat. „ Quod si alius Episcopus Clericum ex hac cau- „ sa depositum susceperit, a communi Synodo „ & ipse coerceatur, veluti qui Ecclesiastica Constituta dissolvat. Grat. 7. q. 1. *Can.* 24.

Clericus non potest sine consensu Episcopi ad aliam Diœcesim migrare.

Quod hoc Canone de Presbyteris & Diaconis, id Canone XXI. de Episcopo quoque decernitur; „ ut nimirum sua Ecclesia relicta, nequaquam „ ad aliam migret; nec sponte sua prorsus insi- „ liens, nec vi coactus a populis, nec ab Episco- „ pis necessitate eo pulsus: maneat autem in Ec- „ clesia, quam primitus a Deo sortitus est, nec „ ab

Non potest Episcopus sua relicta Ecclesia ad aliam migrare.

„ ab ea recedat secundum Decretum prius ea de „ re editum. Grat. 7. q. 1. Can. 25.

Nihil fere his Canonibus continetur, nisi quod Canonibus XV. & XVI. Niceno fuit decretum: ad quod etiam in his Canonibus alluditur; nisi quod fortius aliqua hic exprimantur, nonnullaque addantur, quibus præscindantur prætextus, quibus ambitiosi suas migrationes justificare, & Decretis Nicænis illudere conabantur: ut quod vi a populo illata, aut ab Episcopis coacti, de sua ad aliam Ecclesiam migrassent.

Presbyter ab Episcopo, aut Episcopus a Synodo depositus.

Hic rursus collige, quam jampridem odiosum fuerit, ut quis Ecclesiam, quam semel *à Deo sortitus est*, deserat, & ad aliam migret: maxime si id ex aliqua radice cupiditatis, ut contingere solet, fiat.

Si de sacro ministerio aliquid attingat, spe restitutionis excedit.

Canon IV. decernit, „ ut si quis Episcopus à „ Synodo depositus, vel Presbyter, aut Diaconus, „ à proprio Episcopo, Sacrum celebrare præsu„ mat: “ vel ut legit Dionysius: *aliquid de ministerio Sacro contingere*: aut juxta Isidorum: *præsumpserit Sacerd tii, seu Sacri ministerii aliquam partem*, “ nullam amplius spem restitutio„ nis in alia Synodo; neque defensionis locum „ ei amplius habere liceat, sed excommunicen„ tur, qui ei communicant; maximè si eum sen„ tentiam latam sciverint, eis communicare „ ausi fuerint. “ Grat. 11. q. Can. 6.

Appellatio quoad effectum suspensivum ignota.

Hic Canon sufficienter ostendit, ignotam tunc fuisse à sententia Synodi, aut Episcopi appellationem; qua effectus sententiæ suspenditur.

Presbyter contra proprium Episcopum altare erigens, potest etiam per civilem potestatem coerceri.

Canon V. vult „ Presbyterum, vel Diaconum „ qui proprio contempto Episcopo, ab Ecclesia „ seipsum segregaverit, & privatim congregatio„ nem effecerit, & Altare erexerit; nec Episco„ po iteratò commonenti obedierit, damnari „ omni modo: nec ultra remedium consequi; „ si autem perseveraverit turbare Ecclesiam, is „ per externam potestatem, ut seditiosus casti„ getur.

Error Gratiani in relatione hujus Canonis.

Partem hujus Canonis junctam Canoni præcedenti ex versione Martini Bracarensis sub nomine Martini Papæ in Synodo refert Gratianus 11. q. 3. c. 7. Unde hic error Gratiano obrepserit, dicetur parte sequenti; ubi de collectione Martini Bracarensis agetur.

Ex hoc Canone nota, quam grave existimaverint Patres, ut quisquam in functionibus Hierarchicis suo recalcitret Episcopo, eique se opponat.

Ostendit quoque finalis clausula, non esse à Patribus improbatum, ut Clerici inobedientes, & seditiosi, qui pœnis Canonicis coerceri nequeunt, per externam, id est Civilem potestatem corrigantur, sive corripiantur; vel, ut habet Dionysius, *opprimantur*.

Canones IV. & V. Antiochen. à Concilio Chalcedonensi tanquam sacræ Patrum Regulæ probati.

Duo hi Canones IV. & V. *Act. 4.* Concilii Chalcedonensis in causa Carosii & Dorothei ex Codice Canonum relati fuere; & ex eorum auctoritate sententia à Synodo prolata, additumque: „ ac si quidam subterfugere conentur, va„ lere in eos eandem pœnam decernit Sanctum „ hoc, & universale magnum Concilium: *ex„ terna* videlicet *auctoritate* juxta *Divinas*, *Sa„ crasque Patrum Regulas* corroborante senten„ tiam, in contumaces latam.

His verbis Patres alludere ad finalem clausulam Canonis V. mox expositam, luce meridiana clarius est.

Cum eadem Actione Concilii Chalcedonensis tractaretur causa Dioscori, Aetius Archidiaconus dixit: *Regula hæc est cum aliis posita à* SANCTIS *Patribus* ...., *& ex Codice relatæ hæc*: SI PRESBYTER AUT DIACONUS, &c. ut in Canone V. Antiocheno. Quo lecto, *omnes Reverendissimi Episcopi acclamaverunt: hæc justa Regula Patrum*.

Estne vero simile, hæc de Canonibus his dictum fuisse Aetium, aut Concilii Patres, si Canones illos ab Eusebianis, sive Arianis, in odium, & suppressionem Athanasii editos fuisse credidissent?

Canon VI. coincidit cum Canone V. Niceno: „ ne excommunicatus ab uno Episcopo, recipiatur ab alio, priusquam à proprio Episco- “ po fuerit susceptus; vel facta Synodo accedens “ se defenderit; & persuasa Synodo aliam sen- “ tentiam tulerit. “ Idem autem Decretum, “ ait hic Canon Antiochenus, adversus laicos & Presbyteros & Diaconos, & eos, qui sunt in Cleri Catalogo, “ vel juxta Dionysium, *qui sub Regula esse monstrantur*, aut juxta Isidorum, *qui* “ *in Clero sunt*, observetur. “ Grat. 11. quæst. 3. Canon. 2.

Excommunicatus ab uno Episcopo, ab alio recipi ad communionem non potest.

Quo autem securius, & efficacius observari queant, quæ hoc Canone statuta sunt;

Nullus peregrinus sine formatis sive literis pacificis.

Canon VII. vult, “ ut nullus externus, sive juxta Dionysium, *nullus peregrinorum* sine pa- “ cificis suscipiatur. “ Id est nullus ab Episcopo in Communionem recipiatur, qui per literas pacificas ostendere nequit, se pacem cum Episcopo suo habere. Literæ enim pacificæ hic accipiuntur pro literis *Communionis*, unde apud Cyprianum, *pacem dare lapsis*, idem est, quod restituere Communioni.

Quid literæ pacificæ.

Gratianus male restringit Canonem ad Clericos.

Cum vero hic Canon præcedentis Canonis sit prosecutio, qui generaliter de Clericis & Laicis loquitur, debet quoque præsens Canon generaliter accipi: uti Textus Græcus, & Dionysii versio sonant: ideoque corrigendus Gratianus, qui secutus Isidorum *Dist. 71. Can. 9.* ad *Clericos peregrinos* Canonem restringit.

A quibus literæ pacificæ sint concedendæ.

Canon VIII. declarat, à quibus literæ pacificæ, de quibus in præcedenti Canone, sunt concedendæ: „ Nec Presbyteri, ait, qui sunt in pagis, dent Canonicas Epistolas, vel ad “ solos vicinos Episcopos Epistolas emittant. “ Chore-episcopi autem nulli reprehensioni affi- “ nes dent pacificas. “

Presbyteris ergo, sive Parochiæ ruralibus licuisse literas pacificas, sive *simplices*, ut vertit Isidorus, hoc est, *Communionis*, dare saltem ad vicinos Episcopos, satis insinuant relata Canonis verba ex versione Herveti; & expresse affirmant versiones Dionysii & Isidori: Chore-episcopis autem, si irreprehensibiles sunt, eas generaliter dare permittitur.

Literæ testimoniales non sine circumspectione dandæ.

Hic intelligimus, quam soliciti fuerint jampridem Patres, ne temere Literæ testimoniales de vita & moribus darentur: cum nec Parochianis fidentes, nisi ad solos Episcopos vicinos, qui de prudentia & circumspectione Parochorum certiores esse possent: & consequenter, quid literis eorum foret deferendum judicare.

Metropolitanus præest toti Provinciæ.

Canon IX. tria potissimum declarat, I. „ Episcopum qui Metropoli præest, etiam curam sus- “ cipere totius Provinciæ, eo quod in Metropo- “ lim undequaque concurrant omnes, qui habent “ negotia. Unde visum est, eum quoque hono- “ re præcedere, reliquos autem Episcopos nihil “ magni momenti aggredi sine ipso. “

Origo Metropolitanorum.

Hic obiter nota, unde Metropolitanorum jus & prærogativa originem sumpserint.

Episcopus sua Diœcesis plenam administrationem habet.

Secundo, declarat Canon, “ unumquemque Episcopum habere suæ Provinciæ potestatem, “ & administrare pro unicuique convenienti “ Regione, & totius Regionis curam gerere, “ quæ suæ urbi subest. “

Metropolitanus sine sententia Episcoporum nihil aggredi potest.

Tertio decernit, “ ne & ipse Metropolitanus sine reliquorum sententia quidpiam aggredia- “ tur: “ quæ nimirum majoris momenti sunt, neque propriam Diœcesim Metropolitani concernunt.

Vult enim, ait Zonaras ad *Can. 34. Apostol.* qui huic plane consonant, „ Pontifices con- “ sentire, charitatisque vinculo colligari, & exem- “ plo esse Clero sibi subjecto, populoque dile- “ ctionis & concordiæ. “

De Chore-episcopis.

Canon X. agit de Chore-episcopis, tria potissimum decernens, „ I. Etiamsi Episcopi ordinationem manuumve impositionem acce- “ perint, addit Dionysius (quod in textu Græco non “ reperitur) *& ut Episcopi consecrati sint*: “ suum modum sciant; & sibi subjectas Eccle- “ sias administrent, earumque cura & solicitu- “ dine contenti sint. “

„ II. Ut

„ II. Ut constituant Lectores, Hypodiaconos, & Exorcistas, & eorum Ordinationem sufficere existiment, nec Presbyterum, nec Diaconum ordinare audeant absque Urbis Episcopo, cui subjicitur ipse & regio.

„ III. Ut fiat Chore episcopus ab Episcopo civitatis, cui subjicitur.

Si versioni Dionysii plena fides de genuino Canonis sensu sit habenda, non dubium, quin Synodus Antiochena supposuerit, Chore-episcoporum aliquos, Episcopos fuisse.

Et sane, inter Chore-episcopos fuisse interdum aliquos, qui characterem Episcopalem acceperant, dubitari non potest.

Nam ad Canonem VIII. Nicænum notatum fuit, quod si è Novatianis redirent ad Ecclesiam Catholicam, qui apud suos fuissent ordinati Episcopi, hi manerent Episcopi; sed ne duo in eadem civitate essent Episcopi, Episcopus Catholicus locum excogitare poterat, In quo Episcopus à Novatianis reversus Chore-episcopi munere fungeretur.

Ex hoc Canone non habetur Chore-episcopo vi suæ ordinationis fuisse Episcopos.

Hujusmodi igitur Chore-episcopi erant veri Episcopi; non vi ordinationis Chore-episcopalis, sed ordinationis Episcopalis acceptæ, priusquam Chore-episcopi constituerentur.

Licet ergo Dionysii versio foret genuina, Inde consequens non esset, Chore-episcopos vi suæ ordinationis fuisse Episcopos. Imo cum verba relata exprimantur per modum exceptionis, *etiamsi Episcopi ordinationem*, &c. non obscure innuitur, Chore-episcopos nequaquam vi suæ ordinationis fuisse Episcopos: sed solum contingere potuisse, ut in casu particulari Chore-episcopi aliqui simul essent Episcopi: ad quem casum Decretum suum per clausulam illam conditionalem *etiamsi*, Synodus videtur voluisse extendere.

Unde Morinus aliique non pauci, hinc concludunt; Chore-episcopos vi suæ ordinationis haud fuisse Episcopos, præsertim quia finali parte Canonis dicitur: *Fiat Chore-episcopus ab Episcopo civitatis, cui subjicitur*. Inauditum quippe est, & à pristina disciplina plane alienum, ut Episcopus ab *uno Episcopo* contra tot Decreta, & præsertim Nicæni Concilii (quod 15. annis duntaxat præcessit) *lege ordinaria* diceretur ordinandus.

Dicitur quidem in Canone: *Nec Presbyterum nec Diaconum ordinare audeant, absque Urbis Episcopo, cui subjicitur ipse, & regio*, quæ non obscure innuere videntur, Chore episcopum potuisse Presbyterum & Diaconum ordinare de consensu *Urbis Episcopi, cui subjicitur*. Præterquam enim quod ambiguum sit, num illa haud intelligenda sint de Chore-episcopo, qui priusquam Chore-episcopi locum obtinuisset, in Episcopum fuisset ordinatus, illud constat; non tantum ex veterum, sed & recentiorum Canonistarum sententia, admodum dubium esse, an simplices Presbyteri potestate delegata Presbyterum ordinare non possint: juxta illud Glossæ ad *Can. 4. de consec. dist. 5. ordinatus ordinem quem habet, confert Papa delegante:* quod latius prosequitur Morinus de *SS. Ord. p. 3. exercit. IV. c. 3.* ubi & *c. 6.* docet, qua occasione defierint Chore-episcopi in Oriente & Occidente: & quomodo eorum nomine & dignitate sublatis in Ecclesia Latina ipsis successerint Archi-presbyteri, Decani Rurales & Archidiaconi.

Nullus à Clero ad Imperatorem pergere potest sine literis Episcoporum.

Canone XI. decernitur: „ Si quis Episcopus vel alius ex Clero circa sententiam & literas Episcoporum Provinciæ, & maxime Metropolitanorum, ad Imperatorem proficisci aggressus sit, abdicetur & ejiciatur: non solum à Communione, sed etiam à dignitate: ut qui religiosissimi Imperatoris nostri auribus molestiam afferre audeat, præter ritum Ecclesiæ.

De Episcopis depositis ad Imperatorem confugientibus.

Canon XII. præcedentem prosequitur, & confirmat. In præcedenti enim Canone actum erat generaliter de Clericis, qui absque literis Episcoporum, vel Metropolitani ad Imperatorem pergebant; hic vero specialiter agit, „ de Presbyteris & Diaconis à proprio Episcopo, & de Episcopis à Synodo depositis: qui ausi fuerint Imperatoris auribus molestiam inferre: cum oporteat ad majorem Synodum, & jus quod se habere putat, ad plures Episcopos referre, eorumque examinationem & judicium suscipere: qui itaque his contemptis Imperatori molestus fuerit, is nulla venia dignus, neque sui defendendi locum habeat; nec restitutionis futuræ spem expectet.

An hic Canon in odiũ S. Athanasii ab Arianis fuerit fabricatus.

Hunc postremum Canonem in odium & suppressionem S. Athanasii ab Eusebianis, sive Arianis fabricatum esse, post Baronium & Anton. Augustinum vulgo creditur: at gravem esse hunc peritorum errorem contendit D. Schelstratius; creditque Canonem, quem Chrysostomus, Innocentius I. aliique Veteres in odium & suppressionem Athanasii editum dixere, esse alium ab hoc Canone: „ hunc vero à nemine Antiquorum reprobatum, sed una cum aliis Canonibus receptum fuisse, fidem faciunt, inquit Schelstratius, tot collectiones Canonum, quot jam inde à sæculo 4. usque ad Gratianum Monachum in Occidente, & ad Arsenium ex Monacho Patriarcham Constantinopolitanum in Oriente floruerunt, quæ nunquam Canonem XII. ex XXV. Antiochenis excipiendum duxerunt. " Et quidem Gratianus Canonem hunc refert ex versione Isidori 11. q. 5. *Can.* 2. quodque notandum: Correctores Romani nullam reprobati Canonis mentionem injiciunt; sed in margine notant, illum à Synodo Aquisgranensi *Cap.* 74. Burchardo *lib.* 2. *c.* 180. & Ivone *p.* 6. *c.* 225. similiter referri.

His aliisque tum è Græcis, tum Latinis collectionibus Canonum relatis, concludit Schelstratius, „ libere dici posse, illum Canonem & in Orientem, & Occidentem receptum fuisse ut orthodoxum, ac præterito duntaxat sæculo de illo dubitari cœpisse. "

Canoni huic non contravenit S. Athanasius.

Verum quidem est S. Athanasium in Tyrio Conciliabulo condemnatum ad Imperatorem Constantinum confugisse; non ut causa per Constantinum retractaretur; sed ut ejus auctoritate major Synodus indiceretur, quæ de causa iterato judicaret, ut testatur Epistola Synodi Ægypti 339. Episcoporum: Ad *religiosissimum*, inquit Synodus, *Imperatorem ascenderat* Athanasius, *deprecans & iniquitatem hominis, & adversariorum calumnias, postulansque, ut legitima Episcoporum Synodus indiceretur*. Apud Athanasium *Apol.* 2.

Nullatenus ergo in hunc Canonem impegit S. Athanasius: cum Canon solum prohibeat, Imperatori molestiam inferre, ut causa à Synodo decisa auctoritate Imperatoris retractetur. nequaquam vero prohibet adire Imperatorem, ut per ipsum major Synodus congregetur: id enim eo tempore pene necessarium erat; *cum sine ejus consensu*, ut notat Schelstratius, *vix ullum per idem tempus Concilium celebraretur*.

Episcopus in aliena Ecclesia nihil agere, præsumat, nisi literis Metropolitani, & aliorum Episcoporum accersitus.

Canone XIII. cavetur, „ ne Episcopus ex una Provincia ad aliam transire audeat; & quidquam in ea agere, nisi venerit literis accersitus Metropolitani, & Episcoporum, qui sunt cum ipso, in quorum Provinciam accedit. Si autem nemine vocante ad aliquorum ordinationem, & rerum Ecclesiasticarum ad se non pertinentium constitutionem inordinate, insolenterque processerit; sint quidem irrita quæ ab ipso geruntur; ipse autem suæ insolentiæ det pœnas, à Synodo scilicet exinde depositus. " Grat. *dist.* 9. q. 2. *Can.* 6. sed paulo aliter, quam in Græco, ut notant Correctores Romani.

Canon XXII præcedenti plane similis. ex similitudine illorum Canonum aliqui arguunt Canones 25. vulgo Antiochenos non esse ejusdem Synodi.

Canon XXII. adeo similis est præcedenti; ut passim Interpretes Græci, & Latini, unum eumdemque Canonem bis editum credant: eoque fundamento nonnulli hoc sæculo in dubium vocare cœperunt, num hi 25. Canones ab una eademque Synodo editi essent.

„ Difficile creditu est, " ait vir eruditus Godefridus Hermantius in vita S. Athanasii *lib.* 5. *c.* 12. " idem Concilium edidisse duos Canones, qui idem omnino continent, & non nisi præter terminos & expressionem differunt.

Her-

Hermancium secutus Natalis Alexander hanc format conclusionem: *Antiochenos Canones ejusdem Concilii foetus non esse, verisimile est.* „ Probatur quidem ex convenientia 13. & 22. Canonis. Cum enim idem omnino decernant; non videntur eadem in Synodo editi.“ Hæc ille *seculi IV. part. 2. dissert. 25.*

Ostenditur quod non idem omnino decernat.

Quin in multis hi duo Canones inter se conveniant, negari non potest; at quod idem omnino decernant, & eundem casum decidant, non satis apparet.

Prior enim cavet, ne Episcopus in aliena Provincia aliquid ordinare præsumat, *nisi litteris tam Metropolitani, quam ceterorum qui cum eo sunt Episcoporum rogatus adveniat:* Canon vero 22. vetat, Episcopum in aliena civitate, aut regione, quæ ad eum non pertinet, aliquid ordinare, *nisi cum voluntate proprii illius regionis Episcopi.*

Quid porro insinuat, quod in priori Canone requirantur litteræ *tam Metropolitani, quam ceterorum, qui cum eo sunt, Episcoporum*; in posteriori vero solum requiratur *voluntas proprii illius regionis Episcopi*, nisi quod in illo agatur de Ecclesia vacante, sive Episcopo viduata; cujus vices Metropolitanus cum ceteris Episcopis suppleat: in hoc autem de Ecclesia habente proprium Episcopum; cujus sola voluntas sufficit, ut alterius Ecclesiæ Episcopus aliquid in sua Ecclesia ordinare possit.

Infirmum nimis ergo est fundamentum, quo Canones, quos omnis retro antiquitas unius Concilii credidit, & asseruit, diversis Conciliis attribuantur.

Decretum Gratiani correctum.

Canonem XXII. refert Gratianus *9. quæst. 2. Can. 7.* sed in multis à Textu Originali diversum, ut notant Correctores Romani, qui insuper monent; aliquid in se à Textu esse emendatum ex vetustis exemplaribus, & ceteris editionibus Conciliorum. Hinc rursus patet, Decretum Gratiani correctum, non esse omnino idem cum eo, quod edidit Gratianus.

Quid agendum si in causa Episcopi Synodus non sit conformis.

Canone XIV. decernitur, „ ut si Episcopus de crimine aliquo reus agatur, contingatque Episcopos qui sunt in Provincia dissentire: illis quidem eum innocentem pronunciantibus, his vero reum: Metropolitanus evocare debeat è vicina Provincia aliquos Episcopos, qui controversiam cum reliquis Comprovincialibus decidant; ipseque Metropolitanus quod decisum fuerit, confirmet.

Hunc Canonem refert Gratianus *6. quæst. 4. Can. 1.* Sed erronee, secutus Isidorum legit: *Placuit S. Synodo* Metropolitanum Episcopum *alterius Provinciæ advocari:* neque enim in Textu Græco, neque apud Dionysium ulla fit mentio *Metropolitani* à vicina Provincia evocandi. „ Ac sane quod Metropolitanus ad alterius Metropolitani vocationem deberet venire; atque in eodem Concilio duo Metropolitani futuri essent, inquiunt Correctores Romani, vix videtur convenire.

Si Episcopus unanimi Synodi consensu sit damnatus, quid juris?

Canon XV. prosecutio præcedentis, decernit, „ quod si Episcopus fuerit ab *omnibus* Provinciæ Episcopis condemnatus; & omnes unam consentientem adversum eum sententiam tulerint, is ne amplius ab aliis judicetur; sed Provinciæ Episcoporum firma maneat sententia.

An hoc Canone adstructa sit suprema Synodorum Provincialium auctoritas.

Hunc Canonem pro adstruenda suprema Conciliorum Provincialium in decidendis Episcoporum causis auctoritate, urget Petrus à Marca *Lib. 7. cap. 2. de concord. Sacerdotii & imperii*, aliique eum secuti. Verum cum Canone 12. permittatur Episcopo à Synodo Provinciali deposito, ad majorem Synodum se convertere, non videtur qua ratione hic Canon consentiat Canoni 12. si per illum sit ademptum Episcopo à Synodo Provinciali condemnato, omne appellationis remedium: quare credunt alii, hoc Canone solum decerni, firmam manere debere Episcoporum sententiam eo sensu; quod per Episcopos è vicina Provincia evocandos judicium instaurari non debeat: quemadmodum in casum dissensus Episcoporum Provinciæ Canone 14. decretum erat: sed tamen Episcopo condemnato manere jus postulandi majorem Synodum, juxta Canonem 12. idque latius prosequitur Schelstratius in suo Concilio Antiocheno ad hunc Canonem.

Posteriori sententiæ suffragatur Gratianus.

Et quidem huic posteriori sententiæ suffragatur Gratianus; qui post relatum hunc Canonem *6. q. 4. Can. 5.* subjungit: „ subintelligendum vero est, nisi ad judicem majoris auctoritatis fuerit provocatum; tunc enim per appellationem soluta sententia firmitatem non obtinet.“

Sed hic notandum, quod Gratianus reflectens ad sui temporis disciplinam, nonnunquam à mente Canonum procul aberret; atque in alium plane sensum detorqueat, ut eos sui temporis disciplinæ accommodet: uti in decursu amplius patebit.

Episcopus ejiciendus, qui sine perfecta Synodo Ecclesiam occupat, & quid perfecta Synodus.

Canon XVI. statuit, „ si quis vacans Episcopus vacantem Ecclesiam arripuerit absque perfecta Synodo, „ vel juxta Isidorum: *Præter plenariam Synodum*, „ is sit ejectus: etiamsi omnis populus, quem invasit, eum elegerit; „ aut juxta Isidorum, *Velit sibi Episcopum retinere.* „ Sit autem illa perfecta Synodus, cui una quoque adest Metropolitanus.“

Quis sit vacans Episcopus.

„ *Vacans* Episcopus ille est, ait Zonaras ad hunc Canonem, qui vel nullius, vel occupatæ à Gentibus Ecclesiæ præfectus est; vel à populo ejus urbis, cui datus Episcopus fuit, nullo ipsius vitio, sed sola populi pervicacia exclusus.“

Canonem refert Gratianus *Dist. 92. Can. 8.* sed nonnihil à Græco diversum, ut notant Correctores Romani.

Episcopus ordinatus ad certam Ecclesiam ad eam proficisci debet.

Canon XVII. declarat, „ Episcopum, qui accepta ordinatione & manuum impositione Episcopi, & populo præesse jussus, munus non susceperit; nec ut ad sibi concreditam Ecclesiam proficiscatur, persuaderi possit, Excommunicatum; donec coactus suscipiat, vel perfecta Synodus Episcoporum Provincialium de ipso aliquid decernat.“ Grat. *Dist. 29. Can. 7.*

Can. 16. & 17. agnovit, & probavit Synodus Chalcedonensis.

Horum Canonum auctoritatem agnovisse Concilium Chalcedonense ex actis manifestum est. Act. enim XI. in causa Bassiani, & Stephani contendentium de Cathedra Ephesina; Leontius Reverendissimus Episcopus Magnesiæ ex Codice relegit regulam 95. *si quis Episcopus vacans, &c.* quæ est Canon 16. Antiochenus: item regulam 96. *si quis Episcopus ordinationem acceperit, &c.* est Canon 17. quibus lectis gloriosi Judices dixerunt: „ Omnibus examinatis de Bassiano & Stephano Reverendissimis, relectis etiam Canonibus, dicat S. Synodus de Episcopatu Ephesino quid eis videatur. Reverendissimi Episcopi clamaverunt: justitia Bassianum vocat, regulæ variant. Gloriosissimi Judices dixerunt, nobis quidem videtur, neque Bassianum Reverendissimum dignum existere, ut Ephesiorum civitatis Episcopus sit, quoniam ex invasione violenta sibimet vindicavit .... S. Synodus clamavit, hæc justa sententia est: Christus judicavit causam: Deus per vos judicat; hæc sententia Christi est: Canones & leges vos custoditis.“

Ad hæc Concilii verba reflectens Schelstratius, ait: „ tantæ nimirum auctoritatis ad annum 451. erat in orbe Catholico *Antiochenum Concilium:* ut ejus Canon 16. à 630. Episcopis cum Sedis Apostolicæ Legatis in Concilio universali meruerit probari; & eo usque propugnari, ut ejus temeratores fuerint depositi, & pœnas à Patribus Antiochenis hoc Canone statutas, perpessi.“

Spiritus horum Canonum est, quod nemo sine legitima auctoritate & vocatione se debeat in ministerium Ecclesiasticum intrudere: ubi vero legitime vocatus & ordinatus est, illi sedulo incumbere debeat.

De Episcopo, qui ad Ecclesiam suam accedere impeditur.

Canon XVIII. prosecutio est præcedentis: cum enim in antecedente Canone actum esset de Episcopo, qui ordinatione accepta Ecclesiam suam adire recusabat; præsens agit de Episcopo, qui

qui quidem non ivit ad suam Ecclesiam; „ sed non sua culpa, sed propter populi recusationem, aut aliquam aliam causam, quæ à se non oritur; is sit, ait Canon, & honoris & muneris particeps, dummodo nullam in rebus Ecclesiæ, in qua convenit, sive constitutus est, molestiam afferat. “ Hoc est, ait Zonaras, *ne se illius Ecclesiæ in qua degit, negotiis immisceat, sed patienter sustineat*, „ donec perfecta Provinciæ Synodus statuerit, quod auditis rationibus opportunum judicaverit, “ Grat. *Dist.* 92. *Can.* 5.

Ex judicio Correctorum Romanorum consulendæ versiones Canonum, quæ Græco Textui respondent.

Canone XIX. decernitur idem plane de modo eligendi ac ordinandi Episcopum, quod Canone IV. Niceno decretum fuerat, hoc solummodo addito, „ quod si electio præter ea quæ hic decreta sunt, facta fuerit, irrita sit & invalida; & quod cum iis, qui eligunt, in plures sententias dividuntur, plurimum suffragia vincant, Grat. *Dist.* 65. *Can.* 3. ex versione Isidori; sed verbis Græcis, inquiunt Correctores Romani, melius respondet altera versio, quæ Dionysii: *ideoque illa consulenda*, Ergo ex judicio Correctorum verissimum est, quod supra monui, pro intellectu Canonum Græcorum consulendas esse versiones, quæ Græco Textui melius respondent,

Innovatio Canonis V. Niceni.

Canon XX. innovat Canonem V. Nicænum de bina Synodorum Provincialium annuatim celebratione; adjicitque, „ nec ullius liceat Synodos per se facere sine iis, quibus sunt crediti Metropoles: “ nimirum Synodos Provinciales, quas *perfectas* vocat hæc Synodus: & de quibus unice in his Canonibus actum est.

Error Gratiani ... Martini Bracarensis.

Gratianus hunc Canonem refert *Dist.* 18. *Can.* 15. sub nomine Martini Papæ, cum revera desumptus sit ex collectione Martini Bracarensis; in quem errorem in relatione Canonum Græcorum sæpius incidisse Gratianum, monent Correctores Romani. Nos infra erroris originem detegemus.

Episcopus sibi ... successorem ... potest.

Canon XXI. renovat Canonem XV. Nicænum contra transmigrationes Episcoporum de una Ecclesia ad aliam, Grat. 7. q. 1. *Can.* 25.

Canon XXIII. interdicit Episcopo, alium pro se constituere successorem, etiamsi sit morti proximus; si autem fiat, ordinatio sit irrita, Vult autem constitui successorem juxta formam Canone XIX. præscriptam, „ Grat. 8. q. 1. *Can.* 3.

De administratione bonorum Ecclesiæ.

Canon XXIV. vult, ut ea, quæ sunt Ecclesiæ, Ecclesiæ serventur cum omni bona conscientia, & fide in omnium præsidem & judicem Deum; quæ etiam administrari convenit cum judicio, & potestate Episcopi, cui est omnis populus creditus, & eorum animæ, quæ in Ecclesiam conveniunt.

Manifesta esse debent, quæ ad Ecclesiam spectant, & quæ sunt Episcopi propria.

Ulterius præcipit, „ ut manifesta sint, quæ ad Ecclesiam pertinent cum cognitione Presbyterorum & Diaconorum, qui sunt circa Episcopum: ut si contingat Episcopum è vita migrare, iis manifestis existentibus, quæ ad Ecclesiam pertinent; ne ea intercidant & pereant: nec quæ sunt propria Episcopi, prætextu rerum Ecclesiasticarum vexentur. Est enim justum & apud Deum, & apud homines acceptum, ut Episcopus propria, quibus velit, relinquat: quæ sunt autem Ecclesiæ, ipsi serventur; nec Ecclesia damnum sustineat, nec Episcopus Ecclesiæ prætextu proscribatur; vel qui ad eum attinent, in negotia incidant cum eo quod & ipsum post mortem malis omnibus prosequantur.

De Canonica proventuum Ecclesiasticorum dispensatione.

Canon XXV. ut „ Episcopus habeat rerum Ecclesiæ potestatem, ut eas in omnes egentes dispenset magna cum cautione, & Dei timore; ipse autem eorum, quæ opus est; “ additur apud Dionysium & Isidorum; *si tamen indiget*, & apud Balsamonem aliosque Græcos: *si indigeat*, „ sit particeps ad usus suos necessarios, & fratrum, qui apud eum hospitio excipiuntur: ut ipsi nullo modo priventur secundum divinum Apostolum, qui dicit; *habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus*.

Addit autem; „ quod si his necessariis non sit contentus, & res Ecclesiæ in proprios usus convertat, & Ecclesiæ reditus vel agrorum fructus non cum Presbyterorum & Diaconorum sententia administret; sed suis cognatis vel fratribus vel filiis præbeat facultates, ut per hæc rationes Ecclesiæ latenter lædantur, vel rationem administrationis Synodo Provinciæ; “ vel ut legit Dionysius; *Synodo Provinciæ pœnas iste persolvat*.

Denique, „ si alias simuletur Episcopus, vel qui sunt cum eo Presbyteri, quod quæ pertinent ad Ecclesiam, vel ex agris, vel ex quacunque alia causa Ecclesiastica, ad seipsos referant; ut pauperes quidem opprimantur, & invidia & infamia verbo inuratur, & iis, qui sic administrant; ii correctionem quoque assequantur, Sancta Synodo id, quod decet, examinante. “

Qui hunc Canonem attenderit, ruminaveritque, facile intelliget, quam sobrie & fideliter, & nulla carnis & sanguinis habita ratione, Prælati proventus Ecclesiasticos dispensare debeant.

An merito Schelstratius redarguat Lupum, Canonum horum auctoritatem rejicientem.

Quæ sparsim de hujus Concilii, & Canonum auctoritate, receptione ac probatione præsenti §. dicta sunt, si expendantur, non difficulter apparebit, Schelstratium limites Christianæ modestiæ haud excessisse, dum dixit, *animi præoccupati judicia sperare* verba sequentia Christiani Lupi: „ Antiochenorum Canonum nulla olim fuit auctoritas. Dolosa ista Eusebianæ factionis Synodus primos posuit lapides, quibus Philippolitanum conventiculum sua adversus Romanas appellationes, & Monarchicam Ecclesiæ Hierarchicam schismatica figmenta superædificavit ..... Debuerat addere (Petrus à Marca) hoc item Concilium esse prodromum & fundamentum Philippolitani conventiculi, ideoque longe pejus olere ac devjare, quam turbidas litteras Africani Concilii. “

§. XII.

De Canonibus Laodicenis.

CAnonibus Antiochenis in Codice Ecclesiæ universæ immediate subjiciuntur Canones Laodiceni 59. quot etiam apud Dionysium leguntur; at Isidorus refert 60. quia qui in Codice Græco 59. est, Isidorus in duos divisit: ut & recentiores Græci Balsamon, Zonaras, aliique.

In numero Canonum erravit Gratianus.

Unde recte Gratianus, qui 63. Canones Synodo Laodicenæ adscripsit, castigassent Correctores Rom. si pro 63. posuissent 59. vel 60. nequaquam vero, uti fecerunt, 61.

Dum circa auctorem Canonum.

Erravit Gratianus, ut notat Baronius, & ex ipso Binius, asserens, quod *horum Canonum Auctor maxime extiterit Theodosius Episcopus*, *dist.* 16. *C.* 11. quandoquidem Theodosius Episcopus fuerit Laodiceæ Syriæ: hæc vero Synodus habita sit in Phrygia.

Tempus Synodi incertum.

Quo vero tempore celebrata fuerit, incertum est: verosimilius est, eam coactam esse circa medium sæculi IV. quia ut in decursu patebit, Canones eam disciplinam repræsentant, quæ statum Ecclesiæ à persecutione liberum, & aliquatenus florentem indicat,

Pœnitentia Bigamis injuncta.

Canon I. decernit, „ oportere ex Ecclesiastica Canone eos, qui libere & legitime secundo Matrimonio conjuncti sunt, & non clam uxores duxerunt; „ vel ut legitur apud Justellum: *neque clandestinum Matrimonium inierunt*, „ cum exiguum tempus præterierit, & orationibus & jejuniis vacaverint, eis ex venia, “ secundum Dionysium: *juxta indulgentiam*, „ dari communionem, “ juxta Dionysium, *communionem eis reddi*.

Quin hic de secundis nuptiis juxta probatum ab Ecclesia ritum initis agatur, dubium non est.

Quod autem contrahentibus similes nuptias aliqua imponatur pœnitentia, non arguit earum absolutam improbationem; sed quod incontinentiam qualemcunque, quam iteratæ nuptiæ insinuant, per opera pœnitentiæ & religionis, purgatam desi-

desideret Synodus, priusquam ad Sacram communionem eos, vel ex indulgentia admittat: ut supra ad Canonem 3. Neocæsariensem monuimus.

Interim hic obiter attende, quam puritatem in communicantibus Patres requisierint.

Quomodo ad communionem admittendi qui in diversa peccata sunt prolapsi.

Canon II. decernit, „ his qui diversorum peccatorum lapsus incurrunt, & instant orationi, „ confessioni ac pœnitentiæ, malorum suorum „ perfectam conversionem demonstrantes, pro „ qualitate delicti, pœnitentiæ tempus tribuendum est; propter misericordiam & bonitatem „ Dei, qui hujusmodi sunt revocandi & ad communionem applicandi. “ Grat. *dist.* 26. q. 7. *Can.* 4. sed à Textu Græco nonnihil recedens, ut monent Correctores Romani.

Per confessionem non intelligitur Sacramentalis.

Ut perspectior sit Canonis sensus, notandum, per illa verba, instant *confessioni*, non intelligi confessionem Sacramentalem, sed instantem, sive perseverantem ac humilem peccatorum agnitionem; qua pœnitentes in squallore & miseriis limina Ecclesiæ penetrantes, ab intrantibus misericordiam implorabant, ostentantes quanta ægritudine, quantis ærumnis discruciarentur propter commissa delicta, uti latius, & erudite prosequitur Albaspinæus ad hunc Canonem.

A mente Canonis recedunt qui sola pœnitentium confessione sunt contenti.

Qui hunc Canonem attente legerit, facile intelliget, quam procul à spiritu Patrum recedant, qui *perfectam conversionem* non ex instantia orationis ac pœnitentiæ, sed sola vocali confessione colligunt, quique parum soliciti sunt, ut pœnitentiæ tempora qualitati delicti respondeant.

Canon III. „ non oportere eos, qui sunt recens „ illuminati, in Ordinem Sacerdotalem promoveri. “ Vide quæ ad Canonem 11. Nicæni dicta sunt.

Canon IV. similiter coincidit cum Canone Nicæno XVII. usuras Clericis interdicente.

Ordinationes non debent fieri coram infidelibus.

Canon V. evincit, „ non oportere ordinationes; „ vel, ut legunt Balsamon & Zonaras, *electiones*, fieri in præsentia eorum qui audiunt.

Audientes hic sumuntur pro infidelibus, & Catechumenis late dictis & pœnitentibus, qui tantum ad *audiendum* verbum Evangelii admittebantur.

Coram his fieri ordinationes vetantur: quia priusquam inchoaretur Missa Catechumenorum perfectorum, (qui *competentes* dicebantur) sub qua ordinationes peragi debebant, hi exire deberent. Vel juxta Balsamonem & Zonaram, qui credunt hic de electionibus agi, ideo interesse nequeunt; „ quia cum in electionibus aliquorum „ crimina, propter quæ illi forte à Sacro Ordine arcendi sint, à Præsulibus enuncientur, „ adesse homines, qui ea quæ dicerentur, exciperent, rationi minime consentaneum Patres „ existimavere: quod ea scilicet, quæ audiebant, „ & iis contra quos dicebantur, pudori, & à „ quibus audiebantur, ad nequitiam incitamento essent, & aliis, quorum non ita constans „ in Fide ratio, blasphemandi numinis causam „ præberent.

Crimina Prælatorum non leviter populo exponenda.

Canon VI. ait, „ non permittendum hæreticis, ut in Domum Domini ingrediantur, si „ in hæresi permaneant.

Quomodo recipiendi hæretici.

Canon VII. decernit, „ eos qui ex hæreticis „ convertuntur, non admitti priusquam omnem „ hæresim anathematizaverint; & præcipue eam „ in qua detinebantur; & tunc deinceps eos, „ qui apud illos Fideles dicebantur, Fidei Symbola discentes, & Sancto Chrismate inunctos, „ sic Sancto Mysterio communicare.

Sacramentum Confirmationis.

Hic obiter nota expressum *Confirmationis* Sacramentum, quod per Chrismationem sine manuum impositione à Græcis semper collatum fuit.

Hæretici rebaptizandi sedulo catechizandi sunt.

Canon VIII. vult eos, „ qui ab eorum hæresi, qui Phryges dicuntur, convertuntur, sive sint in Clero, qui apud illos existimatur, „ sive Maximi dicantur; omnes eos cum omni „ studio catechizari, seu initiari, & baptizari „ ab Ecclesiæ Episcopis, & Presbyteris.

Qui in Canone dicantur Maximi.

Pro intellectu Canonis notat Zonaras, „ quod „ apud jam dictos hæreticos fuerint quidam „ primæ inter ceteros existimationis, ac veluti „ *Doctorum* locum obtinentes, qui ab illis etiam *Maximorum* appellatione designabantur. “

Oratoria hæreticorum a Fidelibus non frequentanda.

Canon IX. non concedendum esse ait, „ ut “ in cœmeteria, vel in ea, quæ dicuntur Mar- “ tyria, quorumvis hæreticorum, abeant ii, qui “ sunt Ecclesiæ, orationis vel venerationis, “ vel juxta Balsamonem & Græcos Interpretes & Isidorum, *curationis*, Dionysium vero, *sanctitatis*, gratia.

Cœmeteria ex Canone adstructa.

Hic Canon probat, 1. etiam primis sæculis fuisse loca corporibus sepeliendis destinata, quæ *cœmeteria* usitatius dicebantur, “ ait Baronius ad annum 226. „ quod fides doceret, Christianos “ non mori, sed rursus excitandos, interea in Do- “ mino obdormire. “ 2. Probat Martyria, sive ædes sacras ad Martyrum sepulturas, sive memorias fuisse extructas. 3. Ad hujusmodi Martyria fideles consuevisse accedere orationis, & curationis gratia; atque hinc, Martyrum invocationem, & cultum eodem tempore probatum conspicimus.

Parentes fideles ne proles suas hæreticis in Matrimonium tradant.

Canone X. decernitur, „ non oportere eos, “ qui sunt Ecclesiæ, indiscriminatim suos filios “ hæreticis matrimonio conjungere. “

Quam Canonis hujus disciplina sit justa, & exoptanda, facile cognoscet, qui perpenderit pericula perversionis, tum fideli nubenti, tum prolibus ex hujusmodi matrimonio procreandis imminentia.

Non oportet Presbyteras in Ecclesia constitui.

Canon XI. decernit, „ non oportere eas, “ quæ dicuntur Presbyteræ & Præsidentes, in “ Ecclesiis constitui. “ Grat. *dist.* 31. *Can.* 19. ex versione Isidori à Græco textu nonnihil diversa, ut notant Correctores Romani, qui ibidem ad Balsamonem remittuntur. Et sane, licet schismate ab Ecclesia Romana fuerit divulsus, nemo tamen inficiari potest, in Sacris Canonibus fuisse instructissimum; ejusque non exiguam esse in adstruendo Canonum sensu auctoritatem.

Balsamonis non exigua auctoritas.

Sensus Canonis.

Quod ad præsentem Canonem attinet; „ antiquitus, inquit, mulieres quædam vetulæ in “ Catholicis Ecclesiis sedentes, reliquas forte “ mulieres ad bonum honestumque ordinem ser- “ vandum deducebant. Quia autem ex earum “ consuetudine, eo quod honestum est, non re- “ cte utentium, vel propter arrogantiam, vel pro- “ pter turpem quæstum, quædam offendebantur; “ prohibuerunt Patres ne deinceps essent omnino “ in Ecclesiis *Presbyteræ* sive *Præsidentes*. “

A quibus constituendi Episcopi.

Canon XII. statuit conformiter ad Can. 4. Nicænum, ut Episcopi Metropolitanorum, & eo- “ rum, “ qui circumcirca sunt, Episcoporum judicio in Ecclesiastico Magistratu constituantur; „ vel ut vertit Isidorus: *ad Ecclesiæ Principatum*, “ diu examinati, & in ratione fidei, & in rectæ ratio- “ nis dispensatione; “ aut juxta Dionysium, quem sequitur Gratianus: *hi videlicet, qui plurimo tempore probantur, tam verbo fidei, quam recta conversationis exemplo*; vel secundum Isidorum, *nec eligantur nisi hi, quos multo ante nota probabilisque vita commendat: & nihilominus in sermone fidei, & recta operatione per suam conversationem fuerint probati*, Dist. 24. Can. 4.

Episcopi plurimo tempore priusquam ordinentur, probari debent.

Turbis non est permittenda Sacerdotum electio.

Canone XIII. decernitur, „ turbis non esse “ permittendum, eorum qui sunt in Sacerdotio “ constituendi, electionem facere. “ Gratian. *dist.* 63. *Can.* 6.

Verbum Græcum ὄχλοις cui correspondet *turbis*, proprie *tumultum* significat: quod innuit, Patres vetare *tumultuosas* electiones; sive non esse deferendum plebi *tumultuanti*; ac per speciem quandam seditionis ordinationem alicujus acclamanti, & postulanti; qualem pulchre & late describit S. Augustinus *Epist.* ad Albinam 126. *in ult. edit.*

Sola turbulenta Sacerdotum electio vetatur.

Non fuit hoc Canone populo in electione Sacerdotum omne suffragium ademptum.

Et sane hoc Canone populo omne in electione Episcoporum & Sacerdotum, ademptum non fuisse suffragium, manifestum est, tum ex epist. S. Gregorii Nazianzeni ad Cæsarienses ad promovendum electionem S. Basilii; *ista, ait, & Sacerdotibus scribo, & Monachis, atque illis quoque qui ex ordine sunt* MAGISTRATUS AC SENATORIO, *simulque &* POPULO OMNI: tum ex Concilio Chalcedonensi, in quo Act. XI. Stephanus Episcopus Ephesinus volens probare se canonice ad eam

Cathedram fuisse promotum, ait: „ me quadraginta Episcopi Asiani, suffragio Clarissimorum „ & Primatum, & totius Reverendissimi Cleri, „ & *omnis civitatis*, ordinaverunt. “ Quid evidentius, quam populum, etiam in Oriente, post hunc editum Canonem ad Episcopi electionem concurrisse? Quod & Novellæ Justiniani 123. c. 1. & 137. c. 2. evidenter evincunt.

Canone abutitur Gratianus.

Unde hoc Canone abutitur Gratianus, dum eum citat in probationem hujus assertionis: *laici nullo modo se debeat inserere electioni. Dist.* 63.

Sacra Eucharistia in Paschate ad Parochias non transportanda.

Canon XIV. prohibet, „ ne *Sancta* instar benedictionum, “ sive ex versione Dionysii *causa eulogiarum*, „ in Festo Paschæ, in alias Parochias transmittantur.

Episcopi in signum communionis sibi mutuo mittebant.

Moris fuisse primis sæculis, ut Episcopi in signum communionis & unionis, sibi mutuo mitterent particulas Eucharistiæ, juxta illud Apostoli 1. ad Corinth. 10. v. 17. *quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane participamus*; constat ex Irenæo in Epistola ad Victorem Papam. Postquam enim ostendit, à Romanis Episcopis prædecessoribus Victoris nunquam aliquos fuisse rejectos ob aliquam in disciplina varietatem; aut Ecclesiarum varias consuetudines, quæ disciplinam spectabant: sed non obstante hac diversitate pacem inter se coluisse, subjicit: „ verum illi ipsi qui præcesserunt Presbyteri, quamvis minime observarent, Ecclesiarum „ Presbyteris, qui id observabant, *Eucharistiam* „ transmiserunt. “ Apud Eusebium *Lib.* 5. *c.* 24. Ubi vide notas Valesii, morem hunc aliis præterea testimoniis asserentem.

Ratio Canonis.

Ut ergo scirent omnes, qui ab uno reguntur Episcopo, se cum illo unum corpus constituere, ab Ecclesia primaria civitatis Eucharistia ad singulas Parochias ab Episcopo mittebatur. Id in Paschali festivitate fieri vetuit præsens Canon: vel quia (ut conjecturatur Cardinalis Bona *lib.* 1. *Liturg. c.* 23.) „ oporteret omnes Presbyteros ea die Episco„ po celebranti cum plebe sibi commissa adstare, & „ ritu tunc usitato cum eodem celebrare: “ vel ut existimat Zonaras, „ divina Mysteria longis itine„ ribus circumferri, quæque omni veneratione di„ gna sunt sine honore traduci, à ratione honestate„ que alienum esse, merito ac pie existimatum est.

De Canonicis Cantoribus.

Canon XV. statuit, „ non oportere præter Ca„ nonicos Cantores; “ sive ut legunt Dionysius & Isidorus: *præter eos qui regulariter Cantores existunt*: „ qui suggestum ascendunt, & ex membra„ na legunt: “ vel juxta Dionysium & Isidorum *de Codice*, aliquos alios canere in Ecclesia.

Hoc Canone laici à cantu non sunt exclusi.

Quid igitur, an per hunc Canonem laici, & qui Cantores designati non sunt, psallere in Ecclesia prohibiti sunt? Nequaquam. Chrysostomus enim hom. 1. de verbis Isaiæ *Vidi Dominum*, acriter reprehendens psallentis populi cacophoniam, & immodestiam, non eos, ut sileant, monet, sed ut scite & modeste concinant.

Testatur quoque S. Basilius ep. ad Neocæsarienses, de nocte populum antelucano tempore domum precationis petere: ibidemque ad psalmodiam institui. „ Et tunc quidem, ait, in duas „ partes divisi alternis succinentes psallunt ..... „ deinde *uni* ex ipsis hoc muneris dato, ut quod „ canendum est prior ordiatur; reliqui succinunt, „ atque ita psalmodiæ varietate, precibusque sub„ inde interjectis, noctem superant.

Verus Canonis sensus: est Cantorum, qui psalmodiam inchoant & moderantur, officium.

Nihil ergo evidentius, quam populum à psalmodia non fuisse exclusum. Hoc tamen constat, unum fuisse constitutum, qui quod canendum esset, ordiretur; de quo præsentem Canonem intelligi admodum est verisimile: ut nimirum nolit Synodus, alios, quam designatos Cantores in pulpitum, sive ambonem ascendere; qui quod populus canere debet, inchoent. Quemadmodum hodie in plerisque Ecclesiis designati sunt, qui quod à Clero canendum est, incipiunt. Et ita hunc Canonem intellexit Balsamon: ibidem quoque observans vetitum fuisse, aliud canere quam in Codice erat descriptum: quia canebant quædam dissona & insinuata. „ Nota similiter, inquit Balsamon, quod Cantorum molles fractæque, & scenicæ modulationes sunt „ omnino prohibitæ. “

Ritus legendi Evangelium in officio Sabbathi diebus Dominicis, & Festis commendatur.

Canon XVI. vult, „ ut Evangelium cum „ aliis Scripturis Sabbato legatur. “

Apud Græcos Sabbatum, quoad celebrationem Officii divini, non autem quoad cessationem ab operibus mechanicis, celebrabatur ut dies Dominica. Quare voluit Synodus, ut Evangelium post alias lectiones Sabbato, ut in die Dominica legeretur. Unde patet, veterem esse ritum, quo hodie in Dominicis & Festis Evangelium in Officio Divino recitatur.

Consuetudo legendi lectiones post Psalmos laudatur.

Canone XVII. decernitur, „ non oportere “ Psalmos in conventibus contexere, “ vel juxta Dionysium, *continuare*, „ sed in unoquoque “ Psalmo, interjecto spatio, lectionem fieri. “

Simile rursus hodie in Officio Canonico occurrit: dum ad singula nocturna, post decantatos aliquot Psalmos, lectiones miscentur.

Hoc vero à Patribus sapienter constitutum esse advertit Balsamon: ut per intercedentes has lectiones populus paulisper quiescat, & rursus ad psallendum aptior reddatur.

Prisci Monachi Psalmos præsertim longiores interrumpebant.

Hoc spiritu Monachi in Oriente, ut refert Cassianus, Psalmos quosque, præsertim longiores, non continue & uno tractu ad finem usque percurrebant, sed quibusdam interjectionibus, post denos scilicet, aut duodenos versus paulisper pausando, brevi orationi aut meditationi insistebant.

Qui privatim Horas Canonicas recitat, horum Sanctissimorum Monachorum exemplum, pro temporis opportunitate, & spiritus S. Unctione imitari potest.

Idem officium esse debet in Nonis & Vesperis. Sensus Canonis.

Canon XVIII. statuit, „ idem precum mi“ nisterium debere fieri in Nonis & Vesperis. “

Apud Græcos in more fuit, ut quibusdam diebus jejunium solveretur absoluta Nona, id est, hora tertia nostra pomeridiana: quibusdam vero ad Vesperas, id est, tempus vespertinum, protrahebantur: hæc plena, illa dimidiata jejunia dicebantur. Vult ergo Synodus, easdem preces sive officium in utrisque fieri.

Varii ritus divini Officii.

Canone XIX. primo describitur Orationum Ordo. „ Ut post Episcoporum sermonem oratio Ca“ techumenorum: post hanc pœnitentium oratio “ fiat; & cum ii sub manum accesserint & recesse“ rint, fidelium preces sic ter fiant. Prima quidem “ silentio: secunda autem & tertia per pronun“ ciationem; “ vel ut legit Dionysius, *per exclamationes solitas*, „ expleantur. Deinde sic pacem “ dari, & postquam Presbyteri Episcopo pacem “ dederint, tunc laicos etiam pacem dare: “ Juxta Dionysium: *Posteaquam dederit Episcopus Presbyteris osculum pacis, tunc laici sibi tribuent*: Et sic sancta „ oblationem perfici, & solis licere “ sacratis ad altare accedere, & communicare. “

Quædam elata, quædam submissa voce probata.

Hic nota 1. novum non esse, ut in divino Officio, quædam submissiore, quædam elatiore voce dicantur.

Osculum pacis.

II. Jam primis sæculis in usu fuisse, ut non tantum Clerici, sed & laici sibi *pacem* tribuerent, quo ostenderent, charitate se conjungi, & quid alteri ab altero deberetur, pace inita ex corde remissum esse demonstrarent, & quidem ante oblationem apud Græcos pacem datam fuisse, idque per *osculum*, non tantum ex præsenti Canone, sed etiam Patrum testimoniis manifestum est. „ Osculum “ pacis, ait Chrysostomus lib. 1. de comp. “ porri“ gere, tempore, quo munera offeruntur, „ *in usu* “ *est*; sed vereor, ne forte plures ex vobis labiis “ hoc tantummodo faciant, cum Christus pacem “ non ex ore, sed ex corde desideret. “

Plura de hoc osculo pacis, tum è Latinis, tum Græcis Patribus videri possunt apud Cardinalem Bona *lib.* 2. *rer. Liturg. c.* 16. §. 6. & 7. qui ibidem observat, quod „ veteri tandem sim“ plicitate in malitiam degenerante, paulatim “ subtractum sit *osculum*, & ejus vice mos in“ troductus porrigendi tabellam cum crucis, & “ Christi imagine; quam sequioris sæculi scripto“ res *osculatorium* vocant, de quo vocabulo agit “ Spelmannus *in Glossario*. Hanc dum primum “ „ Sacer-

„ Sacerdos, tum reliqui osculantur, eandem mu-
„ tuam charitatem, & fidem se habere testan-
„ tur, quæ olim per osculum indicabatur. “ Hæc Cardinalis Bona.

Canon XX. ait, „ quod non oporteat Dia-
„ conum ante Presbyterum sedere, sed sedere cum
„ jussu Presbyteri. Similiter autem etiam haberi
„ honorem Diaconis à ministris, “ juxta Dionysium: *Ab obsequentibus, id est, à Subdiaconis*, & omnibus Clericis oportet.

Hierarchia Ecclesiastica.

Hic observa, Hierarchiam ex Presbyteris, Diaconis & aliis inferioribus Ministris, cum quadam inter se subordinatione, expressam.

Ulterius pro intellectu hujus, & sequentium Canonum notandum, per Ministros hic intelligi *Subdiaconos*, uti etiam in hoc & in sequentibus Canonibus vertit Dionysius.

Subdiaconi sedere non possunt in Diaconico nec vasa sacra tangere.

Canon XXI. statuit, „ quod non oporteat Mi-
„ nistros locum habere in Diaconico, & sacra
„ vasa tangere. “ Grat. *dist.* 23. *Can.* 26.

Hoc Canone, uti & sequentibus intendit Synodus, ut quemadmodum Diaconi locum, aut officium Presbyterorum usurpare non debent; ita nec Subdiaconi aliive inferiores Ministri suo loco, & ministerio contenti, Diaconorum invadant.

Et quidem præsenti Canone Subdiaconis injungitur, ne in *Diaconico*, id est, loco Diaconis specialiter designato, sedere præsumant. Secundo, ne vasa Dominica seu *Sacra tangant*, id est, ad altare deferant; quod erat Diaconorum officium.

Sensus Canonis.

Hoc ut intelligatur, observandum, apud Græcos in more fuisse, ut vasa sacra cum oblationibus populi à sacerdote consecrandis portarentur circumcirca templum, idque à Diacono; qui incedens ad latus Sacerdotis, ea in altum elevata cum pompa, cruce præcedente ad altare deferebat: Vocabaturque hæc solemnis oblationum delatio, *magnus Introitus*.

Subdiaconis nunquam interdictus fuit vasorum sacrorum contactus.

Non ergo de simplici vasorum sacrorum contrectatione, sive contactu (qui Subdiaconis nunquam fuit interdictus, ut ostendit Morinus p. 3. exercit. 12. cap. 3.) agitur in hoc Canone; sed de ea, quæ Diaconis propria erat; id est, tractatione, qua ad altare, modo prædicto afferuntur. Unde Aristenus epitomen Canonis his verbis reddit: „ Ecclesiæ Ministri vasa Dominica
„ manibus non tangunt, sed à Sacerdotibus aut Diaconis ad mensam ea *adducuntur*.

Canon XXII. decernit, „ quod non oporteat
„ Ministrum ferre orarium, neque ostia relin-
„ quere. “ Grat. *dist.* 23. *Can.* 27. sed ibidem, pro *ostia* male positum esse *hostias*, notant Correctores Romani.

Unice rursus hoc Canone intenditur, ne quis alienum officia usurpet; suoque sedulo intendat.

„ Diaconi enim eis, qui celebrant, assisten-
„ tes, ait Balsamon, & Sanctarum orationum
„ mysteria & presbyterorum prolationes obser-
„ vantes, eis qui sunt in suggestu Diaconis per
„ orarium significant, quando debeat fieri pro-
„ nunciatio, seu prolatio petitionum Catechume-
„ norum, & reliquorum. Et appellatum est ora-
„ rium ἀπὸ τῆ ὁρῶ, quod est observo.

Quare Subdiaconis orarium ferre interdicatur.

Ne ergo huic Diaconorum officio se immisceant Ministri sive Subdiaconi, orarium huic officio deputatum ferre prohibentur: quemadmodum idem Lectoribus, & Cantoribus Canone XXIII. interdicitur.

Cur Relictum sit Subdiaconis ostia deserere.

Similiter, quia Diaconorum esset, monere quando Catechumenis, pœnitentibus, aliisque egrediendum esset; Subdiaconorum, sive Ministrorum erat, ad *fores stare*, ibidemque attendere; ut quæ à Diaconis dicebantur, executioni mandarentur: id est, quos Diaconus egredi debere proclamabat, hos Subdiaconus, tanquam Diaconi Minister, egredi juberet.

Unde Canonem in epitomen redigens Aristenus, ait: „ quisque debet suum conservare ordi-
„ nem, & diligenter proprium explere ministe-
„ rium. Idcirco itaque nec Ecclesiæ Ministri *fo-*
„ *res relinquere* debent; sed ad divinæ Mystago-
„ giæ finem *ibi stare*, & quod eos decet mi-
„ nisterium, peragere. Orarium autem nec eis,
„ nec Lectoribus aut Cantoribus ferre licet, hoc
„ enim ad Diaconos pertinet.

Qui sacris Ordinis Ecclesiastici potiuntur frequentare prohibentur.

Canone XXIV. cavetur „ quod non oporteat
„ sacratos à Presbyteris usque ad Diaconos, &
„ deinceps quemlibet Ecclesiastici ordinis usque
„ ad Ministros, vel Lectores, vel Cantores, vel
„ Exorcistas, vel Ostiarios, vel exercitatorum
„ ordinis “ aut ex versione Dionysii: *& ex numero continentium & Monachorum*, in cauponam ingredi.

Qua ratione disciplinam hoc Canone expressam, subsequentia Concilia, ac ipsæ Belgicæ nostræ Synodi firmarint & renovarint, ostendimus in dissertatione de Canonicis *part.* 2. *cap.* 4. §. 6.

Subdiaconi non possunt panem dare, vel calicem benedicere.

Canone XXV. „ Quod non oportet Mini-
„ stros panem dare vel Calicem benedicere. “ Grat. *dist.* 93. *Canon.* 26. qui contra fidem veterum omnium collectionum pro, *Subdiaconos*, posuit, *Diaconos*.

Manifestum rursus est, veteri hoc Canone, ne Subdiaconi Officium Diaconorum invadant. Diaconi enim panem, & calicem Sacerdoti, prout & hodie moris est, offerebant. Quinimo moris fuit apud Græcos præsertim, ut Diaconi Corpus & Sanguinem Domini populo distribuerent. Hæc igitur ne sibi arrogent Subdiaconi, hoc Canone cavetur.

Canone XXVI. „ Quod quos adjurare, jux-
„ ta Dionysium, Isidorum & Balsamonem, *exor-*
„ *cizare*, “ non oportet, qui ab Episcopis promoti, „ juxta Isidorum, *provecti*, “ non sunt, neque in Ecclesia, neque in domibus.

Dionysius pro *promoti*, aut *provecti*, male legit, *ordinati*. Præterquam enim, quod textus Græcus non ordinationem, seu manuum impositionem, sed tantum designationem significet; illud quoque constat, Græcos inter Ordines, qui manuum impositione conferrentur, nunquam numerasse Exorcismum; sed solum inter ministeria, quæ sola Episcopi designatione imponebantur: uti late & solide probat Morinus de SS. Ordinat. *p.* 3. *exerc.* 14. *cap.* 2.

Sensus ergo Canonis est, non oportere exorcizare, hoc est, ait Balsamon, catechizare infideles, sive publice, sive privatim, qui ad id ab Episcopo non sunt designati.

Canone XXVII. „ quod non oporteat eos, “
qui sacrati sunt Ordinis, vel Clericos vel lai- “
cos, ad Agapas vocatos, partes tollere, eo “
quod ignominia inuritur Ordini Sacerdotali. “
Grat. dist. 42. *Can.* 3. sed ab Originali Græco nonnihil recedens.

Non oportet è conviviis partes domum asportare.

Hic nota, apud Græcos fuisse sacrati Ordinis, hoc est ministerio Ecclesiastico addictos, qui laici duntaxat erant, de quibus vide Morinum loco supra citato. His prohibetur è conviviis, quæ *Agapa* dicebantur, „ ex appositis epulis par- “
ticulas auferre, domumque, ait Zonaras, non “
sine aliqua Ecclesiastici Ordinis ignominia as- “
portare. Est id nanque hominis abdomini de- “
diti, atque improbi argumentum. “

Vel ex hoc Canone colligitur, in convivia illa, quæ ut mutuæ charitatis indices ac illices primis sæculis Christiani, etiam in Ecclesiis celebrabant, abusus quosdam irrepere cœpisse: quod & Patres, qui circa hæc tempora scripserunt, deplorant. Unde Canone XXVIII. decernitur “
quod non oporteat in locis Dominicis, vel “
in Ecclesiis, eas, quæ dicuntur Agapas face- “
re, & in domo Dei comedere, & accubitus “
sternere. “ Grat. *dist.* 42. *Can.* 4.

Quæ aliquando laudabiliter sunt instituta, ob abusus irrepentes abrogari possunt.

Hic nota, quod quæ sanctissime aliquando inchoata & usitata fuere, nonnunquam oporteat aboleri: cum in abusum versa probantur: uti circa hæc charitatis convivia contigisse, etiam sæculo IV. probat Baronius.

Canon XXIX. „ quod non oporteat Christia-
nos

Primo Sabbati non otiandum, die Dominica Christiano otiandum.

„ nos judaizare, & Sabbato otiari; sed ipsos eo „ die operari: diem autem Dominicum præferen„ tes otiari, si modo possint, ut Christianos. „ Quod si inventi fuerint judaizantes, sint ana„ thema apud Christum.

Notet Lector, Patres nequaquam intendere, ut dies Dominica simpliciter in otio transigatur: sed otientur *ut Christiani*. Quid porro sit otiari non ut *Judæos*, sed ut *Christianos*, late docet Augustinus in *Psalm. 91.*

Abominabile, viros una cum mulieribus balnea intrare.

Canone XXX. statuitur, „ non oportere om„ nem penitus Christianum in balneo cum mu„ lieribus lavari. Hæc est enim, ait, prima apud „ gentes condemnatio; " *ut à quibus committeretur*, inquit Zonaras, *eos intemperantiæ crimine Ethnici quoque graviter condemnarint.*

Utinam sedulo hæc expenderentur iis in locis, ubi balneorum frequentior usus esse solet!

Quatuor sequentium Canonum eadem est intentio, sive scopus: ut nimirum nulla habeatur à Christianis cum Hæreticis communio.

Nulla communio habenda cum hæreticis.

Et quidem Canon XXXI. „ Quod non opor„ tet cum hæretico matrimonium contrahere, „ aut dare filios aut filias, sed magis accipere, „ si se Christianos futuros profiteantur.

Canon XXXII. „ quod non oporteat benedi„ ctiones, " vel juxta Dionysium, *eulogias* „ Hæreticorum accipere: quæ sunt maledictio„ nes potius, quam benedictiones. „ Grat. 1. q. 1. Can. 66.

Quid eulogiæ.

Eulogiæ hæ erant *Symbola* communionis Catholicæ: de quibus multa tradit Baronius ad annum 313. & D. du Gange in gloss. verb. *Eulogiæ*.

Canon XXXIII. „ quod non oporteat una „ cum hæreticis, vel schismaticis orare.

Vnura in Martyrum prohatur.

Canon XXXIV. „ quod non oportet omnem „ Christianum Christi Martyres relinquere & ad „ falsos Martyres abire, hoc est, hæreticos abi„ re vel eos, qui hæretici fuere.

Falsus Angelorum cultus.

Canon XXXV. „ quod non oportet Christia„ nos relicta Dei Ecclesia, abire & Angelos no„ minare, vel congregationes facere, quod est „ prohibitum. Si quis ergo inventus fuerit huic „ occultæ idololatriæ vacare, sit anathema: quia „ reliquit Dominum nostrum Jesum Christum, „ & accessit ad idololatriam.

Sensus Canonis.

Verum hujus Canonis sensus est, inhibere omnem superstitiosum Angelorum cultum: Atque in primis ignota aliqua eis nomina affingere: quod significari his verbis, *Angelos nominare*, intellexere, qui una cum Carolo Magno concinnarunt Capitulare Aquisgranense anno 789. cap. 16. „ In eodem Concilio (Laodiceno) in„ quiunt, præcipitur, ut *ignota Angelorum no„ mina* nec fingantur, nec *nominentur*, nisi il„ lorum, quos habemus in auctoritate, ii sunt „ Michael, Gabriel, Raphael.

Quid sit Angelos nominare.

Vide in eandem rem Synodum Romanam sub Zacharia ann. 745. actione 3. Hab. tom. 6. Concil. pag. 560.

In quo consistat cultus Angelorum idololatriam redolens.

Sequentia Canonis verba evincunt, hic agi de iis, qui cultum Religionis idololatriam redolentem Angelis exhibebant: sectatores forsan eorum, à quibus cavendum ad Colossenses scribit Apostolus: *Nemo vos seducat, volens in humilitate, & religione Angelorum:* qui nimirum Angelos supra Christum efferentes, docebant non per Christum, sed per Angelos, tanquam mediatores, peccatores reconciliari; ut notat Estius ad citatum Apostoli locum: idque insinuant hæc Canonis verba: *quia reliquit Dominum nostrum Jesum Christum.*

Canon non repugnat cultui Sanctorum.

Inaniter proinde hæretici clamant, à Synodo damnatum religiosum Sanctorum cultum, quem adeo dilucide multis Canonibus adstruxit & probavit.

Qua superstitionem sapiant Clericis interdicuntur.

Canon XXXVI. „ quod non oporteat eos, „ qui sunt sacrati, vel Clerici, esse Magos, „ vel Incantatores, vel Mathematicos, vel Astro„ logos, vel facere ea, quæ dicuntur amuleta, „ quæ quidem sunt ipsarum animarum vincula; eos autem qui ferunt, ejici ex Ecclesia jussimus.„

Canon XXXVII. & duo sequentes, omnem cum Judæis & Gentilibus communionem Fidelibus interdicunt: eumque in finem, *festiva*, quæ à Judæis aut Hæreticis mittuntur, accipere prohibent, item Azyma à Judæis accipere, vel eorum impietatibus communicare; vel festum cum Paganis agere.

Episcopi Synodus negligere non possunt.

Canon XL. „ quod non oporteat Episcopos, qui vocantur ad Synodum, negligere, sed abire, " & docere vel doceri, ad correctionem Eccle" siæ & reliquorum, " vel ex versione Dionysii: *& docere vel discere ea, quæ ad correctionem Ecclesiæ, vel reliquarum pertinent rerum:* „ si quis " autem neglexerit, is seipsum accusabit: " sive juxta Isidorum: *Seipsum videbitur accusasse*; præterquam si propter intemperiem & ægritudinem non veniat. Grat. *dist.* 18. *Can.* 5.

Utilitas, & necessitas Synodorum.

Hic observa, Synodorum & necessitatem, & utilitatem; utpote in quibus Episcopi juxta SS. Patres, docere & doceri debeant ea, quæ ad correctionem Ecclesiæ, cæterorumque pertinent.

Neglectus Synodorum ruina disciplinæ.

Et unde quæso tanta, ne dicam totalis, disciplinæ Ecclesiasticæ ruina? Nisi ex horribili illo, ac nunquam satis declarando Synodorum Provincialium neglectu.

Canon XLI. „ quod non oportet eum, qui " est sacratus, vel Clericus sine Canonicis litteris: " addit Isidorus, *id est formata* " iter ingredi.

Canon XLII. „ Clericos sine jussu Episcopi " iter facere vetat. "

De litteris Canonicis, quibus Clericos peregrinos instructos vult jam relatos Canon; vide infra ad Canonem 13. Chalcedonensem.

Subdiaconi fores deserere non possunt.

Canon XLIII. „ quod non oporteat Mini- " stros, " vel juxta Dionysium, *Subdiaconos*, vel brevi tempore fores relinquere, & orationi vacare.

Spiritus, & sensus Canonis.

Hujus Canonis idem est spiritus, qui Canonum 20. 21. & 22. ut nimirum Subdiaconi sedulo suo muneri attendant; neque prætextu privatæ pietatis, sive devotionis illud negligant: aut etiam Presbyterorum, quorum erat Orationes & preces publice pronunciare, muneri se quocunque modo immisceant.

Mulieres ad altare ingredi prohibentur.

Canon XLIV. „ quod non oportet mulierem " ad altare ingredi: " addit Dionysius: *Nec ea contingere, quæ virorum officiis deputata sunt.*

Canon XLV. „ quod non oportet post duas " hebdomadas Quadragesimæ ad illuminatio- " nem, juxta Dionysium & Isidorum, *Baptismum*, " admitti.

Sensus Canonis.

Primis sæculis Ecclesiæ moris erat: ut initio Quadragesimæ eligerentur è Catechumenis, qui in Sabbato Sancto erant baptizandi; dicebanturque *Competentes*. Hic Canon, ait, si qui post duas hebdomadas judicabuntur digni, nequaquam in Sabbato Sancto ad Baptismum sint admittendi: adeoque tacite innuit, quod qui in Catechumenos hebdomada secunda nondum elapsa sunt recepti, admitti possint in Sabbato Sancto ad Baptismum: quæ pristinæ disciplinæ aliqua apparet relatio, ideo forsan indulta, quia jam cessante persecutione plures in ætate juvenili ad Baptismum inciperent accedere: qui nondum in vitiis adeo inveterati facilius ad Baptismum disponebantur; atque ob defectum ætatis non tam multis instrui debebant.

Catechumeni priusquam ad Baptismum admittantur diligenter instruendi.

Canon XLVI. „ quod oporteat eos, qui illu- " minantur: " vel juxta Dionysium: *Qui ad Baptisma veniunt*, fidem discere, & quinta hebdomadis feria Episcopo renunciare vel Presbyteris.

Præsens Canon (ait Balsamon ad Canonem 78. Trullanum, qui idem omnino est cum hoc Canone) „ ostendit, nobis sufficere non debere asser- " tiones eorum qui illuminantur, affirmantium " se rectam fidem fuisse edoctos; sed eos quidem " oportere sacra oracula discere totis primis qua- " tuor diebus septimanæ; quinto autem die ea " Episcopo, vel iis, quibus hoc ab illo permitte- " tur, scilicet Catechistis renunciare. Sic enim " facientes, perfecte demonstrabunt quod tota ani- "

„ ma

„ ma ad orthodoxam accesserunt, & in divinis „ ejus mysteriis initiari satisque confirmari suor.

Gratianus emendatur à textu Græco.

Canonem hunc ex versione Isidori refert Gratianus *Dist. 4. de consecr. Canone* 8. additque contra fidem textus Græci, & Græcorum interpretum, ad vocem *septimanæ* particulam *ultimæ*; quasi Catechumeni solum feria quinta *ultimæ* septimanæ fidem suam Episcopo, aut Presbyteris reddere debuissent. Idem error occurrit in versione Dionysii, qui legit *feria quinta septimanæ* MAJORIS.

In morbo Baptizati monendi sunt de gratia suscepta.

Canon XLVII. „ quod oporteat eos, qui in „ morbo Baptismum accipiunt, & deinde re„ surgunt, fidem addiscere, & nosse, quod di„ vino munere digni habiti sunt.

Exemplis hujus Canonis monendi Christiani, ut sæpius recolant gratiam sibi in Baptismo collatam, & promissiones eorum nomine factas.

Indubie spiritum hujus Canonis secuti sunt S. Carolus, aliique, qui in suis respective Synodis ordinarunt, „ ut Parochus & Confessa„ rius, prout occasio tulerit, cohortationis of„ ficio in id incumbant, ut fidelium, quorum „ curam gerunt, unusquisque quo die baptiza„ tus est, quotannis ardentiori prece, eleemo„ syna, si per facultates potest, omnique cha„ ritatis opere atque officio, spiritualisque gau„ dii celebritate, recolat; memor se chirogra„ pho damnationis deleto, hæreditatis cœlestis „ participem in Christo Domino factum esse. „ Qua cogitatione cum semper alias, fereque „ in singulos dies, ut Beatus Chrysostomus mo„ net, tum eo potissimum die sancte sese exci„ tet ad præclaram illam sponsionem & Chri„ stianam professionem, quam in sacro lavacro „ per sponsores solemniter edidit. “ *Repete*, inquit Sanctissimus Pater noster Ambrosius, *quid interrogatus sis; recognosce quid responderis. Renuntiasti diabolo & operibus ejus; Mundo ac luxuriis ejus ac voluptatibus: memor esto sermonis tui, & nunquam tibi excidat tuæ series cautionis*. Hactenus S. Carolus in Synodo Provinciali VI. c. 6. & iis plane similia habes in Synodo Mechliniensi anno 1609. tit. 3. cap. 10.

Canon XLVIII. „ quod oportet eos, qui il„ luminantur: “ juxta Dionysium: *Qui baptizantur*, „ post Baptisma inungi supercœlesti „ chrismate, & esse regni Christi participes.

Canon loquitur de Sacramento Confirmationis; quod immediate post Baptismum olim conferebatur.

Hoc Canone sermonem esse de unctione chrismatis in fronte; sive de Sacramento Confirmationis, unanimis est Græcorum interpretum expositio. Et sane antiquitus chrismationem hanc immediate Baptismum secutam fuisse, præsertim apud Græcos, expeditum est. Imo, ut advertit vir multæ eruditionis Gabriel Albaspinæus lib. 1. observ. c. 25. „ nemo Christiani nomen olim „ sortiebatur, nemo perfectus existimabatur Chri„ stianus, qui dono Spiritus Sancti confirmatus „ & donatus non esset.

In Quadragesima sacrificium non offertur.

Canon XLIX. „ quod non oportet in Qua„ dragesima panem offerre, nisi Sabbato & so„ lis Dominicis, “ Grat. 33. q. 4. *Can.* 9. sed non sub nomine hujus Concilii, sed Martini Papæ.

Ratio Canonis.

Rationem hujus Canonis assignant Balsamon aliique commentatores Græci, quod sacrificium sit lætitiæ ac festivæ celebritatis actus; Quadragesimæ autem tempus luctus, & doloris, exceptis Sabbatis & Dominicis diebus, resurrectioni Dominicæ, & summæ requieti consecratis: quibus diebus propterea etiam apud Græcos non jejunatur.

His itaque diebus exceptis, plenum sacrificium in Quadragesima Orientalis Ecclesia non offert; sed solis præsanctificatis utitur; ad eum modum, quem Ecclesia Latina in die Parasceves etiamnum observat.

Omittitur hic Canon in Codice Romano, quem edidit Paschasius Quenellius; *quia*, inquit Quenellius, *Usui Romanæ Ecclesiæ contrarius*.

Eidem fundamento, cui præcedens, innititur Canon LI. „ quod non oporteat in Quadrage„ ma Martyrum natales peragere, sed Sancto„ rum Martyrum facere commemorationes in „ Sabbatis & Dominicis.

In Quadragesima nec Martyrum natales, nec nuptias celebrare oportet.

Dies namque festos esse publica Ecclesiæ gaudia; ideoque in hac misera lacrymarum valle multiplicari non oportere, etiam ex Latinæ Ecclesiæ sensu scribit S. Bernardus epist. 174.

Similiter nuptias & natalitia celebrare, luctui ac mœrori non convenire nemo ambigit: quare & hæc non oportet in Quadragesima celebrari Canon LII. decernit.

Integra Quadragesima jejunandum & aridis vescendum.

Canon L. „ quod non oportet in Quadragesimæ postrema septimana quinta feria jeju„ nium solvere, & totam Quadragesimam in„ juria afficere: sed oportet totam Quadragesi„ mam jejunare aridis vescentes.

Unde consuetudo, seu potius abusus solvendi jejunium feria quinta majoris hebdomadæ originem traxerit, vide infra ad Canonem 29. Trullanum.

Modestia & frugalitas à Christianis, ac præcipue Clericis servanda in conviviis.

Canon LIII. „ quod non oporteat Christianos ad nuptias venientes, se turpiter, & in„ decore gerere vel saltare; sed modeste cœna„ re, & prandere ut decet Christianos. „

Clerici convivia ex collatione pecuniæ instituta non celebrent.

Canon LIV. „ quod non oporteat Sacratos „ & Clericos in nuptiis, vel conviviis aliqua „ spectacula contemplari; sed priusquam ingre„ diantur thymelici, surgere & recedere. „

Ratio Canonis.

Canon LV. „ quod non oporteat Sacratos & Clericos ex collatione convivia peragere; „ sed neque Laicos. „

Ex collatione convivia peragere, „ hoc est, ait Zonaras, à pluribus, ut exquisitis epulis „ mensæ instruantur, pecunia collata convivia „ apparari; quod ea res ebrietatis voracitatisque ac aliorum criminum causam præbeat, „ nullo modo licere hic Canon decernit. „

Canon LVI. „ quod non oportet Presbyteros ante Episcopi introitum; “ vel juxta Dionysium, ante *Processionem Episcopi* „ Sacrum tribunal; vel ex versione Dionysii: *Secretarium*, “ ingredi, & sedere in tribunali: sed cum Episcopo ingredi: „ addit Dionysius; *Vel in subselliis sedere*; “ præterquam si Episcopus sit mala valetudine, vel profectus sit peregre. Grat. *dist.* 95. *Can.* 8. ex prisca versione: *sed Dionysius*, ajunt Correctores Romani, *longe propius ad verba Græca*.

Episcopis exhibendus honor à Presbyteris.

Hic Canon ostendit, quem honorem Presbyteri, & reliqui Clerici sub debeant respective Episcopo.

Inferiores Ministri nihil sine consensu Episcopi agere possunt.

Canon LVII. „ quod non oportet in vicis & pagis Episcopos constitui, sed periodeutas “ hoc est, circumcursatores: “ vel ex versione Dionysii & Isidori, *visitatores*: „ eos autem qui prius constituti fuerunt, nihil agere sine „ mente Episcopi qui est in civitate. Similiter „ autem & Presbyteros nihil agere sine mente „ Episcopi. “ Grat. *dist.* 80. *Can.* 5.

Docet præsens Canon, totam auctoritatem regendi, & administrandi penes Episcopum esse; & ab eo inferiores ministros debere derivari.

Missæ Sacrificium in privatis domibus non peragendum.

Canon LVIII. „ quod non oportet in domibus „ fieri oblationes ab Episcopis vel Presbyteris. „

In sæculo IV. in privatis Oratoriis Missæ Sacrificium offerri vetitum: quod & sequentium Conciliorum Decretis; ac tandem Synodi Tridentinæ auctoritate renovatum ac firmatum fuit. Ut mirum sit neglectis adeo sanctis & iteratis Ecclesiæ Decretis, sine ullo pene delectu, aut ulla necessitate hujusmodi hodie Oratoria concedi. Aliter sane sentiebat S. Carolus, ut ex ejus Concilio I. p. 2. cap. 5. constat.

Canonem confirmat Synodus Tridentina.

In Ecclesia Canonica Scriptura legenda.

Canon LIX. „ quod non oporteat privatos & vulgares aliquos Psalmos dici in Ecclesia, nec “ Libros non Canonicos, sed solos Canonicos Ve“ teris & Novi Testamenti. “ Verebantur indubie Patres, ne quid apochryphum, aut ædificationi audientium minus conveniens publice in Ecclesia legeretur. Quo eodem motivo nonnullæ Ecclesiæ disciplinam hoc Canone expressam diutius retinuerunt. Et quidem eam in Ecclesia Lugdunensi sæculo IX. adhuc superstitem acriter propugnavit S. Agobardus ejusdem Ecclesiæ Antistes in Libris

Ratio Canonis.

Disciplina hæc ab aliquibus Ecclesiis diutius retenta.

De

De Divina Psalmodia ; & correctione Antiphonarii . Vide latius Mabillonium de cursu Gallicano, §. 2. N. 26.

Catalogus Librorum Canonicorum huic Canoni subjectus, in quo et Tridentino discrepat.

In Codice Ecclesiæ universæ apud Justellum in Bibliotheca Juris Canonici veteris, tanquam pars hujus Canonis subjicitur Catalogus Librorum Canonicorum, tam Veteris, quàm Novi Testamenti.

Hic Catalogus, qui primus est, qui à Synodo aliqua probatus legitur, continet omnes Libros Veteris Testamenti in Canone Concilii Tridentini expressos; præter Libros Tobiæ, Judith, Ecclesiasticum, Sapientiæ, & Machabæorum, E Libris Novi Testamenti sola Apocalypsis S. Joannis deest.

Dionysius hunc catalogum omisit & quare.

Catalogum hunc omisit in sua Versione Dionysius. Cum enim Codicem suum Romæ confecerit; constetque ex Catalogo ab Innocentio I. sub initium seculi V. exarato, inter Canonicos Libros à Romana Ecclesia ante tempora Dionysii receptos fuisse, quos Synodus Laodicæna omiserat, convenire judicavit Dionysius, Catalogum Librorum Canonicorum tantopere à Romano discrepantem omittere; ne vel hoc solo titulo Codex ejus Romanis minus gratus fuisset.

Olim non erat idem in omnibus Ecclesiis librorum Canonicorum Catalogus.

Ceterum, quod primis Ecclesiæ seculis, nondum satis illustrata ac probata de numero Librorum Canonicorum traditione, libri quidam ab una, aut pluribus Ecclesiis particularibus, ut *Canonici* fuerint recepti, qui ut tales ab aliis non reciperentur, docet S. Augustinus; instruens Sacrarum Scripturarum solertissimum indagatorem, quomodo in hac Ecclesiarum varietate se gerere debeat: „ Tenebit igitur hunc modum in „ Scripturis Canonicis, inquit, ut eas, quæ ab „ omnibus accipiuntur Ecclesiis Catholicis præ„ponat. Eas, quas plures gravioresque accipiunt „ eis, quas pauciores, minorisque authoritatis, „ Ecclesiæ tenent. Si autem alias invenerit à „ pluribus, alias à gravioribus haberi, quan„quam hoc facile invenire non posset, æqualis „ tamen authoritatis eas habendas puto.

Tenet Gratiani.

Hanc Augustini sententiam refert Gratianus *dist. 19. Can. 6.* sed à textu nonnihil diversam, ut notant Correctores Romani, qui & monent, quod hæc *Beati Augustini sententia non ad Decretales Romanorum Pontificum* (uti fecit Gratianus) *sed ad Canonicas, & Sacras referenda sit.*

§. XIII.

De Canonibus Concilii Constantinopolitani Oecumenici II.

CODicem *Ecclesiæ universæ*, quo usa fuit Synodus Chalcedonensis, claudunt Canones secundi Concilii generalis Constantinopoli celebrati; de quo Socrates scribit: Post hæc Im„perator Theodosius nihil cunctatus, suæ fidei „ Episcoporum Concilium convocat, quo & Ni„cæna fides confirmaretur, & Constantinopoli „ ordinaretur Episcopus. Et quoniam in spem „ venerat, Macedonianos fidei suæ posse socia„ri, eorum quoque Antistites evocavit. Con„veniunt igitur, ex iis quidem, qui Consub„stantialis fidem profitebantur universi centum „ & quinquaginta numero. “ Hinc vulgo dicitur, Synodus 150. *Patrum*.

Synodus hæc ab initio non fuit universalis.

Concilium hoc, cum ex solis Orientalibus Episcopis evocatum sit, vi suæ convocationis non universalis Ecclesiæ, sed Orientalis duntaxat Concilium haberi potuit: licet Damasi Papæ, & Occidentalium Episcoporum postmodum accedente consensu, ex post facto Oecumenicis Conciliis annumeratum fuerit. Hinc Photius in Libro *de VII. Synodis*, ubi illustriores hujus Synodi Episcopos recensuit, subdit: *Quibus haud multo post & Damasus Episcopus Romæ, eadem confirmans, atque sentiens accessit.*

Græci huic Concilio VII. Canones attribuunt.

In Codice Ecclesiæ universæ apud Justellum, uti & apud Photium, & Balsamonem, Zonaram aliosque Græcos, VII. Canones huic Concilio adscribuntur; quos & secutus Gratianus Hervetus, VII. è Græco in Latinum vertit.

Verisimilius huic Concilio quatuor tantum Canones adscribuntur.

Dionysius Exiguus vero tres duntaxat ab hoc Concilio editos Canones affirmat: *Sub Theodosio Piissimo Imperatore apud Constantinopolim*, ait, *expositi sunt Canones numero*, τ ϰ ϰ ι. Ubi tamen observandum est, Dionysium Canonem III. qui est de prærogativa Episcopi Constantinopolitani, ita secundo appendere, ut è duobus unum conficiat; qui si separentur, ut fit apud Græcos, Canones omnino quatuor à Dionysio versi exsurgent.

Hoc Dionysii testimonio permoti complures in re Canonica haud mediocriter versati, credunt, præter relatos à Dionysio Canones ab hac Synodo nullos conditos fuisse; neque in Græcorum Codice, quem è Græco in Latinum vertit Dionysius, plures huic Synodo tempore Dionysii adscriptos fuisse: sed tres alios postmodum à Græcis fuisse adjectos, & huic Synodo suppositos: præsertim cum & ipsi historici Græci Dionysio aut antiquiores, aut coævi, nimirum Theodoretus, Socrates, & Sozomenus referentes acta hujus Synodi, meminerint Canonum à Dionysio relatorum, reliquorum nulla mentione facta. Imo Sozomenus Canonibus Dionysianis relatis subdit: *Et hæc quidem à Synodo constituta sunt in hunc modum*; Quibus sat aperte innuit, nihil præter hæc à Synodo decretum fuisse.

Variæ hæreses condemnantur.

Canon I. ait: „ Trecentorum decem & octo „ Patrum, qui Nicææ convenerunt fidem non „ abrogari, sed firmam ac stabilem manere opor„tere, & omnem hæresim anathematizari, & „ specialiter Eunomianorum, sive Anomœorum „ & Arianorum, sive Eudoxianorum, & Se„miarianorum, sive Spiritus S. Adversariorum, „ & Sabellianorum & Marcellianorum, & Pho„tinianorum & Apollinaristarum. „

Quæ fuerint præcipua horum hæreticorum impia Dogmata, ad Symbolum fidei ab hac Synodo editum observavit Christianus Lupus: ibidem ostendens, qua ratione singula in Symbolo addita, alicui speciali dogmati hæretico opponantur.

Diœceses suis limitibus circumscriptæ.

Canon II. in quatuor partes dividitur. Prima quidem parte decernitur, „ ne Episcopi ad Ec„clesias, quæ sunt ultra suam Diœcesim, suos„que limites, accedant; sed secundum Cano„nes, Alexandriæ quidem Episcopus Ægyptum „ solum regat; Orientis autem Episcopi Orien„tem solum administrent; servatis privilegiis „ & præeminentiis, quæ sunt in Nicæni Conci„lii Canonibus, Antiochenæ Ecclesiæ. Et Asia„næ Diœcesis Episcopi, quæ sunt in sola Asiana „ administrent: Et Thraciæ Episcopi Thraciam „ tantum regant: Et Ponticæ Ponticam. „

Quid sit Diœcesis ad sensum Canonis.

Pro intellectu Canonis notandum, Diœcesim hic sumi pro districtu plures Provincias complectente: idque ad normam Diœcesis Civilis.

Diœceses Ecclesiasticæ ad normam Civilium & juxta limites Diœcesium Civilium institutæ.

Et quidem hoc Canone, Patres Diœceses quinque Ecclesiasticas instituisse, ad normam, & juxta limites Diœcesium Civilium, quæ Præfecto totius Orientis erant subjectæ, atque varias singulæ Provincias complectebantur, erudite ostendit Guilielmus Beveregius ad hunc Canonem: primamque Diœcesium institutionem, ac Patriarchatuum originem huic Canoni acceptam referri debere, ibidem observans.

Episcopi intra suam Diœcesim maneant.

Diœcesibus ita constitutis, & determinatis, subjicit Canon in secunda parte: „ Non vo„cati autem Episcopi ultra Diœcesim non tran„seant ad Ordinationem, vel aliquam aliam „ administrationem Ecclesiasticam. „

Provinciæ à Synodis administrari debent.

Tertia parte Canonis tanquam ex præcedentibus profluens subjicitur: „ Servato autem præ„scripto de Diœcesibus Canone, clarum est, „ quod unamquamque Provinciam Provinciæ „ Synodus administrabit, secundum ea quæ fue„rant Nicææ definita. „

Ad hæc Canonis verba notandum monet Balsamon: „ Quod olim omnes Provinciarum Me„ tropo-

„ tropolitani erant ipsi per se suarum Provinciarum Capita, & à propriis Synodis ordinabantur.

Hoc Canone Episcopis, qui toti Diœcesi præerant, Primatus tantum honoris datur.

Hanc Balsamonis observationem probans Beveregius, ulterius monet, quod „ etiamsi Diœceses Ecclesiasticæ juxta Politicas hic determinentur, nulli tamen Episcopo in Provinciæ cujusvis Metropolitam auctoritas attribuitur; sed singulas potius Provincias à suis Synodis administrari decernitur: adeo ut qui toti alicui Diœcesi præessent Episcopi, Primatum tantum honoris haberent. Reliqua omnia privilegia posterioribus Conciliis accepta fuerunt.

De Ecclesiis in Partibus infidelium.

Parte quarta Canonis statuitur: „ Quæ in barbaris sunt gentibus Dei Ecclesias administrare oportet secundum Patrum, quæ servanda est, consuetudinem.

Primitus Ecclesias recenter conversas, à vicinis Episcopis recepisse Episcopos, & à Synodis Provincialibus ad instar aliarum Ecclesiarum administratas significat præsens Canon: & multis adstruit Lodovicus Thomassinus de disciplina Ecclesiastica p. 1. Libr. 1. cap. 14. ibidem ostendens, qua via tandem Missio Episcoporum ad populos recenter conversos, devoluta sit ad Sedem Apostolicam.

Episcopo Constantinopolitano primus post Romanum honor tribuitur.

Canon III. decernit, „ ut Constantinopolitanus Episcopus habeat priores honoris partes post Romanum Episcopum; eo quod sit ipsa nova Roma.

Est genuinus hujus Synodi Canon.

Hujus Canonis tanquam ab hac Synodo editi expresse meminere Socrates *l. 5. c. 8.* & Sozomenus *l. 7. c. 9.* eumque Canoni II. annectit Dionysius; ut mirum sit, qui incidere potuerit Cardinali Baronio Canonem esse Synodo Constantinopolitanæ additum: præsertim cum omnes, tum veteres, tum recentiores Canonum Codices, & collectiones illum huic Synodo adscribant.

Præter honoris prærogativam nihil Episcopo Constantinopolitano concedit.

Porro ex verbis Canonis mox relatis: tum ex Socrate, & Sozomeno sat apparet, Episcopo Constantinopolitano nihil præter *honoris* prærogativam esse concessum. Decretum fuit, inquiunt Socrates & Sozomenus, ut *post Episcopum Urbis Romanæ Constantinopolitanus habeat* honoris prærogativam: & Dionysius honoris Primatum *post Romanum Episcopum:* idque sine qualibet vel Metropolitica in alios potestate. Quemadmodum Episcopo Hierosolymorum Canone VII. Niceno, indultum fuisse ibidem notavimus: Atque hoc sensu acceptus Canon nullatenus refragatur Canoni præcedenti, quo præceperant Patres, singulas Diœceses à suis Episcopis, sive ab omnium ejusdem Diœceseos Synodo administrari; eosdemque in sua sola Diœcesi potestatem exercere: cum nullam in alios potestatem, sed nudam honoris prærogativam Constantinopolitano Episcopo hoc Canone Patres impertiantur: prout latius deducit & exponit Beveregius ad hunc Canonem. Ceterum, ait idem Author, non diffitendum est, quin honor in Episcopum Constantinopolitanum collatus viam stravit, qua ad potestatem tandem „ pervenit; adeo ut non longo post tempore Metropolitanos in Diœcesibus, Pontica, Asiana & Thracia ordinaret.

Romana Ecclesia multis sæculis hunc Canonem non recepit.

Hoc indubie prævidentes Romani Pontifices, licet hanc Synodum quoad definitionem Fidei ut Oecumenicam susciperent & colerent, Canones, ac præsertim hunc tertium agnoscere noluerunt. Et quidem Legati Leonis I. in Synodo Chalcedonensi palam sunt professi *eos in Synodicis Canonibus non haberi*. Et S. Gregorius *Lib. 6. Epistol.* 31. „ Romana autem Ecclesia eosdem Canones vel gesta Synodi illius Constantinopolitanæ hactenus non habet, nec accepit: in hoc accepit quod est per eam contra Macedonium definitum. “ Et quidem, quod ad præsentem Canonem relatum à Gratiano *Dist.* 22. *Can.* 3. attinet, monent Correctores Romani „ eum longo tempore ab Ecclesia Romana non fuisse receptum: Quanquam, inquiunt, Constantinopolitani Episcopi Imperatorum potentia freti, secundum locum Patriarchalium Sedium sibi usurparunt: idque tandem pacis & tranquillitatis causa fuit ipsis concessum; sicut in Cap. Antiqua, de privilegiis Innocentius Papa III. declaravit. “

Canon hic non statim fuit receptus.

Hic obiter nota, recens non esse, Concilium aliquod recipi in iis, quæ Fidem tangunt, licet non ubique recipiantur omnia disciplinam spectantia.

Canon IV. dicit: „ Statuerunt etiam de Maximo Cynico, & ejus petulantia & insolentia, quæ fuit Constantinopoli: “ vel ut legit Dionysius: *de Maximo Cynico, & ejus inordinata constitutione, quæ Constantinopoli facta est:* „ ut Maximus Episcopus nec fuerit, nec sit, nec qui ab eo ordinati fuerunt in illo, quicunque is sit, in gradu Cleri: omnibus, & quæ circa ipsum fuerunt, & quæ ab illo facta sunt, infirmatis. “

Sensus Canonis.

Canonem brevi compendio exhibet Sozomenus *Lib. 7. Cap. 9.* hæc insuper pro intellectu Canonis subnectens: „ Nanque hunc (Maximum) Alexandrinum quidem genere, professione vero Philosophum Cynicæ Sectæ, ceterum Nicænæ fidei defensorem acerrimum Episcopi, qui Ægypto advenerant, *furtiva* Ordinatione Episcopum Constantinopolitanæ urbis sacraverant. “

Ordinatio Maximi cur irrita.

Maximi ergo Ordinatio irrita declarata fuit, quia à quibusdam Ægyptiacis *furtive*, neglectis nimirum Comprovincialibus, contra Canonem IV. Nicænum facta erat. Ulterius Metropolitanus Heracleensis, cui tunc suberat Constantinopolitanus, nec Maximum ordinaverat, nec ejus Ordinationi consenserat: atque eo titulo Episcopus non erat, ut Canone VI. Niceno erat declaratum. Hæc latius referuntur in vita S. Gregorii Nazianzeni à Gregorio Presbytero conscripta.

Aliquæ reddunt Ordinationem invalidam uno tempore & non alio.

Non caret proinde fundamento, quod in Tractatu de SS Ordinibus asserit, multisque exemplis declarare contendit Morinus; nimirum, olim plures Ordinationes habitas fuisse pro invalidis, quas hodie Ecclesia habet pro validis.

Canone V. „ de Libello Occidentalium, “ vel ut apud Balsamonem & Zonaram legitur: *quod Volumen attinet Occidentalium*, „ etiam eos suscipimus, qui Antiochiæ unam Patris & Filii & Spiritus Sancti Deitatem confitentur. “

Sensus Canonis.

Ut Canonis sensus alias obscuri elucescat, notandum, quod absoluta Synodo Constantinopolitana Oecumenica, „ sequenti æstate, quamplurimi eorum, qui dictæ Synodo interfuerant, ad eandem urbem denuo regressi, Epistolam à Concilio Episcoporum in Occidente coactorum, ait Theodoretus *Lib. 5. Histor. Cap.* 8. accepere: quæ illos hortabatur, ut Romam, ubi jam maximus Episcoporum cœtus congregatus erat, accederent. At tam longum iter suscipere, cum nihil inde lucri facturos se putarent, omnino recusarunt illi quidem: sed tamen scripserunt Epistolam. “ Hactenus Theodoretus: qui capite sequenti Epistolam Orientalium Constantinopoli coactorum refert: ubi verbis disertis de Divinitate Verbi & Spiritus Sancti, nec non ipsius Incarnatione facta professione, addunt: Atque ista de fide à nobis libere ingenuoque prædicata summatim disseruimus, de quibus pleniorem cognitionem animis poteritis percipere, si libellum Concilio Antiochiæ convocato de fidei decisione editum, & eum etiam, qui superiore anno à Concilio Generali compositus est, legere placuerit: in quibus tum fidem nostram uberius exposuimus, tum hæresibus nuper excogitatis anathema scriptis prodiium denunciavimus. “

Hæc verba, si cum verbis Canonis conferantur, apparebit, præsentem Canonem epitomen quandam esse quantum ad fidem hujus Epistolæ Synodicæ: *libellumque* sive *Tomum*, de quo

in Canone esse Occidentalium Epistolam Orientalibus inscriptam; adeo ut sensus Canonis summatim huc redire videatur: quantum ad Volumen istud attinet, quod ab Occidentalibus Episcopis accepimus, respondemus, nos fidem ab Episcopis Antiochiæ non ita pridem congregatis expositam, amplexos esse: quia nimirum unam Patris & Filii & Spiritus Sancti Divinitatem professi sunt: ac proinde non opus esse, ut Romam pro ista fide stabilienda proficiscamur, quippe quæ hic à nobis sat asserta & confirmata est.

Non sine discussione admittendæ accusationes adversus Episcopos.

Canon VI. qua forma judicandi sint Episcopi orthodoxi exponit. Et primo quidem ait: „ quoniam multi Ecclesiasticum Ordinem confundere, & subvertere volentes, inimice & Sycophantice adversus Orthodoxos Episcopos, qui Ecclesias administrant, accusationes quasdam confingunt, nihil aliud, quam Sacerdotum bonam existimationem contaminare, & in pace degentium populorum tumultus concitare conantes: ea de causa placuit Sanctæ Synodo Episcoporum, qui Constantinopoli convenerunt, nec sine discussione admittere accusatores, nec omnibus eorum, qui Ecclesias administrant, accusationes permittere, nec omnes excludere.

Qui ab Episcopo se credit injuria affectum, audiri debet.

Post hæc decernit, „ quod si quis querelam propriam quidem, id est, privatam, intendat Episcopo, ut detrimento aliquo, vel injuria ab ipso affectus in ejusmodi accusationibus, nec accusatoris personam, nec Religionem examinari; id est, cuilibet, sive Catholico, sive Hæretico, sive Gentili liberum esse agere adversus Episcopum, si se ab Episcopo gravatum credat. “ Rationem addit Canon: Oportet enim Episcopi conscientiam esse omnibus modis liberam, & eum, qui sibi injuriam factam esse dicit, cujuscunque sit Religionis, jus suum consequi.

Ubi de crimine Ecclesiastico accusatur Episcopus, persona accusantis consideranda est.

„ Si autem sit crimen Ecclesiasticum, quod Episcopo intentatur, tunc examinari personas accusatorum: ut primum quidem Hæreticis non liceat Orthodoxos Episcopos pro rebus Ecclesiasticis accusare. Hæreticos autem dicimus, & qui olim ab Ecclesia abdicati sunt, & qui sunt postea à nobis anathematizati. Ad hæc autem, & eos qui se sanam fidem confiteri præ se ferunt, avulsi autem sunt, & abscissi, & adversus Canonicos nostros Episcopos congregationem faciunt. Præterea autem & si aliqui eorum ab Ecclesia ob aliquas causas prius condemnati & ejecti & excommunicati fuerint, sive ex Clero, sive ex Laicorum ordine, nec eis licere Episcopum accusare, priusquam proprium crimen absterserint. Similiter autem & eos, qui prius rei facti accusatique sunt, non prius ad Episcopi, vel aliorum Clericorum accusationem admitti, quam se objectorum sibi criminum insontes ostenderint.

Coram quibus accusandus Episcopus & qua forma.

Deinde tertia parte declaratur, „ coram quibus accusandus sit Episcopus: & quidem si accusatores non sint ex iis, quos Canon exclusit, eos jubet Sancta Synodus, primum quidem apud Provinciæ Episcopos accusationem persequi, & apud eos probare crimina Episcopi, qui aliquarum rerum accusatur. Quod si evenerit, ut Provinciales Episcopi crimina, quæ Episcopo intentata sunt, corrigere non possint; tunc ipsos accedere ad majorem Synodum Diœcesis illius Episcoporum pro hac causa convocatorum, & accusationem non prius intendere, quam in scriptis æquale periculum sibi statuant, si quidem in rebus examinandis, accusatum Episcopum calumniati convicti fuerint. Si quis autem iis, quæ, ut prius declaratum est, decreta fuerunt, contemptis, ausus fuerit vel Imperatoriæ aures molestia afficere, vel sæcularium Principum judicia, vel universalem Synodum perturbare, neglectis Diœcesis Episcopis, eum nullo modo esse ad accusationem admittendum, ut qui Canonibus injuriam fecerit, & Ecclesiasticum ordinem everterit. “

Quoad hanc judicandi formam plane conformis est præsens Canon Canoni 12. Antiocheno: quo cavetur, ut causæ Episcoporum in Synodo Provinciali judicentur: & si hic Episcopus se gravatum sentiat, ad majorem Synodum, quam præsens Canon Synodum Diœcesis (sumendo Diœcesim pro territorio plures Provincias sub se comprehendente) interpretatur.

Denique ex finalibus verbis videmus, immunitatem sive exemptionem Ecclesiasticorum à judiciis sæcularibus, præsertim in personalibus, & quæ religionem concernunt, jampridem prolatam & stabilitam.

Canon hic non est hujus Synodi fetus.

Canonem hunc in quadam Synodo Constantinopolitana editum fuisse ambigi nequit: siquidem in Canone dicatur: *Placuit Sanctæ Synodo Episcoporum, qui* CONSTANTINOPOLI *convenerunt*; sed ut Concilio Constantinopolitano Oecumenico tribuatur, refragantur non tantum Dionysius Exiguus, omnesque Latini Canonum collectores, sed etiam Socrates, Sozomenus, & Theodoretus Historici Græci, qui circa tempora hujus Concilii floruerunt, & acta Concilii fideliter posteritati tradiderunt, qui nullam hujus Canonis, aut eorum, quæ illo continentur, mentionem faciunt: ut proinde incertum sit, cujus Synodi sit fœtus: & qua ratione in Græcis Canonum collectionibus huic Concilio adscriptus fuerit; illud tamen constat ex Epistola VIII. Nicolai I. Canonem illum eo tempore tanquam Canonem hujus Synodi à Græcis, nequaquam vero à Latinis agnitum fuisse. Tom. 8. Concil. col. 499. ult. edit.

Quo ritu Hæretici ad Ecclesiam conversi recipiendi.

Canon VII. ait: „ Eos qui rectæ fidei adjiciuntur, & parti eorum qui ex Hæreticis servantur, recipimus, secundum subjectam hic consequentiam & consuetudinem. “

Deinde duas Hæreticorum classes distinguit. Prima comprehendit illos, quorum Baptismum ut rite collatum agnoscebat Ecclesia: eosque revertentes ad fidem recipit, dantes quidem Libellos, & omnem hæresim anathematizantes, quæ non sentit ut Sancta Dei Catholica & Apostolica Ecclesia, & signatos, sive unctos primum Sancto Chrismate, & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures. Et eos signantes dicimus: *Signaculum doni Spiritus Sancti.* “

Catechumenorum usus probatus.

In secunda classe reponit Hæreticos, quorum Baptismum invalidum reputabant: „ Quicunque, ait Canon, ex his rectæ fidei adscribi volunt, ut Græcos admittimus: & primo quidem die ipsos Christianos facimus: secundo Catechumenos: deinde tertio exorcizamus sive adjuramus ipsos, ter simul in faciem eorum, & aures insufflando. Et sic eos catechizamus sive initiamus, & curamus, ut longo tempore versentur in Ecclesia, & audiant Scripturas, & tunc eos baptizamus. “

Canon præsenti Synodo adscribi nequit, est tamen antiquus.

Canonem hunc Synodo Constantinopolitanæ non posse adscribi indubitatis argumentis astruit Beveregius ad hunc Canonem: contendens admodum esse verisimile, nec alicujus Synodi Canonem esse: sed compendium aliquod Epistolæ ex Constantinopoli ad Martyrium Patriarcham Antiochenum circa annum 450. scriptæ: quam & è veteri MS. primus Græce & Latine edidit. Quo tempore huic Synodo adscriptus sit, incertum; saltem sæculo IX. tanquam Canonem hujus Synodi eum retulit Photius in suo Nomo-canone *tit.* 12. *c.* 14. ut proinde eo tempore, Græci eum pro tali indubie agnoverint.

Utque datetur, Canonem hunc esse Epistolæ illius compendium, nihilominus proderet rituum, & cæremoniarum, quæ in administratione Baptismi ex præscripto Ecclesiæ adhibentur, vetustatem, ostenderetque Hæreticorum impudentiam, ritus illos veneranda Patrum traditione ad nos perlatos contemnentes, & superstitionis arguere non verentes.

Canonibus subjicitur Symbolum Fidei, ab auctore vulgo dictum *Constantinopolitanum*; quod

Symbolum Constantinopolitanum quando in Missa cantari cœpit.

quod à sæculo VI. ad minus in aliquibus Ecclesiis etiam Occidentalibus, decantari cœpit, ut constat ex Canone 2. Syn. Toletanæ 3. an. 589. & à pluribus sæculis per universam Ecclesiam inter Missarum solemnia decantatur iisdem verbis, quibus ab hac Synodo editum fuit: excepta vocula de processione Spiritus Sancti: *Filioque:* quæ additio quo præcise tempore contigerit, incertum est. Illud constat, sub initium sæculi IX. additionem illam à Romana Ecclesia nedum fuisse receptam, sed etiam improbatam: nam anno 809. instantibus Missis sive Legatis Caroli Magni apud Leonem III. ut Symbolum cum additione *Filioque*, decantari posset, tenuit Pontifex et quærentibusque Legatis, num Constantinopolitani Patres non bene fecissent, si quatuor tantum addendo syllabas, tam pernecessarium Fidei Sacramentum cunctis deinceps sæculis perspicuum redderetur? Respondit Papa: Sicut non audeo dicere non bene fecisse, si fecissent, quia procul dubio sicut cetera, quæ vel omiserunt, scientes utique non tam humana, quàm Divina illuminati sapientia, fecerunt, ita quoque non audeo dicere istud eos nobis minus intellexisse, perpendisse cur dimiserunt vel cur dimissum, ne ultra omitteretur, sicut & cetera prohibuere. Tu, & tui videte, quid sentiatis de vobis. Nam & ego me illis non dico præferam, sed etiam istud absit mihi, ut coæquare præsumam. Tom. 7. Concil. pag. 1195.

Additio Filioque quo tempore facta?

Quin tamen postmodum hæc additio facta sit, & ab Ecclesia justa de causa fuerit probata, Ecclesiæ authoritas dubitari non sinit. Ut vel hinc doceamur, aliqua uno tempore merito, & justa ratione improbari, quæ alio tempore probantur. In quibus nimirum, non de Fide, sed de disciplina sola vertitur quæstio: uti in casu præsenti. Fatebatur quippe Leo III. Spiritum Sanctum à Patre *Filioque* procedere, at solum dubitabatur, num voculam *Filioque*, à Patribus Constantinopolitanis omissam, Symbolo addere conveniret, ipsum consequenter Symbolum aliqua ratione mutare.

CAPUT II.

De Veteri Codice Ecclesiæ Romanæ.

§. I.

Ecclesia ante Codicem Dionysianum editum sub finem V. sæculi, habuit Codicem Canonum diversum à Codice Orientalium.

Authoritate Concilii Chalcedonensis asseritur vetus Codex Ecclesiæ Romanæ.

POstquam Actione 16. Concilii Chalcedonensis pro asserenda prærogativa Episcopi Constantinopolitani ab Orientalibus, ex Codice Canonum lectus esset Canon 3. Constantinopolitanus, Lucentius Reverendissimus Episcopus Vicarius Sedis Apostolicæ dixit: „ Canones istius Synodi " (Constantinopolitanæ) „ in Synodicis constitutionibus non habentur.

Indicium haud obscurum, Lucentium habuisse Codicem diversum à Codice Orientalium, qui Canones Constantinopolitanos huic insertos, non continebat.

Ulterius, in eodem Concilio, & eadem Actione Paschasinus Reverendissimus Episcopus Vicarius Sedis Apostolicæ recitavit: „ 318. Sanctorum Patrum Canon 6. Quod Ecclesia Romana semper habuit Primatum: Teneat autem & Ægyptus, ut Episcopus Alexandriæ omnium habeat potestatem, quoniam & Romano Episcopo hæc est consuetudo, &c.

Postmodum Constantinus devotus Secretarius divini Consistorii, ex dato Codice ab Aetio Archidiacono Constantinopolitanorum Sanctissimæ Ecclesiæ recitavit: „ Regula sexta 318. SS. Patrum: Antiquæ consuetudines teneant in Ægypto ut Alexandrinus Episcopus omnium habeat potestatem; quoniam & Romano Episcopo hæc consuetudo est. "

Hinc manifestum est, alium fuisse Codicem, quo usus fuit Vicarius Sedis Apostolicæ, & alium, quo utebantur Græci: atque aliis verbis Canonem VI. Nicænum ex utroque Codice recitatum fuisse.

Idem astruitur testimonio Dionysii Exigui.

Et quid plura? Cum ipse Dionysius Exiguus asserat, se cohortatione quorundam, qui *confusione* pristini Codicis Romani offendebantur, inductum fuisse, ut novam translationem Canonum adornaret.

Nulli ergo dubium esse potest, quin ante Dionysii Exigui Codicem, qui sub finem sæculi V. primum confectus est, Ecclesia Romana alium Canonum Codicem proprium habuerit: qui Codex an hodie extet, quidque comprehenderit, item quid utilitatis ex ejus notitia hauriri possit, expendemus, si prius ejus notas, sive characteres notaverimus.

§. II.

Exhibentur characteres pristini Codicis Ecclesiæ Romanæ.

ALiquos Codicis illius characteres Paragrapho præcedenti prælibavimus.

Primus character.

Primum quidem, ut constat ex actis Concilii Chalcedonensis, in Codice Romanæ Ecclesiæ Canon VI. Nicænus legebatur cum his verbis: *Quod Ecclesia Romana semper habuit Primatum:* Atque hic primus character Codicis Romani, quo in Chalcedonensi usi sunt Vicarii Sedis Apostolicæ. Et quidem hic character merito ut specialissimus istius Codicis habetur: quia ut notat Vir eruditus Paschasius Quenellius, Nec in Textu Græco, nec in ulla alia versione, nec in ipso priori Codice Romano reperitur, ut dubium non sit, vel eam ex margine irrepsisse in Textum, vel à Romanæ Ecclesiæ Clericis aliisve esse additam, ne Romanæ dignitatis obliti esse SS. Patres viderentur. " Hæc ille, in Notis ad Canonem 20. Nicænum in Codice ab ipso evulgato.

Secundus.

Secundò, ex Actis Synodi Chalcedonensis habetur, quod tempore hujus Synodi, Canones Constantinopolitani Codici Romano non essent inserti: atque hic secundus Codicis illius character.

Tertius.

Tertiò, ex Dionysio Exiguo intelligimus, priscum Romanæ Ecclesiæ Codicem adeo magna confusione laborasse, ut ea plures Viri eruditi offensi, ipsum Dionysium ad novam Canonum collectionem sollicitaverint & induxerint.

Quartus.

Quartò, Canones Nicænos & Sardicenses, in prisco Codice Romano in unum fuisse confusos; sive Canones Sardicenses continua numerorum serie Canonibus Nicænis fuisse subjectos, & quasi pro iisdem reputatos, plura sunt quæ evincunt.

In primis scribit Innocentius I. ad Theophilum Alexandrinum: „ Si conscientiæ confidis, tuo quoque judicio accurre ad Synodum in Christo proxime celebrandam, & illic juxta *Nicæni Concilii Canones*, & Decreta contende: *alios quippe Canones Romana non admittit Ecclesia.* „ Item ad Clerum Populumque Constantinopolitanum scribit: Canonibus porro obsequendum esse scribimus, qui Nicæna sunt decreti; quos *solos* consectari decet Ecclesiam Catholicam, & juxta eos judicare. "

Si igitur fides Innocentio, *solos Canones Nicænos* noverat Ecclesia Romana: iisque *solis* utebatur, & tamen Canonum Sardicensium auctoritate usum fuisse Innocentium, ex pluribus ejus Epistolis constat. Signum admodum probabile, in Codice Ecclesiæ Romanæ eo tempore, Sardicenses Canones Nicænis ita fuisse subjectos, ut pro eisdem haberentur.

Confirmat hoc ipsum, factum Zosimi & Bonifacii Romanorum Pontificum in causa Apiarii Presbyteri Africani.

Sufficienter enim modo compertum est, Zosimum Pontificem per suos in Africam Legatos pro Canonibus Nicænis (quorum auctoritate provocationem Appiarii à Synodo Africana ad Romanum Pontificem tueri volebat) Canonem Sardicensem allegasse, & in eodem errore ejus successorem Bonifacium perstitisse.

Scio quidem Heterodoxos Zosimo & Bonifacio affectati mendacii, ac mediatæ imposturæ crimen procacibus verbis impingere; sed injuste & nimis temerarie. Si enim ex præmeditata fraude id actum fuisset, nequaquam credibile est, quod Bonifacius tam prompte, uti factum legitur, Legatos suos ad Orientales Ecclesias, pro conquirendis authenticis exemplaribus Concilii Nicæni misisset (quandoquidem dubitare non potuisset, si nimirum scivisset Canonem à se citatum non esse Nicænum, sed Sardicensem) ad fraudem detegendam, & se mendacii & imposturæ convincendum.

Nihil proinde verosimilius, quam erroneam illam citationem inde natam, ut & advertit Petrus à Marca, quod ea tempestate Canones Nicæni & Sardicenses in eodem volumine, nullo discrimine adhibito, sub titulo Canonum Nicænorum descripti essent.

§. III.

An Codex à Justello editus sit genuinus Ecclesiæ Romanæ pristinus Codex?

COdicem Canonum ante Codicem Dionysianum ab Ecclesia Romana confectum usque receptum eum esse, nonnulli existimant qui non ita pridem ex vetusto manuscripto Christophori Justelli, opera Henrici Justelli, & Guilielmi Voellii Tomo 1. Bibliothecæ Juris Canonici veteris, post Codicem Dionysianum luce donatus est.

Argumenta quæ probant non esse verum Ecclesiæ Romanæ Codicem.

Verum præter plurima, quæ in hac Canonum collectione occurrunt toti antiquitati ignota; ipsamque collectionis stupendam barbariem, hunc non esse pristinum Ecclesiæ Romanæ Codicem, evincunt Canon 28. Concilii Chalcedonensis; item Canones Constantinopolitani huic collectioni inserti.

Primum.

Quis enim credat, quod in Codicem Romanæ Ecclesiæ paulo post Concilium Chalcedonense relatus esset Canon, cui tanto vigore Vicarii Sedis Apostolicæ repugnatam?

Canones autem Constantinopolitanos, quos in Canonicis Constitutionibus non haberi dixerat Vicarius Sedis Apostolicæ, qua specie huic Codici insertos fuisse credemus? Et quod amplius est, in hoc ipso Codice de Canonibus Concilii Constantinopolitani I. dicitur: „ Hi
Secundum.
„ Canones expositi sunt ab Episcopis CL. con-
„ gregatis in unum Constantinopolim, quando
„ ordinatus est D. Nectorius Episcopus, con-
„ sulatu piissimi atque amatoris Christi Impe-
Tertium.
„ ratoris nostri Flav. *Marciani* Augusti 3. Ka-
„ lendas Novembris per gratiam Dei, & con-
„ stitutiones piissimorum & fidelium Imperato-
„ rum, una cum Sancta Synodo in Basilica
„ Sanctæ & Victricis Martyris *Euphemiæ*.

Quis porro nescit, Concilium hoc Constantinopolitanum habitum fuisse, imperante Theodosio seniore, adeoque ut minus 70. annis ante Marciani imperium? Quid deinde certius, quam Constantinopoli nullum fuisse templum S. Euphemiæ dicatum, sed Chalcedoni, atque in hoc Concilium Chalcedonense fuisse congregatum?

Hæc aliaque plura, quæ auctor Galliens de judiciis Episcoporum notat *cap.* 3. *art.* 3. sat evincunt, hunc nequaquam esse genuinum Codicem, quo Ecclesia Romana ante Dionysianum usa fuit: satque verisimilem esse Viri Eruditi Paschasii Quenellii conjecturam: „ esse
„ Græculi alicujus ad Latinam aspirantis, suum-
„ que in ea profectum periclitantis tentamen-
„ tum, prorsus Ecclesia Romana indignum.

§. IV.

Codex Quenellianus multos prefert pristini Codicis Romani characteres.

VIr singularis eruditionis, ac in re Canonica peritissimus Paschasius Quenellius Presbyter Oratorii, Tomo 2. operum S. Leonis evulgavit Codicem Canonum, cui hunc dedit titulum: CODEX CANONUM ECCLESIASTICORUM ET CONSTITUTORUM SANCTÆ SEDIS APOSTOLICÆ, *omnium, qui huc usque prodierunt* VETUSTISSIMUS & AMPLISSIMUS, *qui quidem in usu fuit in Ecclesia Romana Innocentio I. Zosimo, &c. ac Leone I. Pontificibus.*

Unde Codicem suum habuerit Quenellius.

Hunc Codicem se evulgasse asserit ex quodam manuscripto sibi ex Anglia transmisso, quod asservatur in Orielensi Collegio in Academia Oxoniensi. „ 600. fere annorum esse dicitur Codex
„ manuscriptus, ait Quenellius, cujus Apogra-
„ phum ad nos transmissum est: Sed ex Codice
„ alio longe *antiquissimo* descriptum est, uti tum
„ ex aliis, tum ex hac scribæ nota intelligitur,
„ quam descriptam habes Pag. 34. Codicis: *Iste*
„ *Codex transcriptus est ex vetustissimo exempla-*
„ *ri, quocirca de veritate scripturum, nec in isto*
„ *primo Capitulo Nicænorum Canonum, nec in*
„ *omnibus sequentibus aliquis dubitare debet, li-*
„ *cet aliter in novellis exemplaribus inveniatur.*

Hæc Quenellius, qui addit: Alterum istius collectionis exemplar manuscriptum 800. circiter annorum ac notæ optimæ, à se repertum esse in Bibliotheca Thuanea.

Tertium exemplar manuscriptum huic fere per omnia simile delitescere in Bibliotheca S. Vedasti Atrebati, ex iis, quæ Jacobus Pamelius & Alanus Copus, qui manuscripto illo se usos testantur, proferunt, credit Quenellius: è quorum trium exemplarium consonantia sui Codicis sinceritatem sufficienter probatam autumat: præsertim quia nullum fraudis, aut suppositionis indicium se offert.

Altera Codicis sui sinceritate, eum proprium fuisse Romanæ Ecclesiæ ostendere aggreditur Dissertatione 12. cap. 4. Tomo 2. Operum S. Leonis inserta.

Characteres pristini Codicis Romani huic Codici conveniunt.

Et quidem characteres pristini Codicis Ecclesiæ Romanæ superius positi, huic Codici non parum convenire haud diffiteri possumus.

Primò quidem, Canon VI. Nicænus in hoc Codice legitur, prout in Concilio Chalcedonensi à Vicario Sedis Apostolicæ lectus fuit: *Ecclesia Romana habeat*, aut *habuit primatum*: atque hunc esse Codicis Romani plane singularem characterem monuimus.

Secundò, in hoc Codice Canones Sardicenses sub uno titulo, ac numerorum serie Nicænis junguntur: ita ut nomine Synodi Nicænæ exhibeantur 46. Canones: qui rursus est pristini Codicis Romani specialis character.

Tertiò, Constantinopolitani à Codice hoc non quidem absunt, sed ita extra ordinem positi, & ad calcem rejecti, ut dubitari nequeat, quin post Synodum Chalcedonensem, cujus etiam Canonibus postponuntur, adjecti fuerint: ideoque tempore hujus Synodi in hoc Codice non haberentur; qui est tertius Codicis Romani character.

Quartò, confusio, qua pristinum Ecclesiæ Romanæ Codicem laborasse testatur Dionysius Exiguus, nec huic Codici deest. Nam quod translationem Canonum spectat, ea paraphrasi aliquot in locis similior est, quam translationi. 2. Quoad Canonum distinctionem & integritatem, aliqui omittuntur, ut vigesimus Nicænus & Gangrensis quartus; alii ejusdem Concilii in unum conflantur: quidam etiam nonnullorum Conciliorum miscentur aliorum Canonibus; quidam truncantur: quidam amplificantur. 3. Quantum ad ordinem, cum Conciliorum Decreta Pontificum Decretis misceantur, nec pro ætatis suæ

ordine collocentur, sed posteriora præponantur prioribus, topica œcumenicis. „ Neque tamen „ hæc confusio Codicis auctoritati detrahit quidquam: sua enim ratione hæc confusio nititur, nec ordine vacat ipsa ordinis perturbatio, inde nimirum orta, quod obscuriores quandoque Canonum regulæ luce paraphrasis indigerent: quod ante Chalcedonensem Synodum nullis nisi Nicænis Canonibus astringi se Romani existimaverunt, nec eis alias regulas admittere placuit, nisi quas Ecclesiæ suæ consuetudini ac moribus convenire consueverunt. Inde factum, ut eas aliqua immutatione facta suis usibus accommodatini, nec alio ordine digestæ reperiantur in Codice, quam serie temporis, per quod visum est, earum unasquasque in usum recipere.

Hæc aliaque, quæ ibidem summa eruditione, pro adstruenda Codicis sui cum pristino Codice Romano consonantia adducit Quenellius, admodum verisimile reddunt, hunc esse Codicem, quo ante Dionysium usa fuit Ecclesia Romana.

§. V.

Quæ in hoc Codice contineantur.

CODex, prout à Quenellio editus, constat 60. Capitulis, quæ in plura capita, vel Canones dividuntur, non quidem, ait laudatus author, quod omnes Codicis partes ejusdem esse ætatis credendæ sint, sed aliæ aliis antiquiores, & per succedentia ætatum intervalla additæ.

Prima Codicis ætas. Et quidem solis Nicænis Canonibus, & qui pro Nicænis habebantur, nimirum Sardicensibus, Codicem constitisse tempore, quo primum editus est, credit Quenellius: Et quidem hi soli Canones primum Codicis Capitulum, sive partem implent.

Primum Codicis incrementum. At sub Innocentii I. postrema tempora adolevisse Codicem; auctioremque Canonibus Carthaginensis Concilii factum autumat: cum videlicet suborta Pelagiana hæresis, majoris Romanam inter & Africanas Ecclesias commercii necessitatem fecit, ut indicat S. Augustinus lib. 2. ad Bonifacium cap. 3. atque hac occasione disciplina Africana Romanis amplius innotuit: Nam suis moribus accommodatam judicantes Romani Cleri Proceres, suam illam facere, ac proprii Codicis partem esse voluerant: & hac ætate secundum Capitulum primo accessit.

Secundum. „ Majores vires, ait Quenellius, sumpsit sub „ Innocentii Successore Zosimo: qui cum natione Græcus esset, patriarum legum amore captus, Græcos Canones Romana civitate donavit, tresque illas Synodos Ancyranam, Neocæsariensem & Gangrensem, quæ Carthaginensem in Codice excipiunt, Romanæ collectioni attexuit: " & Capitula III. IV. V. conficiunt.

Tertium. „ Virile robur adeptus esse mihi videtur, pergit Quenellius, post Zosimi mortem; Finita enim sub ejus Pontificatu Pelagianorum causa, quidquid de ea re vel scriptum erat, ad Romanum Pontificem ab Africanis Episcopis, vel his ab illo rescriptum, ac præterea Synodos adversus Pelagianos in Africa celebratas, placuit in Codice Romano reponi; adjunctis etiam Imperatoriis constitutionibus & præfectoriis edictis adversus eosdem Hæreticos datis: ut si forte aliquando pugnam adversus Catholicam doctrinam redintegrarent, vel illis Decretis subscribere, vel pœnis illic sancitis plecti juberentur.

Quartum. Ex his conflata sunt Capitula quindecim. His subnectuntur 4. Epistolæ Decretales Innocentii I. quibus varia magni momenti disciplinæ capita, fraterna Coepiscoporum suorum Exuperii, Victricii, Decentii & aliorum consultatione pulsatus secundum Ecclesiasticas regulas, ac Romanæ in primis Ecclesiæ normam explicat, confirmatque: quæ conficiunt Capitula 21. 22. 23. & 24.

Et hæc quidem omnia ante Leonis M. tempora Codici Romano apposita fuisse contendit Quenellius. „ Post Chalcedonense Concilium Leonis cura & solicitudine, verba sunt Quenellii, " uti ex ejus Epistolis non semel habemus collecta hujus Synodi gesta, Latine reddita, & in " unum Corpus collecta sunt. Quæ cum seorsim in scriniis servarentur, placuit tamen præcipua capita ex illis delibata Codici Romano " annecti, ut ad manum omnibus essent. " Et ea sunt quæ jacent in hoc Codice post Innocentii Papæ Epistolam ad Victricium, in Capite 25. 26. 27. & 28.

Quintum. Chalcedonensia monumenta sequuntur Epistolæ Siricii Papæ cum S. Ambrosii Rescripto, nec non Epistolæ Zosimi, Bonifacii & Cælestini Pontificum Romanorum, quæ Capitulis 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35 & 36. continentur. Has à Leone I. Codici fuisse insertas evincere studet Quenellius.

Sextum. Sequitur narratio quædam Eutychianorum, ubi de Dioscori & Acacii quoque damnatione tractatur; hancque narrationem una cum Epistolis Simplicii, Felicis, & Gelasii Pontificum Romanorum, ceterisque Incarnationem Domini attinentibus usque ad Capitulum 56. Gelasii tempore insertam esse Codici probabile est, inquit Quenellius.

Septimum. Quatuor Conciliorum Canones, qui omissi fuerant in anterioribus, Ephesini scilicet definitio, Antiocheni, Laodiceni & Constantinopolitani Decreta cum Thelensi Synodo, totum claudant Codicem. An eodem tempore addita, an diverso? Non liquet. Constantinopolitani saltem Canones post S. Gregorium Magnum subnexi sunt, ni fallor, Codici: ejus enim tempore huic esse insertos ut credamus, vetat Pontificis ejusdem testimonium (quod supra parte 2. cap. 1. §. 12. exhibuimus) asserentis, Constantinopolitanos Canones adhuc suo tempore receptos non esse. Hactenus Quenellius, qui insuper ad Dissertationem XV. nos remittit, ut de Thelensi Synodo, quæ Capitulum finale Codicis conficit, quid sentiendum sit, intelligamus. Enim vero, cui eam pervolvere libuerit, fatebitur solidissimis rationibus adstructum, Synodum hanc una cum Epistola Siricii Papæ adjuncta esse meram fabulam, merumque commentum: atque à quopiam imperito consarcinatore, putidum pannum Codici assutum fuisse.

Hæc sunt, quæ per Capitula sexaginta distincta Codicem hunc Romanum constituunt; variisque succedentibus ætatibus, pro re nata, Codici annexa fuere, ut latius in Dissertatione sua 12. de hoc Codice erudite prosequitur laudatus Quenellius; nunc quid utilitatis rei Canonicæ ex Codicis hujus notitia accedere possit, paucis videamus.

§. VI.

Quæ possit esse Codicis hujus utilitas?

Codicis utilitates. SI Codex à Quenellio publici juris factus, is ipse sit (uti sat plausibiliter adstruit ejus Dissertatio 12.) quem sibi confecit Ecclesia Romana statim atque scripto jure & ipsa administrari cœpit, & Ecclesias ad suam ordinationem pertinentes regere; & quo usque ad Dionysiani Codicis receptionem perpetuo usa fuit, vel hoc antiquitatis Ecclesiasticæ, & Canonicæ disciplinæ titulo Studiosus intelliget, quo in pretio hoc opus habendum sit.

Prima Codicis utilitas. Codex quippe ille, primum ex solis Nicænis Sardicensibusque Canonibus conflatus, ac variis per succedentes ætates accessionibus auctus, ducentorum beatioris illius ævi annorum disciplinam repræsentabat.

Secunda. Præterea ex versione Canonum Græcorum, quæ hoc Codice repræsentatur, Ecclesiæ Romanæ disciplina innotescet; dum aliquos ab ea rejectos docet, alios mutatos suoque accommodatos usui; (uti circa Canonem 10. Ancyranum contigisse infra ad collectionem Martini Bracarensis observabimus) quod ex versione Dionysii obscurum

ma-

manet: quippe qui Canones ad fidem Græci textus transtulit; nulla, aut modica habita ratione receptæ ab Ecclesia disciplinæ.

Tertio. Denique præter alia, quæ utilitatem Codicis mirifice commendant, „duo sunt, ait Doctissimus hujus Codicis evulgator in præfatione operibus S. Leonis præfixa, quæ Ecclesiæ Romanæ Studiosos (Ecquis porro hujus studiosus non sit, si Catholicus,) & antiquitatis Ecclesiasticæ amatores magis afficient. Unum, quod ope hujus Codicis dignoscitur, quæ, quove tempore Orientales Synodi in usum receptæ fuerint in Ecclesia Romana, quo Antiocheni Canones, Constantinopolitani, Africani, & si qui alii in controversiam vocantur.

Quarto. Alterum est, ex eodem Codice repelli ac funditus convelli impudentem calumniam, quam famosi illi Magdeburgenses Centuriatores adversus Sanctissimos Pontifices Romanos Zosimum, Bonifacium & Cælestinum sceleratissime struxerunt; cum eos palam & publice traducunt, velut Nicænorum Canonum *Adulteratores*, *falsatores & corruptores:* quasi per immane scelus & impietatem, ac furiosam ambitionem, à Zosimo Papa *sciente ac volente* suppositi sint Sardicenses Canones pro Nicænis, cum illos sub Nicænorum nomine Carthaginensi Concilio per Legatos suos obtulit in celebratissima illa Apiarii Presbyteri causa: In qua nefaria Decretorum Nicænorum adulteratione pervicaciter perstiterit Bonifacius, homo ambitiosus, inquiunt, & impius, ac pertinaciter perseveraverit Cælestinus; licet Africanam Synodum veriora exemplaria Nicænorum Canonum Constantinopoli & Alexandria accepisse, ac sceleratam fraudem falsificatorum Canonum detectam esse probe sciret. Certa erit deinceps ex Codicis inspectione non dicam modo apud Catholicos, sed & apud quosvis non desperatæ Conscientiæ homines, & scelerata hominum mente corruptorum protervia, & sinceritas candorque Episcoporum Romanorum, qui quod acceptum à majoribus in suo Codice legebant, bona fide protulerunt: quos eam ob rem ignorantiæ accusari non possis, quin Africanos Episcopos, Orientales, ac plerosque Occidentales pariter insimulas, quibus vel nullatenus vel obscure admodum innotuerant Sardicenses Canones ac Nicænorum numerus, de quo ad nostram usque ætatem perseveraverit eruditorum controversia.

Hæc utilitas facile patebit, si attendatur, ex hoc Codice intelligi, quod supra notavimus, Canones Sardicenses in Codice Romano cum Nicænis fuisse confusos: Ideoque Pontifices in citandis dictis Canonibus secutos fuisse bona fide suum Codicem.

Hæc abunde satis astruunt, quantopere notitia pristini Codicis Romani; tum ad illustrandam Canonicam scientiam, tum ad illustrandas alias inter eruditos hodiedum motas quæstiones conducere possit: Ut proinde nullatenus inutilis reputandus sit labor, qui in assequenda hujus Codicis notitia, eoque revolvendo intenditur.

Cur Canones hoc Codice contenti non referantur, & explanentur. Cur autem Canones, aliaque in hoc Codice contenta singulatim referre & explanare omiserim, in causa est, quod Canones disciplinam spectantes tum in Codice *Ecclesiæ universæ*, de quo Capite præcedenti, tum in Codicibus subsequentibus rursus occurrant: ac præsertim in eo Codice, quem Ecclesia Romana hoc Codice abdicato circa sæculum VI. recepit; & multis postmodum sæculis constanter retinuit, nimirum Dionysii Exigui: De quo Codice parte sequenti cap. 1. agemus.

CAPUT III.

De Veteri Codice Ecclesiæ Africanæ.

§. I.

A quibus hic Codex evulgatus.

Justelli editio. CODICEM Canonum Ecclesiæ Africanæ è vetusto quodam manuscripto sub initium currentis sæculi Græce & Latine publicavit, notisque illustravit Christophorus Justellus; eumque Tomo priori Bibliothecæ Juris Canonici veteris inseruerunt Guilielmus Voellus, & Henricus Justellus Christophori Filius.

Binii editio. Codicem hunc in quatuor partes dissectum, nullo servato numero, aut quod pejus est, omnino perturbato tenore, suæ Conciliorum collectioni inseruit Severinus Binius, uti observat

Labbei editio. P. Philippus Labbæus: qui ipse in sua Conciliorum editione Tomo II. „integrum Codicem illum non intercisum, neque in varia veluti membra discerptum, atque ad Justellianam utramque editionem anni 1614. in 8. & 1661. in folio, & manuscriptos nonnullos Codices sedula cura diligenter exactum (verba ejus sunt) exhibuit."

Editio Dionysii. Adhæc, Dionysius Exiguus sub finem sæculi V. aut initium VI. novam collectionem Canonum adornans, hunc Ecclesiæ Africanæ Codicem sub titulo *Synodi apud Carthaginem Africanorum*, eadem serie & modo, quibus apud Justellum, & Labbeum prostat, retulit: adeo, ut hic Codex totus Dionysiano Codici eodem pene ordine, & verbis insertus habeatur.

Codex primum Latine compositus in Græcum versus & a Græcis receptus. Denique Canones Africani, aliaque Synodorum acta, quæ hunc Codicem conficiunt, ab auctoribus seu conditoribus primum *Latine* edita (ut docte ac nervose probat Christophorus Justellus in præfatione ad hunc Codicem) postea in Græcum versa, ab Orientalibus in Codicem Canonum sub nomine *Concilii Carthaginensis* recepta, & à Synodo Quini-Sexta Canone II. probata sunt: Adeo ut integer hic Codex in Corpore Canonum Ecclesiæ Græcæ hodie exstet, à Balsamone, Zonara, aliisque Canonum commentatoribus cum reliquis Canonibus notis illustratus.

§. II.

A quo hic Codex confectus, & quo tempore.

An hic Codex ante Concilium Carthag. VI. Ann. 419. fuerit notus. IN Concilio Carthaginensi VI. habito 25. Maji anno 419. cui una cum Sedis Apostolicæ Legatis interfuere 217. Africani Episcopi, è quorum numero erat S. Augustinus, cum quæstio incidisset; num Canones à Zosimo Papa sub nomine Canonum Nicænorum Concilio exhibiti & prælecti, revera essent Canones Niceni, resolutum fuit, ut in hoc plenario Africæ Conventu Canones Nicæni juxta fidem exemplaris, quod Cæcilianus è Synodo Nicæna redux in Africam attulerat, una cum Canonibus & actis Conciliorum, quæ in Africa post Concilium Nicænum, præsertim sub Aurelio Carthaginensi Episcopo, celebrata fuerant, recitarentur.

Post relatam hanc Patrum resolutionem dicitur in Actis Concilii: „Daniel Notarius, Nicæni Concilii professionem, vel ejus statuta recitavit in Concilio Africano." Et ad calcem Canonis 33. scribitur: „Recitata sunt etiam in ista Synodo diversa Concilia universa Provinciæ Africæ transactis temporibus Aurelii Carthaginensis Episcopi celebrata."

Justellus in sua ad hunc Codicem præfatione relatis his verbis, subdit: „Quæ quidem Concilia XVII. numero ubi recensentur, ex quibus hic Codex compositus est. Deinde sequitur altera Sessio ejusdem Synodi Carthaginensis 3. Kalendas Junii habita, & Epistola Synodica die sequenti ad Bonifacium Pontificem Romanum scri-

„ scripta. Ex his planum est, ante prædictum „ Carthaginense Concilium, hunc Codicem in „ Africa esse receptum, atque postea in illo „ Concilio probatum, & 217. Episcoporum „ Diœcesis Africæ authoritate confirmatum, ut „ ipsa acta Synodalia testantur. “ Hæc ille.

Supponit ergo Justellus, Codicem Ecclesiæ Africanæ à se editum, ante dictum Carthaginense Concilium fuisse concinnatum; & in ipso Concilio relectum ac probatum. Sane haud crediderim, Codicem hunc ea forma, qua nunc extat, ante hoc Concilium in Africa fuisse notum; cum nec Ferrandus Diaconus Dionysio antiquior, nec alius ullus ante Dionysium, qui sub finem sæculi V. vixit, ejus meminerit.

Neque etiam in Actis refertur, Codicem Canonum relectum fuisse, sed *recitata esse diversa Concilia universæ Provinciæ Africæ, transactis temporibus Aurelii Carthaginensis Episcopi celebrata:* quæ verba nullatenus innuunt Concilia illa in unum Codicem ab Ecclesia Africana jam receptum collecta fuisse.

Codex Africanus non comprehendit omnia in Concilio Carthag. VI. recitata & probata.

Quinimo nec illud crediderim, Codicem Canonum, quem sub titulo *Concilii Carthaginensis* suæ collectioni Canonum Dionysius inseruit; quemque Justellus, & post ipsum R. P. Labbeus Græce & Latine exhibuere; & Ecclesia Orientalis Sæculo VII. crediderim; hunc, inquam, Codicem haud crediderim comprehendere, & exhibere omnia Conciliorum Acta, quæ in Concilio Carthaginensi fuere recitata, & Actis inserta: sed Dionysium ex omnibus illis Canonibus ac Conciliorum Actis, sua auctoritate Collectionem aliquam adornasse, omissis iis, quæ sibi pro disciplina Ecclesiæ minus utilia aut necessaria videbantur; aut suæ collectioni jam ante inserta erant: Adeo, ut Codex à Dionysio concinnatus, compendium aliquod sit eorum, quæ in Conventu hoc 217. Episcoporum recitata, & probata fuere.

Collector hujus Codicis fuit Dionysius Exiguus.

Ne vero hæc gratis, ac sine fundamento asserere videamur, pauca ex ipso Codice, prout apud Dionysium extat, delibabimus.

Postulaverat Aurelius Carthaginensis Episcopus non solum, ut recitaretur Nicæni Concilii Professio Fidei, sed etiam ejusdem Concilii statuta. Dionysius vero relata Fidei professione, simpliciter subjungit: *Statuta quoque Nicæni Concilii in 20. Capitulis similiter recitata,* SICUT, ait, IN SUPERIORIBUS INVENIUNTUR ADSCRIPTA. En Dionysio sufficit breviter referre, statuta Nicæni Concilii recitata esse, sed ea prout relecta fuerant, referenda non putavit, eo quod in capite suæ collectionis ex ea, quam ex Græco fecerat versione, jam extarent.

Huc quoque alludit ipsius Dionysii post relictas Cyrilli Alexandrini, & Attici Constantinopolitani ad Africanas Epistolas, subjecta annotatio: *Huic Symbolo Fidei,* ait, *etiam exemplaria Statutorum ejusdem Concilii Nicæni à memoratis Pontificibus annexa sunt,* SICUT SUPERIUS *per omnia continentur;* QUÆ NOS HIC ITERUM CONSCRIBI NECESSARIUM NON ESSE CREDIDIMUS.

Nonne hæc clamant, Canonum, & Actorum collectorem fuisse hominem privatum, qui omissis iis, quæ necessaria sibi non videbantur, sua auctoritate Canones Actaque Conciliorum Africanorum in unum collegit? Quod & inde clarius elucescit; quod loquens de Concilio Africano anni 405. dicat: *Hujus Concilii gesta ideo non ex integro descripsi, quoniam magis ea, quæ in tempore necessaria fuerunt, quam aliqua generalia constituta sunt, sed ad instructionem studiosorum, ejusdem brevem collectionem digessi.*

Quid evidentius, quam hunc Codicis collectorem non integra Conciliorum Acta voluisse referre; sed studiosorum utilitati, ac commoditati præcipue consulere studentem, quæ utiliora credidit duntaxat colligere, & proponere?

Hæc itaque sufficienter evincunt, Codicem seu collectionem Canonum Ecclesiæ Africanæ, prout hodie extat, & à Dionysio suo Codici fuit annexa, non fuisse in eadem forma & modo in Concilio Carthaginensi VI. probatam: neque in illo contineri omnia Conciliorum Acta à Patribus illius Concilii relecta, & probata.

Illud interim non gravate admisero, Dionysium habuisse Acta, & Canones à Concilio Carthaginensi VI. partim primum edita, partim probata, & confirmata; atque ex iis excerpsisse; quæ rei Canonicæ, ac disciplinæ Ecclesiasticæ promovendæ aptiora judicavit: eaque omnia sub nomine unius *Concilii Africani* promulgasse; quasi unius ejusdemque Concilii, propter approbationem, censeri deberent.

Dionysius Canones Africanos interdum in compendium redegit quo obscurior redditur sensus.

Quin & Dionysius brevitati consulens, non tantum Conciliorum Acta, sed & ipsos Canones nonnunquam in compendium redegisse; quin & interdum plures in unum conflasse videtur; quo vel alius, vel obscurior Canonis sensus subinde redditur. Quapropter, licet Canones hujus Codicis juxta editionem Dionysii simus relaturi, alias tamen Canonum horum editiones & lectiones, quæ plures hodie extant, ubi eas illustrandis Canonibus servire posse videbimus, assumere non prætermittemus.

Adhæc, cum in hoc Canonum Codice reperiantur non pauci, qui non tam disciplinam, quam particularem inter certos Episcopos, vel Ecclesias; aut Catholicos inter & Donatistas controversiam aut quæstionem narrant, & decidunt, eos, utpote rei Canonicæ, præsertim hodiernæ, parum aut nihil subservientes, vel plane omittemus, aut verbo, quid eis contineatur, indicabimus: Præcipue si eorum nulla à Gratiano mentio facta sit. Illorum quippe qui in Decreto Gratiani habentur rationem particularem habendam esse duximus: utpote qui & in scholis juventuti præleguntur; & à Canonistis amplius revolvuntur, & examinantur.

§. III.

Quæ Codicis hujus auctoritas.

TAmetsi non credamus cum Justello, Beveregio aliisque, hunc Canonum Codicem, ut hodie extat, in Concilio Carthaginensi VI. 217. Episcoporum fuisse recitatum, ac probatum, sed eum à Dionysio Exiguo sub finem sæculi V. fuisse concinnatum supponamus; quia tamen Dionysius hanc suam collectionem ex Canonibus Actisque Conciliorum, quæ in dicto Concilio Carthaginensi vel primum edita, vel relecta probataque sunt, concinnavit, etiam sano sensu dici potest, hunc Codicem à Concilio Carthaginensi fuisse probatum: quatenus nimirum compositus, & concinnatus fuit ex Canonibus Actisque à dicto Concilio comprobatis.

Hic Codex ab Ecclesia Romana receptus.

Quæ sane approbatio tam illustris Conventus 217. Episcoporum, quantam huic Codici, ac Canonibus, disciplinæque in eo exhibitis, auctoritatem conciliet, nemo non intelligit.

Ulterius, cum hic Codex integer Codice Canonum Dionysii Exigui contineatur; ipsaque Ecclesia Romana (ut infra videbitur) hunc Dionysianum probaverit, ac receperit, etiam & hunc Africanum probasse, ac recepisse dicenda est. Unde de Canonibus Africanis notant Correctores Romani: *Eos Ecclesia Romana probasse videtur, quando* IN CODICEM CANONUM *referendos curavit.* Ad Can. 1. dist. 20.

Ecclesia Orientalis illum etiam recepit.

Nec tantum Ecclesiam Romanam, sed & Orientalem hunc Codicem suscepisse, supra notavimus: dum illum è Latino in Græcum versum, sub nomine *Synodi Carthaginensis*, in suum Codicem retulit: & in Synodo Quini-Sexta cum reliquis Codicis sui Canonibus probavit.

Quomodo hæc universalis Ecclesiæ receptio intelligenda.

Hanc tamen Canonum Africanorum receptionem, sive ab Ecclesia Romana, sive Orientali non ea latitudine intelligere oportet, quasi Ecclesia Romana, aut Orientalis omnem plane in illis exhibitam disciplinam servassent; aut pro sua agnovissent; sed quod horum Canonum disciplinam

nam

nam probaverint in his, in quibus Ecclesiæ Romanæ, aut Orientalis contraria non esset disciplina; quamque mutari, nec Ecclesiæ Romanæ, nec Orientalis conditio, aut status permittebat: Quemadmodum omnes Ecclesiæ Latinæ auctoritatem Decretalium Gregorii XI. admittere dicuntur, licet non ubique, ob particulares quorundam Ecclesiarum & Provinciarum consuetudines & jura, omnis in illis contenta disciplina sit recepta, usuque servetur.

Hinc interim abunde colligi potest, non mirum, si horum Canonum magna fuerit in Ecclesia authoritas, quibus & Latinæ & Orientalis Ecclesiæ accessit consensus.

De his itaque eo ordine, quo in Codice extant, acturi, primum 33. Canones, qui Concilio Carthaginensi VI. adscribuntur, & primo loco in Codice referuntur, exhibebimus; & notis ac reflexionibus quibusdam illustrare conabimur.

§. VI.

Canones Concilii Carthaginensis VI. Sessione I. editi.

Canones 20. tantum a Nicæna Synodo editi.

POst recitatum Symbolum Nicænum, nec non ejusdem Synodi Canones 20. Aurelius Episcopus Canone I. dicit: „ Hæc ita apud nos habentur exemplaria statutorum, quæ tunc Patres nostri de Concilio Nicæno secum detulerunt, cujus formam servantes, hæc quæ sequuntur constituta, firmata à nobis custodientur.

Hæc luce meridiana clarius probant, ab Episcopis Africanis è Concilio Nicæno reducibus, non fuisse allatos nisi 20. Canones, ut ab illa Synodo editos, ut consequenter vel hinc probetur: Nicænam Synodum plures, quam 20. Canones non edidisse; uti fusius supra probavimus.

Ratio convocandi Concilia.

Canone II. Universum Concilium dixit: Deo propitio pari professione, fides Ecclesiastica, quæ „ per nos traditur in hoc cœtu glorioso, primitus confitenda est: tunc demum ordo Ecclesiasticus singulorum, & omnium conservandus. Ad corroborandas autem Fratrum & Coepiscoporum nostrorum nuper promotorum mentes, ea proponenda sunt, quæ à Patribus certa dispositione accepimus, ut Trinitatis, quam nostris sensibus consecratam tenemus, Patris & Filii & Spiritus Sancti unitatem, quæ nullam noscitur habere differentiam: sicuti dicimus, ita Dei populos instruamus. Item ab universis Episcopis nuper promotis dictum est: Plane sic accepimus, sic tenemus, sic docemus fidem Evangelicam cum vestra doctrina sequentes.

Extat hic Canon in Concilio, vulgo Carthaginensi II. ostenditque, causam congregandi Concilia esse, stabilire & exponere fidem, & formare Ecclesiæ disciplinam.

Fidei articuli ex ante traditis hauriendi.

Adhæc evidens est ex hoc Canone, in Fidei explanatione, Patres traditionis rationem habuisse, illudque solum tanquam Fide credendum proposuisse, quod ipsi à Majoribus suis traditum acceperant.

Continentia Episcoporum, Presbyterorum & Diaconorum.

Canone II. Aurelius Episcopus dixit: „ Cum in præterito Concilio de continentia & castitatis moderamine tractaretur: gradus isti tres, qui constrictione quadam castitatis per consecrationes adnexi sunt, Episcopos, inquam, Presbyteros & Diaconos, ita placuit, ut condecet sacros Antistites, ac Dei Sacerdotes, nec non & Levitas, vel qui Sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus, quo possint simpliciter, quod à Domino postulant, impetrare, ut quod Apostoli docuerunt & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus.

Canone IV. Faustinus Episcopus Ecclesiæ Potentinæ, Provinciæ Piceni, Legatus Romanæ Ecclesiæ dixit: „ Placet, ut Episcopus, Presbyter, & Diaconus, vel qui Sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes ab uxoribus se abstineant. Ab universis Episcopis dictum est: Placet, ut ab omnibus pudicitia custodiatur, qui Altari inserviunt.

Ex his Canonibus tria elicimus. Primum, eo tempore, Episcopos, Presbyteros, & Diaconos lege castitatis vi suæ ordinationis constrictos fuisse.

Cur Sacerdotes oporteat esse in omnibus continentes.

Secundò, ex his discimus, cur Ecclesiæ Ministros oporteat in omnibus esse continentes; nimirum, ut possint simpliciter, quod à Domino „ postulant, impetrare. Sunt hi namque, ait Zonaras, inter Deum & homines intercessores, qui Numen ceteris hominibus conciliantes, fidelibus salutem, universoque terrarum Orbi pacem deposcunt. Si se igitur in omni virtutum genere, inquit, exerceant, Deumque proinde fidenter alloquantur, ita prorsus ab eo, quæ postulaverint, impetrabunt: at si libere loquendi facultate ipsimet destituantur, quo pacto deprecatoris munus obire pro aliis queant.

Lex continentiæ non hic primum inducta.

Tertiò. Evincit Zonaras Canone II. hanc continentiæ legem non à Concilio Carthaginensi primum constitutam, sed à Patribus Africanis, quod ab Apostolis traditum, & ab ipsa Antiquitate servatum est, conservatum fuisse.

Refert hos Canones Gratian. *dist.* 32. *Can.* 3. & *dist.* 84. *Can.* 3. ex Concilio Carthag. II.

Cur puellarum consecratio Episcopis reservato.

Canone VI. Ab omnibus Episcopis dictum est: „ Chrismatis confectio, & puellarum consecratio, à Presbyteris ne fiat: vel conciliare quemquam in publica Missa Presbytero non licere.

Antiqui moris fuit, inquit Zonaras, puellas, quæ virginitatem profiterentur & castimoniam voverent, in templo sistere, quas Episcopi adhibitis precationibus, veluti Deo dicatas, consecrabant: earumque custodiæ & institutionis, postquam à parentibus secessissent, curam ipsi suscipiebant.

Quid hic sit conciliare pœnitentem?

Conciliare pœnitentem in publica Missa, idem esse, credit Vir eruditus Gabriel Albaspinæus ad *Can.* 3. *Concilii Carthag. II.* quod conciliari altario, sive Sanctissimo Sacramento: cui suffragatur, quod apud Balsamonem & Zonaram Canon ita legatur: *Nec aliquem publico rei sacræ mysterio reconciliare Presbytero liceat.*

Solertii enim judicio est opus, ait rursus Zonaras, ut, an ex animo doleat, qui peccavit, & satis supplicii luerit, investiges; ad quæ providenda minus idoneus forte Sacerdos fuerit.

Refert hunc Canonem Gratian. 26. *quæst.* 6. *Can.* 1. ex Syn. Carthag. II.

Canone VII. Aurelius Episcopus dixit: „ Si quisquam in periculo fuerit constitutus, & reconciliari divinis altaribus petierit: si Episcopus absens fuerit, debet utique Presbyter consulere Episcopum, & sic periclitantem ejus præcepto reconciliare; quam rem debemus salubri consilio roborare. Ab universis Episcopis dictum est: Placet, quod Sanctitas vestra necessario nos instruere dignata est. Gratian. 26. *quæst.* 6. *Can.* 5.

De quo periclitante agatur?

Hæc verba, *reconciliari sacris altaribus*, dilucide evincunt, hic agi non de quovis fideli periclitante, sed de *pœnitente*; id est, qui in statu pœnitentiæ juxta temporis illius disciplinam versabatur; sive de eo, qui nondum *altario* sive Sacramento esset *reconciliatus*; adeoque jus plenæ communionis non habebat.

Quæ maxima, & minima reconciliatio?

Adhæc jam relata verba innuunt *maximam reconciliationem*, quæ *reconciliatio altaris* dicitur, ait Albaspinæus ad Canonem IV. Concilii Carthaginensis II. „ hoc est Sanctissimo Sacramento, quod omnes testantur Canones: Quod enim attinet ad minimam reconciliationem, pergit Albaspinæus, id est ad simplicem absolutionem & communionem, eam omnes Presbyteri in-

„ con-

„ consulto Episcopo in necessitate conferre poterant: maximam vero, quæ in administranda Eucharistia posita erat, vel in necessitate „ solus Episcopus.

Criminosi ad accusationem Episcoporum non admittendi.

Canone VIII. Aurelius Episcopus dixit: „ Placet Charitati Vestræ, ut is, qui aliquibus sceleribus irretitus est, vocem adversus majorem natu non habeat accusandi. Ab universis Episcopis dictum est: si criminosus est, non admittatur, placet.

Quæ hoc Canone continentur latius prosequitur & explicat Canon VI. Constantinopolitanus supra relatus, & expositus. Hoc unum notandum, per *Majores natu* hic Episcopos intelligi: Unde apud Græcos pro verbis, *Majores natu*, ponitur, *Patres*.

Ab uno Episcopo excommunicatus ab alio in communionem recipiendus non est.

Canone IX. Augustinus Episcopus Legatus Provinciæ Numidiæ dixit: „ Hoc statuere dignemini, ut si qui forte merito facinorum suorum ab Ecclesia pulsi sunt, & sive ab aliquo Episcopo vel Presbytero fuerint in communione suscepti, etiam ipse pari cum eis crimine teneatur obnoxius, refugientes sui Episcopi regulare judicium. Ab universis Episcopis dictum est: Omnibus placet. “ Grat. 11. *quæst.* 3. *Can.* 29.

Renovatur hoc Canone Decretum Canonis V. Nicæni; cujus notas consule.

Canone X. Alypius Episcopus Legatus Provinciæ Numidiæ dixit: „ Nec illud prætermittendum est, ut si quis forte Presbyter ab Episcopo suo correptus, tumore vel superbia inflatus putaverit separatim sacrificia Deo offerenda, vel aliud erigendum altare, contra Ecclesiasticam fidem, vel disciplinam, crediderit: “ non exeat impunitus. Valentinus primæ Sedis Numidiæ dixit: „ Necessario disciplinæ Ecclesiasticæ, & fidei congrua sunt, quæ frater noster Alypius prosecutus est: proinde quid videatur vestræ dilectioni, edicite.

Canone XI. Ab universis Episcopis dictum est: „ Si quis Presbyter à Præposito suo correptus fuerit, debet utique apud vicinos Episcopos conqueri, ut ab ipsis ejus causa possit audiri, ac per ipsos suo Episcopo reconciliari: quod nisi fecerit, sed superbia (quod absit) inflatus, secernendum se ab Episcopi sui communione duxerit, ac separatim, cum aliquibus schisma faciens, sacrificium Deo obtulerit, anathema habeatur, & locum amittat: ac si querimoniam justam adversus Episcopum non habuerit, inquirendum erit.

Hi duo Canones, tum apud Græcos, tum in Concilio Carthaginensi II. unum Canonem conficiunt; idque, ut apparet, concinnius: Cum prior duntaxat propositionem, & posterior Concilii resolutionem contineat.

Deinde in Concilio Carthaginensi II. post hæc verba Canonis posterioris, *Anathema habeatur, & locum amittat*, additur: „ Nihilominus & de civitate & congregatione, in qua fuerit, longius repellatur, ne vel ignorantes, vel simpliciter viventes serpentina fraude decipiat, quoniam secundum Apostolum: *Ecclesia una est, una fides, unum baptisma*.

Episcopis non obedientes schisma induunt.

Ex his Canonibus rursus disce, Episcopos à Synodo Provinciali fuisse judicatos; nec tantum habitos fuisse schismaticos, qui à Sede Apostolica se separabant; sed & eos, qui in causa fidei, aut etiam disciplinæ Episcopo recalcitrantes, ei procaciter obedire nolebant, & ab ejus se communione separabant.

Canone XII. Felix Episcopus dixit: „ Suggero, secundum statuta veterum Conciliorum, ut si quis Episcopus (quod non optamus) in reatum aliquem incurrerit, & fuerit ei nimis necessitas; non posse plurimos congregare, ne in crimine remaneat, à duodecim Episcopis audiatur, & Presbyter à sex Episcopis cum proprio suo Episcopo audiatur, & Diaconus à tribus. Grat. 15. *quæst.* 7. *Can.* 4.

Sed dicet quis, quomodo hic Canon requirit sex Episcopos ut judicetur Presbyter, & tres ut Diaconus; cum juxta Canonem IV. Antiochenum, Presbyteri & Diaconi à solo suo Episcopo judicari debeant? Respondet Zonaras, Canonem Antiochenum procedere in prima instantia; hunc vero in secunda: dum scilicet Presbyter, aut Diaconus de sententia Episcopi queritur. Hæc enim querela juxta Canones coram Synodo Provinciali quidem esset instituenda; at si Synodus convenire nequeat, permittit præsens Canon, ut querela Presbyteri a sex, Diaconi vero à tribus, assistente proprio Episcopo, examinetur: atque de hoc solo casu Canonem loqui, legenti manifestum est.

Conciliatio Canonis cum Canone IV. Antiocheno.

Insuper observandum, in Concilio Carthaginensi II. legi *à sex Presbyteris, & tribus Diaconis:* consequenter tantum de judicio Episcopi hoc Canone tractaretur; quam lectionem in multis etiam manuscriptis Gratiani exemplaribus occurrere, monent Correctores ad citatum locum Gratiani.

Illud autem, *ne Episcopus in crimine maneat*, id est, ait Zonaras, ne dum ambigua ejus “ innocentia est, tanquam accusationi obnoxius, “ à populo, cui præest, despiciatur. “

Verba præcedenti Canoni jungenda.

Canone XIII. Aurelius Episcopus dixit: „ Quid ad hæc dicit Sanctitas vestra? ab universis “ Episcopis dictum est, à nobis veterum statuta debere servari. “ Hæc verba tanquam à Genedio dicta, in Concilio Carthaginensi claudunt Canonem præcedentem: idque, ut apparet, conformius textui: Nam si recte attendatur, præcedens Canon resolutionem Synodi non exhibet, sed solam propositionem.

Post hæc apud Dionysium sequitur: „ Sicuti & inconsulto Primate cujuslibet Provinciæ “ tam facile non præsumant multi congregati “ Episcopi Episcopum ordinare: nisi necessitas “ fuerit, tres Episcopi, in quocunque loco “ sint, ejus præcepto ordinare Episcopum de- “ bebunt: & si quis contra suam professionem, “ vel subscriptionem venerit in aliquo, ipse se “ honore privabit. “

Sensus Canonis ex Concilio Carthaginensi II. elucidatur.

Fatendum est, Canonem hunc à Dionysio obscure esse expressum: & ut apparet, non ad verbum relatum. Et quidem in Concilio Carthaginensi sententia Canonis fusius clariusque exprimitur: estque hæc Canonis summa: Ut inconsulto Primate cujuslibet Provinciæ, tam facile nemo præsumat, licet cum multis Episcopis Episcopos ordinare. Si autem necessitas fuerit, tres Episcopi cum Primatis præcepto ordinare debeant Episcopum.

Hic Canon sic expressus coincidit cum Canone IV. Nicæno, eumque renovat. Atque ita intelligitur, qua ratione cohæreat cum præcedenti, in quo dictum erat: *Veterum statuta debere servari:* Hoc unum nota, *Primatem* Provinciæ hic eundem esse cum Metropolitano, de quo Canone IV. Nicæno; uti notum est, & monent Balsamon, Zonaras, aliique Græci.

Canon XV. tria diversa disciplinæ puncta proponit. Primum, „ Ut quisquis Episcoporum, “ Presbyterorum & Diaconorum, seu Clericorum, cum in Ecclesia ei fuerit crimen institutum, vel civilis causa fuerit commota: Si relicto Ecclesiastico judicio, publicis judiciis “ purgari voluerit, etiamsi pro ipso fuerit prolata sententia, locum suum amittat, & hoc in “ criminali: in Civili vero perdat quod evicit, “ si locum suum obtinere maluerit.

Clausula Canoni adjecta.

Refert hanc partem Grat. 2. *quæst.* 1. *Can.* 43. ex Concilio Carthaginensi III. addita hac clausula: „ Siquidem ad eligendum Judices inique “ de Ecclesiæ consortio judicat, qui de Ecclesia “ universa, male sentiendo, de judicio sæculari “ poscit auxilium; cum privatorum Christianorum “ causas Apostolus etiam ad Ecclesiam referri, atque ibi terminari præcipiat. “ Quæ verba, ait Christophorus Justellus in notis ad Codicem Africanum, „ in omnibus Latinis Græ- “ cisque Codicibus editis & manuscriptis, qui- “ bus in hac editione usi fumus, non habentur, “

nec in collectione Dionysii Exigui Moguntiæ edita anno 1525.

Hinc non levis oritur conjectura, hanc periodum recentiori manu Canoni assutam esse. Nec enim verisimile est, Dionysium Exiguum, Romæ Codicem exarantem, omissurum fuisse clausulam exemptioni Clericorum adeo faventem, si Canoni tunc temporis fuisset annexa.

Accedit, eam aliter à Gratiano, aliter in Conciliorum collectionibus, & rursus aliter in antiquioribus, quam in recentioribus exhiberi; uti monent Correctores Romani ad citatum *Canonem* 43. Gratiani.

Judices à quibus provocatur, propriam sententiam tueri non debent.

Secundum caput Canonis est: „ Hoc etiam placuit, ut à quibuscumque Judicibus Ecclesiasticis ad alios Judices Ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, fuerit provocatum: non eis obsit, quorum fuerit soluta sententia, si convinci non potuerint, vel inimico animo judicasse, vel aliqua cupiditate, aut gratia depravati.

Hic probatum videmus communem judiciorum morem; qui Judices, à quibus appellatur, à sententiæ defensione eximunt.

Tertiò Canonis capite decernitur: „ Si ex consensu partium electi fuerint Judices, etiam à pauciori numero quam constitutum est, non liceat provocare. “ Grat. 2. *quæst.* 6. *Can.* 34. Verum, ut post Correctores Romanos notat Vir eruditus Joannes à Costa ad tit. Decret. *De Arbitris*, contra omnium Codicum, tam editorum, quam manuscriptorum fidem, corrupte legit affirmative *liceat provocare*. Ex quo interim Gratiani errore invaluit communis Canonistarum sententia, Jure Pontificio permissum esse à sententia Arbitri provocare. Quinimo, ait à Costa, hodie moribus nostris hic error invaluit, appellari à sententia Arbitri; & privatorum consensum constituere posse Judices privatos, à quibus tanquam à Judicibus ordinariis supremæ Curiæ appellatur. Hic obiter observa punctum hodiernæ disciplinæ, quod ex Gratiani errore fluxit: cujus generis plura in decursu notabimus.

Error Gratiani.

Ex errore Gratiani novum disciplinæ punctum fluxit.

Quarto Canonis capite decernitur; ut filii Sacerdotum spectacula sæcularia non exhibeant, sed nec spectent: Licet hoc semper Christianis omnibus interdictum sit, & ubi blasphemiæ sunt, non accedant.

Quid blasphemiæ nomine significetur.

Blasphemiæ nomine, ait Zonaras, ea quæ licenter ac inverecunde fiunt, significavit. Ob illa quippe fideles, quasi temperantiæ integritatisque contemptores, ab infidelibus blasphemantur.

Plura de sensu & ratione Canonis, ac spectaculorum natura, vide infra ad *Canon.* 24. Trullanum.

Canon XVI. quatuor disciplinæ puncta continet. Primum, ut Episcopi, Presbyteri & Diaconi non sint conductores, aut procuratores, neque ullo turpi negotio & inhonesto victum quærant, quia respicere debent scriptum esse: *Nullus militans Deo implicat se negotiis sæcularibus*. Grat. 21. q. 3. *Can.* 3. ex Concilio Carthaginensi III. observat autem Labbæus in vetustis quibusdam libris legi: „ Neque ullo negotio tali victum quærant, quo eos peregrinari, vel ab Ecclesiasticis officiis avocari necesse sit.

Sæcularia negotia à clericis fugienda.

Monet ad hunc Canonem Zonaras, quod Synodus, non *lucrum* dixerit, sed *victum*: ex quo infert: „ Quamvis enim eo inopiæ redigantur sacris initiati homines, ut alimenta quoque deficiant; ne tunc quidem eos turpi aut sordido artificii genere vitæ subsidia comparare oportet.

Ne victum quidem comparandum sordido artificio. [margin note partly illegible]

Quam hoc Canone feriantur hodierni Sacerdotes, qui victus parandi causa, de celebratione Missarum faciunt artem de pane lucrando, nemo non videt, qui infame, & sacrilegum modernum Missarum commercium, vel leviter expendit.

Perstringitur hodiernum Missarum commercium.

Continentia Lectorum.

Secunda Canonis parte decernitur: “ Ut Lectores, cum ad annos pubertatis venerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri. “ Grat. *dist.* 32. *Can.* 8. Notat autem Labbæus, quod vetusti Codices hunc Canonem sic habeant: „ Ut Lectores usque ad annos pubertatis legant, deinceps autem, nisi uxores, custodita pudicitia, duxerint, aut continentiam professi fuerint, legere non sinantur. “

Patrum disciplina recipiendi ad Clerum etiam impuberes.

Hic Canon exhibet pristinam Patrum disciplinam; recipiendi in Clerum etiam impuberes, quos Ecclesiasticis officiis, pro ætatis illius capacitate, applicabant: ut ita ab infantia in Militia Christi exercitati; tandem ad majora Ecclesiæ Ministeria obeunda forent exercitatiores. Unde de S. Joanne in Episcopum Cabillonensem electo scribit Sidonius Apollinaris *lib.* 4. *Epist.* 25. “ Lector hic primum, sic Minister Altaris, idque ab infantia; post laborum temporumque processu Archidiaconus, “ &c. Et de S. Felice Martyre canit S. Paulinus in ejus vita carm. 4. *A puero instituit servire Deo, & primis Lector servivit in annis*. Meminit quoque puerorum ad Lectoris officium assumptorum Sanctus Augustinus *lib.* 1. *de cons. Evangelist. cap.* 10.

Non ergo à Patrum disciplina deflecterent hodie Episcopi, pueros Militiæ Clericali adscribentes, modo eo duntaxat fine adscriberent, ut minoribus muniis occupati, facilius probarentur, & exercerentur, ut ad majora exinde Ecclesiæ munia obeunda sensim redderentur aptiores.

Usura vetatur.

Tertia parte Canonis statuitur: Ut Clericus, si commodaverit pecuniam, pecuniam accipiat: Si speciem, eandem speciem, quantam dederit, accipiat. “ Grat. 14. *quæst.* 4. *Can.* 6. additque hæc verba: *Et quidquid aliud: tantum quantum dederit, accipiat*: Quæ clausola forsan adjecta est, ut usuram esse generaliter damnatam, exprimeretur.

Quid populum salutare: & cur id Lectoribus vetitum.

Quarta denique Canonis parte edicitur: Ut ante 25. annos ætatis nec Diaconi ordinentur, nec Virgines consecrentur; & ut Lectores populum non salutent. “ Grat. *dist.* 77. *Can.* 5.

Ut intelligantur postrema Canonis verba, observandum, eo tempore moris fuisse, ut non Diaconi, sed Lectores Evangelium ab Episcopo in conventu populi exponendum legerent. Priusquam vero Evangelii pronunciandi initium faceret Lector ante elata voce proferebat, *Pax vobis*, uti hodie Diaconus dicit, *Dominus vobiscum*. Quia vero Patres hanc ceremoniam habebant pro divina salutatione, & ab Ecclesia ad impertiendam Christi *pacem* usurpatam; adeo quidem, ut qui ea formula salutabatur, in communionem & *pacem* Ecclesiæ receptus videretur, Synodus Carthaginensis, eam auctoritatem ampliorem, majoremque existimans, quam ut Lectoribus competeret, edixit, ne deinceps Lectores dicant *Pax vobis*, sive quod idem est, *populum salutent*: Uti latius exponit Albaspinæus ad *IV. Concilii Carthagin. III.*

Canones Clericis prælegendi.

Canon XVIII. tria complectitur. I. Ut ordinatis Episcopis vel Clericis, prius ab ordinatoribus suis, placita Conciliorum moribus eorum inculcentur; ne se aliquid contra Statuta Concilii fecisse pœniteat. Grat. *dist.* 38. *Can.* 7.

Augustinus Canonis auctor.

Hoc Decretum suasu S. Augustini, qui Synodo interfuit, editum esse, testatur Possidius in ejus vita; ubi de ordinatione ejus contra Canonem Nicænum celebrata loquens, ait: „ *Quod in seipso* postea fieri non debuisse, ut vivo suo Episcopo ordinaretur, & dixit, & scripsit, propter Concilium universalis Niceni I. vetitum, quod jam ordinatus didicit. Nec quod sibi factum esse doluit, aliis fieri voluit. Unde etiam satagit, ut Conciliis constitueretur Episcoporum, ab ordinatoribus ordinandis vel ordinatis, omnium statuta Sacerdotum in notitiam esse deferenda. “

Hinc intelligant Clerici, Canonum notitiam nullatenus negligendam: Cui consonat illud Cælestini I. effatum: *Nulli Sacerdotum liceat Canones ignorare*, Grat. *dist.* 38. *Can.* 4.

Secundò, decernitur hoc Canone: Ut corpori-

„ potibus defunctorum Eucharistia non detur: Scriptum ast enim: *Accipite & edite*: Cadavera autem nec accipere possunt, nec edere: Et ne jam mortuos baptizari faciat Presbyterorum ignavia.

Sensus & ratio Canonis.

Si rationem Decreti attenderimus, facile apparebit, Patres Africanos solum inhibuisse, ne Eucharistia per modum communionis mortuis daretur; nequaquam vero improbasse morem consepeliendi mortuis Eucharistiam; qui olim viguit non solum apud Græcos, sed etiam apud Latinos, ait Cardinalis Bona *lib. secundo, rer. Liturg. cap.* 17. §. 6. Qui relatis exemplis SS. Basilii & Benedicti, addit: „ Sive id fecerint Sancti Patres peculiari instinctu, ne unquam à Domino separentur, sive ex consuetudine tunc recepta, hæc tamen postmodum abrogata fuit.

Altera ratio Decreti his verbis expressa: *Et ne jam mortuos baptizari faciat Presbyterorum ignavia*, in Canone VI. Concilii Carthaginensis III. alio plane sensu exprimitur: *Cavendum est etiam, ne mortuos baptizari posse Fratrum infirmitas credat, cum Eucharistiam mortuis non dari animadverterit*: Quibus significari videtur, Patres timuisse, ne ex hoc Decreto, *ne mortuis Eucharistia daretur*, aliquorum infirmitas occasionem cœpisset credendi mortuos esse baptizandos: cum expressio Canonis Dionysiani contrarium insinuet; quasi ignavia Presbyterorum credidisset, eos posse baptizari, quibus dabatur Eucharistia. Huncque sensum præfert Canon IX. Hippon. apud Quenellium; qui consonans cum dicto Canone VI. habet: Cum *Eucharistiam mortuis dari animadverterint*, omissa negatione: quam lectionem etiam Quenellius magis probat.

Tertia pars Canonis decernit: „ Ut secundum Nicæna Statuta, propter causas Ecclesiasticas, quæ ad perniciem plebium sæpe veterascunt, singulis quibusque annis Concilium convocetur, ad quod omnes Provinciæ, quæ primas Sedes habent, de Conciliis suis binos, aut quantos delegerint Episcopos Legatos mittant: ut congregato Conventu plena possit esse auctoritas. " Concilium Carthag. III. legit: *De Conciliis suis ternos Legatos admittant: Ut & minus invidiosi, minusque hospitibus sumptuosi, Conventus plena possit esse auctoritas.* Quam lectionem quoque exhibet Canon IV. Hipponensis in Codice Rom. Quenellii.

Canon XIX. constituit; „ Ut Episcopus accusatus non suspendatur à communione, nisi intra mensem à receptis literis citationis non comparuerit: & si justas absentiæ causas probaverit, alter ei mensis indulgetur: post secundum vero mensem tamdiu non communicet, donec purgetur. Si autem ad Concilium Universale anniversarium occurrere noluerit, ut vel ibi causa ejus terminetur; ipse in se damnationis sententiam dixisse judicetur.

„ Accusator autem si aliquando defuerit, subtrahens se, restituto in communione Episcopo, ipse removeatur à communione accusator: Ita tamen, ut nec ipsi adimatur facultas causæ peragendæ, si se ad diem occurrere non noluisse, sed non potuisse probaverit. Si autem cum agere cœperint in Episcoporum judicio, si fuerit accusatoris (in Codice Quenellii additur, probata) persona culpabilis, ad arguendum non admittatur, nisi proprias causas, non tamen Ecclesiasticas asserere voluerit. " Gratianus Canonem in duas partes divisit: ac priorem partem refert 4. *quæst. quinta, Canon. primo* posteriorem 4. *quæst. sexta, Canon. primo*, additque hic vocem *criminales*: „ Quæ, " ut notant Correctores Romani, „ abest à Concilio, & ceteris collectoribus.

Quomodo judicandi, Presbyteri & Diaconi.

Canon XX. „ Si autem Presbyteri vel Diaconi fuerint accusati, adjuncto sibi ex vicinis locis cum proprio Episcopo legitimo numero collegarum, quos ab eodem accusati petierant; id est, una secum in Presbyteri nomine sex, in Diaconi tres, ipsorum causam discutiant, eadem dierum & dilationum, & à communione remotionum, & discussione personarum inter accusatores, & eos qui accusantur, forma servata. Reliquorum autem Clericorum causas etiam solus Episcopus loci agnoscat & finiat. "

Gratianus quidem refert hunc Canonem sub nomine Concilii Carthaginensis III. 15. *quæst.* 7. *Can.* 5. at iisdem verbis, quibus, ex Codice Africano hic exhibetur: Cum tamen hodie in Concilio Carthaginensi III. pro Episcopis sex, *in nomine Presbyteri* quinque; & pro tribus *in nomine Diaconi*, ponantur duo duntaxat.

Nota Correctorum Romanorum de varia Canonis lectione.

Monent autem Correctores Romani Lectionem Gratiani, quæ & Codicis hujus est, „ extare in ceteris Codicibus impressis, & manuscriptis, præterquam in editione Coloniensi 4. Tomorum: " At non viderant hi Correctores Codicem, quem edidit Quenellius, qui Coloniensi editioni consentit.

Canon XXI. decernit; „ Ut Clericorum filii (Carthaginensis III. addit: *vel Filii Episcoporum, vel quorumlibet Clericorum*) „ Gentilibus, vel Hæreticis matrimonio non jungantur. " Quod hic de Clericorum filiis hoc *Canone* 31. Laodicæno & 72. Trullano de omnibus Orthodoxis decernitur.

Auctoritas Ecclesiæ in bona Clericorum.

Canon XXII. „ Ut in eos qui Catholici Christiani non sunt, etiamsi consanguinei fuerint, per donationes rerum suarum Episcopi, vel Clerici " (in Carthaginensi: *Nec per testamentum rerum suarum aliquid conferant*) „ nihil conferant. " Hic Canon evincit, Ecclesiæ eo tempore fuisse auctoritatem etiam in bona Patrimonialia Clericorum. Ostendit quoque hic Canon, quantopere Clerici omnem cum Hæreticis communionem, & familiaritatem vitare debeant: Cum nec in ipsos ut consanguineos, de Patrimonialibus quidquam transferre permittat.

Catholicismus nota Ecclesiæ.

Denique nomen *Catholici Christiani*, quo Patres Africani Christianos Orthodoxos distinguunt ab Hæreticis, qui nomine Christiano gloriabantur, manifestat, novum non esse, si & hodie Ecclesia se eo nomine à ceteris Hæreticorum Conventibus secernat; ac ut veræ Ecclesiæ *notam* assumat.

Canon XXIII. „ Ut Episcopi trans mare non proficiscantur, nisi consulto primæ Sedis Episcopo suæ cujusque Provinciæ, ut ab eo præcipue possint sumere formatam, vel commendationem. "

Hic Canon non de literis dimissorialibus & pacificis agit.

Apud Balsamonem & Zonaram additur in Canone, *quæ dicitur dimissoria*: Sed male: Neque enim Epistola *formata* in hoc Canone proprie significat literas *Dimissoriales*, quæ dabantur duntaxat Clericis ad aliam Diœcesim transeuntibus, ut ibidem manerent, & in Clerum adscriberentur: sed simplices *commendatitias*, sive pacificas, quæ dabantur Clericis extra Diœcesim itinerantibus, sed animo revertendi; ut docte observat & exponit Jacobus Sirmondus in notis ad *Epist.* 8. *lib.* 6. Sidonii Apollinaris: Nihilque præter simplicem Episcopi aut Clerici commendationem continebant.

Catalogus Sacrorum Librorum hodiernus, à Concilio prolatus.

Canone XXIV. Item placuit, ut præter Canonicas „ Scripturas nihil in Ecclesia legatur sub nomine Divinarum Scripturarum. Sunt autem Canonicæ Scripturæ, Genesis, Exodus, " & reliqui, prout Session. 4. Concilii Tridentini recensentur: Atque ita Catalogum Sacrorum Librorum, quem Ecclesia Catholica hodie recognoscit, seculo V. Decreto Synodali 217. Episcoporum probatum, & ut legitimum declaratum conspicimus.

Libri 2. Machabæorum in Canone recensendi.

Sed, ait Guilielmus Beveregius in notis ad hunc Canonem post Christophorum Justellum: Dionysius Exiguus in sua horum Canonum " collectione addit, *Machabæorum libri duo*: " Verum hi libri à nullo Græco Codice, vel " impresso, vel manuscripto recensentur. " Hæc illi.

Verum, cum & fatentibus Beveregio, & Justello constet Canones Africanos Latine primum fuisse editos; quis ambiget, quin potius Exemplaribus Latinis, utpote originalibus, quam Græcis è Latino, & quidem multo tempore ab eorum editione translatis, esse credendum? Præsertim quia Dionysius eodem sæculo, quo hic Canon editus est, eum non translatum, sed prout reperit Latine editum, in suam collectionem, additis Machabæorum libris, transtulit.

Denique omne dubium, de veritate lectionis Canonis, qui apud Dionysium, aliosque Latinos Collectores legitur, eximit, cui confectioni Canonis interfuit S. Augustinus, cujus est hæc toties decantata sententia *libr. 18. de Civit. Dei cap. 36. Libros Machabæorum non Judæa, sed Ecclesia pro Canonicis habet.*

Post exhibitum Sacrorum Librorum Catalogum additur hæc clausula: „Hoc etiam Fratri, & Consacerdoti nostro Bonifacio, vel aliis earum partium Episcopis pro confirmando isto Canone innotescat; quia à Patribus ista accepimus in Ecclesia legenda." Duo nobis hæc clausula aperit.

Patres non voluerunt condere novum SS. Librorum catalogum.

Primum, Patres noluisse novum Librorum Sacrorum Catalogum cudere; sed solum, quem à Patribus acceperant, proponere & firmare.

Hic Canon non potest adscribi Synodo Carthaginensi anni 397.

Alterum, Canonem hunc non posse adscribi Concilio Carthaginensi III. habito ann. 397. cui vulgo in Conciliorum collectionibus adscribitur; quandoquidem Bonifacius demum in Pontificem fit electus 28. Decembris an. 418. Quapropter ad calcem præsentis Canonis in Concilio Carthaginensi III. hæc nota subjicitur: „Licet illud cap. 47. in præsenti exemplari, tanquam aliquod hujus Concilii Capitulum habeatur, in aliis tamen certis Conciliorum libris dicitur esse Carthaginensis Concilii 24. Capitulum, celebrati post Consulatum Honorii duodecimum, & Theodosii octavum, quorum annus currit sub Bonifacio Papa.

Vel hinc elucet, collectionem Canonum Africanorum per Dionysium adornatam, in qua præsens Canon conficit Concilii Carthaginensis anni 419. (id est primi anni Pontificatus Bonifacii) 24. Capitulum, esse sinceriorem, quam Canonum Africanorum collectionem, quæ sub nomine variorum Carthaginensium in Tomis Conciliorum extat, & è quibus tanquam fontibus à Gratiano aliisque recentioribus collectoribus Canones Africani allegari solent.

Canone XXV. „Placuit, quod & in diversis Conciliis firmatum est, ut Subdiaconi, qui Sacra Mysteria contrectant, & Diaconi, Presbyteri, sed & Episcopi, secundum propria statuta, etiam ab uxoribus se contineant, ut tanquam non habentes videantur esse: quod nisi fecerint, ab Ecclesiastico removeantur Officio, ceteros autem Clericos ad hoc non cogi, nisi maturiori ætate."

Græci hunc in alienum sensum contorquent.

Refert hunc Canonem Gratianus ex Concilio Carthag. V. *dist. 24. Can. 3.* sed pro *propria*, legit *priora*; ut verba sint, *secundum* PRIORA *statuta*: uti in quibusdam exemplaribus Latinis, tum Concilii Carthag. V. tum Codicis Africani etiam legitur: At Græci, non tantum priorem lectionem retinuerunt, sed ita transtulerunt, quasi hujus Canonis auctoritate, Subdiaconi, Diaconi & Presbyteri in ordine vicis suæ, sive dum instat tempus, quo in Altari ministrare debent, ab uxoribus duntaxat abstinere deberent, reliquis vero temporibus maritali consortio iisdem cohabitare liceret. De qua Græcorum interpretatione, seu potius Canonis contorsione infra ad *Can. 14. Trullanum* opportunior erit tractandi occasio.

Rerum Ecclesiæ venditio damnata.

Canone XXVI. „Item placuit, ut rem Ecclesiæ nemo vendat: quod si reditus non habet, & aliqua nimia necessitas cogit: hanc insinuandam esse Primati Provinciæ ipsius, ut cum statuto numero Episcoporum utrum faciendum sit arbitretur. Quod si tanta urget necessitas Ecclesiæ, ut non possit ante consulere, saltem vicinos testes convocet Episcopos, curans ad Concilium referre omnes suæ Ecclesiæ necessitates; quod si non fecerit, reus Deo, & Concilio venditor, honore amisso, teneatur."

Correctores Romani ad Codicem Africanum alludunt.

Refertur à Gratian. 17. *quæst. 4. Can. 39.* monentque Correctores Romani, hoc esse *cap. 26. Carthaginensis unici, inserti in Codice Canonum.* Ubi Viri hi eruditi evidenter alludunt ad Codicem Dionysii Exigui, cui sub nomine Concilii *Carthaginensis Unici* inserti sunt Canones Africani: Atque inter ceteros præsens Canon sub *num. 26.* exhibetur.

Hic obiter attende, quanta jampridem Patribus cura fuerit, ne res Ecclesiæ temere alienarentur.

Clericis in crimen prolapsis manus in pœnitentiam non imponenda.

Canone XXVII. „Item confirmatum est, ut si quando Presbyteri, vel Diaconi in aliqua graviori culpa convicti fuerint, qua eos à ministerio necesse sit removeri: Non eis manus, tanquam Pœnitentibus, vel tanquam fidelibus laicis, imponantur: Neque permittendum, ut rebaptizati ad clericatus gradum promoveantur." Gratian. *dist. 50. Can. 65.*

Disciplina hoc Canone expressa tribus primis sæculis ignota fuit.

Quod Presbyteris & Diaconis in crimen prolapsis manus in Pœnitentiam non imponantur, sive publicæ Pœnitentiæ, uti Laici peccantes non subdantur, tribus primis sæculis notum non fuisse, multis, solidisque argumentis astruit Morinus *lib. 4. de Pœnitentia cap. 12.* Primumque Seculo IV. hanc inter Laicos & majores Clericos distinctionem incœpisse, neque antiquius illius disciplinæ testimonium haberi responso Siricii Papæ *Epist. 1. cap. 14.* relato à Gratiano *dist. 50. Can. 66.* Unde quod sæculo V. S. Leo, postquam dixit: „Alienum est ab Ecclesiastica consuetudine, ut qui in Presbyterali honore, aut in Diaconii gradu fuerint consecrati, si pro crimine aliquo suo per manuum impositionem remedium accipiant pœnitendi," adjecit: „*Quod sine dubio ex Apostolica traditione descendit, secundum quod scriptum est: Sacerdos si peccaverit, quis orabit pro illo?*" benigne intelligendum est, uti teste notat Quenellius ad *Epistolam 1. Leonis nota 6.* Ibidem monens, „familiare esse S. Leoni, ut cum de Apostolica traditione sermonem habet, de ea loquatur, quam ab Apostolo Petro Ecclesiæ Romanæ relictam putabat. Ea vero ex Beati Petri traditione descendere existimavit, quæ olim observata, & Decretis sancita inveniebat, eorum Ecclesiæ suæ Pontificum, quorum monumenta supererant illa ætate." Cum vero sat persuasum sit Eruditis, nullius ante Siricium Pontificem Episcopi Romani Decretalem superfuisse, quod in hujus Epistola reperit, à Prædecessoribus manasse credidit; uti latius prosequitur Quenellius. Interim notanda sunt Leonis verba, quæ mox relatis subjicit: „Unde hujusmodi lapsis, ad promovendam misericordiam Dei privata est expetenda secessio, ubi illis satisfactio, si fuerit digna, sit etiam fructuosa." Clericis ergo publica & omnium oculis patens pœnitentia non imponebatur, ne Laicis scandalo esset, sed privata; atque inde labentibus sæculis invaluit, Clericos in Monasteria detrudendi ad agendam pœnitentiam disciplina. Verba Leonis refert Gratianus *dist. 50. cap. 67.*

Verba S. Leonis contraria benigne sunt interpretanda.

Canone XXVIII. „Item placuit, ut Presbyteri, Diaconi vel ceteri inferiores Clerici, in causis, quas habuerint, si de judiciis Episcoporum suorum questi fuerint, vicini Episcopi eos cum consensu sui Episcopi audiant, & inter eos definiant adhibiti ab eis Episcopi: quod si & ab eis provocandum putaverint, non provocent ad transmarina judicia, sed ad Primates suarum Provinciarum: *Sicut & de Episcopis sæpe constitutum est.* Ad transmarina autem qui putaverit appellandum, à nullo intra Africam ad communionem suscipiatur."

Hic Canon, si hanc clausulam: *Sicut & de Episcopis sæpe constitutum est*, excipias, iisdem plane verbis repetitur in hoc Codice *Num. 125.*

Ea

Errat Gratianus Canonem ad sui temporis disciplinam inflectens.

ex Concilio Carthaginensi anni 418. cumque sine prædicta clausula, sub nomine Concilii Milevitani refert Gratianus 2. *q.* 2. *Can.* 53. qui more suo Canones ad sui temporis disciplinam inflectere studens, ei insignem hanc notam appendit; *Nisi forte Romanam Sedem appellaverint*. Quasi, ait Severinus Binius in notis ad *Can.* 22. *Concilii Milevitan. II.* „Africani transmare appellantes, alio quam ad Romanum „Pontificem appellare consuevissent.

Prædictam vero clausulam: *Sicut & de Episcopis sæpe constitutum est*, Baronius, Petronius, atque novissime Author Gallicus de judicio Episcoporum *Cap.* 12. *art.* 2. contendunt, suppositiam esse: nec ab ulla Carthaginensi Synodo additam. Ex adverso autem, Petrus à Marca, Guilielmus Beveregius post Balsamonem, Zonatam aliosque, fatentur quidem eam à Synodo Milevitana non fuisse Canoni insertam, sed contendunt, à Synodo Carthaginensi VI. adjectam: Quia in omnibus Concilii hujus Carthaginensis Codicibus tam Græcis, quàm Latinis, manuscriptis pariter ac impressis habetur: & à Dionysio Exiguo cum illa clausula huic Synodo adscribitur.

Quod vero idem Beveregius ad hanc clausulam subjicit: quod quidem „eximium argumen„tum est, Papam Romanum, Africanorum „horum Patrum judicio, nec Caput Ecclesiæ „esse, nec Summum Ecclesiasticarum causarum „Judicem, quem Episcopo aut Clerico in sua „Provincia condemnato appellare liceat: “ si dicere intendat, quod ex denegata à sententia Primatis Provinciæ appellatione, vel in speciem, omnis Romani Pontificis in Africanos Episcopos Clericosque negetur auctoritas, & superioritas, multum hallucinatur.

Cur enim coercendis malevolorum tergiversationibus & frivolis appellationibus, hæc statui non potuit disciplina, sine Episcopi Romani Primatus aut Superioritatis læsione; æque ac sine Regiæ auctoritatis violatione ubique pene receptum est, à sententia capitali lata à Magistratu civili, nullam admitti appellationem ad Supremum Principis Senatum?

Canone XXIX. „Placuit universo Conci„lio, ut quicunque excommunicatus fuerit „pro suo neglectu, sive Episcopus, sive qui„libet Clericus, & tempore excommunicatio„nis suæ, ante audientiam, communionem „præsumpserit, ipse in se damnationis judice„tur protulisse sententiam.

Allusio ad hunc Codicem Africanum.

Gratianus 11. *q.* 3. *Can.* 9. ex Concilio Africano: sed monent Correctores Romani: „In „Concilio, quod hodie inscribitur Africanum, „Caput hoc non habetur; sed in Carthaginen„si inserto in *Codice Canonum*; & in Græco „c. 29. & refertur in *Synodo* 5. *Sess.* 7. in „Epistola Vigilii.

En sursus argumentum pro auctoritate Codicis Africani, qui sub nomine Concilii Carthaginensis in Codice Canonum Dionysii Exigui extat.

Canone XXX. „Placuit, ut accusatus, vel „accusator in eo loco, unde & ille, qui accu„satur, si metuit aliquam vim temeritatis multi„tudinis, locum sibi eligat proximum, quo non „sit difficile testes perducere, ubi causa finiatur.

Clerici imperantibus Episcopis, suas stationes mutare debent.

Canone XXXI. „Placuit, ut quicunque Cle„rici vel Diaconi pro necessitatibus Ecclesia„rum non obtemperaverint Episcopis suis, vo„lentes eos ad honorem ampliorem in sua Ec„clesia promovere, nec illic ministrent in gra„du suo, unde recedere noluerunt.

Hoc Canone perstringuntur Ecclesiastici, qui vel lucro temporali, vel corporali quieti nimium addicti, renuunt legitimis Superioribus obedire, dum eos à Statione, quam tenent, vocant ad aliam; forsan quidem minus lucrosam, minusve commodam; sed in qua plus laborare, talentaque sua majori cum fructu impendere possent.

Canone XXXII. „Placuit, ut Episcopi, Pre„sbyteri, Diaconi vel quicunque Clerici, qui „nihil habentes, ordinantur, & tempore Epi„scopatus, vel Clericatus sui agros, vel quæ„cunque prædia nomine suo comparant, tan„quam rerum Dominicarum invasionis crimine „teneantur: nisi admoniti eadem ipsa in Eccle„siam contulerint. Si autem ipsis proprie ali„quid liberalitate alicujus, vel successione co„gnationis obvenerit, faciant inde, quod eorum „proposito congruit; quod si à suo proposito „retrorsum exorbitaverint, honore Ecclesiasti„co indigni, tanquam reprobi judicentur.

Reflexio moralis adversus Clericos in beneficiis Ecclesiasticis divitias congregantes.

Ad hunc Canonem reflectens Cardinalis Baronius ad annum 397. N. 53. ait: „Memoria qui„dem dignum illud, quod tunc à Patribus san„citum est. Cum enim reddita pace, Ecclesia „ubique bonis affluerer, complures ex iis, qui „eidem ministrabant, pietatem convertentes in „quæstum, tepescente in eis sanctitatis vitæ stu„dio, vel cura pauperum frigescente, colligen„di divitias tantummodo flagrabant, agrum agro „jungentes, & domum domui copulantes. “ Hos plane sugillat S. Hieronymus, hos ut caveat admonet Nepotianum *Epist.* 2. Cum ait: „Obse„cro itaque te, & repetens iterum iterumque „monebo, ne officium Clericatus genus anti„quæ militiæ putes, id est, ne lucra sæculi in „Christi quæras militia, nec plus habeas, quam „quando Clericus cœpisti..... Negotiatorem „Clericum, & ex inope divitem, ex ignobili „gloriosum quasi quandam pestem fuge. “

Utinam hæc expenderent, qui pauperes nati & educati, ad opima Beneficia Ecclesiastica hodie promoventur.

Canone XXXIII. „Placuit, ut Presbyteri non „vendant rem Ecclesiæ, ubi sunt constituti, „nescientibus Episcopis suis, quomodo Episcopis „non licet vendere prædia Ecclesiæ, ignorante „Concilio vel Presbyteris suis. Non habente er„go necessitatem, nec Episcopo liceat Matricis „Ecclesiæ, nec Presbytero rem tituli sui usurpa„re. “ Gratianus 12. *q.* 2. *Can.* 30. & 51. sub nomine *Carthaginensis unici*: Quo verisimiliter Codicem hunc Africanum, qui, ut sæpius monuimus, sub hoc titulo in Canonum Codice Romano, non semel designatur, designat.

Expressio Gratiani planior & textui conformior, quam Græca.

Finalem ita expressit Gratianus: *Nec Episcopis liceat vendere prædia inconsulto Concilio, vel cuncto Presbyterio sine ulla necessitate*: Quæ expressio & propius accedit ad expressionem Dionysianam; & præcedentibus Canonis verbis convenientior est, quam expressio ex Græco, quam citato Canoni 51. subjiciunt Correctores Romani.

Hactenus, è Codice Ecclesiæ Africanæ relati 33. Canones Synodo Carthaginensi VI. anno 401. à 217. Patribus celebratæ à viris eruditis adscribuntur: Testaturque Labbæus, quod in Codice manuscripto prædictis Canonibus subjiciatur: *Finis Canonum Sanctorum Patrum* 217. *sub Papa Aurelio Carthagine congregatorum*.

§. V.

Canones Concilii Carthaginensis, Cæsario & Attico VV.CC. Coss. quinto Kalendas Septembris, id est, juxta Justellum an. 397.

Post relatos 33. Canones Concilii Carthaginensis VI. sequitur in Codice Canonum: „Reci„tata sunt etiam in ista Synodo diversa Concilia „universæ Provinciæ Africæ, transactis tempo„ribus Aurelii Carthaginensis Episcopi celebrata. “

Hæc esse verba Dionysii Exigui (quem hujus Codicis collectorem fuisse supra monuimus) non autem ipsius Synodi, plus quam manifestum est.

Meminit deinde Concilii Hipponensis. „Glo„riosissimo Imperatore Theodosio Augusto III. „sub Abundantio V. C. Coss. 8. idus Octo„bris; id est, juxta Justellum anno 393. de quo „refertur: „Gesta hujus Concilii ideo descri„pta non sunt, quia ea, quæ ibi statuta sunt, „in superioribus probantur inserta. “

Cum

Canones Concilii Hipponensis in Synodo Carthaginensi VI. repetiti.

Cum vero Dionysius hactenus nihil præter Canones Synodi Carthaginensis VI. retulerit, non caret fundamento, quod ex Dionysii nota elicit Petrus à Marca in dissertatione *de veteribus collectionibus Canonum*, quæ in dicto Concilio Hipponensi statuta erant, à Synodo Carthaginensi fuisse assumpta; atque sub ejus nomine promulgata.

Post hæc mentio fit Concilii Carthaginensis Imperatoribus Arcadio III. & Honorio II. Augg. Conss. 6. Kalendas Julias; id est, notante Justello anno 394. de quo id duntaxat narratur: „ In „ hoc Concilio Legati delecti sunt Episcopi Pro- „ consulares ad Concilium Adrumentinum.

His subjicitur Synodus Carthaginensis habita 5. Kalendas Septembris 397. secundum Justellum: ubi multa sunt constituta, ut in titulo notatur; è quibus Canones 23. retulit Dionysius: easque continua numerorum serie cum 33. præcedentibus, tanquam unius ejusdemque Synodi Canones, suo Codici inseruit: majoris tamen claritatis causa hos atque sequentium Conciliorum Africanorum Canones, per novos & distinctos numeros referemus, annotato interim numero, sub quo in Codice Africano quisque Canon notatur.

Canone I. hujus Concilii: In Codice 34. Epigonius Episcopus dixit: „ In hoc Breviario, „ quod exceptum est de Concilio Hipponensi, „ nihil arbitramur esse emendandum, vel af- „ fuendum, nisi ut dies Sanctæ Paschæ tem- „ pore Concilii innotescat.

Canon II. In Codice 35. „ Ut Episcopi, „ vel Clerici filios suos sua potestate per eman- „ cipationem exire non sinant, nisi de moribus „ eorum fuerint & de ætate securi, ut possint „ ad eos jam propria pertinere peccata.

Quid emancipatio?

Emancipatio apud Romanos dicitur libertas, quam dat Pater filiis, qui in ejus sunt potestate. Dicit ergo Canon, non debere Episcoporum & Clericorum filios per emancipationem eorum exire potestate, „ nisi, ait Balsamon, ex „ ætate & bonis moribus rectam scientiam dede- „ sint, se posse sua prudenter, & ut oportet, ad- „ ministrare. Hoc autem nisi ita fiat, dicunt Pa- „ tres reddituros rationem pro peccatis filiorum.

Ratio & spiritus Canonis.

Spiritus Canonis est, inculcare parentibus, sedulo agere curam filiorum, ne horum peccata ipsis imputentur.

Canon III. In Codice 36. „ Ut Episcopi, „ Presbyteri & Diaconi non ordinentur, prius- „ quam omnes, qui sunt in suis ædibus, Chri- „ stianos Catholicos fecerint.

Ratio Canonis.

„ Quisquis enim domesticos suos erudire, „ neque à pravo sensu ad rectam sententiam „ traducere non potest, aut negligit, ait Zo- „ naras, quo pacto aliis erudiendis ille sufficit? Consonat hic Canon monito Apostoli: *Si quis domui suæ præesse nequit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?*

Canon IV. In Codice 37. „ Ut in Sacramen- „ tis Corporis & Sanguinis Domini nihil am- „ plius offeratur, quam quod ipse tradidit, hoc „ est, panis & vinum aqua mixtum: primitiæ „ vero, seu mel & lac, quod uno die solemnis- „ simo in infantium mysterio solet offerri; quam- „ vis in altari offerantur, suam tamen habeant „ propriam benedictionem, ut à Sacramento „ Dominico Corporis & Sanguinis distinguan- „ tur, nec amplius in primitiis offeratur, quam „ de uvis, & frumentis.

Grat. *dist.* 2. *de Consec. Can.* 5.

Recens baptizatis lac & mel gustandum dare, ritus antiquissimus est: quo illius ratio.

Per *Infantes* intelligit Canon Neophytos sive recenter baptizatos; de quibus & hodie canit Ecclesia in die octava Paschæ: *Quasi modo geniti infantes.*

Adhæc notandum, ritus esse antiquissimi, ut recens baptizatis, tanquam in Christo renatis Infantibus lac & mel gustandum detur. Ejus meminit Tertullianus de corona milit. *c.* 3. „ Inde „ ex sacro fonte suscepti, lactis & mellis con- „ cordiam degustamus. “ Et S. Hieronymus: „ Multa, quæ per traditionem observantur in Ecclesiis, auctoritatem sibi legis scriptæ usurparunt, velut de sancto fonte egressos lactis & mellis prægustare concordiam, ad infantiæ significationem. “

Lacte hoc materiali significatum volebat Ecclesia illud, de quo S. Petrus ad Neophytos: *Quasi modò geniti infantes sine dolo lac concupiscite.*

Abusus hoc Canone notatus qua occasione invaluerit.

Lac autem illud & mel in solemnissimo die Paschæ, olim Baptismo conferendo præcipue destinato, offerri & benedici in altari consueverat: & hinc imperiti quidam Episcopi, & Presbyteri, cœperunt ipsam Eucharisticam consecrationem eis impertiri: quem errorem & abusum præsens Canon proscribit.

Canon V. In Codice 38. „ Clerici vel Continentes, ad Viduas, vel Virgines, nisi ex jussu vel permissu Episcoporum, aut Presbyterorum non accedant: & hoc non soli faciant, sed cum Conclericis, vel cum quibus Episcopus aut Presbyter jusserit, nec ipsi Episcopi vel Presbyteri soli habeant accessum ad hujusmodi feminas, sed ubi aut Clerici præsentes sunt, vel graves aliqui Christiani. “ Grat. *dist.* 31. *Can.* 32.

Juxta spiritum hujus Canonis, vetitum, ne Monachi sine licentia clausura Monialium frequentent.

Hujus Canonis mentem secuti Romani Pontifices, sub gravissimis pœnis prohibuerunt, ne Monachi ad Monasteria Monialium colloquendi causa sine expressa Superiorum licentia accedant: de quibus consuli potest Prosper Fagnanus ad cap. *quanto* ii de privileg. ibidem late probans, Regulares sine legitima Superiorum licentia ad Monialium Monasteria quantumvis Ordinariis non subjecta, accedentes, posse ab Episcopis saltem ut Sedis Apostolicæ delegatis puniri; tanquam contra clausulam Monialium peccantes.

Canon VI. In Codice 39. „ Ut primæ Sedis Episcopus non appelletur Princeps Sacerdotum, aut Summus Sacerdos, aut aliquid hujusmodi, sed tantum primæ Sedis Episcopus. “ Grat. *dist.* 99. *can.* 3.

Quod his titulis significatur, vere competit Episcopis; licet titulos fugere debeant.

Prohibuit Canon hos titulos ab Episcopis assumi, non quasi illis haud competeret id, quod illis significatur: cum, teste ipso Augustino, *Episcopus non sit nisi primus Sacerdos, hoc est*, ait, SUMMUS SACERDOS, „ sed venita sunt hæc vocabula, “ ait Theodorus Balsamon laudatus à Baronio ad annum 397. „ ad tollendam arrogantiam: & propterea plures Patriarchæ & Antistites seipsos viles & humiles appellant in suis subscriptionibus. “

Frequentatio tabernarum Clericis vetita.

Canon VII. in Codice 40. „ Ut Clerici edendi vel bibendi causa tabernas non ingrediantur: nisi peregrinationis necessitate compulsi. “ Grat. *dist.* 44. *can.* 4.

„ Statutum vere aureum, „ ait D. Schelstratius in sua Ecclesia Africana diss. 3. cap. 8. N. 12. „ quod utinam observaret Clerus nostri temporis. “ Hanc disciplinam ex Synodis Belgicis latius prosecuti sumus dissertatione de Canonicis *p.* 2. *cap.* 3. §. 6.

Canon VIII. In Codice 41. „ Ut Sacramenta Altaris non nisi à jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, quo Cœna Domini celebratur. Nam si pomeridiano tempore defunctorum sive ceterorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat: si illi, qui faciunt, jam pransi inveniuntur. “ Grat. *dist.* 1. *de consec. can.* 49.

Disciplina de servando jejunio ante sumptionem Eucharistiæ probata.

De exceptione diei anniversariæ, qua etiam non jejunis de Sacramento Altaris participare licebat, ait S. Augustinus Epistola ad Januarium c. 7. & meminit *can.* 29. *Trullanus*:

Oblatio Sacrificii pro mortuis stabilita.

Ex reliquis Canonis verbis astruitur, jam tum receptum fuisse Ecclesiæ Catholicæ ritum, non tantum fundendi preces & orationes, sed etiam Sacrificium Missæ offerendi in defunctorum sepultura.

A Conviviis in Ecclesia populus retrahendus.

Canon IX. In Codice 42. „ Ut nulli Episcopi vel Clerici in Ecclesia conveniantur, (vel ut apud Justellum, *conviventur*) nisi forte transeuntes, hospitiorum necessitate illic reficiant: “

Populi

„ Populi etiam ab hujusmodi conviviis, quantum fieri potest, prohibeantur.

Grat. *dist.* 42. *can.* 5. De his conviviis, quæ apud Græcos *Agape*, sive convivia charitatis dicta fuere, vide supra ad *Can.* 27. *Laodicenum*.

Pœnitentiæ tempora ab Episcopis designanda, & eorum conciliatio Episcopis reservata.

Canon X. in Codice 43. „ Ut pœnitentibus secundum differentiam peccatorum Episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur, & ut Presbyter inconsulto Episcopo non reconciliet pœnitentem: nisi absentiæ Episcopi necessitate cogente. Cujuscunque autem pœnitentis publicum & vulgatissimum crimen est, quod universam Ecclesiam commoverit, ante absidem manus ei imponantur.

Hic Canon refertur à Gratiano ex Concilio Carthaginensi III. in duos divisus, 26. q. 6. *can.* 14. & 26. q. 8. *can.* 5.

Observet hic lector, tanti momenti existimasse Patres Africanos, tempora pœnitentiæ peccatorum gravitati convenientia præscribere, & pœnitentes reconciliare, ut ea Presbyteris non crediderint, sed solis Episcopis.

Quid sit conciliare ante absidem.

Quid per hæc verba, *ante absidem* intelligatur, inter Interpretes non omnino convenit. Quidam enim, ac præcipue Græci volunt significari locum *extra Ecclesiam:* alii vero, locum in Ecclesia, sed *patentem;* „ ita ut certum sit; quacunque notione sumatur, hujus Canonis mentem esse, “ ait Vir eruditus Albaspinæus in notis ad *Can.* 32. *Concilii Carthag. III* „ ut eorum gravissimorum criminum pœnitentia & purgatio in omnium oculis constituatur, exemplique cujusdam vim rationemque propositi subeat.

Pœnitentia publica pro peccatis publicis.

Specialis cura habenda circa sacras Virgines.

Canon XI. in Codice 44. „ Ut Virgines sacræ, cum parentibus, à quibus custodiebantur, privatæ fuerint, Episcopo, vel Presbyteris, ubi Episcopus absens est, providentia gravioribus feminis commendentur, ut simul habitantes invicem custodiant ne passim vagando, Ecclesiæ lædant existimationem.

Hoc est, ait Zonaras, *suspicionibus de Ecclesia parum commodis occasionem nonnullis præbeant.*

Canon XII. in Codice 45. Duas partes habet: Et in Concilio Carthaginensi III. ubi & à Gratiano in duos Canones dividitur.

Priori parte decernitur: „ Ut ægrotantes, qui pro se respondere non possunt, cum voluntatis eorum testimonium sui periculo proprio dixerint, baptizentur. “ Vel ut legitur in Concilio Carthaginensi III. Can. 34. *Cum voluntatis eorum testimonium hi qui sui sunt, periculo proprio dixerint.* Hic satis innuitur de domesticis infirmis agi. Grat. *dist.* 4. *de consec. can.* 75.

De quibus hoc Canone agatur.

Non agitur hoc Canone de Catechumenis, id est, qui declarato desiderio recipiendi Baptismi, jam ad eum rite suscipiendum instituebantur; sed de Gentilibus nondum in Catechumenatu constitutis. Animus enim & voluntas suscipiendi Baptismum toto Catechumenatu nemini non cognita, omnem de dando Baptismo dubitationem tollebant: secus in alio, qui Catechumenus non erat, unde hujus exploranda erat voluntas & sententia; Uti latius & erudite ostendit Albaspinæus ad *Canonem* 34. *Concilii Carthaginensis*, ibidem observans, etiam pœnitentibus, id est, qui in ordine pœnitentium erant adscripti, si in similem morbum subito incidissent, sine prævia ulteriori de eorum voluntate inquisitione, reconciliationem datam fuisse: eo quod similes toto tempore pœnitentiæ indicia sufficientia desideratæ reconciliationis dedissent. Unde & apud Gratianum additur: *Similiter & de pœnitentibus agendum est:* Quod nec in Concilio Carthaginensi, nec Codice Canonum legitur.

Clausula à Gratiano addita aliena à textu, sed non à sensu.

Scenicorum & histrionum vita Christianismo valde opposita.

Altera Canonis parte statuitur: „ Ut scenicis, atque histrionibus, cæterisque his personis vel apostaticis conversis vel reversis ad Deum gratia vel reconciliatio non negetur. Grat. *dist.* 4. *de consec. can.* 96.

Quam alienam à professione Christianismi crediderint Patres scenicorum atque histrionum vitam, vel exinde patet, quod eos cum apostaticis, aliisque, de quibus aliquando dubitatum fuit num danda esset reconciliatio, conferre non dubitent.

Sicut legenda acta Martyrum in Ecclesia probatur.

Canon XIII. in Codice 46. „ Liceat etiam legi passiones Martyrum, cum anniversarii dies eorum celebrantur. “

Canon XIV. in Codice 47. continet controversiam de infantibus à Donatistis baptizatis, & ad Ecclesiam reversis, utrum ad Clerum promoveri possint: „ super qua consuli volunt Patres Africani Consacerdotes Siricium (Episcopum Romanum) & Simplicianum (Mediolanensem) de solis infantibus, qui baptizantur penes eosdem: ne quod suo non fecerunt judicio, cum ad Ecclesiam Dei salubri proposito fuerint conversi, parentum illos error impediat, ne promoveantur sacri altaris Ministri. “

Translationes Episcoporum comparantur rebaptizationibus.

Canon XV. in Codice 48. „ Illud autem suggerimus mandatum nobis, quod etiam in Capuensi plenaria Synodo videtur statutum, ut non liceat fieri rebaptizationes, reordinationes vel translationes Episcoporum. Nam Cresconius Villa-Regensis Episcopus plebe sua derelicta, Tubuniensem invasit Ecclesiam, & usque hodie commonitus, secundum quod statutum fuerat, relinquere eandem, quam invaserat, plebem contempsit. Adversus istum quæ pronunciata fuerant confirmata quidem audivimus; sed petimus secundum quod nobis mandatum est, ut dignemini dare fiduciam, quod jam necessitate ipsa cogente liberum nobis sit Rectorem Provinciæ secundum statuta gloriosissimorum Principum, adversus illum adire: Ut qui miti admonitione sanctitatis vestræ acquiescere noluit, & emendare illicitum, authoritate judiciaria prorsus excludatur. Aurelius Episcopus dixit: Servata forma disciplinæ non æstimabitur appetitus, si à vestra charitate modeste conventus recedere detrectaverit: cum fuerit suo contemptu & contumacia faciente, etiam auctoritate judiciaria, conventus. Honoratus & Urbanus Episcopi dixerunt: Hoc ergo omnibus placet, ab universis Episcopis dictum est: Justum est, placet. “

Translationes Episcoporum odiosæ.

Canonem in duos divisum refert Gratianus, & quidem paucis verbis è Canone desumptis, hunc Canonem confecit. „ Non licet fieri rebaptizationes, & reordinationes, vel translationes Episcoporum. “ *Dist.* 4. *de consec. can.* 107. Ex hoc Canone apparet, quam odiosæ jampridem Patribus fuerint Episcoporum translationes; quandoquidem eas cum rebaptizationibus & reordinationibus conferre haud dubitent.

Imploratio brachii sæcularis probata.

Alterum suum Canonem conflavit Gratianus ex frequentibus verbis incipiendo à verbo *petimus*, paucis immutatis, 11. q. 1. *can.* 9. Qui Canon ostendit, novum non esse implorare brachium sæculare, etiam contra Episcopos potestati Ecclesiasticæ rebelles.

Tres Episcopi ad ordinandum Episcopum sufficiunt.

Canon XVI. in Codice 49. Permittit, ut juxta antiquam formam 3. Episcopi sufficiant ad ordinandum Episcopum: quia frequenter difficile esset, & Ecclesiis incommodum, plures Episcopos convenire.

Objecta Episcopo electo qua forma examinanda & à quibus.

Canon XVII. in Codice 50. „ Sed illud est statuendum, ut quando ad eligendum Episcopum convenerimus, si quæ contradictio fuerit oborta, quia talia tractata sunt apud nos, non præsumant ad purgandum eum, qui ordinandus est, tres jam, sed postuletur ad numerum supradictorum unus vel duo in eadem plebe, “ (apud Justellum & Labbeum: *Unus vel duo, & in eadem plebe.* Ita ut, hæc *in eadem plebe*, ad sequentia referantur) „ cui ordinandus est, discutiantur primo personæ contradicentium. Postremo etiam illa quæ objiciuntur, pertractentur, & cum purgatus fuerit in conspectu publico, ita demum ordinetur. Si hoc cum vestræ Sanctitatis animo concordat, roboretur vestræ dignationis responsione: Ab universis Episcopis dictum est: Satis placet. “

Grat.

Grat. *dist.* 23. *can.* 5. ex Concilio Carthaginensi III. qui pro verbis *unus vel duo*, legit, *duo vel tres*.

Quid sit de hac lectionis varietate, illud ex hoc Canone constat, ea quæ Episcopis electis objiciebantur, per Episcopos, qui ad ordinationem conveniebant, fuisse tunc temporis discussa & judicata.

Canone XVIII. in Codice 51. Hoc unum decernitur, ut in annuo Episcoporum conventu evulgetur Sanctus Paschæ dies per Legatos, qui adfuerint Concilio. Vide notas ad Canon. 73. Cod.

Canon XIX. in Codice 52. Nullum specialem disciplinæ articulum exhibet; sed solum narrat, quod ob tyrannicos incursus Mauritania aliæque quædam Provinciæ suo ordine & tempore visitari non potuerint.

In Parochia, quæ Episcopum proprium non habuit, Episcopus constitui non potest sine consensu Episcopi, cui subjecta fuit.

Canon XX. in Codice 53. Duo præcipue continet. Primò, suggerit Epigonius Episcopis: „ In multis Conciliis hoc statutum à Cœtu „ Sacerdotali est, ut plebes, quæ in Diœcesibus „ ab Episcopis retinentur, quæ Episcopos nunquam habuerunt, non nisi cum voluntate ejus „ Episcopi à quo tenentur, proprios accipiant „ Rectores, id est, Episcopos. “ Hanc partem iisdem verbis refert Gratianus 16. q. 1. *can.* 51. exceptis solis finalibus, *id est Episcopos*.

Sensus est: Quod populus alicujus civitatis aut Parochiæ, qui nunquam proprium Episcopum habuit, non nisi de assensu ejus Episcopi, sub cujus Diœcesi hactenus fuit, Episcopum accipere possit. Hoc Epigonius Aurelio Carthaginensi Episcopo proposuit, ut ejus auctoritate à Synodo confirmaretur; eo quod quidam „ tumidi atque stolidi adversus Episcopum suas „ cervices erigunt Presbyteri, vel conviviis sibi conciliantes plebem, vel certe persuasu „ maligno, ut illicito favore eosdem velint sibi collocare Rectores. Vel ut habent Græca apud Balsamonem, *Multitudinem conviviis & malignis consiliis instigantes, ut inordinata benevolentia eos sibi Directores constituant*.

Episcopi Synodis non parentes, & rebelles è sedibus suis ejiciendi.

Aurelius probans consilium Epigonii, addit insuper: „ sunt plurimi conspirantes cum plebibus propriis, quas decipiunt, earum scalpentes aures, blandi ad seducendum, vitiosæ „ vitæ homines, vel certe inflati, & ab hoc „ consortio separati, qui putant propriæ plebi „ incubandum, & nonnunquam conventi ad „ Concilium venire detrectant, sua forte ne „ prodantur flagitia metuentes. “ Aut ut clarius, & sequentibus conformius legitur apud Græcos: potius autem inflati, & ab hoc consortio seipsos separantes, „ qui quidem proprio „ populo innitentes, sæpe evocati, ut veniant „ ad Synodum, recusant, ut qui timeant, ne „ absurda eorum facta manifestentur.

Non enim Aurelius loquebatur de his, qui à consortio Sacerdotali erant separati, ut innuit lectio Dionysiana, sed de his, qui seipsos separabant; utpote qui vocati ad Synodum, venire detrectabant; adversus quos Aurelius proposuit, „ an placeat, his non tantum Diœceses non „ esse servandas “ (sive juxta Græcos: *Ut non solum iis non serventur hujusmodi Diœceses*, de „ quibus locutus erat Epigonius) verum & de „ propria Ecclesia, quæ illis male faverit, omnimodo annitendum, ut publica auctoritate „ rejiciantur, atque ab ipsis Principalibus Cathedris removeantur: „ Hoc est, ut ii, qui populi favore innixi, Fraterna Dilectione contempta Synodos refugiunt, etiam propriis Cathedris & Ecclesiis *publica auctoritate* seu *sæculari* ejiciantur, ut *rebelles*. Propositio Aurelii omnibus visa fuit justa: dixeruntque universi Episcopi: *Placet, placet*. Hocque est alterum punctum hoc Canone expressum.

Episcopi à Synodis judicati.

Hic rursus observa, Episcopos in Synodis Provincialibus fuisse judicatos, eosque qui Synodorum judicia maliriose & pertinaciter subterfugerent, dignos judicatos, ut tanquam *rebelles* auctoritate publica seu sæculari è suis sedibus ejicerentur.

Casus in Canone propositus.

Canon XXI. in Codice 54. Particularem casum, & quæstionem exortam occasione cujusdam ordinationis exprimit Julianus Episcopus, qui puerum quendam egentissimum Epigonio Episcopo commendaverat. Hic misericordia motus, eum ad se receperat, instituerat & baptizaverat; cumque eum multis annis aluisset, tandem Lectorem ordinaverat; At postquam duobus annis in Ecclesia legisset, „ nescio, ait Epigonius, quo contemptu humilitatis meæ, “ idem Julianus eum arripuit, quem dicit quasi *proprium civem sui loci vasaritani*, “ me inconsulto usurpare, nam & Diaconum illum ordinavit. „ Quæsivit Epigonius à Concilio num id liceret? Numidius Episcopus dixit: Si non postulata neque consulta tua dignatione id videtur fecisse Julianus, judicamus omnes inique factum atque indigne: Quapropter nisi idem Julianus correxerit errorem suum, & cum satisfactione eundem Clericum, quem fuerat ausus ordinare, revocaverit tuæ plebi, contra statuta Concilii faciens, contumaciæ suæ separatus à nobis, excipiet judicium. “

Olim qui Ordinem etiam minorem ab uno Episcopo acceperat, ab alio superiorem accipere non poterat.

Hic adverte, quod arcto vinculo Ordo etiam inferior Ordinatum Episcopo Ordinanti astringeret; Ac insuper eo tempore Clericos magis vi Ordinationis, quam nativitatis Episcopis fuisse subjectos: Adeo, ut qui inferiorem Ordinem ab uno Episcopo accepisset, ab alio nec titulo originis sine hujus consensu ad altiorem promoveri posset: Quæ disciplina multis sæculis satis universaliter conservata fuit. Hinc & hodie obtinuit, ut qui à Romano Pontifice Ordinem unum accepit, à nullo, sine ejus speciali licentia, ulteriorem accipere queat: cujus rei testimonium habetur apud Innocentium III. *Regist.* 1. *Epist.* 22. & in *Cap.* 12. *in de temp. Ordinat.* ubi id communiter observant Canonistæ; sed imperite, ex ignorantia veteris disciplinæ, id in privilegium Romani Pontificis passim refundentes: cum non sit, nisi veteris & generalis disciplinæ fidelius in Ecclesia Romana conservatæ aliqua restans particula.

Error Canonistarum ex ignorantia veteris disciplinæ.

Occasione eorum, quæ tum præcedenti, tum aliis multis Canonibus decreta erant; ne quis alienum Clericum sine licentia Episcopi ordinare præsumeret.

Canon XXII. in Codice 55. Aurelius Carthaginensis Episcopos, & totius Africæ Primas exposuit: „ Sæpe evenit, ut Ecclesiastici, qui indigent, Diaconos, vel Presbyteros, vel “ Episcopos à me petant: ego tamen, memor “ eorum, quæ constituta sunt, illa sequor, ut “ conveniam Episcopum Clerici, qui petitur, “ & ea illi ostendam, quod qui sunt cujusvis “ Ecclesiæ, ejus Clericum postulant. Et hactenus quidem ex versione, quæ in Codice Græcorum extat, Dionysianæ quidem quoad sensum consona, sed expressione clarior. Post hæc quærit Aurelius, quid si Episcopus amice ac humaniter interpellatus, Clericum suum pertinaciter recusaret, quid sibi hoc eventu esset agendum? *Ego enim*, inquit, *cunctarum Ecclesiarum, dignatione Dei, ut scitis Fratres, sollicitudinem sustineo*: Vel, ut in Codice Græcorum: *Multarum Ecclesiarum curam gero*. „ Numidius dixit: Fuit semper hæc licentia huic Sedi, ut “ unde vellet & de cujus nomine fuisset con- “ ventus, pro desiderio cujusque Ecclesiæ or- “ dinaret Episcopum. “ Numidio succinuit Epigonius, adjecitque: „ Necesse habes tu omnes Ecclesias fulcire, unde Tibi non potestatem “ damus, sed Tuæ assignamus: “ (vel potius *tua*, ut in Codice Justelli: vel, *ea tua voluntate obsignamus*, ut in Codice Græcorum) „ ut liceat voluntati tuæ, & semper tenere quem voles, “ ut Præpositos plebibus constituas, qui postu- “ lati fuerint, & unde volueris. “

Primatus Episcopi Carthaginensis.

Disciplina hoc Canone exhibita, ostendit, quod nec ambitio, nec avaritia, aliusve Clerico-

Reflexiones occasio-

rico-

Diversitatis Canonis ratio. ticorum inordinatus aut carnalis affectus esset, qui rumperet vinculum, quo Clerici suo alligabantur Episcopo; sed Episcopi, qui suarum Ecclesiarum necessitatibus adacti, Coepiscoporum charitatem & benignitatem implorabant.

Ulterius evincit, quod si Episcopi non moverentur Coepiscoporum suorum necessitatibus, recusarentque pertinaciter Clericos, quos postulabant, fuisse in Africa unum, scilicet Episcopum Carthaginensem, qui sua authoritate Episcoporum consensum suppleret; posseтque transferre Clericos de una Ecclesia in aliam ad altiorem gradum promovendos: Quam Ecclesiæ Carthaginensis prærogativam Ferrandus Diaconus in Breviario suo *cap.* 230. his verbis expressit: *Ut soli Ecclesiæ Carthaginis liceat alienum Clericum ordinare.*

Deinde notandum; hic proprie non agi de translationibus, quibus vel Episcopus ad alium Episcopatum; aut Presbyter ad aliam Parochiam transfertur; sed solum de dandis inferioribus Clericis, qui necessitate exigente in alia Ecclesia ad altiorem ordinem essent promovendi: v. gr. Diaconus in Presbyterum, vel Presbyter in Episcopum.

Episcopus suis terminis debet esse contentus. Canone XXIII. In Codice 56. edicitur, ut si quæ Parochia, quæ hactenus proprium Episcopum non habuit, de consensu Episcopi cui suberat, Episcopum acceperit, is Episcopus limitibus sibi assignatis sit contentus, nec in alias Diœceses se extendat. Post hæc, Aurelius finem Synodo imponere desiderans, ait: „ Quoniam igitur universa arbitror fuisse tractata, si omnia cum animo vestro concurrunt, sermone vestro cuncta roborate. Universi Episcopi dixerunt: Omnia nobis hæc placuerunt, & hæc nostra subscriptione firmavimus. Et subscripserunt.

§. VI.

Canones Concilii Carthaginensis anni 401. *vel* 399.

Relatis XXIII. Canonibus Concilii Carthaginensis anno 397. 5. Kalendas Septembris celebrati, subnectitur aliud Concilium eodem anno, si Justello credimus, celebratum, de quo hæc referuntur: „ Placuit, ut nullus Episcoporum naviget sine formata Primatis. Gesta in authenticis, qui quæret, inveniet. Hæc postrema verba esse Dionysii Exigui hujus Codicis compilatoris, cui animus erat solos Canones referre, nullus non videt.

Post hæc sequitur in Codice, Synodus Carthaginensis 5. Kalendas Maji ann. 399. ut computat Justellius, collecta, de qua referuntur sequentia. „ In hoc Concilio Legationem susceperunt Epigonius & Vincentius, Episcopi: ut pro confugientibus ad Ecclesiam, quocunque reatu involutis, legem de gloriosissimis Principibus mereantur, ne quis eos audeat abstrahere. *Asylus Templorum probatus.*

Qua sit lex cujus occasione suscepta legatio. Sat manifestum hæc supplicasse Patres occasione legis, quæ suggerente Eutropio ab Arcadio anno præcedenti evulgata fuit. Hac quippe lege, ut ait Socrates *libr.* 6. *c.* 5. jubebatur, *ne quis ad Ecclesias confugeret, sed ut quicunque ad eas confugissent, inde ne abstraherentur.* Idem testatur Sozomenus *lib.* 6. *cap.* 7. Vide notas Jacobi Gothofredi ad *libr.* 2. *Cod. Theod. de his qui ad Eccles. confug.* qui ibidem observat, quomodo interdum necesse fuerit, pro tranquillitate Reipublicæ Ecclesiarum asylo, quod à Clericis nimium subinde extendebatur, ab Imperatoribus limites figi.

Deinde exhibetur in Codice Synodus Carthaginensis habita 16. Junii anno 401. ut vult Justellus, vel anno 399. ut alii contendunt; in cujus initio allocutus patres Aurelius Carthaginensis Episcopus, exposuit necessitates, & angustias, in quas ex Donatistarum schismate inciderit Africa: quodque tanta esset indigentia Clericorum, multæque Ecclesiæ ita desertæ, *ut ne unum quidem Diaconum, vel illiteratum habere reperiantur:* quapropter suggerit, „ eligendum esse è numero Consacerdotum, qui auxiliante Domino, ait, orationibus vestris, & has ipsas necessitates suscipere possit, & graviter peragendas implere, perrecturus ad Transmarinas Italiæ Patres, ut tam Sanctis Fratribus & Consacerdotibus nostris, Venerabili Sancto Fratri Anastasio, Sedis Apostolicæ Episcopo, quam etiam Sancto Fratri Venerio Sacerdoti Ecclesiæ Mediolanensis necessitatem ipsam, ac dolorem atque inopiam nostram valeat intimare. Ex his enim Sedibus hoc fuerat prohibitum, quod noverint, communi periculo providendum; Maxime quia tanta indigentia Clericorum est, multæque Ecclesiæ ita desertæ sunt, ut ne unum quidem Diaconum vel illiteratum habere reperiantur. Nam de ceteris superioribus gradibus, & officiis tacendum arbitror, quia, ut dixi, si ministerium Diaconi facile non invenitur, multo magis superiorum honorum inveniri non posse certissimum est. “

Unde tanta per Africam Clericorum penuria. Ut postremorum horum verborum sensus percipiatur, sciendum, summam illam Cleri Africani penuriam, de qua Aurelius, inde contigisse, quod Donatistæ tunc temporis per Africam late diffusi, omnes pene Ecclesias occupassent. Verum quidem est, Aurelio, Augustino aliisque Catholicis Episcopis allaborantibus, multos è Donatistis fuisse conversos: sed cum eos ad Clerum promoveri vetuisset Anastasius Papa in Concilio Italico, cui Venerius Mediolanensis interfuerat, legationem ad illos mittendam censuit Aurelius; ut spectata præsenti Africæ necessitate, & præsertim Clericorum penuria, de suo Constituto aliquid relaxare vellent, communi periculo providentes: Quem verborum illorum sensum & Legationis scopum manifeste evincit Canon I. ex novem huic Synodo adscriptis.

Parvuli apud Donatistas baptizati & ad Ecclesiam reversi, in Clerum assumi possunt. Itaque Canone I. In Codice 57. Aurelius Patribus revocavit in memoriam, quoniam superiori Concilio statutum esset, „ ut hi, qui apud Donatistas parvuli baptizati sunt, nondum scire valentes erroris eorum interitum: Et postquam ad ætatem rationis capacem pervenerunt, agnita veritate falsitatem eorum abhorrentes ad Ecclesiam Dei Catholicam, per universum mundum diffusam ordine antiquo, per manus impositionem recepti sunt, debere talibus suscipiendum munus Clericatus non impedire nomen erroris: Cum veram Ecclesiam eorum putaverint ad fidem accedendo, & ibi Christo crediderint, & Trinitatis Sacramenta perceperint; quæ omnia vera, & Sancta atque divina esse certissimum est, & in his omnem animæ spem constitutam. „ Deinde aliquibus interpositis, Aurelius idem rursus proposuit, & resolvit: „ & ii parvuli, qui matris Ecclesiæ ubera cognoscentes, illa omnia Sancta mysteria amore veritatis crediderunt, atque perceperunt, quibus Sacramentorum rebus cum vitæ bonæ probitas accesserit, sine dubio ad officium Clericatus tales esse applicandos, & maxime in tanta rerum necessitate, nullus est qui non concedit. Quanquam nonnulli ejusdem sectæ Clerici cum plebibus, atque honoribus suis ad nos transire desiderent: qui amore honoris aut persuadent ad vitam, aut retinent ad salutem. Sed hoc majori fratrum considerationi dimittendum censeo: ut prudentiori suo consilio nostræ suggestionis sermonem cum perpenderint, quid de hac re eis placeat, nos informare dignentur. Tantum de his qui infantes baptizati sunt satagimus, ut nostræ, si placet, in iis dem ordinandis consentiant voluntati: Omnia ergo, quæ superius comprehendimus, apud Sanctos Episcopos agenda mecum honorabilis fraternitas vestra perpendat. “

Gratianus Canonis verba refert 1. q. 4. *Can.* 5. ut probet, filio non nocere paternum crimen, eo Ignorante, commissum.

G Porro

Ratio legationis ad Episcopos Romanum & Mediolanensem.

Porro ex hoc Canone evidens est, consultationem, & legationem, de qua in præfatione Synodi locutus erat Aurelius, spectasse quæstionem, num reversi à Donatistis aliquando ad Clerum admitti possent: Ipsosque Africanos nihil præter arbitrium Anastasii Episcopi Romani, & Venerii Mediolanensis agere voluisse: ne si ipsi ad Clerum admisissent, quos illi excludendos decreverant, Unitati Ecclesiæ vulnus aliquod inflictum videretur, cujus conservandæ causa jam toties decretum fuerat, ne exclusus ab una Ecclesia temere ab alia reciperetur.

Quid præfati Episcopi responderint: quidve ulterius resolutum sit, infra videbitur.

De abolendis reliquiis idolorum.

Canone II. In Codice 58. „Instant etiam aliæ necessitates à religiosis Imperatoribus postulandæ, ut reliquias idolorum per Africam jubeant penitus amputari: Nam pleri$que in locis maritimis atque possessionibus diversis, adhuc erroris istius iniquitas viget: ut præcipiantur & ipsa deleri, & templa eorum quæ in agris vel in locis abditis constituta, nullo ornamento sunt, jubeantur omni modo destrui.

Ut Clerici qui judices fuerunt in causa, ad dicendum testimonium non cogantur.

Canone III. In Codice 59. „Petendum etiam, ut statuere dignentur: ut si qui forte in Ecclesia quamlibet causam jure Apostolico Ecclesiis imposito, „(apud Græcos, *jure Apostolico, quod in Ecclesiis situm est*)„ agere voluerint, & fortasse decisio Clericorum uni parti displicuerit; non liceat Clericum in judicium ad testimonium devocari eum, qui cognitor, vel præsens fuit: "(vel ut Græci legunt: *Non licere in judicium ad testimonium ferendum vocare Clericum illum, qui prius rem ipsam examinavit, vel examinationi interfuit.*) „ut nulla ad dicendum testimonium Ecclesiastici cujuslibet persona pulsetur. "(Apud Græcos vero ita legitur: *Ut nec quis ad Ecclesiasticam personam attinens in jus vocetur, ut ferat testimonium.*)

Notatur Gratianus.

Hunc Canonem refert Gratianus 1. *q.* 6. *Can.* 38. sed ita, ac si à Patribus Africanis *statutum* esset, quod ipsi ut statueretur ab Imperatoribus postulandum decernunt. Deinde pro verbo, *Præsens*, posuit, *Præses*; quem errorem in margine notant Correctores Romani.

Sensus Canonis.

His verbis, *jure Apostolico Ecclesiis imposito*, significare voluere Patres, Apostolico quodammodo jure Ecclesiæ deberi, quod quasdam ut minus causas cognoscat, cum dicat Apostolus, 1. *ad Corinth.* 6. *Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, & non apud sanctos*, &c.

Si versionem Græcorum sequamur, clarum est, quod etiam postulandum censuerint, ne consanguineus, id est, *attinens*, Clerici cogatur testimonium dicere contra consanguineum, uti notat Zonaras, & à legibus civilibus non est dissonum.

Canone IV. in Codice 60. „Illud etiam petendum, ut quæ contra præcepta divina convivia multis in locis exercentur, quæ ab errore gentili attracta sunt, ita ut nunc à Paganis Christiani ad hæc celebranda cogantur: "(in Codice Græco: *Ut etiam Christiani ad Paganos clanculum in eorum celebratione accedant*)„ ex qua re temporibus Christianorum Imperatorum persecutio altera fieri videatur: "(hæc postrema à Codice Græco absunt)„ vetari talia jubeant, & de civitatibus & de possessionibus imposita pœna prohiberi; maxime cum etiam in natalibus Martyrum per nonnullas civitates, & in ipsis locis Sacris talia committere non reformident. Quibus diebus etiam, quod pudoris est dicere, saltationes sceleratissimas per vicos atque plateas exerceant: ut matronalis honor & innumerabilium feminarum pudor, devote servientium ad Sacratissimum diem, injuriis lascivientibus appetatur: ut etiam ipsius Sanctæ Religionis pene fugiatur accessus.

Convivia paganorum abolenda.

De spectaculis & ludis publicis abolendis.

Canone V. In Codice 61. „Nec non & illud petendum, ut spectacula Theatrorum ceterorumque ludorum die Dominica & ceteris Religionis Christianæ diebus celeberrimis amoveantur; maxime quia Sancti Paschæ Octavarum die populi ad Circum magis, quam ad Ecclesiam conveniunt, debere transferri devotionis eorum dies si quando occurrerint: nec oportere etiam quenquam Christianorum cogi ad hæc spectacula; maxime quia in his exercendis, quæ contra præcepta Dei sunt, nulla persecutionis necessitas à quoquam adhibenda est: sed ut oportet, homo libera voluntate subsistat sibi divinitus concessa. Corporatorum enim maxime periculum considerandum est, qui contra præcepta Dei magno terrore coguntur ad spectacula convenire. "

Quid sint Corporati?

In Codice Africano Labbæi pro *Corporatorum* legitur *Cooperatorum*: sed convenientior videtur Dionysiana, cui & Justelliana consentit. *Corporati* enim dicebantur Urbium incolæ, qui ex certis *Corporibus*, præsertim artificum, erant; quorum meminit *L. Unica Cod. de privilegiis* CORPORATORUM *Urbis Romæ, lib.* 11. *tit.* 14. & *L. Unica Cod. de Alexandriæ Primatibus eod. Lib. t.* 28. Hos ergo, utpote Corpori artificum aut alterius publici operis adscriptos, facile erat terrore amittendi lucri ad exhibenda hujusmodi spectacula cogere. Ut proinde sapientissimum fuerit Patrum consilium hujusmodi homines periculo eximere. Utinam & hodie Ecclesiæ Prælati, exemplo Patrum, ita invigilarent, ut suis subditis pericula & occasiones peccatorum subtraherentur.

Porro Patrum Africanorum postulatis mox in omnibus assentire noluit Honorius Imperator; uti patet ex l. 17. & 18. Cod. Theod. de Paganis, Apollodoro Africæ Proconsuli inscriptis; quasque his Patrum postulatis respondere notat & ostendit Vir eruditus Jacobus Gothofredus: ona observans, Honorium quidem jussisse omnia idola sive simulacra, quibus à Paganis cultus impenderetur, deponi: nequaquam tamen permisisse ipsa Paganorum templa destrui: ipsosque ludos, publicos, citra tamen ullum Sacrificium, & citra ullam superstitionem damnabilem, quam sese jam antea citata lega damnasse profitetur, in dicta lege 17. permisit.

At decennio post, cursus edita Constitutione, quæ refertur in lib. 19. *Cod. Theod. eod. Tit.* non solum jam dictis Patrum Africanorum postulatis, sed & iis, de quibus Canone 84. hujus Codicis annuit; uti ad dictum Canonem 84. ostendemus.

Exemplo Patrum Africanorum agendum ad destruendas reliquias Gentilitatis.

Hic interim notet lector, mirum non esse, Honorium aliqua debuisse permittere ad tempus, Gentilitate nondum mortua seu sepulta, sed tantum ad interitum tendente, quæ postmodum haud permittenda censuit: Sed illud dolendum, hodie inter ipsos Christianos, Gentilitate jam multis sæculis sepulta, extare, imo & publice frequentari, quæ vel à Gentilibus fieri Patres exhorrebant. Utinam in his Gentilitatis reliquiis evellendis reviviscerer in Prælatis Patrum zelus! sperandum esset, quod nec deesset in Magistratibus Civilibus Honorii pietas.

Clericus ab Episcopo damnatus à nemine via facti defendendus.

Canon VI. In Codice 62. „Et illud petendum, ut statuere dignentur: ut si quis cujuslibet honoris Clericus judicio Episcoporum, quocunque crimine fuerit damnatus, non liceat eum sive ab Ecclesiis, quibus præfuit, sive à quolibet homine defensari; interposita pœna damni, pecuniæ, atque honoris, quo nec ætatem, nec sexum excusandum esse præcipiant. "

Grat. 21. *q.* 5. *Can.* 3. ex Carthag. V.

Sensus Canonis.

Sensum Canonis compendio expressisse videtur Aristenus his verbis: „Clericus, qui ob delicta ab Episcopo condemnatur, si sibi videtur injuria affectus, appellet; cum auctoritate & potestate à quopiam ne liberetur. "

Canon VII. In Codice 63. „Et de his etiam petendum: ut si quis ex qualibet ludicra arte ad Christianitatis gratiam venire voluerit, ac liber ab illa macula permanere: non eum liceat à quoquam iterum ad eadem exercenda reduci, vel cogi. "

Sensus Canonis.

Pro intellectu hujus Canonis notat Zonaras, in magnis civitatibus olim extitisse theatra, in quibus statis temporibus populi conventu ludi exhibebantur, ad camque rem Scenicorum opera & servitium, nulla excusatione admissa, ita flagitabatur, ut ad ea munia vel inviti traherentur.

Petendum ergo censent ab Imperatoribus, ut si quis hanc Scenicam artem professus, ad Christianismum sit conversus, à nemine compelli possit, ad eadem exercitia resumenda.

Reflexio moralis.

Hic rursus docemur, quomodo Patres soliciti fuerint, ne qui vitam suam moresque mutarunt, iterum implicarentur exercitiis vitæ illi contrariis: aut admodum periculosis.

Canones VIII. & IX. in Codice 64. & 65. quorum prior de servorum manumissionibus agit: Posterior vero particulare factum alicujus Episcopi jam olim depositi examinari mandat, cum nullum disciplinæ punctum, saltem huic tempori conveniens, exhibeant, omittimus, & ad sequentes Codicis Canones transimus.

§. VII.

Canones Concilii Carthaginensis anni 401.

NOvem Canones, de quibus §. præcedenti, sequitur in Codice Africano Synodus Carthaginensis Vincentio & Flavio Vv. C.C. Conss. Idus Septem. id est, juxta Justellum, anno 401. celebrata.

Litera Anastasii Papæ ad confirmandos Africanos contra Donatistas.

In prologo Synodi legitur, quod recitatæ sint Epistolæ beatissimi Fratris & Consacerdotis nostri Anastasii, „ Ecclesiæ Romanæ „ Episcopi, quibus nos paternæ & fraternæ charitatis sollicitudine, ac sinceritate adhortatus est, ut de Hæreticorum & Schismaticorum Donatistarum insidiis, & improbitatibus, quibus Africanam Ecclesiam Catholicam graviter vexant, nullo modo dissimulemus.

Hæ quidem Anastasii Papæ literæ vel perierunt, aut usque modo sub Bibliothecæ pulveribus latent. Quin autem responsoriæ fuerint ad postulata Africanorum de Donatistis ad Ecclesiam conversis, de quibus supra, sat aperte jam recitata verba evincunt; Quibus Patres Africani hæc, Ecclesiæ Unitatem mire spirantia subjiciunt: „ Gratias agimus Domino nostro, quod illi optimo ac Sancto Antistiti suo tam piam curam pro membris Christi, quamvis in diversitate terrarum, sed in una compage corporis constitutis, inspirare dignatus est.

Unitas Ecclesiæ.

Post hæc subjiciuntur 20. Canones, quorum 4. priores modum, quo cum Donatistis agendum judicarunt Patres Africani, exprimunt; qui una ostendunt, qua via & hodie cum Hæreticis & Schismaticis procedendum sit.

Cum Donatistis leniter & pacifice agendum.

Canone I. In Codice 66. „ Deinde pertractatis & consideratis omnibus, quæ utilitati Ecclesiæ convenire videbantur, annuente, atque admonente Spiritu Dei, eligimus cum memoratis hominibus, quamvis de Dominici corporis unitate inquieta dissensione præcisis, leniter, & pacifice agere; ut quantum in nobis est omnibus, qui eorum communione & Societate irretiti sunt, per universas Provincias Africanas penitus innotescat, quam miserabili errore devincti sint: ne forte, sicut dicit Apostolus, nobis in mansuetudine corripientibus diversa sentientes, det illis Deus pœnitentiam, ad cognoscendam veritatem, & resipiscant de Diaboli laqueis captivati ab ipso in ipsius voluntatem.

Hic tractandi modus, quem pro reducendis Donatistis servatum voluere Patres Africani: si & modo, non verbis solum, sed reipsa servaretur, spes esset, plures ad Ecclesiæ gremium reducendos, id est, si pro tempore, ut minus cum Hæreticis dissimularentur, quæ salva fide, & veritate tolerari possunt: ut & jampridem S. Gregorius monuit S. Augustinum Angliæ Apostolum. „ Sed immoderatus & indiscretus quorundam zelus, hunc lenem & moderatum agendi modum non patitur, “ ut monet eruditus Notator in *Epist. 71. libr. 9. S. Gregorii*, quos delectat clamare: „ *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum*, fibras etiam minimas extirpate, &c. Tam præpostera agendi ratione plurimi fuerunt in schisma aut hæresim compulsi, quos moderatio retinuisset in Ecclesia. Alii forte redirent in unitatis gremium, si morosi quidam objectis spinis viam non sepirent, aut propugnatione quarundam corruptelarum, aut ritus exigendo laudabiles quidem, at minus forte necessarios, aut alios minus laudabiles importune exagitando, quos Patres Sanctissimi unitatis studio tolerassent. Scilicet *piscatorie nobis est agendum, non Aristotelice*, ut habet Epistula Episcoporum Ponti ad Leonem Imperatorem post Chalcedonense Concilium. “ Hæc ille: Quæ utinam hodie attente expenderentur, dum de Hæreticis ad Ecclesiam reducendis agitur.

Hic agendi modus prodendi hæreticis utilis, & qui contra eum agant.

Donatistarum facta diligenter annotanda.

Canone II. In Codice 67. „ Itaque placuit, ut ex Concilio nostro literæ darentur ad Judices Africanos, à quibus hoc peti congruum videretur, ut in hoc adjuvent communem Matrem Ecclesiam Catholicam, in qua Episcopalis auctoritas communiri in civitatibus potest, id est, ut judiciaria potestate atque diligentia ex fide Christiana, quid gestum sit in omnibus locis, in quibus Maximianistæ Basilicas obtinuerunt, qui ab eis schisma fecerunt, inquirant, & gestis publicis propter firmam notitiam omnibus necessariam, faciant inhærere.

Qui Maximianistæ, & qua in hoc Decreto Patrum intentio.

Maximianistæ erant quoddam hominum genus, qui à secta Donatistarum se per speciem quandam schismatis avulserant, quemadmodum Donatistæ ab Ecclesia Catholica, uti refert S. Augustinus Epist. 185. *cap.* 4. Voluerunt ergo Patres Africani diligenter annotari, quæ Donatistas inter & Maximianistas revertentes agebantur. Ut ex propriis Donatistarum factis suum lenius cum Donatistis ad Ecclesiam Catholicam revertentibus agendi institutum, quod nonnulli pervicaces Donatistæ carpebant, justificarent: Quod & factum esse docet citata S. August. Epistola; & ad Canonem V. ostendetur.

Patres Africani renovationem Concilii Transmarini: & desiderium unitatis Ecclesiæ ostendunt.

Canone IV. In Codice 68. „ Deinde placuit, ut literæ mittantur ad fratres & Coepiscopos nostros, & maxime ad Sedem Apostolicam, in qua præsidet memoratus Venerabilis frater & Collega noster Anastasius, quo noverit habere Africam magnam necessitatem, propter Ecclesiæ pacem & utilitatem, ut ex ipsis Donatistis quicunque Clerici correcto consilio ad Catholicam unitatem transire voluerint, secundum uniuscujusque Episcopi Catholici voluntatem, atque consilium, qui in eodem loco gubernat Ecclesiam, si hoc paci Christianæ prodesse visum fuerit, in suis honoribus suscipiantur, sicut prioribus ejusdem divisionis temporibus factum esse manifestum est. Quod multarum & pene omnium Africanarum Ecclesiarum, quibus talis error exortus est, exempla testantur: Non ut Concilium, quod in Transmarinis partibus de hac re factum est, dissolvatur; sed ut remaneat circa eos, qui sic transire ad Catholicam volunt, ut nulla per eos unitatis compensatio procuretur. Per quos autem vel omni modo perfici vel adjuvari manifestis fraternarum animarum lucris, Catholica unitas in locis, in quibus degunt, visa fuerit: Non eis obsit quod contra honores eorum, quamvis salus nulli interclusa sit, in Transmarino Concilio statutum erit; idest, ut ordinati in parte Donati si ad Catholicam correcti transire voluerint, non suscipiantur in honoribus suis secundum Transmarinum Concilium: Sed exceptis his, per quos Catholicæ unitati consulitur.

Concilii Transmarini, cujus hic Canon meminit, nulla vel in tomis Conciliorum, vel apud

Scriptores Ecclesiasticos memoria exiat. Illud constat ex præsenti Canone, in illo statutum fuisse: *Ut ordinati in parte Donati, si ad Ecclesiam Catholicam correcti transire voluerint, non suscipiantur in honoribus suis.*

Quid resolverint ut rerum entia Patrum Transmarino servare tur, & una pax Ecclesia proturbaretur?

Patres vero Africani ex una parte expendentes hoc Concilii Transmarini Decretum, & ex altera parte, summam Africæ necessitatem, & Ecclesiasticæ Unitatis bonum, resolverunt, „ut ex Donatistis quicunque Clerici ad Ecclesiam Catholicam transire voluerint, secundum uniuscujusque Episcopi Catholici voluntatem atque consilium, qui in eodem loco gubernat Ecclesiam, si hoc paci Christianæ prodesse visum fuerit, in suis honoribus suscipiantur ... Non ut Concilium, quod in Transmarinis patribus de hac re factum est, inquiunt, dissolvatur: sed ut illud maneat circa eos, qui sic transire volunt, ut nulla per eos unitatis compensatio procuretur.

Patres Africani revertentes ex Donatistis receperunt in suis honoribus ex aliqua disciplinæ infractione.

Hanc suam resolutionem, necessitati Africæ, & bono unitatis Ecclesiasticæ innixam significari voluerunt Episcopis Transmarinis, & maxime Sedi Apostolicæ, in qua præsidebat Anastasius. „An autem Summus Pontifex Anastasius secundo rogatus Africanæ Ecclesiæ indulserit, monumentorum defectu " ait Schelstratius in sua Ecclesia Africana *diss.* 3. *cap.* 10. *n.* 3. „decerni nequit. " Hoc scimus, Episcopos Africanos, conformiter ad hanc resolutionem, è Donatistis revertentes Clericos & Episcopos in suis honoribus suscepisse: Illudque pertinaces quosdam Donatistas, Ecclesiæ Catholicæ improperasse, scribit S. Augustinus *Epistola* 185. scripta circa annum 417. adeoque 15. post habitam hanc Synodum annis. Verba Augustini sunt: „Si ergo, inquiunt (Donatistæ,) oportet, ut nos extra Ecclesiam & adversus Ecclesiam fuisse pœniteat, ut salvi esse possimus, quomodo post istam pœnitentiam *apud vos Clerici, vel etiam Episcopi permanemus?* " Respondet Augustinus: Hoc non fieret, quoniam revera (quod fatendum est) fieri non deberet, *nisi pacis ipsius compensatione sanaretur.* Sed hoc sibi dicant, & multo maxime humiliter doleant, qui in tanta morte præcisionis jacent, ut isto quodam vulnere Matris Catholicæ reviviscant.

Quid nobis docet hoc Patrum factum.

Duo nos docet hæc Patrum resolutio. Primum, quanta eis cura fuerit, ut Episcopis, præsertim tamen Sedi Apostolicæ in regimine Ecclesiæ consentirent. Alterum, ipsos credidisse rigori disciplinæ non esse inhærendum, si vulnus disciplinæ infligendum, pacis & unitatis Ecclesiæ compensatione sanari possit.

Agendum contra Donatistas ex proprio ipsorum facto.

Canone V. In Codice 69. „Deinde placuit ut his peractis Legati etiam prædicandæ pacis atque unitatis, sine qua salus Christiana non potest obtineri, è numero nostro ad ipsorum Donatistarum sive quos habent Episcopos, sive ad plebes mittantur, per quos omnibus in notitiam perferatur, quam nihil habeant quod adversus Ecclesiam Catholicam juste possint dicere, maxime ut manifestum fiat omnibus, per gesta etiam municipalia, propter documentorum firmitatem, quid ipsi de Maximianistis Schismaticis suis egerint: ubi eis divinitus demonstratur, si attendere volunt, tam inique tunc illos, ab Ecclesiæ unitate præcisos, quam inique nunc clamant à se Maximianistas Schismata fecisse: ex quorum tamen numero, quos jam plenarii Concilii sui auctoritate damnaverant, in suis honoribus plene receperunt; Baptismum, quem damnati, & exclusi dederunt, acceptaverunt: & videant, quam stulto corde resistant paci Ecclesiæ toto orbe diffusæ, cum ista faciant pro parte Donati, neque se istorum, quos ita receperunt, communione, propter intuitum pacis contaminari dicant, & nos condemnent, id est, Ecclesiam Catholicam, etiam in extremis terrarum partibus constitutam, per eorum communionem inquinatam, quos tunc accusantes convincere nequiverunt. "

Catholici utuntur argumento adversus Donatistas ex proprio ipsorum facto.

Ex Canone III. jam relato constat, Patres Africanos petiisse à Judicibus publicis, ut diligenter annotarent, quid cum Maximianistis ad Donatistas revertentibus ageretur in parte Donati. Cum autem reperissent, quod ex Maximianistis, quos aperta proprii Concilii auctoritate condemnaverant, postea in propriis honoribus plene susciperent: Et Baptismum, quem damnati & exclusi dederant, acceptarent, voluere Patres, ut mitterentur in Provincias, qui hunc agendi modum Donatistarum publicarent: ut hoc pacto, populo ostenderetur, quam injuste Ecclesiam Catholicam arguant Donatistæ; ob id quod è Donatistis, quos pro Schismaticis habet, revertentes in suis honoribus suscipiat: & Baptismum apud Donatistas susceptum probet; cum idem ipsi Donatistæ in Maximianistis ad se revertentibus probent.

De hoc Catholicorum argumento ex proprio Donatistarum facto formato & populo proposito, agit etiam S. Augustinus; illudque pene eodem, quo hoc Canone expressum est, modo proponit; additque: „Plurimi confundebantur, & manifesta veritate erubescentes corrigebantur, solito crebrius, & multo magis ubicunque ab eorum (Donatistarum) sævitia respirabat aliquanta libertas. "

Canone VI. In Codice 70: „Præterea cum de quorundam Clericorum, quamvis erga uxores proprias incontinentia referretur: Placuit, Episcopos, & Presbyteros & Diaconos secundum priora statuta etiam ab uxoribus continere; quod nisi fecerint, ab Ecclesiastico removeantur officio. Ceteros autem Clericos ad hoc non cogi, sed secundum uniuscujusque Ecclesiæ consuetudinem observari debere. "

Refert hunc Canonem Gratianus ex Concilio Carthaginensi V. *dist.* 28. *can.* 4. Ubi notant Correctores Romani, quod post finalia verba, „in Codicibus (Decreti Gratiani) impressis, hæc sequebantur: Contra Martinus Papa. *Si Lector viduam duxerit*, UT SUPRA LEGITUR, SED ILLUD UBI NECESSITAS URGET. " Quæ sunt expuncta, inquiunt, quia in vetustis Codicibus non habentur, aut sunt adscripta ad marginem. Hic observa, quod sæpius notant Critici, notas marginales incuria Librariorum, aut exscriptorum in textum irrepere; idque non raro cum sensus ipsius alteratione.

Notæ marginales interdum per incuriam in textum irrepunt.

Pro sensu Canonis repete notata ad Canonem 25. Codicis, qui & huic omnino similis est.

Canone VI. In Codice 71. „Ut nemini sit facultas, relicta principali Cathedra, ad aliquam Ecclesiam in Diœcesi constitutam se conferre, vel in re propria diutius quam oportet constitutum, curam, vel frequentationem propriæ Cathedræ negligere. " Aut ut legitur in Codice Græcorum: „vel de re propria plusquam oportet solicito, propriæ Sedis curam & solicitudinem negligere. "

Gratianus 7. q. 1. *Can.* 21. Vide infra ad Canonem 15. Sardicensem.

De rebaptizandis dubie baptizatis.

Canone VII. In Codice 72. „Placuit de infantibus quoties non inveniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per ætatem de traditis sibi Sacramentis idonei respondere, absque ullo scrupulo eos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat Sacramentorum purgatione privari. Hinc enim Legati Maurorum, fratres nostri, consuluerunt: quia multos tales à barbaris redimunt. "

Clausula à Gratiano addita.

Gratianus *dist.* 4. *cons. can.* 111. additque ex Concilio Carthaginensi V. „Similiter & de Ecclesiis, quoties super earum consecratione hæsitatur, agendum est: id est, ut sine ulla trepidatione consecrentur. Verum diligenter notant Correctores Romani: „Hæc absunt à Codice Regio hujus Concilii, à 72. Carthaginensi Canone Græco, à Burchardo Wormatiensi. "

Hoc

Forma baptizandi sub conditione olim fuit ignota.

Hoc unum circa præsentem Canonem notandum, nullam hic fieri mentionem cautelæ, de qua in Cap. 2. *de Baptismo*; & in omnibus modernis Ritualibus, cum de dubie baptizato rebaptizando agitur: solicite inculcatur: „ Si „ baptizatus es, non te baptizo; sed si nondum „ baptizatus es, ego te baptizo, &c.

Nec hanc disciplinam Africana duntaxat Ecclesia, sed & Romana secuta fuit, ut constat ex S. Leone; qui interrogatus à Rustico Episcopo Narbonensi, „ utrum parvuli ab hostibus capti, „ si non se sapiunt baptizatos, sed sciunt se aliquoties ad Ecclesiam à parentibus ductos, possint vel debeant, cum ad Romanam venerint, „ baptizari? Respondet: Qui autem possunt meminisse, quod ad Ecclesiam veniebant cum „ parentibus suis; possunt recordari, an quod „ parentibus dabatur, acceperint. Sed si hoc etiam ab ipsorum memoria alienum est, conferendum eis videtur, quod collatum esse nescitur: quia non temeritas intervenit præsumptionis, ubi est diligentia pietatis. “ *Epist.* 1. *inquisit.* 17. Et pluribus verbis rescribit, & exponit in Epistola ad Neonam Ravennatem Episcopum: „ Quoniam, ait, non potest in iterationis crimen venire, quod factum esse omnino nescitur. “ *Epistol.* 185. *edit. Quenelli.* Grat. *dist.* 4. *de consec.* *Can.* 112.

Quin & post tempora Alexandri III. disciplinam simpliciter baptizandi dubie baptizatos superstitem fuisse in Anglia, docent nos Synodus Eboracensis 1195. *Can.* 4. & Londinensis 1200. *Can.* 3. quo postremo dicitur: „ De Baptismate si dubitetur, Sacrorum Canonum statuta „ sequentes, statuimus ut conferatur: quia non „ dicitur iteratum, quod non scitur fuisse collatum. Ideoque baptizentur expositi, de quorum Baptismo dubitatur; sive inveniantur cum „ sale, sive sine sale.

At post relatum Alexandri III. Decretum in Decretales Gregorii IX. sensim generaliter, dicta formula sub conditione baptizandi invaluit; & in Theologiam Scholasticam intravit. Fatendum tamen, hujus aliquod vestigium sæculo VIII. occurrere in Const. Isaac Lingonensis.

Canone VIII. In Codice 73. Placuit, ut dies venerabilis Paschæ „ formatarum subscriptione „ omnibus intimetur: dies vero Concilii idem „ servetur, qui in Hipponensi Concilio constitutus est, idest 10. Kalendas Septembris. Et scribendum ad singularum quarumcunque Provinciarum Primates, ut quando apud se Concilium „ congregant, istum diem non impediant.

Grat. *dist.* 3. *de consec.* *Can.* 24. sed ab originali, & etiam à Græco nonnihil recedens, ut notatur in emendatione Romana.

Sollicitudo Patrum ut Pascha ubique eodem die celebraretur.

Quam olim soliciti fuerint Patres, ut solemnitas Paschalis uno eodemque die per omnes Ecclesias celebraretur, abunde indicant Epistolæ Paschales, quibus futuros dies Paschatis Episcopis indicabatur; qui deinde populo in festo Epiphaniæ à Diacono denunciabatur; qui mos ad nos usque pœne descendit, ut testantur Libri Rituales. Et quidem in Sacerdotali Romano Venetiis impresso an. 1597. ista denunciatio legitur & cantatur. Eundem in finem inventus cyclus Paschalis; de quo vide citatos in glossario de Fresne Verbo, *Cyclus Paschalis*.

Intercessor datus vacantis Ecclesiæ ad eam eligi nequit.

Canone IX. in Codice 74. „ Item constitutum „ est, ut nulli Intercessori licitum sit Cathedram, „ cui Intercessor datus est, quibuslibet populorum „ studiis vel seditionibus retinere: sed date operam ut intra annum eisdem Episcopum provideat: Quod si neglexerit, anno exempto “ (vel ut in aliis legitur, *expleto*) „ interventor alius tribuatur. Grat. 7. q. 1. *Can.* 22.

Quis sit Intercessor?

Intercessor hic vocatur Episcopus, qui Ecclesiæ vacanti à Metropolitano præficiebatur, ut Civium animos pro eligendo Antistite in concordiam revocaret. Hæcque disciplina non in Africa duntaxat, sed & in aliis Provinciis per aliquot secula in usu fuit. Et quidem hujusmodi Intercessoris sub nomine Visitatoris sæpius in suis Epistulis meminit S. Gregorius, & signanter *Lib.* 11. *Epist.* 19. ad Benenatum Visitatorem Ecclesiæ Cumanæ; ubi & quod ejus sit munus proponit: „ Assiduis adhortationibus Clerum plebemque ejusdem Ecclesiæ admonere te volumus, ait, ut remoto studio diversarum partium, uno eodemque consensu talem sibi præficiendum expetant Pontificem, qui & tanto ministerio dignus valeat reperiri, & à venerandis Canonibus nullatenus respuatur. “ Quin & sæculo IX. hanc in his partibus disciplinam superstitem fuisse, evincit Epistola Hincmari Rhemensis, qua Hedenulphum Laudunensem Episcopum rogat, ut Visitatoris officio fungatur in electione Episcopi Cameracensis.

Extat Tom. 8. Conc. p. 1867. Et p. 1871. refertae allocutio Visitatoris Episcopi ad Clerum & plebem electionis causa congregatum.

Defensores pauperum.

Canone X. in Codice 75. „ Ab Imperatoribus universis visum est, postulandum propter “ afflictionem pauperum, quorum molestiis sine “ intermissione fatigatur Ecclesia; ut defensores “ eis adversus potentias divitum cum Episcoporum provisione delegentur.

Hinc patet Patrum cura pro pauperibus: quos merito Episcopi & Pastores æmulabuntur, eorum defensionem suscipiendo.

Quinam designandi Episcopi ad Synodum generalem Africæ?

Canone XI. In Codice 76. „ Item placuit, ut quotiescunque Concilium congregandum est, “ Episcopi, qui neque ætate, neque ægritudine, neque aliqua graviori necessitate impediuntur, competenter occurrant, & Primatibus “ suarum quarumcumque Provinciarum intimetur, ut de universis Episcopis vel duæ, vel tres “ turmæ fiant, ac de singulis turmis vicissim, “ quotquot electi fuerint, ad diem Concilii instantissime occurrant. Quod si non potuerint “ accurrere, excusationes suas in tractatoria “ conscribant; vel si post adventum tractatoriæ “ aliquæ necessitates repente forsitan ortæ fuerint, nisi rationem impedimenti sui apud “ eundem Primatem reddiderint, Ecclesiæ suæ “ communione debere esse contentos.

Error Gratiani.

Grat. *dist.* 18. *can.* 10. sed nonnullis omissis, & nonnullis aliter quam in Codice relatis, uti notant Correctores Romani: Qui inter alia observant, male legisse *literatoria* pro *tractoria*; multisque ibidem inquirentes, quid *tractoria*, vel ut in quibusdam exemplaribus legitur, *tractoria*, epistola significet.

Novum genus excommunicationis hic designatur.

Cæterum monet Balsamon, „ hic notari novum excommunicationis genus: Alii enim “ Canones, ait, accipiunt excommunicationem: “ quod quidem attinet ad Episcopos, ut nihil “ Sacerdotale obeant; præsens autem Canon eos “ à Sacro Ministerio non impedit, sed separat “ à reliquorum fratrum communione.

Et sane justum est, eos à confratrum communione arceri, qui Coepiscoporum Conventum respuerunt.

Canone XII. In Codice 77. Agitur de quodam Cresconio, ut per Primatem suum moneatur ad proximam universæ Africæ Synodum accedere: si autem venire neglexerit, sciat adversus se ferendam sententiam.

In electione Episcopi vota laicorum concurrunt.

Canone XIII. In Codice 78. Mittuntur quidam Africani Episcopi, quorum unus erat Augustinus, ut sedarent turbas exortas in Ecclesia Hipponensi; non cui præfuit Augustinus, sed Equitius, ob vitam facinorosam depositus, (erant enim in Africa duæ Hippones) usque in locum Equitii *cum omnium voto eis Episcopus ordinetur*. Obiter hic nota, in Africa in electione Episcoporum vota fidelium laicorum concurrisse.

Clericus intra annum à sententia debet se purgare.

Canone XIV. In Codice 79. „ Rursus constitutum est, ut quoties Clericis convictis, & “ confessis in aliquo crimine, vel propter eorum, “ quorum verecundiæ parcitur, vel propter Ecclesiæ opprobrium, aut insolentem insultationem Hæreticorum, atque Gentilium, si forte “ causæ suæ adesse voluerint, & innocentiam “ suam asserere, intra annum excommunicatio, “

“ nis

„ nis hoc faciant: si vero intra annum causam suam purgare contempserint, nulla eorum vox postea penitus audiatur.

Gratian. 11. q. 3. *Can.* 36.

De quibus Clericis agatur.

Notat hic Zonaras, quod Canon Clericos, de quibus agitur, *convictos* appellavit, non quia manifesto obnoxii criminibus tenerentur, *convictos* enim pœna depositionis illic secuta esset; sed quod extarent indicia facinoris, ex quibus merito communionis privatione mulctati sunt.

Ratio Canonis.

Ex hoc Canone discimus, quam soliciti fuerint Patres, ut Clerici infamia criminis laborantes, & functionibus Ecclesiasticis addicti, quam primum se à criminis suspicione liberare satagant: Nam, ut ait S. Augustinus, „ duæ res sunt, conscientia & fama. Propter nos, conscientia nostra sufficit nobis: propter alios, fama necessaria est. Conscientia tibi, fama proximo tuo." *Sermon.* 1. *de vita commun. Cleric.*

Episcopus in Monasterio, alterius Diœcesis Monachum assumere non potest.

Canone XV. In Codice 80. „ Item placuit, ut si quis de alterius Monasterio repertum vel ad Clericatum promovere voluerit, vel in suo Monasterio majorem Monasterii constituerit; Episcopus qui hoc fecerit, à cæterorum communione sejunctus, suæ tantum plebis communione contentus sit, & ille neque Clericus, neque Præpositus perseveret.

In Decreto Gratiani aliqua addita.

Refertur à Gratiano *dist.* 58. *can.* 2. & quidem in editione Decreti anni 1515. 1550. item 1572. post hæc verba: *Vel in suo Majorem Monasterii constituere*, sequitur: *Sine licentia Abbatis & Monachorum*. Unde Glossa casum Canonis exprimens. ait: „ Dicitur in hoc Canone, quod Episcopus non potest alienum Monachum promovere ad Clericatum, vel facere Abbatem in suo Monasterio, nisi de voluntate proprii Abbatis.

Verum in editione Gratiani correcta, prædicta verba esse expuncta, monent Correctores; „ quia absunt à Concilio Carthaginensi & Africano, & plerisque vetustis Gratiani Codicibus." Ut proinde verisimile sit, à recentiore manu adjecta esse, ut Canonem ad sui temporis disciplinam inflecteret.

Sensus Canonis.

Cæterum evidens est, in præsenti Canone hoc unice caveri, ne Episcopus è Monasterio alterius Diœcesis Monachum ad Clericatum, aut sui Monasterii Præfecturam assumat, sine dimissoriis Episcopi, sub quo illud Monasterium est situm; ut recte exponit Balsamon: Adeoque, idem hic de Monachis constitui, quod supra de Clericis decretum fuit. Et sane, juxta temporis illius disciplinam, ut etiam hic observat Balsamon, Monacho de suo Monasterio ad aliud migrare volenti, Episcopi dimissoriis magis opus erat, quam Monasterii Præfecti: quod *Episcopis magis subjecti sunt Monachi, quam Monasteriorum Præfectis*. Vide infra ad *can.* 4. *Chalcedonensem*.

Anathema post mortem dicitur Episcopo, cujus bona ad hæreticos perveniunt.

Canone XVI. in Codice 81. „ Item constitutum est, ut si quis Episcopus hæredes extraneos à consanguinitate sua, vel Hæreticos etiam consanguineos, aut Paganos Ecclesiæ prætulerit, saltem post mortem anathema ei dicatur, atque ejus nomen inter Dei Sacerdotes nullo modo recitetur. Nec excusari possit, si intestatus decesserit, quia utique debuit factus Episcopus rei suæ ordinationem congruam suæ professioni nequaquam differre." Hujus Canonis auctoritate usi sunt impugnatores *trium Capitulorum* in Synodo V. ut evincerent Theodorum Mopsuestenum post mortem ut Hæreticum posse damnari.

Quid sit nomen inter Dei Sacerdotes non recitari.

Pro intellectu horum verborum, *atque ejus nomen inter Dei Sacerdotes nullo modo recitetur*, notandum, quod nomina, præsertim Episcoporum, in communione Ecclesiæ mortuorum referentur in certas tabulas, quas *Diptycha* dicebant, ut tempore Sacrificii publice recitarentur, & eorum memoria fieret. Qui autem de Hæresi, aut Schismate aliove crimine erant convicti, aut multum suspecti, vel in diptychis non referebantur, aut relati delebantur: atque ita ab Ecclesiæ communione, etiam post vitam, abscindi videbantur. Hinc in Edicto Justiniani de Fide orthodoxa, inter acta Synodi V. de Theodoro Mopsuesteno legitur: *Deleverunt è Sacris Ecclesiæ Diptychis ejus nomen*. Vide plura in Glossario Caroli Du Fresne verbo *Diptycha*.

Canone XVI. In Codice 82. „ Item placuit, ut de manumissionibus in Ecclesia celebrandis ab Imperatore petatur."

Altaria in memoriam Martyrum condita, si nullæ ibi sint reliquiæ, evertenda.

Canone XVII. In Codice 83. „ Item placuit, ut altaria quæ passim per agros, & per vias, tanquam memoriæ Martyrum constituuntur, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ Martyrum conditæ probantur, ab Episcopis, qui locis eisdem præsunt, si fieri potest, evertantur; si autem hoc per tumultus populares non sinitur, plebes tamen admoneantur, ne illa loca frequentent, ut qui recte sapiunt, nulla ibi superstitione devincti teneantur: & omnino nulla memoria Martyrum probabiliter acceptetur, nisi ubi corpus aut aliquæ reliquiæ sunt, aut origo alicujus habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissima origine traditur. Nam, quæ per solemnia & per inanes quasi revelationes quorumlibet hominum, ubicunque constituuntur altaria, omni modo reprobentur."

Gratian. *dist.* 1. *de consec. can.* 26.

Ostendit Canon 1. Martyrum reliquias, eorumque memorias hoc tempore Patribus in honore fuisse. 2. Patribus jampridem probatum fuisse modernum Ecclesiæ ritum, Sanctorum reliquias altaribus includendi. 3. Patribus persuasum fuisse, haud facile deferendum esse privatorum revelationibus. 4. Patres credidisse, nonnunquam in externo cultu aliqua esse toleranda sive dissimulanda, ad evitandum populi commotionem & tumultum.

Reliquiæ idololatriæ evellendæ.

Canone XVIII. In Codice 84. „ Item placuit ab Imperatoribus gloriosissimis peti, ut reliquiæ Idololatriæ non solum in simulacris, sed in quibuscunque locis vel lucis, vel arboribus omni modo deleantur."

Postulatis Patrum annuit Imperator.

Non solum his, sed & aliis Patrum postulatis, de quibus supra, Imperatorem Honorium annuisse manifestat ejus Constitutio anni 408. relata in *l.* 19. *Cod. Theod. de paganis:* & extat apud Baronium ad annum 408.

Hac Constitutione, voluit Honorius, Primo, ut templorum annonæ hic detractæ annonis militaribus deputentur. 2. Ut simulacra, quibus adhuc cultus impendebatur, non tantum in templis: verum ubicunque ea essent (veluti in *lucis & arboribus*, quod hoc Canone ab Imperatore petendum decreverunt Patres Africani) evellerentur. 3. Ut *aræ* ubique destruerentur. 4. Ut *templa publica* usibus publicis vindicarentur: In possessionibus Principis constituta, ad alios usus transferantur: in privatorum fundis seu agris extantia destruantur: Quæ petitioni Patrum, de qua in Canone 61. Respondent. 5. *Convivia* & ludos gentilitios prohibet: quod postulandum Patres censuerant Canone 62.

Postbæc sanctionem suam his verbis concludit: „ Episcopis quoque locorum hæc ipsa prohibendi Ecclesiasticæ manus tribuimus facultatem: Judices autem 20. Librarum auri pœna constringimus, & pari forma officia eorum, si hæc eorum dissimulatione fuerint neglecta."

Vult ut Episcopi & Magistratus evellendis ritibus Gentilium allaborent.

Quam esset optandum, ut & hodie Episcopi & Magistratus, quod & posterioribus Canonibus & legibus sæpius injunctum, sedulo allaborarent evellendis, quæ nimium proh dolor! in populo frequentantur, è Gentilitate ad Christianos derivatis superstitionibus!

Episcopus Carthaginensis omnium nomine Literas Synodalibus subscribit.

Canone XIX. In Codice 85. Vult, ut ab Episcopo Carthaginensi, tanquam totius Africæ Primate, cum opus fuerit, omnium Episcoporum nomine dictentur & subscribantur literæ.

Hic rursus elucet Episcopi Carthaginensis per Africam Primatia.

§. VIII.

§. VIII.

Canones Synodi Carthaginensis anni 402.

Præcedentiū Synodorum Decreta probantur.

IN Codice Africano sequitur Concilium Gloriosissimis Imperatoribus Arcadio & Honorio Augustis V. Consulibus, id est anno 402. sexto Kalendas Septembris, in civitate Milevitana celebratum; Unde & *Milevitanum* Concilium vocatur.

In præfatione dicitur, relecta fuisse, & ab Episcopis prolata Decreta, „ quæ jamdudum vel „ Hipponensi Synodo firmata sunt, vel postmo„ dum meliori apud Carthaginem Concilio definita: " Deinde sequuntur sex Canones.

Canon I. In Codice 86. Declarat, inter Episcopos eum esse Primatem seu Primum, qui prius fuit ordinatus. „ Hic ordo, ajunt, & à Patri„ bus & à Majoribus servatus est, & nobis Deo „ propitio servabitur, salvo etiam jure Prima„ tus Numidiæ & Mauritaniæ. " Additur in Codice Græco, *ex Indice & matricula Numidiæ*. Hunc Canonem compendiose ita reddit Ferrandus Diaconus tit. 78. „ Ut nullus Epi„ scopus prioribus suis se audeat anteponere.

Primas in Ecclesia Africana, quis?

Occasionem Canoni dedit altercatio de Primatu Numidiæ exorta inter Victorinum, & Xantippum, de qua Augustinus in Epistola 59. ad Victorinum. Prætendebat enim Xantippus, quem *senem* vocat Augustinus, inter reliquos Numidiæ Episcopos jus Primatus titulo prioritatis Ordinationis: illudque Patres Milevitani Concilii juxta Ecclesiæ Africanæ morem eidem adjudicarunt.

De Ecclesia enim Africana id speciale annotandum est, in Provinciis Africanis urbes Metropolitanas non habuisse Metropolitanos sive Primates Ecclesiasticos, ut habebant ceteræ per orbem Metropoles; sed urbes illas Primates habuisse, quæ habebant seniorem in Provincia Episcopum. Hinc de Primatibus Africæ loquens Leo IX. Epist. 4. ad Petrum & Joannem Episcopos, ait: „ In singulis ejus (Africæ) Provinciis antiqui„ tus Primates instituebantur non secundum po„ tentiam alicujus Civitatis, sed secundum tem„ pus suæ ordinationis.

Cum vero ex hac disciplina, prima Sedes nunc apud hanc, nunc apud illam Urbem esset, ut Archivium Provinciæ melius conservaretur.

Canone II. „ Placuit omnibus Episcopis, qui „ in hoc subscripserunt, ut Matricula & Ar„ chivium Numidiæ, & apud primam Sedem „ sit, & in Metropoli, id est Constantina.

Sensus Canonis.

Id est, ait à Marca in dissertatione de Primatibus, *paragr.* 3. „ ut regesta Provinciæ & in „ Urbe Metropoli conderentur (ipsæ fortassis „ authenticæ literæ) ubi tutior erat custodia, „ tum etiam in prima Sede (exempla fortasse li„ terarum) ut primæ Sedis Episcopo parata essent „ ad manum, ne in hac parte à Metropoleos „ Episcopo penderet. " Hæc ille.

Canone III. In Codice 87. „ De quodvultdeo „ etiam Centuriensi quoniam adversarius ipsius „ cum se petiisset introduci ad Concilium no„ strum, interrogatus, utrum cum eo vellet apud „ Episcopos experiri, primo promiserat, & alia „ die respondit hoc sibi non placere, atque di„ scessit: placuit omnibus Episcopis, ut nullus „ eidem Quodvultdeo communicet, donec cau„ sa ejus qualem potuerit, terminum sumat. „ Nam adimi ei Episcopatum, antequam causæ „ ejus exitus appareret, nulli Christiano jure „ videri potuisset. " Hic Canon refertur à Raymundo *in Cap.* 1. ;; *de judiciis*, sed verbis quibusdam omissis, & quibusdam immutatis & additis; quæ exhibent disciplinam temporibus hujus Synodi plane ignotam.

Ita pro his verbis: *Ut nullus eidem Quodvultdeo communicet*, DONEC CAUSA EJUS, QUALEM POTUERIT, TERMINUM SUMAT (vel ut est apud Græcos: *donec ejus negotium finem acceperit*) Raymundus hæc supposuit: *Placuit, ut nullus eidem communicet*, DONEC SATISFACTIONE PRÆMISSA FUERIT ABSOLUTUS: Quibus verbis aperte insinuat disciplinam, quæ circa sua tempora invaluerat, ut excommunicatus ob contumaciam, absolvatur data cautione judicio sisti; quæ disciplina ætate Patrum ignota fuit; remanebatque excommunicatus usquequo negotium finem accepisset; nec antea absolvi poterat. Vide Cujacium ad citatum Cap. 1.

Canon IV. In Codice 88. „ de Maximiano autem Bagajensi, & ad eum, & ad ipsam " plebem placuit de Concilio literas dari, ut " & ipse ab Episcopatu discedat, & illi sibi " alium requirant. "

Quis Maximianus, cujus meminit Canon?

Maximianum, cujus hic fit mentio, non *Bagajensem*, sed *Vagiensem* Episcopum fuisse monet Baronius ad annum 402. adeoque in Canone pro *Bagajensi*, legendum esse, *Vagiensi* eumque non esse Maximianum, de quo S. Augustinus *Lib.* 3. *contra Cresconium c.* 43. sed eum, qui ex Donatistarum Schismate ad Ecclesiam reversus, cum à populo Vagiensi haud pacifice reciperetur, *pacis* causa Episcopatu cedere voluit; eaque de causa ad hanc Synodum literas dedit: quæ sanctum ejus propositum laudavit, abdicationemque probavit: atque in ejus locum Castorius Frater Maximiani ordinatus fuit: ad quem extat Epistola SS. Alypii & Augustini 69. ubi de Maximiano *pacis* ergo se abdicante. hæc ab omnibus Ecclesiæ Pastoribus merito notanda, habentur: „ Longe est gloriosius, Episcopatus " sarcinam propter Ecclesiæ vitanda pericula de" posuisse, quam propter regenda gubernacula " suscepisse. Ille quippe se honorem, si pacis ra" tio pateretur, digne accipere potuisse demon" strat, qui acceptum non defendit indigne. "

Episcopatus pacis causa dimittendus.

Quandoquidem, ut supra monuimus, Africana disciplina Primatum Provinciæ seniori in Ordinatione deferret, ne dubium super prioritate Ordinationis fortasse exoriri posset.

Canone V. in Codice 89. „ Placuit, ut quicunque deinceps ab Episcopis ordinantur per " Provincias Africanas, literas accipiant ab Or" dinatoribus suis manu eorum subscriptas conti" nentes Consulem & Diem: ut nulla altercatio " de posterioribus vel anterioribus oriatur. "

Canone VI. In Codice 90. „ Item placuit, ut quicunque in Ecclesia vel semel legerit, ab alia " Ecclesia ad Clericatum non teneatur. "

Grat. *dist.* 2. *Can.* 8. qui erronee pro, *vel semel legerit*, ponit *vel semel elegerit*, ut etiam notat Correctio Romana.

Qui semel Clero est adscriptus recedere nequit.

Hic rursus non apparet, quam arcto vinculo Clericus adstringeretur Ecclesiæ, cujus servitio jam semel esset adscriptus: Quamque puriori Patrum disciplinæ contrariæ sint hodiernæ Clericorum de una ad aliam Ecclesiam modo pinguiorem aut commodiorem decursationes.

Prædictis Canonibus subjicitur Synodus Gloriosissimo Imperatore Theodosio Augusto & Rumorido V. Cons. (id est anno 403.) 9. Kalendas Septembris Carthagine in Basilica regionis secundæ, celebrata.

De hac Synodo refertur duntaxat, quod auditi sint Legati ad Anastasium Papam jampridem super receptione Donatistarum ex Africa missi; sed quid retulerint, non dicitur.

Episcopi Unitati Ecclesiæ allaborare debent.

Item in eadem Synodo decretum esse, ut Episcopi amore unitatis Ecclesiasticæ singuli in sua civitate cum Donatistarum Præpositis convenirent, iisque dicerent: „ Convenimus vos ex Concilii nostri Catholica authoritate missi, de vestra cor" rectione gaudere cupientes, considerantes Do" mini charitatem, qui dixit: *Beati pacifici, quia* " *ipsi filii Dei vocabuntur*, & admonuit per Pro" phetam etiam in his, qui dicunt se fratres no" stros non esse, dicere nos debere, *fratres nostri* " *estis*. Hanc ergo pacificam ex charitate venien" tem commonitionem nostram contemnere non " debetis: ut si quid veritatis habere vos arbitra" mini, non dubitetis adserere, id est, ut congre"

" gato

„ gato vestro Concilio deligatis ex vobis, quibus causam assertionis vestræ committatis: ut & nos possimus hoc facere, ut etiam de nostro Concilio deligantur, qui cum eis, quos delegeritis, constituto loco & tempore, quidquid quæstionis est, quod vestram à nobis separat communionem, cum pace discutiant, & tandem aliquando, adjuvante Domino Deo nostro, finem veternosus error accipiat, ne propter animositatem hominum infirmæ animæ, & ignari populi sacrilega dissensione dispereant.

Hujus amice tentatæ ac oblatæ collationis meminit S. Augustinus *lib.* 3. *contra Cresconium cap.* 45.

Pacificam collationem respuunt Donatistæ.

Cum vero tractatum respuerent Donatistæ, neque veritati aures præbere vellent; sed quasi in furorem ac rabiem versi, majores, quam prius, in Catholicos violentias exercerent; Patres Africani ex Synodo Carthaginensi an. 404. 11. Kalendas Julias ad Imperatores deputarunt Theasium & Evodium contra Donatistas cum commonitorio, quod in Codice Africano c. 93. conficit.

Patres Africani præsidium Imperatorum contra Donatistas expetunt.

Hoc commonitorio Imperatoribus unitatis studium commendant, & pœnas adversus Donatistas sanciri expetunt; præsidiumque adversus eorum furorem deposcunt; atque inter cetera ajunt: „ Donatistæ pacifica collatione spreta ad immanes violentias sunt conversi, ita ut multos Episcopos multosque Clericos (ut de Laicis taceamus) insidiis oppresserint, & Ecclesias etiam aliquas invaserint, aliquas invadere pertentaverint: ipsorum jam Clementiæ est consulere, ut Ecclesia Catholica, quæ eos religioso utero in Christo genuit, & fidei firmitate nutrivit, etiam eorum prospectione muniatur, ne temerarii homines, religiosis temporibus, infirmos populos terrendo prævaleant: quoniam seducendo depravare non possunt.

Imperatores petitis annuunt.

His Patrum postulatis obsequentes Imperatores legem adversus Donatistarum tumultus promulgarunt; quæ refertur in *l.* 38. *Cod. Theod. de hæreticis:* ut ibidem docte notat Jacobus Gothofredus.

Pœnas exposcunt contra Donatistas.

Post hæc subjungunt: „ Simul etiam petendum, ut illam Legem, quæ à religiosæ memoriæ eorum patre Theodosio de auri libris decem in ordinatores, vel ordinatos Hæreticos, seu etiam in possessores, ubi eorum congregatio deprehenditur, promulgata est, ita deinceps confirmari præcipiant, ut in eos valeat, contra quos propter eorum insidias Catholici provocati contestationem deposuerint, ut hoc saltem terrore à schismatica vel hæretica pravitate desistant, qui consideratione æterni supplicii emendari corrigique dissimulant.

Lex illa Theodosii Senioris, quam innovari petunt Patres Africani, refertur in *l.* 21. *Cod. Theod. de hæreticis:* eamque anno sequenti ad Donatistas extenderunt Theodosius Junior & Arcadius *l.* 39. *Cod. Theod. de hæreticis;* cujus legis sæpius meminit Augustinus; ac præcipue Epist. ad Bonifacium: in qua late occasionem hujus latæ legis prosequitur; unaque ostendit charitatis Doctor, quanta animi mansuetudine Donatistas fuerit complexus: Deinde quam conveniens fuerit convertendis Donatistis hæc legum promulgatio: „ quoniam multi per illas correcti sunt, & quotidie corriguntur; & se esse correctos, atque ab illa furiosa pernicie liberatos gratias agunt. Et qui oderant, diligunt, molestasque sibi fuisse saluberrimas Leges, quantum in insania detestabantur, tantum recepta sanitate gratulantur, & in residuos, cum quibus fuerant perituri, jam simili dilectione nobiscum ut pariter instemus, ne illi pereant, excitantur.

[illegible]

Petitur ut ab acquisitione bonorum arceantur Donatistæ.

Posthæc indicarunt Patres Africani etiam & illud petendum, „ ut lex quæ Hæreticis vel ex donationibus, vel ex testamentis aliquid capiendi, vel relinquendi denegat facultatem, ab eorum quoque pietate hactenus repetatur, ut eis relinquendi, vel sumendi jus adimat, qui pertinaciæ furore cæcati in Donatistarum errore perseverare voluerint. Ceterum illis, qui consideratione unitatis, & pacis se corrigere voluerint, absque interdicto hujus legis capiendæ hæreditatis aditus pateat, etiamsi adhuc in errore hæretico constitutis aliquid arte donationis, vel hæreditatis obvenit: his sane exceptis, qui, lite pulsati, putaverint ad Catholicam transeundum, quia de talibus credibile est, non metu cælestis judicii potius, quam terreni commodi aviditate unitatem Catholicam præoptasse.

Satisfit Patrum petitioni.

Huic similiter Patrum postulato ab Imperatoribus plene satisfactum fuisse, patet ex *lib.* 4. & 5. *Cod. Theod. ne sanctum Baptisma iteretur:* & fuse ac erudite ibidem demonstrat Jacobus Gothofredus: meminit & S. August. Epist. 93. ad Vincentium: ubi & illarum utilitatem & fructum ad conversionem Donatistarum multis rationibus evincit: atque se in hac primum fuisse sententia, „ neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos, ait, Catholicos haberemus, quos apertos Hæreticos noveramus. Sed hæc opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superatur exemplis.

Augustinus probat hæreticos cogi posse.

Patrum Africanorum exemplo evincitur, cum Hæreticis ac Schismaticis primum quidem mansuetudine agendum, ut veritatis potius amore, quam pœnarum terrore ad Ecclesiæ unitatem reducantur: in pertinacia autem perseverantes, suppliciorum ac pœnarum metu & inflictione, implorato etiam Principum auxilio esse coercendos.

Post hæc in Codice Africano subjicitur Synodus Carthaginensis habita anno 405. Kalendas Septembris.

„ Hujus Concilii, ait auctor collectionis, gesta ideo non ex integro descripsi, quoniam magis ea, quæ in tempore necessaria fuerunt, quam aliqua generalia constituta sunt, sed ad instructionem studiosorum ejusdem Concilii *brevem* (id est compendium) digessi.

Can. 94. Codicis.

Hæc *brevis*, sive narratio compendiosa causarum, quæ conficit Canonem 94. Codicis Africani, refert, destinatam esse legationem ad Comitatum ad agendum gratias Judicibus, quorum opera & auxilio Ecclesia Carthaginensis ad unitatem tandem reducta erat: Decretumque fuisse, ut per literas Judices rogarentur, quatenus & aliis Provinciis & civitatibus operam impendi jubeant *unitati*. Denique recitatas fuisse literas Innocentii Papæ, „ ut Episcopi ad Transmarina facile pergere non debeant: quod hoc ipsum sententiis Episcoporum confirmatur.

Episcopi non facile ad Transmarina pergant.

§. IX.

Canones Concilii Carthaginensis, anni 407.

Tantum semel in anno habenda plenaria Africæ Synodus.

SEquitur in Codice Africano Synodus Carthaginensis celebrata Idibus Juniis, Honorio & Theodosio II. iterum Augustis Conss. id est, juxta Justellum, anno 407. „ Cum Aurelius Episcopus una cum Episcopis suis consedisset, ait Synodi præfatio, adstantibus Diaconis: quoniam constitutum fuerat in Concilio Hipponensi, ut singulis annis contraheretur Concilium Africæ plenarium non tantum hic apud Carthaginem, verum etiam per diversas Provincias suo ordine, & hoc reservatum est, ut indiceremus aliquando in Numidia, aliquando in Byzantio, atque hoc laboriosum omnibus fratribus visum est.

Causa communi in plenario, privata in Provinciali Synodo tractanda.

Canone I. In Codice 95. „ Placuit, ut non sit ultra fatigandis fratribus anniversaria necessitas, sed quoties exegerit causa communis, id est, totius Africæ: Undecunque ad hanc sedem de hac re datæ literæ fuerint, congregandam esse Synodum in ea Provincia, ubi opportunitas „ per-

„ persuaserit, causæ autem, quæ communes non sunt, in suis Provinciis judicentur.

Quæ causæ communes, & quæ privatæ.

Causas communes interpretatur Balsamon, quæstiones dogmaticas; speciales autem seu privatas, quæ fortassis exortæ sunt inter Clericos & Episcopos. Illas in generali totius Africæ Synodo examinari; has vero in unaquaque Provincia terminari oportet.

Causæ examinandæ in locis ubi sunt exortæ.

Hic nota, jampridem à Patribus probatum esse, ut causæ particulares in illis partibus judicentur, in quibus exortæ sunt.

Item, hic advertere est, quam soliciti fuerint Patres, ne citra necessitatem, Pastores à suis ovibus avocarentur.

A Judicibus electis non provocatur.

Canone II. In Codice 96. „ Si autem fuerit provocatum, eligat qui provocaverit Judices, “ (vel ut clarius in Codice Græco: *Si autem emissa sit appellatio, & qui appellavit Judices elegerit*) „ & cum eo & ille contra quem provocaverit: ut ab ipsis deinceps nulli liceat provocare. Grat. 2. q. 6. *Can.* 39.

„ Dicit ergo Canon, ait Balsamon, quod si quis fuerit judicatus, & cum appellaverit, voluerit ab hoc, quisquis is sit, Episcopo de sua appellatione cognosci, & nec adversarius ei contradixerit, nulli eorum licebit deinceps appellare adversus sententiam Judicis, quem uterque adversarius elegit. “ Sive, ut notat Zonaras, Canon idem statuit, quod legibus cautum est, quod ab arbitris nulla detur provocatio.

Defensores Ecclesiarum.

Canon III. In Codice 97. „ Placuit etiam, ut petant ex nomine Provinciarum omnium Legati perrecturi Vincentius & Fortunatianus à gloriosissimis Imperatoribus: Ut dent facultatem defensores constituendi Scholasticos, qui in actu sunt, vel in munere defensionis causarum, ut more Sacerdotum Provinciæ, iidem ipsi qui defensionem Ecclesiarum susceperint, habeant facultatem pro negotiis Ecclesiarum, quoties necessitas flagitaverit, vel ad obsistendum obrepentibus, vel ad necessaria suggerenda, ingredi Judicum secretaria. “ Vel ut habet Codex Græcus: *Secreta judiciorum ingredi*; „ Est autem, ait Zonaras, *Secretum* Latinis exercendi judicii locus.

Postulantur Defensores ex Ordine Advocatorum.

Duo hic postulanda dicunt ab Imperatoribus. Primum, cum hactenus è Clericis delecti fuissent, qui causas in Principum Tribunalibus tuendas susciperent; indecensque videretur Patribus, Clericos forensibus negotiis implicari, & sæcularia Tribunalia terere, postulandum censuerunt, ut è Scholasticorum sive Advocatorum Ordine Ecclesiarum defensores eligi possent, *more Sacerdotum Provinciæ*. Erant enim inter Gentiles Sacerdotes Provinciæ, sive Provinciales, ad quorum curam templa templorumque solemnia pertinebant: Hi autem per Africam ex Constitutione Constantii in *lib. 46. Cod. Theod. de Decurionibus*, eligebantur ex Ordine Advocatorum. Petunt igitur Patres, ut *more Sacerdotum Provinciæ defensores* Ecclesiæ ex eodem ordine constitui queant. De his Sacerdotibus Provinciarum vide latius Jacobum Gothofredum ad dictam *l.* 46. & in *paratitlo* tituli Codicis Theodosiani de Pagania.

Quid Sacerdotes Provinciarum.

Petitioni annuit Imperator.

Huic Patrum postulato annuit Honorius Imperator Constitutione edita hoc anno 407. 17. Kalendas Decembris, relata in *l.* 38. *Cod. Theod. de Episcopis.*

Petitur ut causæ Ecclesiasticæ celeriter expediantur.

Alterum postulationis membrum erat, ut Defensores Ecclesiarum haberent facultatem pro negotiis Ecclesiarum, „ quoties necessitas flagitaverit, vel ad obsistendum obrepentibus, vel ad necessaria suggerenda ingredi Judicum secretaria, “ sive locum judicii: id est, uno verbo, ut negotia Ecclesiarum non retardentur, sed prompte expediri possint.

Postulato consensit Imperator.

Huic postulato respondet Constitutio ejusdem Honorii, relata in *l.* 7. *Cod. Theod. de denunciat. & editione rescripti.* „ Quæcunque forte, ait, Ecclesiæ venerabilis negotia sunt, vel esse poterunt actiones, celeri (legum ordine servato) Judicantium disceptatione finiantur: Nec enim decet, defensione loci nominisque venerabilis suscepta, publica diu secretaria præstolari. “

Nihil evidentius, quam hoc Honorii Constitutione edici, negotia Ecclesiastica celeriter esse expedienda; hac tamen limitatione, ut legum ordo etiam in his servetur: quod indicatur verbis parenthesi inclusis, *legum ordine servato.*

Advocatorum Ecclesiarum origo.

Porro notant Viri eruditi ex hoc Patrum Africanorum postulato manasse originem *defensorum laicorum*: qui cum ex ordine *Advocatorum* assumerentur, dicti fuerunt *Advocati Ecclesiarum*. Succedentibus vero sæculis id munii non amplius viris *Scholasticis*, sed potentioribus ac militaribus attributum; ut essent, qui non lingua duntaxat; sed & armis jura tuerentur Ecclesiarum, quarum in se recipiebant protectionem.

De hodiernis Ecclesiarum Advocatis.

Et quidem frequens in Chartis fundationum Ecclesiarum & Monasteriorum hujusmodi *Advocatorum* mentio occurrit. Sic legitur in diplomate Henrici III. quo Collegio Canonicarum Nivellensium prædia olim oblata restituit anno 1040. „ Non sit ibi *Advocatus* quisquam vel *Comes*, nisi quem Abbatissa elegerit, nec requirat ipse *Advocatus* vel *Comes* aliquod judicium vel placitum, nisi invitetur ab Abbatissa, vel Præposito. Sit autem ab omni potestate *Comitis* vel *Advocati* ulterius libera; nisi invitentur justitiæ causa. “ Apud Miræum in notit. Eccles. Belgii *cap.* 87. & *cap.* 101. exhibetur instrumentum dotationis Collegii Canonicorum Lensis in Arthesia per Eustachium Comitem Boloniæ, in quo libera conceditur potestas Canonicis assumendi quemcumque voluerint *Advocatum*, „ qui tandiu & non ulterius eorum rebus, vel eorum causis præsit, quandiu eis placuerit. “

Sat manifestum est ex his, jam tum *Advocatos* illos Ecclesiis & Monasteriis fuisse interdum onerosos & molestos; quod luculentius probat diploma fundationis Abbatiæ Lacensis in Diœcesi Trevirensi ab Henrico Comite Palatino anno 1093. apud Miræum in diplomatibus Belgicis *lib.* 2. *cap.* 35. Ideoque privilegii instar esse cœpit, liberam esse Ecclesiam ab Advocato, aut saltem eligendi liberam habere facultatem. Inde quoque factum, ut à fundatoribus jura *Advocatorum* taxarentur, & designarentur; ne alias Ecclesias nimium gravarent: uti videre est in diplomate dato in favorem Monasterii Trudonensis apud Miræum in Codice *donationum piarum cap.* 54. Interdum ipsi Reges & Duces Ecclesiarum Fundatores sibi & suis Successoribus *Advocatiam* reservarunt; uti videre est in diplomate dato Monasterio Gemblacensi anno 1123. apud Miræum ibid. *cap.* 76. Et in diplomate Philippi Alsatii Comitis Flandriæ, quo Abbatiæ Ninivensis Advocatum & Defensorem se profitetur. Apud Miræum in *donationibus Belgicis lib.* 2. *cap.* 53.

Atque ad hæc Monasteria & pia loca allodit Synodus Tridentina *Sess.* 22. *c.* 8. eximens à visitatione Episcoporum *pia loca quæ sub Regum immediata protectione sunt, sine eorum licentia.*

Ceterum qui plura de his Advocatis, eorumque juribus, & muniis scire desiderat, consulat D. De Fresne in suo Glossario, Verbo, *Advocati Ecclesiarum.*

Novi Episcopatus authoritate Synodi Provincialis instituuntur.

Canone IV. In Codice 98. „ placuit & illud, ut plebes quæ nunquam habuerunt proprios Episcopos, nisi ex Concilio plenario uniuscujusque Provinciæ, & Primatis, atque consensu ejus, ad cujus Diœcesim ea Ecclesia pertinebat, decretum fuerit, minime accipiant. “

Probat hic Canon, institutionem novi Episcopatus eo tempore necdum Sedi Apostolicæ fuisse reservatam; sed authoritate Concilii Provincialis fieri potuisse.

Canone V. In Codice 99. „ Sane ut illæ plebes, quæ conversæ sunt à Donatistis, & habuerunt Episcopos sine dubio, inconsulto

„ concilio habere mereantur: quæ autem plebes habuerunt Episcopum, & eo defuncto voluerint non Episcopum proprium habere, sed ad alicujus Episcopi Diœcesim pertinere, non eis esse denegandum. Nec non & illud suggestum est, quod plebes ante legem Imperatoris de unitate latam quicunque converterentur Episcopi ad Catholicam, ipsi eas obtinere debeant; verum à lege Unitatis, & deinceps, oporteat universas Ecclesias vindicare sibi Episcopos Catholicos eorum locorum, ad quæ loca sub Hæreticis pertinebant, vel conversorum ad Catholicam vel non conversorum Hæreticorum, & Diœceses, & si quæ forte sunt instrumenta Ecclesiæ, vel ad ejus jus pertinentia: Qui vero aliqua usurpaverunt, post legem usurpata conveniat restituant.

Quid Lex de Unitate &c.

Legem Imperatorum de *Unitate* latam intelligunt Patres legem, qua pœnarum metu Donatistæ ad *Unitatem* Ecclesiæ redire cogebantur; atque huc spectat Rescriptum Arcadii & Honorii anno 405. missum ad Proconsulem Africæ; refertúrque in *lib.* 2. *Cod. Theod. de Religione:* „ Edictum, inquiunt, quod de *Unitate* per Africanas regiones Clementia nostra direxit, per diversa proponi volumus, ut omnibus innotescat Dei omnipotentis unam & veram fidem Catholicam, quam recta credulitas confitetur, esse retinendam.

Inter ea autem, quæ pro reducendis Donatistis ad *Unitatem* edixerant Imperatores, & hoc erat, teste S. Augustino *Epist. ad Bonifacium*, quod, *quidquid nomine Ecclesiarum partis Donati possidebatur, ad Catholicam Ecclesiam transire jusserint.*

Sensus Canonis.

Sensus ergo Canonis est, quod Episcopi à Donatistis ad Ecclesiam reversi, retinere debeant Ecclesias, quas apud Donatistas obtinuerant; si modo ante legem Imperialem de *Unitate* essent conversi: Secus si post eam legem; quia per illam legem Episcopis Catholicis erant addictæ, & Donatistis ablatæ.

Episcopi provocando pro Ecclesiarum incumbere debent.

Canone VI. In Codice 100. Solum exhibetur querela Maurentii Episcopi, qui cum à Senioribus suæ Diœcesis accusaretur, neque Synodo, licet invitati, se sisterent, Judices petiit, inter quos fuere Augustinus & Possidius; quos Synodus annuit.

Canone VII. In Codice 101. „ Placuit etiam, ut de dissensione Romanæ atque Alexandrinæ Ecclesiæ ad Sanctum Papam Innocentium scribatur, quo utraque Ecclesia intra se pacem, quam præcepit Dominus, teneat.

De qua dissensione hic agatur.

Notat Baronius, hic agi de dissensione inter dictas Ecclesias exorta occasione S. Chrysostomi; qui factione Theophili Alexandrini fuerat in exilium missus: quam ob causam Innocentius I. teste Palladio, Theophilum à communione separare decreverat: hoc ne fieret, vel si factum fuerat, ne perseveraret, rogandum ducunt Patres Africani: suo exemplo docentes, quomodo Ecclesiarum Prælati soliciti esse debeant, ut pacem & concordiam inter dissentientes Ecclesias concilient & foveant. Hæc enim Patrum prima semper cura fuit, ut pacem inter Ecclesias retinerent. Sic Basilius *Epist.* 52. *ad Athanasium:* „ Curandum ut *paci* posthabeantur omnia: & cum primum Antiochenæ Ecclesiæ medeatur, ne illa sincera pars imbecillis facta, personarum respectu scindatur.

Divortium quoad vinculum improbatum.

Canone VII. In Codice 102. „ Placuit, ut secundum Evangelicam & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa à marito, alteri conjungatur, sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur: quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur, in qua causa Legem Imperialem petendam perpromulgari.

Gratian. 32. q. 7. *Can.* 5. omissis postremis verbis: *In qua causa Legem Imperialem petendam promulgari.*

Canone VIII. In Codice 103. „ Placuit etiam hoc, ut preces, quæ probatæ fuerint in Concilio, sive præfationes, sive commendationes seu manus impositiones ab omnibus celebretur, nec aliæ omnino contra fidem præferantur, sed quæcunque à prudentioribus fuerint collectæ, dicantur.

Rite examinanda preces quæ in Ecclesia leguntur.

Postrema pars Canonis ita legitur in Concilio Milevitano II. *cap.* 12. „ Nec aliæ omnino dicantur in Ecclesia, nisi quæ à Prudentioribus tractatæ, vel comprobatæ in Synodo fuerint, ne forte aliquid contra fidem, vel per ignorantiam, vel per minus studium, sit compositum.

Alia Concilii lectio.

Docent hoc suo Decreto Patres Africani, quam solliciti esse deberent Ecclesiarum Rectores, ne quid apocryphi, aut non satis probati in ritus, & preces Ecclesiæ irrepat.

Canone IX. In Codice 104. „ Placuit, ut quicunque ab Imperatore cognitionem judiciorum publicorum petierit, honore proprio privetur: si autem Episcopale judicium ab Imperatore postulavit, nihil ei obsit.

Grat. 11. q. 1. *Can.* 11. Concilio Carthaginensi VIII. sed notant Correctores Romani intelligi debere Concilium Milevitanum II. in quo hic Canon extat *cap.* 19.

Sensus Canonis.

„ Sensus Canonis est, ait Zonaras: Si quis Ordine initiatus Imperatorem adeat, ac suæ causæ cognitionem publicis judiciis, hoc est, politicis & sæcularibus Magistratibus, committi postulat, proprio honore privabitur, hoc est, deponetur. Si vero ad Imperatorem accedens, Episcopale ab eo judicium postulaverit; hoc est, causam suam in Conventu Episcoporum Imperatoria auctoritate habendo cognosci velit, nullam dignitatis suæ jacturam de ea re faciet.

Clericus à suo Episcopo excommunicatus, alibi communicare non potest.

Canone IX. In Codice 105. „ Quicunque autem non communicans in Africa, in Transmarinis ad communicandum obrepserit, jacturam Clericatus excipiat.

Hoc Canone feriuntur, qui & hodie frequenter per sub vel obreptionem à Romano Pontifice impetratis litteris se à legitimis Superiorum sententiis eximunt, cum manifesta hierarchiæ & unitatis Ecclesiasticæ infractione.

A quo Clericus ad Comitatum pergens, formatam accipere debeat.

Canone X. In Codice 106. „ Placuit, ut quicunque ad Comitatum ire voluerit, in formata, qua ad urbis Romæ Ecclesiam mittitur, intimetur; ut inde etiam ad Comitatum formatam accipiat. Quod si accipiat ad Romam tantummodo formatam & tacens necessitatem, ob quam ad Comitatum illi pergendum est, voluerit etiam ad Comitatum pergere, à communione removeatur. Quod si ibi Romæ ei repentina necessitas orta fuerit ad Comitatum pergendi, alleget apud Episcopum urbis Romæ ipsam necessitatem, & de hoc scripta ejusdem Romani Episcopi perferat.

§. X.

De Canonibus Concilii Carthaginensis anni 418.

SEquuntur in Codice tria Concilia Carthaginensia, quibus nulli Canones adscribuntur. Duo priora habita anno 408. 16. Kalendas Julias & idus Octobris. Tertium anno 409. Kalendas Julias: de quo ait Codicis Compilator: „ Gesta hujus Concilii ideo non descripsi, quoniam provinciale, non universale celebratum est.

Canones contra Pelagianos huic Synodo adscribendi.

His demum subjicitur famosum illud Concilium Carthaginense *Universale*, scilicet totius Africæ anni 418. contra hæresim Pelagianam: Cui in hoc Codice 19. Canones assignantur; atque inter illos, octo illi famosissimi, quibus prædicta hæresis prostrata & damnata fuit. Hos enim huic Concilio, nequaquam autem Milevitano II. ut vulgo creditum est, adscribi debere, recte monent Labbæus & Cossartius in ultima Conciliorum editione in nota margin. ad *Canonem I. di-*

I. dicti Concilii Milevitani; & pluribus probat Paschasius Quenellius *diss.* 13. addita tomo 2. operum S. Leonis.

Corrigendus proinde Gratianus, qui hos Canones sub nomine Concilii Milevitani II. suo Decreto *dist.* 4. *de consecratione* inseruit: Quem errorem nec Correctores Romani notarunt; utpote necdum adeo clare detectum.

Anathema sit qui dicit hominem necessitate naturæ esse mortalem.

Canone I. In Codice 109. „ Placuit omnibus Episcopis, quorum nomina & subscriptiones inditæ sunt, in Sancta Synodo Carthaginensis Ecclesiæ constitutis, ut quicunque dicit Adam primum hominem mortalem factum, ita ut, sive peccaret sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.

Error Gratiani.

Gratianus *dist.* 4. *de consecrat.* Can. 152. hunc ei titulum præfigens: *Ex Concilio Milevitano cui interfuit Augustinus, & Anselmus Romanæ Sedis Legatus contra Pelagianos*. Errorem Gratiani, quo Concilio Milevitano Canonem attribuit, jam notavimus, monent autem Correctores Romani in margine circa nomen Anselmi: *Videtur mendum in hoc nomine.*

Infantes veraciter in remissionem peccatorum baptizantur.

Canone II. In Codice 110. „ Item placuit, ut quicunque parvulos recentes ab uteris matris baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adamo trahere originalis peccati, quod lavacro regenerationis expietur, unde fit consequens, ut eis forma Baptismatis in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit. Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt*; nisi quemadmodum Ecclesia Catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei, etiam parvuli, qui nihil peccatorum in seipsis committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur quod generatione traxerunt. “ Grat. *distin.* 4. *de consec. Can.* 153. Hic Canon ostendit, Patribus Africanis visum fuisse sensum S. Scripturæ ex traditione potissimum hauriendum.

Medius locus pro parvulis sine baptismo morientibus, reprobatur.

Post hunc Canonem in editione Conciliorum Labbæana sequitur hæc nota ex Surio & Binio: „ Quidam pervetustus Codex hoc loco hujusmodi caput incertum habebat: Item placuit, ut si quis dicit ideo dixisse Dominum: *In Domo patris mei mansiones multa sunt*, ut intelligatur, quia in Regno Cœlorum erit aliquis medius, aut nullus alicubi locus, ubi beate vivant parvuli, qui sine Baptismo ex hac vita migrarunt, sine quo in Regnum Cœlorum, quod est vita æterna, intrare non possunt, anathema sit. Nam cum Dominus dicat: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non intrabit in Regnum Cœlorum*: Quis Catholicus dubitet, participem fore diaboli eum, qui cohæres esse non meruit Christi? Qui enim dextra caret, sinistram procul dubio partem incurret.

Verum esse Canonem probatur.

Neque solum in uno illo pervetusto Codice, è quo Surius & Binius retulere, extat hic Canon; sed & in Codice antiquo Ecclesiæ Romanæ, quem edidit Quenellius; de cujus sinceritate & auctoritate capite præcedenti actum fuit. Citatur insuper à Photio in Nomo-Canone; videturque ad eum alludere S. Augustinus *lib.* 2. *de anima & ejus origine cap.* 12. „ Novellos, ait, Hæreticos Pelagianos justissime *Conciliorum* Catholicorum & Sedis Apostolicæ damnavit auctoritas, eo quod ausi fuerint *parvulis* dare *quietis & salutis* locum, etiam præter Regnum Cœlorum.

Ad hunc locum Augustini reflectens Vir eruditus Paschasius Quenellius *diss.* 13. *cap.* 21. *n.* 4. ait: „ En materiam Canonis, de quo quæstio est, disertis verbis explicatam: nullo enim Canone alio, *medius* ille quietis & beatitudinis parvulorum locus proscriptus legitur: Ita ut, vel hoc uno Augustini testimonio certum sit, & invicte probatum, pro genuino Canone habendum esse eum, quem ut adjectitium ablegant plerique. “ Hæc ille. Verum quidem est, Canonem hunc in Codice Africano à Dionysio Exiguo compilato, & suæ collectioni inserto, non extare: Sed quidni credamus, Dionysium, qui plura compendii causa omisit, & rescidit, hunc Canonem omisisse; quod supponeret eum sufficienter contineri in præcedentibus, quibus definitum erat, parvulos peccato originali nasci obnoxios. Plura videri possunt pro astruenda Canonis sinceritate, & objectorum solutione in dicta dissertatione Quenellii; qui & ibidem ex conjectura non plane levi suspicatur, hunc Canonem aliquando in Codice Africano à Dionysio fuisse insertum, sed recentiori manu postmodum fuisse erasum.

Gratia Dei etiam datur ad adjutorium.

Canone III. In Codice 111. „ Item placuit, ut quicunque dixerit gratiam Dei, quâ justificatur homo per Jesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ jam commissa sunt, non etiam adjutorium, ut non committantur, anathema sit. “

Grat. *Dist.* 4. *de consec. Can.* 154.

Gratia Dei non tantum ad cognoscendum bonum, sed etiam faciendum ...

Canone IV. In Codice 112. „ Item quisquis dixerit eandem gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum per hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum; quia per ipsam nobis revelatur & aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus, anathema sit. Cum enim dicat Apostolus: *Scientia inflat, charitas vero ædificat*, valde impium est, ut credamus ad eam, quæ inflat nos, habere gratiam Christi: Ad eam quæ ædificat nos non habere, cum sit utrunque donum Dei, & scire quid facere debeamus, & diligere ut faciamus, ut ædificante charitate, scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est: *Qui docet hominem scientiam*, ita etiam scriptum est *Charitas ex Deo est*. “ Gratianus enim refert *dist.* 4 *de consec. Can.* 155. usque ad hæc verba *anathema sit*, omissis iis, quæ in sententiæ suæ probationem Patres apposuerunt.

Gratia Dei non solum requiritur, ut facilius bona faciamus.

Canone V. In Codice 113. „ Item placuit, ut quicunque dixerit ideo nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere libero jubemur arbitrio, facilius possimus implere per gratiam tanquam etsi gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata, anathema sit. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait: sine me difficilius potestis facere, sed ait: Sine me nihil potestis facere. “

Grat. *dist.* 4. *de consecr. Can.* 156.

Omnes sancti veraciter confiteri se debent peccatores.

Canone VI. In Codice 114. „ Item placuit, quod ait S. Joannes Apostolus: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est*. Quisquis sic accipiendum putaverit, & dicat propter humilitatem oportere dici, nos non habere peccatum, non quia vere ita est, anathema sit. Sequitur enim Apostolus, & adjungit, *Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est & justus, qui remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate*. Ubi satis apparet, hoc non tantum humiliter, sed etiam veraciter dici. Poterat enim Apostolus dicere, Si dixerimus, non habemus peccatum, nos ipsos extollimus, & humilitas in nobis non est: sed cum ait: *Nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est*, satis ostendit, eum, qui dixerit se non habere peccatum, non verum loqui, sed falsum. “

Justi in Oratione Dominica

Canone VII. In Codice 115. „ Item placuit, ut quicunque dixerit in oratione Domini-

ca, ideo dicere Sanctos: *Dimitte nobis debita nostra*, ut non pro seipsis hoc dicant, quia non est eis jam necessaria illa petitio, sed pro aliis qui sunt in suo populo, peccatores, & ideo non dicere unumquemque Sanctorum, dimitte mihi debita mea, sed *dimitte nobis debita nostra*, ut hoc pro aliis potius, quam pro se justus petere intelligatur, anathema sit. Sanctus enim & justus erat Apostolus Jacobus, cum dicebat: *In multis offendimus omnes*. Nam quare additum est *omnes*, nisi ut ista sententia conveniret, & Psalmo ubi legitur: *Ne intres in judicium cum servo tuo, quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*. Et in oratione sapientissimi Salomonis: *Non est homo qui non peccavit*. Et Libro Sancti Job: *In manu omnis hominis signat, ut sciat omnis homo infirmitatem suam*. Unde etiam Daniel Sanctus, & justus cum in oratione pluraliter diceret: *Peccavimus, iniquitatem fecimus*, & cetera, quæ ibi veraciter, & humiliter confitetur: Ne putaretur quemadmodum quidam sentiunt, hoc non de suis, sed de populi sui potius dixisse peccatis, postea dixit: *Cum orarem & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Domino Deo meo*, noluit dicere peccata nostra, sed peccata *populi sui*, dixit, & *sua*, quoniam futuros istos, qui tam male intelligerent, tanquam Propheta prævidit.

Canone VIII. In Codice 116. „Item placuit, ut quicunque ipsa verba Dominicæ Orationis, ubi dicimus: *Dimitte nobis debita nostra*, ita volunt à Sanctis dici, ut humiliter, non veraciter hoc dicatur, anathema sit. Quis enim ferat orantem & non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, & labiis sibi dicit dimitti velle, & corde dicit, quæ sibi dimittant debita non habere."

Reflexiones ad hos Canones abstrusiora originalis peccati & Divinæ Gratiæ Mysteria exponentes & declarantes Theologis faciendas relinquo; subsequentes Canones interim relaturus.

Canone IX. In Codice 117. Hoc Canone reformatur Canon 5. Concilii Carthaginensis anni 407. sub numero 99. supra exhibitus; quo nimirum statuebatur, ut qui Episcopi Catholici ad Ecclesiam Catholicam reduxissent Donatistas ante legem *unitatis* latam, in eos jurisdictionem haberent. Quoniam ex hoc Canone multa orta essent dissidia, visum est Patribus, „ut ubicunque & Catholica fuit, & pars Donati, & ad diversas Cathedras pertinebant, quocunque tempore illic unitas facta est, vel facta fuerit, sive ante Leges, sive post Leges, ad eam Cathedram pertineant, ad quam Catholica, quæ jam ibi fuerat, pertinebat.

Cum vero in una eademque Diœcesi duo erant Episcopi, alter quidem Catholicus, alter Donatista ad Ecclesiam conversus, multæ occurrebant dissensiones; quibus ut Patres mederentur, placuit.

Dum duo [illegible] Episcopi, quomodo loca dividenda.

Canone X. In Codice 118. „Ut si Episcopus ex Donatistis ad Catholicam unitatem conversus est: æqualiter inter se dividant eas, quæ sic fuerint inventæ, ubi ambæ partes fuerunt, id est, ut alia loca ad illum, alia ad illum pertineant; ita ut illa dividat, qui amplius tempus in Episcopatu habet, & minor eligat. Quod si forte unus fuerit locus, ad eum pertineat, cui vicinior invenitur. Quod si ambabus Cathedris æqualiter vicinus est, ad eum pertineat, quem plebs elegerit. Quod si forte antiqui Catholici suum Episcopum voluerint, & illi suum, qui ex Donati parte conversi sunt, plurium voluntas paucioribus præferatur. Si autem partes æquales sunt, majoris temporis Episcopo deputetur. Si autem ità plurima loca inveniuntur, in quibus ambæ partes fuerunt, ut non possint æqualiter dividi, velut si impari numero fuerint, distributis iis locis, quæ parem habent numerum, quicunque locus remanserit, hoc in eo servetur, quod superius dictum est, cum de uno tractaretur loco."

Condescendentia dum de convertendis Hæreticis tractatur.

Hic rursus mire elucet, qua mansuetudine & condescendentia utendum sit, dum de pace ac unitate Ecclesiæ procuranda tractatur; nec de honoribus aut Cathedris anxie esse disputandum, sed iis etiam renunciandum, si conversioni populi, ac paci Ecclesiæ necessarium esse videatur. Audire juber unum è Patribus Africanis S. Augustinum *Sermone 2. ante collationem Carthaginensem*: „Episcopi vultis esse nobiscum? (Donatistæ) estote; Non vult populus duos Episcopos, nobiscum in hæreditate Fratres estote. *Non propter honores nostros impedimus pacem Christi*.... Ergo, sublato errore de medio, tanquam pariete maceriæ contradictionis & divisionis, esto Frater meus, & ego sum Frater tuus, ut ambo simus ejus, qui Dominus est, & meus & tuus. *Hæc dicimus amore pacis, non diffidentia veritatis*.

Qui Ecclesiam per triennium pacifice possedit, turbari non potest.

Canone XI. In Codice 119. Statuitur, „ut si quisquam post Leges, aliquem locum ad Catholicam unitatem converterit: si eum per triennium nemine repetente retinuit, ulterius ab eo non repetatur. Si tamen per ipsum triennium fuit Episcopus, qui posset repetere, & tacuit, præjudicium patietur: si autem non fuit, non præjudicetur Matrici, sed liceat, cum locus acceperit Episcopum, qui non habebat, ex ipso die intra triennium repetere. Itemque si fuerit Episcopus ad Catholicam ex Donati parte conversus, non ei præjudicet præfinitum tempus; sed ex quo die conversus est, habeat per triennium potestatem repetendi loca, quæ ad ipsam pertinebant Cathedram."

Ecclesia Pastore viduata est instar pupilli.

Hoc Canone non obscure probatur Canonistarum commune principium fundatum in *cap.* 1. & 2. *ut ne Sede vacante aliquid innovetur*, nimirum, Ecclesiam Pastore viduatam esse instar pupilli defensore destituti; ideoque nec ei præjudicium creari posse.

Præluditur Regula Cancellariæ de triennali possessore.

Adhæc, in hoc Canone videmus prælusum Regulæ Cancellariæ de *Triennali possessore*: qua decernitur, ut si quis Beneficium Ecclesiasticum non simoniace, nec per intrusionem pacifice possederit per triennium, super eodem Beneficio taliter possessor nequeat molestari.

Canone XII. In Codice 120. „Item placuit, ut quicunque Episcopi plebes, quas ad suam Cathedram æstimant pertinere, non ita repetunt, causas suas Episcopis judicantibus agant, sed alio retinente irruerint, sive volentibus sive nolentibus plebibus, causæ detrimentum patiantur. Et quicunque jam hoc fecerunt, si nondum est inter Episcopos finita contentio; sed adhuc inde contendunt, ille inde discedat, quem constiterit prætermissis judiciis Ecclesiasticis irruisse. Nec sibi quisque blandiatur, si à Primate ut teneat, literas impetrarit; sed sive habeat literas, sive non habeat, conveniat eum qui tenet, & ejus literas accipiat, ut eum appareat pacifice tenuisse Ecclesiam ad se pertinentem. Si autem aliquam quæstionem retulerit, per Episcopos Judices causa finiatur: sive quos eis Primates dederint, sive quos ipsi vicinos ex consensu elegerint."

Nemo propria auctoritate rem aliquam vindicare potest.

Hic Canon ostendit, perpetuo à Patribus improbatum, ut quis propria auctoritate, juris ordine prætermisso, rem ab alio detentam sibi audeat vindicare: quod & legibus civilibus statutum fuit; atque in hunc finem allegatur hic Canon à Gratiano 16. q. 6. *Canon.* 2. cum hac epigraphe: *Quod autem quisquis sua auctoritate quod sibi deberi putet, usurpat, nec per Judicem, cadat à causa*.

Quomodo punienda negligentia Episcoporum in redimendis Schismaticis.

Canon XIII. In Codice 121. „Item placuit, ut quicunque negligunt loca ad suam Cathedram pertinentia, in Catholicam unitatem lucrari, conveniantur à diligentibus vi-

„cinis

cinis Episcopis; ut id agere non moneantur. Quod si intra sex menses à die conventionis non effecerint, quod potuerit ea lucrari, ad ipsum pertineant. Ita sane, ut si ille ad quem pertinuisse videbantur, probare potuerit magis illius electam negligentiam ab Hæreticis, ut impune ibi sint, & suam diligentiam fuisse præventam, ut eo modo ejus cura sollicitior vetaretur, cum hoc Judices Episcopi cognoverint, suæ Cathedræ loca restituant; sane si Episcopi, inter quos causa versatur, diversarum sunt Provinciarum, ille Primas det Judices, in cujus Provincia est locus, de quo contenditur. Si autem ex communi placito vicinos Judices elegerint; aut unus eligatur aut tres, ut si tres elegerint, aut omnium sententiam sequantur aut duorum.

Gratianus corrigitur à S. Antonino.

Hunc Canonem refert Gratianus 16. q. 3. *Can.* 15. in qua quæstione tractat de requisitis ad præscriptionem, ejus speciebus, & effectibus; atque inter alia immediate post hunc Canonem, dicit: *Quod sufficiat in initio cuique bona fide possidere cœpisse, etiamsi medio tempore scientiam rei alienæ habuerit.* S. Antoninus in Summa *p.* 4. *tit.* 11. *cap.* 8. notans dicta Gratiani, quæ communiter reprobantur, etiam citatam opinionem illis annumerat: additque, „Quod licet hoc sit secundum jura civilia, tamen, ut dicit Glossa, hoc non tenetur secundum jus Canonicum, cui in hoc standum est. Oportet enim, quod non solum ab initio, sed per omne tempus, quo currit præscriptio, habeat bonam fidem, id est, credat se juste possidere.

Canon XIV. In Codice 122. „A Judicibus autem, quos communis consensus elegerit, non liceat provocare, & quisquis provocatus repertus fuerit per contumaciam nolle obtemperare Judicibus, cum hoc primæ Sedis Episcopo fuerit probatum, det litteras, ut nullus ei communicet Episcoporum, donec obtemperet.

Gratianus Canonem in partes dividendo sensum alterat.

Hunc in duas partes dissectum retulit Gratianus 2. q. 6. *Can.* 19. & 33. quæ dissectio non tantum obscuriorem sensum Canonis, sed etiam à mente Patrum diversum imprimit: quia si quicunque, semper, qui per contumaciam Judicibus obtemperare noluerit, communione privandus sit ex Patrum Africanorum sententia; cum tamen ex integro Canone manifestum sit, hic duntaxat actum esse, de contumacia contra Judices de *consensu partium* electos.

Hinc statuat Juris Studiosus, pro exacta Canonum notitia, non nimium fidendum esse fragmentis Canonum à Gratiano relatis, sed inspiciendos integros Canones.

Canone XV. In Codice 123. „Si in matricibus Cathedris Episcopus negligens fuerit, adversus Hæreticos, conveniatur a vicinis Episcopis diligentibus, & ei sua negligentia demonstretur, ut se excusare non possit. Quod si ex die, quo convenitur, intra sex menses, si in ejus Provincia executio fuerit, & non eos ad unitatem Catholicam convertendos curaverit, non ei communicetur, donec adimpleat. Si autem executor ad loca venerit, non adscribatur Episcopo.

Episcoporum sollicitudo etiam ad aliorum Diœceses subinde extendenda.

Canone XVI. In Codice 124. „Si autem probatum fuerit, eum de communione eorum fuisse mentitum, dicendo eos communicasse, quos eo sciente non communicasse constiterit, etiam Episcopatum amittat.

Canones hi docent, quanto animi vigore, Episcopi conversioni, & saluti populi debeant intendere. Quodque Pastoralis Episcoporum sollicitudo non semper concludi possit limitibus suarum respective Diœcesium, sed & ad aliorum extendi debeat: si eas à suis Pastoribus negligi, aut male administrari noverint.

Canon XVII. In Codice 125. iisdem omnino verbis supra in Canone 28. hujus Codicis relatus est, cum hac solummodo adjecta clausula: *Sicut & de Episcopis sæpe constitutum est*: ut ibidem monuimus.

Velando Virgines ab Episcopis interdum ante ætatis præscriptum.

Canone XVIII. In Codice 126. „Item placuit, ut quicunque Episcoporum necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis, cum vel petitor potens, vel raptor aliquis formidatur, vel si etiam aliquo mortis periculoso scrupulo compuncta fuerit, ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus, aut his, ad quorum curam pertinet, velaverit Virginem, seu velavit intra viginti & quinque annos ætatis; non ei obsit Concilium, quod de isto annorum numero constitutum est.

Gratianus 20. *q.* 1. *Can.* 13. sub nomine Pii Papæ refert: „Virgines non velentur ante annos 25. nisi forte necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis: & non sunt consecrandæ nisi in Epiphania & in Sabbato Paschæ, & in Apostolorum natalitiis, nisi causa mortis urgente." Notant Correctores Romani „caput hoc inter Decreta Pii non est inventum, & abest à tribus vetustis Gratiani exemplaribus. De causa vero, ob quam ante 25. annos possint virgines velari, agitur in Concilio Milevitano cap. 26. & Africano cap. 93. Hæc illi, evidenter ad Canonem præsentem alludentes. Ceterum ex hoc Canone cum Balsamone observari potest non permitti alicui homines monastico habitu induere sine permissione Episcopi. Hanc Disciplinam exemptiones Monasteriorum à jurisdictione Episcoporum mutarunt, & multum labefactarunt.

Canone XIX. in Cod. 127. „Placuit, ne diutius universi Episcopi, qui ad Concilium congregati sunt, tenerentur, ab universo Concilio Judices ternos de singulis Provinciis eligi." Posthæc subjiciuntur nomina eorum, qui de singulis Provinciis electi fuere; primusque post Aurelium Carthaginensem nominatur Faustinus Ecclesiæ Potentinæ, Provinciæ Italicæ Piceni, Legatus Romanæ Ecclesiæ, ac deinceps reliqui 22. quos inter erant Alypius Thagastensis, Augustinus Hipponensium Regiorum, & Possidius Calamensis, Legati Provinciæ Numidiæ.

§. XI.

De Canonibus Concilii Carthaginensis VI. Sess. II. promulgatis.

Canonibus XIX. Synodi Carthaginensis anni 418. subjiciuntur in Codice Africano sex Canones editi Sessione II. Concilii Carthaginensis VI. habita 30. Maji 419. cum Sessione I. celebrata 28. ejusdem mensis & anni editi essent 33. Canones, qui primum in hoc Codice locum occuparunt.

Providetur ne diutius Episcopi à suis Ecclesiis abesse cogantur.

Canone I. In Codice 127. „Placuit, ne diutius universi Episcopi, qui ad Concilium congregati sunt, tenerentur, ab universo Concilio Judices ternos de singulis Provinciis eligi." Post hæc subjiciuntur nomina eorum, qui de singulis Provinciis electi fuere; primusque post Aurelium Carthaginensem nominatur Faustinus Ecclesiæ Potentinæ, Provinciæ Italiæ Piceni, Legatus Romanæ Ecclesiæ, ac deinceps reliqui 22. inter quos interarant Alypius Thagastensis, Augustinus Hipponensium Regiorum, & Possidius Calamensis Legati Provinciæ Numidiæ.

Hujus proinde Sessionis Decreta à 22. Episcopis Provinciarum singularum Legatis, & à Concilio electis, confecta fuere: at Canones actaque Sessionis primæ à 217. Episcopis, ut contra Baronium notat Cardinalis Perronius in Scripto contra Regem Angliæ *cap.* 48.

Excommunicatus ad accusationem Clericorum non admittendus.

Canone II. In Codice 128. „Placuitque omnibus, quoniam superioribus Conciliorum Decretis de personis, quæ admittendæ sunt ad accusationem Clericorum jam constitutum est; & quæ personæ non admitterentur non expressum est: Idcirco definimus, eum rite ad „accu-

„ accusationem non admitti, qui posteaquam excommunicatus fuerit, in ipsa adhuc excommunicatione constitutos, sive sit Clericus, sive Laicus, accusare voluerit.

Canone III. In Codice 129. „ Placuit, ut omnes servi, vel proprii liberti ad accusationem non admittantur, vel omnes, quos ad accusanda publica crimina leges publicæ non admittunt, omnes etiam infamiæ maculis aspersi, id est, histriones, ac turpitudinibus subjectæ personæ, Hæretici etiam, sive Pagani, seu Judæi; sed tamen omnibus, quibus accusatio denegatur, in causis propriis accusandi licentia non neganda.

Gratianus nonnullis ex priore, & aliquibus ex posteriore Canone verbis desumptis unum confecit; retulitque 4. *quæst.* 1. *Can.* 1. sub nomine Concilii Carthaginensis VII. *cui*, ait, *interfuit Faustinus Ecclesiæ Romanæ Legatus*: At notarunt viri eruditi Concilium hoc Carthaginense non esse VII. & diversum à sexto, sed hujus dumtaxat continuationem, sive secundam Sessionem.

Adhæc verba finalia Canonis III. *Sed tamen quibus accusatio denegatur, in causis propriis accusandi licentia non est deneganda*, citato loco omittens, ex illis singularem Canonem confecit 4. q. 6. *Can.* 2. Ut vel hinc appareat, Canones à Gratiano nunc truncate, nunc per partes divisos, nunc plures in unum conflatos, parum sincere referri.

Canone IV. In Codice 130. „ Item placuit, quotiescunque Clericis ab accusatoribus multa crimina objiciuntur, & unum ex ipsis, de quo prius egerint, probare non valuerit, ad cetera jam non admittantur. “ Grat. 3. *qu.* 10. *Can.* 1.

Canone V. In Codice 131. „ Testes autem ad testimonium non admittendos, qui nec ad accusationem admitti præcepti sunt, vel etiam quos ipse accusator de sua domo produxerit. Ad testimonium autem intra annos 14. ætatis suæ non admittantur. “ Gratian. 4. q. 2. *Can.* 1.

Canone VI. In Codice 132. „ Item placuit, ut si quando Episcopus dicit, aliquem sibi soli proprium crimen fuisse confessum, atque ille neget; non putet ad injuriam suam Episcopus pertinere; quod illi soli non creditur, etsi scrupulo propriæ conscientiæ se dicit neganti nolle communicare.

In margine ad Canonem 99. Concilii vulgo Africani tom. 2. Concil. edit. Labbæanæ pag. 1669. notatur ad hæc verba, *nolle communicare*; In editione Mog. inseruntur hæc verba, *secrete* tamen interdicat ei communionem donec obtemperet.

Canone VII. In Codice 133. „ Quamdiu excommunicato non communicaverit suus Episcopus, eidem Episcopus ab aliis non communicetur Episcopis: ut magis caveat Episcopus, ne dicat in quemquam, quod aliis documentis convincere non poterit.

Hos duos Canones minus apte in hoc Codice divisos esse ipse Canonum tenor satis ostendit; & notatur ad citatum Canonem 99. Concilii vulgo Africani, ubi ut unus idemque Canon conjunguntur.

Ex his Canonibus colligitur, quod tunc temporis Fideles sua peccata Episcopis *secreto* interdum confiterentur: quandoque Episcopus ob hæc crimina tametsi *occulta*, etiam excommunicaret, & publicam pœnitentiam imponeret; licet ad eam suscipiendam invitos cogere non posset in foro externo, nisi aliis documentis crimina probari possent: Hancque disciplinam, imponendi pœnitentiam publicam pro peccatis *occultis*, multis sæculis viguisse multis probat Morinus *lib.* 7. *de Pœnitentia*.

His ita peractis, Aurelius Synodum claudit, concluditque ad Bonifacium Romanum Episcopum scribendum: Quæ litteræ una cum litteris Patrum Africanorum ad Cœlestinum Papam, & litteris Cyrilli Alexandrini & Attici Constantinopolitani ad Patres Africanos quatuor ultima Codicis Africani capita conficiunt.

§. XII.

De litteris Africanorum ad Bonifacium & Cœlestinum Pontifices Romanos.

POst variorum Conciliorum Africanorum Canones referuntur in eodem Codice Africano quatuor Epistolæ: Duæ Patrum Africanorum, una ad Bonifacium, altera ad Cœlestinum Romanos Pontifices: Et duæ ad Patres Africanos; prior Cyrilli Episcopi Alexandrini, posterior Attici Episcopi Constantinopolitani; quæ 4. Epistolæ quatuor ultima Codicis capita, seu Canones conficiunt.

Porro ut harum litterarum sensus facilius percipiatur, breviter occasionem scriptionis præmittam. *Occasio litterarum ad Bonifacium.*

Urbanus Episcopus Siccensis, S. Augustini olim Discipulus, Apiarium Ecclesiæ suæ Presbyterum quorundam criminum convictum, Synodali sententia exauctoraverat. Hic vero ad Zosimum Romanum Pontificem recurrit, à quo benigne exceptus, & in communionem receptus fuit.

Cum vero id repugnare videretur Canonibus, & disciplinæ Ecclesiasticæ, testantibus, ne quis Episcopus in communionem recipiat eos, qui à suo Episcopo sunt excommunicati, hæc Zosimi agendi ratio non parum Patres Africanos commovit. Quod dum Zosimus intellexit, Legatos suos, scilicet Faustinum Episcopum, & Asellum ac Philippum Ecclesiæ suæ Presbyteros in Africam ablegavit, qui & suum circa Apiarium agendi modum defenderent, & alia nonnulla negotia cum Africanis tractarent.

Ubi vero Africani perceperunt, Apiarium à Zosimo defendi, ut disceptationem cum Sede Apostolica declinarent, negotium illud ita componendum censuerunt, ut Apiarius Presbyter, de cujus ordinatione & excommunicatione & provocatione fuerat exortum, non solum Siccensis, sed etiam totius Africanæ Ecclesiæ non leve scandalum, de omnibus erratis suis veniam petens, communioni restitueretur. „ Quia vero, inquiunt, in Epistola ad Bonifacium Papam, paci & quieti Ecclesiæ non tantum ad præsens, sed etiam imposterum prospiciendum fuit, quoniam talia multa præcesserant, ut vel similia, vel etiam graviora deinceps præcaveri oporteret: placuit nobis, ut à Siccensi Ecclesia, retento scilicet honore gradus sui, Presbyter removeretur Apiarius, & accepto Epistolio ubicunque alibi vellet & posset, Presbyteri munere fungeretur. Quod eidem ipsi per litteras proprias postulanti sine difficultate concessimus. “

Verum priusquam hoc negotium concluderetur, rogarunt instanter Papæ Legatos Patres, ut promerent quidquid eis cum Patribus Africanis agendum fuisset injunctum; Legati primum nonnulla quidem sine ullo scripto prosecuti sunt verbis: „ Sed cum id potius flagitaremus, inquiunt, in Epistola ad Bonifacium: „ quod in litteris ferrent, Commonitorium protulerunt, quod recitatum nobis, etiam gestis quæ secum ad vos deferunt, est allegatum. In quo eis quatuor quædam nobiscum agenda mandata sunt; unum de appellationibus Episcoporum ad Romanæ Ecclesiæ Sacerdotem; alterum ne ad Comitatum Episcopi importune navigent; tertium de tractandis Presbyterorum & Diaconorum causis apud finitimos Episcopos, si à suis excommunicati perperam fuerint; quartum de Urbano excommunicando, vel etiam Romam vocando, nisi ea quæ videbantur corrigenda, corrigeret: “

Circa secundum & quartum nulla aut exigua

erat

erat difficultas; Africani enim Episcopi jam lege lata prohibuerant, ne Episcopi Presbyterive in Aulam aut Comitatum pergerent, quartum quoque adhibito temperamento, de quo jam diximus, sopitum videbatur.

Primum & tertium majoris momenti & consequentiæ Patribus Africanis videbatur, quare & de his disceptatio non modica exorta fuit.

Legati Canones Sardicenses allegant pro Nicænis.

Legati ergo in Synodo Generali Africæ 217. Episcoporum ex Commonitorio suo (ita enim appellabant mandata Legatis scripto prodita) in horum articulorum probationem allegarunt duos Canones tanquam Canones Nicæni Concilii; qui revera erant duo Canones Concilii Sardicensis.

Africani his Canonibus per omnia assentiri nolunt.

Cum vero hos Canones ignorarent Patres Africani, noluerunt mox iis, quæ afferebantur, assentiri; quia tamen eos esse Nicænos assererent Legati, ob reverentiam huic Sedi, & Canonibus Nicænis debitam dixerunt, se Canones illos observaturos, donec compertum sibi esset, utrum Concilii Nicæni esset necne: *Et hoc*, inquiebat S. Augustinus, *nos servaturos profitemur, salva diligentiore inquisitione Concilii Nicæni.*

Inquirendum censent de veritate horum Canonum.

Cum autem facta inquisitione in suis exemplaribus Nicæni Concilii Canones illos Patres Africani non reperiissent, censuit Alypius, mittendos esse Legatos ad Episcopos Constantinopolitanum, Alexandrinum & Antiochenum, ut allatis ab eis genuinorum Nicæni Concilii actorum exscriptis, lis illa tutius dirimi posset. Accepta est ab omnibus Alypii sententia; decretumque, interea observandam esse praxim his Canonibus præscriptam. Quin etiam visum Patribus, de rebus omnibus, quæ in hoc Concilio agitatæ fuerant, Bonifacium Papam (qui sub finem anni 418. Zosimo successerat) litteris certiorem reddendum; rogandumque, ut de eo ipso ad Orientales Ecclesias scribat, quo manifestus de Canonum horum veritate constare possit. Hæ itaque sunt litteræ Patrum Africanorum ad Bonifacium, quæ *Cap.* 134. in Codice Africano conficiunt: in quibus primum relatis quatuor articulis, quos è suo Commonitorio Legati Sedis Apostolicæ recitaverant, hæc subjiciunt: „ Quorum omnium de primo & tertio, id est, ut Romam liceat Episcopus provocare, & ut Clericorum causæ apud suarum Provinciarum Episcopos finiantur, jam priore anno, etiam litteris nostris ad eundem venerabilis memoriæ Zosimum Episcopum datis, insinuare curavimus, ut ea servare sine ulla injuria *paulisper sineremus usque ad inquisitionem* Concilii Nicæni. Et nunc de tua poscimus Sanctitate, ut quemadmodum ea apud Nicæam à Patribus acta vel constituta sunt, sic ea à nobis facias custodiri, & ibi apud vos ista quæ in Commonitorio attulerunt, facias exerceri: id est, si Episcopus accusatus fuerit, &c. “ Hic inseruntur Canones 5. & 14. Sardicenses, quos sub nomine Nicænorum allegaverant Legati Sedis Apostolicæ: Quibus relatis pergunt litteræ: „ Hæc utique usque ad adventum verissimorum exemplariorum Nicæni Concilii, inserta gestis sunt: quæ si ibi, quemadmodum ipso, quod apud nos Fratres ex Apostolica Sede directi Commonitorio allegaverunt, nullo modo nos talia qualia commemorare jam nolumus, vel tolerare cogemur; sed credimus, adjuvante misericordia Domini Dei nostri, quod, tua Sanctitate Romanæ Ecclesiæ præsidente, non sumus jam istum typhum passuri. Et servabuntur erga nos, quæ nobis etiam non dicentibus custodiri debeant cum fraterna charitate, quæ secundum sapientiam atque justitiam, quam tibi donavit Altissimus, etiam perspicis esse servanda, nisi forte aliter se habeant Canones Concilii Nicæni. Quamvis enim plurimos Codices legerimus; sed nusquam in Nicæno Concilio, in Latinis Codicibus legimus, quemadmodum in supra dicto Commonitorio inde directa sunt. Tamen quia hic in nullo Codice Græco ea potuimus invenire, ex Orientalibus Ecclesiis, ubi perhibentur eadem Decreta posse etiam authentica reperiri, magis nobis desideramus afferri. Pro qua re, tuam quoque Venerationem obsecramus, ut scribere etiam ipse digneris ad illorum Patrum Sacerdotes, hoc est, Ecclesiæ Antiochenæ, Alexandrinæ & Constantinopolitanæ, & si aliis etiam tuæ placuerit Sanctitati, ut inde ad nos iidem Canones apud Nicæam Civitatem à Patribus constituti veniant, ac potissimum hoc beneficium cunctis Occidentalibus Ecclesiis in Domini adjutorio conferente. Quis enim dubitet, exemplaria esse verissima Concilii Nicæni in Græcia congregati, quæ de tam diversis locis, & de nobilibus Græcis Ecclesiis allata & comparata concordant? Quod donec fiat, hæc quæ in Commonitorio supra dicto nobis allegata sunt de Appellationibus Episcoporum ad Romanæ Ecclesiæ Sacerdotem, & de Clericorum causis apud suos Provinciarum Episcopos terminandis, nos usque ad probationem servaturos esse profitemur, & Beatitudinem Tuam ad hoc nos adjuturam in Dei voluntate confidimus. Cetera vero, quæ in nostra Synodo gesta vel confirmata sunt, quoniam supra dicti Fratres nostri Faustinus Coepiscopus, Philippus & Asellus Presbyteri secum ferunt, si dignatus fueris, Tuæ nota facient Sanctitati. Et alia manu: Dominus noster Te nobis annis pluribus custodiat, Beatissime Frater. Subscripserunt quoque Alypius, Augustinus, Possidius, Marinus, & ceteri Episcopi.

Rogant Papam, ut in Oriente faciat inquiri de veritate Canonum.

Promittunt observare quæ Canonibus continentur, donec inquisitio sit facta.

Exemplaria Concilii Nicæni à Patriarchis Orientalibus per Africanos expetita, eodem anno in mense Novembri allata fuere; simulque amicissimæ litteræ Cyrilli Alexandrini, & Attici Constantinopolitani ad Patres Africanos, quarum priores *Caput* 135. Codicis Africani constituunt, dicitque se scripta Synodi Carthaginensis *multum habentia querimoniarum, cum omni lætitia* per Innocentium Presbyterum suscepisse, „ quibus, inquit, à nobis separatis, ut de scrinio nostræ Ecclesiæ verissima exemplaria ex authentica Synodo apud Nicæam civitatem Metropolim Bithyniæ, à Sanctis Patribus constituta & firmata, sub nostræ fidei professione vestræ Dilectioni porrigamus. Unde enim, Domini honorabiles Fratres, salute præeunte, necesse habui per harum latorem filium nostrum Innocentium Presbyterum, fidelissima exemplaria ex authentica Synodo in Nicæa civitate Bithyniæ habita, vestræ Charitati dirigere. Quod & in Ecclesiastica historia requirentes invenietis.

Litera Cyrilli Alexandrini cum authenticis exemplaribus Canonum Nicænorum.

Similiter Atticus Constantinopolitanus, cujus litteræ Caput 136. Codicis conficiunt, præmissa humili salutatione & gratiarum actione, quod meruerit tantorum Fratrum benedictione perfrui, ita prosequitur: „ Domini Beatissimi Fratres, scripsistis sane, ut verissimos Canones apud Nicæam Civitatem Metropolim Bithyniæ à Patribus constitutos, sub Fidei adstipulatione dirigam, & quis est, qui communem fidem, vel statuta à Patribus firmata Fratribus suis deneget? Qua de re per eundem filium meum Marcellum Subdiaconum vestrum nimium festinantem, sicut statuti sunt in Nicæa civitate à Patribus, Canones, in integro, ut jussistis, direxi; petens, ut pro me plurimum Vestra Sancta Congregatio orare jubeat. Et alia manu: Deus noster Sanctitatem Vestram custodiat, quod optamus, Sanctissimi Fratres.

Litera Attici Constantinopolitani cum Canonibus Nicænis.

Non reperiuntur inter Canones a Legatis pro Nicænis adducti.

Porro in his allatis Nicæni Concilii exemplaribus haud reperti fuerunt Canones à Zosimi Legatis citati; sed solum Fidei formula, & 20. Canones hactenus noti: quæ mox ad Bonifacium Africani retulerunt: videnturque litem diremisse. Et revera toto tempore Pontificatus Bonifacii negotium hoc agitatum ulterius fuisse

non

non invenitur. Ac moveri rursus cœpit sub Cœlestino Bonifacii successore.

Rursus instauratur causa Apiarii.

Apiarius quippe, quem in gratiam Papæ rediisse, Faustino Episcopo ejus Legato allaborante, ignoraverant Patres Africani, novis & immanibus criminibus nova sibi negotia facessivit; tantumque sua temeritate fecit, ut ipsum damnare cogerentur Africani. Hic vero cum semel non sine successu refugium ad Romanum Pontificem esset expertus, rursus ad Cœlestinum Papam confugit; qui ipsum non tantum in communionem recepit, sed & litteras in ejus favorem ad Episcopos Africanos, & Faustinum Episcopum in Africam misit; qui ejus restitutionem urgeret.

Itaque Episcopi cum Faustino Episcopo in Synodo coeunt, ut causam Apiarii discutiant, & judicent: Et credidimus, inquiunt, „ ideo cum „ illo (Apiario) missum, (Faustinum) quoniam sicut per ejus operam Presbyterio antea redditus fuerat, ita nunc posset de tantis criminibus à Tabracenis objectis, eo laborante purgari.

Faustinus Apiarii causam propugnat.

Mox Synodo se Faustinus opposuit, „ omni congregationi varias injurias ingerendo, quasi Ecclesiæ Romanæ asserens privilegia; volens eum, (Apiarium) à nobis, inquiunt, in communionem suscipi, quem tua Sanctitas credens appellasse, quod probare non potuit, communioni reddideras: quod minime tamen licuit, quod etiam gestorum ex lectione cognoscetur.

Hac Faustini oppositione non refragante, tamen Apiarii Patres prosecuti sunt; ac cum triduano *laboriosissimo* agitato judicio, diversa eidem objecta afflictissimi Patres Africani quæsivissent, „ vel moras Faustini Episcopi, vel tergiversationes ipsius Apiarii, quibus nefandas turpitudines occulere conabantur, *Deus judex justus*, fortis & longanimis, magno compendio resecavit: Tertio namque confessu confessus est Apiarius omnia, quorum accusabatur,

Apiarius sua crimina fatetur.

atque ita opus non fuit, ut de hac causa ulterius tractaretur. At vero Patres serio considerantes quam sua referret, ut posthac eorum judiciis sua inconcussa staret auctoritas; consultum credidere ad Cœlestinum Papam litteras dare, quæ in Codice Caput 136. faciunt; in quibus primum expositis, quæ in causa Apiarii acta sunt, ita pergunt: „ Præfato itaque debitæ salutationis officio, impendio deprecamur, ut deinceps ad vestras aures hinc venientes non facilius admittatis, nec à nobis excommunicatos in communionem ultra velitis excipere: Quia hoc etiam Nicæno Concilio definitum facile advertet Venerabilitas tua. Nam etsi de inferioribus Clericis vel laicis videtur ibi præcaveri, quanto magis de Episcopis voluit hoc observari, ne in sua Provincia communione suspensi, à sua Sanctitate vel festinato, vel præpropere, vel indebite videantur communioni restitui? Presbyterorum quoque & sequentium Clericorum improba refugia, sicuti te dignum est, repellat Sanctitas tua: quia & nulla Patrum definitione hoc Ecclesiæ derogatum est Africanæ, & Decreta Nicæna, sive inferioris gradus Clericos, sive ipsos Episcopos, suis Metropolitanis apertissime commiserunt. Prudentissime enim justissimeque providerunt, quæcunque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda. Nec unicuique providentiæ gratiam S. Spiritus defuturam, qua æquitas à Christi Sacerdotibus, & prudenter videatur & constantissime teneatur: Maxime quia unicuique concessum est, si judicio offensus fuerit cognitorum, ad Concilia suæ Provinciæ, vel etiam universale provocare. Nisi forte quisquam est, qui credat, unicuilibet posse Deum nostrum examinis inspirare justitiam, & innumerabilibus congregatis in Concilium Sacerdotibus denegare. Aut quomodo ipsum Transmarinum judicium ratum erit, ad quod testium necessariæ personæ vel propter sexus, vel propter senectutis infirmitatem, multis aliis intercurrentibus impedimentis adduci non poterunt? Nam, ut aliqui tanquam à tuæ Sanctitatis latere mittantur, nulla invenimus Patrum Synodo constitutum, quia illud quod pridem per eundem Coëpiscopum Faustinum, tanquam ex parte Nicæni Concilii exinde transmisistis, in Conciliis verioribus, quæ accipiuntur Nicæni, à S. Cyrillo Coëpiscopo nostro Alexandrinæ Ecclesiæ, & à venerabili Attico Constantinopolitano Antistite ex authentico missis, quæ etiam ante hoc per Innocentium Presbyterum & Marcellum Subdiaconum, per quos ad nos ab eis dicta sunt, V. M. Bonifacio Episcopo Prædecessori vestro à nobis transmissa sunt, in quibus tale quid non potuimus reperire. Executores etiam Clericos vestros quibuscunque petentibus nolite mittere, nolite concedere, ne fumosum typhum sæculi in Ecclesiam Christi, quæ lucem simplicitatis & humilitatis diem Deum videre cupientibus præfert, videamur inducere. Nam de fratre nostro Faustino (amoto jam pro suis nefandis nequitiis de Christi Ecclesia dolendo Apiario.) securi sumus, quod cum probitate & moderatione suæ Sanctitatis, salva fraterna charitate, ulterius Africa minime sustinere patietur. Et alia manu: Dominus noster Sanctitatem ævo longiore orantem pro nobis custodiat, Domine Frater. "

Pax Ecclesiam Romanam inter & Africanam servata fuit.

Post missas has litteras non invenitur quidquam ulterius Africanam inter & Romanam Ecclesiam super hac materia dissensionis intercessisse; pacemque inter utranque Ecclesiam conservatam fuisse constat; ut proinde merito ut impudentissimum commentum à Baronio explodatur, quod sub nomine Bonifacii scribitur: „ Aurelius enim Carthaginensis Ecclesiæ olim Episcopus, cum Collegis suis, instigante Diabolo, superbire temporibus Prædecessorum nostrorum Bonifacii atque Cœlestini contra Romanam Ecclesiam cœpit: sed videns se more peccantis Aurelii Eulalius à Romanæ Ecclesiæ communione segregatum: humilians recognovit se peccasse, pacem & communionem Romanæ Ecclesiæ petens, subscribendo una cum Collegis suis, damnavit Apostolica auctoritate omnes scripturas, quæ adversus Romanæ Ecclesiæ privilegia factæ quoque ingenio fuerunt. "

Epistola Bonifacii supposititia.

Quæ aperte significant, à temporibus Aurelii usque ad tempora Bonifacii II. fuisse schismate divisam Ecclesiam Africanam à Romana: Quod absurdum esse, vel solum ominari ob varios Sanctos, qui medio tempore in Africa floruere, ut inter ceteros Sanctum Augustinum, notat Baronius; ostenditque multis ea capitibus hanc unam esse è spurcissimis mercibus Isidori, à similibus supposititiis mercimoniis famosissimi: de quo plura dicentur Parte 4. ubi de collectione Isidori, vulgo *Mercatoris*, agitur.

Finis Secundæ Partis.

PARS TERTIA.

De Codicibus & Collectionibus Canonum, à Sæculo VI. usque ad Sæculum VIII.

CAPUT PRIMUM.

De Codice Dionysii Exigui.

§. I.

Quis fuerit Dionysius Exiguus.

Testimonium Cassiodori de Dionysio.

Cassiodorus ipsi Dionysio coævus ita de illo scribit: „ Fuit „ nostris temporibus Dionysius „ Monachus, Scytha natione, sed „ moribus omnino Romanus, „ in utraque lingua valde doctis„ simus, reddens actionibus suis, quam in li„ bris Domini legerat, æquitatem; qui Scri„ pturas tanta curiositate discusserat, atque in„ tellexerat, ut undecunque interrogatus fuis„ set, paratum haberet competens sine aliqua „ dilatione responsum... Qui petitus à Ste„ phano Episcopo Salonitano, ex Græcis exem„ plaribus *Canones Ecclesiasticos*, moribus suis, „ ut erat planus atque disertus, magnæ elo„ quentiæ luce composuit, *quos hodie usu ce*„ *leberrimo Ecclesia Romana complectitur*. “ Hæc ille *cap. 23. divin. lect.*

Testimonium Venerabilis Bedæ.

Meminit & Dionysii venerabilis Beda scribens: „ Dionysius venerabilis Abbas Romanæ „ Urbis, & utriusque linguæ, Græce videli„ cet & Latinæ, non ignobili præditus scien„ tia.

Trithemii, Baronii & Bellarmini.

Trithemius quoque, ac Cardinalis Baronius eum ab ingenio, & scientia, atque linguarum peritia plurimum extollunt, quibus subscribens Bellarminus, ait: „ Dionysius natione Scytha, „ sed moribus Romanus, quemadmodum co„ gnomento Exiguus, sed doctrina & sancti„ tate maximus, vixit tempore Theodorici Re„ gis Italiæ & successorum ejus: nam anno „ Domini 527. scripsit cyclum Paschalem, & „ omissa profana numeratione annorum ab Im„ perio Diocletiani impii persecutoris, nume„ rare cœpit ab Incarnatione Domini Jesu „ Christi. Scripsit præterea Collectionem Sa„ crorum Canonum ex Conciliis Ecclesiæ Ca„ tholicæ, quem postea imitati sunt Martinus „ Bracarensis & Cresconius.

Hactenus Bellarminus: Ex quo & illud habemus sub initium sæculi VI. Dionysium floruisse. Uti & Trithemius observavit, qui & addit ipsum sub Justiniano Magno anno 540. adhuc claruisse.

§. II.

Codex Dionysianus in duas partes divisus; & quid in utraque contineatur.

Codex Dionysianus divisus est in duas partes; easque sive tempus confectionis, seu compilationis, sive materiam spectes, plurimum inter se disparatas. Priorem enim dudum posteriorem tempore præcessisse testis est ipse Dionysius in præfatione partis posterioris. Adhæc prior solos Canones Conciliorum partim Græcos, partim Latinos continet; idenque inscribitur: *Codex Canonum Ecclesiasticorum*: Posterior vero solas Decretales Epistolas, sive Decreta Romanorum Pontificum exhibet: Et ob id vocatur: *Collectio Decretorum Pontificum Romanorum*.

Quid priore Codicis parte contineatur, & quo motivo ad eam inductus.

Quid in priore Codicis sui parte præstiterit; & qua ratione ad eam conficiendam inductus fuerit, aperit ipse Dionysius in Epistola ad Stephanum Episcopum Salonitanum vice præfationis huic parti præfixa. „ Quamvis clarissimus frater noster Laurentius, assidua & familiari “ cohortatione parvitatem nostram Regulas Ec“ clesiasticas de Græco transferre pepulerit, ta“ men ingestum laborem tuæ Beatitudinis con“ sideratione suscepi... Magna siquidem juben“ tis auctoritas, eadem primitus jussa complen“ tis, quatenus inconcussa Ecclesiastici Ordinis “ disciplina inviolabilis permanens ad capessen“ dum perenne præmium Christianis omnibus “ præstat accessum, per quem Sancti Præsules “ paternis muniantur regulis, & obedientes “ populi spiritualibus involvantur exemplis. In “ principio itaque, Canones, qui dicuntur “ Apostolorum, de Græco transtulimus..... “ Deinde regulas Nicænæ Synodi & deinceps “ omnium Conciliorum, si quæ ante eam, “ sive quæ postmodum facta sunt, usque ad “ Synodum 150. Pontificum, qui apud Con“ stantinopolim convenerunt, sub ordine nu“ merorum, id est, à primo capite usque ad “ centesimum sexagesimum quintum, sicut ha“ betur in Græca auctoritate, digessimus. Tum “ Sancti Chalcedonensis Concilii Decreta sub“ dentes, in his Græcorum Canonum finem “ esse declaramus. Nequid præterea notitiæ ve“ stræ credar velle subtrahere, Statuta quoque “ Sardicensis Concilii, atque Africani, quæ La“ tine sunt edita, suis à nobis numeris cer“ nuntur esse distincta. “

Qui Canones ex hoc codice exhibendi.

Præter Græcos ergo Canones, qui prisco Codice Græco continebantur, de quibus Parte I. actum fuit, & Canones Africanos, quos similiter supra retulimus & explanavimus, hoc Codice continentur 50. Canones vulgo Apostolorum: item 27. Canones Chalcedonenses, & 21. Canones Sardicenses. Ceterum cum Codex Græcus sub finem sæculi VII. in Synodo Trullana seu Quini Sexta probatus, 85. Canones sub nomine Apostolorum referat, nec non Canones Chalcedonenses, iique Græce primum editi fuerint; horum Canonum tractatione tantisper, quoadusque ad dictum Codicem Græcum pervenerimus, suspensa, solos Sardicenses, qui Latine editi sunt, occasione hujus Codicis repræsentabimus, & breviter elucidare conabimur.

Quid parte posteriore contineatur.

Posteriore vero parte exhibuit, „ præteritorum Sedis Apostolicæ Præsulum Constituta, “ quæ, ait, in præfatione hujus partis, qua “ valui cura diligentiaque collegi, & in quen“ dam redigens ordinem titulis distinxi com“ positis: ita duntaxat, ut singulorum Ponti“ ficum, quotquot à me præcepta reperta sunt, “ sub una numerorum serie terminarem, om“ nesque titulos huic præfationi subnecterem, “ eo modo, quo dudum, de Græco sermone “ Patrum transferens Canones ordinaram, quod “ vobis nimium placuisse cognoveram. “

Incipit autem à Decretis Siricii Papæ, qui demum sub finem IV. sæculi sedit; ut vel ex hoc argumentum sumatur, Epistolas anteriorum Pontificum tunc temporis haud notas fuisse; sed de hoc fusius, ubi de collectione Isidori Mercatoris agetur.

Porro licet, quæ in posteriore hac parte continentur, multa præclara disciplinæ Ecclesiasticæ documenta contineant; quia tamen animus tantum fuit Canones, præsertim Orientali pariter ac Latina Ecclesia receptos referre ac breviter explanare, hanc partem omittendam judicavimus.

§. III.

Quæ sit Codicis auctoritas.

Auctoritas Codicis.

SIve Codicis seu collectionis auctorem spectemus, sive eos, quorum precibus, vel familiari cohortatione ad eam conficiendam Dionysius inductus fuit, non nisi opus privatæ auctoritatis esse hanc collectionem fateri debemus. Neque enim Dionysius operis architectus, neque Laurentius, Stephanus, aut Julianus aliique Dionysii ad hoc opus conficiendum incitatores, publica auctoritate valebant, ut eam Codici communicare potuissent. Quinimo nec Dionysii propositum fuit, hunc suum sive priorem, sive posteriorem Codicem ad usum Ecclesiæ Romanæ condere, sed privatorum duntaxat, ac sibi familiarium, qui pristini Codicis confusione offendebantur, usibus ac studiis aptare, & succurrere.

Codex Dionysii privata auctoritate confectus.

Ceterum ut primum Codex hic privatorum manibus teri cœpit, mox apparuit, illum, sive Canonum Græcorum versio spectaretur, sive Canonum & totius materiæ ordinata dispositio, & relationis fidelitas attenderentur, pristino Canonum Codici in multis præstare: quia, ut recte notat Baronius, „ si fidelitas atque „ peritia in transferendo, & sinceritas in eden„ do quam maxima requiratur: nulla exquiri „ potest editio exactior atque fidelior, quam „ quæ à magno illo, sed cognomento Exiguo „ Dionysio elaborata est; cujus earmiam in „ utraque lingua peritiam, & morum egre„ giam probitatem Cassiodorus dignis laudibus „ mirifice prædicat. Hæc Baronius ad annum „ 325. Hinc contigit, ut Codicem hunc vix „ editum Ecclesia Romana ceu quoddam Ca„ nonum Corpus, ut phrasi hodierna loquar, susceperit; ut adeo Cassiodorus ipsi Dionysio coævus scribat: „ Dionysius Canones Ecclesia„ sticos composuit, quos *hodie usu celeberrimo* „ *Ecclesia Romana complectitur*.

Ecclesia Romana magno plausu Codicem recepit.

Et quidem sub initium sæculi VI. Joannem II. usum fuisse Codice Dionysiano, manifestum est ex ejus Epistola ad Cæsarium Arelatensem; in qua tum Decreta Siricii Papæ, tum Canones Apostolorum, & Antiochenos ex ejus versione transcripsit, & Cæsario Arelatensi misit, ut secundum illos de causa judicaret. Habetur tom. 4. Concil. ult. edit. Labb. colum. 1756.

Deinde continuo usu à Romana Ecclesia ita probata & suscepta fuit, ut à Nicolao I. *dist.* 19. *Can.* 1. & Leone IV. *dist.* 20. *Can.* 1. ac omnibus sequentibus Canonum Collectoribus *Codex Canonum* dicta sit, quemadmodum observant Correctores Romani; qui & addunt: *Et hæc ea est* collectio, *quæ in notationibus, quæ nunc eduntur, absolute Codex Canonum vocatur*. In præfat. ad Decretum Gratiani.

Quomodo intelligenda hæc receptio.

De hoc tamen hic monitum velim Lectorem receptionem, sive approbationem Codicis Dionysiani ab Ecclesia Romana nequaquam eo cum rigore contigisse, ut universos Canones totamque in eis contentam disciplinam pro sua receperit: quandoquidem certum sit, plures in hoc Codice Canones contineri, quos vel nunquam, vel multo post receptum Dionysii Codicem tempore Romana Ecclesia recepit; utpote quibus disciplina Ecclesiæ Romanæ directè contrariabatur. Itaque Codex Dionysianus à Romana Ecclesia probatus & susceptus fuit, modo non absimili, quo Decretales Gregorii IX. aliæque moderni Corporis Canonici partes in Belgio aliisque Provinciis pro jure communi, ubi singularia Provinciarum jura, aut non improbandæ consuetudines haud repugnant, agnoscitur & recipitur.

§. IV.

Ab Ecclesia Africana, Gallicana aliisque hic Codex fuit receptus.

IN Ecclesia Africana notum fuisse Codicem Dionysianum sub finem sæculi VII. magnoque in pretio habitum, testis est Cresconius Episcopus Africanus: qui sub id tempus Canonum summariam collectionem instituens, indicem seu catalogum Conciliorum, & Epistolarum Decretalium, quibus uti instituit, præmittit, eo ordine & numero servatis, quibus in Codice Dionysii extant.

Ab Ecclesia Gallicana Dionysianum Codicem mox ut editus fuit, susceptum fuisse contendit Petrus à Marca; at Jacobus Sirmondus, Christophorus Justellus, ac Vir eruditus Paschasius Quenellius singulari solidissimaque dissertatione, quæ est 16. Tomo II. operum S. Leonis subnexa, contendunt, ante Caroli Magni tempora Gallicanam Ecclesiam Codicem Dionysianum non suscepisse: neque ante hæc tempora Synodos Gallicanas Canones Græcos ex versione Dionysii allegasse: quorum sententiam recenter probat Jacobus Petitus in præfatione ad collectionem Canonum, quam ex vetustissimo Manuscripto una cum Pœnitentiali Theodori Cantuariensis primum evulgavit.

Hanc collectionem ad usum Ecclesiæ Gallicanæ compilatam fuisse probat; eo quod Canones Græcos, præsertim Nicænos, referat eodem pene modo, quo in antiquis Gallicanis Synodis proferuntur.

Collectio Canonum edita à Jacobo Petito.

Ulterius notat hanc Canonum collectionem nullis fœdatam esse pseudo-Isidori Epistolis. „ Unde, ait Petitus, cuique erudito facile " est intelligere, non solum Gratiani, Ivonis, " Burchardi collectionibus antiquiorem esse, " cum falsis istius collectionis mercibus cete" ræ collectiones subsequentes eo turpius de" formatæ sint, quo ad posteriora tempora de" veniunt. "

Verum, utut fateamur eam Isidoriana antiquiorem esse, eam tamen circa tempora Caroli Magni compositam fuisse, ex Canonibus aliisque monumentis relatis satis constat, ipseque Petitus fateri debet; sed cum & Canones Nicæni ex versione seu potius interpretatione Rufini referantur, & reliqui Græci à versione Dionysii plerunque differant, Ecclesiam Gallicanam Codice Dionysiano usam non fuisse tempore hujus collectionis probabile argumentum est: præsertim cum Canones Sardicenses sub nomine Canonum Nicænorum in hac quoque collectione exhibeantur: quod non Codicem Dionysianum, sed potius pristinum Romanum redolere ex supra dictis facile est intelligere.

Interim utut demus, prout admodum verisimile est, ante tempora Caroli Magni Codicem Dionysianum per Gallias in usu non fuisse; nequaquam tamen negari potest, quin à tempore Caroli Magni, cui Adrianus I. hunc Codicem dono dedit, à Gallicana, & reliquis Occidentis Ecclesiis in usum receptus fuerit; & consequenter jam à novem & amplius sæculis hanc Dionysianam Collectionem, ceu quoddam Corpus Canonum non à Romana duntaxat, sed tota Latina Ecclesia receptam ac probatam esse; atque *Codicem Canonum* famoso nomine simpliciter dictam fuisse; adeo quidem, ut Episcopi Gallicani præeunte Hincmaro Rhemensi, etiam sæculo IX. auctoritatem Epistolarum Decretalium à Nicolao I. reproductarum admittere noluerint, quia in hoc Codice Canonum non reperiebantur.

Ex his non difficulter quisque statuet, quæ censenda sit hujus Codicis, ac disciplinæ in eo contentæ auctoritas; quantaque veneratione suscipienda.

§. V.

§. V.

De Canonibus Sardicensibus.

Causa convocandi Concilium Sardicense.

COnstans Constantini Magni Filius Imperator Occidentis, intellectis technis & dolis, quibus Eusebiani sive Ariani S. Athanasium aliosque Orthodoxos Episcopos opprimerent, scripsit ad Fratrem suum Constantium Imperatorem Orientis, ut utriusque Imperii Episcopi ad unum eundemque locum cogerentur; Synodusque Oecumenica haberetur, in qua dissidia & contentiones tandem sopirentur: & vera & Catholica Fides stabiliretur.

Votis Fratris sui annuit Constantius; atque de utriusque sententia, Episcopi tam Occidentis, quàm Orientis anno 347. Sardicam convenire jussi sunt.

Unde S. Athanasius Apologia 2. recitata Julii Papæ Epistola ad Eusebianos, ait: Hæc „ cum Romæ Synodus per Julium Romanum „ Episcopum scripsisset, improba iterum audacia Eusebiani in Ecclesiis perturbandis, insidiisque tendendis usi sunt, quod cum rescitum esset à Religiosissimis Imperatoribus „ Constantio & Constante, jussi sunt Episcopi „ Orientis & Occidentis Sardicam convenire.

Et Socrates *l.* 2. *Hist.* *cap.* 20. „ Indicitur ergo iterum generale Concilium apud Sardicam, quæ Urbs est Illyrici: idque de sententia duorum Imperatorum, quorum alter „ hoc per literas flagitaverat: alter vero, scilicet Orientis Imperator, libenter annuerat. “ Convenerunt itaque Sardicam, tum Occidentales, tum Orientales Episcopi. Quis autem fuerit illorum numerus, haud certo constat.

Quis fuerit Episcoporum numerus.

Gratianus *dist.* 16. *Can.* 11. refert Synodum constitisse ex Patribus duntaxat 60. sed eum in hoc errasse notant Correctores Romani.

Socrates *lib.* 2. *cap.* 20. ait: „ Et ex Occidentis quidem partibus *trecenti* circiter convenerunt Episcopi, ut scribit Athanasius. Ab „ Oriente vero *septuaginta sex* tantum adfuisse „ scribit Sabinus. “ Hæc Socrates. Verum, ut recte advertunt Henricus Valesius in Notis ad Socratem, aliique Viri eruditi, nequaquam scribit Athanasius, quod ipsum scripsisse asserit Socrates, nimirum, *trecentos circiter* Episcopos Occidentis convenisse ad Synodum; sed duntaxat dicit Athanasius, tam eos, qui Synodo Sardicensi interfuerunt, quàm illos, qui Epistolas Synodicas postea ad ipsos missas subscripserunt, item qui ante hanc Synodum pro ipso literas Synodicas scripserant, universos fuisse 344. Locus Athanasii habetur *Apol.* 2. *contra Arianos.*

Sententia Athanasii de numero Episcoporum.

Imo ipse Athanasius in Epistola ad Solitarios diserte testatur, Episcopos, qui ad Sardicense Concilium convenere tam ex Occidentis, quàm Orientis partibus, non plures fuisse quam *centum & septuaginta.*

Cum præcipue Athanasii causa Synodus coacta fuerit; ipseque ab initio usque ad finem interfuerit, nemo non videt, quanti momenti hoc Athanasii testimonium habendum sit.

Orientales à Concilio recedunt.

Quidquid interim de Episcoporum numero sit, illud constat, quod cum Sardicam omnes convenissent, Episcopos quidem Orientis conspectum Occidentalium refugisse: „ negantes, „ ait Socrates loco citato, se in colloquium „ cum illis venturos esse, nisi prius Paulum „ & Athanasium è suo Cœtu ejecissent. Sed „ cum Protogenes Sardicensis & Osius Episcopus Cordubæ, quæ est Civitas Hispaniæ, ut „ supra dixi, nequaquam pati possent, ut Paulus & Athanasius à consessu excluderentur, „ *Orientales illico discesserunt.*

Hæc convocatione oecumenica, sed exitu particularis.

Hanc Orientalium secessionem, seu potius turpissimam fugam suse & eleganter suis coloribus delineavit Athanasius in Epistola ad Solitarios.

Soli itaque Occidentales Synodum composuerunt.

Hac de causa arbitrantur nonnulli, cum Petro à Marca *lib.* 7. *de Conc. Sacerd. & Imp. Cap.* 3. Synodum hanc à Patribus olim dictam fuisse *Concilium Occidentalium:* esseque quidem convocatione Oecumenicam, sed exitu & celebratione non nisi *particularem* Ecclesiæ Occidentalis: hujusque sententiæ fuisse apparet Gratianum, qui ipsi inter Synodos particulares locum assignat. *Dist.* 16. *Can.* 11.

Canones Sardicenses etiam ab Orientali Ecclesia recepti.

Id ut verum esset, illud equidem inficias ibit nemo, Canones hujus Synodi non tantum à Romana & Latina Ecclesia, sed etiam ab Orientali fuisse receptos; ut minus circa tempora Concilii *Quini sexti* vulgo in *Trullo*; quod Canone 11. diserte Canones Sardicenses recipit & probat.

Canones hi paulo aliter à Dionysio, aliter à Græcis Canonum Collectoribus referuntur. Et hi quidem 20. duntaxat, ille autem 21. refert. Porro cum & Codicem Dionysianum modo præ manibus habeamus; & constet ex Epistola Dionysii ad Stephanum vice præfationis Codici præfixa, Canones hos primum Latine editos esse, ordinem & divisionem Dionysii in Canonum relatione & explanatione amplectemur; subinde tamen ordinem Græcorum & eorum versionem pro clariori Canonum intellectu assumpturi.

Canone I. „ Osius Episcopus dixit: Non minus mala consuetudo, quam perniciosa corruptela funditus eradicanda est: ne liceat Episcopo de civitate sua ad aliam transire civitatem; manifesta est causa, qua hoc facere tentat: cum nullus in hac re inventus sit Episcopus, qui de majore civitate ad minorem transiret. Unde apparet, avaritiæ ardore eos inflammari, & ambitioni servire, & ut dominationem agant. Si omnibus placeat, hujusmodi pernicies sævius & austerius vindicetur, ut nec laicam communionem habeat qui talis est. Responderunt universi, placet.

Partem Canonis, quæ ordinariam Translationum causam continet, refert Raymundus in *cap.* 1. *de Clericis non residentibus.* Hæc ratio si rite expendatur, verendum, ne & hodiernarum Translationum præcipuum ac ordinarium motivum esse deprehendatur.

Canonis causam sat innuit Julius Papa in Epistola ad *Eusebianos*, arguens, quod Nicænum Canonem 15. totamque Synodum *contemptui haberent, jam in usu habentes de loco ad locum ad Episcopatus capiendos transilire; & rejecta civitate concredita minore, transire ad magnam.*

Hanc itaque totius disciplinæ corruptelam, Canonumque contemptum, violenta medicina impetit Synodus; quibuscunque transeuntibus Episcopis negans laicam etiam communionem; hoc est, ne laicorum quidem more ipsis communionem cum Fidelibus permittendam esse decernens.

Præteritus transeuntium Episcoporum præscinditur.

Canone II. „ Osius Episcopus dixit: Etiamsi talis aliquis extiterit temerarius, ut fortassis excusationem afferens, assereret, quod populi literas acceperit, cum manifestum sit, potuisse paucos præmio & mercede corrumpi, eos qui sinceram fidem non habent: ut clamarent in Ecclesia, & ipsum petere viderentur Episcopum, omnino has fraudes damnandas esse arbitror, ita ut nec laicam in fine communionem talis accipiat. Si vobis omnibus placet, statuite. Synodus respondit, placet.

Ad hunc Canonis rigorem reflectens Aristenus ait: „ Et nota; hoc enim inauditum & horrendum est, ut neque in discessu communione dignus censeatur, quod alibi in Canonum ullo non invenies cuilibet impositum & inflictum peccato.

In Oriente nulli peccato denegata fuit communio.

A vero forsan non aberravit Aristenus Auctor Græcus, si ad Orientales reflexerit Ecclesias: unde ipse Morinus *lib.* 9. *Cap.* 19.

[margin:] ...conciliatio in fine vitæ; ... in Occidente.

De Pœnitent. fatetur, in Orientalibus nulli unquam crimini hanc pœnam impositam fuisse: at in aliquibus tamen Ecclesiis, primis sæculis, tria crimina, nimirum idololatriam, homicidium & mœchiam hac pœna fuisse vindicata: id est, illis, qui horum aliquod admisisset, etiam in fine vitæ reconciliationem denegatam fuisse: *Diffiteri, ut opinor*, ait Morinus, *nemo poterit, qui Antiquorum testimonia de hac re tantisper animo versaverit.*

[margin:] Ecclesiam ... nulli defuisse ... peccatorum.

Absit tamen, ulli unquam crimini negatam fuisse reconciliationem, quasi alicujus criminis enormitas, Ecclesiæ in remittendis peccatis excessisset potestatem, ut voluit Novatus: sed criminis enormitas, & peccantium audacia & malitia eam disciplinæ rigorem interdum extorsit. Hinc ex rigore disciplinæ merito de enormitate criminis ex præsenti Canone quis arguet: & utinam serio expendat, qui de Ecclesia quam desponsavit, ad aliam emigrare ambit!

[margin:] Raymundus Canonis sensum alteravit.

Canonem hunc retulit Raymundus in *Cap.* 2. *X De electione*; sed attendens ad sui temporis disciplinam; eamque plane contrariam videns disciplinæ Canone expressæ, his verbis Canonis, *ut nec laicam in fine communionem talis accipiat*, interposuit hanc parenthesim: *nisi de hoc pœnituerit*; non solum contra omnium Latinorum & Græcorum Codicum, atque ipsius pristinæ Decretalium compilationis fidem, verum etiam contra manifestum Canonis sensum. Ut vel hinc appareat, quam necessarium sit ad ipsos fontes, è quibus sua desumpsit Raymundus, recurrere, ut genuinus Canonum sensus habeatur; at de hoc latius ubi de Decretalibus Gregorii XI. tractabitur.

[margin:] De renovatione judicii contra Episcopum instituti.

Canone III. „Osius Episcopus dixit: Illud quoque necessario adjiciendum est, ut Episcopi de sua Provincia ad aliam Provinciam, in qua sunt Episcopi, non transeant, nisi forte à fratribus suis invitati; ne videantur januam claudere charitatis. Quod si in aliqua Provincia aliquis Episcopus contra fratrem suum Episcopum litem habuerit: unus è duobus ex alia Provincia advocet Episcopum cognitorem. Quod si aliquis Episcoporum judicatus fuerit in aliqua causa, & putat se causam bonam habere, ut iterum Concilium“ (Græca versio Herveti: *ut etiam rursus* JUDICIUM) „renovetur: si vobis placet“ (Græca: *Si vestræ dilectioni videtur*) „Petri Apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his, qui causam examinarunt (Græca *judicarunt*: Isidorus vero addit: *Vel etiam ab aliis Episcopis, qui in Provincia proxima morantur*: quæ nec in Codice Romano Quenelliano habentur) „Julio Romano Episcopo,“ (Isidorus nomen *Julii* omittit) „& si judicaverit renovandum esse judicium, renovetur, & det Judices:“ (Græca: *Et per propinquos Provinciæ Episcopos, si opus sit, judicium renovetur, & cognitores ipse præbeat*) „si autem probaverit talem causam esse, ut non refricentur ea, quæ acta sunt, quæ decreverit, confirmata erunt,“ (Græca: *Si autem probare non potest causam ejus esse talem, ut eam rursus judicari opus sit, quæ semel sunt judicata, non infirmentur, sed rata sit lata sententia*. Isidorus addit: QUÆ DECREVIT ROMANUS EPISCOPUS *confirmata erunt*: Quæ & in Codice Romano Quenelliano desiderantur) „si hoc omnibus placet:“ (Isidorus addit: *statuatur*) „Synodus respondit: Placet.“ Gratian. 6. q. 4. *Can.* 7. ex versione Isidori.

[margin:] Prosecutio præcedentis Canonis.

Canone IV. „Gaudentius Episcopus dixit: Addendum si placet, huic sententiæ quam plenam sanctitate protulisti,“ (Græca: *Quam sincera dilectione plenam protulisti*. Isidorus: *protulistis*) „ut cum aliquis Episcopus depositus fuerit eorum Episcoporum judicio, qui in vicinis locis commorantur, & proclamaverit agendum sibi negotium in Urbe Roma“ (Græca: *Ut si quis Episcopus depositus fuerit judicio Episcoporum, qui sunt in vicinia, & dicat rursus sibi defensionis negotium competere*) „alter Episcopus in ejus Cathedra, post appellationem ejus, qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in judicio Episcopi Romani determinata.“ (Græca: *Non prius in Cathedram alius substituatur, quam Romanus Episcopus causa cognita sententiam tulerit.*)

Cum Canon VII. apud Dionysium, & V. apud Græcos, sit duorum præcedentium quædam appendix seu prosecutio, in ejus relatione ordinem Græcorum neglecto Dionysiano sequemur.

[margin:] Appendix præcedentium Canonum.

Canone V. alias VII. apud Dionysium & Isidorum: „Osius Episcopus dixit: Placuit autem, ut si Episcopus accusatus fuerit, & judicaverint congregati Episcopi regionis ipsius, & de gradu suo eum dejecerint, si appellaverit qui dejectus est, & confugerit ad Episcopum Romanæ Ecclesiæ, & voluerit se audiri: si justum putaverit ut renovetur judicium, vel discussionis examen,“ (Græca: *Placuit, ut si quis Episcopus delatus fuerit, & congregati ejusdem regionis Episcopi eum gradu moverint, & velati appellans confugerit ad Beatissimum Romanæ Ecclesiæ Episcopum, & velit ipsum audire, & justum esse existimaverit ejus rei examinationem renovari*. In Codice Africano, ubi hic Canon ex Commonitorio Vicariorum Zosimi Papæ recitatur, legitur: *Et appellasse videatur*) „scribere his Episcopis dignetur, qui in finitima & propinqua Provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant, & juxta fidem veritatis definiant.“ (Græca: *Coepiscopis scribere dignetur, qui sunt propinqua Provincia, ut ipsi diligenter & accurate singula perscrutentur, & ex veritatis fide de re sententiam ferant*. Isidorus legit: *Qui in finitima & propinqua* ALTERA *Provincia sunt*. Sed vocula *altera*, nec in Africano, nec in Romano Codice Quenellii occurrit.) „Quod si is, qui rogat suam causam iterum audiri, deprecatione sua moverit Episcopum Romanum, ut de latere suo Presbyterum mittat, erit in potestate Episcopi quid velit, & quid æstimet;“ (Hervetus: *Si quis autem postulet suum negotium rursus audiri, & ad suam supplicationem Romanum Episcopum movere visum fuerit, ut è proprio latere Presbyteros mittat, sit in potestate ipsius quodcumque recte habere probaverit*) „& si decreverit mittendos esse, qui præsentes cum Episcopis judicent, habentes ejus auctoritatem à quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si vero crediderit Episcopos sufficere ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio suo judicaverit“ (Græca: Si quis autem postulet suum negotium rursus audiri, & ad suam supplicationem Romanorum Episcopo judicare visum fuerit,) „à proprio latere Presbyteros mittat; ut sit in potestate ipsius Episcopi (quod recte habere probaverit & statuerit oportere) cominus, qui cum Episcopis sint judicaturi, habentes auctoritatem ejus à quo missi sunt: Et hoc ponendum est. Si autem ad rei cognitionem Episcopi etiam sententiam sufficere putaverit: (Faciet quod prudentissimo ejus consilio recte habere videbitur.) Responderunt Episcopi: Quæ dicta sunt, placuerunt.“

[margin:] Variæ lectiones ... eruendo vero sensui Canonis conducunt.

Varias Canonum illorum versiones, seu lectiones notandas duximus; quod ad verum & genuinum eorum sensum eruendum non parum conducant. Pro quo observandum: Synodum hanc coactam esse in gratiam S. Athanasii aliorumque Orthodoxorum Episcoporum, quos calumniis jampridem vexabant, & opprimebant Ariani; uti in Epistola Synodica ad Julium Papam diserte exprimitur.

[margin:] Notanda pro assequendo sensu Canonis.

Adhæc, consilium Patrum, qui magna ex parte erant Occidentales, fuisse, ut causa S. Athanasii & Sociorum ejus in Occidentem pertraheretur? Quia Orientales plerique, penes quos summa rerum erat, ipseque Imperator Orientis Constantius, Athanasium angue pejus oderant, ejusque perniciei toti adlaborabant.

His

His præmissis facilis & dilucidus erit Canonum horum sensus; si modo verba Canonum attente expendantur.

Sensus Canonum.

Itaque Canon III. supponit, Episcopum à proprio Provinciæ suæ Concilio sententiam damnationis excepisse; sed eumdem injuriam sibi factam existimantem postulasse: *ut Concilium renovetur.* Quod manifeste significatur his verbis ex versione Dionysii & Isidori: *Quod si aliquis Episcoporum judicatus fuerit in aliqua causa, & putat se bonam causam habere, ut iterum judicium renovetur.*

Igitur Osius Episcopus Cordubensis Occidentalium Coryphæus, S. Athanasio aliisque Orthodoxis Episcopis Arianorum fraudibus vexatis & oppressis favere addictus; quem & diuturnus rerum Ecclesiasticarum usus & Arianorum importunæ vexationes docuerant, sæpissime accidere, ut sine ulla ratione, ac pro Hæreticorum vafritie Episcopi Sedibus suis moverentur, censuit optimum fore, si alicui à Concilio facultas daretur judicandi, utrum & quando *renovationi judicii* locus esse deberet, vel non; ne judicia Ecclesiastica paterent magis nebulonum quorumdam artibus & protervia, quam sæcularia: Quorum non omnes appellationes recipi docet titulus Codicis: *Quorum appellationes non recipiantur* lib. 7. tit. 65.

Cum vero nemo esset, qui hoc munere potius honorandus esset, quam Pontifex Romanus communis omnium Pater, & totius Ecclesiæ Caput & unitatis centrum; & in quo B. Petri *honoranda memoria*, Osius, qui causam Athanasii ejusque Sociorum in Occidentem trahere avebat, proposuit Synodo si placeret, ut *honoretur Memoria S. Petri*: scribaturque ab Episcopis, qui judicarunt, ad Julium Romanum Pontificem, ut ipse judicet, an renovandum sit judicium, nec ne: Si prius, renovetur, & det Judices: Si posterius, rata & firma maneat priorum Judicum sententia. En Canonis verba ex versione Herveti, quæ hunc sensum clarius, quam apud Dionysium exprimunt: ,, Si vestræ ,, dilectioni videtur, Petri Apostoli memoriam ,, honoremus, ut ab iis qui judicaverunt, scribatur Julio Romano Episcopo, & per propinquos Provinciæ Episcopos, si opus sit, judicium renovetur: & cognitores ipse præbeat: ,, Si autem probari non potest, causam ejus ,, esse talem, ut eam rursus judicari opus sit, ,, quæ semel sunt judicata, non infirmentur, ,, sed rata sit lata sententia.

Hæc verba commentario non egent. Cæterum cum in hoc Canone diceretur, quod Episcopus Romanus, si judicasset sufficientem rationem allegatam, cur judicium renovaretur, *daret Judices*, vel *cognitores ipse praeberet*, nec forma sat esset expressa, Canone VII. qui apud Græcos est quintus, eam exprimendam censuere: quodque Canone III. obscurius, & generalibus duntaxat terminis expressum erat, explanare.

Itaque Canone VII. seu V. placuit, ut Episcopus Romanus si judicaverit renovari judicium, scribat Episcopis, qui in finitima & propinqua Provincia sunt, ut omnia diligenter perquirant, novum examen instituant, judiciumque renovent: Vel si is, qui se gravatum credit, postulet, ut Episcopus Romanus aliquos *à Latere* mittat, qui una cum Episcopis Provinciæ judicent, arbitrium sit Episcopi Romani eos mittere, vel non.

En verba Canonis: ,, Si justum putaverit (Episcopus Romanus) ut renovetur judicium, vel ,, discussionis examen, scribere his Episcopis dignetur, qui in finitima & propinqua Provincia sunt; ut ipsi diligenter omnia requirant, ,, & juxta fidem veritatis definiant, quod si is ,, qui rogat, causam suam iterum audiri, deprecatione sua moverit Episcopum Romanum, ut ,, è latere suo Presbyterum mittat; erit in potestate Episcopi quid velit & quid æstimet. Et si ,, decreverit mittendos esse, qui præsentes cum ,, Episcopis judicent, habentes ejus auctoritatem à quo destinati sunt, erit in suo arbitrio: si " vero crediderint Episcopos sufficere; ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio suo judicaverit. "

Summarium Canonum Sardicensium.

Summa proinde Canonum, qui tot ingenia vexaverunt & in diversa sciderunt, hæc est: Episcopus in prima instantia à Synodo Provinciali depositus, si injuriam sibi factam autumet, scribetur ad Romanum Episcopum, ut ipse ardeat, num renovandum sit judicium. Si judicaverit *renovandum*, non quidem ipse judicet: nec Romæ *judicium renovetur*, sed *det Judices*: sive scribere dignetur his Episcopis, qui in finitima, & propinqua Provincia sunt, ut ipsi omnia diligenter requirant, & juxta veritatis fidem definiant: Vel si condemnatus postulaverit, & Romano Episcopo videatur, aliquem vel aliquos *à latere* mittat, qui cum Episcopis judicent, sive judicium *renovent*. Si autem Episcopus Romanus judicet non esse *renovandum* judicium, *quæ semel sunt judicata non infirmentur, sed rata sit lata sententia*: adeoque Romanus Pontifex non tam confirmat judicium Synodi Provincialis, quam judicat, num novum judicium institui debeat, quo prius rescindi posset. Neque proprie in his Canonibus agitur de appellatione, quæ effectum sententiæ suspendit, & quodammodo inanem reddit, quousque per sententiam Judicis *ad quem* confirmetur, sed de renovatione judicii (quæ hodiernæ revisioni Sententiæ Supremi Senatus Regii à Principe postulandæ similis est:) quæ utrum instituenda sit, Romano Pontifici defertur. Unde quod in Canone VII. dicitur ex lectione Dionysii, *si appellaverit*, non debet stricte accipi pro proprie dicta appellatione, sed generatim pro omni confugio ad superiorem, vel postulatione renovationis judicii: Unde interpres Græcus reddidit: *Ac* VELUTI *appellans*, & in Codice Africano: Et *appellasse* VIDEATUR.

Forma judicii his canonibus præscripta similis est revisioni à sententia Supremi Senatus Regii.

Præterea quemadmodum in *revisione* sententiæ latæ à Senatu Regio, iidem, qui judicarunt, rursus in judicio revisorio interveniunt; ita quoque mens Patrum Sardicensium fuisse apparet, ut una cum aliis Judicibus à Romano Pontifice Episcopi Provinciæ prioris instantiæ judicium renovarent, sive de novo causam examinarent. Hunc sensum non obscure expressit inscriptio Canonis VII. in veteri Codice Ecclesiæ Romanæ, *de retractanda causa appellantis in Synodis Provincialibus*; eumque sæculo IX. expressit Hincmarus Rhemensis in Epistola sub nomine Caroli Calvi ad Joannem VIII. En ejus verba: ,, Cujus ait, Sanctæ " Synodi (Nicænæ) Constitutionem Sardicenses " Canones non convellunt, qui cum Pontificis " Romani Vicario, vel arbitrio causam Episcopi " in Provinciali Synodo judicati, etiam Episcoporum arbitrio, vel judicio, qui eum judicaverunt, cum Episcopis qui in finitima & propinqua Provincia sunt, præcipiunt terminari, " quatenus sive in mutanda sententia, juxta Canones Nicænos commune sit placitum. "

Sensum Canonum expressit Hincmarus Rhemensis.

Denique, sicuti pendente judicio revisionis ratum manet Senatus Regii judicium, ita quoque Episcopus à Synodo depositus, ex sententia Patrum Sardicensium manet depositus, quousque renovato judicio declaratum sit, priorem sententiam non rite fuisse prolatam.

Episcopus depositus pendente novo examine manet depositus.

Cum vero inde consequens videretur, alium in locum depositi interim ordinari posse, qui postmodum retractata priori sententia non sine tumultu subinde amoveri posset, Gaudentius Episcopus Patribus proposuit, utrum placeret decernere, Canonique præcedenti adjicere, ut Episcopus in locum depositi, & ad Romanum Episcopum pro renovatione judicii recurrentis, ordinari nequeat, quoadusque Romanus Episcopus sententiam protulerit, utrum scilicet, judicium sit renovandum vel non: atque hæc est summa propositionis Gaudentii, quæ Canonem IV. conficit exprimiturque in titulo his verbis: *Ut appellanti non subordinetur Episcopus*.

Canone V. in Græco VI. ,, Osius Episcopus " ,, dixit:

„ dixit: Si contigerit in una Provincia, or plurimi " (in Codice veteri Ecclesiæ Romanæ MS. Thuanæo legitur, *non plurimi*) „ fuerint Episcopi, unum forte remanere Episcopum; ille vero per negligentiam noluerit ordinare Episcopum, " (in Codice Romano Quenellii hæc desunt: *Ille vero per negligentiam noluerit ordinare Episcopum*) „ & populi convenerint; Episcopi vicinæ Provinciæ debent illum prius convenire Episcopum, qui in ea Provincia moratur: " (in Codice Quenelliano: *Et populi convenerint Episcopos vicinæ Provinciæ*, &c.) „ & ostendere, quod populi petant sibi Rectorem, & hoc justum esse, ut & ipsi veniant, (vel ut alii legunt: *ipse veniat*) & cum eo ordinent Episcopum; quod si conventus literis tacuerit & dissimulaverit, nihilque rescripserit; satisfaciendum esse populis, ut veniant ex vicina Provincia Episcopi, & ordinent Episcopum.

Cum Canone IV. Nicæni Concilii cautum sit, Episcopum ordinari à tribus ut minus Episcopis: Tertius vero Sardicensis vetet, Episcopum ordinationum faciendarum causa transire in aliam Provinciam, nisi invitatum ab ejus Provinciæ Collegis, quæsitum est, quid si superstes in tali Provincia Episcopus nolit, etiam à Sedis vacantis populo rogatus, vicinæ Provinciæ Episcopos vocare? Huic eventui providere voluit præsens Canon, permittens, ut à populo vicinæ Provinciæ Episcopi invitentur; hique ad ordinationem procedant, postquam Episcopum superstitem illius Provinciæ, in qua est ordinandus Episcopus, monuerint, & rogaverint, ut & ipse cum ipsis ad ordinationem conveniat.

Hunc esse sensum Canonis, etiam observat Christianus Lupus in scholiis: ostenditque Episcopos Gallicanos sæculo VIII. ita intellexisse hunc Canonem; eoque usos fuisse.

Eum sensum indubie non parum juvat Lectio Codicis Romani Thuanæi, quæ, ut supra notavimus, pro *plurimi*, habet, *non plurimi*: Hinc enim intelligitur, cur unicum contigerit remanere Episcopum: quare non immerito hanc Lectionem ut optimam laudat Quenellius.

Episcopi constituendi duntaxat in civitatibus.

Canone VI. qui apud Hervetum & Isidorum præcedenti jungitur: „ Licentia vero danda non est ordinandi Episcopum aut in vico aliquo, aut in modica civitate, cui sufficit unus Presbyter, quia non est necesse ibi Episcopum fieri, ne vilescat nomen Episcopi & authoritas. Non debent illi ex alia Provincia invitati facere Episcopum, nisi aut in his civitatibus, quæ Episcopos habuerunt, aut si qua talis, aut tam populosa civitas, quæ mereatur habere Episcopum. Si hoc omnibus placet: Synodus respondit, placet.

Novorum Episcopatuum institutio olim fuit penes Synodos Provinciales.

Apud Hervetum hæc verba: *non debent illi*, & sequentia, ita sunt expressa: „ Sed Provinciæ Episcopi debent in iis urbibus Episcopos constituere, ubi etiam prius Episcopi fuerunt. Si autem inveniatur urbs aliqua, quæ adeo populosa evadat, ut ipsa Episcopatu digna judicetur, accipiat.

Præsens Canon, præsertim ex versione Herveti, ostendit, eo tempore, etiam in Ecclesia Latina, novorum Episcopatuum erectionem competiisse Synodis provincialibus; quod etiam hic notat Christianus Lupus: Qua vero ratione, sæculo X. & sequentibus Sedis Apostolicæ consensus postulari cœperit, ac tandem privative Sedi Apostolicæ reservata sit, consule Ludovicum Thomassinum *de disciplin. Ecclesiast. part. 3. lib. 1. cap. 9.*

Qua ratione fiat, ut Episcoporum apud Principes vilescat auctoritas.

Canone VIII. In Græco VII. „ Osius Episcopus dixit: Importunitas, & nimia frequentia, & injustæ petitiones fecerunt, nos non tantam habere vel gratiam vel fiduciam, " (Versio Herveti: *Ut nos non habeamus tantam gratiam & libertatem dicendi, quantam debebamus habere*) „ dum quidam non cessant ad Comitatum ire Episcopi, & maxime Afri, qui, sicuti cognovimus, Sanctissimi Fratris & Coepiscopi nostri Grati salutaria consil a spernunt atque contemnunt, & non solum ad Comitatum multas & diversas Ecclesiæ non profuturas perferant causas, neque, ut fieri solet, aut oportet, ut pauperibus, aut viduis, aut pupillis subveniatur; sed & dignitates sæculares & administrationes quibusdam postulent. Hæc nanque pravitas olim non solum murmurationes, sed & scandala excitat. Honestum est autem, ut Episcopi intercessionem his præstent, qui iniqua vi opprimuntur, aut si vidua affligatur, aut pupillus expolietur: si tamen isthæc nomina justam habeant causam, aut petitionem. Si ergo vobis, Fratres charissimi, placet, decernite, ne Episcopi ad Comitatum accedant, nisi forte hi, qui Religiosi Imperatoris literis vel invitati, vel vocati fuerint. Sed quoniam sæpe contingit, ut ad misericordiam Ecclesiæ confugiant, qui injuriam patiuntur, aut qui peccantes in exilio vel insulis damnantur, aut certe quamcunque sententiam excipiunt: subveniendum est his & sine dubitatione petenda indulgentia. Hoc ergo discernite, si vobis placet. Universi dixerunt: " Placet, & constituatur.

Hic à Patribus detectam videmus causam, quæ Episcopos & Ecclesiasticos sua apud Principes & eorum Ministros auctoritate, & loquendi libertate privat: nimirum, quod non jam Ecclesiæ utilitatem, quam sua ac suorum commoda sectentur; & sectari à Laicis observentur.

Intercessiones Episcoporum pro condemnatis ad mortem, quo modo fierent.

Meminit quoque Canon *intercessionis*, qua Episcopi apud Regios Magistratus, aut Principes pro reis intercedebant, & veniam postulabant; quam pridem non minimam sui officii partem Episcopi existimabat. De hac intercessione variis locis ait S. Augustinus, & signanter *Epist. ad Macedonium* 153. ibidem ostendens, Ecclesiam non quærere impunitatem criminis, sed correctionem criminosi; " desiderans hanc vitam mortalem, non ut temporaliter vivat, sed ut spiritualiter per pœnitentiam resurgat. Morum porro corrigendorum, ait, nullus alius quam in hac vita locus est: Nam post hanc vitam quisque id habebit, quod in hac conquisierit. Ideo compellimur humani generis charitate intervenire pro reis, ne istam vitam sic finiant per supplicium, ut ea finita non possint finire supplicium. "

Unicus proinde hujus intercessionis scopus erat, ut reis pœnitentiæ agendæ, vitæque emendandæ tempus daretur; utque salutari pœnitentia ipsi in se punirent viventes, quod mortis supplicio punire Judex decrevit. Quapropter rei intercessione Episcoporum liberati, publicæ & rigorosæ pœnitentiæ subjiciebantur, uti ex dicta S. Augustini Epistola, aliisque Patribus colligitur. Unde & sæculo VII. Synodus Rhemensis anni 630. *Can.* 7. ait: „ Ille qui Sanctæ Ecclesiæ beneficio liberatur à morte, non prius egrediendi accipiat libertatem, quam pœnitentiam se pro scelere esse facturum promittat, & quod ipsi Canonice imponetur impleturum.

Qua de causa desierint?

Quandiu apparuit, exitusque docuit, Episcoporum & Ecclesiasticorum preces & intercessiones in hunc scopum collimare, sua etiam illis non defuit auctoritas; at cum visum fuit preces has plurimum ad amicorum solicitationem fieri; imo & nonnunquam quæstui subservire, potiusque criminum impunitatem fovere, quam peccatorum emendationem, & pœnitentiam promovere, suo cœperunt effectu, & authoritate destitui; ipsisque Regiis Ministris diligentibus justitiam reddi odiosæ. Quo factum, ut hoc Episcoporum officium postremis hisce sæculis magna ex parte defecerit: præsertim postquam invaluit perniciosa illa & à mente Patrum remotissima multorum praxis, quasi etiam sceleratissimorum hominum conversio, & peccatorum expiatio pauco dierum spatio obtineri sine magno labore & pœnitentiæ operibus soleat.

Canone IX. In Græco VIII. „ Osius Episcopus dixit: Hoc quoque providentia vestra tractare

„ debet,

Cum magna cautione Episcopi Aulam Principis accedere debet.

„ debet, quia decrevistis ne Episcoporum improbitas nitatur, ut ad Comitatum pergant. (Græca: *Ne aliquis Episcopus in condemnationem incidat ad castra veniens.*) „ Quicunque ergo qualea superius memoravimus, preces habuerint, vel acceperint, per Diaconum suum mittant, quia persona ministri invidiosa non est, & quæ impetravit celerius poterit referre. Et hoc consequens esse videtur, ut de qualibet Provincia Episcopi ad eum fratrem, & Coepiscopum nostrum preces mittant, qui in Metropoli consistit, ut ille & Diaconum ejus & supplicationes destinet, tribuens commendatitias Epistolas pari ratione ad fratres & Coepiscopos nostros, qui in illo tempore in his regionibus & urbibus morantur, in quibus felix & beatus Augustus Rempublicam gubernat. Si vero habeat Episcopus amicos in Palatio, qui cupit aliquid (quod tamen honestum est) impetrare, non prohibetur per Diaconum suum rogare & significare his, quos scit, benignam intercessionem sibi absenti posse præstare.

Sensus prioris partis.

Canon hic duas partes habet, & apud Græcos in duos Canones VIII. & IX. dividitur. Prioris partis sensus est: Si Episcopus causas legitimas habeat supplicandi Imperatori, mittat literas per Diaconum potius, quam ut ipse pergat ad *Comitatum*, id est, Aulam Principis, *ne Episcopus in damnationem incidat*, hoc est, ne suspectus fiat, quasi non ex probatis causis, sed ut suis commodis provideat, accedat.

Sensus posterioris partis.

Posterioris partis sententia est, ut bene notat Zonaras, ut si quis Episcopus ad Episcopum Regionis, in qua Imperator degit, de re aliqua scribat, ejus loci Metropolitano primum eas literas supplicationesque tradi oportet, quas is postea per ministrum suum ad Episcopum, cui inscriptæ sunt, cum commendatitiis, quibus eum qui mittitur commendet, perferendas curabit. „ Hujus Decreti, ait Zonaras, ea ratio fuit, ut causam, de qua literæ ab Episcopo ad Coepiscopum datæ sunt, Metropolitanus cognoscat; ac si quidem postulatio importuna sit, nec ea de re Imperatoris auribus censeat obstrependum, supplicationes eas rejiciat, curetque ad eundem illum, qui miserat, referendas. “ Reliqua Canonis verba expositione non egent. Hoc interim observa, quam soliciti fuerint Patres, ne quidquam injusti per obreptionem, vel subreptionem Principibus imponatur, aut ab illis extorqueatur: In quod & Canon sequens unice collimat.

Prosecutio Canonis præcedentis.

Canone X. „ Qui vero Romam venerint, sicut dictum est, Sanctissimo Fratri & Coepiscopo nostro Romanæ Ecclesiæ preces, quas habent, tradant, ut & ipse prius examinet, si honestæ & justæ sunt, & præstet diligentiam atque solicitudinem ut ad Comitatum perferantur. Universi dixerunt, placere sibi, & honestum esse consilium.

Hæc apud Isidorum & Græcos præcedentis Canonis partem faciunt; quibus & congruentia materiæ, & particula adversativa *vero* non parum favent. Quæ vero in Canone sequuntur, apud Dionysium & in Codice Romano & apud Isidorum Canonem X. conficiunt, & apud Græcos desiderantur: Sunt autem hæc. „ Alypius Episcopus dixit: Si propter pupillos & viduas, vel laborantes, qui causas non iniquas habent, susceperint peregrinationis incommoda, habebunt aliquid rationis; nunc vero cum ea postulent præcipue, quæ sine invidia hominum & sine reprehensione esse non possunt, non necesse est, eos ire ad Comitatum.

Sane si quis propius attenderit, facile videbit, hæc verba potius continere querelam Alypii, quam aliquod Synodi Decretum, ideoque à Græcis in Canonum versione non immerito omissa videntur.

Canone XI. In Græco X. „ Gaudentius Episcopus dixit: Ea quæ salubriter providistis, convenientia & æstimationi omnium, & Deo placitura & hominibus, tenere hactenus firmitatem possunt, si metus huic sententiæ conjungatur. Scimus enim & ipsi, sæpissime propter paucorum impudentiam Religiosum Sacerdotale nomen deprehensum fuisse. Si igitur aliquis contra omnium sententiam nisus, voluerit ambitioni magis placere, quam Deo, is debet scire, causis redditis, honorem dignitatemque se amissurum. “ Apud Hervetum: *Si quis ergo præter ea, quæ omnibus visa sunt, ausus fuerit studens fastui magis & arrogantia servire, quam Deo placere, aliquid aliud agere, sciat jam se criminis reum, ac defensioni obnoxium constituere, & Episcopatus honorem & dignitatem amittere.*

Canone XII. „ Osius Episcopus dixit: Sed & moderatio necessaria est, dilectissimi Fratres, ne adhuc aliqui nescientes quid decretum sit in Synodo, subito veniant ad civitates eas, quæ in Canali sunt. Debet ergo Episcopus civitatis ipsius admonere eum, & instruere, ut ex eo loco Diaconum suum mittat, admonitus tamen ipse redeat in Parœciam suam. “

Quid Episcopi in Canali constituti.

Præsens Canon in Codice Romano præcedenti jungitur; & apud Græcos deest. Uterque vero attentione magis, quam explanatione indiget. Hoc unum notandum, per Episcopos aut civitates in *Canali* consistentes, intelligi Episcopos, & civitates qui in transitu sunt; ideoque apud Hervetum legitur: *Prope* VIAS PUBLICAS *seu Canale constituti Episcopi:* & in Codice Græco *in* TRANSITU *seu Canali constituti.*

Per gradus ad Sacerdotium ascendendum.

Canone XIII. In Græco X. „ Osius Episcopus dixit: Et hoc necessarium arbitror, ut diligentissime tractetur, si forte, aut dives aut scholasticus de foro, aut *ex administratione* (hæc ultima desunt in Græco) Episcopus fuerit postulatus; ut non prius ordinetur, nisi ante & Lectoris munere, & officio Diaconi vel Presbyteri (Græca legunt copulative: *Lectoris & Diaconi & Presbyteri*) „ fuerit perfunctus, & ita per singulos gradus si dignus fuerit, ascendat ad culmen Episcopatus. Potest enim per has promotiones, quæ habebunt utique prolixum tempus, probari qua fide sit, quave modestia, qua gravitate & verecundia. Et si dignus fuerit probatus, divino Sacerdotio illustretur: quia conveniens non est, nec ratio vel disciplina patitur, ut temere vel leviter ordinetur, aut Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui neophytus est: Maxime cum & Magister Gentium Beatus Apostolus, ne hoc fieret denunciasse & prohibuisse videatur; sed hi, quorum per longum tempus examinata sit vita, & merita fuerint comprobata. Universi dixerunt, placere sibi hæc. “

Error Gratiani.

Prior pars Canonis refertur à Gratiano *dist.* 61. *Can.* 10. qui ad particulam *dives* addit, *Laicus*, contra fidem omnium editionum, ut etiam notant Correctores Romani.

Quid Scholasticus de foro.

Scholasticus de foro, de quo in Canone, idem est, quod disertus, eloquens & peritus Patronus, qui causas in *foro*, sive judicio agit.

Cur Ordines Minores olim præmissi Majoribus.

Cum Patres in hoc Canone enumerantes Ordines, per quos aliquis ad Episcopatum ascendere debeat, omittant tres Minores Ordines & Subdiaconatum, satis innuitur, eo tempore non fuisse creditum, omnes Ordines inferiores necessarios fuisse, ut quis rite, superiore Ordine insigniretur: quod fuse confirmat Morinus de SS. Ordinat. *part.* 3. *Exercit.* 5. *cap.* 2. ostendens jampridem plures fuisse ordinatos in Presbyteros, & Episcopos, omissis inferioribus Ordinibus. Imo nec inferiores Ordines alium in finem fuisse olim præmissos, nisi ut in eorum exercitiis probarentur, priusquam ad Majores assumerentur; quod & præsens Canon aperte confirmat: ideoque, ut notat Morinus, nunc plures, nunc pauciores Ordines Ordinationi alicujus in Presbyterum aut Episcopum præmittebantur; prout Episcopi judicabant, longiore probatione Ordinandi opus esse. Itaque Ordines inferiores non judicabantur præmittendi tanquam neces-

necessarii pro validitate superioris, ut hodie plures apprehendunt, sed ut in illis exercitarentur & probarentur ad Majores assumendi.

Episcopus quis alium apud suum populum vi dependere non debet.

Canone XIV. In Græco XI. „ Osius Episcopus dixit: Et hoc quoque statuere debetis, ut Episcopus si ex alia civitate convenerit ad aliam civitatem, vel ex Provincia sua ad aliam Provinciam, & ambitioni magis, quam devotioni serviens, voluerit in alia civitate multo tempore residere: sorte enim evenit Episcopum loci non esse tam instructum, neque tam doctum, is vero qui advenit, incipiat contemnere eum, & frequenter facere sermonem, ut dehonestet, & infirmet illius personam; ita ut ex hac occasione non dubitet relinquere assignatam sibi Ecclesiam, & transeat ad alienam, “ Versio Herveti clarius sensum Canonis exponit: *Ne illum despiciat & frequentius concionetur: studens, dedecore afficere & vilipendere personam Episcopi (hic enim prætextus solet turbas excitare) nec ejusmodi calliditate alienam sedem sibi conciliare, & attrahere studeat, non dubitans sibi traditam Ecclesiam relinquere, & in aliam transire:* „ definite ergo tempus, quia & non recipi Episcopum, inhumanum est, & si diutius resideat, perniciosum est, hoc ne fiat providendum est. Memini autem superiore Concilio fratres nostros constituisse, ut si quis Laicus in ea, in qua commoratur, civitate tres Dominicos dies, id est, per tres septimanas non celebrasset conventum, communione privetur: si ergo hæc circa Laicos constituta sunt, multo magis Episcopum nec licet, nec decet, si nulla sit tam gravis necessitas, quæ detineat, ut amplius à supra scripto tempore absens sit ab Ecclesia sua. (Græca addunt: *Et commissum sibi populum contristent.*) „ Universi dixerunt, placere sibi.

Laicus tribus Dominicis à communi conventu absens privatur communione.

Etiam hodie Canon locum habet.

Quæ Canon in Episcopis arguit, merito attendant, qui cum ad subsidium duntaxat Parochorum vocati sunt, quosque consequenter in excolenda Vinea Domini in suis concionibus juvare deberent. „ Virulenta ac detractoria lingua carpunt, uti nonnulli hujus generis solent, ait Synodus Coloniensis 1536. *part.* 4. *cap.* 8. qui inflati ac incompositi populi auribus demulcendis student, suam, non Christi gloriam ambientes; tam ignari omnis Ecclesiasticæ disciplinæ, ut ignorent Parochos, si fortè eeciderint, suus habere Judices, non ipsos fratres censores, multo minus promiscuam plebem, quam expluratum est, mutuis Ecclesiasticorum virorum amarulentis detractionibus adeo non emendari, ut scandalizentur multo magis.

Ex hoc Canone eliciatur obligatio frequentandi Parochiam.

Deinde ex hoc Canone communiter tradidere Canonistæ & Theologi, ac novissime S. Carolus in Concilio Provinciali VI. jampridem arctam fuisse Laicorum frequentandi Missam Parochialem (quæ nomine *conventus* hic significatur) obligationem: trium que dierum Dominicarum continuam sine causa absentiam interpretati sunt *Ecclesia Parochialis contemptum:* ut videre est apud Zypæum in Jure novo *Tit. de Parochiis.*

Prosecutio præcedentis.

Canone XV. In Græco XII. „ Osius Episcopus dixit: Quia nihil prætermitti oportet: sunt quidam fratres & Coepiscopi nostri, qui non in ea civitate resident, in qua videntur Episcopi esse constituti, vel quod parvam rem illic habeant, alibi autem idonea prædia habere cognoscuntur: vel certe affectione proximorum, quibus indulgeant, “ (Græca habent: *Quidam Fratres & Coepiscopi in civitatibus, in quibus Episcopi constituuntur, videntur valde pauca, quæ sibi sunt propria, possidere: in aliis autem locis magnas possessiones, ex quibus etiam possunt opem ferre pauperibus,*) „ hactenus permitti eis oportet, ut accedant ad possessiones suas, & disponant vel ordinent fructum laboris sui, ut ad tres Dominicas, id est, post tres hebdomas si morari necesse est, in suis potius fundis morentur. Ut si est proxima civitas, in qua est Presbyter, ne sine Ecclesia videatur facere diem Dominicum, illuc accedat: ut neque res domesticæ per absentiam ejus detrimentum sustineant, & non frequenter veniendo ad civitatem, in qua Episcopus moratur, suspicionem jactantiæ & ambitionis evadat. Universi dixerunt, placere sibi. “

Hunc Canonem esse appendicem præcedentis, eundemque utriusque scopum, recte notat Balsamon: Ne scilicet, illius regionis Episcopus turbetur ab Episcopo, qui ultra suæ Diœcesis fines accedit, & ab ipso fortasse injuria afficiatur.

Excommunicatus ab uno Episcopo ab alio recipi non potest.

Canone XVI. In Græco XIII. „ Osius Episcopus dixit: Hoc quoque omnibus placeat, ut sive Diaconus, sive Presbyter, sive quis Clericorum ab Episcopo suo communione fuerit privatus, & ad alterum perrexerit Episcopum, & sciret ille, ad quem confugit, eum ab Episcopo suo fuisse subjectum: non oportet, ut ei communionem indulgeat. Quod si fecerit, sciat se convocatis Episcopis causas esse dicturum. Universi dixerunt: Hoc statutum & pacem servabit, & concordiam custodiet. “

Hic Canon coincidit cum Canone V. Nicæno, & VI. Antiocheno.

Qui se gravatum credit ab Episcopo, ad quem confugere debeat.

Canone XVII. In Græco XIV. „ Osius Episcopus dixit: Quod me adhuc movet reticere non debeo: si Episcopus quis forte iracundus (quod esse non debet) cito & aspere commoveatur adversus Presbyterum, sive Diaconum suum, & exterminare eum de Ecclesia voluerit, providendum est, ne innocens damnetur, aut perdat communionem. Et ideo habeat potestatem is, qui abjectus est, ut Episcopos finitimos interpellet, & causa ejus audiatur, ac diligentius tractetur, quia non oportet ei negari audientiam roganti. „ (Græca: *Qui ejicitur potestatem habeat confugiendi ad Episcopum Metropolis ejusdem Provinciæ. Si autem Metropolitanus abest, ad finitimum concurrendi, & rogandi, ut suum judicium accurate examinetur.*) „ Et ille Episcopus, qui aut juste, aut injuste eum abjecit, patienter accipiat, ut negotium discutiatur, ut vel probetur sententia ejus à pluribus, vel emendetur. Tamen priusquam omnia diligenter & fideliter examinentur, eum, qui fuerit à communione separatus, ante cognitionem nullus alius debet præsumere, ut communioni societ. Hi vero, qui conveniunt ad audiendum, si viderint Clericorum esse fastidium & superbiam, quia jam non decet, ut Episcopus injuriam, vel contumeliam patiatur, severioribus eos verbis castigent, ut obediant honesta præcipienti Episcopo: quia sicut ille Clericis sincerum exhibere debet amorem charitatis: ita quoque vicissim ministri infucata debent Episcopo exhibere obsequia. “

Innovatio Canonis V. Nicæni; et 28. Carthag.

Hic rursus est innovatio Canonis V. Nicæni, notatque Binius ad hunc Canonem, Milevitano Canone XXII. (qui supra inter Canones Africanos relatus est) „ idem quod hic, præcipi Presbyteris & minoribus Clericis; ut scilicet suas apud vicinos Episcopos causas terminari permittant, & ad Sedem Apostolicam ulterius non appellent. “ Vide notas ad Canonem 28. Codicis Africani.

Alienum Clericum nullus ordinare potest.

Canone XVIII. „ Januarius Episcopus dixit: Illud quoque statuat Sanctitas vestra, ut nulli Episcopo liceat alterius Episcopi civitatis ministrum Ecclesiasticum sollicitare; & in suis Parochiis ordinare. Universi dixerunt: Placet: quia ex his contentionibus solet nasci discordia, & ideo prohibet omnium sententia, ne quis hoc facere audeat. “

Canone XIX. In Græco XV. „ Osius Episcopus dixit: Ex hoc universi constituimus, ut quicunque ex alia Parochia voluerit alienum ministrum sine consensu Episcopi ipsius & sine voluntate ordinare, non sit rata ordinatio ejus. Quicunque autem hoc usurpaverit, à fratribus & Coepiscopis nostris & admoneri debet & corrigi. “

Hic Canon ad propositionem Osii exhibet resolutionem Synodi super eo, quod in præcedenti

ad

ad Januarii Episcopi propositionem resolverat. Quare Græci Canonem illum præcedentem omiserunt: Quod vero hoc Canone decernitur, coincidit cum Canone XVI. Niceno, & 55. & 90. in Codice Africano, quorum notas consule.

Presbyterorum & Diaconorum in suis Ecclesiis residentia.

Canone XX. in Græco XVI. „ Aetius Episcopus dixit: Non ignoratis quanta & qualis sit Thessalonicensium civitas. Sæpe ad eam veniunt ex aliis regionibus Presbyteri & Diaconi, & non sunt contenti brevi tempore morari, sed aut resident ibi, aut certe vix post longa spatia ad sua redire coguntur. Universi dixerunt: Ea tempora, quæ constituta sunt circa Episcopos, & circa has personas, observari debent.

Quod supra Canone XIV. de Episcopis à sua civitate absentibus decretum, id in præsenti de Presbyteris & Diaconis decernitur.

Humanitas exhibenda Episcopis injuste expulsis.

Canone XXI. In Græco XVII. „ Osius Episcopus dixit: Suggerente fratre & Coepiscopo nostro Olympio, etiam hoc placuit, ut si aliquis vim perpessus est, & inique expulsus pro disciplina & Catholica confessione, vel pro defensione veritatis, effugiens pericula, innocens & devotus in aliam venerit civitatem, non prohibeatur immorari, quandiu aut redire possit, aut injuria ejus remedium acceperit: quia durum est, eum qui persecutionem patitur, non recipi: etiam & larga benevolentia, & humanitas ei est exhibenda. Omnis Synodus dixit: Universa quæ constituta sunt, Catholica Ecclesia in universo orbe diffusa custodiet: Et subscripserunt qui convenerunt. “ Postrema hæc clausula, *omnis Synodus dixit*, &c. legitur quoque in uno Codice MS. Thuanæo, ut notat Paschasius Quesnellius in nota marginali ad hunc Canonem, sed nec in versione Græca, nec Isidori, nec aliis editionibus reperitur.

Occasione Eusebianorum, seu Arianorum, qui quosvis doctiores Episcopos, ut scribit S. Athanasius ad Solitarios, fictis calumniis, & auctoritate Constantii Imperatoris ejecerunt è suis Sedibus, conditum esse hunc Canonem monet Christianus Lupus.

Utinam quod in Eusebianis execramur, hodie inter ipsos Catholicos fieri non conspiceremus; Doctiores nimirum & Zelosiores Pastores & Ecclesiasticos fictis calumniis, & technis nonnunquam opprimi, & Sedibus deturbari; quibus humanitas & benignitas hoc Canone proposita, citra summam duritiem negari non potest.

CAPUT II.

De Codice Martini Archiepiscopi Bracarensis.

§. I.

Quis fuerit Martinus hujus Codicis Author: & an è Græco Canones verterit.

Martinum natione Græcum fuisse vulgo creditur.

DE hoc Martino ita scribit Isidorus Hispalensis de Viris Illustribus *capit.* 22. „ Martinus Dumiensis Monasterii Sanctissimus Pontifex, ex Orientis partibus navigans, Galliciam venit, ibique conversis ab Ariana impietate ad Fidem Catholicam Suevorum populis, Regulam Fidei & Sanctæ Religionis constituit; Ecclesias confirmavit, Monasteria condidit, copiosaque præcepta piæ institutionis composuit.

Eadem pene ad verbum habet Honorius Augustodunensis, de Scriptoribus Ecclesiasticis *lib.* 3. *capit.* 4.

Horum auctoritate inducti Antonius Augustinus, Garsias Loaysa S. J. Francisc. Florens aliique non pauci crediderunt, Martinum fuisse natione Græcum; at nec verba Isidori id convincunt, nec aliorum auctorum & monumentorum fides patitur.

Pannonium fuisse probatur.

Refert enim Gregorius Turonensis Hist. Francorum *lib.* 5. *cap.* 38. „ Hoc tempore & beatus Martinus Galliciensis Episcopus obiit, magno populo illi faciente planctum. Nam *Pannonia* ortus fuit, & exinde ad visitanda loca Sancta in Orientem properans in tantum se litteris imbuit, ut nulli secundus suo tempore haberetur: exinde Galliciam venit; ubi cum B. Martini reliquiæ portarentur, Episcopus ordinatur: in quo Sacerdotio impletis plus minus triginta annis, plenus virtutibus migravit ad Dominum. “

Gregorio succinit Amoinus de gestis Francorum *lib.* 3. *cap.* 38. hæc scribens: „ Ea tempestate B. Martinus Galliciensis migravit ad Dominum. Hic *Pannonia* oriundus loca in Oriente circumiens, abunde se illis litteris imbuit; & per Galliciam reveriens in Basilica, quæ prima apud Hispanos in honore S. Martini dedicata est, Pontifex ordinatus, triginta in hoc officio implevit annos. “

Denique Aubertus Miræus in scholiis ad citatum locum Isidori, præmissis nonnullis de vita & scriptis Martini, concludit: *Fuit autem natione* PANNONIUS, *ut ex ejus* EPITAPHIO *constat*.

Hæc itaque adeo clara & expressa testimonia dubitari vix sinunt, quin Martinus natione, non Græcus, sed *Pannonius* fuerit. Nec contrarium relata Isidori verba omnino evincunt, cum ejus ex Oriente in Galliciam adventus, cujus meminit Isidorus, tantum evincat, eum aliquando ex Oriente in Galliciam venisse; quod citati authores non negant; imo disertè asserunt, eum ex Pannonia ad *visitanda loca Sancta in Orientem properasse; ibique in tantum se litteris imbuisse, ut nulli secundus suis temporibus haberetur*, adduntque *exinde Galliciam venisse*.

E Græco Canones in Latinum vertit.

Ex quo ulterius conficitur, Martinum licet natione Pannonium, Græcis Litteris aliunde fuisse imbutum, ut & Græcos Canones è Græco Latinos redderet; quod & fecisse satis significat ejus Epistola Nitigesio Episcopo inscripta, & vice præfationis Codici præfixa: „ Canones, ait, qui in partibus Orientis ab antiquis Patribus constituti sunt, Græco prius sermone conscripti sunt: postea autem succedenti tempore in Latinam linguam translati sunt. Et quia difficile est, ut simplicius aliquid ex alia lingua transferatur in aliam, simulque & illud accidit, ut in tantis temporibus Scriptores, aut non intelligentes, aut dormitantes, multa prætermittant; & propterea in ipsis Canonibus aliqua simplicioribus videantur obscura: Ideo visum est, ut cum omni diligentia, & ea quæ per translationes obscurius dicta sunt; & ea quæ per Scriptores sunt immutata, simplicius, & emendatius restaurarem. “

Unde D. Elias Dupin Parte 5. suæ Bibliothecæ Ecclesiasticæ tractans de Martino Bracarensi asserit quidem, eum natione Pannonium fuisse; at una asserere non dubitat, eum Canonum Græcorum novam translationem fecisse; eo quod antiquam obscuriorem minusque fidelem reperisset.

§. II.

Quo ordine & forma Codicem formaverit; quidque eo contineatur.

COdicem suum in duas partes divisit. „ Id primum observans, ait ipse in præfatione, ut illa, quæ ad Episcopos vel universum Clerum pertinent, una in parte conscripta sint: Similiter & quæ ad Laicos pertinent, simul sint adunata: ut de quo capitulo scire aliquis voluerit, possit invenire celerius. “

Integer Codex constat 84. capitulis; quorum 68.

priora Clerum & res Ecclesiasticas concernunt; reliqua vero Laicos spectant.

Fontes Capitulorum non indicavit.

E quibus vero hæc sua capitula desumpserit, ipse Martinus non indicaverat; unde nec in antiquis editionibus, nec in ea, quam ex antiquis manuscriptis se edidisse dicit Garsias à Loaysa in collectione Conciliorum Hispaniæ, horum Capitulorum fontes indicantur: At Joannes Doujatius in Academia Parisiensi Primarius Canonum Professor, & Historiographus Regius Collectionem hanc, non tantum cum ceteris editionibus & antiquis manuscriptis de novo contulit, variasque lectiones ad marginem annotavit: sed insuper fontes seu Canones, è quibus Capitula Martini sunt desumpta indicavit & adscripsit: quæ hac Lectionum varietate, & Canonum adscriptione adornata, inserta est tomo I. Bibliothecæ Juris Canonici veteris anni 1660. & tomo V. collectionis Conciliorum Labbæanæ.

Non integros Canones retulit.

Et quidem Capitula sua potissimum è Canonibus Græcis desumpsit; paucis ex Conciliis Africanis, & *Hispanicis* adjectis. Neque integros Canones edere animum ei fuisse, sed *Capitula ex Græcorum Synodis collecta*, innuit præfationis ejus inscriptio, & probat ipsius operis methodus; in quo multa abbreviata, interpolata, aliave ratione mutata sunt. Voluit enim non tantum, quæ in Canonibus erant immutata emendatius, sed & *simplicius*, id est, ad captum simpliciorum restaurare. Hoc vero ut assequeretur, interdum aliquid addere, aut aliquid mutare necesse habuit; atque ita in vitium, quod in aliis reprehendit, ipse incautus nonnunquam incidit; & à sensu Canonis deflexit; quod sequenti Paragrapho aliquot exemplis ostendetur.

§. III.

Ostenditur, Martinum non retulisse integros Canones, nec quoad verba, nec quoad sensum.

ANtonius Augustinus *Cap. 15. de Collectoribus Canonum*, loquens de his Martini Capitulis, ait: *Aliquando non ita Latina facta, ut Græce habentur, sed ex duobus vel tribus Capitulis diversorum Conciliorum uno Capitulo conscripto.*

Interdum Canones in unum conflavit, interdum diminuit & truncavit.

Exemplum suppeditat Capitulum 32. quod ex Canone 3. Synodi Nicænæ, Canone 15. Concilii Bracarensis I. & Canone 6. Toletani I. conflatum esse notat Doujatius; atque ex collatione Capituli cum dictis Canonibus fit manifestum.

Interdum contrarium sensum reddidit.

Adhæc illud idem Capitulum, uti & plura alia probant, à Martino Canonibus aliqua esse addita, vel detracta aut immutata. Quin & interdum in contrarium sensum esse inflexos ostendit Capitulum 39. quod esse desumptum ex Canone 10. Ancyrano legenti manifestum est, notatque Doujatius; & ante ipsum observaverat Antonius Augustinus de emendat. Grat. *lib. 1. Dial.* 10.

Capitulum his verbis exprimitur: „ Diaconus, „ qui eligitur, si contestatus fuerit pro accipien- „ do matrimonio, & dixerit in castitate non „ posse permanere, hic non ordinetur. Quod si „ in ordinatione tacuerit, & ordinatus fuerit, „ & postea matrimonium desideraverit, alienus „ sit à ministerio & vacet à Clero.

Quid manifestius, Canone ita expresso, significari, in Diaconum non esse ordinandum, qui castitatem non velle profiteri, palam in ordinatione protestatur; cujus contrarium Canonem Ancyranum exprimere, vel sola Canonis lectio evincit: „ Quicunque Diaconi constituti, ait Ca- „ non, in ipsa Constitutione testificati sunt & di- „ xerunt, oportere se uxorem ducere, cum non „ possent sic manere, ii si uxores postea duxerint, „ sint in ministerio, eo quod hoc sit illis ab Epi- „ scopo concessum. Si qui autem hoc silentio „ præterito, & in ordinatione ut ita manerent, „ suscepti sunt, postea autem ad Matrimonium „ venerunt, ii à Diaconatu cessent.

Hanc contrarietatem advertens Antonius Augustinus in Dialogis suis de emendatione Gratiani, unum è Collocutoribus introducit interrogantem: *Cur Martinus ab archetypo discessit?* Respondet alter: *Cum in Occidente esset, noluit Orientis licentiam imitari.*

Inquiritur causa errandi.

Verum hæc ratio à Viro erudito Paschasio Quenellio non probatur: „ Dicendum potius “ existimarim, ait, istud Martinum ex antiqua “ versione Latina hausisse, quæ apud Ecclesiam “ Romanam in usu erat. Persuadere enim mihi “ vix possum, id quenquam auctoritate privata “ tentasse, ut in Canonis ab Ecclesia universa “ jam recepti versione ita recederet à sensu Ca- “ nonis, ut eum subverteret omnino: imo & “ hoc in Canonum translatoribus maxime re- “ darguit Martinus, quod eorum vel oscitan- “ tia, vel ignorantia nonnulla immutata essent. “ Hæc ille. At pace illius Viri dixero, si versionem Latinam, quæ apud Romanam Ecclesiam in usu erat; & quæ in ejus Codice extat, fuerit secutus Martinus, & ex illa Canonem Ancyranum retulerit, cur eum non iisdem verbis, aut saltem eodem retulit sensu? Ita enim in Codice Romano à Quenellio evulgato exprimitur: „ Diaconi quoque cum ordinantur, “ si in ipsa ordinatione protestati sunt, dicentes, “ se velle habere uxores, neque posse se conti- “ nere; hi si postea ad nuptias venerint, ma- “ neant in Clero tantum, & à ministerio abji- “ ciantur. Quicunque sane tacuerunt, & su- “ sceperunt manus impositionem professi conti- “ nentiam, & postea ad nuptias convenerunt, à “ ministerio & Clero cessare debebunt, Laicam “ tantum communionem recipientes. “

Si Canon his verbis expressus conferatur cum Capitulo Martini supra relato, planum erit, nec in verbis, nec in sensu omnino convenire.

Martini enim Capitulum vult, ut Diaconi, de quibus in prima Canonis parte, non ordinentur; Canon vero Romanus permittit, ut maneant *in Clero tantum, & à Ministerio abjiciantur*. Quoad Diaconos, de quibus in postrema Canonis parte, Canon Romanus vult, ut *Laicam tantum communionem recipiant:* Hujus communionis nulla apud Martinum mentio fit.

Quod vero Quenellius persuadere sibi vix possit, ut priusquam privata auctoritate à sensu Canonis ab Ecclesia universali recepti ita in sua versione recederet; qua ratione sibi persuadere potuit, quod Ecclesia Romana Canonem illum in sensum plane adversum converterit? Scio quidem Ecclesiæ Romanæ auctoritatem fuisse, in his, quæ disciplinæ sunt, a Canonibus aliarum Ecclesiarum recedere; & disciplinam etiam plane oppositam stabilire; at eam Canoni alicui falso adscribere, eique contrarium sensum affingere, facilius alicui privato, quam Ecclesiæ Romanæ contingere posse crediderim: Maxime, cum fatente & ipso Quenellio, certum sit, Martinum in sua Capitulorum collectione frequenter à Canonum sensu aberrasse.

Utut sit, ex his sat probatum est, Capitula Martini nonnunquam ab ipsis Canonibus, è quibus desumpta sunt, multum recedere: nunc videndum restat, quomodo Gratianus hac collectione fuerit usus; & in quos errores ejus occasione inciderit.

§. IV.

Quomodo Gratianus hoc Codice sit usus; & qua ratione intellectui Decreti Gratiani servire possit.

Collectio hæc citatur à Gratiano sub nomine Martini Papæ in Synodo.

GRatianus in suo Decreto multa citat ex *Concilio Martini Papæ: Quæ omnia*, inquiunt Correctores Romani ad *Can. 15. dist. 18. sumpta sunt ex Libro Capitulorum Græcorum Synodorum Martini Episcopi Bracarensis. (Antiquitus enim Episcopi Papæ dicebantur.) Hic enim cum esset Græcus, ad utilitatem Ecclesiarum Hispaniæ, ubi Episcopatum obtinebat, ea Capitula Latina fecit*

& in

& in nonnullis quædam addidit; in aliis vero aliqua detraxit, quemadmodum in hoc capite, quod sumpsit ex Concilio Antiocheno Can. 20. Hæc illi; qui communi errore decepti, Martinum natione Græcum supposuerunt.

Eundem Gratiani errorem notans Antonius Augustinus *lib.* 1. de emendat. Gratiani Dialogo 10. *Hunc erroris originem credo*, inquit, *ut, cum aliquis hæc capita Martini* PAPÆ, *hoc est Episcopi, inscripsisset, alius Papa Romani interpretaretur.*

Hic error Gratiani plerisque in locis à Correctoribus Romanis diligenter notatur; & Capitulum Martini Bracarensis, cui respondet citatus Canon, in margine indicatur.

Secundus error Gratiani. Adhæc Gratianus non advertens Capitula Martini è Canonibus Græcis desumpta; illa tanquam à Canonibus Græcis plane diversa in ejusdem quæstionis decisionem retulit. V. gr. *distinctione* 46. *Can.* 1. exhibet quartum Canonem Nicænum; & eundem ex versione Martini rursus refert *Can.* 7. ejusdem distinctionis. Imo *distinctione* 34. *Can.* 1. relato Neocæsariensi *Can.* 8. immediate rursus eundem Canonem subjicit ex versione Martini. Plurima alia exempla, quibus probatur, Gratianum credidisse Capitula Martini plane fuisse à Canonibus Græcis diversa; neque advertisse esse Canones Græcos in Latinum versos, videri possunt apud Antonium Augustinum loco citato *Dial.* 10. *&* 11.

Tertius error. Quin & interdum nec ipsa Martini Capitula fideliter à Gratiano relata sunt: Sic enim, 26. *quæst.* 5. *Can.* 3. plura Capitula Martini in unum Canonem conflavit; idque ordine, quo in Codice Martini extant, plane inverso.

Utilitas Codicis. Hinc ergo patet, Collectionem Martini Bracarensis nonnunquam posse subservire assequendo genuino sensui Canonum in Decreto Gratiani occurrentium.

Deinde, licet Martinus in multis à Canonibus Græcis recedat, nihilominus ex ejus Collectione non parum elucescit, quæ disciplina tempore Martini in Ecclesiis Hispaniarum viguerit. Cum admodum verisimile sit, Martinum Canones suos præcipue adaptasse disciplinæ, quam ibidem vigere videbat.

CAPUT III.

De Codice Græcorum aucto.

§. I.

De incrementis Codicis Græcorum; & quid hodie contineat.

Quis antiquus Codex Græcorum. ECCLESIÆ Orientali sæculo V. suum fuisse Codicem Canonum, è quo in judiciis Canones depromeret, Parte præcedenti Capite I. evicimus ex Synodo Chalcedonensi, & Dionysio Exiguo; unaque ostendimus, eundem fuisse Codicem, quo in Synodo Chalcedonensi Græci utebantur, & quem è Græco Latinum reddidit Dionysius Exiguus.

In hoc Codice, teste eodem Dionysio, & ex actis Synodi Chalcedonensis manifestum est, continua numerorum serie continebantur Canones Nicæni, Ancyrani, Neocæsarienses, Gangrenses, Antiocheni, Laodiceni, & Synodi Constantinopolitanæ I.

Et hæc quidem prima fuisse videtur in Ecclesia Orientali Canonum collectio, quam *Græcam authoritatem* vocavit Dionysius. Porro licet non inveniatur, Orientales unquam hanc suam Canonum collectionem seu Codicem deseruisse, illud tamen constat successu temporis, pluribus Canonibus locupletatum fuisse.

Primum incrementum. Et quidem sub initio sæculi VI. Justinianus Imperator *Novel.* 131. *Cap.* 1. Sancivit, „ vicem „ legum obtinere Sanctas Ecclesiasticas Regulas, „ quæ à Sanctis quatuor Conciliis expositæ sunt, „ aut firmatæ, hoc est, in Nicæna 318. & in Con- „ stantinopolitana Sanctorum 150. Patrum, & „ Ephesina prima, in qua Nestorius est damna- „ tus, & in Chalcedonica, in qua Eutyches cum „ Nestorio anathematizatus est. Prædictarum 4. „ Synodorum dogmata sicut Sanctas Scripturas „ accipimus, *& regulas sicut leges observamus.* „

Hinc non obscure colligimus, prisco Canonum Codici, istis saltem temporibus, Ephesinos & Chalcedonenses Canones fuisse adjectos, licet de ipso temporis articulo, quo fuere adjecti, nihil certi habeamus.

Quin & Justiniani temporibus floruit Joannes Scholasticus Presbyter Antiochenus, ab eodem Justiniano ad Thronum Constantinopolitanum promotus. Hic autem Canones ab Ecclesia Græca tunc receptos in 50. titulos digessit; opusque suum *Collectionem Canonum* indigitavit, cui & indicem præfixit omnium Canonum, quos ipse ad illa 50. Capitula reduxerat. Verum tam in illo indice, quam in sua collectione præter Canones in prisco Codice congestos, Apostolicos etiam, Sardicenses, Ephesinos, Chalcedonenses, & S. Basilii nonnullos Canones recenset; idque hoc ordine: *Apostolorum Canones* 85. *Nicænos* 20. *Ancyranos* 25 *Neocæsarienses* 14. *Sardicenses* 21. *Gangrenses* 20. *Antiochenos* 25. *Laodicenos* 59. *Constantinopolitanos* 6. *Ephesinos* 7. *S. Basilii* 68. Hos autem Canones ille verisimiliter in 50. titulos non redegisset, nisi eos in Codice Græcorum extantes reperisset: ut proinde probabile sit, illos omnes tum temporis, Codici Græcorum fuisse insertos; licet non constet, num auctoritate publica, an privata duntaxat additamentum illud factum esset. *Secundum.*

At currente sæculo VII. regnante Justiniano II. Synodus in Trullo Constantinopoli celebrata, vulgo dicta *Trullana*, non modo eos omnes, quos Joannes Antiochenus in suum opus congesserat, verum etiam complures alios secundo suo Canone confirmavit; nimirum Canones Concilii Carthaginensis, Concilii Constantinopolitani sub Nectario Patriarcha Constantinopolitano & Theophilo Alexandrino: Item multorum Patrum Canones, puta Dionysii Alexandrini, Petri Alexandrini, Gregorii Neocæsariensis sive Thaumaturgi, Athanasii Alexandrini, Basilii Cæsareæ Cappadociæ Archiepiscopi, Gregorii Nysseni, Gregorii Theologi sive Nazianzeni, Amphilochii Iconii, Timothei, Theophili & Cyrilli Alexandrinorum, Hennadii Constantinopolitani, &c. unum denique Canonem è Synodo sub Sancto Cypriano celebrata. *Tertium.*

His Canonibus si addantur 102. Canones in ipsa Synodo Trullana editi, integrum Codicem Græcorum, quo sæculo VII. usi sunt, habebimus. Octavo deinde labente sæculo habita Synodus Nicæna, quæ communiter Oecumenica VII. dicitur, 22. Canones edidit, quorum primo, sex priorum Conciliorum generalium Decreta confirmavit: Trullanos nimirum Canones quintæ pariter ac sextæ Synodo adscribens; neutra enim Canones edidit præter illos, qui à Synodo Trullana sanciti sunt, quæ propterea *Quini-Sexta* passim appellatur. *Quartum.*

Porro & hi 22. Canones Synodi VII. Codici Græcorum additi fuere: Unde in Basilicis *Lib.* 5. *tit.* 3. *cap.* 2. dicitur: *Sancimus igitur, ut Sacri Ecclesiastici Canones Legum vicem obtineant, qui à Sanctis Synodis constituti sunt, aut confirmati, hoc est, Nicæna, &c.* Et recensitis sex primis Oecumenicis Conciliis mox additur: *Ad ultimum, Nicæna secunda, in qua illi, qui adversus sanctas imagines furore perciti erant, pariter cum anterioribus Hæreticis à Catholica Dei Ecclesia abdicati sunt: Prædictarum enim Synodorum dogmata tanquam Sacras Scripturas suscipimus, & Canones ut Leges custodimus.* *Quintum.*

Nono deinde fluente sæculo, Photius Patriarcha Constantinopolitanus duas Synodos habuit; alteram in Templo Sanctorum Apostolorum, in *Sextum.*

qua editi XVII. Canones; alteram in Templo Sanctæ Sophiæ sive Sapientiæ, quæ III. Canones evulgavit.

Hi autem Canones primum à Photio in Nomo-Canone ab ipso elaborato editi, postmodum ab Ecclesia Orientali in partem Juris Canonici recepti sunt. Atque ex his ac præcedentibus Canonibus integrum Jus Canonicum Græcum conflatum est, quod cum commentariis Balsamonis, Zonaræ & Aristeni Juris Ecclesiastici peritissimorum, Græce & Latine, nuper elegantissimis characteribus, & propriis observationibus illustratum, evulgavit Guilielmus Beveregius Presbyter Anglicanus sub hoc titulo: *Pandectæ Canonum Sanctorum Apostolorum & Conciliorum ab Ecclesia Græca receptorum; nec non Canonicarum Sanctorum Patrum Epistolarum; una cum Scholiis Antiquorum singulis eorum annexis.*

Quæ sit Codicis hujus apud Latinos auctoritas; & qua ratione ab Ecclesia Latina fuerit recepta, saltem pro ea parte, qua Canone II. Trullano fuit probatus, in Scholiis ad eum Canonem inquiretur.

Porro cum in hoc Codice referantur plures Canones ex Sanctorum Patrum Epistolis desumpti; solosque Canones Synodorum generalium, aut particularium utriusque Ecclesiæ Latinæ & Græcæ consensu receptarum, in hoc opere referre & explanare statuerimus, his prætermissis, exhibebimus occasione hujus Codicis Canones Apostolorum, Chalcedonenses, Trullanos, & Synodi Nicænæ II. quibus addemus & Canones III. Synodi, quæ, ut habet ejus inscriptio in hoc Codice *in celebri Templo, cui nomen à vera Dei Sapientia inditum, habita est*: quia etsi à Photio Patriarcha Constantinopolitano contra S. Ignatium celebrata videatur, tamen cum sub nomine Concilii Constantinopolitani à Gratiano, & Innocentio III. citetur, ut in notis ad Canonem II. ostendetur, de tribus Canonibus sub ejus nomine relatis aliquid dicendum credidi.

Canones, qui sub nomine *Sanctæ & Magnæ Constantinopolitanæ primæ & secundæ Synodi, quæ congregata est in venerabili Templo Sanctorum Benedictorum Apostolorum*, in hoc Codice referuntur, omittimus; eo quod nulla eorum apud Latinos auctoritas sit, aut memoria.

Ephesinos quoque octo Canones prætermisimus; tum quod in ipsa Ephesina Synodo non sint proprie editi, sed ex Epistola Synodica duntaxat excerpti; tum quod in nullis antiquis Canonum Codicibus extent: neque ullum propriæ disciplinæ articulum exhibeant, sed pene unice pœnas in Nestorium & Cælestinum eorumque fautores decernant.

§. II.

De numero Canonum vulgo Apostolorum.

Incertus horum Canonum numerus.

PRiusquam ad singulorum Canonum horum relationem, aut expositionem veniamus, prius de omnibus generatim duo discutienda sunt. Alterum de Canonum horum numero, & alterum de eorum auctoritate & antiquitate.

Quod ad numerum attinet, licet plures è priscis Patribus aliquorum ex hisce Canonibus meminisse videantur, ut in scholiis observabitur, nihil certi de eorum numero è quopiam antiquorum elici potest.

Scio quidem circumferri Epistolam Decretalem Zephyrini Papæ, qui vixit sub finem Sæculi II. in qua dicitur: *Septuaginta enim Apostoli sententias præfixerunt*: At præterquam quod Gratianus *dist.* 16. *cap.* 2. pro *septuaginta* legat *sexaginta*, & Gregorius Presbyter in sui Policarpi *lib.* 3. *tit.* 2. *quinquaginta*, ut annotant Correctores Romani ad dictum *Canon.* 2. insuper hodie compertum est, nihil ex illa Epistola pro antiquitate concludi posse; utpote quam norunt Eruditi omnes, unam esse e Decretalibus primis Pontificibus falso suppositis.

At Sæculo V. exeunte Dionysius Exiguus suum Canonum Codicem adornans (de quo Capite I. hujus Partis actum est) Canones 50. sub nomine Apostolorum è Græco in Latinum transtulit; aliisque Canonibus in suo Codice præmisit sub hoc titulo: *Incipiunt Regulæ Ecclesiasticæ* SANCTORUM APOSTOLORUM *prolatæ per Clementem Ecclesiæ Romanæ Pontificem.*

A tempore recepti Codicis Dionysiani Ecclesia Latina 50. Canones Apostolorum numeravit.

Cum vero hic Codex Dionysianus mox à Romana Ecclesia fuerit probatus, & ut minus Sæculo VIII. ejus auctoritas totam Ecclesiam Latinam pervaserit: *Quinquaginta* Canones sub nomine Apostolorum Latini numerarunt. Et quidem Leo IV. apud Gratian. *dist.* 20. *Can.* 1. ait: *Quibus autem in omnibus Ecclesiasticis judiciis utimur, sunt* CANONES APOSTOLORUM, *Nicænorum*, &c. Videlicet juxta versionem Dionisii, qua Apostolici soli 50. numerantur. Et Anastasius Bibliothecarius anno 872. ad Joannem VIII. Papam Romanum scribit, Stephanum prædecessorem ejus solos 50. Apostolorum Canones recipiendos Synodice promulgasse: „ Et certe, ait, de Apostolorum Canonibus liquido novimus, quoniam his quidam facile non præbuere consensum. Sed & prædecessor vester Beatissimus Papa Stephanus non ex his plusquam *quinquaginta* Synodice promulgavit. "

Item Humbertus Sylvæ Candidæ Episcopus in disputatione de jejunio Sabbati contra Nicetam anno 1050. apud Gratianum *dist.* 16. *Can.* 3. hæc habet: „ Et hoc asserere conatis ex apocryphis libris & Canonibus patri sententia SS. Patrum repudiatis: nam Clementis librum, id est Petri Apostoli itinerarium, & Apostolorum Canones numerant Patres inter apocrypha, *exceptis* 50. *Capitulis*, quæ decreverunt orthodoxæ fidei adjungenda. "

Unde liquet, tunc temporis apud Latinos solos 50. Canones Apostolorum, reliquis repudiatis, fuisse agnitos. Hinc Urbanus II. iisdem pene temporibus scripsit Præposito S. Juventii: *Sciendum vero quod Canones Apostolorum, quorum auctoritate Orientalis, &* EX PARTE *Romana utitur* ECCLESIA, &c. Grat. *dist.* 32. *can.* 6. Et ipse Gratianus in præfatione *dist.* 16. ait: „ Apostolorum vero Canones, qui per Clementem Romanum Pontificem, sicut quidam asserunt, dicuntur esse translati, sunt *quinquaginta*. "

Sed & Isidorus vulgo Mercator in sua collectione de solis 50. Canonibus Apostolorum meminit: idque ex versione Dionysii: etiamsi in reliquis Conciliorum Canonibus antiquam versionem retineat.

Sæculo VI. in Orientali Ecclesia 85. Canones Apost. numerati fuere.

Constat ergo Dionysium Exiguum solos 50. Canones Apostolorum è Græco in Latinum vertisse: eumque numerum ab Ecclesia Romana per multa sæcula fuisse retentum: An vero in Græco exemplari, quo usus est Dionysius, plures extarent, incertum est. Illud constat, tempore Dionysii plures in Ecclesia Orientali sub hoc nomine extitisse. Joannes enim Scholasticus primum Antiochiæ Presbyter (unde & *Antiochenus* dicitur) postea Patriarcha Constantinopolitanus Dionysio coævus in præfatione suæ Collectionis Canonum, disertis verbis ait: *Sancti Domini Discipuli & Apostoli*, OCTOGINTA QUINQUE *Canones Clementis opera ediderant.*

Hanc suam collectionem in 50. titulos distribuit, quibus Canones hos Apostolicos 85. inter aliorum Conciliorum Canones commiscet; adeo ut cum reliquis Synodalibus unum Codicem Canonum conflarent.

Et sane ante Synodum Trullanam Canones illos ab Ecclesia Orientali fuisse receptos, luculenter insinuat Ipsa Synodus Trullana *Can.* 2. dicens: „ Placuit, ut ab hoc tempore deinceps, ad Animarum medelam, & perturbationum curationem firmi stabilesque maneant, qui à Sanctis & Beatis Patribus, qui nos præcesserunt, suscepti ac confirmati sunt, atque adeo nobis etiam traditi sunt, *Sanctorum & gloriosorum Apostolorum nomine* 85. *Canones.* "

Ab

Ab hoc vero tempore Ecclesia Orientalis religiosissime, si quos alios, hos 85. Apostolorum Canones suspexit & servavit. Et quicunque ex Orientalibus Jus Canonicum tractarunt, nec plures nec pauciores recensentes: Quos & tandem in posterioribus Conciliorum editionibus Latini ediderunt: atque in recentiore Corporis Canonici editione omnes exhibentur sub hac epigraphe: *Canones Sanctorum Apostolorum per Clementem à Petro Apostolo Romæ ordinatum Episcopum in unum congesti*.

§. III.

Quæ horum Canonum ætas, & auctoritas?

Inter libros sacros à Joanne Damasceno recensetur.

UTi de horum Canonum numero, ita & de eorum auctoritate & antiquitate in varias itum est sententias. Nam S. Joannes Damascenus Libros Hagiographos recensens, post Librum Apocalypsis mox subdit: *Canones denique Apostolorum per Clementem concinnati. Lib. 4. de fide orthod. cap.* 18. quod tamen *nimis inconsulte* fecisse monet Baronius *ad ann.* 102.

Græci eos jampridem Apostolis attribuerunt.

Concilium vero Trullanum *Can.* 2. hosce Canones non quidem inter Canonicos Scripturæ libros, sed tamen inter reliquos ab Ecclesia recipiendos Canones recenset; idque sub *Apostolorum* nomine. Hinc Græcorum plurimi hujus Synodi auctoritate inducti, non solos 50. priores, sed universos 85. ab ipsis Apostolis vel compositos, vel saltem ab Apostolis Clementi dictatos asserunt. Unde Balsamon in dictum *Canonem* 2. eos, qui solos 50. recipiunt perstringens, ait: „ Hujus præsentis Canonis „ perpetuo recordare. Per ipsum enim os eis „ occludes, qui dicunt à *Sanctis Apostolis* non „ fuisse editos 85. Canones.

Græcis quoad 50. priores, non pauci e Latinis, consentiunt.

Neque è Latinis desunt, qui hos Canones saltem 50. priores Apostolis acceptos retulerunt: *Apostolorum Canones certo sunt Apostolorum*, ait Lindanus in abron. præfat. panopl. *Istos Canones ab Apostolis constitutos, à Beatoque Clemente conscriptos esse, multis & certis argumentis adducor, ut credam*, inquit Lambertus Guitesus *in præfat. Oper. Clem.*

Franciscus Turrianus peculiarem tractatum edidit, quo probare nititur, omnes hosce Canones ab Apostolis compositos esse, idque in Concilio Hierosolymitano. Cui subscribit Lorinus in *Act. Apost. cap.* 15. nec non Onuphrius in catalogo Platinæ præfixo.

Verum si hi Canones Apostolos auctores habuerint, quidni Canonicis Scripturæ libris adscribuntur? quod tamen à nemine, uno Joanne Damasceno excepto, hactenus tentatum fuit.

Prædicta sententia reprobatur.

Adhæc, si quis Canones hosce perlustret, multa in illis reperiet adeo clare dilucideque expressa & explicata, ut de eorum sensu nec vel minimum dubitari queat: quæ tamen tertio quartoque sæculo summa contentione disputata sunt; uti in scholiis ad ipsos Canones annotabimus.

Porro si Canones illi, Constitutionesque ab Apostolis probatæ sancitæque fuissent, quis in animum inducat, ea in dubium fuisse revocanda, quæ ab Apostolis decreta sancitaque fuissent? An adeo ignorantes erant illius ætatis Patres, ut si extitissent illi Canones, eosque ab Apostolis editos credidissent, illos non continuo produxissent: eorumque auctoritate quæstionibus finem imposuissent?

Præterea multa in illis Canonibus occurrunt, quæ temporibus Apostolorum plane fuere ignota; neque cum ætatis illius disciplina conveniunt: uti pluribus exemplis in notis ad Canones ostendetur.

Ob hæc aliave in Canonibus illis occurrentia, inter notas ad Canones suis locis notanda, Eruditis hodie probe persuasum est, hos Canones nec ab Apostolis fuisse editos, nec Clementi dictatos.

Verum licet inter Eruditos satis conveniat, eos nec Apostolis, nec Clementi ut horum amanuensi posse adscribi, nequaquam tamen de eorum antiquitate, iisque debita exinde pendente veneratione cessat controversia & dissensio.

Sententia Joannis Dallæi.

Nonnulli enim cum Joanne Dallæo Libro de *Pseudepigraphis Apostolicis* contendunt, Canones hos omnes esse spurios, & circa medium quinti sæculi ab impostore quodam Hæretico sub nomine Apostolorum consarcinatos; ideoque & in Synodo Romana 70. Episcoporum sub Gelasio I. inter scripta apocrypha relatos esse; apud Gratianum *dist.* 15. *Can.* 2.

Inter has directe sibi oppositas opiniones nonnulli mediam inire viam; ut nimirum Canones hos Apostolis quidem adscribi haud posse consentiant, at supposititios, sæculoque quinto, eoque adulto demum noviter consarcinatos esse, negant.

Sententia Albaspinæi.

Et quidem Vir in re Canonica versatissimus Gabriel Albaspinæus Episcopus Aurelianensis, postquam probavit Canones hosce nequaquam Apostolis tribui posse, subdit: „ Sunt tamen illi Canones Constitutionesque *antiquissima*, multaque in illis excellentissima, & magni ponderis continentur. Nec dubito, quin olim Græcæ Ecclesiæ pro legibus, Manuali, Pontificali, Rituali, ut vocant, ac Codice fuerint: satis enim constat nihil quidquam in iis reperiri, quod Ecclesiasticæ quatuor primorum sæculorum disciplinæ consentaneum non sit. Quod attinet ad Canones, existimo, eos ita appellatos esse ab antiquitate, nam cum eorum aliquot ab Apostolorum successoribus, qui teste Tertulliano de præscrip. Apostolici viri nominabantur, facti essent, Apostolicorum primum Canones; deinde nonnullorum Latinorum ignorantia, aliquot literarum detractione, Apostolorum dicti sunt. Et apud Græcos quoque res ita processisse videtur. Aucti sunt postea, cum illis adjuncti essent, & eodem volumine comprehensi Græcæ Ecclesiæ Canones. Quod quidem confirmari duabus maxime rationibus potest. Primum, quod iis, qui eorum meminerunt, Auctoribus, non unus aliquis constans Canonum numerus sit, sed 50. nonnunquam, plures alias, aut pauciores censeantur. Altera ratio est, quod ex toto Canonum corpore manifeste appareat, alios aliis sæculis factos esse, quod controversias diriment eas, quæ variis sæculis contigere. Cujusmodi est Canon, qui de admittendis ad Pœnitentiam lapsis factus est, qui certe ante Cyprianum sancitus esse non potuit, cum alius esset Ecclesiæ usus, & illa demum tempestate admittendos esse lapsos, decretum sit. Hinc igitur manifeste constat, Canones eo tempore auctos esse, idque ita factum, cum una colligerentur, unoque veluti Codice continerentur privatarum Ecclesiarum statuta, quæ ab aliis postmodum Ecclesiis observarentur. Hæc autem conjectura eo probabilior redditur, quo certius est, Græcos solitos fuisse uno eodemque quasi titulo & volumine complecti cum antiquos Canones tum recentes, nulla Concilii, temporis, Auctorumque mentione facta, quique præcedentibus addebantur, tacito ordine numeroque, quem in Conciliis, unde decerpebantur, habebant; ab iis ordinem numerumque accipiebant, quibus in illa collectione adjiciebantur: quare si jam centum Canones præpositi fuissent, qui de novo addebatur centesimus primus, quæ ratio par fuisset in ceteris, censebatur. “ *Lib.* 1. *observ.* 13.

Albaspinæo consentit Beveregius.

Hanc Albaspinæi de Canonum horum antiquitate, eorumque exinde dependente debita veneratione contra Dallæum multis, nec contemnendis argumentis propugnat Beveregius in præfatione ad suas in hos Canones observationes; creditque Canonum horum collectionem merito *Codicem primitivæ Ecclesiæ* nuncupari posse; tum quod plures ex his Canonibus tam in Synodis, quàm Patribus ante quintum, imo &

quartum

quatuum sæculum sub nomine *Antiquarum Legum*, *Regularum SS. Patrum*, *Canonum Ecclesiasticorum*, aut *Apostolicorum*, non obscure citentur, quorum exempla nonnulla in Scholiis Canonum indicabimus; tum quod, nihil in his Canonibus occurrat dissonum à disciplina & doctrina trium primorum sæculorum; imo & ea, quæ contraria videntur, ipsam Canonum vetustatem potius stabiliant, quam evacuent; uti in Scholiis ad dictos Canones breviter notabimus.

Denique expendit citatus Author, nullatenus esse verisimile, quod jam tum sub finem quinti sæculi hi Canones tantam auctoritatem & venerationem apud Eruditos meruissent, ut Canones Apostolorum haberentur; ipsisque quoque Canonibus Nicænis prælati fuissent, si eodem sæculo eoque adulto ab Hæretico aliquo impostore fabricati in publicum protrusi fuissent.

Porro constat, Dionysium Exiguum exeunte sæculo V. quinquaginta priores Canones in Codice suo Nicænis aliisque Canonibus præposuisse sub hoc titulo: *Incipiunt Regulæ Ecclesiasticæ Sanctorum Apostolorum prolatæ per Clementem Ecclesiæ Romanæ Episcopum.*

Subscribit etiam Elias Du Pin.

Hæc aliaque argumenta, à Beveregio latius ibidem deducta, & in Scholiis à nobis breviter attingenda admodum plausibilem faciunt Canonum horum vetustatem; quam & novissime amplectitur severus alias veterum monumentorum criticator Elias Du Pin Tomo I. Bibliothecæ Ecclesiasticæ; unum tamen monens, nequaquam constare, quo præcise tempore Canonum horum collectio facta sit; & an ab initio 85. Canones vel pauciores complexa sit: verisimile autem est, ait, variis temporibus confectam esse, Canonesque varios successive adjectos; eo quod nullus servetur ordo; Canonesque unam eandemque materiam spectantes à se mutuo separati repetiantur; imo & quædam inter ipsos Canones contrarietas occurrat, quæ tamen nequaquam eorum antiquitati derogare, aut eorum falsitatem, aut suppositionem evincere in Scholiis ostendemus.

Hincmari consonans sententia.

Quæ citati Authores post Albaspinæum de antiquitate, ac collectione horum Canonum annotarunt, non obscure expresserat sæculo IX. vir in re Canonica versatissimus Hincmarus Rhemensis: „ Canones qui vocantur Apostolorum, ait, „ non Episcopalium Conciliorum auctoritate con„ stituti sunt, sed à primis temporibus traditione „ viritim Apostolicorum Virorum suetum menti„ bus commendati, & partim verbis, partim „ sensu, ac sparsim diversis quorumdam Epistolis „ pro qualitate causarum ac temporum inditi, at„ que exinde antequam Episcopi Concilia libere „ inciperent celebrare, à devotis quibusque col„ lecti. In quibus quædam recepibilia, quædam „ vero sunt non servanda. De quibus interdum „ quædam sumpta sunt in Conciliis, quædam „ etiam à maximis & magnæ auctoritatis viris „ in suis opusculis, sicut de apocryphis adsum„ pta fuisse legimus, quoniam quibusdam ad in„ structionem valeant. Et ideo, sicut Majorum „ traditione didicimus, seorsum ante Concilia in „ Canonum libris ad Instructionem & propter „ vulgatam eorum famam ponuntur. Ceterum „ iidem Canones, qui vocantur Apostolorum, „ non ab Apostolis conscripti esse creduntur. “ Hæc ille in opusculo quinquaginta quinque capitulorum *cap.* 24. ibidem post pauca adjiciens, Gelasium I. recensitis in suo Synodali Decreto libris, qui ab Ecclesia Catholica recipiuntur, de Apostolorum Canonibus penitus tacuisse, *sed nec*, ait, *inter apocrypha eos misit.*

Porro cum in omnibus hujus Gelasiani Decreti editionibus legatur, *Liber Canonum Apostolorum apocryphus*, credunt nonnulli, Hincmarum habuisse exemplar ab hodiernis exemplaribus diversum; alii vero (quod est verisimilius, & ex verbis Hincmari satis colligi potest) in editione Hincmari mendum irrepsisse credunt, & pro *misit*, legendum *emisit.*

Qua ratione à Ge-

Quidquid sit, nequaquam ex hoc Decreto confici potest, Gelasium habuisse hos Canones pro absolute fictitiis & suppositiriis, sed solum eos falso *Apostolis* attribui; eoque nomine inter apocrypha rejiciendos, uti notat, & ex ipso Decreto probat Petrus à Marca *Lib.* 3. *de Concord. Sacerd. & Imp. cap.* 2.

lasio inter apocrypha relati.

Quis eos Apostolis supposuerit.

Quo vero tempore, aut Authore Canones hi Apostolis suppositi fuerint, incertum est: eundem credit Du Pin, qui libros octo Constitutionum eis affinxit; quique his Canonibus quædam de suo immiscuisse, ut hanc suppositionem probabilem redderet, videtur, quæ in notis ad Canones notabimus.

His de Canonum horum auctoritate & vetustate præmissis, ad eorum brevem explanationem transimus; primum de 50. prioribus, utpote apud Latinos magis receptis, acturi; ac deinde 35. posteriores explanaturi.

§. IV.

Referuntur, & exponuntur priores quinquaginta Canones vulgo Apostolorum.

Ordinatio Clericorum semper ab Episcopo facta.

CAnon I. „ Episcopus à duobus aut tribus Episcopis ordinetur. “

Canon II. „ Presbyter ab uno Episcopo ordinetur, & Diaconus, & reliqui Clerici. “

Hic observare est, Presbyteri, Diaconi & reliquorum Clericorum ordinationem ab Episcopo celebratam jam olim fuisse. Et quidem, ait Beveregius Presbyter Ecclesiæ Anglicanæ schismate à Romana Ecclesia licet separatus, „ ante delicum hoc nostrum & præcedens sæculum, “ Apostolicum hoc institutum ab *universa* Ec- “ clesia religiosissime observatum est; ut nec “ inter inferiores Clericos, nedum, inter Pre- “ sbyteros, quispiam recenseretur, nisi ab Epi- “ scopo ordinatus. “ Quod in notis ad hunc Canonem late ac solide demonstrat.

Quid in Sacrificio offerendum.

Canon III. „ Si quis Episcopus vel Presbyter præter Domini de sacrificio ordinationem, alia “ quædam ad altare attulerit, mel vel lac, vel “ pro vino siceram, vel confecta, vel aves, vel “ aliqua animalia, vel legumina præter ordina- “ tionem, deponatur, præterquam, nova legu- “ mina “ (apud Græcos, *præterquam novas spicas vel uvas*) „ tempore opportuno. “

Ne liceat autem aliquid aliud ad altare of- “ ferre, quam oleum ad luminare, & incen- “ sum tempore sanctæ oblationis. “

Varia Canonis lectio.

Dionysius Exiguus alio plane modo hunc Canonem construit. Primo quidem hæc verba, *congruo tempore* refert ad verbum, *deponatur*: ut sensus sit: Episcopus vel Presbyter, qui præter Domini ordinationem aliquid in altari obtulerit, *deponatur congruo tempore*. Deinde ex verbis sequentibus conflavit hunc separatum Canonem: „ Offerre non liceat aliquid ad altare præter novas spicas & uvas & oleum ad lu- “ minare, & thymiama, id est incensum tem- “ pore quo sancta celebratur oblatio. “

Canon IV. „ Omnis autem alius fructus domum mittatur, primitiæ Episcopo & Pre- “ sbyteris. “ (apud Græcos additur, *sed non super altare*.) „ Clarum autem est, quod Episcopus & Presbyteri Diaconis & reliquis “ (apud Græcos additur, *Clericis*) „ distribuunt. “

Sensus Canonum.

Horum Canonum hæc est summa, etiam juxta Græcorum commentarios, ne quid aliud quidpiam in Sacrificio incruento ad altare offeratur, præter Panem & Vinum ab ipso Christo instituta. Vinique loco alia potionis uti specie vetuerunt; qualis est *sicera*. „ Sicera autem est, inquit Zonaras, quidquid præter vi- “ num facit ebrietatem: qualia sunt quæ per “ artem parant homines. “

Permittit vero Canon novas spicas vel uvas *tempore opportuno*, id est, cum maturæ fuerint, offerri in altari; „ veruntamen non ut sacrificia, ait Zonaras, isthæc offerri, sed tanquam pri- “ mitias tempestivarum fructuum. “ Reliquorum

autem

autem fructuum primitiæ in altari non offeruntur, sed mittuntur ad Episcopum vel Presbyterum, „ ut per eum, ut par est, inquit Balsamon, Deo gratiæ agantur: “ qui eas Diaconis, & Clericis distribuant; id est notante Zonara, „ qui cum susceperint eas, in domesticam suam solam non habeant utilitatem, nec soli fruantur: sed universo Clero distribuant.

Uvarum & spicarum primitiæ quare in altari offerantur.

Cur vero uvarum ac spicarum primitiæ potius, quam aliorum fructuum, in altari offerantur, indicat Aristenus, quia ex uva fit vinum, & ex spicis panis, quæ ad Sacrificium incruentum perficiendum assumuntur. Simili ratione oleum, & incensum offerri permittuntur, quia Sacrificio peragendo subserviunt.

Videntur tamen nonnulli ex pravo hujus Canonis intellectu existimasse, uvas seu botrum uvarum integrum posse consecrari, de quo vide *Canonem 28. Trullanum*, & ibidem annotata.

Canon V. „ Episcopus vel Presbyter, vel Diaconus uxorem suam ne ejiciat religionis prætextu: sin autem ejecerit, segregetur, & si perseveret, deponatur.

Canon VI. „ Episcopus vel Presbyter, vel Diaconus sæculares curas non suscipiat, alioqui deponatur.

Canon hic ante tempora Cypriani editus videtur.

Quod hoc Canone edicitur, jam ante tempora S. Cypriani statutum fuisse, ipse Cyprianus testatur, dolens Clericum in testamento tutorem datum: „ Cum jam pridem in Concilio Episcoporum statutum sit, ait, ne quis de Clericis & Dei ministris tutorem, & curatorem testamento suo constituat, quando singuli Divino Sacerdotio honorati & in Clericali ministerio constituti, non nisi altaribus, & sacrificiis deservire, & precibus, & orationibus vacare debent: scriptum est enim: nemo militans Deo obligat se molestiis sæcularibus, ut possit placere ei, cui se probavit. Quod cum de omnibus dictum sit, quanto magis molestiis & laqueis sæcularibus obligari non debent, qui divinis rebus & spiritualibus occupati, ab Ecclesia recedere, & ad terrenos & sæculares actus vacare non possunt?

Hujus Decreti hic Canon, ait Beveregius, epitome quædam ac compendium esse videtur; una hinc argumentum pro Canonum horum antiquitate assumens.

Canon VII. „ Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, sacri Paschæ diem ante vernum æquinoctium cum Judæis celebraverit, deponatur.

De die Paschali olim magna contentio fuit.

De die, quo festivitas Paschalis celebranda esset, in Ecclesia etiam recens nata multas gravesque ortas esse dissensiones neminem latet. Nonnulli enim 14. Lunæ Martii, quamcumque demum in feriam incidisset, hanc solemnitatem cum Judæis obeundam esse contendebant; quique hac opinione erant imbuti *Quartadecimani* dicebantur; è quorum numero olim fuere Hæretici dicti *Audiani*, & omnes in Asia Minori Christiani. Europæi vero omnesque præter Asianos Christiani contenderunt, ex Apostolica traditione non alia, quam Dominica die 14. Lunam Martii subsequente celebrandam solemnitatem Paschalem. Plura autem circa finem II. sæculi coacta sunt Concilia, videlicet Romanum, Palæstinum, Ponticum, Gallicum, aliaque, à quibus statutum est id, quod in hoc Canone continetur, & à quibus propterea, inquit Beveregius, hic Canon in Apostolicorum numerum collectus videtur.

Canon hic Apostolis adscribi nequit.

Quæ hoc Canone decernuntur, sat evidenter evincunt, eum Apostolis adscribi non posse. Si enim ab Apostolis conditus fuisset, quomodo eum in suæ disciplinæ probationem Europæi contra Asianos urgere non debuissent?

Canon VIII. „ Si quis Episcopus, Presbyter vel Diaconus, vel ex Sacerdotali Catalogo, facta oblatione non communicaverit, causam dicat: & si probabilis fuerit, veniam consequatur: sin vero minus, segregetur, ut qui populo offensionis causa sit, & suspicionem dederit adversus eum qui obtulit, tanquam non digne obtulerit. “

Excommunicantur qui usque ad finem Sacrificii non perseverant.

Canon IX. „ Quicunque fideles ingrediuntur & scripturas audiunt, in precatione autem & Sacra Communione non perseverant, “ (Dionysius: *Nec Sanctam Communionem percipiant*) „ ut Ecclesiæ confusionem afferentes “ (Dionysius: *Velut inquietudines Ecclesiæ commoventes*) „ segregari oportet. “ (Dionysius: *Communione privari.*) Grat. *dist.* 1. *de consecr. Can.* 62. sed aliqua addens, & à textu Græco nonnihil recedens.

Canon non astringit fideles ad Sacram Communionem.

Græca hujus Canonis expressio sat insinuat, nequaquam excommunicari, seu Communione privari fideles, qui Sacram Communionem non perceperint; sed eos dumtaxat, qui usque ad finem Missæ in ea non perseveraverint. Unde Aristenus hunc commentarium Canoni subjicit: Qui non manet in Ecclesia usque ad finem, sed de Ecclesia egreditur, dum adhuc sacra Liturgia celebratur, eum ut confusionem facientem in Ecclesia, segregari oportet. “

Aristeno suffragatur Zonaras dicens: „ Præsens Canon excommunicat etiam non permanentes, ut ordinem turbantes. “

Et sane si Canon sub pœna segregationis constringere voluisset omnes fideles assistentes divinis Mysteriis ad Sacram Communionem, quis ambigat, quin addidisset, nisi *causam probabilem* non communicandi habeant & probent; cum illam exceptionem Canon præcedens probet etiam in his, qui de Ordine sunt Sacerdotali?

Vix ergo dubitari potest, quin lectio Græca sit genuina. Ex quo ulterius consequitur, nulla specie hunc Canonem ab Hæreticis urgeri contra *Missas privatas*, id est, in quibus solus Sacerdos Sacramentaliter communicat.

Ex hoc Canone nihil habetur contra Missas privatas.

Adhæc Canon non excommunicat eos, qui in precatione & in Sacra Communione non perseverant; aut juxta Dionysium, *nec Sanctam Communionem percipientes*, quasi aliquid integritati Sacrificii detrahentes, sed *Ecclesiæ confusionem afferentes*, aut, ut legit Dionysius, *veluti inquietudines Ecclesiæ commoventes*: adeoque etiam posita Dionysii lectione, & sensu ex ea resultante, ne in speciem hic Canon rationem veri Sacrificii Missis privatis detrahit.

Cum excommunicato communicans excommunicatur.

Canon X. „ Si quis cum excommunicato, vel in domo una precatus fuerit, is segregetur. “

Canon XI. „ Si quis cum sit Clericus, una cum Clerico deposito “ (Dionysius addit: *Veluti cum Clerico*) „ oraverit, deponatur & ipse. “

Hi Canones coincidunt cum Canone V. Niceno, & IX. in Codice Africano. Hoc unum notandum, versionem Dionysii sat aperte insinuare, Canonem postremum agere de communione cum Clerico in officio Clericali, id est, *veluti cum Clerico*; & ita intellexisse Aristenum & Zonaram eorum commentaria evincunt.

Canon XII. „ Si quis Clericus vel Laicus segregatus, sive non recipiendus, discedens in aliena urbe receptus fuerit absque literis commendatitiis, segregetur, & qui excepit, & qui exceptus est. Sin autem est segregatus, ejus intendatur segregatio. “ Dionysius vero postremam partem ita legit & auget: *Excommunicationem vero protelatur ipsa correptio, tanquam qui mentitus sit, & Ecclesiam Dei seduxerit.*

Sensus Canonis.

Congruit præsens Canon Canoni VI. Antiocheno; hoc tamen hic notandum, in postrema Canonis parte agi de Laico à communione segregato, non autem de Clerico deposito. In primitiva quippe Ecclesia, Clericus semel depositus in perpetuum depositus censebatur; neque unquam in Clerum restituebatur; at Laici ad certum tempus à communione segregabantur; ideoque ex causa superveniente eorum segregatio sive *correptio*, intendi, sive ut legit Dionysius, *protelari* poterat.

Canon XIII. „ Episcopo non liceat sua reli-

cta

Translationes non possunt nisi ab bonum Ecclesiæ fieri.

„ cta Parochia ad aliam transire, etiamsi à pluribus cogatur, nisi sit aliqua causa rationi consentanea, quæ eum cogat hoc facere, utpote ad majus lucrum, cum possit ipse iis, qui illic habitant, pietatis verbo conferre: idque non ex se, sed ex multorum Episcoporum judicio & maxima exhortatione.

Hic Canon planus est, & ostendit, quam arcto vinculo Episcopus suæ Ecclesiæ astringatur; vinculumque illud per ipsum motu proprio nunquam rumpendum; imo nec unquam, nisi justa cogente causa etiam Superiorum auctoritate rumpendum: Quo una verum Ecclesiæ Spiritum in usu dispensationum expressit.

Quid significet Parochia.

Hoc tamen obiter pro sensu Canonis observa: *Parochiam* hic non sumi hodierna phrasi pro districtu alicujus Presbyteri, quem *Curatum* vel *Parochum* dicimus; sed pro districtu Episcopi, quem modo *Diœcesim* vocamus; quæ nomenclatura pluribus sæculis in usu fuit; uti videre est in Glossario Du Fresne verbo: *Parochia*.

Alienum Clericum sine consensu sui Episcopi in alia Ecclesia recipere non licet.

Canon XIV. „ Si quis Presbyter, vel Diaconus, vel omnino ex Clericorum Catalogo, relicta sua Parochia, in aliam abscesserit, & cum penitus transierit, præter Episcopi sui sententiam in alia Parochia maneat, eum non amplius celebrare jubemus, maxime si cum adhortante Episcopo ut rediret, non paruerit, in contumacia & insolentia perseverans, is tamen ut Laicus communicet.

Canon XV. „ Sin autem Episcopus nihili faciens adversus eos decretam à munere cessationem, eos ut Clericos receperit, segregetur, ut immodestiæ & insolentiæ magister.

De non ordinando qui plures uxores aut concubinam habuit.

Canon XVI. „ Qui post Sanctum Baptismum duobus conjugiis fuerit implicitus, vel habuerit concubinam, non potest esse Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel omnino ex numero Sacerdotali.

„ Eum qui post Sanctum Baptismum Bigamus fuerit, vel fornicatus sit, ait Balsamon, prohibet Canon Episcopum fieri vel Sacerdotale quidpiam exercere. Quæ enim ante Baptismum admissa sunt omnis generis peccata prætermittit, cum factus sit novum opus sola gratia S. Spiritus.

Græci credunt eandem irregularitatem incurri per fornicationem & plures nuptias.

Sat evidenter hic supponit Balsamon, iteratas nuptias ante Baptismum contractas non magis inducere irregularitatem, quam fornicationem à non baptizato commissam: quod & Zonaras in suo ad hunc Canonem commentario expressit; quibus non Græci duntaxat, sed etiam quidam è Latinis consenserunt; atque inter alios S. Hieronymus apud Gratianum *Dist.* 26. *Can.* 1. credunt que irregularitatem expressam ab Apostolo his verbis: *Unius uxoris Vir*, æque per fornicationem quam iteratas nuptias incurri: Quibus præsentem Canonem non obscure suffragari vel sola ejus lectio indicat.

Aliter sentiunt Latini.

Ex adverso S. Augustinus & plerique è Latinis crediderunt, irregularitatem indicatam prædicto præcepto Apostolico, etiam contrahi per iteratas ante Baptismum nuptias, nequaquam vero per fornicationem.

Hæc Græcorum & Latinorum opinionum diversitas profluxisse videtur ex diversa consideratione rationis, in qua hæc irregularitas ex mente Apostoli sit fundata.

Unde hæc diversitas opinionum.

Græci enim, quibus Hieronymus adhæsit, crediderunt, eam non fundari simpliciter in nuptiarum multiplicatione, sed *incontinentia*, aut ejus suspicione iteratis nuptiis annexa. Licet enim Græci non dubitarint, licitas secundas tertiasque nuptias, iterantes tamen insolita incontinentiæ libidine ferri crediderunt; ideoque & pœnitentiam iterantibus imposuisse constat ex *Canone* 7. *Neocæsariensi* & *Canone* 1. *Laodiceno*, quorum notas consule.

Si ergo crediderint defectum continentiæ à Paulo fuisse consideratum, dum voluit Episcopum esse *unius uxoris Virum*, quid mirum, si contractas ante Baptismum nuptias judicarint non inducere hanc irregularitatem? *cui*, ut ait S. Hieronymus, *prorsus novo homini nec stupra nec alia, quæ ante fuerunt, jam obsunt*: aut quid mirum, si per fornicationem, quæ certius indubie præbet incontinentiæ indicium, eandem ex mente Apostoli inductam crediderint?

At Latini, unde à Paulo iterationem nuptiarum præallegatis verbis consideratam fuisse supposuerunt; nullam vero vitii aut criminis rationem, per Baptismum eluendi.

Unde Innocentius I. *Epist.* 2. *cap.* 6. cum hanc irregularitatem non tantum ex Apostolo, sed etiam ex lege veteri deducere studuit, subjicit: „ Ac ne ab aliquibus existimetur, ante Baptismum si quis forte accepit uxorem, & ea de sæculo recedente alteram duxerit in Baptismo esse dimissum, satis errat à regula: *Quia in Baptismo*, ait, *peccata remittuntur, non acceptarum uxorum numerus aboletur*.

Innocentio consonans S. Augustinus, ait: „ Quia de Sacramento agitur non de peccato: Nam in Baptismo peccata omnia dimittuntur: & qui dixit: *Si nupserit Virgo non peccavit*, satis declaravit nuptias non esse peccatum. “ Apud Gratian. *Dist.* 26. *Can.* 2.

Ratio Bigamiæ primum à S. Augustino proposita, & ab Ecclesia Latina recepta.

Post hæc ostendit, cur, etsi nihil in secundis nuptiis vitii sit, tamen ratio postulet, ut Episcopus sit *unius uxoris Vir*: „ Sicut plures uxores antiquorum Patrum, ait, significaverunt futuras nostras ex omnibus Gentibus Ecclesias uni viro subditas Christo; ita noster Antistes *unius uxoris Vir* significat ex omnibus Gentibus *unitatem* uni viro subditam Christo: ergo sicut Sacramentum pluralium nuptiarum illius temporis significavit futuram multitudinem Deo subjectam in terrenis omnibus Gentibus: sic Sacramentum nuptiarum singularium nostri temporis significat *unitatem* omnium nostrorum subjectam Deo futuram in una cœlesti Civitate. “ *De bono Conjug. cap.* 18.

Porro cum secundæ nuptiæ hanc perfectam unitatem signare non posse viderentur; utpote non unius cum una, imperfectio quædam videbatur Sacramenti; ideoque & Sacerdotio indignus, qui hunc in Sacramento defectum passus fuisset.

Hæc ratio à Sacramenti quodam defectu petita, & à tanto Doctore proposita, sensim in Ecclesia Latina tanto applausu recepta fuit, ut non dubitaretur hanc unicam esse hujus irregularitatis fundamentalem rationem. Hinc consultus Innocentius III. num censeretur Bigamus, qui duxisset aliquam quæ alteri prius fuerat marito juncta, sed non cognita, respondit, non censeri Bigamum: „ Cum enim propter Sacramenti defectum, ait, inhibitum sit, ne Bigamus aut maritus viduæ præsumat ad Sacros Ordines promoveri, quoniam nec illa est unica unius, nec iste unus unius: profecto ubi deficit inter hujusmodi conjuges commistio corporum, non deest hujusmodi signaculum Sacramenti. “ *Cap.* 5. *de Bigamis*.

A sensu Canonis aberravit Binius.

Hinc facile intelligitur, cur in hoc Græcorum Canone eadem irregularitate innodari censeantur, qui plures uxores, & qui concubinam habuerunt: quod si notasset Severinus Binius, nec non ad suæ Ecclesiæ & temporis disciplinam reflexisset, Canonem nequaquam ad publicos concubinarios, & irregularitatem ex publica infamia contractam contorsisset.

Patres facilius cum Bigamis, quam fornicariis dispensassent.

Et dictis quoque collige, Græcos non dubitasse, quin ex mente Apostoli potius fornicarii; quam Bigami à Sacerdotio essent excludendi. Et licet Latini non crediderint his verbis, *unius uxoris Vir*, fornicarios à Clero exclusos, eos tamen exclusos & irregulares non dubitarunt per hæc verba, *sine crimine*; imo nec dubito, quin & Patres Latini facilius cum Bigamo, quam cum fornicario dispensassent.

Canon XVII. „ Qui viduam accepit, vel ejectam, vel meretricem, vel servam, vel mimam seu scenicam “ (Dionysius: *Vel ali-*

quam

„ *quam de iis, quæ publicis spectaculis mancipantur*) non potest esse Episcopus vel Presbyter, vel Diaconus, vel omnino ex numero Sacerdotali. “ Grat. *Dist.* 34. *Can.* 15.

Ratio Canonis.

Nota, ait Balsamon, præsentem Canonem. „ Vult enim non solum eum, qui sacratus est, esse modestum & continentem, sed etiam ejus conjugem. Et ideo mulieres, quæ hic comprehenduntur, prohibuit cum sacratis hominibus matrimonio conjungi, utpote quod eas continenter vivere non credatur, propter earum sordes & improbitatem.

Græci quid in matrimonio cum vidua attenderint.

Ex hac Balsamonis aliorumque Græcorum observatione, quin & ipso Canonis tenore, fat manifestum est, Græcos in matrimonio cum vidua non tam attendisse defectum Sacramenti, uti Latini præsertim recentiores, sed suspicionem incontinentiæ viduæ nuptias reiterantis; eamque maculam in virum catenus redundare, ut eum propterea Sacerdotali Ministerio indignum reputaverint.

Hinc statue, quam sublimis fuerit Patrum de Sanctitate & puritate in Clero requisita idea!

Canon XVIII. „ Qui duas sorores duxit vel consobrinam, non potest esse Clericus.

Quid hic consideraverint Patres? Annata fuerit bigamia similitudinaria.

Cum Canon eadem pœna feriat & eum, qui duas sorores duxit, & eum, qui unas illicitas nuptias contraxit cum consobrina, planum est, non ad bigamiam similitudinariam, sed ad indignitatem facti Patres respexisse. Unde etiam observandum monet Balsamon, quod non solum qui duas sorores, aut consobrinam duxit, „ sed & qui aliud matrimonium propter consanguinitatem vel affinitatem prohibitum contraxit, non fiet Clericus, sed ei pœna potius imponetur.

Canon XIX. „ Clericus fidejubens “ (Dionysius: *Fidejussionibus inserviens*) „ *deponatur.*

De quo Clerico hic agatur.

Præsentem Canonem non agere de Clerico quocunque modo, etiam ex motivo charitatis fidejubente, sed qui fidejussionibus intentus lucrum captat, consentiunt interpretes; & lectio Dionysiana sufficienter insinuat.

De Eunuchis, qui à Clericatu excludendi?

Canon XX. „ Eunuchus si ex hominum quidem injuria factus sit, vel in persecutione virilibus privatus sit, vel sic natus est, & dignus est, fiat Episcopus. “ Grat. *Dist.* 55. *Can.* 8.

Canon XXI. „ Qui seipsum mutilavit, ne fit Clericus: est sui homicida, & Dei opificii hostis.

Canon XXII. „ Si quis, cum sit Clericus seipsum mutilaverit, deponatur: est enim sui homicida. “ Gratianus utrunque in unum conflavit. *Dist.* 55. *Can.* 4.

Canon XXIII. „ Laicus qui seipsum mutilavit, tribus annis segregetur: est enim suæ ipsius vitæ insidiator.

Occasio Canonum.

Secundo Ecclesiæ sæculo exorta est Valesiorum hæresis, qui varia Scripturæ loca, præsertim *Matth.* 19. *Vers.* 12. *Sunt eunuchi qui seipsos castraverunt propter Regnum Cœlorum*, perperam interpretati, exsectis virilibus seipsos eunuchos faciebant; ut testantur Epiphanius *heresi* 58. & August. *heresi* 37. Adversus hos conditos esse IV. præcedentes Canones credit Beveregius, prætenditque Demetrium Episcopum Alexandrinum factum Origenis, qui in seipsum facinus illud exegerat, *tanquam absurdissimum proscindere cœpisse*, ut est apud Eusebium *libr. octavo, cap. octavo Hist. Ecclesiast.* non alia de causa, nisi quod Canoni jam relato repugnaret; ut exinde Canonum horum antiquitatem evincat: num vero ejus ratiocinatio sat concludat, penes eruditum lectorem sit examen & judicium.

Episcopus, Presbyter, vel Diaconus fornicationis deponitur.

Canon XXIV. „ Episcopus, vel Presbyter vel Diaconus fornicationis vel perjurii, vel furti convictus deponatur & non segregetur. Dicit enim Scriptura: *Non vindicabis bis in idipsum.* Similiter reliqui quoque Clerici. Grat. *Dist.* 81. *can.* 12.

Partem posteriorem Dionysius Canone separato reddidit his verbis: *Similiter & reliqui Clerici conditioni subjaceant.*

Ad hunc Canonem allusit S. Basilius.

Ad hunc Canonem allusisse videtur S. Basilius in prima Epistola Canonica *Canon.* 3. ubi scribit: „ Diaconus post Diaconatum fornicatus, à Diaconatu quidem ejicietur: in Laicorum autem locum extrusus, à communione non arcebitur, *quoniam*, ait, ANTIQUUS est *Canon*, ut qui à gradu exciderunt, hoc solo punitionis modo puniantur: primis, ut æstimo, legem illam secutis, *non vindicabis bis in idipsum.*

Nec enim ullus *Canon antiquus* præter hunc Apostolorum id constituisse legitur. Ut proinde vix dubitari possit, quin hunc Canonem Apostolorum præ oculis habuerit Basilius.

Deinde prosequitur Basilius: „ Et etiam propter aliam causam, quod qui sunt in ordine Laico, à loco fidelium ejecti, rursus in eum ex quo exciderunt locum reperiuntur: Diaconus vero, semel habet quod sufficiat, depositionis judicium. Tanquam ergo ei non reddendo Diaconatu, in ea sola punitione steterunt. Hæc quidem sunt quæ ex *Constitutionibus* habentur.

Quæ rursus hæ *Constitutiones*? Nisi relatus Canon Apostolorum: Cum nullæ aliæ veteres reperiantur.

Diaconi depositus ob fornicationem nunquam restituitur.

Interim ex verbis Basilii patet, ex mente Canonum, Diaconos in crimen prolapsos in perpetuum à Sacro Ministerio esse deponendos; quam disciplinam usque ad sæculum 10. conservatam fuisse ostendimus in Dissertatione de Canonicis *p.* 2. *cap.* 2. Ex quo facile quisquis intelliget, quam visa fuisset Patribus horrenda sententia, quæ Sacerdotem de nocte in hujusmodi impuritatis crimen prolapsum, die sequenti Sacris Altaribus astare permitteret.

Canon XXV. „ Ex iis, qui non ducta uxore ad Clerum promoti sunt, jubemus, si velint, uxorem ducere Lectores & Cantores solos.

Episcopum non oportere esse percussorem.

Canon XXVI. „ Episcopum, vel Presbyterum vel Diaconum, qui verberat eos, qui peccant, vel Infideles, qui injuriam fecerunt, & per hæc vult perterrefacere, deponi jubemus. Dominus enim nos nequaquam hoc docuit. Contra autem ipse verberatus, non repercussit: maledictis appetitus, maledicta non retulit: patiens, non minatus est. “ Gratianus *dist.* 45. *Can.* 7.

A Sacerdotio semel depositus, nihil ministerii attingere potest.

Canon XXVII. „ Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus justa ob manifesta crimina depositus, sibi aliquando creditum ministerium attingere audeat, ab Ecclesia omnino abscindatur. “ Consonat Canoni IV. Antiocheno, cujus notas consule.

Contra Simoniacos.

Canon XXVIII. „ Si quis Episcopus per pecunias hanc dignitatem assecutus, vel Presbyter vel Diaconus, deponatur & ipse, & qui eum ordinavit, & à communione omnino exscindatur, ut Simon Magus à me Petro.

Qui Apostolis Canones supposuit aliquid addidit.

Consule Canonem II. Chalcedonensem & ibidem notata. Hoc unum hic notandum, voculam *me* deesse apud Dionysium; uti & in Epistola Tarasii ad Adrianum Papam, ubi hic Canon refertur: ideoque suspicantur Eruditi, eam additam ab eo, qui hos Canones Apostolis primum affingere studuit; eodem nimirum, q Libros Constitutionum eisdem supposuit.

Ambitus ad Sacerdotiũ improbatus.

Canon XXIX. „ Si quis Episcopus sæcularibus Principibus usus, per eos Ecclesiam adeptus sit, deponatur, & segregetur, & omnes qui illi communicant. “

Hinc collige, quam odiosum jampridem fuerit Patribus per ambitum ad Episcopatum promoveti.

L Ca-

Presbyteri à suo Episcopo non separandi.

Canon XXX. „ Si quis Presbyter contempto proprio Episcopo, seorsum congregationem fecerit, & alterum altare fixerit, Episcopo suo in religione ac justitia nulla in re à se condemnato, deponatur, ut imperium obtinendi cupidus, est enim tyrannus. Similiter & reliqui Clerici & quotquot ei accesserunt. Laici autem segregentur, eaque post unam alteramque ac tertiam admonitionem fiant.

Coincidit cum Canone V. Antiocheno; quem vide.

Canon XXXI. „ Si quis Presbyter vel Diaconus ab Episcopo sit segregatus, non liceat alii eum suscipere, quam qui ipsum segregavit: nisi forte sit mortuus Episcopus, qui ipsum segregavit.

Sensus Canonis.

Quod dicitur, segregatum Clericum ab Episcopo ab alio suscipi non posse, pluribus aliis Canonibus & signanter Niceno V. constitutum est; acceptin vero quæ additur, *nisi forte* &c. non significat, *segregatum* à suo Episcopo, post ejus mortem à quocunque recipi posse, sed *ab alio*, inquit Zonaras, „ sic accipitur, hoc est, ab eo, qui vita functi dignitatem Pontificalem suscepit. Alterius enim Diœcesis Episcopo non conceditur absolvere condemnatum ab alio, nisi forte Synodica fuerit inquisitio, & Episcopus injuste videatur excommunicasse.

Commendatitiæ examinandæ.

Canon XXXII. „ Nullus externorum Episcoporum vel Presbyterorum, vel Diaconorum sine commendatitiis recipiatur; iisque afferentibus examinentur. Sin minus, iis quæ sunt necessaria, aliis adhibitis, ad communionem ne admittantur. Multa enim per subreptionem fiunt.

Hoc Canone docemur, non mox ad Sacra Ministeria & functiones Ecclesiasticas admittendos literis commendatitiis Episcoporum, aut suorum Superiorum instructos; ne tamen ea avaritia potius, quam zelo religionis & veritatis videantur rejici, merito monet Canon: *Iis quæ sunt necessaria, illis exhibitis.*

Sine Metropolitani sententia nihil ardui Episcopis agendum.

Canon XXXIII. „ Episcopus uniuscujusque gentis nosse oportet eum, qui in eis est primus, & existimare ut caput: & nihil facere, quod sit arduum aut magni momenti, præter illius sententiam: illa autem facere unumquenque, quæ ad suam Parochiam pertinent, & pagos qui ei subsunt. Sed nec ille absque omnium sententia aliquid agat. “ (In aliis additur: *Aliquid in eorum Parochiis*) „ Sic enim erit concordia, & glorificabitur Deus per Dominum Nostrum Jesum Christum.

Concilium Antiochenum ad hunc Canonem alludit.

Coincidit hic Canon cum Canone IX. Antiocheno; qui & ad hunc Canonem alludere videtur in verbis: *Ut vult, qui ab initio obtinuit* PATRUM CANON*:* nec enim alius anterior, qui id constituit, Canon reperitur. Canonem hunc Apostolis tribui non posse, satis ostenditur, quia *Metropolitani*, quem *primum Episcopum* vocat, meminit: quem tempore Apostolorum necdum notum fuisse satis compertum est.

Exemplum ejus, quod hoc Canone decretum est, illustre occurrit actione IV. Concilii Chalcedonensis; ubi 10. Episcopi Diœceseos Ægyptiacæ noluerunt subscribere Epistolas S. Leonis contra Eutychen, quousque in locum Dioscori sui Patriarchæ depositi alius esset suffectus: *Extra voluntatem*, inquiebat, *Archiepiscopi nostri, non possumus subscribere.* Et nonnullis interjectis: *Petimus autem vestram sublimitatem, & hanc Sanctam & magnam Synodum, ut misereamini nobis, & expectetis nostrum Archiepiscopum, ut secundum* ANTIQUAM CONSUETUDINEM, *illius sequamur sententiam.*

In aliena Diœcesi Episcopus nihil faciat.

Canon XXXIV. “ Episcopus ne audeat extra suos fines facere ordinationes in urbibus & pagis non ei subjectis. Sin autem hoc fecisse convictus fuerit, præter eorum sententiam, qui tenent pagos illos vel civitatem, deponatur & ipse, & ii, quos ordinavit. “

Et hic Canon, non secus ac præcedens, positus est, ait Zonaras, ad unionis, omnisque boni conservationem. Coincidit cum Canonibus *XIII. & XXI. Antiochenis.*

Officium sibi commissum quisque suscipere debet.

Canon XXXV. „ Si quis ordinatus Episcopus non suscipiat ministerium, & curam sibi commissam, sit segregatus, donec eam susceperit: similiter & Presbyter, vel Diaconus. Sin autem recesserit, nec susceptus fuerit, non sua quidem voluntate, sed propter populi improbitatem, ipse quidem maneat Episcopus, Clerus autem civitatis segregetur, quod ejusmodi rebellis & insolentis populi institutores non fuerint. “

Consonat Canonibus *XVII. & XVIII. Antiochenis*, excepta clausula finali, quæ ostendit ut notat Balsamon: „ Quomodo Clerus puniatur propter populi insolentiam. “ Et ejus occasione observatum cupit Zonaras, „ Canonem velle esse Clericos non solum doctos, verum etiam aptos natos ad docendum, qui possint alios docere, & modestos reddere. “

Bis in anno Synodi Provinciales celebrandæ.

Canon XXXVI. „ Bis in anno fiat Episcoporum Synodus, & inter se examinent Decreta religionis, & incidentes Ecclesiasticas controversias componant, semel quidem quarta hebdomada Pentecostes, iterum autem Hyperberetæi duodecimo. “

Pentecoste quid significet.

Quarta hebdomada Pentecostes, est quarta hebdomada post Pascha. Intervallum enim à Dominica Resurrectionis ad festum Pentecostes, Græcis & Latinis Scriptoribus passim etiam *Pentecoste dicitur. Hyperberetæus* vero coincidit cum mense *Octobri*; uti non solum Balsamon & Zonaras, sed etiam Dionysius Exiguus interpretatur.

Quid Hyperberetæus.

Quod autem de bina Synodorum celebratione statuitur, idem Canone V. Niceno, 21. Antiocheno plurimisque aliis sæpius statutum fuit; sed proh dolor! nec ea toties iterata Canonum Decreta efficere potuerunt, quin hodie verissimum sit, quod ad hunc Canonem notavit suo tempore Zonaras: “ Nunc autem harum Synodorum magnus ubique contemptus. “

Quomodo rebus Ecclesiæ utendum.

Canon XXXVII. „ Omnium rerum Ecclesiasticarum Episcopus curam gerat, & eas administret tanquam Deo intuente. Ne liceat autem aliquid ex eis sibi vindicare, vel propriis cognatis, quæ Dei sunt, largiri. Sin autem sunt pauperes, ut pauperibus suppeditet: sed non eorum prætextu vendat, quæ Ecclesiæ sunt. “

Presbyteri sine sententia Episcopi nihil agant.

Canon XXXVIII. „ Presbyteri & Diaconi sine sententia Episcopi nihil perficiant: ipse enim est, cujus fidei populus est creditus, & à quo pro animabus ratio exigetur. “

Bona Ecclesiæ & Episcopi distinguenda.

Canon XXXIX „ Manifestæ sint Episcopi res propriæ, si quidem res habeat proprias, & manifestæ res Dominicæ: ut sit in potestate morientis Episcopi, propria quibus volet relinquere, & non rerum Ecclesiasticarum prætextu res Episcopi intercidant, qui nonnunquam uxorem habet & liberos, vel cognatos vel famulos. Est enim justum apud Deum & homines, ut nec Ecclesia damnum aliquod accipiat propter rerum Episcopi ignorationem: Nec Episcopus vel ejus cognati Ecclesiæ prætextu proscribantur, vel in negotia litesque incidant, qui ad eum attinent, & ejus mortem maledictis infaustisque verbis prosequantur. “

Convenit cum Canone XXV. Antiocheno; & refertur à Gratiano 12. q. 1. *Can.* 21.

Episcopo rerum Ecclesiæ cura committenda.

Canon XL. „ Jubemus Episcopum rerum Ecclesiæ potestatem habere. Si enim pretiosæ hominum animæ sunt ei credendæ, multo magis sunt ei committendæ pecuniæ, ut in ejus sit facultate omnia administrare, & iis qui egent per Presbyteros & Diaconos subministrare cum Dei timore & omni religione, & etiam, si sit opus, “ (apud Dionysium *si tamen indi-*

indiget) „ in necessarium suum usum accipere, & fratrum qui hospitio excipiuntur: ut ipse nullo modo egeat. Lex enim Dei hoc habet, ut qui altari assident, ex altari alantur: quandoquidem nec miles unquam suo viatico adversus hostes progreditur.

Quæ omnia circa administrationem rerum Ecclesiæ, ex his Canonibus deducta.

Hic rursus Canon Antiochenus XXV. consonat: eumque in duos divisum refert Gratianus 12. q. 1. *Can.* 22. & 24.

Hi Canones perfectam de redditibus Ecclesiasticis Ecclesiæ ideam, & normam administrationis primorum seculorum repræsentant.

Et primo quidem res Ecclesiæ, ut *res Dei* reputatas fuisse. II. Episcopum curam & administrationem earum habuisse. *Si enim*, ait Canon 40. *Pretiosæ hominum animæ sunt ei credendæ, multo magis ei sunt committenda pecunia*. III. Episcopum eas tanquam *res Dei* administrare debere, & *tanquam Deo intuente*: sive *cum Dei timore & omni religione*. IV. Res Ecclesiæ iis qui egent subministrandas. V. Distributionem in pauperes exercendam per Presbyteros & Diaconos: „ut immunem se servet Episcopus, ait Zonaras, ab omni suspicione." VI. Episcopum nihil posse dare propriis cognatis ex iis rebus Ecclesiæ: sed si pauperes sint, ut *pauperibus* suppeditet: Quod & sub nomine Canonum Apostolorum Synodus Tridentina *Sess.* 25. *c.* 1. *de reform.* rursus innovavit, & Episcopis inculcavit. VII. Ex his rebus suppeditanda esse quæ Ministris Altaris necessaria videbuntur. VIII. Episcopum quoque in necessarios suos usus posse accipere: cum hac tamen moderatione, *si sit opus*, vel *si tamen indiget*: Quæ clausula seu modificatio ex ipsa rerum conditione ducta satis apparet.

Ex natura rerum Ecclesiæ deducitur Clericum Patrimonio divitem non posse ex iis vivere. Idem sentit Adrianus VI.

Et sane, si res Ecclesiæ, tanquam *res Dei*, in pauperes sunt distribuendæ: qua specie Episcopi aliunde divites, res pauperum usibus deputatas sibi applicari audeant? Unde Adrianus VI. in *quartum Sententiarum de Sacramento Pœnitentiæ*, ex natura bonorum Ecclesiasticorum deducere non dubitat, Clericum ex patrimonio divitem haud posse ex redditibus Ecclesiasticis, reservato patrimonio, vivere: probans sententiam Alexandri De Hales; quam refert verbis sequentibus: „Clericus habens stipendium sufficiens vel redditum unde possit aliter quam decimis sustentari sufficienter & secundum statum personæ, potest recipere decimas ut procurator, in necessitates pauperum vel utilitates Ecclesiæ expendendas, non autem in usus proprios convertendas vel in usus malos distrahendas: Immo si in usus proprios convertant, committunt Sacrilegium: si in malos usus expendant, incurrunt judicium. De illis enim intelligitur quod scribit Augustinus ad Bonifacium: Si privatim quæ nobis sufficiant possidemus, non illa nostra sunt, sed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vindicamus." *Hæc ille*, ait Adrianus: qui & hanc Alexandri opinionem non solum amplectitur, sed multis argumentis confirmat: & rationes in contrarium refellit.

Reflexio ad authorem Appendicis Wiggerianæ.

Hos si consuluisset eximius Author Appendicis Wiggerianæ, de contraria sententia non tam fidenter pronunciasset: „Post Doctorem Angelicum, Scholastici passim non tam tradiderunt hanc sententiam, quam ut certam, & extra controversiam positam supposuerunt... Solus interea contradixisse videtur Dionysius Carthusianus, ab alterius sententiæ Defensoribus citari solitus.

Adhæc si dictos Appendicis Author serio & attente hos Apostolicos Canones expendisset, videre potuisset quam inepta esset argumenti pro sententia Adriani ex Canone Apostolico petiti solutio: nimirum, clausulam Canonis, *si tamen indiget*, „non respicere Episcopos, qui aliunde haberent unde viverent, cum passim tempore Apostolorum illi sua deseruissent; sed dici propter illos, qui forte ultra indigentiam ex bonis Ecclesiæ sumerent, quos Canon ille monet non ultra sumere, quam ad sustentationem vere opus haberent." Quidquid sit de tempore Apostolorum, evidens est ex Canone 39. tempore horum Canonum, Episcopos etiam *propria* retinuisse; quandoquidem adeo solicite Canon ille moneat, & præcipiat res Episcopi *proprias* à rebus Ecclesiæ debere secerni; modumque, quo de utrisque Episcopus disponere debeat, præscribat.

Deinde si Canon solum vetuisset, ne Episcopus ultra indigentiam sumeret ex bonis Ecclesiæ, non dixisset, si tamen indiget; sed, *uti*, vel, *in quantum indiget*.

De Clericis aleis & ebrietatibus vacantibus.

Canon XLI. „Episcopus vel Presbyter, vel Diaconus aleis, & ebrietatibus vacans, vel cesset, vel deponatur."

Canon XLII. „Hipodiaconus, vel Lector, vel Cantor similia faciens, vel cesset vel segregetur. Itidem & Laicus."

Utrunque in unum conflatum refert Gratianus *Dist.* 35. *Can.* 1.

Fornicatio est multo gravius peccatum, quam ebrietas.

Hos Canones si quis contulerit cum Canone 24. apparebit, quam grave fuerit crimen fornicationis, præ peccato ebrietatis ex mente Patrum. Hi enim Canones Episcopum, aut Presbyterum non solum in unam ebrietatem prolapsum, sed *ebrietatibus vacantem*, vel ut Dionysius legit, *inservientem*, non absolute censent deponendum, sed, inquit Canon, CESSET *vel deponatur*; at Canon 24. de Episcopo, Presbytero, & Diacono *fornicationis* convicto, absolute & simpliciter pronunciat, *deponatur*.

Hæc utinam serio expendat, qui nuper non sine multorum scandalo hoc novum & nunquam auditum dogma in publicum protrusit: *Ebrietas per se, atque, ut communiter fit, est gravior fornicatione*.

Usura interdicta.

Canon XLIII. „Episcopus vel Presbyter vel Diaconus pecunias mutuo datas cum fœnore exigens: " (Dionysius, *usuras à debitoribus exigens*) „vel cesset, vel deponatur." Grat. *Dist.* 47. *Can.* 1. ex versione Dionysii.

Communicare cum Hæreticis vetitum est.

Canon XLIV. „Episcopus vel Presbyter vel Diaconus, qui cum Hæreticis vel solum comprecatus est, segregetur, " (Dionysius: *Tantummodo communione privetur*.) „Sin autem eis tanquam Clericis aliquid agere permiserit, deponatur."

Observat Balsamon in priore parte Canonis, *comprecari* non accipi pro *orare in Templo* una cum Hæreticis; sed pro eo quod est *simpliciter communicare*: „Qui enim cum Hæreticis in Templo orant, aut iis tanquam Clericis aliquid operari permittit, deponitur."

Canon XLV. „Episcopum vel Presbyterum qui Hæreticorum Baptismum vel sacrificium admiserit, deponi jubemus: *Quæ est enim conventio Christi cum Belial? Vel quæ pars est fidelis cum infideli?*"

Baptizati ab hæreticis rebaptizandi.

Canon XLVI. „Episcopus vel Presbyter eum qui vere habet Baptismum, si de integro baptizaverit, vel si eum qui ab impiis pollutus est, non baptizaverit, deponatur, ut qui irrideat mortem & crucem Domini, & non discernat Sacerdotes à falsis Sacerdotibus."

Canones Apostolis nequaquam adscribendi.

Hi Canones si Apostolos Authores habuissent, quis dubitet, quin Cyprianus aliique Africani Episcopi illos in quæstione de iterando Hæreticorum Baptismo produxissent; ipsamque quæstionem decidissent?

Vetustas horum Canonum astruitur.

Porro dum hæc evincunt, Canones hos Apostolis tribui non posse, una ostendunt, admodum esse verisimile, Canones illos esse ejus temporis, quo nondum ea de iterando Hæreticorum Baptismo quæstio decisa erat; & quando plures eam iterationem necessariam magno animi vigore sustinebant.

Et sane, Canones de rebaptizandis ab Hæreticis baptizatis ante tempora Cypriani editos fuisse, testatur Cyprianus in Epistola ad Jubajanum 73. „Apud nos autem non nova aut repentina res est, inquit, ut baptizandos censeamus, "

„ eos, qui ab Hæreticis ad Ecclesiam veniunt, quando multi jam anni sint, & longa ætas, ex quo sub Agrippino bonæ memoriæ convenientes in unum Episcopi plurimi *hoc statuerunt*, atque exinde in hodiernum tot millia Hæreticorum in Provinciis nostris ad Ecclesiam conversi, non aspernati sint neque cunctati, immo & rationabiliter, & libenter amplexi sint, ut lavacri vitalis & salutaris Baptismi gratiam consequerentur.

Quin & constat ex Epistola Dionysii Alexandrini apud Eusebium *Lib. 7. Hist. Eccles. cap. 7. in Ecclesiis populosissimis & in Conciliis Fratrum apud Iconium & Synnada, & apud alios plurimos idem decretum fuisse.*

Quid mirum ergo, si Canones hac de re editi primum dicti sint *Apostolici*; ac dein ab aliquo Apostolis suppositi: præsertim cum Orientales, ac maxime Cappadoces morem suum in rebaptizandis Hæreticis longo tempore constantissime retinuerint, ut patet ex S. Basilii ad Amphilochium *Epist. 1. Can. 2.*

Canon XLVII. „ Si quis Laicus sua ejecta uxore aliam acceperit, vel ab alio solutam, segregetur.

De vera forma Baptismi.

Canon XLVIII. „ Si quis Episcopus vel Presbyter ex Domini ordinatione non baptizaverit in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, sed in trium principii expertium, vel trium Filiorum, vel trium Paracletorum, deponatur.

Ritus trinæ immersionis in Baptismo.

Canon XLIX. „ Si quis Episcopus vel Presbyter, non tria unius ministerii Baptismata perfecerit; sed unum Baptismum, qui datur in mortem Domini, deponatur. Non enim dixit Dominus: In mortem meam baptizate: sed *ambulantes docete omnes Gentes, baptizantes ipsos in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.*

Per *tria Baptismata*, & *unum Baptismum*, significari *unam* vel *trinam mersionem* Balsamon, aliique Græci notarunt; & diserte expressit Dionysius, qui ita vertit: *Si quis Episcopus aut Presbyter, non* TRINAM MERSIONEM *unius Ministerii celebret, sed* SEMEL MERGAT *in Baptismate, &c.*

Canoni aliquid additum ut Apostolorum crederetur.

Apud Dionysium quoque legitur: *Non enim* NOBIS *Dominus*; uti etiam in hac Dionysii versione refert Gratianus *Dist. 4. de consec. Can. 79.* at eam voculam *nobis* additam ab eo, qui Apostolis hos Canones supponere studuit, suspicantur Eruditi.

Ritus baptizandi per trinam immersionem antiquissimus.

Ceterum ritus trinæ mersionis, cujus meminit hic Canon apud veteres primis sæculis, ad signandum Mysterium Sanctissimæ Trinitatis, in usu fuisse evidens est ex eorum scriptis; quin & eum ritum ex traditione Apostolica descendere pro indubitato asseruit S. Basilius *lib.* de Spiritu Sancto, *c.* 27. & plura Sanctorum Patrum testimonia refert Gratianus *Dist. 4. de consec. Can. 78.* & sequentibus: eam tamen ad Sacramenti integritatem non requiri ostendit responsum S. Gregorii ad Leandrum *Lib. 1. Epistol. 41.* & relatum à Gratiano dicto loco *Can. 80.* & unicam mersionem probavit Concilium Toletanum IV. *Can. 5.* ibidem apud Gratianum *Can. 85.* contra Arianos, qui ex hoc ritu trinam in Personis Divinis arguebant naturam; è contra Canon noster trinam vult adhiberi, ut ostenderet non in nomine Christi; sed Sanctissimæ Trinitatis juxta formam à Christo traditam Baptismum esse conferendum. Ut vel hinc pateat, Ecclesiam ritus suos interdum mutare, uti nascentibus erroribus reprimendis magis convenire judicat.

Cum hic Canon in Codice Dionysiano sub numero 50. referatur; ultimusque sit inter 50: à Latinis maxime probatos & receptos, licet in versione Herveti tantum sit 49. novum paragraphum, quo reliqui referantur, inchoandum judicavimus.

§. V.

De posterioribus 35. Canonibus Apostolorum.

Nihil in cibis propter se abominandum.

Canon in versione Herveti L. „ Si quis Episcopus vel Presbyter, vel Diaconus, vel omnino ex Sacerdotali numero, à nuptiis, carnibus, & vino, non propter exercitationem, sed propter abominationem abstinet, oblitus quod omnia valde bona, & quod masculinum & femininum fecit Deus hominem: sed blasphemans calumniatur opificium; vel corrigatur, vel deponatur, & ex Ecclesia ejiciatur. Similiter & Laicus. "

„ A nuptiis, & esu carnium vinique potu propter abstinentiam temperare, probandum est, ait Zonaras: sed hæc abhorrere velut animæ perniciosa, ac rejicere non caret crimine. " Repete dicta ad *Can. II.* Gangrensem.

Qui convertitur à peccatis non rejiciendus.

Canon LI. „ Si quis Episcopus, Presbyter, vel Diaconus eum, qui à peccatis convertitur, non recipit, sed ejicit, deponatur. Quoniam Christum molestia afficit, qui dixit: *Gaudium est in Cœlo propter unum peccatorem Pœnitentiam agentem.* "

Hunc Canonem contra Novatianos, qui lapsos ad Pœnitentiam non esse recipiendos dicebant, editum esse, recte notat Binius; eumque ab Origene, *Lib. 3. contra Celsum*, fuisse citatum monet, quod ejus arguit antiquitatem.

Diebus festis non jejunandum.

Canon LII. „ Si quis Episcopus, Presbyter, vel Diaconus in festis diebus carnem & vinum non sumit, abhorrens, & non propter exercitationem, deponatur, ut qui habeat injustam conscientiam propriam, & sit multis offensionis causa. "

Repete quæ ad *Canonem II.* Gangrensem notata sunt; vide etiam Augustinum Epistola ad Casulanum, ibidem ostendentem ob Manichæorum errorem esse statutum.

Popina Clericis vitanda.

Canon LIII. „ Si quis Episcopus in caupona comedens deprehensus fuerit, segregetur, præterquam si in publico diversorio in via propter necessitatem diverterit. "

Quid circa præscriptum præsentis Canonis habeant Concilia, & Decreta Belgica, vide in Dissertatione de Canonicis *p. 2. c. 4. §. 6.*

Canon LIV. „ Si quis Clericus Episcopum contumelia affecerit, deponatur. *Principi enim populi tui non maledices.* "

Canon LV. „ Si quis Clericus Presbyterum vel Diaconum injuria affecerit, segregetur. "

Canon LVI. „ Si quis Clericus claudum vel surdum vel eum cui vitiosus est incessus, irriserit, separetur. Similiter & Laicus. "

„ Membris aliquibus mutilatos misereri convenit, inquit Zonaras, illosque, quantum fieri potest, infirmos suscipere, manuque regere, non autem illudere. "

Notantur qui homines fatuos ad recreationem adhibent.

Huc ex mente Patrum referri possunt, qui homines mente captos in recreationem suam tenent; de quibus S. Augustinus *Lib. 1. de peccatorum meritis & Remiss. cap. 35.* „ Ipsos quoque fatuos videmus, quos vulgo *Moriones* vocant, ad cordatorum delicias adhiberi: & in mancipiorum æstimatione pretiosiores esse cordatis; tantum valet *carnalis* affectus etiam minime fatuorum in delectatione alieni mali. "

Pastores curam populi gerere debent.

Canon LVII. „ Episcopus vel Presbyter, qui Clerici vel populi curam non gerit, & eos pietatem non docet, segregetur: & si in socordia perseveret, deponatur. "

Ostendit hic Canon, Patribus ignotam fuisse persuasionem multorum Pastorum existimantium, satis esse, si curam populi & Cleri aliis committant, ipsis interim in otio torpentibus; & de Ecclesiæ redditibus commode & splendide viventibus.

„ Episcopalis dignitas, ait Balsamon, in docendo consistit: & omnis Episcopus debet docere populum pia dogmata, & statutum Orthodoxorum

Specu-

„ Speculator enim ideo constituitur, ut quæ sunt sui populi, attendat: & ideo Episcopus est appellatus. “ Vide latius infra ad *can.* 19. *Trullanum.*

Episcopus Clericis egentibus succurrere debet.

Canon LVIII. „ Si quis Episcopus vel Presbyter, cum sit aliquis ex Clericis egenus, ea, quæ sunt necessaria ei, non suppeditat, segregetur: sin autem perseveret, deponatur, ut qui fratrem suum interfecerit.

Notandum primis Ecclesiæ sæculis Clericos passim victitasse ex distributionibus quotidianis, aut menstruis; quas *sportulas*, & Clericos eas accipientes, Fratres *Sportulantes* vocabant; de quibus S. Cyprianus Epist. 66. His ergo ab Episcopis & Presbyteris provideri præcipitur.

Canon LIX. „ Si quis falso inscriptos impiorum libros, tanquam Sanctos, in Ecclesia publicat ad populi & Cleri perniciem, deponatur.

Libri apocryphi publice non legendi.

„ Ab impiis hominibus, ait Zonaras, suppositi libri multi fuerunt in perniciem simpliciorum ... Ab illis quoque sunt omnino quædam composita, falsas inscriptiones habentia perinde ac si forent à Sanctis Patribus conscripta, sunt & quædam nuncupata apocrypha. Canon censet igitur hæc esse rejicienda, nec ad lectionem proponenda.

Si conformiter ad hunc aliosque Canones, Patribus aliisque falso supposita hodie rejicerentur, nec ad lectionem saltem publicam & Ecclesiasticam proponerentur, norunt Eruditi quam multa merito hodie è Breviariis essent eradenda.

De fornicatione convictus ad Clerum non promovendus.

Canon LX. „ Si adversus fidelem aliqua accusatio intendatur, ut fornicationis vel adulterii, vel alicujus alius prohibitæ actionis; & convictus fuerit, ad Clerum non provehatur.

Hic notat Zonaras, „ Quod in adulterio vel scortatione, vel alia qualibet absurditate deprehensus non solum à Sacerdotio prohibetur, sed nec in alium quidem Cleri gradum promovetur. “ Idipsum & reliqui Commentatores Græci observant.

Hujus Canonis, disciplinæque in eo contentæ meminit Tharasius Patriarcha Constantinopolitanus in Epistola ad Joannem Presbyterum & Hegumenum recitata actione VIII. Synodi Nicænæ II. „ In scortatione aut adulterio, si quisquam post Baptismum fuerit deprehensus, *divi Canones* illum ad Sacerdotium non admittunt: “ Quin & idipsum à Sancto Cornelio Papa decretum fuisse testatur S. Cyprianus; imo, & in hoc ipsi consensisse omnes omnino Episcopos in toto mundo constitutos. Epistola 68. Plura vide in Dissertatione de Canonicis *p.* 2. *cap.* 2. §. 1.

Qui trahens fuit verbo vel facto se Clericum esse, à Clero removendus.

Canon LXI. „ Si quis Clericus propter metum humanum vel Judæi, vel Græci, vel Hæretici, negaverit, si quidem nomen Christi, ejiciatur; si autem nomen Clerici, deponatur. Pœnitentiam autem agens ut laicus recipiatur.

Nota ex hoc, ait Balsamon, „ Quod qui Tonsuræ characterem acceperunt, & deinde in Lectorum ordine constituti sunt, si sacras vestes projecerint, & ad instar laicorum conversati fuerint, non possunt quidquam tanquam Lectores agere, si rursus ad Clerici habitum redierint, vel etiam Monachi facti fuerint: sed ut laici vitam agent. Si enim qui propter metum Clericatum suum negavit, deponitur, & tanquam laicus solum post pœnitentiam admittitur: multo magis qui malem sua sponte abnegationem admisit, & sanctum amictum illosit, dignus priori Clericato non censebitur.

Qua ratione juxta hodiernam disciplinam Clericus per vestium Clericalium abjectionem privilegiis Clericalibus cauatur, & pœnis Canonicis subjiciatur, latius prosequor in *Jure Ecclesiastico Belgis accommodato tit.* 2. *cap.* 2. quod, Deo favente, prope diem lucem videbit.

De prohibito esu suffocatorum.

Canon LXII. „ Si quis Episcopus vel Presbyter, vel Diaconus vel omnino ex Sacerdotali Catalogo, comederit carnes in sanguine animæ ipsorum, vel quid à feris captum, vel morticinium, deponatur. Hoc enim Lex prohibuit: si autem sit laicus, segregetur. “

Pro sensu Canonis repetenda quæ ad Canonem II. Gangrensem notata sunt de diuturna, non tantum apud Orientales, sed etiam Latinos observatione legis prohibentis esum *suffocatorum*.

Canon LXIII. „ Si quis Clericus vel Laicus in Judæorum, vel Hæreticorum Synagogam ingressus sit ad orandum, deponatur & segregetur. “

Pœna Canone præscripta ita dividi debet, uti notant Græci, ut *depositio* Clericum spectet, *segregatio* laicum: *quod nec possit deponi laicus*, inquit Balsamon.

Ceterum de vetita communione Christiani cum Judæo vide *Canonem XI. Trullanum.*

Canon Apostolis non potest tribui.

Interim evidens est, hunc Canonem ad tempora Apostolorum non posse referri; cum eo tempore prohibitum fuisse Christianis ingredi Judæorum Synagogam, ab omni specie veri abhorreat.

Canon LXIV. „ Si quis Clericus in pugna pulsatum aliquem uno ictu occiderit, deponatur propter suam proclivitatem & temeritatem. “

„ Cum Dominus omnibus imperet, ut etiam obvertant sinistram verberanti maxillam dexteram, inquit Zonaras, & non obsistant: Clericus qui quempiam percusserit, in pugna si percussus interierit: etiamsi uno ictu, tanquam temerarius ordine movetur, Laicus autem hoc faciens excommunicatur. Pugnam vero contentionem; sed nihil amplius putes oportet. “

Non jejunandum in Sabbato.

Canon LXV. „ Si quis Clericus inventus fuerit in Dominico jejunare, vel Sabbato, præterquam uno solo, deponatur; sin autem laicus, segregetur. “

Vindicatur Canon à falsitate.

Hic Canon occasionem dedit quibusdam è Latinis rejiciendi non tantum hunc, sed & omnes 35. posteriores Canones tanquam supposititios, & apocryphos; eo quod jejunium Sabbati interdiceret, directe contra Ecclesiæ Romanæ consuetudinem. Verum immerito; nam cum sciatur, jejunium Sabbati esse è rebus istis, de quibus ait S. Augustinus: „ In his rebus, de quibus nihil certi statuit Scriptura Divina, mos populi Dei, vel instituta Majorum pro lege tenenda sunt: “ ac insuper certum sit, eodem Augustino testante, tam Orientis, quam Occidentis populos Christianos, exceptis Romanis & paucis adjacentibus Sabbato non jejunasse, quidni hic Canon edi potuit ab illarum Ecclesiarum Episcopis, ubi non jejunandi die Sabbati mos obtinebat; contra illos, qui institutis Majorum jam pro lege receptis, tanquam mala quadam temeritate se opponebant. Nam, ut notat Balsamon, hoc Canone nequaquam condemnantur *Divini Patres, qui propter* EXERCITATIONEM *nonnunquam jejunant etiam his diebus.*

Qui aliquam vi illatam desponsavit, eum ea manere debet.

Canon LXVI. „ Si quis virginem non sponsatam vi allatam habet, segregetur: ei autem aliam accipere non liceat, sed illam retinere, quam elegit, etiamsi pauper sit. “

Ordinatio non iteranda, nisi facta ab Hæretico.

Canon LXVII. „ Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus secundam ordinationem ab alio susceperit, deponatur & ipse, & qui ordinavit, nisi utique constiterit, quod ab Hæreticis ordinationem habeat. Qui enim ab eis baptizati & ordinati sunt, ut fideles & Clerici sint, fieri non potest. “

Canon nihil habet quod ejus arguat suppositionem.

Reiteratio Baptismi ab Hæreticis collati arguit quidem Canonem Apostolis tribui non posse, sed eum fictitium sive supposititium esse nequaquam probat; uti notatum est ad Canonem 47. multo minus reordinatio ejus, qui ab Hæreticis ordinatus fuit, suppositionem sive falsitatem Canonis infert: quandoquidem expeditum sit, multis sæculis ordines quocunque modo ab Hæreticis collatos, habitos fuisse non tantum ab Orientali, sed & Occidentali Ecclesia pro invalidis; quin &

usque

usque ad sæculum 11. aut 12. de earum validitate etiam apud Latinos dubitatum fuisse, ex Petro Damiano aliisque ostendit Morinus de Sacris Ordinationibus *part.* 3. *Exercitat.* 5. Hinc illud Gratiani 1. q. 1. post *Canonem* 45. „ Patet ergo illud „ Augustini (Sacramenta videlicet Christi per „ Hæreticos ministrata suo non carere effectu); „ non de omnibus intelligi generaliter, sed de „ Sacramento Baptismi.

Quidni igitur hic Canon sit illius temporis, quo communi quasi omnium Ecclesiarum consensu, ut citato loco ostendit Morinus, Ordines ab Hæreticis collati habebantur pro invalidis?

Jejunium legitimum non solvendum.

Canon LXVIII. „ Si quis Episcopus, vel Pres„ byter, vel Diaconus, vel Lector, vel Cantor, „ Sanctam Paschæ Quadragesimam, non jeju„ nat, vel quartum diem, vel Parasceven, „ præterquam si propter imbecillitatem corpo„ ralem impediatur, deponatur: si autem sit lai„ cus, segregetur.

Antiquissimum esse jejunium quadragesimale ante Paschæ festivitatem, atque in illud omnes Ecclesias convenisse infinita propemodum Patrum testimonia evincunt; licet de numero dierum, quibus peragendum erat hoc antepaschale jejunium non eadem omnium Ecclesiarum esset disciplina, uti videre est apud Socratem *lib.* 5. *Hist. cap.* 22. omnes nihilominus, ut notat Socrates, hoc tempus, *Quadragesimam* appellabant.

Jejunium quoque feriæ IV. & VI. per annum æque pene ac quadragesimale antiquum est. Et quidem Gratianus ex dictis Apollonii refert *dist.* 3. *de consecrat. Can.* 16. „ Jejunia sane legitima, id „ est, quarta & sexta feria non sunt solvenda „ nisi grandis aliqua necessitas fuerit: quia feria „ quarta Judas de traditione Domini cogitavit, „ & sexta feria crucifixus est Salvator.

Et quidem Balsamon & Zonaras aliique Græci hæc jejunia jejunio quadragesimali æquiparata asserunt; „ nam & in eis similiter ac in Quadrage„ sima aridis vesci jussi sumus, ait Balsamon. “ Verum circa tempus protrahendi jejunium, hæc erat differentia: Quod quadragesimale ad vesperum protraheretur; hæc vero ad nonam, id est, tertiam nostram pomeridianam solverentur; ideoque dicebantur *jejunia dimidiata*. Adhæc Patres non agnovisse aliam legitimam causam solvendi jejunium, nisi infirmitatem sive imbecillitatem corporalem sat præsens Canon innuit; & quidem si Balsamoni credimus, infirmis solum per pisces jejunium solvendi venia dabatur; „ per *carnem* au„ tem non solvet, ait, quis quemcumque quar„ tum diem, & parasceven (sive feriam sex„ tam) *etiamsi extremum spiritum agat.*

Rigor Græcorum in relaxatione jejunii.

Hunc Græcorum rigorem non esse in obligatione, imo nec communiter imitandum mecum facile quisquis judicabit: neque Ecclesiam saltem Latinam eum unquam filiis imposuisse legitur.

Ut minus hic rigor ostendit, majore moderatione, quam hodie fit, dispensationes, seu relaxationes jejuniorum ex mente Ecclesiæ esse concedendas.

Communicare cum Judæis vetitum.

Canon LXIX. „ Si quis Episcopus vel Presby„ ter, vel Diaconus, vel omnino ex Clericorum „ catalogo, jejunat cum Judæis, vel cum ipsis „ festos dies agit, vel ab ipsis exenia accipit, „ ut v. g. azyma, vel quid tale, deponatur. Si „ vero sit laicus, segregetur.

De Judæis festivitatem solemnem, quæ dicebatur *Phurim*, de qua in libro Esther *capit.* 9. celebrantibus, dicitur ibidem, quod sibi *mutuo mitterent partes epularum & ciborum*: Et sic in aliis quoque festivitatibus. Christianos autem inter Judæos conversantes, hujusmodi portiones nonnunquam suscepisse verisimile est, quod hoc Canone prohibetur, ne per hoc videantur Christiani cum Judæis jejunia vel festa peragere: Eodem pertinet Canon sequens.

Occasio Canonis.

Canon LXX. „ Si quis Christianus oleum „ deferat in templum Gentium, vel in Synago„ gam Judæorum in eorum festis, vel lucer„ nam accendat, segregetur.

Sensus Canonum.

Canon LXXI. „ Si quis Clericus vel laicus à Sancta Ecclesia ceram, vel oleum auferat, segregetur. “

„ Auferre autem, inquit Balsamon, ne de furto intelligas (qui enim oleum aut ceram Ecclesiasticam hoc Concilio furatur, ut Sacrilegus punitur) sed hic puniri dicas eum, qui quovis modo inferat, & quod Deo dicatum est, commune faciat, sive imperii dominium in templo habeat, sive ejus sit minister. “

Nihil Deo consecratū profanis usibus applicandum.

Canon LXXII. „ Vas aureum, vel argenteum vel velum sanctificatum nemo amplius in suum usum convertat. Hoc fit enim præter jus & contra leges. Si quis autem deprehensus fuerit, mulctetur. “

„ Ea, quæ Deo consecrata sunt, ait Zonaras, usu communi pollui non oportet. Sunt enim sanctificata . . . . In Dei nempe templo facta hujuscemodi rerum oblatio sanctificat eas. “

Pauperum usibus impendi potest.

Hæc tamen sanctificatio non obstitit, quominus SS. Patres vasa templi in usum pauperum distrahi, & impendi posse, verbo & facto docuerint, scientes vel tunc maxime Domino consecrari, dum membris ejus ex charitate impenduntur.

Quomodo procedendum contra Episcopum accusatum.

Canon LXXIII. „ Episcopum à viris fide dignis ob aliquid accusatum ipsum ab Episcopis vocari necesse est. Et si se quidem stiterit, & confessus vel convictus sit, statuatur pœna. Si autem vocatus non paruerit, secundo etiam vocetur, missis ad ipsum Episcopis duobus. Si autem sic non obedierit, vocetur & tertio, duobus ad eum rursus missis Episcopis. Si autem vel sic aspernans vel contumax se non stiterit, Synodus ea, quæ videntur adversus eum, pronunciet, ne lucrifacere videatur, dum judicium subterfugit. “

In Synodo Constantinopolitana anni 394. hic Canon citatur.

Cum in Synodo Provinciali Constantinopolitana ann. 394. examinaretur causa Agapii & Bagadii contendentium de Episcopatu Bostrenorum, Bagadius enim depositus fuerat, & Agapius in ejus locum electus, cumque compertum esset Bagadium à duobus solum Episcopis depositum fuisse, ne quid simile imposterum contingeret, à Nectario consentientibus reliquis Episcopis decretum est, *non licere imposterum, nec à tribus quidem, nedum à duobus, eum qui reus examinatur, deponi: sed majoris Synodi, & Episcoporum Provinciæ sententia*, sicut APOSTOLICI DEFINIERE CANONES. Quibus verbis hunc Canonem indigitari, non obscurum est; utpote quo solo ex Apostolicis constituitur, Episcopi accusati causam à Synodo Provinciali dijudicandam esse.

Causæ Majores olim in Synodis decisæ.

Insuper ex hoc Canone, & citato Synodali Decreto rursus patet, causas etiam majores, qualis indubie est Episcoporum depositio, olim in Synodis Provincialibus fuisse discussas, & decisas.

Quis testis contra Episcopum non admittatur.

Canon LXXIV. „ In testimonium adversus Episcopum Hæreticus ne admittatur; sed nec unus solus fidelis. In ore enim duorum vel trium testium stabit omne verbum. “ Vide Canonem V. Constantinopolitanum.

Episcopatus non conferendus ex affectu carnali.

Canon LXXV. „ Quod non oportet Episcopum fratri vel filio, vel alii cognato gratificantem, humana affectione ad Episcopatus dignitatem, quem vult, eligere. Episcopatus enim hæredes facere justum non est, ea quæ Dei sunt largientem. “ (apud Græcos additur: *Non enim licet Ecclesiam Dei in hæredes conferre*) „ Si quis autem hoc fecerit, irrita quidem maneat electio, ipse autem segregatione mulctetur. “

„ Pontificiam potentiam, Sancti Spiritus gratiæ donum convenit existimari, ait Zonaras. Gratiam Spiritus igitur, velut hæreditatem, quomodo quis in alterum transferet, ipsi gratificans? “

Ratio eadem militat in aliis quoque Ecclesiæ Ministeriis.

Hæc ratio non tantum in Episcopatu, sed in omni Ecclesiæ ministerio obtinet; & non dubium, quin & ratio Canonis ad omne Ecclesiæ Ministerium pertineat: in cujus distributione omnis carnalis affectus, tot ineptorum Ministrorum in Ec-

clesiam

clesiam intrusionis origo, non secus ac in Episcoporum electione, exulare debet.

Vitium corporis à Sacerdotio non excludit: nisi functiones impediat.

Canon LXXVI. „Si quis vel oculo orbatus vel femore oblæsus, Episcopatu autem dignus sit, fiat. Non enim corporis damnum eum polluit, sed animæ inquinatio.

Canon LXXVII. „Qui autem est surdus & cæcus, ne sit Episcopus: non ut pollutus, sed ne Ecclesiastica ministeria impediantur.

Ex his Canonibus, præsertim posteriore, evidens est, juxta disciplinam iis expressam, ex defectu corporis irregularitatem non induci, nisi talis sit defectus, qui ad functiones Sacerdotii absolute reddat incapacem. Quod & Balsamon & Zonaras notarunt; una observantes differentiam inter Legem Mosaicam, & Legem Christi; quod illa quidem exigeret consecratos suos Ministros, integros esse corpore, notamque nullam habentes; hæc vero corpore mutilatos ad divinum Sacerdotium admittat, modo, quæ Sacerdotii sunt, exequi non impediantur. „Animam enim puram & integram volunt habere omnes, ait Balsamon, non autem corpus.“ Vel, ut ait Zonaras: „Animam requiritur habere putam sine vitio & sorde.

Et quidem irregularitatem ex defectu corporis ante seculum V. nequidem in Ecclesiâ Latina ulterius extensam fuisse, admodum est verisimile. Vide Thomassinum de discipl. Eccles. *p. 1. lib. 2. cap. 8.*

Energumenus à Clero & publicis precibus exclusus.

Canon LXXVIII. „Si quis dæmonem habeat, ne fiat Clericus, sed neque cum fidelibus precetur. Purgatus autem recipiatur, & si sit dignus, fiat.

Ratio Canonis.

Rationem Canonis allegat Balsamon, ne forte si quid mali aut inhonesti egerit, aut dæmoniacas voces emiserit, populum Dei conturbet, atque officium divinum impediat. Sed quid si dilucida intervalla habeat, nec ei concedetur in Clerum cooptari, „ne Sacerdotium, inquit Balsamon, furoris tempore contumelia afficiatur, probrisque & blasphemiis numen appetatur.

Neophytus ad Sacerdotium non promovendus.

Canon LXXIX. „Eum, qui ex vita Gentili accesserit, & baptizatus fuerit, vel ex improba vivendi ratione, non est æquum protinus Episcopum fieri. Iniquum est enim, ut qui sui nondum experientiam ostenderit, sit aliorum Magister, nisi forte hoc divina gratia fiat.

Vide notata ad *Can. 2. Nicænum & 13. Sardicensem.*

Publica administratione Episcopis & Presbyteris interdicta.

Canon LXXX. „Diximus non oportere Episcopum vel Presbyterum seipsum ad publicas administrationes dimittere, sed in Ecclesiasticis negotiis versari. Vel ergo ita non facere persuadeatur, vel deponatur.

Reflectitur in hoc Canone ad Canonem VI. supra relatum, cujus annotata repete.

Servi ad Clerum sine licentia Dominorum non admittendi.

Canon LXXXI. „Servos in Clerum provehi sine voluntate dominorum, non permittimus, ad eorum qui possident, molestiam. Domorum enim eversionem talia efficiunt. Si quando autem etiam dignus servus visus sit, qui ad gradum eligatur, qualis noster quoque Onesimus visus est, & Domini concesserint & liberaverint, & ædibus emiserint, fiat.

Pronomen *noster*, cujus nec Balsamon, nec Zonaras meminere, nec Paraphrastes Arabicus, adjectum videri ab eo, qui hos Canones Apostolis supponere voluit, recte notat, & probat Beveregius, & consentit Elias Du Pin.

Ratio Canonis.

„Fideles decet ea fugere, inquit Zonaras, quæ scandala generent aliquibus. Alienum vero servum contra Domini sententiam Clericum fieri, causa est scandali, atque molestiæ.

De hac disciplina, & manumissionibus servorum ordinationis causa consule notas Bignonii ad cap. 8. appendicis formularum Marculfi.

Canon LXXXII. „Episcopus vel Presbyter vel Diaconus exercitui vacans, & utraque obtinere volens, Romanum scilicet Magistratum, & Sacerdotalem administrationem, deponatur. *Quæ sunt enim Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.*“

Pro sensu hujus Canonis vide Canonem 7. Chalcedonensem, & ibidem annotata.

Magistratus contumelia non afficiendi.

Canon LXXXIII. „Quisquis Regem vel Principem præter jus contumelia affecerit, pœnas luat, & si sit quidem Clericus, deponatur; si vero laicus, segregetur.

Reprehendere licitum.

„Reges & Magistratus afficere contumelia quisque prohibitus est, inquit Zonaras. At hos reprehendere aliquid agentes contra quam deceat, non prohibetur, etiamsi reprehensionis verba, forte acerbiora existentia, ad reprehensorum contumeliam spectare existimentur. Post hæc subjungit ex libris Basilicorum hanc Christiano Principe dignam sententiam: „Si quis male mentionem Regis fecerit, non subjacet pœnæ: Sed quæ de illo sunt, Regi significari oportet. Nam si per levitatem excessit, contemnendus est. Quod si velut injuria affectus, ei remittendum est.“

Catalogus Sacrorum Librorum.

Canon LXXXIV. „Sint vobis omnibus Clericis & laicis venerandi & Sancti, veteris quidem Testamenti Moysis quinque, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium: Jesu Nave unus: Judicum unus: Ruth unus: Regnorum quatuor: Paralipomenon, id est, derelictorum libri dierum duo: Esther unus: Machabæorum tres: Job unus: Psalterium unus: Salomonis tres: Proverbia: Ecclesiastes: Cantica Canticorum: Prophetarum XII. Isajæ unus: Jeremiæ unus. Ezechiel unus: Daniel unus: Extrinsecus autem à vobis intelligatur, debere vestros adolescentes discere sapientiam eruditissimi Sirach.“

Canoni aliquid additum.

„Nostra autem, id est, Novi Testamenti Evangelia quatuor, Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis: Pauli Epistolæ quatuordecim: Petri Epistolæ duæ: Joannis tres: Jacobi una, (apud Labbæum in margine addunt, *Judæ una*) Clementis Epistolæ duæ & ordinationes vobis Episcopis per me Clementem in octo libris editæ, quæ non sunt omnibus divulgandæ, propter ea quæ sunt in eis mystica: Et Actus nostri Apostolorum.“

Hic cursus advertitur ab Eruditis in fine Canonis adjectam esse voculam *nostri* ab eo, qui Canones hosce Apostolis primus supposuit.

Adjectam esse voculam nostri supposuit Cardinalis.

Cardinalis Baronius, aliique non pauci non solum hunc Canonem esse ab Hæretico confictum credunt; sed etiam ob ea, quæ hic occurrunt, omnes 35. posteriores ut supposititios rejiciendos arguunt.

Argumenta pro suppositione Canonis.

Primo quidem, quod in Catalogo Sacrorum Librorum veteris Testamenti omittantur libri Judith, Tobiæ & Ecclesiastici, & libris novi Testamenti, Apocalypsis S. Joannis. Secundo, quia de libro *Sapientiæ* veluti ad legendum *utili* disseritur. Tertio, quia in Catalogum Sacrorum Librorum referuntur libri tres Machabæorum, & Clementis Epistolæ duæ, nec non octo libri Constitutionum ejusdem Clementis.

Responsio ad primum argumentum.

Quantum ad primum, tantum abest, ut suppositionem, aut falsitatem Canonis evincat, ut potius ejus astruat antiquitatem: Cum certum sit, primis tribus seculis, præsertim in Ecclesia Græca, nullos Libros Veteris Testamenti Canonicis annumeratos fuisse, præter eos, qui in Canone Judæorum habebantur, è quorum numero non erant libri hoc Canone omissi, ut vel hinc argumentum sit, hunc Canonem primorum sæculorum fœtum esse; quando Catalogus Librorum Canonicorum nullos præter comprehensos Hebræorum Canone exhibebat.

Responsio ad secundum.

Ad Apocalypsim S. Joannis quod attinet, plures ex antiquis de ejus auctoritate dubitasse; imo & eam ut librum apocryphum repudiasse constat ex Dionysio Alexandrino; sed nec in Canone ultimo Laodiceno Libris Canonicis annumeratur. Quidni igitur hic Canon editus sit ab ea Ecclesia, quæ necdum Apocalypsim tanquam librum Canonicum receperat?

Quod

Ad tertium. Quod modum loquendi de libro *Sapientiæ* spectat, is nihil minus, quam Canonis suppositionem probat: Cum eodem modo de hoc libro Patres olim locutos fuisse reperiatur. Et quidem S. Athanasius relatis libris Veteris Testamenti in Judæorum Canone contentis, subdit: „ Præter istos autem sunt adhuc alii veteris Instrumenti libri, *non Canonici*, qui *Catechumenis tantum leguntur*. “ *In Synopsi*. His autem annumerat Librum *Sapientiæ*.

Epiphanius de Libris Ecclesiastici & Sapientiæ ita loquitur: *Utiles quidem sunt & commodi, sed in numerum receptorum non referuntur*. Lib. de *mens. & pond.* Quid verbis præsentis Canonis similius esse potest?

Sed & ipsum S. Hieronymum audiamus: „ Sicut Judith, & Tobiæ & Machabæorum „ Libros quidem legit Ecclesia, sed eos inter „ Canonicas Scripturas non recipit: sic hæc „ duo volumina (Ecclesiastici & Sapientiæ) „ legat, ait, *ad edificationem plebis*, non ad „ auctoritatem Ecclesiasticorum dogmatum con- „ firmandam. “ *Præfat. in Proverbia Salom.* En rursus ipsissimus modus loquendi Canonis, ab Hieronymo expressus.

Ad quartum. Sed dicet quis, si Canon expresserit Catalogum Sacrorum Librorum secundum communem primorum sæculorum expressionem, qua ratione Libris Canonicis *Machabæorum tres Libros* annumerat? Quandoquidem, ex citatis verbis Hieronymi, omnibusque antiquis, præsertim Græcorum Catalogis compertum sit, nequidem duos Machabæorum Libros, ut Canonicos fuisse ea ætate receptos? Verum est, Libros Machabæorum tribus primis Ecclesiæ sæculis extra Catalogum Librorum Canonicorum à multis Patribus fuisse rejectos; nec in Catalogis illius ætatis Libris Sacris annumerari; ideoque suspicantur nonnulli, hos Libros manu recentiori Canoni esse adjectos; maxime quia in Græca collectione Canonum Joannis Antiocheni (qui primus tempore Justiniani Imperatoris hos omnes Canones cum aliis Græcorum Canonibus in unum Codicem collegit) Libri Machabæorum in hoc Canone non reperiuntur. Accedit, quod Joannes Damascenus Machabæorum Libros pro Canonicis non habeat: Signum non obscurum, eos tempore Joannis Damasceni in hoc Canone non fuisse: quia, ut supra monuimus, ipse hos Canones etiam Libris Hagiographis annumeravit.

Ad quintum. Quod Epistolas S. Clementis spectat, in primis, sat constat, Clementem Romanum duas scripsisse Epistolas, utramque ad Corinthios. Et quidem priorem summa laude ac approbatione à primis Christianis exceptam fuisse, usque adeo, ut in Ecclesiis etiam publice legeretur, testatur Eusebius *lib. 3. Hist. Eccles. cap. 16.* „ Hujus „ Clementis (Romani) extat Epistola ab omni- „ bus, ait, uno consensu recepta, eximia pror- „ sus atque mirabilis, quam nomine Ecclesiæ „ Romanæ ad Corinthiorum Ecclesiam scri- „ psit, cum apud eos gravis esset exorta dis- „ sensio. Hanc in plerisque Ecclesiis & nostra „ & superiori memoria palam recitari consue- „ visse comperimus.

Eusebio consentit S. Hieron. de Scriptoribus Eccles. *in Clemente*, aliique non pauci, cum laude hanc Clementis Epistolam citantes; quorum testimonia relata videri possunt tomo I. Conciliorum edit. Labbæi pag. 116. *& seqq.*

Hanc Clementis Epistolam ex vetustissimo manuscripto an. 1632. evulgavit, notisque illustravit Patricius Junius Scotus Britannus; eamque una cum notis suæ collectioni Conciliorum inseruit Labbæus: *eaque*, ait Elias du Pin, *si Scripturam Sacram excipias, unum est mea sententia ex pulcherrimis antiquitatis monumentis.*

Non idem fuit veterum de altera Clementis Epistola judicium; ut ex Eusebio, Hieronymo aliisque manifestum est.

Nonnullos tamen è Patribus easdem paris auctoritatis reputasse constat; & quidem in vetusto illo manuscripto Veteris & Novi Testamenti, è quo Patricius Junius primam Clementis Epistolam nuper evulgavit, „ ambæ hæ Epistolæ *Ad sextum argumentum.* “ eadem qua tomus alter manu, & grandioribus “ caracteribus exarantur, ut notat Beveregius: “ Unde, inquit, non ineptam liceat conjectu- “ ram facere, has Epistolas, tempore & loco “ quo transcriptus est dictus Codex, in Cano- “ nicorum etiam Librorum censum, juxta hu- “ jus Canonis præscriptum relatas esse: alio- “ quin enim difficillimum esset reddere ratio- “ nem, quam ob rem una compingerentur. “

Quidni igitur hic possit esse vetus ac genuinus Canon illius Ecclesiæ; quæ tum temporis ambas illas Epistolas in censum Canonicorum Librorum referebat? Nec id mirum videri debet, cum Liber Hermæ, vulgo *Pastoris, apud quasdam Græciæ Ecclesias publice legeretur*, licet *apud Latinos pene ignotus esset*, ut scribit S. Hieronymus.

Constitutiones Clementis octo Libris comprehensas per earum auctorem esse Canoni adjectas, ex verbis Canonis non est obscurum; ut nimirum suis his Libris auctoritatem conciliaret.

Adhæc, olim extitisse aliquas Constitutiones sub nomine Apostolorum, colligitur ex Epiphanio aliisque veteribus, sed ab his, quæ hodie sub Clementis nomine extant, multum diversas; ut ex sententiis, quas ex illis citat Epiphanius compertum est; ita ut Petavius fidenter asserat, *aliud fuisse Constitutionum genus, quam quibus hodie nomen imponitur.*

Licet ergo non videatur verisimile ab ulla unquam Ecclesia inter Libros Canonicos relatas fuisse, quæ hodie sub Clementis nomine extant Constitutiones; nullatenus inde consequens est, quod illæ, quarum veteres meminerunt, non potuerint, saltem ab aliquibus, Libris Sacris adscribi, & Catalogo illorum inseri.

Hæc sunt, quæ dici posse videntur pro veritate hujus Canonis: qui apud Græcos conficit Canonem 85. in versione vero Herveti 84. eo quod Græci Canonem 12. in duos dividant.

§. VI.

De Canonibus Chalcedonensibus.

Occasio Synodi Chalcedonensis. CUm Eutyches ejusque asseclæ mirum in modum Ecclesiam turbarent, & scinderent, Marcianus Imperium adeptus, mox ad dissidia religionis sedanda se composuit; nullumque opportunius, quam Synodi Oecumenicæ celebrationem, remedium reputans, Sacras misit ad omnes sui Imperii Metropolitas, in quibus exponit, quasdam dubitationes circa orthodoxam fidem motas esse, „ sicut, inquit, indicant & “ *Vocantur Episcopi Nicæam.* literæ sanctissimi Archiepiscopi felicissimæ se- “ nioris Romæ Leonis, placuit nobis proprie “ Sanctum Concilium fieri in Nicæa Bithiniæ “ civitate: quatenus cunctis concordantibus ve- “ ritate examinata, & vacante omni studio, “ quo quidem jam abusi, religionem turbave- “ runt orthodoxam, vera ac saluberrima fides “ sic omni mundo manifestetur, ut de cetero “ omnis quæstio & dubitatio auferatur. Unde “ sua Sanctitas cum quantis approbaverit Reve- “ rendissimis Episcopis sub suo Sacerdotio con- “ stitutis Sanctarum Ecclesiarum, expertas ha- “ bentibus divinas Scripturas, & in scientia & “ doctrina orthodoxæ & veræ fidei præ cun- “ ctis eminentibus, ad memoratam Nicænam “ civitatem proximis Kalendis Septembris ve- “ nire festinet... Agnoscat autem & tua Sancti- “ tas, quia nostra pietas aderit in ipso Conci- “ lio, nisi quædam publicæ & inevitabiles cu- “ ræ nos in expeditione fecerint occupari. “

Episcopi Nicæam adveniunt. Ad diem designatum Nicæam accurrerunt sexcenti triginta Episcopi, ut narrat Liberatus in Breviario *capite 13.* „ & iis sedentibus, inquit idem, Legati Papæ Leonis Marcianum petie- “ runt,

„ runt, ut sui præsentiam præstaret Concilio: Alioquin ipso absente; ipsi ad Concilium non accurrerent.

Episcopi Nicæa vocantur Chalcedonem. Cum vero Nicæa procul à Constantinopoli distaret, scripsit Marcianus ad Episcopos Nicææ existentes, ut sine ulla dilatione accederent ad Chalcedonensium civitatem.

Habetur prima sessio. His litteris receptis Episcopi mox Chalcedonam se contulerunt; Synodique prima Sessio sive Actio habita fuit 8. Octobris 451.

Legati S. Leonis & commissarii Imperatoris intersunt. Vicem & locum S. Leonis Papæ tenuerunt Paschasius & Lucentius Episcopi, Bonifacius & Basilius Presbyteri; quibus & Julianus Coensis Episcopus adjunctus fuit.

Adfuere & Commissarii Imperatoris; ut tumultus cohiberent, judiciorum ordinem servarent, utque secundum Canones, omnia geri curarent.

Imperator quoque accessit. Venit quoque ad Synodum die 25. Octobris Marcianus Imperator, ipsique Actioni VI. interfuit, allocutusque Patres, ait: „ Nos ad fidem confirmandam, non ad potentiam ostentandam, exemplo religiosi Principis Constantini, Synodo interesse voluimus; ut inventa veritate, non ultra multitudo pravis quorundam doctrinis attracta discordet.

Qua actione Canones editi incertum. Sexdecim Actiones seu Sessiones habitæ fuerunt; qua vero actione Canones disciplinam concernentes, & quos hic exhibere, scholiisque compendiosis illustrare intendimus, editi sint, incertum est: Quin & non immerito quidam dubitant, num Canonum illa collectio, prout hodie extat ad calcem actionis XV. in ulla actione facta sit: creduntque, potius eam post absolutas actiones adornatam; & ex iis, quæ in diversis actionibus acta erant, confectam fuisse. Utut sit, hoc constat, Canones illos semper fuisse in summa veneratione: eosque tam ab Ecclesia Latina, si Canonem 28. exceperis, quàm Orientali pari consensu fuisse receptos & laudatos; ac in utriusque Ecclesiæ Canonum Codicem relatos.

Canon I. „ Qui à Sanctis Patribus in unaquaque Synodo huc usque expositi sunt, observari Canones æquum censuimus. “ Grat. 25. q. 1. *Can.* 14.

Qui Canones à Synodo confirmentur. Cum Codex Canonum, quo Synodus Chalcedonensis in decisione controversiarum usa fuit (& de quo supra Parte II. cap. 1. egimus) complecteretur Canones non tantum Conciliorum generalium, sed & Provincialium Canones, hos omnes præsenti Canone confirmari, & stabiliri Græcorum opinio est; eamque præfert Novella Justiniani 131. *cap.* 1. qua præcipitur. „ Legum vicem obtinere Sanctos Ecclesiasticos Canones à Sanctis quatuor Synodis editos vel *confirmatos*, hoc est, in Nicæna 318. & in Constantinopolitana Sanctorum 150. Patrum, & in Ephesina prima, in qua Nestorius est damnatus, & in Chalcedonica, in qua Eutyches cum Nestorio anathematizatus est. Prædictarum enim quatuor Synodorum dogmata sicut Sanctas Scripturas accipimus, & regulas sicut leges observamus.

Cum enim hic non tantum *Legum* vicem obtinere præcipiantur Canones, qui à quatuor Conciliis Oecumenicis editi sunt, sed etiam qui *confirmati* fuere; constetque à nulla istarum quatuor Synodorum Canones esse confirmatos præterquam ab hac in præsenti Canone, evidens est hunc Canonem spectari in dicta Novella; aliquosque in eo supponi *confirmatos* Canones à nominatis quatuor Synodis non editos; qui alii esse non videntur, quam qui à Provincialibus quidem Synodis editi, sed in Codicem una cum Canonibus Nicænis & Constantinopolitanis tempore hujus Synodi sub una numerorum serie, quasi unius Synodi, erant collecti.

De Simonia. Canon II. „ Si quis Episcopus propter pecunias ordinationem fecerit, & non venalem gratiam in venditionem deduxerit, & propter pecunias ordinaverit Episcopum, vel Chorepiscopum, vel Presbyterum vel Diaconum, vel aliquem eorum, qui in Clero annumerantur, vel propter pecunias promoverit Oeconomum, vel defensorem vel paramonarium, vel omnino aliquem ex Canone, turpis quæstus gratiâ; qui hoc tentasse convictus fuerit, de proprio gradu in periculum veniat: & qui est ordinatus, ex ordinatione vel promotione, quæ instar mercatorum venundatur, nihil juvetur: Sed sit à dignitate vel curatione alienus, quam pecuniis adeptus est. Si quis autem sequester & intercessor adeo turpibus & nefariis lucris apparuerit, hic quoque si sit quidem Clericus, proprio gradu excidat: si sit autem laicus, vel Monachus, anathematizetur. “

Quid Paramonarius. Grat. 1. q. 1. *Can.* 1. qui pro *Paramonarium*, legit *Mansionarium*; uti & quædam editiones Dionysii & Isidori legunt. Quidquid sit, clarum est ex textu, *Paramonarium* sive *Mansionarium* hic significare aliquem rerum Ecclesiasticarum administratorem: quod & confirmat *l.* 42. *Cod. de Episcopis, & Clericis*, ubi *Paramonarii* inter Xenochos, Ptochotrophos, Oeconomos, aliosque, qui administrationem aliquam habent, recensentur: quemadmodum & in hoc Canone defensoribus & Oeconomis annumerantur.

Circa quæ Simonia committatur. Hic observa Simoniæ crimine infectos, & pœnis Canonicis subjectos declarari, non tantum qui *gratiam*, id est, gradum seu honorem Sacerdotii vendunt, sed quicunque quemcunque Ecclesiæ Ministrum, licet temporalibus duntaxat administrandis præfectum, mediante pecunia constituit; ut proinde dubium non sit, Simoniacum esse ex mente Patrum pecunia interveniente constituere *Matricularium* sive *custodem* Ecclesiæ: cum certum sit, etiam ex Synodis nostris Belgicis officium Matriculariorum esse *Ecclesiasticum*, ipsosque Ministris Ecclesiæ annumerari; ideoque & *Bigamos* excludi, ut fuse ostendi in *Jure Ecclesiastico p.* 1. *tit.* 6. *cap.* 2.

Monachos à Clericis fuisse distinctos, ac inter laicos recensitos hoc tempore fuisse, ex pœna utrisque inflicta colligitur.

Clerici secularibus non se immisceant. Canon III. „ Pervenit ad Sanctam Synodum, quod eorum, qui in Clerum cooptati sunt, quidam propter turpe lucrum alienas possessiones conducunt, & sæcularia negotia exercent, divinum ministerium negligentes, sæcularium vero domos subeuntes, & eorum facultatum tractationem, ac curationem propter avaritiam suscipientes. Definiit ergo Synodus, neminem deinceps, nec Episcopum, nec Clericum, nec Monachum, vel possessiones conducere, vel sæcularibus possessionum administrationibus seipsum ingerere: nisi unque ex lege ad inexcusabilem impuberum tutelam vocetur, vel Civitatis Episcopus eum rerum Ecclesiasticarum curam gerere permittat, vel orphanorum vel viduarum, quibus provideri non potest, & personarum, quæ Ecclesiastico auxilio maxime indigent, propter timorem Domini. Si quis autem quæ statuta sunt deinceps transgredi aggressus fuerit, is pœnis Ecclesiasticis subjiciatur. “ Gratian. *Dist.* 86. *Canon.* 26.

Synodo inchoata die 8. Octobris, ipse Imperator die 25. ejusdem accessit, elegantemque coram Synodo orationem habuit, omnium Patrum acclamationibus exceptam. Qua finita, & fide à Concilio recitata, ipse tria capitula Synodo confirmanda proposuit his verbis: „ Quædam sunt Capitula, quæ ad honorem Vestræ Reverentiæ servavimus, decorum esse judicantes à Vobis potius hæc Canonice firmari per Synodum, quam nostra lege sanciri. “ *Act.* 6.

Imperator aliqua proponit. Imperatore hæc præfato à Secretario divini Consistorii recitata sunt tria capitula, quorum secundum hoc Caoone, licet non iisdem verbis, eodem tamen sensu expressum esse evidens est: ita enim ab Imperatore fuit propositum: „ Quoniam vero aliqui Clericorum & Monachorum, pecuniæ amore languentes, curia mundanarum rerum semetipsos subjiciunt, aut possessionum conductores aut procuratores constitui, ut in

„ donibus sæcularium, obversantes, tanquam „ dispensatores effecti; placuit huic Sancto magno „ Concilio, nullum Clericum conducere possessiones, aut procurationem suscipere, nisi forte ei à proprio Episcopo jubeatur Ecclesiasticarum possessionum habere solicitudinem. Si „ quis autem post hanc definitionem aut ipse „ conducere præsumpserit, aut per alium quenlibet hanc curam suscipere, Ecclesiasticæ pœnæ subjaceat; quod si in contentione perstiterit, dignitate privetur.

Quam conformia sint; quæ hoc Canone de fugiendis negotiis sæcularibus, præsertim conductione alienarum possessionum, lucri causa, decernuntur Decretis Belgicis, late ostenditur in citato Jure Ecclesiastico *part. 1. tit. 2. cap. 6.* ubi una observo, moribus Belgicis receptam esse legem Justinianæam, Clericos à suscipienda legitima tutela excusantem.

Disciplina Monastica.

Canon IV. „ Qui vere & sincere monasticam „ vitam aggrediuntur, digni convenienti honore habeantur. Quoniam autem nonnulli monachico prætextu utentes, & Ecclesias & negotia civilia perturbant, & temere citra ullam discriminis rationem in urbibus circumcursitantes, quin etiam Monasteria sibi constituere studentes, visum est, nullum usquam ædificare, nec constituere posse Monasterium, vel „ Oratoriam domum præter sententiam ipsius civitatis Episcopi; Monachos autem, qui sunt in „ unaquaque regione & civitate, Episcopo subjectos esse, & quietem amplecti, & soli jejunio „ & orationi vacare, in quibus ordinati sunt, locis fortiter perseverantes, nec Ecclesiasticis, nec „ sæcularibus negotiis se ingerere vel communicare, propria relinquentes Monasteria, nisi quandoque à civitatis Episcopo eis permissum fuerit; „ nullum autem in Monasteriis servum recipi, ad „ hoc ut sit Monachus, præter voluntatem sui Domini. Eum autem, qui hanc nostram definitionem transgreditur, definimus esse excommunicatum, ne nomen Dei blasphemetur; civitatis „ autem Episcopum oportet eam, quam par est, „ Monasteriorum curam agere.

Reflexio ad Gratianum.

Gratianus 16. *q.* 1. *can.* 12. non tantum in multis à textu Græco recedens, sed insuper media Canonis verba omittens, è quibus separatum Canonem multis aliis intermixtis conflavit, 18. *q.* 2. *canon.* 10. Ut vel hinc pateat, quam parum fidendum Gratiano in horum Canonum relatione. Huic Canoni respondet capitulum primo loco à Marciano, Synodo, non eodem duntaxat sensu, sed & iisdem pene verbis propositum.

Varia puncta disciplinæ Canone contenta. Primum.

Plura notabilia puncta pristinæ disciplinæ hic Canon repræsentat.

Primò quidem, eos qui vere & sincere *Monasticam*, vel ut legit Dionysius *singularem*, aut juxta Isidorum, *solitariam* vitam eligunt, dignos competenti honore declarat.

Secundum.

Secundò, nullum posse construi novum Monasterium, aut domum Oratoriam sine consensu ipsius civitatis Episcopi; quod punctum renovat Synodus Tridentina *sess.* 25. *cap.* 3. *de regularib.* „ Causam, ait Christianus Lupus, scribit S. Ivo „ Carnotensis Epistola 41 *Omnis traditio religionis novitate & raritate viget & floret; antiquitate & numerositate, nisi districte ligetur & servetur, frigescit & vilescit.* Gentis multiplicatio lætitiæ magnificationem quandoque subvertit. Quocirca nonnisi sub Episcopali oculo & „ examine congruit Monasteria multiplicari. “ Hæc ille in Scholiis ad hunc Canonem.

In articulo à Marciano proposito addebatur: *Neque in possessione præter voluntatem Domini possessionis.*

Quod additamentum à Theodosio in erectione Monasterii servari præcepit S. Gregorius *lib.* 3. *Epist.* 8. Et hinc profluxit, quod passim moribus obtinuit, ut in erectione Monasterii etiam loci ipsius incolæ audiri debeant; de quo, favente Deo, plura in Jure Ecclesiastico *p.* 2. *tit. De ædificandis & reparandis Ecclesiis.*

Tertium.

Tertiò, decernit, cujusque civitatis aut territorii Monachos Episcopo subjectos. Quomodo hoc Decretum tantum Ecclesiæ regimini, & monasticæ disciplinæ consentaneum posteriores Ecclesiæ sanctiones frequenter innovaverint, fusius ostendi in quodam Opusculo, cui titulus, *Repagulum Canonicum adversus nimiam exemptionum extensionem* part. 2. cap. 1. regula prima.

Quartum.

Quartò Canon propriam Monachi professionem his verbis expressit: Visum est, Monachos quietem amplecti, & soli jejunio & orationi vacare, in quibus ordinati sunt, vel juxta Dionysium, *in quibus renunciaverunt sæculo*, aut secundum Isidorum, *semel Deo se devoverunt*, locis fortiter perseverantes. Unde Eutyches volens se ostendere verum Monachum, ait ad S. Flaviani Legatos, se vivere in Monasterio, *quasi in sepulchro*. Et ad Romanam Ecclesiam, quæ Eugenium III, ex Monacho ad Papatum evexerat, exclamat S. Bernardus Ep. 136. *Parcat vobis Deus, quid fecistis? SEPULTUM hominem revocastis ad homines, fugientem curas & turbas curis denuo implicuistis, & turbis.* „ Monachus est, ait “ Christianus Lupus ad hunc Canonem, pœni- “ tentis species, cujus unicum munus est pecca- “ ta sua plangere & purgare, quod fit potissi- “ mum jejunio & oratione. “

Quintum.

Quintò, mandat, ne Ecclesiasticis aut sæcularibus negotiis se ingerant vel communicent; addit Dionysius: *Vel in aliquo sint molesti.* Hinc collige, Monachos de quibus in Canone non fuisse Clericos, aut functionibus Ecclesiasticis occupatos, sed de ordine laicorum: Unde ad Rusticum Monachum scribit S. Hieronymus: *Si te Clericatus titillat desiderium, ita age & vive in Monasterio, ut Clericus esse merearis.* „ Desi- “ derium & ambitum illum, ait Lupus, esse mo- “ nachismi pestem, Patres passim affirmant. “

Monachi functiones hierarchicas sine licentia Episcopi facere non possunt.

Addit Canon: *Nisi quandoque à civitatis Episcopo eis permissum fuerit;* velut legit Isidorus: *Nisi forte jubeantur, propter urgentes necessitates, ab ipsius civitatis Episcopo.*

Supponit ergo Canon, Monachum utpote è sorte laicorum, functionibus Ecclesiasticis non posse communicare, nisi vocante & permittente Episcopo.

In prædictis functionibus debent Episcopo subesse.

Et sane ni hæc regula servetur, Monachique ad Clerum assumpti in functionibus Ecclesiasticis seu hierarchicis Episcopo subjiciantur, tota penitus hierarchia divina ordinatione instituta evertitur.

Quapropter quæcunque à Romanis Pontificibus contra hunc Canonem Monachis concessa fuerit à subjectione Episcoporum exemptio, ea nunquam ex mente Pontificum functiones hierarchicas seu Clericales comprehendit, sed solam disciplinam Monachalem spectavit: sive Monachos ut Monachos exemit; non vero ut Clericos, sive ad aliam plane disparatam conditionem translatos; uti latius in citato Opusculo ostendi.

At quia difficile fuit, exemptiones illas intra legitimos limites concludere; hinc altæ illæ & frequentes Patrum de illis exemptionibus querelæ, tanquam ordinis Ecclesiastici eversivis, & plurimorum scandalorum, & turbarum in Ecclesia occasionibus. Et quidem privilegia & exemptiones, quæ variis titulis plerisque conceduntur, hodie perturbationem in Episcoporum jurisdictione excitare, & exceptis laxioris vitæ occasionem præbere agnovit Synodus Tridentina *Sess.* 24. *c.* 11. *de reform.*

Unde ad quendam Episcopum scribit S. Franciscus Salesius *lib.* 1. *Epist.* 30. „ In hoc maximam “ esse Dei gloriam, quod ordo Episcopalis agno- “ scitur qualis est: Quodque muscus *ille exem-* “ *ptionum* ab Ecclesiæ arbore sit avulsus, in qua “ tantum mali fecit. “ Plura hujusmodi vide in Epilogo jam citati *repaguli;* in quo una referuntur decem regulæ in materia exemptionum à Canonistis communiter probatæ: quæ ni observentur contra mentem Pontificum innumera ex iis exemptionibus nata sunt in Ecclesiam & re-

gimen

gimen Episcopale incommoda, & turbationes oriri.

Sextum.

Sextò, vocat Canon, servos sine Domini licentia ad Monasterium recipi, ne nomen Domini blasphemetur. Causam reddidit Gelasius Papa Epistola 9. *Ne per Christiani nominis institutum aut aliena pervadi, aut publica videatur disciplina subverti.* Grat. *dist.* 54. *Can.* 12.

Septimum.

Denique iojungit Episcopis eam, quam par est, Monasteriorum curam gerere. „Curabit Episcopus, ait Zonaras, ut operosis negotiorum curis ac molestiis soluti, tranquillam & quietam vitam agant, ea solum unde fructus animo existat, meditantes.

Transmigrationes Clericorum improbantur.

Canon V. „De Episcopis, vel Clericis, qui à civitate in civitatem transeunt, placuit eos qui editi sunt à Sanctis Patribus Canones, vires obtinere.

Nullis unquam repagulis sisti potuit; & utinam vel hodie non continuò augeretur transmigratio Episcoporum, Pastorum aliorumque Ecclesiasticorum de una ad aliam Ecclesiam, quo vel major proventuum copia, aut sæcularis honor allicit; hinc toties Canones eum ambitum & avaritiam damnantes renovari oportuit.

Nullus absolute ordinari potest.

Canon VI. „Nullum absolute ordinari, nec Presbyterum, nec Diaconum, nec omnino aliquem eorum qui sunt in ordine Ecclesiastico, nisi specialiter in Ecclesia civitatis, vel pagi, vel Martyrio, vel Monasterio is qui ordinatur, designetur. Eos autem qui absolute ordinantur, decrevit S. Synodus irritam & invalidam habere ejusmodi manuum impositionem, & nusquam exercere ac operari posse, ad ejus qui ordinavit injuriam.

Quid absolute ordinari.

Quid sit *absolute* ordinari, ipse Canon satis indicat; in quo *absolute* ordinari dicuntur, qui, cum ordinantur, certo loco sive Ecclesiæ non applicantur, ubi munus Ordini annexum obeant; & cui tanquam Clericus serviat.

Quid Martyrium.

Martyrium, de quo in Canone, est ædes sacra Deo sub Martyrum nomine dicata. Vide Glossarium de Fresne verbo, *Martyrium*. Itaque permittit Canon, ut quis ordinetur Presbyter, qui hujusmodi ædi sacræ sive Martyrio præficiatur, ibique functionibus Ecclesiasticis incumbat.

Quid ad Monasterium ordinari.

In Monasterio etiam aliquem ordinari permittit Canon: id est, ordinari in eum finem, ut alicui Monasterio serviat, ibique functiones Ecclesiasticas obeat. Cum enim primis sæculis Monachi essent laici, unus eis dabatur Presbyter, qui Missarum solemnia, aliaque Sacerdotalia iis impenderet. Ita in sua Regula & Epistolis S. Augustinus non semel distinguit Monasterii Præpositum, & Monasterii Presbyterum, dicens hunc esse majoris authoritatis. Et S. Gregorius *lib.* 1. *Epist.* 41. scribit Episcopo Panormitano, ut ad postulationem Abbatis Monasterii S. Hermæ ordinet Presbyterum ad Missarum solemnia in Monasterio celebranda „eum, qui ad ministerium de eadem Congregatione electus fuerit, cujus vita, mores & actio tanto ministerio possit convenire ..... quatenus nec ille de Monasterio suo hac pro causa regredi, nec extraneum sibi ad peragendum sacrum opus cogatur adducere.

Ad hæc S. Gregorii verba reflectens vir eruditus Petrus Gussanvillæus in Notis, ait: „Aut nulli, aut pauci erant in Monasteriis Presbyteri. Extraneum sæpe adducebant, qui coram illis Sacrum faceret. Hunc qui cum nostro morem contulerit, mirabitur: nam in unoquoque Monasterio tot fere sunt Presbyteri, quot Monachi; imo jam nonnullis Sacerdotium est ita necessarium, ut ætatem legitimam præveniant, & ante 24. annum ordinentur.

Itaque ex mente Canonis, ordinari in Monasterio, sive ad Monasterium, est ordinari eum in finem, ut Presbyter sit Monasterii, ibique suis functionibus occupetur.

Hunc Canonem expresse renovavit Synodus Tridentina *sess.* 23. *cap.* 16. *de reformat.* neminem ordinari permittens, „qui illi Ecclesiæ, aut pio loco, pro cujus necessitate aut utilitate assumitur, non adscribatur, ubi suis fungatur muneribus, nec incertis vagetur sedibus."

Ex errore Gratiani exortus titulus patrimonii.

Quot hodie ex neglectu hujus saluberrimi Decreti oriantur scandala ab otiosis & vagis Sacerdotibus, & quantum ipsius Sacerdotii villpendium, proh dolor, notius est, quam ut hic pluribus exponatur.

Refert præsentem Canonem Grat. *dist.* 70. *Can.* 1. ubi pro *pagi*, legitur *possessionis*, quo factum est ut contra mentem Canonis & illius temporis disciplinam creditum sit, aliquem posse ordinari ad titulum *possessionis* sive *patrimonii*, uti expresse interpretatur Glossa ad citatum Canonem: Atque ita ex erronea lectione Gratiani sensim introductum esse titulum patrimonii, plures notarunt, ut videre licet apud Franciscum Florentem in Commentario ad *cap.* 2. *de Præbendis.*

An ordinationes contra Canonem factæ, fuerint irritæ.

Quod in fine Canonis decernitur; eos qui *absolute* ordinantur, irritam ac invalidam habere hujusmodi manuum impositionem, mirum videri quidem posset illis, qui hodiernam Ecclesiæ disciplinam, quæ hujusmodi Ordinationes, tametsi illicitas pro validis agnoscit: & communem quoque modernorum Canonistarum persuasionem quasi validitas Ordinationis solum dependeat à forma & materia à Christo institutis, unice considerant; at non illis, qui cum Morino ex Veterum Canonistarum & Theologorum sententia sciunt, „quædam esse Ecclesiasticæ institutionis, quæ licet mutari possint, & pro temporum & regionum varietate aliter atque aliter observari, tanti tamen sunt momenti quandiu ab Ecclesia revocata aut abrogata non sunt, ut eorum omissio Ordinationem reddat non modo inhonestam & illicitam, sed etiam irritam & nullam, omnique effectu & gratia cassam." Hæc Morinus de SS. Ordinat. *Exercitat.* 5. *cap.* 2. ibique ex antiquis Scholasticis ostendens, Ordinationes uno tempore & loco invalidas & irritas, alio tempore aut loco posse esse validas; ideoque ex Ecclesiæ dispositione dependere.

Error Glossæ.

Hoc non advertens Glossa, & eam secuti Recentiores, Canonibus vim inferentes, Ordinationem *irritam*, *invalidam*, vel ut legit Gratianus, *vacuam*, intelligunt *quoad executionem*; sive quod illicita, sed non invalida esset Ordinis sic suscepti executio.

Nec Clerici, nec Monachi à sua professione recedere possunt.

Canon VII. „Eos qui in Clero semel ordinati, & itidem Monachos, statuimus nec ad militarem expeditionem, nec ad sæcularem dignitatem posse venire. Qui autem hoc audent, & non pœnitentia ducti ad id revertuntur, quod propter Deum prius elegerant, anathematizari."

Clerici omnes ex mente Patrum Clericali vitæ perpetuo astricti.

Pro intellectu Canonis observandum, Patres jampridem existimasse, per professionem Clericalem in cujuscunque Ordinis etiam minoris susceptione, aliquem vitæ & professioni Clericali ita adstringi, ut sine quadam Apostasia non liceret ad vitæ sæcularis exercitia professioni Clericali opposita transire; licet ad statum Matrimonialem, tanquam Clericatui haud repugnantem transire non esset interdictum.

Unde circa tempora hujus Synodi decrevit Synodus Turonensis Canone V. „Si quis Clericus, relicto officii sui ordine, laicam voluerit agere vitam, vel se militiæ tradiderit, excommunicationis pœna feriatur."

Et multis hanc disciplinam in suis Novellis, præsertim *Novella* 123. *cap.* 15. inculcat Justinianus Imperator. Rationem illius reddit S. Ambrosius *Epist.* 17. „Quid enim, ait, stultius, quam relictis cœlestibus ad terrena intendisse, & posthabitis perpetuis, elegisse ea, quæ caduca sunt, & fragilia?" Et nonnullis interjectis: Tu, quicunque in Clero es Domini, portio ejus & possessio, noli recedere de Domini possessione.

Constans ergo erat Patrum sententia, quod qui semel vitam elegisset Clericalem, eam deserere, & ad exercitia vitæ sæcularis eidem opposita trans-

ipse non posset; quod & Canonis hujus verba innuunt: *Qui autem hæc audent, & non pœnitentia ducti ad id reverterunt, quod propter Deum prius elegerunt*, anathematizari.

Hac disciplina, & opinione supposita, nihil mirum si Clero semel adscriptos, non secus ac Monachos vetet Canon ad *militarem expeditionem, vel secularem dignitatem transire*: cum semper reputatum fuerit; expeditionem militarem sic sæculares dignitates non minus professioni Clericali, quam Monasticæ opponi.

Porro hanc disciplinam etiam usque ad seculum 13. vigiusse ostendit Thomassinus de Discipl. Eccles. p. 4. lib. 2. cap. 5., una observans, nec hodie ad Clerum quemquam esse assumendum, ni probabilis sit conjectura, illum eo animo accedere, ut perpetuo Ecclesiæ & Deo in hoc vitæ genere inserviat.

Prochotrophiis domibus, & Monasteriis, ac Martyriis subjecti Episcopo.

Canon VIII. „Clerici Prochotrophiorum, „Monasteriorum & Templorum Martyrum sub „potestate Episcoporum qui sunt in unaquaque „civitate, ex SS. Patrum traditione, permaneant, & non per arrogantiam se a proprio „Episcopo, imperium ejus detrectantes, subducant. Qui hanc autem Constitutionem evertere ausi fuerint: si sint quidem Clerici, Canonum pœnis subjiciantur; si autem Monachi vel laici sint, excommunicentur.“ Gratian. *dist.* 18. *Can.* 10.

„Sunt *Procheja*, inquit Zonaras, domus, „quæ pauperibus sustentandis curandisve destinatæ sunt, quales eæ videlicet, in quas aut „pupilli, aut alii ætate variisque morborum generibus confecti homines recipi & ali solent. „Ne vero homines illi inscium, aut ætate confecti divinis Officiis frustrarentur, curæ fuit Fundatoribus, „& in eis ædiculas excitare,“ ait „Zonaras, & divinis laudibus persolvendis Clericos constituere, ut ad eas auscultandas tota illa qualiscunque familia non difficile convenirer.“

Clerici etiam Martyriorum subjecti Episcopo.

Eos igitur Clericos, quique & in Martyriis, templis scilicet Martyrum nomini dicatis, uti & Monasteriorum Clericos, suæ quenque regionis Episcopo vult esse subjectos; sive, ut ait Canon, *in potestate Episcoporum, qui sunt in unaquaque civitate, ex* SANCTORUM PATRUM TRADITIONE *permaneant*: atque hinc constat, Patres hic nihil novi constituisse, sed quod ex Patrum traditione acceperant, confirmasse.

Et sane, sicuti subordinatio Hierarchica ex Episcopis, Presbyteris & aliis inferioribus ministris consistens, ex traditione Apostolica habetur: ita & eidem traditioni adscribendum, quod Clerici, in his quæ functiones Hierarchicas spectant, Episcopo tanquam Hierarchiæ Capiti subjiciantur; cum manifestum sit, sine illa subordinatione Hierarchiam consistere non posse.

Hinc rursus patet, Monachos ad Clericatum assumptos, in his quæ Clericatum concernunt, arctius Episcopo subjici, quam Monachos consideratos ut Monachos, & quoad disciplinam more Monastico. Nec enim sub ea consideratione proprie ad Hierarchiam pertinent, sed de sorte laicorum sunt, ex quo ulterius conficitur exemptionem Monachis indultam nequaquam trahi posse ad Monachos ut Clericos, aut functiones Hierarchicas exercentes; ut latius ostendi in citato repagulo, ibidem una ostendens, ex non exacta hujus regulæ custodia contra mentem Pontificum, summam in Ecclesia, occasione exemptionum, ortam confusionem.

Clerici quo judicium contra Episcopum, aut Metropolitanum instituendum.

Canon IX. „Si quis Clericus habet cum Clerico litem aut negotium, proprium Episcopum „ne relinquat, & ad secularia judicia ne excurrat, sed causam prius apud proprium Episcopum agat, vel de Episcopi sententia apud eos, „quos utraque pars elegerit, judicium agitetur. „Si quis autem præter hæc fecerit, Canonicis „pœnis subjiciatur, Si Clericus autem cum proprio Episcopo, vel etiam alio Episcopo negotium aut litem habeat, à Provinciæ Synodo „judicetur. Si autem cum ipsius Provinciæ Metropolitano Episcopus vel Clericus controversiam habeat, Diœcesis Exarchum adeat vel „Imperialis Urbis Constantinopolis Thronum, „& apud eum litiget.“

Canonem refert Grat. *dist.* 11. q. 1. *Can.* 47. item Raymundus partem illius, eamque truncatam refert *in cap.* 14. *De foro competenti.*

Quid Exarchus.

Canon per se planus est; hoc unum notandum, per *Exarchum* hic intelligi eum, qui pluribus Provinciis Ecclesiasticis, (qui districtus olim *Diœcesis* dicebatur) præest. Hoc sensu in Concilio Antiocheno, cujus Acta in hoc Concilio Act. 14. recitata sunt; dixit Stephanus Episcopus, Athanasium Episcopum Petræ ab *Exarcho* Orientalis Diœcesis evocatum non fuisse.

Interdum autem eos, qui hic *Exarchi* vocantur, dicti fuere *Primates*; unde & Dionysius pro *Exarchum*, legit *Primatem Diœcesis*: uti & Isidorus.

Pluralitas Beneficiorum damnata.

Canon X. „Non licere Clericos in duarum „civitatum Ecclesiis eodem tempore in Catalogum referri, & in ea in qua in principio ordinatus est, & in ea ad quam tanquam ad majorem confugit; propter magnæ gloriæ cupiditatem: eos autem qui hoc faciunt, propriæ Ecclesiæ restitui, in qua ab initio ordinati sunt, „ut illic solum ministrent: sed si jam quispiam „ex alia in aliam Ecclesiam translatus est, nihil prioris Ecclesiæ, vel eorum quæ sub eo sunt „Martyriorum, vel Prochotrophiorum, vel Xenodochiorum rebus communicare; eos autem „qui ausi fuerint post magnæ hujus & universalis Synodi Definitionem aliquid eorum, quæ „sunt prohibita, facere, statuit sancta Synodus „eos proprio gradu excidere.“

Nota distinctio Beneficiorum compatibilium & incompatibilium distinctio.

Juxta modernam Ecclesiæ disciplinam Clerici, per institutionem & possessionem Beneficiorum Ecclesiis illis, in quibus Beneficia fundata sunt, adscribuntur; quapropter dum quis duo Beneficia in duabus Ecclesiis obtinet, in duabus Ecclesiis eodem tempore censetur adscriptus, sive in Catalogum Clericorum duarum Ecclesiarum relatus, contra hujus Canonis Sanctionem.

Hinc nulli dubium est, quin hic Canon pluralitatem Beneficiorum absolute, idque sub gravissimis pœnis condemnet; & sine ulla Beneficia compatibilia inter & incompatibilia distinctione, quæ multis post seculis demum exorta fuit. Vide notata ad Canonem 15. Concilii VII.

Pensiones ex causa resignationis & permutationis improbata.

Ulterius, dum sub iisdem pœnis mandat, ut ex legitima causa de una ad aliam Ecclesiam translatus, prioris Ecclesiæ rebus in nullo communicet, evidenter reprobat pensiones hodiernas ex causa permutationis, sive resignationis; quasi sola Beneficii alicujus per tempus aliquod possessio causa esset sufficiens, ut in ejus vel resignatione, aut permutatione pensio retineretur: de quo fusius egi in Tractatu *De Simonia & Pensionibus p.* 2. *cap.* 4. & 5.

Quibus tradendæ pacificæ, & quibus commendatitiæ.

Canon XI. „Omnes pauperes, & qui auxilio indigent, cum examinatione, cum Epistolis seu pacificis Ecclesiasticis solis viam ingredi statuimus, & non cum commendatitiis; „quoniam litteras commendatitias iis solis personis, quæ sunt suspectæ, præberi oportet.“

Alia Canonis lectio.

Dionysius verba finalia ita legit: *Propterea quod litteras commendatitias* HONORATIORIBUS *tantummodo personis præstari conveniat*. Isidorus pro *honoratioribus* legit, *qui in opere sunt clariores*. Ab his non discordat vetus Codex Romanus à Quenellio editus, pro *honoratioribus* legens, *quæ bonæ opinionis esse videntur*.

Latinorum lectio reddit sensum magis perspicuum & rationi conformiorem.

Hæc Latinorum lectio sat luculenter sensum Canonis exhibet, si modo quid *pacificæ*, & quid *commendatitiæ* litteræ comprehenderent, intelligamus.

Quid pacificæ, & commendatitiæ.

Prioribus quidem duo comprehensa erant: illos nimirum, qui eas adferebant, revera *pauperes* esse, & *dignos* quibus eleemosynæ darentur. Hinc priorem hujus Canonis partem ita interpretatus est Josephus Ægyptius: *De omnibus pauperibus, qui eleemosynas rogant, mandamus modo, ut*

Sensus Canonis.

tribuantur iis Ecclesiis, cum inquisitum est in negotia eorum & quod illi digni sunt eleemosynis, & quod necessaria illis deficiant. Possessoribus vero, scilicet *Commendatitiis*, non comprehendebantur duntaxat, ut hi muniti, communionis, sive *pacis & hospitalitatis* jure, sive *necessariis alimentis* gauderent; sed insuper, ut cum aliquo honore, & *lautius* ac dignius reciperentur, ut proinde mirum non sit, has non omnibus indifferenter pauperibus, sed *honoratioribus* duntaxat concessi; uti recte observat Vir eruditus Albaspinæus in notis ad hunc Canonem: ibidem ostendens, Latinorum lectionem Græcorum lectioni præferendam; sensumque, quem Græci Canoni juxta suam lectionem affingunt, nullatenus cum verbis Canonis consistere.

Pacificæ non dandæ, nisi prævio examine.

Hoc in præsenti notandum Epistolas *pacificas* sive communicatorias pauperibus non esse concedendas nisi *cum examinatione*; utrum nimirum tales sint, qui eleemosynis digni sint: si enim & hodie persuasum esset, litteras similes non dari, nisi hujusmodi examine præcedente, non dubium, quin amplius illis quam solet, deferretur, & opera charitatis afferentibus securius & largius exhiberentur.

Qua ratione Metropoles Ecclesiasticæ formentur ad normam civilium.

Canon XII. „ Pervenit ad nos, quod quidam, contra præter ritus Ecclesiasticos ad Potentatus accessissent, per Pragmaticas unam Provinciam in duas diviserunt; ut ex hoc essent duo Metropolitani in eadem Provincia. Statuit ergo S. Synodus, ne Episcopus deinceps tale quid audeat; quoniam is qui hoc aggreditur, à suo gradu excidit. Quæcunque autem civitates per litteras Imperatorias Metropolis nomine honoratæ sunt, solo honore fruantur; & qui ejus Ecclesiam administrat Episcopus, servato scilicet veræ Metropoli suo jure. “ Grat. *Dist.* 101, *Canon.* 2. sed omissa postrema Canonis parte.

Ut hic Canon intelligatur, sciendum, Ecclesiam in Imperio natam & crescentem, regimen suum externum ad Imperii regimen, quantum possibile fuit, ordinasse. Unde civitates, quæ secundum Reipublicæ distinctionem erant *Metropoles*, etiam in Hierarchia Ecclesiastica voluit esse *Metropoles*; Episcoposque qui is præerant, *Metropolitanos*; ut ex Canone XI. Antiocheno aliisque perspicuum est.

„ Hinc divisa per Principem Provincia, ait „ Lupus, quomodo duos Præsules seu civiles „ Rectores, ita duos accipiebat Episcopos Me- „ tropolitas.

Interdum civitas erigebatur in Metropolim sine vera Provinciarum divisione.

Contingebat vero ut Episcopi dignitatem & honorem Metropolitæ appetentes, ab Imperatore impetrarent, civitatem suam citra realem & veram Provinciarum divisionem, quasi nominetenus in Metropolim erigi; atque ita suam Cathedram in Metropoliticam,

Exemplum istius disciplinæ.

Exemplum tempore hujus Synodi occurrebat in Eustachio Berytensi, ad cujus preces Theodosius Imperator civitatem Berytensem in Metropolim Ecclesiasticam erexerat citra veram Provinciarum divisionem; adversus quam erectionem supplicavit Photius Tyriorum Metropolita, cui Berytensis Ecclesia subjecta fuerat, Marciano Imperatori; qui causam Synodo Chalcedonensi commisit, eaque Actione IV. discussa & terminata fuit. Et quidem Judicibus rogantibus, *an è Patrum regulis, an è sacris Principum Pragmaticis hæc causa esset examinanda*, respondit Synodus: *contra regulas nihil Pragmaticum valere*. Et rursus Judicibus petentibus, *num liceat è sacro Pragmatico aliena Ecclesiæ jura ab aliis Episcopis averti*, denuo respondit Synodus: *Non licet hoc, est præter regulas*. Et infra: *Unum juxta regulas SS. Patrum volumus esse Metropolitam; petimus, ut regulæ SS. Patrum teneant*.

Post hæc Atticus Nicopolitanus Episcopus dixit: „ Trecentorum decem & octo regula *unum* „ vult *Metropolitam* in quavis Provincia esse Epi- „ scopum, & supplicamus, ut etiam nunc *virtus* „ *regularum in omnium & omnes Provincias valeat*; cessantibus *omnibus Pragmaticis*, quæ ex “ concussatione & ambitione fiunt, quæque evertunt ea, quæ spiritualiter, & secundum Deum “ à Sanctis Patribus sancita sunt. Magnificentissimi & gloriosissimi Judices dixerunt: Juxta “ regulas 318. Sanctorum Patrum & justam sententiam totius Sanctæ Synodi Photius Reverendissimus Episcopus Tyriorum Metropolis “ omnem potestatem ordinandi in universis civitatibus primæ Phœnices Provinciæ habebit. “ Eustathius vero Reverendissimus Episcopus à “ facto Pragmatico typo nihil amplius sibi vindicet, quam reliqui Episcopi Provinciæ, & “ his consentiat sancta Synodus, e oceat. Sancta Synodus acclamavit; *hoc justum judicium*, “ *hoc Dei judicium, hæc justa sententia*. “

Occasio & sensus Canonis.

Ex his perspicuum est, qua occasione præsens Canon sit editus, quippe qui est illud ipsum Decretum in formam Canonis redactum; eo tamen temperamento, ut non tam Pragmaticas Principum, quibus Metropoles eriguntur, quam Episcopos has Pragmaticas importune & ex vanitate & fastu sollicitantes feriat; ut notat Lupus: ideoque nec sic ipsam Principis auctoritatem restringat, quin possit etiam citra Provinciarum divisionem civilem, Cathedram aliquam in Metropolim erigere; ita tamen ut *solo nomine & honore* perfruantur ita erectæ Metropoles, *servato scilicet veræ Metropoli suo jure*.

Honor Metropolitis datus, quis.

Hic honor præcipue consistebat in duobus. Primo, quod nomine *Metropolitæ* gauderent; secundo, quod in Synodo Provinciæ primum post Metropolitam locum ante omnes Comprovinciales, licet consecratione anteriores, obtinerent.

Clerici sine commendatitiis non admittendi. Sensus Canonis.

Canon XIII. „ Extraneos Clericos & ignotos “ in alia civitate sine proprii Episcopi commendatitiis litteris nusquam ullo modo ministrare. “

Gratianus *dist.* 71. *cap.* 7. legit, *extraneo Clerico, & Lectori*, at, ut recte notat Cujacius ad *cap.* 5. *X. de Clericis non resid.* legendum ex Græco, *ignoto*: quod & sensum Canonis clariorem reddit; hunc nimirum, Clericum extraneum & ignotum non esse ad ullum Ecclesiasticum officium admittendum, nisi litteras commendatitias à suo Episcopo habeat; quod & aliis Canonibus frequenter statutum fuit, ne alii Clerici immorigeri, & in suis Ecclesiis à functionibus exclusi, in ministeria Ecclesiastica furtim irrepant.

Renovatus in Synodo Tridentina.

Canonem hunc, eoque contentam disciplinam renovat Synodus Tridentina, præcipiens Episcopis; ut „ singuli in suis Diœcesibus interdicant, “ ne cui vago & ignoto Sacerdoti Missas celebrare liceat. “ In Decreto *de obs. & evit. in celebrat. Missæ*. Et expressius *Sess.* 23. *cap.* 16. *de reformat.* „ Nullus præterea Clericus peregrinus, “ inquit, sine commendatitiis sui Ordinarii litteris ab ullo Episcopo ad divina celebranda “ & Sacramenta administranda admittatur. “

Qua ratione Synodi Belgicæ Decreta hæc inculcaverint, sæpiusque innovaverint, quidque in his litteris hodie desideretur, latius deducam in Jure Ecclesiastico *p.* 2. *tit. de Sacrificio Missæ*.

Clerici in minoribus constituti quas in uxores accipere nequeant.

Canon XIV. „ Quoniam in nonnullis Provin- “ ciis concessum est Lectoribus & Cantoribus “ uxores ducere, decrevit Sancta Synodus, nulli “ eorum licere diversæ à recta opinionis uxorem “ ducere, eos autem qui ex ejusmodi matrimo- “ nio liberos susceperint; si eos quidem baptiza- “ re apud Hæreticos prævenerint, ad Catholicæ “ Ecclesiæ communionem adducere; si autem non “ baptizaverint, non posse eos apud Hæreticos “ baptizare. Sed neque Hæretico, vel Pagano, “ vel Judæo, matrimonio conjungere, nisi utique “ persona quæ orthodoxæ conjungitur, sed ad orthodoxam fidem convertendam spondeat. Si quis “ autem hoc Sanctæ Synodi Decretum transgressus fuerit, Canonicis pœnis subjiciatur. “

Primam duntaxat Canonis partem refert Gratianus *dist.* 32. *Can.* 11. Canon satis innuit, in quibusdam Provinciis tempore hujus Synodi prohibitas fuisse nuptias Lectoribus, & Cantoribus: ut proinde mirum non sit, si Ecclesia Latina

hodie

hodie à quibusdam continentiam exigat, à quibus Orientalis non requirit.

Sensus Canonis.

Quod in Canone dicitur, eos qui alterius sectæ uxorem duxerant, & ex eo matrimonio liberos susceptos ab Hæreticis baptizari permiserant, debere ad Catholicæ Ecclesiæ communionem adducere, id ita intelligi oportet, ut „ si vel „ Sancto Chrismate solum inungantur, ait Zo- „ naras, si ab Hæreticis recepto ab Ecclesia mo- „ re baptizati sint; vel si alieno ab Ecclesiasti- „ ca consuetudine damnatoque ritu initiati, sa- „ lutaribus undis iterum repetito Baptismo ex- „ pientur.

Canon XV. „ Diaconissam non esse mulierem „ ordinandam ante annum quadragesimum, & „ eam cum accurata examinatione. Si autem „ postquam ordinatione suscepta in ministerio „ aliquo tempore permansit, seipsam matrimo- „ nio tradiderit, Dei gratiæ injuriam faciens, „ ea una cum illo, qui ei conjunctus est, ana- „ thematizetur. “ Grat. 37. q. 1. Can. 23.

De Ordinatione Diaconissæ.

Diaconissas per manuum impositionem eodem pene ritu, quo Diaconi, præsertim in Oriente, ordinatas fuisse ex antiquis Græcorum Ritualibus probat Morinus de SS. Ordinat. p. 3. *Exercit.* 10. *cap.* 1. præmonetque, „ hæc videri posse „ communem Theologorum sententiam everte- „ re, quæ negat ordinationem ullam mulieribus „ competere posse: Verum, ait Morinus, non „ existimant Græci illa cæremoniarum commu- „ nicatione ullam mulieribus proprie dictam „ *χειροτονίαν* infundi, ut disertissime statuit S. „ Epiphanius hæresi 79. *Quanquam Diaconissa-* „ *rum in Ecclesia ordo sit, non tamen ad Sacer-* „ *dotii functionem, aut ullam hujusmodi admini-* „ *strationem institutus est, sed ut muliebris sexus* „ *honestati consulatur.* Or. Nec opinor Theolo- „ gos aliquos ita severos fore, ut mulieres abdi- „ care velint omni in Ecclesia erga alias mulie- „ res ministerio, & sacra aliqua ad illud susci- „ piendum & conferendum cæremoniali inaugu- „ ratione. “ Hæc Morinus; qui multis probat antiquitus Diaconissas per manus impositionem fuisse ordinatas; cui Canon favet, præsertim apud Dionysium, qui legit: *Si vera suscipiens* MANUS IMPOSITIONEM; At Canonem Nicenum 19. ad hunc Ordinem à Morino male adduci monui ad dictum Canonem; neque tempore Synodi Nicænæ Clero adhuc fuisse annumeratas. Diaconissarum officium idem pene erat circa mulieres, quod Diaconorum circa viros; uti ex antiquis monumentis ostendit Morinus loco citato *c.* 3. monetque, quod tota illa disciplina in Diaconissis, & ipsæ Diaconissæ, ab hinc annis quingentis, & amplius abolitæ sint & extinctæ in utraque Ecclesia Græca & Latina.

Quæ ratione hodie devotæ mulieres officium Diaconissarum subire queant.

Porro cum inter officia harum mulierum numeretur apto & sano sermone docere imperitas & rusticas mulieres, ut tempore quo baptizandæ sunt baptizatori interrogatæ respondeant, & qualiter accepto Baptismate vivant, *Syn. Carthag. IV. Can.* 12. indubie mulieres illæ, quæ hodie pauperes puellas aut imperitas mulieres diebus Dominicis aut festis privatim instruunt, licet Diaconissarum ordinationem non recipiant, officium tamen earum à Patribus laudatum æmulantes, earum etiam mercedem consequentur.

Virgo Deo dicata nuptias contrahere non potest.

Canon XVI. „ Virginem, quæ se Domino Deo „ dedicavit, similiter & Monachos non licere „ matrimonio conjungi. Sin autem hoc fecisse „ inventi fuerint, sint excommunicati. Osten- „ dendæ autem in eos humanitatis auctoritatem „ habere statuimus Episcopum ejus loci.

Gratianus 72. *q.* 1. *Can.* 22. ex versione Isidori; & eundem ibidem ex versione Dionysii *Can.* 12. retulerat sub nomine Synodi Triburiensis, uti notat Correctio Romana.

Termini Dioecesium spatio 30. annorum præscribuntur.

Canon XVII. „ Quæ sunt in unaquaque Pro- „ vincia, rurales vicinasque Parochias, firmas „ & inconcussas manere apud eos, qui illas te- „ nent Episcopos: & maxime si 30. annorum „ tempore eas sine vi detinentes administrave- rint. Si autem intra 30. annos fuit aliqua vel “ fuerit de iis controversia, licere iis qui inju- “ riam sibi fieri dicunt, de iis litem movere “ apud Synodum Provinciæ. Si quis autem in- “ juria afficiatur à proprio Metropolitano, apud “ Exarchum Dioecesis, vel Constantinopolita- “ nam Sedem litiget, sicut prius dictum est. “ Sin autem etiam civitas aliqua ab Imperato- “ ria auctoritate innovata fuerit, civiles & pu- “ blicas formas Ecclesiasticarum quoque Paro- “ chiarum ordo consequatur. Grat. 19. q. 3. *Can.* 1. “

Civitas à Principe in Metropolim erecta privilegia etiam Ecclesiastica consequitur.

Postrema pars Canonis, ait Lupus, „ confir- “ mat antiquam Principis potestatem, qua ca- “ strum aut villa ab ipso in civitatum erecta sta- “ tim consequitur non tantum civilia privilegia, “ sed & Ecclesiastica, quorum principale est Ca- “ thedra & Clerus Episcopalis.... Atque ita fa- “ cta per Principem nova civitas habet Episco- “ pum, isque non viciniorem, à cujus Throno “ divulsus est, Episcopum habebit in Metropo- “ litam, sed illum, qui, secundum laudatos “ Canones, est vetus & antiquus Metropolita “ istius Provinciæ; “ Una hic rursus confirmatur, quod ad Canonem 12. annotatum est, distributionem Dioecesium, & Provinciarum Ecclesiasticarum factam & mutatam fuisse secundum civilem earundem distinctionem; repeti quoque ex ibi annotatis poterit, quid sint *Exarchi* in Canone; reliqua autem Canonis perspicua sunt.

Conjurationes & phratria prohibita.

Canon XVIII. „ Conjurationis vel sodalita- “ tis crimen, ab externis etiam legibus est omni- “ no prohibitum: multo magis hoc autem in “ Dei Ecclesia fieri prohibere oportet. Si qui “ ergo Clerici vel Monachi inventi fuerint, vel “ se jactantes, vel sodalitates comparantes, vel “ aliquid struentes ac molientes adversus Epi- “ scopos ac Clericos, proprio gradu omnino ex- “ cidant. “ Grat. 11. q. 1. *Can.* 21.

Quid conjuratio.

„ Conjuratio est, ait Zonaras, cum adver- “ sus aliquos inito consilio, nunquam se quie- “ turos donec cogitata perfecerint, mutuo se “ invicem jurejurando complures obligavere. “

Quid Sodalitas seu phratria.

Sodalitas, sive ut Græce sonat, & legit Isidorus, *phratria*, „ conventiculum est, ait “ Zonaras, & ad maleficia suscipienda quorun- “ dam consensio. “

His prænotatis, perspicuus est Canonis sensus, satisque apparet, pœnam crimine non esse justo graviorem.

Synodorum celebratio.

Canon XIX. „ Pervenit ad aures nostras, “ quod in Provinciis, Canonibus constitutæ Epi- “ scoporum Synodi non fiant; & ex eo multa “ Ecclesiastica negliguntur, quæ correctione in- “ digent. Statuit ergo Sancta Synodus secun- “ dum Sanctorum Patrum Canones, ut bis in “ anno eundem in locum conveniant uniuscu- “ jusque Provinciæ Episcopi, ut Metropolita- “ nus melius esse perspexerit, & singula emer- “ gentia corrigant: Episcopi autem qui non con- “ veniunt, si in eadem Metropoli versentur, “ atque adeo sani sint & ab omni inexcusabi- “ li & necessario negotio liberi, fraterne repre- “ hendantur. “ Grat. *dist.* 18. *Can.* 6. Est innovatio Canonis V. Nicæni, cujus annotata repete.

Clericus in Ecclesia, cui semel est redditus, manere debet.

Can. XX. „ Clericos in Ecclesiis ministerio “ fungentes quemadmodum jam statuimus, non “ licere in alia Civitatis Ecclesia ordinari: sed “ illa esse contentos, in qua ab initio ut mi- “ nistrarent digni habiti sunt: præter illos, “ qui amissa sua patria in aliam Ecclesiam ne- “ cessario transierunt. Si qui autem Episcopi “ post hoc Decretum, Clericum qui ad alium “ Episcopum pertinet, susceperint, placuit esse “ excommunicatos, eumque qui susceptus est, “ & eum qui suscepit, donec Clericus qui mi- “ gravit, in suam Ecclesiam redeat. “ Gratian. *dist.* 71. *Can.* 4.

Canon hic est tertium è tribus capitulis, quæ Marcianus Synodo sancienda proposuerat; Synodusque in eo faciendo nihil immutavit, aut addidit præter hæc verba, *quemadmodum jam statuimus*: quæ idcirco addita videntur, quia eadem

prius

prius Canone V. in genere constituta erant.

Canones non sunt editi in eadem Actione.

Vel ex hoc sufficienter patet quod supra monuimus, Canones hos non esse una eademque Actione editos: Imo admodum verisimile est, Canonem V. ante Actionem VI. cui Marcianus interfuit, & Capitulum hunc Canonem constituens, sanciendum Synodo proposuit, fuisse editum.

Ceterum de disciplina Canonis repete notata ad Canonem 15. & 16. Nicænum, & Canonem 1. & 2. Sardicensem.

Non quilibet ad accusationem Episcopi admittendi.

Can. XXI. „ Clericos vel Laicos, Episcopos „ aut Clericos accusantes, non indiscrimina„ tim, nec citra inquisitionem admittere ad ac„ cusationem, nisi eorum existimatio prius exa„ minata fuerit.

Gratianus 2. q. 7. *Canon.* 49. sed nonnihil à Græco recedens, ut notant Correctores Romani; qui & recte monent, quæ hoc Canone dicuntur copiose exponi in Concilio Constantinopolitano I. *Can.* 6. quem repete.

Res propriæ Episcopi a Clericis non auferendæ.

Canon XXII. „ Non licere Clericis, post mor„ tem proprii Episcopi, res, quæ ad ipsum per„ tinent, capere, quemadmodum & iis qui ad„ sumunt, prohibitum est: eos autem qui fa„ ciunt, de proprio gradu in periculum venire. Grat. 12. q. 1. *Can.* 43.

Alia Canonis lectio.

Pro illis verbis: *quemadmodum & iis, qui adsumunt*, in quibusdam legitur, *ut antiquis quoque Canonibus*, ut monet nota marginalis ad hunc Canonem ex versione Herveti. Eadem lectio est apud Dionysium, & apud Joannem Antiochenum in collectione Canonum *tit.* 4. Isidorus legit: *Sicut jam præcedentibus regulis statutum est*, quem sequitur Gratianus. Codex Romanus Quenellii habet: *Sicut & anterioribus Canonibus cautum est*.

Hæc lectio præferenda.

Hanc lectionem priori Herveti, quæ & apud Balsamonem extat, præferendam esse recte observat & probat Beveregius; una notans, hic respici ad Canonem 39. Apostolorum; quo solicite cavetur, ut post mortem Episcopi fiat provida discretio rerum spectantium ad Episcopum, & spectantium ad Ecclesiam; *nec Episcopus vel ejus cognati Ecclesiæ prætextu proscribantur, vel in convitia litesque incidant*; id est, ut Episcopo ejusque hæredibus res propriæ relinquantur: quod hoc Canone unice cautum esse perspicuum est.

Sensus Canonis.

Contra Monachos & Clericos turbas excitantes.

Can. XXIII. „ Pervenit ad aures sanctæ Sy„ nodi, quod Clerici quidam & Monachi, qui„ bus nihil à proprio Episcopo mandatum est, „ & sunt etiam ab ipso communione segregati, „ ad Imperatoriam Constantinopolis urbem se „ conferunt: & in ea diu morantur, turbas ex„ citantes, & Statum Ecclesiasticum perturban„ tes, aliquorum domos subvertunt. Statuit er„ go S. Synodus, ut ii prius à sanctissimæ Con„ stantinopolitanæ Ecclesiæ defensore admonean„ tur, ut imperatoria urbe excedant: si autem „ in iisdem negotiis impudenter perseverent, ut „ per proprium defensorem ejiciantur, & in „ propria loca revertantur.

Gratianus 16. *Can.* 17. sed quibusdam omissis sive in compendium contractis, uti notat Correctio Romana.

Perspicuus est Canon, & nullum particularem disciplinæ articulum exhibet. Ceterum de *Defensoribus* vide Canones 75. & 97. Africanos.

Monasteria de consensu Episcopi semel dicata, in usum profanum converti nequeunt.

Can. XXIV. „ Quæ semel voluntate Episco„ pi consecrata sunt Monasteria, perpetuo ma„ nere Monasteria, & res, quæ ad ea pertinent, „ servari, eaque non amplius fieri sæcularia ha„ bitacula. Eos autem, qui hoc fieri permit„ tunt Canonum pœnis subjici. " Gratian. 19. q. 13. *Can.* 4.

Hunc Canonem renovat Synodus VII. Oecumenica Canone 13. uti ibidem videbimus: hoc unum hic notant Græci, recte additum, *voluntate Episcopi*. „ Monasterium enim quodcun„ que, ait Zonaras, aut nulla Episcopi aucto„ ritate, aut consecratione legitima, instar fun„ damenti firmissimi præeunte excitatum, ne „ Monasterii quidem loco haberi placet.

De Metropolitanis Ordinationes Suffraganeorum negligentibus.

Can. XXV. „ Quoniam nonnulli Metropo„ litani, ut sæpe à nobis auditum est, & greges „ sibi commissos negligunt, & Episcoporum Or„ dinationes differunt, Sanctæ Synodo placuit, „ ut intra tres menses Episcoporum Ordinationes „ fiant, nisi inexorabilis utique necessitas effece„ rit, ut dilationis tempus prorogetur. Si autem „ hoc non fecerint, eos Ecclesiasticæ pœnæ sub„ jici. Viduæ vero Ecclesiæ redditum, apud Ec„ clesiæ Oeconomum salvum custodiri.

Distinctio inter hunc Canonem & Tridentinum Decretum, & distinctionis ratio.

Tempus Consecrationi seu Ordinationi Episcoporum hoc Canone præfixum, etiam servandum esse decrevit Synodus Tridentina *Sess.* 23. *cap.* 2. *De Reformat.* Attamen hæc inter Tridentinum Decretum, & Canonem nostrum intercedit differentia, „ uti recte notat Christianus Lupus, „ quod hic à cœpta vacatione Ecclesiæ; Tri den„ tinum vero Decretum à data per Dominum Pa„ pam confirmatione velit tres menses computari. „ Cum enim juxta pristinam disciplinam electio Episcopi fieret congregatis Comprovincialibus præsidente Metropolitano, cui & jus confirmandi & consecrandi competebat, omnia facile intra tres menses à die vacationis perfici poterant: at, devoluto jure confirmandi ad Sedem Apostolicam, vix possibile est, ut infra tres menses à die vacationis consecratio fiat: ideoque à die obtentæ confirmationis hoc tempus computari cœpit.

Postrema Canonis sententia à Synodo Tridentina renovata.

Similiter quod hic præcipitur, viduatæ Ecclesiæ redditum apud Ecclesiæ Oeconomum salvum custodiri: „ ita scilicet, ait Zonaras, ut quæ opus „ fuerint in Episcopatus necessarios usus erogaris, „ reliqua deinde, si qua forte superfuerint, sarta te„ cta conservent: " Hoc, inquam, à Synodo Tridentina renovatum est *Sess.* 24. *cap.* 16. *De Reformat.* & facile per 10. sæcula hæc constans fuit disciplina, ut redditus Ecclesiæ vacantis futuro Episcopo servarentur; at sæculo X. paulatim cœperunt Reges fructus vacantium Ecclesiarum sibi arrogare Jure quodam *Regaliæ*; de cujus Juris origine hic non est differendi locus.

Episcopus per Oeconomum res Ecclesiæ dispensare debet.

Can. XXVI. „ Quoniam in nonnullis Eccle„ siis, ut sæpe à nobis auditum est, Episcopi abs„ que Oeconomo tractant res Ecclesiasticas, pla„ cuit omnem Ecclesiam Episcopum habentem, „ ex proprio Clero Oeconomum habere, ut nec „ sine testibus sit Ecclesiæ ministratio, nec ideo „ res ejus dissipentur, & probrum ac dedecus Sa„ cerdotio inuratur. Si autem hoc non fecerit, „ eum divinis etiam Canonibus subjici.

Res Ecclesiæ primis sæculis dispensabat Episcopus.

Ex Canonibus Apostolorum & Antiochenis aliisque antiquis monumentis constat, primis ut minus tribus sæculis, omnes Ecclesiæ redditus, tam qui ex Fidelium oblationibus, quàm qui ex agrorum frugibus colligebantur, Episcoporum curæ & dispositioni creditos fuisse; ut ipsi ex iis sibi necessaria providerent, & quod superesset inter Clericos & pauperes distribuerent.

Occasio Oeconomatûs.

Cum autem hoc malevolis quibusdam traducendi Episcopos occasionem præberet; quasi non satis fideliter proventus Ecclesiasticos distribuerent, cautum fuit ab antiquis Patribus, & hoc Canone generaliter observari præceptum, ut non ipsi Episcopi, sed Oeconomi, iique non ex domesticis ipsius Episcopi, aut ejus propinquis, sed ex Clero ipsius Ecclesiæ eligendi, administrent.

Observatio Decreti Tridentini Episcopos à suspicione malæ administrationis eximet.

Porro Oeconomo, „ ex Episcopi tamen „ sententia, bona procurante, & quos in usus „ Ecclesiastici redditus insumantur, facile appa„ rebit, ait Zonaras, nec erit cur quispiam in „ Ecclesiæ patrimonio dissolutum Episcopum fuis„ se suspicari queat, eumque quasi sacros pro„ ventus perdite & irreligiose effundentem, con„ vitiis contumeliisque proscindat. „

Si Episcopi sedulo expenderent, observarentque, quod exemplo Patrum Carthaginensium ipsis tam sedulo inculcavit Synodus Tridentina *Sess.* 25. *cap.* 1. *De Reformat.* „ ut non tantum modesta su„ pellectile & mensa ac frugali victu contenti es„ sent, verum etiam in reliquo vitæ genere ac tota „ domo caveant, ne quid appareat à sancto hoc „ Instituto alienum, quodque non simplicitatem, „

„ Dei

„ Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ se ferat. Et quod adjungit; ne res Ecclesiasticas, quæ Dei sunt, consanguineis donent, sed si pauperes sunt, iis ut pauperibus distribuant..: omnemque humanum bene ergs fratres, nepotes, propinquos carnis affectum, unde multorum malorum in Ecclesia seminarium extat, deponant; “ hæc, inquam, si sedulo Episcopi observarent, non dubium quin à se facile suspicionem amolirentur, quam amoliri hic Synodus Chalcedonensis satagit.

Contra raptores.

Can. XXVII. „ Eos, qui nomine conjugii mulierem rapiunt, vel opem ferunt ac consentiunt iis qui rapiunt; statuit Synodus, si sint quidem Clerici, proprio gradu excidere; si autem laici, anathematizari.

Qui consentire raptoribus dicantur.

„ Adjutores quidem intelligimus, inquit Zonaras, qui ad scelus patrandum operam suam raptori commodarunt: consentire vero eos dicimus, quorum manus quidem à scelere abfuit, consilio tamen ac studio delinquentibus suppetias ac opem tulerunt.

Ceterum de raptu ejusque pœnis hodie extat Decretum Concilii Tridentini *Sess. 24. capit. 6. De Reformat. Matr.*

Privilegia indulta Episcopo Constantinopolitano.

Can. XXVIII. „ Sanctorum Patrum Decreta ubique sequentes, & Canonem, qui nuper lectus est, centum & quinquaginta Dei amantissimorum Episcoporum agnoscentes eadem quoque & nos decernimus ac statuimus de Privilegiis sanctissimæ Ecclesiæ Constantinopolis novæ Romæ. Etenim antiquæ Romæ Throno, quod urbs illa imperaret, jure Patres privilegia tribuerunt. Et eadem consideratione moti 150. Dei amantissimi Episcopi sanctissimo novæ Romæ Throno æqualia Privilegia tribuerunt, recte judicantes, urbem quæ & Imperio & Senatu honorata sit, & æqualibus cum antiquissima Regina Roma Privilegiis fruatur, etiam in rebus Ecclesiasticis, non secus ac illam, extolli ac magnifieri secundam post illam existentem; ut & Ponticæ & Asianæ & Thraciæ Diœcesis Metropolitani soli, præterea Episcopi prædictarum Diœcesium, quæ sunt inter Barbaros a prædicto Throno sanctissimæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ ordinentur: unoquoque scilicet prædictarum Diœcesium Metropolitano cum Provinciæ Episcopis, Provinciæ Episcopos ordinante, quemadmodum divinis Canonibus est traditum. Ordinari autem, sicut dictum est, prædictarum Ecclesiarum Metropolitanos à Constantinopolitano Archiepiscopo, convenientibus de more factis electionibus, & ad ipsum relatis.

Hic est ille Canon, cui nunquam suum voluit præbere assensum S. Leo; & cui in ipsa Synodo omnibus viribus omnique studio se opposuere S. Leonis Legati.

Brevis descriptio contentionis inter Patres Chalcedonenses, & Vicarios Sedis Apostolicæ.

Et quidem cum hic confectus esset Actione XV. postridie rursus congregata Synodo, Paschasinus Sedis Apostolicæ Legatus apud Judices graviter conquestus est post Judicum suumque è Synodo discessum, quædam esse gesta contra Canones, quæ rursum relegi petiit. Annuerunt Judices: sed priusquam relegerentur, dicit Aetius Archidiaconus Constantinopolitanæ Ecclesiæ, consuetudinis esse, ut absolutis, quæ omnium sunt præcipua, quædam, quæ levioris sunt momenti, constituantur. „ Habuisse Ecclesiam Constantinopolitanam aliqua, quæ per Synodum decernerentur. Rogasse se Dominos Episcopos de Roma, ut communicarent iis gestis: ipsos autem recusasse, dicentes talis se non suscepisse mandata. Retulisse quoque ad Judices, ipsosque jussisse, ut præsens sanctum Concilium hoc ipsum inspiceret. Post hæc Episcopos, tanquam de communi causa surgentes postulasse hæc fieri: *Et adsunt hic*; ait Aetius, *neque in occulto gestum est, neque furtim sunt gesta, sed consequenter atque Canonice facta.*

His dictis relectus est Canon: Quo relecto, Lucentius S. A. Legatus clamare cœpit, „ circumventos Episcopos, coactosque subscribere: Nicænæ Synodi, & 318. Patrum Decretis postpositis, 150. Patrum, (scilicet Constantinopolitani Concilii I.) qui in Synodi Canonibus non habentur, mentionem tantum fecisse noscuntur, quæ dicunt ante octoginta prope annos constituta fuisse. Si his temporibus hoc beneficio usi sunt, quid opus denuo confirmare? Si nunquam in usu sunt, cur Synodi rogare sententiam super eo, quod contra Canones, & quod nunquam usurpatum? “

Dicuntur Episcopi circumventi & minis territi.

Recitatur mandatum S. Leonis.

Post hæc petente Aetio Bonifacius S. A. Legatus recitavit hoc Leonis Papæ mandatum: „ Sanctorum quoque Patrum Constitutionem prolatam nulla patiamini temeritate violari vel imminui, servantes omnimodis personæ nostræ in vobis (quos vice nostra transmisimus) dignitatem: Ac si qui forte civitatum suarum splendore confisi aliquid sibi tentaverint usurpare, hoc qua dignum est, constantia retundatis. “

Judicibus mandantibus leguntur Canones.

His lectis, jubentibus Judicibus utraque pars legit ex suo Codice Canones; nimirum Romani Canonem VI. Nicænum; & Aetius Archidiaconus Constantinopolitanæ Ecclesiæ similiter eundem, sed aliis verbis, ut supra *p.* 2. *cap.* 1. notavimus, ac insuper Canonem III. Constantinopolitanum.

Episcopi respondent se libera voluntate canonem probasse.

Quibus peractis Judices petunt ab omnibus Episcopis, sed speciatim ab Episcopis Ponti & Asiæ, qui de nova Patriarchatui Constantinopolitano subdebantur, & Alexandrino substrahebantur, utrum sponte, an aliqua necessitate coacti subscripserint: Cum autem universi, nemine excepto respondissent, se libere & propria voluntate subscripsisse: deinde etiam auditis sententiis Episcoporum, qui non subscripserant, dixerunt Judices: Ex his quæ gesta sunt & ab unoquoque deposita perpendimus, *omnem quidem primatum & honorem præcipuum secundum Canones antiquæ Romæ Deo amantissimo Archiepiscopo* conservari: Oportere autem Sanctissimum Archiepiscopum Regiæ Constantinopolis novæ Romæ eisdem privilegiis honoris & ipsum dignum esse, &c. uti in hoc Canone exprimitur. *Hæc à nobis inspecta sunt*, inquiebant Judices. *Quæ autem sibi videantur, sanctum & universale Concilium docere dignetur. Reverendissimi Episcopi clamaverunt: Hæc justa sententia: Hæc omnes dicimus: Hæc omnibus placent: Hoc justum Decretum est. Quæ constituta sunt, valeant: Hæc justa sententia. Omnia ordinate decreta sunt.*

Judices probant Canonem.

Synodus etiam probat.

Oppositio Vicarii Sedis Apostolicæ.

His reposuit Lucentius S. A. Vicarius, Sedem Apostolicam hujusmodi actis humiliari non debuisse: Quæcunque autem in præjudicium Canonum vel regularum hesterna die sese absentibus facta essent, irrita esse debere; sin minus, contradictio ejus actis inseratur „ ut noverimus, ait, quid Apostolico Viro universalis Ecclesiæ Papæ referre debeamus; ut ipse aut de suæ Sedis injuria, aut de Canonum eversione possit ferre sententiam. “

Tum Joannes Episcopus Sebastiæ dixit: „ Omnes in sententia vestræ magnificentiæ (id est *Judicum*) permanemus. Viri Illustrissimi Judices dixerunt, *quod interlocuti sumus, tota Synodus approbavit.*

S. Leo noluit consentire.

S. Leo receptis Synodi Actis mirum in modum de triumphis contra Hæreticos exultavit; sed ut hunc Canonem probaret, neque Imperatoris, neque Imperatricis aut Juliani Coensia sui Legati; neque Patrum Chalcedonensium sollicitis precibus unquam induci potuit: imo resistere modis omnibus instituit, & rationibus Decretum hoc infringere.

Qua Canoni opposuerit.

Asserebat, coactam Synodum ad fidem vindicandam perfidiamque Eutychianam perimendam, non ad serviendum Anatolii Episcopi Constantinopolitani cupiditati. Deinde arguit Episcopos, vel promissis illectos, vel minis territos. Consilia Anatolii ad perturbationem & Ecclesiæ

scan-

scandalum tendere. Canones Nicænos violatos esse sæpius inculcat, *Epist. 80. ad Anatolium*, editionis Quenellianæ.

Orientales in gratiam Leonis Canone usi non fuere.

Quid tandem hac sua oppositione apud Orientales evicerit S. Leo, non ita constat. Scribit Liberatus Diaconus in Breviario *cap. 13.* de hoc Canone loquens: *Et licet Sedes Apostolica nunc usque contradicat, quod à Synodo firmatum est, Imperatoris patrocinio permanet quodammodo.* His non obscure innuitur; ea quæ hoc Canone sancita sunt in gratiam Episcopi Constantinopolitani, *Imperatoris patrocinio* executionem obtinuisse, sed *quodammodo*: id est, non per omnia ut Synodo placuerat.

Alio titulo Episcopus Constantinopolitanus sibi privilegia asseruit.

Et sane satis verisimile est, quod observat Petrus à Marca *Lib. 3. de concord. Sacerd. & Imp. cap. 3.* in gratiam S. Leonis, etiam Orientales Canone hoc usque ad Synodum Trullanam usos non esse; Episcopum tamen Constantinopolitanum usum fuisse privilegiis & juribus hoc Canone expressis; idque partim auctoritate Canonis III. Constantinopolitani, quem Patres Chalcedonenses se renovasse asserunt; partim auctoritate antiquæ consuetudinis, qua etiam ante editum hunc Canonem Jus ordinandi Metropolitanos Diœceseon Ponti, Asianæ & Thraciæ sibi asseruerat, & vindicaverat, maxime accedente Imperatorum patrocinio. Quibus vero gradibus sensim ad eam auctoritatem Episcopus Constantinopolitanus pervenisset, compendiose & erudite describit Quenellius *Dissertat. I. de vita & rebus gestis sancti Leonis.*

Sensus Canonis.

Quænam vero Canon in gratiam Episcopi Constantinopolitani decernat, neququam est obscurum: ac in primis renovat confirmatque honoris prærogativas ipsi per Canonem III. Constantinopolitanum delatas. Deinde ipsi asserit jus Patriarchicum in tres Diœceses, Pontum, Asiam & Thraciam; vi cujus earum Diœcesium Metropolitanorum Ordinatio ad ipsum spectet; quod licet jam ante favore Imperatorum, & conniventia Episcoporum esset assecutus, hactenus tamen nullo positivo ac Conciliari Decreto firmatum fuerat.

Canon non adscribit Primatum Episcopi Romanæ Ecclesiæ aut Principum largitioni.

Sed dicet aliquis, videtur Canon innuere, prærogativam Ecclesiæ Romanæ profluxisse ex eo, quod Roma olim *imperaret*, sive esset Sedes Imperialis, eoque titulo aliis Ecclesiis à Patribus prælatam fuisse, atque ita Patres Chalcedonenses, qui hunc Canonem probarunt, videntur censuisse, Primatum Romani Pontificis Urbis dignitati & amplitudini potius, quam Christi institutioni adscribendum. Absit, ut id Patribus illis affricemus: Neque enim de Primatu Episcopi Romani loquitur Canon; sed de quibusdam privilegiis ab ipso Primatu distinctis, neque illi necessario connexis; sed quæ partim ab Ecclesia, partim à Principum largitione, & Urbis amplitudine Episcopo Romano delata sunt. Hac enim via successu temporis multa Ecclesiæ Romanæ obtigisse privilegia nemo, nisi omnis historiæ, imo sensus communis expers inficiabitur: Atque de his duntaxat Canonem loqui verba ipsa sat insinuant: *Etenim Antiquæ Romæ throno; quod Urbs illa imperaret, jure Patres* PRIVILEGIA *tribuerunt.* Hæcque sunt privilegia, non autem ipse *Primatus* jure divino Romano Episcopo competens, quæ Episcopo Constantinopoleos, tanquam *Novæ Romæ*, communicanda esse Patres Chalcedonenses censuerunt: ut proinde sine fundamento Sectarii contra Primatum Episcopi Romani hunc Canonem urgeant.

Omittuntur 2. Canones & quare.

Præter hos 28. Canones, extant præterea duo sub nomine hujus Synodi apud Balsamonem, Zonaram aliosque recentiores Græcos; sed cum nullus antiquorum illorum meminerit, ipseque Photius in præfatione ad Nomo-canonem fateatur, duntaxat 28. Canones ab hac Synodo editos fuisse, illos haud referendos censuimus; præsertim, cum XXIX. tantum sit repetitio eorum, quæ Actione IV. à Paschasino & Anatolio dicta fuerant; nimirum, justum non esse, ut Episcopus ob crimen depositus Presbyteri locum obtineat. Canon autem XXX. similiter est repetitio eorum, quæ in causa Episcoporum Ægypti (qui Epistolæ S. Leonis dogmaticæ subscribere nolebant priusquam in locum Dioscori Patriarchæ Alexandrini cui suberant, alter fuisset ordinatus) Actione IV. decreta erant.

§. VII.

De Synodo Quini-Sexta sive Trullana, ejusque Canonibus.

Occasio Synodi Trullanæ.

ANnis aliquot post absolutam Synodum VI. adversus Monothelitas, Justiniano juniore imperante rursus convocata est Synodus Constantinopolim ad restaurationem disciplinæ, morumque reformationem: eo quod Synodus VI. nullos Canones edidisset. „ Quoniam, inquiunt Patres in allocutione ad Imperatorem, " Sanctæ & universales duæ Synodi (nimirum quinta & sexta) Sacros Canones nequaquam conscripserunt, sicut reliquæ quatuor universales Synodi, per quos populi quidem à deteriore & abjectiore vivendi ratione recedant, ad meliorem autem & altiorem vitam se traducant ... Sanctam hanc & divinitus electam universalem Synodum congregari decrevisti, ut multorum simul juncta voluntate unanimique consensione, id quod studio contenditur, à Te recte & ordine efficiatur ... Propterea ergo Tuæ pietatis jussu in hac Dei observatrice & imperante Urbe congressi, Sacros Canones conscripsimus: " Compendium refert Gratianus *Dist. 16. Can. 7.*

Unde dicta Trullana & Quini-sexta.

Celebrata est hæc Synodus in *Trullo* magni Palatii Imperatoris, id est, sub Regia cuppula vel lucerna: atque inde dicta Synodus *Trullana*. Vocatur etiam nonnunquam *Quini-Sexta*, quod velut ad supplementum Synodorum quintæ & sextæ, quæ Canones non ediderant, celebrata sit.

Vicarii Sedis Apostolicæ adfuerunt.

Huic Synodo adfuisse nomine totius Synodi Romanæ Ecclesiæ Basilium Gortynæ Episcopum & Ravennatem Episcopum asserit Balsamon. Et quidem, si Synodi subscriptionibus fides sit, in iis legitur: *Basilius Episcopus Gortyniorum Metropolis* CHRISTO *amabilis Cretæ insulæ, & locum tenens totius Synodi Sanctæ Ecclesiæ Romanæ definiens subscripsi.*

An & quando Ravennates Episcopus Synodo adfuerit, non æque ex subscriptionibus habetur, in quibus solum legitur, *locus Ravennatis*. Ceterum Sedis Apostolicæ Legatos sive locum tenentes adfuisse, testatur etiam Anastasius in vita Sergii I. scribens: *Hujus Pontificis temporibus, Justinianus Imperator Concilium in Regia Urbe fieri jussit, quo &* LEGATI SEDIS APOSTOLICÆ *convenerant, & decepti subscripserant.*

An Canones à Synodo editi ab Ecclesia Romana sint probati?

Canones 102. editi fuere; quorum plurimos jure meritoque laudari, optimamque disciplinam continere nemo inficiabitur; esse tamen nonnullos, qui Romanæ Ecclesiæ disciplinæ non tantum repugnent, sed justo acrius carpant, negari similiter non potest: unde plures Romani Pontifices Canones hos agnoscere noluerunt; At *Synodus VII. Canone I.* sub nomine Synodi VI. hos Canones laudavit. Et Anastasius in præfatione hujus VII. Synodi, ait: „ Ergo regulas, quas Græci à sexta Synodo perhibent editas ita in hac Synodo principalis Sedes admittit, ut nullatenus ex illis recipiantur, quæ prioribus Canonibus, vel Decretis Sanctorum hujus Sedis (Romanæ) Pontificum, aut certe bonis moribus inveniuntur adversæ. " Et quidem Xystus V. iis Canonibus, etiam sub nomine sextæ Synodi usus est in Constitutione adversus procurantes abortum, uti ad *Canonem XCI.* notabimus; plures quoque suo De-

creto inseruis Gratianus, ut in scholiis indicabitur.

Fides Patrum tenenda.

Canon I. Fidem à sex primis Conciliis Oecumenicis expositam, & ab Apostolis traditam, inviolabiliter servandam esse docet; „ atque ut semel dicam, ait, omnium qui in Dei Ecclesia decora ornamentaque fuerunt, & luminaria in mundo vitæ rationem obtinentia, firmam fidem valere, & usque ad sæculi consummationem inconcussam & illabefactam permanere sancimus, eorumque Scripta ac Decreta divinitus tradita; rejicientes omnes, & anathematizantes quos rejecerunt & anathematizarunt, ut veritatis inimicos, & qui adversùs Deum inaniter fremuerunt, & injustitiam in altum meditati sunt. Si quis autem ex omnibus prædicta pietatis Decreta non tenet, & amplectitur, sicque opinatur & prædicat, sed iis contra adversari conatur, sit anathema, & secundum expositum prædictorum & beatorum Patrum decretum à Christiano, quoque catalogo ut alienus, extrudatur & excidar. Nos enim his prius definitis, neque aliud adjicere, neque quidquam adimere studuimus, vel ullo modo potuimus.

Patrum Canones probati.

Can. II. „ Hoc quoque huic Sanctæ Synodo pulcherrime & honestissime placuit, ut ab hoc nunc tempore deinceps, ad Animarum medelam & perturbationum curationem firmi stabilesque maneant, qui à Sanctis Patribus, qui nos præcesserunt, suscepti ac confirmati sunt, atque adeo nobis etiam traditi sunt, Sanctorum & gloriosorum Apostolorum nomine 85. Canones. Quoniam autem in his nobis Canonibus præceptum est, ut eorumdem Sanctorum Apostolorum per Clementem Constitutiones susciperemus; quibus olim ab iis, qui à fide aliena sentiunt, ad labem Ecclesiæ aspergendum adulterina quædam, & pietate aliena introducta sunt, quæ divinorum nobis Decretorum elegantem, ac decoram speciem obscurarunt, has Constitutiones ad gregis ædificationem & securitatem conducibiliter rejecimus, hæreticæ falsitatis fœtus nequaquam admittentes, & germanæ ac integræ Apostolorum doctrinæ inserentes. Obsignamus etiam reliquos omnes Canones, qui à Sanctis & beatis nostris Patribus expositi sunt, id est à 318. Sanctis & Deiferis Patribus qui Nicææ convenerunt; &c. “ Hic enumerantur Conciliorum Canones & Patrum Opuscula supra cap. 3. §. 1. relata. Et post hoc subjungit Canon: „ Et nulli liceat prius declaratos Canones adulterare, vel non admittere, vel alios præter hic propositos recipere Canones, à quibusdam falsa adjecta inscriptione compositos, qui veritatem cauponari conati sunt. Si quis autem, quod prædictorum Canonum aliquem innovare, vel subvertere conetur, convictus fuerit; reus erit secundum eum Canonem, ut ipse pronunciat Canon pœnam luens & per ipsum in eo, in quo offendit, medelam suscipiens.

Reprehenditur Gratianus.

Partem Canonis refert Gratianus *dist.* 16. *Can.* 7. & quidem eam, qua Synodus S. Cypriani de iterando Hæreticorum Baptismate probatur; quod advertens Antonius Augustinus, ait: „ Non est ferendus Gratianus, cum ex hac Synodo (Trullana) partem refert, in qua Cypriani Synodum probare videtur de Baptismo Hæreticorum; cum contra Cypriani Synodum omnes veteres Patres steterint. “ De emend. Gratian. *lib.* 1. *Dialog.* 8. Vide quoque notas Romanas ad citatum *Canonem* 71. & nostras ad *Can.* 46. Apostolorum.

Constitutionum Apostolicarum libri ab Hæreticis corrupti.

Si de iisdem, quæ hodie extant, Constitutionibus Apostolicis sub nomine Clementis Romani octo libris comprehensis, Synodus in hoc Canone loquatur, merito eas à se rejectas esse ait; eo quod ab Hæreticis *quædam adulterina & à pietate aliena introducta sint:* Licet enim nonnulli Viri eruditi, eas esse antiquissimas credant; imo & olim Ecclesiæ Græcæ pro legibus fuisse fateantur, tamen sat evidens esse, in illis quædam adulterata, corrupta & perperam adjecta; videri potest Præfatio P. Labbæi ad has Constitutiones *Tom.* 1. Concil. *p.* 191. & Elias Du Pin *Tom.* 1. Biblioth. Eccles.

Canon III. omissus, & quare.

Canon III. Admodum prolixus, multa continet sive refert, quæ tempus præteritum tantum respiciunt; quæ vero apud posteros quoque esse voluerunt, Apostolico 17. & 18. Canone continentur, uti notant Balsamon & Zonaras; qui ob id ejus interpretationem omiserunt; unde & brevitati studens eum haud referendum credidi.

Canon IV. „ Si Episcopus vel Presbyter, vel Diaconus vel Subdiaconus, vel Lector, vel Cantor, vel Ostiarius cum muliere Deo dicata coierit, deponatur, ut qui Christi Sponsæ vitium attulerit; si autem Laicus, segregetur. “

Interdicta Clericorum & mulierum cohabitatio.

Canon V. „ Nullus eorum, qui in Sacerdotali Catalogo degunt, extra eas, quæ in Canone recensentur, à suspicione alienas personas, mulierem possideat vel ancillam, se nulli reprehensionem affinem ex hoc servans. Si quis autem quæ à nobis definita sunt transilierit, deponatur. Hoc ipsum autem etiam eunuchi servent, ut à vituperatione alieni sint, providentes: qui autem transgrediuntur, si sint quidem Clerici, deponantur, si vero laici, segregentur. “

Est innovatio Canonis III. Nicæni: Quæ autem Belgica Decreta circa hanc disciplinam statuerint, vide Jus Ecclesiasticum *part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 3.

In sacris Ordinibus constitutis non licet uxorem ducere.

Canon VI. „ Quoniam in Apostolicis Canonibus dictum est, eorum, qui non ducta uxore in Clerum promoventur, solos Lectores & Cantores uxorem posse ducere, & nos hoc servantes decernimus, ut deinceps nulli penitus Hypodiacono, vel Diacono, vel Presbytero post sui ordinationem contrahere liceat. Si autem hoc fuerit ausus facere, deponatur. Si quis autem eorum, qui in Clerum accedunt, velit lege Matrimonii mulieri conjungi, antequam Hypodiaconus, vel Diaconus vel Presbyter ordinetur, hoc faciat. “

Canon Apostolicus, cujus hic fit mentio, est 25. supra relatus; eumque confirmavit Justinianus *in l.* 45. *Cod. de Episc. & Cler.*

Cur de solis Lectoribus & Cantoribus Canon loquatur.

Occasione hujus Canonis quis forsan credet, in Ecclesia Græca matrimonium fuisse interdictum Ostiariis, Acolythis & Exorcistis; quandoquidem hic Canon, uti & Apostolicus, solis *Lectoribus & Cantoribus* uxores ducere permittat; sed nihil minus: Quod enim de solis Lectoribus & Cantoribus loquantur Canones, ea est ratio, quod hi soli juxta Græcorum disciplinam in Clerum per ordinationem reciperentur; Ostiarii vero & Acolythi ac Exorcistæ inter Ecclesiæ Ministros, sed citra ullam ordinationem, assumebantur; atque de laicorum ordine manebant; uti late & solide ostendit Morinus de SS. Ordinat. *par.* 3. *exercitat.* 14. *cap.* 1. & notavimus ad Canonem 26. *Laodicenum*. Cum ergo de solis Clericis quæreretur, necesse non erat eorum meminisse, qui de Clero non erant.

Postremam partem sub nomine sextæ Synodi refert Gratianus his verbis: „ Si quis eorum, qui ad Clerum accedunt, voluerit nuptiali jure mulieri copulari, hoc ante ordinem Subdiaconatus faciat. “ Eisdem plane verbis etiam nomine Synodi sextæ eum citat Innocentius III. *in cap.* 9. *ii de ætat. & qualit. Ordinand.* ut vel inde appareat, Innocentium Canones non in fontibus, sed in Gratiano legisse.

Arrogantia Clericorum retunditur.

Canon VII. „ Quoniam in nonnullis Ecclesiis Diaconos officia Ecclesiastica habere didicimus, & ex hoc nonnullos eorum arrogantia & licentia fretos ante Presbyteros sedere; statuimus ut Diaconus, etiamsi dignitate, id est, in quovis sit officio Ecclesiastico, ante Presbyterum ne sedeat, præterquam si proprii Patriarchæ vel Metropolitani vicem gerens adsit in alia civitate super aliquo capite: Tunc

enim

„ enim ut locum illius implens honorabitur. Si quis autem tyrannica adductus audacia tale quid efficere ausus fuerit, is ex proprio gradu dejectus sit omnium ultimus ejus ordinis, in cujus est catalogo in sua Ecclesia, Domino nostro admonente, ne primis sedibus delectemur, secundum eam, quæ in Sancto Evangelista Luca, ut ex Domino nostro & Deo profecta, posita est, doctrinam. Iis enim, qui vocati erant, dicebat parabolam: Quando ab aliquo ad nuptias invitatus fueris, ne in primo loco accubueris, ne forte quispiam te honoratior ab eo invitatus fuerit, isque qui te & ipsum invitavit, veniat & dicat: Da ei locum, & tunc incipies cum pudore ultimum locum tenere. Sed quando invitatus fueris, in ultimo loco accumbe; ut quando venerit, qui te invitavit, dicat tibi: Amice ascende altius. Tum erit tibi gloria coram iis, qui tecum accumbunt. Nam quisquis se extollit, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Hoc ipsum autem etiam servabitur in reliquis sacris ordinibus; quandoquidem sæcularibus dignitatibus spirituales præstantiores esse scimus.

Unde hæc Diaconorum arrogantia.

Hic notandum, Officia Ecclesiastica in Ecclesia Græca fuisse distincta à sacris Ordinibus, uti monet Balsamon. Neque enim Officiales qua tales sacra celebrarunt, sed tantum Ecclesiasticarum quarundam rerum curam, vel custodiam sibi commissam habebant: quorum præcipui fuerunt hi sex, magnus Oeconomus, magno Sacello Præpositus, magnus vasorum Custos, Carthophilax, parvo Sacello Præpositus, & primus Defensor. Summis istis in Ecclesia Officiis cum Diaconi aliique inferiores Clerici nonnunquam fungerentur, Officii dignitate freti ante Presbyteros & superioris Ordinis Clericos sedere præsumpserunt, quod hoc Canone prohibetur hac unica ratione: *Quandoquidem sæcularibus seu mundanis dignitatibus spirituales digniores esse sciamus.*

Laici qui ob gradum Academicum Presbyteris se præferunt, hoc Canone feriuntur.

Utinam hæc serio attenderent, qui ob aliquem Academicum eminentiorem gradum, etiam in communi conversatione, & extra consessus Academicos, inter Presbyteros & Sacratos Viros eminentiorem locum, non sine Sacerdotis vilipendio, occupant.

Ceterum de hac Diaconorum insolentia repete Notata ad *Canonem XVIII. Nicænum.*

Synodus Provincialis singulis annis bis cogenda, nisi temporum calamitas non patiatur.

Canon VIII. „ In omnibus ea, quæ à nostris sanctis Patribus decreta sunt, nos quoque rata ac firma esse volentes, Canonem quoque renovamus, qui jubet uniuscujusque Provinciæ Episcoporum quotannis fieri Synodos, ubi Metropolitanus Episcopus satius esse duxerit. Quoniam autem propter Barbarorum incursiones, & quasdam alias incidentes causas non possunt, qui Ecclesiis præsident, Synodos bis in anno facere, visum est ut omnino semel in anno propter Ecclesiasticas quæstiones, ut consentaneum est, emergentes, fiat prædictorum Episcoporum Synodus à sancto Paschæ Festo, usque ad Octobris mensis complementum singulis annis, in loco, quem ut prædictum est, Metropolitanus Episcopus aptiorem judicaverit. Ii autem, qui non conveniunt, Episcopi, cum in suis civitatibus agunt, & sani sunt, & ab omni inevitabili & necessario negotio liberi, fraterne corripiantur.

Quod hic Canon ob occurrentes necessitates dispensative permisit, ut nimirum semel duntaxat singulis annis Synodus Provincialis habeatur, hoc tandem Ecclesia relaxare ad triennium coacta est, id est, ut saltem singulis triennis semel congregaretur; quod tamen nec sic observatur; & inde horrenda illa totius disciplinæ prolapsio.

Frequentatio popinarū Clericis interdicta.

Canon IX. „ Nulli licere Clerico cauponariam habere tabernam. Si autem in cauponam ingredi non est permissum, quanto magis aliis in ea ministrare, & ea, quæ non licet ipsi tractare? Si quis autem tale fecerit, vel cesset, vel deponatur. “

Quid de vetita Clericis popinarum frequentatione habeant Synodi Belgicæ, vide in Jure Eccles. *tit. 2. cap. 4.*

Usura vetita.

Canon X. „ Episcopus, Presbyter, vel Diaconus, qui usuras, vel quæ dicuntur centesimas accipit, vel cesset, vel deponatur. “

Omnia cum Judæis communia Christianis interdicta.

Canon XI. „ Nemo eorum, qui in sacerdotali Ordine enumerantur, vel laicus, Judæorum azyma comedat, vel ullam cum eis familiaritatem ineat, vel in morbis accersat, vel ab eis medicinas accipiat, vel una cum eis in balneis lavetur. Si quis autem hoc facere aggressus fuerit, si sit quidem Clericus, deponatur; si autem laicus, segregetur. “

Consonat moderna disciplina.

Omnem quoque cum Judæis familiaritatem, ac communionem posteriores Summorum Pontificum Constitutiones Christianis interdixerunt, uti videre est toto Titulo Decretalium *De Judæis & Saracenis:* „ Quoniam, ait Pontifex in *cap. 8. ibid.* Judæorum mores, & nostri in nullo concordant, & ipsi de facili ob continuam conversationem, & assiduam familiaritatem ad suam superstitionem, & perfidiam simplicium animos inclinarent. Quæ ratio evincit omnem cum Hæreticis familiaritatem fugiendam esse. “

Episcopi à conversatione uxorum, quas ante Episcopatum habuerunt abstinere debent.

Canon XII. „ Porro hoc quoque ad nostram cognitionem pervenit, quod in Africa & Lybia, & aliis locis quidam ex iis, qui illic sunt, religiosissimi Præsules cum propriis uxoribus, etiam postquam ad eos processit ordinatio, una habitare non recusant, ex eo populis offendiculum, & scandalum afferentes, cum itaque studium nostrum in eo magnopere laboret; ut omnia ad gregis in manus nostras traditi nobisque commissi utilitatem fiant, nobis visum est, ut nihil ejusmodi deinceps ullo modo fiat. Hoc autem dicimus; non ad ea abolenda, & evertenda, quæ Apostolice antea constituta sunt, sed populorum salutis & ad meliora progressionis curam gerentes, & ne status Ecclesiasticus ullo probro afficiatur. Dicit enim D. Apostolus: Omnia ad Dei gloriam facite, sine offendiculo estote & Judæis, & Græcis, & Dei Ecclesiæ, quemadmodum & ego omnibus in omnibus placeo, non quærens meam utilitatem, sed multorum, ut serventur. Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Si quis autem tale quid agere deprehensus fuerit, deponatur. “

Idem de omnibus, qui Sacris Ordinibus initiantur servari vult Ecclesia Latina.

Quod hoc Canone circa Episcopos statuitur, ut nimirum ab uxorum, quas ante Ordinationem habuerunt, cohabitatione tanquam periculosa & scandalosa abstineant, ab Ecclesia Latina etiam quoad Presbyteros, Diaconos & quoscunque Sacratos homines voto castitatis adstrictos, receptum fuit. Et quidem Synodus Agatensis *Can.* 16. „ Non ordinentur conjuncti, nisi sequestrati mansionis cubiculo. “ Et Synodi Turonensis *Can.* 19. cavetur, „ Ne Presbyteri cum suis uxoribus maneant, sed segregatim solitarii in cellis jaceant, orent, dormiant: *quia*, ait, *nulli Clericorum juxta Canonum sententiam cum conjuge sua manere permittitur.* “

Corrigitur locus S. Gregorii relatus à Gratiano.

Ubi ergo legitur apud S. Gregorium *Lib.* 1. *Epistola* 50. & refertur à Gratiano *Dist.* 81. *Can.* 24. „ Volumus, ut Sacerdotes prohiberi debeant, ne cum mulieribus conversentur, excepta duntaxat matre, sorore vel *uxore*, quæ caste regenda est. “ Dubitat Vir eruditus Petrus Gussanvilæus, „ An non vox illa, *uxore*, irrepserit; siquidem ista conversatio res est plena periculi, & suspiciosissima... Ideoque quod ait *Lib. 7. Epist.* 39. *uxores* non relinquant, interpretor, curam earum non deserant, victum eis administrent. “ Hæc ille in notis ad dictam *Epist.* 50.

Ceterum quid obtineat de Jure Decretalium

N 2 circa

circa uxorem illius, qui ea vivente ad sacrum Ordinem, vel vitam Monasticam transit, vide Commentatores ad Titulum Decretalium *De conversione conjugatorum.*

Disciplina Græcorum de Matrimonio Presbyterorum & Diaconorum.

Canon XIII. „ Quoniam Romanæ Ecclesiæ pro Canone traditum esse cognovimus, ut promovendi ad Diaconatum, vel Presbyteratum profiteantur se non amplius suis uxoribus conjungendos, nos antiquum Canonem Apostolicæ perfectionis ordinisque servantes, hominum, qui sunt in sacris, legitima conjugia deinceps quoque firma & stabilia esse volumus nequaquam eorum cum uxoribus conjunctionem dissolventes, vel eos mutua tempore convenienti consuetudine privantes. Quamobrem si quis dignus inventus fuerit, qui Hypodiaconus vel Diaconus, vel Presbyter ordinetur, is ad talem gradum assumi nequaquam prohibeatur, si cum legitima uxore cohabitet. Sed neque Ordinationis tempore ab eo postuletur, ut profiteatur se à legitima cum uxore consuetudine abstenturum: Ne ex eo à Deo constitutas, & sua præsentia benedictas nuptias injuria afficere cogamur, Evangelica voce acclamante: *Quæ Deus conjunxit, homo non separet.* Et Apostolo docente: *Honorabiles nuptias & thorum immaculatum:* Et: *Alligatus es uxori? Ne quære solutionem.* Scimus autem, sicut & qui Carthagine convenerunt, & vitæ Ministrorum honestatis curam gerentes dixerunt, ut Subdiaconi, qui sacra Mysteria contrectant, & Diaconi & Presbyteri secundum proprios terminos à consortibus abstineant: Ut & quod per Apostolos traditum est, & ab ipsa usque antiquitate servatum, nosquoque similiter servemus, tempus in omni re scientes, & maxime in jejunio & oratione. Oportet enim eos, qui Divino Altari assident, in sanctorum tractandorum tempore esse omnino continentes, ut possint id, quod à Deo simpliciter petunt, obtinere. Si quis ergo fuerit ausus præter Apostolicos Canones incitatus aliquem eorum, qui sunt in sacris, Presbyterorum, inquimus, vel Diaconorum, vel Hypodiaconorum, conjunctione cum legitima uxore, & consuetudine privare, deponatur. Similiter & si quis Presbyter vel Diaconus suam uxorem pietatis prætextu ejecerit, segregetur: Et si perseveret, deponatur.

Ostenditur Canonem hunc ab Ecclesia Romana merito repudiatum.

Rationes, quibus disciplinam suam circa usum matrimonii Diaconorum & Presbyterorum stabiliunt, non obscure carpunt Ecclesiam Romanam, quasi per legem continentiæ Presbyteris, Diaconis, & Subdiaconis indictam, vinculum matrimonii ante Ordinationem legitime contracti dissolveret; vel nuptias à Deo constitutas, & sua præsentia benedictas injuria afficeret: cum certum sit, & notorium, Ecclesiam Romanam nunquam matrimonium Presbyterorum, aut Diaconorum ante legitime contractum quoad vinculum dissolvisse; sed usum duntaxat Presbyteris, Diaconis & Subdiaconis, tanquam sacris eorum functionibus minus convenientem ademisse; neque unquam nuptias ipsas contempsisse aut injuria affecisse; sed perfectionem majorem in suis desiderans Ministris, eos solummodo eligendos censuit, qui eam perfectionis vitæ normam ultro & libere eligere volunt; quemadmodum in Episcopis ipsimet Græci observandum Canone præcedenti statuerunt.

Erratum in sensu Canonis Carthaginensis.

Ulterius sicuti nimio studio stabiliendæ propugnandæque Ecclesiæ suæ disciplinæ à mente & sensu Ecclesiæ Romanæ aberrarunt; ita & eodem præcipiti zelo abrepti, à sententia Patrum Carthaginensium recesserunt: Canonemque eorum in alienum plane sensum contorsisse videntur.

Cum enim Canon Latine editus diceret, placere Episcopos & Presbyteros, & Diaconos secundum *priora statuta*, vel, ut alii legunt, PROPRIA *statuta*, id est, secundum *priores*, aut *proprias* Constitutiones jam editas, ipsi verterunt, *secundum proprios terminos*: quasi eo Canone solum interdiceretur Presbyteris & Diaconis usus matrimonii *secundum proprios terminos*, sive cum eorum *vices* sacrificandi vel ministrandi Altari recurrunt. Quod alienum esse à mente Patrum non tantum ipse obvius verborum intellectus ostendit, sed & illud, quod constet ex S. Augustino *lib. 2. de adulter. conjug. cap. 20.* in Africa Sacratis hominibus usum matrimonii nullo tempore indultum fuisse. Deinde si Canon pateretur sensum ipsis à Græcis affictum, non tantum Presbyteris & Diaconis, verum & Episcopis licita fuisset conjunctio matrimonialis extra tempus ministerii; cum & de his Carthaginensis Canon eodem, quo de Presbyteris & Diaconis modo loquatur: & tamen nec ipsi Græci id Episcopis licitum fuisse prætendunt.

Culpatur Gratianus Canonem referens.

Tametsi ergo Ecclesia Latina disciplinam Græcorum, Presbyteris & Diaconis usum matrimonii prius contracti indulgentem non improbet, quasi legi Evangelicæ repugnantem, nunquam tamen Canonem hunc, zelo nimium præcipiti contrariam disciplinam reprobantem, & Ecclesiæ Romanæ errores temerarie nimis affingentem, probavit.

In aliquibus Canon probatur.

Unde nec immerito dixit Antonius Augustinus *lib. 1. Dialog. de emend. Grat. cap. 8. nullo pacto recipi posse: Est enim contra cœlibatum Latinorum Sacerdotum conscriptus, & aperte contra Romanam Ecclesiam.* Refertur tamen à Gratiano *Dist.* 31. *Can.* 13. quod notare possunt, qui credunt omnia in Decreto Gratiani contenta ab Ecclesia Romana esse probata.

Quod vero in præsenti Canone edicitur, Presbyteros & Diaconos recurrentibus vicibus suis sacrificandi aut ministrandi debere ab usu matrimonii abstinere; quia „ oportet eos qui divino Altari assident in sanctorum tractandorum tempore esse omnino continentes, ut possint id, quod à Deo simpliciter petunt, obtinere: “ nunquam non probare potuit Ecclesia Romana; utpote quæ plane continentes Ministros Altaris desiderat. Quare & Clemens VIII. statuit conformiter ad hunc Canonem, ut Presbyter Græcus conjugatus Missæ sacrificium oblaturus per hebdomadam vel triduum ab uxore abstineat, *Const.* 33. in Bull. Rom.

Hæc expendat, qui Presbyterum, non tantum licito actui matrimoniali operam dantem, sed & in actum fornicationis, & sacrilegii prolapsum, nullo pene aut exiguo intercurrente tempore Sacris Altaribus adstare permittit.

Presbyter ante annum trigesimum non ordinandus.

Can. XIV. „ Sanctorum, Divinorumque Patrum nostrorum Canon in his quoque valeat, ut Presbyter ante triginta annos non ordinetur, etiam si sit homo valde dignus, sed reservetur. Dominus enim Jesus Christus trigesimo anno baptizatus est, & cœpit docere. Similiter nec Diaconus ante 25. annos, nec Diaconissa ante 40. annos ordinetur. “

Subdiaconus minor 20. annis non ordinandus.

Can. XV. „ Subdiaconus ne minor 20. annis ordinetur. Si quis autem in quovis Sacerdotii gradu præter præfinita tempora ordinatus fuerit, deponatur. “

De quibus Diaconis agatur in Actis Apostolorum.

Can. XVI. Referunt Patres, in Neocæsariensi Synodo edito Canone decretum esse, „ quod septem debent esse Diaconi ex Canone, etiamsi sit magna civitas, ex libro Actuum persuadeberis. “ Est *Canon* 15. Neocæsariensis supra relatus. Hunc Canonem videntes Græci suæ disciplinæ, quæ plures Diaconos in una Ecclesia admittebat, contrariari, dicunt: Nos cum dicto Apostolico Patrum mentem adaptassemus, invenimus eos esse locutos non „ de viris, qui ministrant mysteriis, sed de ministerio, quod in usu mensarum adhibeatur. “ Deinde interpositis verbis Actuum Apostolorum, quibus Diaconorum electio describitur; nec non commentario S. Chrysostomi in eundem locum, concludunt: „ Propter hæc ergo nos quoque prædicamus, ut prædicti septem Diaconi non de iis accipiantur, qui mysteriis serviunt, ut est prius expo-

„ exposita doctrina: sed eos esse, quibus fuit concredita & tradita dispensatio communi eorum usui, qui tunc collecti fuerant, qui nobis in hac quoque forma fuere humanitatis & studii in eos qui indigent.

An creatum sit à Patribus Neocæsariensibus.

Si ergo his Patribus credimus, creatum fuit à Synodo Neocæsariensi, quod Diaconos, quorum electio in Actis Apostolorum describitur, crediderit fuisse Diaconos Sacris Altaribus ministrantes: cum, ut ipsi supponunt, septem primi Diaconi tantum mensarum pauperum curam habuerint; adeoque nec Diaconos hodiernos cum illis Apostolicis esse conferendos; quæ sententia Latinis rursum parum placet, videri potest Baronius ad annum 34. Item Morinus *de SS. Ordinat. part. 3. exercitat. 9. cap. 3.*

Clericus sine proprii Episcopi licentia ab Ecclesia recedere nequit.

Can. XVII. „ Quoniam diversarum Ecclesiarum Clerici propriis, in quibus ordinati sunt, relictis Ecclesiis ad alios Episcopos se contulerunt, & sine proprii Episcopi sententia in alienis Ecclesiis constituti sunt, & ex eo ipsos reddi insolentes, ac inobedientes evenit: Statuimus, ut à mense Januario præteritæ quartæ indictionis, nullus omnino Clericus in quocunque sit gradu, potestatem habeat sine proprii Episcopi scripta dimissoria in alienæ Ecclesiæ catalogum referri. Qui hoc enim à præsenti nunc tempore non servaverit, sed quod in se est, eum, qui illi manus imposuit, dedecore affecerit, deponatur & ipse, & qui eum præter rationem suscepit.

Can. XVIII. „ Eos, qui Barbaricæ incursionis prætextu, vel alio modo propter aliquam circumstantiam emigrarunt, Clericos postquam modus ille ac circumstantia cessarit, vel Barbaricæ incursiones, propter quas recesserant, rursus in suas jubemus Ecclesias reverti, nec eas diu absque ulla occasione relinquere. Si quis autem, non ut præsens vult Canon, aliter egerit, segregetur, donec ad suam Ecclesiam redeat. Hoc ipsum autem etiam in eo fiat Episcopo, qui illum detinet.

Hi Canones nec obscuritatem, nec difficultatem habent, renovantes, & stabilientes disciplinam multis anterioribus Canonibus expositam, nimirum Clericos non posse ab Ecclesia, cui semel fuere adscripti, sine licentia proprii Episcopi ad aliam Ecclesiam transire.

Episcoporum munus est sacras Scripturas populum docere.

Can. XIX. „ Quod oporteat eos, qui præsunt Ecclesiis in omnibus quidem diebus, sed præcipue Dominicis, omnem Clerum & populum docere pietatis & rectæ religionis eloquia, ex Divina Scriptura colligentes intelligentias, & judicia veritatis, & non transgredientes jam positos terminos, vel Divinorum Patrum traditionem. Sed & si ad Scripturam pertinens controversia aliqua excitata fuerit, ne eam aliter interpretentur, quam quomodo Ecclesiæ luminaria & Doctores suis scriptis exposuerunt, & majorem ex iis laudem assequantur, quam si quæ à se dicuntur, componant, ne dum quandocunque ad id hæsitant, ab eo quod convenit, excidant. Per prædictorum enim Patrum doctrinam populi ad eorum, quæ sunt bona & expetenda, & inutilia ac rejicienda, cognitionem venientes, vitam in melius componunt, nec in ignorantiæ vitium delabuntur: Sed doctrinæ mentem adhibentes seipsos ad id, ne mali quid eis accidat, excitant, & imminentium suppliciorum metu sibi salutem operantur.

Tria præsens Canon docet. Primum, Episcopos, qui præsunt Ecclesiis, debere Clerum populumque sibi commissum docere; id est, verbo prædicationis instare præsertim diebus Dominicis. „ Per eos enim dies, ait Zonaras, vacationem à laboribus nacti homines in Ecclesiam conveniunt, & divinas Scripturas audiunt.

Prædicationis officium præcipuum est Episcoporum munus.

Quanta Episcopis Apostolorum successoribus sit prædicandi obligatio, liquet ex verbo S. Pauli, *Non misit me Dominus baptizare, sed* PRÆDICARE. Et præcipua ejus ad Timotheum per Jesum Christum Judicem & adventum ejus, adjuratio fuit: *prædica verbum*. Unde Patres olim Episcopatum dixere, *officium prædicationis*, uti liquet ex professione Adalberti Episcopi Morinensis, & formula professionis futuri Archiepiscopi: utraque extat in appendice ad Tomum VIII. Conc. *Num. 12. & 13.*

Unde nec Synodus Tridentina dubitavit iterato *Sess. 5. cap. 2. & sess. 24. cap. 4. De Reform.* dicere, Evangelicam prædicationem esse PRÆCIPUUM *Episcoporum munus*; eosque teneri per seipsos, *si legitime impediti non fuerint, ad prædicandum Sanctum Dei Evangelium.*

Quid populo annunciandum?

Secundò inculcat Canon, ut Prædicatores, ea quæ populum docent, ex Divina Scriptura colligant; vel, ut ait Synodus Tridentina, *prædicent sanctum J. C. Evangelium.*

Utinam id hodie amplius attenderetur, & observaretur, neque verissimum esse videremus, quod suo tempore dixit S. Hieronymus. „ Ex litteratis quicunque ordinantur, id habent curæ non quomodo *Scripturarum medullas* ebibant, sed quomodo aures populi declamationum flosculis mulceant. “ *Lib. ad Lucif. cap. 82.*

Scriptura interpretanda ex Patrum Traditione.

Tertiò monet Canon, „ ne Prædicator Scripturam aliter interpretetur, quam quomodo Ecclesiæ luminaria, & Doctores suis scriptis exposuerunt. „ En clarissimis terminis expressum, quod contra nostri temporis Sectarios proposuit Synodus Tridentina *Sess. IV.* „ Ut nemo contra unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam Sacram interpretari audeat. “ Vel ut habet professio fidei: „ Sacram Scripturam nunquam nisi juxta unanimem consensum Patrum, accipiam & interpretabor. “

Episcopus in aliena civitate prædicare non potest.

Canon XX. „ Ne liceat Episcopo in alia, quæ ad se non pertinet, civitate publice docere. Si quis autem hoc facere deprehensus fuerit, ab Episcopatu desistat, Presbyteri autem munere fungatur. “

Rationem hujus prohibitionis vide in *Canone 14. Sardicensi.*

Quare Episcopus in Presbyteri officio manere possit.

Quod vero Episcopus id attentans Episcopali functione privatus, Presbyteri munere fungi permittatur; ideo est, ait Zonaras, „ quod hic Episcopus nullum, ex quo sacerdotio moveri debeat, in se facinus admisit: sola ambitione, laudisque immoderata cupiditate peccavit. Ut igitur peccato animadversio respondeat, & temeraria hominis elatio comprimatur, ab Episcopatu gerendo desistere, atque in Presbyterorum ordinem traduci jubet. “

Humilis delictorum confessio pœnitentia diminutionem meretur.

Can. XXI. „ Qui Canonicorum quidem criminum Rei facti, & propterea perfectæ ac perpetuæ depositioni subjecti, in laicorum locum detrusi sunt, siquidem ad conversionem sua sponte respicientes peccatum defleant, propter quod à gratia exciderunt, & ab eo se penitus alienos efficiunt, Clerici habitu tondeantur. Sin autem non sua sponte hoc elegerint, comam sicut laici nutriant, utpote qui mundanam conversationem vitæ cœlesti præposuerint. “

Hæc disciplina consona Patribus.

Propter ultroneam & humilem delictorum confessionem, & voluntarie susceptam pœnitentiam, pœnam mitigandam esse ostendit hic Canon; dum Clericum ob crimen Canonicum, v. gr. fornicationem depositum, & ultro ac voluntariè pœnitentem & detestantem, non quidem functionibus Clericalibus restituit, sed tamen habitu Clericali donat. Quam hæc pœnæ mitigatio ob ultroneam criminis confessionem & voluntarie susceptam pœnitentiam Patribus, & Canonibus sit consona, ostendit Morinus de Pœnit. *Lib. 2. cap. 6.*

Contra simoniacas Ordinationes.

Canon XXII. „ Eos qui pecuniis ordinantur, sive Episcopos, sive qualescunque Clericos, & non per examinationem ac vitæ electionem, deponi jubemus, sed & eos etiam, qui ordinaverunt. “

Sacra communio ob pecuniam non danda.

Canon XXIII. „ Ut nullus sive Episcopus, sive Presbyter, sive Diaconus, immaculatam præbens communionem, ab eo, qui communicat, ejus participationis gratia obolos vel

„ quam-

„ quamvis aliam speciem exigat. Non est enim venalis gratia, nec pro pecuniis Spiritus sanctificationem impertimur: Sed ea iis, qui digni sunt, absque ulla est calliditate communicanda. Si quis autem eorum, qui sunt in Cleri catalogo, ab eo cui immaculatam impertit communionem, ullam speciem exigere visus fuerit, deponatur, ut simoniaci erroris & maleficii æmulator.

Hic Canon perspicuus est; nec hodiernum proprie & diserte ferit abusum; cum pro Sacra communione impertienda quidquam à Sacerdotibus accipi hodie in usu vix sit: Sed utinam nec à Confessariis quidquam acciperetur; neque oblatorum spe allecti citius, quam par est, suos pœnitentes reconciliarent, & ad Sacram communionem mitterent: sed de hoc plura in Tractatu de simonia circa Beneficia. *Part.* 1. *cap.* 10.

Spectacula & scenici ludi à Clericis vitanda.

Canon XXIV. „ Ne cui liceat eorum, qui in Sacerdotali Ordine enumerantur, vel Monachorum, in equorum curriculis subsistere, vel scenicos ludos sustinere. Sed & si quis Clericus ad nuptias vocetur, quando ad receptionem comparata ludicra ingressa fuerint, surgat & discedat, Patrum nostrorum sic jubente doctrina. Si quis autem ejus rei convictus fuerit, vel cesset, vel deponatur.

Hic Canon renovat *Canonem* 54. *Laodicenum* supra relatum; pœnamque contravenientibus imposuit.

Nuptiæ saltibus aliisque ineptiis non fœdandæ.

Nuptias solemnibus conviviis, saltibus scenicis fœdare potius quam ornare abusus est antiquissimus: unde jampridem in Synodo Agathensi anno 506. *Can.* 39. injunctum fuit Sacratis hominibus; „ ut nuptiarum evitent convivia, nec his cœtibus admisceantur, ubi, ait, amatoria cantantur & turpia, aut obscœni corporum motus choreis & saltationibus efferuntur: ne auditus & obtutus sacris mysteriis deputati turpium spectaculorum atque verborum contagione polluantur. “ Apud Grat. *dist.* 34. *can.* 19.

Ut hic abusus tollatur, statuit Synodus Tridentina: „ Nuptias Episcopi, ut ea, qua decet modestia & honestate fiant, curabunt; sancta enim res est matrimonium, & sancte tractandum. “ *Sess.* 24. *de reform. matr. cap.* 10.

Canon XXV. est mera renovatio Canonis 17. Calcedonensis.

De pœna illius, qui ignoranter cum consanguinea matrimonium contraxit.

Canon XXVI. „ Presbyterum, qui per ignorantiam illicitis nuptiis est implicatus, esse quidem Cathedræ participem, secundum ea, quæ sunt nobis à Sacro Canone decreta: A reliquis autem operationibus abstinere. Ei enim qui est talis, satis est si venia datur. Ut is autem aliis benedicat, qui debet propria curare vulnera, non est consentaneum. Benedictio enim est sanctificationis impertio: Qui autem id non habet propter delictum ex ignorantia, quomodo alteri impertiet? Nec ergo publice, nec privatim benedicat, nec Christi Corpus aliis distribuat, nec aliquod aliud ministerium obeat; sed præcedentia contentus Domino defleat, ut illi ex ignorantia peccatum remittatur: Manifestum enim est, quod nefarium conjugium dissolvet, nec vir cum ea ullo modo consuetudinem habebit, propter quam sacra operatione privatus est.

Canon ad quem hic fit allusio, est IX. Neocæsariensis, & conformiter ad illum decernitur, ut si quis se ante Ordinationem imprudenter illicitis nuptiis, v. gr. cum sua cognata, ignorata consanguinitate, implicaverit, ac Presbyter factus peccatum suum fuerit confessus nuptiisque illicitis renunciaverit, solo honore Cathedræ sit contentus; à reliquis autem operationibus seu functionibus debeat abstinere; *Etenim tali satis est, si venia detur.* Reliqua Canonis perspicua sunt; & utinam rursus expenderent, qui Sacerdotes, non ante Ordinationem, nec per ignorantiam, sed in ipso Sacerdotio constitutos, & sciente in peccatum fornicationis prolapsos, post modicum à lapsu intervallum Sacris Altaribus astare posse credunt. Sane verendum; ne similes Sacerdotes pro benedictione maledictionem frequenter in populum derivent.

Clerici vestibus Ordini suo congruentibus utantur.

Canon XXVII. „ Nullus eorum, qui in Cleri catalogum relati sunt, vestem sibi non convenientem induat, neque in civitate degens, neque iter ingrediens, sed utatur vestibus, quæ iis, qui in Clerum relati sunt, attributæ fuere. Si quis autem tale quid fecerit, una septimana segregetur. “

Quid circa disciplinam hoc Canone contentam præscripserit Synodus Tridentina, & Synodi Belgicæ latius ostendo in Jure Ecclesiastico *part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 2.

In uvarum benedictione quid cavendum, & observandum.

Canon XXVIII. „ Quoniam in diversis Ecclesiis intelleximus; uva ad Altare allata, ex quadam quæ invaluit consuetudine, Ministros hanc incruento oblationis sacrificio conjungentes, utraque simul populo distribuere: Decernimus, ut nullus Sacerdos hoc amplius faciat: sed ad vivificationem & peccatorum remissionem solam oblationem populo impertiat: tanquam primitias autem uvæ allationem existimantes, Sacerdotes eam seorsum benedicentes, petentibus impertire ad fructuum datoris gratiarum actionem, per quos corpora nostra Divina dispositione augentur & aluntur. Si quis autem Clericus præter hæc Decreta fecerit, deponatur. “

In quibusdam Ecclesiis consuetudo invaluerat, ut *uvæ* ad Altare offerrentur; ac uvæ cum speciebus consecratis populo distribuerentur; quod ne post hæc fiat hoc Canone edicitur; at uvarum primitias à Sacerdote benedici & populo distribui „ permittitur, ut exinde frugum datori, omniumque, quæ ad carnis victum, cultumque necessaria sunt largitori, ait Zonaras, gratias agant. “

Benedictio uvæ olim in Ecclesia recepta.

Similiter frugum, ac singulatim *uvarum* benedictiones extant, tam in recentioribus, quam vetustioribus Græcorum & Latinorum Ritualibus. Et quidem in Sacramentario S. Gregorii in Festo S. Xysti extat Benedictio *uvæ* his verbis expressa: Benedic, Domine, & hos fructus novos uvæ, quos tu, Domine, rore cœli, & inundantia pluviarum, & temporum serenitate atque tranquillitate ad maturitatem perducere dignatus es; & dedisti eos ad usus nostros, cum gratiarum actione percipere in nomine D. Nostri Jesu Christi. Per quem hæc omnia, &c. “

Frugum ... inter ... post consecrationem.

Illud, &c. includit quæ hodie in Missa sequuntur: *Semper bona creas, sanctificas, benedicis & præstas nobis:* Nam ut advertit Cardinalis Bona *Lib.* 2. *rer. Liturg. cap.* 14. immediate ante hæc verba, si novæ fruges aut quælibet alia humanis usibus inservientia benedicenda erant, ante Altare olim collocari solebant, & hic à Sacerdote benedici; & terminata benedictione solita clausula *per Christum Dominum nostrum*, sequentem addebant orationem, *per quem hæc omnia bona creas*, &c. Quæ tunc non tam ad Corpus & Sanguinem Christi, quam ad res benedictas referebantur; quas Deus continuo reservando creat; easque petimus ejus benedictione sanctificari nostris usibus profuturas.

Extra Missam fieri cœpta: & quæ inde incommoda.

Sed successu temporis tepescente Fidelium fervore, hæc, ne Missa prolixior esset, ab ea sejuncta fuerunt; manente interim oratione, quæ dum hodie super solas species consecratas profertur, vix intelligitur; imo, ut sensum habeat convenientem miruum in modum torqueri debet; quod & in multis aliis in Missa occurrentibus accidisse, & hodie obscuritatem magnam parere, sæpius monet Cardinalis Bona.

Consuetudo solvendi jejunium in Cœna Domini improbatur.

Canon XXIX. „ Carthaginensis Synodi Canon dicit, ut sancta Altaris non nisi à sobriis hominibus peragantur, excepto uno die in anno, in quo Cœna Domini peragitur; tunc fortasse propter aliquas in iis locis occasiones Ecclesiæ utiles Sanctis illis Patribus hac dispensatione usis. Cum nihil ergo nos inducat, ut accuratam observationem relinquamus, statuimus

„ enus Apostolicas ac paternas traditiones sequentes non oportere in Quadragesimæ postrema septimana quinta feria jejunium solvere, & totam Quadragesimam injuria afficere.

Canon Carthaginensi, cujus hic fit mentio, est Canon 41. in Codice Africano exhibitus; quo permittitur feria V. in Cœna Domini à non jejunis sumi Eucharistia: quam indulgentiam seu *dispensationem* Patres Trullani abrogant, *Apostolicas ac paternas traditiones sequentes*: quibus verbis, ut notat Zonaras, 68. *Canonem Apost.* & 50. *Laodicenum* intellexerunt.

Porro de hac Ecclesiæ Africanæ dispensatione in dicto Canone 41. expressa, solvendi jejunium feria quinta hebdomadæ Majoris, sive in Cœna Domini; nec non accipiendi Eucharistiam eo die à non jejunis tractat S. Augustinus Epistola 54. ad Januarium, aitque, eam esse de hoc genere, *quod per loca regionesque variatur*, ac de quo consequenter concludit: *Faciat ergo quisque quod in ea Ecclesia, ad quam venit, invenerit.*

Post hæc ostendit, quod licet „ liquido appareat, quando primum Discipuli acceperunt Corpus & Sanguinem Domini, non eos accepisse jejunos, nequaquam tamen propterea calumniandum esse universæ Ecclesiæ, quod à jejunis semper accipiatur. Ex hoc enim placuit Spiritui Sancto, ut in honorem tanti Sacramenti in os Christiani prius Dominicum Corpus intraret, quam ceteri cibi.

Dispensationis origo.

Deinde adductis rationibus, quibus hanc universalis Ecclesiæ praxim justificat, subjungit: „ Sed nonnullos probabilis quædam ratio delectavit, ut uno certo die per annum, quo Cœnam Dominus dedit, tanquam ad insigniorem commemorationem post cibos offerri & accipi liceat Corpus & Sanguinem Domini. Honestius autem arbitror ea hora fieri, ut qui etiam jejunaverit, post refectionem, quæ hora nona fit, ad oblationem possit occurrere.

„ Quapropter neminem cogimus ante Dominicam illam Cœnam prandere, sed nulli etiam contradicere audemus. Hoc tamen non arbitror institutum, ni quia plures & prope omnes in plerisque locis eo die lavare consueverunt.

Hactenus Augustinus, addens & causam, ob quam plerique in variis locis illa die lavarent; eo quod „ baptizandorum corpora per Quadragesimæ observationem sordidata, cum offensione sensus ad fontem tractarentur, nisi aliqua die lavarentur. Istum autem diem potius ad hoc electum, quo Cœna Dominica anniversarie celebratur. Et quia concessum est hoc Baptismum accepturis, multi cum his lavare voluerunt, jejuniumque relaxare.

Uxorati ad Sacerdotium promoti, à cohabitatione uxorum abstinere debent.

Canon XXX. „ Ad Ecclesiæ ædificationem omnia facere volentes, etiam Sacerdotes, qui sunt in barbaricis Ecclesiis, complecti curam constituimus. Quare si Apostolicum Canonem de uxore non ejicienda pietatis ac religionis prætextu se supergredi debere existimant, & ultra ea, quæ sunt constituta, facere: & iden communi cum suis consortibus conventione & consensu inito, à mutua consuetudine abstinent, statuimus eos non amplius cum illis ullo modo cohabitare debere, ut ex eo nobis perfectam sui promissi demonstrationem præbeant. Hoc autem illis non propter aliud, quam propter eorum pusillanimitatem, extraneosque ac non satis firmos mores concessimus.

Sacerdotes nonnulli in barbaricis Ecclesiis more Latinorum ab uxoribus ante Sacerdotium ductis abstinendum crediderunt; quod licet esset contrarium Græcorum disciplinæ, imo & *Canoni Quinto* Apostolico oppositum videretur; tamen Patres id esse tolerandum crediderunt; modo tales Sacerdotes etiam à cohabitatione uxorum abstinerent; *ut ex eo*, inquit, *nobis perfectam sui promissi demonstrationem præbeant*.

Ratio Canonis.

„ Hinc enim, ait Zonaras, cum & eos implere promissi fidem facile apparebit, tum vero constantiores in suscepto continentiæ consilio dissociatio procul amandatæ uxoris efficiet. Cum iis enim cohabitare easque continuo aspicere, ad veneream congressionem fierit illis forsitan incitamento.

Missarum solemnia vetita in privatis Oratoriis.

Canon XXXI. „ Clericos, qui in Oratoriis, quæ sunt intra domos, sacra faciunt, vel baptizant, hoc illius loci Episcopi sententia facere debere decernimus. Quare si quis Clericus hoc non sic servaverit, deponatur.

Disciplinam hujus Canonis renovavit Synodus Tridentina in Decreto *De observandis & evitandis in celebratione Missæ*; & fusius de eo agemus in Jure Ecclesiastico *Part. 2.* in Titulo *De Sacrificio Missæ*.

Aqua vino miscenda in Sacrificio Missæ.

Canon XXXII. „ Quoniam ad nostram cognitionem pervenit, quod in Armeniorum regione vinum tantum in sacra mensa offerunt, aquam illi non miscentes, qui incruentum sacrificium peragunt, adducentes Ecclesiæ Doctorem Joannem Chrysostomum hæc dicentem in interpretatione Evangelii secundum Matthæum: Quamobrem non aquam bibit cum surrexit, sed vinum; Improbam sane hæresim radicitus extirpans. Quoniam enim nonnulli aqua in mysteriis usi sunt, ostendens quod & quando mysteria tradidit, & quando, postquam resurrexisset, absque mysteriis solam ac nudam mensam apposuit, usus est vino. Ex genimine, inquit, vitis: Vitis autem vinum, non aquam generat: & ex eo aquæ in sacro sacrificio adjunctionem Doctores subvertere existimant: Ut non ab hoc tempore imposterum ignorantia teneantur, Patris sententiam orthodoxe aperimus. Cum enim improba Hydroparastatum, hoc est, eorum, qui aquam offerebant, antiqua esset hæresis; pro vino sola aqua in proprio sacrificio usi sunt; refellens hic Vir divinus detestabilem ejusmodi hæresis doctrinam, & ostendens quod directe Apostolicæ traditioni adversatur, id, quod jam dictum est, affirmavit. Nam & suæ Ecclesiæ, ubi est illi Pastoralis administratio tradita, aquam vino miscendam tradidit, quando incruentum peragi sacrificium oportet, ex pretioso Christi nostri Redemptoris latere ex Sanguine & aqua contemperationem ostendens, quæ in totius mundi vivificationem effusa est, & peccatorum redemptionem, & in omni etiam Ecclesia, ubi spiritalia lumina defulserunt, hic ordo divinitus traditus servatur. Nam & Jacobus Christi Domini nostri secundum carnem frater, cui Hierosolymitanæ Ecclesiæ thronus primum est creditus: & Basilius Cæsareensium Ecclesiæ Archi-Episcopus, cujus gloria omnem terrarum orbem pervasit, mystico nobis in scriptis tradito sacrificio, ita consecrandum in Divina Missa ex aqua & vino factum Calicem ediderunt. Et qui Carthagine convenerunt Sancti Patres his verbis aperte & præcise mentionem fecere: ut in Sanctis nihil plus, quam Corpus & Sanguis Domini afferatur, ut ipse Dominus tradidit, hoc est panis, & vinum aqua mistum. Si quis ergo Episcopus vel Presbyter non secundum traditum ab Apostolis ordinem facit; & aquam vino miscens, sic immaculatum offert sacrificium, deponatur, ut imperfecte mysterium enuncians, & quæ tradita sunt, innovans.

Doctrina Canonis à Synodo Tridentina probata & exposita.

Doctrinam & ritum hujus Canonis etiam Synodus Tridentina probavit, declaravitque, præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, ut aquam vino in Calice miscerent: tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur; tum etiam quia à latere ejus aqua simul cum sanguine exierit, quod Sacramentum hac mixtione recolitur: & cum aquæ in Apocalypsi Beati Joannis populi dicantur: ipsius populi fidelis cum Capite Christo unio repræsentatur. *Sess. 21. de sacrif. Miss. cap. 7.*

Tertiam ritus illius rationem à Synodo adductam, multis jampridem urserat & exposuerat S. Cyprianus in Epistola ad Cæcilium, & refertur à Gra-

à Gratiano *Can.* 1. & 2. *dist.* 2. *de consecrat.* sed nonnihil aliter quam apud Cyprianum extant; ut notant Correctores Romani; qui Gratianus *Canone* 7. refert Decretum sub nomine Julii Papæ, quo dicta ratio fortissime asseritur, dicitúrque: „ Quæ copulatio & conjunctio aquæ & vini sic miscetur in Calice Domini, ut mistio ista non possit separari. Nam si vinum tantum quis offerat, Sanguis Christi incipit esse sine nobis. Si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo.

In assumptione ad Sacros Ordines consanguinitatis sanguinis non attendendum.

Canon XXXIII. „ Quoniam cognovimus in Armeniorum regione eos solum in Cleri ordinem referri, qui sunt ex genere Sacerdotali, iis, qui hoc facere aggrediuntur, mores Judaicos sequentibus: Nonnullos autem eorum, etiam non tonsos, sacros Cantores, & Divinæ legis Lectores constitui: decernimus ut deinceps non liceat iis, qui volunt aliquos ad Clerum adducere, ad ejus, cui manus imponitur, genus respicere: sed examinantes an digni sint juxta exposita in Sacris Canonibus Decreta, in Cleri catalogum referri, ut eos Ecclesiastice promoveant, sive sint ex majoribus suis Sacerdotibus, sive non. Sed etiam ut nulli ex omnibus permittant, juxta ordinem eorum, qui sunt in Clericorum ordinem relati, populo in suggestu Divinas Scripturas recitare, nisi is Sacerdotali tonsura usus fuerit, & benedictionem à suo Pastore canonice susceperit. Si quis autem præter hæc facere deprehensus fuerit, segregetur.

Canon evertit omnem in conferendis Beneficiis carnalem affectum,

Ratio hujus Canonis funditus evertit omnem in conferendis Sacerdotiis carnalem proximitatis & consanguinitatis affectum; quem & olim S. Gregorius *Lib.* 7. *Epist.* 5. ad Brunichildam Francorum Reginam, non secus ac Simoniacam pravitatem cavendum monuit: „ Christianitatis vestræ solicitudo diligenter invigilet, & nullam, qui sub regno vestro est, ad Sacrum Ordinem ex datione pecuniæ, vel quorumlibet patrocinio personarum, seu *proximitatis jure* patiatur accedere; sed ille ad Episcopatus vel alterius Sacri Ordinis officium eligatur, quem dignum & vita & mores ostenderint.

Et Synodus Tridentina *Sess.* 25. *cap.* 1. *de reformat.* deplorat quod ex illo multorum malorum in Ecclesia seminarium extet, monetque propterea Episcopos, ut eum *penitus* deponant.

Canon XXXIV. Est renovatio Canonis XVIII. Chalcedonensis; cujus notata repete.

Metropolitanus non licet Episcopi sui suffraganei mortui res rapere,

Canon XXXV. „ Nulli omnium Metropolitanorum liceat, mortuo Episcopo, qui ejus throno subest, res ipsius, vel Ecclesiæ ejus auferre, vel sibi vendicare: sed sint sub custodia Cleri Ecclesiæ, cui defunctus præfuit, usque ad alterius Episcopi promotionem: Præterquam si in eadem Ecclesia non relicti sint Clerici; tunc enim Metropolitanus ea non diminuta servabit, ordinando Episcopo omnia reddens.

Quod Canone 22. Chalcedonensi de Clericis simpliciter dictum fuerat, præsenti Canone de Metropolitano quoque edicitur: nihilque obscuritatis habebit, si cum notatis ad dictum Canonem 22. conferatur.

Renovatio Canonis 3. Constantinop. & 28. Chalced.

Canon XXXVI. „ Renovantes quæ à Sanctis centum quinquaginta Patribus in hac à Deo conservanda & regia urbe & sexcentis triginta, qui Chalcedone convenere, constituta sunt, decernimus ut thronus Constantinopolitanus æqualia privilegia cum antiquæ Romæ throno obtineat, & in Ecclesiasticis ut ille rebus magnificat, ut qui sit secundus post illum. Post quem magnæ Alexandrinorum civitatis numeretur thronus, deinde Antiochiæ, & post eum Hierosolymitanæ civitatis.

Ordo quinque Patriarcharum hic primum expressus.

Hoc Canone innovantur, & confirmantur Canon III. Constantinopolitanus, & Canon XXVIII. Chalcedonensis, quorum notas consule; ac insuper quinque Patriarchæ nominatim exprimuntur; ordoque inter ipsos observandus præscribitur; qui ante hunc Canonem nullibi expressus reperitur.

Refert eum Gratianus *Dist.* 22. *Can.* 6. sed necessario conferenda correctio Romana.

Episcopus ob incursiones Barbaricas non valens ad suam Ecclesiam accedere, honoris & muneris particeps est.

Canon XXXVII. „ Quoniam diversis temporibus Barbaricæ incursiones fuere, & ex eo plurimæ civitates infidelibus subjugatæ fuere, ut ideo non possit ejus civitatis Præsul, postquam ordinatus fuerit, suum thronum apprehendere, & in eo in sacerdotali constitutione collocari, & sic pro ea, quæ invaluit, consuetudine ordinationes & omnia quæ ad Episcopum pertinent, agere & tractare: Nos honorem ac venerationem sacerdotio servantes, & gentilem injuriam nequaquam ad Ecclesiasticorum jurium perniciem exerceri volentes; eos qui sic ordinati sunt, & propter prædictam causam in suis thronis non sunt constituti, ut absque ullo ex ea re præjudicio conserventur, decernimus, ut & diversorum Clericorum ordinationes Canonice faciant, & præsidentiæ auctoritate secundum proprium statum utantur, & sit firma ac legitima, quæcunque ab eis procedit, administratio. Non enim à tempore necessitatis exacta juris observatione circumscripta dispensationis terminus circumscribetur. “

Extensio Canonis Antiocheni.

Quod Canone 18. Antiocheno decretum erat, ut Episcopus electus & ordinatus, qui ad suam Ecclesiam non ierit, non sua quidem culpa, sed propter populi recusationem, aut aliquam aliam causam, quæ à se non oritur, sit honoris & muneris particeps, id per præsentem Canonem extenditur & applicatur Episcopo, qui civitatem suam Episcopalem intrare non potest, eo quod à Barbaris sit occupata; fusiusque exprimuntur quæ ad honorem & munus Episcopi spectant.

Innovatio Canonis 17. Chalcedon.

Canon XXXVIII. „ Canonem, qui à Patribus factus est, nos quoque observamus, qui sic edicit: Si qua civitas ab Imperiali potestate innovata est, vel rursus innovata fuerit, civiles ac publicos typos Ecclesiasticarum quoque rerum ordo consequatur. “

Canon, cujus hic fit mentio & innovatur, est 17. Chalcedonensis; cujus notas repete.

De Juribus & privilegiis conservandis novæ Justinianopoli.

Canon XXXIX. „ Cum frater & Comminister noster Joannes Insulæ Cypri Præsul una cum suo populo in Hellesponticam Provinciam & propter Barbaricas incursiones, & ut à Gentilium sævitute liberarentur, & Christianissimæ potentiæ sceptris pure subjicerentur, à prædicta insula emigraverit, Clementis Dei providentia, & pii Deique amantis Imperatoris nostri labore constituimus, ut citra ullam innovationem serventur, quæ à divinis Patribus, qui Ephesi primum convenerunt, prædicti viri throno privilegia concessa sunt, ut nova Justinianopolis Constantinopoleos jus habeat, & qui in ea constituitur, pius ac religiosissimus Episcopus, præsit omnibus Hellesponticorum Provinciæ Episcopis, & à suis Episcopis eligatur ex antiqua consuetudine. Mores enim qui sunt in unaquaque Ecclesia, divini etiam nostri Patres servandos censuerunt, Cyzicenorum civitatis Episcopo Præsuli dictæ Justinianopoleos subjectos existente ad imitationem reliquorum omnium Episcoporum, qui subsunt prædicto Dei amantissimo Præsuli Joanni, à quo, cum usus postulaverit, etiam ipsius Cyzicenorum civitatis Episcopus ordinabitur. “

Sensus Canonis.

Pro intellectu hujus Canonis notandum, quod Metropolis Cypriorum olim dicta *Constantia* à Justiniano imperatore restaurata, suo de nomine vocata sit, *Justinianopolis.*

Porro Synodus Ephesina antehac decreverat, ut nec Antiochenus, nec ullus quivis Episcopus in Insula Cypro aliquam vel Metropoliticam auctoritatem exerceret; sed ut omnia negotia Ecclesiastica ibi emergentia à Metropolitano *Constantiæ*, & Synodo Provinciæ definirentur.

Cum vero Saraceni tempore hujus Synodi Constantiam sive *novam Justinianopolim* occupassent, Joannes civitatis illius Episcopus cum suo populo emigravit in Hellesponticam Provinciam, *ut Christianissimæ potentiæ sceptris pure subjiceretur.* Cum itaque Joannes cum suis Episcopis, Clericis & populo hic esset, Patres in ejus gra-

tiam

tiam constituerunt, annuente etiam Imperatore, ut jura à Synodo Ephesina suæ quondam Cathedræ indulta, etiam in Hellesponto obtineret; ut nimirum nullus in suos Episcopos aut populos potestatem haberet; atque insuper, Hellespontica Provincia, ejusque Metropolita Cyzicenus Episcopus dicto Joanni subjiceretur; in hancque Provinciam *nova Justinianopolis* idem jus exerceret, quod antea *Constantinopolis* sive *nova* Romæ competiciat.

Porro monent Balsamon, Zonaras & Aristenus suo tempore, nullam ex his Ecclesiis Cypri Archiepiscopatui fuisse subjectam; cujus rationem attigisse videtur Aristenus, „ quod postquam Cyprus Gentilium manibus liberata fuit, quæ in Hellesponto erant Metropoles ad thronum Constantinopolitanum redierint. “ Ut vel hinc appareat, hanc indulgentiam tantum fuisse temporalem; quandiu ipse Joannes Provincia sua à Barbaris occupata, in Provincia Hellespontica pro fide quasi exulare debebat.

Ætas professioni Monasticæ præscripta.

Canon XL. „ Quoniam Deo hærere per secessum ex vitæ strepitu ac perturbatione valde est salutare, oportet nos non sine examinatione eos, qui vitam monasticam eligunt, non intempestive admittere, sed nobis à Patribus traditum terminum in eis quoque servare, ut vitæ secundum Deum professionem ut jam firmam, & à scientia ac judicio factam tunc admittamus, post rationis complementum. Qui ergo monasticum jugum est subiturus, ne sit minor quam decem annorum natus, ejus quoque rei examinatione in Præsulis arbitrio sita; an augeri tempus conducibilius existimet ad introductionem & constitutionem in vita monastica. Etsi enim magnus Basilius in sacris suis Canonibus eam, quæ se sua sponte Deo offert, & virginitatem complectitur, si septimum decimum annum compleverit in Virginum ordinem referendam esse statuit; sed tamen de viduis & Diaconissis exemplum secuti, in dictum tempus, analogia & proportione habita, eos, qui vitam monasticam elegerunt, deduximus. In divino enim Apostolo scriptum est, Sexaginta annorum viduam in Ecclesia eligendam: Sacri autem Canones quadraginta annorum Diaconissam ordinandam esse statuerunt, cum Dei Ecclesiam Dei gratia potentiorem ac robustiorem evasisse, & ulterius procedere vidisset, fideliumque ad Divinorum mandatorum observationem firmitatem ac stabilitatem. Quod quidem cum nos quoque optime intellexissemus, modo statuimus benedictionem gratiæ ei, qui certamina secundum Deum aggressurus est, veluti quoddam signaculum celeriter imprimentes, hinc eum ad non diu cunctandum & tergiversandum inducentes, vel potius etiam ad boni electionem & constitutionem incitantes.

Vita Monastica secessus ex vitæ strepitu.

Canon vitam Monasticam dicit, *secessum ex vitæ strepitu* conformiter ad ea, quæ ante scripserat S. Ambrosius ad Ecclesiam Vercellensem, „ Clericorum officia in theatro ac stadio, Monachorum instituta esse in spelunca & secreto. Pluraque Veterum consona testimonia refert Christianus Lupus in scholiis ad hunc Canonem; concluditque: *Et hinc in Ecclesia nullum fœdius monstrum, quam Monachus inquietus.*

Ratio Canonis dubia.

Quod dicat Synodus se contraxisse ætatem professioni Monasticæ præstitutam ad annum decimum; idque contra Canonem XVIII. S. Basilii, qui in professura virginitatem requirit, ut supra, quòd 16. aut 17. annos nata sit, eo quod humana infirmitas ad divina mandata atque consilia adimplenda jam per Dei gratiam evaserit firmior & robustior, merito monet idem Christianus Lupus, *esse longæ indaginis*, an ratio hæc subsistat. Illud constat, Synodum Tridentinam existimasse hanc 10. annorum ætatem satis maturam & idoneam sese alligandi professioni Monasticæ, cum statuit „ quod in quacunque religione tam virorum, quam mulierum professio non fiat ante 16. annum expletum. “ *Sess. 15. cap. 15. de Regularib.* Quin & ipsa Synodus Trullana sat evidenter innuit, decem annorum ætatem non semper esse sufficientem, ut quis ad professionem Monasticam judicetur sat maturus; dum in Episcopi examinatione reponit, *an augeri tempus conducibilius existimet.*

An & quatenus professio Monachalis dicatur benedictio gratiæ.

Quod Canon *benedictionem Monachalem* vocet *benedictionem gratiæ*, ac veluti quoddam *signaculum*, quod Monacho imprimitur, Goffredo Abbati Vindocinensi occasionem dedit, teste Christiano Lupo, „ existimandi, aut saltem graviter dubitandi, eam benedictionem esse *consecrationis* speciem, manus impositionem, Sacramentum ex Apostolica traditione celebrandum, quod possit à solo Abbate, non à simplici Monacho imprimi, ac nullo pacto aut casu iterari. At rectius ejus Episcopus S. Ivo: *Monachi benedictio aliam vim mihi habere non videtur, quam super populum Sacerdotis oratio.* Eam S. Antonio ac aliis antiquis Monachis dicit fuisse ignotam, multiplicatis postmodum Monachorum gregibus inductam ex quadam cautela tanquam religionis vinculum humanæ infirmitati provisum, *ut Monasticus ordo quanto firmius in conspectu Dei & hominum, & solemnius ligaretur, tanto robustius ac devotius à Monachis servaretur. Et qui vellent ab hoc proposito recedere testimoniis pluribus convincerentur, & tanquam jurati in Christi Sacramenta tyrones ad propositum suum reverti cogerentur.* Et hinc liquet Dionysium illum, qui nobis Monachorum benedictiones producit, non esse Areopagitam Apostoli discipulum, sed S. Antonio ac primis ejus discipulis posteriorem. “ Hæc Lupus.

De Anachoritis.

Canone XLI. „ Eos, qui in urbibus vel vicis in clausuras volunt secedere, & sibi ipsis separatim attendere, prius quidem in Monasterium ingredi oportet, & anachoreticam, hoc est, ab aliis separatam ac semotam vivendi rationem exercere, & spatio triennii ei, qui mansioni præest, in Dei timore parere, & obedientiam in omnibus, ut æquum est, implere; & ita hujus vitæ eligendæ institutum profitentes, & quod eam ex toto corde sua sponte amplectuntur, ab ejus loci Præsule examinari: Deinde sic alio anno extra clausuram fortiter se gerere: ut scopus eorum evadat manifestior. Tunc enim plene ac perfecte significabunt, quod non inanem gloriam captantes, sed propter ipsum revera pulchrum ac honestum hoc silentium persequuntur. Post tanti autem temporis complementum, si in eodem eligendæ vitæ instituto permaneant, includi ipsos; & eis non amplius licere, quando voluerint, ex tali mansione egredi, præterquam si propter communem utilitatem vel aliam necessitatem ad mortem urgentem, ad id trahantur; & ita cum benedictione ejus loci Episcopi. Qui autem sine his jam dictis caussis ex suis habitaculis exire aggrediuntur, primo quidem vel invitos dicta clausula coerceri, deinde jejuniis & aliis afflictionibus ipsos curare, scientes, quemadmodum scriptum est, quod nemo, qui manum aratro immisit & retro conversus est, aptus est regno cœlorum. “

Cur dicti discedentes?

Hoc Canone agitur de Anachoritis; quos etiam *discedentes*, sive *Helichastas*, id est, *quiescentes* vocari monet Justinianus in sua *novell. 5. cap. 3. tamquam à communione ad meliora excerptos*; hoc est, à vita communi separatos, solitarie in silentio & contemplatione viventes.

Hæc vita multis tentationibus obnoxia.

Hoc vitæ genus multis tentationibus & periculis expositum non nisi *perfectis* convenire Patres crediderunt. Quæ omnia latè exponit S. Hieronymus in Epistola ad Rusticum Monachum rogantem, *num solus, an cum aliis in Monasterio deberet vivere.*

Ibidem enumeratis eremi multis gravibusque periculis respondet: „ De ludo Monasteriorum hujusmodi volumus egredi milites, quos eremi dura rudimenta non terrent, qui in speci-

„ men conversationis suæ multo tempore dederint; qui omnium fuerint minimi, ut primi omnium fierent.

Multum probandi priusquam ad hanc vitam admittantur.

Ne igitur tot tantisque periculis incautus quis se inserat, multa probatione opus esse priusquam ad vitam Reclusorum sive Anachoritarum quis admittatur, jampridem Patres judicarunt, & præsens Canon confirmat: Nam, ut bene advertit Zonaras, „ qui se ex communi vitæ consuetudine ad Anachoriticum institutum subito transferunt cellulæque angustiis inclusi facti sibi duces vivendi, degunt, periculoso se negotio haud dubie committere Patres existimavere.

Falsi Eremitæ.

Canon XLII. „ Eos, qui dicuntur Eremitæ, qui quidem nigris vestibus induti & capita comati urbes obeunt, & cum viris sæcularibus ac mulieribus versantur & propriæ professioni faciunt injuriam, statuimus, si elegerint quidem tonsis comis reliquorum Monachorum amictum suscipere, eos in Monasterio constitui, & inter fratres referri. Quod si hoc non elegerint, ex urbibus expelli, & solitudines habitare, ex quibus sibi etiam denominationes confixere.

Occasio Canonis.

Testatur Balsamon ex hoc hominum genere sua ætate fuisse nonnullos. „ Qui dicerent se Dei jussu ex solitudine in civitatem venisse; ut futura quædam prædicant: & simplicioribus quædam impudenter pollicentur, lucri & matrimonii gratia.

Hodie mo- vito observandus hic Canon.

Optandum esset, nec hodie similes reperiri; atque observarentur circa hujusmodi hominum genus, quos vulgo Eremitas dicimus, quæ præsens Canon præscribit: majorique cautela, & maturiori examine præcedenti ad vitam Eremiticam admitterentur, sperandum esset, ut qui aliquando vitæ suæ Sanctitate, & Angelica in terria conversatione bono odore Ecclesiam perfuderunt, hodie sæpe non essent hominibus odibiles & suspecti.

Profiteri vitam Monasticam omnibus etiam sceleratis liberum.

Canon XLIII. „ Licet omni Christiano vitam exercitatricem eligere, & rerum ad vitam pertinentium deposita tempestate, Monasterium ingredi, & habitu Monachi tonderi, in quacunque prolapsione deprehensus fuerit. Salvator enim noster Deus inquit: Eum, qui venit ad me, non ejiciam foras. Tanquam ergo Monachali vitæ agendæ instituto in pœnitentia nobis vitam describente, ei qui ad illud germane ac sincere accedit, acquiescimus ac favemus: Nec ulli ei mores impedimentum afferent, quominus proprium scopum adimpleat.

Vita Monastica vita pœnitentiæ.

Hic Canon confirmat, quod Patres unanimi consensu tradidere, nimirum vitam Monasticam esse *Vitam pœnitentiæ*, juxta illud vulgatissimum S. Hieronymi: *Monachus non docentis habet officium, sed plangentis*. Hinc concludit præsens Canon, unicuique integrum esse, quamvis valde scelerato & nefario vitam Monasticam eligere. „ Ut enim columna, quod in ea describitur, nobis exprimit; sic, ait Zonaras, Monastica professiu pœnitentiæ imaginem ita effingit ac exprimit, ut eam ex animis nostris elabi aut effluere nunquam omnino patiatur.

Recte proinde ex hoc Canone concludit Christianus Lupus: Nemini ex criminum anteriorum causa solet occludi ingressus in Monasteria. At utinam, qui hodie ad vitam Monasticam sive regularem recipiunt adolescentes multis criminibus, & passionibus carnalibus onustos & implicatos, eos tanquam ad statum pœnitentiæ reciperent; nec passim exiguo ab emissa professione tempore ad Sacros Ordines, quasi ab omni vitiorum illorum colluvie purgatos, protruderent, non sina horrenda Sacrorum Ordinum & præcipue Sacerdotii profanatione: sed de hoc fusius egi in Dissertat. de Canonicis *part.* 2. *cap.* 3. §. 11. & Repagulo Canonico *part.* 2. §. 10.

De Monachis fornicantes.

Canon XLIV. „ Monachus fornicationis convictus; vel qui ad Matrimonii communionem, vitæque societatem uxorem duxit, fornicatorum pœnis secundum Canones subjicietur.

Quod fornicatorum pœnis subjiciatur, qui fornicatus est Monachus, ait Balsamon, est ut clementissimum amplectendum ac recipiendum.

Quæ pœna fornicatorum.

Fornicatorum autem pœna, inquit Aristenus, est septem annorum juxta 59. Canonem Basilii Magni; duos nanque annos deflet, duos audit, duos substernitur, unum cum fidelibus consistit, & octavo ad communionem admittitur.

Sæcularis ornatus non assumendus à professuris Monialibus.

Canon XLV. „ Quoniam intelleximus in nonnullis mulierum Monasteriis mulieres, quæ sacro illo amictu sunt induendæ, prius sericis & omnis generis vestibus, præterea autem & mundis auro & gemmis variatis ab iis, qui illas ducunt, exornari, & sic ad altare accedentes exui tanto opum apparatu, & statim in illis fieri habitus benedictionem, illasque nigro amictu indui, statuimus ne hoc deinceps fiat. Neque enim fas est, ut quæ jam propria voluntate omnem vitæ jucunditatem deposuit, & eam, quæ est secundum Deum, vitæ agendæ rationem amplexa est, firmisque ac stabilibus rationibus eam confirmavit, & ita ad Monasterium accessit, per eum, qui interit ac fluit, mundum, quorum jam oblita erat, memoriam revocet, & ex eo anceps reddatur, & ejus anima perturbetur instar exundantium fluctuum, hucque & illuc versantium: Ut nec nonnunquam lacrymam emittens, cordis per corpus compunctionem ostendat; sed etsi exigua aliqua, ut est consentaneum, lacryma exilierit, non magis propter affectionem, quam habent propter exercitatorium certamen, quam propterea quod mundum & mundana relinquant, ea à videntibus profluxisse videtur.

Morem seu consuetudinem hoc Canone improbatam etiamnum hodie in multis mulierum Monasteriis superesse compertum est, qui eis intendunt, expendere poterunt, quid fieri & emendari conveniat.

Monachi non nisi necessitate cogente; & ... egrediantur.

Canon XLVI. „ Quæ vitam exercitatoriam eligunt, & in Monasteriis sunt constitutæ, ne omnino progrediantur. Si qua autem inexorabilis necessitas ad hoc trahit, cum benedictione & permissione ejus, quæ præest, hoc agant, tuncque non solæ per se, sed cum aliquibus vetulis, & quæ in Monasterio primæ sint, cum mandato ejus, quæ præfecta est. Eis autem omnino extra cubare non licet. Sed & viri, qui vitam Monasticam persequuntur, urgente necessitate, & ipsi cum benedictione ejus, cui regimen creditum est, procedant. Quamobrem, qui transgrediuntur id, quod est nunc à nobis decretum; sive sint viri, sive mulieres, convenientibus pœnis subjiciantur.

Quod prima Canonis parte, de clausura Monialium decernitur, firmavit & vehementer ursit Synodus Tridentina *Sess.* 25. *cap.* 11. *de Regularib.* quod tamen Decretum, tametsi saluberrimum, non ubique in Belgio hactenus executioni mandatum est; de quo fusius in jure Ecclesiastico titulo *de Monialibus*.

Solitudo Monachis maxime commendata.

Jubet insuper Canon, Monachos propter solam inexorabilem necessitatem à mansione egredi, cum benedictione & permissione ejus, qui præfectus est; uti notat Balsamon.

Quam enixe solitudinem Monachi Patres tanquam summopere utilem, ac pene necessariam inculcaverint, uno consensu clamant eorum regulæ. Et quidem S. Benedictus: „ Monasterium, si fieri potest, ita construi vult, ut omnia necessaria, id est, aqua, molendinum, hortus, pistrinum vel artes diversæ intra Monasterium exerceantur: *Ut non sit*, ait, *necessitas Monachis evagandi foras: quia omnino non expedit animabus eorum*. In regula *Cap.* 66. notum quoque est illud Eugenii Papæ apud Gratianum 16. *quæst.* 1. *Can.* 8. „ Monachus claustro suo sit contentus: quia sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine Monasterio Monachus. Sedeat itaque solitarius, & taceat: quia mundo mortuus est,

„ Deo

„ Deo autem vivit. “ Ceterum de hac Monachorum solitudine, & à sæculo separatione præter eruditas notas Hugonis Menardi ad cap. 71. concordiæ regularum, vide late discutrentem Abbatem Trappensem in Tractatu de Sanctitate vitæ Monasticæ *cap.* 16.

Quod Monachi egredientes benedictionem accipiant, vetus est disciplina.

Quod de benedictione Præfecti accipienda à Monacho foras egressuro dicimus, „ Antiquus & laudabilis in Monasteriis mos invaluit, ait Hugo Menardus loco citato §. 9. ut nunquàm Monachus sine benedictione vel oratione sui Rectoris foras progrediatur, ut hac veluti circumvallatus, mundi pericula, & dæmonum tela declinare possit.

Mulieres in Monasteriis virorum non dormiant.

Canon XLVII. „ Neque mulier in virorum Monasterio, neque vir in mulierum dormiat. Extra offendiculum enim & scandalum fideles esse oportet, & ad id, quod decorum & honestum, Deoque gratum, vitam suam componere. Si quis autem hoc fecerit, sive sit Clericus, sive laicus, segregetur.

Canon perspicuus est, ejus duntaxat fidelis desideratur custodia.

Uxor ejus, qui ad Episcopatum promovetur, in Monasterio relegandа.

Canon XLVIII. „ Uxor ejus, qui ad Episcopalem dignitatem promovetur, communi sui viri consensu prius separata, postquam in Episcopum ordinatus est ac consecratus, Monasterium ingrediatur procul ab Episcopi habitatione extructum, & Episcopi providentia fruatur. Sin autem digna visa fuerit, etiam ad Diaconatus dignitatem provehetur.

Ad Episcopatum promotus uxoris suæ curam habere debet; & quam.

Quod hic statuitur de uxore illius, qui ad Episcopatum promotus est, & communi consensu separata, quod Monasterium ingredi debeat, sat conforme est juri Decret. in *cap.* 5. & 6. *de conversione conjugat.* quod vero dicitur: *Et Episcopi providentia fruatur* uxor, id ita accipiendum monet Zonaras, „ nisi mulieri scilicet, ex domestica istius copia, opportuna vitæ subsidia suppeditari queant. Si nanque Episcopo ipsi ne sui quidem commodi causa, quidquam ex Episcopatus sui proventibus, præterquam in necessarios usus, idque nisi domesticis facultatibus destituto, insumere concessum est: quanto minus illi ad uxoris relictæ subsidium aliquid ex Ecclesiæ bonis, si mulieri vitæ opportunitates aliunde suppeditentur, licebit?

Hæc ille, è quibus manifestum est, eruditissimum hunc Græcorum Canonistam nec dubitasse, quin illicitum esset Episcopo vivere ex bonis Ecclesiæ, dum ex patrimonio sibi sufficit.

Canon XLIX. est simplex & nuda renovatio Canonis 24. Chalcedonensis.

Ludus alearum vetitus.

Canon L. „ Nullum omnium sive Clericum, sive laicum, ab hoc deinceps tempore alea ludere. Si quis autem hoc deinceps facere deprehensus fuerit, si sit quidem Clericus, deponatur; si laicus, segregetur.

Quid de disciplina hoc Canone expressa habeant Synodorum & Principum Belgii Decreta & Edicta late deducam in Jure Ecclesiastico *part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 5.

Spectacula, & spectationes venationum prohibita.

Canon LI. „ Omnino prohibet hæc sancta & universalis Synodus eos, qui dicuntur Mimos, & eorum spectacula; deinde venationum quoque spectationes, atque in scena saltationes fieri. Si quis autem præsentem Canonem contempserit, & se alicui eorum, quæ sunt vetita, dederit, si sit quidem Clericus, deponatur; si vero laicus, segregetur.

Quæ venationes hic intelligantur.

Notat „ hic Zonaras, venationum spectacula, quarum spectationes hic prohibentur non Clericis duntaxat, sed & laicis, non ea intelligenda esse, cum feræ canum ministerio aut alia simili ratione captantur; nec enim spectaculi vicem, sed actionis potius cujusdam ea res obtinet. Verum in magnis urbibus feræ bestiæ, leones nimirum ursique alebantur, quæ quidem cum statis temporibus producerentur in theatrum, ibique vel cum hominibus, aut captivis, aut rei capitalis damnatis committerentur, plures eo aspectu oblectari soliti sunt. Ea igitur spectacula, quippe sævitiæ astantium argumenta, qui aliena clade ad suas ipsi voluptates abuterentur, edi vetat Canon. “

Reliqua Canonis satis perspicua sunt: monet autem Christianus Lupus, „ hodiernos Latinæ linguæ Professores adolescentulorum saltus tanquam præcipuum ornatum scientiis suis intrudentes, graviter impingere in Regulas Christianas. “

De usu Præsanctificatorum.

Canon LII. „ In omnibus sanctæ Quadragesimæ jejunii diebus præterquam Sabbato & Dominica, & sancto Annunciationis die, fiat Sacrum Præsanctificatorum ministerium. “

Describitur ritus Præsanctificatorum apud Græcos in usu.

Jam olim moris fuisse diebus jejuniorum, præsertim Quadragesimæ plenum sacrificium non offerre, sed solis Præsanctificatis uti, diximus, & rationem dedimus ad Canonem 50. Laodicenum: eumque ritum apud Latinos abolitum, præterquam in die Parasceves, hodie adhuc per totam Quadragesimam Græci observant. Ritus autem hic est: Die Dominica præter illius diei oblationem quinque alios panes consecrant pro totidem sequentibus feriis usque ad Sabbatum. Tum singulis diebus sub vesperam conveniunt in Ecclesia; & in ipso vespertinarum precum officio Sacramentum antea consecratum proponunt & sumunt, præmissis Psalmis gradualibus, & recitatis quibusdam canticis, lectionibus & orationibus, quæ legi possunt in Euchologio Græcorum cum notis Goar *pag.* 187. & *sequentibus*.

Plura de hoc ritu scire desiderans consulat eruditam de eo Dissertationem Leonis Allatii operi ejus de Ecclesiæ Occidentalis & Orientalis consensu adjectam.

De impedimento matrimonii ex cognatione spirituali.

Canon LIII. „ Quoniam spiritualis necessitudo seu affinitas corporum conjunctione major est, in nonnullis autem locis cognovimus quosdam, qui ex sancto & salutari Baptismate infantes suscipiunt, postea quoque cum matribus illorum viduis matrimonium contrahere, statuimus ut imposterum nihil fiat ejusmodi. Si qui autem post præsentem Canonem hoc facere deprehensi fuerint, ii quidem primo ab hoc illicito matrimonio desistant, deinde & fornicatorum pœnis subjiciantur. “

De impedimento ex cognatione spirituali resultante, tenendum hodie Decretum Tridentini, de quo latius in Jure Ecclesiastico *part.* 2. *titul. de impedimentis Matrimonii*.

De impedimentis consanguinitatis.

Canon LIV. „ Cum Divina Scriptura nos aperte doceat: NON INGREDIERIS AD OMNEM CONSANGUINEAM CARNIS TUÆ AD REVELANDAM EJUS TURPITUDINEM, Divus Basilius nonnullas prohibitas nuptias in suis Canonibus enumeravit, multis silentio præteritis, & his utrisque nobis utilitatem attulit. Turpium enim nominum multitudine evitata, ne verbis orationem pollueret, generalibus nominibus impuritates complexus est, per quas legibus vetitas nuptias nobis in summa ostendit. Quoniam autem propter ejusmodi silentium, & quod non discerni posset illicitarum nuptiarum prohibitio, seipsam natura confudit: Nobis visum est ea paulo apertius exponere, ab hoc deinceps tempore decernentes, ut, qui cum patrui sui filia matrimonii societatem coierit, ut pater & filius, qui cum matre & filia, vel cum duabus puellis sororibus pater & filius, vel cum duobus fratribus mater & filia, vel fratres duo cum duabus sororibus, in septennii Canonem incidant, iis procul dubio separatis à nefario contubernio. “

De his quoque impedimentis agemus in Jure Ecclesiastico loco citato.

Improbata consuetudo jejunandi die Sabbati.

Canon LV. „ Quoniam intelleximus in Romanorum civitatibus, in sanctis Quadragesimæ jejuniis, in ejus Sabbatis jejunare, præter Ecclesiasticam traditam observationem: Sanctæ Synodo visum est, ut in Romanorum quo-

men conversationis suæ multo tempore dederint; qui omnium fuerint minimi, ut primi omnium fierent.

Multum probandi priusquam ad hanc vitam admittantur.

Ne igitur tot tantisque periculis incautus quis se inserat, multa probatione opus esse priusquam ad vitam Reclusorum sive Anachoritarum quis admittatur, jampridem Patres judicarunt, & præsens Canon confirmat: Nam, ut bene advertit Zonaras, „ qui se ex communi vitæ consuetudine ad Anachoriticum institutum subito transferunt cellulæque angustiis inclusi facti sibi duces vivendi, degunt, periculoso se negotio haud dubie committere Patres existimavere.

Falsi Eremitæ.

Canon XLII. „ Eos, qui dicuntur Eremitæ, qui quidem nigris vestibus induti & capitis comati urbes obeunt, & cum viris sæcularibus ac mulieribus versantur & propriæ professioni faciunt injuriam, statuimus, si elegerint quidem tonsis comis reliquorum Monachorum amictum suscipere, eos in Monasterio constitui, & inter fratres referri. Quod si hoc non elegerint, ex urbibus expelli, & solitudines habitare, ex quibus sibi etiam denominationes confiacre.

Occasio Canonis.

Testatur Balsamon ex hoc hominum genere sua ætate fuisse nonnullos. „ Qui dicerent se Dei jussu ex solitudine in civitatem venisse; ut futura quædam prædicant: & simplicioribus quædam impudenter pollicentur, lucri & mercimonii gratia.

Hodie merito observandus hic Canon.

Optandum esset, nec hodie similes reperiri; atque observarentur circa hujusmodi hominum genus, quos vulgo Eremitas dicimus, quæ præsens Canon præscribit: majorique cautela, & maturiori examine præcedenti ad vitam Eremiticam admitterentur, sperandum esset, ut qui aliquando vitæ suæ Sanctitate, & Angelica in terris conversatione bono odore Ecclesiam perfuderunt, hodie sæpe non essent hominibus odibiles & suspecti.

Professioni vitam Monasticam omnibus etiam sceleratis liberum.

Canon XLIII. „ Licet omni Christiano vitam exercitatricem eligere, & rerum ad vitam pertinentium deposita tempestate, Monasterium ingredi, & habitu Monachi tonderi, in quacunque prolapsione deprehensus fuerit. Salvator enim noster Deus inquit: Eum, qui venit ad me, non ejiciam foras. Tanquam ergo Monachali vitæ agendæ instituto in pœnitentia nobis vitam describente, ei qui ad illud germane ac sincere accedit, acquiescimus ac favemus: Nec ulli ei mores impedimentum afferent, quominus propriam scopum adimpleat.

Vita Monastica vita pœnitentiæ.

Hic Canon confirmat, quod Patres unanimi consensu tradidere, nimirum vitam Monasticam esse *Vitam pœnitentiæ*, juxta illud vulgatissimum S. Hieronymi: *Monachus non docentis habet officium, sed plangentis*. Hinc concludit præsens Canon, unicuique integrum esse, quamvis valde scelerato & nelatio vitam Monasticam eligere. „ Ut enim columna, quod in ea describitur, nobis exprimit; sic, ait Zonaras, Monastica professio pœnitentiæ imaginem ita effingit ac exprimit, ut eam ex animis nostris elabi aut effluere nunquam omnino patiatur.

Recte proinde ex hoc Canone concludit Christianus Lupus: Nemini ex criminum anteriorum causa solet occludi ingressus in Monasteria. At utinam, qui hodie ad vitam Monasticam sive regularem recipiunt adolescentes multis criminibus, & passionibus carnalibus onustos & implicatos, eos tanquam ad statum pœnitentiæ reciperent; nec passim exiguo ab emissa professione tempore ad Sacros Ordines, quasi ab omni vitiorum illorum colluvie purgatos, protruderent, non sine horrenda Sacrorum Ordinum & præcipue Sacerdotii profanatione: sed de hoc fusius egi in Dissertat. de Canonicis *part.* 2. *cap.* 3. §. 11. & Repagulo Canonico *part.* 2. §. 10.

De Monacho fornicante.

Canon XLIV. „ Monachus fornicationis convictus, vel qui ad Matrimonii communionem, vitæque societatem uxorem duxit, fornicatorum pœnis secundum Canones subjiciatur.

Quod fornicatorum pœnis subjiciatur, qui fornicatus est Monachus, ait Balsamon, est ut clementissimum amplectendum ac recipiendum.

Quæ pœna fornicatorum.

Fornicatorum autem pœna, inquit Aristenus, est septem annorum juxta 59. Canonem Basilii Magni; duos nanque annos deflet, duos audit, duos substernitur, unum cum fidelibus consistit, & octavo ad communionem admittitur.

Sæcularis ornatus non assumendus à professuris Monialibus.

Canon XLV. „ Quoniam intelleximus in nonnullis mulierum Monasteriis mulieres, quæ sacro illo amictu sunt induendæ, prius sericis & omnis generis vestibus, præterea autem & mundis auro & gemmis variatis ab iis, qui illas ducunt, exornari, & sic ad altare accedentes exui tanto opum apparatu, & statim in illis fieri habitus benedictionem, illasque nigro amictu indui, statuimus ne hoc deinceps fiat. Neque enim fas est, ut quæ jam propria voluntate omnem vitæ jucunditatem deposuit, & eam, quæ est secundum Deum, vitæ agendæ rationem amplexa est, firmisque ac stabilibus rationibus eam confirmavit, & ita ad Monasterium accessit, per eum, qui interit ac fluit, mundum, quorum jam oblita erat, memoriam revocet, & ex eo anceps reddatur, & ejus anima perturbatur instar exundantium fluctuum, hucque & illuc versantium: Ut nec nonnunquam lacrymam emittens, cordis per corpus compunctionem ostendat; sed etsi exigua aliqua, ut est consentaneum, lacryma ceciderit, non magis propter affectionem, quam habent propter exercitatorium certamen, quam propterea quod mundum & mundana relinquant, ea à videntibus profusisse videtur.

Morem seu consuetudinem hoc Canone improbatam etiamnum hodie in multis mulierum Monasteriis superesse compertum est, qui eis intendunt, expendere poterunt, quid fieri & emendari conveniat.

Monachi non nisi necessitate cogente, & [illegible] egrediantur.

Canon XLVI. „ Quæ vitam exercitatoriam eligunt, & in Monasteriis sunt constitutæ, ne omnino progrediantur. Si qua autem incaorabilis necessitas ad hoc trahit, cum benedictione & permissione ejus, quæ præest, hoc agant, tuncque non solæ per se, sed cum aliquibus vetulis, & quæ in Monasterio primæ sint, cum mandato ejus, quæ præfecta est. Eis autem omnino extra cubare non licet. Sed & viri, qui vitam Monasticam persequuntur, urgente necessitate, & ipsi cum benedictione ejus, cui regimen creditum est, procedant. Quamobrem, qui transgrediuntur id, quod est nunc à nobis decretum; sive sint viri, sive mulieres, convenientibus pœnis subjiciantur.

Quod prima Canonis parte, de clausura Monialium decernitur, firmavit & vehementer ursit Synodus Tridentina *Sess.* 25. *cap.* 11. *de Regularib.* quod tamen Decretum, tametsi saluberrimum, non ubique in Belgio hactenus executioni mandatum est; de quo fusius in jure Ecclesiastico titulo *de Monialibus*.

Solitudo Monachis maxime commendata.

Jubet insuper Canon, Monachos propter solam inexorabilem necessitatem à mansione egredi, cum benedictione & permissione ejus, qui præfectus est; uti notat Balsamon.

Quam enim solitudinem Monachi Patres tanquam summopere utilem, ac pene necessariam inculcaverint, uno consensu clamant eorum regulæ. Et quidem S. Benedictus: “ Monasterium, si fieri potest, ita constitui vult, ut omnia necessaria, id est, aqua, molendinum, hortus, pistrinum vel artes diversæ infra Monasterium exerceantur: “ *Ut non sit*, ait, *necessitas Monachis evagandi foras: quia omnino non expedit animabus eorum*. In regula *Cap.* 66. notum quoque est illud Eugenii Papæ apud Gratianum 16. *quæst.* 1. *Can.* 8. „ Monachus claustro suo sit contentus: quia sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine Monasterio Monachus. Sedeat itaque solitarius, & taceat: quia mundo mortuus est,

„ Deo

„ Deo autem vivit. “ Ceterum de hac Monachorum solitudine, & à sæculo separatione præter eruditas notas Hugonis Menardi ad cap. 71. concordiæ regularum, vide late discurrentem Abbatem Trappensem in Tractatu de Sanctitate vitæ Monasticæ *cap.* 16.

Quod Monachi egredientes benedictionem accipiant, vetus est disciplina.

Quod de benedictione Præfecti accipienda à Monacho foras egressuro dicitur, „ Antiquus & laudabilis in Monasteriis mos invaluit, ait Hugo Menardus loco citato §. 9. ut nunquam Monachus sine benedictione vel oratione sui Rectoris foras progrediatur, ut hac veluti circumvallatus, mundi pericula, & dæmonum tela declinare possit.

Mulieres in Monasteriis virorum non dormiant.

Canon XLVII. „ Neque mulier in virorum Monasterio, neque vir in mulierum dormiat. Extra offendiculum enim & scandalum fideles esse oportet, & ad id, quod decorum & honestum, Deoque gratum, vitam suam componere. Si quis autem hoc fecerit, sive sit Clericus, sive laicus, segregetur.

Canon perspicuus est, ejus duntaxat fidelis desideratur custodia.

Uxor ejus, qui ad Episcopatum promovetur, in Monasterio collocanda.

Canon XLVIII. „ Uxor ejus, qui ad Episcopalem dignitatem promovetur, communi sui viri consensu prius separata, postquam in Episcopum ordinatus est et consecratus, Monasterium ingrediatur procul ab Episcopi habitatione extructum, & Episcopi providentia fruatur. Sin autem digna visa fuerit, etiam ad Diaconatus dignitatem provehetur.

Ad Episcopatum promotus uxoris suæ curam habere debet; & quam.

Quod hic statuitur de uxore illius, qui ad Episcopatum promotus est, & communi consensu separata, quod Monasterium ingredi debeat, sat conforme est juri Decret. in *cap. 5. & 6.* ii *de conversione conjugat.* quod vero dicitur: *Et Episcopi providentia fruatur* uxor, id ita accipiendum monet Zonaras, „ nisi mulieri scilicet, ex domestica istius copia, opportuna vitæ subsidia suppeditari queant. Si nanque Episcopo ipsi ne sui quidem commodi causa, quidquam ex Episcopatus sui proventibus, præterquam in necessarios usus, idque nisi domesticis facultatibus destituto, insumere concessum est: quanto minus illi ad uxoris relictæ subsidium aliquid ex Ecclesiæ bonis, si mulieri vitæ opportunitates aliunde suppeditentur, licebit?

Hæc ille, è quibus manifestum est, eruditissimum hunc Græcorum Canonistam nec dubitasse, quin illicitum esset Episcopo vivere ex bonis Ecclesiæ, dum ex patrimonio sibi sufficit.

Canon XLIX. est simplex & nuda renovatio Canonis 24. Chalcedonensis.

Ludus alearum vetitus.

Canon L. „ Nullum omnium sive Clericum, sive laicum, ab hoc deinceps tempore alea ludere. Si quis autem hoc deinceps facere deprehensus fuerit, si sit quidem Clericus, deponatur; si laicus, segregetur.

Quid de disciplina hoc Canone expressa habeant Synodorum & Principum Belgii Decreta & Edicta late deducam in Jure Ecclesiastico *part. 1. tit. 2. cap. 5.*

Spectacula, & spectationes venationum prohibita.

Canon LI. „ Omnino prohibet hæc sancta & universalis Synodus eos, qui dicuntur Mimos, & eorum spectacula; deinde venationum quoque spectationes, atque in scena saltationes fieri. Si quis autem præsentem Canonem contempserit, & se alicui eorum, quæ sunt vetita, dederit, si sit quidem Clericus, deponatur; si vero laicus, segregetur.

Quæ venationes hic intelligantur.

Notat „ hic Zonaras, venationum spectacula, quarum spectationes hic prohibentur non Clericis duntaxat, sed & laicis, non ea intelligenda esse, cum feræ canum ministerio aut alia simili ratione capiuntur; nec enim spectaculi vicem, sed actionis potius cujusdam ea res obtinet. Verum in magnis urbibus feræ bestiæ, leones nimirum ursique alebantur, quæ quidem cum statis temporibus producerentur in theatrum, ibique vel cum hominibus, aut captivis, aut rei capitalis damnatis committerentur, plures eo aspectu oblectari soliti sunt. Ea igitur spectacula, quippe sævitiæ astantium argumenta, qui aliena clade ad suas ipsi voluptates abuterentur, edi vetat Canon. “

Reliqua Canonis satis perspicua sunt: monet autem Christianus Lupus, „ hodiernos Latinæ linguæ Professores adolescentulorum saltus tanquam præcipuum ornatum scientiis suis intrudentes, graviter impingere in Regulas Christianas. “

De usu Præsanctificatorum.

Canon LII. „ In omnibus sanctæ Quadragesimæ jejunii diebus præterquam Sabbato & Dominica, & sancto Annunciationis die, fiat Sacrum Præsanctificatorum ministerium. “

Describitur ritus Præsanctificatorum apud Græcos in usu.

Jam olim moris fuisse diebus jejuniorum, præsertim Quadragesimæ plenum sacrificium non offerre, sed solis Præsanctificatis uti, diximus, & rationem dedimus ad Canonem 50. Laodicenum: eumque ritum apud Latinos abolitum, præterquam in die Parasceves, hodie adhuc per totam Quadragesimam Græci observant. Ritus autem hic est: Die Dominica præter illius diei oblationem quinque alios panes consecrant pro totidem sequentibus feriis usque ad Sabbatum. Tum singulis diebus sub vesperam conveniunt in Ecclesia, & in ipso vespertinarum precum officio Sacramentum antea consecratum proponunt & sumunt, præmissis Psalmis gradualibus, & recitatis quibusdam canticis, lectionibus & orationibus, quæ legi possunt in Euchologio Græcorum cum notis Goar *pag. 187. & sequentibus.*

Plura de hoc ritu scire desiderans consulat eruditam de eo Dissertationem Leonis Allatii operi ejus de Ecclesiæ Occidentalis & Orientalis consensu adjectam.

De impedimento matrimonii ex cognatione spirituali.

Canon LIII. „ Quoniam spiritualis necessitudo seu affinitas corporum conjunctione major est, in nonnullis autem locis cognovimus quosdam, qui ex sancto & salutari Baptismate infantes suscipiunt, postea quoque cum matribus illorum viduis matrimonium contrahere, statuimus ut imposterum nihil fiat ejusmodi. Si qui autem post præsentem Canonem hoc facere deprehensi fuerint, ii quidem primo ab hoc illicito matrimonio desistant, deinde & fornicatorum pœnis subjiciantur. “

De impedimento ex cognatione spirituali resultante, tenendum hodie Decretum Tridentini, de quo latius in Jure Ecclesiastico *part. 2. titul. de impedimentis Matrimonii.*

De impedimentis consanguinitatis.

Canon LIV. „ Cum Divina Scriptura nos aperte doceat: NON INGREDIERIS AD OMNEM CONSANGUINEAM CARNIS TUÆ AD REVELANDAM EJUS TURPITUDINEM, Divus Basilius nonnullas prohibitas nuptias in suis Canonibus enumeravit, multis silentio præteritis, & his utrisque nobis utilitatem attulit. Turpium enim nominum multitudine evitata, ne verbis orationem pollueret, generalibus nominibus impuritates complexus est, per quas legibus vetitas nuptias nobis in summa ostendit. Quoniam autem propter ejusmodi silentium, & quod non discerni posset illicitarum nuptiarum prohibitio, seipsam natura confudit: Nobis visum est ea paulo apertius exponere, ab hoc deinceps tempore decernentes, ut, qui cum patrui sui filia matrimonii societatem coierit, ut pater & filius, qui cum matre & filia, vel cum duabus puellis sororibus pater & filius, vel cum duobus fratribus mater & filia, vel fratres duo cum duabus sororibus, in septennii Canonem incidant, iis procul dubio separatis à nefario contubernio. “

De his quoque impedimentis agemus in Jure Ecclesiastico loco citato.

Improbata consuetudo jejunandi die Sabbati.

Canon LV. „ Quoniam intelleximus in Romanorum civitatibus, in sanctis Quadragesimæ jejuniis, in ejus Sabbatis jejunare, præter Ecclesiasticam traditam observationem: Sanctæ Synodo visum est, ut in Romanorum quo-

„ quæ Ecclesia inconcussæ vires habeat Canon, qui dicit: SI QUIS CLERICUS INVENTUS FUERIT IN SANCTO DIE DOMINICO VEL SABBATO JEJUNARE, PRÆTER UNUM ET SOLUM, DEPONATUR; SIN AUTEM LAICUS, SEGREGETUR.

Canon ab Ecclesia Romana non receptus.

Canon, quem hic inculcat Synodus, quemque etiam ab Ecclesia Romana inviolabiliter observari præcipit, est Canon 65. inter Apostolicos supra relatos; eumque ab ipsis Apostolis editum fuisse Patres hujus Synodi supponunt; ideoque acrius quam oportuit, consuetudinem Romanæ Ecclesiæ jejunandi die Sabbati reprobasse videntur. Unde & hic unus est ex Canonibus, quos Ecclesia Romana nonnunquam recepit. Repete notata ad dictum Canonem Apostolorum.

Quæ ex carne originem trahunt, vetita diebus jejuniorum.

Canon LVI. „ Similiter accepimus & in Armeniorum regione & in aliis locis, in Sabbatis & Dominicis sanctæ Quadragesimæ quosdam ova & caseum comedere. Visum est ergo & hoc; ut omnis Dei Ecclesia, quæ est in universo terrarum orbe, unum ordinem sequens, jejunium perficiat, & abstineat sicut ab omni mactabili, sic ab ovis & caseo, quæ quidem sunt fructus & fœtus eorum, à quibus abstinemus. Si autem hoc non servaverint, si sint quidem Clerici, deponantur; si autem laici, segregentur.

Canonis disciplina etiam apud Latinos in usu fuit.

Ostendit hic Canon, veteres Græcos licet Quadragesimæ diebus Dominicis & Sabbatis non jejunarent, à carnibus tamen abstinuisse; credidisseque abstinentiam à carnibus inferre necessario abstinendum ab iis omnibus, quæ sementinam ex carne trahunt originem: Quod & Latinos olim in Quadragesima observasse, & etiamnum in quibusdam regionibus in usu esse notum est. *Vide Can.* 6. 10. 4. ex responso S. Gregorii ad Augustinum Anglorum Episcopum.

Mel & lac ad altare non offerendum.

Canon LVII. „ Quod ad altare mel & lac offerre non oportet.

Relege notata ad Canonem III. Apostolorum & XXVIII. hujus Synodi.

Laici sibi Sacram communionem dare nequeunt.

Canon LVIII. „ Nemo eorum, qui sunt in ordine laicorum, divina sibi mysteria impertiat præsente Episcopo, vel Presbytero, vel Diacono. Qui autem tale quid ausus fuerit, ut præter ea, quæ sunt constituta faciens, una septimana segregetur, & ex eo doceatur non amplius sapere, quam sapere oportet.

Zonaras ad hunc Canonem videtur supponere, laicum sibi posse divina mysteria, id est, Sacram Eucharistiam impartiri, si nemo ex initiatis adfuerit, & necessitas sumendi urserit. Et sane olim laicos Sacram Eucharistiam manibus contigisse, & ori suo imposuisse multis ostendit Cardinalis Bona *lib.* 2. *rerum Liturg. cap.* 17.

In privatis Oratoriis Baptismus non conferendus.

Canon LIX. „ In Æde oratoria, quæ est intra domum, Baptismus nequaquam peragatur, sed qui illuminatione ab omnibus sordibus aliena digni habendi sunt, ad Catholicas Ecclesias accedant, & hoc illic munere perfruantur. Si quis autem, quæ à nobis constituta sunt, non servare convictus fuerit, si sit quidem Clericus, deponatur; si autem laicus, segregetur.

Conformis est *Clementina unica de Baptismo*, à Synodis Belgicis sæpius innovata, uti latius dicetur in Jure Ecclesiastico *part.* 2. *tit. de Baptismo*.

Puniendi qui se à dæmone obsessos simulant.

Canon LX. „ Cum clamet Apostolus, quod qui domino adhæret, unus est spiritus, clarum est, quod qui etiam cum contrario init familiaritatem ac consuetudinem, cum illo conjunctione unum fit. Eos ergo, qui se à dæmone correptos esse simulant, & morum improbitate eorum figuram & habitum simulare præ se ferunt, visum est omni modo puniri, & ejusmodi afflictionibus, laboribusque eos subjici oportere, quibus ii, qui vere à dæmone correpti sunt, ut à dæmonis operatione liberentur, jure subjiciuntur.

Observant Balsamon & Zonaras, quod hi, de quibus in Canone, illa simulatione ad quæstum abuterentur; quod & hodie non raro contingere, facile deprehenderetur, si serio in illos, qui se à dæmone correptos asserunt, inquireretur.

Etiam hodie in similes animadvertendum.

Contra Magos & incantatores.

Canon LXI. „ Qui vatibus seipsos tradiderunt, vel iis, qui hecatontarchæ seu centuriones dicuntur, vel aliis ejusmodi, ut ab illis discant, si quid sibi revelari velint, convenienter iis, quæ de ipsis à Patribus constituta sunt, sexennii Canoni subjiciuntur. Et ipsi autem eos quoque subjici oportet, qui ursas, vel ejusmodi animalia ad ludum & simpliciorum noxam circumferunt, & fortunam ac fatum, & genealogiam, & quorundam ejusmodi verborum multitudinem, ex fallaciæ imposturæque nugis proferunt: Eosque qui nubium persecutores & incantatores, & amuletorum præbitores, & vates appellantur. Eos autem, qui in iis persistunt, & non ab ejusmodi perniciosis gentilibusque studiis avertuntur & aufugiunt, Ecclesia omnino exturbandos decernimus, sicut & sacri Canones dicunt. Quæ enim est luci cum tenebris communicatio? Ut ait Apostolus; Vel quæ fideli cum infideli pars est? Quæ autem Christo est cum Belial concordia ac conventio?

Si Pastorum vigilantia serio intenderet, non dubium, quin & plures ritus superstitiosos hoc Canone expressos, aut iis pejores & perniciosiores hodie frequentari non raro deprehenderent.

A Gentilium ritibus & festivitatibus abstinendum.

Canon LXII. „ Kalendas quæ dicuntur, & vota, & Brumalia quæ vocantur, & qui in primo Martii mensis die fit conventum, ex fidelium universitate omnino tolli volumus: Sed & publicas mulierum saltationes, multam noxam exitiumque afferentes. Quin etiam eas, quæ nomine eorum, qui falso apud Gentiles dii nominati sunt, vel nomine virorum, ac mulierum fiunt, saltationes ac mysteria more antiquo & à vita Christianorum alieno, amandamus, & expellimus, statuentes, ut nullus vir deinceps muliebri veste induatur, vel mulier veste viro conveniente. Sed neque comicas, vel satyricas, vel tragicas personas induat; neque execrandi Bacchi nomen uvam in torcularibus exprimentes, invocent; neque vinum in doliis effundentes risum moveant, ignorantia vel vanitate ea, quæ ab insaniæ impostura procedunt, exercentes. Eos ergo, qui deinceps aliquid eorum, quæ scripta sunt, aggrediuntur, ubi ad horum cognitionem pervenerint, si sint quidem Clerici, deponi jubemus; si vero laici, segregari.

Quid Kalendæ.

Kalendæ sive festum Kalendarum vocantur publicæ illæ ac superstitiosæ lætitiæ, quas Kalendis Januarii, quibus annus aperitur, exhibuere primum Gentiles, usurpavere postmodum Christiani; & quas utrique indecoris choreis, mulierumque aut ferarum assumptis formis & vestibus fœdabant; uti pluribus ostendit Du Fresne in glossario, verbo *Kalendæ*: ibidem observans, quod licet frequenter ab Ecclesia & Episcopis proscriptæ fuerint, indictis ad hanc diem jejuniis & litaniis, quibus ea quodammodo expiarentur, & ut ludicræ & impiæ festivitatis loco vera ac solida succederet; non potuisse tamen tam alte radicatas prorsus evelli, adeo ut extremis temporibus etiam plus solito vires acceperint, & non à sæcularibus duntaxat, sed & ab ipsis Episcopis & Sacerdotibus legantur usurpatæ; dictæque postmodum *Festum Hypodiaconorum* vel *fatuorum*, quod multis superstitiosis & inhonestis, atque impuris ritibus in ipso templo peragebatur; atque in Gallia usque ad annum 1444. perseverasse evincit Epistola encyclica Facultatis Theologiæ Parisiensis ad universos Galliæ Episcopos, in qua refert prorsus abominanda in hoc festo fieri solita, quæ tamen à multis sustinebantur hoc unico argumento, quo passim inveterati abusus sustinentur: *Prædecessores nostri, qui erant notabiles Viri reputati, istud permiserunt, sufficit nobis vivere ut ipsi.* Cui respon-

Kalendæ apud Christianos in festum fatuorum degenerarunt.

Perniciosum argumentum.

du

qui fuspicabantur anxiosum.

dit Facultas. *Procul dubio istud argumentum diabolicum est, & infernalis hæc persuasio: Vos illorum exitum ignoratis, an bonus vel malus fuerit.* Habetur hæc Epistola in appendice ac opera Petri Blesensis ult. edit. Quæ utinam expenderetur ab iis, qui à praxi suorum Prædecessorum, quorum exitum ignorant, quidvis inveteratum propugnant & sustinent.

Quid vota.

Per vota, quorum hic mentio fit, designari videtur, uti observat Du Fresne, in verbo, *Votum*, dies festus Romanorum tertio nonas Januarii celebrari solitus, qui in Kalendario Bucheriano *Votorum nuncupatio* appellatur. Hæc ille: qui in verbo, *Bruma*, notat *Brumalia*, de quibus in Canone, esse festum octavo Kalendas Decembria celebrari solitum. Quæ omnia, utpote Paganismum redolentia præsenti Canone Christianis interdicuntur.

Nomina falsorum Deorum à Christianis nunquam usurpanda.

Cætera Canonis obscura minime sunt; hoc unum insuper notandum, Patres hic insinuare, Bacchum aliosque falsos Deos à Christianis nec per jocum, aut pravam consuetudinem ac inde natam inadvertentiam esse nominandos, aut invocandos; occasione cujus hodiernis litterarum Professoribus suadet Christianus Lupus, ut fabulosa Gentilium Deorum deliramenta nostris adolescentibus nunquam sine antidoto edicant.

Nihil falsi in Ecclesia legendum.

Can. LXIII. „ Quæ à veritatis hostibus falso „ conficta sunt Martyrum historiæ, ut Dei Martyres ignominia afficerent, & qui eas audituri essent, ad infidelitatem deducerent, in Ecclesia non publicari jubemus, sed eas igni tradi. Qui eas autem admittunt, vel tanquam veris iis mentem adhibent, anathematizamus.

Semper admodum solicitos fuisse jampridem Ecclesiæ Patres, ne quid falsi aut apocryphi publice in Ecclesia legeretur constat: Ideoque sæculo V. Gelasius I. ait, quod licet Ecclesia Romana suscipiat gesta SS. Martyrum, „ ea tamen ideo in Ecclesia secundum antiquam consuetudinem singulari cautela non legi; quia & eorum, qui conscripsere, nomina penitus ignorantur, & ab infidelibus aut idiotis superflua aut minus apta, quam rei ordo fuerit, scripta esse putantur. « *Grat. dist. 15. Can. 3.*

Laicus sibi auctoritati docendi aut disputandi de rebus Religionis non assumat.

Canon LXIV. „ Quod non oportet laicum publice disputare, vel docere, docendi auctoritatem ex eo sibi vendicantem, sed ordini a Domino tradito cedere; & aure iis, qui docendi gratiam acceperunt, aperire, & Divina ab eis doceri. In una enim Ecclesia diversa membra fecit Deus, ut est vox Apostoli. Quam aperte interpretans Gregorius Theologus eum, qui in iis est, ordinem commendat, dicens: *Hunc ordinem vereamur, fratres, hunc servemus. Hic quidem sit auris, ille vero lingua; hic autem manus, hic vero aliquid aliud: hic quidem doceat, ille vero discat.* Et paulo post: *Et discens in docilitate & suppeditans in hilaritate, & ministrans in alacritate. Ne simus omnes lingua, quod est promptius; ne omnes Apostoli, ne omnes Prophetæ, ne omnes interpretemur.* Et post quædam: *Cur te pastorem facis, cum sis ovis? Cur caput efficeris, cum sis pes? Cur imperator esse conaris, cum relatus sis in numerum militum?* Et alibi: *Jubet sapientia, ne sis velox in sermonibus, ne cum sis pauper, una cum divite extendaris: ne quæras sapientibus esse sapientior.* Si quis autem præsentem Canonem labefactans deprehensus fuerit, quadraginta diebus segregetur.

Hic de publico disputandi aut docendi munere agi notant Balsamon & Zonaras: „ Privatim enim, ajunt, quis interroganti respondere, ac propositæ ab eo quæstioni docendo satisfacere non prohibetur.

Superstitiones Gentilium vitanda.

Canon LXV. „ Qui in noviluniis à quibusdam ante suas officinas & domos accenduntur, rogos, supra quos etiam antiqua quadam consuetudine salire inepte ac desilire solent, jubemus deinceps cessare. Quisquis ergo tale quid fecerit, si sit quidem Clericus, deponatur; sin autem laicus, segregetur. In quarto enim libro Regum scriptum est: *Et ædificavit Manasses altare universæ militiæ cœli in duobus atriis domus Dei, & filios suos traduxit per ignem, sortibusque & auguriis, auspiciisque usus est, & fecit ventriloquos seu pythones, & divinatores multiplicavit, & ambulavit in eo, ut faceret malum coram Domino, ut eum ad iram provocaret.* «

Quid novilunia.

Novilunia dicebantur dies primi mensium. Mos ergo erat apud Judæos & Græcos, ait Balsamon, festum tunc agere, & genu flectere, ut totum mensem feliciter transigerent. De quibus Deus quoque dixit per Prophetam: *Novilunia vestra & Sabbata odit anima mea.* Sed & ante officinas & ædes rogos incendebant, & super eos saliebant, per id existimantes ea, quæ illis prius obtigissent mala comburi, foreque ut in alia bona inciderent. His ergo consequenter faciebant etiam quidam Orthodoxi eo tempore, quo hæc habita est Synodus. « Hæc ille.

Gentilium rituum reliquiæ.

Horum Gentilium rituum reliquiæ sunt, quæ restant in quibusdam Sanctorum festis, publici ignes, saltus, potationes, adolescentum pugnæ, *per Episcopos*, ait Lupus, *omnino eliminanda.*

Octo diebus Paschalibus vacandum.

Canon LXVI. „ A Sancta Christi Dei nostri Resurrectionis die usque ad novam diem Dominicam tota septimana vacare fideles jugiter oportet Psalmis & Hymnis, & spiritalibus canticis in Christo gaudentes, festumque celebrantes, & divinarum Scripturarum lectioni mentem adhibentes, ac sanctis mysteriis jucunde & laute fruentes. Sic enim cum Christo exultabimus, & una resurgemus. Nequaquam ergo prædictis diebus equorum cursus vel aliquod publicum fiat spectaculum. «

Diu in Ecclesia festivitas Paschalis ad octo dies protracta fuit.

Paschale Festum per dies octo continuos ut festivos à populo celebrari antiqua fuit Ecclesiæ tam Occidentalis, quàm Orientalis pietas; quæ etiamnum in Gallia & Germania usque ad finem sæculi XI. ubique pene superfuit: nam de Synodo Constantiensi anni 1094. scribit Bertoldus, quod in illa Gebehardus Episcopus statuerit, ut tam in hebdomada Pentecostes, quàm in hebdomada Paschali tres tantum dies festivi celebrarentur: cum eodem Bertoldo teste, alii pene omnes Episcopatus ad illud usque tempus integram Paschalem hebdomadam celebrarent: Eique Gebehardo tanquam Canonis & moris eversori graviter obmurmurasse scribit Chronicon Ecclesiæ Augustanæ *ad ann.* 1094. Tandem omnes per Europam Ecclesiæ Constantiensis Synodi relaxationem admiserunt; veteris tamen disciplinæ vestigio in hoc remanente, quod Paschalis diei officium, omnibus aliis festis intermissis, per dies octo continuos in Ecclesia recitari jubeatur.

Diebus festivis abstinendum ab omni, quod à divino cultu avocat.

His ergo diebus Paschalibus jubet præsens Canon cessare equorum cursus, publicaque spectacula, quibus fideles à vero ac religioso illorum dierum cultu avocantur: Nam etiam de Christianis verum est, quod de Judæis dixit S. Augustinus: Quanto melius feminæ eorum lanam facerent, quam Sabbato in Neomeniis saltarent. *Tractat. 34. in Joan.*

De abstinentia à sanguine & suffocato.

Canon LXVII. „ Divina nobis Scriptura mandavit à sanguine & suffocato, & fornicatione abstinere. Eos ergo, qui propter lautum & delicatum ventrem cujuscunque animalis sanguinem arte aliqua esculentum condiunt ac instruunt, atque ita illo vescuntur, convenienter punimus. Si quis ergo deinceps animalis sanguinem quovis modo comedere aggrediatur, si sit quidem Clericus, deponatur; sin autem laicus, segregetur. «

Pro intellectu Canonis repetenda notata ad Canonem XI. Gangrensem.

Libros Sacros vilipendere non licet.

Canon LXVIII. „ Nulli ex omnibus licere veteris & novi Testamenti Librum, nec Sanctorum nostrorum præconum ac Doctorum corrumpere vel conscindere, vel Librorum cauponatoribus, vel iis, qui dicuntur unguentarii,

„ vel

„ vel alicui alii ex omnibus ad eum delendum tradere. Nisi utique vel à tineis vel ab aqua, vel ab aliquo alio modo redditus fuerit inutilis. Qui autem tale quid facere deinceps deprehensus fuerit, anno uno segregetur. Similiter & qui Libros emit, si eos quidem ipse non ad suam utilitatem retineat, nec alteri ad ejus beneficium & ut ii permaneant tradat, sed eos corrumpere aggressus fuerit, segregetur.

Summa semper fuit erga Sacrum Codicem præsertim Evangeliorum veneratio.

Quod hoc Canone decernitur profluit ex summa illa veneratione, quam erga Codicem Sacrum, præsertim Evangeliorum, Patres jampridem exhibendam censuerunt: adeo ut eum, tanquam Christum referentem, etiam adorandum censuerint: „ Sacram imaginem Domini nostri Jesu Christi æquo honore cum Libro Sanctorum Evangeliorum *adorari* decernimus, “ ait Synodus octava *can.* 3.

Laici ad altare non accedant.

Canon LXIX. „ Nulli omnium liceat, qui quidem sit in laicorum numero, intra septa sacri altaris ingredi, nequaquam tamen ab eo prohibita Potestate & Auctoritate Imperiali, quandoquidem voluerit Creatori dona offerre, ex antiquissima traditione.

Vide Canonem 49. Laodicænum supra relatum.

Laici à Græcis de hoc abusu arguuntur.

Balsamon ad hunc Canonem arguit Latinos, quod apud eos, non solum viri laici, sed & mulieres in sanctum tribunal ingrediantur, & sedeant, stantibus sæpe iis qui sacrificant.

Utinam mulierum hodierna impudentia, & Ecclesiasticorum ignavia non verificaret hæc Schismaticorum adversus Ecclesiam nostram improperia!

Mulieres in Ecclesia silentes.

Canon LXX. „ Ne liceat mulieribus in Divini sacrificii tempore loqui, sed ut vox est Apostoli Pauli, sileant: Non enim eis loqui permissum est, sed subjici, sicut dicit lex: *Si quid autem volunt discere, domi proprios maritos interrogent.*

Quod hoc Canone mulieribus injungitur ad mentem Apostoli 2. *ad Cor.* 14. intelligitur de *conventu publico*, juxta illud Synodi Carthaginensis IV. *can.* 99. apud Gratianum *dist.* 23. *can.* 29. *Mulier quamvis docta & sancta, viros in conventu docere non præsumat.* „ Privatim autem, ait Balsamon, prudentiores interrogare de aliquibus animæ conducibilibus, novum non est.

Canon LXXI. „ Eos, qui docentur leges civiles Gentilium moribus uti non oportere, & neque in theatrum induci, neque eas quæ dicuntur cylistras peragere, vel præter usum communem sibi vestes induere, nec quo tempore disciplinam aggrediuntur, vel ad finem ejus perveniunt, vel (ut in summa dicam) in ejus doctrinæ dimidio. Si quis autem deinceps hoc facere ausus fuerit, segregetur.

Sensus & scopus Canonis.

Consuetudinis fuisse videtur apud Græcos, uti notat Balsamon, eos, qui Legum erant disciplinam ingressuri, vel qui per mediam doctrinam processerant, vel qui jam perfecti erant, cum magna quadam pompa, & sumptuosis insuetis vestibus in theatrum deducere; quæ tanquam à Gentilitate profecta, nec Christianis convenientia universim hoc Canone abrogantur.

Perpendant Academiarum Moderatores, num ille sumptuosus ac superfluus apparatus hodie in Legum Doctoratibus exhiberi solitus, etiam Gentilismum aliquatenus non sapiat; & præsenti Canoni non adversetur?

De Matrimonio Christiani cum infideli.

Canon LXXII. „ Non licere virum Orthodoxum cum muliere Hæretica conjungi, neque vero Orthodoxam cum viro Hæretico copulari. Sed & si quid ejusmodi ab ullo ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias existimare, & nefarium conjugium dissolvi. Neque enim ea quæ non sunt miscenda misceri, nec ovem cum lupo, nec peccatorum sortem cum Christi parte conjungi oportet. Si quis autem ea, quæ à nobis decreta sunt, transgressus fuerit, segregetur. Sin autem aliqui, qui adhuc sunt infideles, & in Orthodoxorum gregem nondum relati sunt, sint inter se legitimo matrimonio conjuncti, deinde hic quidem eo quod est honestum electo ad lucem veritatis accurrerit, ille vero erroris vinculo detentus fuerit, nolens Divinos radios fixis oculis intueri, fideli vero placeat cum infideli cohabitare, ne à se invicem separentur. Ex divini enim Pauli sententia, sanctificatus est vir infidelis in muliere, & sanctificata est mulier infidelis in viro. “

Hic Canon loqui videtur de matrimonio fidelis cum infideli, id est, non baptizato: quemadmodum & Græci intellexisse videntur; atque hoc sensu perspicuus est, & conformis decisioni Innocentii III. in cap. *gaudemus* ꝟ. de divortiis.

Crux, in pavimento non efformanda.

Canon LXXIII. „ Cum Crux nobis vivifica salutare ostenderit, nos omnem diligentiam adhibere oportet, ut ei per quam ab antiquo lapsu salvati sumus, eum, quem par est, honorem habeamus. Quamobrem & mente & sermone & sensu adorationem ei tribuentes, Crucis figuras, quæ à nonnullis in solo ac pavimento fiunt, omnino deleri jubemus, ne incedentium conculcatione victoriæ nobis trophæum injuria afficiatur. Eos itaque, qui deinceps Crucis signum in solo construunt, segregari decernimus. “

Qua veneratio Cruci Christi tribuenda.

Vivificæ Crucis imagini, ob eum, qui per eam nos redemit, mente & sermone & sensu adorationem tribuendam, ait Canon. „ Ac *mente* quidem illam veneramur, ait Zonaras, cum tacita meditatione, quam ingentia bona per illam ad nos devenerint recolentes, tantæ Dei in nos beneficentiæ magnitudinem obstupescimus: *Sermone*, cum illa eadem sermonibus usurpantes; quantum proinde nostro Salvatori debeamus apud alios profitemur: *Sensu* vero, cum eam aspicientes veneramur atque salutamus. “

Olim vetitū signum Crucis pavimento insigere; id hodie licitum.

Ob debitam Cruci venerationem statutum est, ne Crucis imago pavimento aut solo efformetur: ne incedentium conculcatione victoriæ nobis trophæum injuria afficiatur: quod & à Theodosio & Valentiniano sub gravi pœna sancitum erat, in *L. unica Cod. nemini liceat signum Salvatoris*, &c. At hanc legem, ac consequenter & hunc Canonem, antiquatam esse recte monet Tuldenus ad dictum titulum Codicis, addens: „ In reverentiam Crucis cedit, quod omni loco sive inferne, sive supérne observatur. “

In locis sacris Agapæ non celebrandæ.

Canon LXXIV. „ Quod non oportet in Dominicis locis vel Ecclesiis eas, quæ dicuntur agapas, id est, charitates facere, & intus in æde comedere, & accubitus sternere. Qui autem hoc ausi fuerint, vel cessent, vel segregentur. “

Repete notata ad Canonem 27. & 28. Laodicænum.

Qua à psallentibus in Ecclesia observanda.

Canon LXXV. „ Eos qui in Ecclesiis ad psallendum accedunt, volumus nec inordinatis vociferationibus uti & naturam ad clamorem urgere, neu aliquid eorum, quæ Ecclesiæ non conveniunt & apta non sunt adsciscere, sed cum magna attentione, & compunctione psalmodias Deo, qui est occultorum inspector, offerre. Pios enim & sanctos fore filios Israel, sacrum docuit Oraculum. “

Hic Canon nequaquam explanatione, sed seria attentione eorum, quibus canendi Officium incumbit, indiget.

Res venales in templo non exponendæ.

Canon LXXVI. „ Quod non oportet intra sanctos ambitus cauponariam officinam vel ciborum species proponere, vel alias venditiones facere, suam venerationem Ecclesiis servantes. Salvator enim noster & Deus, per suam in carne vivendi rationem nos instituens, non facere domum Patris sui domum negotiationis jussit, qui etiam nummulariorum mensas effudit, & eos qui Sacrum commune faciunt, ejecit. Si quis ergo in prædicto delicto deprehensus fuerit, segregetur. “

Con-

Conforme est Synodi Lugdunensis Decretum in *cap. v. de immunitate Eccles. in VI. Cessent in Ecclesiis earumque cœmeteriis negotiationes, & præcipue nundinarum ac fori cujuscumque tumultus.*

Ad usum Sacrificii spectantia in Ecclesia vendere non convenit.

Porro cum Canon alludat ad factum Christi ejicientis ementes & vendentes in templo; non obscure innuit, etiam ad ea, quæ Sacrificium, aut Ecclesiæ usum spectare possent, hanc prohibitionem extendi: Cum, teste Venerabili Beda, quæ in templo Jerosolymitano vendebantur, & à Christo ejiciebantur, ad usum Sacrificiorum illius temporis pertinerent.

Unde S. Carolus in Synodo sua Provinciali 1. *par. 2. cap. 57.* statuit: „ Ne Clericus, „ aut alius quivis in Ecclesiis earumve cœmeterio, atrio, vestibulo aut portico, foribusve, quidquam venale exponat, *nec si ad usum quidem Sacrificii vel Ecclesiæ futurum sit*. „ Idem iisdem verbis habet Synodus Aquensis „ anni 1585. pluresque aliæ Synodi.

Balnea cum mulieribus communia vitia.

Canon LXXVII. „ Quod non oportet sacris initiatos, vel Clericos vel Ascetas, id „ est, Exercitatores seu Monachos, lavari cum „ mulieribus, nec omnem Christianum, aut „ laicum. Hæc est enim prima condemnatio „ apud Gentes. Si quis autem in hoc deprehensus fuerit, si sit quidem Clericus, deponatur; si autem laicus, segregetur.

Repete notata ad Canonem 30. Laodicenum, quo idem omni generaliter Christiano interdicitur.

Canon LXXVIII. Est idem plane cum Canone 46. Laodiceno, cujus notas consule: Hoc unum addo: Non eundem omnium Ecclesiarum morem & ritum traditionis Symboli & fidei, ejusque redditionis fuisse: uti notatur ad sermonem 212. Augustini in ultima Parisiensi editione.

Diva Virgo puerperium passa non fuit.

Canon LXXIX. „ Absque puerperio editum ex „ Virgine Divinum partum esse confitentes, ut „ qui sine semine constitutus sit, idque toti gregi annunciantes, eos qui ex ignorantia faciunt „ quod non decet, correctioni subjicimus: quare quoniam aliquos post Sanctæ Christi Dei „ nostri Nativitatis diem similam coquere compertum est, & eam sibi invicem impertiri, „ honoris scilicet prætextu puerperii impollutæ „ Virginis Matris, statuimus, ut deinceps nihil „ tale fiat à fidelibus. Neque enim hic honor „ est Virgini, quæ supra mentem & sermonem, „ quod comprehendi non potest, Verbum peperit carne, & communibus, & iis quæ in „ nobis sunt, inenarrabilem ejus partum definire ac describere. Si quis ergo deinceps hoc „ facere aggressus fuerit, si sit quidem Clericus, deponatur, si vero laicus, segregetur.

Quid sit puerperium.

„ Puerperium est, ait Zonaras, emissio fœtus, quam doloris sensus ac profluvium sanguinis comitantur: quibus quidem malis nullatenus obnoxiam fuisse Deiparam credimus.

Hanc veritatem confirmans Synodus, ipsisque Fidelibus imprimere volens, prohibet ne quid à populo exhibeatur, quo indicetur, eam puerperium, instar aliarum mulierum passam.

Credere videntur & hodie è vulgaribus nonnulli, Deiparam in *puerperio* fuisse à Christi Nativitate ad festum *Purificationis*; atque in ejus memoriam in plerisque Ecclesiis indultum esse in diebus Sabbati per id tempus occurrentibus, esum carnium: qua de re cum occasio fuerit, Pastores populum instruere poterunt.

Canon LXXX. „ Si quis Episcopus vel Presbyter, vel Diaconus, vel eorum, qui in Clero enumerantur, vel laicus nullam graviorem „ habet necessitatem, vel negotium difficile, ut „ à sua Ecclesia absit diutissime, sed in civitate „ agens tribus diebus Dominicis in tribus septimanis una non conveniat, si sit quidem Clericus, deponatur; si vero laicus, segregetur.

Videtur hic Canon desumptus ex Canone 14. Sardicensi, cujus notas repete.

De Trisagio ejusque additamento.

Canon LXXXI. „ Quoniam in nonnullis locis didicimus in sanctissimo hymno, quo ter „ Sanctus canitur, additamenti loco dici post „ illud: SANCTUS IMMORTALIS, hoc, QUI CRUCIFIXUS ES PRO NOBIS, MISERERE NOSTRI: Id „ autem ab antiquis sanctis Patribus, ut à pietate alienum, ex hoc hymno ejectum est cum „ scelerato Hæretico, qui hanc vocem innovavit. Nos quoque confirmantes ea, quæ à „ sanctis nostris Patribus prius pie constituta „ sunt, anathematizamus eos, qui post præsens Decretum ejusmodi vocem admittunt in „ Ecclesiis, vel aliquo alio modo, sanctissimo „ hymno adjungunt. Et si est quidem Sacerdotalis ordinis, qui transgressus est, eum sacerdotali dignitate privari jubemus; si autem „ laicus vel Monachus, segregari.

De quo Trisagio agatur.

Hoc Canone sermonem esse constat de *Trisagio* sive hymno *Ter Sanctus*, quem Græci quotidie, Latini vero semel in anno Græce & Latine in magna Parasceve concinunt, nempe, *Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus Immortalis*.

Quod sit additamentum.

Additamentum, cujus hic fit mentio, factum esse à Petro Gnapheo sive Fullone Episcopo Antiocheno communiter credimus, ac evidenter asserit Felix III. in Epistola ad dictum Petrum; ubi eum graviter arguens, ait: Ineante, ut serpens Hevæ, tu ipse quoque errantia venena multitudini fidelium auribus infudisti, traditamque ab Angelis Sanctissimam laudationis formam (hoc scilicet Trisagion, quod ab Angelis cuidam puero revelatum esse asserit) corrupisti, inserens illi: *Qui crucifixus es pro nobis*. Ac deinde subjungit: „ Ergone non advertisti, quod Paulum Samosatenum Photinumque & Arrenium im-

Improbatum est, quare.

„ pietate transcendis, qui duos Dei filios posuerunt, unum quidem ante secula, alterum vero novitet natum, cum ipse quoque Trinitati invexeris pluralitatem, duos Dei filios dicens, unum fortem, alterum crucifixum? „ Adhæc fidelissimum Christi gregem in Manichæi opinionem præcipitare contendis, qui „ Spiritum S. asseris crucifixum, nam quod post „ illud *Sanctus Immortalis*, quod est Spiritus „ Sanctus, tunc infers, *qui pro nobis crucifixus es, miserere nobis*: quaternitatemque, non Trinitatem populo insinuare videris.

Ab aliquibus Ecclesiis postea receptum. Aqua salva fide.

Hos forsan errores hac additione insinuari verentes Patres Trullani, omnemque novitatem abominantes, eam additionem adeo sollicite rejecerunt; quin tamen additamentum illud sano ac orthodoxo sensu accipi queat, nemo Catholicus dubitat: quare & plures Ecclesiæ illud postmodum admiserunt. Unde apud Photium in Bibliotheca *num.* 228. scribit Ephræmius Patriarcha Theopolitanus: „ Hunc Hymnum Orientales CHRISTO „ Jesu attribuere, ac propterea nihil peccare, „ tametsi adjiciant: *Crucifixus pro nobis*: Con„ stantinopolitanos vero & Occidentales, in su„ premum sacratissimumque bonorum omnium „ fontem, consubstantialem Trinitatem sententiam referre; idcirco non sustinere illud addi: *Crucifixus pro nobis*. Et in multis Europæ Ditionibus pro illis verbis, *qui crucifixus est pro nobis*, hoc reponunt, *Sancta Trinitas miserere nobis*. „ Hæc ille; qui & asserit, neutram partem esse arguendam, quando in ceteris piis dogmatibus nihil depravare comperiantur: neque ullam se reperire rationem, cur alterutra pars reprehendatur, vel in disquisitionem revocetur. Quod & pluribus confirmat Lupus ad hunc Canonem; qui ibidem fusius originem hujus Trisagii, ejusque additamenti prosequitur. Addi potest Hugo Menardus in notis ad Sacrament. S. Gregorii *pag.* 50. & 51.

Quod circa hoc additamentum accidit, idem contigit circa hanc propositionem, *unus de Trinitate Crucifixus est*: eam enim duo Pontifices Felix III. & Hormisdas veluti Eutychianis errore faventem rejecerunt; dum vero alii Pontifices Joannes XI. & Agapetus cum tota Ecclesia tanquam Catholicam probarunt; uti late ostendit Christianus

nus Lupus tom. 1. Scholæ ad cap. 10. Synodi V. ac tandem concludit: *Ex quo vides eandem æquivocam propositionem posse ab Ecclesia successive & probari & damnari.*

De formatione Agni.

Canon LXXXII. „ In nonnullis venerabilium Imaginum picturis, Agnus, qui digito Præcursoris demonstratur, depingitur, qui ad gratiæ figuram assumptus est, verum nobis Agnum per legem Christum Deum nostrum permonstrans. Antiquas ergo figuras & umbras, ut veritatis signa & characteres Ecclesiæ traditos, amplectentes, gratiam & veritatem præponimus, eam ut legis implementum suscipientes. Ut ergo quod perfectum est vel in colorum expressionibus omnium oculis subjiciatur, ejus qui tollit peccata mundi, Christi Dei nostri humana forma characterem etiam in imaginibus deinceps pro veteri Agno erigi ac depingi jubemus; ut per ipsum Dei verbi humiliationis celsitudinem mente comprehendentes, ad memoriam quoque ejus in carne conversationis, ejusque passionis, & salutaris mortis deducamur, ejusque quæ ex eo facta est mundo redemptionis.

Ratio Canonis.

Rationem prohibitionis, de qua in Canone, esse quod voluerint cessare figuras & umbras præsente veritate; id est, Agnum figuram Christi, præsente Christo, recte advertit Caranza, additque, ideo & prohibuisse Spiritum sanctum sub columba figurari, & Magos sub stella. His Caranzæ verbis relatis subdit Molanus in oratione de Agnis Dei *Cap. 16. Ceterum Græcos hic nec accusandos, nec defendendos, suscipio.*

Picturæ quædam uno tempore tolerari possunt, & non alio.

Et merito: sciebat quippe Vir eruditus, posse uno tempore, & certis locis picturas aliquas jure prohiberi ob periculum erroris, in quem rudis populus ea occasione prolapsurus timetur; quæ alio tempore, & alio loco, ubi populus sat instructus fuerit, vel periculum erroris aliunde cessat, permitti, & exponi possunt; uti de imagine Sanctissimæ Trinitatis idem Molanus docet *lib. 2. Hist. SS. Imagin. cap. 4.*

Consuetudo benedicendi agnos cereos nequaquam improbata.

Nequaquam ergo Canon contrariatur consuetudini Romanæ Ecclesiæ *Agnos Dei* effigurantis; & per Romanum Pontificem solemniter benedicentis; de qua late agit Molanus in dicta oratione; cum in hac re varia possit esse, salva fidei integritate, Ecclesiarum disciplina.

Evidens autem est, Patres in hoc ipso Canone dogma Catholicum de cultu imaginum exprimere; ideoque & in Synodo VII. à defensoribus imaginum hic Canon sub nomine *Sanctæ & Universalis sexta Synodi* lectus est, atque à Synodo probatus. *Act. 4. colum. 752. ult. edit.*

Infantes, quorum Baptismus dubius, rebaptizandi.

Canon LXXXIV. Nudam exhibet innovationem & confirmationem Canonis 72. Codicis Africani, cujus notæ reperi poterunt.

Duorum testimonium ad probationem sufficit.

Canon LXXXV. „ In duobus vel tribus testibus confirmari omne verbum ex Scriptura accepimus. Servos ergo, qui à suis Dominis manumittuntur, sub tribus testibus eo frui honore decernimus, qui præsentes libertati vires & firmitatem adferent, & ut iis, quæ ipsis testibus facta sunt fides habeatur, efficient.

Cogentes mulieres ad lapsum quomodo puniendi.

Canon LXXXVI. „ Eos, qui ad animarum lapsus meretrices cogunt & alunt, si sint quidem Clerici, segregari ac deponi; si vero laici, segregari.

Quomodo ad reconciliationem recipiendi adulteri.

Canon LXXXVII. „ Quæ maritum reliquit est adultera, si venerit ad alium, ut vult sacer & divinus Basilius, qui ex Hieremia Propheta hoc optime colligit: *Quod si alii uxor fuerit, ad maritum suum non convertetur, sed polluta polluetur.* Et rursus: *Qui autem detinet adulteram, est insipiens & impius.* Si ergo præter rationem à marito recessisse visa sit, illi quidem venia dabitur, ut Ecclesiæ communicet. Sed ei, qui legitime sibi datam uxorem relinquit, & aliam ducit, è Domini sententia est adulterii judicio obnoxius. A Patribus enim nostris statutum est, ut qui sunt ejusmodi, annum defleant, biennio audiant, triennio substernantur, & septimo cum fidelibus consistant, & sic oblatione digni habeantur.

Explanatione non eget; id unum notari vellim, Patres ante adulteri reconciliationem, non nudam peccati confessionem, aut verbis testatam pœnitentiam, sed opera, quibus peccati sui detestationem manifestam faciat, desiderare: quod utinam hodie animarum Directores omnes sedulo attenderent!

Res profana in templum non inducenda.

Canon LXXXVIII. „ Nemo intra ædes sacras quodvis jumentum introducat, nisi forte viator quispiam, maxima urgente necessitate, domunculæ vel diversorii indigens in id templum diverterit. Nisi enim jumentum introductum fuerit, ipsum quidem nonnunquam peribit, hic vero propter jumenti amissionem, & facultatis ad iter peragendum ex eo profectam inopiam, mortis periculo tradetur. Sabbatum enim propter hominem factum esse docemur: quamobrem & per omnia præferendum esse existimare hominis salutem & incolumitatem. Quocirca si quis deprehensus fuerit sine necessitate jumentum in templum introducens, si sit quidem Clericus, deponatur; si vero laicus, segregetur.

Spiritum præsentis Canonis secuta Synodus Namurcensis anno 1604. *tit. XI. cap. XII.* interdixit „ Tam Ecclesiarum Rectoribus & aliis Clericis, quàm locorum incolis, ne in illas cum suis pecoribus & aliis bestiis ac domesticis utensilibus se recipiant, sed nec in illis dormire, comedere aut bibere præsumant. Quod si absoluta necessitas ob vim aut incursus hostium, aliquos ipsorum ad hoc compellat, statim illa cessante, non solum pecora, sed etiam dicta utensilia, quæ magnum præstant divinis officiis impedimentum amoveant, templaque ipsa diligenter mundentur, priusquam in illis Sacrosanctum Missæ Sacrificium celebretur, sub pœna suspensionis à divinis in Clericos, & excommunicationis in laicos decernendæ.

Quomodo dies passionis Dominicæ transigenda.

Canon LXXXIX. „ Dies salutiferæ passionis in jejunio & oratione, & cordis compunctione peragentes fideles usque ad mediam magni Sabbati noctem jejunare oportet; cum divini Evangelistæ Matthæus & Lucas, ille quidem per *Vespere Sabbati*, hic vero per id, *valde diluculo*, noctis nobis tarditatem describant.

Sensus Canonis.

Quod ait, dies passionis Dominicæ cordis compunctione esse peragendos, hoc indicare voluit, inquit Zonaras, „ Compunctionem non fore simulatam, externa tantum species apparentem; sed quæ ipsius quoque cordis penetralia contingat. Circiter vero mediam Sabbati noctem, pergit Zonaras, quam dies mox Dominicus excipit, ad solvenda jejunia, hoc est cibi aliquid somendum, quasi redivivo jam à mortuis Christo, invitat. Nam Evangelista quidem inquit Matthæus, vespere Sabbati cum dixerit: Lucas autem, valde diluculo, noctis illius tarditatem nobis describunt, hoc est, significant, indicant.

Diebus Dominicis genu non flectendum a primis Vesperis.

Canon XC. „ Dominicis genu non flectere à divinis nostris Patribus, Christi resurrectionem honorantibus Canonice accepimus. Ne ergo hujus observationis evidentiam ignoremus, fidelibus manifestum facimus, quod post vespertinum Sacerdotum ad altare Sabbati ingressum, ex consuetudine, quæ servatur, nemo genuflectat usque ad sequentem vesperam in die Dominico, in qua post ingressum in Completorio genua rursus flectentes Domino preces sic offerimus. Salvatoris enim nostri resurrectionis præcursorem noctem, quæ fuit post Sabbatum, accipientes hymnos ab ea spiritaliter incipimus, festum ex tenebris in lucem finientes, ut in perfecto & integro die ac nocte nos resurrectionem celebremus.

Dies Festi, etiam in primo olim

Festos & cunctos generaliter dies à vespera in vesperam computare traditio est Apostolica, ab Hebræis mutuo accepta; eaque disciplina multis

sæculis

Incipiebant à Vespera præcedentis diei.

sæculis in Ecclesia etiam Latina religiose servata est. Et quidem sub finem sæculi VIII. Synodus Francofordiensis *Can.* 21. ait, *ut dies Dominica in vespera usque ad vesperam servetur*. Quod & recentioribus quoque Decretis non semel innovatum fuit: quin & illius disciplinæ evidens etiamnum hodie superest vestigium, cum nimirum dierum festorum Officium à vespera præcedentis diei inchoatur. Officium enim quod *Vesperarum* dicimus, ex prima Ecclesiæ institutione ad tenebras sive Vesperam demum inchoandum esset. Hinc olim Officium Vesperarum dictum fuit *Lucernarium*; quia *Lucernæ* in Ecclesia accendebantur. Vide Durandum de Ritibus Eccles. *lib.* 3. *c.* 11. & plures citatos apud Du Fresne in Glossario verbo, *Lucernarium*.

Vestigium illius disciplinæ hodie superest.

His præmissis nihil obscuri habet Canon; hoc unice inculcans, ut ritus non flectendi genua in die Dominica servetur ab Officio vespertino diei Sabbati, quo dies Dominica inchoata censetur: uti & juxta hodiernas rubricas, ut vocant, servatur.

Contra procurantes abortus.

Canon XCI. „Eas quæ dant abortionem facientia medicamenta, & quæ fœtus necantia venena accipiunt, homicidæ pœnis subjicimus.

Auctoritate hujus Canonis sub nomine sextæ Synodi usus est Sixtus V. in Constitutione adversus procurantes abortus: *Non immerito*, ait, *in sexta Synodo Constantinopolitana sancitum, ut personæ quæ dant abortionem facientia medicamenta, & quæ fœtus necantia venena accipiunt, homicidæ pœnis subjiciantur*. Const. 87. in Bull. Roman.

Canon XCII. est simplex innovatio Canonis 27. Chalcedonensis.

Uxor de mariti absentis morte incerta, alteri nubere nequit.

Canon XCIII. „Uxor viri, qui secessit, & non apparet, antequam de ejus morte certior facta sit, alteri cohabitans adulteratur. Similiter & militum uxores, quæ non apparentibus maritis, nupserunt, in eandem rationem incidunt; quemadmodum & quæ propter mariti peregrinationem reditum non expectant. Sed res hic quidem aliquam veniam habet, quod sit major mortis suspicio. Ea autem, quæ illi, qui ad tempus erat ab uxore relictus, nupsit per ignorantiam, deinde dimissa est, quod prior ad ipsum redierit, est quidem fornicata, sed per ignorantiam. A matrimonio ergo non arcebitur: rectius autem si sic manserit. Sin autem miles aliquanto post tempore redierit, cujus uxor propter longam ipsius absentiam alteri viro conjuncta est, is si velit, propriam uxorem recipiat, ipsi venia propter ignorantiam data; eique qui illam in secundis nuptiis domum duxit.

Probatur lex Justiniana.

Præsens Canon pronuncians adulteram uxorem quæ alteri viro jungitur, quamdiu de morte mariti absentis certior facta non est, non obscure reprobat legem Justiniani in Novella 22. *cap.* 7. quo decernitur. „Si incertum sit, utrum superest an non, quæ ad hostes devenit persona: tunc *quinquennium* expectandum est, sive à viro, sive à muliere: post quod sive manifestum de morte fiat, sive incertum maneat, nubere sine periculo licebit.

Hanc quoque legem abrogavit, & annullavit Leo Sapiens *Const.* 33. eamque una cum præsenti Canone, repudiata lege Justinianæa, ipsa Ecclesia, tanquam indissolubili Matrimonii vinculo conformem, probavit ac recepit.

Contra juramenta per falsos Deos.

Canon XCIV. „Eos, qui Gentilium Sacramenta jurant, Canon pœnis subjicit: & nos iis quoque segregationem decernimus.

Pœna juramenti.

Alluditur hic ad Canonem 81. S. Basilii, quo decernitur, ut qui Gentilium juramenta usurpaverint, „tribus annis ejiciantur, duobus audiant; postquam autem in substratione tribus annis oraverint, & in tribus aliis cum fidelibus ad orationem constiterint, sic admittantur ad boni communionem.

Nec in hoc Canone, nec in Canone S. Basilii distingui num quis veraciter, an fallaciter per falsos Deos juraverit, ex eorum lectione fat manifestum est.

Gravius est jurare falsum per verum Deum, quam verum per falsos Deos.

Si Sancti Patres adeo diuturna & laboriosa pœnitentia expiandum judicaverunt juramentum præstitum per falsos Deos; quid censuissent de perjurio per verum Deum? Nam teste S. Augustino in epist. ad Publicolam, *sine ulla dubitatione minus malum est per falsum Deum jurare veraciter, quam per Deum verum fallaciter. Quanto enim per quod juratur est magis sanctum, tanto magis est pœnale perjurium.*

Canon XCV. est innovatio Canonis VIII. Constantinopolitani.

Quomodo vivendum iis, qui per Baptismum Christum induerunt.

Canon XCVI. „Qui Christum per Baptismum induerunt, ejus in carne vitæ agendæ rationem imitari professi sunt. Eos ergo, qui capillos ad videntium detrimentum, scite excogitatis nexibus adornant & componunt, & infirmis animis escam ea ratione adjiciunt, convenienti supplicio paterne curamus; ipsos instituentes & temperanter vivere docentes, ut relicta fraude & vanitate, quæ ex materia oritur, ad exitio carentem beatamque vitam, mentem assidue traducant, & in timore puram & sanctam conversationem habeant; & Deo, quoad ejus fieri potest, appropinquent per vitæ puritatem: & internum magis quam externum hominem virtutibus & bonis inculpatisque moribus exornent; ut nullas in se ferant reliquias diabolicæ perversitatis. Si quis autem præter hunc Canonem versatus fuerit, excommunicetur.

Hic Canon seria potius meditatione, quam explanatione eget.

In loco sacro vir cum muliere dormire non potest.

Canon XCVII. „Eos, qui vel cum uxore cohabitant, vel alioquin indiscriminatim sacra loca communia faciunt, & contemptim in ea afficiuntur, & sic eis permanent etiam & iis quæ sunt in venerabilibus templis, Catechumenorum mansionibus extrudi jubemus. Si quis autem hæc non servaverit, si sit quidem Clericus, deponatur; si vero laicus, segregetur.

Sensus Canonis.

Sacra loca dicuntur, inquit Balsamon, quæ sunt Deo dedicata, ædes scilicet divinæ & divinarum ædium postica seu vestibula & catechumena, & quæ circa ea sunt. Neque enim sacra loca dixeris omnia, quæ sunt Ecclesiæ attributa, domos scilicet & reliqua habitacula. Quidam ergo templa tenentes, nulla penitus distinctione habita, cum suis mulieribus habitabant in Catechumeniis & habitaculis; inter sanctum & prophanum nullum penitus discrimen facientes, sed promiscue his omnibus utentes. Quamobrem sancti quoque Patres statuerunt, eos qui sacra loca per contemptum communia faciunt, non solum ab Ecclesiis expelli, etsi jus in eis habeant, sed ab ipsis etiam Catechumeniis."

Alteri desponsatam à viro parente adultero puniatur.

Canon XCVIII. „Qui alteri desponsatam mulierem eo adhuc vivo, cui desponsata est, in nuptiarum ducit societatem, adulterii crimini subjiciatur."

Contra ritus Judaicos.

Canon XCIX. „Porro hoc quoque in Armeniorum regione fieri didicimus, quod quidam intus in sacris altaribus carnium membra coquentes frustra offerunt, Sacerdotibus Judaice distribuentes. Quocirca Ecclesiam immaculatam servantes, statuimus nulli licere Sacerdoti separata carnium membra ab offerentibus accipere, sed iis sint contenti, quæ offerenti visa fuerint, ejusmodi oblatione facta extra Ecclesiam. Si quis autem hoc non fecerit, segregetur."

Sensus Canonis.

Sensum Canonis his verbis expressit Balsamon: „Quoniam didicere SS. Patres, quod in Armeniorum regione per animalia quidem non fiunt sacrificia, sed carnium partes intra altare coquuntur, & ex iis frusta quædam, scilicet membra separata, pedes forte & caput, vel aliquid ejusmodi Sacerdotibus more Judæorum offerunt; statuerunt, nec in altari carnium membra coquere, nec extra ipsum tales separatas partes Sacerdotibus offerre ex antiqua consuetudine oportere, sed ejusmodi cessare, & Sacerdotes à laicis oblationem suscipere debere, in quibuscunque rebus & generibus ipsi voluerint."

Benedictio Agni Paschalis non improbata.

Usitata quidem fuit, & etiamnum hodie probata ejus formula in ordine Romano servatur Agni Paschalis benedictio; seu ritum hoc Canone expressum Judaismum redolentem, nunquam agnovit, aut probavit Ecclesia: quamvis non diffiteamur, in hunc aliosque Ecclesiasticos ritus nonnullas Judaicas aut Gentiles superstitiones ex Pastorum desidia, atque exinde provenienti imperiti vulgi ignorantia irrepere & immisceri: At eas Ecclesiæ adscribere propria Sectariis nostris calumnia est.

Picturæ lascivæ vetitæ.

Canon C. „Oculi tui recta aspiciant, & omni „ custodia serva cor tuum; jubet Sapientia. „ Corporis enim sensus se facile in animam effundunt. Picturas ergo, quæ oculos perstringunt, sive in tabulis, sive quovis alio modo „ fiant, & mentem corrumpunt, & ad turpium „ voluptatum movent incendia, nullo modo „ deinceps exprimi jubemus. Si quis autem hoc „ facere aggressus fuerit, deponatur.

Quam salutare sit hoc præsentis Canonis Decretum frustra ostendero; hoc unum optandum, ut frequentissime licet renovatum, executioni mandaretur; atque Episcopi reliquique tum Ecclesiæ, tum Reipublicæ Moderatores in perniciosas has picturas, quæ ut recte notat Balsamon, sensum perstringunt seu falluntur, & ita animam infundunt seu immittunt omne malum, turpibusque & inhonestis, ineptis, quæque Dei imaginem corrumpunt, causam præbent, sua auctoritate averterent.

Eucharistia manu recipienda & ori imponenda.

Canon CI. „ Corpus Christi & templum, hominem ad imaginem Dei creatum, divinus magna voce appellat Apostolus. Omnem ergo sensibilem creaturam superans, is qui salutari passione cælestem dignitatem est assecutus, Christum bibens vel comedens æternæ vitæ adaptatur, animam & corpus Divinæ gratiæ participatione sanctificans. Quare si quis immaculati „ corporis in synaxis tempore esse particeps voluerit, & offerre se ad communionem manus in crucis formam figurans sic accedat, & gratiæ communionem accipiat. Eos enim qui ex auro, vel ex alia materia quædam loco manus receptacula efficiunt ad divini muneris susceptionem, & per ipsa immaculatam communionem recipiunt, minime admittimus, ut qui inanimatam subjectamque materiam Dei imagini præferant. Si quis autem deprehensus fuerit immaculatam communionem iis impertiens, qui ejusmodi receptacula afferunt, & ipse segregetur, & is qui affert.

Ritus iste usitatus.

Ritum accipiendæ Sacræ Eucharistiæ hoc Canone præscriptum esse antiquissimum, & in Ecclesia fuisse vulgatissimum, multis ostendit Cardinalis Bona *Lib. 2. rerum Liturg. c. 17.* ibidem observans, quod ex hujus ritus ignorantia quidam in reconciliatione Ecclesiæ Armenæ cum Romana inter errores Iberorum, nunc Georgianos vocamus, hunc enumerat; „ quod Eucharistiam à „ Sacerdote celebrante recipiant in propriis manibus; & ipsimet proprio apponunt ori.

Quam multi hodie simili ignorantia laborantes non reperiuntur, qui quidquid à Scholasticis, aut modernis Ritualibus, quibus unice incumbunt, dissonum apparet, pro noxia novitate, aut periculoso errore reputant, imo tanquam nascentem pene hæresim proclamant.

Peccatorum & pœnitentis qualitates expendendæ.

Canon CII. „Oportet autem eos, qui solvendi „ & ligandi potestatem à Deo acceperunt, peccandi qualitatem considerare, & ejus qui peccavit ad conversionem promptum studium, & sic „ morbo convenientem afferre medicinam: ne si „ in utroque immoderatione utatur, ab ejus, „ qui laborat, salute excidat. Non enim simplex „ est morbus peccati, sed varius & multiformis „ & multas incommodi propagines germinans, „ quibus malum multum diffunditur, & ulterius progreditur, donec viribus medentis sistatur. Quare qui medicinæ scientiam in spiritu „ profitetur, oportet eum primum ejus, qui peccavit, affectionem considerare, & sive vergit „ ad sanitatem, sive contra propriis moribus provocat in se morbum, aspicere quomodo ejus, quæ intercedit, vitæ rationis conversionisque curam gerat: Et si artifici non reluctatur, & ulcus animæ auget per impositorum medicamentorum actionem, & sic misericordiam pro eo dignus impertiri. Omnem enim rationem inire Deus, eique, cui pastoralis traditus est principatus, ut errantem ovem reducat, & ei, quod est à serpente vulneratum, medeatur, & neque per desperationis præcipitia impellat, nec ad vitæ dissolutionem, & contemptum fræna relaxet: Sed omnino quidem omnibo ratione, sive per seriora & adstringentia, sive per molliora & leviora medicamenta affectioni resistat, & ad ulceris obductionem admitatur; fructus pœnitentiæ examinans, & sapienter dispensans & gubernans hominem, qui ad superiorem illuminationem vocatur. Nos enim utraque scire oportet, & quæ sunt summi juris; & quæ sunt consuetudinis: In iis autem, qui extremam non admittunt, sequi formam traditam, quemadmodum sanctus nos docet Basilius.

Quod præsens Canon pluribus exponit, hoc paucis comprehendit Concilium Lateranense in capit. *omnis utriusque sexus* ✠ de pœnit. & remiss. „ Sacerdos autem sit discretus & cautus, ut more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens & peccatoris circumstantias, & peccati, quibus prudenter intelligat, quale debeat ei præbere consilium, & cujusmodi remedium adhibere, diversis experimentis utendo ad salvandum ægrotum.

Hi, aliique his conformes Canones clamant, quanta prudentia ac scientia non humana, sed divina potius requiratur in Animarum Directore; quodque non tantum de officio Pastorum, sed & Confessariorum dici queat cum S. Gregorio: *Ars artium cura Animarum Angelicis humeris formidanda.*

§. VIII.

De Synodo VII.

Occasio Synodi.

CUm per Leonem Isauricum, ejusque in Imperium successores Sacris Imaginibus, earumque cultui bellum fuisset indictum, omnisque pene earum venerationis cultus abolitus, tandem circa annum 780. mortuo Leone IV. Irene ejus uxor Imperii administrationem, ob minorem filii sui Constantini ætatem, adepta, de restaurando SS. Imaginum cultu cogitare cœpit; unaque cum Magnatibus & Primoribus Regni deliberare; ac post diutinum seriumque initum consilium, Synodum Oecumenicam necessariam fore resolutum est; hocque suum consilium anno 784. Adriano I. Papæ per literas, suo & Constantini filii sui nomine missas aperuit, eumque rogarunt, ut Constantinopolim venire dignaretur, Concilio præfuturus; & quod si non possit ipse ascendere hue, inquiunt, „ Eligat viros honorabiles, habentes scientiam, & dirigat una cum „ syllabis, ut inveniantur ex persona & sacræ „ paternæ Beatitudinis hic.

Scribitur ad Pontificem, ut Synodo intersit.

Mittit Legatos, uti & Patriarchæ Orientales.

His literis obsecundans Adrianus, Legatos Constantinopolim misit Petrum Archipresbyterum Ecclesiæ S. Petri, & Petrum Abbatem S. Sabæ. Miserunt & cæteri Patriarchæ Orientales Legatos ad Synodum; cum ipsi jugo Saracenorum oppressi adesse non possent; advenit & Episcoporum & Presbyterorum magnus numerus; cumque anno 786. Constantinopoli in Basilica SS. Apostolorum Synodus esset collecta, Iconomachi milites adversus Synodum tantam excitavere seditionem, ut eam nec Imperatorum præsentia sedare posse videretur: quapropter in annum sequentem delata fuit, quo intervallo, summa Irenes in agendo prudentia seditiosis illis compressis, rursus nomine Imperatorum missi fuere per regiones, qui universos Episcopos in Nicæam Bithyniæ urbem, ad Synodum vocarent. Nicæam itaque convenerunt

Synodus turbatur, & suspenditur.

350. Epi-

350. Episcopi præter Legatos Ecclesiæ Romanæ & Orientalium Sedium, qui una cum Tharasio Patriarcha Constantinopolitano Synodo quoque adfuerunt; ac insuper selecti Archimandritæ & Monachi, nec non Proceres, ut ordine omnia in Concilio peragi curarent.

Locus Synodi. Locus Concilii fuit primaria Nicææ Basilica Æternæ Sapientiæ, sub titulo *S. Sophiæ* dicata. Et quia in eadem civitate sub Constantino Magno altera Synodus celebrata fuit, hæc Synodus *Nicæna II.* appellatur; quanquam à primo suo apud Constantinopolim exordio in *Canone II.* Francofordiensi vocetur *Constantinopolitana*, uti contra Laurentium Surium recte notavit Lupus in Dissertatione de hac Synodo *c. 18.*

Præcipua conveniendi ratio. Synodum præcipue ad restaurandas sacras Imagines earumque religiosum cultum vindicandum & stabiliendum coactam fuisse constat; eumque sequenti Decreto exposuit, ac universis Fidelibus proposuit: Definimus in omni certitudine ac „diligentia, sicut figuram pretiosæ ac vivificæ Crucis, ita venerabiles ac sanctas imagines proponendas, tam quæ de coloribus & tessellis, quam quæ ex alia materia congruenter in sanctis Dei Ecclesiis, & sacris vasis, & vestibus, & in parietibus ac tabulis, domibus & viis: Tam videlicet Imaginem Domini Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi, quam intemeratæ Dominæ nostræ sanctæ Dei genitricis, honorabiliumque Angelorum, & omnium Sanctorum simul & almorum Virorum. Quanto enim frequentius per imaginalem formationem videntur, tanto qui has contemplantur, alacrius eriguntur ad primitivorum eorum memoriam & desiderium, & ad osculum, & honorariam his adorationem tribuendam. Non tamen ad veram latriam, quæ secundum fidem est, ut quæque solam divinam naturam decet, impertiendam: ita ut istis, sicut figuræ pretiosæ ac vivificæ Crucis ac sanctis Dei Evangeliis, & reliquis sacris monumentis, incensorum & luminum oblatio ad harum honorem efficiendum exhibeatur; quemadmodum & antiquis piæ consuetudinis erat. Imaginis enim honor ad primitivum transit: & qui adorat imaginem adorat in ea depicti subsistentiam.

Definitio dogmatica Synodi.

Si cultus sacrarum Imaginum ad mentem hujus Decreti populo ubique exponeretur, atque abusus, qui in hunc cultum irrepserunt, juxta Decretum Synodi Tridentinæ tollerentur, sperandum esset, quod & Acatholici faterentur, ipsa perspicua veritate convicti, nihil idololatricum in hoc cultu latere.

Præter hanc fidei definitionem, aliaque in causa Iconomachorum Acta, reperiuntur 22. Canones Actioni VII. ab Anastasio Bibliothecario adscripti, quibus Ecclesiæ disciplina ob turbas ab Iconomachis excitatas, non parum collapsa restauratur; quos Paragrapho sequenti exhibebimus, & scholiis exponemus.

§. IX.

De Canonibus Synodi VII.

Canonum confirmatio. CAnon I. „Iis qui Sacerdotalem dignitatem sortiti sunt, testimonia & ad recte se gerendum instituta sunt Canonicarum Constitutionum descriptiones, quas cum Deiloquo Davide libenter recipientes, ad Dominum Deum cantamus, dicentes: *In via mandatorum tuorum lætatus sum, tanquam in omnibus divitiis; & mandasti justitiam, testimonia tua in sæculum; intellectum da mihi, & vivam.* Et in sæculum nos jubet vox prophetica testimonia Dei servare, & in iis vivere, ut quæ scilicet nequaquam concutienda, nullaque ratione labefactanda permaneant. Nam & qui Deum vidit Moyses, sic ait: *His non licet addere, nec eis licet detrahere.* Et divinus Apostolus Petrus, in iis glorians exclamat: *Ad quæ Angeli prospicere desiderant.* Atque etiam dicit Paulus: *Etiam si nos vel Angelus de cælo evangelizaverit vobis præter id, quod nos evangelizavimus vobis, sit anathema.* Cum hæc ergo ita se habeant, & sint nobis testata, iis exultantes, ut si quis multa spolia invenerit, divinos Canones lubenter amplectimur, eorumque Constitutionem integram & illabefactatam confirmamus, qui editi fuerunt à sancti Spiritus tubis, summa laude celebrandis Apostolis, & sex sanctis Universalibus Synodis, iisque quæ ad ejusmodi Decretorum traditionem localiter coactæ fuerunt, & nostris sanctis Patribus. Ex uno enim eodemque spiritu omnes illuminati, quæ erant utilia, decreverunt: & quos anathemati quidem transmiserunt, nos quoque anathematizamus; quos vero depositioni, nos quoque deponimus; quos autem segregationi, nos iidem segregamus, & quos pœnæ tradunt, nos quoque similiter subjicimus. *Sine avaritia autem sint mores, præsentibus contenti*, is, qui tertium cælum conscendit, & arcana verba audivit, divinus Apostolus aperte vociferatur."

Synodus supposuit Canones vulgo Apostolorum, ab Apostolis editos. Patres hujus Synodi supposuisse conformiter ad Synodum Trullanam, Canones vulgo Apostolorum editos fuisse ab ipsis Apostolis non obscure innuunt hæc Canonis verba: *Divinos Canones lubenter amplectimur qui editi fuerunt à sancti Spiritus tubis, summa laude celebrandis Apostolis:* At cum hic de facti tantummodo quæstione agatur, etiam Oecumenica Synodus falli potuit; & erratum esse, plures Viri eruditi ostenderunt; de quo vide supra *p. 3. c. 8. §. 3.*

Synodus Canones Trullanos quinta & sexta Synodo adscribit. Adhæc, cum in Canone asserantur & confirmentur Canones à sex universalibus Conciliis editi, compertumque sit, nec à quinta, nec à sexta Synodo ullos Canones editos esse, dubium non est, quin Synodus Canones Trullanos Conciliis universalibus, id est, quintæ & sextæ adscripserit; eosque sub hoc titulo confirmaverit. Cum enim Synodus Trullana ad supplementum quintæ & sextæ coacta fuerit, ideoque *quinisexta* fuerit appellata, Canones illius etiam Synodis adscribi potuisse videntur.

Et quidem in hac ipsa Synodo, dum Actione 4. prolatus esset Canon 82. Trullanus sub nomine *Sanctæ & Universalis sextæ Synodi*, & nonnulli ambigere viderentur, num hic Canon esset Synodi sextæ, sanctissimus Patriarcha Tharasius dixit: „Quæ est hæc ignorantia, qua plerique laborant circa hos Canones? Scandalum enim est dubitare, num sint sextæ Synodi." Quod sensu jam allegato intelligi, ipse Tharasius in sequentibus exposuit: Habentur tom. 7. Conc. colum. 752.

Qui sunt Canones Locales hoc Canone confirmati. Canones Synodorum Localium, sive quæ localiter coactæ sunt, atque in præsenti Canone confirmantur, sunt indubie Ancyrani, Neocæsarienses, aliique in Canone 2. Trullano expressi: atque hoc rursus titulo non mediocris ipsis Canonibus accedit auctoritas.

Episcopus in Scripturis SS. & Canonibus sedulo versari debet. Canon II. „Quoniam psallentes Deo spondemus, in justificationibus tuis meditabor, non obliviscar sermones tuos: omnes quidem Christianos salutare est hoc servare, eos autem præcipue, qui Sacerdotalem dignitatem obtinent. Quamobrem decernimus quemlibet, qui ad Episcopalem gradum promovendus est, psalterium omnino nosse, ut ex eo omnem quoque suum Clericum ita institui moneat. A Metropolitano autem bene examinari, an ad Sacros Canones diligenter, ac cum perscrutatione, non autem obiter cursimque legendos, prompto paratoque sit animo, & sacrum etiam Evangelium, & librum divini Apostoli, omnemque divinam Scripturam, & in divinis præceptis versari, & populum suum docere. Nostræ enim hierarchiæ substantia sunt eloquia divinitus tradita, divinarum scilicet Scripturarum vera scientia, sicut magnus ait Dionysius. Si quis autem dubius animi fuerit, & non libenter hæc facere & docere voluerit, non ordinetur. Prophetice enim dicit Deus: *Tu repulisti scientiam, & ego te repellam, ne sis mihi Sacerdos.*" Grat. *dist.* 38. *can.* 6.

P 2 Olim

Olim vulgare fuit Psalterium memoriter tenere.

Olim vulgare fuisse Psalterium sive Psalmos Davidicos memoriter tenere constat. Hinc ad Rusticum Monachum scribit S. Hieronymus: *Discatur Psalterium ad verbum.* Et ad nobilem Virum Gaudentium, tradens regulam filiolæ ex utero per parentes Deo oblatæ: *Cum virgunculam septimus annus ætatis exceperit, discat memoriter Psalterium.* Epist. 12. Plures illius disciplinæ argumenta profert ad præsentem Canonem Christianus Lupus.

Mirum ergo non est, si Canon requirat, ut evehendus ad Episcopatum in Psalterii cognitione sit versatus: „Ut hoc pacto, ait Zonaras, ab illo populus quoque initiari, hoc est, eadem cognitione imbui discat.

Qualiter ab Episcopo Canones & Scriptura Sacra legenda?

Requirit deinde Canon, ut à Metropolitano examinetur, an Sacros Canones, Sacrum etiam Evangelium, & librum divini Apostoli, omnemque divinam Scripturam perlegere velit: „Ac ita quidem perlegere, inquit Zonaras, ut reconditas abditasque illorum sententias scrutetur, proindeque & uniuscujusque rei rationem intelligat, & populo sibi commisso erudiendo sit idoneus, ipsumque interrogantibus respondere paratus .... Non autem perfunctorie, hoc est, alias res agens & verbis solum recitandis occupatus, subjectas vero sententias cognitione nequaquam attingens.

Vitam Sacris Canonibus conformare debet.

Nec solum Canonum ac Scripturæ Sacræ studium, sed etiam, ut vitam ac mores ad eorum præscriptum componat, exigit; utque in erudiendo populo sibi credito laboret.

Idem quod Canon præscribit, hodie etiam Pontificale.

Idipsum & hodie requirit Metropolitanus ex Præscripto Pontificalis Romani ab Ordinando; cum inter cetera interrogans: *Vis ea, quæ ex divinis Scripturis intelligis, plebem, cui ordinandus es, & verbis docere & exemplis?* Respondet Ordinandus: *Volo.* Ac deinde tursus ad Ordinandum: *Accipe Evangelium, & vade, prædica populo tibi commisso.*

Hinc elucet invariabilis in similibus Ecclesiæ spiritus; sed hoc summopere dolendum, quod hæc sanctissima & summe necessaria documenta, cum ex Ritualibus aut Pontificalibus proponuntur, tamen ut quidam externi ritus & solemnia recitentur & accipiantur.

Electio per laicos fieri non debet.

Canon III. „Omnem electionem Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi, quæ fit à Magistratibus, irritam manere ex Canone dicente: *Si quis Episcopus*" &c. est Canon 29. Apostolorum supra relatus. „Oportet enim eum, qui ad Episcopatum promovendus est, ab Episcopis eligi; quemadmodum à Sanctis Patribus Nicææ decretum est in Canone, qui dixit: *Episcopum oportet*" &c. est Canon 4. Nicænus ad verbum relatus, Grat. *dist.* 63. *can.* 7.

De qua electione agatur.

Ex verbis Canonis fat perspicuum est, hic agi de electione, quam Magistratus sive Principes sibi arrogant dominationis titulo; nequaquam vero de electione sive nominatione, quam Reges aut Principes auctoritate sibi ab Ecclesia indulta faciunt; idque cum subjectione judicio Ecclesiæ quoad dotes & conditiones in eligendis Ministris requisitas.

Episcopus ob rem temporalem accipiendam sua potestate uti non potest.

Canon IV. „Præco veritatis Paulus divinus Apostolus quendam veluti Canonem Ephesiorum Presbyteris imponens, vel universæ potius Sacerdotali multitudini, sic libere dixit: *Argentum, vel aurum, vel vestem nullius concupivi, omnia vobis ostendi, quod oportet sic laborantes infirmos suscipere; dare beatius*, quam recipere existimans. Quocirca ab eo edocti statuimus, ne turpis lucri gratia Episcopo in mentem veniat quærenti excusationes in peccatis, aurum vel argentum vel ullam aliam speciem ab iis qui subsunt Episcopis, vel Clericis vel Monachis exigere. Dicit enim Apostolus: Injusti regnum Dei non possidebunt: nec debent liberi patronibus thesaurum parare, sed parentes liberis: si quis ergo per auri exactionem vel alicujus alterius speciei, vel propter aliquam propriam affectionem à ministerio arcere inventus fuerit, vel segregare suorum Clericorum aliquem, vel venerandum templum claudere, ne in eo divina fiant ministeria, ad id quod non est sensu præditum suam insaniam immittens, est revera sine sensu, & talionis erit legi obnoxius, & labor ipsius in caput ejus redibit, ut qui sit mandati Dei & Apostolicarum traditionum transgressor. Præcepit enim & Petrus suprema Apostolorum summitas: Pascite gregem Domini, Episcopatum gerentes, non per vim, sed sponte ac voluntarie secundum Deum: neque turpis lucri gratia, sed prompte & alacriter: nec ut dominatum in Clerum obtinentes, sed gregis exemplaria existentes: & cum summus Pastor apparuerit, quæ nec corrumpi nec marcescere potest, gloriæ coronam referetis."

Gratianus 16. q. 1. *can.* 64. Monent autem Correctores Romani, quod hic Canon antea citaretur ex Synodo VI. *Cum sit*, ajunt, *in septima ex versione Anastasii, ex qua nonnulla hic sunt addita, adempta, emendata.* Hæc illi; è quibus rursus patet, Decretum quod extat post correctionem Romanam, non esse idem cum edito à Gratiano: Sed de hoc latius infra, ubi de hac correctione agetur.

Decretum Tridentinū conforme Canoni.

Conformiter ad hunc Canonem decrevit Synodus Tridentina *Sess.* 24. *c.* 3. *de reform.* „Nec Episcopi aut quisquam suorum quicquam procurationis causa pro visitatione, etiam testamentorum ad pios usus, præter id quod ex relictis piis jure debetur, aut alio quovis nomine: nec pecuniam, nec munus quodcunque sit, etiam qualitercunque offeratur, accipiant: non obstante quacunque consuetudine, etiam immemorabili: exceptis tamen victualibus, quæ sibi ac suis frugaliter, moderateque pro temporis tantum necessitate, & non ultra, erunt administranda."

Sensus Canonis.

Quod, ait Canon, *Et ad id, quod non est sensu præditum, suam insaniam immittens*, significat, quod Episcopus ut „aurum vel argentum extorqueat, non sinat propterea in divino templo divinum celebrare mysterium, & sic in id quod non est sensu præditum, sive in templum inauditam suam insaniam effundat," ait Balsamon. Reliqua Canonis perspicua sunt, sæpiusq; innovata.

Qui sua Ecclesia aut Monasteriis obtulerunt, se extollere contra non debent.

Canon V. „Est peccatum ad mortem, quando peccantes aliqui manent incorrigibiles. Hoc autem est deterius quando & erecta cervice adversus pietatem & veritatem insurgunt, mammona Dei obedientiæ præferentes, & ejus Canonicas constitutiones non ferentes. In iis ergo non est Dominus Deus, nisi forte humiliati a suo delicto resipuerint. Oportet enim eos magis Deo supplicare, & cum corde contrito hujus peccati remissionem, & condonationem petere, & non de illicita donatione se jactare: Deus enim prope est iis, qui sunt contrito corde. Eos ergo, qui per auri dationem se fuisse in Ecclesia constitutos gloriantur, & in ea improba consuetudine spem habent, quæ à Deo & omni Sacerdotio aliena; & ideo impudente vultu, & ore aperto, probrosis & contumeliosis verbis eos, qui propter actam ex virtute vitam à S. Spiritu selecti ordinatique sunt præter auri dationem, vilipendunt ac negligunt, primum quidem eos qui hoc faciunt, ultimum proprii Ordinis gradum sumere: sin autem perseveraverint, inflicta quoque pœna corrigi decernimus. Si quis autem in ordinatione hoc quandoque fecisse visus fuerit, fiat ut vult Canon Apostolicus, qui dicit *Si quis Episcopus, &c.* est Canon 28. & secundus Canon SS. Patrum, qui Chalcedone convenerunt, qui dicit: *Si quis Episcopus pecuniis, &c.* est Canon 2. Chalcedonensis relatus."

Sensus Canonis.

"Nonnulli, cum in Clerum legendi essent, pecunias Ecclesiæ offerre, Deoque dicare soliti sunt, ait Zonaras; quibus deinde præsidentes, seque in auro illo gloriose jactantes, quoscunque nulla data pecunia ob virtutem forte, vel etiam dicendi facultatem, Clero adscripti fuerant, pro-

propterea que conviciis insectabantur. Hujus igitur hominis primo quidem de gradu ejici, ac in extremum Ordinis sui locum amandari, tum si adhuc à malitia non discedant, pœnis quoque, ut per eas corrigantur, affici Canon jubet.

Hic non agitur de Simoniacis donationibus.

Et hæc quidem prima Canonis parte continentur; in qua nequaquam de simoniacis Sacrorum Ordinum emptoribus agitur; sed de iis, qui sua patrimonia liberaliter Ecclesiæ obtulerant; eoque fuco, pauperibus ob virtutum merita ad eundem gradum assumptis insultabant, ac priorem locum insolenter affectabant, uti recte monet Lupus.

„Non igitur, quod ipsa talis sit, ait Zonaras, ideirco hæc iniqua dicta donatio est; sed quod ejus vitio, qui se ob illam jactat & æqualibus anteponit: ut proinde non illum demereri Nomen, sed auram inanem popularesque rumorusculos captare ea donatione voluisse, suspicari liceat, speciem, hominum existimatione, induit pravitatis. " Hæc ille.

Quod in Clericis Canon abominatur, id in Monachis quoque cavendum.

Quod in Clericis Canon hic abominatur, id à Fratribus suis, qui divitias suas Monasterio obtulerunt cavendum sollicite admodum inculcat S. Augustinus *Cap. 1. suæ regulæ*; concluditque: „Et quid prodest dispergendo dare pauperibus, & pauperem fieri, cum anima misera superbior efficitur divitias contemnendo, quàm fuerat possidendo?

Qui bona sua Ecclesiæ offert, ut ad Clerum assumatur, Simoniacus est.

Altera Canonis parte declarant pœnis simoniacorum *Canone 27. Apostolorum & 2. Chalcedonensi* expressis subjacere, „ Qui ab initio non ita liberali & sponte suscepta voluntate, ait Balsamon, sed ut ordinetur, vel in Clerum cooptetur, vel aliquo alio modo in Ecclesia eligatur, oblationem fecit.

Huic plane conforme est quod in *Cap. 34. de Simonia*, respondit Innocentius III. apud Deum Simoniacum esse, qui bona sua Ecclesiæ donavit *Ea intentione, ut per temporalia quæ offert, spiritualia*, scilicet Canonicatum, *valeat adipisci*.

Synodi Provinciales suo tempore habendæ; sed Metropolitani ab exactionibus abstinere debent.

Canon VI. „ Quoniam Canon est, qui dicit bis in anno in unaquaque Provincia per Congregationes Episcoporum fieri oportere quæstiones Canonicas, propter vexationem, & quod itineri perficiendo minus sufficerent qui cogebantur, statuerunt Sancti sextæ Synodi Patres, ea omnino & quacunque postposita causa semel in anno fieri, & delicta corrigi. Hunc ergo Canonem nos quoque renovamus: & si quis Magistratus hoc prohibere inventus fuerit, segregetur. Si quis autem Metropolitanus hoc fieri non curaverit, præterquam vi vel necessitate & justa aliqua de causa, Canonicis pœnis subjiciatur. Cum autem Canonicis & Evangelicis rebus fiat Synodus, opus est ut congregati Episcopi magnam curam & diligentiam gerant, ut divina & vivifica mandata serventur. In iis enim servandis est retributio multa, quoniam *Lucerna est mandatum*, lex vero lux, & via vitæ probatio & disciplina, & *præceptum Domini lucidum & illuminans oculos*. Ne liceat autem Metropolitano ex iis, quæ secum affert Episcopus, vel jumentum, vel aliquam rem aliam petere. Si enim hoc fecisse deprehensus fuerit, reddet quadruplum.

Synodaticum hic non improbatur.

Illud hic solummodo notandum, finalibus verbis Canonis nequaquam damnari *Synodaticum* seu subsidium, quod jampridem ab Episcopis Metropolitæ, aut à Presbyteris Episcopo ad Synodi expensas sublevandas solvi consuevit, de quo *cap. 16. de Offic. Ordin. & cap. 20. de Censib.* sed solum occurri exactionibus, quas Metropolitani sua potestate abutentes, variis prætextibus ab Episcopis extorquebant; qui Synodos suas quasi venales exponebant.

Hinc Hincmarus Rhemensis monet Episcopos suos, *Synodus Presbyterorum secundum Sacros Canones sine venalitate habere*.

Canon VII. „ Ait Paulus Apostolus: Quorundam hominum peccata sunt manifesta, nonnullos autem consequuntur. Præcedentibus autem peccatis, alia quoque ea sequuntur. Impiam ergo hæresim eorum qui Christianos accusant, alia quoque impia consecuta sunt. Quemadmodum enim venerabilium imaginum aspectum ex Ecclesia sustulerunt, alios quoque mores reliquerunt, quos quidem oportet renovari; & tam ex jure scripto, quam non scripto sic observari. Quæcunque ergo templa consecrata sunt absque sacris Reliquiis Martyrum, in iis fieri statuimus Reliquiarum depositionem cum consuetis precibus. Episcopus autem posthac templum consecrans sine sanctis Reliquiis, deponatur, ut qui Ecclesiasticas Traditiones transgressus est. "

Ecclesiæ sine reliquiis non consecranda.

Origo hujus ritus.

Primis Ecclesiæ sæculis, persecutione in Christianos adhuc sæviente, mos erat Christianis convenire ad Synaxim celebrandam in cœmeteriis, in quibus Martyrum corpora quiescebant; cessante vero persecutione, cum liceret Christianis palam templa extruere, in iis præsertim locis, ad quæ antea convenire consueverant, nimirum cœmeteriis Martyrum, extrui cœperunt, atque inde originem traxisse mihi videtur, ait Cardinalis Bona *Lib. 1. rerum Liturg. cap. 19.* celeberrimus & inviolabilis Ecclesiæ ritus, ut sine Martyrum Reliquiis nullum templum nullumve altare ædificetur.

Ratio ejusdem.

Hoc ritu, quem Iconomachorum potentia eversum præsens Synodus restauravit, & inviolabiliter observandum edixit, variis SS. Patrum testimoniis stabilito, ita concludit: „ Hæc autem Martyrum veneratio ex eo dogmate fidei orta est, qua Sanctorum Communionem credimus & fatemur. Fideles etenim, ut hoc factis profiterentur, in iis locis ad orationem, & ad divina Mysteria participanda conveniebant, in quibus Sanctorum lipsana posita erant, ut ea ratione, quam defunctorum status permittit, cum illis communicarent. Per illa siquidem repræsentatur Ecclesia triumphans, quæ sic aliquo modo cum militante communicat, Sacrificio nostro interest. "

Contra Judæos Christianismum simulantes.

Canon VIII. „ Quoniam Hebræorum religionis quidam errantes Christum Deum nostrum subsannare visi sunt, sese Christianos esse fingentes, ipsum autem clanculum & occulte negant, Sabbata observantes, & alia Judaica facientes: statuimus ut neque ad communionem, neque ad orationem, neque ad Ecclesiam admittantur, sed aperte sint secundum suam religionem Hebræi; & neque filios eorum baptizari, neque servum ab eis emi vel possideri. Sin autem ex pura & sincera fide quis eorum conversus, & ex toto corde confessus fuerit, eorum moribus & rebus insultans, veluti triumphum agens, ut & alii refellantur & corrigantur, eum recipi & baptizari, & ejus liberos tantos reddi; ut se ab Hebræorum studiis & institutis abstineant. Si autem non ita se gerant, eos nullo modo admitti. "

Libri hæretici Episcopo Constantinopolitano tradendi.

Canon IX. „ Puerilia omnia ludibria, furiosaque ac insana dicta & scripta, quæ adversus sanctas Imagines edita sunt, oportet dari Episcopo Constantinopolitano, ut cum reliquis libris hæreticis reponantur. Si quis autem hæc celare inventus fuerit, & sit quidem Episcopus vel Presbyter, vel Diaconus, deponatur; si autem Laicus, vel Monachus, segregetur. "

Clerici sine Licentia Episcopi apud Principes residere nequeunt; & quod eorum officium.

Canon X. „ Quoniam nonnulli Clerici Canonicam Constitutionem circumscribentes, sua relicta Parœcia in alias Parœcias excurrunt, ut plurimam autem in hanc à Deo custoditam & Imperatoriam urbem, & apud Principes assident, & in eorum Oratoriis divina ministeria faciunt: eos sine proprio Episcopo & Constantinopolitano non licet in quavis æde vel Ecclesia recipi: si quis autem hoc fecerit, si perseveret, deponatur. Quicunque autem cum prædictorum Sacerdotum consensu hoc faciunt, non licet eis curas sæculares & mundanas suscipere,

" ut

„ ut qui sint à Canonibus prohibiti hoc facere. Si quis autem eorum, qui majores idest curatores appellantur, curationem obtinere deprehensus fuerit, vel cesset, vel deponatur: potius autem offerat se ad docendos filios & servos, legens eis divinas Scripturas: ad hoc enim etiam Sacerdotium sortitus est.

Quod præsenti Canone prohibetur, Clericos relicta propria Ecclesia ad alias transire; item curas sæculares suscipere, multis anterioribus Canonibus cautum fuit; notandum vero quod in fine additur: „ Potius autem maneat ad magisterium tam puerorum quam famulorum, *relegens eis Divinas Scripturas;* ad hoc enim etiam Sacerdotium consecutus est.

Utinam hæc esset hodierna Capellanorum Domesticorum Principum sancta occupatio!

Cura rerum temporaliũ in Ecclesiis & Monasteriis per Oeconomos gerenda.

Canon XI. „ Cum omnes divinos Canones servare teneamur, cum quoque, qui jubet Oeconomos esse in singulis Ecclesiis, illæsum omnino servare debemus: Et siquidem unusquisque Metropolitanus in sua Ecclesia Oeconomum constituit, bene habet: Sin minus, Constantinopolitano Episcopo speciali auctoritate licebit Oeconomum in ejus Ecclesia præficere. Similiter & Metropolitanis, si qui eis subsunt Episcopi nolint in suis Ecclesiis Oeconomos constituere. Hoc ipsum autem servari etiam in Monasteriis oportet. " Grat. 9. q. 3. *Can.* 3.

Est innovatio Canonis 26. Chalcedonensis, eumque ad Monasteria extendit; id ast, ut rerum ad Monasterium spectantium administratio non per Abbatem & Superiores, sed per Oeconomos seu Officiales fiat; quos ad nutum superiorum amovibiles esse vult Synodus Trid. *Sess.* 25. *c.* 2. *de Regularib.*

Quales cura temporaliũ in Monasteriis præficiendi.

Verum si Fratribus cura rerum temporalium committatur, solicite curandum, ut eligantur, qui per exercitia Monastica ad eum virtutis & perfectionis gradum pervigarunt, ut merito confidatur, quod interiorum curam per exteriorem rerum temporalium non negligent; neque rebus temporalibus se ita immergent, ut charitatis & fervoris ignem extinguant: quique ut de fratre suo Gerardo loquitur Bernardus *Serm.* 26. *in Cantica*, non petulanti (ut assolet) in eo officio detineantur affectu, sed solo intuitu charitatis; qui quantum in ipsis est, semper optent quietem, sibi intendere, Deo vacare, nec implicitos tenent nisi timor Dei, voluntas fratrum, ac studium obediendi.

Nisi enim solitudini, piisque Religionis exercitiis multum delectentur; magnopere sane verendum, ne sensim illis neglectis, rerum temporalium curis ita implicentur, ut gustu rerum spiritualium paulatim extincto, tandem sub veste Religiosa cor plane sæculare inveniant; idque vel eo magis in Officialibus metuendum, quod ipsis ob varia intercurrentia negotia, major esse soleat exercitia Monastica omittendi libertas. Hinc Canonici Præmonstratenses in Constitutionibus *dist.* 2. *cap.* 16. §. 3. statuerunt, ne juniores temporalibus præficiantur: *Quia in ruinam agitur, qui nondum in virtute roboratus suæ libertati committitur.*

Bona Monasterii Magistratibus non concedenda.

Canon XII. „ Si quis Episcopus inventus fuerit vel Monasterii Præfectus ex Episcopi vel Monasterii agris in Principis alicujus manus alienare, vel alteri personæ tradere deprehensus fuerit, irrita sit traditio, ut Sanctorum Apostolorum vult Canon, qui dicit: Omnem rerum Ecclesiasticarum " &c. est ad verbum Canon 37. Apostolorum supra relatus; deinde sequitur: „ Sin autem detrimentum afferre causetur, nec quidquam ex agro emolumenti percipi, ne sic quidem Principibus, qui sunt in eo loco, alienet prædium, sed Clericis vel agricolis; sin autem aliqua improba calliditate utentur, & ab agricola vel Clerico agrum Princeps emerit, sic quoque nullius sit momenti venditio, & Episcopatui vel Monasterio restituatur. Porro Episcopus vel Monasterii Præfectus, qui hoc fecerit, exturbetur quidem Episcopus ab Episcopatu, Monasterii vero Præfectus à Monasterio, ut qui male dissipent quæ non congregavere. "

Occasio Canonis.

Cum tempore hujus Synodi, Regum ac Principum favore ad dignitates Ecclesiasticas aditus frequenter pateret, Clerici ambitionis æstu incitati, facile Principibus aliqua è rebus Ecclesiæ addicebant, si modo ad dignitates eorum intercedente patrocinio pervenirent; huic vero simoniacæ pollicitationi satisfacere cupientes, variis prætextibus res Ecclesiæ in suos Patronos transferre studebant; quibus occurrere per præsens Decretum Synodus voluit.

Utinam hodie nullæ hujusmodi occultæ pollicitationes fierent!

Contra infractores templorum & Monasteriorum.

Canon XIII. „ Quoniam propter eam quæ fuit propter peccata nostra in Ecclesiis calamitatem, Sacrosanctæ quædam ædes à quibusdam viris arreptæ sunt, & Episcopatus & Monasteria, facta sunt communia diversoria; Si qui ea quidem tenent, voluerint reddere, ut in pristinum statum restituantur, bene & pulchre habet: Sin minus si sint quidem Sacerdotalis catalogi, eos deponi jubemus; sin autem Monachi vel laici, segregari, ut qui sint condemnati à Patre & Filio & Spiritu Sancto, & ponantur ubi vermis non moritur, nec ignis extinguitur: quia voci Domini adversantur, quæ dicit: Ne facite domum Patris mei domum negotiationis. " Grat. *dist.* 19. *q.* 3. *Can.* 5.

Nulli in Ecclesia publice Sacras Scripturas legere possunt, nisi manus impositione accepta.

Canon XIV. „ Quod ordo in Sacerdotio versatur, est omnibus manifestum: & Sacerdotii munera exacte servare est Deo gratum. Quoniam ergo videmus nonnullos à pueris Cleri Tonsuram accipientes, nondum vero accepta Episcopi manuum impositione, in congregatione in suggestu legentes, & id non Canonice facientes, hoc præsenti Canone fieri non permittimus: hoc ipsum autem etiam in Monacho servari. Lectoris autem manuum impositionem licet in proprio Monasterio tantum unicuique Monasterii Præfecto facere, si ipsi Præfecto scilicet ab Episcopo manus est imposita ad Præfecturam Hegumeni, dum sit & ipse Presbyter. Similiter & ex antiqua consuetudine Chorepiscopos Episcopi permissu oportet Lectores ordinare. " Grat. *Dist.* 69. *Can.* 1.

Tonsura & Lectoratus apud Græcos conjunguntur.

Græci etiam hodie Tonsuram cum Lectoratu conjungunt. „ Primo invocata S. Trinitate, ait Morinus de SS. Ordinat. *p.* 3. *exerc.* 15. *c.* 4. & sigillo Crucis interim peracto, tondetur in formam Crucis Lectoratui inaugurandus. Deinde manus illi ab Episcopo in Lectoratum imponitur. Videre potes in variis Lectoris ordinationibus .... Lectoratus ordo non datur, nisi præcedat Tonsura; nec Tonsura nisi statim subsequatur Lectoratus; ita ut Tonsura apud eos sit veluti cæremonia ad Lectoratus collationem pertinens. "

Origo abusus de quo in Canone.

Ob hanc Tonsuram inter & Lectoratum conjunctionem factum est, ut Tonsuram & Lectoratum quidam non tantum confunderent, sed insuper permitterent, pueros Tonsura & vestibus nigris à parentibus indutos, *publice* in Ecclesia Sacras Scripturas legere; quod Synodus in præsenti Canone prohibet, donec ab Episcopo Tonsuram Clericalem cum manuum impositione receperint.

Ratio Canonis.

Inordinatum quippe apparebat, quenquam ad functionem aliquam publicam in Ecclesia admitti, nisi ab Episcopo ad eam vocatus, & applicatus.

Idem etiam in Monachis servari jubet; ut ministrum sine manuum impositione Lectorem agere nequeant.

Cur Abbatibus concessum Lectores ordinare.

„ Quoniam autem, ut consentaneum est, inquit Balsamon, hoc Monachis difficile videbatur, qui eremos ut plurimum habitant, & non possunt Urbes obire, nec Episcopos facile adire, concessum est eorum Præfectis, qui ab Episcopis characterem accepere, Presbyteris quidem

„ dem

„ dem necessario existentibus; Monachos Lectores in proprio Monasterio facere, ut ipsi citra ullum impedimentum divinas in suggestu Scripturas legant.

Restricta licentia ad proprios Monachos.

Plerique hodie Abbates, præsertim ex privilegio ornamentis Pontificalibus utentes, conferunt non tantum Lectoratum, sed & reliquos minores Ordines; de quo indulto agit Synodus Tridentina *Sess.* 23. *cap.* 10. *de reform.* vultque ut nullo prætextu Tonsuram aut minores Ordines conferant cuiquam, qui *Regularis* sibi subditus non sit; idque conformiter ad hunc Canonem; qui solum permittit Abbatibus Lectores ordinare in *proprio Monasterio*.

Pluralitas Beneficiorũ indistincte damnata.

Canon XV. „ Clericus ab hoc deinceps tempore in duabus Ecclesiis non collocetur. Hoc enim est negotiationis & turpis lucri proprium, & ab Ecclesiastica consuetudine alienum. Ab ipsa enim Domini voce audivimus, non posse quempiam duobus dominis servire. *Vel enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum sustinebit, & alterum contemnet. Unusquisque ergo*, ut est vox Apostolica, *in eo in quo vocatus est debet manere, & in una Ecclesia assidere.* Quæ enim propter turpe lucrum fiunt in Ecclesiasticis negotiis, ea à Deo sunt aliena, ad hujus autem vitæ usum sunt diversa studia, ex iis ergo, si quis velit, ea quæ sunt corpori ad usum necessaria comparet. Dixit enim Apostolus: *Usui meo & iis qui mecum sunt subministraverunt manus meæ.* Et hæc quidem in hac à Deo custodita civitate. In iis autem quæ extra sunt locis, propter hominum inopiam permittitur. “ Grat. 21. q. 1. c. 1.

Pluralitas Beneficiorum hoc Canone damnatur, hoc uno fundamento, non posse quenquam *duobus Dominis servire*; idest, duobus Ecclesiis.

Et quidem hæc ratio omnem Beneficiorum pluralitatem facile exclusit, quandiu persuasum fuit, nullum esse Beneficium, quod non requireret personale Officium per ipsos Beneficiorum possessores personaliter præstandum in ea Ecclesia, cui per Beneficii institutionem erat adscriptus.

Unde Beneficiorum aliquorum compatibilitas.

Verum postquam invaluit distinctio inter Beneficia requirentia residentiam, & non requirentia, nullo negotio ipsa Beneficiorum compatibilitas hactenus ignota, quasi naturaliter secuta est.

Cum enim crederent Beneficiati, se non tantum ab officio præstando immunes, sed etiam à residentia *personali* in Ecclesia, cui servire deberent, absolutos, nihil obstare videbatur, quare cum Beneficio nec *personale* officium, nec *personalem* residentiam requirente, aliud, cujus officium præstare posset, obtinere haud valeret.

Beneficia de Jure communi residentiam requirunt: & quavis me aliqua ab ea exempta?

Porro prædicta Beneficiorum distinctio non à Canone, sed à consuetudine sive potius insolito abusu originem duxit. Cum enim circa seculum X. & XI. omnes passim Dignitates, ac Beneficia, etiam curam animarum habentes residentiam negligerent, functionesque Sacras Vicariis delegarent; Pontifices huic abusui occurrere volentes, edixerunt, ut obtinentes Dignitates, Beneficia cum cura animarum, aut etiam Canonicatus, residere tenerentur, nulla reliquorum inferiorum Beneficiorum facta mentione; hinc creditum fuit, ea pristinæ consuetudini, sive potius abusui esse relicta; ideoque & Canonistæ unanimiter fatentur, omnia Beneficia *de jure communi* requirere residentiam; aliqua vero de consuetudine ab ea duntaxat esse exempta: qua distinctione stabilita compatibilitas Beneficiorum sua sponte quoque invaluit.

Canon nullã Beneficiorũ compatibilitatem admittit.

Non mirum proinde hanc Synodum, nullam admittere Beneficiorum pluralitatem aut compatibilitatem Beneficiorum, etiam ob unius Beneficii ad honestam Clerici sustentationem insufficientiam, quia nondum Beneficia non requirentia residentiam innotuerant; sed omnia personalem residentiam exigebant: quorum duo, quantumvis tenuia, nec ipsa Synodus Tridenti-

tina habere permisisset, utpote consensu etiam hodie pro incompatibilibus habentur.

Neque jam dictis obest clausula finalis ipsius Canonis: *Cæterum in villis, quæ foris sunt, propter inopiam hominum indulgeatur.* Non enim hic permittitur, ut Clericus duabus Ecclesiis adscribatur; sive ut phrasi moderna loquuntur, duo Beneficia habeat, quo possit *suæ necessitati* consulere; sed solum permittitur, ut unus duabus Ecclesiis sibi vicinis deserviat ob hominum inopiam: id est, in villis, sive ubi tanta est hominum inopia, ut unaquæque Parochia Presbyterum habere nequiret, permittit unum Presbyterum duabus Ecclesiis servire; non ut ejus inopiæ succurratur, uti hodie per Beneficii simplicis compatibilis combinationem permittitur, sed ut hominum seu incolarum necessitati provideatur.

Luxus in vestibus Clericorum vitandus.

Canon XVI. „ Omnis luxus & ornatus corporeus est à Sacerdotali statu alienus. Episcopos ergo, vel Clericos, qui se splendidis & insignibus vestibus exornant, se corrigere oportet. Sin autem permaneant, supplicio tradi: similiter & eos qui sunt unguentis delibuti: Quoniam autem radix acerbitatis sursum pullulans, fuit nostræ Ecclesiæ inquinamentum, Christianos scilicet accusantium hæresis; & qui eam susceperunt, non solum imaginum picturas aversati sunt, sed omnem etiam pietatem ac religionem extruserunt, in eos qui pie & honeste vivunt invehentes; & in eis impletum fuit quod scriptum est: *execratio peccatori Dei cultura.* Si inventi itaque fuerint nonnulli eos irridentes, qui vilem & modestum amictum induti sunt, pœna corrigantur. A superioribus enim usque temporibus omnis Vir Sacerdotalis cum moderato & honesto indumento versabatur. Quidquid enim propter usum ad ostentatorium ornatum assumitur, in nequitiæ reprehensionem incurrit, ut ait Magnus Basilius. Sed nec ex sericeis texturis variatum quis vestimentum habebat, neque in extremis vestimentis adjecta erant alicui coloris additamenta. Ex divina enim lingua audierunt, quod qui mollia ferunt, sunt in ædibus Regum. “

Canon perspicuus est; ceterum de Clericorum convenienti ornatu latius agimus in Jure Ecclesiastico p. 1. *tit.* 2. *cap.* 2.

Monasteria nova non temere & sine sufficienti dote ædificanda.

Canon XVII. „ Quidam Monachi suis Monasteriis relictis, ut qui imperare desiderent, & parere recusent, Oratoria ædificare aggrediuntur, cum ea non habeant; quæ ad perfectionem pertinent. Si quis ergo hoc facere aggressus fuerit, prohibeatur ab ejus loci Episcopo. Si quis autem ea habeat, quæ ad perfectionem sufficiunt, quæ ab ipso deliberata sunt, ad finem deducantur. Idem autem servetur in laicis & Clericis. “

Jampridem Canonibus cautum erat, ne Ecclesiæ sine dote fabricæ, ministris, aliisque necessariis sufficienti construantur. *Can. IX. Dist.* 1. *de consecrat.* quos Canones ad Monasteria præsens Synodus extendit.

Hoc si observaretur, facilius occurri posset sordidis illis exactionibus, prætextu paupertatis in admissione ad Religionem fieri solitis.

Observatio Canonis multum utilis ad arcendam à Monasteriis Simoniam. Testimonium Christiani Lupi.

Et quidem Christianus Lupus, tametsi exactiones illas à Simonia, titulo parum fundato, excusare prætenderit, uti in Dissertatione mea fuse ostendi; nihilominus postquam pro animi sui candore respondit: „ Pacta illa esse de fœdo isto ulcere Simoniæ graviter suspecta, frequenterque infecta, semper sordida, statui Monastico dedecorosa, imo & graviter perniciosa, ideoque eliminanda; nihilque posse esse fœdius aut perniciosius, quam stipulata pecunia solos opulentos ad Monasteria admittere; ideoque ab inopiam patientibus, ait, necessarium Fratrum & Sororum numerum alere non valentibus Monasteriis, servanda est antiqua, quam regulæ suæ S. Benedictus inseruit, Patrum lex, ut sponte oblatum accipiatur, & nihil penitus exigatur. Quam legem diversæ generales Synodi inno-

innovarent, & usque ad paucos ab hinc annos Belgium nostrum observavit sanctissime: His, inquam, præmissis subjungit: Reducenda omnino est illa animæ castitas, *Regandi Episcopi nostri, ne novis & superfluis, quibus oriuntur nobis tanta sordes, præsertim Monialium Monasteriis, sinant suas Ecclesias gravari.*

Hæc ille in resolutione ad quæstionem: cum licita sint pacta de dote danda ab Ingredientibus Monasterium; cujus autographum habetur in Monasterio Monialium S. Theresiæ Alosti.

Vitanda solicite Sacerdotibus mulierum familiaritas.

Canon XVIII. „Sine offensione esse etiam iis, qui extra sunt, inquit divinus Apostolus. Mulieres autem in Episcopiis vel Monasteriis versari, est omnis offensionis causa. Si quis ergo ancillam vel liberam in Episcopo possidere deprehensus fuerit, vel in Monasterio ad ministerium aliquod obeundum, puniatur; sin autem perseveret, deponatur. Si vero etiam in suburbanis mulieres esse contigerit, & voluerit Episcopus vel Monasterii Præfectus illuc iter facere, præsente Episcopo vel Monasterii Præfecto, mulier eo tempore nullo modo ministerium obeat, sed alio in loco seorsim versetur, donec recesserit Episcopus, aut Hegumenus, ut omnis reprehensionis occasio vitetur.

De disciplina hujus Canonis agimus in Jure Ecclesiastico *p. 1. tit. 2. cap. 4.*

De Simonia circa Beneficia, & ingressum religionis.

Canon XIX. „Tanta execrabilis avaritiæ labes Ecclesiarum Præfectos invasit, ut nonnulli eorum virorum ac mulierum, qui pii ac religiosi dicuntur, Domini mandati obliti fallantur, & eos qui ad Sacerdotalem Ordinem, & vitam Monasticam accedunt, pecuniis admittant: & quorum reprobum est principium, universum quoque rejiciendum efficitur, ut ait Magnus Basilius, nec enim Deo licet & mammonæ servire. Si quis ergo inventus fuerit, hoc facere, qui hoc facit, si sit quidem Episcopus, vel Monasterii Præfectus, vel ex Sacerdotali Ordine, vel cesset, vel deponatur, ut vult 2. Canon Chalcedonensis Synodi. Sin autem Monasterii Præfecta, Monasterio extrudatur, & aliis Monasterio tradatur ad subjectionem. Similiter & Monasterii Præfectus, qui Presbyterii ordinationem habet. De iis autem quæ dantur liberis à parentibus instar dotis: vel rebus suis propriis oblatis, profitentibus iis, qui ea offerunt, esse Deo consecrata, statuimus ut sive maneant, sive exeant, ea in Monasterio maneant, ut fuit ipsorum professio; nisi is, qui præest, in culpa fuerit.

Ex pœnis in contravenientes hoc Canone decretis, fat apparet, quam perniciosum censuerit Synodus, in admissione ad Sacros Ordines, vel Monasteria, pactiones pecuniarias interponere; ceterum cum de his fuse egerim in Tractatu de Simonia circa Beneficia; & Dissertatione de Simonia circa ingressum in Religionem, ea hic repetere nolui.

Vetatur imposterum construi duplex Monasterium.

Canon XX. „A præsenti statuimus non fieri duplex Monasterium, quoniam hoc fit multis scandalum & offensio. Si qui autem volunt cum cognatis mundo renunciare, & vitam sequi Monasticam, viros quidem oportet in virorum Monasteria discedere, feminas autem Ingredi in mulierum Monasteria: hoc enim est Deo acceptum. Quæ autem huc usque duplicia fuerunt, serventur secundum Canonem S. Patris nostri Basilii; & secundum ejus Constitutionem ita regantur. In uno autem Monasterio ne versentur Monachi & Monachæ. Adulterium enim inest media conversatione. Nec Monachus libere cum Monacha, vel Monacha cum Monacho seorsim confabuletur, nec cubet. Monachus in feminarum Monasterio, nec cum Monacha seorsim comedat. Et quando quæ sunt vitæ necessaria à parte virorum ad regulares feminas deferuntur, extra portam hæc accipiat Monasterii muliebris Præfecta cum aliqua anu Monacha. Si autem evenit, ut aliquam velit cognatam Monachus aspicere, præsente Præfecta colloquatur exiguo & brevi sermone, & mox ab ea recedat." *Grat. 18. qu. 2. Can. 2.*

Quid duplicia Monasteria?

Duplicia Monasteria sunt, „non in quibus cum viris simul in eodem loco feminæ degebant; sed ita in propinquo, inquit Zonaras, ut voces audire reddereque invicem possent."

Vetita jampridem per Justinianum.

Hæc fieri imposterum vetat Synodus; eaque jampridem separari mandaverat Justinianus In *L. 44. Cod. de Episcopis*; „Virosque à mulieribus ita segregatos esse, ut nullam participationem ad invicem ob quancunque causam habeant ipsi, neque excogitari aliquam occasionem, vel illis vel his mutuæ inter se commorationis: sed soli per se homines in Monasterio degant, à vicinis sibi per quancunque causam Monasteriis segregati; solæ item per se mulieres non commistæ viris: ut omnis suspicio indecoræ conversationis penitus tollatur."

Quid de Monasteriis duplicibus S. Birgittæ, quæ ratione admissa.

Excipit præsens Canon duplicia Monasteria S. Basilii; quia ea eorum esset structura ac disciplina, ut nullum scandalum ac periculum esset metuendum; quale testimonium de Monasteriis duplicibus S. Birgittæ vulgo S. Salvatoris, reddidere Episcopi Regni Sueciæ anno 1434. in Epistola ad Synodum Basiliensem pro obtinenda dictorum Monasteriorum approbatione missa: „De modo cohabitationis Sororum & Fratrum in Monasteriis Ordinis prædicti, quæ situata sunt in regnis istis, quam alii quidam pacis æmuli & tranquillitatis calumniari conantur, nulla datur hic cuiquam Christi fidelium suspicionis occasio, quod eorum habitacula adeo firmis altisque muris & ædificiis distincta ac divisa sunt, prout fere nos omnes, præcipue autem, qui Monasteriorum & locorum eorundem visitatores sumus, vidimus. Quod secure & absque conscientiarum scrupulo juxta primariam Ordinis institutionem, quam adeo pie credimus factam esse, Sorores licite poterunt commorari."

De vitanda Monachorum & Monacharum conversatione.

Hæc cautela ni rigide servetur, nemo non videt, quot hæc Monasteriorum duplicitas periculis, & offensionibus expositis sit.

Quæ Canon de cavenda Monachorum cum Monialibus conversatione, atque in ea servanda cautione statuit, conformia sunt etiam recentioribus Pontificum Constitutionibus, uti videre est apud Fagnanum ad *Cap.* QUANTO 24 *de Privilegiis*: qui & ibidem multis probat, Regulares sine licentia accedentes ad Monasteria Monialium, Regularibus etiam subjectarum, ibique in loco colloquiis destinato cum Monialibus colloquentes, à Diœcesano Episcopo tanquam Sedis Apostolicæ Delegato posse puniri & coerceri; imo si Episcopus sub pœna excommunicationis inhibuisset accessum ad Monasteria Monialium sine legitima licentia, resolvisse S. Congregationem, Regulares quantumvis exemptos huic Decreto Episcopi esse subjectos: eo quod hæc omnia ad custodiam clausuræ, Episcopis per Synodum Tridentinam tam solicite commendatam, pertineant.

Monachi suis Monasteriis addicti.

Canon XXI. „Non oportet Monachum vel Monacham proprium relinquere Monasterium, & ad aliud se conferre. Si hoc autem contigerit, ipsum ut hospitem accipi est necessarium, sed eum recipi sine mente Monasterii ejus Præfecti non convenit."

„Quomodo Clerici ad certam Ecclesiam ordinati, inquit Christianus Lupus, ita olim omnes passim Monachi ad certum Monasterium fuere professi, & professione, quasi spirituali Matrimonio, affixi, non nisi ex gravissimis causis poterant transferri."

Migrantem vero Monachum de uno Monasterio ad aliud hospitio excipi vult, ait Zonaras, „ne profana diversoria ingredi, & cum iis, qui nulla ad honeste vivendum disciplina instructi sunt, vitam agere cogatur."

Qualiter laici in conviviis se gerere debeant.

Canon XXII. „Deo quidem universum dedicare, & non propriis voluntatibus servire, res magna est. *Sive enim comederitis, sive bibitis*, inquit divinus Apostolus, *Omnia in Dei glo-*

„ *gloriam facite*. Christus autem Deus noster in suis Evangeliis jussit peccatorum principia resecare. Non enim adulterium solum apud ipsum punitur, sed etiam cogitationis motus ad aggrediendum adulterium condemnatur, ipso dicente *Qui aspexerit mulierem ad concupiscendam ipsam, eam jam in corde suo adulteravit*. Unde nos quoque edocti, debemus cogitationes purgare. *Etsi enim omnia licent, non tamen omnia expediunt*, ut à voce Apostolica docemur. Cuivis ergo homini necesse est comedere, ut vivat: & quibus est vita quidem matrimonii, & liberorum, & laicæ constitutionis, permixtim comedere viros & mulieres, est ab omni reprehensione alienum, si modo ei qui dat nutrimentum gratias agant, non cum scenicis quibusdam studiis, sive satanicis canticis & citharœdicis ac meretriciis inflexionibus; quos prophetica execratio persequitur, sic dicens: *Væ qui cum Cithara & Psalterio vinum bibunt, Domini autem opera non respiciunt, & opera manuum ejus non considerant*. Et sic ubi tales fuerint inter Christianos, corrigantur: sin minus, adversus eos robur suum obtineant, quæ ab iis, qui nos præcesserunt, canonice tradita sunt. Cui autem quieta est vita & solitaria: ut qui Domino Deo jugum Monasticum tollere statuerit, in solitudine & silentio sedebit. Atqui nec iis etiam, qui vitam Sacerdotalem elegerint, licet omnino seorsim cum mulieribus comedere, nisi utique cum divinis & religiosis viris ac mulieribus, ut ipsum etiam convivium ad spiritualem correctionem adducat. Porro idipsum etiam in cognatis faciat. Si autem rursus contingat, ut quæ sunt ad usum necessaria non afferat Monachus vel Sacerdos, & propter necessitatem velit sive in publico diversorio, sive in alicujus domo divertere, ei liceat hoc facere, utpote urgente necessitate.

Clericis & Monachis à convictu mulierum abstinendum.

Sensus Canonis.

Qui communi more cum uxoribus suis & liberis habitantes degunt, cum mulieribus cibum sumere possunt; si meritas interea divinæ liberalitati gratias agant: neque inter epulas scenica studia, hoc est, satanicas & meretricias cantiones adhibeant. „ Quænam hæc vero? Interrogat Zonaras; Citharicæ meretriciæque flexiones, inquit. Flexionum autem nomine, inconditas saltationes, aut vocum in cantilenis modulationes significavit.

Porro Monachis & Sacerdotibus præcipit, ne seorsim cum mulieribus comedant, etiamsi revera eorum cognatæ sint. Si vero quandoque necessitas exigat cum mulieribus discumbere, id ne fiat, nisi præsentibus honestis viris ac mulieribus, ut spiritualem aliquem fructum illa ipsa convivandi societas pariat.

Non nisi necessitate exigente ad diversoria & domos laicorum Clerici & Monachi divertere possunt.

Si autem contingat Monachum aut Sacratum hominem in itinere constitutum necessitate premi, permittitur ei ad publicum diversorium, sive ad alicujus domum, divertere: „ Sed in iis quoque locis, inquit Zonaras, religionis ac temperantiæ rationem Canon haberi jubet.

Quam cautionem in hoc adhibuit S. Carolus?

Verum quia admodum periculosum est, Sacratis hominibus in publicis diversoriis inter omnis generis laicos eo divertentes, conversari, merito statuit S. Carolus, „ ut in singulis civitatibus curent Episcopi parandum unum, aut alterum publicum & honestum diversorium, quo suarum Diœcesium Clericis rusticanis necessitatis causa convenire liceat: nec in eo hospitio improbis, aut nequam hominibus locus sit, neve fœminis ullo modo; sed tantum Clerici & religiosi viri, si fieri possit, in eo recipiantur. In Concilio, Provinc. 1. *part. 2. tit. 25.*

§. IX.

De Synodo Constantinopolitana sub Photio anno 879. habita, ejusque Canonibus.

ANno 879. Basilius Augustus legationem misit ad Joannem VIII. qua Photium in Sedem Patriarchalem Constantinopolitanam, contra iterata Decreta Nicolai I. & Adriani II. intrusum, in Sedis Apostolicæ communionem suscipi, & in Patriarchali Sede confirmari, ardentibus votis postulabat.

Joannes VIII. Photio restituendo annuit.

Imperatoris precibus permotus, ac tandem victus Joannes VIII. ejus votis annuit, ac Photium in communionem & Sedem restituit.

De levitate arguitur Joannes VIII.

Hoc suo facto *magnam existimationis suæ, & Cathedræ Pontificiæ notam inussit*, ait Baronius, qui subdit: „ Hine factum puto, quod ob nimiam Joannis animi facilitatem & mollitudinem abjecta penitus omni virilitate, fractus animo, Sacerdotalis constantiæ expers, atque robore enervatus, non Papa ut Nicolaus & Adrianus, sed Papissa fuerit contumeliæ loco dictus: utpote quod qui nec resistere sciret Eunucho, quique vinceretur à semiviro, non vir, sed esset femina potius nuncupandus, & sic nomen contumeliæ transierit posteris rerum insciis in veritatis opinionem, atque ita à compluribus decantatum fuerit, Joannem VIII. Papam fuisse feminam, sicque jactata vulgo invenerit, eo modo locum fabula. “

Mittit Legatum Constantinopolim.

Igitur cum Oratoribus Imperatoris Joannes VIII. novum Legatum Petrum Tituli Sancti Chrysogoni Presbyterum Cardinalem Constantinopolim direxit; qui duobus aliis Legatis jam in Oriente degentibus adjunctus, Ecclesiæ Constantinopolitanæ statum, secundum mandata Sedis Apostolicæ in Commonitorio contenta, quod ex Synodi sententia ipsi datum erat, componeret.

Litteras Joannis VIII. corrupisse dicitur Photius.

Petrus Constantinopolim advenit in Novembri 879. Photio Summi Pontificis Epistolas & Commonitorium tradidere & eradidere; ut in Græcum versæ in Synodo mox celebranda recitarentur: eas vero Photium in multis truncasse, interpolasse ac immutasse, ostendere conatur Baronius loco citato, illas ut in Synodo à Photio lectæ sunt, conferendo cum ipsis eisdem litteris, prout in regesto Epistolarum Joannis VIII. conservatas & repertas fuisse testatur idem Baronius.

Synodus celebrata Constantinopoli.

Synodus itaque celebrata fuit in ipsa Urbis Regiæ primaria Ecclesia *Sanctæ Sophiæ*. Adfuere 380. Episcopi cum Orientalium Patriarcharum Vicariis & Legatis Apostolicis. Imperator quoque cum filiis suis & Imperii Collegis, eam sua præsentia decoravit.

Ab Ecclesia Romana non recepta; & quare?

In hac Synodo inter cetera abrogata & annullata fuit Synodus habita sub Adriano II. quæ communiter dicitur *octava Oecumenica*, in qua contra Photium sententia dicta fuerat; ac omnia, quæ contra Photium acta fuerant sub Pontificatu Nicolai I. & Adriani II. in irritum missa, & annullata; multaque injuriosa in dictos Pontifices dicta & declamata fuere; ut propterea nec Ecclesia Romana eam ut legitimam ac Oecumenicam Synodum receperit: ac propterea etiam à Canonibus referendis abstinuissent, nisi Gratianus aliique nonnulli recentiores Canonum Collectores, hanc Synodum agnovissent; & unum è tribus Canonibus eidem à Græcis adscriptis, sub nomine Synodi Constantinopolitanæ retulissent; atque ita quodammodo eam probassent, ut mox videbimus.

Cur hujus Synodi mentio fiat.

Ab uno Episcopo excommunicatus, ab alio non recipiendus.

Canone I. „ Statuit Sancta & universalis Synodus; ut si qui ex Italiæ Clericis vel laicis vel Episcopis in Asia, vel Europa, vel Libya versantes sub ligatione, vel depositione vel anathematizatione apud Sanctiss. Papam Joannem fuerant; ut ii quoque sint apud Photium

Sanctiss. Patriarcham Constantinopolitanum in eadem pœnæ definitione, id est, vel depositi, vel anathematizari, vel segregati: & quos Photius quidem Sanctiss. noster Patriarcha Clericos vel laicos vel Episcopalis vel Sacerdotalis Ordinis in quacunque Parœcia segregationi, vel depositioni, vel anathematizationi subjecerit, Sanctissimus quoque Papa Joannes, & Sancta Dei Romanorum Ecclesia, eosdem in eadem pœnæ judicio habeat; Privilegiis, quæ Sanctissimæ Romanorum Ecclesiæ Sedi & ejus Antistiti adsunt, nihil penitus innovatis, nec nunc, nec imposterum.

Judicium Binii & Baronii de hoc Canone.

Severinus Binius in notis ad hanc Synodum secutus more suo Cardinalem Baronium, relato hoc Canone, ait: „ Sicque confectus de his est primus Canon: quo quis non videat summa Photii calliditate interceptas esse appellationes ad Apostolicam Sedem, & recursum ad eam; Siquidem ablata fuit per Canonem istum authoritas Romani Pontificis, ut judicare non posset, quos Photius condemnasset. Quis animo concipere potest, Legatos Apostolicæ Sedis adeo oscitantes & prodigentes jura Apostolicæ Sedis, ut & adversus contra ea obnitentes, non tantum non restiterint, sed ut isthæc sancirentur, ipsi suggesserint? An non manu palpantur commenta Photii?

Examinatur eorum judicium.

Verum cum jampridem Canone V. Niceno aliisque quamplurimis decretum esset, excommunicatum ab uno Episcopo ab aliis non esse excipiendum; atque per clausulam finalem solicite cautum esset, nihil per hoc Decretum derogatum iri *Privilegiis Romanæ Ecclesiæ*, non video, cur Vicarij Sedis Apostolicæ tantæ oscitantiæ, aut prodigalitatis Jurium Sedis Apostolicæ essent arguendi; tametsi ipsis præsentibus, & non contradicentibus hic Canon editus esset?

Episcopus ad vitam Monasticam transiens posthac ad Episcopatum redire nequit.

Canone II. „ Etiamsi huc usque nonnulli Antistites, qui ad Monachorum habitum descenderant, ut in Episcopali fastigio manerent, vim adhibuerant; & cum hoc facerent, neglecti sunt; Sancta tamen & Universalis hæc Synodus hanc negligentiam quoque corrigens, & ad ritus Ecclesiasticos hanc inordinatam actionem redigens, statuit, ut si quis Episcopus, vel aliquis alius ex Pontificali Dignitate, voluerit ad vitam Monasticam descendere, & pœnitentiæ locum implere, ne amplius Antistitis Dignitatem usurpet, Monachorum enim professiones subjectionis & discendi cupiditatis rationem habent, non autem doctrinæ vel primatus: nec alios pascere, sed ipsos pasci profitentur: & ideo quemadmodum prædictum est, decernimus, ut nemo eorum, qui in Episcopalem Pastorumque catalogum relatus est, ad eorum qui pascuntur & agunt pœnitentiam, locum se dimittat: si quis autem hoc facere ausus fuerit, post denunciationem & declarationem hujus dictæ sententiæ, ipse qui seipsum Episcopali gradu privavit, non amplius ad priorem, quem factis despicatui habuit, Dignitatem revertetur.

Canon contra S. Ignatium conditus.

Hunc Canonem à Photio ejusque Fautoribus editum fuisse creditur, ut S. Ignatium, qui è Solio Patriarchali Constantinopolitano pulsus, in Monasterium secesserat, à Sede Apostolica & octava Synodo illegitime restitutum fuisse imperitis persuaderet.

Ivo Carnotensis & Gratianus eum retulerunt.

Ivo tamen Carnotensis in suo Decreto *p.* 7. *cap.* 149. Canonem ita expressit: „ Apocrisiarii Papæ dixerunt: Hoc nequaquam apud nos habetur, ut quicunque de Pontificali ordine ad Monachorum, id est pœnitentium descenderit vitam, ulterius possit ad Pontificatum reverti. *Item*. Præcepit Sancta Synodus, ut quicunque de Pontificali Dignitate ad Monachorum vitam, & pœnitentiæ descenderit locum, nequaquam jam ad Pontificatum resurgat: Monachorum enim vitam subjectionis verbum habet & discipulatus, non docendi, vel præsidendi, vel pascendi alios.

Ivonem secutus Gratianus eundem iisdem verbis retulit 7. q. 1. *Can.* 45. *tanquam ex quinta actione Constantinopolitanæ Synodi* 383. *Patrum sub Joanne VIII. cui præfuit Petrus Presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Ostiensis Episcopus.*

Nota Correctorum Romanorum de hac Synodo.

Monent hic Correctores Romani: „ Hæc Synodus sub Joanne VIII. extat in Vaticana Bibliotheca, Cujus Synodi tres tantum Canones cum explanatione Balsamonis editi sunt Lutetiæ, & apud ipsum inscribitur: Synodus in templo Sapientiæ habita sub Photio Patriarcha. In secundo autem trium illorum capitulo habetur hujus capitis sententia: “ Hæc illi: qui ad clariorem hujus Canonis, prout, à Gratiano refertur explanationem, eum integrum, ut apud Balsamonem extat, Græce & Latine subjiciunt.

S. Thomas Canone hoc usus.

Hujus quoque Canonis authoritate, Gratianum secutus, utitur S. Thomas 2. 2. *quæst.* 185. *art.* 4. *ad* 2.

Innocentius III. hunc Canonem prodidit esse Constantinopolitani I.

Quin & Innocentius III. in *Cap.* 11. *de renunciatione*, rogatus, ut postulatum in Ravennatensem Archiepiscopum confirmare dignaretur, respondit: „ Verum postulationi hujusmodi videbatur Concilii Constantinopolitani capitulum obviare, in quo statutum, ut quicunque de Pontificali Dignitate ad Monachorum vitam & pœnitentiæ locum descenderit, nequaquam ulterius ad Pontificatum ascendat: unde contradictum Concilium, (cum sit unum ex quatuor principalibus, quæ sicut quatuor Evangelia Ecclesia Catholica veneratur) nullatenus videbatur eorum postulatio admittenda.

Quin hic Innocentius citet Canonem præsentem, prout in Gratiano extabat, nemo ambigit. Quod autem Concilium Constantinopolitanum, cui Canonem attribuit, dicat esse unum è quatuor Conciliis, quæ *sicut quatuor Evangelia Ecclesia Catholica veneratur*, evidenter ostendunt, Innocentium hunc Canonem tribuisse Concilio Constantinopolitano I. in quo *Doctissimi Pontificis Scriniariorum memoria fuisse lapsum* monet Lupus *tom.* 2. *Schol. p.* 1566.

Sensus Canonis ex mente Innocentii III.

Ceterum Canonem illum intelligendum esse docet Innocentius, ut ad Episcopalem Dignitatem resurgere non valeat, qui ob crimen Episcopatum deserens, vitam Monasticam agendæ pœnitentiæ causa amplexus est; plures autem casus esse, in quibus, hoc Canone non obstante, rursus queat à vita Monastica ad Episcopatum ascendere.

Institutum Episcopale & Monasticum in hoc Canone recte discerni, vitamque Monasticam vitam *pœnitentiæ* dici, ex notatis ad Canonem 4. Chalcedonensem, & 43. Trullanum intelligi potest.

Quare ad vitam Monasticam transire nequeant.

Id autem bene advertit Balsamon, quod Patres prohibentes Episcopos ad vitam Monasticam, tanquam statum pœnitentiæ transire, „ non probibeant pœnitentiam, ut rem odiosam & avertendam: (ea enim magna quoque laude digna est) sed significant, tales esse Antistites, & ita vivere, ut propemodum pœnitentia non indigeant, sed & suis intercessionibus Deum aliis placent.

Contra Magistratus Episcopos verberantes aut incarcerantes.

Sensus Canonis.

Canon III. „ Si quis laicus auctoritate usus, divinis quidem & regiis jussis contemptis, reverendisque Ecclesiæ ritibus & legibus irritis, aliquem Episcopum verberare ausus fuerit, vel in custodiam tradere, vel sine causa, vel aliqua conficta causa, is sit anathema.

Cum autem audis Canonem dicentem, quod ille laicus anathematizatur, qui sine causa, vel cum ficta causa, hoc est, præter rationem, sola auctoritate usus Episcopum vel verberaverit, vel custodiæ tradiderit; ne dicas, ait Balsamon, argumento à contrario sumpto, licere laicis Magistratibus Episcopos ex justa & probabili causa verberare & custodiæ tradere. A diversis enim Canonibus & novellis Constitutionibus didicisti, quod laici Magistratus nullam habent in Episcopos jurisdictionem, unde

„ unde etiam laicus; qui quemvis Antistitem „ vel verberat, vel conjicit in carcerem, etiamsi „ ex causa longe justissima, & majorem Magistratum gerat, punietur, & causæ bonitas ac „ probabilitas ei non proderit. Audiet enim „ quod Synodis, iisque solis Antistites punire „ permissum est: & debebat de Antistite cognitionem ad convenientem Synodum remittere, & se ab Episcopalis causæ disceptatione integrum intactumque conservare. Adjectum est " autem Canoni istud *sine causa*, & reliqua " propter anathematizationem. Neque enim æquum erat ut Magistratus, qui justæ causæ " prætextu, tale quid fecerat contumeliosius in " Episcopum, anathematizaretur, sed aliquo alio " modo puniretur. "

P A R S   Q U A R T A.

De Collectionibus Canonum, quæ Sæculo VIII. & IX. prodierunt.

C A P U T   P R I M U M.

De Collectione Isidori vulgo Mercatoris.

§. I.

Quis hujus Collectionis Author?

Circa sæculum VIII. prodiit.

UB initium sæculi VIII. prodiit & publicata fuit Collectio Canonum anterioribus Canonum Latinis Collectoribus amplior, quam in Gallias ex Hispania à Riculfo Episcopo Moguntino allatam, & Gallis communicatam fuisse testis est Hincmarus Rhemensis in opusculo adversus Hincmarum Laudunensem *cap.* 24. „ De libro collectarum Epistolarum ab Isidoro, quem de Hispania allatum Riculfus Episcopus Moguntinus, in hujusmodi, sicut & in Capitulis Regiis studiosus, obtinuit, & istas regiones ex illo repleri fecit.

Nonnulli S. Isidoro Hispalensi adscribunt, sed male.

Hincmarum hic loqui de Collectione, quæ vulgo Isidori Mercatoria dicitur, cui Epistolæ multorum veterum Pontificum insertæ erant, uti mox dicetur, nemini dubium est: sicuti & de eadem loqui in *Epist.* 7. *cap.* 12. ubi scribit. „ Isidorus „ Hispalensis collegit cum Epistolis Romanæ Sedis Pontificum à S. Clemente, usque ad B. „ Gregorium. " Hoc Hincmari testimonio inducti crediderenon pauci, Collectionis hujus auctorem fuisse S. Isidorum Episcopum Hispalensem. Atque inter alios Hincmari judicium probarunt Decreti Gratiani Correctores Romani in admonitione Decreto præfixa. Verum, ut recte advertit Vir summæ eruditionis Antonius Augustinus, „ hæc Collectio Isidoro Hispalensi tribui non potest, in qua permulta sunt post ejus mortem „ conscripta, ut est sexta Synodus generalis, & „ Concilia Toletana VI. VII. & cetera ad XIII. „ in editis, XVII. in veteribus, & Emeritense & Bracarense II. " Hæc ille; & recte: quandoquidem Isidorus obierit anno Christi 636. ut testantur Redemptus ejus Diaconus in illius vita, aliique vitæ ejus Scriptores; adeoque nec Concilii Toletani XI. an. 675. nec Concilii sexti an. 681. celebratorum meminisse potuit.

Auctor Collectionis vixit post annum 700.

Ulterius sat constat, hujus Collectionis auctorem vixisse post annum 700. siquidem ex Bonifacii Moguntini Archiepiscopi Epistola ad Ethibaldum Regem, quæ post annum 744. data est, ex Epistola celebris Abbatissæ Cangith post annum 720. ad eundem Bonifacium scripta, plurimas lacinias excerpsit.

Incertus est auctor.

Hinc facile innotescit, nullum Isidorum Episcopum Hispalensem hanc Collectionem instituisse; quia in catalogo Episcoporum Hispalensium, nullus Isidorus post annum 700. reperitur.

Quis igitur sit ille Isidorus Mercator, cui vulgo Collectio hæc inscribitur, incertum est. Chronicon quidem Juliani Toletani innuit, Isidorum Mercatorem Setubensem Episcopum, ope Monachi cujusdam Epistolas Decretales veterum Pontificum compilasse, & obiisse anno 805. Verum Chronicon istud apud eruditos omnes inspectæ fidei est, & sancto Archiepiscopo existimatur suppositum.

Quidam Isidorum illum credunt fuisse magni nominis Monachum, qui humilitatis causa se diceret, *peccatorem*, & nomini suo id elogium semper adderet; ex *peccatore* autem scribarum oscitantia transire in *Mercatorem*.

Alii hoc *peccatoris* elogium servantes Isidoro, ipsum Episcopum suspicantur; quod solemnis esset mos Sanctorum Episcoporum, ut se *peccatores* subscriberent; ut constat ex Conciliis Turonensi I. Parisiensi III. aliisque; hocque verisimilius existimat Petrus à Marca *Libr.* 3. *cap.* 5. *de Concord. Sacerd. & Imp.*

Quidquid sit de vero Collectionis auctore, ea hodie communi nomine dicitur, Collectio *Isidori Mercatoris*; quin & testantur Romani Correctores in sua ad Decretum Gratiani admonitione: „ In Codice autem Dominicanæ Bibliothecæ initio præfationis ita legitur: *Isidorus* MERCATOR *servus* CHRISTI, *Lectori conservo suo &c.* " nec multo secus in Vaticanis. " Et ubi apud Gratianum legitur: *Isidorus servus* CHRISTI, rursus observant: „ Apud Ivonem & in manuscriptis Collectionis illius Codicibus est: *Isidorus* MERCATOR *servus* CHRISTI, *conservo suo, & parenti fidei in Domino salutem.* "

Adhæc, si fides præfationi huic Collectioni præfixæ sit, constat auctorem suam Collectionem confecisse multorum Episcoporum rogatu; ait enim: *Compellor à multis tam Episcopis, quam reliquis servis* CHRISTI, *Canonum sententias colligere, & in unum volumen redigere, & de multis unum facere.* Ac infra, multitudinem Episcoporum, qui hoc ab ipso opus desiderarunt, expressurus, alloquitur 80. *Episcopos, qui hoc opus me incipere & perficere coegistis.*

§. II.

Materia hujus Collectionis.

Materia Collectionis.

ILla, quæ auctor hujus Collectionis in unum collegit, ipse in præfatione operi præfixa attingit.

Ordo celebrandi Concilium.

In principio, ait, voluminis hujus, qualiter " Concilium apud nos celebretur, posuimus; " ordinem nimirum de celebrando Concilium ex Concilio Toletano IV. desumptum. Integer ex Collectione Isidori habetur t. 1. *Conc. ult. edit. p.* 8.

Canones Apostolorum.

Sequitur in Præfatione: „ Propter eorum auctoritatem ceteris Conciliis præposuimus Canones, qui dicuntur Apostolorum, (licet à quibusdam apocryphi dicantur) quoniam plures, " qui eos recipiunt, & Sancti Patres eorum sententias Synodali auctoritate roboraverunt, & " inter Canonicas posuerunt Constitutiones. "

Solos priores 50. Canones Apostolorum retulit; atque hinc patet, ne quidem horum auctoritatem, etiam sæculo VIII. ab omnibus agnitam fuisse.

Notatur Gratianus. Hanc præfationis partem sub nomine Isidori refert Gratianus *dist.* 16. *can.* 4. cum immediate ante *can.* 1. etiam sub nomine Isidori retulisset plane contrarium his verbis: „ Canones qui dicuntur Apostolorum, seu quia eosdem nec Sedes Apostolica recipit, nec Sancti Patres illis assensum præbuerunt, pro eo quod ab Hæreticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscuntur, Quamvis in eis utilia inveniantur, tamen ab auctoritate canonica atque Apostolica, eorum gesta constat esse remota, atque inter apocrypha deputata,

Antonius Augustinus *lib.* 1. *dial.* 6. *de emend. Gratiani*, ait: „ Hæc verba (scilicet postrema) in omnibus veteribus libris Hispaniæ Conciliorum inveniuntur, non illa, quæ Isidorus Mercator in præfatione Conciliorum scripsit, quæ etiam Gratianus in *capite* 4. ejusdem distinctionis posuit; neque distinxit varietatem horum scriptorum, ut debuit, cum contraria dicerent, (hic enim Mercator hos Canones probat, quos ille rejecerat) sed utrumque Isidorum vocat. “ Hæc ille.

Argumentum sane non exiguum, Collectionis hujus auctorem haud fuisse S. Isidorum Hispalensem, apud Hispanos, & tam à Doctrina; quàm vitæ Sanctitate nimium celebratum, quam ut ejus scriptorum memoria in Hispaniarum Conciliis ita periisset.

Hinc quoque collige, quam parum exactus sua in compilatione fuerit Gratianus!

Epistola veterum Pontificum. Prosequitur præfatio: „ Deinde quarundam Epistolarum Decreta Virorum Apostolicorum inseruimus, id est, Clementis, Anacleti, Evaristi, & ceterorum Apostolicorum, quas potuimus hactenus reperire Epistolas, usque ad Silvestrum Papam.

Hæ sunt fer. famosæ veterum Pontificum Decretales, de quibus inter Eruditos, hoc præsertim sæculo, non exigua contentio fuit.

Enumerantur Epistola Decretales. Ne quis vero eas cum eorundem veterum Pontificum veris & indubitatis Epistolis, quæ in priscorum Patrum & Historicorum scriptis nobis fuere conservatæ, confundat; necessarium censui, veterum Pontificum Decretales, quas hæc Isidoriana Collectio exhibet; & de quarum auctoritate digladiatum fuit, nominatim recensere!

Sunt igitur, Clementis I. Epistolæ quinque: Anacleti tres: Evaristi duæ; Alexandri I. tres; Sixti I. Epistolæ duæ: Telesphori una: Higini duæ: Pii I. quatuor: Aniceti una; Soteris duæ; Eleutherii una: Victoris quatuor: Zephyrini duæ; Callisti duæ; Urbani una; Pontiani duæ; Anteri una: Fabiani tres: Cornelii duæ: Lucii una: S. Stephani duæ: Sixti II. duæ: Dionysii duæ; Felicis tres: Euthychiani duæ: Caji una: Marcellini duæ; Marcelli duæ: Eusebii tres: Melchiadis una. Post hanc, sequitur apud Isidorum sub nomine ejusdem Pontificis altera Epistola *de primitiva Ecclesia, & munificentia Constantini Magni erga eandem:* quæ dici solet, *Donatio Constantini*.

Qua ratione hæ Epistolæ una cum hac Collectione communi applausu per sex facile sæcula, ut genuinæ illorum Pontificum partus, receptæ, & probatæ fuerint; & quibus argumentis earum suppositio, uti quorundam aliorum, quæ in hac Collectione continentur, comperta fuerit, infra ostendemus, ubi primum quod continet, sequendo ordinem præfationis, summatim retulerimus.

Enumerantur cetera in hac Collectione contenta. Prosequitur præfatio: „ Postmodum vero Nicænam Synodum constituimus, propter auctoritatem ejusdem magni Concilii; deinceps diversa Concilia Græcorum & Latinorum, sive quæ ante, sive quæ postmodum facta sunt, sub ordine numerorum ac temporum capitulis suis distincta, sub hujus voluminis aspectu incavimus, subjicientes etiam reliqua Decreta Præsulum Romanorum usque ad Sanctum Gregorium, & quasdam Epistolas ipsius, in quibus pro culmine Sedis Apostolicæ non impar Conciliorum extat auctoritas. “

Quæ his verbis ab Isidoro insinuantur, sunt hæc: „ Fides Gregorii majoris, Concilium Ancyranum, Neocæsariense, Gangrense, Sardicense, Antiochenum, Laodicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense; Edictum Martiani Imperatoris, Sacra Valentiniani & Martiani Augustorum; Edictum Martiani Imperatoris contra Hæreticos, Epistola formata qualiter debet fieri: Concilium Carthaginense 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. Milevitanum, Arelatense 1. 2. 3. Valentinum, Taurinatense, Regiense, Auriacense seu Arausicum, Vasense, Agathense, Aurelianense, Elibertinum, Tarraconense, Gerundense, Cæsar Augustanum, Ilerdense, Valentinum, Toletanum 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. Bracarense 1. 2. Liber Capitulorum ex diversis Conciliis collectorum à B. Martino Bracarensi Episcopo; Concilium Bracarense 3. Hispalense 1. 2. Exceptiones ex Decretis Silvestri Papæ, Decreta Marci Papæ, Julii, Liberii, Felicis, Damasi, Syricii, Anastasii, Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Cœlestini, Xysti Papæ III. Decreta Epistolica Leonis Papæ I. Decreta Hilarii, Simplicii, Felicis, Gelasii, Anastasii, Symmachi: Liber Ennodii: Decreta Hormisdæ Papæ: Libellus fidei Joannis Constantinopolitani: Decreta Joannis Papæ, Felicis, Bonifacii, Joannis, Agapiti, Silverii, Vigilii, Pelagii, Joannis, Benedicti, Pelagii, Gregorii. *Ita Ludovicus Bail.*

Aliqua Isidoro Collectioni admixta. Post hæc Jacobus Merlinus Doctor Parisiensis edita Integra hac Isidori Collectione Tomo I. suæ Collectionis subdidit tanquam ex ipsa Isidoriana Collectione, Decreta Gregorii II. Vitaliani, Martini, Gregorii III. & Zachariæ Romanorum Pontificum; quæ Isidori esse non possunt; cum in Gregorio Magno desiisse Isidorum, ex ejus præfatione compertum est, “ ait Labbæus in observatione ad Merlini præfationem, quam ipse Labbæus cum aliorum præfationibus Tomo XVI. suæ compilationis vice apparatus Conciliorum inseruit.

Ipsi quoque Gratiani Correctores Romani in citata admonitione Decreto præfixa, Isidorianæ Collectioni recentiore manu quædam adjecta esse monent: „ Ceterum, inquiunt, inter privatos Collectores, qui multo plura congerere studuerunt, perantiquus est Isidorus, cujus Collectio protenditur à Canonibus Apostolorum usque ad Concilium Hispalense 2. Habeturque in duobus Codicibus Vaticanæ Bibliothecæ, & uno Monasterii Dominicanorum S. Mariæ super Minervam: extat autem impressa in editionibus Conciliorum, in antiquioribus quidem purior, in recentioribus autem multis aliis Conciliis scriptisque *admixta*.

Tota hæc Collectio extat in tomis Conciliorum. Porro quidquid hac Collectione continetur, sive verum & genuinum, sive falsum & apocryphum in ultima Conciliorum compilatione est insertum. Et quidem Canones Græci sub hoc titulo: *Ex interpretatione Isidori Mercatoris:* vel hoc modo, interposita nota marginali, quam ubique adjicit Labbæus: *Ex interpretatione* VETERI, *quæ reperitur in Collectione, quam vulgo dicunt Isidori Mercatoris*.

Creditur enim, Isidorum veterem Canonum Græcorum versionem sive interpretationem nobis conservasse; quæ licet nonnunquam minus, quam aliæ versiones congruat textui originali, uti ex relatione & scholiis Canonum supra exhibitis colligi potest; nihilominus, vel ad disciplinam illius temporis cognoscendam, vel etiam ad sensum Canonis percipiendum, nonnunquam conducere, ex scholiis nostris quoque disci potest.

Reliqua Conciliorum Decreta aliaque monumenta ordine temporum servato referuntur. Decreta

creta sive Decretales Pontificum singulis eorum vitiis subjiciuntur.

Gratianus pleraque Decreto infersit.

Gratianus quoque aliique Canonum compilatores magna ex parte Isidorianam Collectionem in suas compilationes retulerunt; ut vel inde intelligi possit, quam necessarium sit, discernere quæ vera & genuina; quæ falsa & apocrypha in hac Collectione contineantur.

§. III.

Decretales veterum Pontificum, aliaque antiquitatis monumenta in hac Collectione exhibita, multis sæculis pro indubitatis recepta fuere.

NOva hæc Canonum ac Decretorum Collectio mox ut apparuit, vel solo nomine, quo insignita apparebat, plerosque in sui comprobationem attraxit.

Nomen, quo insignita erat, auctoritatem conciliavit.

Cum enim Isidori nomine esset larvata, vix dubitabatur, quin S. Isidori Hispalensis sanctitate & doctrina nominatissimi opus esset, ut ex Hincmaro Rhemensi supra diximus; & ita nemo non illius desiderio trahebatur.

Decretales veterum Pontificum in ea exhibitæ, ejus receptionem promoverunt.

Adhæc Decretales illæ Epistolæ, quæ sub gloriosissimis illis nominibus Pontificum Romanorum, qui immediate post Apostolos non tantum doctrina, sed & martyrio Ecclesiam illustrarunt, & firmarunt, hactenus ignotæ in hac Collectione apparebant, mirum! quam venerationem apud multos conciliaverint: præsertim cum viderent, & Ecclesiæ disciplinam, ac doctrinam in illis tam vivaciter expressam, & tanquam Apostolicam comprobatam.

Pontifices Romani faverunt; & quare.

Accedebat, quod hæ novæ Decretales Epistolæ ad sublevandam Sedis Apostolicæ Majestatem & omnem Ecclesiasticam jurisdictionem essent compositæ, ut notat Lupus *tom. 4. schol. pag. 362.*

Multa continentur, quæ favent privilegiis Sedis Apostolicæ.

Atque inter cetera Epistola III. Anacletus respondisse omnibus Episcopis ac reliquis Christi Sacerdotibus fertur. „Si quæ causæ difficiliores inter vos ortæ fuerint, ad hujus Sanctæ Sedis apicem eas, quasi ad Caput, referre, ut Apostolico terminentur judicio: quia sic Dominum velle, ab eoque ita constitutum esse, antedictis testimoniis declaratur. Hæc vero Apostolica Sedes cardo, & caput (ut præfactum est) omnium Ecclesiarum, à Domino, & non ab alio est constituta, & sicut cardine ostium regitur, sic hujus Sanctæ Sedis auctoritate omnes Ecclesiæ, Domino disponente, reguntur.

Eleutherius vero ad Episcopos Galliæ scribit: „De accusationibus ergo Clericorum, super quibus consulti sumus, quia omnes eorum accusationes difficile est ad Sedem Apostolicam deferre, finitiva Episcoporum tantum judicia huc deferantur, ut hujus Sanctæ Sedis authoritate finiantur, sicut ab Apostolis eorumque successoribus multorum consensu Episcoporum jam definitum est.

Quin & in prima Epistola Julio I. adscripta dicitur: „Ipsi vero primæ Sedis Ecclesiæ convocandarum generalium Synodorum jura & judicia Episcoporum, singulari privilegio Evangelicis & Apostolicis atque Canonicis concessa sunt institutis, quia semper majores causæ ad Apostolicam Sedem multis auctoritatibus referri præceptæ sunt, nec ullo modo potest major à minori judicari *cap. 1. & c. 2.* Porro dudum à SS. Apostolis successoribusque eorum in præfatis antiquis decretum fuerat statutis, quæ hactenus Sancta & universalis Apostolica tenet Ecclesia, non oportere præter sententiam Romani Pontificis Concilia celebrari, nec Episcopum damnari, quoniam Sanctam Romanam Ecclesiam Primatem omnium esse voluerunt.

Pontifices & plures Episcopi eas defendunt.

Hæc aliaque, quæ in dictis Epistolis, pro asserendis Sedis Romanæ privilegiis, præsertim in judicandis Episcoporum causis, occurrunt, mirum! quantopere excitarint Romanos Pontifices, atque singulariter Nicolaum I. ut earum auctoritatem propugnarent, extollerent.

Unde de illis loquens Nicolaus *Epist. 47.* ait, Absit, ut „scripta eorum quoquo modo parvipendenda ducamus, quorum videmus, Deo auctore, Sanctam Ecclesiam, aut roseo cruore floridam, aut rorifluis sudoribus salutaribus eloquiis adornatam. "

Adhæc Episcopi complures ambientes se judiciis & correctioni Metropolitarum, & Synodorum eximere; Sedique Apostolicæ immediate potius subjici, earum quoque auctoritatem acriter propugnabant.

Sic auctoritate harum Epistolarum Hincmarus Laudunensis se subtrahere conabatur judicio avunculi sui Hincmari Rhemensis, cui tanquam Suffraganeus suberat; qui, prolatis Anacleti, Victoris, Callisti & Eleutherii testimoniis, seu Decretalibus ita avunculum alloquitur: *Ecce, Pater qui Canones recipiendi, venerandi ac observandi habeantur.* His id unum reposuit Hincmarus Rhemensis: „Si isti sunt Canones recipiendi, venerandi ac observandi, quos commemorastis; qui sunt illi, quos & Apostolica Sedes & omnes Episcopi per universum Orbem à primæ Sedis Apostolicæ Pontifice usque ad illum, qui modo novissime etiam post te ordinatus est Episcopus, imo & omnis Catholica Ecclesia, Canones appellant? Quique à Niceno Concilio, quod primum in nostris Codicibus, quos ab Apostolica Sede Majores nostri acceperant; sequendos per ordinem, usque ad Africanum Concilium, pro Canonibus recipiendis, venerandis, & observandis retinent; & Innocentius, Zosimus & ceteri quique observandos Canones nominant. Inter quos & illas Epistolas Apostolicæ Sedis Pontificum, quas Canones appellat Gelasius, ut supra posui, differentiam facit, & illa Concilia Canonum observanda decrevit; has autem Epistolas pro consolatione quorundam directas, venerabiliter suscipiendas dicit. "

Hincmarus Rhemensis veritatem Epistolarum non negavit.

Ex illis, aliisque Hincmari verbis recte colligere videtur post Petrum à Marca Schelstratius in Antiquitate illustrata *dissert. 3. cap. 5. n. 303.* Hincmarum Rhemensem nunquam negasse auctoritatem harum Epistolarum, de quarum falsitate seu suppositione non constabat; sed eas recipiendas ac venerandas dicebat in iis, in quibus à posterioribus Conciliis non fuerant mutatæ. Cum enim in Canonibus, quæ illis Decretalibus erant posteriores, quoad aliqua puncta aliam disciplinam videret exhibitam, his tanquam posterioribus in materia disciplinæ inhærendum esse sustinebat.

Dum ergo nemo harum Epistolarum veritatem in dubium traheret, ipsique Romani Pontifices, pluresque Episcopi earum vehementius auctoritatem urgerent; tandem eo deventum est, ut quasi uno consensu, tantis nominibus veterum Pontificum, & Martyrum cedentes, Episcopi eas in auctoritatem, ac pro Jure receperint.

Ab Episcopis Galliæ in auctoritatem recepta.

Ita in Concilio Rhemensi anno 992. Episcopi Galliæ „Anacleti, Julii, Damasi, & aliorum Pontificum Epistolas expendunt in causa Arnulphi, inquit à Marca " *lib. 3. cap. 6. §. 2. de concord. Sacerd. & Imp.* ac si in Canonum censu receptæ essent.

In omnibus passim Conciliis, Canonum Collectoribus, Theologis & Canonistis citata fuerunt.

Quinimo quotquot hoc & sequentibus sæculis celebrata fuere Concilia, Epistolis his, aliisque in hac Collectione exhibitis testimoniis usa fuere. Secuti sunt ipsorum Canonum Collectores, Burchardus Wormatensis, Ivo Carnotensis, ipseque Gratianus; cujus Decretum fragmentis Epistolarum Decretalium, aliorumque ex hac Collectione desumptis plenum est.

Quod Decretum cum cœpit publice in Scholis prælegi, & commentariis Doctorum illustrari, omnes passim Theologi Polemici & Scholastici, omnesque Juris Canonici interpretes ab annis 400. ad hoc fere sæculum, horum omnium testimonia pro confirmatione dogmatum Catholicorum, & stabilienda Ecclesiæ disciplina uno quasi consensu

sensu laudarunt; & iis libros suos impleverunt; quod manifestius est, quam ut nostra expositione indigeat.

Wiclefus proditur à Constantiensi Concilio damnatus, quod Decretales diceret apocryphas.

Quin tam constans erat Epistolarum illarum apud Catholicos inconcussa auctoritas, ut si D. Schalstratio credimus, Concilium Constantiense adeo graviter tulerit Joannem Wiclefum palam profiteri, has Decretales Epistolas esse apocryphas, ut *Sess.* 8. inter alias propositiones Wiclefi damnarit hanc 38. *Decretales Epistolæ sunt apocryphæ, & seducunt à Christi fide; & Clerici sunt stulti, qui student iis.*

„ Quasnam Decretales Epistolas intellexerit „ Wiclefus, ait Schelstratius, licet non exprimat Concilium Constantiense; verisimile tamen „ est, intellexisse priscorum Pontificum, quas è „ contra tunc omnis Ecclesia recipiebat ut authenticas. Patet id ex scriptis Cancellarii Parisiensis „ Joannis Gersonis, qui huic Constantiensi Concilio interfuit; & ex Thoma Waldensi, qui ex „ professo contra Wiclefistas de mandato Martini „ V. circa hæc tempora scripsit, cujus libri abundant Decretalium illarum testimoniis.

Usque ad sæculum XVI. receptæ.

An Constantiense Concilium Wiclefum ferierit, eo quod *palam professus esset, Decretales Epistolas esse apocryphas*, ut vult Schelstratius, nescio; id compertum esse cum Schelstratio haud dubito, & Theologorum & Canonistarum libros iisce Epistolis tanquam sincerissimis venerandæ antiquitatis testimoniis redundasse usque ad finem pene seculi elapsi; quando de earum auctoritate primum cœpit dubitari, ac deinde certa earum suppositio haberi: quo vero gradu, & quibus argumentis eo perventum sit, in sequentibus paucis exponemus.

§. IV.

Quo gradu, detecta harum Decretalium suppositio.

Hæretici conferunt vetera monumenta ad suadendum vitiare.

SÆculo elapso exorti Lutherani, Calvinistæ aliique Hæretici omnem movere lapidem, ut venerandæ antiquitatis monumenta, quibus dogmata & Ecclesiæ disciplina suæ prætensæ Reformationi contraria afferebantur, vel supposititia, vel dubiæ fidei redderent; aut ad alium, quam hactenus Ecclesia crediderat, sensum detorquerent.

Cum vero viderunt in Catholicorum, præsertim recentiorum libris ad confirmationem tum dogmatum, tum disciplinæ cumulatim ex his veterum Pontificum Decretalibus testimonia adduci, omne Catholicorum pene argumentorum armamentarium ereptum iri crediderunt, si has Decretales supposititias probarent.

Atque inter ceteros, Centuriatores Magdeburgenses famosi prætensæ Reformatæ religionis Antesignani his Decretalibus bellum indixerunt, argumentaque pro earum suppositione nonnulla adduxerunt: quibus è Catholicis nonnulli respondere voluere; & præ ceteris Decretalium illarum defensionem suscepit quinque editis libris Franciscus Turrianus nominatus è Societate Theologus. At nonnulli è Catholicis propius & ipsas Decretales hac occasione, seposito præjudicio ex tot sæculorum consensione Catholicis ingesto, expendentes, argumentaque, quæ tunc à Parte adversa erant adducta, tum quæ in ipsarum Epistolarum lectione sua sponte occurrebant, intelligere cœperunt, ex earum Decretalium auctoritate fidem Ecclesiæ non dependere; multaque revera esse, quæ eas ut dubiæ fidei esse suaderent.

Unde de illis loquens Baronius ad annum 865. §. 8. ait: „ Ex multis eas reddi suspectas „ Epistolas, quæ dicta sunt 2. Annalium tomo, „ dum de illis singulis mentio facta est, satis „ demonstratum, simulque ostensum, illis non „ indigere S. Ecclesiam, ut si falsitatis arguantur, suis ipsa destituatur juribus & privilegiis, cum etsi illis careat, ex legitimis aliorum Pontificum Romanorum Epistolis Decretalibus satis superque roborata consistat.

Et Bellarminus candide fatetur, quod eas *indubitatas esse affirmare non audeat.*

Cum ergo eo res deducta esset, ut hi è Catholicis dubitare inciperent, fortiori & exactiori criterio eas subjecerunt tam Catholici, quam Acatholici.

Argumentis illis summatim propositis, Virorum eruditorum de his Epistolis judicium depromam.

§. V.

Argumenta, quibus de suppositione Decretalium Viri eruditi se convictos fatentur.

PRimum. Omnes hæ Decretales, si primam Clementis Epistolam, quam interpretatus est Ruffinus, exceperis, antiquis Patribus Romanis Pontificibus, & auctoritatibus Ecclesiasticis usque ad nonum Ecclesiæ sæculum ignotæ fuere. Quod & ipse Antonius Augustinus jampridem non obscure fassus erat. „ Illud, ait, verum est Nicolaum I. referre non uno loco verba earum Epi- „ stolarum: quod à temporibus Adriani Pontifi- „ cis & Caroli Magni Imperatoris, fieri cœptum „ est, prioribus Scriptoribus ignotæ fuisse viden- „ tur. “ *Lib.* 2. *emend.* Grat. *dial.* 34. *Primum argumentum.*

Quis vero credat, tot Epistolas à Sanctissimis illis atque Apostolicis Viris conscriptas; totque momentosa disciplinæ puncta, & dogmatum articulos continentes, fuisse Eusebio, Hieronymo, aliisque Ecclesiasticis Scriptoribus, qui tam sollicite Romanorum Pontificum literas conservarunt, adeo ignotas, ut ne vel unius apud ipsos vestigium extet?

Quis sibi persuadere poterit, si veræ essent hæ Epistolæ, quod nullum octo primorum sæculorum Concilium eas in auctoritatem stabiliendæ à se disciplinæ, aut in decisionem controversiæ adduxisse?

Nihil enim evidentius, quam quod earum auctoritate infinita pene disciplinæ puncta stabiliri & dirimi potuissent. Unde & videmus postquam sæculo VIII. prodiere, nihil in Conciliis, in Pontificum Decretis, in Canonistarum libris frequentius & familiarius fuisse his Epistolis.

Secundum argumentum suppeditat Dionysius Exiguus. Hic enim in Epistola Juliano Presbytero inscripta, & parti posteriori sui Codicis vice præfationis præfixa, ait: „ Præteritorum Sedis Apostolicæ Præsulum Constituta, *qua valui cura & diligentia* collegi, & in quendam redi- „ gens ordinem, titulis distinxi compositis. “ *Secundum,*

Si igitur Dionysius Vir summæ eruditionis Romæ existens, *qua valuit cura & diligentia* collegerit præteritorum Sedis Apostolicæ Præsulum Constituta, an non merito de falsitate suspectæ sunt Decretales illæ, quæ omnem plane Dionysii notitiam fugerunt? quarumque ne vel verbo meminit.

Tertium argumentum suppositionis suppeditant recentiorum Pontificum, Conciliorum, Patrum, & authorum fragmenta, è quibus hæ Epistolæ consarcinatæ reperiuntur. *Tertium.*

Et quidem David Blondellus unus è Calvinistarum secta, qui singulari studio, & exactiori criterio has Decretales aggressus est, magno labore & industria in singulis Epistolis notavit sententias ex scriptis posteriorum authorum delibatas & ad verbum descriptas, è quibus singulæ Epistolæ fabricatæ fuere; easque indicatis Patrum, Conciliorum, & authorum locis in notis marginalibus ad singulas indicat R. P. Labbæus; notatque hunc insignem novarum mercium *Mercatorem*, non tantum ex recentioribus scriptis has Decretales consarcinasse, sed insuper mutilasse, & truncasse Patrum sententias, ut vel sic incautos falleret.

Exempli gratia, in nota marginali ad Epistolam 3. Anacleti *colum.* 530. indicans sententiam esse desumptam ex S. Hieronymo *Epist.* 2. ad Nepotianum; addit: *Cujus verba mire deformata mangonio nostri Mercatoris.*

Rursus ad Epistolam 1. Alexandri, notata sententia Idacii duobus ut minus seculis Alexandro poste-

posterioris, monet colum. 948. *Arianorum vetgunxit nomen; ut melius falleret ineautos.*

Neque robur argumenti infringi potest, quod dicatur Scriptores, quorum sententiæ his Epistolis insertæ sunt, eas ex hisce Epistolis desumpsisse. Quis enim credat, infinitos pene auctores loca ex his Epistolis tantis nominibus inscriptis desumpsisse, & nunquam eas aut earum auctores citasse, cum nihil esset, quod eorum dictis majorem conciliasset auctoritatem?

Deinde Epistolæ horum auctorum stylo scriptæ sunt; ut quis credat veteres illos Pontifices tot variis stylis scripsisse? Denique hæc loca in his Epistolis non recte sunt posita; facile animadvertitur ea esse adjecta, & reliquo sermonis adtexta, cum contra in libris Patrum, ex quibus deprompta sunt, naturali ordine sint collocata.

Quartum. Quartò, omnes fere illæ Epistolæ falsis temporum consulatuumque notis consignatæ sunt, ut ad calcem singularum accurate observavit R. P. Labbæus in ultima Conciliorum Collectione.

Quintum. Quintò, harum Epistolarum stylus plane barbarus est; solœcismis plenus; idemque & uniformis in omnibus Epistolis; iodicium non obscurum eas uoa eademque manu exaratas esse.

Sextum. Sextò, Scriptura Sacra io his Epistolis citatur ex versione vulgata; multaque ex interpretatione S. Hieronymi; quæ cum sint integris sæculis posteriora illis Pontificibus, nota illis haud esse potuerunt.

Septimum. Septimò, io illis Epistolis non impugnantur Hæretici trium primorum sæculorum; imo ne nominantur quidem; de persecutionibus tyrannorum; de Confessorum consolatione & ad Martyrium exhortatione; de lapsis in persecutione, eorumque pœnitentiis, aliisque, quibus sæculorum illorum sincera scripta abundant, ne verbum in hisce Decretalibus reperitur.

Octavum. Octavò, hæ Epistolæ exhibent plurima, quæ nullatenus cum disciplina trium primorum sæculorum conveniunt; sed recentiorem omnino redolent.

Pauca è multis sint hæc. In Clementis Epistola 2. S. Jacobo inscripta, fit mentio vestium, quibus Presbyteri induti Missæ sacrificium offerant, pallæ, vasorum sacrorum, calicum: Item Ostiarii, Archidiaconi aliorumque Ministrorum Ecclesiæ: aliaque multa, quæ tempore Clementis plane erant ignota.

Epistola III. inscripta est, *omnibus Corepiscopis, Presbyteris, Diaconis aliisque Clericis, omnibus Principibus, magnis & parvis, omnibusque fidelibus.* Ætate autem Clementis, neque nomen *Clerici* notum erat; nec Ecclesia *magnos & parvos Principes* suo sinu fovebat.

In Epistola I. Anacleti præcipitur, ut „ Episcopus in solemnibus diebus celebrans, aut septem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui ejus *oculi* dicuntur, & Subdiaconos & Ministros reliquos secum habeat, qui sacris induti vestimentis, in fronte & à tergo; & Presbyteri è regione dextra lævaque, contritò corde & humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes eum à malevolis hominibus, & consensum ejus præbeant sacrificio.

Asserit insuper à sententiis Judicum sæcularium appellari ad Ecclesiastica tribunalia posse. Multa de appellationibus à judiciis Ecclesiasticis ad Sedem Apostolicam, itemque de variis causarum Ecclesiasticarum generibus statuit. Non tantum *Primatum* & Metropolitanorum, sed etiam *Apocrysiariorum* mentionem facit; quæ omnia plane aliena esse ab ætate Anacleti, eoque tempora adhuc ignota, nemo vel leviter in historia, & disciplina Ecclesiastica versatus non videt.

Epistola II. eidem adscripta, loquitur de Patriarchis, & Regibus Christianis; de distributione Provinciarum Ecclesiasticarum, aliisque, quæ sæculo Anacleti haud conveniunt.

Evaristo prior inscripta Epistola, continet plura concernentia matrimonium clandestinum, atque hujus Sacramenti cærimonias; quæ sæculi Evaristi esse nequeunt.

Si quis reliquas Epistolas vel leviter pervolvere voluerit, in singulis quamplurima offendet, quæ primis illis adhuc quodammodo nascentis, & sub Gentilium Imperatorum duris persecutionibus, quasi delitescentis Ecclesiæ sæculis nequaquam conveniunt; & quorum nulla in sinceris ætatis illius monumentis mentio fit.

Hæc omnia argumenta simul sumpta tantæ efficaciæ visa sunt plerisque Viris eruditioribus, ut jam non tantum de harum Epistolarum suppositione dubitent, sed indubitatæ suppositionis supponant. Paucorum è multis testimonia subjicio. *Judicium Christiani Lupi.* Christianus Lupus *part. 4. Schol. pag.* 362. ad sublevandam Sedis Apostolicæ authoritatem & omnem Ecclesiasticam jurisdictionem sæculo VIII. multum depressam, „ nescio, inquit, quis prius fidelis finxit sub antiquorum Romanorum Pontificum nomine Decretales illas Epistolas, quas passim vocamus Collectionem Isidori Mercatoris. " Et *p.* 479. eas *suppositiias* esse simpliciter affirmat.

Et alibi rursus de iis loquens, ait: *Quisquis earum natales jam credit legitimos atque authenticos, censetur nugas vendere, & fabulas.*

Judicium Patris Labbei. Non mitiori stylo de iis loquitur Labbæus *tomo I.* suæ Collectionis Conciliorum *pag.* 78. Mirum est, inquit, Viris doctissimis Turriano, Binio & quibusdam aliis in tanta eruditionis Ecclesiasticæ luce probari potuisse Decretales illas Epistolas à quocunque seu Mercatore seu peccatore fabricatas, & antiquis Romanæ urbis Pontificibus circiter annum Christianæ epochæ octingentesimum suppositas: adeo enim perspicacibus viris deformes videntur hoc saltem tempore, ut nulla arte, nulla cerussa aut purpurissa fucari possint. Eas omnes, saltem pleraſque earum repudiarunt Viri eruditissimi quique tractatores Catholici, Baronius, Bellarminus, Perronius, Contius, Antonius Augustinus, Lorinus, Sirmondus, Ducæus, Petavius, Marca, Bosquetus. Ut alios modo sive antiquiores sive recentiores silentio obvolvam. " Addit se probare non posse novelli cujusdam Studium, „ qui mala ave ex zelo quidem, sed minus prudenti & considerato, certe non secundum scientiam, easdem abjectas ac penitus repudiatas defendere aggressus est. *Non tali auxilio nec defensoribus istis* indiget aut unquam indiguit Romana Ecclesia.

Hæc ille; qui & singulis Epistolis illis Isidorianis hanc similemve notam marginalem apponit: *Viris eruditis suspecta*, vel *suppositiitia:* qua nota eas à nonnullis sinceris eorum Pontificum Epistolis, quarum Veteres meminere, distinguit; & Juris Canonici Studiosi internoscere facile poterunt.

Papembrochii. Labbæo succinit ejusdem Societatis Theologus R. P. Pater Papembrochius, qui in propilæo Maji, sive *Conatu chronico-historico ad catalogum Pontificum Romanorum* 1. Parte *p.* 4. *n.* 15. dicit, multas quoque Epistolas Pontificum falso inscriptas nominibus... diu illuxisse credulitati Christiani Orbis, ipsisque Ecclesiastici Juris compilatoribus, quin etiam Nicolao I. ejusque deinceps Successoribus, nec non Conciliis tam generalibus, quàm particularibus. Ac deinde subdit, *eas nunc* VELLE *historicis haberi.*

Post hæc *pag.* 136. relatis Nicolai I. verbis, quibus indicat Nicolaus Epistolas aliquorum Pontificum, qui martyrio Ecclesiam illustrarunt, volens ostendere de Decretalibus hisce, verba Nicolai necessario esse intelligenda, ait: „ Nam quos alios habuit Romana Ecclesia Pontifices Martyres, nisi eos, sub quorum nominibus tunc circumferebantur, & passim suscipiebantur ut veræ, Decretales Epistolæ, nunc autem *convicta* tenentur suppositionibus *certissime*?

§. VI.

§. VI.

Nonnulla alia suppositita monumenta ex Collectione Isidoriana, quibus etiam Gratianus usus est.

PRæter Decretales Epistolas nominibus Romanorum Pontificum à Clemente I. usque ad Siricium Papam, qui Petri Cathedram ascendit anno 385. inscriptas, quæ Viris eruditis hodie *certissimæ suppositionis* convictæ habentur, sunt nonnulla, quæ hæc Isidoriana Collectio exhibet, & à Gratiano nostro adoptata sunt, non minus de suppositione suspecta, imo convicta.

Donatio vulgo Constantini à Gratiano relata. Inter hæc occurrit Edictum sive donatio Constantini, cujus meminit Gratianus *dist.* 96. *Can.* 13. & 14. cum hoc proœmio: „Constantinus Imperator coronam & omnem Regiam dignitatem in Urbe Romana & in Italia, & in partibus occidentalibus Apostolico concessit.

Supposititia judicio Eruditorum. Integra extat in Collectione Isidori; creduntque non pauci, nec sine fundamento eundem esse hujus instrumenti fabricatorem, qui prædictarum Epistolarum Decretalium: Neque pauciora aut obscuriora præfert suppositionis argumenta; unde & Eruditorum consensu ut supposititium repudiatur. Vide Cardinalem Cusanum *Lib.* 3. *concord. Cathol. c.* 2. S. Antoninum *p.* 1. *hist.* 18. *c.* 2. Baronium ad annum 1191. atque inter recentissimos, Christianum Lupum tomo 4. Scholiorum ad Canonem 8. dictatus Gregorii VII. ubi asserit, Gregorium in condendo hoc Canone: *Quod solus Papa possit uti Imperialibus insigniis*, respexisse ad hoc Constantini Edictum, atque ex hoc forte processisse, quod referente Conrado Abbate Urspergensi, Bonifacius VIII. *penes se utriusque gladii potestatem esse affirmavit*. „Plurium „Jurisconsultorum, qui non solam Romanam urbem, sed omne cum spectantibus ad „ipsum Regnis Occidentale Imperium, fuisse à „Constantino datum Silvestro tunc docebant, „sententiam Bonifacius sequebatur. Et quidem „istud donationis instrumentum à cunctis tunc „adeo credebatur authenticum, ut ipsum ad„miserit etiam Henrici Regis Advocatus. “ *Judicium Christiani Lupi.* Hæc Lupus, qui subdit: *Esse* SPURIUM *&* FICTITIUM NEMO *eruditus hodie dubitat.*

Papenbrochii. Non dissentit à Lupo R. P. Papenbrochius, qui in citato propilæo *par.* 1. *pag.* 123. non dubitat hanc donationem vocare *fictitiam*, *pudendam*, *supposititiam*, *commentum*, *confictam*, &c. Et in Paralipomenis ad hoc propilæum *pag.* 43. advertens Paulum II. anno 1469. hoc instrumento usum fuisse, ait: „Sed hæc utrunque à „Paulo dicta, & plenius apud Mabillonem sua „originali actorum ipsorum lingua legenda *lib.* „6. *de re diplom. numer.* 20. nunquam efficere „poterunt, ut Viri eruditi desinant de rei veri„tate dubitare; aut censeque videre certiora Con„stantinianæ donationis, etiam quoad solam „substantiam, documenta.

Synodus Romana II. sub Silvestro a multis pro vera agnoscitur. Exhibetur in Isidoriana Collectione Synodus Romana II. sub S. Silvestro anno 324. cum 20. Canonibus; eaque tanquam *excerpta quædam ex Synodalibus gestis S. Silvestri* proponitur. Multa ex illis in Capitulis vulgo Adriani I. repetuntur, uti recte advertit Antonius Augustinus in notis ad dicta Capitula, de quibus capite sequenti.

Ejusdem Synodi auctoritate usus est Nicolaus I. Epistola 8. ad Michaelem Imperatorem; & Synodus Moguntina ann. 888. *Can.* 12. disertis verbis *Canonem* 3. renovat.

Leonem IV. in Epistola ad Episcopos Britanniæ ad eundem alludere adeo manifestum, ut Ivo & eum secutus Gratianus, verbis Leonis addiderint: *Sicut nobis Beatus Silvester tradidit.* 2. *q.* 4. *Can.* 3.

Ejus meminit Gratianus. Hos secuti Canonum Collectores Burchardus Wormatiensis Episcopus, Ivo Carnotensis, & Gratianus Synodi hujus gesta pro indubitatis habuere; atque hic quidem 2. *q.* 4. *Can.* 2. sub nomine *Silvestri Papæ in generali Synodo residentis*, refert hæc ex Canone 3. „Præsul non „damnabitur, nisi cum 27. testibus: nec Præsul „summus à quoquam judicabitur, quoniam scri„ptum est: Non est discipulus super magistrum. „Presbyter autem Cardinalis, nisi cum 44. te„stibus non damnabitur: Diaconus vero Cardi„nalis urbis Romæ, nisi cum 27. testibus non „condemnabitur. Subdiaconus, Acolythus, Exor„cista, Lector, Ostiarius non nisi septem testi„bus condemnabitur. Testes autem & accusato„res sine aliqua sint infamia. “

Et 2. *q.* 7. *Can.* 10. ex eodem Canone 3. refert: „Clericus adversus Exorcistam, Exorci„sta adversus Acolythum, Acolythus adversus „Subdiaconum, Subdiaconus adversus Diaco„num, Diaconus adversus Presbyterum, Pre„sbyter adversus Episcopum accusationem dare, „aut testimonium ferre non valet. “

Ac Canone 2. ibidem sub nomine ejusdem Synodi, ait: „Nullus laicus audeat Clerico „crimen inferre. “

Rursus 11. *q.* 1. *Canon.* 9. nomine Silvestri in Synodo Romana *c.* 14. hæc profert: „Testi„monium Clerici adversus laicum nemo reci„piat: Nemo enim Clericum quemlibet in pu„blico examinare præsumat, nisi in Ecclesia. “ Et *Can.* 10. „Si quis Clericus accusans Clericum in Curiam introierit, anathema sit.

Fictitia, & indigna Synodo. Quam hæc aliaque ex eodem Synodo relata sint aliena à tempore & sæculo Silvestri Papæ; cum vix Ecclesia à persecutione respirare cœperat, nescio quis non videat.

His si alia, quæ in dicta Synodo leguntur, addantur, v. gr. Phorinum esse damnatum; cum certo constet, ut & Binius observat, post hæc tempora eum esse damnatum; Canone 20. Primam Sedem neque à *Regibus* judicari; cum certum sit eo tempore, nullos in Imperio Romano *Reges* fuisse.

Uno verbo universa, quæ hic occurrunt, adeo evidenter clamant suppositionem & fictionem, ut merito dixerit Schelstratius occasione receptionis hujus Synodi; quod *deplorare cogamur antecedentium sæculorum in discernendis actis supposititiis incuriam.*

Hodie eam Viri eruditi passim rejiciunt, uti in nota marginali monent Labbeus & Petrus de Marca *lib.* 1. *cap.* 11. *de concord. Sacerd. & Imp.* eamque *fictam & spuriam* dicere non dubitat Lupus *tom.* 4. *Scol. pag.* 597.

Exemplar Epistolæ formatæ supposititium. Exemplar formatæ Epistolæ relatum à Gratiano *dist.* 73. *Can.* 1. & 2. quodque apud Isidorum extat sub titulo, *Epistola formata qualiter debet fieri*, esse è fictitiis Isidori commentis notavimus supra *p.* 2. *cap.* 1. §. 6.

Epistola S. Athanasii fictitia. Epistolam S. Athanasii ad Marcum, cujus fragmentum est apud Gratianum *dist.* 16. *Can.* 12. cum cæteris putidis mercibus Isidori rejiciunt Baronius, Bellarminus aliique periti Catholici, ut monet nota marginalis Labbæi *tom.* 2. *Concil. colum.* 469.

Epistolæ duæ Anastasii I. confictæ. Præter Epistolas, quas Romanis Episcopis, qui Siricium præcesserunt, suppositas diximus, etiam non paucas sequentibus quoque ab eo suppositas fuisse, & Gratiano nostro aliisque pro genuinis obtrusisse à multis observatum est.

Sic Anastasio I. qui Siricium secutus est, supposuit Epistolam primam ad omnes Germaniæ ac Burgundiæ Episcopos; cujus fragmenta sunt apud Gratianum *dist.* 98. *Can.* 2. & *dist.* 1. *de consec. Cap.* 68. consignantur autem nonis Octobris, *Arcadio & Bautone Viris Clarissimis Consulibus*, id est, anno 385. adeoque 14. annis ante Anastasii Pontificatum. Epistola vero secunda ejusdem ad Merianum, consignatur Theodosio Augusto VII. & Palladio Viris Clarissimis Consulibus, id est, 416. jam Anastasio diu mortuo; Unde utranque fictitiis mercibus Isidori annumerat Labbæus, aliique, hujus autem meminit Gratianus 23. *q.* 2. *Cap.* 27.

Epistola Xysti III. falsa. Xysto III. adscripta Epistola ad Orientales Episcopos Isidori putidas merces olet, ut sentiunt Eruditiores; eamque ex variis S. Gregorii, ipso

Xysto multo junioris congestam advertit Labbeus; unde & in margine monet: *Fidei admodum suspectæ, imo* NULLIUS.

Ejus meminit Gratianus sub nomine Gregorii I. 11. *quæst.* 3. *Canon.* 55. *Item* 2. *quæst.* 5. *Canon.* 10. *deinde* 2. *quæst.* 8. *Canon.* 4. *&* 1. *quæst.* 7. *Canon.* 50. sub nomine Synodi Romanæ.

S. Leoni Epistola supposita.

S. Leoni adscriptam Epistolam ad universos Germaniæ & Galliæ Ecclesiarum Episcopos, de privilegio Chorepiscoporum sive Presbyterorum *suppositam multa arguunt*, inquit Labbeus; atque fuse docteque ostendit Paschasius Quenellius Dissertat. XI. operibus S. Leonis adjecta; credit tamen, posse videri non ab impostore aliquo esse confictam, sed Leoni III. posse adscribi.

Fragmentum refertur in Decreto Gratiani *dist.* 68. *Can.* 4. sub nomine Leonis I. Sed animadvertit Quenellius „ Leonis primi infer„ tam mentionem Gratiano non esse imputan„ dam; sed novellis Correctoribus, qui erro„ rem hunc cum aliis innumeris ex Epistola„ rum Pontificiarum interpolatis editionibus „ hauserunt. Antiquiores enim Decreti editio„ nes; Parisiensis anno 1531. Lugdunensis Hu„ gonis à Porta anno 1548. & aliquæ aliæ „ hæc tantummodo habent: *De his ita scri„ bit Leo Episcopus omnibus Episcopis.* Hacte„ nus Quenellius.

Epistola Joannis I. spuria.

Joannis I. Epistolam decretalem ad Zachariam Archiepiscopum de non accusandis Episcopis, notæ consularis adscriptæ aliaque multa supposititiam & ob Isidoro fabricatam esse evincunt, monente Labbæo; & consentit ipse Binius.

Ejus fragmenta plura sunt in Gratiani Decreto. Sub nomine Eusebii 2. *qu.* 7. *Can.* 53. Et ibidem *qu.* 2. *Can.* 4. *&* 3. *qu.* 1. *Can.* 4. *& Canone tertio præcedente* nomine Joannis I.

Bonifacii II. falsa Epistola.

Bonifacii II. Epistolam ad Eulalium Alexandrinum Episcopum falsam & adulterinam, & Ecclesiæ summe injoriosam proclamant Bellarminus, Baronius aliique, unamque esse ex impudentissimis hujus pseudo-Isidori commentis ostendit, & pro merito exagitat Baronius ad an. 530. & in notis ad Martyrologium Romanum ad 16. Octobr.

Fragmentum est apud Gratianum *distin.* 89. *Can.* 7.

Joannis III. Epistola apocrypha.

Litteras Joannis III. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ, „ *adulterinas* omnes docti censent, „ nec ipsa, Baronio præeunte, ausus est tergi„ gari Binius, “ ait Labbæus in nota marginali *tom.* 5. *Concil. colum.* 823.

Occurrit illius fragmentum apud Gratianum 8. *p.* 1. *can.* 1.

S. Gregorii ficta Epistola.

Epistolam ad Secundinum Inclusum S. Gregorio vel integram supposuit pseudo Isidorus, vel saltem variis assumentis interpolavit; atque inter alia Decretum de recipiendis lapsis Sacerdotibus, relatum à Gratiano *distinct.* 50. *cap.* 16. huic Epistolæ assutum esse, erudite ostendit Petrus Gussanvillæus in notis ad dictam Epistolam *lib.* 7. *ind.* 2. *Epist.* 54. Illudque assumentum directe contrariari aliis indubitatis ejusdem Gregorii sententiis, late demonstravi in Dissertatione de Canonicis *p.* 2. *cap.* 2. §. 3. *&* §. 6. Ostendi, ex hac & aliis supposititiis hujus Mercatoris mercibus, disciplinam de non restituendis Sacerdotibus lapsis, circa sæculum X. cœpisse immutari.

Plura quidem in ea pseudo-Isidoriana farragine supposititia obtruduntur; at hæc specialiter indicare volui; ut Canonem Studiosi Gratiani Decreto incumbentes, apocrypha à sinceris vetustatis monumentis secernere queant; præsertim, quia & Correctores Romani suppositionis & confictionis notitiam nullam habuisse videntur; aut saltem eam nec verbo insinuarunt.

§. VII.

Notanda ex jam dictis occasione Isidorianæ Collectionis.

Caute recipienda quæ à Theologis, Canonistis, imo & Pontificum Bullis & Conciliorum Decretis mendia eratis historice narrantur, aut citantur.

QUi perpenderit quam universali & constanti consensu, non tantum à Theologis & Canonistis, privatisque Canonum Collectoribus; sed etiam à Pontificibus in suis Bullis, & Conciliis, tam generalibus, quàm particularibus in suis Decretis & Decisionibus, per sex & amplius sæcula pro indubitatis veterum Pontificum Epistolis receptæ fuerint illæ Decretales: quas hodie ut supposititias & fictitias Eruditi omnes pari suffragio repudiant; intelligent, quam infirmo nitantur fundamento, qui historiam factumve aliquod pro canonizato, seu indubitato habendum censent, quia in Pontificum Bullis, aut aliquo Concilii etiam generalis Decreto recitative narratur; aut etiam in alicujus articuli probationem assumitur; ut bene observat R. P. Daniel Papembrochius in citato Conato Chronico Historico in Nicolao I. qui una cum sociis suis magno Ecclesiæ bono acta & vitas Sanctorum purgare conatur à fabulis & sordibus, quibus à Scriptoribus etiam Catholicis conspersa fuerunt: ab his nimirum, qui, ut ait Melchior Canus, „ vel affectibus inserviunt; vel de industria quoque ita mul“ ta confingunt, ut eorum me nimirum non “ solum pudeat, sed etiam tædeat. “

Non omnia in Decreto Gratiani contenta, ut vera recipienda.

Adhæc, deploranda illa nonnullorum antecedentium sæculorum incuria in discernendis veris à falsis vetustatis monumentis, clamat, quam caute & circumspecte assumi debeant traditionis testimonia, quæ à Scriptoribus illorum temporum, quantumvis unanimi consensu, allegantur; quamque imprudens futurus esset, qui Pontificum, aut Conciliorum Decreta omnia pro genuinis susciperet, quæ ut talia in Decreto Gratiani allegantur. Ex allegatis enim sat constat, & norunt omnes Eruditi, quam crassæ naris Gratianus jure merito habeatur in dignoscendis legitimis scriptis à spuriis.

Non omnes vere Pontificum Epistolæ suppositiæ.

Hoc hic tamen observandum, uti & supra obiter monuimus, inter veterum Pontificum, qui etiam ante Siricium fuerunt, Epistolas ab omnibus tanquam apocryphas rejectas, non esse numerandas, quæ apud Scriptores coævos recensentur; ut verb. grat. Epistolam Clementis ad Corinthios, de qua in notis ad Canonem ultimum Apostolorum; Litteras S. Cornelii inter opera S. Cypriani, Julii I. quarum meminit S. Athanasius; Liberii apud S. Hilarium in fragmentis, &c.

Imo & à Gratiano citatur subinde fragmentum Epistolæ sub nomine Pontificis, qui ante Siricium sedit, quæ inter Pseudo-Isidorianas numerari nequit, verb. grat. citat Gratianus fragmentum sub nomine Damasi Papæ 7. *qu.* 1. *Canon.* 43. ex ejus Epistola ad Paulinum Antiochenum, cujus meminit Theodoretus *lib.* 5. *hist. capit.* 11. quæ consequenter ab Isidoro conficta non fuit.

Si quis vero dubitet, quæ inter Pseudo-Isidorianas reponendæ sunt, consulat Labbæum, qui has à veris hac similive nota marginali, *Viris eruditis supposititiæ*, exacte discernit.

CAPUT II.

De Capitulis vulgo Adriani Papæ.

§. I.

Quis Capitulorum Auctor? Et unde desumpta?

Capitula hæc vulgo creditur fuisse Adriani I.

SUb finem sæculi VIII. nova prodiit Collectio ex Synodis Romanis, & Decretis Pontificum consuta; quam ab Adriano I. anno 785. oblatam fuisse Agilramno Metensi Episcopo supposuit Hincmarus Rhemensis in opusculo adversus Hincmarum Laudunensem cap. 24. eamque pleræque editiones repræsentant sub hoc titulo: „ *Adriani Papæ* Capitula, quæ „ ex Græcis & Latinis Canonibus & Synodis „ Romanis, atque Decretis Præsulum ac Principum Romanorum sparsim collecta sunt, „ & Ingilramno Mediomatricæ urbis Episcopo „ Romæ à Beato Adriano Papa tradita, sub „ die 13. Kalendas Octobris indictione nona, „ quando pro sui negotii causa agebatur.

Dubitat Antonius Augustinus.

Verum de hoc titulo se dubitasse in proœmio notarum suarum ad hæc Capitula, sat innuit Antonius Augustinus, dum ait: „ De Adriani „ Papæ Decretis sumptis, *ut ajunt*, ex Græcis „ & Latinis Canonibus & Synodis Romanis, „ atque Decretis Præsulum ac Principum Romanorum, & traditis Ingilramno Mediomatricis urbis Episcopo 13. Kalendas Octobris „ indictione 9. anno Christi 785. ut suspicor.

Quid quæso indicant hæc verba, *ut ajunt*, nisi viri illius vacillationem de tituli veritate?

Mentem plenius expressit.

Quid vero in titulo falsi suspicatus fuerit, aperuit in *dial. 15. lib. 1. de emendat.* Grat. Ubi cum ostendisset à Gratiano Canones Trullanos falso adscribi Synodo sextæ, subjungit: „ Conjungi his possunt illa Adriani nomina „ Capita ad Ingiltamnum, quæ *cum Adriano* „ *nihil habeant*, ejus nomine feruntur.

Credidit non esse Adriani.

Hinc non obscurum est Antonium Augustinum scivisse hæc Capitula habita quidem fuisse Adriani; ideoque eis & titulum vulgatum præposuisse; sed tamen credidisse, ea ab Adriano non fuisse ex Synodis & Decretis Pontificum collecta.

Fundamentum illius opinionis.

Nec id sane sine fundamento credidit. Collectio enim plena est falsis illis Pseudo-Isidorianis Decretalibus, quemadmodum in notis suis ad singula pene capita ostendit Antonius Augustinus.

Verisimile autem non est, Adriano notas fuisse dictas Decretales; quandoquidem anno 774. offerens Canonum Codicem Carolo Magno, solas Decretales à Dionysio Exiguo relatas eidem inseruit, nulla harum Decretalium facta mentione; aut ullo ex illis relato Decreto.

Quare plures hodie credunt cum Antonio Augustino hæc Capitula non ab Adriano esse collecta, sed esse Agilramni, qui ea ex novitiis veterum Pontificum Epistolis ut plurimum collegerit, & Adriano obtulerit; & ita suspicatur Stephanus Baluzius in præfatione ad Dialogos Antonii Augustini de emendatione Gratiani; qui & addit: „ Hanc conjecturam multa adjuvant, sed in primis vetus Codex ma„ nuscriptus Bibliothecæ S. Victoris Parisien„ sis, in quo sic habetur: *Incipiunt* Capitula „ collecta ex diversis Conciliis sive Decretis „ Pontificum Romanorum ab Agilramno Me„ tensi Episcopo, & Adriano Papæ oblata.

Eundem titulum præferre & aliud manuscriptum optimæ fidei & venerandæ antiquitatis Monasterii Lætiensis, testatur Natalis Alexander tom. 13. Hist. Eccles. *pag.* 54.

Credit autem Baluzius, Agilramnum hanc Collectionem è novitiis hisce Decretalibus confecisse, *quando pro sui causa agebatur*, id est, ut ego arbitror, inquit, subtrahere se voluit cognitioni suorum Judicum.

Quidquid sit de hac Baluzii conjectura, id sat constat, in hanc Collectionem relata esse pleraque, quæ in fictitiis illis Isidorianis Decretalibus de Judiciis Episcoporum ad Sedem Apostolicam deferendis reperiuntur expressa.

Auctoritas horum Capitulorum.

Ulterius dubitari nequit, quin hæc Collectio, licet Agiltamnum auctorem habuisset, Adriano non tantum fuerit oblata, sed etiam benigne ac gratiose ab eo recepta: ut nec mirum sit, si successu temporis, Adriani nomine fuerit publicata.

Porro sicut Decretales illæ faventibus Pontificibus, & nonnullis Episcopis summa veneratione susceptæ fuere, & in auctoritatem transiere, ut superiori capite latius expositum fuit; ita quoque hæc Capitula ex iisdem Decretalibus desumpta, tantæ authoritatis fuere, ut etiam nonnunquam Episcopi eadem sibi, & Ecclesiis suis pro lege observanda proposuerint; ut Hincmarus Laudunensis, cujus in Codice Sanctæ Mariæ Virdunensis, inquit Jacobus Sirmondus in nota his Capitulis præfixa, post hæc Adriani Capitula hujusmodi extat professio: „ Hincmarus Deo miserante Ecclesiæ Laudunensis Episcopus, his Sanctorum Apostolicæ Sedis Patrum Decretis obtemperandum „ subscripsi. Qui quoque mihi eodem auctore commissi sunt, & in his subditi sentiunt, solliciti servare unitatem spiritus in „ vinculo pacis, hac mecum pace potiantur. „ Si vero aliqui secus nolentes fieri socii hujus disciplinæ, nec habeantur participes communionis nostræ. Actum Lauduni 8. Idus „ Junias. „

Verum quidem est, Hincmarum Rhemensem hanc auctoritatem studuisse infringere & elevare, tanquam à Sacris Canonibus discrepantem; ipsamque Hincmari Laudunensis nepotis sui subscriptionem vellicasse *cap.* 36. sui opusculi adversus nepotem; at ejus conatum frustratum fuisse vel exinde colligitur, quod hæc omnia Capitula postmodum in ipsa Regum Francorum Capitularia, de quibus Capite sequenti, relata fuerint.

Utilitas, quin & necessitas notitiæ horum Capitulorum patescet, ubi visum fuerit, qua ratione Gratianus illis usus sit; & quomodo sensus Canonum apud Gratianum nonnunquam ex his Capitulis erui debeat.

§. II.

Ostenditur utilitas notitiæ horum Capitulorum ad intellectum Decreti Gratiani.

Gratianus capitula hæc in fonte legisse non videtur.

PLurima ex his, quæ in his Capitulis occurrunt, Decreto Gratiani inserta sunt. At è multis colligitur, Gratianum illa non ex hac Capitulorum Collectione sumpsisse, sed ex variis Canonum Collectoribus.

Argumentum primum.

Primò, quia nunc sub uno, nunc sub alio titulo proponuntur: quin & monet Baluzius in notat. ad Gratianum, nunquam referendo hæc *Capitula*, illa in titulo nominasse; advertitque titulum Canonis 40. 2. q. 6. qui in editione Romana correcta ita legitur: *Adrianus Papa*, ait, IN CAPITULIS A SE COLLECTIS CAP. 44. per Correctores esse extensum; cum antea simpliciter legeretur: *Unde Adrianus Papa*, ait. Et hoc quidem titulo in relatione Capitulorum ordinarie usum fuisse Gratianum ex exemplaribus antiquioribus Romana correctione intelligitur; attamen interdum alium etiam adhibuit.

Sic 5. q. 3. *Can.* 1. referens fragmentum capituli 5. citat illud sub nomine *Synodi Romanæ, quæ tempore Adriani Papæ celebrata est.* Et 3. q. 7. *Can.* 1. proferens aliud ejusdem capituli 5. fragmentum, hunc titulum præfigit: *Dicit enim Sancta Romana Synodus.* Ac rursus ex capite 5. referens laciniam 5. q. 6. *Can.* 18. utitur hoc titulo: *Ex Decreto Adriani Papæ.*

Quæ diversitas citationis non obscure significat, Gra-

Gratianum hæc Capitulorum fragmenta in suum Decretum contulisse, prout ea apud præcedentes Canonum Collectores reperiebat.

Secundum.

Idipsum evincit, quod Gratianus valde mutile ac confuse Capitulorum illorum segmenta referat.

Exempli gratia 3. *qu.* 6. *Can.* 18. hæc habet sub nomine Decreti Adriani Papæ. „ Qui crimen „ objicit, sciat se probaturum. Revera ibi cau- „ sa agatur, ubi crimen admittitur; cum in „ capitulo 52. Adriani ita legatur: Qui cri- „ men objicit, scribat se probaturum revera; „ & ibi causa agatur, ubi crimen admittitur, „ ut qui non probaverit quod objicit, pœnam „ quam intulerit, ipse patiatur.

Quæ alium ac planiorem sensum facere, nemo non videt.

Tertium.

Interdum vero plura fragmenta ex variis his capitulis desumpta in unum conflat; eaque conflatione & sensum obscuriorem, & à textu originali plane dissonum efformat. Exemplum pete ex Canone 16. *caus.* 3. *qu.* 6. ubi in fine insuper addit hæc verba: *Nisi Prælatus sit qui accusatur*: quæ in Capitulis Adriani nullibi habentur, ut etiam monent Correctores Romani.

Quartum.

Adhæc, nescivit, aut certe non advertit Gratianus hæc Capitula esse desumpta ex Epistolis Decretalibus veterum Pontificum. Hinc cum 4. q. 6. *Can.* 3. retulisset ex Epistola Felicis Papæ hanc laciniam: „ Si accusatorum personæ in judicio „ Episcoporum culpabiles apparuerint, ad arguen- „ dum non admittantur, nisi proprias causas as- „ serere, non tamen criminales, vel Ecclesiasticas „ voluerint; eadem omnino verba sub nomine „ Adriani Papæ retulit *Can.* 4. immediate sequenti.

Notitia Capitulorum conducit ad intellectum Gratiani.

Hinc quisque facile colliget, quam utilis sit ad intellectum Canonum in Decreto Gratiani hæc Capitulorum notitia; ac insuper scire, quæ horum sit auctoritas; ut & sensus Canonum Gratiani haberi possit, & statui quæ horum auctoritas: cum hæc major esse nequeat, quam sit eorum unde desumpti sunt à Gratiano; uti infra pluribus ostendemus.

CAPUT III.

De Capitularibus Regum Francorum.

§. I.

Inquiritur in nomenclaturam Capitularium.

Canones & Leges subinde Capitularia dicuntur.

QUanquam Canonum Ecclesiasticorum & Legum Regiarum Codices *Capitula* & *Capitularia* dicti interdum fuerint, eo quod per *Capitula* seu sectiones digesti distinctique essent, ut ostendit Du Fresne in Glossario Verb. *Capitularia*; & latius Stephanus Baluzius in doctissima ac disertissima Præfatione Capitularibus Regum Francorum præfixa, ea tamen potissimum *Capitularium* nomine donata sunt, quæ in publicis Comitiis, vel Synodis Episcoporum & populi consensu, ab ipsis Principibus edebantur, in iis præsertim casibus, qui in Legibus deerant. Unde *Capitula* à Legibus distinguuntur apud Hincmarum Rhemensem *Opusc.* 14. *cap.* 8. „ Habent enim Reges & Reipu- „ blicæ Ministri Leges, quibus in quacunque „ Provincia degentes regere debent; habent Ca- „ pitula Christianorum Regum ac progenitorum „ suorum, quæ generali consensu Fidelium suo- „ rum tenere legaliter promulgaverunt. “ Et *cap.* 11. „ Ex Christianorum Regum Constitu- „ tionibus per Capitula breviter ac salubriter, „ si teneantur & exequantur, collecta conti- „ nentur. “ Denique *Opusc.* 15. *cap.* 15. „ Quan- „ do sperant aliquid lucrari, ad legem se con- „ vertunt: quando vero per legem non æsti- „ mant acquirere, ad Capitula confugiunt. In „ Synodo Suessionensi *anno* 853. *cap.* 44. Ca- „ pitula Synodalia Caroli Magni, &c.

Proprie Capitularia dicuntur quæ in Conventibus publicis eduntur à Principe.

Erant igitur, inquit Du Fresne in Glossario loco citato, *Capitula* legum appendices & additamenta, eaque in Synodis sancita. Eginhardus anno 819. „ legibus etiam Capitula quæ- “ dam necessaria, quæ deerant, conscripta atque “ addita sunt. Capitul. *Anno* 821. *cap. ult.* Capitula, quæ præterito anno legi Salicæ per omnium consensum *addenda* esse censuimus, jam non ulterius Capitula, sed tantum Lex dicantur, & pro lege teneantur.

Capitularia supplementa legum.

Attamen quia Principum Decreta in communem regni utilitatem edebantur; vimque subditos ligandi habebant, nihil eis deerat de vigore & essentia legis; ideoque & interdum legis nomina donata fuerunt: communiter tamen *Capitularia* aut *Capitula* appellata sunt, atque sub hoc nomine apud Gratianum aliosque Canonum Collectores recitantur.

Interdum nomine legis veniunt.

§. II.

Unde Capitularia desumpta, & qua forma edita?

REgum Francorum Capitularia in generali Procerum conventu edita fuisse, sat experte docet Carolus Magnus *Lib.* 6. *Capitular.* 371. „ Et quando, vita comite, Deo auxiliante, ad “ generale placitum venerimus, consultu om- “ nium Fidelium nostrorum scriptis firmare, “ nostris nostrorumque atque futuris tempori- “ bus irrefragabiliter manenda firmissime, Do- “ mino adminiculante, cupimus. Modo ea, “ quæ generalia sunt, & omnibus conveniunt “ Ordinibus, statuere, ac cunctis sanctæ Dei “ Ecclesiæ nostrisque Fidelibus ob Dei omni- “ potentis amorem & recordationem tradere pa- “ rati sumus, & ad proximum Synodalem no- “ strum conventum ac generale placitum, ubi “ plures Episcopi & Comites conveniunt, ista “ sicut postulastis, firmabimus. “

In generali Procerum Ecclesiasticorum & Laicorum cœtu à Principe proponebantur, & communi consensu confirmabantur.

Et Carolus Calvus in Capitulari apud Carisiacum anno 873. *cap.* 8. „ Capitula avi & “ patris nostri, quæ Franci pro lege tenenda “ judicaverunt, & Fideles nostri in *Generali* “ *Palatio* nostro conservanda decreverunt. “

Idipsum clarius & latius exprimitur in ejusdem Caroli altero Capitulari anni 877. etiam apud Carisiacum *cap.* 2. „ Capitula quæ avus & “ pater noster pro statu, & munimine Sanctæ “ Dei Ecclesiæ & Ministrorum ejus, & pro pa- “ ce & justitia populi ac quiete regni constitue- “ runt, & quæ nos cum fratribus nostris Regi- “ bus & nostris eorum fidelibus communiter con- “ stituimus, sed & quæ nos consilio & consensu “ Episcoporum & cæterorum, Dei & nostrorum “ pro supra scriptis causis, in diversis placitis no- “ stris conservanda statuimus, & manere incon- “ vulsa decernimus, similiter & à filio nostro in- “ convulsa conservari volumus & mandamus. “

Hinc docemur, in his Conventibus adfuisse cum ipso Principe Episcopos & cæteros fideles, id est, Abbates, Duces, Comites aliosque Proceres: ut legitur in præfatione Capitularis secundi anni 813. „ Carolus Serenissimus Imperator Augustus à Deo coronatus, magnus, & paci- “ ficus, cum Episcopis, Abbatibus, Comitibus, “ Ducibus, omnibus fidelibus Christianæ Eccle- “ siæ, cum consensu consilioque constituit ex le- “ ge Salica, Romana, atque Gundobada Capi- “ tula ista in Palatio Aquis, ut unusquisque “ fidelis justitias ita faceret, quæ & ipse ma- “ nu propria firmavit Capitula ista, ut omnes “ fideles manu roborare studuissent. “

Qui his Conventibus interessent.

Idem occurrit in præfatione Capitularis anni 779. aliisque multis locis: ut proinde recte observatum sit à viro doctissimo Francisco Florente in Dissertat. *de origine Juris Can.* „ adhibitos fuisse in consilium Episcopos una cum Regni Pro- “ ceribus in Conventibus publicis, qui à Regibus “ indicebantur, in quibus Capitularia confirma- “ bantur; res ad Ecclesiasticam politiam spectantes “

„ ordinabantur, & ad omnium utilitatem Capitula seu leges promulgabantur omnium Ordinum consensu.

Capitularia etiam subsignare debebant.

Postquam omnes Capitulis à Principe propositis consenserant, novis illis Capitulis omnes subscribebant. Capitulare III. anni 803. *capit.* 19. „ Ut populus interrogetur de Capitulis, quæ in lege noviter addita sunt. Et postquam omnes consenserint, *subscriptiones & manufirmationes* suas in ipsis Capitulis faciant.

Et in veteri nota adjecta Capitulari secundo ejusdem anni legitur: „ Etiam omnes Scabinei, Episcopi, Abbates, Comites manu propria subter signaverunt.

Interdum etiam è Synodis Episcoporum desumpta.

Verum licet ex hisce perquam certum sit, Capitularia in publico Episcoporum & Procerum Conventu edita fuisse, constat tamen, plura eorum, quæ inter Capitularia Regum Francorum numerantur; atque pro talibus à Regibus probata, è Synodis & Conciliis Episcoporum sumpta esse; ut proinde non male suspicatus sit Antonius Augustinus, „ fontem hunc Capitularium fuisse ipsa Concilia, atque Conventus, in quibus Imperator cum Episcopis & aliis Consiliariis de rebus tam Ecclesiasticis, quàm profanis agebat. “ Hæc ille *lib.* 2. *dialog.* 10. de emendat. Grat. additque: „ Sic in Concilio Troslejano appellantur Conciliis *pedissequa* hæc Capitularia Principum.

Excerpta è Synodis non semper facta in publico conventu.

Observandum hic monet Baluzius, excerpta illa Capitulorum Synodalium non semper facta fuisse in Conventibus aut Synodis publicis, sed cum delegatione Principis in privatis Episcoporum virorumque Ecclesiasticorum cœtibus, qui tum forte in Comitatu erant; uti pluribus ostendere conatur in allegata præfatione §. 9.

Capitularium autem promulgatio & executio committebatur Episcopis, Comitibus & Missis Dominicis.

Quid Missi Dominici.

Missi Dominici dicebantur, qui è Palatio in civitates & Provincias extra ordinem mittebantur cum amplissima potestate, „ ut de omnibus causis, quæ ad correctionem pertinere viderentur, quantu possent studio, per semetipsos Regia auctoritate corrigerent: & si aliqua difficultas in qualibet re eis obsisteret, ad Regis seu Imperatoris notitiam deferre curarent. “ Deinde ut inquirerent „ quomodo hi qui populum regere deberent, unusquisque in suo ministerio se custoditum haberet, quique gratiarum actione, & qui correctione & increpatione digni haberentur, “ ut est in Capitulari 3. Ludovici Pii *cap.* 3. 4. 5.

Qui plura de eorum inquirendi facultate scire desiderat, consulat Du Fresne in glossario, Verbo, *Missi*.

Ne vero Episcopi aliive, quibus eorum executio incumbebat, tergiversandi occasionem haberent, cautum erat; ut Archiepiscopi & Comites majores, Capitularia acciperent à Cancellario Palatii, & ipsi eorum postea copiam facerent minoribus Comitibus, Episcopis, & aliis Magistratibus, illaque relegi ac transcribi facerent in suis comitatibus & Provinciis; ut videre est in Capitulari Ludovici Pii anni 823. *cap.* 24. & Caroli Calvi anno 853. apud Sylvacum *tit.* 14. *cap.* 11. Item in instructione data Missis *anno* 624. *cap.* 27.

§. III.

De Capitularium Authoritate.

QUandoquidem, ut superiori paragrapho ostendimus, Capitularia vel in publico Conventu Episcoporum, Abbatum & Procerum legerentur & probarentur; vel mandante Principe è Synodis & Conciliis excerperentur, magna quoque eorum, etiam in causis Ecclesiasticis, non potuit non esse auctoritas.

Capitularium autho-

Et parem iis cum Sacris Conciliorum Canonibus honorem ab Episcopis delatum fuisse, fa-

-ritas, non minor, quam Canonum.

innuit præfatio Synodalis Episcoporum, qui anno 881. apud Martyrium Sanctæ Macræ convenerant: „ Ab omnibus, inquiunt, qui juste & pie in Communione Catholicæ Ecclesiæ, quæ Christi Corpus est, vivere volunt, ea quæ sequuntur, Domino mediante, observari decernimus, non nova condentes, sed quæ à Majoribus nostris secundum tramitem SS. Scripturarum statuta & à Christianis Imperatoribus ac Regibus promulgata & usque ad hæc periculosa nostræ infelicitatis tempora fuere servata, quasi lumina in malignorum hominum tenebris, quæ excæcant diffidentiæ filios, devocamus. “

Concilium quoque Troslejanum anno 909. ab Archiepiscopo Rhemensi ejusque Suffraganeis celebratum, *Capitularium* indifferenter & Sacrorum Canonum auctoritate in stabilienda Regulari disciplina utitur; dicitque ea esse Canonum *pedissequa*; id est, quasi ad Canonum supplementum edita: „ Itemque & Canonum, inquit, præcipiunt instituta, simulque eorum pedissequa Regum Capitularia, sicut in libro primo Capitulorum Imperialium continetur *cap.* 8. Ut Clerici & Monachi, si inter se negotium aliquod habuerint, à suo Episcopo judicentur, & non à sæcularibus. “

Uno verbo, Episcopi Capitularia vice Canonum habebant. Sic Heraldi Turonensis Archiepiscopi Capitula, quæ constat esse è libris Capitularium accepta; dicuntur esse *excerpta ex corpore* SACRORUM CANONUM. Lab. tom. 8. Concil. pag. 627.

Capitula quoque Isaac Episcopi Lingonensis, quæ ex libris tribus postremis Capitularium desumpta sunt, ut ipsa præfatio declarat, in Chronico S. Benigni Divionensis, teste Sirmondo in nota his capitulis præfixa, CANONES *Isaac* vocantur, & Capitularia, *Libri Canonum*. „ *Composuit*, inquit auctor, *& librum* qui dicitur *Canones Isaac*, eo quod ex libris Canonum utiliora quæque eligendo in unum volumen coarctaverit. “

Extant hæc Capitula lectu digna, una cum nota Sirmondi tom. 8. Concil. pag. 598.

Concilia Episcoporum & Canonum Collectores iis utuntur.

Ipsa denique Concilia atque Episcoporum Decreta eorum erga hæc Capitularia venerationem palam pronunciant: cum ea videmus excerptis ex Libris Capitularibus redundare: ipsosque Canonum Collectores pari veneratione cum cæteris Conciliorum Canonibus Capitularia assumpsisse; ac præcipue Gratianum, ex eorum Collectionibus evidens est.

Etiam Romani Pontifices eorum agnoscunt authoritatem.

Verum nihil est, quod Capitularium auctoritatem amplius commendare possit, quam illud, quod ex Epistola Leonis IV. post Ivonem refert Gratianus *dist.* 10. *Can.* 9. „ De Capitulis vel præceptis Imperialibus vestris, vestrorum Pontificum prædecessorum irrefragabiliter custodiendis, & conservandis, quantum valuimus & valemus Christo propitio, & nunc & in ævum, nos conservaturos omnibus modis profitemur. Et si fortasse quilibet vobis aliter dixerit, vel dicturus fuerit, sciatis eum pro certo mendacem. “

Monent ad hunc Canonem Correctores Romani, ante dictionem *Prædecessorum* addendam esse conjunctionem, *&*, quemadmodum est in Panormia Ivonis. „ Nam hoc significabitur, inquiunt, Imperatores illos solitos fuisse edere *Capitula*, adhibitis in consilium Pontificibus Regni, quod verissimum est. Omnino hæc, quæ à Leone scribuntur, spectare videntur ad Capitula Caroli & Ludovici, quæ Lotharius in universa Italia servari mandaverat. Nam in legibus Longobardicis lib. 3. titul. 25. *Lotharius ita constituisse traditur. Placuit nobis, ut Capitula quæ excerpsimus de Capitulari bon. mem. gloriosissimi Domini Caroli, & genitoris nostri Ludovici, Imperat. invictissimi, his omnibus, & fidelibus nostris, & Sanctæ Ecclesiæ in regno Italia consistentibus per legem teneantur*

& ser-

& serventur: & quicunque horum Capitulorum contemptor extiterit 60. solidis componatur. „ Id populo Romano, qui jure antiquo Romanorum uti prohiberetur, valde displicuit; sicut ex *Canone finali infra eadem dist.* colligi potest, disseminatusque etiam rumor fuit eandem esse Pontificia & populi sententiam. De qua re Leo hac se Epistola videtur purgare voluisse; & tamen postea pro conservando Jure civili Romanorum cum eodem Lothario iterum diligentius egit: quod apparet ex dicto Canone finali.

Hæc sane, summam etiam in Italia, & apud ipsos Romanos Pontifices Capitularium venerationem & auctoritatem ostendunt.

§. IV.

De Collectione Capitularium; ejusque receptione.

Primum circa annum 827. capit Capitularium fieri Collectio.

QUæ hodie prostant simul collecta Regum Francorum Capitularia, sub variis Regibus, ac variis temporibus edita fuisse constat: eaque ante annum 827. necdum in unum volumen relata fuerant, sed separatim scripta habebantur in schedulis & membranulis.

Circa vero dictum tempus, Ansegisus Abbas vulgo Lobbiensis, collegit aliquot Caroli Magni & Ludovici Pii Capitula, ne oblivioni traderentur, ut ipse in præfatione monet; eaque in 4. libros digessit. Duobus libris comprehendit ad Ecclesiasticam legem pertinentia, & duobus ad legem mundanam spectantia.

Hæc Collectio auctoritatem accepit.

Collectio illa Capitularium ab Ansegiso Abbate confecta statim auctoritatem non exiguam obtinuit, quod eam Ludovicus Pius Imperator suam fecerit.

Etenim in Constitutionibus editis post annum 827. referens verba vel sensum legum à patre suo Carolo aut à se ante editarum, reperiri illa scribit in *Capitulari*; quo nomine intelligit Collectionem Ansegisi.

Sic in Capitulari Wormaciensi anni 829. *tit.* 1. *cap.* 5. „ Ita enim continetur in *Capitulari* bonæ mem. genitoris nostri *in lib.* 1. *cap.* 157. ut qui Ecclesiarum Beneficia &c. Et paulo post: *Item in Capitulari nostro in lib.* 5. *cap.* 28. *de eadem re.*

Similia passim in Ludovici Capitularibus occurrunt; quæ evidenter ostendunt, ipsum hanc Collectionem pro Codice Capitularium habuisse.

Carolus Calvus eandem quoque Collectionem sæpius laudasse, tanquam publicum legum Francicarum Codicem, ex ejus Capitularibus probari potest.

Exemplum illius sit, Capitularium ejus titu li 36. *cap.* 1. „ Comites Episcopis & Ministris Ecclesiæ in eorum Ministeriis adjutores in omnibus fiant, sicut in *Capitulari* Prædecessorum ac progenitorum nostrorum continetur *in* 2. *lib. cap.* 23. &c. ibid. *cap.* 4. Volumus & expresse mandamus Comitibus nostris, ut sicut in 24. capitulo *libri secundi Capitulorum* Prædecessorum nostrorum continetur: &c.

Si quis capita reliqua ejusdem percurrat, videbit, Carolum ad hanc Collectionem, tanquam ad publicum Legum Codicem continuo remisisse.

Ordo Collectionis.

Collectionis suæ ordinem ipse Ansegisus in præfatione expressit: „ Hoc notum sit lectori, inquit, quia prædicta Capitula, quæ per intervalla temporum à præfatis sunt Principibus edita, in quatuor distinxi libellis. Illa scilicet, quæ Dominus Carolus Imperator fecit ad Ordinem pertinentia Ecclesiasticum, in primo adunavi libello. Et vero Ecclesiastica, quæ Dominus ac piissimus Ludovicus Imperator edidit, in secundo descripsi. Illa vero, quæ Dominus Carolus in diversis fecit temporibus ad mundanam pertinentia legem, in tertio adunavi. Ipsa vero, quæ Ludovicus præclarus Imperator fecit ad augmentum mundanæ pertinentia legis, in quarto coogessi. "

Hoc proprio Ansegisi testimonio convincuntur erroris illi, qui crediderunt, secundum & quartum Librum Capitularium, non secus ac primum & tertium, esse Caroli Magni; cum ipse illos ex Capitulis Ludovici esse congestos clarissimis terminis præmoneat.

Inter Capitula Caroli nonnulla Ludovici intermixta.

Ceterum tametsi institutum Ansegisi fuerit in primo libro tantum Capitula Caroli ponere, certum tamen esse, monet Baluzius in sæpius laudata præfatione, permixta per errorem ab illo fuisse quædam Capitula Ludovici Pii; caput nimirum 79. & sequentia usque 104. quæ sumpta sunt ex Capitulis, quæ anno 816. à Ludovico sancita sunt. Hæc Baluzius; qui ibidem causam erroris assignat.

Secunda Collectio à Benedicto Levita facta.

Quoniam vero Ansegisus plurima Caroli Magni ac Ludovici Pii Capitula prætermiserat, abstinueratque præterea à referendis Pippini & Carlomanni Constitutionibus, quarum tamen frequens usus erat, Benedictus Levita Moguntinensis hanc in se curam suscepit circa annum 845. ut Capitularia in unum colligeret, & in tres libros distribueret.

Materiam ordinemque Librorum suorum nobis ipse Benedictus in præfatione aperuit.

Collegit quæ Ansegisus omiserat.

Primum monet ab Ansegiso collectos Libros nonnulla quidem Caroli Magni & Ludovici Pii Capitula continere, sed plura superesse, quæ vel ab ipso non sunt inventa vel non collecta; „ quapropter, ait Benedictus, ea quæ ille aut invenire nequivit, aut inserere fortasse noluit, & illa quæ postmodum à fidelibus Sanctæ Dei Ecclesiæ & Pippini ac Caroli ac Ludovici didicimus in jam dictis libellis minime esse inserta, pro Dei omnipotentis amore & S. Dei Ecclesiæ ac servorum ejus, atque totius populi utilitate fideliter investigare curavimus, & in tribus subsequentibus libellis distincte cum titulis suis coadunare .... non distulimus. "

Quid libro primo contineatur.

Primo igitur in loco se dicit posuisse nonnullos versiculos in laudem Principum, quibus libros obtulit. „ Deinde sequuntur Capitula primi libelli subjectis numeris suis, ut facilius inveniri possit sententia, quæ quæritur. His ita peractis, est in fronte primi libelli posita Zachariæ Papæ Epistola omnibus Episcopis ac reliquis Ecclesiastici ordinis gradibus, & cunctis Ducibus atque Comitibus omnibusque Deum timentibus per Gallias & Francorum Provincias constitutis directa, sicut in ea continetur. Quam sequuntur duo Synodales Conventus; quos S. Romanæ & Apostolicæ Ecclesiæ Legatus Bonifacius memoriæ Moguntiacensis Ecclesiæ Archiepiscopus vice supradicti Zachariæ Papæ, una cum Carlomanno Francorum Principe canonice tenuit. Ut agnoscant omnes hæc prædictorum Principum Capitula maxime Apostolica auctoritate fore firmata. Post illa quoque quæ sequuntur eadem auctoritate, maxima, ut didicimus, ex parte, & omnium Francorum utriusque ordinis virorum assensu sunt roborata. "

Hæc non obscure innuunt, Benedictum in primum suum Librum collegisse Capitula, quæ citra controversiam edita essent à Regibus Francorum in publicis Conventibus.

Quid secundo, & tertio.

Deinde prosequitur præfatio: „ Secundo vero in Libello, post Capitulorum numerum, prima fronte posita sunt quædam ex lege divina præcepta Capitula, sicut sparsim in eorum mixta Capitulis reperimus; ut omnes hæc Capitula legibus divinis, regulisque Canonicis concordare non ignorent. Tertio siquidem in libello, post ejusdem libelli Capitulorum numerum, quædam ex Canonibus à Paulino Episcopo & Albino Magistro reliquisque jussione Caroli invictissimi Principis Magistri sparsim collecta, sunt inserta Capitula; & quibusdam interpositis sequuntur alia regulæ Monasticæ congruentia, & demum ea, quæ sequuntur ad S.

„ Dei

„ Dei Ecclesiæ, servorumque ejus, atque totius „ Christiani populi utilitate sunt conscripta Capitula, sicut in eodem continentur libello.

His igitur duobus ultimis libris ea posuit, quæ Principum jussu ab Episcopis aut viris doctis excerpta erant ex libris Divinæ Scripturæ, sicut ea sparsim in eorum mixta Capitulis invenit, & quæ excerpta ab iisdem fuerunt ex Canonibus Conciliorum, Decretis Pontificum, ex dictis SS. Patrum, ex Constitutionibus Synodalibus, & Codice Theodosiano seu Aniani interpretationibus, Pauli sententiis, Juliani Antecessoris Novellis, Codice legum Wisigothorum, ex lege Salica, ex lege Ripuariorum, & ex lege Bajuvariorum.

Unde hæc Collectio confusa & obscura. Ex his enim Benedicti Collectio conflata est, confuse sane facta, nullo servato temporum ordine; mutatis etiam sæpius verbis capitum, quæ illic referuntur; ut omni legenti obvium est advertere. Illud tamen Benedicto imputandum non videtur; cum ipse in præfatione præmonuerit, se Capitula illa sic indigesta & confusa in diversis scedulis invenisse; & ob id tam „ cito hæc „ emendare nequivimus, ait, sed cunctis scien„ tiæ repletis lectionibus hæc corrigenda dimisi„ mus. Invenimus insuper, pergit Benedictus, „ quædam ex iis paria initia habentia & impa„ rem finem; quædam vero pares fines, sed „ non paria initia; in quibusdam autem mi„ nus, & in quibusdam plus. Et propterea illa „ sic dimisimus sicut invenimus.

Confusio Benedicto non imputanda. Non ergo culpandus Benedictus, cujus labore & industria nobis conservata fuere temporum illorum pulcherrima & utilissima monumenta, prout ea invenire potuit.

Hanc Collectionem mox receptam fuisse ceu quendam Canonum & Legum publicum Codicem, constat ex Decretis Episcopalibus & Synodalibus, necnon Canonum Collectoribus, qui passim ex hac Collectione expresso nomine Canones desumpserunt.

Duæ hæ collectiones non semper unum corpus constituerunt. Hæ duæ Collectiones hodie constituunt septem libros Capitularium Regum Francorum: quanquam Benedicti Collectionem non semper constituisse unum cum Ansegisi Collectione corpus, certum sit.

Atque ideo quæ hodie extant in libro quinto Capitularium, qui est primus in Collectione Benedicti, aliquando citata reperiuntur apud veteres ex libro primo Capitularium; nimirum Benedicti Levitæ. Vide loca citata apud Baluzium in præfatione §. 48.

Quatuor additiones quid contineant? Post septem libros Capitularium hodie sequuntur quatuor additiones; quarum prima continet 80. Capitula ad Monachos spectantia, quæ anno 817 in Conventu Aquisgranensi Abbatum & Monachorum edita sunt. Secundo constat 28. Capitulis, partim Clericos & Monachos, & partim reliquos fideles laicos concernentibus. Tertia continet 124. Capitula, proprie ad Episcopos, vel ad Ordines quosque Ecclesiasticos pertinentia; quæ non solum observare, sed etiam sibi subjectis vel commissis facienda perdocere debent. Additio quarta constans Capitulis 171. hoc præfert proœmium: „ Sequentia quædam „ Capitula ex Sanctorum Patrum Decretis & „ Imperatorum Edictis colligere curavimus, at„ que inter nostra Capitula lege firmissima te„ nenda generali consulto Erchembaldo Cancel„ lario nostro inserere jussimus.

De Capitularium editione. Prima Capitularium per Typographos editio contigit anno 1549. quam plures postmodum subsecutæ sunt, sed satis imperfectæ; quousque Vir Clarissimus Stephanus Baluzius anno 1677. absolutissimam Capitularium editionem, ad plurima exemplaria manuscripta fideliter collatam in duobus tomis procuravit; additis insuper plurimis antiquitatis monumentis, & doctissimis notis, ad illustrationem non solum Capitularium, sed totius disciplinæ Ecclesiasticæ notitiam plurimum conducentibus.

§. V.

Astruitur multiplex Capitularium utilitas.

Regum Francorum Capitularia potissimum in publicis Conventibus Episcoporum, Abbatum, & Procerum Regni edita fuisse; aut ex Patrum vel Conciliorum sententiis jubente Principe, morum & disciplinæ directione excerpta supra notavimus: eademque instar Sacrorum Canonum, atque Ecclesiasticarum Legum Episcopis & Romanis Pontificibus fuisse in veneratione.

Quin & Benedictus Levita in capite finali sui tertii libri (quod hodie in editione Baluziana conficit caput 478. libri 7. Capitularium) hæc habet: „ Maxime trium ultimorum Capitula " istorum librorum Apostolica sunt cuncta au- " ctoritate roborata, quia his cudendis maxime " Apostolica interfuit Legatio. "

Hæc non tantum Capitularium auctoritatem asserunt; sed vel maxime eorum commendant utilitatem.

Quidni enim utile sit, videre integram omnibusque numeris absolutam disciplinam Ecclesiasticam; eamque tam Ecclesiæ Ministros, quam Monachos, omnemque populum concernentem; idque in omni pene rerum & negotiorum genere. *Prima utilitas.*

Hic reperient Episcopi & Pastores, quomodo vitam suam instituere; quomodo populum docere, qualiter Sacramenta administrare debeant.

Reperient Canonici, quid exigat ad mentem Ecclesiæ vita Canonicalis; qua pietate & reverentia, atque assiduitate Officio Divino peragendo incumbere debeant. Quam sobrie & fideliter in participandis & expendendis Ecclesiæ proventibus versari teneantur.

Clerici denique universi normam Clericalis vitæ, totamque agendi rationem expressam offendent.

Monachalem Institutionem, ejusque disciplinam secundum S. Benedicti regulam, quæ tunc unica pene in usu erat, eleganter & copiose descriptam; vitiaque & corruptelas damnata invenient.

Quod communem fidelium vitam concernit, pluribus Canonibus expositum est.

Uno verbo, nihil pene est disciplinam & rationem moresque vivendi in quocunque statu & ordine concernens, quod in his libris non sortiatur; ut proinde non immerito hæc Regum Francorum Capitularia, Corpus Canonicum illius temporis nuncupari queant.

Et licet eorum non sit eadem, quæ olim, auctoritas & vis obligandi; nihilominus magno cum fructu & ædificatione illa & hodie revolvi, & pertractari nemo negaverit, qui scit in Canonibus, præsertim morum vitæque rationem exprimentibus, plurima, imo omnia pene esse talia, quæ nec temporum lapsu, nec locorum intervallis mutari possunt. *Secunda.*

Insuper in his reperiuntur quamplurima hodiernæ disciplinæ conformia; quæ proinde non exiguam huic, ex tot sæculorum antiquitate, tum eorum, qui hæc Capitularia probarunt, auctoritate, venerationem conciliabunt. *Tertia.*

Subserviet quoque hæc notitia, ut sciamus disciplinam aliquam, jam forsan abolitam, ad illa usque tempora fuisse continuatam, novisque Decretis stabilitam. Atque hinc concludi poterit, quo in pretio hujusmodi disciplina, tot sæculorum decursu continuata, & iteratis Decretis stabilita, habenda sit; quomodo pro temporum & locorum, atque personarum ratione ad ejus restaurationem laborandum sit: vel si nondum in totum collapsa sit, quomodo conservanda & suffulcienda. *Quarta.*

Ex horum similiumve veterum monumentorum lectione non raro quoque intelligemus, disciplinam quandam, etiam circa Sacramentorum admi- *Quinta.*

administrationem ab hodierna diversam; eamque magis Patrum praxi, quam nostram modernam, respondentem. Hincque statuendum, non esse mox culpandos, si qui, moderna ultimorum seculorum disciplina seposita illam amplectantur, quam plurimis seculis in veneratione fuisse compertum habemus; modo id fiat prudentia Christiana moderante.

Exempli gratia in *cap. 139. lib. 7. Capitularium* satis innuitur disciplina, quæ per undecim & amplius secula viguit, administrandi Sacram Unctionem ante Viaticum; ut illius susceptione à peccatorum reliquiis infirmi purgati, mente puriore Viaticum susciperent.

De hac disciplina optime instructi duo hujus Academiæ Theologi, & Augustinianæ Familiæ non exigua Ornamenta, Christianus Lupus & Franciscus Francques Sacro Oleo inungi ante Viaticum petierunt, & obtinuerunt.

Quis eorum votum & desiderium hic culpabit, nisi qui neglecta veterum monumentorum Lectione, pristinæ & venerandæ Patrum disciplinæ perfectam scientiam non habet?

Sexto. Denique, quantopere conducere queat ad moderni Juris Canonici notitiam Capitularium Lectio, patebit, ubi ostenderimus, qua ratione Gratianus Capitularium auctoritate fuerit usus.

§. VII.

Quomodo ad intellectum Gratiani notitia Capitularium conducat.

Varii tituli elucidatio Gratiani erui debet ex Capitularibus. QUam utile fuerit notitiam habere Capitularium ad assequendum verum sensum multorum, quæ à Gratiano referuntur, atque de eorum auctoritate probe judicandum; non difficulter intelliget, qui pervolvendo Decretum Gratiani adverterit, quam multa in eo ex Capitularibus passim occurrant, quæ ex Capitularibus elucidari debent; idque variis ex titulis.

Primus titulus. Primo, refert nonnunquam Gratianus aliter, quam in Capitulari continetur.

Exemplum fit 16. *quæst. 1. Can. 59.* Ubi ex *lib. 2. cap. 77.* refert hunc Canonem: „ Quia „ juxta Sanctorum Patrum traditionem, novimus res Ecclesiæ vota fidelium esse, pretia „ peccatorum: easque non solum habita conservare, verum etiam (Deo opitulante) conferre optamus. Ut autem ab Ecclesiasticis officiis dividendis rebus Ecclesiæ suspicionem „ dudum conceptam penitus amoveamus; statuimus, ut neque nostris, neque filiorum & „ (Deo dispensante) successorum nostrorum „ temporibus, illam penitus divisionem aut „ jacturam patiantur.

Si consulatur ipsum citatum caput 77. Capitularium, reperietur Gratianum addidisse hanc voculam, *officiis* post vocem *Ecclesiasticis*, quod sensum alienum reddere, etiam notant Correctores Romani. Insuper pro *dividendis*, in Capitularibus legitur negative, *non dividendis*.

Secundus. Adhæc, post illa verba, *successorum nostrorum temporibus*, in Capitulari sequitur: *Qui nostram vel Progenitorum nostrorum voluntatem; vel exemplum imitari voluerint*, quæ Gratianus omisit. Suppleverunt quidem Correctores Romani; sed nulla correctionis facta mentione: Ut hinc rursus pateſcat, post correctionem Romanam non esse idem Decretum, quod à Gratiano est compilatum.

Rursus 17. *quæst. 4. Can. 26.* Ita habet: „ Omnes Presbyteri interfectores compositione Episcopi, ad cujus Parochiam pertinent, solvantur: ita videlicet, ut medietatem Wiregeldi „ ejus Episcopus utilitatibus Ecclesiæ, cui præfuit, tribuat, & alteram medietatem in eleemosynam illius juste dispertiat: quia nullus „ nobis heres proximior videtur, quam ille, „ qui ipsum Domino sociavit.

Hoc quidem Decretum citat Gratianus secutus Burchardum ex Concilio Triburiensi; sed esse ex *cap. 25. lib. 4. Capitularium* constat, ubi etiam nonnulla adduntur, & aliqua aliter leguntur.

Ubi Gratianus legit, *Presbyteri* INTERFECTORIS, in Capitularibus legitur, *Presbyteri* INTERFECTI. Vox *compositione* à Gratiano ex Burchardo addita est.

In Capitularibus post verbum, *solvantur*, sequitur: *Secundum Capitulare gloriosi Caroli genitoris nostri*; quæ Gratianus omisit; quia non ex fonte, nimirum Capitularibus, sed ex Burchardo sumpsit.

Obiter hic notandum, *Wiregeldum esse pœnam pecuniariam*, uti ad *cap. 1. de pœnis* in prima Collectione Decretalium notat Antonius Augustinus. *Quid Viregildum?*

Sensus itaque Canonis est, pœnam pecuniariam Presbyteri interfecti esse solvendam Episcopo Presbyteri interfecti, qui eam partim in utilitatem Ecclesiæ, cui Presbyter præfuit, partim in eleemosynam distribuat.

Adhæc, nonnunquam unum Capitulare in plures Canones divisit, ac ordinem partium turbavit. *Tertius titulus.*

Sic Caput 366. *lib. 6.* Capitularium dividit in tres partes; atque ex iis conficit Canonem 35. 36. & 37. 11. *quæst. 2.* & ita quidem, ut quæ vicem præfationis conficiunt in Capitulari, ultimo loco, id est, Canone 37. referat: quod *inepte factum* merito existimat Antonius Augustinus *lib 2. dial. XI. de emendat. Gratiani.*

Deinde hæc sectio obscurum reddit sensum; qui clarior redderetur, si textus integer in fonte legatur.

Præterea errorem commisit Gratianus Constitutionem, cujus hic fit mentio, tribuendo *Theodosio Imperatori*; cum certum sit, eam *Theodosio* tribui non posse; inscripta quippe est Ablavio PP. quem non sub Theodosio, sed Constantino Magno fuisse constat.

In hunc errorem incidisse videtur Gratianus, eo quod in Capitularibus citetur hæc Constitutio *ex sextodecimo Theodosii Imperatoris libro*, uti & notat Antonius Augustinus loco citato: credidit verisimiliter Gratianus, omnia in Codice Theodosiano contenta ipsi Theodosio Imperatori tribuenda esse; quod falsum esse nemo nescit; convenitque inter omnes, nemini Constitutionem, quæ hic innuatur, tribui posse, quam Constantino Magno; sed, ut hic per transennam moneam, etiam Constantino suppositam esse, nonnulli eruditi cum Jacobo Gothofredo ad *l. 1. Cod. Theod. de Episcopi judicio*, contendunt.

Error Gratiani irrepsit quoque in *cap. 13.* *de judiciis*; idque ex more illius temporis, quo non ad fontes, sed ad Decretum Gratiani pene unice recursus habebatur. *Error Gratiani in Decretales irrepsit.*

Illud denique notandum, multa referri ex Capitularibus in Decreto Gratiani, quæ tamen aliam inscriptionem habent; idque exinde profluxit, quod Gratianus ordinarie non ad fontes recurrerit, sed fidem aliorum Collectorum secutus fuerit, ac præcipue Burchardi Episcopi Wormaciensis, qui quasi ex professo citationem Capitularium evitavit, uti parte sequenti *cap. 2.* ostendemus, ubi quæ illius fuerit ratio dicemus. *Capitularia sub alio titulo citantur à Gratiano.*

Huic Gratiani defectui in multis occurrerunt Correctores Romani, in nota marginali capita Capitularium, unde Canones Gratiani desumpti sunt, indicando.

Priusquam concludam, illud monendum censui; quod tametsi Capitularia multa præclara Ecclesiasticæ disciplinæ monumenta suppeditent, multumque tum ad illustrandam Ecclesiasticam disciplinam, tum assequendum sensum Decretorum Gratiani conducant; tamen etiam in illis non pauca in adstructionem & confirmationem disciplinæ allegari tanquam primitivæ Ecclesiæ monumenta, quæ revera falsa sunt & apocrypha. Et quidem primorum illorum Pontificum Decretales, quas apocryphas esse hodie nemo eruditus negat, frequenter *In Capitularibus multa etiam apocrypha occurrunt.*

ter occurrunt; alia quædam non magis certa allegantur; ac ipsa Patrum loca interdum mutila referuntur.

Quapropter ipsa Capitularium fides quidem evincit, quid sæculo illo obtinuerit, aut creditum fuerit; sed si quis ex actis Capitularibus recitatis seu allegatis, primitivam Ecclesiæ disciplinam eruere vellet, necesse esset, ut veritatem, ac sinceritatem illorum monumentorum sedulo prius expendisset: Cum certissimum sit, eo tempore, quo Capitularia edita sunt, multa falsa pro veris obtrusa fuisse; ut circa Epistolas Decretales aliaque apocrypha, in Collectione Isidoriana contenta ostendimus.

PARS QUINTA.

De Collectionibus, quæ Sæculo X. & XI. prodierunt.

CAPUT PRIMUM.

De Collectione Reginonis Abbatis.

§. I.

Quis Ordo Collectionis; & unde desumpta?

Quis fuerit Regino?

REGINONIS sæpius meminit cum laude Joannes Trithemius. Et quidem in Chronico Hirsaugiensi, ad annum 892. ait: „Farabertus Abbas Prumiensis annuente Rege Francorum Abbatiam suam sponte resignavit. Cui Regino Monachus ejusdem Cœnobii successit, vir vita & eruditione celeberrimus, qui inter cetera ingenii sui opuscula, transacti temporis chronicon scripsit ad Adelberonem Treverensem Archiepiscopum, incipiens ab origine mundi usque ad tempora sua, opus profecto celeberrimum, & lectione doctorum virorum dignissimum.

Rursus in catalogo illustrium virorum: „Regino Abbas Monasterii Prumiensis Ordinis Divi Patris Benedicti in Diœcesi Treverorum, vir in Divinis Scripturis eruditissimus, & in sæcularibus literis egregie doctus, eloquio clarus, vita & conversatione devotus, facile inter doctiores sui temporis obtinuit principatum.

Deinde injecta rursus mentione chronici à Reginone compilati, subjungit: „Jubente Rathbodo Archiepiscopo Treverorum comportavit ex Decretis & sententiis Patrum & Conciliorum generalium *opus Canonum* insigne, quod prænotavit de Ecclesiastica disciplina & Religione Christiana: “ illudque est, quod nos ipso Collectionem Canonum vocari credimus.

Quomodo Collectionem composuerit.

Opus illud composuit sub initium sæculi X. cum æmulorum insidiis & injuriis auctoritate Principis Abbatiali Dignitate cedere coactus, simplicem Monachum ageba; idque instigante Rathbodo Treverorum Episcopo, in cujus Diœcesi situm erat Monasterium Prumiense.

Titulum operi hunc præfixit: „Incipit libellus de Ecclesiasticis disciplinis & Religione Christiana, collectus ex jussu D. Metropolitani Rathbodi Treverice urbis Episcopi à Reginone quondam Abbate Prumiensis Monasterii ex diversis Sanctorum Patrum Conciliis & Decretis Romanorum Pontificum feliciter in Dei nomine. Amen.

Usus est autem Regino non vulgari artificio in cudendo hoc suo opusculo.

Ordo operis.

Divisit illud in duos libros; in quorum primo tractat de rebus & personis Ecclesiasticis, in secundo de vita & conversatione laicorum, ut ipsemet docet in præfatione libri secundi: „In superiori libello, ait, quid Episcopo vel ejus Ministris cum Ecclesiasticis viris sit agendum & in sua Synodo requirendum ex parte notavimus. Nunc quid cum sæcularibus laicis sit agendum vel agere oporteat, prout Dominus dederit, percurramus. “

In fronte libri primi ponitur *Inquisitio*, sive formula, *Inquisitionis*, secundum quam Episcopi interrogare debebant de vita & conversatione Clericorum. In initio autem secundi, *Inquisitio* ab Episcopo facienda circa laicos.

Quid inquisitio, de qua Regino?

Pro quo notandum, jampridem in more positum fuisse, ut Presbyteri, qui plebes regebant, semel in anno Episcopo ejusve Ministris in Synodo reddere deberent rationem suæ villicationis, tam de fide Catholica, quàm administratione Sacramentorum; aliisque, quæ statum interiorem & exteriorem Parochiæ suæ concernebant.

Certa formula Inquisitionis. Et unde ejus origo?

Porro ut Presbyteri juxta Sacros Canones officii sui rite admonerentur, & de omnibus debita fieret *Inquisitio*, mediis seculis, cum esset magna in Presbyteris & Clero Canonum ignorantia, necesse fuit componi brevissimum Canonum seu regularum breviarium, quo continebantur ea, de quibus Presbyteri præcipue essent admonendi; aut super quibus inquirendum.

Hanc in finem edita videtur *admonitio* illa, quæ sub nomine Leonis IV. extat *tom.* 8. Concil. *pag.* 33. in qua continentur vivendi & docendi Ecclesiasticæ regulæ.

Non solum autem hæc admonitio coram Presbyteris in Synodo legebatur; sed insuper Episcopus ejusve Ministri munia visitationis obeuntes, secundum titulos illa admonitione comprehensos inquirebant de vita & conversatione tam Clericorum, quam laicorum; atque eo titulo formula illa nunc *admonitio*, nunc *inquisitio* dicta fuit.

Hæc autem formula *admonitionis* sive *inquisitionis* communia erat omnibus Provinciis; ut vel inde colligitur, quod à Burchardo Wormatiensi in fronte sui Decreti descripta sit tanquam formula eorum, quæ ab unoquoque Episcopo intimanda erant Presbyteris in Synodo residentibus.

Consentit & hanc sententiam hodiernus Ecclesiæ usus, secundum quem ea *admonitio*, quamvis nonnihil immutata, ab Episcopo mitrato legenda est in Synodo Diœcesana; ut habetur in Pontificali Romano, titulo *de ordine ad Synodum*.

Itaque ut ad Reginonem redeamus, ipse in fronte sui primi libri posuit formulam seu articulos *inquisitionis*, secundum quos Episcopus inquirere & interrogare deberet de vita & conversatione Clericorum: sub initium vero secundi, *inquisitionem* ab Episcopo faciendam circa laicos.

Capita inquisitionis Canonica auctoritate confirmat.

His generalibus *inquisitionibus* subjicit auctoritatem Canonicam, id est, Canonum ac Decretorum aliarumque sanctarum institutionum auctoritatem, quibus fulciri & approbari queant capita, quæ in utraque *inquisitione* continentur.

Hunc suum scopum ipse aperit, post *inquisitionem* libri primi subjiciens: *Capitula hæc quæ per ordinem annotavimus, Canonicis oportet roborari Decretis*. Et post *inquisitionem* de vita laicorum,

rursus

rursus ait: *Capitula hæc, quæ per ordinem annotavimus, Canonicis oportet roborari Decretis.*

A quibus sua sumpserit. Ad probationem itaque istorum Capitulorum affert Canones Conciliorum, Decreta Pontificum Romanorum, dicta SS. Patrum Basilii, Ambrosii, Hieronymi, Augustini, Gregorii & Cassiani, Ferrandi, Benedicti Fructuosi, Aureliani, Theodori, Bedæ & Rabani.

Adducit præterea leges ex Codice Theodosiano seu potius verba Aniani interpretis. Plerumque etiam utitur auctoritate Capitularium Regum Francorum Caroli Magni, Ludovici Pii, & Caroli Calvi, tum etiam lege Burgundionum & lege Ripuariorum.

Epistolas Romanorum Pontificum, quas vere illorum esse constat, citat frequenter; at veterum Pontificum pseudo Epistolas ab Isidoro confictas raro. Ut vel inde appareat, Reginonem non magni eas fecisse.

Editiones hujus opusculi. Hoc Reginonis opusculum, quod merito inter Collectiones Canonum reponitur, ut ex dictis sat intelligitur, primus typis evulgavit Joachimus Hildebrandus, Helmæstadii anno 1659. ex vetustissimo MS. Codice; eumque nactus Stephanus Baluzius editionem Helmæstadiensem contulit cum altero veteri MS. quo se usum fuisse scribit Morinus in appendice libri de Pœnitentia, qua collatione facta, ac Reginone innumeris propemodum in locis, ut ipse loquitur in præfatione, emendato, *Appendices libris Reginonis ab aliquo adjectæ.* restituto, ac perfecto, novam elegantemque editionem dedit; adjectis ad duos libros Reginonis binis appendicibus; prima ex Codice MS. Parisiensi; altera ex editione Helmæstadiensi; monetque illas nullatenus videri esse Reginonis; sed à quodam studiose adjectas antiquitus fuisse: quare & illas appendices ab opere Reginonis divisit, & suos unicuique numeros attribuit.

Doctissimis insuper notis illustravit; atque appendicem veterum Auctorum ex antiquis manuscriptis adjecit.

§. II.

Multiplex Collectionis utilitas.

Prima utilitas. IN primis hæc Reginonis lucubratio Canonum studiosis loco compendii esse potest, in quo compendiose pleraque disciplinæ Ecclesiasticæ puncta variis Canonibus, & testimoniis asserta & probata videant.

Secunda. Ulterius exhibetur in his vetus formula, secundum quam Episcopi de vita & conversatione Clericorum eorumque ministeriis, nec non de vita laicorum inquirebant.

Ac rursus hic in multis pristinam disciplinam relucentem erit invenire.

Sic prima parte *inquisitionis* articulo 18. hanc reperies interrogationem: „ Si visitet infirmos, „ si eos reconciliet, si eos ungat Oleo Sancto „ juxta Apostolum, si eos propria manu com- „ municet & non per quemlibet laicum. Si „ tradat communionem laico aut feminæ ad „ deferendum infirmo, quod nefas est.

Hæc interrogatio sat aperte exhibet veterem disciplinam ungendi infirmos ante receptionem Viatici; unde in confirmationem hujus articuli subjicit hoc testimonium *cap.* 119. „ Postquam infir- „ mus sacra Unctione fuerit delibutus, statim „ Corpore & Sanguine Domini recreandus est, „ ut de cujus vita corporali desperatus, vivifi- „ cari in anima aut vita mereatur æterna.

Tertia. Hinc ulterius intelliges, quod *admonitio* in Pontificali Romano eundem articulum exhibens, sed Unctionem post Viaticum referens, ævo recentiori condita, & ad disciplinam sui temporis fuerit accommodata.

Item art. 57. inquiritur: „ Si feria quarta ante „ Quadragesimam plebem sibi commissam ad „ confessionem invitet, & ei juxta qualitatem „ delicti pœnitentiam injungat, non ex corde „ suo, sed sicut in Pœnitentiali scriptum est.

Idem edicitur in admonitione hodierna; at rursus novitiam manum videre est. Hæc enim simpliciter monet, „ ut Presbyteri ante Quadragesi- „ mam feria quarta populum ad confessionem in- „ vitent, & confessis juxta qualitatem criminum „ pœnitentiam injungant; omissis hisce verbis: „ *non ex corde suo, sed sicut in Pœnitentiali scriptum est:* quibus innuitur veteris disciplinæ institutum, quo Presbyteri pœnitentiam pro qualitate & gravitate peccatorum imponere debebant, *non ex corde*, id est, ex animi sui motu, sive prout sibi visum fuerit, sed prout in *Pœnitentiali* scriptum est, in quo singulorum peccatorum remedia, pœnitentiæque convenientes continebantur & præscribebantur. Unde articulo 95. istius *inquisitionis* interrogatur Presbyter, „ si habeat Pœni- „ tentiale Romanum, vel à Theodoro Episcopo aut „ à venerabili Presbytero Beda editum, ut secun- „ dum quod ibi scriptum est interroget confiten- „ tem, aut confesso modum pœnitentiæ imponat. „

Admonitio moderna in Pontificali Romano vult, ut Presbyteri tribus temporibus in anno, Nativitate Domini, Pascha, & Pentecoste, omnes fideles accedere ad communionem Corporis Domini Nostri Jesu Christi admoneant: additque hanc clausulam: *Et ne omittant, quin saltem in Pascha communicent*; quæ clausula in articulo 58. *Inquisitionis* Reginonis omittitur; indicium non obscurum, eam additam esse, postquam obligatio communicandi ad solam solemnitatem Paschalem restringi cœpit.

Admonitio hodierna habet: Certis temporibus conjugatos abstinere ab uxoribus *exhortamini*. Inquisitio vero Reginonis articulo 59. ita interrogare jubet: „ Si illud etiam admoneat, „ quibus temporibus conjugati se abstinere *de-* „ *bent* à propriis uxoribus. „

Hos binos articulos si quis expendat, facile videbit, priorem labentis, imo collapsæ disciplinæ præferre ætatem; cum Ecclesia, infirmitate filiorum coacta, multa intra limites consilii permittere debuerit, quæ melior ætas vinculo legis concluserat.

Nec tantum ea pars *inquisitionis*, & Reginonianæ lucubrationis, quæ circa Clericos versatur, plurima, eaque utilissima disciplinæ capita Lectori offert; sed & altera quæ laicos spectant non pauca quoque exhibet. *Quarta.*

Exempli gratia articulo 57. occurrit hæc interrogatio: „ Est aliquis qui in die Dominico vel in „ præcipuis festivitatibus quicquam operis faciat; „ & sic ad Matutinas & ad Missam & ad Vesperas „ his diebus imprætermisse omnes occurrant? „

Quæ interrogatio manifeste declarat, eo tempore laicos non tantum Missæ Sacrificio, sed & reliquo divino Officio diebus Dominicis & Festis debuisse interesse. Quam disciplinam multis seculis in Ecclesia viguisse, atque Officium illud ideo dici *publicum*; quia in gratiam populi est institutum, & etiamnum hodie persolvitur, fusius ostendi in quadam thesi Historico-Canonica de Horis Canonicis, & earum partibus.

Articulus 68. censet „ inquirendum de men- „ dicis, qui per Parochias discurrunt, & sic unus- „ quisque pauperem de familia sua pascat. „

In hujus autem articuli confirmationem *cap.* 41. adducit Regino hoc Concilii Turonensis Decretum: „ Unaquæque civitas pauperes & egenos „ alimentis congruentibus pascat secundum vires, „ & tam vicini Presbyteri, quam cives unusquis- „ que suum pauperem nutriat: quo fiat, ut ipsi „ pauperes per alias civitates non vagentur. „

Articulus 69. hanc exhibet interrogationem: Si in unaquaque Parochia Diaconi sunt per „ villas constituti, viri veraces, & Deum timen- „ tes, qui ceteros admoneant, ut ad Ecclesiam „ pergant ad Matutinas, Missam, & Vesperas, „ & nihil operis in diebus festis faciant; & si „ horum quisque transgressor fuerit, statim „ Presbytero annuncient. Similiter & de luxu- „ ria & omni opere pravo. „

Hæc aliaque plura in hoc Libello occurrentia; & auctoritate sacrorum Canonum aliisque

Ecclesiasticis monumentis firmata, & probata, sufficienter evincunt hujus Collectionis utilitatem.

Quinta.

Accedit, quod in hac Collectione Regino nonnullos nobis reservaverit Canones, qui hactenus vel latent, vel deperditi sunt: uti sunt Canones Concilii Triburiensis, quos sæpius laudat Regino; qui tamen in vulgatis Editionibus desiderantur: quos interim germanos esse multa persuadent; uti in Præfatione §. 10. probat Baluzius. Similiter cujusdam Concilii Rothomagensis Canones frequenter adducit, qui tamen in Conciliorum Collectionibus non inveniuntur; quos tamen propterea apocryphos esse nequaquam consequens est, quandoquidem compertum sit multa antiquitatis monumenta periisse, vel adhuc sub pulveribus Bibliothecarum delitescere, quorum Antiqui notitiam habuere. Ni ergo alia sint suppositionis argumenta sive indicia, nequaquam tanquam apocryphum est rejiciendum, quod sub alicujus Concilii nomine refertur, tametsi hodie vel acta Concilii illius nulla reperiantur, vel id quod refertur, in actis vulgatis illius Concilii non reperiatur.

Relata à Regione ut apocrypha rejicienda non sunt, eo quod in vulgatis editionibus non inveniantur.

Imo si aliunde constet de bona fide & eruditione referentis, vel hac sola relatione non parum astruitur veritas relati; præsertim si nihil appareat, quod ipsum bona fide agentem in errorem ducere potuisset.

Sexta.

Denique subservit Reginoniana Collectio, ut reperiantur fontes aliquorum, quæ apud posteriores Collectores reperiuntur. Plura enim Burchardus, de quo Capite sequenti, ex Reginone in suum Opus derivavit: Burchardo autem Gratianus & Decretalium Collectores frequenter usi fuere; ejusque fidem secuti sunt; uti Capite sequenti §. 3. ostendetur.

CAPUT II.

De Decreto Burchardi Episcopi Vvormatiensis.

§. I.

De Ordine & Materia Decreti Burchardici.

Testimonium Sigeberti de Burchardo.

BURCHARDUS Wormatiensis Episcopus, ait Sigebertus ad annum 1008. „ qui in Scripturis studiosus, magnum illud Canonum volumen edidit, Scripturarum sententiis undique compilatis defloratum, collaborante sibi in hoc Magistro suo Olberto Abbate, viro undecunque doctissimo.

Testimonium Trithemii.

Et Trithemius de Scriptoribus Ecclesiasticis scribit: Burchardus ex Monacho Lobiensis Monasterii Ordinis S. Benedicti Episcopus Wormatiensis in Germania, Alberti Gemblacensis Abbatis apud Lobias quondam auditor atque Discipulus. Hujus in Canone fit mentio 73. *Dist. cap.* 1. In nomine Domini: Vir in divinis Scripturis studiosissimus & valde eruditus scripsit ex sententiis SS. Patrum & generalium Conciliorum atque summorum Pontificum magnum & insigne Opus post Isidor. videlicet Decretorum, quod divisit in Libros XX.

Hoc volumen, quod hodie per abusum, ad exemplum forsitan *Decreti* Gratiani vocatur *Decretum* Burchardi, aggressus fuit Burchardus, hortante & urgente Brunichone Wormatiensis Ecclesiæ Præposito, ut ipse Burchardus refert in Epistola Operi præfixa & Præposito inscripta, rationem deinde adjungit, cur tam instanter id postularet Præpositus. „ Et id quidem vel ea ratione maxime flagitare videbaris, quod Canonum jura atque pœnitentium formæ, in nostra quidem Diœcesi adeo confusa sint, atque inter se discrepantia, utaut ex toto neglecta, aut omni pene auctoritate destituta, vel crudice in Ecclesiastica disciplina institutis apparere possint. Qua de causa sæpe accidit, ut ad pœnitentiæ remedium confugientibus, cum ob Canonum descriptionem confusam, tum ob Presbyterorum nostrorum ignorantiam, non facile subveniatur; quod an ideo potissimum fieret, non imprudenter ea me rogasti.... Et quia hæc res ita habet, eo me dilectio tua rogavit, ut Opellam hanc congestam junioribus nostris legendam proponerem, quo ipsi nimirum in idonea ætate ea discant, quæ vel serior æqualium nostrorum ætas modo assequi non possit, vel Antecessorum negligentia non attigit. Utpote decentissimum fore existimans, ut quis cum omni probitate se discipulum prius exhibeat, quam Doctoris auctoritatem apud vulgum temere præsumat, & in Scholis discat, quod suæ fidei commissos doceat.

Ordo & materia Operis.

Deinde concludit, quod non obstante mole negotiorum qua quotidie premitur, „ Sanctis petitionibus Præpositi obsecutus Synodalia Præcepta sanctaque Instituta, tam ex SS. Patrum sententiis, quam ex Canonicis Scriptis, adjutore Deo, in unum fascem ex amplissimo orbe collegit; Eaque ut potui, pergit, uno veluti corpore connexa viginti Libris distinxi, ita ut quisquis eos diligenter legerit, fructum non vulgarem sentiet se brevi consequi posse; perutilem quidem in docenda plebe, firmum autem propter Scripturarum auctoritatem, honestum tanquam studio & diligentia acquisitum; neque enim Sacerdotis nomen meretur, qui, quam sollicite Evangelicam minam expendi oportet, ignorat, ut cæcus cæco dux esse non potest.

Opus suum in XX. Libros divisit, atque unicuique suam particularem materiam attribuit.

Singulorum Librorum Indicem & summam in fronte sui Operis præmittit.

Summa singulorum Librorum.

Primus Liber continet de potestate & Primatu Apostolicæ Sedis, Patriarcharum ceterorumque Primatum, Metropolitanorum, & de Synodo celebranda, & Vocatione ad Synodum, de Accusatis, Accusatoribus, & testibus, de Expoliatis injuste, de Judicibus, ac de omni Honore competenti ac Dignitate & diverso negotio, & Ministerio Episcoporum.

Secundus Liber continet de congruente Dignitate, & diversa Institutione, ac Nutrimento vel qualitate vitæ & diverso negotio, & Ministerio Presbyterorum & Diaconorum, seu reliquorum Ordinum Ecclesiasticorum.

Liber tertius continet de Divinarum Domorum Institutione, & Cultu & Honore. De Decimis & Oblationibus & Justitiis singulorum, & qui Libri in Sacro Catalogo recipiantur, qui vero apocryphi, & quando apponendi sunt.

Quartus Liber continet Sacramentum Baptismatis, & ministerium baptizandorum, & baptizatorum, & consignandorum, & consignatorum.

Quintus Liber continet de Sacramento Corporis & Sanguinis Domini, & de perceptione & observatione eorum.

Sextus & sequentes usque ad decimum septimum inclusive tractant de variis generibus peccatorum, & pœnitentia singulorum.

Octavus decimus Liber continet de visitatione & pœnitentia, & reconciliatione infirmorum.

Nonus decimus Liber, qui corrector vocatur, continet correctiones corporum, & animarum medicinas, & docet unumquemque Sacerdotem etiam simplicem quomodo & qualiter unicuique succurrere valeat, ordinato vel sine ordine pauperi, diviti, puero, juveni, seni, decrepito, sano, infirmo, in omni ætate, in utroque sexu.

Vigesimus Liber speculationum vocatur; speculatur enim de providentia, & de prædestinatione divina, & de adventu Antichristi, de ejus operibus, de resurrectione, de die judicii, de infernalibus pœnis, de felicitate perpetuæ vitæ.

Judicium Antonii Augustini de opere Burchardi.

Hæc est summa Librorum 20. qui vulgo Decretum Burchardi dicuntur, de qua Antonius Augustinus in opusculo de Collectoribus Canonum

cap. 27.

cap. 27. ita loquitur: „ Laudanda est Burchardi „ maxime diligentia in colligendis variis sententiis „ ex Conciliis & Decretis Pontificum Romanorum & aliis scriptis SS. Virorum; item ex Imperatorum & Regum Sanctionibus aliisque libris. „ Laudo etiam ejus prudentiam in discernendis, „ & separandis rebus, de quibus agitur: quamvis „ alius fortassis ordo aptior inveniri potuisset, tamen hic ipse ab eo excogitatus non est inutilis.

Hoc unum dolendum Burchardum pro sæculi sui obscuritate & incuria, nullum pene habuisse Scriptorum delectum, sed omnia, quæ suo scopo videbat congruere, in unum congessisse; opusque suum multis apocryphis, & falsis inscriptionibus implevisse; de quo sequenti paragrapho; originem erratorum una indicaturi.

§. II.

Detegitur origo erratorum Burchardi.

EA erat sæculi, quo floruit Burchardus, miseria, ut authenticum crederetur fere quidquid in Canonum aut aliorum monumentorum Collectionibus inveniebatur.

Burchardus ad fontes non recurrit.

Hinc in more positum erat, non ad ipsos fontes recurrere, sed solas Canonum Collectiones revolvere; quidquid in iis pro materia, quam tractare volebant, opportunum videbant, tanquam authenticum arripiebant: uti recte notavit Antonius Augustinus.

Laudata enim Burchardi prudentia in discernendis & separandis rebus, de quibus agitur, subjungit: „ In Librorum delectu & in inscri„ ptione singulorum capitum minus certa no„ tari potest. Est enim Burchardus, ut ceteri „ qui postea scripserunt, reprehendendus, quod „ non ea fontibus ipsis hausit singula, sed ex „ rivulis & stagnis aliorum.

Isidorum Mercatorem fuit secutus.

Cum vero ætate Burchardi famosa esset ea Collectio, quæ Isidori Mercatoris vulgo dicitur, ea sine ulla discretione apocrypha inter & sincera usus Burchardus, opus suum replevit fragmentis pseudo-Decretalium veterum Pontificum, aliisque suppositiiis monumentis, quæ in illa Collectione continebantur.

Multa ex Reginone descripsit.

Insuper usus fuit Burchardus libris sive Collectione Reginonis; adeo, ut notante Baluzio, capita 670. aut circiter ex Collectione Reginonis in sua transtulisse videatur; idque simpliciter fidem, & citationem Reginonis sequendo.

Hinc rursus omnia errata Reginonis in suam Collectionem transtulit: quin & ex malo intellectu Reginonis plurimos proprios errores addidit.

Occasione Reginonis multos errores commisit.

Exempli gratia Regino volens certum articulum *Inquisitionis* auctoritate aliquorum Canonum confirmare, citato uno Canone, sequenti Capite frequenter scribit: *Unde supra*; quo indicare volebat, hic de eodem articulo *Inquisitionis* tractari, de quo Capite præcedenti.

Burchardus vero credidit Reginonem per hæc, *Unde supra*, voluisse notare fontem, è quo Caput illud esset desumptum; adeoque Caput illud esse ex eodem Concilio aut Patre decerptum, è quo præcedens.

Hac persuasione factum, ut multa Capita suæ Collectionis falso inscripserit.

Rem uno alterove exemplo declarabo. Regino *lib.* 2. *cap.* 363. citat Canonem ex Concilio *Anquirensi*, sive Ancirano, & Capite sequenti alium cum hac simplici inscriptione, *Unde supra*; Burchardus autem eundem referens *Lib.* 10. *cap.* 1. ea jam dicta persuasione tribuit illum Concilio *Anquirensi*.

Ex eodem errore factum, ut Caput 407. & 408. Libri 2. Reginonis tribuat Burchardus *Lib.* 11. *cap.* 2. & 3. Concilio Rothomagensi; eo quod apud Reginonem sequatur immediate Caput 406. citatum ex dicto Concilio cum nota, *Unde supra*.

Simili ex errore credit Stephanus Baluzius pluses Canones Conciliis Toletanis à Burchardo & aliis Canonum Collectoribus Burchardum secutis tribui, qui nulli Concilio Toletano tribui possunt; quos ad calcem Concilii Toletani I. cum hac epigraphe exhibet Garzias Loaisa: „ Fragmenta sub " titulo Conciliorum Toletanorum, vel corrupte, " vel falso citata, cum in his Conciliis non inve- " niantur. " Habentur tom. *Concil.* p. 1232.

Deceptus Sigebertus.

Quod autem non refragatus hac apocryphorum, & falsarum Inscriptionum copia, de Burchardo dixerit Sigebertus de Scriptoribus Eccles. *cap.* 141. ipsum magnum Canonum volumen multo labore composuisse, quod testimoniis omnium *authenticorum* Conciliorum & Decretis Romanorum Pontificum, & sententiis omnium pene Catholicorum Patrum auctorizavit; ex quo adhuc omnium Conciliorum Decreta *authorizantur*; id sane infelicitati istius ætatis adscribendum; quæ, ut dictum est, passim pro *authentico* recipiebat, quidquid Opere alicujus viri pro conditione temporis doctrina & eruditione celebris referebatur.

Burchardus aliis Collectoribus Canonum causa fuit errorum.

Hinc factum, ut quemadmodum Burchardus neglectis fontibus rivulos & stagna consuluit; ita qui post Burchardum Canones colligere instituerunt, Burchardi fidem secuti plurima ab ipso collecta in suas Collectiones derivaverint; quod de Gratiano & Collectoribus Decretalium paragrapho sequenti, nonnullis adductis exemplis, ostendemus; ut vel hinc appareat, opus Burchardi etiam ad hoc utile esse, ut fontes, è quibus Gratianus & illi Collectores sua hauserunt, noscantur.

§. III.

Gratianus & Decretalium Collectores fidem Burchardi secuti.

GRatianum in multis simpliciter Burchardi fidem fuisse secutum; eoque ex capite in multiplices errores incidisse à multis jampridem annotatum. Pauca, è pluribus in re haud dubia sufficiunt.

Regino *lib.* 1. *cap.* 129. refert exemplar Epistolæ formatæ cum hac epigraphe: „ Reverendissimo & Sanctissimo Ratbbodo S. Treve- " rensis Ecclesiæ Archiepiscopo, Dodo Wirdu- " mensis Ecclesiæ devotus gregis Christi famu- " lus, in Domino vero Rege summam felici- " tatis beatitudinem. "

Burchardus hoc caput referre intendens, proœmium mutavit in hæc verba: „ In nomine Pa- " tris & Filii & Spiritus Sancti, Walterio Spirensi " Episcopo, Ego Burchardus sanctæ Wormatien- " sis Ecclesiæ devotus gregis Christi famulus in " Deo vero summam felicitatis beatitudinem. "

Et tandem concludit: „ Data Wormatiæ Idus " Martii anno Dominicæ Incarnationis millesi- " mo duodecimo indictione X. " Qui fuit annus, quo Burchardus volumen suum compilabat. Apud Reginonem annus Dominicæ Incarnationis 904. erat expressus; quo nimirum Regino suæ erat occupatus Collectioni. Gratianus vero nulla plane facta mutatione, exemplar illud iisdem verbis etiam *Burchardi & Wormatiæ* nomine, nec non annorum numero retentis, prout à Burchardo erat conceptum, refert *dist.* 73. *Can.* 1.

Supra monuimus, Burchardum ex errore quodam caput 364. *lib.* 2. Reginonis tribuisse Concilio Ancyrano, cui tribui non posse etiam monet Antonius Augustinus *lib.* 1. *de emend.* Grat. *dial.* 14.

Hic rursus secutus Burchardum Gratianus eundem refert 26. q. 5. *Can.* 12. ex Concilio *Anquirensi cap.* 1. notantque ibidem Correctores Romani: " In Concilio Ancyrano Græco, aut Latino, ne- " que impresso, nec manuscripto est inventus. "

Præterea Burchardus cum in Germania versaretur, eo tempore, quo Francorum nomen parum ibidem gratum esset, licet multa referat, quæ ex Capitularibus sumpta esse non obscure constat, tamen sollicite valde à nomine *Capitularium* abstinuit, uti pluribus ostendit Stephanus Baluzius tam in notis ad Reginonem §. 22. quàm in notis ad

Capitularia, Burchardum tantum semel citare Capitula Caroli Magni, nimirum *lib.* 2. *cap.* 82. sic tamen ut addat, illa ab Episcopis collaudata esse apud Aquisgranum, alioqui forsitan non usurus.

Hinc multa apud Burchardum, & ex Burchardo apud Gratianum variis Synodis adscripta, quæ Capitularibus Regum Francorum fuissent adscribenda; nec in Synodis, sed in Capitularibus passim reperiuntur, ut in multis notarunt Correctores Romani.

Sed hujus Burchardiani instituti illustrius specimen experi nequit, quam quod occurrit *lib.* 6. *cap.* 2. Ibidem enim referens sub nomine Concilii Triburiensis *cap.* 15. *lib.* 4. *Capitularium*, omittit hanc clausulam: *secundum Capitulare gloriosi Caroli genitoris nostri*.

Cum vero apud Gratianum 17. q. 4. *Can.* 26. referatur, & sub nomine Concilii Triburiensis, ubi non extat, & omissa eadem clausula, evidentius argumentum esse non potest, ex Burchardo in Gratianum errores derivatos esse. Repete ea, quæ de hac eadem erronea citatione dicta sunt *parte* 4. *pag.* 358. Quod ad Decretalium Collectores attinet, hi non tantum Burchardi fidem in referendis Canonibus & Decretis secuti sunt, sed expresso nomine operis illius auctoritate usi fuerunt.

Sic Bernardus Papiensis auctor primæ Collectionis Decretalium *lib.* 4. *de sponsa duorum cap.* 2. refert hoc Decretum: „ Accepisti illam tibi uxorem, quam alter sibi desponsatam habuerat, dimitte illam, quia nunquam potest tibi fieri legitima, & 40. dies in pane & aqua, quod carinam vocant, cum 7. sequentibus annis pœniteas. “ Refertur autem cum hoc titulo: *Ex B. Lib.* 19. hac vero littera notari *Burchardum* nemini dubium est, & nota marginalis monet.

Burchardus olim dictus Brocardus.

Unde Raymundus dictum Decretum ex prima compilatione transferens in Decretales Gregorii IX. in *cap.* 2. *tit. de sponsa duorum*, dedit hunc titulum, *ex Brocardo lib.* 30. at in margine notatur: *ex Burchardo lib.* 19. *cap.* 5. Nam, ut observat Boetius Epo apud Duacenses olim Canonum Antecessor Primarius *lib.* 2. de Jure Sacro, „ Burchardum nationes exteræ, id est, non Germanicæ corrupto nomine passim vocant *Brocardum*; cujus idcirco Decretum libris 20. comprehensum, sub vocabulo *Brocardicorum* plerumque profertur in medium.

Simili epigraphe inscribuntur *cap.* 1. *tit. de frigidis & maleficiatis*; & *cap.* 8. *tit. de accusationibus*: quæ si conferantur cum iis, quæ *lib.* 19. *cap.* 9. Burchardi habentur, uti etiam monet Boetius, ea non aliunde, quam ex Burchardo desumpta esse videbitur. Ut vel hinc pateat etiam Burchardi Decretum ad hoc conducere, ut sciamus unde ipsæ Decretales primitus desumptæ fuerint; earumque genuini fontes detegantur.

CAPUT III.

De Collectione Ivonis Episcopi Carnotensis.

§. I.

De Decreto & Pannormia Ivonis, & an hæc revera sit Ivonis.

Quis fuerit Ivo.

SIGEBERTUS de Viris illustribus *cap.* 168. ait: „ Ivo Carnotensis Episcopus scripsit „ ad Hugonem Lugdunensem Archiepiscopum, & Apostolicæ Ecclesiæ Legatum Epistolam non multum prolixam, sed multorum Canonicis & Catholicis testimoniis auctorizatam „ pro dissidio regni & Sacerdotii, & pro insistentis Romanæ Ecclesiæ Decretis. Scripsit & ad „ diversos amicos utiles valde Epistolas. Composuit etiam *insigne volumen Canonum*.

Præter Sigebertum omnes fere Historici illius temporis Ivonis cum laude meminerunt. Et ubi hi silerent, ejus Epistolæ adeo manifeste loquuntur viri eruditionem & in Canonibus peritiam conjunctam cum vitæ sanctitate; ac præcipue Episcopali magnanimitate, qua Regis sui vitiis obsistere, cum summo illius in se concitando odio, quod prævidebat, non reformidavit; atque Ecclesiasticæ disciplinæ reformationi cum plurimorum obloquiis & in se conjectis injuriis generose incumbere perrexit, ut mirandum non sit, si Pius V. Canonicis Regularibus Lateranensis Congregationis diem ejus festum celebrare permiserit 20. Maji, Bulla data 18. Decembris 1570.

Pro merito inter Divos relatus.

Duplex sub ejus nomine hodie extat Canonum Collectio. Una quæ vulgo dicitur, *Decretum D. Ivonis Episcopi Carnotensis*; cum tamen verus titulus ab ipso auctore in prologo sui operis expressus esset: *Excerptiones Ecclesiasticarum regularum*; id est, excerpta ex Ecclesiasticis regulis.

Collectioni Ivonis, quæ Decretum dicitur, alius ab ipso titulus fuit præpositus.

Nec dubium, quin hic titulus operi huic convenientior sit, quam hodiernus: quandoquidem nullum hic Ivonis Decretum, sed solum ex Conciliis, Pontificum Decretis aliisque monumentis *excerpta* occurrant; ut infra dicemus. At postquam Gratiani Collectio dicta fuit, *Decretum Gratiani*, etiam eundem titulum Ivoni tributum fuisse credo.

Altera Collectio inscribitur: *Pannormia Ivonis*; eandem cum priori præfationem habens. Quo factum, ut viri eruditi non pauci crediderint, non esse Ivonis opus, sed Hugonis cujusdam Cathalaunensis aut alterius incerti auctoris, qui Decretum Ivonis in compendium redegerit; idque probari putant ex Vincentio Bellovacensi, qui *lib.* 25. *Specul. hist. cap.* 84. refert, Hugonem ex volumine abbreviato libellum portatilem composuisse, qui *Summa Decretorum Ivonis* appellatur.

An Libellus qui dicitur Pannormia Ivonis, sit verus ejus fœtus.

Verum ex iis quæ refert Stephanus Baluzius in præfatione ad Dialogos Antonii Augustini de emendatione Gratiani, hunc Libellum, qui vulgo *Pannormia* vocatur, in vetustissimo Codice MS. Sancti Victoris Parisiensis, & in duobus antiquis Codicibus MSS. Monasterii S. Albini Andegavensis vocari *Pannormiam*, nunquam vero *Summam Decretorum*, sat apparet, Libellum à Vincentio Bellovacensi adscriptum Hugoni, fuisse diversum ab illo, qui *Pannormia* dicitur; præsertim si vera sit Baluzii suspicio, Codicem manuscriptum Victorinum antiquiorem esse ipso Hugone Cathalaunensi, cujus meminit Bellovacensis.

His manuscriptis consonat Trithemius, qui in libro de Scriptoribus Ecclesiasticis agens de Ivone, ita loquitur: „ Scripsit post Burchardum Wormatiensem Episcopum ex Canonibus Sanctorum “ compendiosum Decretum, quo ante Gratiani “ tempora utebantur Juristæ, quod prænotavit *Pannormiam lib.* 10. Excerptionum Eccles.

Quod vero in editis *Pannormiæ* exemplaribus ad calcem descripta sint Decreta Innocentii II. qui multis post Ivonis obitum annis factus est Pontifex, non inferri, illam esse Ivoni suppositam: quia Decreta illa manu recentiori esse adjecta evincit Codex MS. cujus meminit Antonius Augustinus, à quo illa Decreta aberant; uti & absunt in antiquissimo Codice Bibliothecæ S. Victoris; „ in quo, ait Stephanus Baluzius, ca- “ put quod est 136. octavæ partis in editionibus “ (*Leo P. pa in Synodo congregata*) finem impo- “ nit Pannormiæ. Postea vero nihil aliud reper- “ ritur scriptum in Codice illo. “

Decretum Ivonis primum typis evulgavit ex Codice MS. Joannes Molinæus in hac Academia Lovaniensi Jurium Doctor & Decretorum Regius Professor anno 1561.

Editiones Decreti.

Vir eruditus Joannes Fronto Canonicus Regularis Sanctæ Genovefæ, hanc Molinæi editionem contulit cum alio antiquissimo manuscripto Bibliothecæ Sancti Victoris Parisiensis, & à multis mendis quibus scatebat emendatam, & brevibus notis illustratam anno 1647. rursus evulgavit: Unde satis intelligitur, quæ editio præferenda.

Alterum opusculum, quod *Pannormia* dicitur, primum typis evulgatum fuit cura & opera Seba-

Editiones Pannormiæ.

Sebastiani Brant Basileæ anno 1499. qui hæc de etymo vocis *Pannormia* apposuit: „ Appellavit autem hunc suum librum Pannormiam, „ quasi totius Justitiæ sive legis materiam continentem, à *Pan*, quod est *totum*, & *nomos* „ *lex* sive *nomia* Justitia, sive à norma, quæ „ est regula, sive fabrorum directorium.

Unde nomen Pannormia.

Altera editio prodiit Lovanii anno 1557. opera Melchioris à Vosmediano Artium & S. Theologiæ Doctore; qui ut habet ejus ad Lectorem Epistola, multa Conciliorum & Pontificum annotavit Decreta, è quibus capita hujus operis excerpta videbantur; „ etiam capitum summaria, quæ desiderabantur, adjeci, ait, & capitum distinctiones toto opere apposui: præter alia multa, quæ ipse restitui & emendavi.

§. II.

Unde sua hauserit Ivo? Et aliqua de ejus prologo.

Fontes Collectionum Ivonis.

FOntes, è quibus opus suum hausit, indicat Ipse in prologo utrique operi præfixo. „ Excerptiones Ecclesiasticarum regularum, inquit, „ partim ex Epistulis Romanorum Pontificum, „ partim ex Gestis Conciliorum Catholicorum „ Episcoporum, partim ex Institutionibus Catholicorum Regum nonnullas in unum corpus adunare curavi, ut qui Scripta illa, ex „ quibus ista excerpta sunt, ad manum habere „ non poterit, hinc saltem accipiat, quod ad „ commodum causæ suæ valere perspexerit.

Ivo aliis Canonum Collectores secutus.

Huic rursus viro alioqui erudito ex sui temporis misera conditione accidit, quod non ex fontibus, sed rivulis & stagnis; id est, præcedentibus Canonum Collectoribus, aut posteriorum temporum Scriptoribus, veterum Conciliorum & Patrum sententias retulerit.

Et quidem Ivonem pleraque ex Burchardo mutuasse; eumque *paucis additis & mutatis* secutum esse, monet Antonius Augustinus.

Duo in Ivone qua non in Burchardo.

Fatetur quoque Joannes Molinæus in Præfatione Decreti Ivoniani, sibi non videri quid scientiæ Pontificiæ post Burchardum præstiterit Ivo, si hæc duo excipias.

Unum, quod concernit hæresim Berengarii, quæ tempore Ivonis orta demum erat. In cujus confutationem parte 2. Decreti, & parte 1. Pannormiæ, multæ Conciliorum & Patrum sententiæ referuntur ad confirmationem dogmatis Catholici de reali præsentia Corporis Christi in Eucharistia; quarum nulla apud Burchardum occurrit; sed eas postmodum ex Ivone Gratianus in suum Decretum transtulit.

Alterum, quod in Ivone, & non in Burchardo reperitur, est conjunctio Juris Civilis cum Canonico.

Ivo conjunxit Jus Civile cum Canonico.

Ivo enim parte 15. sui Decreti & parte 5. Pannormiæ *cap.* 23. & sequentibus, tractans de causis & negotiis laicorum, multa adfert ex Libris Juris Civilis; tam ex Pandectis, quàm ex Codice & Novellis ac Institutionibus Imperatoris Justiniani, cum Burchardus ne meminerit quidem Juris Civilis; nisi quod semel iterumve Codicis Theodosiani testimonio usus fuerit: adeo ut Ivo primus credatur, qui in Occidente Jus Civile cum Canonico conjunxerit; quem secuti fuere Gratianus aliique posteriores Canonum & Decretalium Collectores; atque inde contigit, ut operam dantes Juri Canonico etiam animum ad Jus Civile applicare cœperint, adeo ut suo tempore quereretur S. Bernardus de Curia Romana, quod *& quidem quotidie in Palatio perstreperent leges, sed Justiniani, non Domini; lib. 1. de consid. c.* 30.

Prologus utrique Operi præfixus.

Prologus Decreto Ivoniano præfixus, etiam ipsi Pannormiæ in editis exemplaribus præfigitur sub hac epigraphe: *Incipit prologus Pannormiæ Ivonis Carnotensis Episcopi, de multimoda distinctione Scripturarum sub una castorum eloquiorum contentarum.*

Et quidem prologum à se primum compositum, ut Pannormiæ præponeretur, satis videtur insinuasse, dum ad calcem prologi dixit: „ se deinceps singularum partium totius voluminis “ intentionem breviter perstringere velle, ut “ hic prudens Lector advertat, quid in utraque parte sibi necessarium quærere debeat: “ ibique tantum octo partium, quibus Pannormia constat, compendia refert; cum Decretum septemdecim partes complectatur.

Pannormia ante Decretum composita videtur.

Ut proinde non sine fundamento credat Vir Clarissimus Stephanus Baluzius, Ivonem primo scripsisse Pannormiam; & Præfationem sive prologum eodem tempore confecisse, quæ postea magno Decretorum volumini præfixa est.

Cum enim videret Pannormiam favorabiliter acceptam in manibus studiosorum versari, majus opus aggressus est; in quo & causas tractaret abundantius, & præterea excurreret ultra terminos Pannormiæ præfixos. Ergo incipiens rursus à prologo opus, quod in 8. tantum partes diviserat, nunc in 17. distribuit, mutato tamen ordine, à Burchardico nimirum non multum absimilis.

Summaria singularum partium Decreti.

Prima pars Decreti agit de Sacramento Baptismi & Confirmationis. 2. De Eucharistia, Sacrificio Missæ, & reliquis Sacramentis. 3. De Ecclesia, & rebus Ecclesiasticis, & earundem reverentia & observatione. 4. De Festivitatibus & Jejuniis, Scripturis Canonicis, Consuetudinibus. 5. De Celebratione Concilii. 6. De Primatu R. E. De Jure Primatum, Metropolitanorum & Episcoporum eorumque Ordinatione & Dignitate. 7. De Clericorum conversatione & Ordinatione, & correctione & causis. 8. De Monachorum & Monacharum singularitate; & quiete & pœnitentia eorum qui à proposito recesserunt. 9. De legitimis conjugiis. De Virginibus & Viduis non velatis. De Raptoribus & Concubinis, & pœnitentia singulorum. 10. De diversi generis Fornicatione: & in qua linea Fideles conjungi possint: & de correctione & pœnitentia singulorum. 11. De variis homicidiorum generibus & singulorum pœnitentia. 12. De diversis speciebus Magiæ, & earum pœnitentia. 13. De Furibus & Usurariis: de Venatoribus: de Maledicis & contentiosis: de commessationibus & ebrietatibus: de Furiosis: de Judæis. 14. De Excommunicatione; & quibus de rebus, & quo ordine facienda sit. 15. De pœnitentia sanorum & infirmorum: & qua commutatione leniri possit pœnitentia. 16. De Officiis laicorum & causis eorundem. 17. Continet speculativas SS. Patrum sententias de Fide, Spe & Charitate.

Compendium Pannormiæ, ut dixi, invenies Lector ad calcem prologi ab ipso Ivone descriptum.

Multa utilia in Decreto & Pannormia Ivonis.

Sive Decretum sive Pannormiam spectes, plurima in omni materia reperiuntur in compendio coacervata: plurima Conciliorum & Pontificum Sanctissima Decreta: Sanctorum Patrum gravissimæ sententiæ: aliaque veneranda antiquitatis monumenta; ut proinde non sine fructu hæc Ivonis opera revolvantur; modo tamen cum aliquo discretionis sale apocrypha à sinceris secernantur.

Prologus Ivonis Opus præclarissimum.

Verum præ omnibus lectu dignissimus est prologus utrique operi præfixus; in quo Ivonis non tantum eruditio, sed & verissima Sanctorum scientia mirè relucet; dilucide pariter ac docte exponendo quomodo in iis, quæ disciplinæ sunt, Ecclesiæ Prælati versari debeant.

Ivonis regulas circa disciplinam à Prælatis observandas.

In primis hanc figit fundamentalem regulam; quod omnis disciplina Ecclesiastica principaliter habeat „ hanc intentionem, vel omnem ædificationem adversus scientiam Christi se erigentem “ destruere, vel ædificationem Dei, fidei veritate, “ & morum honestate constantem construere, vel “ eandem si contaminata fuerit, pœnitentiæ re- “ mediis emundare. Hujus ædificationis magi- “ stra est charitas, quæ saluti proximorum con- “ sulens, id præcipit aliis fieri, quod sibi quis- “ que vult ab aliis impendi. Quicunque ergo “ „ Eccle-

„ Ecclesiasticus Doctor Ecclesiasticas Regulas ita interpretatur, aut moderatur, ut ad regnum charitatis cuncta quæ docuerit, vel exposuerit, referat, nec peccat, nec errat; cum saluti proximorum consulens, ad finem Sacris institutionibus debitum pervenire intendat. Unde dicit B. Augustinus de disciplina Ecclesiastica tractans: Charitatem habe, & fac quidquid vis. Si corripis, corripe cum charitate. Si parcis, parce cum charitate. Sed in his adhibenda est summa diligentia, & mundandus oculus cordis; quatenus in puniendo, vel parcendo, sanandis morbis charitas sincera subveniat: & nemo ibi venalium medicorum more, quod suum est quærat, & propheticam illam reprehensionem incurrat; mortificabant animas quæ non moriebantur, & vivificabant animas quæ non vivebant.

Quomodo Directores spirituales qua disciplina sunt, moderari debeant.

Hac fundamentali regula præmissa, exemplo medici corporalis, qui sibi contrarius non censetur, dum pro diversa qualitate morbi & ægri nunc mordentia, nunc mollientia applicat medicamenta, ostendit, spirituales medicos, Doctores videlicet Sanctæ Ecclesiæ nec à se, nec inter se dissentire, cum illicita probibent, necessaria jubent, summa suadent, venalia indulgent: „ cum secundum duritiam cordis delinquentium pro correctione eorum, vel cautela ceterorum, severas pœnitentiæ leges imponunt, vel secundum devotionem dolentium, & resurgere volentium considerata fragilitate vasis quod portant, indulgentiæ malagma interponunt. Nam qui indulgent, majoribus morbis amovendis provident: & qui illicita probibent, à morte deterrent: qui vero necessaria jubent, salutem cupiunt conservare: qui autem summa suadent, salutem student augere.

Post hæc explicat, quomodo quædam sint absolute ad salutem necessaria; quædam absolute vetita; alia vero consilii & perfectionis, sine quorum observantia salus æterna etiam acquiri potest, quæ ab hominibus ad salutem tutius muniendam, aut facilius consequendam instituta sunt.

Praeceptiones alia mobiles, alia immobiles.

His ita breviter prælibatis concludit: „ Præceptiones itaque & prohibitiones, aliæ sunt mobiles, aliæ immobiles. Præceptiones immobiles sunt, quas lex æterna sanxit: quæ observatæ salutem conferunt: non observatæ eandem auferunt, qualia sunt: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & Proximum tuum sicut teipsum: & honora Patrem tuum & Matrem tuam.* Et si qua sunt his similia. Mobiles vero sunt, quas lex æterna non sanxit, sed posteriorum diligentia, „ ratione utilitatis invenit: non ad salutem principaliter obtinendam, sed ad eam tutius muniendam. Quale est illud Apostoli: *Hæreticum hominem post primam & secundam correptionem devita.* Non quod eorum colloquium per se saluti obesset, sed quod frequentatum ex obliquo quorundam simplicitatem corrumpere posset. Et multa reperies in Canonicis institutionibus in hunc modum.

Binæ regulæ in materia dispensationis.

Post hæc binas easque utilissimas regulas in materia dispensationis subnectit: „ In his igitur, in quibus observatis salus acquiritur: vel in quibus neglectis mors indubitata consequitur, nulla est admittenda dispensatio: sed ita sunt omnia mandata vel interdicta servanda, sicut sunt æterna lege sancita. In his vero, quæ propter rigorem disciplinæ, vel muniendam salutem posteriorum sanxit diligentia, si honesta vel utilis sequatur compensatio, potest præcedere auctoritate præsidentium diligenter deliberata dispensatio. “

Hæ sanctissimæ regulæ, si jampridem observatæ fuissent, & etiamnum hodie servarentur; nec Canonum fieret relaxatio nisi *honesta* vel *utilis* sequatur *compensatio*, hoc est, nisi ea ex relaxatione utilitas sequeretur, quæ malum quod relaxatio secum trahit, compensaret; quomodo non videremus Ecclesiæ disciplinam in multis vigere, quam effrænis Prælatorum relaxatio paulatim evacuavit, & tandem obliteravit?

§. III.

Gratianus Collectione Ivonis usus fuit.

Pleraque Pannormiæ capita in Decretum Gratiani relata.

SI quis Pannormiam Ivonis cum Decreto Gratiani contulerit, Gratianum ex hoc libro pleraque, & quidem eodem ordine, ut loquitur Antonius Augustinus, sumpsisse apparebit. Unde & in editione Lovaniensi ad singula pene Pannormiæ capita indicatur locus Gratiani, quo idem Decretum refertur.

Fontes eorum, quæ apud Gratianum extant, apud Ivonem requirendi.

Et quidem si fontes eorum, quæ apud Gratianum relata sunt, reperire desideras, frequenter, ni Ivonis opus consulas, frustra quæres.

Primum exemplum.

Unum alterumve è multis exemplum proferam. *Dist. 2. de consec. Can. 39.* refertur in nomine *S. Ambrosii de catechizandis rudibus*: „ Panis & calix non qualiber, sed certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde, quod ita fit nobis, quamvis sit panis & calix, alimentum est resurrectionis, non Sacramentum Religionis: non quod benedicimus, gratiasque agimus Domino in omni ejus munere, non tantum spirituali, verum etiam corporali. “

Certum in primis est, nullum esse Ambrosii Librum de catechizandis rudibus; sed Augustini: sed nec in hoc relatam sententiam extare, monent Correctores Romani, tametsi similia aliqua apud Augustinum *lib. 20. cap. 13. contra Faustum* reperiri dicant; multum tamen à verbis Gratiani diversa. Unde ergo desumpsit Gratianus? Indubie ex Pannormia Ivonis, ubi etiam nomine Ambrosii de catechizandis rudibus, iisdem plane verbis refertur, *p. 1. cap. 123.*

Secundum.

Rursus Canone sequenti refertur sententia sub nomine Ambrosii ex variis laciniis conflata, quam alibi, quam apud Ivonem in Pannormia *p. 1. c. 124.* & in *Decreto* p. 2. c. 7. non facile est reperire; ut proinde haud dubitandum sit, quin hic sit fons, è quo Gratianus hausit.

In *Can.* 42. eadem distinctione legitur Confessio Berengarii iis verbis expressa, ut eam ex Ivone, qui illam eodem tenore inseruit Pannormiæ *p. 1. cap.* 126. & Decreto p. 2. *cap.* 10. esse descriptam, sat sit manifestum: quandoquidem ea, quæ alibi exstat, ab hac plurimum discrepet; hæc vero apud nullum Gratiano antiquiorem, si Ivonem excipias, referatur.

Plurima similia Lectori, si Gratiani sententias sive Canones attendere velit, occurrerent, quæ ex Ivone deprompta, & ad verbum descripta agnoscet.

Tertium.

Non immerito proinde gloriatus fuit Joannes Molinæus, quod adepto Ivonis Opere, repurgando Gratiano, ejusque sententiis ad fontes ipsos reducendis, summum senseris subsidium,

PARS

P A R S   S E X T A.

De Decreto Gratiani.

CAPUT PRIMUM.

De Decreto Gratiani non correcto.

§. I.

Vera inscriptio Decreti Gratiani, Concordia discordantium Canonum: *& quæ illius ratio.*

Quis Gratianus, & quo tempore scripserit?

Ratianum patria Clusinum, professione Monachum Sancti Felicis Bononiensis, Ordinis S. Benedicti, Opus suum, quod hodie vulgo dicitur *Decretum Gratiani*, adornasse circa annum 1151. communis est opinio; & post Glossam ad *Canonem* 31. *caus.* 2. *q.* 6. atque Correctores Romanos veriorem credit Aubertus Miræus in scholiis ad Henricum Gandavensem de Scriptoribus Ecclesiasticis.

Quæ vera Collectoris inscriptio.

In plerisque vetustis Exemplaribus, inquiunt Correctores Romani, in Præfatione hæc tanquam inscriptio rubris litteris posita est: *Concordia discordantium Canonum*, addita in quibusdam dictione, *incipit*, sine ulla Gratiani mentione.

Hæc inscriptio extat etiam, inquit Stephanus Baluzius in Præfatione ad Dialogos Antonii Augustini, in duobus Codicibus MSS. Bibliothecæ Regiæ, in uno Sancti Germani Parisiensis, & in alio Bibliothecæ Colbertinæ, tum etiam in antiquis editionibus. Sic etiam in melioribus editionibus, ait Antonius Augustinus *lib.* 1. *dial.* 1. Antonii Demochaiis & Antonii Contii vox illa *Decretum*, utpote inepta, in multitudinem mutata est. *Decretorum collectanea* Demochares, *Decretorum Canonicorum collectanea* Contius appellavit.

Decretorum enim, pergit Antonius Augustinus, Collectionem esse hanc nemo negaverit, non unius Decreti explanationem.

Unde Decretum dicta sit collectio Gratiani haud constat.

Decreti nomen Collectionem Gratiani non accepisse ab Ivonis aut Burchardi Collectione evidens est; quandoquidem, ut bene observat Antonius Augustinus, veteres libri Ivonis non habeant titulum *Decreti*, sed vocantur, *Excerptiones Ecclesiasticarum Regularum*, Burchardi vero libri veteres carent inscriptione; sed in edito non *Decretum*, sed *Decretorum libri* 20. appellantur. *Collectiones* Burchardi Wormatiensis appellat Ivo Carnotensis in Epist. 74.

Qua vero ratione ineptus titulus *Decreti* Collectioni Gratiani datus fuerit, plane incertum est, illud non obscurum, cur opus suum Gratianus vocare potuerit, *Concordiam discordantium Canonum*.

Cur recte dicatur Concordia discordantium Canonum?

Gratianum enim non tantum Decretis colligendis; uti Isidorus, Burchardus, Ivo aliique antiquiores Canonum Collectores fecerant, operam dedit; sed eo potissimum incubuit, ut ceteris quæstionibus propositis, quid in utranque partem ex Canonibus, qui inter se nonnunquam pugnare videbantur, inquiunt Correctores Romani in præfatione, dici posset, ipse & afferret, & explicaret: omniumque eorum varietatem, quæ speciem dissensionis habebat, ad *concordiam* revocaret.

Hæc Correctores Romani, qui ea propter titulum hunc, tanquam operi convenientiorem editioni præfigendum crediderunt. Hinc in omnibus editionibus post Romanam correctionem hoc Gratiani volumen inscribitur: *Concordia discordantium Canonum*.

Titulus Decreti cur retentus.

Sed quod mirum, neque ratio, neque edentium auctoritas efficere potuit, ut usui Scholasticus nomen operis mutaret; semper enim usque in hodiernum diem retinuit nomen *Decreti*; nec fere sub alio nomine in scholis aut judiciis innotescit. Unde huic communi ac insolito usui me accommodans, ne alias idioma ignotum loqui videar, hanc Gratiani Collectionem *Decretum Gratiani* voco.

§. II.

Divisio operis; ejusque forma.

Pars I. quid habeat.

Opus suum Gratianus in tres principaliores partes divisit.

Prima pars continet centum & unam distinctiones; quæ *distinctiones* sunt totidem capita, sive sectiones, quibus materiam distinctam proponit; & subjectis Conciliorum, Pontificum Decretis, vel aliorum sententiis exponit.

Quid distinctio.

Videtur Gratianus in hac, uti & in tertia specialiter nomen *distinctionum* assumpsisse: quod licet & in secunda parte Canonum apparentem discordiam in concordiam vocare intendat, tamen præcipue in hac & tertia parte, distinguendo varias locorum temporumque circumstantias, id facere satagit.

Quid in distinctionibus tractetur.

In viginti primis distinctionibus tractat de origine, auctoritate, & variis speciebus Juris; idque confuse, adductis quibusdam divisionibus. Primò, in Jus divinum & humanum; in naturale & positivum.

Secundò, in Jus scriptum. Tertiò, in Jus Civile & Ecclesiasticum.

Post hæc explicat præcipuas partes, è quibus Jus Ecclesiasticum constat: quæ sunt Canones Conciliorum, de quibus agit *dist.* 15. 16. 17. *&* 18. Item Decreta & Epistolæ Decretales Pontificum, de quibus tractat *dist.* 19. & sententiæ SS. Patrum, de quibus disserit *dist.* 20.

In reliquis distinctionibus de Clericis & eorum variis speciebus, Dignitatibus, promotionibus, honoribus eorumque officiis; adeo ut ipse Gratianus & Collectores Decretalium asserant, à distinctione 21. incipere *tractatum ordinandorum*, & desinere in distinctione 101.

Quid parte II. contineatur.

Secunda pars Decreti continet 36. causas; & singulæ causæ suas quæstiones.

Quid causa.

Porro *causæ* sunt quasi totidem hypotheses sive casus positiones; quarum occasione varias quæstiones format & proponit; quas frequenter in utramque partem, allegatis Canonibus discutit; suam deinde sententiam depromens.

Exempli gratiâ causa prima proponit hunc casum. „ Quidam habens filium, obtulit eum ditissimo Cœnobio; exactus ab Abbate, & „ à fratribus decem libras solvit, ut filius su „ sciperetur, ipso tamen, beneficio ætatis, hoc „ ignorante. Crevit puer & per incrementa „ temporum & officiorum ad virilem ætatem, „ & Sacerdotii gradum pervenit. Exinde suf- „ fragantibus meritis in Episcopum eligitur, „ interveniente obsequio & paternis precibus, „ data quoque pecunia cuidam ex Consiliariis „ Archiepiscopi consecratur iste in Antistitem, „ nesciens paterni obsequii, & oblatæ pecuniæ. „ Procedente vero tempore nonnullos per pe- „ cuniam ordinavit, quibusdam vero gratis „ benedictionem sacerdotalem dedit: tandem „ apud Metropolitanum suum accusatus, & „ convictus sententiam in se damnationis ac- „ cepit. „

Hoc casu proposito, deinde septem exinde quæstiones formatas proponit.

Has quæstiones allegatis auctoritatibus utrinque discussas non tantum resolvit, & objectas diffi-

difficultates solvit; sed nonnunquam [illegible] sione [illegible] cidentis sententiæ alicujus Sancti Patris aut Canonis, aliam difficultatem discutit.

Occasione levi accepta ad alia dissilit. Exemplum occurrit in prima quæstione deducta è casu jam proposito, quæ est hæc: *An sit peccatum emere spiritualia?* Cum multorum auctoritate probasset esse peccatum: atque in testimonio S. Leonis reperisset, quod Simoniaci non nisi spiritum mendacii accipiant; & in testimonio S. Gregorii, apud Simoniacos Sacerdotium non subsistere; & eorum benedictionem in maledictionem converti, late discutit, atque in utranque partem disputat, an Simoniaci valide Sacramenta conferre possint.

Quod hic evenit, frequenter contigisse facile deprehendet diligens Lector; notantque passim eruditiores Canonistæ, nulla pene materiarum servata connexione, accepta nescio qua levi occasione, de una ad aliam materiam dessultare Gratianum.

Illustre illius exemplum hoc accipe: à causa 27. cœperat agere de Matrimonio, cui decem causas, propter materiæ utilitatem & vastitatem destinaverat: causa vero 33. hunc casum proponit: „ Quidam vir maleficiis impeditus, uxori suæ debitum reddere non potuit. Alius interim clanculo eam corrupit: à viro suo separata, corruptori suo publice nubit: crimen, quod admiserat, *corde tantum Deo confitetur.*

Qua occasione inseruerit tractatum de pœnitentia. Occasione finalium verborum format hanc tertiam quæstionem: *Si sola Confessione cordis crimen possit deleri?* Levissima hac occasione arrepta, hac causa inter tertiam & quartam quæstionem totam materiam Sacramenti Pœnitentiæ late discutit: eaque, nulla facta distinctionum partitione, in antiquioribus Gratiani exemplaribus uno contextu legebatur, ut post Antonium Contium monent Correctores Romani; at hodie claritatis causa in septem distinctiones dividitur; vocaturque *Tractatus de Pœnitentia.*

Nullus pene ordo à Gratiano servatus. Hæc atque similia evincere videntur, non procul à vero aberrasse Joannem Molinæum, dum in Præfatione Decreti Ivoniani dixit, quod qui ordinem in Gratiano quærunt, venationem delphinorum in silvis, aut aprorum in fluctibus instituere videantur. Et unus Collocutorum apud Antonium Augustinum *lib. 1. dial. 1. Si artem requiras & ordinem docendi, frustra laborabis.*

Quid tertia pars contineat. Tertia pars, quæ hodie ab aliquibus propter tractatum de pœnitentia, vocatur quarta, continet tractatum de *consecratione* in quinque distinctiones divisum.

Quid in singulis distinctionibus, causis, & quæstionibus tractet Gratianus, summatim hic exponerem, nisi in ipso Decreti initio summarium totius Decreti dilucide extaret sub hoc titulo: *Decretum abbreviatum singillatim cuncta attingens.*

§. III.

De materia Decreti; ac præsertim de paleis.

Tria genera materiarum. Primum genus. DEcretum Gratiani è tribus potissimum tanquam materia conflatum est.

Primi quidem generis sunt, Conciliorum & Pontificum Decreta; Patrum aliorumque Auctorum Ecclesiasticorum sententiæ; & Regum aut Imperatorum Sanctiones, quæ exemplo Reginonis, Burchardi, Ivonis aliorumque posteriorum Canonum Collectorum Gratianus collegit; & per varios titulos pro diversitate materiæ distribuit: quæ omnia simpliciter sub nomine *Canonis*, sive quod idem est, *Regula* exprimuntur; & in scholis & Authoribus passim sub hoc titulo allegari solent.

Secundum genus. Alia sunt, quæ non simpliciter sub nomine *Canonis* exprimuntur; sed addita hac voce, *palea.*

Quid hæc inscriptio significet, non convenit inter Canonistas.

Quid palea. Nonnulli enim credunt, hanc vocem quibus[illegible] [illegible] esse *paleam*, [illegible] aut nullius momenti; adeoque tanquam *paleam* à reliquo tritico esse separandam.

Verum si quis conferat Canones hac inscriptione notatos, cum iis, qui eadem carent, comperiet, multos illorum utilitate & auctoritate hisce præstare.

Verisimilius proinde apparet, Canones hac inscriptione insignitos, esse quasdam additiones non eodem tempore factas ad primam Collectionem Gratiani; sed eas in margine primum fuisse adscriptas; quæ dein vel librariorum, vel etiam eorum qui editioni superintenderunt, aut quod frequentius olim contingebat, scriptorum incuria vel ignorantia in textum irrepserunt; idque interdum sine additamento, interdum cum additamento istius vocis *palea;* ea forsan ratione, quod ut quidam credunt, additionum Auctor appellaretur *Palea.*

Hanc opinionem verisimilem reddit, quod monentibus Correctoribus Romanis, in antiquis exemplaribus Gratiani paucas aut nullas esse *paleas* observent; adduntque, „ In uno valde emendato exemplari capita illa, quæ *palea* " inscribuntur, apposita esse in margine sine ulla nota; sed non omnia quæ in impressis; " quantumvis vicissim in illo additiones aliquæ " sint, quæ in his non habentur. In alio litteris " perantiquis descripto, *palea* ipsæ recentiori " scriptura toti volumini præponuntur. In ceteris habentur aut omnes, aut pleræque: & " partim quidem cum paleæ nomine, partim " vero sine ullo à ceteris capitibus discrimine. "

Ex hac observatione colligi & ipsi agnoscunt, sententiam jam à nobis expressam esse admodum verisimilem.

Falsam verò esse illorum opinionem, " inquiunt, qui eas contemnendas putant, ex " eo constat, quod multæ & in Decretalibus, " & apud vetustiores Gratiani Collectiones habeantur. " Quod infra exemplis ostendetur. *Paleæ non contemnendæ.*

Tertiò constat, Decretum Gratiani ex propriis ipsius Gratiani verbis, quibus casus aut quæstionis positionem, vel suam circa quæstionem propositam opinionem, aut pro contraria opinione objectiones & argumenta expressit: quæ omnia non sub nomine Canonis, sed solum sub nomine Gratiani, uti alterius cujuslibet privati Scriptoris dicta citari aut allegari solent: ut infra latius patebit. *Tertium genus.*

C A P U T II.

De Erratis & Correctione Decreti.

§. I.

De Erratis Gratiani ante Correctionem, & eorum fontibus.

PRiusquam de Correctione agamus; prius ostendendum, quot mendis ac erratis scateret hoc Gratiani Decretum, antequam virorum eruditorum correctoriam manum subiisset; ut vel hinc appareat correctionis necessitas, & laboris utilitas.

Genera eorum breviter expressit Antonius Augustinus *lib. 1. dial. 1.* de emend. Grat. „ Sæpe erratum esse video, inquit, in nominibus hominum, Urbium, Provinciarum, Conciliorum, " & aliarum rerum. Sæpe falsæ sunt inscriptiones, & quæ Conciliorum sunt, Pontificum " esse dicuntur; & quæ sunt unius Episcopi inferioris, Romano Pontifici aut Concilio generali vel Provinciali tribuuntur. Ex hoc genere sunt illa, quæ ex Concilio Martini Papæ & " Adriani Papæ sumpta esse feruntur, quæ vel " Martino Bracarensi & Græcis Conciliis vel " Engelramo Episcopo vel Adriano ad Engelra- " *Genera erratorum.*

„ mum

„ mum infcribi debuerunt. Multa Gregorii, Ambrosii, Augustini, vel Hieronymi verba esse dicuntur, quæ sui nusquam extant, aut aliena sunt. Illa quoque ipsa, quæ inscriptiones habent veras, non recte referuntur. Sæpe enim contrarias sententias referri scimus, sæpe valde præcisas. Jam vero quæ ex Græcia fontibus manant, ex variis interpretationibus afferuntur, quasi sint aliorum Scriptorum; ac sæpe aliud Græce quam Latine significant. " Exempla singulorum facile est reperire, & in scholiis ad Canones per occasionem notata fuerunt; unde his prætermissis, errorum fontes breviter indicabo.

Primus errorum fons.

Primus, bieque exundantior fons est, quod Gratianus ex sæculi sui more, non ipsa Concilia aut regesta Pontificum, neque alia Sanctorum Patrum Scripta revolverit & consuluerit; sed quæ in variis Canonum aut Scriptorum compilationibus reperit, sine ullo discretionis examine in suam Collectionem transtulerit; atque ita quidquid ab illis vel ex ignorantia, vel incuria, aut etiam interdum ex proposito erratum fuerat, in suum Codicem invexit.

Accedit, quod cum ea ætate nondum nota esset ars typographica, virorum eruditorum scripta amanuensium opera communicari ac divulgari deberent. Horum vero imperitia & oscitantia, aut nonnunquam audacia & præsumptione plurima sæpe mutabantur, aut mutilabantur, aliave ratione corrumpebantur. Hinc manuscriptorum Codicum frequens varietas.

Secundus.

Cum vero nonnunquam vel manuscriptorum deesset copia, vel non vacaret aut luberet manuscripta inter se conferre, qua collatione errores deprehendi potuissent, contigit, ut ex vitiato manuscripto errores ulterius fuerint propagati.

Quidni ergo & hinc in ipsum Gratiani Decretum multa errata irrepsisse credamus?

Interim undecunque errores promanaverint, nemo non videt quam necessaria fuerit correctoria censura; multumque mirandum hoc fragmentorum & multorum centonum confusam farraginem præ omnibus reliquis præcedentibus Canonum Collectionibus eum habuisse applausum ac successum, ut præcedentibus omnibus Canonum Collectionibus teorbris obvolutis, hæc in omnium manibus versaretur; multorum Doctorum illustrata sit lucubrationibus, in judiciis omnibus & à Theologis & Canonistis in pretio habita, uti infra latius dicemus, ejusque rationem assignabimus.

§. II.

De emendatione Gratiani ante Romanam.

Antonius Demochares & Antonius Contius corrigere satagunt.

PRæterito sæculo ante factam correctionem Romanam, duo doctissimi viri Antonius Demochares Theologus & Antonins Contius Jurisconsultus dolentes Opus, quod in Scholis publicis prælegebatur, commentariis illustrabatur, imo ad quod tanquam totius Ecclesiasticæ Scientiæ instructissimum armamentarium passim & Theologi & Canonistæ recursum habebant, tot mendis & apocryphis scatere, illud studuerunt & in meliorem ordinem formamque reducere, & à falsis inscriptionibus, & mendis purgare; atque apocrypha à veris monumentis secernere.

Contius Canones suis numeris distinxit.

In primis Contius, qui, ut asserit vir eruditus Franciscus Florens, Antonio Demochares, *& longe eruditior erat & ingeniosior*, Capita sive Canones in Decreto Gratiani *numeris* distinxit. „ Ante Contianam enim editionem certum est, ait Antonius Augustinus *lib.* 1. *dial.* 18. capitum *numeris* nullum Gratiani volumen fuisse distinctum.

Quæ inde commoditas.

Hinc ab editione Contiana citari cœperunt Canones è Decreto Gratiani designato numero; cum ante semper citarentur per initialia verba; quæ allegatio non æque ac per numeros facta, lectoribus citatum Canonem in Gratiano inspicere cupientibus, erat opportuna.

Cum enim interdum, sub eadem quæstione vel distinctione plurimi Canones referrentur, tædiosum erat lectori per omnes inquirere *initialia* eorum verba, ut citatum Canonem reperiret; quæ difficultas non occurrit, ubi per *numeros* allegantur.

Ulterius Demochares ac præcipue Contius plurimas addidere notas, quibus & veras Canonum inscriptiones, atque apocrypha, nonnunquam feliciter satis indicarunt.

Unum hoc accipe specimen.

Contii insignis nota.

Indicens Contius in Canones I. & XI. *cauf.* 30. *q.* 5. eosque advertens desumptos ex Epistolis Evaristi & Eleutherii ad Canonem XI. hanc notam appendit: „ Adulterinam esse hanc Eleutherii Epistolam, quæ tamen extat in primo volumine Conciliorum, vel ex hoc fragmento liquet. Hæc etenim sunt verba Constantini Imp. in L. I. C. Theodosiano *de judiciis*, quæ plusquam centum post Eleutherium annis sunt à Constantino conscripta, quæ illius Epistolæ fabricator suppresso nomine compilavit, putans furtum semper celari posse, sed & tam infeliciter compilavit, ut verba textus cum verbis subjectæ illi præposteræ interpretationis in Alarico breviario temere miscuerit. "

Et ad Canonem I. postquam diversam Lectionem Canonis è veteri manuscripto Codice notavit, subjicit: „ Tametsi omnia istius Evaristi Decreta videri possint *supposititia, ut dixi in Præfatione*. "

Refert se ad Præfationem, in qua multis rationibus ostenderat, Epistolas Decretales veterum Pontificum ante Silvestrum falsas esse.

Censor Antverpiensis Præfationem Contii mutilavit.

Hæc quidem in Præfatione Contii editioni Antverpiensi anni 1570. præfixa non leguntur; quia ut notat Franciscus Florens, Censor Antverpiensis præfationem mutilavit; ejusque exiguum duntaxat ftagmentum reliquit; ejus tamen notas intactas permisit, in quibus se in præfatione id præstitisse profitetur Contius.

Ex notis intelligitur, quid præfatio habuerit.

Cum enim ad Canonem 13. *dist.* 3. dixit, Canones 24. qui sub nomine Synodi Nicænæ I. citantur in Epistola Julii I. esse supposititios, eo quod nemo, ne Gratianus quidem ipse, eos allegare ausus est, subnectit: „ Multas autem *supra in Præfatione* rationes adduxi, quibus omnes Pontificum, qui Silvestrum præcesserunt, Decretales falsas esse manifeste ostendi. " Hæc in nota ex editione Antverpiensi jam citata.

Notatur Antonius Augustinus.

Quod autem dicat Antonius Augustinus *lib. Dial.* 20. Ea verba, *nullatenus autem, &c.* mihi videntur esse Molinæi, non Contii, „ in eo à Francisco Florente reprehenditur: " Sunt enim, ait reveta Contii, & ipse Contius ea sibi asserit, si loca omnium quæ citavimus ex editione Antverpiana, diligenter comparantur. "

Accedit, quod tota latinitas scholii valde diversa sit, uti observat Baluxius in notis ad Antonium Augustinum *pag.* 433. à stylo Molinæi, neque in editione Gratiani à Contio procurata operæ à Molinæo præstitæ ulla mentio sit.

Sed dicit Antonius Augustinus, *nihil ea de re Contius in Præfationibus editis scripsit*; verisimiliter dum hæc scripsit Antonius Augustinus, illi non nisi mutilam Præfationem Contii præfixam editioni Antverpianæ videre licuerat; uti nec aliam hactenus videre potui.

Notæ Demochariis & Contii in editione Antverpiensi male miscentur.

Occasione hujus editionis illud notandum monet Franciscus Florens, „ Contii editionis notas ex editione Democharis plures admixtas fuisse in editione Antverpiensi absque delectu, ita ut non raro inter se pugnantia inserantur. Nec enim eadem semper fuit sententia Democharis, quæ Contii; qui Contius & longe eruditior & ingeniosior erat. "

Et sane tum hæc, quæ vice speciminis hic addu-

cta est, cum aliæ non paucæ viri illius notæ, eruditionem ejus non exiguam ostendunt; ac persuadent editionem Antverpianam, quæ notas has retinuit (Correctores enim Romani in sua editione eas omiserunt; aut si iis interdum usi sint, nomen Contii suppresserunt) non esse vilipendendam; ac etiam post correctionem Romanam sua non carere utilitate infra ostendetur.

§. III.

De Correctione Romana.

NOn pauca quidem pro emendatione Gratianici Decreti per Democharem ac Contium observata, notataque fuisse jam ostendimus; & ex collatione veterum editionum cum Contiana facile videri potest.

Ratio, quæ ad emendationem Pontifices induxit.

At Gratiani contextus is erat ager incultus, tot herbis asperis & agrestibus vestitus, ut omnis virorum illorum cultura & opera ad eum purgandum haud sufficere facile adverteretur.

Hinc Romani Pontifices, rei amplitudinem considerantes, unaque expendentes, quam indecorum esset, ut volumen quod majorem Corporis Canonici partem conficit; quodque in Academiis juventuti prælegitur, exponitur, atque Doctorum commentariis illustratur, tot mendis, & apochryphis scateret; tantaque confusione laboraret, ut à peritioribus passim reputaretur pro indigesta apocryphorum fragmentorum congerie, & farragine; quod, inquam, quam Ecclesiæ nostræ esset probrosum expendentes Romani Pontifices Pius IV. & B. Pius V. selectis quibusdam viris Gratiani Decreti emendationem ac correctionem commiserunt; quæ demum sub Gregorio XIII. qui primum Bononiæ Jus Canonicum fuerat interpretatus; ac postmodum factus Cardinalis à Pio IV. pro emendatione fuerat delectus, consummata fuit.

Sub quibus Pontificibus inchoata & absoluta.

Catalogus virorum, quibus ea cura à Romanis Pontificibus data fuit, extat apud Antonium Augustinum in fine libri prioris Dialogorum de emendatione Gratiani.

Omnes Bibliothecæ excussæ.

Porro ut hoc opus ad perfectum perduceretur, & Romæ Vaticana Bibliotheca, & Monasterii Dominicani supra Minervam, aliæque non paucæ excussæ sunt, & ex aliis urbibus & regionibus invitati doctissimi homines, qui idem facerent, & si quid invenissent, quod ad hanc rem pertineret, ut sua pietate libenter communicarent, atque ad Pontificem mitterent.

Doctores hujus Academiæ ad operam præstandam invitati.

Breve Apostolicum missum ad hanc Lovaniensem Academiam, quo monentur Doctores, ut conferant operam suam in emendatione Gratiani, habetur in volumine actorum Universitatis ab anno 1567. usque ad annum 1586. folio 108.

Index Codicum.

Index Librorum variis ex locis missorum, & quorum opera hæc Gratiani emendatio subsidium accepit, post Præfationem appositus est; in quo sub litera D. habetur: *Decretorum excerpta ex Bibliotheca S. Trudonis ab Alberto Leonino nomine Universitatis Lovaniensis.*

Quid tandem effectum?

„ Qua diligentia illud factum est, ut cum jam pro magna parte suum unicuique tributum sit, inquiunt ipsi Correctores in Præfatione, ac propterea intelligi plerunque possit, quæ Synodorum generalium, quæ summorum Pontificum, quæ Provincialium Conciliorum, quæ Patrum Decreta ac sententiæ, atque inter hæc, quæ S. Romanæ Sedis probata sint, quæ minime; vix quisquam errare, atque incerta pro incertis sequi, certa vero pro incertis suspecta habere posthac queat.

Num vero hæc Correctorum opinio in tota sua latitudine vera sit, infra investigabimus.

§. IV.

Qua ratio in emendatione servata.

Quoad falsas citationes quid factum.

QUoad falsas citationes, quæ in Gratiani Decreto frequentissimæ erant, hic ordo in emendatione observatus fuit.

Ubi error evidens erat, aut nonnulla Gratiani exemplaria cum veriore, atque ab aliis Collectoribus allata citatione consentiebant, sublatis falsis inscriptionibus veræ sunt restitutæ.

„ Ubi vero, quamvis Caput apud alium auctorem esset inventum, fieri tamen poterat, ut illius quoque esset, quem Gratianus citaret, retenta Gratiani citatione, satis visum est, locum ubi hodie habeatur, indicare. «

„ Et quoniam interdum aut Capitis aliqua quidem pars illius auctoris est, qui citatur, aliqua vero minime, aut verba valde sunt mutata: id quoque est indicatum, adscriptumque præterea in margine quo loco idem Caput in Glossa Bibliorum ordinaria, in libris sententiarum & apud ceteros Collectores habeatur. «

Quid in emendatione textus?

Circa emendationem textus, hæc ratio servata fuit. „ Primo initio Capitum ob usitatas Doctorum citationes non sunt mutata; sed ubi ab Originali discrepabant, in margine aut in notatione est indicata germana lectio. «

Hæc sane cautio necessaria fuit, quia, ut supra monui, usque ad Contium, Capita seu Canones non citabantur nisi per verba initialia; eo quod needum essent numeris distincta: ideoque ni hæc ratio inita fuisset, loca è Gratiano apud antiquiores Contio relata vix reperiri potuissent.

Habita ratio Glossæ.

„ Deinde hæc Glossæ ipsius habita ratio est, pergunt Correctores in sua Præfatione, ut nihil in textu sit mutatum, ubi mutatio ipsa impeditura erat quominus, quod sibi auctor Glossæ voluisset, animadverti posset: sed eodem modo aut in margine, aut in notatione mendum indicatum est. «

„ Ubi vero hæc non obstabant, hæc fere observata corrigendi ratio est, ut si videretur voluisse Gratianus Auctorum, quos citaret, ipsa prorsus verba referre, ea ex ipso Originali emendarentur, & interdum etiam non levi proposita utilitate, aliqui adderentur: nisi sicubi vulgata lectio visa est melior; nam tunc illa retenta notatum est, quomodo Originale ipsum habet. Si autem Gratianus non eadem prorsus verba afferre voluerat, sed aut in summam quandam ipse redigere, aut ab aliis redacta, ut ab Auctore Glossæ ordinariæ, ab Ivone & aliis Collectoribus, referre: tunc nihil fere emendatum est: nisi forte partis illius unde Collector acceperat, restituta lectio magnam afferre visa esset utilitatem: multisque locis id notatum est, & verba ipsius Originalis allata, ut Lector identidem in memoriam hujus adhibitæ correctionis revocaretur, & labore ad Originalia adeundi levaretur. «

§. V.

Quid in forma emendationis observatum desiderassent Eruditi.

RAtionem, quam in emendatione Gratiani Romani Correctores sibi proposuerant, ipsorum verbis supra exposuimus; eamque passim quoque servatam fuisse ex eorum notis, & Decreti emendati cum non emendato collatione constare potest.

Varietas lectionum solum indicanda.

Porro in hac emendationis forma illud observatum desiderassent viri eruditi; ut vulgatæ editiones Gratiani nunquam ita fuissent immutatæ, quin ejus saltem mentio facta esset; imo, ut à variis eruditis Auctorum Correctoribus observatum est,

est, tantum variantes lectiones annotassent; Lectori permittentes examen & judicium, quæ è variis lectionibus verior videretur. Quin & hæc varietas lectionum nonnunquam obscuritatem, aut dubium, quod in Canone occurrit, elucidare potuisset: aut etiam detegere fontem lectionis, quæ apud veteres Auctores reperitur.

Hæc varietas ad quid profuisset.

Illud quoque nonnullis minus conveniens visum est, quod viri illi eam sibi libertatem sumpserint, ut inscriptionem Gratiani, etiam interdum constantem in omnibus, tam editis, quam manuscriptis Codicibus Gratiani, sua auctoritate mutaverint: quo factum, ut Gratiano attribuatur id, de quo nunquam cogitavit; nec amplius tam Gratiani, quàm Correctorum opus habeatur.

Nihil in inscriptione debuisset mutari.

Sic *Can.* 3. *dist.* 33. in omnibus antiquis editionibus habetur cum hac inscriptione, *Ex Concilio Magontiensi*; nisi quod Demochares & Contius pro *Magontiensi*, haberent *Moguntinensi*; qui & in margine notarunt *Canon.* 8. *Conc. Carthag. primi id habebatur.* Ex quo factum, ut Correctores Romani videntes eam Democharis & Contii notam esse veram, deleta inscriptione, quæ in omnibus Gratiani editionibus habebatur, hanc ex Concilio Carthaginensi primo substituerint; cum id potius in margine, ut Contius & Demochares fecerant, notatum fuisset. Hic quidem in nota subjecta veteris inscriptionis meminerunt, & unde ejus correctio desumpta sit Indicant; sed nec id ubique monendum censuerunt.

Exempla mutationis.

Porro exemplo sit. *Can.* 34. *dist.* 50. in omnibus antiquis editionibus hanc præfert inscriptionem: *Rabanus Archiepiscopus scribit ad Heribaldum*; Correctores Romani, nulla suæ additionis facta mentione, addiderunt in contextu Gratiani: *ex libr. pæn. cap.* 1. hoc est, ex libro pœnitentiali *c.* 1.

Quæ inscriptio non tantum falso attribuitur Gratiano: sed & falsa est; cum è contra vera esset ipsius Gratiani. Nam nullus Liber Rabani pœnitentialis unquam inscriptus legitur Heribaldo; sed extat Epistola ad *Heribaldum*, in qua præsens Canon extat; non capite primo, sed decimo; de quo consule Baluzium tum in notis ad hunc Canonem, tum in Præfatione ad citatam Epistolam Rabani.

Inscriptio Romana falsa: & vera Gratiani.

Similiter inscriptio Canonis 4. *dist.* 68. ex emendatione Romana habet: *Leo I. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ Epist.* 86. *alias* 88. quæ inscriptio non tantum adversatur omnibus Gratiani Editionibus, adeoque Gratiano imponit, sed & manifeste falsa est: cum ex contextu Epistolæ compertum sit, eam nequaquam Leoni I. adscribi posse, uti observat in suis ad hunc Canonem notis Stephanus Baluzius; & fuse ac solide probat Paschasius Quenellius in Diss. 11. Operibus S. Leonis annexa: ibidem tamen monens, eam posse videri esse Leonis III. adeoque veram esse potuisse Gratiani inscriptionem, quæ eam tribuit simpliciter *Leoni*, non exprimendo, num primo, num tertio.

Alterum exemplum.

Ex his aliisque similibus non paucis sat intelligitur, quam fundata sit nonnullorum querimonia, quod sublatis Gratiani inscriptionibus, aliæ substitutæ fuerint; & non potius si quæ mutatio facienda judicaretur, ea in margine aut alibi annotata fuisset; intacto manente ipsius Gratiani contextu.

Verum de eo major extat virorum eruditorum querimonia, quod ipsum textum Canonum, prout à Gratiano referebantur, vel additione aliquorum verborum, aut totum detractione sæpius mutaverint.

Exemplum sit *Can.* 3. *caus.* 8. *qu.* 1. ibi post verba, JUDICIO EPISCOPORUM, *in Codicibus Gratiani etiam manuscriptis*, uti Correctores monent, *sequebatur*: ET ELECTIONE CLERICORUM: *quæ sunt expuncta*, inquiunt, *quia neque in Originali, neque apud cæteros Collectores leguntur.*

Exemplum primum.

Van Espen, Pars V.

Sed nonne satius fuisset textum servare integrum, & in notis admonuisse, eam clausulam non extare in Originali neque apud cæteros Collectores? Quidni fortassis Gratianus exemplar aliquod viderit Concilii Antiocheni, in quo clausula continebatur?

Interdum autem mutarunt contextum, monendo tantum in genere aliquid mutatum; quid vero illud sit, subticentes.

Exemplum secundum.

Exempli gratia, in *Canone* 7. *caus.* 34. *qu.* 1. emendata & addita esse nonnulla ex Originali & ceteris Collectoribus notant; sed quid emendatum aut additum sit, non exprimunt.

Quinimo interdum aliqua addita sunt, nequidem in genere ullius emendationis facta mentione.

Plura istius exempla qui volet reperiet ex collatione Decreti emendati cum non emendato; unum hoc pro specimine accipe.

In Can. 4. *dist.* 22. post hæc verba: *De Constantinopolitana Ecclesia quod dicunt, quis eam dubitet Sedi Apostolicæ esse subjectam?* sequitur: *Quod & D. Piissimus Imperator, & frater noster Eusebius ejusdem civitatis Episcopus, assidue profitentur*: quæ clausula deest in omnibus antiquis Gratiani exemplaribus & editionibus, etiam apud Democharem & Contium; adeo ut evidens sit, eam à Correctoribus Romanis additam esse; nulla tamen additionis facta mentione, aut insinuatione.

Exemplum tertium.

Ex hac tum inscriptionum, tum textuum immutatione, fit, ut sæpius diximus, ut Gratiani Collectionem hodie non habeamus, sed Collectionem Romanorum eodem ordine dispositam qui à Gratiano servatus fuerat.

Consectanea ex hac immutatione.

Ulterius ex hac immutatione contingit, ut quæ in antiquis auctoribus ex Gratiano citantur, & pro auctoritate adseruntur, in ipso Decreto Gratiani non amplius reperiantur.

Denique quis ambigat, quin etiam & ipsa errata auctorum multum nonnunquam asserendæ & eruendæ veritati subserviant? præsertim auctoris, qui sæculis pluribus publice in scholis & judiciis, atque à Theologis & Canonistis, tanquam totius rei Canonicæ absolutum & perfectum armamentarium habitus fuit.

Hinc facile est concludere, quod licet fatendum sit, Romanam hanc Decreti Gratiani emendatam editionem in plurimis locis Conciliorum, Patrum aliorumque Auctorum, è quibus sua desumpsit Gratianus, textibus esse conformiorem, & à multis mendis & sordibus esse purgatam; tamen si ipsam Gratiani Collectionem, ut à Gratiano edita est, & apud veteres Theologos & Canonistas recepta & laudata fuit, consulere velimus, recurrendum esse ad editiones, quæ Romanam correctionem præcesserunt.

Veteres Gratiani editiones consulere interdum convenit.

§. VI.

Errata Gratiani post emendationem Romanam.

GRegorius XIII. in Bulla in commendationem Decreti Gratiani jam emendati edita injungit omnibus Christi fidelibus, „ ut quæ emendata & reposita sunt, omnia quam diligentissime retineantur, ita ut nihil addatur, mutetur, aut imminuatur. "

Hac tamen Pontificis declaratione nequaquam effectum est, quin etiam post Romanam emendationem plura errata & apocrypha in Gratiano superesse, quæ omnem Romanorum notam effugerunt, fateri debeamus.

Non est prohibitum inquirere in errata Gratiani.

Unde de Gratiano, etiam emendato, dixit Antonius Possevinus in Apparatu sacro *lib.* 1. " De Gratiano id sciendum est, cum sæpe errasse tribuentem iis auctoribus opera, quorum non sunt. " Addit aliquot exempla. Et ante ipsum Bellarminus in Scriptoribus Ecclesiasticis in Gratiano plurima refert erratorum notabilia exempla, quæ ipsi Correctores ne verbo quidem attigerunt; imo nonnulla ex iis pro veris ipsi agnoverunt.

Judicium Eruditorum de Decreto emendato.

Multa errata manserunt intacta.

Et quid plura? quis nescit hodie pro apocryphis habere veterum Pontificum, qui Siricium præcesserunt, Decretales Epistolas; aliaque plurima quæ Isidorus vulgo *Mercator* summa audacia & impudentia confinxit & supposuit, quibus tamen Gratiani Decretum plenum est; eaque omnem correctoriam censuram evasere, imo tanquam ad sinceros fontes sæpius ab ipsis Correctoribus Romanis ad illa Lector remittitur?

Imo tantum abest, ut viri illi Decretales illas pro apocryphis haberent, ut notas Antonii Contii, qui plerasque ut supposititias rejiciebat, omittenda censuerint; neque earum notarum in hoc articulo ullam rationem habuerint.

Alia errata non correcta.

Quid de Decretis, quæ sub nomine Concilii Eliberitani refert Gratianus; neque à Correctoribus Romanis in dubium vocantur, quæ vir eruditus Ferdinandus Mendoza *lib. 1. de confirm. Concil. Eliberitano cap. 6.* supposititios esse evidenter ostendit; imo plures illorum ex Canonibus diversarum Synodorum in unum conflatos fuisse.

Quis insuper ignorat, quot hoc sæculo prodierint variorum Patrum castigatæ editiones, in quibus tanquam supposititia probata & rejecta fuere quamplurima, quorum fragmenta sub nomine illorum Patrum Gratianus retulerat, & Correctores Romani pro indubitatis Patrum illorum operibus habuere?

Nequaquam igitur etiam post Romanam emendationem recipiendum ut sincerum, aut suo Originali conforme, quidquid à Gratiano refertur; imo nec omnia, quæ ipsi notarunt aut mutarunt, pro talibus habenda: cum certum sit, ut supra vidimus, etiam Correctores Romanos aliquibus attribuisse aliqua, quæ posteriorum diligentior inquisitio reperit iis tribui non posse; aliaque tanquam apocrypha rejecta, quæ Romani Correctores pro sinceris monumentis susceperant.

Inutilis non est correctio Contii.

Ex dictis quoque conficitur, nec post correctionem Romanam inutilem esse correctionem & notas Antonii Contii.

Constat enim, quædam ipsum annotasse tanquam apocrypha, quæ ut talia hodie etiam ab omnibus agnoscuntur, à Romanis tamen Correctoribus nequaquam notata; uti sunt, ut supra diximus, omnes illæ Decretales Epistolæ veterum Pontificum. Quædam deinde à Contio ex Originali in margine ad supplendum fragmentum Gratiani notantur, quæ Romani omiserunt.

Prima ratio.

Secunda.

Denique Romani Correctores Canones aut fragmenta à Gratiano relata interdum ex Originali suppleverunt, nulla facta distinctione supplementi & textus Gratiani; ut propterea nesciri interdum possit, quid Gratianus voluerit. At Contius dum ex fontibus, vel aliunde ad complendum aut elucidandum textum aliquid supplet, illud distincto à reliquo textu charactere notavit. Quod tamen in Contio reprehendit Antonius Augustinus in Præfatione ad antiquas Collectiones Decretalium: „Res enim, „ait, est plena periculi; cum facile in his Li„brarii labi soleant, & aliena verba vel lon„gius separata in nostrorum verborum nume„rum referre.

Ita metuebat vir ille, ne textus alicujus auctoris admixtione alienorum verborum immutaretur.

CAPUT III.

De Auctoritate Decreti Gratiani.

§. I.

Decretum Gratiani passim fuit receptum.

Decretum Gratiani omnibus præcedentibus Collectionibus prælatum.

Antonius Augustinus relatis cum laude variorum doctorum virorum Collectionibus, dicit: „Sed Gratianus eorum omnium luminibus obstrusit, multis “ quæstionibus & distinctionibus additis ex jure “ civili Romanorum, quod tunc reviviscere “ cœperat, multis capitibus. “

Quin eo brevi pervenit, ut vere de Gratiano diceret idem Aug. *lib. 1. dial. 1. de emendat. Grat.* quod licet verum esset, quod Gratianus nihil attulisset quod non apud anteriores Collectores reperitur, „feliciorem tamen ceteris Collectoribus fuisse negari non posse, quos “ diu in tenebris fuisse novimus, dum hic in “ omnium manibus versatur, multorum Inter- “ pretum illustratur lucubrationibus, refertur “ denique in judiciis omnibus, atque à Theo- “ logis non minus quam à Juris utriusque pe- “ ritis in pretio habetur. “ Hæc ille.

Ab omnibus passim receptum.

Et sane de Juristis res per se patet, cum eorum commentariis vix ex alio, quam ex Gratiani Decreto Canones exhibeant; eumque passim ut Juris & Canonum præcipuum fontem respiciant. Et quia in scholis alios sibi vix Canones prælegi audiunt, dum ad forensia properant, causis Ecclesiasticis instruendis aut decidendis ex hoc Decreto Canones haurire solent. Si Theologorum quoque commentarios, præsertim antiquiores, inspiciamus, auctoritates vix alias, quam ex Gratiano petitas reperiemus. Atque hinc & in his & in illis lapsus frequens; dum Gratiani supposititias merces à veris non distinguunt; à quo nec S. Thomas omnino est immunis.

Collectores Decretaliū illud consuluerunt.

Ulterius ea fuit Gratiani auctoritas, ut sequentes Decretalium Collectores ejus Collectionem ut Canonum Codicem, seu Decretorum corpus respicerent; atque ad eam vel remitterent, vel quod opportunum videbatur excerperent; parum soliciti, an ea quæ Gratianus referret, sincera essent an mutila, vel apocrypha.

Exemplis paucis hæc declarasse sufficiet.

Bernardus Papiensis auctor primæ Collectionis Decretalium *lib. 1. tit. 4. cap. 9.* ait, *Illud autem, quod de Archiepiscopi consecratione, ordinatione, &c.* UT IN TRACTATU ORDINANDORUM.

Collectores Decretaliū remittunt ad Decretū Gratiani.

„Ex quo apparet, ait Antonius Augusti- “ nus in notis ad primam Collectionem De- “ cretalium, *tit. 4. cap. 9.* Bernardum Papien- “ sem habuisse rationem Collectionis Gratiani, “ & noluisse repetare, quæ is conscripsisset. “ Namque tractatus ordinandorum appellari “ solet à Gratiano, à *distinctione 23. usque ad* “ *quæstionem primam sive causam* conscripta. “ Interpretes quoque veteres Alanus, Vincen- “ tius, Tancredus, Laurentius & ceteri, cum “ capita Collectionis istius referunt, semper “ *supra* addunt, perinde ac si post Gratiani “ volumen hoc adscriptum esset. Si quis hanc “ clausulam integram desideret, videat *cap. 1.* “ *dist. 66.* “

Quid vox supra, & vox extra in Decretalibus significent?

Et quidem in Decretalibus frequenter occurrit illa particula *supra*, qua indicatum voluere citationem esse in Collectione præcedenti, sive superiore, id est, Decreto Gratiani.

In citatione vero Decretalium addita fuit vox *extra*, qua denotabant, collecta illa esse *extra* Decretum Gratiani.

Hinc Bernardus Papiensis primus post Gratianum Decretalium Collector suam Collectionem ita inscripsit, *Breviarium extra*, hoc est *extrava-*

ganium: eo quod præcipua Collectorum post Gratianum intentio esset solum colligere quæ *extra* Decretum Gratiani quasi *vagabantur*.

Cur Decretales post Gratianum dictæ extravagantes?

Hanc Bernardi Papiensis mentem expressit Vincentius Hispanus vetus Decretalium Interpres, cujus hæc sunt verba apud Antonium Augustinum in notis ad primam Collectionem De„cretalium. Quia non omnia comprehendi po„terant in Decretorum corpore, ut *dist. 19. Si* „ *Romanorum*. Ideo Magister Bernardus Papiensis „ Præpositus hoc opus compilavit; cujus inten„tio est, diversa extravagantia Romanorum Pon„tificum, & auctoritates novi, & veteris Te„stamenti compilare sub titulis. Materia sunt „ ipsæ Constitutiones, seu Decretales, &c.

Ut vel inde sat intelligi queat, qua in æstimatione apud Decretalium Collectores fuerit Decretum Gratiani.

Neque multum erant soliciti, num cum suo relatum congrueret originali, modo Gratiani fide niteretur.

Indifferenter sine examine Gratiani assumebantur.

Exemplum sit. In *c. 1.* de capellis Monach. in prima Collectione ponitur Decretum sub nomine Synodi Claromontensis sub Urbano II. cum nusquam in Synodis sub Urbano II. tale Decretum reperiatur; uti ad *can. 2. caus. 16. qu. 7.* notant Correctores Romani; sed satis erat à Gratiano in citato Canone 2. ex illa Synodo referri.

Sic & Innocentius III. in *cap. 11. ;; de renunciatione*, utitur auctoritate Canonis 2. pseudo-Synodi Photianæ; eo quod sub nomine Concilii legitimi Constantinopolitani eum retulisset Gratianus *can. 47. caus. 7. qu. 1.* ut notavimus supra *p. 3. c. 3. §. 9.*

Similiter in *cap. 13. ;; de judiciis*, Constitutio tribuitur Theodosio Imperatori; quæ nulla specie eidem adscribi potest; eo quod Gratianus per errorem eam Theodosio tribuisset in *Canon. 35. caus. 11. qu. 1.* ex more nempe illius temporis, quo non ad fontes, sed ad Gratianum recurri solebat; quod infinitis propemodum exemplis ostendi posset.

§. II.

Qua ratione tanta Decreto conciliata auctoritas.

Multum alicui non immerito videri posset, quomodo opus privati Monachi, qualis fuit Gratianus, tantâ confusione compactum, tot erratorum congerie refertum ad eam auctoritatem & venerationem, de qua in §. præcedenti, pervenire potuerit; tantoque Doctorum tam Theologorum quam Jurisperitorum consensu & applausu suscipi & laudari meruerit.

Duo ad hoc concurrunt.

Duo potissimum ad hoc opus specialiter, præ aliis Canonum Collectionibus amplectendum, ejusque auctoritatem promovendam conduxisse videntur.

Primum, methodus tractandi, & materia quæ Decreto continetur.

Methodus quam in tractando observavit Gratianus.

Collectores enim ante Gratianum ipsorum Conciliorum, aut Pontificum Decreta, vel SS. Patrum aliorumque Auctorum sententias simpliciter referebant; at Gratianus cum plures Canones, aut Patrum sententias inter se in speciem discordare vidit, varias interpretandi & conciliandi rationes excogitavit & proposuit; unde & opus ejus nomen accepit *Concordia discordantium Canonum*.

Adhæc, varias quæstiones in utramque partem discutit; ac discussas tandem resolvit.

Porro cum sub idem tempus exoriri cœpisset disciplina tractandi, quam vulgo dicimus, *scholasticam*; quæ in argumentationibus, variisque quæstionibus in utramque partem discutiendis non parum occupatur; mire placuit Doctoribus illius temporis methodus Gratiani, utpote scholasticum tractandi modum multum redolens.

Accessit & ipsa Gratiani materia. Gratianus enim præ reliquis Canonum Collectoribus Jure civili Romanorum utitur, quod tum primum publice in Academia Bononiensi doceri & exponi cœperat: quo titulo Academiæ illius Doctoribus, præcipue Jurisconsultis Gratiani Collectio præ reliquis placuit.

Alterum, quod ad diffundendam longe lateque hujus operis famam juvit, erat Academiæ Bononiensis tunc temporis nomen.

Cum enim in ea pene sola, ea ætate Jus civile Romanorum in toto Occidente prælegeretur, ad ipsam undique Juris studiosi in magno numero confluebant: quia à Juris Ecclesiastici Professoribus nihil præter Decretum Gratiani prælegi audirent; atque in illud Glossas ac commentarios edi; illudque ut unicum Sacri Juris Codicem consuli, magnam indubie paulatim animis ipsorum illius existimationem instillavit.

Academiæ Bononiensis fama multũ Decreti auctoritatem promovit.

Cum studiosum curriculo absoluto ad proprios lares remeantes, hac circa Decretum existimatione imbuti, nihil præter Canones in eo contentos, atque Glossas & commentarios in eosdem deprædicarent, & secum comportarent, non difficulter intelligitur, summam hoc potuisse auctoritatem operi illi apud varias gentes longe lateque conciliare: maxime accedente temporum illorum conditione, quod sine ullo fere examine tanquam authenticum reciperetur, quidquid in Collectoribus occurrebat.

§. III.

An Decretum publica auctoritate polleat?

Ex persona Gratiani non habet.

Decretum Gratiani nullam publicam auctoritatem à suo posse mutuare auctore, apud omnes in confesso est.

Cum enim Gratianus Monachus nulla in Ecclesia publica auctoritate esset donatus, etiam suo operi eam dare non potuit.

Neque pariter Decreto Gratiani publicam auctoritatem conciliat ejus in Scholis publica prælectio. Si enim Trithemio credimus, ante tempora Gratiani Pannormia Ivonis utebantur Juristæ. Et quid notius, quam Theologis in Academiis pluribus prælectum fuisse opus Magistri sententiarum, quod tamen publica auctoritate pollere nemo unquam dixit?

An ab Eugenio III. probatum?

Quod vero nonnulli dicere voluerint Decretum Gratiani ab Eugenio III. sub quo vixit Gratianus, approbatum fuisse; „ Cum illud nul„lo (præter unum Trithemium) probent ido„neo teste, “ inquit Boetius Epo apud Duacenses, olim Canonum Antecessor Primarius *lib. 2.* de Jure sacro num. 134. „ merito rejicitur à „ nobis ut suspectissimum; cum neque diligen„tissimus in rebus talibus annotandis Antonius „ Archiepiscopus Florentinus, neque Platina „ Βιογράφος Pontificum accuratissimus, neque „ quisquam probatus Auctor alius, qui quidem „ nostras venerit in manus, id affirmet. Quin „ imo contra sentiunt Interpretes ad unum om„nes nostri tam Civilis Juris quam Pontificii, „ non ab ullo unquam Pontifice nominatim „ fuisse probatum Gratiani hoc Decretum, sed „ sola consuetudine receptum; neque plus au„ctoritatis adhuc habere, quam per se habent „ authoritates ipsæ sive Pontificum, sive Con„ciliorum, sive quorumlibet aliorum Scripto„rum, ex quorum fragmentis Decretum suum „ Gratianus post Isidorum & Burchardum & „ Ivonem & alios consarcinavit; in propriis „ autem Gratiani verbis nihil esse majoris au„ctoritatis, quam quantum ratio & æquitas „ per sese patiatur, cum non plus tribuatur „ (in solis quidem suis) Gratiano, quam In„terpreti cuiquam alteri. “

Judicium Antonii Augustini de auctoritate Decreti.

Hæc ille. Cui plene consonat vir in re Canonica versatissimus, quique summo studio Libros duos Dialogorum de Emendatione Gratiani summa eruditione confectos edidit, Antonius Augustinus in Præfatione ad Canones pœnitentiales: „ Est etiam, inquit, delectus habendus & „ ratio

„ ratio auctoritatis constituentium, in quo video multos Juris Pontificii studiosos vehementer decipi, qui Gratiani Collectionem parem vim cum Gregoriana habere putant; cum tamen Gregorius IX. Pontificia auctoritate usus omnibus in eo volumine Decretalium contentis, vim legis statuerit: Gratianus unius Magistri & Monachi personam gerens, ea quæ refert non majori pollere potuit efficere auctoritate, quam antea fuerunt. Itaque si qua sunt ab eodem relata ex Pontificiis Epistolis, aut ex Conciliis generalibus sumpta; ea suprema illa potestate, qua excellunt, apud omnes vim legis obtinent: At quæ ex Provincialibus Conciliis, aut ex Episcoporum, aut aliorum SS. virorum Libris, aut Epistolis accepta sunt, ea generalem non habent auctoritatem. Accidit autem sæpe, ut falsæ sint apud Gratianum inscriptiones singulorum Capitum ... Ita fit, ut ne illa quidem Capita vim legis obtineant, quæ dicuntur esse sumpta ex Romanorum Pontificum, aut ex generalium Conciliorum Decretis; sed necesse est adire fontes unde emanarunt, ut certa ab incertis distinguamus.

Judicium antiquum Theologorum Parisiensium.

Observanda quoque hanc in rem vetus ac doctissima Theologorum Parisiensium Dissertatio edita in confirmationem Censuræ Episcopi Parisiensis contra aliquem è Familia S. Dominici, qui sustinuerat, nihil reperiri apud S. Thomam quod non esset credendum; cujus Dissertationis hæc est summa, nec S. Thomæ, nec Magistri sententiarum, nec *Gratiani*; imo nec cujuslibet alterius Doctoris, adeo esse per omnia veram sententiam, quin & errare & labi quandoque possit: quod nonnullis ex S. Thomæ, Magistri sententiarum, & *Gratiani* desumptis errorum exemplis, ostendere conantur. Scripta fuit hæc Apologia anno 1378. & extat ad calcem Magistri sententiarum.

§. IV.

Nulla quoque publica auctoritate pollet post Correctionem Romanam.

DEcretum Gratiani ante Correctionem Romanam auctoritatem Juris non obtinuisse facile omnes concedent; atque de eo duntaxat tempore loqui supra citatos Auctores prætendunt nonnulli, qui post hanc Correctionem volunt illud auctoritate Gregorii XIII. ita esse probatum, ut Canones sive Capita Gratiani undecunque desumpta Juris auctoritatem acceperint, non secus atque Capitula in Decretalibus Gregorii IX. relata; idque per Breve dicti Pontificis Gregorii XIII. editioni Romanæ correctæ præfixum: in quo *jubet, ut quæ emendata, & reposita sunt, omnia quam diligentissime retineantur, ita ut nihil addatur, mutetur aut imminuatur.*

Auctoritate Greg. XII. Decretum prætenditur confirmatum, sed male.

Verum, hæc non ad auctoritatem aliquam publicam Decreto impertiendam spectant, sed ad cavendum ne quis Operi publico, auctoritate sive cura Romani Pontificis purgato & correcto, privata auctoritate quidquam addere aut detrahere audeat.

Quam suam mentem apertius in aliis suis literis eidem Operi præfixis, declaravit his verbis: „ Nos opportune providere volentes, ut hoc Jus Canonicum sic expurgatum ad omnes ubique Christi Fideles fartum tectum perveniat, ac ne cuiquam liceat eidem operi quidquam addere, vel immutare aut invertere, nullave interpretamenta adjungere; sed prout in hac nostra Urbe Roma nunc impressum fuit, semper & perpetuo integrum & incorruptum conservetur: Motu proprio, &c.

Verba Pontificis etiam privatas Gratiani opiniones respiciunt.

Quid manifestius quam id unice intendisse Pontificem, ne quidquam post Romanam correctionem Corpori Canonico à se emendato *adderetur aut detraheretur, vel immutaretur?*

Adhæc, cum jam relata Pontificis verba totum Gratiani Decretum respiciant, etiam consequenter referuntur non tantum ad ea, quæ ex Conciliis vel Epistolis Pontificum, aut SS. Patrum aliisque monumentis desumpsit Gratianus; quæ sub nomine *Canonum* citat, sed præterea ad ipsas privatas Gratiani opiniones, quas auctoritatem Juris habere; atque à Pontifice ita probatas esse, ut ab iis recedere non liceret, nemo hactenus asserere ausus fuit.

Liberum est a sententia Gratiani recedere, & sæpius recedit Glossa.

Exempli gratia, Gratianus in principio distinctionis 18. dicit: " Episcoporum igitur Concilia, ut ex præmissis apparet, sunt invalida ad definiendum, & constituendum, non autem ad corrigendum. Sunt enim necessaria Episcoporum Concilia ad exhortationem, & correctionem, quæ etsi non habent vim Constitutionis, habent tamen auctoritatem imponendi & indicendi quod alias statutum est, & generaliter seu specialiter observari præceptum.

Hanc Gratiani opinionem, quæ negat Episcoporum Conciliis auctoritatem constituendi, & etiamnum hodie Decreto emendato continetur, quisquamne dicet publica Ecclesiæ auctoritate probatam? Quam jampridem his verbis improbavit ipsius Gratiani Glossographus: " Illud non est verum, quia Episcopi bene condere possunt Canones Episcopales; Archiepiscopi Provinciales: quia quilibet populus & quælibet Ecclesia sibi potest statuere Jus aliquod.

Opinio Gratiani ab omnibus improbata.

Gratianus *distinctione* 1. de Pœnitentia in utramque partem disputat, an pro remissione peccatorum mortalium in Sacramento Pœnitentiæ requiratur oris confessio ipsi Sacerdoti facienda, an vero non sufficiat soli Deo confiteri; ac tandem allegatis multis Patrum sententiis post Canonem 89. finit his verbis: Quibus auctoritatibus, vel quibus rationum firmamentis utraque " sententia satisfactionis & confessionis innitatur, in medium breviter exposuimus. Cui autem harum potius adhærendum sit, lectoris judicio reservatur. Utraque enim fautores habet sapientes, & religiosos viros. "

Num hoc rursus Gratiani fluctuans in utramque partem judicium ab Ecclesia probatum asseremus? An non potius dicemus cum ipsis Romanis Correctoribus: " Certissimum est, & pro certissimo habendum, peccati mortalis necessariam esse confessionem Sacramentalem, eo modo ac tempore adhibitam, quo in Concilio Tridentino post alia Concilia est constitutum.

Plura alia Gratiani dicta, quæ jampridem improbavit Glossa, item S. Antoninus; & quæ tamen post emendationem Romanam supersunt, vide citata in notis subjectis dialogo 18. *lib.* 2. Antonii Augustini de emendatione Gratiani: & in summa S. Antonini *p.* 4. *tit.* 11. *cap.* 8.

Judicium Doctorum de auctoritate Decreti emendati.

His aliisque rationibus moti eruditiores passim tam Theologi, quam Canonistæ, idem plane judicium de relatis a Gratiano, Conciliorum & Pontificum Decretis, SS. Patrum aliorumque Auctorum sententiis proferunt post Romanam editionem emendatam, quale ante eam datum fuit: nimirum singula, quæ in eo comprehensa sunt, ad suos fontes, & origines revocanda esse; eo quod; ait Andreas Vallensis in proœmio paratitlorum Decretalium §. 8. num. 12. *ratione auctorum, e quibus Decreta desumuntur, major vel minor sit eorum auctoritas.*

Judicium Henrici Zoesii.

Vallensi succinit alter Academiæ nostræ Auctor Henricus Zoesius in præfatione ad Decretales *num.* 10. qui ibidem probans Decretum Gratiani a nullo Pontifice probatum, ait; " Neque item recte quis allegaverit, Decretum a Gregorio XIII. emendatum, retineri jussum, eique addi aut detrahi quid vetitum esse; nam hoc nihil ad confirmationem singulorum eo contentorum, & non alio fine id factum, quam ut fides sit penes auctorem; nec alia Canonum ibi contentorum est auctoritas, quam fontium unde emanarunt.

Sed ut nostrates Theologos, Canonistasque præteream, quid ipsi Romani; etiam recentiores sentiant, audiamus,

Fagna-

Judicium Fagnani.

Fagnanus ad *cap. 1. de constitut. num. 38.* probat opinionem Joannis Andreæ, quod *generaliter Decreta Conciliorum, Decretales & leges civiles à Gratiano ibidem inserta, non aliam habent auctoritatem, quam leges ipsæ, Decreta vel Decretales.*

Cardinalis de Luca.

Et latius Cardinalis de Luca in Annotat. ad Concilium Trid. discursu 28. *num.* 8. Decretum „ Gratiani non habet vim legis de per se, utpote continens privatam Collectionem plurium sententiarum SS. Patrum, sive aliquorum Decretorum Conciliorum generalium, vel Provincialium, nec non registrationem aliquarum legum civilium, quæ antiquitus ante inventionem vel communem receptionem, seu usum totius Corporis civilis juxta compilationem Justiniani, sparsim circumferebantur per manus aliquorum eruditorum, sive registrata habebantur in Codice confecto per Gothicos Reges, qui in aliquibus Hispaniæ partibus regnabant; atque catenus aliqui ex dictis Canonibus vim legis habent, quatenus de per se, eam auctoritatem circumferebant, ut sunt Decreta aliquot Conciliorum, sive illæ SS. Patrum traditiones, quas Ecclesia recepit.

His uno pene calculo subscribunt tam Theologi quam Canonistæ, negantes auctoritatem Juris volumini, quod & hodie post repurgationem factam, mendis erroribusque non paucis scatere sciunt.

Decretum Gratiani non ita probatum, ut Institutiones Justiniani.

Hoc quidem agnoscunt, opus aliquod à privatis viris eruditis collectum, & in ordinem redactum, Ecclesiæ, aut Principis auctoritate posse probari; eoque contenta vim legis obtinere; at id quod Decretum Gratiani contigisse negant; neque Gregorium XIII. aliumve aliquem Romanum Pontificem unquam edixisse de contentis in Decreto Gratiani, quod de *Institutionibus* Juris Civilis à privatis quibusdam compilatis dixit Justinianus in proœmio Institutionum §. 6. *Et legimus & recognovimus*, & plenissimum *nostrarum Constitutionum* robur eis *accommodavimus*; sed solum jussisse, ne Decreto emendato quidquam adderetur, aut detraheretur, vel immutaretur: quod & de alio quocunque opere vere dici & statui posset.

§. V.

Utilitas Decreti Gratiani.

Ex communi Decreti receptione auctoritas illi accedit.

TAmetsi communi, tam Theologorum, quàm Canonistarum consensu Decreto Gratiani, etiam post emendationem Romanam, Juris auctoritas negetur; quia tamen à pluribus jam sæculis publice, tanquam pars Corporis Canonici in scholis prælegitur, commentariis illustratur; atque ad controversiarum decisionem ex illo tanquam Canonum Codice Canones allegari, & citari à Canonistis consueverunt, non dubium quin vel ex illa receptione aliquid saltem auctoritatis Canonibus illis, sive fragmentis à Gratiano relatis accedat, præsertim cum per quatuor facile secula, Theologi atque Canonistæ ad hoc Decretum, tanquam Canonum Ecclesiasticorum Codicem communiter recurrerint.

Frequenter utilius est è Gratiano quam ex fonte Canones allegare.

Quapropter si Canon alicujus particularis Concilii, aut sententia S. Patris alteriusve probati Auctoris à Gratiano referatur; & quis illius Canonis aut sententiæ auctoritate uti velis, sæpius non inutile erit, eum è Decreto Gratiani citare; præcipue si cum Canonistis agatur.

Cum enim hi à puero Decreto Gratiani assueverint; illudque una cum reliquis partibus Juris Canonici in scholis prælegi & exponi audiverint, majorem eis ideam imprimere solent qui è Decreto Gratiani proferuntur Canones, quam è Synodis aliquibus, aut Patribus, aliisque Auctoribus, quos pene nunquam legunt; imo de quibus frequenter nec audiverunt; creduntque communiter quæ ex his referuntur, Theologos, non Canonistas spectare; nullaque auctoritate valere, ni in Decreto Gratiani sint canonizata.

Hac indubie de causa, qui Concilia & Patres ediderunt, in margine notare consueverunt loca Gratiani, in quibus Canones aut Patrum sententiæ referuntur.

Lectio Gratiani utilis ad assequendam notitiã disciplinæ Ecclesiasticæ.

Adhæc nemo ambigere potest, quin in Decreto Gratiani contineantur quamplurima, idque in omnibus pene disciplinæ Ecclesiasticæ articulis, tum Conciliorum & Pontificum Decreta, tum SS. Patrum sententiæ, quæ puriorem Ecclesiæ disciplinam repræsentant, atque abusus condemnant: adeo ut certum sit, ejus lectionem non modo non esse inutilem, sed plurimum commendandam; ut per eam vera Ecclesiæ disciplina hauriatur: modo cum ea instituatur discretione, ut non omnibus in eo relatis tanquam sinceris illorum Conciliorum, Pontificum, Patrum aliorumque Auctorum verbis, sub quorum nomine proferuntur, indifferenter fides habeatur; atque fragmenta nonnunquam cum integro suo contextu conferantur: quia, ut supra monui, non semel contingit, fragmentum à Gratiano à reliquo contextu rescissum, alium, aut obscuriorem sensum reddere, quam eum, quem totus contextus exprimit.

Non omnia rejicienda à Gratiano relata, quia hodie in fontibus non reperiuntur.

Hoc unum hic monendum censui, non mox ut apocryphum aut falsum esse rejiciendum à Gratiano relatum; eo quod hodie sub nomine Synodi aut Authoris, è quo Gratianus recitat, non reperiatur; cum certum sit, multa vera esse, quæ temporum vetustas nobis subtraxit, aut hactenus celavit.

Quidni enim quædam Gratianus suo tempore vidisse potuit, quæ vel temporum injuria perierunt, vel hactenus sub pulveribus Bibliothecarum delitescunt.

Utque id possibile esse ostendamus, exempla bina à Stephano Baluzio in notis ad Dialogos Antonii Augustini accipite.

Probatur per exempla.

Gratianus 7. q. 1. *in principio*, citavit Canonem ex Concilio apud *Arvernam* celebrato, uti etiam Burchardus & Ivo; cum vero eum Antonius Augustinus in vulgatis Concilii Arverniensis Canonibus non invenerit, sed inter Canones Concilii Aurelianensis V. sibi visus est juste in hoc loco reprehendisse prædictos Collectores, notando, illos falso attribuisse Concilio Arverniensi Canonem Concilii Aurelianensis. Non viderat nimirum vir eruditus (uti nec Correctores Romani, qui hic etiam Gratianum correxerunt) Synodum Arverniensem II. quam juxta exemplar, quod extat Tolosæ in Bibliotheca Fuxensi, edidit Jacobus Sirmundus, in qua hoc ipsum à Gratiano, Burchardo & Ivone relatum Decretum extat. Habetur tom. 5. Concil. ultimæ edit. *p.* 401.

Alterum exemplum occurrit in *can.* 4. *caus.* 1. *qu.* 3. cum hac inscriptione à Gratiano relatu: *Ex Concilio Urbani Papæ habito Arverniæ.* Hunc Canonem cum Jacobus Sirmundus non reperisset inter vulgatos Canones illius Synodi, sed legeret inter non editos Concilii, quod anno sequenti Urbanus II. habuit apud Nemausum, admonuit in Antirrhetico secundo adversus Aurelium *pag.* 97. falsam esse ejus Canonis inscriptionem apud Gratianum; eumque esse restituendum Concilio Nemausensi. At injuste Gratianum falsæ inscriptionis accusasse patuit; cum repertum fuit ex vetustis manuscriptis, hunc Canonem editum revera fuisse in Concilio Claromontano apud Arverniam sub Urbano II. & anno sequenti in Synodo Nemausensi renovatum. Vide notas Gabrielis Cossartii S. J. tom. 10. Concil. *pag.* 590.

PARS

PARS SEPTIMA.

De Veteribus Decretalium Collectionibus.

CAPUT PRIMUM.

De prima & secunda Decretalium Collectione.

§. I.

De prima Decretalium Collectione.

Quis hujus Collectionis Auctor?

Rimus post Gratiani collectionem Bernardus *Circa* Papiensis Præpositus, ac postmodum Episcopus Faventinus Collectionem fecit, quam ipse *Breviarium Extra* sive *Extravagantium appellat*; eo quod collectum sit ex iis, quæ *extra* Decretum Gratiani *vagabantur*; unde & supplementum quoddam est ipsius Gratiani.

Quid contineat.

Ea ratione omnes post Gratianum Decretalium Collectiones citari solebant per voculam *extra*; per quam & hodie Decretales Gregorii IX. allegantur, ut infra notabitur.

Præter antiqua à Gratiano omissa monumenta, Romanorum Pontificum Epistolas Decretales & Decreta, atque signanter Alexandri III. & Decreta Concilii Lateranensis III. & Turonensis III. quæ sub eodem Pontifice celebrata sunt, collegit; atque pene ordine Librorum & Titulorum materias distribuit, quo hodierna Gregoriana Decretalium Collectio composita est; sed sine numeris Capitum aut Titulorum, quos se addidisse monet Antonius Augustinus in notis ad *cap. de Constit.* in hac compilatione.

Quis Collectionis ordo?

§. II.

Secunda Decretalium Collectio.

Quis Collectionis auctor?

DUodecim circiter annis post factam Bernardi Papiensis Decretalium Collectionem, aliam compilationem aggressus est Joannes Gallensis sive Vallensis ex eorundem Pontificum Decretalibus in prima omissis; quibus quasdam Cœlestini III. Decretales adjunxit: antiquiora quoque nonnulla à Gratiano prætermissa intermiscens.

Ordo Collectionis.

Ordinem Librorum & Titulorum in distributione materiæ eundem, quem Bernardus Papiensis servavit: nisi quod illa multo prolixior sit, quàm hæc.

In quibus hæ duæ Collectiones conveniant.

Utraque hoc commune habet, quod varii cum primum editæ fuere, suas notas & Glossas addiderint; uti testatur Antonius Augustinus in Prooemio de quinque veteribus Collectionibus; eas se vidisse affirmans. Quod sane ostendit illas apud eruditos in pretio fuisse.

Utraque apud eruditos in æstimatione fuit, publicam tamen auctoritatem neutra obtinuit.

Constat tamen nunquam publica auctoritate probatas fuisse; sed ut privata Doctorum Opera habitas quemadmodum monet loco citato Antonius Augustinus, & vetus Interpres Tancredus, cujus fragmentum refert Franciscus Bosquetus in Notis ad Epistol. 71. registri 13. Innocentii III.

Unde in *c.* 40. *ḷḷ de Sent. excomm.* dicitur: *Verum ex verbis cujusdam Epistolæ, quam* SCHOLASTICI *ab Alexandro Papa emanasse proponunt*, &c. quo loco alluditur ad *cap.* 2. *de off. & potest. Prælati & jud. ord.* in prima compilatione, ut ex textu manifestum est. Quare & in margine dictum *cap.* 40. notatur.

Cum ergo tanquam Opus Scholasticorum à Pontifice citetur, non nisi Opus privatum habitum fuisse evincitur.

Utramque edidit Antonius Augustinus; ac priorem doctissimis Notis illustravit, ac præcipue variantes lectiones Capitulorum ex Originali, & aliorum Collectionibus exacte multoque labore annotavit.

De multiplici harum compilationum utilitate, ubi de tribus reliquis prius egerimus, uno contextu dicemus.

CAPUT II.

De tertia & quarta Decretalium Collectione.

§. I.

De tertia Decretalium Collectione.

Quis Collectionis Auctor?

MAgister Bernardus Compostellanus Archidiaconus, ait Tancredus apud Bosquetum loco supra citato, in Romana Curia moram faciens aliquantum, „ de registris Domini Papæ Innocentii III. unam " fecit Decretalium compilationem, quam Bo- " noniæ studentes Romanam compilationem ali- " quando vocaverunt. Verum quia in ipsa com- " pilatione quædam reperiebantur Decretales, " quas Romana Curia refutarat, sicuti hodie " quædam sunt, quas Curia ipsa non recepit, " idcirco felicis record. Dominus Innocentius " Papa III. suas Decretales usque ad annos tre- " decim per magistrum Petrum Beneventanum " Notarium suum in præsenti opere compilatas " Bononiæ studentibus destinavit. "

Innocentius III. eam probat.

Hanc Collectionem Innocentius III. misit ad Doctores & Scholares Bononienses cum hac epigraphe: INNOCENTIUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI, *universis Magistris, & Scholaribus Bononiæ commorantibus, salutem & Apostolicam benedictionem*. „Devotioni vestræ insinuatione præsentium innotescat, Decretales Epi- " stolas à dilecto filio Magistro P. Subdiacono " & Notario nostro compilatas fideliter, & sub " competentibus titulis collatas, in nostris us- " que ad 12. annum contineri registris, quas " ad cautelam vobis sub Bulla nostra duximus " transmittendas; ut eisdem absque quolibet du- " bitationis scrupulo uti possitis, cum opus fue- " rit, tam in judiciis, quam in scholis. "

Hæc compilatio, rejecta Bernardi Compostellani Collectione, *tertia* Decretalium compilatio vocatur.

Prima publica auctoritate facta.

Notat autem Antonius Augustinus hanc primam fuisse, quæ auctoritate publica facta fuit Juris Pontificii Collectio. Nam superiores omnes, " inquit, sive Decretorum sive Decretalium Col- " lectores privata auctoritate scripserunt: & rescri- " pta ab eis relata negari poterant, nisi ab Scrinia- " riis Romanæ Ecclesiæ comprobarentur. "

Unde desumpta?

Desumpta est compilatio ex solis Epistolarum registris Innocentii III. nihilque præter Epistolarum illarum fragmenta continet. Ordinem Librorum & Titulorum in dispositione materiæ præcedentium Collectionum secutus est etiam hujus Collectionis Auctor.

Eam cum duabus præcedentibus edidit Antonius Augustinus, asseritque in Præfatione, se eadem nomina in scholiis hujus Collectionis vidisse, quæ in aliis Collectionibus.

§. II.

De quarta Decretalium Collectione.

ELapso quinquennio ab edita tertia Collectione, quarta prodiit.

Huic Collectioni causam præbuit Concilium gene-

Quid huic Collectioni causam præbuit?

generale Lateranense IV. in quo idem Pontifex Innocentius III. Capita 71. addiderat. Sed & illo quinquennii spatio post tertiam collectionem aliquas ediderat Constitutiones, ita duplex editio extat, „ ait Antonius Augustinus in Proœmio „ de quinque antiquis Collectionibus, altera „ Canones ejus Concilii tantum continet, alia „ alias quoque Constitutiones.

Posteriorem duntaxat; „ quæ multa Innocen„ tii III. post tertiam Collectionem rescripta, „ omnesque Concilii generalis Lateranensis Con„ stitutiones ejusdem Pontificis auctoritate & „ præsentia confirmatas complectitur, “ edidit Antonius Augustinus, ut ipse in Proœmio hujus Collectionis refert: ibidem una monens, „ in hac permulta esse, quæ in superioribus „ Collectionibus duriora aut obscuriora vide„ bantur, mutata rectius, & maxima cum pru„ dentia atque æquitate moderata.

Hac Collectio priores eluvidat.

Addidit huic Collectioni scholia veteris Interpretis Joannis Teutonici, & quorundam aliorum.

Idem qui aliarum ordo.

Idem rursus hujus Collectionis atque præcedentium Librorum & Titulorum ordo.

CAPUT II.

De Quinta Decretalium Collectione, & hujus ac præcedentium utilitate.

§. I.

De Quinta Decretalium Collectione.

HONORIUS III. immediatus successor Innocentii III. in multis eum imitatus, Epistolas edidit Decretales decem libris comprehensas, juxta numerum decem annorum, quibus Ecclesiam rexit; quemadmodum Innocentius III. juxta sexdecim annos, quibus in Pontificatu sedit, in totidem libros Epistolas digesserat.

Hæc Collectio ex Epistolis Honorii III. confecta, auctoritate Honorii publicata.

Porro sicuti Innocentius ex suis Epistolis & Decretis duas Collectiones in quinque Libros & varios titulos distinctos confici jussit: easque suo nomine publicari fecit; ut in scholis ac judiciis illarum esset usus; ita & Honorius Collectionem è suis Epistolis servato simili Librorum ac Titulorum ordine confici jussit; ac per Magistrum Tancredum Bononiensem Archidiaconum solemniter publicari jussit; utque publicata ab omnibus recipi faceret, tam in judiciis, quàm in scholis: atque hæc est quæ vocatur, quinta Decretalium Collectio.

Hæc omnia manifesta sunt ex Epistola Tancredo inscripta, quæ his verbis concepta conficit Capitulum primum hujus Collectionis.

Bulla publicationis.

HONORIUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI, *Dilecto Filio Magistro Tancredo Archidiacono Bononiensi, salutem & Apostolicam benedictionem.* „ Novæ causarum emergentium quæstio„ nes novis exigunt decisionibus terminari, ut „ singulis morbis, competentibus remediis depu„ tatis, jus suum cuique salubriter tribuatur. „ Licet igitur à quibusdam Prædecessoribus no„ stris per ea quæ suis temporibus sunt decisa, „ forma futuris negotiis provide sit relicta: quia „ tamen prodiga rerum natura, secundum va„ rietates multiplicium casuum parit quotidie „ novas causas, nos quasdam Epistolas Decre„ tales super his, quæ nostris suborta tempori„ bus, per nos vel fratres nostros decidimus, „ vel etiam aliis de ipsorum consilio commissimus decidenda, compilari fecimus; & tibi “ sub Bulla nostra duximus destinandas: quocirca “ discretioni tuæ per Apostolica Scripta mandamus, “ quatenus eis solemniter publicatis absque “ ullo scrupulo dubitationis utaris, & ab aliis re“ cipi facias, tam in judiciis, quam in scholis. “

Hujus Collectionis quidam veterum meminere.

Hujus Collectionis jampridem Canonum Interpretes meminerant; ut Antonius Contius, variis locis, & Cujacius ad titulum Decretalium *de frigidis & maleficiatis* in fine. Item Antonius Augustinus, qui in proœmio de antiquis Decretalium Collectionibus hæc habet. „ Quin“ ta Collectio Honorii Tertii Constitutiones ha“ bet à Tancredo Bononiensi Archidiacono, “ sub ipsius Pontificis Maximi nomine collectas. “ Ejus Interpres fuit Jacobus Albanus Faventi“ nus Episcopus Henrici Ostiensis Præceptor. “

Quin igitur hujus Collectionis aliquam habuerit notitiam Antonius Augustinus ambigi nequit; sed an exemplar illius nactus sit, dubitari facit, quod publicatis quatuor prioribus Decretalium antiquis Collectionibus, hanc non adjunxerit: adjuncturus indubie, si ejus copiam habuisset: quandoquidem non minor ex hac, quam ex præcedentibus utilitas speranda esset, ut mox videbimus.

Quis eam primus ediderit?

Primus itaque, ex vetustis Codicibus manuscriptis Bibliothecæ Albiensis eam evulgavit anno 1645. Innocentius Cironius Juris utriusque Professor, & Ecclesiæ & Academiæ Tholosanæ Cancellarius, adjectis doctissimis scholiis, in quibus multa ad Decretalium notitiam assequendam, ex historiis & aliis antiquis monumentis erudite explicat.

§. II.

Multiplex hujus & præcedentium Collectionum Decretalium utilitas.

Prima utilitas.

IN primis hæ Collectiones continent plura Pontificum & Conciliorum utilia Decreta, quæ alibi non reperiuntur; atque hæc prima earum utilitas.

Secunda.

Adhæc, cum Collectiones illæ publice in scholis prælectæ atque Doctorum Commentariis illustratæ fuerint; imo & tres posteriores publica auctoritate confectæ & publicatæ; etiam Decreta in illis conservata & ad nos transmissa, hoc titulo majoris auctoritatis censenda sunt; atque hinc altera earum utilitas.

Tertia.

Sed omnium præcipua, eaque sane magna earum utilitas est; quod sine illarum subsidio sæpius vix, aut ne vix quidem haberi possit verus sensus Decretalium Gregorii IX. quibus hodie utimur.

Cum enim Raymundus Decretalium Gregorii IX. Collector, ex præcedentibus Collectionibus fragmenta duntaxat collegerit, intermediis nonnunquam omissis, aut in varias partes dissectis, frequenter contingit, à sensu ipsius Constitutionis aberrari, dum fragmentum duntaxat à reliqua parte abstractum habetur.

Quapropter antiquiores & eruditiores Juris Canonici Interpretes, „ haud contenti, “ inquit sæpius laudatus Franciscus Florens in Oratione *De recta Juris discendi ratione*, „ Collectio“ ne illa, quam interpretandam suscipiebant, ad “ alias etiam antiquiores animum adjecerunt; “ sine quibus novas intelligi non posse verissime “ judicabant. “ Quam verum sit illud Florentis, pluriumque eruditorum Canonistarum in hac re judicium, multis prolatis exemplis ostendam Parte sequenti, Capite primo, ubi de Decretalibus Gregorii IX. tractabitur.

PARS OCTAVA.

De Decretalibus Gregorii IX. & reliquis moderni Corporis Canonici partibus.

CAPUT PRIMUM,

De Decretalibus Gregorii IX.

§. I.

Auctor, occasio, ac scopus hujus Collectionis.

OST Decretum Gratiani, tum privatorum opera, tum Pontificum auctoritate Decretales Epistolæ Romanorum Pontificum, eorumque in Conciliis sive extra illa variis temporibus edita Decreta in unum collecta fuere.

Quinque veteres Collectiones jam supra retulimus; notatumque fuit, tametsi duæ priores nec publica auctoritate essent confectæ, aut probatæ, non minus tamen, quam tres posteriores in scholis fuisse prælectas, atque Doctorum commentariis illustratas.

Occasio Collectionis.

Cum vero ex hac multiplici Collectionum varietate, atque Doctorum commentariis, non exigua obscuritas & confusio; imo in nonnullis contrarietas occurreret, desiderari cœpit nova Collectio, ut colligitur ex auctore tripartiti opusculi: „ Valde bonum esset, inquit, quod „ fieret per viros sapientes, aliquod opus con„ tinens breviter totum Jus Canonicum, cui „ Papa præstaret auctoritatem, in quo determi„ narentur contrarietates opinionum, “ Habetur tom. 11. Concil. edit. Colon.

Scopus ejusdem.

Similis extat querela auctoris anonymi, in fine notitiæ utriusque Imperii, qua Imperatorem Theodosium post editiones Gregoriani & Hermogeniani Codd. ad expurganda contraria & confusa jura excitat: „ Restat unum de tua se„ renitate remedium ad civilium curarum medi„ cinam, ut confusas legum contrariasque sen„ tentias, improbitatis rejecto litigio, judicio „ augustæ dignationis illumines. “ Quod in Constitutionibus Imperatorum Theodosius præstare tentavit edito Codice Theodosiano.

Et postea Justinianus opera Triboniani celeberrimi Jurisconsulti; & in Decretalibus Pontificum Gregorius IX. opera Raymundi de Pennafort Capellani sui & Pœnitentiarii.

Testimonium Matthæi Parisiensis de hac Collectione.

Hæc sat aperte expressit Matthæus Parisiensis in Henrico III. ad annum 1223. „ His tempo„ ribus, inquit, Gregorius IX. videns tædiosam „ Decretalium *prolixitatem*, sub quodam com„ pendio eas eleganter *abbreviatas & collectas*, „ solemniter & authentice per totius mundi la„ titudinem legi præcepit & promulgari. Illas „ autem ab auctore *Gregorianas* appellamus.

Martini Poli.

Et Martinus Polus de Gregorio IX. loquens, ait: „ Hic Papa per Raymundum ordi„ nis Prædicat. Pœnitentiarium & Capellanum, „ ex pluribus voluminibus Decretalium compi„ lavit unum volumen, emendans ubique Do„ ctoribus illo uti.

Quæ omnia latius ipsemet Gregorius exponit in Epistola suæ Collectionis confirmatoria, quæ incipit „ *Rex Pacificus*, “ ut ex verbis sequenti paragrapho citandis patebit.

§. II.

E quibus conflata hæc Collectio?

FOntes, è quibus Collectionem suam conficiendam jusserit Gregorius; suumque in ea conficienda scopum expressit in Epistola hujus suæ Collectionis confirmatoria, his verbis: „ Sane diversas Constitutiones, & Decretales “ Epistolas prædecessorum nostrorum in diversa “ dispersas volumina, quarum aliquæ propter ni“ miam similitudinem, & quædam propter con“ trarietatem, nonnullæ etiam propter suam pro“ lixitatem, confusionem inducere videbantur: “ aliquæ vero vagabantur extra volumina su“ pradicta, quæ tanquam incertæ frequenter in “ judiciis vacillabant; ad communem & maxi“ me studentium utilitatem, per prædictum fi“ lium Fr. Raymundum Capellanum & Pœni“ tentiarium nostrum, illas in unum volumen, “ resecatis superfluis, providimus redigendas, “ adjicientes Constitutiones nostras, & Decreta“ les Epistolas, per quas nonnulla, quæ in prio“ ribus erant dubia, declarantur. “

Primus fons.

Primum itaque confecta est ex diversis Pontificum Epistolis Decretalibus & Constitutionibus, quæ in diversa volumina jam tum erant dispersæ. Quibus indicare voluit præcedentes Decretalium Collectiones, de quibus parte præcedenti actum est; è quibus magna ex parte hanc Collectionem conflatam esse manifestum est.

Cum autem in his Collectionibus non tantum Pontificum Constitutiones, & Decretales Epistolæ continerentur, sed insuper nonnulla è Scriptura Sacra, antiquis Conciliis & Sanctis Patribus; etiam in hac Gregoriana Decretalium compilatione plurima sub eorum nominibus reperiuntur.

Secundus.

Secundò, Collectioni huic subservierunt, ut dicitur in præfatione, Epistolæ Decretales & Constitutiones Pontificum prædecessorum Gregorii, quæ extra ipsas veteres Decretalium Collectiones adhuc vagabantur; quæ ob id tanquam incertæ in judiciis frequenter vacillabant.

Unde ait Glossa ad dictam Epistolam Gregorii, verbo *vagabantur*. „ Illæ non erant in “ antiqua compilatione, & sunt istæ infra de “ servis non ordinandis cap. *miramur*; & de “ bigamis cap. *a nobis*, & ita de aliis. “

Tertius.

Tertiò, additæ sunt huic Collectioni Decretales & Constitutiones variæ ipsius Gregorii: „ Et quidem, ut notat Cujacius ad *cap. ult.* “ „ *de re judicata*, hic ut in hac Collectio“ ne aliquid de suo insereret, è Jure civili ul“ tro non aditus à consultoribus utilis vel liti“ gatoribus pleraque sumpsit & inseruit, quo “ fit, ut in ejus Constitutionibus plerumque ne“ mo inscribatur, ad quem Constitutiones diri“ gantur. “

Quam vera sit hæc Cujacii reflexio, qui hanc Decretalium compilationem vel leviter inspexerit, facile advertet, cum fere sub singulis titulis quædam sub Gregorii IX. nomine simpliciter referantur, quæ nec Epistolam, nec alium locum, è quo desumpta sint, adscriptam habent, uti in aliorum Pontificum Decretis fieri solet.

Hinc ulterius contingit, ut aliorum Pontificum integras Epistolas, è quibus Raymundus aliique Collectores fragmenta desumpserunt, frequenter non sine magno commodo consulere possimus, nihil vero Gregorii præter ea, quæ Raymundus retulit, non raro obscura, habeamus, è quibus eorum elucidationem accipiamus; ni forte ipsas Leges

civi-

civiles, quibus Gregorius usus fuit; ut infra latius ostendetur.

§. III.

Quis Collectionis ordo.

Collector ordinem Codicis Justinianei secutus.

IN Decretalibus concinnandis secutus est eam methodum Raymundus, quam in antiquis Collectionibus servatam deprehendis.

Hi vero Justinianæi Codicis, cujus tunc auctoritas elevari cœpta, artem secuti sunt. Unde & hic Gregorianus Codex quoad materiæ dispositionem Codicem Justinianæum imitatur. Statim enim, uti Codex Justiniani, à titulo de Summa Trinitate initium sumit. Post hunc partes & species Juris Canonici scripti & non scripti, tribus titulis explicantur, *De Constitutionibus, De Rescriptis, & De Consuetudine.*

Quid primis titulis libri primi contineatur.

A quinto vero titulo usque ad titulum *De Pactis, De Constitutione, Qualitate Clericorum, Ordinationibus, Electionibus & Dignitatibus* tractatur, & pars illa prima, *De Personis* appellari potest.

Quid reliquis titulis.

A titulo de Pactis usque ad finem libri secundi, tractatur plenissime de Judicibus civilibus instituendis; instruendis & perficiendis: ex qua parte viri docti observant, praxim fere omnem fluxisse.

Quid libro secundo.

In tertio & quarto libro de rebus Ecclesiasticis agitur, tam spiritualibus, qualia sunt Sacramenta, quàm temporalibus, v. gr. de Bonis Ecclesiasticis, Contractibus, Testamentis. Item de Ministris, de Præbendis aliisque dignitatibus, Jure Patronatus & reliquis. Quia tamen Beneficia Ecclesiastica & bona non in personæ gratiam conferuntur, sed propter officium confertur beneficium, ut vulgo dicitur; Clerici enim divino cultui addicti, ministerio Religionis se debent impendere: breviter antequam de Præbendis tractetur, in quatuor primis titulis libri tertii traditur, quid desideretur in Clericis, ut recte munus suum peragant, & officii sui admoneantur.

Quid tertio & quarto.

Postremo, in quinto libro de Criminibus Ecclesiasticis agitur, de Accusatione, de Persecutione, Instructione, & Forma judiciorum criminalium; ultimo, de Pœnis & Censuris Ecclesiasticis.

Quid quinto.

Si quis hunc ordinem cum Codice Justinianæo consulerit, videbis, in hac Collectione ipsam Justiniani methodum fuisse servatam; si tres tamen posteriores Codicis Justiniani Libros, in quibus de Jure publico tractatur, neque in scholis exponi consueverunt, exceperis: de hoc enim Jure nihil in Decretalibus occurrit.

§. IV.

Multis titulis utiles veteres Decretalium Collectiones.

PRæcedentibus Decretalium Collectionibus in hac concinnanda Collectione usum fuisse Raymundum supra notavimus; ipseque Gregorius IX. in sua Epistola Collectioni præfixa testatur, se voluisse, ut per Raymundum Prædecessorum suorum Decretales & Constitutiones per diversa sparsas volumina, in unum volumen, *resecatis superfluis*, redigerentur.

Primus titulus.

Verum Raymundus Pontifici obsequi intendens, atque *superflua resecare* volens, nonnunquam superflua credidit, quæ utilia, & summe necessaria erant; ut minus ad assequendum ipsius Decretalis sensum.

Hinc ad illa verba Epistolæ Gregorianæ, *resecatis superfluis*, hæc extat nota Contii, etiam in editione Romana; *interdum & utilia, quod & de Triboniano dicitur, qui fuit Raymundo isto doctior.*

Secundus.

Adhæc Raymundus interdum unam Decretalem divisit; qua divisione sensus Decretalis vel alius, vel saltem obscurior redditur.

Tertius.

Ulterius, Raymundus nonnunquam unam Decretalem retulit, omissa præcedenti aut sequenti Decretali; cujus cum priore conjunctione Decretalis à Raymundo relata alium plane sensum eumque planum habet, quo caret cum separata à præcedenti & consequenti legitur.

Quartus.

Quin non semel Decretales volens suo quasi tempori accommodare, aliqua de proprio admiscuit, quæ alienum omnino sensum ipsi Canoni aut Decreto affingunt.

De his omnibus monitum Francisci Florentis.

Hinc vir eruditus Florens in oratione de recta Juris Canonici discendi ratione, „ diligentiorum Canonistarum exemplo Auditores suos commonuit, ut in Gregorii Collectione legenda antiquas Collectiones semper adhibeant; in quibus Constitutiones Pontificum integriores reperient, quas Raymundus à Pennafort Barcinonensis Gregorii IX. Tribonianus passim interpolavit, rescidit & immutavit; ac sæpe contra mentem Auctorum. “ Hæc ille.

Ut vero patescat, quam fundata ac necessaria sit viri clarissimi monitio, juvabit ea, quæ in genere hic dicta sunt, quibusdam exemplis ostendere, & evincere.

§. V.

Præcedentia exemplis demonstrantur.

Ob omissa à Raymundo verba sensus alteratus.

PRimo itaque paucis è pluribus desumptis exemplis ostendemus, ob rescissa aut omissa à Raymundo verba, alium vel obscurum ipsius Decretalis sensum reddi, ex ipsius integræ Decretalis lectione elucidandum.

Primum exemplum.

Exempli gratia in *Cap. 9. tit. de Consuet.* sub nomine Honorii III. refertur hoc responsum Parisiensi Capitulo: „ Cum consuetudinis ususque longævi non sit legis auctoritas, & plerunque discordiam pariant novitates, auctoritate vobis præsentium inhibemus, ne absque Episcopi vestri consensu immutetis Ecclesiæ vestræ Constitutiones & consuetudines approbatas, vel novas etiam inducatis. Si quas forte fecistis, irritas decernentes. “

Hoc responsum ita expressum, quid aliud insinuat, quam Capitulum non posse sine consensu Episcopi novas condere Constitutiones? Quod generaliter sic intellectum, falsum esse nemo dubitat. Hinc sensus hujus Capituli Canonistis obscurus & difficilis apparuit; quæ difficultas omnis evanuisset, si ipsam integram Decretalem consuluissent, quæ extat in quinta Collectione *cap. 1. eodem titulo*; in quo pro his verbis à Raymundo relatis: *Si quas forte* (constitutiones) *fecistis irritas decernentes*, legitur: *Irritas decernentes* (novas institutiones) *si quas forte fecistis in ipsius Episcopi prajudicium, postquam est regimen Parisiensis Ecclesiæ adeptus.*

Nonne hæc clausula à Raymundo omissa manifeste ostendit, Honorium III. irritas duntaxat declarasse novas Constitutiones à Capitulo factas sine consensu Episcopi, in *ipsius Episcopi præjudicium*? Quod responsum nulla elucidatione eget.

Secundum exemplum.

Alterum exemplum peti potest ex *capitulo 3. tit. de appellat.* quod à Raymundo quibusdam resecatis ita exprimitur: „ Ad nostram. *Et infra*: quia vero remedium appellationis non ideo est inventum, ut alicui à religionis & ordinis observantia exorbitanti debeat in sua nequitia patrocinium exhibere; Mandamus quatenus, si quando quilibet subditorum suorum ad remedium appellationis convolaverit, non ideo minus eum juxta tenorem mandati, quod in prædicta regula continetur, & institutionem ordinis, corrigas & castiges. “

Responsum ita expressum insinuat, quasi de Jure Canonico inhibitum esset appellare, quandocunque Superiores subditos suos inflictis pœnis corrigere volunt. At si integrum legatur ex prima Decretalium Collectione, apparebit, agi duntaxat de casu, quo Abbas juxta ipsum Regulæ præscriptum, aut Ordinis institutionem, subditos corrigere intendit.

Integra Decretalis ita habet: „ Ad nostram „ noveris audientiam pervenisse; quod si quando „ subditos tuos vis pro excessibus suis secundum „ regulam S. Benedicti, & institutionem „ tui ordinis, corrigere, & castigare, ipsi, ut „ malitiam liberius suam valeant exercere, ad „ remedium appellationis confugiunt. Quia vero „ remedium appellationis non ideo fuit inventum, „ ut alicui à religionis & ordinis observantia „ exorbitanti debeat in sua nequitia „ exhibere patrocinium; d. t. per A. s. p. m. ut, „ qua, si quando quilibet subditorum ne ipsum „ pro suis excessibus corrigas, & castiges, ad „ remedium appellationis convolaverit, non „ ideo minus eum juxta tenorem mandati, quod „ in prædicta regula continetur, & institutione „ corrigas & castiges. . . .

Omissio vocis vera in obscurum sensum reddit. Exemplum.

Quinimo interdum una vocula omissa vel immutata à Raymundo, obscurum, imo interdum non intelligibilem facit ipsius Decretalis sensum, qui in ipsa antiqua Decretali planus est, & perspicuus.

Exempli gratia in *Capitulo* 2. ※ *de judiciis* ita legitur: „ Decernimus ut laici Ecclesiastica „ tractare negotia non præsumant, sed Episcopi, „ Abbates, Archiepiscopi, & alii Ecclesiarum „ Prælati de negotiis Ecclesiasticis (maxime „ de illis, quæ spiritualia esse noscuntur) „ laicorum judicio non disponant.

Duo apud Raymundum obscura elucidantur ex antiqua Collectione.

Hic duo obscura admodum sunt. Primum, quomodo *Archiepiscopi*, Episcopis & Abbatibus postponantur; quæ obscuritas dispellitur è prima Collectione, in qua pro *Archiepiscopi* legitur, *Archidiaconi*, quod & Glossa advertit, cum notat in margine, ARCHIEPISCOPI, *alia est* ARCHIDIACONI, *& melius*.

Alterum obscurum est, quod dicatur, *ut Prælati de negotiis Ecclesiasticis*, MAXIME DE ILLIS QUÆ SPIRITUALIA *esse noscuntur, laicorum judicio non disponant*; quasi de aliquibus Ecclesiasticis negotiis ita disponere possent: quæ rursus obscuritas ex lectione integræ Decretalis tollitur, ubi loco vocis *maxime*, ponitur disjunctiva *vel*; ut sit sensus, *vel de illis, quæ spiritualia esse noscuntur*, *&c.* quæ sensum habent planum & minime obscurum.

Si *Capitulum* 6. ※ *de Probationibus* legas, ut à Raymundo relatum, via illud conciliabis cum *Cap.* 27. ※ *de Testibus*; at si primum legas, sicuti in antiqua Collectione refertum, obvia erit eorum conciliatio, idque propter hæc à Raymundo omissa verba; *Nec de* UNIUS *testimonio tantum curandum est*. Vide Cujacium ad dictum Capitulum 6.

Plurima similia reperiet, qui hanc nostram Collectionem cum antiquis conferre voluerit; fatebiturque verissimum esse, quod jampridem notavit magnus ille Canonista Antonius Augustinus in Præfatione ad antiquas Collectiones: *Multa sunt à Raymundo detracta, quæ nisi legantur, vix relictorum sententiam deprehendimus*.

Obscuritas ex omissione aliquarum Decretalium.

Ulterius, quia non omnes antiquas Decretales suæ Collectioni inserendas censuit Raymundus, sed aliquas, quas inutiles aut superfluas credebat, omisit; factum est, ut interdum integram Decretalem, ut in antiqua Collectione extabat, referat; sed cujus sensus redditur plane obscurus, aut alius, eo quod à reliquis, quæ præcedebant, vel sequebantur, Decretalibus, & à Raymundo omissæ sunt, sejuncta sit.

Exemplum.

Exemplum sit *cap.* 3. ※ *de Const.* quod desumptum est ex *cap.* 4. *eod. tit.* in prima compilatione, atque ita legitur in utraque Collectione: *Translato Sacerdotio, necesse est ut legislatio fiat.* „ Quia enim simul & ab eodem „ & sub eadem sponsione utraque data sunt; „ quod de uno dicitur, necesse est, ut de altero „ intelligatur. . . .

Hoc fragmentum ita simpliciter expressum; quemadmodum apud Raymundum extat, apparet obscurum; nec intelligitur qua parte legis translatio facta sit; at si conferatur cum *cap.* 3. & 5. in prima Collectione, quæ Raymundus omisit, sensus planus & vera species facti à pristino Collectore proposita habebitur; nimirum, præcepta Legis veteris, verbi gratia Sabbati & circumcisionis; de quibus in dicto *cap.* 3. & legalia, quorum meminit *cap.* 5. sublata esse per Legem Gratiæ: quia cum Sacerdotium & Lex antiqua, simul eodem tempore, & sub eadem promissione data sint, ut legitur in hoc nostro capitulo, sequitur ut translato Sacerdotio, & novo Sacerdote dato, id est, Christo, per consequens, simul etiam nova Lex daretur, & abrogaret antiquam; quoad ceremonialia scilicet & Legalia, de quibus in citatis capitulis. Ita Franciscus Florens.

Raymundus dividens Decretalem, reddit sensum obscurum.

Hinc iterum evincitur, quam merito eruditiores Canonum Interpretes ad antiquas Collectiones, pro eruendo vero sensu Decretalium Gregorii IX. recurrerint.

Adhæc; Raymundus unam interdum Decretalem in duas tresve partes divisam sub diversis titulis collocavit; quæ nisi integra legatur, intelligi nequit; neque vera species facti, quæ Pontifici proposita fuit, haberi.

Exemplum.

Ita c. 5. *de foro competenti* in tertia compilatione, in tres divisit; quarum una refertur in *c.* 10. ※ *de Constitutionibus*; altera in *capitulum* 3. ※ *ut lite pendente nihil innovetur*; & tertia pars in *c.* 4. ※ *ead. tit.* quæ separatim plane obscurum capitulorum, uti apud Raymundum extant, sensum efficiunt; neque intelligi queunt, ni integræ & simul junctæ, quemadmodum in antiqua Collectione extant, legantur; ut jampridem bene advertit & monuit Abbas ad dictum *Capitulum* 3. cujus hæc notanda sunt verba: „ Hæc Decretalis & sequens de eodem facto “ loquuntur, & aliqua ponuntur ibi, quæ præ- “ cesserunt tempore aliqua posita hic. Et de eo- “ dem facto loquitur Cap. *Ecclesia S. Mariæ* “ *de Constitut.* & male potest intelligi una sine “ aliis. Et ideo Glossa hic ponit casum & se- “ riem facti ad omnes tres Decretales. “

Addendo propria verba sensum invertit. Exemplum.

Quod Raymundus propria sua verba nonnunquam interseruerit; atque ita vel diversum, vel obscurum sensum reddiderit, ex multis compertum est.

Pro exemplo sit *Cap.* 2. ※ *de Elect. & Electi potestate*: quod refert ex prima Collectione sub nomine Concilii Sardicensis addita hac parenthesi, *nisi de hoc pœnituerit*; quæ nec in Canone Sardicensi, neque in antiqua Collectione legitur; ipsumque Canonis sensum non tantum invertit, sed plane ridiculum reddit. Quis enim pœnam esse dicat, ad communionem non recipi, si de suo commisso peccato non pœnituerit? Vide Notas ad Canonem 2. Sardicensem.

Aliud exemplum.

Rursus in *Capit.* 1. ※ *de Judiciis*, addidit hanc clausulam, *donec satisfactione præmissa fueris absolutus*; quæ neque in Canone Africano, è quo primitus desumpta est Decretalis; neque in antiqua Collectione habetur; ipsique Canoni alium plane sensum affingit.

In ipso quippe Canone, uti & in antiqua Collectione, legitur: *Nullus eidem Quodvult deo communicet, donec causa ejus, qualem potuerit, terminum sumat*: quibus verbis innuitur Jus, quo olim utebantur, ut bene advertit Cujacius ad hoc Capitulum: ne scilicet quis excommunicatus absolveretur ante discussum crimen, cujus Reus postulabatur; & ante discussam finitamque excommunicationis causam: At posterioribus seculis obtinuit, ut excommunicatus ob contumaciam statim absolvatur atque satisfecerit, puta præstita cautione judicio sisti; etiamsi causa nondum peracta sit: *& ob id*, ait Cujacius, *Raymundus verba antiqui Canonis immutavit*. Repete Notas ad Canonem 87. Codicis Africani.

Infinitum esset notare omnia, quæ Raymundus ex antiquis Decretalibus detraxit, aut immutavit, quæ vel ad elucidationem Decretalis, vel etiam ad astruendum alicujus disciplinæ notabile punctum conducunt; quæque Cujacius, Franciscus Florens aliique eruditiores Decretalium Commentatores;

ac

ac præ reliquis Antonius Augustinus in Notis ad primam Collectionem, exacte notarunt.

Interim hæc vice speciminum prolata sufficere poterunt, ut Canonum diligentiores studiosi ad consulendum veteres Decretales incitentur; ac persuadeantur, magno sibi in studio Canonum subsidio esse posse.

§. VI.

Sæpe conveniet etiam ad ipsarum Decretalium primos fontes recurrere; occurriturque objectionibus contra jam dicta formandis.

Veteres Decretalium Collectiones non semper integras Decretales retinuerunt; Correxit integras consuluere.

PRæcedenti paragrapho satis ostensum fuit, quam sundate meliores quique Canonistæ pro vero sensu Decretalium Gregorii IX. assequendo suadeant recursum ad pristinas Decretalium Collectiones.

Verum non raro contingit, ut & ipsi pristini Decretalium compilatores non satis sincere, aut integre ipsos fontes hauserint; adeo ut nec ex illis verus sensus hauriri queat: ideoque accuratiores & diligentiores Canonistæ non contenti ipsis antiquis Decretalium Collectionibus, harum quoque fontes investigant; atque in iis non raro ipsum genuinum Decretalis sensum acerpiunt.

Plurima hujusmodi exempla inveniet, qui Cujacium, Franciscum Florentem, Jannm à Costa aliosque meliores Canonistas revolvere voluerit, unum alterumve exemplum magis obvium hic vice speciminis proferam.

Primum exemplum.

Nemo hodie inter Juris studiosos ignorat, quanto fervore frequenter agitetur hæc quæstio: *Utrum legatum rei alienæ valeat de Jure Canonico*; idque unice propter decisionem *cap. 5. ꝟ de testamentis*; qua Leges sæculi, quæ hujusmodi legatum probant, reprobati videntur: „ Et quidem leges sæculi hoc habent, „ inquit Decretalis, ut hæres ad solvendum „ cogatur, si auctor ejus rem legaverit alie„ nam: sed quia lege Dei, non autem lege „ hujus sæculi vivimus, valde mihi videtur „ injustum, ut res tibi legatæ, quæ cujusdam „ Ecclesiæ esse perhibentur, à te teneantur, qui „ aliena restituere debuisti.

Difficultas circa Cap. 5. ꝟ de testam. solvitur.

Quantopere se torqueant Doctores, ut leges civiles, quas nihil in hac parte iniquitatis habere notissimum est, cum hac decisione concilient, utque probent Jus Canonicum à Jure Civili nequaquam in hac parte dissentire, sciunt omnes: idque sane non aliunde, quam quod ad fontem Decretalis non recurrant.

Hæc itaque Decretalis fragmentum est Epistolæ 4. lib. 7. S. Gregorii; quæ si integra legatur, satis patebit aliud noluisse S. Gregorium, quàm ut Episcopus, cujus Ecclesiæ legatum relictum erat sepulturæ gratia, non cum omni rigore illud ab hæredibus exigeret; quia licet sæculi leges, id est, Justinianææ id habeant, ut hæres legatum rei alienæ præstare teneatur, id est, rem illam à Domino emendo, aut si is eam vendere nolit, ejus æstimationem dando; tamen quia, ait Gregorius, *nos lege Dei, non hujus sæculi vivimus*; id est, non rigorem legis civilis, sed charitatis & æquitatis sequi debemus, æquum non est, tale legatum in hoc casu exigere, eo quod, uti in Epistola satis insinuatur, charitati patrum congruum videretur, legata sepulturæ gratia ab Ecclesia rigorose exigi, ubi adhuc non constabat, num liberi, quos testator reliquerat, satis unde sustentarentur essent habituri, si legata illa fuissent soluta.

Elucidatio Cap. 13. ꝟ de testamentis ex integra Decretali.

Obvium quoque est hodie admodum usitatam esse quæstionem, *num de Jure Canonico institutio heredis conferri possit in arbitrium tertii*; difficultatemque moveri ratione *Cap. 13. ꝟ de testam.* quod habet: *Cum tibi de benignitate, & infra. In secunda quæstione dicimus, quod qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit, non videtur decedere intestatus.*

Hæc sane Decretalis ita expressa primo intuitu decidere videtur, *institutionem heredis in alterius arbitrium posse conferri*; quandoquidem talis *non videatur decedere* INTESTATUS. Neque difficultas ex antiqua Collectione tolli potest, cum eisdem verbis ibidem referatur; at si cum ipsa integra Decretali conferatur, quæ extat apud Innoc. III. *Lib. 3. Epist.* 38, mox difficultas evanescet. Nam ex illa patebit, Innocentium tantum decidere, similem non decedere intestatum, ad eum effectum, de quo erat quæstio; nimirum ad hoc, ut cesset indultum Episcopo concessum disponendi de rebus Clericorum, qui intestati decedunt. Nam cum Clericus decedens, alterius arbitrio ultimam suam voluntatem committit, satis dicitur testari, ac declarare se nolle, ut ea potestas sit penes Episcopum, verum penes alium, cujus prudentiæ & arbitrio totum committit. Ecce ex integra Decretali difficultas soluta, quod & advertit Fachinæus *lib. 5. controv.* 6. 57.

Veteres Decretalium Collectores vera ab apocryphis non distinxerunt, & inde in has Collectione multa errata.

Veteres Collectores Decretalium hoc insuper habuere cum aliis Canonum Collectoribus mediæ ætatis commune, quod non ad fontes recurrerint; nec studiose inquisierint, an sincera, an apocrypha essent, quæ occurrebant; an re vera eorum Authorum, quorum nomina præferebant, an supposititia.

Hinc plurima apocrypha & suppositiția pro sinceris & veris monumentis in Decretalium Collectionibus, præsertim prima & secunda, occurrunt; quarum fidem secutus Raymundus in similes errores incidit: unde non pauca apud ipsum videre SS. Patribus, aut antiquia Conciliis vel Pontificibus adscripta, quæ illorum non esse, apud omnes expeditum est.

Primum genus errorum.

Capitula 3. & 4. ꝟ *de Constit.* inscribuntur S. Augustino, & *cap. 5. eod.* S. Hieronymo; quæ nec Augustini, nec Hieronymi sunt; sed ut notatur in Editione Romana, *hæc verba leguntur in Glossa ordinaria*. Et cap. 1. ꝟ *de Sponsa duor m.* citatur *Augustinus de Fide pactionis & consensus*, cum hujusmodi librum edidisse Augustinum nunquam auditum sit; unde & in margine notat Antonius Augustinus: *In B. Augustini verbis hæc nondum inveni.*

Secundum genus.

Similia multa Augustino, Hieronymo aliisque Ecclesiasticis Auctoribus supposita fragmenta occurrunt. Nonnulla etiam ex falsis veterum Pontificum decretalibus, ut v.g. in *cap. 1. ꝟ de Accusat.* & *cap. 1. ꝟ de Hæreticis*, & aliis. Similiter non pauca antiquis Synodis attribuuntur, quæ illarum non sunt, sic exempli gratia *cap. 3. ꝟ de Adulteriis* tribuitur etiam in prima Collectione Concilio Arelatensi: cui tribui non posse notat Antonius Augustinus de emend. Gratiani *lib. 1. dial. 6.* sunt autem verba desumpta ex Libro Hermetis, vulgo *Pastoris*; & sub ejus nomine extant tanquam *palea* apud Gratianum 34. q. 1. *can. 7. Et cap. 2. ꝟ de Clerico excommunicato*, dicitur desumptum ex Concilio Antiocheno; cujus tamen nihil in illo Concilio simile occurrit, nisi forte aliquid in Canone 4. qui tamen quam differat ab hac Decretali, ex sola inspectione illius Canonis *par. 2. cap. 1. §. 11*, relati patebit. Plura alia attento Lectori facile occurrent; maxime si quis consulat Notas Antonii Augustini ad primam Collectionem. Ex hac enim Collectione pleraque falso inscripta in hanc Decretalium Collectionem dimanarunt.

Tertium.

Duplex contra annotata objectio.

Sed opponet quis, quid opus ad fragmentorum fontea recurrere; aut quid necesse scrupulose indagare, num relata sint sincera, an apocrypha; utrum genuina Auctorum, quibus tribuuntur opera, an suppositiția? Sicut enim Justinianus licentiam tribuit sui novi Codicis confectoribus, ut anterioribus Constitutionibus, ea quæ opportuna & utilia viderentur, adderent vel demerent; atque iis ita immutatis plenam Legum vim impartitus est; nullis concedens *ex Libris veterum Juris interpretatorum aliter eas habentes recitare*. L. Un. Cod. de Justinianæo C. confirm. Ita quoque Gregorius voluit per S. Ray-

man-

mundum Prædecessorum suorum Decretales in diversis sparsas volumina in unum colligi, *resecatis superfluis*; atque Collectionem factam & sibi oblatam approbavit; „ volens ut hac „ tantum compilatione universi utantur in Ju„ diciis & Scholis, districtius prohibens, ne „ quis præsumat aliam facere, absque auctorita„ te Sedis Apostolicæ.

De auctoritate & approbatione hujus Collectionis agemus infra c. 3. postquam de reliquis Corporis Canonici partibus egerimus; interim data hac approbatione nequaquam inutilis est, quem doctiores quique Canonistæ tantopere commendarunt, recursus ad fontes, à quibus fragmenta hujus Collectionis desumpta sunt.

Occurritur priori. Ut enim demus illa fragmenta, ut in hoc Codice extant, auctoritatem Juris habere, non secus atque ea, quæ è veterum Jurisconsultorum libris, aut Imperatorum Constitutionibus in Corpore Juris Civilis relata sunt; negari tamen nequit, quin frequenter ambiguitas & obscuritas in his ipsis fragmentis occurrat; quæ ex toto contextu facile elucidari possit.

Neque enim suadetur recursus ad fontes, quasi sine illis nulla Juris auctoritas esset fragmentorum relatorum, sed solum, ut verus & genuinus sensus eorum haberi queat.

Et quis nescit, quantopere clariores Legum Interpretes desiderent & investigent veterum Romanorum Jurisconsultorum, Papiniani, Ulpiani aliorumque responsa & scripta, ut ex illis Legum clariorem sensum eruere queant?

Occurritur posteriori. Similiter nemo dubitat, quin Ecclesia, Pontifex aliusve publica instructus auctoritate, queat auctoritatem Juris impartiri iis, quæ aliquorum Auctorum, aut Conciliorum vel Pontificum creduntur, licet revera eorum non sint; nequaquam tamen propterea inutile, aut superfluum esse, inquirere, num quæ referuntur, recte & vere eorum nominibus inscribantur, haud difficulter intelliget, qui expenderit, multum sane interesse, num disciplina aliqua recenter duntaxat sit introducta, an vero à temporibus Patrum fuerit usitata? Item an in melioribus Ecclesiæ temporibus, in plenariis Conciliis probata, an vero durioribus & declinantibus jam Ecclesiæ sæculis sensim tolerata potius, quam positive probata? An disciplina, quæ in suppositiis fragmentis exhibetur contraria non sit disciplinæ, quæ ætate auctoris, aut Concilii, cui tribuitur, vigebat?

Quam hæc pro assequenda vera notitia disciplinæ Ecclesiasticæ; justumque de ejus auctoritate formandum judicium necessaria sint, abunde ostendi supra *p. 1. cap. 2.*

Post supplementa ex antiquis Decretalibus addita, adhuc convenit eas consulere. Sed dicet quis, quid opus consulere antiquas Collectiones, cum illa, quæ è pristinis Collectionibus detraxerat Raymundus, suppleverint partim Antonius Contius, partim Franciscus Pegna Hispanus: & ad Calcem Capitulorum in Editione Romana diverso charactere subjiciantur? Respondeo, in primis ex hac adjectione sive Capitulorum suppletione satis evincitur, non Contium tantum & Franciscum Pegnam, sed & Romanos, qui Editioni huic intenderunt, non dubitasse admodum conducere integram Decretalem, è qua suam traxerat Raymundus, habere.

Verum multa sunt partim addita, partim omissa à Raymundo, quorum nulla in parte adjecta sit mentio; imo nescio, an vel unum ex iis, quæ supra retuli, integre in Editione Romana suppleatur; ideoque nec post hunc virorum eruditorum laborem inanis erit ad veteres Collectiones recursus.

CAPUT II.

De reliquis Corporis Juris Canonici partibus.

§. I.

De Sexto Decretalium.

GREGORIUS IX. in Epistola suæ Collectionis confirmatoria prohibuerat, ne quis præsumeret aliam Collectionem facere absque auctoritate Sedis Apostolicæ speciali; quare pene cessatum fuit à Collectione Decretalium usque ad Bonifacium VIII. qui anno quarto sui Pontificatus, id est, sub finem sæculi XIII, novam Decretalium Collectionem fieri mandavit, & suo nomine publicavit.

Quis scopus, materia & methodus sit hujus Collectionis, ex verbis Epistolæ Collectionis confirmatoriæ habetur: „ Sane cum post volumen, inquit, Decretalium à felicis recordationis Gregorio Papa IX. Prædecessore nostro tam provide quàm utiliter compilatum, nonnullæ ab eo & ab aliis Romanis Pontificibus successive super diversis dicerentur articulis editæ Decretales: de quarum aliquibus, an Decretales existerent, earumque Auctoribus dubitabatur solicite in Judiciis & Scholis: nos ad apicem summi Pontificatus suprema dispositione vocati, super hoc cum instantia requisiti à multis, ambiguitatem & incertitudinem hujusmodi dispendium pluribus afferentem, omnino tollere, ac elucidare, quæ de Decretalibus ipsis teneri, quæve deberent imposterum refutari, gratia suffragante divina, pro utilitate publica desiderabiliter affectantes: per venerabiles Fratres nostros Guilielmum Archiepiscopum Ebruduoco. & Berengarium Episcopum Biterenen. ac dilectum Filium Richardum de Senis S. Rom. Ecclesiæ Vicecancellarium, Juris utriusque Doctorem, Decretales hujusmodi diligentius fecimus recenseri: & tandem pluribus ex ipsis (cum vel temporales, aut sibi ipsis, vel aliis Juribus contrariæ, seu omnino superfluæ viderentur) penitus resecatis, reliquas, quibusdam ex eis abbreviatis, & aliquibus in toto, vel in parte mutatis, multisque correctionibus, detractionibus, & additionibus (prout expedire vidimus) factis in ipsis, in unum Librum cum nonnullis nostris Constitutionibus (in quibus ad correctionem morum, subditorumque quietem, multa statuuntur salubria; fructusque uberes Deo propitio in Domo Domini allatura: & plurima in Judiciis, & extra frequentata dubia deciduntur) redigi mandavimus, & sub debitis titulis collocari. *Verba Præfationis.*

Hinc patescit, scopum Bonifacii fuisse Decretales Pontificum, quæ extra Collectionem Gregorii IX. vagabantur, & quarum fides in Judiciis vacillabat, & quæstiones frequentes excitabant, in unum volumen redigere; eaque redactione discernere, quæ recipiendæ & quæ repudiandæ essent.

Materia quoque à qua Collectionem fieri voluit non obscure innuitur: nimirum ex ipsius Gregorii IX. Decretalibus, quas ipse suæ Collectioni non incluserat; quæ ante editam Bonifacii compilationem dicebantur *Extravagantes Gregorii IX.* & interdum titulis Decretalium adjungebantur, & à Doctoribus una cum reliquis Capitulis Decretalium Gregorii IX. exponebantur; de quibus consule Cujacium ad *cap. ult. de Testibus*. *Scopus Bonifacii VIII.*

Præter Gregorii IX. insuper aliorum Pontificum, qui ipsum inter & Gregorium IX. intercessere, Decretales & Constitutiones colligi voluit; potissimum autem occurrunt Innocentii IV. Gregorii X. Alexandri IV. Nicolai IV. & ipsiusmet Bonifacii VIII. frequentissimæ; ac insuper duorum Conciliorum Lugdunensium, quorum unum sub *Materia Collectionis.*

Inno-

Innocentio IV. anno 1245. celebratum est; alterum sub Gregorio X. anno 1292.

Suspecta inscriptio Cap. 1. de Prob. in 6.

Cum vero Bonifacius VIII. expresse præfatus sit, se edere Constitutiones Pontificum post editionem Decretalium Gregorii IX. merito suspecta est Boetio Eponi lib. 2. de Jure Sacro *Num.* 184. moderna inscriptio *Cap. 1. de probat. in VI.* Clementi III. utpote qui diu Gregorium præcessit; creditque sinceriorem antiquam lectionem, quæ dictam Decretalem tribuit Clementi IV.

Multa mutabit Bonifacius.

Hoc merito notandum, quod in præcitatis verbis fatetur ipse Bonifacius, quasdam Decretales suorum Prædecessorum multis correctionibus, detractionibus & additionibus esse emendatas, vel mutatas; adeo ut sciri nequeat, an ipsas præcedentium Pontificum, an Bonifacii Constitutiones habeamus; maxime quia ipsæ Decretales alibi, quam hic relatæ non reperiuntur; ut consequenter ignoretur, quid detractum aut additum sit.

Cur dicatur hæc Collectio Sextus Decretalium?

Hanc Collectionem voluit esse quasi appendicem, sive supplementum Decretalium Gregorii IX. quæ cum quinque libris constarent, voluit suam Collectionem vocari *Sextum Decretalium*; atque hoc nomine hodie citatur; tametsi quinque libros æque ac Collectio Gregorii contineat; eademque methodo quoad materiæ divisionem in libros & titulos servata.

§. II.

De Clementinis.

POst *Sextum* Decretalium, sive Collectionem Bonifacii VIII. in Corpore Juris Canonici, sequitur Collectio, quæ vulgo *Clementinæ*, sive *Liber Clementinarum* dicitur.

Quis Auctor Clementinarum?

Hanc Clemens V. qui sub initium sæculi XIV. electus fuit Pontifex, & primus Avenione in Gallia Cathedram Petri collocavit, partim ex Canonibus Concilii Viennensis, cui ipse præsedit, partim ex propriis Constitutionibus confici curaverat; at morte præventus non publicavit; uti in Epistola huic Collectioni præfixa monet ejus immediatus Successor Joannes XXII. qui suo nomine eam publicavit.

Non omnes quæ adscribuntur Concilio Viennensi, sunt illius Concilii.

Sed priusquam de materia, aut methodo Collectionis dicamus, nonnulla præmittenda sunt ex Glossa sive Joanne Andrea ad illa verba præfationis, *De cetero:* „Circa hoc sciendum est, quod Constitutiones Concilii, licet non omnes fuerint in Concilio publicatæ, tamen postea de facto fuerunt publicatæ, & ipsarum habita copia, & jam habebatur, quod ligarent. Et quia patuit aliquas ex illis inepte, aliquas prolixe, aliquas defective compositas, aliquas etiam non expedire, noluit Clemens, quod compositio illa procederet; sed, ut fertur, sub excommunicationis pœna mandavit, quod illas habentes, infra certos dies restituerent Cameræ, vel incederent, vel dilacerarent etiam easdem. Demum per peritiores fecit illa recenseri, qui aliquas, & paucas in totum reservaverunt, aliquas in totum resecarunt, aliquas mutaverunt quoad verba, mente servata; in aliquibus menti & verbis detraxerunt, & addiderunt. Et has, licet non sub his verbis in Concilio publicatæ fuissent, voluit sub nomine Concilii reservari, & multas Constitutiones utiles addens, de quibus non fuerat in Concilio tractatum.

Falsa Clementinarum inscriptio.

Ex quibus patet; quod licet omnia Capitula legantur in hac Collectione cum hac inscriptione, *Clemens V. in Concilio Viennensi*, non tamen omnia, imo forte admodum pauca in Concilio Viennensi fuisse edita; saltem eo modo & illis verbis, quibus in Jure Canonico referuntur.

Ordo Collectionis.

Constat rursus hæc Collectio quinque libris, eisque in titulos divisis, servata methodo præcedentium Decretalium Collectionum.

§. III.

De Extravagantibus Joannis XXII. & Communibus.

Extravagantes Joannis XXII.

JOannes XXII. immediatus Clementis V. Successor non tantum Collectionem, quæ vulgo *Clementina* vocatur, à Clemente inchoatam perfecit & publicavit, sed etiam spatio 18. annorum, quibus Pontificatum gessit, varias Decretales evulgavit; è quibus viginti in unum collectæ fuere, quo auctore nescitur; vocanturque simpliciter, *Extravagantes Joannis XXII.* eo quod nullæ alterius Pontificis Decretales aut Constitutiones admisceantur.

Collectio hæc ob paucitatem Decretalium in Libros non dividitur; sed tamen ipsæ Decretales sive Extravagantes secundum ordinem præcedentium Collectionum disponuntur.

Extravagantes Communes.

Plures ejusdem Pontificis Decretales postmodum in unum volumen cum aliorum Pontificum nonnullis Decretalibus & Constitutionibus collectæ sunt; vocaturque hæc Collectio, *Extravagantes Communes.*

Quo tempore hæc prodierit.

Cum vero inter illos Collectionis Decretales etiam reperiantur sub nomine Xysti IV. qui in Pontificatu sedit ab anno 1471. usque ad annum 1484. necesse est, ut non nisi circa hoc tempus hæc Collectio prodierit. Eadem methodo librorum & titulorum disposita est qua præcedens; nisi quod libro quarto, quo in aliis de matrimonio agitur, careat.

Quo auctore prodierint? Et cur dictæ Extravagantes.

Quo auctore hæc atque præcedens facta sit, non constat. De eo inter omnes convenit, auctoritate publica neutram inchoatam, aut expresse probatam esse: ideoque multo tempore tanquam nullius aut exiguæ auctoritatis habitas fuisse; ideoque tanquam *extra* Corpus Canonicum *vagantes*, dictas esse *Extravagantes:* quod nomen ipsis adhæsit etiam postquam Corpori Canonico, nescitur quo Auctore, agglutinatæ fuerunt.

CAPUT III.

De Auctoritate Decretalium Gregorii IX. & subsequentium Collectionum; item de citationibus partium Juris Canonici.

§. I.

De Auctoritate Juris Canonici.

Publica Decretalium Sexti, & Clementinarum auctoritas.

QUIN auctoritate Romani Pontificis facta sit Collectio vulgo Decretalium Gregorii IX. atque ejus auctoritate publicata, ut ejus tam in Judiciis, quàm in Scholis usus esset, manifestum est ex ipsa Gregorii IX. Epistola Collectioni præfixa, atque Doctoribus & Scholaribus Bononiæ commorantibus inscripta.

Idem de Collectione Bonifacii VIII. & Clementinarum esse dicendum, ex Epistolis Bonifacii & Joannis XXII. istis Collectionibus respective præfixis, æque manifestum est: cum uterque expresse præcipiat, ut earum usus sit in Judiciis & Scholis.

Ubique gentium recepta auctoritas.

Neque hæc Pontificum declaratio sua frustrata est effectu; nam quemadmodum Jus Civile Romanum ubique pene gentium pro Jure communi habetur; ut nimirum Jure patrio consuetudinario deficiente causæ civiles, ac Reipublicæ negotia ex illo dirigantur; & si quod in lege patria aut consuetudine dubii occurrat, ex Jure Romano dilucidationem accipiat; ita quoque causæ Ecclesiasticæ ac exterior Ecclesiæ politia Jure Canonico tanquam Jure communi diriguntur, dirimuntur & deciduntur; & si quid difficultatis

in Ju-

„ ratio auctoritatis constituentium, in quo video multos Juris Pontificii studiosos vehementer decipi, qui Gratiani Collectionem parem vim cum Gregoriana habere putant; cum tamen Gregorius IX. Pontificia auctoritate usus omnibus in eo volumine Decretalium contentis, vim legis statuerit: Gratianus unius Magistri & Monachi personam gerens, ea quæ refert non majori pollere potuit efficere auctoritate, quam antea fuerunt. Itaque si qua sunt ab eodem relata ex Pontificiis Epistolis, aut ex Conciliis generalibus sumpta; ea suprema illa potestate, qua excellunt, apud omnes vim legis obtinent: At quæ ex Provincialibus Conciliis, aut ex Episcoporum, aut aliorum SS. virorum Libris, aut Epistolis accepta sunt, ea generalem non habent auctoritatem. Accidit autem sæpe, ut falsæ sint apud Gratianum inscriptiones singulorum Capitum ... Ita fit, ut ne illa quidem Capita vim legis obtineant, quæ dicuntur esse sumpta ex Romanorum Pontificum, aut ex generalium Conciliorum Decretis; sed necesse est adire fontes unde emanarunt, ut certa ab incertis distinguamus. «

Judicium antiquum Theologorum Parisiensium.

Observanda quoque hanc in rem vetus ac doctissima Theologorum Parisiensium Dissertatio edita in confirmationem Censuræ Episcopi Parisiensis contra aliquem è Familia S. Dominici, qui sustinuerat, nihil reperiri apud S. Thomam quod non esset credendum; cujus Dissertationis hæc est summa, nec S. Thomæ, nec Magistri sententiarum, nec *Gratiani*; imo nec cujuslibet alterius Doctoris, adeo esse per omnia veram sententiam, quin & errare & labi quandoque possit: quod nonnullis ex S. Thomæ, Magistri sententiarum, & *Gratiani* desumptis errorum exemplis, ostendere conantur. Scripta fuit hæc Apologia anno 1278. & extat ad calcem Magistri sententiarum.

§. IV.

Nulla quoque publica auctoritate pollet post Correctionem Romanam.

DEcretum Gratiani ante Correctionem Romanam auctoritatem Juris non obtinuisse facile omnes concedent; atque de eo duntaxat tempore loqui supra citatos Auctores prætendunt nonnulli, qui post hanc Correctionem volunt illud auctoritate Gregorii XIII. ita esse probatum, ut Canones sive Capita Gratiani undecunque desumpta Juris auctoritatem acceperint, non secus atque Capitula in Decretalibus Gregorii IX. relata; idque per Breve dicti Pontificis Gregorii XIII. editioni Romanæ correctæ præfixum: in quo *jubet, ut quæ emendata, & reposita sunt, omnia quam diligentissime retineantur, ita ut nihil addatur, mutetur aut imminuatur.*

Auctoritate Greg. XIII. Decretum prætenditur confirmatum, sed male.

Verum, hæc non ad auctoritatem aliquam publicam Decreto impertiendam spectant, sed ad cavendum ne quis Operi publico, auctoritate sive cura Romani Pontificis purgato & correcto, privata auctoritate quidquam addere aut detrahere audeat.

Quam suam mentem apertius in aliis suis literis eidem Operi præfixis, declaravit his verbis: „ Nos opportune providere volentes, ut hoc Jus Canonicum sic expurgatum ad omnes ubique Christi Fideles sartum tectum perveniat, ac ne cuiquam liceat eidem operi quidquam addere, vel immutare aut invertere, nullave interpretamenta adjungere; sed prout in hac nostra Urbe Roma nunc impressum fuit, semper & perpetuo integrum & incorruptum conservetur: Motu proprio, &c.

Verba Pontificis etiam privatas Gratiani opiniones respiciunt.

Quid manifestius quam id unice intendisse Pontificem, ne quidquam post Romanam correctionem Corpori Canonico à se emendato *adderetur* aut *detraheretur*, vel *immutaretur*?

Adhæc, cum jam relata Pontificis verba totum Gratiani Decretum respiciant, etiam consequenter referuntur non tantum ad ea, quæ ex Conciliis vel Epistolis Pontificum, aut SS. Patrum aliisque monumentis desumpsit Gratianus; quæ sub nomine *Canonum* citat, sed præterea ad ipsas privatas Gratiani opiniones, quas auctoritatem Juris habere; atque à Pontifice ita probatas esse, ut ab iis recedere non liceret, nemo hactenus asserere ausus fuit.

Liberum est a sententia Gratiani recedere, & sæpius recedit Glossa.

Exempli gratia, Gratianus in principio distinctionis 18. dicit: „ Episcoporum igitur Concilia, ut ex præmissis apparet, sunt invalida ad definiendum, & constituendum, non autem ad corrigendum. Sunt enim necessaria Episcoporum Concilia ad exhortationem, & correctionem, quæ etsi non habent vim Constitutionis, habent tamen auctoritatem imponendi & indicendi quod alias statutum est, & generaliter seu specialiter observari præceptum.

Hanc Gratiani opinionem, quæ negat Episcoporum Conciliis auctoritatem constituendi, & etiamnum hodie Decreto emendato continetur, quisquamne dicet publica Ecclesiæ auctoritate probatam? Quam jampridem his verbis improbavit ipsius Gratiani Glossographus: „ Illud non est verum, quia Episcopi bene condere possunt Canones Episcopales; Archiepiscopi Provinciales: quia quilibet populus & quælibet Ecclesia sibi potest statuere Jus aliquod.

Opinio Gratiani ab omnibus improbata.

Gratianus *distinctione* 1. de Pœnitentia in utranque partem disputat, an pro remissione peccatorum mortalium in Sacramento Pœnitentiæ requiratur oris confessio ipsi Sacerdoti facienda, an vero non sufficiat soli Deo confiteri; ac tandem allegatis multis Patrum sententiis post Canonem 89. finit his verbis: Quibus auctoritatibus, vel quibus rationum firmamentis utraque sententia satisfactionis & confessionis innitatur, in medium breviter exposuimus. Cui autem harum potius adhærendum sit, lectoris judicio reservatur. Utraque enim fautores habet sapientes, & religiosos viros.

Num hoc rursus Gratiani fluctuans in utranque partem judicium ab Ecclesia probatum asseremus? An non potius dicemus cum ipsis Romanis Correctoribus: „ Certissimum est, & pro certissimo habendum, peccati mortalis necessariam esse confessionem Sacramentalem, eo modo ac tempore adhibitam, quo in Concilio Tridentino post alia Concilia est constitutum.

Plura alia Gratiani dicta, quæ jampridem improbavit Glossa, item S. Antoninus; & quæ tamen post emendationem Romanam supersunt, vide citata in notis subjectis dialogo 18. *lib.* 2. Antonii Augustini de emendatione Gratiani: & in summa S. Antonini *p.* 4. *tit.* 11. *cap.* 8.

Judicium Doctorum de quibusdam Decreti emendati.

His aliisque rationibus moti eruditiores passim tam Theologi, quam Canonistæ, idem plane judicium de relatis a Gratiano, Conciliorum & Pontificum Decretis, SS. Patrum aliorumque Authorum sententiis proferunt post Romanam editionem emendatam, quale ante eam datum fuit: nimirum singula, quæ in eo comprehensa sunt, ad suos fontes, & origines revocanda esse; *eo quod*, ait Andreas Vallensis in proœmio paratitlorum Decretalium §. 8. num. 12. *ratione Auctorum, e quibus Decreta desumuntur, major vel minor sit eorum auctoritas.*

Judicium Henrici Zoesii.

Vallensi succinit alter Academiæ nostræ Auctor Henricus Zoesius in præfatione ad Decretales *num.* 10. qui ibidem probans Decretum Gratiani a nullo Pontifice probatum, ait: „ Neque item recte quis allegaverit, Decretum a Gregorio XIII. emendatum, retineri jussum, eique addi aut detrahi quid vetitum esse; nam hoc nihil ad confirmationem singulorum eo contentorum, & non alio fine id factum, quam ut fides sit penes auctorem; nec alia Canonum ibi contentorum est auctoritas, quam fontium unde emanarunt.

Sed & nostrates Theologos, Canonistasque prætereamus, quid ipsi Romani, etiam recentiores sentiant, audiamus.

Fagna-

Judicium Fagnani.

Fagnanus ad *cap. 1. de constitut. num. 38.* probat opinionem Joannis Andreæ, quod *generaliter Decreta Conciliorum, Decretales & leges civiles à Gratiano ibidem inserta, non aliam habent auctoritatem, quam leges ipsæ, Decreta vel Decretales.*

Cardinalis de Luca.

Et latius Cardinalis de Luca in Annotat. ad Concilium Trid. discursu 28. *num.* 8. Decretum „ Gratiani non habet vim legis de per se, utpote continens privatam Collectionem plurium sententiarum SS. Patrum, sive aliquorum Decretorum Conciliorum generalium, vel Provincialium, nec non registrationem aliquarum legum civilium, quæ antiquitus ante inventionem vel communem receptionem, seu usum totius Corporis civilis justa compilationem Justiniani, sparsim circumferebantur per manus aliquorum eruditorum, sive registrata habebantur in Codice confecto per Gothicos Reges, qui in aliquibus Hispaniæ partibus regnabant; atque eatenus aliqui ex dictis Canonibus vim legis habent, quatenus de per se, eam auctoritatem circumferebant, ut sunt Decreta aliquot Conciliorum, sive illæ SS. Patrum traditiones, quas Ecclesia recepit.

His uno pene calculo subscribunt tam Theologi quam Canonistæ, negantes auctoritatem Juris volumini, quod & hodie post repurgationem factam, mendis erroribusque non paucis scatere sciunt.

Decretum Gratiani ut ita probatũ, ut Institutiones Justiniani.

Hoc quidem agnoscunt, opus aliquod à privatis viris eruditis collectum, & in ordinem redactum, Ecclesiæ, aut Principis auctoritate posse probari; eoque contenta vim legis obtinere; at id quoad Decretum Gratiani contigisse negant; neque Gregorium XIII. aliumve aliquem Romanum Pontificem unquam edixisse de contentis in Decreto Gratiani, quod de *Institutionibus* Juris Civilis à privatis quibusdam compilatis dixit Justinianus in proœmio Institutionum §. 6. *Et legimus & recognovimus*, & PLENISSIMUM *nostrarum Constitutionum* ROBUR *eis accommodavimus*; sed solum jussisse, ne Decreto emendato quidquam adderetur, aut detraheretur, vel immutaretur: quod & de alio quocunque opere vere dici & statui posset.

§. V.

Utilitas Decreti Gratiani.

Ex communi Decreti receptione auctoritas illi accedit.

TAmetsi communi, tam Theologorum, quàm Canonistarum consensu Decreto Gratiani, etiam post emendationem Romanam, Juris auctoritas negetur; quis tamen à pluribus jam sæculis publice, tanquam pars Corporis Canonici in scholis prælegitur; commentariis illustratur; atque ad controversiarum decisionem ex illo tanquam Canonum Codice Canones allegari, & citari à Canonistis consueverunt, non dubium quin vel ex illa receptione aliquid saltem auctoritatis Canonibus illis, sive fragmentis à Gratiano relatis accedat, præsertim cum per quatuor facile secula, Theologi atque Canonistæ ad hoc Decretum, tanquam Canonum Ecclesiasticorum Codicem communiter recurrerint.

Frequenter utilius est è Gratiano quam ex fonte Canones allegare.

Quapropter si Canon alicujus particularis Concilii, aut sententia S. Patris alteriusve probati Auctoris à Gratiano referatur; & quis illius Canonis aut sententiæ auctoritate uti velit, sæpius non inutile erit, eum è Decreto Gratiani citare; præcipue si cum Canonistis agatur.

Cum enim hi à puero Decreto Gratiani assueverint; illudque una cum reliquis partibus Juris Canonici in scholis prælegi & exponi audiverint, majorem eis ideam imprimere solent qui è Decreto Gratiani proferuntur Canones, quam è Synodis aliquibus, aut Patribus, aliisque Auctoribus, quos pene nunquam legunt; imo de quibus frequenter nec audiverunt; creduntque communiter quæ ex his referuntur, Theologos, non Canonistas spectare; nullaque auctoritate valere, ni in Decreto Gratiani sint canonizata.

Hac indubie de causa, qui Concilia & Patres ediderunt, in margine notare consueverunt loca Gratiani, in quibus Canones aut Patrum sententiæ referuntur.

Lectio Gratiani utilis ad assequendam veritã disciplinæ Ecclesiasticæ.

Adhæc nemo ambigere potest, quin in Decreto Gratiani contineantur quamplurima, idque in omnibus pene disciplinæ Ecclesiasticæ articulis, tam Conciliorum & Pontificum Decreta, tum SS. Patrum sententiæ, quæ puriorem Ecclesiæ disciplinam repræsentant, atque abusus condemnant: adeo ut certum sit, ejus lectionem non modo non esse inutilem, sed plurimum commendandam, ut per eam vera Ecclesiæ disciplina hauriatur: modo cum ea instituatur discretione, ut non omnibus in eo relatis tanquam sinceris illorum Conciliorum, Pontificum, Patrum aliorumque Auctorum verbis, sub quorum nomine proferuntur, indifferenter fides habeatur; atque fragmenta nonnunquam cum integro suo contextu conferantur: quia, ut supra monui, non semel contingit, fragmentum à Gratiano à reliquo contextu rescissum, alium, aut obscuriorem sensum reddere, quam eum, quem totus contextus exprimit.

Non omnia rejicienda à Gratiano relata, quæ hodie in fontibus repertuntur.

Hoc unum hic monendum censui, non mox ut apocryphum aut falsum esse rejiciendum à Gratiano relatum; eo quod hodie sub nomine Synodi aut Authoris, è quo Gratianus recitat, non reperiatur; cum certum sit, multa vera esse, quæ temporum vetustas nobis subtraxit, aut hactenus celavit.

Quidni enim quædam Gratianus suo tempore vidisse potuit, quæ vel temporum injuria perierunt, vel hactenus sub pulveribus Bibliothecarum delitescunt.

Utque id possibile esse ostendamus, exempla bina à Stephano Baluzio in notis ad Dialogos Antonii Augustini accipite.

Probatur per exempla.

Gratianus 7. *q.* 1. *in principio*, citavit Canonem ex Concilio apud *Arvernam* celebrato, uti etiam Burchardus & Ivo; cum vero eum Antonius Augustinus in vulgatis Concilii Arverniensis Canonibus non invenerit, sed inter Canones Concilii Aurelianensis V. sibi visus est juste in hoc loco reprehendisse prædictos Collectores, notando, illos falso attribuisse Concilio Arverniensi Canonem Concilii Aurelianensis. Non viderat nimirum vir eruditus (uti nec Correctores Romani, qui hic etiam Gratianum correxerunt) Synodum Arverniensem II. quam juxta exemplar, quod extat Tolosæ in Bibliotheca Fuxensi, edidit Jacobus Sirmundus, in qua hoc ipsum à Gratiano, *Burchardo* & Ivone relatum Decretum extat. Habetur tom. 5. Concil. ultimæ edit. *p.* 401.

Alterum exemplum occurrit in *can.* 4. *caus.* 1. *qu.* 3. cum hac inscriptione à Gratiano relato: *Ex Concilio Urbani Papæ habito Arvernia.* Hunc Canonem cum Jacobus Sirmundus non reperisset inter vulgatos Canones illius Synodi, sed legeret inter non editos Concilii, quod anno sequenti Urbanus II. habuit apud Nemausum, admonuit in Antirrhetico secundo adversus Aurelium *pag.* 97. falsam esse ejus Canonis inscriptionem apud Gratianum; eumque esse restituendum Concilio Nemausensi. At injuste Gratianum falsæ inscriptionis accusasse patuit; cum repertum fuit ex vetustis manuscriptis, hunc Canonem editum revera fuisse in Concilio Claromontano apud Arverniam sub Urbano II. & anno sequenti in Synodo Nemausensi renovatum. Vide notas Gabrielis Cossartii S. J. tom. 10. Concil. *pag.* 590.

PARS SEPTIMA.

De Veteribus Decretalium Collectionibus.

CAPUT PRIMUM.

De prima & secunda Decretalium Collectione.

§. I.

De prima Decretalium Collectione.

Quis hujus Collectionis Auctor?

RIMUS post Gratiani collectionem Bernardus *Circa* Papiensis Præpositus, ac postmodum Episcopus Faventinus Collectionem fecit, quam ipse *Breviarium Extra* sive *Extravagantium appellat;* eo quod collectum sit ex iis, quæ *extra* Decretum Gratiani *vagabantur;* unde & supplementum quoddam est ipsius Gratiani.

Quid contineat. Ea ratione omnes post Gratianum Decretalium Collectiones citari solebant per voculam *extra;* per quam & hodie Decretales Gregorii IX. allegantur, ut infra notabitur.

Præter antiqua à Gratiano omissa monumenta, Romanorum Pontificum Epistolas Decretales & Decreta, atque signanter Alexandri III. & Decreta Concilii Lateranensis III. & Turonensis III. quæ sub eodem Pontifice celebrata sunt, collegit; atque pene ordine Librorum & Titulorum materias distribuit, quo hodierna

Quis Collectionis ordo? Gregoriana Decretalium Collectio composita est; sed sine numeris Capitum aut Titulorum, quos se addidisse monet Antonius Augustinus in notis ad *cap. de Constit.* in hac compilatione.

§. II.

Secunda Decretalium Collectio.

Quis Collectionis auctor? DUodecim circiter annis post factam Bernardi Papiensis Decretalium Collectionem, aliam compilationem aggressus est Joannes Gallensis sive Vallensis ex eorundem Pontificum Decretalibus in prima omissis; quibus quasdam Cœlestini III. Decretales adjunxit: antiquiora quoque nonnulla à Gratiano prætermissa intermiscens.

Ordo Collectionis. Ordinem Librorum & Titulorum in distributione materiæ eundem, quem Bernardus Papiensis servavit: nisi quod illa multo prolixior sit, quàm hæc.

In quibus hæ duæ Collectiones conveniant. Utraque hoc commune habet, quod varii cum primum editæ fuere, suas notas & Glossas addiderint; ut testatur Antonius Augustinus in Prooemio de quinque veteribus Collectionibus; eas se vidisse affirmans. Quod sane ostendit illas apud eruditos in pretio fuisse.

Utraque apud eruditos in æstimatione fuit, publicam tamen auctoritatem nunquam obtinuit. Constat tamen nunquam publica auctoritate probatas fuisse; sed ut privata Doctorum Opera habitas; quemadmodum monet loco citato Antonius Augustinus, & vetus Interpres Tancredus, cujus fragmentum refert Franciscus Bosquetus in Notis ad Epistol. 71. registri 13. Innocentii III.

Unde in *c.* 40. ꝫ *de Sent. excomm.* dicitur: *Verum ex verbis cujusdam Epistolæ, quam* SCHOLASTICI *ab Alexandro Papa emanasse proponunt,* &c. quo loco alluditur ad *cap.* 2. *de off. & potest. Prælati & jud. ord.* in prima compilatione, ut ex textu manifestum est. Quare & in margine dictum *cap.* 40. notatur.

Cum ergo tanquam Opus Scholasticorum à Pontifice citetur, non nisi Opus privatum habitum fuisse evincitur.

Utramque edidit Antonius Augustinus; ac priorem doctissimis Notis illustravit, ac præcipue variantes lectiones Capitulorum ex Originali, & aliorum Collectionibus exacte multoque labore annotavit.

De multiplici harum compilationum utilitate, ubi de tribus reliquis prius egerimus, uno contextu dicemus.

CAPUT II.

De tertia & quarta Decretalium Collectione.

§. I.

De tertia Decretalium Collectione.

Quis Collectionis Auctor? MAGISTER Bernardus Compostellanus Archidiaconus, ait Tancredus apud Bosquetum loco supra citato, in Romana Curia moram faciens aliquantum, „ de registris Domini Papæ Innocentii III. unam " fecit Decretalium compilationem, quam Bo- " noniæ studentes Romanam compilationem ali- " quando vocaverunt. Verum quia in ipsa com- " pilatione quædam reperiebantur Decretales, " quas Romana Curia refutarat, sicuti hodie " quædam sunt, quas Curia ipsa non recepit, " idcirco felicis record. Dominus Innocentius " Papa III. suas Decretales usque ad annos tre- " decim per magistrum Petrum Beneventanum " Notarium suum in præsenti opere compilatas " Bononiæ studentibus destinavit. "

Innocentius III. eam probat. Hanc Collectionem Innocentius III. misit ad Doctores & Scholares Bononienses cum hac epigraphe: INNOCENTIUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI, *universis Magistris, & Scholaribus Bononiæ commorantibus, salutem & Apostolicam benedictionem.* „ Devotioni vestræ insinuatione præsentium innotescat, Decretales Epi- " stolas à dilecto filio Magistro P. Subdiacono " & Notario nostro compilatas fideliter, & sub " competentibus titulis collatas, in nostris us- " que ad 12. annum contineri registris, quas " ad cautelam vobis sub Bulla nostra duximus " transmittendas; ut eisdem absque quolibet du- " bitationis scrupulo uti possitis, cum opus fue- " rit, tam in judiciis, quam in scholis. "

Hæc compilatio, rejecta Bernardi Compostellani Collectione, *tertia* Decretalium compilatio vocatur.

Prima publica auctoritate facta. Notat autem Antonius Augustinus hanc primam fuisse, quæ auctoritate publica facta fuit Juris Pontificii Collectio. Nam superiores omnes, " inquit, sive Decretorum sive Decretalium Col- " lectores privata auctoritate scripserunt: & rescri- " pta ab eis relata negari poterant, nisi ab Scrinia- " riis Romanæ Ecclesiæ comprobarentur. "

Unde desumpta? Desumpta est compilatio ex solis Epistolarum registris Innocentii III. nihilque præter Epistolarum illarum fragmenta continet. Ordinem Librorum & Titulorum in dispositione materiæ præcedentium Collectionum secutus est etiam hujus Collectionis Auctor.

Eam cum duabus præcedentibus edidit Antonius Augustinus, asseritque in Præfatione, se eadem nomina in scholiis hujus Collectionis vidisse, quæ in aliis Collectionibus.

§. II.

De quarta Decretalium Collectione.

ELapso quinquennio ab edita tertia Collectione, quarta prodiit.

Huic Collectioni causam præbuit Concilium gene-

Quid huic Collectioni causam praebuit?

generali Lateranensi IV. in quo idem Pontifex Innocentius III. Capita 71. ediderat. Sed & illo quinquennii spatio post tertiam collectionem aliquas ediderat Constitutiones, ita duplex editio extat, „ ait Antonius Augustinus in Proœmio „ de quinque antiquis Collectionibus, altera „ Canones ejus Concilii tantum continet, alia „ alias quoque Constitutiones.

Posteriorem duntaxat; „ quæ multa Innocentii III. post tertiam Collectionem rescripta, „ omnesque Concilii generalis Lateranensis Constitutiones ejusdem Pontificis auctoritate & „ præsentia confirmatas complectitur, “ edidit Antonius Augustinus, ut ipse in Proœmio hujus Collectionis refert; ibidem una monens, „ in hac permulta esse, quæ in superioribus „ Collectionibus duriora aut obscuriora videbantur, mutata rectius, & maxima cum prudentia atque æquitate moderata.

Hac Collectio priores eluaidat.

Addidit huic Collectioni scholia veteris Interpretis Joannis Teutonici, & quorundam aliorum.

Idem qui aliorum ordo.

Idem rursus hujus Collectionis atque præcedentium Librorum & Titulorum ordo.

CAPUT II.

De Quinta Decretalium Collectione, & hujus ac præcedentium utilitate.

§. I.

De Quinta Decretalium Collectione.

HONORIUS III. immediatus successor Innocentii III. in multis eum imitatus, Epistolas edidit Decretales decem libris comprehensas, juxta numerum decem annorum, quibus Ecclesiam rexit; quemadmodum Innocentius III. juxta sexdecim annos, quibus in Pontificatu sedit, in totidem libros Epistolas digesserat.

Hac Collectio ex Epistolis Honorii III. confecta, auctoritate Honorii publicata.

Porro sicuti Innocentius ex suis Epistolis & Decretis duas Collectiones in quinque Libros & varios titulos distinctos confici jussit: easque suo nomine publicari fecit; ut in scholis ac judiciis illarum esset usus; ita & Honorius Collectionem è suis Epistolis servato simili Librorum ac Titulorum ordine confici jussit; ac per Magistrum Tancredum Bononiensem Archidiaconum solemniter publicari jussit; utque publicata ab omnibus recipi faceret, tam in judiciis, quàm in scholis: atque hæc est quæ vocatur, quinta Decretalium Collectio.

Hæc omnia manifesta sunt ex Epistola Tancredo inscripta, quæ his verbis concepta conficit Capitulum primum hujus Collectionis.

Bulla publicationis.

HONORIUS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI, *Dilecto Filio Magistro Tancredo Archidiacono Bononiensi, salutem & Apostolicam benedictionem.* „ Novæ causarum emergentium quæstiones novis exigunt decisionibus terminari, ut „ singulis morbis, competentibus remediis deputatis, jus suum cuique salubriter tribuatur. „ Licet igitur à quibusdam Prædecessoribus nostris per ea quæ suis temporibus sunt decisa, „ forma futuris negotiis provide sit relicta: quia „ tamen prodiga rerum natura, secundum varietates multiplicium casuum parit quotidie „ novas causas, nos quasdam Epistolas Decretales super his, quæ nostris suborta temporibus, per nos vel fratres nostros decidimus, „ vel etiam aliis de ipsorum consilio commisimus decidenda, compilari fecimus; & sibi sub Bulla nostra duximus destinandas: quocirca discretioni tuæ per Apostolica Scripta mandamus, quatenus eis solemniter publicatis absque ullo scrupulo dubitationis utaris, & ab aliis recipi facias, tam in judiciis, quam in scholis. “

Hujus Collectionis quidam veterum meminere.

Hujus Collectionis jampridem Canonum Interpretes meminerunt; ut Antonius Contius, variis locis, & Cujacius ad titulum Decretalium de *frigidis & maleficiatis* in fine. Item Antonius Augustinus, qui in proœmio de antiquis Decretalium Collectionibus hæc habet. „ Quinta Collectio Honorii Tertii Constitutiones habet à Tancredo Bononiensi Archidiacono, sub ipsius Pontificis Maximi nomine collectas. Ejus Interpres fuit Jacobus Albanus Faventinus Episcopus Henrici Ostiensis Præceptor. “

Quin igitur hujus Collectionis aliquam habuerit notitiam Antonius Augustinus ambigi nequit; sed an exemplar illius nactus sit, dubitari facit, quod publicatis quatuor prioribus Decretalium antiquis Collectionibus, hanc non adjunxerit: adjuncturus indubie, si ejus copiam habuisset: quandoquidem non minor ex hac, quam ex præcedentibus utilitas speranda esset, ut mox videbimus.

Quis eam primus ediderit?

Primus itaque, ex vetustis Codicibus manuscriptis Bibliothecæ Albiensis eam evulgavit anno 1645. Innocentius Cironius Juris utriusque Professor, & Ecclesiæ & Academiæ Tholosanæ Cancellarius, adjectis doctissimis scholiis, in quibus multa ad Decretalium notitiam assequendam, ex historiis & aliis antiquis monumentis erudite explicat.

§. II.

Multiplex hujus & præcedentium Collectionum Decretalium utilitas.

Prima utilitas.

IN primis hæ Collectiones continent plura Pontificum & Conciliorum utilia Decreta, quæ alibi non reperiuntur; atque hæc prima eorum utilitas.

Secunda.

Adhæc, cum Collectiones illæ publice in scholis prælectæ atque Doctorum Commentariis illustratæ fuerint; imo & tres posteriores publica auctoritate confectæ & publicatæ; etiam Decreta in illis conservata & ad nos transmissa, hoc titulo majoris auctoritatis censenda sunt; atque hinc altera earum utilitas.

Tertia.

Sed omnium præcipua, eaque sane magna earum utilitas est; quod sine illarum subsidio sæpius vix, aut ne vix quidem haberi possit verus sensus Decretalium Gregorii IX. quibus hodie utimur.

Cum enim Raymundus Decretalium Gregorii IX. Collector, ex præcedentibus Collectionibus fragmenta duntaxat collegerit, intermediis nonnunquam omissis, aut in varias partes dissectis, frequenter contingit, à sensu ipsius Constitutionis aberrari, dum fragmentum duntaxat à reliqua parte abstractum habetur.

Quapropter antiquiores & eruditiores Juris Canonici Interpretes, „ haud contenti, “ inquit sæpius laudatus Franciscus Florens in Oratione *De recta Juris discendi ratione*, „ Collectione illa, quam interpretandam suscipiebant, ad alias etiam antiquiores animum adjecerunt; sine quibus novas intelligi non posse verissime judicabant. “ Quam verum sit illud Florentis, pluriumque eruditorum Canonistarum in hac re judicium, multis prolatis exemplis ostendam Parte sequenti, Capite primo, ubi de Decretalibus Gregorii IX. tractabitur.

PARS OCTAVA.

De Decretalibus Gregorii IX, & reliquis moderni Corporis Canonici partibus.

CAPUT PRIMUM,

De Decretalibus Gregorii IX.

§. I.

Auctor, occasio, ac scopus hujus Collectionis.

POST Decretum Gratiani, tum privatorum opera, tum Pontificum auctoritate Decretales Epistolæ Romanorum Pontificum, eorumque in Conciliis sive extra illa variis temporibus edita Decreta in unum collecta fuere.

Quinque veteres Collectiones jam supra retulimus; notatumque fuit, tametsi duæ priores nec publica auctoritate essent confectæ, aut probatæ, non minus tamen, quam tres posteriores in scholis fuisse prælectas, atque Doctorum commentariis illustratas.

Occasio Collectionis. Cum vero ex hac multiplici Collectionum varietate, atque Doctorum commentariis, non exigua obscuritas & confusio; imo in nonnullis contrarietas occurreret, desiderari cœpit nova Collectio, ut colligitur ex auctore tripartiti opusculi: *Scopus ejusdem.* „ Valde bonum esset, inquit, quod „ fieret per viros sapientes, aliquod opus con„ tinens breviter totum Jus Canonicum, cui „ Papa præstaret auctoritatem, in quo determi„ narentur contrarietates opinionum, “ Habetur tom. 11. Concil. edit. Colon.

Similis extat querela auctoris anonymi, in fine notitiæ utriusque imperii, qua Imperatorem Theodosium post editiones Gregoriani & Hermogeniani Codd. ad expurganda contraria & confusa jura excitat: „ Restat unum de tua se„ renitate remedium ad civilium curarum medi„ cinam, ut confusas legum contrariasque sen„ tentias, improbitatis rejecto litigio, judicio „ augustæ dignationis illumines. “ Quod in Constitutionibus Imperatorum Theodosius præstare tentavit edito Codice Theodosiano.

Et postea Justinianus opera Triboniani celeberrimi Jurisconsulti: & in Decretalibus Pontificum Gregorius IX. opera Raymundi de Pennafort Capellani sui & Pœnitentiarii.

Testimonium Matthæi Parisiensis de hac Collectione. Hæc sat aperte expressit Matthæus Parisiensis in Henrico III. ad annum 1223. „ His tempo„ ribus, inquit, Gregorius IX. videns *tædiosam* „ Decretalium *prolixitatem*, sub quodam com„ pendio eas eleganter *abbreviatas & collectas*, „ solemniter & authentice per totius mundi la„ titudinem legi præcepit & promulgari. Illas „ autem ab auctore *Gregorianas* appellamus.

Martini Poli. Et Martinus Polus de Gregorio IX. loquens, ait: „ Hic Papa per Raymundum ordi„ nis Prædicat. Pœnitentiarium & Capellanum, „ ex pluribus voluminibus Decretalium compi„ lavit unum volumen, emendans ubique Do„ ctoribus illo uti.

Quæ omnia latius ipsemet Gregorius exponit in Epistola suæ Collectionis confirmatoria, quæ incipit, *Rex Pacificus*, ut ex verbis sequenti paragrapho citandis patebit.

§. II.

E quibus conflata hæc Collectio?

FOntes, è quibus Collectionem suam conficiendam jusserit Gregorius; suumque in ea conficienda scopum expressit in Epistola hujus suæ Collectionis confirmatoria, his verbis: „ Sane diversas Constitutiones, & Decretales “ Epistolas prædecessorum nostrorum in diversa “ dispersas volumina, quarum aliquæ propter ni- “ miam similitudinem, & quædam propter con- “ trarietatem, nonnullæ etiam propter suam pro- “ lixitatem, confusionem inducere videbantur: “ aliquæ vero vagabantur extra volumina su- “ pradicta, quæ tanquam incertæ frequenter in “ judiciis vacillabant: ad communem & maxi- “ me studentium utilitatem, per prædictum fi- “ lium Fr. Raymundum Capellanum & Pœni- “ tentiarium nostrum, illas in unum volumen, “ resecatis superfluis, providimus redigendas, “ adjicientes Constitutiones nostras, & Decreta- “ les Epistolas, per quas nonnulla, quæ in prio- “ ribus erant dubia, declarantur. “

Primum itaque confecta est ex diversis Pontificum Epistolis Decretalibus & Constitutionibus, quæ in diversa volumina jam tum erant dispersæ. *Primus fons.* Quibus indicare volui præcedentes Decretalium Collectiones, de quibus parte præcedenti actum est; è quibus magna ex parte hanc Collectionem conflatam esse manifestum est.

Cum autem in his Collectionibus non tantum Pontificum Constitutiones, & Decretales Epistolæ continerentur, sed insuper nonnulla è Scriptura Sacra, antiquis Conciliis & Sanctis Patribus; etiam in hac Gregoriana Decretalium compilatione plurima sub eorum nominibus reperiuntur.

Secundus. Secundò, Collectioni huic subservierunt, ut dicitur in præfatione, Epistolæ Decretales & Constitutiones Pontificum prædecessorum Gregorii, quæ extra ipsas veteres Decretalium Collectiones adhuc vagabantur; quæ ob id tanquam incertæ in judiciis frequenter vacillabant.

Unde ait Glossa ad dictam Epistolam Gregorii, verbo *vagabantur*. „ Illæ non erant in “ antiqua compilatione, & sunt istæ infra de “ servis non ordinandis cap. *miramur*; & de “ bigamis cap. *a nobis*, & ita de aliis. “

Tertius. Tertiò, additæ sunt huic Collectioni Decretales & Constitutiones variæ ipsius Gregorii; „ Et quidem, ut notat Cujacius ad *cap. ult.* “ *de re judicata*, hic ut in hac Collectio- “ ne aliquid de suo insereret, è Jure civili ul- “ tro non aditus à consultoribus nilis vel liti- “ gatoribus pleraque sumpsit & inseruit, quo “ fit, ut in ejus Constitutionibus plerumque ne- “ mo inscribatur, ad quem Constitutiones diri- “ gantur. “

Quam vera sit hæc Cujacii reflexio, qui hanc Decretalium compilationem vel leviter inspexerit, facile advertet, cum fere sub singulis titulis quædam sub Gregorii IX. nomine simpliciter referantur, quæ nec Epistolam, nec alium locum, è quo desumpta sint, adscriptam habent, uti in aliorum Pontificum Decretis fieri solet. “

Hinc ulterius contingit, ut aliorum Pontificum integras Epistolas, è quibus Raymundus aliique Collectores fragmenta desumpserunt, frequenter non sine magno commodo consulere possimus, nihil vero Gregorii prætet ea, quæ Raymundus retulit, non raro obscura, habeamus, è quibus eorum elucidationem accipiamus; ni forte ipsas Leges civi-

civiles, quibus Gregorius usus fuit; ut infra latius ostendetur.

§. III.

Quis Collectionis ordo.

Collector ordinem Codicis Justinianæi secutus. IN Decretalibus concinnandis secutus est eam methodum Raymundus, quam in antiquis Collectionibus servatam deprehendit.

Hi vero Justinianæi Codicis, cujus tunc auctoritas elevari cœpta, artem secuti sunt. Unde & hic Gregorianus Codex quoad materiæ dispositionem Codicem Justinianæum imitatur. Statim enim, uti Codex Justiniani, à titulo de Summa Trinitate initium sumit. *Quid primis titulis libri primi contineatur.* Post hunc partes & species Juris Canonici scripti & non scripti, tribus titulis explicantur, *De Constitutionibus*, *De Rescriptis*, & *De Consuetudine*.

Quid reliquis titulis. A quinto vero titulo usque ad titulum *De Pactis*. *De Constitutione*, *Qualitate Clericorum*, *Ordinationibus*, *Electionibus & Dignitatibus* tractatur, & pars illa prima, *De Personis* appellari potest.

Quid libro secundo. A titulo de Pactis usque ad finem libri secundi, tractatur plenissime de Judicibus civilibus instituendis; instruendis & perficiendis; ex qua parte viri docti observant, praxim fere omnem fluxisse.

Quid tertio & quarto. In tertio & quarto libro de rebus Ecclesiasticis agitur, tam spiritualibus, qualia sunt Sacramenta, quàm temporalibus, v. gr. de Bonis Ecclesiasticis, Contractibus, Testamentis. Item de Ministris, de Præbendis aliisque dignitatibus, Jure Patronatus & reliquis. Quia tamen Beneficia Ecclesiastica & bona non in personæ gratiam conferuntur, sed propter officium confertur beneficium, ut vulgo dicitur; Clerici enim divino cultui addicti, ministerio Religionis se debent impendere: breviter antequam de Præbendis tractetur, in quatuor primis titulis libri tertii traditur, quid desideretur in Clericis, ut recte munus suum peragant, & officii sui admoneantur.

Quid quinto. Postremo, in quinto libro de Criminibus Ecclesiasticis agitur, de Accusatione, de Persecutione, Instructione, & Forma judiciorum criminalium; ultimo, de Pœnis & Censuris Ecclesiasticis.

Si quis hunc ordinem cum Codice Justinianæo contulerit, videbit, in hac Collectione ipsam Justiniani methodum fuisse servatam; si tres tamen posteriores Codicis Justiniani Libros, in quibus de Jure publico tractatur, neque in scholis exponi consueverunt, exceperis: de hoc enim Jure nihil in Decretalibus occurrit.

§. IV.

Multis titulis utiles veteres Decretalium Collectiones.

PRæcedentibus Decretalium Collectionibus in hac concinnanda Collectione usum fuisse Raymundum supra notavimus; ipseque Gregorius IX. in sua Epistola Collectioni præfixa testatur, se voluisse, ut per Raymundum Prædecessorum suorum Decretales & Constitutiones per diversa sparsas volumina, in unum volumen, *resecatis superfluis*, redigerentur.

Primus singulus. Verum Raymundus Pontifici obsequi intendens, atque *superflua resecare* volens, nonnunquam superflua credidit, quæ utilia, & summe necessaria erant; ut minus ad assequendum ipsius Decretalis sensum.

Hinc ad illa verba Epistolæ Gregorianæ, *resecatis superfluis*, hæc extat nota Contii, etiam in editione Romana; *interdum & UTILIAUS, quod & de Triboniano dicitur, qui fuit Raymundo isto doctior.*

Secundus. Adhæc Raymundus interdum unam Decretalem divisit; qua divisione sensus Decretalis vel alius, vel saltem obscurior redditur.

Tertius. Ulterius, Raymundus nonnunquam unam Decretalem retulit, omissa præcedenti aut sequenti

Decretali; cujus cum priore conjunctione Decretalis à Raymundo relata alium plane sensum eumque planum habet, quo caret cum separata à præcedenti & consequenti legitur.

Quartus. Quin non semel Decretales volens suo quasi tempori accommodare, aliqua de proprio admiscuit, quæ alienum omnino sensum ipsi Canoni aut Decreto affingunt.

De his monitum Francisci Florentis. Hinc vir eruditus Florens in oratione de recta Juris Canonici discendi ratione, „ diligentiorum Canonistarum exemplo Auditores suos commonuit, ut in Gregorii Collectione legenda antiquas Collectiones semper adhibeant; in quibus Constitutiones Pontificum integriores reperient, quas Raymundus à Pennafort Barcinonensis Gregorii IX. Tribonianus passim interpolavit, rescidit & immutavit; ac sæpe contra mentem Auctorum. “ Hæc ille.

Ut vero patescat, quam fundata ac necessaria sit viri clarissimi monitio, juvabit ea, quæ in genere hic dicta sunt, quibusdam exemplis ostendere, & evincere.

§. V.

Præcedentia exemplis demonstrantur.

Ob omissa à Raymundo verba, sensus alteratur. PRimo itaque paucis è pluribus desumptis exemplis ostendemus, ob rescissa aut omissa à Raymundo verba, alium vel obscurum ipsius Decretalis sensum reddi, ex ipsius integræ Decretalis lectione elucidandum.

Primum exemplum. Exempli gratia in *Cap.* 9. ℞ *de Consuet.* sub nomine Honorii III. refertur hoc responsum Parisiensi Capitulo: „ Cum consuetudinis ususque longævi non sit legis auctoritas, & plerumque discordiam pariant novitates, auctoritate vobis præsentium inhibemus, ne absque Episcopi vestri consensu immutetis Ecclesiæ vestræ Constitutiones & consuetudines approbatas, vel novas etiam inducatis. Si quas forte fecistis, irritas decernentes. “

Hoc responsum ita expressum, quid aliud insinuat, quam Capitulum non posse sine consensu Episcopi novas condere Constitutiones? Quod generaliter sic intellectum, falsum esse nemo dubitat. Hinc sensus hujus Capituli Canonistis obscurus & difficilis apparuit; quæ difficultas omnis evanuisset, si ipsam integram Decretalem consuluissent, quæ extat in quinta Collectione *cap.* 1. *eodem titulo*; in quo pro his verbis à Raymundo relatis: *Si quas forte* (constitutiones) *fecistis irritas decernentes*, legitur: *Irritas decernentes* (novas institutiones) *si quas forte fecistis in ipsius Episcopi prajudicium, postquam est regimen Parisiensis Ecclesia adeptus.*

Nonne hæc clausula à Raymundo omissa manifeste ostendit, Honorium III. irritas duntaxat declarasse novas Constitutiones à Capitulo factas sine consensu Episcopi, in *ipsius Episcopi prajudicium*? Quod responsum nulla elucidatione eget.

Secundum exemplum. Altarum exemplum peti potest ex *capitulo* 3. ℞ *de appellat.* quod à Raymundo quibusdam resecatis ita exprimitur: „ Ad nostram. *Et infra*: quia vero remedium appellationis non ideo est inventum, ut alicui à religionis & ordinis observantia exorbitanti debeat in sua nequitia patrocinium exhibere; Mandamus quatenus, si quando quilibet subditorum tuorum ad remedium appellationis convolaverit, non ideo minus eum juxta tenorem mandati, quod in prædicta regula continetur, & institutionem ordinis, corrigas & castiges. “

Responsum ita expressum insinuat, quasi de Jure Canonico inhibitum esset appellare, quandocunque Superiores subditos suos inflictis pœnis corrigere volunt. At si integrum legatur ex prima Decretalium Collectione, apparebit, agi duntaxat de casu, quo Abbas juxta ipsum Regulæ præscriptum, aut Ordinis institutionem, subditos corrigere intendit.

Integra Decretalis ita habet: „ Ad nostram „ noveris audientiam pervenisse; quod si quando subditos tuos vis pro excessibus suis secundum regulam S. Benedicti, & institutionem „ tui ordinis, corrigere & castigare, ipsi, ut „ malitiam liberius suam valeant exercere, ad „ remedium appellationis confugiunt. Quia vero remedium appellationis non ideo fuit inventum, ut alicui à religionis & ordinis observantia exorbitanti debeat in sua nequitia „ exhibere patrocinium; d. t. per A. s. pix. m. „ qua, si quando quilibet subditorum ne ipsum „ pro suis excessibus corrigas, & castiges, ad „ remedium appellationis convolaverit, non „ ideo minus eum juxta tenorem mandari, quod „ in prædicta regula continetur, & institutione corrigas & castiges.

Omissio unius vocis facit obscurum sensum redit. Exemplum.

Quinimo interdum una vocula omissa vel immutata à Raymundo, obscurum, imo interdum non intelligibilem facit ipsius Decretalis sensum, qui in ipsa antiqua Decretali planus est, & perspicuus.

Exempli gratia in *Capitulo* 2. ꝟ *de judiciis* ita legitur: „ Decernimus ut laici Ecclesiastica „ tractare negotia non præsumant, sed Episcopi, Abbates, Archiepiscopi, & alii Ecclesiarum Prælati de negotiis Ecclesiasticis (maxime de illis, quæ spiritualia esse noscuntur) „ laicorum judicio non disponant.

Duo apud Raymundum obscura elucidantur ex antiqua Collectione.

Hic duo obscura admodum sunt. Primum, quomodo *Archiepiscopi*, Episcopis & Abbatibus postponantur; quæ obscuritas dispellitur è prima Collectione, in qua pro *Archiepiscopi* legitur, *Archidiaconi*, quod & Glossa advertit, cum notat in margine, ARCHIEPISCOPI, *alia est* ARCHIDIACONI, *& melius*.

Alterum obscurum est, quod dicatur, *ut Prælati de negotiis Ecclesiasticis*, MAXIME DE ILLIS QUÆ SPIRITUALIA *esse noscuntur, laicorum judicio non disponant*; quasi de aliquibus Ecclesiasticis negotiis ita disponere possent: quæ rursus obscuritas ex lectione integræ Decretalis tollitur, ubi loco vocis *maxime*, ponitur disjunctiva *vel*; ut sit sensus, *vel de illis, quæ spiritualia esse noscuntur, &c.* quæ sensum habent planum & minime obscurum.

Si *Capitulum* 6. ꝟ *de Probationibus* legas, ut à Raymundo relatum, vix illud conciliabis cum *Cap.* 27. ꝟ *de Testibus*; at si primum legas, sicuti in antiqua Collectione refertum, obvia erit eorum conciliatio, idque propter hæc à Raymundo omissa verba; *Nec de* UNIUS *testimonio tantum curandum est*. Vide Cujacium ad dictum Capitulum 6.

Plurima similia reperiet, qui hanc nostram Collectionem cum antiquis conferre voluerit; fatebiturque verissimum esse, quod jampridem notavit magnus ille Canonista Antonius Augustinus in Præfatione ad antiquas Collectiones: *Multa sunt à Raymundo detracta, quæ nisi legantur, vix relictorum sententiam deprehendimus.*

Obscuritas ex omissione aliquarum Decretalium.

Ulterius, quia non omnes antiquas Decretales suæ Collectioni inserendas censuit Raymundus, sed aliquas, quas inutiles aut superfluas credebat, omisit; factum est, ut interdum integram Decretalem, ut in antiqua Collectione extabat, referat; sed cujus sensus redditur plane obscurus, aut alius, eo quod à reliquis, quæ præcedebant, vel sequebantur, Decretalibus, & à Raymundo omissæ sunt, sejuncta sit.

Exemplum.

Exemplum sit *cap.* 3. ꝟ *de Constit.* quod desumptum est ex *cap.* 4. *eod. tit.* in prima compilatione, atque ita legitur in utraque Collectione; *Translato Sacerdotio, necesse est ut legislatio fiat.* „ Quia enim simul & ab eodem „ & sub eadem sponsione utraque data sunt; „ quod de uno dicitur, necesse est, ut de altero intelligatur.

Hoc fragmentum ita simpliciter expressum; quemadmodum apud Raymundum extat, apparet obscurum; nec intelligitur qua parte legis translatio facta sit; at si conferatur cum *cap.* 3. *&* 5. in prima Collectione, quæ Raymundus omisit, sensus planus & vera species facti à pristino Collectore proposita habebitur; nimirum, præcepta Legis veteris, verbi gratia Sabbati & circumcisionis, de quibus in dicto *cap.* 3. & legalia, quorum meminit *cap.* 5. sublata esse per Legem Gratiæ: quia cum Sacerdotium & Lex antiqua, simul eodem tempore, & sub eadem promissione data sint, ut legitur in hoc nostro capitulo, sequitur ut translato Sacerdotio, & novo Sacerdote dato, id est, Christo, per consequens, simul etiam nova Lex daretur, & abrogaret antiquam; quoad ceremonialia scilicet & Legalia, de quibus in citatis capitulis. Ita Franciscus Florens.

Hinc iterum evincitur, quam merito eruditiores Canonum Interpretes ad antiquas Collectiones, pro eruendo vero sensu Decretalium Gregorii IX. recurrerint.

Raymundus dividens Decretalem, reddit sensum obscurum.

Adhæc, Raymundus unam interdum Decretalem in duas tresve partes divisam sub diversis titulis collocavit; quæ nisi integra legatur, intelligi nequit; neque vera species facti, quæ Pontifici proposita fuit, haberi.

Exemplum.

Ita *c.* 5. *de foro competenti* in tertia compilatione, in tres divisit; quarum una refertur in *c.* 10. ꝟ *de Constitutionibus*; altera in *capitulum* 3. ꝟ *ut lite pendente nihil innovetur*; & tertia pars in *c.* 4. ꝟ *eod. tit.* quæ separatio plane obscurum capitulorum, uti apud Raymundum extant, sensum efficiunt; neque intelligi queunt, ni integræ & simul junctæ, quemadmodum in antiqua Collectione extant, legantur; ut jampridem bene advertit & monuit Abbas ad dictum *Capitulum* 3. cujus hæc notanda sunt verba: „ Hæc Decretalis & sequens de eodem facto „ loquuntur, & aliqua ponuntur ibi, quæ præ- „ cesserunt tempore aliqua posita hic. Et de eo- „ dem facto loquitur Cap. *Ecclesia S. Mariæ* „ *de Constitut.* & male potest intelligi una sine „ aliis. Et ideo Glossa hic ponit casum & se- „ riem facti ad omnes tres Decretales. „

Addendo propria verba sensum invertit. Exemplum.

Quod Raymundus propria sua verba nonnunquam interseruerit; atque ita vel diversum, vel obscurum sensum reddiderit, ex multis compertum est.

Pro exemplo sit *Cap.* 2. ꝟ *de Elect. & Electi potestate*: quod refert ex prima Collectione sub nomine Concilii Sardicensis addita hac parenthesi, *nisi de hoc pœnituerit*; quæ nec in Canone Sardicensi, neque in antiqua Collectione legitur; ipsumque Canonis sensum non tantum invertit, sed plane ridiculum reddit. Quis enim pœnam esse dicat, ad communionem non recipi, si de suo commisso peccato non pœnituerit? Vide Notas ad Canonem 2. Sardicensem.

Aliud exemplum.

Rursus in *Capit.* 1. ꝟ *de Judiciis*, addidit hanc clausulam, *donec satisfactione præmissa fuerit absolutus*; quæ neque in Canone Africano, è quo primitus desumpta est Decretalis, neque in antiqua Collectione habetur; ipsique Canoni alium plane sensum affingit.

In ipso quippe Canone, uti & in antiqua Collectione, legitur: *Nullus eidem Quodvult deo communicet, donec causa ejus, qualem potuerit, terminum sumat*: quibus verbis innuitur Jus, quo olim utebantur, ut bene advertit Cujacius ad hoc Capitulum: ne scilicet quis excommunicatus absolveretur ante discussum crimen, cujus Reus postulabatur, & ante discussam finitamque excommunicationis causam. At posterioribus seculis obtinuit, ut excommunicatus ob contumaciam statim absolvatur atque satisfecerit, puta præstita cautione judicio sisti; etiamsi causa nondum peracta sit: *& ob id*, ait Cujacius, *Raymundus verba antiqui Canonis immutavit*. Repete Notas ad Canonem 87. Codicis Africani.

Infinitum esset notare omnia, quæ Raymundus ex antiquis Decretalibus detraxit, aut immutavit, quæ vel ad elucidationem Decretalis, vel etiam ad astruendum alicujus disciplinæ notabile punctum conducunt; quæque Cujacius, Franciscus Florens aliique eruditiores Decretalium Commentatores;

ac

ac præ reliquis Antonius Augustinus in Notis ad primam Collectionem, exacte notarunt.

Interim hæc vice speciminum prolata sufficere poterunt, ut Canonum diligentiores studiosi ad consulendum veteres Decretales incitentur; ac persuadeantur, magno sibi in studio Canonum subsidio esse posse.

§. VI.

Sæpe convenit etiam ad ipsarum Decretalium primos fontes recurrere; occurriturque objectionibus contra jam dicta formandis.

Veteres Decretalium Collectiones non semper integras Decretales retulerunt; Convenit integras consulere.

PRæcedenti paragrapho sat ostensum fuit, quam sundate meliores quique Canonistæ pro vero sensu Decretalium Gregorii IX. assequendo suadeant recursum ad pristinas Decretalium Collectiones.

Verum non raro contingit, ut & ipsi pristini Decretalium compilatores non satis sincere, aut integre ipsos fontes hauserint; adeo ut nec ex illis verus sensus hauriri queat: ideoque accuratiores & diligentiores Canonistæ non contenti ipsis antiquis Decretalium Collectionibus, harum quoque fontes investigant; atque in iis non raro ipsum genuinum Decretalis sensum accipiunt.

Plurima hujusmodi exempla inveniet, qui Cujacium, Franciscum Florentem, Janum à Costa aliosque meliores Canonistas revolvere voluerit, unum alterumve exemplum magis obvium hic vice speciminis proferam.

Primum exemplum.

Nemo hodie inter Juris studiosos ignorat, quanto fervore frequenter agitetur hæc quæstio: *Utrum legatum rei alienæ valeat de Jure Canonico*; idque unice propter decisionem *cap.* 5. ꝟ *de testamentis*; qua Leges sæculi, quæ hujusmodi legatum probant, reprobari videntur: „ Et quidem leges sæculi hoc habent, „ inquit Decretalis, ut hæres ad solvendum „ cogatur, si auctor ejus rem legaverit alie„ nam: sed quia lege Dei, non autem lege „ hujus sæculi vivimus, valde mihi videtur „ injustum, ut res tibi legatæ, quæ cujusdam „ Ecclesiæ esse perhibentur, à te teneantur, qui „ aliena restituere debuisti.

Difficultas circa cap. 5. ꝟ de testam. solvitur.

Quantopere se torqueant Doctores, ut leges civiles, quas nihil in hac parte iniquitatis habere notissimum est, cum hac decisione concilient, utque probent Jus Canonicum à Jure Civili nequaquam in hac parte dissentire, sciunt omnes: idque sane non aliunde, quam quod ad fontem Decretalis non recurrant.

Hæc itaque Decretalis fragmentum est Epistolæ 4. lib. 7. S. Gregorii; quæ si integra legatur, satis patebit aliud noluisse S. Gregorium, quàm ut Episcopus, cujus Ecclesiæ legatum relictum erat sepulturæ gratia, non cum omni rigore illud ab hæredibus exigeret; quia licet sæculi leges; id est, Justinianææ id habeant, ut hæres legatum rei alienæ præstare teneatur, id est, rem illam à Domino emendo, aut si is eam vendere nolit, ejus æstimationem dando; tamen quia, ait Gregorius, *nos lege Dei, non hujus sæculi vivimus*; id est, non rigorem legis civilis, sed charitatis & æquitatis sequi debemus, æquum non est, tale legatum in hoc casu exigere, eo quod, uti in Epistola satis insinuatur, charitati parum congruum videretur, legata sepulturæ gratia ab Ecclesia rigorose exigi, ubi adhuc non constabat; num liberi, quos testator reliquerat, satis unde sustentarentur essent habituri, si legata illa fuissent soluta.

Elucidatio Cap. 13. ꝟ de testamentis ex integra Decretali.

Obvium quoque est hodie admodum usitatam esse quæstionem, *num de Jure Canonico institutio hæredis conferri possit in arbitrium tertii*; difficultatemque moveri ratione *Cap.* 13. ꝟ *de testam.* quod habet: *Cum tibi de benignitate, & infra. In secunda quæstione dicimus, quod qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit, non videtur decedere intestatus.*

Hæc sane Decretalis ita expressa primo intuitu decidere videtur, *institutionem hæredis in alterius arbitrium posse conferri*; quandoquidem talis *non videatur decedere* INTESTATUS. Neque difficultas ex antiqua Collectione tolli potest, cum eisdem verbis ibidem referatur; at si cum ipsa integra Decretali conferatur, quæ extat apud Innoc. III. *Lib.* 3. *Epist.* 38. mox difficultas evanescet. Nam ex illa patebit, Innocentium tantum decidere, similem non decedere intestatum, ad eum effectum, de quo erat quæstio; nimirum ad hoc, ut cesset indultum Episcopo concessum disponendi de rebus Clericorum, qui intestati decedunt. Nam cum Clericus decedens, alterius arbitrio ultimam suam voluntatem committit, satis dicitur testari, ac declarare se nolle, ut ea potestas sit penes Episcopum, verum penes alium, cujus prudentiæ & arbitrio totum committit. Ecce ex integra Decretali difficultas soluta, quod & advertit Pachinæus *lib.* 5. *controv.* 6. 57.

Veteres Decretalium Collectores vera ab apocryphis non distinxerunt, & inde in hac Collectione multa errata.

Veteres Collectores Decretalium hoc insuper habuere cum aliis Canonum Collectoribus mediæ ætatis commune, quod non ad fontes recurrerint; nec studiose inquisierint, an sincera, an apocrypha essent, quæ occurrebant; an re vera eorum Authorum, quorum nomina præferebant, an supposititia.

Hinc plurima apocrypha & supposititia pro sinceris & veris monumentis in Decretalium Collectionibus, præsertim prima & secunda, occurrunt; quarum fidem secutus Raymundus in similes errores incidit: unde non pauca apud ipsum videre SS. Patribus, aut antiquis Conciliis vel Pontificibus adscripta, quæ illorum non esse, apud omnes expeditum est.

Primum genus erratorum.

Capitula 3. & 4. ꝟ *de Consecr.* inscribuntur S. Augustino, & *cap.* 5. *eod.* S. Hieronymo; quæ nec Augustini, nec Hieronymi sunt; sed ut notatur in Editione Romana, *hæc verba leguntur in Glossa ordinaria*. Et cap. 1. ꝟ *de Sponsa duorum*, citatur *Augustinus de Fide pactionis & consensus*, cum hujusmodi librum edidisse Augustinum nunquam auditum sit; unde & in margine notat Antonius Augustinus: *In B. Augustini verbis hæc nondum inveni*.

Secundum genus.

Similia multa Augustino, Hieronymo aliisque Ecclesiasticis Auctoribus supposita fragmenta occurrunt. Nonnulla etiam ex falsis veterum Pontificum decretalibus, ut v. g. in *cap.* 1. ꝟ *de Accusat.* & *cap.* 1. ꝟ *de Hæreticis*, & aliis. Similiter non pauca antiquis Synodis attribuuntur, quæ illarum non sunt, sic exempli gratia *cap.* 3. ꝟ *de Adulteriis* tribuitur etiam in prima Collectione Concilio Arelatensi: cui tribui non posse notat Antonius Augustinus de emend. Gratiani *lib.* 1. *dial.* 6. sunt autem verba desumpta ex Libro Hermetis, vulgo *Pastoris*; & sub ejus nomine extant tanquam *palea* apud Gratianum 34. q. 1. *can.* 7. *Et cap.* 2. ꝟ *de Clerico excommunicato*, dicitur desumptum ex Concilio Antiocheno; cujus tamen nihil in illo Concilio simile occurrit, nisi forte aliquid in Canone 4. qui tamen quam differat ab hac Decretali, ex sola inspectione illius Canonis *par.* 2. *cap.* 1. §. 11. relati patebit. Plura alia attento Lectori facile occurrent; maxime si quis consulat Notas Antonii Augustini ad primam Collectionem. Ex hac enim Collectione pleraque falso inscripta in hanc Decretalium Collectionem dimanarunt.

Tertium.

Duplex contra antedicta objectio.

Sed opponet quis, quid opus ad fragmentorum fontes recurrere; aut quid necesse scrupulose indagare, num relata sint sincera, an apocrypha; utrum genuina Auctorum, quibus tribuuntur opera, an supposititia? Sicut enim Justinianus licentiam tribuit sui novi Codicis confectoribus, ut anterioribus Constitutionibus, ea quæ opportuna & utilia viderentur, adderent vel demerent; atque iis ita immutatis plenam Legum vim impartitus est; nullis concedens *ex Libris veterum Juris interpretatorum aliter eas habentes recitare*. L. Un. Cod. de Justinianæo C. confirm. Ita quoque Gregorius voluit per S. Raymun-

integra Decretalis ita habet: „ Ad nostram „ noveris audientiam pervenisse; quod si quando subditos tuos vie pro excessibus suis secundum regulam S. Benedicti, & institutionem „ tui ordinis, corrigere, & castigare, ipsi, ut „ malitiam liberius suam valeant exercere, ad „ remedium appellationis confugiunt. Quia vero remedium appellationis non ideo fuit inventum, ut alicui à religionis & ordinis observantia exorbitanti debeat in sua nequitia „ exhibere patrocinium; d. c. per A. s. pix. m, „ qua, si quando quilibet subditorum ne ipsum „ pro suis excessibus corrigas, & castiges, ad „ remedium appellationis convolaverit, non „ ideo minus eum juxta tenorem mandati, quod „ in prædicta regula continetur, & institutione corrigas & castiges.

Omissio unius vocula obscurum sensum reddit. Exemplum.

Quinimo interdum una vocula omissa vel immutata à Raymundo, obscurum, imo interdum non intelligibilem facit ipsius Decretalis sensum, qui in ipsa antiqua Decretali planus est, & perspicuus.

Exempli gratia in *Capitulo* 2. tit. *de judiciis* ita legitur: „ Decernimus ut laici Ecclesiastica „ tractare negotia non præsumant, sed Episcopi, Abbates, Archiepiscopi, & alii Ecclesiarum Prælati de negotiis Ecclesiasticis (maxime de illis, quæ spiritualia esse noscuntur) „ laicorum judicio non disponant.

Duo apud Raymundum obscura dilucidantur ex antiqua Collectione.

Hic duo obscura admodum sunt, Primum, quomodo *Archiepiscopi*, Episcopis & Abbatibus postponantur; quæ obscuritas dispellitur è prima Collectione, in qua pro *Archiepiscopi* legitur, *Archidiaconi*, quod & Glossa advertit, cum notat in margine, ARCHIEPISCOPI, *alia est* ARCHIDIACONI, *& melius*.

Alterum obscurum est, quod dicatur, *ut Prælati de negotiis Ecclesiasticis*, MAXIME DE ILLIS QUÆ SPIRITUALIA *esse noscuntur*, *laicorum judicio non disponant*; quasi de aliquibus Ecclesiasticis negotiis ita disponere possent: quæ rursus obscuritas ea lectione integræ Decretalis tollitur, ubi loco vocis *maxime*, ponitur disjunctiva *vel*; ut sit sensus, *vel de illis, quæ spiritualia esse noscuntur*, *&c.* quæ sensum habent planum & minime obscurum.

Si *Capitulum* 6. tit. *de Probationibus* legas, ut à Raymundo relatum, via illud conciliabis cum *Cap.* 17. tit. *de Testibus*; at si primum legas, sicut in antiqua Collectione refertum, obvia erit eorum conciliatio, idque propter hæc à Raymundo omissa verba; *Nec de* UNIUS *testimonio tantum curandum est*. Vide Cujacium ad dictum. Capitulum 6.

Plurima similia reperies, qui hanc nostram Collectionem cum antiquis conferre voluerit; fatebiturque verissimum esse, quod jampridem notavit magnus ille Canonista Antonius Augustinus in Præfatione ad antiquas Collectiones: *Multa sunt à Raymundo detracta, quæ nisi legantur, vix relictorum sententiam deprehendimus*.

Obscuritas ex omissione aliquarum Decretalium.

Ulterius, quia non omnes antiquas Decretales suæ Collectioni inserendas censuit Raymundus, sed aliquas, quas inutiles aut superfluas credebat, omisit; factum est, ut interdum integram Decretalem, ut in antiqua Collectione extabat, referat; sed cujus sensus redditur plane obscurus, aut alius, eo quod à reliquis, quæ præcedebant, vel sequebantur, Decretalibus, & à Raymundo omissæ sunt, sejuncta sit.

Exemplum.

Exemplum sit *cap.* 3. tit. *de Constit.* quod desumptum est ex *cap.* 4. *eod. tit.* in prima compilatione, atque ita legitur in utraque Collectione: *Translato Sacerdotio, necesse est ut legislatio fiat*. „ Quia enim simul & ab eodem „ & sub eadem sponsione utraque data sunt; „ quod de uno dicitur, necesse est, ut de altero intelligatur.

Hoc fragmentum ita simpliciter expressum; quemadmodum apud Raymundum extat, apparet obscurum; nec intelligitur qua parte legis translatio facta sit; at si conferantur cum *cap.* 3. *&* 5. in prima Collectione, quæ Raymundus omisit, sensus planos & vera species facti à pristino Collectore proposita habebitur; nimirum, præcepta Legis veteris, verbi gratia Sabbati & circumcisionis, de quibus in dicto *cap.* 3. & legalia, quorum meminit *cap.* 5. sublata esse per Legem Gratiæ: quia cum Sacerdotium & Lex antiqua, simul eodem tempore, & sub eadem promissione data sint, ut legitur in hoc nostro capitulo, sequitur ut translato Sacerdotio, & novo Sacerdote dato, id est, Christo, per consequens, simul etiam nova Lex daretur, & abrogaret antiquam; quoad ceremonialia scilicet & Legalia, de quibus in citatis capitulis. Ita Franciscus Florens.

Hinc iterum evincitur, quam merito eruditiores Canonum Interpretes ad antiquas Collectiones, pro eruendo vero sensu Decretalium Gregorii IX. recurrerint.

Raymundus dividens Decretalem, reddit sensum obscurum.

Adhæc; Raymundus unam interdum Decretalem in duas tresve partes divisam sub diversis titulis collocavit; quæ nisi integra legatur, intelligi nequit; neque vera species facti, quæ Pontifici proposita fuit, haberi.

Exemplum.

Ita c. 5. *de foro competenti* in tertia compilatione, in tres divisit; quarum una refertur in *c.* 10. tit. *de Constitutionibus*; altera in *capitulum* 3. tit. *ut lite pendente nihil innovetur*; & tertia pars in *c.* 4. tit. *eod. tit.* quæ separatim plane obscurum capitulorum, uti apud Raymundum extant, sensum efficiunt; neque intelligi queunt, ni integræ & simul junctæ, quemadmodum in antiqua Collectione extant, legantur; ut jampridem bene advertit & monuit Abbas ad dictum *Capitulum* 3. cujus hæc notanda sunt verba: „ Hæc Decretalis & sequens de eodem facto « loquuntur, & aliqua ponuntur ibi, quæ præ- « cesserunt tempore aliqua posita hic. Et de eo- « dem facto loquitur Cap. *Ecclesia S. Mariæ* « *de Constitut.* & male potest intelligi una sine « aliis. Et ideo Glossa hic ponit casum & se- « riem facti ad omnes tres Decretales. «

Addendo propria verba sensum invertit. Exemplum.

Quod Raymundus propria sua verba nonnunquam interseruerit; atque ita vel diversum, vel obscurum sensum reddiderit, ex multis compertum est.

Pro exemplo sit *Cap.* 2. tit. *de Elect. & Electi potestate*: quod refert ex prima Collectione sub nomine Concilii Sardicensis addita hac parenthesi, *nisi de hoc pœnituerit*; quæ nec in Canone Sardicensi, neque in antiqua Collectione legitur; Ipsumque Canonis sensum non tantum invertit, sed plane ridiculum reddit. Quis enim pœnam esse dicat, ad communionem non recipi, si de suo commisso peccato non pœnituerit? Vide Notas ad Canonem 2. Sardicensem.

Aliud exemplum.

Rursus in *Capit.* 1. tit. *de Judiciis*, addidit hanc clausulam, *donec satisfactione præmissa fuerit absolutus*; quæ neque in Canone Africano, è quo primitus desumpta est Decretalis; neque in antiqua Collectione habetur; ipsique Canoni alium plane sensum affingit.

In ipso quippe Canone, uti & in antiqua Collectione, legitur: *Nullus eidem Quodvult deo communicet, donec causa ejus; qualem potuerit, terminum sumat*; quibus verbis innuitur Jus, quo olim utebantur, ut bene advertit Cujacius ad hoc Capitulum; ne scilicet quis excommunicatus absolveretur ante discussum crimen, cujus Reus postulabatur, & ante discussam finitamque excommunicationis causam: At posterioribus seculis obtinuit, ut excommunicatus ob contumaciam statim absolvatur atque satisfecerit, pura præstita cautione judicio sisti; etiamsi causa nondum peracta sit: *& ob id*, ait Cujacius, *Raymundus verba antiqui Canonis immutavit*. Repete Notas ad Canonem 87. Codicis Africani.

Infinitum esset notare omnia, quæ Raymundus ea antiquis Decretalibus detraxit, aut immutavit, quæ vel ad elucidationem Decretalis, vel etiam ad astruendum alicujus disciplinæ notabile punctum conducunt; quæque Cujacius, Franciscus Florens aliique eruditiores Decretalium Commentatores;

ac

ac præ reliquis Antonius Augustinus in Notis ad primam Collectionem, exacte notarunt.

Interim hæc vice speciminum prolata sufficere poterunt, ut Canonum diligentiores studiosi ad consulendum veteres Decretales incitentur; ac persuadeantur, magno sibi in studio Canonum subsidio esse posse.

§. VI.

Sæpe convenit etiam ad ipsarum Decretalium primos fontes recurrere; occurriturque objectionibus contra jam dicta formandis.

Veteres Decretalium Collectiones non semper integras Decretales retulerunt; Convenit integras consulere.

PRæcedenti paragrapho sat ostensum fuit, quam fundate meliores quique Canonistæ pro vero sensu Decretalium Gregorii IX. assequendo suadeant recursum ad pristinas Decretalium Collectiones.

Verum non raro contingit, ut & ipsi pristini Decretalium compilatores non satis sincere, aut integre ipsos fontes hauserint; adeo ut nec ex illis verus sensus hauriri queat: ideoque accuratiores & diligentiores Canonistæ non contenti ipsis antiquis Decretalium Collectionibus, harum quoque fontes investigant; atque in iis non raro ipsum genuinum Decretalis sensum accipiunt.

Plurima hujusmodi exempla inveniet, qui Cujacium, Franciscum Florentem, Janum à Costa aliosque meliores Canonistas revolvere voluerit, unum alterumve exemplum magis obvium hic vice speciminis proferam.

Primum exemplum.

Nemo hodie inter Juris studiosos ignorat, quanto fervore frequenter agitetur hæc quæstio: *Utrum legatum rei alienæ valeat de Jure Canonico*; idque unice propter decisionem *cap. 5. de testamentis*; qua Leges sæculi, quæ hujusmodi legatum probant, reprobari videntur: „ Et quidem leges sæculi hoc habent, „ inquit Decretalis, ut hæres ad solvendum „ cogatur, si auctor ejus rem legaverit alie- „ nam: sed quia lege Dei, non autem lege „ hujus sæculi vivimus, valde mihi videtur „ injustum, ut res tibi legatæ, quæ cujusdam „ Ecclesiæ esse perhibentur, à te teneantur, qui „ aliena restituere debuisti.

Difficultas circa cap. 5. de testam. solvitur.

Quantopere se torqueant Doctores, ut leges civiles, quas nihil in hac parte iniquitatis habere notissimum est, cum hac decisione concilient, utque probent Jus Canonicum à Jure Civili nequaquam in hac parte dissentire, sciunt omnes: idque sane non aliunde, quam quod ad fontem Decretalis non recurrant.

Hæc itaque Decretalis fragmentum est Epistolæ 4. lib. 7. S. Gregorii; quæ si integra legatur, satis patebit aliud noluisse S. Gregorium, quàm ut Episcopus, cujus Ecclesiæ legatum relictum erat sepulturæ gratia, non cum omni rigore illud ab hæredibus exigeret; quia licet sæculi leges, id est, Justinianææ id habeant, ut hæres legatum rei alienæ præstare teneatur, id est, rem illam à Domino emendo, aut si is eam vendere nolit, ejus æstimationem dando; tamen quia, ait Gregorius, *nos lege Dei, non hujus sæculi vivimus*; id est, non rigorem legis civilis, sed charitatis & æquitatis sequi debemus, æquum non est, tale legatum in hoc casu exigere, eo quod, uti in Epistola satis insinuatur, charitati parum congruum videretur, legata sepulturæ gratia ab Ecclesia rigorose exigi, ubi adhuc non constabat, num liberi, quos testator reliquerat, satis unde sustentarentur essent habituri, si legata illa fuissent soluta.

Elucidatio Cap. 13. de testamentis ex integra Decretali.

Obvium quoque est hodie admodum usitatam esse quæstionem, *num de Jure Canonico institutio heredis conferri possit in arbitrium tertii*; difficultatemque moveri ratione *Cap. 13. de testam.* quod habet: *Cum tibi de benignitate, & infra. In secunda quæstione dicimus, quod qui extremam voluntatem in alterius dispositionem committit, non videtur decedere intestatus.*

Hæc sane Decretalis ita expressa primo intuitu decidere videtur, *institutionem heredis in alterius arbitrium posse conferri*, quandoquidem talis *non videatur decedere* INTESTATUS. Neque difficultas ex antiqua Collectione tolli potest, cum eisdem verbis ibidem referatur; at si cum ipsa integra Decretali conferatur, quæ extat apud Innoc. III. *Lib.* 3. *Epist.* 38. mox difficultas evanescet. Nam ex illa patebit, Innocentium tantum decidere, similem non decedere intestatum, ad eum effectum, de quo erat quæstio; nimirum ad hoc, ut cesset indultum Episcopo concessum disponendi de rebus Clericorum, qui intestati decedunt. Nam cum Clericus decedens, alterius arbitrio ultimam suam voluntatem committit, satis dicitur testari, ac declarare se nolle, ut ea potestas sit penes Episcopum, verum penes alium, cujus prudentiæ & arbitrio totum committit. Ecce ex integra Decretali difficultas soluta, quod & advertit Fachinæus *lib. 5. controv. c. 57.*

Veteres Decretalium Collectores vera ab apocryphis non distinxerunt, & inde in has Collectione multa errata.

Veteres Collectores Decretalium hoc insuper habuere cum aliis Canonum Collectoribus mediæ ætatis commune, quod non ad fontes recurrerint; nec studiose inquisierint, an sincera, an apocrypha essent, quæ occurrebant; an re vera eorum Auctorum, quorum nomina præferebant, an supposititia.

Hinc plurima apocrypha & supposititia pro sinceris & veris monumentis in Decretalium Collectionibus, præsertim prima & secunda, occurrunt; quarum fidem secutus Raymundus in similes errores incidit; unde non pauca apud ipsum videre SS. Patribus, aut antiquis Conciliis vel Pontificibus adscripta, quæ illorum non esse, apud omnes expeditum est.

Primum genus errorum.

Capitula 3. & 4. de Constit. inscribuntur S. Augustino, & *cap. 5. eod.* S. Hieronymo; quæ nec Augustini, nec Hieronymi sunt, sed ut notatur in Editione Romana, *hæc verba leguntur in Glossa ordinaria*. Et cap. 1. *de Sponsa duor m*, citatur *Augustinus de Fide pactionis & consensus*, cum hujusmodi librum edidisse Augustinum nunquam auditum sit; unde & in margine notat Antonius Augustinus: *In B. Augustini verbis hæc nondum inveni.*

Secundum genus.

Similia multa Augustino, Hieronymo aliisque Ecclesiasticis Auctoribus supposita fragmenta occurrunt. Nonnulla etiam ex falsis veterum Pontificum decretalibus, ut v. g. in *cap. 1. de Accusat.* & *cap. 1. de Hæreticis*, & aliis.

Tertium.

Similiter non pauca antiquis Synodis attribuuntur, quæ illarum non sunt, sic exempli gratia *cap. 3. de Adulteriis* tribuitur etiam in prima Collectione Concilio Arelatensi: cui tribui non posse notat Antonius Augustinus de emend. Gratiani *lib. 1. dial. 6.* sunt autem verba desumpta ex Libro Hermetis, vulgo *Pastoris*; & sub ejus nomine extant tanquam *palea* apud Gratianum 34. q. 1. *can. 7. Et cap. 2. de Clerico excommunicato*, dicitur desumptum ex Concilio Antiocheno: cujus tamen nihil in illo Concilio simile occurrit, nisi forte aliquid in Canone 4. qui tamen quam differat ab hac Decretali, ex sola inspectione illius Canonis *par. 2. cap.* 1. §. 11. relati patebit. Plura alia attento Lectori facile occurrent; maxime si quis consulat Notas Antonii Augustini ad primam Collectionem. Ex hac enim Collectione pleraque falso inscripta in hanc Decretalium Collectionem dimanarunt.

Duplex contra tradita objectio.

Sed opponet quis, quid opus ad fragmentorum fontes recurrere; aut quid necesse scrupulose indagare, num relata sint sincera, an apocrypha; utrum genuina Auctorum, quibus tribuuntur opera, an supposititia? Sicut enim Justinianus licentiam tribuit sui novi Codicis confectoribus, ut anterioribus Constitutionibus, ea quæ opportuna & utilia viderentur, adderent vel demerent; atque iis ita immutatis plenam Legum vim impartitus est; nullis concedens *ex Libris veterum Juris interpretatorum aliter eas habentes recitare*. L. Un. Cod. de Justinianæo C. confirm. Ita quoque Gregorius voluit per S. Raymun-

mundum Prædecessorum suorum Decretales in diversa sparsas volumina in unum colligi, *resecatis superfluis*; atque Collectionem factam & sibi oblatam approbavit; „ volens ut hac „ tantum compilatione universi utantur in Ju„ diciis & Scholis, districtius prohibens, ne „ quis præsumat aliam facere, absque auctorita„ te Sedis Apostolicæ.

De auctoritate & approbatione hujus Collectionis agemus infra c. 3. postquam de reliquis Corporis Canonici partibus egerimus; interim data hac approbatione nequaquam inutilis est, quem doctiores quique Canonistæ tantopere commendarunt, recursus ad fontes, à quibus fragmenta hujus Collectionis desumpta sunt.

Occurritur priori. Ut enim demus illa fragmenta, ut in hoc Codice extant, auctoritatem Juris habere, non secus atque ea, quæ è veterum Jurisconsultorum libris, aut Imperatorum Constitutionibus in Corpore Juris Civilis relata sunt; negari tamen nequit, quin frequenter ambiguitas & obscuritas in his ipsis fragmentis occurrat; quæ ex toto contextu facile elucidari possit.

Neque enim suadetur recursus ad fontes, quasi sine illis nulla Juris auctoritas esset fragmentorum relatorum, sed solum, ut verus & genuinus sensus eorum haberi queat.

Et quia nescit, quantopere clariores Leges Interpretes desiderent & investigent veterum Romanorum Jurisconsultorum, Papiniani, Ulpiani aliorumque responsa & scripta, ut ex illis Legum clariorem sensum eruere queant?

Occurritur posteriori. Similiter nemo dubitat, quin Ecclesia, Pontifex aliusve publica instructus auctoritate, queat auctoritatem Juris impartiri iis, quæ aliquorum Auctorum, aut Conciliorum vel Pontificum creduntur, licet revera eorum non sint; nequaquam tamen propterea inutile, aut superfluum esse, inquirere, num quæ referuntur, recte & vere eorum nominibus inscribantur, haud difficulter intelliget, qui expenderit, multum sane interesse, num disciplina aliqua recenter duntaxat sit introducta, an vero à temporibus Patrum fuerit usitata? Item an in melioribus Ecclesiæ temporibus, in plenariis Conciliis probata, an vero durioribus & declinantibus jam Ecclesiæ seculis sensim tolerata potius, quam positive probata? An disciplina, quæ in suppositiis fragmentis exhibetur contraria non sit disciplinæ, quæ ætate auctoris, aut Concilii, cui tribuitur, vigebat?

Quam hæc pro assequenda vera notitia disciplinæ Ecclesiasticæ; justumque de ejus auctoritate formandum judicium necessaria sint, abunde ostendi supra *p. 1. cap.* 4.

Post supplementa ex antiquis Decretalibus addita, adhuc convenit eas consulere. Sed dicet quis, quid opus consulere antiquas Collectiones, cum illa, quæ è pristinis Collectionibus detraxerat Raymundus, suppleverint partim Antonius Contius, partim Franciscus Pegna Hispanus: & ad Calcem Capitulorum in Editione Romana diverso charactere subjiciantur? Respondeo, in primis ex hac adjectione sive Capitulorum suppletione satis evincitur, non Contium tantum & Franciscum Pegnam, sed & Romanos, qui Editioni huic intenderunt, non dubitasse admodum conducere integram Decretalem, è qua suam traxerat Raymundus, habere.

Verum multa sunt partim addita, partim omissa à Raymundo, quorum nulla in parte adjecta sit mentio; imo nescio, an vel unum ex iis, quæ supra retuli, integre in Editione Romana suppleatur; ideoque nec post hunc virorum eruditorum laborem inanis erit ad veteres Collectiones recursus.

CAPUT II.

De reliquis Corporis Juris Canonici partibus.

§. I.

De Sexto Decretalium.

GREGORIUS IX. in Epistola suæ Collectionis confirmatoria prohibuerat, ne quis præsumeret aliam Collectionem facere absque auctoritate Sedis Apostolicæ speciali; quare pene cessatum fuit à Collectione Decretalium usque ad Bonifacium VIII. qui anno quarto sui Pontificatus, id est, sub finem seculi XIII. novam Decretalium Collectionem fieri mandavit, & suo nomine publicavit.

Quis scopus, materia & methodus sit hujus Collectionis, ex verbis Epistolæ Collectionis confirmatoriæ habetur: „ Sane cum post vo- *Verba Præfationis.* „ lumen, inquit, Decretalium à felicis recorda„ tionis Gregorio Papa IX. Prædecessore nostro „ tam provide quàm utiliter compilatum, non„ nullæ ab eo & ab aliis Romanis Pontificibus „ successive super diversis dicerentur articulis „ editæ Decretales: de quarum aliquibus, an „ Decretales existerent, earumque Auctoribus „ dubitabatur solicite in Judiciis & Scholis: nos „ ad apicem summi Pontificatus suprema dispo„ sitione vocati, super hoc cum instantia requi„ siti à multis, ambiguitatem & incertitudinem „ hujusmodi dispendium pluribus afferentem, „ omnino tollere, ac elucidare, quæ de De„ cretalibus ipsis teneri, quæve deberent impo„ sterum refutari, gratia suffragante divina, pro „ utilitate publica desiderabiliter affectantes: per „ venerabiles Fratres nostros Guilielmum Ar„ chiepiscopum Ebredunen. & Berengarium Epi„ scopum Biterenen. ac dilectum Filium Ri„ chardum de Senis S. Rom. Ecclesiæ Vicecan„ cellarium, Juris utriusque Doctorem, Decre„ tales hujusmodi diligentius fecimus recenseri: „ & tandem pluribus ex ipsis (cum vel tem„ porales, aut sibi ipsis, vel aliis Juribus con„ trariæ, seu omnino superfluæ viderentur) pe„ nitus resecatis, reliquas, quibusdam ex eis ab„ breviatis, & aliquibus in toto, vel in parte „ mutatis, multisque correctionibus, detractio„ nibus, & additionibus (prout expedire vidi„ mus) factis in ipsis, in unum Librum cum „ nonnullis nostris Constitutionibus (in quibus „ ad correctionem morum, subditorumque quie„ tem, multa statuuntur salubria: fructusque „ uberes Deo propitio in Domo Domini alla„ tura: & plurima in Judiciis, & extra fre„ quentata dubia deciduntur) redigi mandavi„ mus, & sub debitis titulis collocari. „

Hinc patescit, scopum Bonifacii fuisse Decretales Pontificum, quæ extra Collectionem Gregorii IX. vagabantur, & quarum fides in Judiciis vacillabat, & quæstiones frequentes excitabant, in unum volumen redigere; eaque redactione discernere, quæ recipiendæ & quæ repudiandæ essent.

Scopus Bonifacii VIII. Materia quoque à qua Collectionem fieri voluit non obscure innuitur: nimirum ex ipsius Gregorii IX. Decretalibus, quas ipse suæ Collectioni non incluserat; quæ ante editam Bonifacii compilationem dicebantur *Extravagantes Gregorii IX.* & interdum titulis Decretalium adjungebantur, & à Doctoribus una cum reliquis Capitulis Decretalium Gregorii IX. exponebantur; de quibus consule Cujacium ad *cap. ult. de Testibus*.

Materia Collectionis. Præter Gregorii IX. insuper aliorum Pontificum, qui ipsum inter & Gregorium IX. intercessere, Decretales & Constitutiones colligi voluit; potissimum autem occurrunt Innocentii IV. Gregorii X. Alexandri IV. Nicolai IV. & ipsiusmet Bonifacii VIII. frequentissimæ; ac insuper duorum Conciliorum Lugdunensium, quorum unum sub Inno-

Innocentio IV. anno 1245. celebratum est; alterum sub Gregorio X. anno 1292.

Suspecta Inscriptio Cap. 1. de Prob. in 6.

Cum vero Bonifacius VIII. expresse præfatus sit, se edere Constitutiones Pontificum post editionem Decretalium Gregorii IX. merito suspecta est Boetio Eponi lib. 2. de Jure Sacro *Num.* 184. moderna inscriptio *Cap. 1. de probat. in VI.* Clementi III. utpote qui diu Gregorium præcessit; criditque sinceriorem antiquam lectionem, quæ dictam Decretalem tribuit Clementi IV.

Multa mutavit Bonifacius.

Hoc merito notandum, quod in præcitatis verbis fatetur ipse Bonifacius, quasdam Decretales suorum Prædecessorum multis correctionibus, detractionibus & additionibus esse emendatas, vel mutatas; adeo ut sciri nequeat, an ipsas præcedentium Pontificum, an Bonifacii Constitutiones habeamus; maxime quia ipsæ Decretales alibi, quam hic relatæ non reperiuntur: ut consequenter ignoretur, quid detractum aut additum sit.

Cur dicatur hæc Collectio Sextus Decretalium?

Hanc Collectionem voluit esse quasi appendicem, sive supplementum Decretalium Gregorii IX. quæ cum quinque libris constarent, voluit suam Collectionem vocari *Sextum Decretalium*; atque hoc nomine hodie citatur; tametsi quinque libros æque ac Collectio Gregorii contineat; eademque methodo quoad materiæ divisionem in libros & titulos servata.

§. II.

De Clementinis.

POst *Sextum* Decretalium, sive Collectionem Bonifacii VIII. in Corpore Juris Canonici, sequitur Collectio, quæ vulgo *Clementina*, sive *Liber Clementinarum* dicitur.

Quis Auctor Clementinarum?

Hanc Clemens V. qui sub initium sæculi XIV. electus fuit Pontifex, & primus Avenione in Gallia Cathedram Petri collocavit, partim ex Canonibus Concilii Viennensis, cui ipse præsedit, partim ex propriis Constitutionibus confici curaverat; at morte præventus non publicavit; uti in Epistola huic Collectioni præfixa monet ejus immediatus Successor Joannes XXII. qui suo nomine eam publicavit.

Non omnes quæ adseribuntur Concilio Viennensi, fuit illius Concilii.

Sed priusquam de materia, aut methodo Collectionis dicamus, nonnulla præmittenda sunt ex Glossa sive Joanne Andrea ad illa verba præfationis, *De cetero:* „ Circa hoc sciendum est, quod Constitutiones Concilii, licet non omnes fuerint in Concilio publicatæ, tamen postea de facto fuerunt publicatæ, & ipsarum habita copia, & jam habebatur, quod ligarent. Et quia patuit aliquas ex illis inepte, aliquas prolixe, aliquas defective compositas, aliquas etiam non expedire, noluit Clemens, quod compositio illa procederet; sed, ut fertur, sub excommunicationis pœna mandavit, quod illas habentes, infra certos dies restituerent Cameræ, vel Incederent, vel dilacerarent etiam easdem. Demum per peritiores fecit illa recenseri, qui aliquas, & paucas in totum reservaverunt, aliquas in totum resecarunt, aliquas mutaverunt quoad verba, mente servata; in aliquibus menti & verbis detraxerunt, & addiderunt. Et has, licet non sub his verbis in Concilio publicatæ fuissent, voluit sub nomine Concilii reservari, & multas Constitutiones utiles addens, de quibus non factas in Concilio tractatum.

Falsa Clementinarum inscriptio.

Ex quibus patet, quod licet omnia Capitula legantur in hac Collectione cum hac inscriptione, *Clemens V. in Concilio Viennensi*, non tamen omnia, imo forte admodum pauca in Concilio Viennensi fuisse edita; saltem eo modo & illis verbis, quibus in Jure Canonico referuntur.

Ordo Collectionis.

Constat rursus hæc Collectio quinque libris; eisque in titulos divisis, servata methodo præcedentium Decretalium Collectionum.

§. III.

De Extravagantibus Joannis XXII. & Communibus.

Extravagantes Joannis XXII.

JOannes XXII. immediatus Clementis V. Successor non tantum Collectionem, quæ vulgo *Clementina* vocatur, à Clemente incboatam perfecit & publicavit, sed etiam spatio 18. annorum, quibus Pontificatum gessit, varias Decretales evulgavit; è quibus viginti in unum collectæ fuere, quo auctore nescitur; vocanturque simpliciter, *Extravagantes Joannis XXII.* eo quod nullæ alterius Pontificis Decretales aut Constitutiones admisceantur.

Collectio hæc ob paucitatem Decretalium in Libros non dividitur; sed tamen ipsæ Decretales sive Extravagantes secundum ordinem præcedentium Collectionum disponuntur.

Extravagantes Communes.

Plures ejusdem Pontificis Decretales postmodum in unum volumen cum aliorum Pontificum nonnullis Decretalibus & Constitutionibus collectæ sunt; vocaturque hæc Collectio, *Extravagantes Communes.*

Quo tempore hæc prodierit.

Cum vero inter illos Collectionis Decretales etiam reperiantur sub nomine Xysti IV. qui in Pontificatu sedit ab anno 1471. usque ad annum 1484. necesse est, ut non nisi circa hoc tempus hæc Collectio prodierit. Eadem methodo librorum & titulorum disposita est qua præcedens; nisi quod libro quarto, quo in aliis de matrimonio agitur, careat.

Quo auctore prodierint? Et cur dictæ Extravagantes.

Quo auctore hæc atque præcedens facta sit, non constat. De eo inter omnes convenit, auctoritate publica neutram inchoatam, aut expresse probatam esse: ideoque multo tempore tanquam nullius aut exiguæ auctoritatis habitas fuisse; ideoque tanquam *extra* Corpus Canonicum *vagantes*, dictas esse *Extravagantes*: quod nomen ipsis adhæsit etiam postquam Corpori Canonico, nescitur quo Auctore, agglutinatæ fuerunt.

C A P U T III.

De Auctoritate Decretalium Gregorii IX. & subsequentium Collectionum; item de citationibus partium Juris Canonici.

§. I.

De Auctoritate Juris Canonici.

Publica Decretalium Sexti, & Clementinarum auctoritas.

QUIN auctoritate Romani Pontificis facta sit Collectio vulgo Decretalium Gregorii IX. atque ejus auctoritate publicata, ut ejus tam in Judiciis, quàm in Scholis usus esset, manifestum est ex ipsa Gregorii IX. Epistola Collectioni præfixa, atque Doctoribus & Scholaribus Bononiæ commorantibus inscripta.

Idem de Collectione Bonifacii VIII. & Clementinarum esse dicendum, ex Epistolis Bonifacii & Joannis XXII. istis Collectionibus respective præfixis, æque manifestum est: cum uterque expresse præcipiat, ut earum usus sit in Judiciis & Scholis.

Ubique gentium recepta auctoritas.

Neque hæc Pontificum declaratio suo frustrata est effectu; nam quemadmodum Jus Civile Romanum ubique pene gentium pro Jure communi habetur, ut nimirum Jure patrio consuetudinario deficiente causæ civiles, ac Reipublicæ negotia ex illo dirigantur; & si quod in lege patria aut consuetudine dubii occurrat, ex Jure Romano dilucidationem accipiat; ita quoque causæ Ecclesiasticæ ac exterior Ecclesiæ politia Jure Canonico tanquam Jure communi diriguntur, dirimuntur & deciduntur; & si quid difficultatis

in Ju-

in Jure Ecclesiastico particulari aut consuetudinario occurrat, ex illo interpretationem accipere debet. Quinimo ea est Juris Canonici auctoritas, ut etiam in Foro Civili & in civilibus causis, si Jus Romanum dubium fuerit, ex Jure Canonico interpretationem sumat: hinc illa communiter recepta regula: Quando decisio est dubia in Jure Civili, & est clare decisa in Jure Canonico, stari debet Juri Canonico. Rebuffus ad *Constitut. Regias, in Proemio Glossa 4. n. 126.*

Ulterius, si Jus Civile Juri Canonico repugnet, etiam in Foro Civili hoc prævalebit, si subsit materia peccati. Verbi gratia in materia Præscriptionis Jus Canonicum non admittens Præscriptionem cum mala fide prævalebit Juri Romano eam cum mala fide admittenti. Similiter in materia Usurarum servatur Jus Canonicum Jura Civili posthabito.

Hæc omnia adductis variis diversarum Gentium Auctoribus latius tradit Arturus Duck *lib. 1. de Auctoritate Juris Civilis c. 7.* qui Num. 16. & c t. hæc habet; „ Illud porro in Juris Canonici laudibus eximium est, quod Principes Protestantes Germanici, aliive postquam ab Ecclesia Romana secesserant, Lutheri & Calvini doctrinam amplexi, omnemque Pontificis Romani potestatem abdicassent, Jus tamen Canonicum non excusserunt, sed eo in causis suis decidendis etiamnum utuntur, eodem plane modo sicut Principes Europæi, postquam renunciaverant Cæsarum potestati, leges tamen Cæsareas adhuc observant. Et licet Martinus Lutherus zelo præpropero & inconsulto ductus Juris Canonici Libros repugnantibus Jurisconsultis Wittebergæ combussisset, Juris tamen Canonici usum ab eo tempore Saxonici, Brusvicensi ceterique Protestantes semper conservarunt, nulla mutatione in eo admissa, sicut in Augustana Confessione consenserunt, Jusque Canonicum Wittebergæ & in reliquis Protestantium Academiis adhuc publice docetur.

Et apud Protestantes.

Hæc quam sufficientissime evincunt, quanto applausu ubique pene gentium Jus Canonicum pro decisione causarum, id est, non in Scholis duntaxat, sed in Judiciis ex intentione Pontificum receptum sit.

Non sunt Regula fidei.

Quod autem dicant Theologi post Veronium in *Regula fidei* §. 4. & Illustrissimos Fratres Walenburgicos, qui hanc regulam adoptarunt; „ Nullas Decretales Romanorum Pontificum contentas in Corpore Juris Canonici, sive in sex Libris Decretalium, sive in Clementinis, sive in Extravagantibus esse sufficientes fundando articulo fidei Catholicæ; ideoque Adversariis modo ex Gratiano, modo ex Decretalibus, sub Jure Canonico varia consarcinantibus, & sæpe easdem falso glossantibus, Nostrates compendiosiori via & regia reducendis deviis ad castra Catholica respondere posse, palam inclamando, *nihil horum esse de fide Catholica;* " hæc inquam, utut vera esse Theologis daremus, nihil intentioni Pontificum Jus Canonicum publicantium aut probantium officerent; nam, ut bene advertit Davenportius in Sistemate Fidei *c.* 3. „ Corpus Juris propter œconomiam Ecclesiæ & externam ejus gubernationem, ut patet ex Proœmiis Pontificum recitatis, non propter ejus fidem declarandam compactum est: adeo ut per accidens sit respectu Juris, quod Canones generent fidem, nec inde, ut tales sunt, fides colligitur.

De Institutionibus Lancelotti.

Ab annis 70. plus minus Corpori Canonico ad calcem adjici solent Institutiones Juris à Joanne Paulo Lancellotto Jurisconsulto Perusino conscriptæ, ad imitationem Institutionum Juris Civilis in quatuor Libros divisæ.

Verum tametsi Auctor in proœmio sui Operis asserat, se opus illud ex mandato Papæ composuisse, illudque à Commissariis Pontificiis revisum & correctum; nihilominus, quia de publica approbatione non constat, nemo hactenus his Institutionibus auctoritatem Juris concedit, propterea quod reliquis Juris Canonici partibus annectantur; cum nec publica auctoritate id factum sciatur.

Auctoritas Extravagantium.

Aliud de utraque *Extravagantium* Collectione supra relata videtur dicendum. Quantumvis enim nesciatur, eas aut publica auctoritate collectas, aut simili auctoritate ceteris Corporis Canonici partibus fuisse adjectas, tamen eas hodie passim in Scholis, & Judiciis, tanquam Decretales Pontificum sufficienter publicatas; & quibus particularibus Juribus deficientibus, in decisione causarum statur, allegari & recipi videmus: quamvis & illud non ignorem, inter Doctores etiamnum hodie disputari, num reservatio contenta in his Extravagantibus dicenda sit reservatio *clausa in Corpore Juris:* quo dubio satis insinuant, non esse certum, eas esse eodem modo inclusas Corpori Juris, quo præcedentes Collectiones.

§. II.

De citationibus Juris Canonici.

CUm tam apud veteres, quam recentiores Theologos & Canonistas frequentissima sint è Jure Canonico desumpta testimonia; atque non raro contingat, præsertim in Theologis, ut loca allegata in Corpore Juris Canonicis reperire nequeant; eo quod ipsas citationes notas non satis intelligant, breviter hic citationum notas exponam, à Decreto Gratiani incipiendo.

Decretum Gratiani tribus partibus constare supra diximus; singulæ vero suas particulares citationes habent.

Citationes primæ partis Decreti Gratiani.

In priori parte solet fieri citatio per numerum distinctionum & Canonum, vel etiam per initialia Canonis verba, hoc modo: *can. 6. dist. 8.* vel quod idem est: *can. Veritate. dist. 8.* id est, Canone, cujus initiale verbum est, *veritate.*

Secundæ partis.

Secundæ partis Canones, uti & tertiæ, similiter vel per numeros, vel initialia verba citantur, addita in secunda parte, causa & quæstione hoc modo, *can. 6. causa 1. q. 1.* vel subintellecta vocula, *causa* hoc modo, *6. q. 1. can. 3.* id est, *causa 6. q. 1. can. 3.*

Tractatus de pœnitentia.

Tractatus de Pœnitentia secundæ parti immixtus citatur eodem modo quo prima pars, additis his verbis, *De pœnitentia* v. gr. *can. reperiuntur 2. dist. 2. de pœnitentia.*

Tertiæ partis.

Ex tertia sicuti è prima, additione particulæ, *de Consecratione*, v. gr. *can. 82.* vel, *can. 1. Christo Pater dist. 2. de Consecr.* Hoc est, distinctione 2. in Tractatu de Consecratione.

Decretalium Gregorii IX.

Decretales Gregorii IX. citantur vel per initialia verba Capitulorum, vel per numeros, quod commodius est, expressa rubrica seu titulo, sub quo referuntur, additurque frequenter vocula *extra;* vel quod idem significat *ii* ad indicandum quod sit prima Collectio hodie recepta & Corpori Canonico inclusa, quæ *extra* vetus Corpus Canonum, hoc est, Decretum Gratiani extat. V. gr. *Cap. Ossius 2. extra;* vel, *ii de electione;* id est Capitulum secundum quod incipit *Ossius* in Decretalibus Gregorii IX. sub titulo *de electione*; qui est titulus 6. Libri primi. Interdum vero claritatis causa additur, *apud Gratianum*, vel *apud Raymundum*; ut intelligatur esse in Collectione Decretalium facta auctoritate Gregorii IX. aut opera Raymundi.

Sexti Decretalium.

Interdum tamen nec additur *extra*, aut notula, *ii* vel, *apud Gregorium*, aut, *apud Raymundum*, sed simpliciter citatur initium vel numerus Capituli cum expressione tituli; quo casu semper intelligitur hæc Gregorii Collectio tanquam famosior.

Porro, quia in editione harum Decretalium recentiora sæpe supplentur pars Decretalis omissa, quæ per Raymundum indicatur per voculam, *infra*, & textus Decretalis alio expressa charactere subjicitur, solet dum hæc citatur in citatione Capituli addi, in *parte decisa*, quasi diceretur in parte à Raymundo *decisa* seu *rescissa.*

Colle-

Collectio Bonifacii VIII. quæ in Corpore Juris Canonici sequitur Decretales Gregorii IX. citatur eodem modo, quo præcedens, nisi quod ad distinctionem addatur, *in sexto*; aut hoc modo, *in VI.* vel interdum claritatis causa, *apud Bonifacium*.

In citatione Clementinarum, & Extravagantium additur, In *Clementinis*; *in Extravagantibus Joannis XXII.* vel in *Extravagantibus communibus*.

Clementinarum & extravagantium.

Interdum tamen tres hæ posteriores non citantur sub nomine Capitulorum, sed dicitur: v. g. *Clementina* 2. *de electione*, aut *Extravagante* 2. *Joannis XXII. de Verborum significatione*; aut, *Extravagante communi* 2. *de præbendis*.

Difficultas inveniendi titulos, quomodo solvatur?

Porro, quia plures sæpe tituli in his Collectionibus, præsertim Gregorii IX. & Bonifacii VIII. continentur eodem libro; atque insuper singulæ Collectiones plures libros comprehendunt; neque exprimitur, nec cujus libri, nec quotus alicujus libri titulus sit qui citatur; hinc præcipue Theologi, qui rarius libros Juris Canonici revolvere solent, difficulter ipsum titulum citatum reperire possunt, ni ostendatur. Cui difficultati occurritur per indicem alphabeticum titulorum, qui Collectioni Gregorii IX. & Bonifacii VIII. præfixus est.

Methodus inveniendi titulos in Collectionibus sequentibus Decretales Gregorii IX.

Pro faciliori etiam titulorum in Collectione Bonifacii VIII. Clementinarum & Extravagantium notitia, illud quoque repetendum, quod in his Collectionibus tituli, licet sint pauciores quam in Gregorii Collectione, eodem tamen ordine disponantur; ideoque si quis sciat, v. g. titulum de electione inter primos titulos libri primi Decretalium Gregorii; & titulum de præbendis inter priores libri tertii haberi, & sic de reliquis; si hi citentur in aliis Collectionibus, non dubitet, quin illos etiam eodem libro, & inter priores titulos illarum Collectionum reperiet. Adeoque, ut quis reperire facile queat titulos omnium partium Corporis Juris Canonici, sufficiet, si aliquam notitiam habeat titulorum Decretalium Gregorii IX.

P A R S N O N A.

De Jure hodierno, præcipue Belgico.

CAPUT PRIMUM.

De Jure novissimo è Constitutionibus Ecclesiasticis.

§. I.

De Bullis & Constitutionibus Pontificiis.

Us Canonicum novissimum dicimus, omne illud, quod in materia disciplinæ & œconomiæ Ecclesiasticæ, sive personas, sive res, sive judicia, eorumve formam & ordinem spectans, post evulgatas Collectiones, quæ hodierno Corpore Juris Canonici comprehenduntur, à legitima potestate editum & promulgatum est.

Observanda circa Constitutiones Pontificias.

Hujus generis in primis sunt Decretales, sive Constitutiones Romanorum Pontificum, quas variis temporibus, atque in diversis materiis, vel interrogati & interpellati, aut *motu proprio* ediderunt.

Sed tamen, ne quis circa has hallucinetur; credatque omnes indifferenter pro lege generali suscipiendas, quas Laertius Cherubinus, ejusque continuator in magnum Bullarium Romanum collegit, aut alii privati Doctores, aut Collectores passim referunt; notanda sunt sequentia.

Primum.

Primò, legitime & authentice constare debere, num *Bulla* sive Decretalis, aut Constitutio, quæ profertur à Romano Pontifice, revera ab ipso emanaverit: aut forsan præter ejus intentionem alterata non sit; quod non semel contigisse notorium est, ac circa famosam Bullam Pii V. contigisse testatur Gregorius XIII. in sua Bulla quæ incipit: *In tanta*.

Secundum.

Secundò, si eam à Romano Pontifice emanasse constiterit, dubia esse potest ejus intentio; vel etiam satis ex contextu liquere, quod non omnia loca, omnes personas, vel tempora omnia comprehendere voluerit: de quibus priusquam pro lege suscipiatur, inquirendum.

Tertium.

Tertiò, in Ecclesiastica Hierarchia, sicut in cœlesti, illuminantur & perficiuntur à superioribus medii, & à mediis infimi. „ Quamobrem “ inquit Auctor de Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ *lib.* 2. *cap.* 3. „ Decreta Ecclesiastica primum „ quidem Episcopis, ab illis deinde inferioribus „ Sacerdotibus, & à Sacerdotibus plebi sunt intimanda; adeo ut si alia via perferantur, in suspicionem merito veniant, nec satis sit ut fidelibus quoquo modo innotescant, nisi consueto more promulgentur, si nempe potuerit solitus ordo commode servari.”

De hac igitur publicatione inquirendum, priusquam de ipsius Bullæ sive Decretalis Pontificiæ auctoritate statuatur.

Quartum.

Denique, ut recte advertit citatus Auctor ibidem *cap.* 3. *n.* 4. solemne est Ecclesiæ, ut in gubernandis fidelibus Divinum regimen imitetur, nec solum attingat à fine ad finem fortiter, sed etiam disponat omnia suaviter. Itaque, pergit Auctor, honoris Principibus debiti meminit, illorum jura servat illæsa, ordinem & dignitatem Episcoporum veneratur, populorum studia & usus attendit.

Cum itaque usu inveterato in Belgio obtineat, ut etiam notat Ludovicus Guicciardinus in generali descriptione Belgii: „ Quod Pontifex nec Beneficium ullum aut gratiam possit conferre, nec “ expedire in hanc terram diplomata, aut quid “ aliud tale, quod effectum sortiatur, absque Prin- “ cipis quidem, vel Consiliarum ejus placito at- “ que consensu, „ intentio indubie Pontificum est, hæc Principum jura non infringere; nec velle subditos suis Constitutionibus esse constrictos, nisi servatis Principum juribus, & inveteratis Provinciarum usibus, sint publicatæ. Latius de hoc usu Belgii vide Hubertum Loyens, in tractatu de Consilio Brabantiæ tit. *de litteris placeti*.

Si itaque quæstio sit de Constitutione Pontificia concernente externum Ecclesiæ regimen, (nec enim de mere dogmaticis hic agitur; uti nec de illis, quæ certas forsan Regularium familias concernunt, nec eorum claustra egrediuntur) sedulo inquirendum, num juxta Provinciarum inveteratos mores, & antiqua Principum jura publicatæ & notificatæ fuerint: aut saltem, an vetustus usus eas probaverit; ut si quæ deesse potuissent publicationi, hæc longus usus suppleverit.

Et sane quid notius, quam infinitas pene Bullas passim in Bullariis atque Doctorum commentariis extare, quarum nullus sit in his Provinciis usus, imò nec memoria?

§. II.

De Regulis Cancellariæ.

Regulæ Cancellariæ unde habeant originem.

SAtis compertum est, „ inquit Ludovicus Gomesius ad Regulas Cancellariæ in proœmio *quæst.* 1. „ Regulas Cancellariæ à Joanne XXII. initium & originem habuisse; nam in vetusto “ quodam membrano codice (quem vulgares *quinternum* Cancellariæ vocant) primus omnium in “ ordine ponitur Joannes XXII. Regularum Au- “ thor, nec ante ipsum alius summorum Pontifi- “ cum invenitur qui hoc prius tentaverit. Et licet “

„ Cancellaria Apostolica & Vice Cancellarii officium (unde regulæ istæ denominationem acceperunt) longe ante Joannem XXII. præcessisse videantur, nihilominus Regulæ istæ non fuerunt eo tempore, saltem in scriptis, sed longo intervallo conditæ.

Hinc sufficienter habetur, has regulas esse quædam principia, sive normas à Pontificibus præscripta, juxta quæ ipsa Cancellaria Romana in negotiis ad suum tribunal spectantibus procedere debeat: quare in earum proœmio dicitur, quod eas Vice-Cancellarius in Cancellaria Apostolica fecerit publicari.

Quid regula Cancellariæ.

Hinc Gomesius loco citato *quæst.* 2. asserit, „ quod Regulæ ab initio introductæ fuerint, ut Officiales Cancellariæ per eas in literis expediendis instruerentur, ut patet ex regulis Joannis XXII. & Benedicti, ac aliorum: Et licet à tempore Nicolai V. aliquid plus ad eas circa judicia additum fuerit, illud tamen respicit actum in Curia gerendum, " Hæc ille.

Non sunt perpetuæ.

Insuper circa has Cancellariæ regulas notandum, illas non esse perpetuas, sed finiri morte Pontificis, quod in proœmio significatur his verbis: *Et suo tempore duraturas.*

Singuli vero Pontifices altero suæ assumptionis die eas de novo probant; atque in Cancellaria per Vice Cancellarium publicari jubent; interdum novis additis, vel etiam antiquis immutatis, aut etiam nonnunquam omissis; uti ad singulas pene ostendit Gomesius, & post Choquier in commentario ad has regulas.

Singuli Pontifices de novo eas publicant & mutant.

Exempli gratia Gomesius ad regulam de *idiomate*, quæ valde utilis & ubique recepta est, ait: „ In primis illud meminisse oportet, illius regulæ primum conditorem Gregorium XI. fuisse, quod ex eo apparet, quia inter regulas prædecessorum Pontificum ista regula non reperitur. " Hæc ille, qui & notat, Eugenium IV. addidisse verba, *de gratia expectativa.*

Et Choquier ad regulam *de infirmis resignantibus* sive, *de viginti*, hodie usitatissimam ait hanc Regulam, à temporibus Innocentii VIII. qui eam his verbis publicavit: „ Item voluit, quod si quis in infirmitate constitutus resignaverit aliquod Beneficium, sive simpliciter, sive ex causa permutationis, & postea infra 20. dies de infirmitate decessit, ac ipsum Beneficium conferatur, per resignationem sic factam, collatio hujusmodi nulla est, ipsumque Beneficium per obitum vacare censeatur: " Notat, inquam Choquier, „ hanc Innocentii regulam auctiorem esse factam per alios novissimos Pontifices; nimirum Adrianum VI. Clementem VII. Julium III. quos exinde ad nostra usque tempora secuti sunt alii; nam post vocem *permutationis*, adjecta vides in modernis regulis sequentia parenthesi inclusa: *vel alias dimiserit, aut illius commendæ cesserit, seu ipsius Beneficii unioni dissolutionis consenserit (etiam vigore supplicationis dum esset sanus signata.)* Et postea, *infra* 20. *dies (a die per ipsum resignantem præstandi consensus computandos) in ipsa infirmitate decesserit, ac ipsum Beneficium (quavis auctoritate) conferatur, per resignationem sic factam.* &c.

Plures ex his passim hic & in aliis Provinciis recepta.

Porro licet hæ regulæ vi suæ primæ institutionis & publicationis solam Romanam Cancellariam concernere videantur; neque generalis legis rationem habere, tamen plures illarum & in Belgio, & in Gallia alisque exteris Provinciis receptas & usitatissimas esse; earumque occasione quotidianas exoriri quæstiones, & controversias, nimis, quam ut probari debeat, compertum est.

Regula aliqua in Regno Galliæ pro lege Regni reputata.

Et quid quod regula *de verisimili notitia*, 28. Innocentii VIII. & 29. Pauli V. & 30. Innocentii X. „ fuerit recepta & registrata in Parlamento Parisiensi anno 1493. die 20. Novembris, & ubique in Regno Franciæ recepta, & in forensi judicio ad unguem servetur, " testatur Rebuffus in addit. ad hanc regulam; estque, ait, lex Regni effecta, adeo quod sicut Imperator Legem, ut dicunt canonizatam, & à Canonibus approbatam revocare non potest, licet eam Legem ex Libro tollat: Sic nec Papa regulam incorporatam & descriptam in registris Curiæ, etiamsi tollat illam, eo casu servabitur, tanquam regni, non tanquam Papæ regula. "

Rursus ad regulam *de publicandis resignationibus*, quæ fuit 34. Innocentii VIII. & 29. Pauli V. ait: „ Hæc regula fuit recepta & in Curia Parlamenti registrata anno 1493. die 27. Augusti, unde est Lex regni effecta, ideoque per mortem Papæ non tollitur. "

Regula de publicandis resignationibus à novissimis regulis sublata.

Notandum, hanc regulam à temporibus Gregorii XIII. regulis Cancellariæ non esse insertam, sed omissam; propterea, ait, Choquier, quod multifariam ea sit immutata, vel abrogata per Constitutionem Gregorii XIII.

Servata in Gallia & Belgio.

Nihilominus tamen & in Regno Galliæ etiamnum hodie servatur, uti in Belgio locum habere asserit Zypæus in Jure novo tit. *de renunciatione n.* 3. „ Sed publicationis forma, ait, stricte non servatur: sufficit enim palam innotescat, nec celetur resignatio, etsi in templo coram populo in celebritate Missæ, aut concionis, die festivo non promulgetur. "

Hæ regulæ Juri novissimo merito, adscribuntur.

Non dubium ergo regulas Cancellariæ merito inter Jus novissimum numerari; earumque notitiam hodie propemodum, iis saltem qui in Foro judiciali versantur, necessariam esse.

Notandum circa has Regulas.

Plura de iis dicemus in Jure Ecclesiastico, ubi de Beneficiis, ac eorum provisione agemus. Hoc unicum observatum vellem, quod licet satis constet hic, aut alibi regulam aliquam esse receptam, inde tamen nullatenus consequens, eam esse receptam cum additionibus, quas recentiores Pontifices addiderunt; quæ nunquam forsan in illis Provinciis publicatæ aut recognitæ fuerunt.

Exempli gratia, regulæ de *infirmis resignantibus* addita fuit per recentiores Pontifices inter verbum, *Beneficium* & verbum, *conferatur*, hæc clausula, *quavis auctoritate*: quæ regulam etiam ad Ordinarios extendit: Licet autem regula fuerit in Regno Galliæ recepta, hodieque servetur; additio tamen illa Pauli III. in usum recepta non est. Unde & sustinent Pragmatici eam in resignationibus coram Ordinario factis non obtinere. Vide Zypæum *loco citato num.* 3.

§. III.

De Concilio Tridentino.

Concilium Trident. à Pio IV. confirmatum & publicatum.

Concilio Oecumenico Tridentino in fine anni 1563. absoluto, Pius IV. ejus Acta & Decreta confirmavit solemni Constitutione Romæ edita & publicata 7. Kalendas Febr. 1564. Deinde subsecuta est altera ejusdem Pontificis Bulla, quæ incipit: *Sicut ad Sacrarum*, qua declarat ubique terrarum obligare Concilium à Kalendis Maji anni 1564. etsi singulari per Provincias promulgatione non esset insinuatum.

Publicatum in Hispania.

Philippus II. tunc Hispaniarum Rex cupiens hac in parte piæ & salutari, tum Concilii, tum Pontificii intentioni satisfacere, non tantum jussit per Hispaniarum Regna Decreta Concilii publicari, adjuncto mandato ad omnes Officiarios sæculares, ut dum requisiti fuerint, auxiliare brachium in eundem effectum sine ulla tergiversatione præstent; sed insuper scripsit ad Margaritam Parmensem tunc temporis Belgii Gubernatricem, ut Decreta Concilii indilate per has Provincias publicari & observari faceret.

Decreta missa ad Episcopos & Magistratus Belgii.

Mox receptis Literis, Margarita scripsit ad Archiepiscopum Cameracensem, aliosque Belgii Episcopos; necnon ad Provinciarum Gubernatores, Consilia Regia, Academiam Lovaniensem, & Magistratus Primariarum Civitatum, quarum omnium Literarum ea erat summa, ut de modo & forma publicationis & de Decretis disciplinæ in Concilio Tridentino formatis deliberarent, judiciumque suum rescriberent.

Quid resolverint.

Episcoporum omnium atque Academiæ nostræ judicium fuit, Decreta esse quamprimum publicanda: eumque in finem Syno-

Synodos Provinciales esse quamprimum cogendas.

Consilia vero Regia, examinatis & revisis Decretis, plura hinc inde notarunt, quæ Juribus Regiis suorumque vassallorum, atque inveteratis harum Provinciarum consuetudinibus & ritibus videbantur contrariari: unde judicabant, non nisi cum quadam modificatione publicationem admittendam; ne alias ob inveteratos Provinciarum mores subito inversos omnia turbarentur, omnisque Concilii fructus impediretur.

Omnium itaque responsoriis litteris receptis, Gubernatrix omnia rursus ad Regem misit; cujus postmodum cognita enixa voluntate circa Concilii publicationem & observationem, Gubernatrix publico edicto publicationem fieri mandavit; eaque tum in Cameracensi Synodo Provinciali, anno 1565. tum Mechliniensi anni 1570. aliisque Diœcesanis recepta & probata fuit.

Publicatio Concilii simpliciter sine ulla limitatione facta.

Itaque dubitari nequit, quin Decreta disciplinæ sive reformationis his in partibus publicata & recepta sint: adeoque merito Concilium Tridentinum pro insigni fonte Juris novissimi in his Provinciis sit habendum.

Monet Gubernatrix Episcopos de mente Regis quoad publicationem factam.

Illud tamen observandum, quod licet in ipso publicationis edicto nulla exceptio, nulla limitatio fieret, sed simplex esset & generalis Concilii publicatio, in litteris tamen seu mandatis, tum ad Archi-Episcopum, tum ad Provinciarum Magistratus, quibus executionem Concilii commendabat, & injungebat Gubernatrix, expresse declaraverit, „ mentem Regis esse, ne ob pro- „ mulgationem illam, licet illimitatam, quid „ imminuetur, aut innovetur circa Regalia Jura, „ privilegia suæ Majestatis, aut suorum vassal- „ lorum, statuum, aut subjectorum, & specia- „ tim circa jurisdictionem laicalem, Jus Pa- „ tronatus laicis indultum, seu Jus nomina- „ tionum, cognitionem causarum, & materiæ „ possessoriæ Beneficiorum, decimarum posses- „ sarum, aut prætensarum per laicos, superin- „ tendentiam & administrationem hospitalium „ aliorumque piorum locorum: *Non ad con- „ traveniendum dicto Concilio*, inquit, *sed ut exe- „ cutio accommodetur naturæ cujusque Provinciæ.*

Quibus verbis Gubernatricem alludere ad exceptiones & modificationes à Regiis Parlamentis Decretis Concilii adjectas, nemo, qui eas cum dicta clausula contulerit, dubitare poterit.

Unde Bernardus Loth in resolutionibus Belgicis tract. 2. art. 9. relatis annotationibus Consilii Arthesiæ, addit: *Concilium Tridentinum quoad dicta puncta non fuit receptum in Arthesia.*

Hac clausula alludit ad annotationes factas per Consilia Regia.

Similiter Antonius Anselmo Jurisconsultus Antverpiensis in *Triboniano Belgico* c. 32. volens exprimere ea, quæ per prædictam clausulam in publicatione Concilii Tridentini fuerint reservata, refert, servato ordine Sessionum, quid ad singula capita annotaverint Consilia Regia; haud dubius, quin hæc essent illa puncta, quæ Rex salva esse voluerat pro pace, & quiete Provinciarum, & ut felicior in reliquis Decretorum Concilii executio obtineri posset.

Concilium ergo Tridentinum merito tanquam Juris novissimi præcipuum fontem recipere debemus; modo tamen hos modificationis articulos, qui potissimum Jus Regium, & Conciliorum Regiorum jurisdictionem spectant, jungamus; quos apud Anselmo loco citato exhibitos videre licebit. Videri etiam potest de hac modificationis clausula Zypæus in Jure novo *tit. de Constit. num.* 6.

§. IV.

De Synodis Particularibus.

PEnes Synodos etiam non Oecumenicas sive generales, sed vel Nationales, vel Provinciales, aut Diœcesanas esse auctoritatem statuendi ea, quæ pro Ecclesiæ & populi utilitate judicaverint convenire; earumque ordinationes, & statuta vim legis per districtum illum, qui Synodo illi Nationali, Provinciali, aut Diœcesanæ continetur, habere indubitatum est.

Synodi particulares jus statuendi habent.

Quare pro Jure esse debent, quæ cujusque Provinciæ, Diœcesis aut Nationis respective Synodi Provinciales, Diœcesanæ aut Nationales decreverunt.

Hujusmodi Synodi per omnes quasque Provincias, immediate post Concilium Tridentinum habitæ; atque inter ceteras in hoc nostro Belgio inferiori Synodi Provinciales binæ Cameracenses anni 1565. & 1583. item binæ Mechlinienses anni 1570. & 1607. atque post illas plures singularum Diœcesium sub his Provinciis comprehensarum Synodi Diœcesanæ, quæ omnes pro Jure novissimo habendæ & consulendæ sunt.

Synodis particularibus indubie annumeranda veniunt Acta Cleri Gallicani; id est, quæ in generalibus totius Cleri Gallicani Conventibus pro reformatione disciplinæ statuta sunt; quæ omnia latissime referuntur in sex voluminibus, quæ sub titulo *Actorum Cleri Gallicani* evulgata sunt.

Acta Cleri Gallicani Synodorum statutis annumeranda.

Imo licet hæc Acta extra Ditiones Gallicanas vim legis habere nequeant, admodum tamen utilis est eorum notitia.

Licet enim non ubique habeant vim legis positivæ, tamen multa in illis continentur, quæ Juris sunt naturalis; aut sane quæ non nisi declarant & proponunt media aptissima, quibus ea quæ Jus naturale præscribit, melius & aptius pro temporum & locorum circumstantiis, observari queant; aut etiam ipsam disciplinam Ecclesiæ in anterioribus Canonibus ubique obligantibus, clarius exponunt.

Unde indubie magnum pro Ecclesiastica disciplina rite formanda; aut veram ejus essentiam assequendam Lectio Conciliorum & Actorum similium, subsidium conferre potest; ut infra latius ostendetur.

CAPUT II.

De Jure novissimo ex Concordatis inter Ecclesiasticos & Civiles Magistratus, & Edictis Principum.

§. I.

De Concordatis inter Prælatos Ecclesiasticos, & Magistratus Civiles.

PRo ea Belgii parte, quæ ante erectionem novorum Episcopatuum Episcopo Leodiensi in spiritualibus suberat; vel etiamnum paret; sed in temporalibus Ditioni Principum Belgii subest, extat Concordatum initum inter Carolum V. Cæsarem uti Ducem Brabantiæ & Comitem Namurci ex una parte, & Episcopum Leodiensem ex altera anni 1541. Extat integrum in primo volumine edictorum Brabantiæ *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 8.

De Concordatis inter Carolum & Episcopum Leodiensem.

Maxime autem versatur circa jurisdictionem Civilem & Ecclesiasticam; per novem distinctos titulos exponens, de quibus laici, & de quibus Ecclesiastici cognoscere debeant; item quibus casibus laici coram Ecclesiasticis, & Clerici coram laicis in Jus vocari possint; atque in fine additur hæc mutuæ concordiæ conservandæ aptissima cautio: „ Quod si super præmissis & „ articulis superius non decisis, dubium emergat, „ aut difficultas oriatur inter justitiarios Principum, talis difficultas terminari & sedari debeat mutuis communicationibus, vel litteris, ita quod una jurisdictio aliam non turbet, aut impediat.

Hæc tit. 9. §. 29. & §. 31. additur: „ Item pœnæ & censuræ hinc inde comminatæ & „ fulminatæ, occasione controversiæ jurisdi- „ ctionis, relaxabuntur, & per istius Concor- „ diæ acceptionem, sublatæ censebuntur. „

De hac clausula videri potest Zypæus in Jure novo tit. *de foro compet. num.* 25. & 26. qui & eodem

eodem titulo *num.* 48 summatim complectitur crimina, quæ in vim hujus Concordati sunt meræ Ecclesiasticæ cognitionis; quæ meræ Civilis, ac denique quæ mixti fori sint: id est, quæ uterque Judex per præventionem, vel pro qualitate personarum delinquentium, punire potest.

Monet quoque idem Zypæus in notitia Juris Belgici *de Jurisdictione num.* 58. „ Quod „ hæc Concordata confirmata dicantur per Paulum III. & acceptata per Episcopum Cameracensem, quamvis non verbo tenus, præsertim adversus speciales concordias, & res „ pro se judicatas.

Concordata inter Episcopum Cameracensem & Magistratum Antverpiensem. Quidquid sit de hac approbatione, hoc sat constat, in Belgio jurisdictionis laicalis & Ecclesiasticæ terminos hoc Concordato regulari; ni forsan per particularia inter Episcopos, & certas civitates aut Provincias Concordata aliter provisum sit. Extant duo Concordata inter Episcopum Cameracensem & Magistratum Antverpiensem, unum 13. Januarii 1490. & alterum 9. Septembris ejusdem anni; quibus Episcopo Cameracensi privative cognitio trium causarum, nimirum testamentariæ, contractuum antenuptialium, & bonorum Ecclesiasticorum amortizatorum, reservatur. Hocque Jure hodie utitur Episcopus Antverpiensis in locum Cameracensis suffectus; tametsi in Concordatis inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem hæ causæ sint mixti fori, & præventioni esse locum dicatur. Consule Zypæum in Jure novo *Titulo de foro compet. num.* 26. Habentur autem dicta Concordata in citato volumine edictorum *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 5. & 6.

Concordata inter Episcopum Cameracensem & Hannonios. Referuntur ibidem *cap.* 2. & 3. Concordata inter Curiam spiritualem Cameracensem, & temporalem, Hannoniæ conclusa anno 1483. & anno 1531. continens 59. articulos; quibus plures difficultates inter utramque Curiam deciduntur.

Concordata Germaniæ. Famosa sunt quoque Concordata inter Nicolaum V. Romanum Pontificem, & Fridericum imperatorem, Principesque Nationis Germanicæ, super collatione & provisione Episcopatuum, Dignitatum, aliorumque Beneficiorum Ecclesiasticorum.

De his Concordatis videri potest commentarius in varias quæstiones divisus Georgii Branden; item Zypæus *consult.* 3. *de præbendis*; ubi late discutit, num hæc Concordata obtineant etiam in Brabantia? & *consult.* 5. & 6. eodem titulo: & Wamesius consilio Canonico 255.

Concordata inter Leonem X. & Regem Galliæ. Non minus famosa sunt Concordata inita inter Leonem X. Pontificem, & Franciscum I. Regem Galliarum; quæ hodie magnam partem Juris Canonici in materia Beneficiali in Gallia conficiunt.

Historiam horum Concordatorum, & Sanctionis Pragmaticæ, in cujus locum hæc Concordata successerunt, scripsit Petrus Pithœus Advocatus Parlamenti Parisiensis.

Commentariis vero amplissimis textum Concordatorum illustravit Petrus Rebuffus, qui una cum commentariis Georgii Branden super Concordatis Germaniæ impressi sunt in uno volumine, cum praxi Beneficiorum ejusdem Rebuffi Parisiis anno 1663.

Hæc impræsentiarum exponere instituti mei non est, sed solum indicare, quid pro Jure novissimo & hodierno recipiendum; cujus generis similia Concordata esse indubitatum est.

§. II.

Edicta Principum Juri Novissimo annumeranda.

Necessaria Principum edicta in materia Ecclesiastica; & quare. Tametsi Ecclesiastico Magistratui præcipue incumbere videatur decernere ea, quæ disciplinam Ecclesiæ, aut res Ecclesiasticas spectant; tamen ni Principes sua auctoritate Ecclesiæ Decreta suffulciant, vix Ecclesiasticorum Ordinationes effectum sortientur; præsertim si circa res temporales, aut personas laicas versentur.

Hinc frequentissimæ per omnem Europam Regum atque Principum ordinationes, & Edicta in materia Ecclesiastica, quæ pro legibus observantur; & quarum notitia, non minus quam Canonum aut Decretorum Ecclesiasticorum notitia hodie necessaria est.

Si quis volumina Edictorum sive Brabantiæ, sive Flandriæ pervolverit, plura in omni pene materia reperiet; quorum hodie frequentissimus est usus.

Edicta referuntur. Talia in primis sunt, ut è pluribus pauca annotem, Edictum Philippi II. ad Synodum Cameracensem anni 1586. constans articulis 25. & Edictum Alberti & Isabellæ ad Synodum Mechliniensem anni 1607. comprehendens 30. articulos.

Ultra hæc quid famosius & quotidiano usu tritius, quam Edictum Caroli V. super materia decimarum editum 6. Nov. 1520. quo modo exactioni novarum decimarum imponitur; extatque in primo volumine Edictorum Brabantiæ *tit.* 5. *c.* 2. & de eo agit Antonius Anselmo in suo *Triboniano Belgico cap.* 1. & Zypæus in jure novo *titulo de decimis*: item *consult.* 3. & 4. eodem titulo.

Ejusdem generis sunt Edicta, quæ Corporibus Ecclesiasticis, quæ *manus mortua* vulgo dicuntur, inhibent bonorum immobilium acquisitionem sine licentia Principis; quam licentiam *amortizationem* vocant.

Horum quam frequens & receptus sit usus, nullus Belgarum ignorat; ideoque & hæc Juri novissimo merito annumeranda: de quibus consuli poterunt Anselmo in Codice Belgico verbo vernaculo, *Geestelijkheye*: item verbo, *amortizatie*: item Zypæus in Jure novo titulo de *foro competenti*, & titulo de *immunitate Ecclesiastica*: sed signanter Petrus Peckius in suo particulari tractatu de *amortizatione bonorum à Principe impetranda*.

His merito annumeratur Regulamentum sive Edictum provisionale Alberti & Isabellæ *de reparandis & reficiendis Ecclesiis, & campana decimali*. Habetur primo volumine Edict. Brabantiæ *lib.* 1. *tit.* 2. *c.* 7. & exponitur ab Anselmo in *Triboniano c.* 89. ubi §. 2. simile regulamentum prodiisse ait pro Flandris 2. Oct. 1613. in Concilio Provinciæ Flandriæ publicatum 21. Junii 1614. de quibus etiam tractat, eorumque summam refert Zypæus in Jure novo tit. *de ædificandis & reparandis Ecclesiis*.

Hæc pauca vice speciminum sufficiant, ut ostendatur, etiam Edictorum Principum notitiam esse necessariam, ut quis statuat, quid in causis Ecclesiasticis sit statuendum; in singulis enim pene materiis inveniet, qui aut Zypæi *Jus novum*, & *notitiam Juris Belgici*; aut *Codicem Belgicum* Antonii Anselmo pervolverit.

Quam copiosa sit similium Edictorum in quacunque materia Ecclesiastica seges in Regno Galliæ, opus non est hic speciatim enarrare; cum illa palam extent tum in Actis Cleri Gallicani, tum in Codice Henrici Tertii, cujus liber primus totus est de materia Ecclesiastica per 34. titulos divisus.

PARS

PARS DECIMA.

De mediis perveniendi ad veram & utilem Disciplinæ Ecclesiasticæ & Sacrorum Canonum scientiam.

CAPUT PRIMUM.

Proponuntur media perveniendi ad veram & utilem notitiam Disciplinæ Ecclesiasticæ.

§. I.

Scopus Studii SS. Canonum.

SACRI Canones sunt Regulæ, quas jampridem in Sacris Conventibus Episcopi aliique Ecclesiarum Prælati proposuerunt, ut ex iis, Clerus præcipue recte vivendi normam, ac insuper optimum Ecclesiæ administrandæ genus haurire posset.

Hinc illud Cœlestini I. apud Gratianum *Dist.* 38. *Can.* 4. „ Nulli Sacerdotum liceat Canones ignorare. “ Et illud Concilii Carthaginensis VI. Can. 18. „ ut ordinatis Episcopis vel Clericis, „ prius ab Ordinatoribus suis placita Conci- „ liorum auribus eorum inculcentur: Ne se „ aliquid contra Statuta Concilii fecisse pœ- „ niteat.

Quibus consonat Concilii Rhemensis anni 813. Canon 8. „ Lecti sunt Sacri Canones, „ ut quisque Canonicus Legem vitamque suam „ minime ignoret.

Quis scopus studii Sacrorum Canonum?

Nequaquam igitur præcipuus scopus studii Sacrorum Canonum aut Juris Canonici esse debet, scire causarum, aut controversiarum in materia Ecclesiastica occurrentium dirigendi modum; sed ex Sacris Canonibus, atque Pontificum Decretis haurire optimas morum regulas; & aptissimum rite componendæ & administrandæ Ecclesiæ genus, juxta Patrum instituta & ipsius, quæ à Spiritu Sancto dirigitur, intentionem.

Judicium S. Caroli de SS. Canonibus.

Hæc perspectissima erant Sancto Carolo, de quo in ejus vita refert Petrus à Basilica *Lib.* 7. *cap.* 11. „ Canonum ea scientia ipsi perjucun- „ da erat, quæ Patrum mores & acta repræ- „ sentans, Ecclesiæ componendæ atque ordi- „ nandæ rationem continet. Dolens autem eos „ communi consuetudine tantummodo Cano- „ nes ad interpretandum seligi, qui ad lites „ judiciaque valent; constituit ipse qui iis de- „ clarandis præesset, unde Sacra Majorum in- „ stituta & ritus, optimumque Ecclesiæ admi- „ nistrandæ genus hauritur.

Scopus hujus partis.

Ut igitur ad solidam ac utilem, ad mentem Ecclesiæ, Disciplinæ Ecclesiasticæ & Canonum notitiam paulatim attingere valeat Canonum & Juris Canonici studiosus, præter ea, quæ Parte prima circa auctoritatem Canonum: atque in ipso decursu aliarum partium circa ipsos Codices & Canones monui, breviter alia nonnulla media, quæ ad eam notitiam servire & facilitare queant, ordine proponam.

§. II.

Canonum studiosum oportere attendere rationem disciplinæ externæ.

Quid Patres per Canones intenderint?

NEmini dubium est, quin Patres in suis Canonibus seu Regulis præcipue intenderint exprimere, quid in moribus fidelium, ac præcipue ministrorum desiderarent: quam in administratione Sacramentorum, tum ex parte suscipientium, tum administrantium sanctitatem ac dispositionem requirerent; qualiter ad sacra munia Clerici assumendi, qui ut indigni aut incapaces rejiciendi; quomodo vitia arguenda, aut punienda; quæ iis extirpandis, ac resecandis media adhibenda, aliaque ejus generis.

Intentio Patrum non habetur ut interior Disciplinæ ratio expendatur.

Verum si externa duntaxat disciplina per Canones stabilita attendatur, sæpe nihil eorum videbitur; at si ipsum spiritum & intimam disciplinæ rationem attenderimus, regulas morum sane sanctissimas in ea latentes, & propositas perspiciemus.

Exemplis declaratur. Primum exemplum.

Pauca è pluribus vice speciminis accipe. Constans est, omnibusque notoria Ecclesiæ Latinæ disciplina, ad Sacra Ecclesiastica munia non admitti conjugatos; ni usui & cohabitationi uxorum renuntient; imo Ecclesiasticis Beneficiis ipso Jure privari, si ea obtinentes nuptias contraxerint.

Hæc disciplina si nude & externe consideretur, simplicem à nuptiis abstinentiam proponere videretur; at si interior ejus spiritus attendatur, apparebit per eam alia multa inculcari.

Ideo enim nuptiis implicatos ad sacra Ministeris admitti non vult Ecclesia, „ quoniam uxorati cum divisi sint, & eos cogitare “ oporteat, quomodo uxoribus placere valeant “ & servire, obsequiis non solummodo possunt “ intendere divinis, “ ut loquitur Alexander III. in *Cap.* 2. *de Clericis conjug.* in prima compilat. vel ut idem ait in *Cap.* 3. *ii eod.* „ quod simul voluptatibus & carnalibus desideriis, “ ac divinis & Ecclesiasticis obsequiis vacare “ non valeant. “

Si disciplina illa una cum hac ratione expendatur, manifestum erit, per eam Clericis inculcari, ne temporalium rerum solicitudine, atque carnalibus desideriis & voluptatibus se immergant, quo impediantur Divinis Officiis & obsequiis, quibus mancipati sunt, se impendere; cum idcirco, ne id contingat, nuptiis implicatos in suos ministros assumi Ecclesia nolit.

Secundum.

Pariter nemo facile Clericorum ignorat immunitatem à civilibus & personalibus oneribus per Canones & Leges Imperiales indultam. Hinc rursus si solam externam hanc indulgentiam consideres, nihil præter aliquam onerum exemptionem Clero indultam credes; sed rationem expendas, & aliud Ecclesiam & Imperatores intendere, evinces: Idcirco scilicet eam esse datam Immunitatem, ut Clerus jugiter & sine distractione ad alia negotia, Divinis Officiis incumberet.

Hinc Istud Concilii Africani apud S. Cyprianum. „ Ne quis de Clericis, & Dei ministris “ tutorem testamento suo constituat, quando “ singuli divino officio honorati, & in Clericali ministerio constituti, *non nisi Altari &* “ *sacrificiis deservire & precibus & orationi* “ *vacare debeant.* “

Et Justinianus, eis tantum Clericis, & Monachis immunitatem ab omni cujuscunque generis tutela & curatela concessam voluit, qui apud Sacro-sanctas Ecclesias, vel Monasteria permanent; „ *Cum propter hoc*, ait, *ipsum beneficium eis indulgeamus, ut, aliis derelictis,* “ *Dei Omnipotentis ministeriis inhæreant.* “

Disciplina sic considerata non tantum Clericorum ab oneribus exemptionem exhibet; sed una ostendit, Clericos jugiter & continuo Divinis Ministeriis debere esse intentos, ac ne ab iis distrahe rentur, esse indultam immunitatem.

Et

Tertium. Et quid rursus ipsa decimarum & proventuum Ecclesiasticorum assignatio, si ex mente Ecclesiæ & Fundatorum vel offerentium expendatur, aliud clamat, quam Clericum, qui de Altari vivit, debere laborare, & jugiter divinis obsequiis se impendere? „ Nam, ut verissime dixit Justinianus, qui constituerunt, vel „ fundaverunt sanctissimas Ecclesias pro sua salute & communis Reipublicæ, reliquerunt „ illis substantias, ut per eos debeant sacræ Liturgiæ fieri, & ut in illis à ministrantibus „ piis Clericis Deus colatur.

Quartum. Quid notius, quam nullum hodie ad Beneficium quodcunque Ecclesiasticum, etiam vulgi opinione minimum, assumi posse, ni Tonsura Clericali ut minus insignitum?

Hæc disciplina si duntaxat in superficie & exterius aspiciatur, mera ac simplex ceremonia esse videtur; at si vera ejus ratio & Ecclesiæ circa illam spiritus expendatur, apparebit, per eam velle Ecclesiam excludere à suo ministerio (cui per Beneficium, quodcunque illud sit, applicatur) nisi prius constiterit, eum velle posthac fidelem Deo cultum exhibere; atque fideliter professus sit, se renunciare omnibus prætensionibus sæcularibus; velleque unice Ecclesiæ militare; ac ostendere quod ex animo dixerit: *Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei. Tu es qui restitues hæreditatem meam mihi;* prout in Tonsuræ susceptione profitetur.

Esse enim intentionem Ecclesiæ, ut Tonsurandus, non ficte, sed vere ac sincere & ex animo profiteatur, quæ verbis profert, nemo dubitare potest; Episcopoque incumbere, ne ad Tonsuram admittat, nisi de quibus spes non infundata appareat, eos fideliter & ex animo professuros, multis ostendi in dissert. de Canonicis *part.* 1. *cap.* 1.

Itaque disciplina, quæ non nisi meram & simplicem ceremoniam continere videtur, si ex mente Ecclesiæ propius expendatur, non exigui apparebit momenti.

Quintum. Nonne & mere ceremonialis apparet disciplina, quæ ad Sacros Ordines ascensum non admittit, nisi minoribus præmissis; & tamen si ejus ratio rursus expendatur, videbitur Ecclesiam per hanc disciplinam observatum voluisse illud summi momenti Apostolicum præceptum: *Manus nemini cito imposueris:* vel illud: *Non Neophytum;* ut nimirum priusquam ad superiores Ordines & Gradus Ecclesiasticos assumantur, in inferioribus & minoribus aliquandiu versentur & probentur; ac demum digni probati ad altiores promoveantur, ut loquitur Canon 13. Sardicensis; cujus notas consule.

Ex his quisque facile judicare potest, quam utile, imo necessarium sit, pro assequenda genuina disciplinæ Ecclesiasticæ notitia non hærere in ipso exteriori cortice, sed rationem & spiritum Ecclesiæ in ea stabilienda præcipue esse rimandum, & attendendum.

§. III.

Qui potissimum Canones pro notitia disciplinæ pervolvendi?

Illius disciplinæ, quæ circa mores formandos, vitiaque extirpanda versatur, notitiam Clericis præsertim esse maxime utilem & necessariam, jam supra notavimus.

Disciplina in pristinis Canonibus præcipue reperitur. Porro cum hæc disciplina præcipue contineatur in Canonibus seu Regulis, quos jampridem Ecclesia pro formandis filiorum moribus, ac vitiis extirpandis condidit, ut parte prima *cap.* 1. hujus Tractatus ostendi; facile quisque intelliget, pro conservanda vera ac utiliori disciplinæ notitia Canones illos potissimum esse consulendos & relegendos.

Quo ex capite disciplina majori veneratione digna? Adhæc ostensum fuit in prima parte *cap.* 2. disciplinam eo majore veneratione esse suscipiendam, quo eam antiquiorem & frequentius renovatam, aut ab omnibus vel à pluribus Ecclesiis receptam, intelligimus.

Canones universalis Ecclesiæ consensu recepti. Quare nemo dubitaverit, disciplinam contentam in Canonibus universalis Ecclesiæ, id est, tam Orientalis, quam Occidentalis Ecclesiæ consensu probatis, singulari veneratione dignam esse: adeoque Canones Conciliorum sive generalium, sive particularium, quos utraque Ecclesia recepit, & in suum respective Canonum Codicem retulit, pro assequenda notitia disciplinæ Ecclesiasticæ, præ reliquis legendos esse.

Hos reperiet Canonum studiosus præsenti Tractatu exhibitos, & brevibus scholiis illustratos; unaque probatum, qua ratione per utranque Ecclesiam Orientalem & Occidentalem recepti fuerint.

Decreta Pontificum jampridem recepta. Post hos Canones assumuntur merito Decreta Romanorum Pontificum, quæ in suum Codicem sub nomine *Decretorum Romanorum Pontificum*, retulit Dionysius Exiguus; quæ una cum eo Codice tota tandem Ecclesia Latina recepit; uti ostendimus *part.* 3. *cap.* 1. §. 3. *&* 4. quæque à Leone IV. in Epistola ad Episcopos Britanniæ annumerantur Canonibus, *Per quos judicant Episcopi, & judicantur Episcopi simul & Clerici.* Apud Gratianum *Dist.* 20. *Can.* 1.

Habentur hæc Decreta una cum ipso Codice Dionysii, tomo primo Bibliothecæ Juris Canonici veteris Justelli editionis Parisiensis anni 1661. Item in tomis Conciliorum post vitam singulorum Pontificum; incipiendo à Siricio, qui assumptus fuit ad Pontificatum anno 385. usque ad Gelasium I. aut Anastasium.

Exhibentur quidem in Epistola Leonis IV. tanquam ex eodem Codice quorundam recentiorum Pontificum Decreta; sed ea non potuisse à Dionysio esse collecta certum est: quandoquidem indubitatum sit, Dionysium ante horum Pontificatum obiisse: quare & in Justelliana Bibliotheca exhibentur separatim à Decretalibus præcedentium Pontificum sub hoc titulo: *Collectio II. Decretorum Pontificum Romanorum ab Hilario ad Gregorium II. Collectioni I. Dionysii Exigui addita.*

Canones & opuscula Græcorum. Sicuti Ecclesia Romana in suum Codicem retulit Pontificum suorum Decreta; ita Orientalis Ecclesia quorundam illustrium suorum Præsulum Canones & opuscula assumpsit; atque pro regulis disciplinæ habere voluit *Can.* 2. *Synodi Trullanæ;* quos *part.* 3. *cap.* 3. §. 1. retuli; atque in plerisque eorum, præsertim SS. Basilii, Petri Alexandrini, Gregorii Neocæsariensis seu Thaumaturgi, Timothei Alexandrini, plurima præclara atque utilissima disciplinæ monumenta continentur; & licet Canones illos Ecclesiam Latinam in suum Canonum Codicem recepisse non legatur, nunquam tamen eos non suspexit & laudavit.

Hos igitur Canones à Sanctissimis illis Ecclesiæ Patribus propositos, tanquam disciplinæ Ecclesiasticæ instructissimum armamentarium merito consulet, qui ad perfectam disciplinæ notitiam pertingere desiderat.

Exhibentur hi omnes in Codice Canonum Græcorum, quem elegantissimis typis in duobus tomis, cum Græcorum commentariis anno 1672. evulgavit Guilielmus Beveregius Ecclesiæ Anglicanæ Presbyter; de quo opere infra latius.

Pleraque hæc Patrum opuscula & Canones referuntur etiam in appendice tomi 2. Conciliorum editionis Labbæanæ.

Canones particularium Ecclesiarum quomodo consulendi. Sunt deinde Canones, quos non una tantum particularis Ecclesia, sed omnes integri Regni aut Nationis Ecclesiæ quasi uno consensu receperunt; & in suum Canonum Codicem retulerunt.

Hujus generis sunt Canones Conciliorum Hispaniæ, quos edidit notisque elucidavit Garsias Loaisa Archipræsul Toletanus; & hodie servata temporum serie aliis Conciliis in editione Labbæana sunt immixti.

Ejusdem generis sunt Canones Gallicani à Jacobo Sirmondo collecti & illustrati; nec non Angli-

cani

cani ab Henrico Spelmanno collecti; quos pariter in editione Conciliorum Labbeana ceteris intermixtos.

In his quoque magnam disciplinæ Ecclesiasticæ notitiam reperire poterit disciplinæ studiosus; singulari tamen titulo, utilis & conveniens erit hæc Canonum lectio, ut quis suæ Nationis, & Ecclesiæ disciplinam pridem receptam, & à Patribus laudatam intelligat & cognoscat.

Si pluri quis de horum particularium Gallicani, Hispanici atque Anglicani Codicum receptione & auctoritate scire desideret, consulat doctam præfationem Christophori Justelli de veteri Codice Canonum Ecclesiæ Universæ, in citata Juris Canonici veteris Bibliotheca.

§. IV.

Quæ potissimum hodierni Corporis Canonici partes pro notitia disciplinæ Ecclesiasticæ legendæ.

DEcreto Gratiani contineri quamplurima in omni pene Ecclesiasticæ disciplinæ genere, tum Conciliorum & Pontificum Decreta, tum SS. Patrum sententias, pristinam & puriorem Ecclesiæ disciplinam exhibentia, nemo, qui illud legerit, negare poterit.

Lectio Decreti Gratiani utilis ad hauriendam veterem Disciplinam.

Quapropter ejus lectionem plurimum posse conducere, ut disciplina, quæ optimis formandis moribus, vitiisque extirpandis idonea sit, hauriatur, non dubium; maxime si adjungantur tum Romanæ correctiones, tum doctissimi Dialogi Antonii Augustini cum eruditis notis Stephani Baluzii; & iis quæ observanda monui parte 7. quæ tota Decreto Gratiani occupatur; una cum reflexionibus sparsim ad Decretum Gratiani in scholiis ad Canones Conciliorum factis.

Decretum exponi jussit S. Carolus.

Et sane quod de S. Carolo scribitur, constituisse aliquem, *qui iis Canonibus declarandis præesset, unde Sacra Majorum Instituta & ritus, optimumque Ecclesiæ administrandæ genus hauriretur*, omnino verisimile est, id de Canonibus in Decreto Gratiani contentis intelligi, atque ab ipso constitutum, qui Gratiani Decreto interpretando atque exponendo occuparetur.

Lectio Decreti aliis præferenda.

Nec enim dubium est, quin si Canones atque Patrum sententiæ à Gratiano relati rite exponerentur, & juvenibus diligenter prælegerentur, alia de Ecclesiastica disciplina idea haberetur, quam hodie passim haberi soleat.

Ut propterea non immerito prima post SS. Scripturarum Lectionem, si utilitatem ejus & dignitatem spectemus, reputetur Lectio, quæ Decreti Gratiani expositioni & prælectioni destinata est; dolendumque eam hodie in nostra Academia adeo frequenter intermitti ob disputationes publicas in tempus eidem destinatum incidentes. Optandum esset, ut publica auctoritate in horam nonam, qua nulla Lectio Canonica habetur, transferretur, atque studiosis ad eam frequentandam amplius instigarentur, & etiam constringerentur.

Qua ratione Decretum Gratiani præferendum ceteris partibus Corporis Canonici?

Quid igitur, dicit quispiam, Gratiani Decretum præferendumne ceteris partibus Corporis Juris Canonici, quæ publica auctoritate editæ & publicatæ sunt; atque Juris auctoritatem obtinent, quam non habere Decretum Gratiani superius probatum fuit? Quantum ad Juris auctoritatem Decretales Gregorii IX. Bonifacii VIII. atque Clementinas Decreto Gratiani præstare ultro concesserim; at si quæstio sit de haurienda disciplina, quæ majorum instituta & ritus, optimumque administrandæ Ecclesiæ genus continet, (quam præcipue desiderabat exponi S. Carolus,) Gratiani Decretum præ Decretalibus ceterisque Corporis Canonici partibus conveniens est.

Decretales præcipue ad quæstiones forenses.

Quo enim tempore conscriptæ sunt illæ Epistolæ Pontificum, è quibus potissimum hæ partes Corporis Canonici sunt conflatæ, & à quibus *Decretalium* nomen illis adhæsit, causæ Ecclesiasticæ multum de antiqua simplicitate amiserant; erantque hujusmodi, ut fere ad normam causarum civilium in judicio forensi agitarentur, & definirentur; imo Jus civile magna ex parte in forum Ecclesiasticum intraverunt.

Inde est, quod quæ in libris illis continentur, ad lites & quæstiones forenses decidendas, præcipue spectent.

Quod & Pontifices in suis respective proœmiis innuunt, dum earum usum in *judiciis* esse volunt & declarant.

Ad Decretales alludisse videtur S. Carolus.

Quare nec dubitatur, quin Canones sive Decretales his libris contentos præ oculis habuerit S. Carolus dum dolebat, *eos tantummodo Canones communi consuetudine ad interpretandum seligi, qui ad lites judiciaque valent.*

Quæ incommoda, quod solis Decretalibus, neglecto SS. Canonum studio, animo incumbatur.

Utinam nec hodie in Academiis par esset docendi ratio, dum fere nihil in Canonum Scholis auditur, quam ad lites causasque forenses decidendas spectans.

Ut enim majorem partem libri primi, & integrum librum secundum, qui nihil nisi forensia continent, omittam, si de materiis alia sermo sit, v. gr. de Beneficiis, quid aliud auditur, quam quomodo Beneficia acquirantur, amittantur, retineantur, aliaque similia, quæ quidem causis quæstionibusque judicialibus decidendis conducunt, sed parum moribus formandis, aut vitiis extirpandis, aut Ecclesiæ administrandæ subserviunt. Hinc fit, ut dum Studiosi toti hisce fuerunt implicati, atque de illis optime instructi, causis forensibus litibusque prosequendis, quam disciplinæ Ecclesiasticæ formandæ sint aptiores.

Atque hac ratione ulterius contingit, ut qui in Cathedralibus Ecclesiis, ex Ecclesiæ & Fundatorum præscripto, deberent esse Sacris Canonibus instructi, ad hoc ut Episcopis in restauratione, aut conservatione disciplinæ, optimis moribus formandis, atque vitiis eradicandis ex præscripto SS. Canonum, consilio & opera assistere possent; pene ad aliud nihil quam ad lites quæstionesque forenses & judiciarias super Beneficiis, decimis aliisque materiis incidentes decidendas aut prosequendas sint idonei.

Absit tamen, ut studium Decretalium, aut ceterorum Librorum Corporis Canonici etiam Clericis inutile credam; cum sciam multa, quæ hodiernam disciplinam spectant, ex illis haurienda esse; quorum notitiam nec in Decreto Gratiani, nec aliis pristinis Canonum Collectoribus, aut etiam ipsis Canonibus reperies.

Ad id unice intendo, ita moderate, eoque spiritu, præsertim Clericis, Decretalium studio esse incumbendum, ne omissis Canonibus, è quibus utilior disciplina assequenda est, potius Causidici, & forenses Patroni, quam veri Canonistæ evadant.

§. V.

Lectio Concilii Tridentini, & Synodorum particularium utilis pro notitia disciplinæ Ecclesiasticæ.

Synodus Tridentina utilia pro disciplina Ecclesiastica edidit.

VErissimum quidem est, tempore Concilii Tridentini eam fuisse temporum duritiem, atque abusuum exundantiam, ut nec statim omnibus, nec commune ubique, quod optaret, remedium potuerit adhibere, ut ipsum Concilium dolenter expressit *Sess.* 25. *cap.* 21. *de Regularib.* & latius probatum est *part.* 1. *cap.* 1. §. 6. at nec illud minus verum certumque est, plurima morum ac disciplinæ Decreta ad Ecclesiæ reformationem, si non integram, eam saltem, quam temporum conditio patiebatur, esse ab eodem Concilio publicata.

Synodi Provinciales plurima pristinæ disciplinæ Decreta continent.

Synodi quoque Provinciales & Diœcesanæ post Concilium Tridentinum celebratæ; atque ejusdem Concilii vestigiis insistentes, plurima eaque utilissima reformationi edidere Decreta; in quibus morum purior disciplina mire refulget: atque inter alia sanctissimi ac zelosissimi pro restauratione pristinæ SS. Patrum disciplinæ Mediolanensis Archipræsulis S. Caroli Borromæi Concilia tum Provincia-

Tertium. Et quid rursus ipsa decimarum & proventuum Ecclesiasticorum assignatio, si ex mente Ecclesiæ & Fundatorum vel offerentium expendatur, aliud clamat, quam Clericum, qui de Altari vivit, debere laborare, & jugiter divinis obsequiis se impendere? „ Nam, ut verissime dixit Justinianus, qui constituerunt, vel „ fundaverunt sanctissimas Ecclesias pro sua salute & communis Reipublicæ, reliquerunt „ illis substantias, ut per eos debeant sacræ Li„ turgiæ fieri, & ut in illis à ministrantibus „ piis Clericis Deus colatur.

Quartum. Quid notius, quam nullum hodie ad Beneficium quodcunque Ecclesiasticum, etiam vulgi opinione minimum, assumi posse, ni Tonsura Clericali ut minus insignitum?

Hæc disciplina si duntaxat in superficie & exterius aspiciatur, mera ac simplex ceremonia esse videtur; at si vera ejus ratio & Ecclesiæ circa illam spiritus expendatur, apparebit, per eam velle Ecclesiam excludere à suo ministerio (cui per Beneficium, quodcunque illud sit, applicatur) nisi prius constiterit, eum velle posthac fidelem Deo cultum exhibere; atque fideliter professum sit, se renunciare omnibus prætensionibus sæcularibus; velleque unice Ecclesiæ militare; ac ostendere quod ex animo dixerit: *Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei, Tu es qui restitues hæreditatem meam mihi;* prout in Tonsuræ susceptione profitetur.

Esse enim intentionem Ecclesiæ, ut Tonsurandus, non ficte, sed vere ac sincere & ex animo profiteatur, quæ verbis profert, nemo dubitare potest; Episcopoque incumbere, ne ad Tonsuram admittat, nisi de quibus spes non infundata appareat, eos fideliter & ex animo professuros, multis ostendi in dissert. de Canonicis *part. 1. cap. 1.*

Itaque disciplina, quæ non nisi meram & simplicem ceremoniam continere videtur, si ex mente Ecclesiæ propius expendatur, non exigui apparebit momenti.

Quintum. Nonne & mere ceremonialis apparet disciplina, quæ ad Sacros Ordines ascensum non admittit, nisi minoribus præmissis; & tamen si ejus ratio rursus expendatur, videbitur Ecclesiam per hanc disciplinam observatum voluisse illud summi momenti Apostolicum præceptum: *Manus nemini cito imposueris:* vel illud: *Non Neophytum;* ut mirum priusquam ad superiores Ordines & Gradus Ecclesiasticos assumantur, in inferioribus & minoribus aliquandiu versentur & probentur; ac demum digni probati ad altiores promoveantur, ut loquitur Canon 13. Sardicensis; cujus notas consule.

Ex his quisque facile judicare potest, quam utile, imo necessarium sit, pro assequenda genuina disciplinæ Ecclesiasticæ notitia non hærere in ipso exteriori cortice, sed rationem & spiritum Ecclesiæ in ea stabilienda præcipue esse rimandum, & attendendum.

§. III.

Qui potissimum Canones pro notitia disciplinæ pervolvendi?

Illius disciplinæ, quæ circa mores formandos, vitiaque extirpanda versatur, notitiam Clericis præsertim esse maxime utilem & necessariam, jam supra notavimus.

Disciplina in pristinis Canonibus præcipue reperitur. Porro cum hæc disciplina præcipue contineatur in Canonibus seu Regulis, quos jampridem Ecclesia pro formandis filiorum moribus, ac vitiis extirpandis condidit, ut parte prima *cap. 1.* hujus Tractatus ostendi; facile quisque intelliget, pro conservanda vera ac utiliori disciplinæ notitia Canones illos potissimum esse consulendos & relegendos.

Quo antiquior disciplina, majori veneratione digna? Adhæc ostensum fuit in prima parte *cap. 2.* disciplinam eo majore veneratione esse suscipiendam, quo eam antiquiorem & frequentius renovatam, aut ab omnibus vel à pluribus Ecclesiis receptam, intelligimus.

Canones universalis Ecclesiæ consensu recepti. Quare nemo dubitaverit, disciplinam contentam in Canonibus universalis Ecclesiæ, id est, tam Orientalis, quam Occidentalis Ecclesiæ consensu probatis, singulari veneratione dignam esse: adeoque Canones Conciliorum sive generalium, sive particularium, quos utraque Ecclesia recepit, & in suum respective Canonum Codicem retulit, pro assequenda notitia disciplinæ Ecclesiasticæ, præ reliquis legendos esse.

Hos reperiet Canonum studiosus præsenti Tractatu exhibitos, & brevibus scholiis illustratos; unaque probatum, qua ratione per utranque Ecclesiam Orientalem & Occidentalem recepti fuerint.

Decreta Pontificum jampridem recepta. Post hos Canones assumuntur merito Decreta Romanorum Pontificum, quæ in suum Codicem sub nomine *Decretorum Romanorum Pontificum*, retulit Dionysius Exiguus; quæ una cum eo Codice tota tandem Ecclesia Latina recepit; uti ostendimus *part. 3. cap. 1. §. 3. & 4.* quæque à Leone IV. in Epistola ad Episcopos Britanniæ annumerantur Canonibus, *Per quos judicant Episcopi, & judicantur Episcopi simul & Clerici.* Apud Gratianum *Dist. 20. Can. 1.*

Habentur hæc Decreta una cum ipso Codice Dionysii, tomo primo Bibliothecæ Juris Canonici veteris Justelli editionis Parisiensis anni 1661. Item in tomis Conciliorum post vitam singulorum Pontificum; incipiendo à Siricio, qui assumptus fuit ad Pontificatum anno 385. usque ad Gelasium I. aut Anastasium.

Exhibentur quidem in Epistola Leonis IV. tanquam ex eodem Codice quorundam recentiorum Pontificum Decreta; sed ea non potuisse à Dionysio esse collecta certum est: quandoquidem indubitatum sit, Dionysium ante horum Pontificatum obiisse: quare & in Justelliana Bibliotheca exhibentur separatim à Decretalibus præcedentium Pontificum sub hoc titulo: *Collectio II. Decretorum Pontificum Romanorum ab Hilario ad Gregorium II. Collectioni I. Dionysii Exigui addita.*

Canones & opuscula Græcorum. Sicuti Ecclesia Romana in suum Codicem retulit Pontificum suorum Decreta; ita Orientalis Ecclesia quorundam illustrium suorum Præsulum Canones & opuscula assumpsit; atque pro regulis disciplinæ habere voluit *Can. 2. Synodi Trullanæ;* quos *part. 3. cap. 3. §. 1.* retuli; atque in plerisque eorum, præsertim SS. Basilii, Petri Alexandrini, Gregorii Neocæsariensis seu Thaumaturgi, Timothei Alexandrini, plurima præclara atque utilissima disciplinæ monumenta continentur; & licet Canones illos Ecclesiam Latinam in suum Canonum Codicem recepisse non legatur, nunquam tamen eos non suspexit & laudavit.

Hos igitur Canones à Sanctissimis illis Ecclesiæ Patribus propositos, tanquam disciplinæ Ecclesiasticæ instructissimum armamentarium merito consulet, qui ad perfectam disciplinæ notitiam pertingere desiderat.

Exhibentur hi omnes in Codice Canonum Græcorum, quem elegantissimis typis in duobus tomis, cum Græcorum commentariis anno 1672. evulgavit Guilielmus Beveregius Ecclesiæ Anglicanæ Presbyter; de quo opere infra latius.

Pleraque hæc Patrum opuscula & Canones referuntur etiam in appendice tomi 2. Conciliorum editionis Labbæanæ.

Canones particularium Ecclesiarum quomodo consulendi. Sunt deinde Canones, quos non una tantum particularis Ecclesia, sed omnes integri Regni aut Nationis Ecclesiæ quasi uno consensu receperunt; & in suum Canonum Codicem retulerunt.

Hujus generis sunt Canones Conciliorum Hispaniæ, quos edidit notisque elucidavit Garsias Loaisa Archipræsul Toletanus; & hodie servata temporum serie aliis Conciliis in editione Labbæana sunt immixti.

Ejusdem generis sunt Canones Gallicani à Jacobo Sirmondo collecti & illustrati; nec non Angli-

cani

cani ab Henrico Spelmano collecti; quos pariter in editione Conciliorum Labbæana ceteris intermixtos.

In his quoque magnam disciplinæ Ecclesiasticæ notitiam repetire poterit disciplinæ studiosus; singulari tamen titulo, utilis & conveniens erit hæc Canonum lectio, ut quis suæ Nationis, & Ecclesiæ disciplinam pridem receptam, & à Patribus laudatam intelligat & cognoscat.

Si plura quis de horum particularium Gallicani, Hispanici atque Anglicani Codicum receptione & auctoritate scire desideret, consulat doctam præfationem Christophori Justelli de veteri Codice Canonum Ecclesiæ Universæ, in citata Juris Canonici veteris Bibliotheca.

§. IV.

Quæ potissimum hodierni Corporis Canonici partes pro notitia disciplinæ Ecclesiasticæ legendæ.

DEcreto Gratiani contineri quamplurima in omni pene Ecclesiasticæ disciplinæ genere, tum Conciliorum & Pontificum Decreta, tum SS. Patrum sententias, pristinam & puriorem Ecclesiæ disciplinam exhibentia, nemo, qui illud legerit, negare poterit.

Lectio Decreti Gratiani utilis ad hauriendam utilem Disciplinam.

Quapropter ejus lectionem plurimum posse conducere, ut disciplina, quæ optima formandis moribus, vitiisque extirpandis idonea sit, hauriatur, non dubium; maxime si adjungantur tum Romanæ correctiones, tum doctissimi Dialogi Antonii Augustini cum eruditis notis Stephani Baluzii; & iis quæ observanda monui parte 7. quæ tota Decreto Gratiani occupatur; una cum reflexionibus sparsim ad Decretum Gratiani in scholiis ad Canones Conciliorum factis.

Decretum exponi jussit S. Carolus.

Et sane quod de S. Carolo scribitur, constituisse aliquem, *qui iis Canonibus declarandis præesses, unde Sacra Majorum instituta & ritus, optimumque Ecclesiæ administrandæ genus hauriretur*, omnino verisimile est, id de Canonibus in Decreto Gratiani contentis intelligi, atque ab ipso constitutum, qui Gratiani Decreto interpretando atque exponendo occuparetur.

Lectio Decreti aliis præferenda.

Nec enim dubium est, quin si Canones atque Patrum sententiæ à Gratiano relati rite exponerentur, & juventuti diligenter prælegerentur, alia de Ecclesiastica disciplina idea haberetur, quam hodie passim haberi soleat.

Ut propterea non immerito prima post SS. Scripturarum Lectionem, si utilitatem ejus & dignitatem spectemus, reputetur Lectio, quæ Decreti Gratiani expositioni & prælectioni destinata est; dolendumque eam hodie in nostra Academia adeo frequenter intermitti ob disputationes publicas in tempus eidem destinatum incidentes. Optandum esset, ut publica auctoritate in horam nonam, qua nulla Lectio Canonica habetur, transferretur, atque studiosis ad eam frequentandam amplius instigarentur, & etiam constringerentur.

Qua ratione Decretum Gratiani præferendum ceteris partibus Corporis Canonici?

Quid igitur, dicit quispiam, Gratiani Decretum præferendumne ceteris partibus Corporis Juris Canonici, quæ publica auctoritate editæ & publicatæ sunt; atque Juris auctoritatem obtinent, quam non habere Decretum Gratiani superius probatum fuit? Quantum ad Juris auctoritatem Decretales Gregorii IX. Bonifacii VIII. atque Clementinas Decreto Gratiani præstare ultro concessero; at si quæstio sit de haurienda disciplina, quæ majorum instituta & ritus, optimumque administrandæ Ecclesiæ genus continet, (quam præcipue desiderabat exponi S. Carolus,) Gratiani Decretum præ Decretalibus ceterisque Corporis Canonici partibus conveniens est.

Decretales præcipue ad quæstiones forenses.

Quo enim tempore conscriptæ sunt illæ Epistolæ Pontificum, è quibus potissimum hæ partes Corporis Canonici sunt conflatæ, & à quibus *Decretalium* nomen illis adhæsit, causæ Ecclesiasticæ multum de antiqua simplicitate amiserant; erantque hujusmodi, ut fere ad normam causarum civilium in judicio foreasi agitarentur, & definirentur; imo Jus civile magna ex parte in forum Ecclesiasticum intraverunt.

Inde est, quod quæ in libris illis continentur, ad lites & quæstiones forenses decidendas, præcipue spectent.

Quod & Pontifices in suis respective procemiis innuunt, dum earum usum in *judiciis* esse volunt & declarant.

Ad Decretales allusisse videtur S. Carolus.

Quare nec dubitaret, quin Canones sive Decretales his libris contentos præ oculis habuerit S. Carolus dum dolebat, *eos tantummodo Canones communi consuetudine ad interpretandum seligi, qui ad lites judiciaque valent.*

Quæ incommoda, quod solis Decretalibus, neglecto SS. Canonum studio, unice incumbatur.

Utinam nec hodie in Academiis par esset dolendi ratio, dum fere nihil in Canonum Scholis auditur, quam ad lites causasque forenses decidendas spectans.

Ut enim majorem partem libri primi, & integrum librum secundum, qui nihil nisi forensia continent, omittam, si de materia alia sermo sit, v. gr. de Beneficiis, quid aliud auditur, quam quomodo Beneficia acquirantur, amittantur, retineantur, aliaque similia, quæ quidem causis quæstionibusque judicialibus decidendis conducunt, sed parum moribus formandis, aut vitiis extirpandis, aut Ecclesiæ administrandæ subserviunt. Hinc fit, ut dum Studiosi toti hisce fuerunt implicati, atque de illis optime instructi, causis forensibus litibusque prosequendis, quam disciplinæ Ecclesiasticæ formandæ sint aptiores,

Atque hac ratione ulterius contingit, ut qui in Cathedralibus Ecclesiis, ex Ecclesiæ & Fundatorum præscripto, deberent esse Sacris Canonibus instructi, ad hoc ut Episcopis in restauratione, aut conservatione disciplinæ, optimis moribus formandis, atque vitiis eradicandis ex præscripto SS. Canonum, consilio & opera assistere possent; pene ad aliud nihil quam ad lites quæstionesque forenses & judiciarias super Beneficiis, decimis aliisque materiis incidentes decidendas aut prosequendas sint idonei.

Absit tamen, ut studium Decretalium, aut ceterorum Librorum Corporis Canonici etiam Clericis inutile credam; cum sciam multa, quæ hodiernam disciplinam spectant, ex illis haurienda esse; quorum notitiam nec in Decreto Gratiani, nec aliis pristinis Canonum Collectoribus, aut etiam ipsis Canonibus reperiet.

Ad id unice intendo, ita moderate, eoque spiritu, præsertim Clericis, Decretalium studio esse incumbendum, ne omissis Canonibus, è quibus utilior disciplina assequenda est, potius Causidici, & forenses Patroni, quam veri Canonistæ evadant.

§. V.

Lectio Concilii Tridentini, & Synodorum particularium utilis pro notitia disciplinæ Ecclesiasticæ.

Synodus Tridentina utilia pro disciplina Ecclesiastica edidit.

VEritissimum quidem est, tempore Concilii Tridentini eam fuisse temporum duritiem, atque abusuum exundantiam, ut nec statim omnibus, nec commune ubique, quod optaret, remedium potuerit adhibere, ut ipsum Concilium dolenter expressit *Sess. 25. cap. 21. de Regularib.* & latius probatum est *part. 1. cap. 1.* §. 6. at nec illud minus verum certumque est, plurima morum ac disciplinæ Decreta ad Ecclesiæ reformationem, si non integram, eam saltem, quam temporum conditio patiebatur, esse ab eodem Concilio publicata.

Synodi Provinciales plurima pristinæ disciplinæ Decreta continent.

Synodi quoque Provinciales & Diœcesanæ post Concilium Tridentinum celebratæ; atque ejusdem Concilii vestigiis insistentes, plurima eaque utilissima reformationis edidere Decreta; in quibus morum purior disciplina mire refulget: atque inter alia sanctissimi ac zelosissimi pro restauratione pristinæ SS. Patrum disciplinæ Mediolanensis Archipræsulis S. Caroli Borromæi Concilia tum Provincia-

vincialia, tum Diœcesana, aliaque ejus Acta, quam non redundant sanctissimæ ac purissimæ veteris illius disciplinæ monumentis.

Præcipue illa abundant Concilia Mediolanensia S. Caroli.

Qui illa revolverit, reperiet abunde ubique expressum, quod toties habebat in ore: *Patres imitari oportet*. „ Non indubitatam quandam, sed expressam illam Christianæ disciplinæ formam afflante Spiritu Sancto Decretis nostris restituere curemus, quam nascente Ecclesia instituit vivus sermo Dei & efficax .... Non est cur nos vel cum iis quæ proxime antecesserunt temporibus, vel cum aliorum factis actiones nostras expendamus; sed comparemus oportet cum ea sancte agendi formula nobis divinitus præscripta, quæ si ob oculos versabitur, facile cernemus quam longe ab ea distemus. Aliud nos Spiritus Sancti doctrina docet, aliud Apostolorum instituta monent, aliud Patrum exempla declarant, aliud Canonum leges jubent, aliud vetus Ecclesiæ usus in omnes partes utilis postulat.

Suffragatur Cardinalis De Aguirre.

Hæc, inquam, sanctissimum hunc disciplinæ Ecclesiasticæ instauratorem executum esse, Conciliorum ejus Decreta, & Acta dilucide adeo ostendunt; ut vere dicat Eminentissimus Cardinalis De Aguirre in præfatione sui operis de Conciliis Hispanicis; (cujus sola præfatio hactenus ad me pervenit) „ quod qui attentius evolverit S. Caroli Concilia Mediolani habita, inveniet ardentissimum studium SS. Canonum servandorum, & austerioris disciplinæ in iis traditæ.

Occasione accepta hic adducitur, quid aliquando de probabilismo senserit, & quid hodie sentiat hic Vir eminentissimus.

Occasione hujus præfationis, quæ forte ad paucorum manus hic pervenit, omittere nequeo sincerum ac rarum & merito ab omnibus imitandum Illustrissimi Viri illius animi candorem, quo recognoscit, in quam tandem errorum abyssum per *probabilismum* abductus fuerit, & quomodo tandem, Deo miserante, ac ejus oculos mentis illustrante eductus fuerit.

In primis itaque præfatur, „ quod data sibi accepta occasione ex Canonibus horum Conciliorum (Hispanicorum) studeat promovere veterem illam pietatem; quatenus præsens rerum status sinit, & antiquos revocare mores, à quibus mirum, quantum distamus. Curæ quidem est in hoc opere, inquit, plurima exhibere ad criticam sacram, historiam Ecclesiasticam, Chronologiam, & eruditionem spectantia. Verum potior ratio & præcipuum studium nostrum sicut & prædictorum interpretum, fuit confirmare fidei ac traditionum Apostolicarum dogmata, (quæ maxime illustrantur Canonibus istis,) & disciplinam Ecclesiasticam, ac Doctrinam moribus corrigendis aptiorem tutioremque, jam diu impetitam novis & laxis opinionum commentis, tueri & veluti postliminio revocare.

Quod præcipuum Cardinalium officium.

Post hæc fatetur ostenditque, se suosque Eminentissimos Collegas ex vi muneris sui debere pro virili laborare opere, „ verbo ac scriptis ad bonum regimen, ut reformationem non unius Provinciæ, aut Regni tantum, sed totius Orbis Christiani, ac studium & curam suam, doctrinamque salutarem, tutiorem, imitationi Christi aptiorem, Sacris Canonibus conformiorem, ac proinde severiorem porrigere, non in unam tantum vel aliam Ecclesiæ partem, sed in totam illam, quæ longe ac late patet.

Hoc securitatis Doctrinæ tradendæ institutum executos fuisse non solum præcedentium aliquot sæculorum sanctissimos Cardinales, sed quotquot fere ab ineunte hac secunda chiliade annorum æræ Christianæ floruerunt sanctitate ac doctrina, ostendit; atque inter alios de severiori tradita morum ac disciplinæ doctrina laudatis Sancto Petro Damiani & Carolo Borromæo; item Cardinali Bellarmino, relatis ejus verbis ex Epistola ad nepotem suum Episcopum Theanensem, quibus *probabilismum* omnium laxitatum fontem totaliter everti, refert qualiter Cardinalis Sfortia Pallavicinus suam de *probabilismo*, quam in decursu vitæ sustinuerat, opinionem retractaverit; ac testimonium suæ retractationis authenticum R. P. Nicolao Mariæ Pallavicino tradiderit; „ quod, inquit, apud se retinet modo Reverendissimus P. Thyrsus Gonzalez, Generalis Societatis Jesu, Primarius olim Theologiæ Professor in Salmanticensi Academia, eandem fere utriusque Cardinalis sententiam ex instituto sequens cum Michaele Elizalde alias Cella Dei, & multis aliis doctis hominibus ejusdem instituti, quorum scripta parantur suo tempore in lucem proditura. Præluxit vero iis non parum olim Mutius Vitellescus Generalis ejusdem Societatis in celebri illa Epistola ad suos scripta anno 1617. die 4. Januarii.

Cardinalis Pallavicinus opinionem suam de probabilismo retractat.

Nominatis deinde ac laudatis variorum Episcoporum, atque Doctorum eruditis lucubrationibus adversum *probabilismum*, tandem subjungit.

„ Ab iis præstantissimis Episcopis, & Scriptoribus variis instructus, paucis post annis cœpi dubitare de securitate illa, quam nobis plurimi alii pollicebantur in usu opinionum quarumlibet probabilium. Eo usque enim communi fere sensu aut præjudicio abductus, in probabilismo, veluti in pulvino, molliter quiescebam: & plerunque studium meum (ita ingenue fateor) situm erat in examinando potius an aliquid esset probabile, quam in investigando an esset verum. Detecta enim probabilitate, nullatenus dubitabam me posse illud in praxi sequi, aut aliis consulere. Unde & in Theologia Florulenta, quam edidi Salmanticæ anno MDCLXVII. Ludo V. præsertim à num. 70. usque ad 98. tota mihi cura fuit in examinandis conditionibus opinionis ab uno Doctore pio & docto traditæ adversus communem aliorum, necessariis ac sufficientibus, ut illa probabilis censeatur. Hoc enim semel statuto, non dubitabam licitum esse ipsius usum, adhuc postquam Alexander VII. anno MDCLXVI. damnaverat XLV. Propositiones, & in iis illam numero vicesimam septimam: *Si Liber sit alicujus junioris, & moderni, debet opinio censeri probabilis; dum non constat rejectam esse à Sede Apostolica ut improbabilem*. Hanc ipsam thesim per se spectatam ibidem late impugnavi, sicuti & nimiam licentiam opinandi circa doctrinam morum: quam in rem memoravi num. 79. ea fere ipsa, quæ paulo antea protuli de Illustrissimis Episcopis Calaguritano, Oxomensi, ac Placentino.

„ Nec processi ulterius ad quærendum, an dato quod opinio aliqua sit probabilis, liceat omnino illam sequi in praxi, aut aliis consulere, relicta probabiliore aut tutiore. De hoc enim nemo tunc Salmanticæ dubitabat. Usque adeo invaluerat probabilismus ibidem, quamvis paulo antea Magister Joannes Martinez de Prado, & Vincentius Baronius, ambo Dominicani, scriptis editis impugnassent longe ac late Caramuelem, & rejecissent usum opinionis minus probabilis faventis libertati in concursu probabilioris stantis pro præcepto. Nulla enim fere ratio utriusque laudati scriptoris habebatur in ea parte, ob multitudinem innumerabilium aliorum liberius scribentium: ut possent ii dicere cum Poeta: *Obruimur numero*.

„ Cœpi itaque rem maturius examinare, ab anno circiter MDCLXXI. usque modo, lectis ac relectis, ultra prædictos, plurimis auctoribus recentibus, qui hinc & inde controversiam hanc gravissimam profligarunt ex instituto. Deprehendi vero ingens periculum salutis in sectando aut consulendo aliis probabilismo, sive usu cujuslibet opinionis minus probabilis faventis libertati, in concursu alterius probabilioris adhærentis præcepto. Idem mihi alte insedit ubi utraque apparet probabilis æque aut circiter. Manet enim adhuc res vere dubia, & incertum omnino; an actio vel omissio sit contraria legi æternæ, nec ne; quicquid plerique recentiorum distinguant inter dubium speculativum & practicum. Hanc enim distinctionem quoad controversiam præsentem, plurimi alii à trigin-

„ ta cir-

„ ta circiter annis usque modo, doctissime rejecerunt. In dubiis autem, & spectantibus ad æternam salutem, eligendam esse tutiorem partem, jura clamant, & prudentia ac lex charitatis divinæ de propria & aliorum salute, palam dictat.

„ Certe nemo prudens vitam corporis ita negligit, ut audeat uti cibo aut pharmaco solum probabiliter sano, quod tamen æque aut magis probabiliter censeatur noxium & exitiale futurum. Quare ne exponat se probabili, aut probabiliori periculo mortis, eligit aliud certo innoxium, aut salutiferum. Idem fere accidit circa rem familiarem servandam, & honores assequendos. Cur ergo vita animæ, & salus æterna, longe pretiosior, passim exponatur probabili periculo opinionum liberiorum. Nec reflexiones aliquæ, seu judicia reflexa ad auctoritatem alienam, videntur prodesse aut sufficere ad formandum judicium moraliter certum & necessarium de usu licito opinionis benignæ quoad bona animi, potius, quam corporis vel fortunæ, ubi opinio severior æque aut magis urget. Non enim voluntas habet vim imperandi intellectui, ut judicio reflexo censeat verum aut certum moraliter id, quod directo judicio æstimat falsum, aut dubium, aut minus probabile.

„ Quare reflexiones illæ ad summum possunt habere locum, & prodesse, ubi vir doctus, & prudens, recta intensione placendi Deo, aut ipsum non offendendi, & nullo præjudicio, passione, aut utilitate abstractus, diligenter inquirit veritatem pro qualitate materiæ, & debitis circumstantiis, quando concurrunt invicem contrariæ opiniones inter scriptores Catholicos, doctos & pios. Si post rem examinatam inveniat sententiam benignam longe ac palam prævalere opinioni austeriori, tam auctoritate & numero Patronorum, tum rationibus, & plene respondere argumentis contrariis; videtur posse formare judicium moraliter certum de illius veritate & licito usu, aut nihil curare rigidiorem aliorum opinionem, vel eam reputare ortam ex inani scrupulo. Dato enim aut permisso quod sententia illa benignior esset falsa in re, agens excusaretur à peccato, saltem gravi, ob rectam intentionem, bonam fidem, & ignorantiam venialem ex infirmitate humana. Si autem post diligentem inquisitionem inveniat opinionem austeriorem æquale pondus habere, aut etiam majus, ac proinde veritatem rei esse speculative dubiam; non poterit ulla reflexione formare sibi judicium moraliter certum de illius veritate, aut usu licito. Quare abstinendum erit ab opinione benigniore, & adhærendum tutiori, sive stanti pro præcepto.

„ Hæc videtur fuisse praxis assidua Sanctorum Patrum, Pontificum, ac Theologorum doctrina & pietate insignium, à tempore nascentis Ecclesiæ usque ad finem fere sæculi præcedentis, quo cœpit reputari securus usus opinionis benignæ probabilis in concursu opinionis austerioris æque probabilis, aut probabilioris, per reflexiones antiquis ignotas. Sequebantur enim veteres illi, quod intra sinum Ecclesiæ Catholicæ post rem mature examinatam, oratione ac studio competenti, videbatur verum, aut moraliter certum. Et licet ipsi Sancti Patres, aut Doctores celebres, aliter atque aliter circa varias quæstiones morum censerent, unusquisque tamen pius ac prudens id agebat vel consulebat aliis, quod post debitum examen judicabat verum, aut saltem longe conformius Canonibus Sacris, rationi, & æquitati. Neque enim amplius exigi putabat ab homine mortali, infirmo, & ignorantiis obnoxio. Alioqui sequebatur tutiorem partem. Exempla plurima possent hoc loco produci, ni quæstionem hanc gravissimam potius excurrendo libandam, quam ex instituto dirimendam recepissemus.

Ratio digressionis. Hæc digressio, præterquam quod eminentissimi illius viri in recognoscendo errore animi candorem omnibus imitandum ostendat; insuper Canonum & Juris Canonici studiosis demonstrat, quam periculosum sit aliquorum, licet etiam magno sint numero, cæco quodam impetu opinionem sequi; securumque se credere, præsertim in rebus ad salutem pertinentibus, quoties sententiam aliquam virorum, qui eruditionis & pietatis fama videntur clarere, sequendo; præsertim quia etiam inter Canonum & Decretalium Interpretes plures probabilismum aperte proponunt. Nunc igitur ad ea unde digressi sumus revertentes dicimus.

Ratio qua utilem esse Synodi Tridentina & aliorum Lectionem ostendit. Decretorum Concilii Tridentini, & aliorum Conciliorum particularium lectionem magnum esse subsidium ad assequendam utilem disciplinæ Ecclesiasticæ scientiam; eoque incipientibus præcipue utiliorem quod Canonum & Patrum sensus in his soleat clarioribus & huic ætati accommodatioribus terminis exprimi; atque disciplina illis contenta, etiam his nostris temporibus esse magis attemperata, & vitiis & abusibus jam amplius frequentatis opposita.

Acta Ecclesiæ Mediolanensis, & Cleri Gallicani jungenda. Conciliis addenda sunt Acta Mediolanensis Ecclesiæ sub S. Carolo; quæ una cum Synodis Provincialibus & Diœcesanis in unum volumen collecta sunt, & edita Lugduni anno 1683. item Acta Cleri Gallicani in sex magnis voluminibus, quorum summarium servato Librorum, Titulorum & Capitum ordine, in unicum exiguum volumen in quarto collegit D. Borton, magno ac utili subsidio eorum, quibus magna Actorum illorum volumina desunt.

Occurritur objectioni. Verum quidem est, ut supra monui, Conciliorum particularium vim obligandi extra suum respective non extendi districtum: sed tamen, si disciplina illis contenta conveniens sit formandis moribus, aut vitiis curandis & eliminandis, non minus propterea grata esse debet; & pro temporum & personarum conditione ultro amplectenda.

An Canones Africani Ecclesiæ Romanæ, aut Orientalibus legem ponere poterant: & tamen quanto in pretio utrique Ecclesiæ fuerint, abunde constare potest ex iis, quæ de Codice Ecclesiæ Africanæ diximus; idque non alia de causa, quam quod intelligerent disciplinam Canonibus illis contentam Ecclesiæ administrandæ esse convenientissimam, & menti Patrum conformem.

§. VI.

Leges Codicis Justinianei, nec non Novellæ ejus Constitutiones utiles sunt pro disciplina Ecclesiastica.

Leges Justinianæ ab Ecclesia probatæ. Leges Justiniani, nec non Novellas Constitutiones de rebus Ecclesiasticis non modo Orientalis, sed & Occidentalis laudavit & recepit Ecclesia.

Testimonium S. Gregorii. De Orientali certius est & evidentius, quàm ut probari debeat; de Occidentali verò testis est S. Gregorius; qui Joannem Defensorem abeuntem in Hispaniam monens, quid sequi debeat in causa sibi delegata, eum ad Novellam 123. Justiniani remittit; „ De persona Presbyteri, ait *lib.* 11. *epist.* 57. hoc attendendum est, quia si quam causam habuit, non ab alio teneri, sed Episcopus ipsius adiri debuit: sicut Novella Constitutio manifestat, quæ loquitur de sanctissimis & Deo amabilibus ac Reverendissimis Episcopis, Clericis & Monachis. Imperator Justinianus Augustus, Petro gloriosissimo Præfecto Prætorio, si quis contra aliquem Clericum, &c. "

Joannis VIII. Papa. Et Joannes VIII. monens Episcopos, ne quem non probata causa excommunicent, ita scribit: Insuper nostro Apostolatui insinuavit (Bickbertinus) ut eum sine ratione discussa, excommunicare velitis. Quapropter Apostolica auctoritate jubemus, ut nemo vestrum eum excommunicet, antequam ad legis examen perveniat. Scitote quemadmodum in centesimo Capitulo Concilii Africani legitur; similiter in *secundo Novellarum Justiniani Libro*, ut nemo Episcopus aut Presbyter aliquem excommunicet, antequam causa probetur. "

Hincmari Rhemensis.

Tertio id constat ex Hincmaro in Opusculo *cap.* 17. Sed & „ leges Romanæ, inquit, ab Imperatore Justiniano promulgatæ, quas probat Ecclesia, decernunt in Episcoporum sine Metropolitani sui auctoritate, profectione, &c.

Ivonis Carnotensis.

Denique Ivo Carnotensis *epist.* 280. idem testatur ; „ Dicunt institutis legum Novellarum, quas „ commendat & servat Romana Ecclesia, &c.

Et quid plura? Nunquam Ecclesia respuit leges Imperatorum & Principum exteriorem Ecclesiæ disciplinam concernentes, nisi inveniantur Evangelicæ aut Canonicæ sanctioni contrariari, *dist.* 10. *can.* 1.

Porro leges Justinianæas his minime contrariari; sed potius Canonum & pristinæ Patrum disciplinæ synopsim sive epitomen continere, earum diligens scrutator agnoscet.

Pauca illius è multis accipe specimina.

Primum exemplum.

In *l.* 31. *C. de Episcopis & Clericis*, hæc habes. „ Nemo gradum Sacerdotii pretii venalitate „ mercetur, quantum quisque mereatur; non „ quantum dare sufficiat, æstimetur. Profecto „ enim quis locus tutus, & quæ causa esse poterit „ excusata, si veneranda Dei templa pecuniis ex„ pugnentur? Quem murum integritatis aut val„ lum fidei providebimus, si auri sacra fames in „ penetralia veneranda proserpat? Quid denique „ cautum esse poterit aut securum, si Sanctitas in„ corrupta corrumpatur? Cesset Altaribus immi„ nere profanus ardor avaritiæ, & à sacris adytis „ repellatur piaculare flagitium. Itaque castus & „ humilis nostris temporibus eligatur Episcopus; „ ut quocunque locorum pervenerit, omnia vi„ tæ propriæ integritate purificet. Nec pretio, „ sed precibus ordinetur Antistes. Tantum ab am„ bitu debet esse sepositus, ut quæratur cogen„ dus; rogatus recedat, invitatus effugiat, sola „ illi suffragetur necessitas excusandi.

Secundum exemplum.

An quid sanctius aut Patrum disciplinæ conformius exprimi posset; an quidquam in sacris Canonibus utilius invenitur?

Et in *l.* 42. *C. eod. tit.* volens ut in eligendis ac ordinandis Episcopis meritorum ratio duntaxat habeatur, hanc præclaram subjungit sententiam; „ Si enim sancti & gloriosi Apostoli Sacerdotium „ à Domino Christo Deo consecuti, & qui bo„ nis omnibus terram repleverunt, & ejus doctri„ nam omnibus impartiti sunt, neque ipsi vitæ „ suæ, quam in hoc mundo degebant, salutis „ nostræ causa pepercerunt: Quomodo æquum „ non fuerit, ut qui subingrediuntur eorum or„ dinem, & instituuntur sanctissimarum Ecclesia„ rum Sacerdotes, puram habeant propositum, „ & pecunias contemnant, omnemque vitam „ suam ad clementissimum applicent Deum?

Tertium.

Deinde §. 1. ejusdem legis declarans, convenire hujusmodi in Episcopum eligi & ordinari, quibus nec liberi sunt, nec nepotes, hanc præclaram & admodum notandam rationem reddit: „ Etenim vix fieri potest, ut vacans hujus quoti„ dianæ vitæ curis, quas liberi creant parenti „ maximas, omne studium, omnemque cogita„ tionem circa divinam liturgiam, & res Eccle„ siasticas consumant. Nam cum quidam, sum„ ma in Deum spe, & ut animæ eorum salvæ „ fiant, ad sanctissimas accurrant Ecclesias, & „ eis omnes suas facultates afferant & derelin„ quant, ut in pauperes & egentes & alios pios „ usus consumantur; indecens est Episcopos in „ suum illos auferre lucrum, aut in propriam „ sobolem & cognatos impendere.

Volumine integro opus esset, si his non imparès in legibus Codicis Justinianæi, præsertim sub titulis *de Sacrosanctis Ecclesiis*, item *de Episcopis & Clericis; de Episcopali Audientia*, & aliquot sequentibus præclarissimas pro Ecclesiastica disciplina contentas sententias referre vellem.

Novellæ Justinianæ disciplinam in multis exhibent.

Novellæ iterum Justinianæ promptuarium disciplinæ Ecclesiasticæ vocari possunt; atque inter reliquas legi meretur Novella tertia, & quinta, quæ *de Monachis* inscribitur; plerasque Monasticæ Institutionis regulas breviter complectens; observatuque dignum, quod capite 2 præcipit, Monasterio aggregari petentes à Monasteriorum Præsulibus non prompte mox habitum Monachalem percipere; sed per triennium tonsuram tolerare, nondum habitum Monachalem promerentes: „ Sed Tonsura, inquit, & veste „ eorum qui laici vocantur uti, & manere di„ vina addiscentes eloquia: & reverendissimos „ eorum Abbates requirere eos sive liberi sint, „ sive servi, & unde eis desiderium vitæ singu„ laris accesserit: & discentes ab eis, quin nulla „ maligna occasio ad hoc eos adduxit, habere „ eos inter eos, qui adhuc docentur atque mo„ nentur: & experimento percipere eorum to„ lerantiam & honestatem, non enim facile est „ vitæ mutatio, sed cum animæ fit labore.

Quid amplius in Patrum Regulis aut sacris Canonibus à Monasteriorum Superioribus quoad Novitiorum instructionem & probationem requiritur?

His adde Novellam sextam in tres partes divisam; quarum prima qualitates ordinandi in Episcopum exponit; secunda de Clericis quales eligendi sint tractat; tertia de expensis Ecclesiarum & Clericorum multitudine non facienda.

Verum de his amplissime, & totius quodammodo disciplinæ compendium complectendo disserit Novella 123. de *Sanctissimis Episcopis & Deo amabilibus; & Reverendissimis Clericis & Monachis*, per 45. capita, quidquid ad hanc materiam fere spectat exponens.

Et in Novella 137. *de Ordinatione Episcoporum & Clericorum*, per sex capita tractatur.

Hæ itaque quinque Novellæ etiam solæ; si attente legantur; disciplinæ Ecclesiasticæ assequendæ non parum proderunt.

§. VII.

Aliqua notanda pro assequenda perfecta Canonum & Decretalium notitia.

PRo assequenda perfecta Canonum notitia eorumque genuino sensu, conveniens esse, inspicere textum originalem ipsorum Canonum sive Græcum sive Latinum sæpius in Scholiis monui, & ostendi; quin & varias Canonum versiones nonnunquam subsidio esse ad sincerum Canonis sensum assequendum reipsa demonstravi, præsertim in notis ad Canones Sardicenses.

Recurrendum ad fontes Decretalium.

Ulterius parte IX. *cap.* 1. §. 4. 5. & 6. ex professo probavi, pro notitia Decretalium Gregorii IX. utile, imo pene necessarium esse, non tantum ad pristinas Decretalium Collectiones, (è quibus Raymundus pro majore parte hanc Decretalium Collectionem desumpsit) sed etiam ad harum Decretalium fontes recurrere; atque ex iis earum sensum accipere. Ultra hæc, duo sunt; quæ plurimum Canonum perfectam notitiam facilitare possunt; & sine quibus à vero eorum sensu facile aberrari contingit.

Quid occasionem dederit Canoni.

Primum, ut sciatur quid condendo Canoni occasionem dederit; v. gr. quis esset, & in quo versaretur abusus, quem per Canonem eliminatum voluere Patres; quis error, cui Canon opponitur; in quo potissimum quæstio, aut dubium per Canonem determinatum versaretur aliaque similia: quæ si una cum contextu Canonis expendantur, mirum quantum lucis sæpius ipsis Canonibus afferant.

Horum probationem si quis expetat, tantum relegat hæc Scholia nostra ad Canones, & frequentissime sensum Canonum horum subsidio acceptum reperiet; eorumque defectu non raro à vero sensu ab aliquibus fuisse deflexum.

Casus & quæstionis status per Decretales digesti.

Cum autem Decretales, præsertim in Collectione Gregorii IX. magna ex parte desumptæ sint ex Epistolis Romanorum Pontificum, signanter Alexandri III. & Innocentii III, & Honorii III, quibus interrogati responderunt ad difficultates & quæstiones sibi propositas, nemini dubium esse potest, quin consequendo Decretalis sensui

adjuvo-

admodum conveniens sit, statum controversiæ, & quæstionis propositæ, omnesque ejus circumstantias, ejusque occasionem novisse.

Historiarum notitia plurimum conducit.

Hæc vero cum interdum neque ex Decretali, neque ex integra Pontificis Epistola haberi queant, sed ex historicis illius temporis haurienda sint, recte monet Clarissimus Florens in Oratione *de recta juris discendi ratione*, pro consummata Juris Canonici scientia historiarum Ecclesiarum, præsertim Occidentalium notitiam „ esse pene necessariam; quæ, ait, non ex vul„ garis & futilibus quibusque, sed ex æquali„ bus & coætaneis repetenda est.

Quam hæc Florentis observatio vera sit, intelliget & persuadebitur, qui eruditissimos Viri hujus ad Decretales commentarios pervolverit; de quibus plura dicendi capite sequenti occasio dabitur; uti & de aliis nonnullis, qui eodem subsidio usi sunt.

Vocum variata significatio utilis pro Canonum intellectu.

Alterum pro assequenda perfecta atque accurata Canonum ac Juris Canonici notitia non modo conveniens, sed pene necessarium est scientia variatæ vocum & verborum, pro diversitate temporum & locorum, significationis.

Quis enim nescit, uno tempore aut loco aliam esse vocum verborumque significationem, quam altero tempore & loco? Adeo ut qui ea in una eademque significatione semper & ubique acciperet, frequenter à mente loquentium, & verba illa usurpantium procul aberraret.

Declaratur exemplis.

Exempli gratia, multis sæculis obtinuit, ut *parœcia* sive *parochia*, quæ hodie districtum significat, uni Presbytero, quem Parochum dicimus, commissum, significaret integrum Episcopi districtum, quem nunc *Diœcesim* dicimus, *Diœcesis* autem pro districtu plurium Provinciarum Ecclesiasticarum acciperetur; uti in scholiis ad Canones non semel notavi.

Notum quoque est, quatenus ut minus primis sæculis nomen *Sacerdotis*, quod hodie *Presbyterum* significat, pro *Episcopo* usurpatum; & pro Presbytero non nisi cum addita clausula, *secundi ordinis*.

Nomen *Papa*, quod soli Pontifici Romano hodie tribuitur, olim promiscue Episcopis tributum fuisse, quis ignorat?

Quam diversa fuerit *Communionis*, *Viatici*, *Missæ*, aliorumque similium vocabulorum ab hodierna significatione, apud Veteres acceptio, quis ignorat?

Primatus apud Veteres ubique pene dicebantur Episcopi, qui Metropoli civitati præsidebant, quos hodie *Metropolitanos* dicimus; at in Africa aliter se res habebat. Is enim *Primas* apud Africanos dicebatur, qui ordinationis tempore Collegas suos anteibat; quem propterea & *Senem* vocabant.

Si quis hæc aliaque fere infinita vocabula, quæ pristinam suam aut particularem significationem mutarunt in pristinis Patrum Canonibus aut scriptis accipiat in ea significatione, quam modo obtinent, mirum! Quam procul à mente & sententia Canonum & Scriptorum sæpius sit recessurus.

Plurima quoque & in Decretalibus similia vocabula, quæ vel nomenclaturam mutavere, vel prorsus obsoleta sunt, occurrunt: ut nisi quis prius de Verborum significatione nonnihil sit instructus, frequenter vel circa Decretalium sensum hærebit, vel cespitabit.

A titulis de Verborum significatione studium juris inchoandum.

De hac re persuasi tum Legum, tum Canonum & Decretalium Interpretes, passim suadent Juris Candidatis, ut à titulis de *Verborum significatione* studium Juris incipiant.

Qui potissimum pro hac materia consulendi.

Ceterum pro eorum verborum intellectu, quæ seu in Canonibus, seu Decretalibus obscura, & in varia significatione occurrunt, utiliter legi possunt virorum eruditorum observationes, notæ, vel glossaria, quibus obscuriorum aut obsoletorum verborum significationem inquirunt, & exponunt: ut sunt Libri duo observationum Gabrielis Albaspinæi Episcopi Aurelianensis; ejusque in varios Canones annotationes Francisci Pithœi in Legem Salicam ac Libros Capitulorum Glossarium; Jacobi Sirmondi in eosdem Libros, nec non in plures Canones notæ. Item Hieronymi Bignonii in Legem Salicam, & formulas Marculfi Monachi observationes; quæ cum Glossario Pithœi & notis Sirmondi ad Libros Capitularium extant in tomo 2. Capitularium editionis Stephani Baluzii; cujus quoque in Libros Capitularium eruditæ notæ non parum huic vocum obscuritati lucis adferre possunt.

His addi possunt Libri quinque observationum Innocentii Cironii, in quibus pene omnia obscuriora & obsoleta vocabula in Decretalibus occurrentia breviter exponit. Habentur hi observationum Libri una cum quinta Decretalium Collectione ab ipso primum typis evulgata (de qua supra *Parte VIII. cap.* 3.) & ejus paratitlis in quinque Libros Decretalium in uno volumine edito Tholosæ anno 1645.

Plurima sunt aliorum erudita Lexica, & Glossaria, quæ eidem argumento servire possent; sed unum pro omnibus sufficere posse videtur; nimirum instructissimum ac eruditissimum Glossarium *ad Scriptores mediæ & infimæ Latinitatis, in quo Latina vocabula novatæ significationis, aut usus rarioris, barbara & exotica explicantur, eorum notiones & originationes retteguntur*, Auctore Carolo Du Fresne, Domino Du Cange Regi à Conciliis, & apud Ambianos Quæstore, tribus voluminibus distinctum.

Quo opere, in hoc argumenti genere non credo unquam aut eruditius aut absolutius aliquid prodiisse.

CAPUT II.

De Interpretibus, seu Commentatoribus Canonum & Decretalium.

§. I.

De Interpretibus Canonum.

Apud Latinos aliquot sæculis pauci Canonistæ, plures apud Græcos.

POSTQUAM sæculo 12. incœpit Decretalium usus, non parum apud Latinos cœpit flaccescere Sacrorum Canonum studium, uti advertit Petrus de Marca *lib.* 3. *cap.* 7. *de Concord. Sacerdotii & Imperii*: „ quod, „ ait, ab Auctore Librorum *de Hierarchia sub-* „ *cælesti*, „ hæc verba expressit anno 1446. *In Ecclesia Græca multi sunt Canonistæ, id est, scientes Canones universalium & generalium Conciliorum, in Latina nulli sunt Canonistæ, sed multi Decretalistæ.*

Id forsan suo tempore vere dixit auctor ille, at hoc nostro sæculo etiam inter Latinos, Canonistas, id est, scientes Canones Conciliorum plurimos esse, eorum sane erudita Commentaria plus satis evincunt; quæ mox indicabimus, si prius Græcorum aliquot celebriores notaverimus.

Joannes Zonaras.

Joannes Zonaras vir in Imperio sæculo 12. clarissimus omnibus sæculi dignitatibus nuncium remisit, & Monachus factus, præter Historiam, Commentarios amplissimos scripsit in omnes Canones & Patrum Epistolas, qui Codicem Græcorum (de quo *Parte* 3. *cap.* 3. egimus) conficiunt.

Magnæ apud Græcos fuisse hos Canonum Commentarios auctoritatis satis notum est: & qui eos pervolverit inficiari haud poterit, multa eruditione, ac utilissimis reflexionibus, & documentis esse refertos.

Theodori Balsamonis Commentarii.

Alter apud Græcos admodum celebris & nominatus Canonista fuit Theodorus Balsamon Patriarcha Antiochenus, qui præter alia plura Juris opera scripsit illud quod inscripsit; *Expositio sacrorum divinorum Canonum sanctorum celebratissimorum Apostolorum, & Sacrorum Oecumenicorum atque etiam Provincialium sive particularium*

Conciliorum, reliquorumque sanctorum Patrum; id est uno verbo, omnium Conciliorum & Patrum, quorum Canones in Codice Græcorum comprehenduntur.

Judicium Gentiani Herveti de his commentariis.

Hos Balsamonis Commentarios magno in pretio apud Græcos fuisse haud probari debet; de illis autem ita loquitur vir in re Canonica versatissimus Gentianus Hervetus in Epistola ad Joannem Tullium Episcopum Briocensem; „ Canonibus Patrum magnam affert lucem Theodori Balsamonis interpretatio, quæ & Imperatorum Leges explicat Ecclesiasticas, & nihil omittit in Canonibus, quod non exactè & accurate expendat. Atque in hoc quidem opere laudando non video, pergit Hervetus, opus esse, ut diutius immorer, cum in eo legendo sit ejus utilitas per se omni ex parte satis ostensura.

Diversus scopus Balsamonis & Zonaræ.

Porro licet super iisdem Canonibus sint Zonaræ ac Balsamonis commentarii, tamen in his scholiis componendis aliud fuit Balsamonis, aliud Zonaræ propositum.

„ Balsamon enim Civilis æque ac Canonici Juris consultissimus, inquit Guilielmus Beveregius in prolegomenis ad Codicem Græcorum §. 23. utriusque concordiam prosequitur, apparentes discrepantias componit, & Canonicas quæstiones à se motas multoties solvit. At Zonaras è contra ipsis Canonum verbis, & sensui interpretandis strictè adhæret, raro admodum ad civilea leges digrediens. Hinc fit, quod Balsamon tantum Zonaræ commentarium totidem nonnunquam verbis transcribat; superfluum nimirum judicans, alia Zonaræ dictis addere, cum nihil in tali Canone occurrat, de quo ex legibus politicis & Imperialibus Constitutionibus disputatio instituatur, hoc est nihil quod ad suum propositum pertineat.

Præferendi commentarii Zonaræ.

Et quidem ob hanc Canonum & Legum mixturam, scholia Balsamonis & longiora, & non raro obscuriora sunt, quam scholia Zonaræ; unde & Canonum studioso hæc præ illis utiliora videntur.

Alexius Aristenus.

Sub idem pene tempus floruit Alexius Aristenus, ejus magna cum laude meminit ipse Balsamon in scholiis Canonis 6. Apostolici, & Canonis 37. Trullani; vocans eum *incomparabilem Dominum & magnum Oeconomum*.

Scripsit hic non quidem Canonum synopsim, ut quidam crediderunt, sed eruditas in eam synopsim annotationes; quas una cum prædictis Balsamonis & Zonaræ commentariis, ac ipso integro Græcorum Codice, Græce, & Latine typis elegantissimis evulgavit Guilielmus Beveregius Presbyter Ecclesiæ Anglicanæ, & recensuit ad veteres Codices manuscriptos; nec non eruditis, & copiosis annotationibus illustravit.

Nota Guilielmi Beveregii.

Quædam notanda circa prædictos Auctores.

Opus sane eruditâ admodum Canonum explanatione, ac totius Ecclesiasticæ disciplinæ expositione refertum, lectuque dignissimum. Hoc unum tamen notandum, hos omnes Canonum Interpretes, cum ab Ecclesia Romana schismate essent divulsi, circa disciplinam & praxim Ecclesiæ Romanæ, & Pontificis Romani Primatum interdum minus æquos esse; uti in scholiis ad Canones interdum notavimus; & de Balsamone singulariter observat Baronius ad annum 1191. ibidem rationem assignans, quæ Balsamonis ab Ecclesia Latina aversionem auxit; ut propterea in ejus scriptis amplius, quam aliorum alienatio ab Ecclesia Latina se ostentet.

§. II.

De Latinis Canonum Interpretibus.

INter Latinos tum hoc, tum præterito sæculo plures claruere, non Decretalium duntaxat, sed & Sacrorum Canonum doctissimi ac solidissimi Interpretes.

Claruit in primis sæculo præcedenti nominatissimus, & in re Canonica exercitatissimus

Antonius Augustinus.

Antonius Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis, qui inter alia edidit *epitomen Juris Pontificii veteris* in tres partes divisam; quarum prima de personis, secunda de rebus, & tertia de judiciis solidissime, adductis Conciliorum ac Pontificum, & SS. Patrum sententiis discurrit; hoc unum dolendum, quod falsas illas Isidorianas merces ceteris immisceat.

Edita est hæc epitome Parisiis anno 1641. in qua editione post primam operis partem extat ejusdem Antonii Augustini *de quibusdam veteribus Canonum Ecclesiasticorum Collectoribus judicium ac censura* (opus non inutile) quo & in hoc tractatu interdum usi sumus.

Accedunt huic editioni Canones seu Libri tres pœnitentiales; nimirum Pœnitentiale Romanum, Bedæ Presbyteri, & Rabani Mauri Archiepiscopi Moguntinensis, cum ejus Antonii Augustini eruditis notis; quæ & eo titulo utiliter consuluntur, quod ex dictis Canonibus nonnullos in suum Decretum retulerit Gratianus.

Præter hæc, sunt ejusdem auctoris sæpius laudati Dialogorum Libri duo de emendatione Gratiani; item notæ in Capitula vulgo Adriani Papæ (quarum meminimus *part. 4. cap. 2.*) in quibus plurima ad sensum Canonum eruendum, & veros à falsis secernendum occurrunt.

Gabriel Albaspinæus Episcopus Aurelianensis.

Gabrielis Albaspinæi Episcopi Aurelianensis Libri duo observationum, ejusdemque notæ in Canones Eliberitanos, & nonnullos aliorum Conciliorum Canones magnam spirant eruditionem; multamque Canonibus lucem afferunt.

[illegible] Garsiæ Loaisæ [illegible] Jacobi Sirmondi [illegible]

Non exiguo etiam cum fructu leguntur notæ in Canones Conciliorum Hispaniæ Garsiæ Loaisæ Archiepiscopi Toletani, & Jacobi Sirmondi in Canones Conciliorum Galliæ, & Capitula Regum Francorum. Item Stephani Baluzii in eosdem Libros Capitulorum; nec non in Collectionem Reginonis & Decretum Gratiani.

Scholia Christiani Lupi.

Scholia ac notæ P. Christiani Lupi in Canones octo primorum Conciliorum generalium, nec non quorundam Conciliorum particularium, præsertim Romanorum, quinque tomis comprehensa, non pauca quoque pro intellectu Canonum & notitia disciplinæ suppeditare possunt.

Scholia Auctoris.

Sed cum plurimis, quibus Canonum & disciplinæ Ecclesiasticæ notitia convenit; quique eorum notitiam habere desiderant, non liceat per occupationes, quibus vi sui muneris & professionis detinentur, fusiora illa Canonum commentaria pervolvere, ut ex illis aliquam convenientem ideam disciplinæ Ecclesiasticæ hauriant; non inutile aut ingratum futurum judicavi, exhibere, & compendiosis scholiis illustrare, non tantum Conciliorum generalium Canones; sed eos omnes, quos Ecclesia universalis Occidentalis pariter ac Orientalis uno quasi consensu probavit & laudavit; & consequenter, de quibus affirmari quodam sensu posse videtur, quod de Canonibus Nicænis dixit aliquando Leo Magnus: *Canones Spiritu Dei, & totius mundi reverentia roborati.*

In his quoque reperiet Lector puriorem Patrum disciplinam in omnibus, aut saltem præcipuis punctis expressam.

Monitum ad Lectorem.

Hoc unum requiro, ut tam in meis, quam aliorum, quod hactenus allegavi, & infra citabo, observetur illud Apostoli: *Omnia probate, quod bonum est, tenete.*

§. III.

De Interpretibus Decretalium.

Varia Decretalium Interpretum genera.

NOn unius generis sunt Decretalium sive Juris Canonici Interpretes seu Commentatores.

Primum.

Nonnulli enim, iique eruditione & utilitate præcipui, explanationi Juris Canonici & Decretalium intermiscent quoque Ecclesiæ disciplinam ex SS. Canonibus & Sanctis Patribus haustam; ac insuper ex Decretalium fontibus & historiis casuum genuinum sensum hauriunt.

Hujus

Francisci De Roye Institutiones.

Hujus generis pro incipientibus sunt Institutiones Canonici Juris in tres libros divisæ; quorum primo de Legibus & Personis Ecclesiasticis, secundo de rebus Ecclesiasticis & earum acquisitione, & tertio de actionibus & judiciis tractatur, Auctore Francisco De Roye Antecessore Andegavensi.

Commentaria Francisci Florentis.

Provectioribus servire possunt erudita illa Francisci Florentis Aurelianensis primum ac deinde Parisiensis Antecessoris, commentaria ad varios Decretalium titulos; quibus admodum erudite non tantum pristinam Ecclesiæ disciplinam ex Patribus & Sacris Canonibus depromptam proponit, sed insuper ipsarum Decretalium sensus ex fontibus & historiis ea eruditione detexit, ut vel ex solis his commentariis cuivis innotescat, verissimum esse, quod supra monui, sensum Decretalium Gregorii IX. ex antiquis Decretalium compilationibus & historiis esse desumendum.

Janus à Costa.

His addi possunt Jani à Costa Antecessoris Tholosani in Decretales Gregorii IX. *summaria & commentaria*.

Innocentius Cironius.

Item *Paratitla* in quinque libros Decretalium Gregorii IX. Innocentii Cironii Juris utriusque Professoris & Academiæ Tolosanæ Cancellarii.

Antonius Alteserra.

Commentarius quoque in Decretales Innocentii III. quæ Decretalium Gregorii IX. præcipuam partem constituunt, Antonii Dadini Altesserræ merito his jungitur.

Jacobus Cujacius.

Doctissima denique Jacobi Cujacii Jurisconsulti celeberrimi in Decretales commentaria huic Interpretum generi annumeranda: utpote qui ex fontibus & historiis Decretalium sensum feliciter eruit, & erudendum ostendit.

Secundum genus Scriptorum.

Sunt deinde Juris Canonici aut Ecclesiastici Scriptores, qui juri Communi, non tantum aliquid de pristina disciplina immiscent; sed insuper Jus Patrium & consuetudinarium adjiciunt; illudque variis Tribunalium præcipue Regiorum sententiis & decisionibus confirmant.

Franciscus Zypæus.

Hujus generis reputari possunt opera Canonica Francisci Zypæi, qui Jus Belgicum Juri Communi miscet; pluresque Regiorum Magistratuum decisiones refert.

Petrus Rebuffus.

Item Petri Rebuffi praxis Beneficiorum, aliaque ejus de re Canonica opera, quæ Parlamentorum sententiis referta sunt.

Joannes Tournet.

His merito annumerantur *Arresta* seu sententiæ prolatæ in Regiis Parlamentis Galliæ in omni pene materia Ecclesiastica, ordine alphabetico collecta in duos tomos per Joannem Tournet.

Journal des Audiences.

Plurima quoque ad elucidationem rei Canonicæ cum Parlamentorum decisionibus occurrunt in Collectione, quæ vulgo dicitur, *Journal des Audiences*, & quatuor ut minus tomis constant.

Renatus Choppinus.

Verum in hoc genere Doctorum sive Scriptorum eminent opera Renati Choppini de Sacra Politia forensi; & ejusdem Monasticon.

Carolus Fevret.

Quibus adjungi potest tractatus Caroli Fevret *de abusu*; sive de vera materia appellationis, quæ insigniri solet hac qualitate, *tanquam de abusu*.

In his operibus omnem fere materiam Ecclesiasticam ex Sacris Canonibus, Patribus & historiis primo deductam habes; ac deinde quid Jure consuetudinario, præsertim Regni Galliæ, obtineat; & in contradictorio judicio decisum sit doctissime proponitur: hoc unum notandum, quod posterior plus justo videatur Jurisdictioni laicali favere, & Ecclesiasticam deprimere.

Hi similesve Auctores licet singulariter serviant iis, qui in foro versantur, atque controversiis Ecclesiasticis decidendis, & deducendis ex officio incumbunt; tamen cum in pluribus ipsam quoque Patrum puriorem disciplinam proponant & explanent, etiam Ecclesiasticis eorum lectio utilis & conveniens esse potest.

Tertium genus Scriptorum.

Tertium denique Decretalistarum, seu Decretalium Interpretum genus est, qui fere ipsis Decretalibus, sive Juri Canonico scripto inhærent; nec nisi raro ex ipsis Decretalium primis fontibus vel historiis sensum Decretalium quærunt vel investigant.

Hujus generis famosissimi sunt, qui vulgo Glossographi dicuntur, eo quod ad singula Capitula suas Glossas sive breves annotationes aut expositiones apposuerint.

Glossographi.

Quæ circa hos notanda.

Circa Glossographos attendendum, quod præterquam nimium inhærendo literæ Decretalium, prout per fragmenta per Raymundum aliosve Collectores sunt relatæ, verum sensum Decretalium sæpius non sint assecuti, nonnullos etiam graves errores incaute nimis immiscuerint.

Exempli gratia ad Cap. 8. *de transactionibus*, verbo, *necessaria*, dicit: „ Sacramentum vero „ Baptismi in necessitate à quocunque recipi po- „ test, dummodo in forma Ecclesiæ conferatur. „ Et etiam *Pœnitentia*: Nam confiteri possunt „ quicunque in necessitate, juxta illud: *Confi-* „ *temini alterutrum peccata vestra*. „

Ad Cap. 6. *de celebrat. Missarum* verbo, *Sanguinis veritatem*, proponit tres sententias de præsentia Corporis & Sanguinis Christi in Eucharistia, quasi æque probabiles, & indifferentes, quarum tertia aperte hæretica est hæc: *Tertia ateis, quod remanet substantia panis & vini, & sub eadem specie est Corpus Christi*.

At ad Cap. 14. *eod. tit.* verbo, *fermentato*, probare videtur sententiam Hugonis, *quod si quis conficeret de fermentato pane in Ecclesia Occidentali nihil fieret*; qui est error manifestus.

Hæc pauca vice speciminum proposita sat ostendunt, maturo discretionis judicio Glossas Juris Canonici esse legendas. Qui plura, tum in Glossis Decreti Gratiani, tum Decretalium & aliarum Corporis Canonici partium errata in unum collecta videre velit, consulat libellum, cui titulus: *Collatio Censura in Glossas Juris Canonici jussu Pii V. Pontificis anno 1572. edita, cum iisdem Glossis, Gregorii XIII. mandato, anno 1580. recognitis & approbatis.*

Alii Veteres Decretalium commentatores.

Huic generi Authorum annumerari quoque possunt veterum multorum, ut Joannis Andreæ, Innocentii IV, Panormitani, Cardinalis Florentini sive Francisci Zabarellæ aliorumque in Decretales & alias Juris Canonici partes vel commentaria vel paratitla, quæ longum esset hic enumerare.

Institutiones Lancelloti.

Ex his utiliores incipientibus videntur Institutiones Joannis Pauli Lancelloti (de quibus actum *p. 8. cap. 3. §. 1.*) præsertim cum notis Joannis Doujatii, in quibus multa breviter & nervose ad hodierni Juris notitiam supplentur & adjiciuntur.

Adjecta est & huic editioni ejusdem Doujatii brevis historia Juris Canonici, aliaque nonnulla per modum appendicis, quæ Juris Canonici tyronibus non parum subservire possunt.

Alii prolixiores Recentiorum commentarii.

Provectioribus subservire possunt prolixiores Decretalium Commentarii; atque inter ceteros Henrici Canisii commentarii in Decretales, item Prosperi Fagnani; nec non, quæ passim hic studiosorum manibus teruntur paratitla Andreæ Vallensis; circa quæ tamen nonnulla observanda sequenti Paragrapho proponemus.

§. IV.

Observanda circa Decretalium Commentatores; & specialiter circa Paratitla Andreæ Vallensis.

Prima observatio.

QUemadmodum, ut supra notavimus, libri Decretalium & sequentes Corporis Canonici partes potissimum forensia prosequuntur, & pro judicialibus causis decidendis promulgati sunt, ita quoque Commentatores Decretalium præcipue circa judicialia & forensia occupantur.

Unde Andreas Vallensis in sua ad Paratitla Decretalium præfatione monet, quod ad *forensia negotia* hæc paratitla seu *institutiones potissimum accommodare voluerit*.

Quapropter de his Decretalium Commentatoribus jure merito dici posset, quod de Canonibus nimirum, qui ad lites judiciaque præcipue valent, dixisse fertur Joannes Salisberiensis Episcopus

scopus Carnotensis ad S. Thomam Cantuariensem. *Quis à Lectione Legum aut etiam* CANONUM.

Merito proinde suadendum Clericis, ut si hujusmodi Decretalium commentariis, pro notitia Juris Canonici, studere velint, illorum Lectionem, aliorum Librorum, v. g. Sacræ Scripturæ, aut SS. Patrum, vel SS. Canonum Lectione ita temperent, ut non plane aridi, totique forenses, ac veri Spiritus Ecclesiastici expertes reddantur.

Ulterius hi Commentatores dum potissimum circa judicialia & forensia occupantur, non satis distinguere solent inter forum externum & internum; sæpiusque licita pronunciant, quæ quidem in foro fori impugnari, aut irritari nequeunt; at in foro poli, id est, foro conscientiæ sæpius illicita sunt.

Exemplum sit, quod Vallensis ait titulo de *Institutionibus* §. 2. *num.* 8. quod Vicarius Sede vacante instituit præsentatos à Patronis; *imo etiam uni ex præsentatis gratificari potest*, id enim si de foro fori intelligatur; sive quod si unice duobus Præsentatis Vicarius *gratiam* sive favorem fecerit, institutio in foro fori impugnari non possit, verum est; modo Institutus capax sit. At in foro fori sive conscientiæ nullus *gratificationi* locus est; sed Vicarius in electione duorum Præsentatorum omni favore & gratificatione excluso, eum instituere debet, quem omnibus attentis judicaverit in Ecclesiæ bonum esse instituendum.

Adhæc dum Decretalium illi Interpretes unice fere materiam Beneficiorum tractant in ordine ad forense judicium; facile contingit, ut Beneficia potissimum attendant quoad temporalia; quippe quæ pene sola sunt, ob quæ super Beneficiis Ecclesiasticis contentiones & litigia oriantur & moveantur.

Hinc frequenter vilem ac indignam de Beneficiis Ecclesiasticis imprimunt ideam, quasi primum ac principale in Beneficiis esset ipsum temporale; atque à majori vel minori Beneficiorum temporali emolumento, aut mundano honori eis annexo magis vel minus essent æstimanda; ideoque nonnunquam de Beneficiis non secus ac de re aliqua profana & temporali ratiocinantur.

Hinc illa apud Andream Vallensem titulo, *ut Ecclesiastica Beneficia sine diminutione conferantur num.* 3. quod pensio Beneficio conferendo imponi possit *in permutatione Beneficiorum, ratione* INÆQUALITATIS, *si Beneficium alterum alteri* PRÆPONDERET.

Et ad tit. *de rerum permutatione Num.* 3. cum locutus esset de Beneficiorum permutatione, addit: „ Sic quoque aliæ res Ecclesiasticæ cum „ aliis item Ecclesiasticis permutari possunt, „ etiam *addito pretio ad æqualitatem fructuum* „ *& redituum compensandam*.

Num hæc aliam ideam imprimunt, quam Beneficia instar rerum temporalium esse pretio coæquanda, atque in permutatione Beneficiorum id maxime attendendum, ut æqualitas fructuum utrinque servetur, quemadmodum in rerum temporalium commercio servari justitia requirit.

Has compensationes inæqualitatis fructuum non esse justam causam exigendi pensionem, easque à Simoniaca labe non esse immunes, abunde ostendi in tractatu *de Simonia circa Beneficia & Pensiones parte* 2. *cap.* 4. §. 4.

Quidni eidem ideæ, nimirum quod Beneficia non satis considerent, tanquam ministeria Ecclesiæ, quæ Clericos ad laborandum & militandum in militia Christi astringunt, adscribantur, quod cum Vallensi ad titulum *de peculio Clericorum Num.* 2. communiter tradunt Decretalium Commentatores, scilicet tanquam propria Clericorum bona *quasi patrimonialia* censeri, „ quæ Cle- „ rici acquirunt ratione Clericalis ordinis vel offi- „ cii, sed alia ratione quam Beneficii, veluti „ celebrando, concionando, confessiones au- „ diendo, Vicariæ temporali deserviendo, aut „ alias similes actiones spirituales exercendo,

Cum vero, pergit Vallensis, bonorum patrimonialium *plane sint Domini*, perinde ut " laici suorum, de illa etiam liberrime, quan- " tum volunt & cui volunt donare, aut alio " quovis modo, sive inter vivos, sive ultima " voluntate disponere possunt. Idem dicendum, " ait, de quasi patrimonialibus. "

Nonne hæc aperte evincunt, ab his authoribus Beneficia Ecclesiastica non satis considerari, ut ministeria & officia Ecclesiæ, quæ Clericos ad militandum in militia Christi, & laborandum in vinea Domini astringunt; & quorum intuitu ipsis tanquam laborantibus & militantibus temporalia subministrantur, juxta illud Christi, *dignus est* OPERARIUS *mercede sua*. Si enim eam de Beneficiis ideam haberent, facile viderent, nullas decimas, vel alia cujuscunque generis temporalia Clericis ratione Beneficiorum dari, nisi intuitu laboris & operæ; adeoque illa quæ *quasi patrimonialia* vocant ab his non distingui: cum & illa Clericis dentur ut Ecclesiæ Ministris laborantibus. Vide citatum tractatum de *Simonia p.* 2. *cap.* 7. §. 4.

Ex eadem de Beneficiis Ecclesiasticis idea profluere videtur, quod sæpius citatus Vallensis asserit titulo de testamentis §. 5. *n.* 8. quod Cle- " ricus ex proventibus sui Beneficii donare possit " intuitu sanguinis suis consanguineis, si egeant, " ad decentem eorum sustentationem, considera- " ta qualitate, quam tales acquirunt per promo- " tionem ejus, qui donat, ad aliud Beneficium " vel dignitatem. Crescit enim, inquit, Clerici " promotione etiam consanguineorum dignitas; " & in gradu non sufficeret eis ad decentem su- " stentationem, quod ante sufficere poterat. "

Nonne hæc eam præferunt de Beneficiis & dignitatibus Ecclesiasticis pessimam illam ac nocentissimam ideam; quasi illa non tantum suos possessores, sed & eorum consanguineos ad honores mundanos elevarent; atque his sustinendis convenientes sæculi opes essent necessariæ: quo nihil à mente Ecclesiæ magis alienum; quæ ministros suos à sæculi vanitate, & mundanis honoribus plane alienos esse vult; illudque ut profiteantur in ipsa Clericalis Tonsuræ susceptione (qua primum servitio Ecclesiæ nomen dant) præcipit; & verbis, atque ipsis ritibus manifeste exponit.

Et quidem vi hujus professionis tenentur Clerici omnes in quacunque etiam Episcopali dignitate constituti cavere, ne in toto vitæ genere quid appareat, *quod non simplicitatem, Dei zelum*, VANITATUM CONTEMPTUM *præ se ferat*, ut loquitur Synodus Tridentina *Sess.* 25. *cap.* 1. *de reformat.*

Ex quo manifestum est, quam alienum sit à mente Ecclesiæ, quod non tantum Clerici, sed & eorum consanguinei pro qualitate Beneficii aut dignitatis, etiam dignitate mundana crescere censerentur.

De hac Ecclesiæ mente optime consciì sanctissimi quippe Episcopi ac Pontifices solicite cavebant, ne consanguineis suis se extollendi, suamque secundum sæculum conditionem augendi occasionem præberent.

Pulcherrima in hanc rem, & utinam omnium Ecclesiasticorum cordibus altissime impressa! est Epistola Clementis IV. ad Petrum Grossum fratrem suum data; quam hic totam inserere, nec inutile, nec ingratum fore credidi.

CLEMENS EPISCOPUS SERVUS SERVORUM DEI, *dilecto filio Petro Grosso de Sancto Ægidio salutem, &c.* „ Multis de nostra promotione gaudentibus, nos soli sumus qui certius immensitatem oneris experimur: & ideirco quod aliis " gaudium, nobis metum subministrat & fle- " tum. Sane ut scias qualiter his auditis de- " beas te habere, scire te volumus quod hu- " milior solito debes esse. Neque enim, quod " nos vehementer humiliat, debet nostros extol- " lere: maxime cum honor hujus sæculi momen- " taneus sit, & sicut ros transeat matutinus: "

Epistola Clementis IV. de non promovendis aut ditandis consanguineis.

„ nec

„ nec ad nos te's nec fratrem tuum, vel ex aliis nostris aliquem venire volumus, sine nostro speciali mandato. Quia hic suo frustratos, si secus venire præsumerent, oporteret redire confusos. Sed nec in tuæ sororis nuptiis gradum quæras propter nos altiorem: nec enim non haberes propitios, nec in aliquo adjutores. Si tamen eam filio militis simplicius desponsaveris, in tercentum libris Turonensibus tibi proponimus subvenire. Et si altiora quæsiveris, nec à nobis denarium speres unum: & hoc ipsum secretissimum esse volumus, & tibi & matri solummodo notum esse. Illud etiam scias, quod nullum nullamque de sanguine nostro sub nostræ sublimationis obtentu, inflare volumus: sed tam Mobiliam quàm Cæciliam illos viros habere volumus, quos haberent, si essemus in simplici Clericatu. Sibyllam visita, & dic ei quod locum non mutet, sed remaneat apud Susam, & omnem maturitatem, & habitus honestatem observet, & preces nobis pro aliquo non præsumat assumere. Nam & ei, pro quo fierent, essent inutiles: & ipsi qui rogaverit, damnosæ. Et si forte per aliquos ex hac causa munera offerantur: ea respuat, si vult nostram gratiam retinere. Saluta matrem & fratres: non scribimus tibi, nec familiaribus nostris sub Bulla, sed sub piscatoris sigillo, quo Romani Pontifices in suis secretis utuntur.

Consimile judicium Adriani VI. Quam alienum fuerit à mente Adriani VI. quod consanguineorum dignitas, à dignitate Pontificali, ad quam erat provectus, eum proportione cresceret; eaque de causa plura in ipsos ex Ecclesiæ thesauris conferre liceret, clamant vitæ ipsius acta, in quibus inter alia refertur, quod nonnullos sibi non remoto affinitatis gradu conjunctos, qui spe celsioris fortunæ è Germania pedibus Romam venerant, verbis severioribus exceperit, singulosque sagis laneis & frugi viatico donatos, pedibus in patriam redire jusserit.

Nepoti quoque unum satis tenue Beneficium habenti, aliud opulentius adjungere noluit; illud continuo habens in ore: *Ecclesias Sacerdotibus, non Sacerdotes Ecclesiis ornare se velle.*

Idem judicium Marcelli II. Quid de Marcello II. qui Pontifex factus consanguineos suos nec in Urbem venire permisit, fratris sui filios in Urbe morantes à nemine salutari voluit; raro in publicum prodire, nec sericis vestibus uti permisit? Quin & rogatus ut in Palatium adduci possent, respondit: *Quid illis cum Palatio? sane patrimonium eorum esse judicatis?*

Quarta reflexio. Notissimum est, tum hoc, tum præcedenti sæculo nonnullos Theologos ad tantam in moralibus laxitatem fuisse prolapsos, ut tandem eo pene deventum esset, teste Cardinale Bona, *ut fere liceret, quicquid liberet.* Notum quoque est, plurima in Decretalibus aliisque Corporis Canonici partibus occurrere, quæ Canonistis & Theologis sunt communia.

Hinc nonnulli è recentioribus Decretalium Commentatoribus in eas materias incidentes, etiam è Theologia illis laxioribus quasdam consuluerunt, eaque occasione eorum nonnulla laxioris disciplinæ principia suis quoque Commentariis inseruerunt.

Exempla plura suppeditant Andreæ Vallensis Paratitla in Decretales.

Et quidem titulo de *præscriptionibus* §. 3. *num.* 3. secutus Leonardum Lessium aperte ipsum *probabilismum* omnium laxitatum fontem proponit.

Cum enim dixisset, ad præscriptionem, *Juris* CLARI *ignorantiam quidem non prodesse*, sed aliud dicendum esse de ignorantia Juris vere dubii, pro ratione subjungit: „ Quia quando Jus est *vere dubium*, id est, de quo utrinque multorum sunt sententiæ, licet in praxi utramlibet sequi sententiam, perinde ac si clarum jus esset, Lessius l. *de Institut. cap.* 6. *dubit.* 5. *num.* 36. " Hæc ille.

Quid evidentius quam hunc Authorem occasione hujus Theologi incidisse in eam opinionem sive apertum *probabilismum*, qui omnibus laxitatibus viam aperit?

Cum enim nulla fere sit veritas moralis (verba sunt Prosperi Fagnani *ad Cap.* NE INNITARIS *de Constitut.*) quæ plausibili aliqua ratione oppugnari non possit, nulli dubium est, *quin omnis regula morum possit everti ex libertate opinandi*, non modò in præceptis humanis, verum etiam in divinis & naturalibus; dum de ipsis interdum non occurrunt nobis rationes demonstrativæ: *Unde his temporibus eo res perducta est*, ut nullus fere sit articulus in moralibus, in quo non sit varietas, vel contrarietas opinionum: adeo ut in solo opere non ita pridem impresso Resolutionum moralium Antonii Dianæ, numerentur in unum collectæ quæstiones supra ter mille cum opinionibus, & Authoribus pro utraque parte affirmantibus, aut ambas esse probabiles, aut unam probabilem, & alteram probabiliorem, & in quibus fere omnibus agitur de peccato mortali, de Sacramentis, de Censuris, de Votis, de Jejunio, de Restitutione & aliis hujusmodi, quæ complectuntur universam fere materiam ad forum conscientiæ pertinentem. Quem scribendi morem passim observant & alii plures ex recentioribus Theologis. Quare pergit idem Fagnanus, hæc doctrina probabilitatum videtur fovere veluti QUANDAM LIBERTATEM CONSCIENTIÆ, ac proinde magnopere indigere dextera Dei & Beatissimi Romani Pontificis provisione, ne venenum jam plus nimio dilatatum ulterius serpat. "

Deinde prædictus Canonista, quod generalibus terminis dixit, specialibus exemplis demonstrare pergit eo loco, ubi agit de „ innumeris fere opinionibus falsis. Verba ejus sunt: Temerariis & scandalosis, quæ ex libertate eligendi quascunque opiniones probabiles, *tanquam ex Equo Trojano* indies prodeunt, & quamplurime pallio probabilitatis tectæ traduntur in Scriptoribus nostri temporis, quæ revera non sunt tolerandæ. "

Hæc Fagnan. Quæ pluribus ex laxioribus illis propositionibus ibidem relatis, tandem laudare non dubitat quendam Jurisconsultum, *quod hic rotundis*, ut ait, *verbis affirmet*, USUM PROBABILITATUM ESSE COMMENTUM DIABOLI, AD ENERVANDAM VIM PRÆCEPTORUM.

Deinde prosequitur ac ibidem fusissime tum à ratione, tum ex Jure, eam opinandi libertatem seu probabilismum destruit; stabilitque regulam Jure naturali notissimam, & apertissime traditam in *cap.* 12. *de homicidio* & *cap.* 5. *de Clerico excommunicato administ.* nimirum *quod in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem*; vel quod idem est: *In dubiis via est eligenda tutior.*

Hic pariter ostenditur, quam opportune ut Juris tyrones à *probabilismo* sibi caveant, inferius sit discursus Cardinalis De Aguirre solidissime probabilismum evertens.

Hæc aliaque facile Lectori occurrent sub iis titulis, qui Theologis & Canonistis sunt communes, sat evincunt laxiores Theologos, ad quos & frequenter remittit, ab hoc Authore fuisse adhibitos.

Quare paratitlis Vallensis desumpta sint exempla. De hoc Lectorem monitum velim, non eo fine exempla reflexionum generalium è paratitlis hisce fuisse petita, quod in aliorum Commentariis similia, imo & plura non occurrerent; sed quia scio, hæc paratitla præ aliis Commentariis studiosis Juris esse specialiter nota & familiaria.

INDEX

INDEX
RERUM NOTABILIUM.

A

B

C

Chri-

L

M

N

O

P

Q

R

S

T

V

F I N I S.

BRE-

BREVIS COMMENTARIUS AD DECRETUM GRATIANI.

DISSERTATIO PROŒMIALIS.

CAPUT PRIMUM.

De Authore hujus Operis, & vera ejus inſcriptione & titulo.

RATIANUM patria Clusinum, profeſſione Monachum ſancti Felicis Bononienſis, Ordine ſancti Benedicti, opus ſuum, quod hodie vulgo dicitur, *Decretum Gratiani*, compoſuiſſe circa annum 1151. communis eſt opinio; & poſt Gloſſam ad Can. 31. cap. 2. q. 6. & Correctores Romanos, veriorem credit Aubertus Miræus in ſcholiis ad Henricum Gandavenſem de Scriptoribus Eccleſiaſticis, cap. 49.

Licet titulum hunc etiam notaverint Correctores Romani, monent nihilominus, „ quod „ in plerisque vetuſtis hujus Collectionis exem- „ plaribus, hæc tanquam inſcriptio rubris lite- „ ris poſita ſit: *Concordia diſcordantium Ca-* „ *nonum*, addita in quibuſdam dictione, *inci-* „ *pit*, ſine ulla Gratiani mentione.

Notat quoque Stephanus Baluzius in Præfatione ad Dialogos Antonii Auguſtini de emendatione Gratiani §. 25. eandem inſcriptionem extare in duobus Codicibus MSS. Bibliothecæ Regiæ, & in uno S. Germani Pariſienſis, & in alio Bibliothecæ Colbertinæ, necnon etiam in antiquis editionibus, aſſeritque nec in priſtinis editionibus expreſſum fuiſſe in fronte nomen Gratiani, tametſi ea de re ſatis conſtaret: „ Prima, quod „ ſciam, (ait §. 28.) Editio Pariſienſis ann. „ 1508. *Gratiani* nomen in titulo habet hoc „ modo: *Decretum aureum divi Gratiani*, „ *cujus titulum talis eſt: Incipit Concordantia* „ *diſcordantium Canonum*.

Et ſane opus hoc jampridem hunc titulum prætuliſſe, *Concordantia diſcordantium Canonum*, annuit quoque Innocentius III. in integra Decretali in tertia Decretalium Collectione apud Antonium Auguſtinum titulo *de Electione*, *cap.* 3. cujus fragmentum extat in *cap.* 20. *eodem*. In hac enim Decretali reſpiciens Innocentius ad ea quæ Gratianus tractat Diſt. 56. Utrum filii presbyterorum poſſint ad ſacros Ordines promoveri; cum diverſas in ſpeciem Canonum ſententias retuliſſet, ait: *Quidam vero ad concordiam diſcordantia revocantes, repugnantia Canonum prædictorum quodam modo ſopire videbantur, conſitentes, &c.* ubi non obſcure ad opus Gratiani, quod tunc in pretio erat, reflectit.

Sic etiam in melioribus editionibus Antonii Democharis, & Antonii Contii vox illa, *Decretum*, utpote inepta, in multitudinis vocem mutata eſt, Demochares, *Decretorum collectanea*, Contius, *Decretorum Canonicorum collectanea*, inſcripſerunt, uti notavit Antonius Auguſtinus *lib.* 1. *de emendat. Gratiani*, *dialogo* 1. addens: „ Decretorum vero Collectionem eſſe hanc nemo ne- “ gaverit, non unius Decreti explanationem. “ Sic etiam dicimus Decretorum doctorem, non “ Decreti juris Pontificii conſultum.

In Corpore juris emendato juſſu Gregorii XIII. omiſſa quoque eſt in titulo hujus operis vox, *Decretum*; diciturque ſimpliciter: *Concordantia diſcordantium Canonum*: quem titulum huic operi optime convenire fatebitur, qui illius ſcopum & inſtitutum attenderit.

Gratianus enim „ non tantum Decretis colligendis (quod Burchardus, Ivo, aliique præ- “ cedentes Collectores fecerant) operam dedit; “ ſed Ivonis fortaſſe præfatione excitatus, eo “ potiſſimum incubuit, ut certis quæſtionibus “ propoſitis quid in utramque partem ex Ca- “ nonibus, qui inter ſe nonnunquam pugnare “ videbantur, dici poſſet, ipſe & afferret, & “ explicaret; omniumque eorum varietatem, “ quæ ſpeciem diſſenſionis habebat, *ad concor-* “ *diam* revocaret, inquiunt Correctores Roma- “ ni in præfatione. “

Unde nomen *Decreti* huic operi inditum ſit, incertum eſt: veriſimile admodum eſt, nomen illud à Gratiano ei impoſitum non fuiſſe; quandoquidem, uti ſupra notavimus, in veteribus libris vox *Decretum*, non compareat.

Putarunt nonnulli eam vocem ex Burchardo, aut Ivone acceptam; ſed monet Antonius Auguſtinus in citato dialogo 1. quod veteres libri Ivonis non habeant titulum *Decreti*; ſed vocentur *Excerptiones Eccleſiaſticarum regularum*: Burchardi vero libri veteres Mſſ. careant inſcriptione, & in editis babeatur, non *Decretum*, ſed *Decretorum libri* 20. Et Ivo *Epiſtola* 74. opus Burchardi vocet, *Collectiones Burchardi*.

Interim undecunque Collectioni ſeu operi Gratiani adhæſerit inepta hæc vox *Decretum*, illud conſtat, adeo tenaciter ei adhæſiſſe, & etiamnum adhærere, ut non obſtante vocis ineptitudine, quin & emendatione Pontificia ſub Gregorio XIII. quæ

huic

F I N I S.

BRE:

BREVIS COMMENTARIUS AD DECRETUM GRATIANI.

DISSERTATIO PROŒMIALIS.

CAPUT PRIMUM.

De Authore hujus Operis, & vera ejus inſcriptione & titulo.

RATIANUM patria Cluſinum, profeſſione Monachum ſancti Felicis Bononienſis, Ordine ſancti Benedicti, opus ſuum, quod hodie vulgo dicitur, *Decretum Gratiani*, compoſuiſſe circa annum 1151. communis eſt opinio; & poſt Gloſſam ad Can. 31. cap. 2. q. 6. & Correctores Romanos, veriorem credit Aubertus Miræus in ſcholiis ad Henricum Gandavenſem de Scriptoribus Eccleſiaſticis, cap. 49.

Licet titulum hunc etiam mutaverint Correctores Romani, monent nihilominus, „ quod in pleriſque vetuſtis hujus Collectionis exemplaribus, hæc tanquam inſcriptio rubris literis poſita ſit: *Concordia diſcordantium Canonum*, addita in quibuſdam dictione, *incipit*, ſine ulla Gratiani mentione.

Notat quoque Stephanus Baluzius in Præfatione ad Dialogos Antonii Auguſtini de emendatione Gratiani §. 25. eandem inſcriptionem extare in duobus Codicibus MSS. Bibliothecæ Regiæ, & in uno S. Germani Pariſienſis, & in alio Bibliothecæ Colbertinæ, necnon etiam in antiquis editionibus, aſſeritque nec in priſtinis editionibus expreſſum fuiſſe in fronte nomen Gratiani, tametſi ea de re ſatis conſtaret: „ Prima, quod ſciam, (ait §. 28.) Editio Pariſienſis ann. 1508. *Gratiani* nomen in titulo habet hoc modo: *Decretum aureum divi Gratiani*, *cujus titulum talis eſt: Incipit Concordantia diſcordantium Canonum*.

Et ſane opus hoc jampridem hunc titulum prætuliſſe, *Concordantia diſcordantium Canonum*, annuit quoque Innocentius III. in integra Decretali in tertia Decretalium Collectione apud Antonium Auguſtinum titulo *de Electione*, *cap.* 3. cujus fragmentum extat in *cap.* 20. ;; *eodem*. In hac enim Decretali reſpiciens Innocentius ad ea quæ Gratianus tractat Diſt. 56. Utrum filii presbyterorum poſſint ad ſacros Ordines promoveri; cum diverſas in ſpeciem Canonum ſententias retuliſſet, ait: *Quidam vero ad concordiam diſcordantia revocantes, repugnantia Canonum traditorum quodam modo ſopire videbantur, conſitentes, &c.* ubi non obſcure ad opus Gratiani, quod tunc in pretio erat, reflectit.

Sic etiam in melioribus editionibus Antonii Democharis, & Antonii Contii vox illa, *Decretum*, utpote inepta, in multitudinis vocem mutata eſt. Demochares, *Decretorum collectanea*, Contius, *Decretorum Canonicorum collectanea*, inſcripſerunt, uti notavit Antonius Auguſtinus *lib.* 1. *de emendat. Gratiani*, *dialogo* 1. addens: „ Decretorum vero Collectionem eſſe hanc nemo negaverit, non unius Decreti explanationem. Sic etiam dicimus Decretorum doctorem, non Decreti juris Pontificii conſultum.

In Corpore juris emendato juſſu Gregorii XIII. omiſſa quoque eſt in titulo hujus operis vox, *Decretum*; diciturque ſimpliciter: *Concordantia diſcordantium Canonum*: quem titulum huic operi optime convenire fatebitur, qui illius ſcopum & inſtitutum attenderit.

Gratianus enim „ non tantum Decretis colligendis (quod Burchardus, Ivo, aliique præcedentes Collectores fecerant) operam dedit; ſed Ivonis fortaſſe præfatione excitatus, eo potiſſimum incubuit, ut certis quæſtionibus propoſitis quid in utramque partem ex Canonibus, qui inter ſe nonnunquam pugnare videbantur, dici poſſet, ipſe & afferret, & explicaret; omniumque eorum varietatem, quæ ſpeciem diſſenſionis habebat, *ad concordiam* revocaret, inquiunt Correctores Romani in præfatione. "

Unde nomen *Decreti* huic operi inditum ſit, incertum eſt: veriſimile admodum eſt, nomen illud à Gratiano ei impoſitum non fuiſſe; quandoquidem, uti ſupra notavimus, in veteribus libris vox *Decretum*, non compareat.

Putarunt nonnulli eam vocem ex Burchardo, aut Ivone acceptam; ſed monet Antonius Auguſtinus in citato dialogo 1. quod veteres libri Ivonis non habeant titulum *Decreti*; ſed vocentur *Excerptiones Eccleſiaſticarum regularum*: Burchardi vero libri veteres MSſ. careant Inſcriptione, & in editis habeatur, non *Decretum*, ſed *Decretorum libri* 20. Et Ivo *Epiſtola* 74. opus Burchardi vocat, *Collectiones Burchardi*.

Interim undecunque Collectioni ſeu operi Gratiani adhæſerit inepta hæc vox *Decretum*, illud conſtat, adeo tenaciter ei adhæſiſſe, & etiamnum adhærere, ut non obſtante vocis ineptitudine, quin & emendatione Pontificia ſub Gregorio XIII. quæ

huic

huic operi titulum dedit: *Concordia discordantium Canonum*, non alio nomine appelletur, aut pene notum sit hoc opus, quam sub nomine *Decreti Gratiani*. Quapropter communi & vulgari loquendi modo me accommodans, hanc Collectionem etiam *Decretum Gratiani* vocare volui, ne alias idiomate ignoto loqui viderer.

CAPUT II.

De Operis hujus Divisione, Forma, & prima illius parte.

OPus suum Gratianus in tres principaliores partes divisit. Prima pars continet centum & unam Distinctiones, quæ totidem sunt capita, sive sectiones, quibus materiam distinctam proponit; & subjectis Conciliorum & Pontificum decretis, vel Patrum sententiis conclusiones subjungit, & si quæ in eis varietas occurrit, eam exponere studet.

Videtur Gratianus in hac, uti & in tertia parte, specialiter nomen *Distinctionum* assumpsisse; quod licet & in secunda parte Canonum apparentem discordiam in concordiam revocare intendat, tamen præcipue in hac & tertia parte, distinguendo varias locorum temporumque circumstantias, id facere satagat.

In viginti primis distinctionibus tractat de origine, auctoritate, & variis speciebus Juris; idque confuse, addnctis quibusdam divisionibus. Primò in Jus Divinum & humanum; in naturale & positivum. Secundò in Jus scriptum & non scriptum, seu consuetudinarium. Tertiò in Jus Civile & Ecclesiasticum.

Post hæc explicat præcipuas partes, è quibus Jus Ecclesiasticum constat; quæ sunt Canones Conciliorum, de quibus agit Distin. 15. 16. 17. & 18. Item Decreta & Epistolæ Decretales Pontificum, de quibus tractat Dist. 19. Ac tandem sententiæ SS. Patrum, de quibus disseSit Dist. 20.

Hæc ipse Gratianus paucis indicavit initio Distinct. 21. dicens: *Decretis ergo Romanorum Pontificum, & sacris Canonibus Conciliorum Ecclesiastica negotia, ut supra monstratum est, terminantur.*

In reliquis Distinctionibus de Clericis & variis eorum gradibus, dignitatibus, promotionibus, eorumque officiis ac qualitatibus in ipsis ex præscripto Apostoli in epistolis ad Timotheum & ad Titum requisitis ample discurrit.

Hinc Gratianus initio Distinctionis 21. verbis supra recitatis subjungit: „Ministri vero sacrorum Canonum & Decretorum Pontificum sunt summi Pontifices, & infra Præsules, & reliqui Sacerdotes, quorum institutio est in veteri Testamento inchoata, & in novo plenius consummata.

Et sub initium Dist. 23. ait: „Breviter quæ inter Ecclesiastica officia sit differentia demonstravimus; nunc à summis incipientes, & usque ad ultimum gradum descendentes, qualiter quisque eorum debeat ordinari, Sanctorum auctoritatibus ostendamus.

Tandem ad calcem ultimæ suæ distinctionis indicat rursus, quæ præcedentibus distinctionibus tractaverit, dicens: „Hactenus de electione & ordinatione Clericorum tractavimus, nunc ad simoniacorum ordinationem transeamus.

Ex his haud obscurum est, non immerito Gratianum, aliosque post ipsum Decretalium Collectores partem hanc Gratiani à distinctione 21. usque ad distinctionem 101. quæ & ultima est, vocasse *Tractatum Ordinandorum*.

Ita Gratianus Causa 1. q. 7. ad calcem Canonis 6. remittens lectorem ad Canonem, *Priscis igitur*, ait: *Require supra in Tractatu Ordinandorum*; manifeste indicans Canonem 1. Distinctionis 55. qui incipit: *Priscis igitur*, &c. Et primæ Decretalium Collectionis auctorem ad hunc tractatum Ordinandorum remisisse sat evidens est ex clausula finali *c. 9. de Electione* dictæ primæ Collectionis.

Postquam enim actum est de Ordinatione Archiepiscopi, subjungitur hæc clausula: *Aliud autem quod de Archiepiscopi consecratione, Ordinatione, &c. ut in tractatu Ordinandorum*. Ex quo non obscurum est hujus Collectionis auctorem remisisse lectorem ad Can. 1. Dist. 66. ubi hæc clausula occurrit, uti recte notavit Antonius Augustinus in notis ad citatum capitulum 9. qui & occasione hujus clausulæ monet: „Ex hoc apparet, Bernardum Papiensem habuisse rationem Collectionis Gratiani, & noluisse repetere quæ is conscripsisset. Namque *Tractatus Ordinandorum* appellari solet à Gratiano à Dist. 23. usque ad quæstionem primam sive causam conscriptus. "

CAPUT III.

De secunda parte Decreti Gratiani, item tractatu de pœnitentia, & tertia parte de Consecratione.

SEcunda pars Decreti Gratiani continet 36. Causas, & singulæ Causæ continent suas quæstiones. Porro Causæ sunt quasi totidem hypotheses, sive casus positiones, quarum occasione varias quæstiones format & proponit, quas frequenter in utramque partem, allegatis Canonibus, discutit; suam deinde sententiam depromens.

Exempli gratia Causa prima proponit hunc casum: „Quidam habens filium, obtulit eum ditissimo cœnobio: exactus ab Abbate, & à fratribus, decem libras solvit, ut filius susciperetur, ipso tamen (beneficio ætatis) hoc ignorante. Crevit puer, & per incrementa temporum & officiorum ad virilem ætatem & Sacerdotii gradum pervenit. Exinde suffragantibus meritis in Episcopum eligitur, interveniente obsequio & paternis precibus; data quoque pecunia cuidam ex consiliariis Archiepiscopi consecratur iste in Antistitem, nescius paterni obsequii & oblatæ pecuniæ. Procedente verò tempore nonnullos per pecuniam ordinavit; quibusdam vero gratis benedictionem sacerdotalem dedit. Tandem apud Metropolitanum suum accusatus & convictus sententiam in se damnationis accepit. "

Hoc casu proposito septem deinde quæstiones formatas proponit.

Partem hanc multo obscurius & perplexius quam præcedentem Gratianus compilavit; neque plerumque ordinis rationem, sive subsequentia cum antecedentibus connectendi occasionem annotavit.

In hac quoque secunda parte Decreti plurima intermiscet Gratianus, & diversissima occasione accepta, distinctam prorsus materiam aggreditus, & nonnunquam principali suo proposito deserto, de ea materia discurrit.

Exemplum istud occurrit Causa 33. in qua, uti & in sequentibus tractans de iis, quæ matrimonium concernunt; ad calcem Canonis 19. qu. 3. inseruit prolixum tractatum, *de Pœnitentia*; eo quod in citato Canone incidisset mentio de pœnitentia; uti enim à pluribus notatum est, totus hic tractatus de pœnitentia per modum continui & unius discursus à Gratiano insertus fuit inter dictum Canonem 19. & Can. 20. ejusdem quæstionis. Nam uti notavit Antonius Contius in initio hujus de pœnitentia tractatus: „In plerisque manuscriptis tota hic tractatus *de Pœnitentia* legitur uno continenteque contextu,

non

„ non distinctis capitibus, ut in superioribus distinctionibus & causis, atque sequentibus.

Idipsum notarunt Correctores Romani ad initium quæstionis 3. Causæ 33. dicentes: „ Gratianus ad explicandam hanc tertiam quæstionem multa attulit. Quam per longam tractationem, qui eum secuti sunt, in septem distinctiones diviserunt: in antiquioribus enim exemplaribus nulla est distinctionum separatio. In aliquibus vero in margine tantum est distinctio prima, secunda, &c.

Verosimile ergo est dispertitionem per distinctiones primum in margine fuisse annotatam, ac dein in corpus esse derivatam, forsan typographorum incuria.

Quidquid sit de occasione hujus divisionis, hodie tractatus hic in septem distinctiones dividitur, vocaturque, *Tractatus de Pœnitentia*.

Verum cum hic tractatus omnino sit disparatus à materia, quam in secunda parte, ac notanter in hac Causa 32. & sequentibus tractat Gratianus, hinc illum post absolutam hanc secundam partem inserendum judicavi, nonnullis reflexionibus illustrandum.

Tertiam partem sui operis inscripsit Gratianus *de Consecratione*, eamque divisit in quinque distinctiones, in quibus, nullo quoque pene ordine servato, agit de Ecclesiarum consecratione, Missarum solemniis, de Sacramentis, præcipue Eucharistiæ, Confirmationis, Baptismi, aliisque nonnullis ad ea reductis, uti infra in compendiosa hujus partis expositione dicetur.

CAPUT IV.

Ex quibus potissimum constet Decretum Gratiani.

TRia potissimum sunt, à quibus tanquam materia constatur Decretum Gratiani.

Primi quidem generis sunt Conciliorum Canones; Pontificum & Episcoporum Decreta; Patrum aliorumque auctorum Ecclesiasticorum sententiæ, & Regum aut Imperatorum sanctiones, quæ exemplo Reginonis, Burchardi, Ivonis, aliorumque posteriorum Canonum collectorum Gratianus collegit, & per varios titulos pro diversitate materiæ distribuit; quæ omnia simpliciter sub nomine *Canonis*, sive quod idem est, *Regulæ* allegantur; & in scholis & auctoribus passim sub hoc titulo citari solent, tametsi in ipso Decreto habeantur sub nomine *Capitum*.

Alia sunt, quæ non simpliciter sub nomine *Capitis* exprimuntur, sed addita hac voce, *Palea*.

Quid hæc inscriptio significet, non convenit inter Canonistas. Nonnulli enim credunt, hanc vocem Canonibus præfixam, ut notaretur esse paleam, id est levioris aut nullius momenti; adeoque tanquam paleam à reliquo tritico esse separandam.

Verum si quis conferat Canones hac inscriptione notatos, cum iis, qui eadem carent, comperiet, multos illorum, utilitate & auctoritate hisce præstare.

Verosimilius proinde apparet, Canones hac inscriptione insignitos esse quasdam additiones, non eodem tempore factas ad primam Collectionem Gratiani; easque in margine primum fuisse adscriptas; quæ dein vel librariorum, vel etiam eorum qui editioni superintenderunt, aut quod frequentius olim contingebat, scriptorum incuria, vel ignorantia in textum irrepserunt; idque interdum sine additamento, interdum cum additamento istius vocis, *Palea*, ea forsan ratione, quod ut quidam credunt, additionum auctor appellaretur *Palea*.

Hanc opinionem verisimilem reddit, quod, monentibus Correctoribus Romanis, in antiquis exemplaribus Gratiani paucas aut nullas esse paleas observetur, adduntque in uno valde emendato exemplari capita illa, quæ paleæ inscribuntur: „ apposita esse in margine sine ulla nota, sed non omnia quæ in impressis: quamvis vicissim in illo additiones aliquæ sint, quæ in his non habentur. In alio litteris perantiquis descripto, paleæ ipsæ recentiori scriptura toti volumini præponuntur. In cæteris habentur aut omnes aut pleræque; & partim quidem cum paleæ nomine, partim vero sine ullo à cæteris discrimine. "

Similiter Antonius Augustinus *libr. 1. de emendatione Gratiani Dialogo* 3. ait: „ Sed & video in veteribus Gratiani libris illa capita desiderari, & in Joannis Teutonici scholiis raro ad verba eorum aliquid adscribi. Itaque existimo illa capita postea adjecta fuisse. Huc accedit, quod Bernardus Papiensis nonnulla ex his in librum suum retulit, quod de Gratiani capitibus non facile invenies. "

Monet quoque vir eruditus Stephanus Baluzius in notis ad Antonium Augustinum p.426. „ non vidisse se hoc vocabulum (Palea) in antiquis Gratiani exemplaribus manuscriptis, nisi quod aliquando, sed id tamen raro, diu postea scriptum est in notis marginalibus libro Sangermanensi adjectis. Idem vocabulum non reperitur etiam in prima editione Moguntina in fronte capitum, quæ eo nomine prænotantur in vulgatis editionibus: extat tamen, sed non adeo frequenter, ut in vulgatis editionibus, in antiqua editione Veneta. Istud vero non impedit quin antiquitus adscriptum fuerit in libris Gratiani; cum ejus diserta mentio extet apud Joannem Andream, & alios veteres jurisconsultos. "

Dicunt quoque Correctores Romani: „ Falsam vero esse illorum opinionem, qui eas (Paleas) contemnendas putant, ex eo constat, quod multæ & in Decretalibus, & apud vetustiores Gratiano Collectores habentur; quod suis locis (ajunt) indicabitur. "

Tertio constat Decretum Gratiani ex propriis ipsius Gratiani verbis, quibus casus ut quæstionis positionem, vel suam circa quæstionem propositam opinionem, aut pro contraria opinione objectiones & argumenta expressit: quæ omnia non sub nomine capitis vel Canonis, sed solum sub nomine Gratiani, uti alterius cujuslibet privati scriptoris dicta, citari aut allegari solent, ut infra latius patebit.

CAPUT V.

Decretum Gratiani prodiit plenum erratis.

NOn tantum summa confusione laborare opus Gratiani, sed insuper infinitis propemodum mendis & erratis repletum primitus à Gratiano evulgatum esse, nemo negaverit; ostenduntque libri duo Antonii Augustini de emendatione Gratiani, & innumeræ pene emendationes à Correctoribus Romanis appositæ. Genera erratorum compendio expressit Antonius Augustinus libr. 1. Dialog. 2. „ Sæpe erratum esse video (ait) in nominibus hominum, urbium, provinciarum, Conciliorum & aliarum rerum .... sæpe falsæ sunt inscriptiones; & quæ Conciliorum sunt, Pontificum maximorum esse dicuntur; & quæ sunt unius Episcopi inferioris, Romano Pontifici, aut Concilio generali, vel Provinciali tribuuntur. Ex hoc genere sunt illa, quæ ex Concilio Martini Papæ aut Adriani Papæ sumpta esse feruntur, quæ vel Martino Bracarensi & Græcis Conciliis, vel Engelramo Episcopo, vel Adriano ad Engelramum inscribi debuerunt. "

„ Mul-

„ Multa Gregorii, Ambrosii, Augustini, vel Hieronymi verba esse dicuntur, quæ aut nusquam extant, aut aliena sunt. Illa quoque ipsa, quæ inscriptiones habent veras, non recte referuntur. Sæpe enim contrarias sententias referri scimus, sæpe valde præcisas. Jam vero quæ ex Græcis fontibus manant, ex variis interpretationibus afferuntur, quasi sint aliorum scriptorum; ac sæpe aliud græce quam latine significant.

Exempla singolorum in magna copia suppeditant duo illi libri Antonii Augustini, necnon notæ Correctorum Romanorum, quæ hodie in Decreto Gratiani correcto ad Gratiani loca subduntur.

Primus itaque exundantior erratorum fons esse videtur, quod Gratianus, ex seculi sui more, non ipsa Concilia, aut Regesta Pontificum, aliave sanctorum Patrum scripta evolverit, & consuluerit; sed quæ in variis Canonum, aut scriptorum compilationibus reperit sine ullo discretionis examine in suam Collectionem transtulerit.

Notavit id Antonius Augustinus lib. 1. Dial. 6. Cum enim Petrus Galesius unus collocutorum dixisset: „ Apud Gratianum ex Theodosianis legibus verba referri scimus quæ sunt Pauli in libris Sententiarum & ejus interpretis Aniani: Gratianus C. 2. qu. 6. cap. 22. & aliis quinque capitibus cum ignoraret quæ Pauli essent, quæque interpretis, omnia congessit. Respondet Antonius Augustinus: „ Sumpsit hæc Gratianus, non ex ipsis fontibus, sed ex Ivonis Pannormia, aut ex Decretis, sive excerptis ejusdem.

Itaque quidquid ab illis vel ex ignorantia, vel incuria, aut etiam interdum scienter erratum, aut commissum fuerat, in suum opus incautus retulit.

Præterea cum ætate Gratiani nondum nota esset ars Typographica, & virorum eruditorum scripta amanuensium opera communicari ac divulgari deberent, horum imperitia & oscitantia, nonnunquam etiam audacia & præsumptione plurima quandoque mutabantur, aut mutilabantur, aliave ratione corrumpebantur: & hinc manuscriptorum codicum frequens varietas.

Cum vero nonnunquam, vel manuscriptorum deesset copia, vel non vacaret, aut non luberet manuscripta inter se conferre, qua collatione errores deprehendi potuissent, contigit, ut vitiatorum manuscriptorum errores ulterius fuerint propagati.

Hæc aliaque errata, quibus hoc Gratiani opus scatebat, priusquam manus correctrix fuisset apposita, merito movisse videntur Antonium Augustinum lib. 1. de emendatione Gratiani, Dial. 1. ut Petrum Galesium unum ex collocutoribus introduceret monentem, quod errata Gratiani attendens in veteri confirmetur opinione, qui frustra hunc scriptorem mendis purgari putet. „ Te vero (ait) potius hortari, & si pateris, monere non desinam, ut in eam tantum rem incumbas, ut meliorem harum regularum sive Decretorum Collectionem edas.

Vix dubito, quin Antonius Augustinus facile huic monito acquievisset, atque ab emendando hoc opere abstinuisset, nisi jam tum ea fuisset illius auctoritas, ut laborem non inutilem Ecclesiæ & Reipublicæ se præstiturum crederet, si illud a mendis, quantum possibile erat, repurgaret.

Ut ergo appareat, viros multum eruditos non frustra, nec infructuose hujus operis expurgationi incubuisse & allaborasse; prius ostendam quanto applausu & consensu opus illud, non obstante sua confusione, non obstantibus etiam mendis erratisque non levibus, ubique pene in judiciis ac scholis publicis supra omnes præcedentes Canonum & Decretorum Collectiones receptum & probatum fuerit.

CAPUT VI.

De Receptione Decreti Gratiani præ ceteris Canonum Collectionibus.

ANtonius Augustinus relatis laudatisque variorum Doctorum Collectionibus, dicit: “ Sed Gratianus eorum omnium luminibus obstruxit, multis quæstionibus & distinctionibus, additis ex jure civili Romanorum, quod tunc reviviscere cœperat, multis capitibus. ”

Quin eo brevi pervenit, ut vere de Gratiano dixerit idem Antonius lib. 1. Dial. 1. de emendatione Gratiani; quod licet verum esset, Gratianum nihil attulisse, quod non apud anteriores Collectores reperiatur, negari tamen non posset, quin felicior fuerit ceteris Collectoribus, „ Quos in tenebris diu fuisse novimus, dum hic omnium manibus versatur, multorum interpretum illustratur lucubrationibus, refertur denique in judiciis omnibus, atque à Theologis non minus, quam juris utriusque peritis in pretio habetur. “ Hæc ille.

Et sane de jurisconsultis res per se patet; cum eorum Commentariis vix ex alio, quam ex Gratiani Decreto Canones exhibeant; illudque passim ut Juris & Canonum præcipuum fontem respiciant. Et quia in scholis alios sibi vix prælegi Canones audiunt, dum ad forensia properant, causis Ecclesiasticis instruendis, aut decidendis ex hoc Decreto Canones haurire solent. Si Theologorum, Scholasticorum quoque Commentarios, præsertim antiquiores, respiciamus, auctoritates vix alias, quam ex Gratiano petitas reperiemus; atque hinc & in his & in illis lapsus frequens, dum Gratiani suppositias merces à veris non distinguunt, à quo nec S. Thomas omnino est immunis.

Ulterius ea fuit Gratiani auctoritas, ut sequentes Decretalium Collectores, ejus Collectionem ut Canonum Codicem, seu Decretorum corpus respicerent; atque ad eam vel remitterent, vel quod opportunum sibi videbatur excerperent; parum soliciti an ea, quæ Gratianus referret, sincera essent, an mutilata vel apocrypha. Exemplis paucis hæc declarasse sufficiet.

Bernardus Papiensis auctor primæ Collectionis Decretalium lib. 1. tit. 4. cap. 9. ait: *Illud autem, quod de Archiepiscopi consecratione, ordinatione, &c. ut in tractatu Ordinandorum*. Ex quo apparet, ait Antonius Augustinus in notis ad primam Collectionem Decretalium tit. 4. cap. 9. Bernardum Papiensem habuisse rationem Collectionis Gratiani, & noluisse repetere quæ is conscripsisset: namque tractatus Ordinandorum appellari solet à Gratiano, *a distinctione* 23. *usque ad quæstionem primam prout causam conscripta*. Interpretes quoque veteres Alanus, Vincentius, Tancredus, Laurentius & ceteri, cum capita illius Collectionis referunt, semper addunt particulam, *supra*, perinde ac si post Gratiani volumen hoc adscriptum esset. Si quis hanc clausulam integram desideret, videat cap. 5. Dist. 66. ”

Et quidem in Decretalibus frequenter occurrit illa particula, *supra*, qua indicatum voluere citationem esse in Collectione præcedenti, sive superiore, id est, Decreto Gratiani.

Hinc Bernardus Papiensis primus post Gratianum Decretalium collector, Collectionem suam ita inscripsit: *Breviarium extra*, hoc est, *Extravagantium*: eo quod præcipua collectorum post Gratianum intentio esset colligere duntaxat quæ extra Decretum Gratiani quasi *vagabantur*: quæ & propterea *Extravagantia* dicta sunt.

Hanc Bernardi Papiensis mentem expressit Vincentius Hispanus, vetus Decretalium interpres, cujus hæc sunt verba apud Antonium Augustinum in notis ad primam Collectionem Decretalium.

“ Quis

„ Quia non omnia comprehendi poterant in Decretorum corpore, ut Dist. 19. *si Romanorum*, „ ideo Magister Bernardus Papiensis Præpositus „ hoc opus compilavit, cujus intentio est, diversa *Extravagantia* Romanorum Pontificum, & „ auctoritates novi & veteris Testamenti compilare sub titulis. Materia sunt ipsæ Constitutiones seu Decretales, &c. Ut vel inde sat intelligi queat, qua in æstimatione apud Decretalium Collectores fuerit Decretum Gratiani.

Neque multum erant soliciti, num per Gratianum relatum congrueret suo originali, & utrum ipsum originale esset authenticum, & non suppositiium aut saltem non interpolatum, modo Gratiani fide niteretur.

Exemplum sit in cap. 1. *de Capellis Monach.* In prima collectione ponitur Decretum sub nomine Synodi Claromontensis sub Urbano II. etsi nusquam in Synodis sub Urbano II. tale Decretum reperiatur, uti ad Can. 2. c. 16. q. 7. notant Correctores Romani; sed satis erat à Gratiano hunc Canonem in citato Canone 2. ex illa Synodo referri.

Sic & Innocentius III. in cap. 11. ꝟ *de Renunciatione* utitur auctoritate Canonis 2. pseudo-Synodi Photianæ; eo quod sub nomine Concilii legitimi Constantinopolitani eum retulisset Gratianus c. 7. q. 1. Can. 45.

Similiter in cap. 13. ꝟ *de Judiciis*, Constitutio tribuitur Theodosio Imperatori, quæ nulla specie ei adscribi potest; eo quod Gratianus per errorem illam Theodosio tribuisset in Canone 35. c. 11. q. 1. ex more nempe illius temporis, quo non ad fontes, sed ad Gratianum recurri solebat; quod pluribus exemplis in reflexionibus, seu brevi hujus operis commentario ostendetur.

C A P U T VII.

Unde orta sit hujus Decreti communis receptio.

Mirum alicui non immerito videri posset, quomodo opus privati Monachi, qualis fuit Gratianus, tanta confusione compactum, tot erratorum congerie, necnon apocryphis monumentis refertum, ad eam auctoritatem & venerationem, de qua in capite præcedenti, pervenire potuerit, tantoque Doctorum tam Theologorum quam Juris peritorum consensu & applausu suscipi & laudari meruerit.

Duo potissimum ad hoc opus, præ aliis Canonum Collectionibus, specialiter amplectendum, ejusque auctoritatem promovendam conduxisse à multis creditur.

Primum, methodus tractandi, & materia, quæ Decreto continetur.

Collectores enim ante Gratianum Canones Conciliorum & Pontificum Decreta, vel SS. Patrum aliorumque auctorum sententias simpliciter referebant. At Gratianus, cum plures Canones, aut Patrum sententias inter se in speciem discordare vidit, varias interpretandi & conciliandi rationes excogitavit & proposuit; unde & ejus opus nomen accepit *Concordia discordantium Canonum*.

Ad hæc varias quæstiones in utranque partem discutit, ac discussas tandem resolvit.

Porro cum sub idem tempus oriri cœpisset disciplina tractandi, quam vulgo dicimus, *Scholasticam*, quæ in argumentationibus, variisque quæstionibus in utramque partem discutiendis plurimum occupatur, non parum placuit Doctoribus illius temporis methodus Gratiani, utpote Scholasticum tractandi modum multum præferens.

Accessit & ipsa Gratiani materia. Gratianus enim præ reliquis Canonum Collectoribus jure civili Romano utitur; quod tum demum in Academia Bononiensi doceri & exponi cœperat: quo titulo Academiæ illius Doctoribus præcipue jurisconsultis Gratiani collectio præ reliquis placuit.

Alterum, quod ad diffundendam longe lateque operis famam juvit, erat Academiæ Bononiensis tum temporis nomen.

Cum enim illa pene sola, ea ætate jus civile Romanorum in toto Occidente prælegeret, ad ipsam undique juris studiosi in magno numero confluebant; qui cum à juris Ecclesiastici professoribus nihil præter Decretum Gratiani prælegi audirent, atque in illud Glossas ac Commentarios edi, illudque ut unicum sacri juris codicem consuli, magnam indubie paulatim animis ipsorum illius existimationem instillavit.

Cumque studiorum curriculo absoluto ad proprios lares remeantes, hac circa Decretum existimatione imbuti, nihil præter Canones in eo contentos, atque Glossas & Commentarios in eosdem deprædicarent, & secum comportarent, non difficulter intelligitur, summam hoc potuisse auctoritatem operi illi apud varias gentes longe lateque conciliare, maxime accedente temporum illorum conditione, ubi sine ullo fere examine tanquam authenticum recipiebatur quidquid in Collectoribus occurrebat.

Verum licet hæc ad commendandam Gratiani Collectionem, sive *Decretum* conducere potuerint, illud tamen præcipuum & pene unicum fuit, quod Gratianus in hoc opere non tantum retulerit ea, quæ pseudo-Isidorus ad amplificandam auctoritatem Romanorum Pontificum confinxerat; sed & plura alia addiderit ad hunc finem conducentia, quæ ille suo tempore scribere ausus non fuerat, uti Commentario seu reflexionibus notabitur.

Igitur hoc Gratiani opus ita adornatum non dubium quin admodum placuerit Romanis Pontificibus & eorum curialibus; adeout mirum videri non debeat si non minus ad hujus operis auctoritatem & receptionem promovendam se impenderint, quam ad conciliandam auctoritatem confictis Isidori Decretalibus: Atque ita verisimile est, & Decreti Gratiani, & falsarum Decretalium receptionem eodem fundamento potissimum niti.

C A P U T VIII.

De emendatione Gratiani per Antonium Demochares & Antonium Contium.

Sub medium sæculi decimi sexti Antonius Demochares & Antonius Contius; ille Theologus, hic Jurisconsultus, dolentes, opus, quod in scholis publicis prælegebatur, Commentariis illustrabatur, imò ad quod tanquam totius Ecclesiasticæ scientiæ instructissimum armamentarium passim & Theologi & Canonistæ recursum habebant, tot mendis & apocryphis scatere; illud à falsis Inscriptionibus & mendis purgare & in meliorem ordinem formamque reducere studuerunt; atque apocrypha à veris monumentis secernere.

In primis itaque Antonius Contius capita sive Canones in Decreto Gratiani suis numeris distinxit: „ Ante Contianam enim editionem " certum est, capitum numeris nullum Gratiani " volumen fuisse distinctum, uti monet Antonius Augustinus lib. 1. Dial. 18. "

Ulterius duo hi viri, ac præcipue Contius, uti monet Franciscus Florens in Præfatione de methodo & auctoritate Collectionis Gratiani pag. 44. plurimas addiderunt notas eruditione refertas, quibus & veras Canonum inscriptiones sæpius restituerunt, & apocrypha ac suppositia à veris ac genuinis feliciter separarunt.

Ad Canonem 1. c. 30. q. 5. qui desumitur ex pseudo-Decretali Evaristi Papæ notat Contius,

„ Multa Gregorii, Ambrosii, Augustini, vel „ Hieronymi verba esse dicuntur, quæ aut nusquam extant, aut aliena sunt. Illa quoque „ ipsa, quæ inscriptiones habent veras, non „ recte referuntur. Sæpe enim contrarias sen„ tentias referri scimus, sæpe valde præcisas. „ Jam vero quæ ex Græcis fontibus manant, „ ex variis interpretationibus afferuntur, quasi „ sint aliorum scriptorum; ac sæpe aliud græ„ ce quam latine significant.

Exempla singulorum in magna copia suppeditant duo illi libri Antonii Augustini, necnon notæ Correctorum Romanorum, quæ hodie in Decreto Gratiani correcto ad Gratiani loca subduntur.

Primus isque exundantior erratorum fons esse videtur, quod Gratianus, ex seculi sui more, non ipsa Concilia, aut Regesta Pontificum, aliave sanctorum Patrum scripta evolverit, & consuluerit; sed quæ in variis Canonum, aut scriptorum compilationibus reperit sine ullo discretionis examine in suam Collectionem transtulerit.

Notavit id Antonius Augustinus lib. 1. Dial. 6. Cum enim Petrus Galesius unus collocutorum dixisset: „ Apud Gratianum ex Theodosianis „ legibus verba referri scimus quæ sunt Pauli „ in libris Sententiarum & ejus interpretis „ Aniani: Gratianus C. 2. qu. 6. cap. 22. & aliis „ quinque capitibus cum ignoraret quæ Pauli „ essent, quæque interpretis, omnia congessit. Respondet Antonius Augustinus: „ Sumpsit hæc „ Gratianus, non ex ipsis fontibus, sed ex „ Ivonis Pannormia, aut ex Decretis, sive ex„ cerptis ejusdem.

Itaque quidquid ab illis vel ex ignorantia, vel incuria, aut etiam interdum scienter erratum, aut commissum fuerat, in suum opus incautus retulit.

Preterea cum ætate Gratiani nondum nota esset ars Typographica, & virorum eruditorum scripta amanuensium opera communicari ac divulgari deberent, horum imperitia & oscitantia, nonnunquam etiam audacia & præsumptione plurima quandoque mutabantur, aut mutilabantur, aliave ratione corrumpebantur: & hinc manuscriptorum codicum frequens varietas.

Cum vero nonnunquam, vel manuscriptorum deesset copia, vel non vacaret, aut non luberet manuscripta inter se conferre, qua collatione errores deprehendi potuissent, contigit, ut vitiato manuscripto errores ulterius fuerint propagati.

Hæc aliaque errata, quibus hoc Gratiani opus scatebat, priusquam manus correctrix fuisset apposita, merito movisse videntur Antonium Augustinum lib. 1. de emendatione Gratiani, Dial. 1. ut Petrum Galesium unum ex collocutoribus introduceret monentem, quod errata Gratiani attendens in veteri confirmetur opinione, qui frustra hunc scriptorem mendis purgari putet. „ Te vero (ait) potius hortari, „ & si pateris, monere non desinam, ut in „ eam tantum rem incumbas, ut meliorem „ harum regularum sive Decretorum Collectio„ nem edas.

Vix dubito, quin Antonius Augustinus facile huic monito acquievisset, atque ab emendando hoc opere abstinuisset, nisi jam tum ea fuisset illius auctoritas, ut laborem non inutilem Ecclesiæ & Reipublicæ se præstiturum crederet, si illud a mendis, quantum possibile erat, repurgaret.

Ut ergo appareat, viros multum eruditos non frustra, nec infructuose hujus operis expurgationi incubuisse & allaborasse; prius ostendam quanto applausu & consensu opus illud, non obstante sua confusione, non obstantibus etiam mendis erratisque non levibus, ubique pene in judiciis ac scholis publicis supra omnes præcedentes Canonum & Decretorum Collectiones receptum & probatum fuerit.

CAPUT VI.

De Receptione Decreti Gratiani præ ceteris Canonum Collectionibus.

Antonius Augustinus relatis laudatisque variorum Doctorum Collectionibus, dicit: « Sed Gratianus eorum omnium luminibus obstruxit, multis quæstionibus & distinctionibus, additis et jure civili Romanorum, quod tunc reviviscere cœperat, multis capitibus. «

Quin eo brevi pervenit, ut vere de Gratiano dixerit idem Antonius lib. 1. Dial. 1. de emendatione Gratiani; quod licet verum esset, Gratianum nihil attulisse, quod non apud anteriores Collectores reperiatur, negari tamen non posset, quin felicior fuerit ceteris Collectoribus, „ Quos in tenebris diu fuisse novimus, dum hic omnium manibus versatur, multorum interpretum illustratur lucubrationibus, refertur denique in judiciis omnibus, atque à Theologis non minus, quam juris utriusque peritis in pretio habetur. « Hæc ille.

Et sane de jurisconsultis res per se patet; cum eorum Commentarijs vix ex alio, quam ex Gratiani Decreto Canones exhibeant; illudque passim ut Juris & Canonum præcipuum fontem respiciant. Et quia in scholis alios sibi vix prælegi Canones audiant, dum ad forensia properant, causis Ecclesiasticis instruendis, aut decidendis ex hoc Decreto Canones haurire solent. Si Theologorum, Scholasticorum quoque Commentarios, præsertim antiquiores, respiciamus, auctoritates vix alias, quam ex Gratiano petitas reperiemus; atque hinc & in his & in illis lapsus frequens, dum Gratiani supposititias merces à veris non distinguunt, à quo nec S. Thomas omnino est immunis.

Ulterius ea fuit Gratiani auctoritas, ut sequentes Decretalium Collectores, ejus Collectionem ut Canonum Codicem, seu Decretorum corpus respicerent; atque ad eam vel remitterent, vel quod opportunum sibi videbatur excerperent; parum soliciti an ea, quæ Gratianus referret, sincera essent, an mutilata vel apocrypha. Exemplis paucis hæc declarasse sufficiet.

Bernardus Papiensis auctor primæ Collectionis Decretalium lib. 1. tit. 4. cap. 9. ait: *Illud autem, quod de Archiepiscopi consecratione, ordinatione, &c. ut in tractatu Ordinandorum*. Ex quo apparet, ait Antonius Augustinus « in notis ad primam Collectionem Decretalium tit. 4. cap. 9. Bernardum Papiensem habuisse rationem Collectionis Gratiani, & noluisse repetere quæ is conscripsisset: namque tractatus Ordinandorum appellari solet à Gratiano, *a distinctione* 23. *usque ad quæstionem primam sive causam conscripta*. Interpretes quoque veteres Alanus, Vincentius, Tancredus, Laurentius & ceteri, cum capita illius Collectionis referunt, semper addunt particulam, *supra*, perinde ac si post Gratiani volumen hoc adscriptum esset. Si quis hanc clausulam integram desideret, videat cap. 1. Dist. 66. «

Et quidem in Decretalibus frequenter occurrit illa particula, *supra*, qua indicatum voluere citationem esse in Collectione præcedenti, sive superiore, id est, Decreto Gratiani.

Hinc Bernardus Papiensis primus post Gratianum Decretalium collector, Collectionem suam ita inscripsit: *Breviarium extra*, hoc est, *Extravagantium*: eo quod præcipua collectorum post Gratianum intentio esset colligere duntaxat quæ extra Decretum Gratiani quasi *vagabantur*: quæ & propterea *Extravagantia* dicta sunt.

Hanc Bernardi Papiensis mentem expressit Vincentius Hispanus, vetus Decretalium interpres, cujus hæc sunt verba apud Antonium Augustinum in notis ad primam Collectionem Decretalium.

« Quia

„ Quia non omnia comprehendi poterant in De-
„ cretorum corpore, ut Dist. 19. *si Romanorum*,
„ ideo Magister Bernardus Papiensis Præpositus
„ hoc opus compilavit, cujus intentio est, diver-
„ sa *Extravagantia* Romanorum Pontificum, &
„ auctoritates novi & veteris Testamenti compi-
„ lare sub titulis. Materia sunt ipsæ Constitutio-
„ nes seu Decretales, &c. Ut vel inde sat intel-
„ ligi queat, qua in æstimatione apud Decreta-
„ lium Collectores fuerit Decretum Gratiani.

Neque multum erant soliciti, num per Gratianum relatum congrueret suo originali, & utrum ipsum originale esset authenticum, & non suppositititium aut saltem non interpolatum, modo Gratiani fide niteretur.

Exemplum sit in cap. 1. *de Capellis Monach.* In prima collectione ponitur Decretum sub nomine Synodi Claromontensis sub Urbano II. etsi nusquam in Synodis sub Urbano II. tale Decretum reperiatur, uti ad Can. 2. c. 16. q. 7. notant Correctores Romani; sed satis erat à Gratiano hunc Canonem in citato Canone 2. ex illa Synodo referri.

Sic & Innocentius III. in cap. 11. *de Renunciatione* utitur auctoritate Canonis 2. pseudo-Synodi Photianæ; eo quod sub nomine Concilii legitimi Constantinopolitani eum retulisset Gratianus c. 7. q. 1. Can. 45.

Similiter in cap. 13. *de Judiciis*, Constitutio tribuitur Theodosio Imperatori, quæ nulla specie ei adscribi potest; eo quod Gratianus per errorem illam Theodosio tribuisset in Canones 35. c. 11. q. 1. ex more nempe illius temporis, quo non ad fontes, sed ad Gratianum recurri solebat; quod pluribus exemplis in reflexionibus, seu brevi hujus operis commentario ostendetur.

CAPUT VII.

Unde orta sit hujus Decreti communis receptio.

Mirum alicui non immerito videri posset, quomodo opus privati Monachi, qualis fuit Gratianus, tanta confusione compactum, tot erratorum congerie, necnon apocryphis monumentis refertum, ad eam auctoritatem & venerationem, de qua in capite præcedenti, pervenire potuerit, tantoque Doctorum tam Theologorum quàm Juris peritorum consensu & applausu suscipi & laudari meruerit.

Duo potissimum ad hoc opus, præ aliis Canonum Collectionibus, specialiter amplectendum, ejusque auctoritatem promovendam conduxisse à multis creditur.

Primum, methodus tractandi, & materia, quæ Decreto continetur.

Collectores enim ante Gratianum Canones Conciliorum & Pontificum Decreta, vel SS. Patrum aliorumque auctorum sententias simpliciter referebant. At Gratianus, cum plures Canones, aut Patrum sententias inter se in speciem discordare vidit, varias interpretandi & conciliandi rationes excogitavit & proposuit; unde & ejus opus nomen accepit *Concordia discordantium Canonum*.

Ad hæc varias quæstiones in utramque partem discurit, ac discussas tandem resolvit.

Porro cum sub idem tempus oriri cœpisset disciplina tractandi, quam vulgo dicimus, *Scholasticam*, quæ in argumentationibus, variisque quæstionibus in utramque partem discutiendis plurimum occupatur, non parum placuit Doctoribus illius temporis methodus Gratiani, utpote Scholasticum tractandi modum multum præferens.

Accessit & ipsa Gratiani materia. Gratianus enim præ reliquis Canonum Collectoribus jure civili Romano utitur; quod tùm demum in Academia Bononiensi doceri & exponi cœperat: quo titulo Academiæ illius Doctoribus præcipue jurisconsultis Gratiani collectio præ reliquis placuit.

Alterum, quod ad diffundendam longe lateque operis famam juvit, erat Academiæ Bononiensis tum temporis nomen.

Cum enim illa pene sola, ea ætate jus civile Romanorum in toto Occidente prælegeret, ad ipsam undique juris studiosi in magno numero confluebant; qui cum à juris Ecclesiastici professoribus nihil præter Decretum Gratiani prælegi audirent, atque in illud Glossas ac Commentarios edi, illudque ut unicum sacri juris codicem consuli, magnam indubie paulatim animis ipsorum illius existimationem instillavit.

Cumque studiorum curriculo absoluto ad proprios lares remeantes, hac circa Decretum existimatione imbuti, nihil præter Canones in eo contentos, atque Glossas & Commentarios in eosdem deprædicarent, & secum comportarent, non difficulter intelligitur, summam hoc potuisse auctoritatem operi illi apud varias gentes longe lateque conciliare, maxime accedente temporum illorum conditione, ubi sine ullo fere examine tanquam authenticum recipiebatur quidquid in Collectoribus occurrebat.

Verum licet hæc ad commendandam Gratiani Collectionem, sive *Decretum* conducere potuerint, illud tamen præcipuum & pene unicum fuit, quod Gratianus in hoc opere non tantum retulerit ea, quæ pseudo-Isidorus ad amplificandam auctoritatem Romanorum Pontificum confinxerat; sed & plura alia addiderit ad hunc finem conducentia, quæ ille suo tempore scribere ausus non fuerat, uti Commentario seu reflexionibus notabitur.

Igitur hoc Gratiani opus ita adornatum non dubium quin admodum placuerit Romanis Pontificibus & eorum curialibus; adeout mirum videri non debeat si non minus ad hujus operis auctoritatem & receptionem promovendam se impenderint, quam ad conciliandam auctoritatem confictis Isidori Decretalibus: Atque ita verisimile est, & Decreti Gratiani, & falsarum Decretalium receptionem eodem fundamento potissimum niti.

CAPUT VIII.

De emendatione Gratiani per Antonium Demochares & Antonium Contium.

Sub medium sæculi decimi sexti Antonius Demochares & Antonius Contius; ille Theologus, hic Jurisconsultus, dolentes, opus, quod in scholis publicis prælegebatur, Commentariis illustrabatur, imò ad quod tanquam totius Ecclesiasticæ scientiæ instructissimum armamentarium passim & Theologi & Canonistæ recursum habebant, tot mendis & apocryphis scatere; illud à falsis inscriptionibus & mendis purgare & in meliorem ordinem formamque reducere studuerunt; atque apocrypha à veris monumentis secernere.

In primis itaque Antonius Contius capita sive Canones in Decretum Gratiani suis numeris distinxit: „ Ante Contianam enim editionem „ certum est, capitum numeris nullum Gratiani „ volumen fuisse distinctum, uti monet Anto- „ nius Augustinus lib. 1. Dial. 18. „

Ulterius duo hi viri, ac præcipue Contius, uti monet Franciscus Florens in Præfatione de methodo & auctoritate Collectionis Gratiani pag. 44. plurimas addiderunt notas eruditione refertas, quibus & veras Canonum inscriptiones sæpius restituerunt, & apocrypha ac suppositititia à veris ac genuinis feliciter separarunt.

Ad Canonem 1. c. 30. q. 5. qui desumitur ex pseudo-Decretali Evaristi Papæ notat Contius,

Omnia istius Evaristi Decreta videri posse suppositiria, ut dixi (ait) in Præfatione.

Et ad Canonem 31. desumptum ex Epistola 3. Decretali Eleutherii Papæ monet: „ Adulterinam esse hanc Eleutherii epistolam, quæ tamen extat in primo volumine Conciliorum, vel ex hoc fragmento liquet. Hæc enim sunt verba Constantini imperatoris in *Lib. 1. Cod. Theodosiano de judiciis*, quæ plusquam centum post Eleutherium annis à Constantino rescripta, quæ illius epistolæ fabricator suppresso nomine compilavit, putans furtum semper celari posse; sed & tam infeliciter compilavit, ut verba textus cum verbis subjectæ illi præposteræ interpretationis in Alarici Breviario temere miscuerit.

Sed præ ceteris notanda nota apposita Canoni 13. Distinct. 16. ubi loquens de 24. Canonibus sub nomine Nicænæ Synodi extantibus in epistola Julii I. præter 20. Canones Nicænos, qui vulgo extant, ait: „ Sed illos esse suppositios, vel id ostendit, quod nemo, ne Gratianus quidem ipse, eos allegare ausus est. Additque hoc notandum: Multas autem supra in Præfatione rationes adduxi, quibus omnes, quæ Silvestrum præcesserunt, Decretales falsas esse ostendi.

Hæc sane nota non mediocrem hujus viri eruditionem insinuat, qui forsan catholicorum primus aut forsan inter primos detexit & probavit, quod hodie communi eruditorum consensu probatum est; scilicet Decretales, primis illis Pontificibus adscriptas, esse suppositirias.

Verum Antonio Augustino verba illa: *Multas autem supra in præfatione rationes adduxi, &c.* visa sunt Molinæi esse, non Contii.

Sed si alia, quæ jam ex Contio citavimus, cum hac nota conferantur, nequaquam obscurum erit, ea revera Contii esse, non Molinæi, uti recte advertit Franciscus Florens loco citato; & Stephanus Baluzius in notis ad Antonium Augustinum pag. 133. „ dicit: se non videre qua conjectura ductus Antonius Augustinus putaverit hoc scholium non esse Contii, sed Molinæi: Qua conjectura Molinæi esse putaverit, non facile est divinare; at qua conjectura putaverit non esse Contii, ipse sat indicat verbis, quæ immediate subjungit: *Nihil enim*, ait, *ea de re Contius in præfationibus editis scripsit*.

Dum hæc scripsit Antonius Augustinus verisimiliter non aliam Contii editionem præter Antverpiensem anni 1572. viderat.

Monet autem Franciscus Florens loco supra citato, quod „ Præfationem Contii mutilaverit Antverpiensis librorum censor, qui ex ea breve tantum nobis fragmentum reliquit: qua de re merito conqueritur Contius *lib. 1. lection. variarum cap. 10. in fine.*

Quæris Antonius Augustinus citat. Dial. 20. sub finem: *Quid Romani tui de scholio Contiano censent?* Respondet Petrus Galesius collocutorum unus, „ Delenda esse illa verba, *sed illos esse suppositirios*, & quæ sequuntur; Multo vero magis, ait, eis displicuerunt quæ postea scripsit: *Multas autem supra in Præfatione rationes adduxi.*" Et revera notam hanc, uti & plures alias à Contio appositas Correctores Romani sustulerunt, „ cautius, inquit Florens, quam Antverpiensis censor, qui Præfationem quidem mutilavit, notas vero supra citatas impetite reliquit, quibus idem dicebatur quod in præfatione.

At dicit ulterius Antonius Augustinus, aut ejus nomine Petrus Galesius: Prædicto scholio contrarium scholium Contius cap. 11. Dist. 22. addidit; „ cum occasione epistolæ Decretalis Anacleti ponitur hoc scholium: Scio quosdam illorum Pontificum à Petro proxime sequentium Decretales falsi insimulare, sed majorem ab his probationem requirerem; cum in omnibus quotquot extant Canonum corporibus, ab Isidoro ex libro Damasi Urbis Romæ Episcopi collectis, hæc reperiantur.

Hoc scholium in editione Contii Antverpiensi anni 1570. adscribitur Contio: sed monet hic rursum Franciscus Florens, „ Contii editioni notas ex editione Democharis plures admixtas fuisse in editione Antverpiensi absque delectu, ita ut non raro inter se pugnantia inferantur: non enim eadem semper fuit sententia Democharis, quæ Contii, qui Contius longe eruditior, & ingeniosior erat.

Hic per transennam observare licet, quomodo imperiti, & incauti nonnulli censores interdum ipsa opera vel corruperint aliquid addendo, vel aliqua quæ ipsis displicebant delendo.

Fatendum est hos correctores, signanter Antonium Contium, non exiguam & inutilem operam in emendatione Decreti Gratiani impendisse; nihilominus & illud fatendum, quod post omnem ipsorum laborem adhuc innumera pene essent emendanda & corrigenda.

Ceterum præfationis Antonii Contii ad Decretum Gratiani, cujus sæpe hoc capite meminimus, & à censore Antverpiensi pro majori parte truncatæ fragmentum magnum præfixum habetur Tomo 4. Operum Caroli Molinæi ultimæ editionis Parisiensis anni 1681. eoque continetur Judicium Contii de epistolis Decretalibus primorum Pontificum.

Ex hoc præfationis fragmento patescit hujus viri non modica juris notitia & eruditio: atque postquam candide fassus est, se nolle improbe Gratianum ipsum ab omni reprehensionis ansa & occasione vindicare; „ Candide, inquit, in medium conferam ea, in quibus nobis vel dormitasse, vel non satis ex fide quæ receperat explorasse aut perfecisse videri possit: ita tamen ut culpa vel potius sæculi sui errore, ac profunda rerum caligine prolapsum interpretati maluimus, quam dolo aut aliqua Pontificibus Romanis assentandi ambitione.

Post hæc subjungitur: „ Hujus autem generis sunt Epistolæ primorum Romanæ Urbis Pontificum, Clementis, Lini, Cleti, Anacleti, & sequentium usque ad Silvestrum; & deinceps usque ad Siricium, quas multo post tempore à nebulonibus quibusdam confictas & concinnatas certioribus mihi videor indiciis, quam quisquam hactenus deprehendisse.

Primò, quod barbariore phrasi, aut stylo, aut compositione deteriore sint conscriptæ, quam ferret illorum temporum conditio; cum præsertim Leonis primi, Gelasii, Innocentii, Cœlestini & ceterorum, quorum vera scripta extant, Epistolæ longe illis sint elegantiores, latiniores, religiosiores. Secundò, quod loci scripturæ, qui in illis allegantur, ex nova Hieronymi translatione, quæ nondum extabat, & quam nec ipse Hieronymus, nec alius ejus temporis scriptorum catholicorum allegare tum ausus est, vigente adhuc septuaginta interpretum translatione. Et quomodo eam citare potuerunt antequam esset? tertium & vehementissimum indicium est, quod plerunque illic constituuntur & decernuntur quæ longo post tempore primum ab Imperatoribus, constituta vel posterioribus Synodis fuerunt inducta. Unum autem pro omnibus insigne exemplum in medium proferam. Eleutherio uni ex illis Pontificibus Gratian. affingit *Can. judicantem c. 30. q. 5.* quod & in primo tomo Conciliorum legitur in integra ipsius Julii Epistola. Atqui illa sunt legis Constantini verba (qui plus centum annis illo tempore posterior fuit,) perperam in eam Epistolam ad verbum fere translata cum pessimi interpretis glossemate. Nam extat ea lex in Breviario Alarici & Codicis Theodosiani sub titulo *de judiciis lib. 1.* quod Breviarium habuit Gratianus, & ex eo multa in suum volumen transtulit.

Ex his evidens est, hunc virum jam tum non dubitasse de falsitate & suppositione harum Decretalium, eamque indubie in ipsa integra sua præfatione pluribus argumentis adstruxisse; recteque

Fran-

Franciscum Florentem dixisse, quod censor Antuerpiensis hanc præfationem Contii vel integram prætermisisset, vel pro majori sui parte truncasset.

CAPUT IX.

De Correctione Romana & Antonii Augustini.

CUm in Synodo Tridentina decretum esset, ut Missalia, Breviaria, aliique libri ad Officium & Ritum Ecclesiasticum spectantes revidcrentur, & emendarentur, aut deleretur si quid apocryphum, aut divini Officii majestati minus conveniens contineretur; una cogitari cœptum est de ulteriore Decreti Gratiani emendatione. Indecorum enim atque Ecclesiæ quodammodo probrosum videbatur, quod opus primam corporis seu Codicis Ecclesiastici partem conficiens, quodque in Academiis Catholicis publice juventuti pro adipiscenda notitia disciplinæ Ecclesiasticæ prælegitur, & in judiciis pro decisione causarum profertur, tot mendis crassisque erroribus & apocryphis citationibus esset refertum.

Et quidem Pius IV. sub quo Synodus Tridentina finem accepit, ac dein Pius V. ejus successor, selectis quibusdam viris hanc provinciam commiserunt; sed tanti moliminis erat hujus operis emendatio & correctio, ut sub his Pontificibus nihil ad perfectum perduci potuerit.

Tandem mortuo Pio V, ei successit *Hugo Boncompagnus* dictus Gregorius XIII. patria Bononiensis, in eaque urbe olim Canonum Professor; & qui tanquam Cardinalis emendando Decreto Gratiani jam fuerat admotus, sub quo strenue huic operi absolvendo allaboratum est, ac tandem ultima manus apposita.

Catalogus Cardinalium & Doctorum, quibus à Pontificibus Romanis hæc cura demandata fuit, exhibetur ad calcem Dialogi ultimi libri prioris Antonii Augustini, de quibus loquens Franciscus Florens Gallus in præfatione de auctoritate Gratiani, ait: „ Doleo tamen, & moneo, nec abs re, unicum *Gallum* Arnaldum „ Pontacum, & sero adhibitum. Reliqui omnes fuerunt aut Itali, aut Hispani. “ Quam fuerit hæc eruditi viri querimonia fundata, probant quæ in hoc emendatione desiderantur & in reflexionibus notabuntur.

Quæ in hoc negotio correctionis acta sint, exponitur in præfatione sive Monito ad Lectorem Decreto Gratiani emendato præfixo. „ Itaque & Romæ, inquiunt, Vaticana Bibliotheca, & monasterii Dominicani supra Minervam, aliæque non paucæ excussæ sunt, & ex aliis urbibus atque regionibus invitati doctissimi homines, qui idem facerent, & si quid invenissent, quod ad hanc rem pertineret, ut sua pietate libenter communicarent, atque ad Pontificem mitterent.

Breve Apostolicum missum ad hanc Lovaniensem Academiam, quo monentur Doctores, ut conferant operam suam pro emendatione Gratiani, extat in volumine continente Acta ab anno 1567. usque ad annum 1586. fol. 108.

Index librorum variis ex locis missorum, & quorum opera hæc Gratiani emendatio subsidium accepit, post præfationem appositus est; in quo sub littera D. habetur; *Decretorum excerpta ex Bibliotheca S. Trudonis ab Alberto Leonino, nomine Universitatis Lovaniensis.*

Quid hinc consecutum sit subjungitur: „ Qua diligentia illud factum est, ut cum jam pro magna parte suum cuique tributum sit, ac propterea intelligi plerunque possit, quæ synodorum generalium, quæ summorum Pontificum, quæ Provincialium Conciliorum, quæ Patrum decreta ac sententiæ; atque inter hæc, quæ S. Romanæ sedi probata sit, quæ minime, vix quisquam errare, atque incerta pro certis sequi, certa vero pro incertis suspecta habere posthac queat.

Quæ in emendatione citationum, quæ apud Gratianum non paucæ falsæ occurrebant, methodus servata sit, in eodem monito hoc ordine indicatur.

Primò. „ Ubi error evidens erat, aut nonnulla Gratiani exemplaria cum veriore, atque ab aliis Collectoribus allata citatione consentiebant, sublatis falsis inscriptionibus, veræ sunt restitutæ.

Secundò. „ Ubi vero, quamvis caput apud alium auctorem esset inventum, fieri tamen poterat, ut illius, quoque esset, quem Gratianus citaret, (sunt enim haud raro decreta tralatitia & sententiæ similes in bonis auctoribus) retenta Gratiani citatione, satis visum est, locum ubi hodie habeatur, indicare.

„ Et quoniam interdum aut capitis aliqua quidem pars illius auctoris est, qui citatur, aliqua vero minime, aut verba valde sunt mutata; id quoque est indicatum; adscriptumque præterea in margine, quo loco idem caput in Glossa Bibliorum Ordinaria, in libris Sententiarum, & apud ceteros Collectores habeatur; eos præsertim, qui in hujus operis emendatione magno usui fuerunt.

Circa emendationem textus, hæc ratio servata fuit. „ Primo initia capitum ob usitatas Doctorum citationes non sunt mutata, sed ubi ab originali discrepabant, in margine aut in notatione est indicata germana lectio.

Hæc sane cautio necessaria fuit, quia, ut supra monui, usque ad Contium, capita seu Canones non citabantur nisi per verba initialia, eo quod necdum essent numeris distincta; ideoque ni hæc ratio inita fuisset, loca è Gratiano apud antiquiores Contio relata vix repetiri potuissent.

„ Deinde hæc Glossæ ipsius habita ratio est, pergunt Correctores in sua Præfatione, ut nihil in textu sit mutatum, ubi mutatio ipsa impeditura erat, quo minus quid sibi auctor Glossæ voluisset, animadverti posset; sed eodem modo aut in margine aut in notatione mendum est indicatum.

„ Ubi vero hæc non obstabant, hæc fere observata corrigendi ratio est: ut si videretur voluisse Gratianus auctorum, quos citaret, ipsa prorsus verba referre, ea ex ipso originali emendarentur, & interdum etiam non levi proposita utilitate, aliqua adderentur: nisi sicubi vulgata lectio visa est melior; nam tunc illa retenta, notatum est, quomodo originale ipsum habeat: sin autem Gratianus non eadem prorsus verba afferre voluerat, sed aut in summam quandam ipse redigere aut ab aliis redacta, ut ab auctore Glossæ Ordinariæ, ab Ivone & aliis Collectoribus referre: tunc nihil fere emendatum vel additum est; nisi forte Patris illius, unde Collector acceperat, restituta lectio magnam afferre visa esset utilitatem; multisque locis id notatum est, & verba ipsius originalis allata, ut lector identidem in memoriam hujus adhibitæ cautionis revocaretur, & labore ad originalia adeundi levaretur.

Methodum hactenus expositam exacte à Correctoribus Romanis reipsa servatam esse, evincit textus notarum, & varietas, quæ inter Decretum correctum & non correctum intercedit.

Eruditis omnibus hæc emendatio admodum grata fuit; at in emendationis forma, illud in primis observatum desiderassent, ut vulgatæ & veteres editiones Gratiani nunquam ita fuissent immutatæ, quin ejus saltem mentio facta esset; imo ut à variis eruditis auctorum Correctoribus observatum est, tantum variantes lectiones annotassent; lectori permittentes examen & judicium, quæ è variis lectionibus verior videretur. Quin & hæc varietas lectionum nonnun-

quam obscuritatem, aut dubium, quod in Canone occurrit, elucidare potuisset; aut etiam detegere fontem lectionis, quae apud veteres auctores reperitur.

Illud quoque nonnullis minus conveniens visum est, quod viri illi eam sibi libertatem sumpserint, ut inscriptionem Gratiani, etiam interdum constantem in omnibus, tam editis quam manuscriptis codicibus, sua auctoritate moraverint: qua factum ut Gratiano attribuatur id, de quo nunquam cogitavit; nec amplius sam Gratiani, quam correctorum opus habeatur. Exemplum suppeditat Canon 3. Dist. 54. In omnibus enim antiquis editionibus habetur cum hac inscriptione, *ex Concilio Meguntiensi*, nisi quod Demochares & Contius pro *Meguntiensi* habebent, *Guntinensi*, qui & in margine notarant: *Canon. 8. Conc. Carthag. primi id habebatur.* Ex quo factum, ut Correctores Romani videntes eam Democharis & Contii notam esse veram, deleta inscriptione, quae in omnibus Gratiani editionibus habebantur, hanc ex Concilio Carthaginensi primo substituerint, cum id potius in margine, ut Contius & Demochares fecerant, notari debuisset; hic quidem in nota subjecta veteris inscriptionis meminerunt, & unde ejus correctio desumpta sit, indicant, sed nec id ubique monendum censuerunt. Pro exemplo sit Canon 34. Distinct. 50. In omnibus antiquis editionibus hanc praefert inscriptionem: *Rabanus Archiepiscopus scribit ad Heribaldum;* Correctores Romani, nulla suae additionis facta mentione, addiderunt in contextu Gratiani, lib. Poenit. capit. 1. hoc est, *ex libro Poenitentiali* cap. 1. quae inscriptio non tantum falso attribuitur Gratiano, sed & falsa est; cum è contra vera esset ipsius Gratiani. Nam nullus liber Rabani Poenitentialis unquam inscriptus legitur *Heribaldo*; sed extat epistola Rabani ad Heribaldum, in qua praesens Canon extat, non capite primo, sed decimo; de quo consule Baluzium, tum in notis ad hunc Canonem, tum in Praefatione ad citatam epistolam Rabani. Similiter inscriptio Canonis 4. Dist. 68. ex emendatione Romana habet: *De his ita scribit Leo primus ad Episcopos Germaniae & Galliae;* quae inscriptio non tantum adversatur omnibus Gratiani editionibus, adeoque Gratiano imponit; sed & manifeste falsa est; cum ea contextu epistolae compertum sit, eam nequaquam Leoni primo adscribi posse, uti observat in suis ad hunc Canonem notis Stephanus Baluzius; & fuse ac solide probat Paschasius Quesnellus in Dissert. 11. Operibus S. Leonis annexa; ibidem tamen monens eam videri esse Leonis III. adeoque veram esse potuisse Gratiani inscriptionem; quae eam tribuit simpliciter Leoni, non exprimendo, num primo, num tertio.

Ex his aliisque similibus non paucis fat intelligitur, quam fundata sit nonnullorum querimonia, quod sublatis Gratiani inscriptionibus, aliae substitutae fuerint, & non potius, si quae mutatio facienda judicaretur, ea in margine aut alibi annotata fuisset, intacto manente Gratiani contextu.

Verum de eo major extat virorum eruditorum querimonia, quod ipsum textum Canonum, prout à Gratiano referebantur, vel additione aliquorum verborum, aut eorum detractione saepius mutaverint.

Exemplum sit Can. 3. capit. 8. quaest. 1. Ibi post verba, *judicio Episcoporum*, in codicibus Gratiani etiam manuscriptis, uti Correctores monent, sequebatur, *& electione Clericorum*, quae sunt capuncta, inquiunt, quia neque in originali, neque apud ceteros Collectores leguntur. Sed nonne satius fuisset, textum servare integrum, & in notis admonuisse, eam clausulam non extare in originali, neque apud ceteros Collectores? Quidni fortassis Gratianus exemplar aliquod viderit Concilii Antiocheni, in quo clausula continebatur?

Interdum autem mutatur contextum, monendo tantum in genere aliquid mutatum, quid vero illud sit subticentes; Exempli gratia in Can. 7. cap. 34. quaest. 1. emendata & addita esse nonnulla ex originali & ceteris Collectoribus notant, sed quid emendatum aut additum sit non exprimunt.

Quin imo quandoque aliqua addita sunt, ne quidem in genere ullius emendationis facta mentione. Plura illius exempla qui volet reperiet ex collatione Decreti emendati cum non emendato, Unum hoc pro specimine accipe. In Can. 4. dist. 22. post haec verba, *de Constantinopolitana Ecclesia quod dicunt, quis eam dubitet Sedi Apostolicae subjectam?* Sequitur: *quod & D. piissimus Imperator, & frater noster Eusebius ejusdem civitatis Episcopus assidue profitetur:* quae clausula deest in omnibus antiquis Gratiani editionibus & exemplaribus, etiam apud Democharem & Contium, adeo ut evidens sit, eam à Correctoribus Romanis additam esse, nulla tamen additionis facta mentione, aut insinuatione.

Ex hac tum inscriptionum, tum textuum immutatione, fit, ut Gratiani collectionem integram hodie non habeamus; sed collectionem per Romanos Correctores in pluribus immutatam,

Praeterea ex hac immutatione contingit, ut quae in antiquis auctoribus ex Gratiano citantur, & pro auctoritate afferuntur, in ipso decreto Gratiani non amplius reperiantur.

Denique quis ambigat, quin etiam & ipsa errata auctorum multum nonnunquam afferendae & eruendae veritati qui saeculis pluribus publice in scholis & judiciis, atque à Theologis & Canonistis tanquam totius rei Canonicae absolutum & perfectum armamentarium habitus sit?

Hinc facile est concludere, quod licet fatendum sit, Romanam hanc decreti Gratiani emendatam editionem in pluribus locis, Conciliorum, Patrum, aliorumque auctorum, è quibus sua deprompsit Gratianus, textibus esse conformiorem, & à multis mendis & sordibus esse purgatam; tamen si ipsam Gratiani collectionem, ut à Gratiano edita est, & apud veteres Theologos & Canonistas recepta & laudata fuit, consulere vellemus, recurrendum esse ad editiones, quae Romanam editionem praecesserunt.

Interea quo Romae emendationi decreti Gratiani allaborabatur, eidem sedulo quoque incumbebat Antonius Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis, atque duos libros Dialogorum de emendatione Gratiani scripsit, multa doctrina & eruditione refertos, Cum vero jam ferme ad finem operis perventum esset, allata est ad illum ad Tarraconem editio Gratiani emendata per Correctores Romanos. Hinc additiones composuit, quae in fine singulorum Dialogorum extant, & ipsas Romanas Correctiones exhibent. Hoc opus jampridem non satis accurate impressum, de novo reimprimi jussit Stephanus Baluzius; additis tam ad ipsum Antonium Augustinum, quam Gratianum notis, quibus variantes praecipue lectiones ex vetustissimis Gratiani exemplaribus tam manuscriptis, quam editis, annotavit.

CAPUT X.

De Erratis Gratiani post Correctionem Romanam.

GRegorius XIII. in Bulla edita in commendationem decreti Gratiani jam emendati injungit omnibus Christi fidelibus; „ Ut quae „ emendata & reposita sunt, omnia quam diligentissime retineantur, Ita ut nihil addatur, „ mutetur aut imminuatur.

Hac tamen Pontificis declaratione nequaquam esse-

effectum est; quin etiam post Romanam emendationem plura errata & apocrypha in Gratiano superesse, quæ omnem Romanorum notam effugerint, fateri debeamus.

Unde de Gratiano, etiam emendato, dixit Antonius Possevinus in Apparatu sacro libr. 1. „ De Gratiano id sciendum est, eum sæpe errasse, tribuentem iis auctoribus opera, quorum non sunt. “ Addit aliquot exempla.

Et ante ipsum Bellarminus de scriptoribus Ecclesiasticis in Gratiano, plurima refert errorum notabilia exempla, quæ ipsi Correctores ne verbo quidem attigerunt; imo nonnulla ex iis pro veris ipsi agnoverunt.

Et quid plura? quis nescit pro apocryphis haberi veterum pontificum decretales epistolas, aliaque plurima, quæ Isidorus vulgo *Mercator* summa audacia & impudentia contexit & supposuit, quibus tamen Gratiani decretum plenum est? eaque omnem correctoriam censuram evasere, imo tanquam ad sinceros fontes sæpius ab ipsis Correctoribus Romanis ad illa lector remittitur. Quin tantum abest, ut viri illi decretales illas pro apocryphis haberent, ut notas Antonii Contii, qui plerasque ut supposititias rejiciebat, omittendas censuerint, neque earum notarum in hoc articulo ullam rationem habuerint.

Quid de Canonibus, quos sub nomine Concilii Eliberitani refert Gratianus, neque à Correctoribus Romanis in dubium vocantur, quos vir eruditus Ferdinandus Mendoza *libr. 1. de Confirmat. Conc. Eliberitani cap. 6.* supposititios esse evidenter ostendit; imo plures illorum ex Canonibus diversarum Synodorum in unum conflatos esse?

Quis insuper ignorat, quot his ultimis sæculis prodierint castigatæ editiones plurimorum SS. Patrum, in quibus tanquam supposititia probata & rejecta fuere quamplurima, quorum fragmenta sub nomine illorum Patrum Gratianus retulerat, & Correctores Romani pro indubitatis illorum Patrum operibus habuere?

Nequaquam igitur post Romanam emendationem recipiendum ut sincerum, aut suo originali conforme, quidquid à Gratiano refertur; imo nec omnia, quæ ipsi notarunt aut mutarunt, pro talibus habenda; cum certum sit, ut supra vidimus, etiam Correctores Romanos aliquibus attribuisse aliqua, quæ posteriorum diligentior inquisitio reperit iis tribui non posse; aliaque tanquam apocrypha rejecta, quæ Romani Correctores pro sinceris monumentis susceperant.

Ex dictis quoque conficitur, nec post correctionem Romanam inutilem esse correctionem & notas Antonii Contii.

Constat enim quædam ipsum annotasse tanquam apocrypha, quæ ut talia hodie etiam ab omnibus agnoscuntur, à Romanis tamen Correctoribus nequaquam notata, uti sunt, ut supra dictum est, omnes illæ decretales epistolæ primis Pontificibus suppositæ.

Quædam deinde à Contio ex originali in margine ad supplendum fragmentum Gratiani notantur, quæ Romani Correctores omiserunt.

Denique iidem Correctores Canones aut fragmenta à Gratiano relata interdum ex originali suppleverunt, nulla facta distinctione supplementi & textus Gratiani, ut propterea nesciri interdum possit, quid Gratianus noluerit. At Contius dum ex fontibus, vel aliunde ad complendum aut elucidandum textum aliquid supplet, illud distincto à reliquo textu charactere notavit: quod tamen & in Contio reprehendit Antonius Augustinus; „ Res enim, ait, est plena periculi, cum facile in his librarii labi soleant & aliena verba vel longius separata in nostrorum verborum numerum referre.

Ita metuebat vir ille, ne textus alicujus auctoris admistione alienorum verborum immutaretur.

C A P U T XL

An decretum Gratiani publica auctoritate polleat.

Decretum Gratiani nullam publicam auctoritatem à suo posse mutuare auctore apud omnes in confesso est.

Cum enim Gratianus Monachus nulla in Ecclesia publica auctoritate esset donatus, eam suo operi dare non potuit.

Neque pariter decreto Gratiani publicam auctoritatem conciliat ejus in scholis publica prælectio: si enim Trithemio credimus ante tempora Gratiani Panormia Ivonis utebantur Juristæ. Et quid notius, quam Theologia in Academiis pluribus prælectum fuisse opus Magistri sententiarum, quod tamen publica auctoritate pollere nemo unquam dixit?

Quod vero nonnulli dicere voluerint decretum Gratiani ab Eugenio III. sub quo vixit Gratianus, approbatum fuisse; „ Cum illud nullo (præter unum Trithemium) probetur idoneo teste, inquit Boetius Epo apud Duacenses olim Canonum antecessor primarius *lib. 2. de jure sacro num.* 134. merito rejicitur à nobis ut suspectissimum; cum neque diligentissimus in rebus talibus annotandis Antonin. Archiep. Flor. neque Platina in vitis Pontificum accuratissimus, neque quis probatus auctor alius, qui quidem in nostras venerit manus, id affirmet. Quin imo contra sentiunt interpretes ad unum omnes nostri tam civilis juris quam Pontificii, non ab ullo unquam Pontifice nominatim fuisse probatum Gratiani hoc decretum, sed sola consuetudine receptum, neque plus auctoritatis adhuc habere, quam per se habeant auctoritates ipsæ sive Pontificum, sive Conciliorum, sive quorumlibet aliorum scriptorum, ex quorum fragmentis decretum suum Gratianus post Isidorum, & Burchardum & Ivonem & alios concinnavit: in propriis autem Gratiani verbis nihil esse magis auctoritatis, quam quantum ratio & æquitas per sese patiantur; cum non plus tribuatur Gratiano, quam interpreti cuiquam alteri. “

Hæc ille, cui plene consonat vir in re Canonica versatissimus, quique summo studio libros duos Dialogorum de emendatione Gratiani summa eruditione confectos edidit, Antonius Augustinus in præfatione ad Canones Pœnitentiales: „ Est etiam, inquit, delectus habendus & ratio auctoritatis constituentium, in quo video multos juris Pontificii studiosos vehementer decipi, qui Gratiani collectionem parem vim cum Gregoriana habere putant; cum tamen Gregorius IX. Pontificia auctoritate usus, omnium in eo volumine decretalium contentis vim legis statuerit. Gratianus unius magistri & monachi personam gerens, ea, quæ refert, non majori pollere potuit efficere auctoritate, quam antea fuerunt. Itaque si quæ sunt ab eodem relata ex Pontificiis epistolis, aut ex Generalibus Conciliis sumpta, ea suprema illa potestate, qua excellunt, apud omnes vim legis obtinent; sed quæ ex Provincialibus Conciliis, aut ex Episcoporum, aut aliorum sanctorum virorum libris aut epistolis accepta sunt, ea generalem non habent auctoritatem. Accidit autem sæpe ut falsæ sint apud Gratianum inscriptiones singulorum capitum . . . . ita fit, ut ne illa quidem capita vim legis obtineant, quæ dicuntur esse sumpta ex Romanorum Pontificum, aut ex Generalium Conciliorum decretis; sed necesse est adire fontes unde emanarunt,

„ narunt, ut certa ab incertis distinguamus.

Observanda quoque hanc in rem vetus ac doctissima Theologorum Parisiensium dissertatio edita in confirmationem censuræ Episcopi Parisiensis contra aliquem è familia S. Dominici, qui sustinuerat, nihil reperiri apud S. Thomam quod non esset credendum: cujus dissertationis hæc est summa; nec S. Thomæ, nec Magistri sententiarum, nec Gratiani, imo nec cujuslibet alterius Doctoris, adeo esse per omnia veram sententiam, quin & errare & labi quandoque possit; quod nonnullis ex S. Thomæ, Magistri sententiarum & Gratiani desumptis errorum exemplis ostendere conantur. Scripta fuit hæc Apologia anno 1277. & extat ad calcem Magistri sententiarum.

Decretum Gratiani ante Correctionem Romanam auctoritatem juris non obtinuisse facile omnes concedent; atque de eo duntaxat tempore loqui supra citatos auctores prætendunt nonnulli, qui post hanc correctionem volunt illud auctoritate Gregorii XIII. ita esse probatum, ut Canones sive capita Gratiani undecunque desumpta juris auctoritatem acceperint, non secus atque capitula in decretalibus Gregorii IX. relata; idque per Breve dicti Pontificis Gregorii XIII. editioni Romanæ correctæ præfixum; in quo jubet, ut quæ emendata & proposita sunt, omnia quam diligentissime retineantur, ita ut nihil addatur, mutetur aut imminuatur.

Verum hæc non ad auctoritatem aliquam publicam decreto impartiendam spectant, sed ad cavendum, ne quis operi publico, auctoritate sive cura Romani Pontificis purgato & correcto, privata auctoritate quidquam addere aut detrahere audeat.

Quam suam mentem apertius in aliis suis litteris eidem operi præfixis declaravit his verbis: „ Nos opportune providere volentes, ut hoc jus Canonicum sic expurgatum ad omnes ubique Christi fideles sartum tectum perveniat, ac ne cuiquam liceat eidem operi quidquam addere, vel immutare aut invertere, nullave interpretamenta adjungere; sed prout in hac nostra urbe Roma nunc impressum fuit semper & perpetuo integrum & incorruptum conservetur. Motu proprio, &c.

Quid manifestius quam id unice intendisse Pontificem, ne quidquam post Romanam correctionem corpori Canonico à se emendato adderetur aut detraheretur, vel immutaretur?

Ad hæc, cum jam relata Pontificis verba totum Gratiani decretum respiciant, etiam consequenter referuntur non tantum ad ea, quæ ex Conciliis vel epistolis Pontificum aut SS. Patrum, aliisque monumentis desumpsit Gratianus, quæ sub nomine capitum citat; sed præterea ad ipsas privatas Gratiani opiniones, quas auctoritatem juris habere, atque à Pontifice ita probatas esse, ut ab iis recedere non liceret, nemo hactenus asserere usus fuit.

Exempli gratia, Gratianus in principio Dist. 18. dicere „ Episcoporum igitur Concilia, ut ex præmissis apparet, sunt invalida ad definiendum & constituendum, non autem ad corrigendum. Sunt enim necessaria Episcopo Concilia ad exhortationem & correctionem, quæ etsi non habent vim constitutionis, habent tamen auctoritatem imponendi & indicendi quod alias statutum est, & generaliter seu specialiter observari præceptum.

Hanc Gratiani opinionem, quæ negat Episcoporum Conciliis auctoritatem constituendi, & etiamnum hodie decreto emendato continetur, quisquam dicet publica Ecclesiæ auctoritate probatam? Quam jampridem his verbis improbavit ipsius Gratiani Glossographus: „ illud non est verum, quia Episcopi bene condere possunt Canones Episcopales, Archiepiscopi Provinciales; quia quilibet populus, & quælibet Ecclesia sibi potest statuere jus aliquod.

Gratianus *Dist. 3. de Pœnitentia* in utranque partem disputat; an pro remissione peccatorum mortalium in Sacramento Pœnitentiæ requiratur oris confessio ipsi Sacerdoti facienda, an vero non sufficiat soli Deo confiteri: ac tandem allegatis multis Patrum sententiis post Canonem 89. finit his verbis: „ Quibus auctoritatibus vel quibus rationum firmamentis utraque sententia satisfactionis & confectionis innitatur, in medium breviter exposuimus. Cui autem harum potius adhærendum sit, lectoris judicio reservatur. Utraque etiam fautores habet sapientes & religiosos viros. "

Num hoc rursus Gratiani fluctuans in utranque partem judicium ab Ecclesia probatum asseremus? An non potius dicemus cum ipsis Romanis Correctoribus: „ Certissimum est, & pro certissimo habendum, peccati mortalis necessariam esse confessionem sacramentalem, eo modo ac tempore adhibitam, quo in Concilio Tridentino post alia Concilia est constitutum. "

Plura alia Gratiani dicta, quæ jampridem improbavit Glossa, item S. Antoninus, & quæ tamen post emendationem Romanam supersunt, vide citata in notis subjectis Dialog. 18. lib. 1. Antonii Augustini de emendatione Gratiani, & in summa S. Antonini p. 4. tit. 11. cap. 8.

His aliisque rationibus moti eruditiores passim tam Theologi, quàm Canonistæ, idem plane judicium de relatis à Gratiano Conciliorum & Pontificum decretis, SS. Patrum aliorumque auctorum sententiis proferunt post Romanam editionem emendatam, quale ante eam datum fuit; nimirum singula, quæ in eo comprehensa sunt, ad suos fontes & origines revocanda esse; eo quod, ait Andreas Vallensis in proœmio Paratitlorum decretalium §. 8. n. 12. ratione auctorum, è quibus decreta desumuntur, major vel minor sit eorum auctoritas.

Vallensi succinit alter Academiæ nostræ doctor Henricus Zoesius in Præfatione ad decretales n. 10. qui ibidem ostendens decretum Gratiani à nullo Pontifice probatum, ait: „ Neque item recte quis allegaverit, decretum à Gregorio XIII. emendatum, retineri jussum, eique addi aut detrahi quid vetitum esse; nam hoc nihil ad confirmationem singulorum eo contentorum, & non alio fine id factum, quam ut fides sit penes auctorem; nec alia Canonum ibi contentorum est auctoritas, quam fontium unde emanarunt. "

Sed ut nostrates Theologos, Canonistasque prætereamus, quid ipsi Romani, etiam recentiores sentiant, audiamus.

Fagnanus ad cap. 1. il de Constit. num. 38. probat opinionem Joannis Andreæ, quod generaliter decreta Conciliorum, decretales & leges civiles à Gratiano ibidem insertæ, non aliam habeant auctoritatem, quam leges ipsæ, decreta vel decretales.

Et latius Cardinalis de Luca in Annotat. ad Conciliorum Trident. discursu 28. n. 8. „ Decretum Gratiani non habet vim legis per se, utpote continens privatam collectionem plurium sententiarum SS. Patrum, sive aliquorum Decretorum Conciliorum Generalium vel Provincialium; nec non registrationem aliquarum legum civilium, quæ antiquitus ante inventionem vel communem receptionem, seu usum totius corporis civilis juxta compilationem Justiniani, sparsim circumferebantur, per manus aliquorum eruditorum, sive registrata habebantur in codice confecto per Gothicos Reges, qui in aliquibus Hispaniæ partibus regnabant; atque eatenus aliqui ex dictis Canonibus vim legis habent, quatenus per se eam auctoritatem circumferebant, ut sunt decreta aliquot Conciliorum, sive illæ sanctorum Patrum Traditiones, quas Ecclesia recepit. "

His uno pene calculo subscribunt tam Theologi quàm Canonistæ; negantes auctoritatem

juris

juris volumini, quod & hodie post repurgationem factam, mendis erroribusque non paucis scatere sciunt.

C A P U T XII.

Quædam observanda circa Decretum Gratiani.

PRimò notandum circa hoc decretum quod Gratianus hoc suum opus demum composuerit & ediderit circa medium sæculi duodecimi.

Porro scitur, eo tempore in pretio fuisse collectionem pseudo-Isidori, cui insertæ erant falsæ decretales, primis Pontificibus suppositæ, aliaque plura fictitia monumenta, necnon Canones Conciliorum in alienum sensum detorti.

Insuper & hoc constat, ætate Gratiani has falsas decretales, necnon reliqua fictitia monumenta tanquam authentica fuisse recepta, atque in illis expressam disciplinam pro disciplina Ecclesiæ & jure Ecclesiastico, ac notanter in Academia Bononiensi, agnitam.

Hinc factum est, quod Gratianus non tantum has epistolas decretales, aliaque conficta monumenta, necnon corruptos aut contortos Canones, ut authentica & sincera reputaverit, prout in collectione pseudo-Isidori, & apud præcedentes Canonum Collectores, puta Burchardum, Ivonem, &c. extabant, & illis ut talibus usus fuerit; sed insuper disciplinam & praxim, quæ auctoritate horum falsorum monumentorum invaluerat, tanquam avitam & sinceram Patrum Canonicam disciplinam proposuerit, & propagandam sive confirmandam censuerit.

Hinc ulterius contigit, Gratianum plurimos Conciliorum Canones, necnon veterum Pontificum decreta, puta sanctorum Leonis, Gregorii, &c. sanctorum quoque Patrum & aliorum sententias, quibus sincera & verissima disciplina per octo ut minus sæcula conservata, legebatur expressa, frequenter in alienum sensum vel aliqua detrahendo, vel addendo, aut etiam immutando, ad sui temporis disciplinam à pristina Patrum disciplina omnino alienam & diversam inflexisse. Ad hæc volens Gratianus Canones & Patrum dicta cum fragmentis falsarum decretalium, & aliis confictis monumentis conciliare, conciliandi rationem à Canonum & Patrum sententiis prorsus dissonam sæpius impendere coactus fuit. Ex hac autem conciliandi ratione non semel contigit, ut novum jus & Patribus ac auctoribus octo ut minimum sæculis ignotum, obrueserit, quod tandem huic decreto insertum, quasi pro jure etiam antiquitus usitato auctoritate Gratiani receptum fuit.

Imo Gratianus exhibens Canones aut decreta Pontificum, quibus, evidentibus terminis, veterum Patrum ac Pontificum & pristina Ecclesiæ disciplina proponebatur, censensque hæc non congruere praxi & disciplinæ, quæ auctoritate falsarum decretalium suo tempore invaluerat, conciliandi rationem subjecit, quæ non tantum erat incongrua; sed evidenter dictis Pontificum & Patrum erat contraria, & omnem in illis expressam Ecclesiæ disciplinam evertebat.

Secuodò notandum tempore Gratiani ordinem judiciorum ad normam juris civilis in Ecclesiasticis Tribunalibus cœpisse sensim invalescere, atque ad eandem normam causas Ecclesiasticas per Judices Ecclesiasticos instrui & dijudicari.

Huic praxi se accommodans Gratianus plura ad hunc ordioem judiciarium forensem, primitus in Ecclesiasticis judiciis inusitatum, spectantia, præcipue ex jure civili desumpta, suo decreto inseruit, quæ nullatenus ad disciplinam Ecclesiæ, in pristinis Canonibus & Patrum scriptis expressam, conducunt; sed unice ad usum forensem, qui posterioribus sæculis auctoritate præsertim falsarum decretalium, & accedente judicum Ecclesiasticorum cupiditate summopere increbuerat.

Præterea Gratianus ad exemplum pseudo-Isidori, & illius ætatis auctorum, huic pseudo-Isidori collectioni insistentium, omnia quæcunque reperit, quæ ad extendendam jurisdictionem Ecclesiasticam atque Clericorum à foro sæculari exemptionem conducere videbantur, sine ullo pene examine impendit; quin eundem in finem Canones nonnunquam & leges in alienum sensum detortos & mutilatos retulit; atque hinc in pluribus à Patrum disciplina & pristino Ecclesiæ regimine recessit; & variis quæstionibus ac controversiis Patrum ætate ignotis occasionem subministravit, prout in reflexionibus ad hoc decretum notabitur.

Interim & hoc fatendum est, quod his non obstantibus in decreto Gratiani inter omnia illa apocrypha & in alienum sensum detorta, reperiantur Canones & Patrum sententiæ, in quibus ipsa pristina Ecclesiæ disciplina optimam Ecclesiæ regendæ rationem repræsentans exhibetur.

Proinde si hi Canones & Patrum dicta separatim attendantur ab apocryphis & contortis, & interpretationibus ac conclusionibus Gratiani à Canonum & dictorum Patrum sensu alienis, hoc decretum Gratiani præ ceteris partibus & libris, quibus constat hodiernum Corpus Canonicum, utile esse poterit ad assequendam notitiam disciplinæ, quam Ecclesia in suis Canonibus seu Regulis jampridem præscripsit, & quam Ecclesia semper retinendam optavit, & etiamnum hodie optat, in quantum temporum & locorum circumstantiæ permittunt, intactam conservari, atque ubi collapsa est, restitui; optans etiam ut Prælati Ecclesiæ reformationi allaborantes eam restaurent & revocent ad praxim.

Certum enim est, quod Gratianus in pluribus referat Canones Conciliorum, necnon sanctorum Patrum dicta, quibus revera pristina Ecclesiæ disciplina continetur; & è quibus hæc oriri potest, si modo quæ recentiori manu vel per pseudo Isidorum aliumve recentiorem Canonum Collectorem, aut etiam per ipsum Gratianum non sat novam ad recentiorem disciplinam à Patrum disciplioa secernentem addita aut intermixta sunt, resecantur.

Proinde non sine fundamento decreti Gratiani prælectio, ad reducendam optimam & avitam Patrum disciplioam præ reliquorum juris Canonici librorum prælectione, puta decretalium Gregorii IX. & sequentium Pontificum utilior & convenientior apparuit.

Hoc motivo inductus fuit Philippus II. Rex Catholicus, ut, erectis in hac Academia pluribus juris Canonici prælectionibus, tandem illis de novo adjunxerit prælectionem decreti Gratiani; idque ut hac prælectione collapsa Patrum disciplina restaurari posset, ut probant litteræ Ducis Sabaudiæ Gubernatoris Belgici nomine Regis datæ ad Collegium Doctorum Juris 22. Aprilis 1557. in quibus inter cetera hæc leguntur: „ Honorabiles, docti & sincere dilecti. Cum serenissimus Rex Dominus & cognatus noster observandus pro sua in bonarum disciplinarum & præsertim jurisprudentiæ studiis provehendis propensione, nonnullorum Professorum stipendia augenda duxerit, novasque quasdam lectiones institui mandarit, nos tam laudabile Majestatis suæ institutum executioni mandare cupientes, jussimus pro singulis litteras pro obtinenda debita stipendiorum solutione congruas expediri. Verum cum præ ceteris Majestati suæ cordi sit, ut novæ lectioni decretorum recte provideatur, *Quam Majestas sua pro horum temporum (quibus disciplina Ecclesiastica graviter convellitur) ne-*

cessita-

„ *ceffitate … cupio, ad primævam genuinamque suam revocari originem, sic ut magis ad Ecclesiæ ædificationem, quam litium judiciorumque disceptationem dirigatur*; cum diu multumque ad eam provinciam idoneus quispiam quæsitus esset, tandem Majestas sua ob singulare Petri Ximenii commendationem, illum quantumvis reluctantem eo impulit, ut conditionem eam susciperet; circa quem quidem ea suborta fuit difficultas, quod duntaxat Baccalaureus sit in Jure Canonico, & altiorem gradum docendique auctoritatem non haberet: verum non visum fuit hoc impedimentum tam egregium institutum debere remorari; & uti Regia Majestas de eo cum ipso dispensavit; sic etiam vos non gravate eum ad hanc professionem admissuros esse confidimus, ea tamen conditione ut intra annum à die tœptæ possessionis Doctoralia insignia recipiat. Cum hæc autem lectio non minus Theologiæ operam dantibus, quam juris Canonici studiosis utilis futura videatur, talem ei horam assignari à vobis volumus, quæ utrisque sit accommodata,

Huic lectioni hodie destinata est hora decima matutina; quæ cum frequentissime per publicas disputationes, sive juridicas, sive Theologicas occupetur, contingit ut hæc lectio frequenter vel intermittatur, vel præsertim à Theologis frequentari nequeat; ut proinde ad mentem Regis potius ei assignanda esset hora nona matutina, qua hora nulla in jure Canonico aut Theologia prælectio habetur.

De sancto Carolo Archiepiscopo Mediolanensi in ejus vita legitur: „ Ea Canonum scientia ipsi perjucunda erat, quæ Patrum mores & acta repræsentans, Ecclesiæ componendæ atque ordinandæ rationem continet; dolens autem eos communi consuetudine tantummodo Canones ad interpretandum seligi, qui ad lites Judiciaque valent, constituit ipse, qui iis declarandis præesset, unde sacra majorum instituta & ritus, optimumque Ecclesiæ administrandæ genus hauriretur„.

Quantopere hic sanctissimus ac vigilantissimus Præsul pro reducenda avita Patrum disciplina solicitus fuerit, eamque in multis tandem reduxerit, ejus acta, ac notanter in Conciliis Provincialibus sub ipso celebratis decreta abunde probant.

Cum vero tum temporis passim juventuti in scholis præter decretales Gregorii IX. aliorumque Pontificum nihil prælegeretur, neglecta decreti Gratiani prælectione, unde Patrum disciplina aliquatenus hauriri posset, non dubium quin S. Carolus exemplo sui Regis Catholici Philippi II. hujus decreti prælectionem instauratam voluerit; atque proinde dum auctor vitæ dixit: „ Constituit ipse, qui iis declarandis præesset, unde sacra majorum instituta & ritus, optimumque Ecclesiæ administrandæ genus hauriretur; non alium intellexerit, quam qui decretum Gratiani prælegeret„.

CAPUT XIII.

Quis sit præcipuus scopus Reflexionum in Gratianum.

QUamtumvis plures viri eruditi jampridem allaboraverint, idque non sine fructu in corrigendis erratis Gratiani, puta Correctores Romani, Antonius Contius, Antonius Augustinus, de quorum opera in hac correctione adhibita hac præfatione egimus; nihilominus plurima adhuc superfuisse corrigenda à pluribus notatum fuit, eaque, quantum potui, in his Reflexionibus annotare studui; quin tamen viri eruditiores, & in criticis magis versati adhuc plura sint reperturi non dubito, quin & opto ac spero quod ea, quæ adhuc desunt, sint suppleturi; atque tandem hoc opus ab erratis & apocryphis plene purgatum juventuti prælegetur.

Quantum vero ad Canones, quos vel truncatos, vel in alienum sensum detortos, aut auctoribus non suis adscriptos notavi, pro eorum sincera lectione & genuino sensu ad ipsos Canones remittendum lectorem brevitatis causa censui, una tamen notans, in quo à sensu Canonis recedat Gratianus; quemadmodum & nonnunquam ad integra Patrum aut aliorum auctorum scripta, quorum fragmenta Gratianus retulit; idque frequenter nonnullis additis aut detractis, quæ sensum eorum reddunt vel obscuriorem vel à mente & sententia auctoris alienum.

In hoc autem præ reliquis collimavi, ut ex his, quæ in Gratiano leguntur, excerperem & annotarem, quæ pristinam & Sanctorum Patrum Ecclesiasticam disciplinam exprimunt sive repræsentant, & qualiter ab hac Patrum disciplina Gratianus deflexerit, quidque Gratiano occasionem dederit ab ea deflectendi.

Insuper singulatim studui annotare puncta, circa quæ occasione Gratiani nova ac recentior invaluerit disciplina pristinis sæculis incognita.

Qui decretum Gratiani attentius perlegerit, diffiteri non poterit in eo etiam hodie nonnulla admodum perniciosa & scandalosa occurrere asserta & principia, quæ omnino cavenda monui, & quantum scandali adversariis Ecclesiæ nostræ dederint, ostendi; ut proinde non immerito cogitaretur, ut interim, donec à similibus decretum illud esset totaliter expurgatum, publica auctoritate potius prælegeretur Codex Canonum vulgo Dionysii Exigui jam pridem ab Ecclesia Romana receptus & ab Adriano I. Papa Carolo Magno tanquam Codex Canonum, quo Ecclesia Romana utebatur, oblatus, in scholis prælegeretur: cui addi possent illa, quæ à posterioribus nostris Synodis pro temporum & locorum conditione addita fuere; quemadmodum & prælectioni Juris Romani necessario vel saltem admodum utiliter Principum edicta, nec non receptæ Provinciarum consuetudines adduntur. De hujus Codicis auctoritate & receptione videri poterunt quæ dicta sunt in Tractatu in Canones part. 1. cap. 1.

BREVIS COMMENTARIUS
AD PRIMAM PARTEM
GRATIANI,
Constantem centum & una Distinctionibus.

GRATIANUS inchoando opus suum, præmittit : *Ac primum de Jure divinæ & humana Constitutionis.*

Porro notant hic Correctores Romani **verbo**, *ac primum*, „ Hoc loco in manuscriptis codicibus magna est varietas. " Post hæc, annotatis variantibus lectionibus tum in manuscriptis, tum in editis codicibus Gratiani occurrentibus, incerti, quæ inter has variantes lectiones magis conveniret textui Gratiani, subjungunt : „ Veruntamen in hac tanta varietate, quæ, ut aliæ conjecturæ mittantur, argumento esse potest, nullam hic à Gratiano ipso positam esse rubricam; satis visum est, retenta vulgata lectione ceteras indicare.

Ex his habemus, prout in præfatione notavimus, admodum incertum esse, quæ huic operi, prout hodie habetur, à Gratiano sint inserta.

Notandum præterea quod Gratianus hanc suam partem Decreti dividat in Distinctiones, quasi in totidem titulos, hisque præmittere soleat quasi quandam præfatiunculam, qua indicet, quid sub titulo seu distinctione tractare seu discutere intendat.

DISTINCTIO PRIMA.

De Jure naturali & humano.

PRimæ distinctioni, seu primo titulo præmittitur hæc præfatiuncula: Humanum genus duobus regitur, naturali videlicet jure, „ & moribus. Jus naturale est, quod in lege „ & Evangelio continetur, quo quisque jubetur alii facere, quod sibi vult fieri; & prohibetur alii inferre, quod sibi nolit fieri; „ unde Christus in Evangelio: *Omnia quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos eadem facite illis: hæc est enim lex & prophetæ.*

Hac præfatiuncula non obscure indicat Gratianus, scopum esse, hac distinctione notare differentiam inter jus naturale & humanum.

In probationem hujus differentiæ adducit Can. 1. verba S. Isidori Hispalensis *ex lib. 5. Etymol. c. 2.* „ Omnes leges aut divinæ sunt, „ aut humanæ: divinæ natura, humanæ moribus constant; ideoque hæ discrepant, quoniam aliæ aliis gentibus placent. *Fas*, Lex „ divina est. *Jus*, Lex humana: transire per „ agrum alienum fas est, jus non est. Relatis „ his verbis Isidori, concludit Gratianus: Ex „ verbis hujus auctoritatis evidenter datur intelligi, in quo differant inter se Lex divina „ & humana, cum omne quod *fas* est, nomine *Divinæ* vel *Naturalis* legis accipiatur: „ nomine vero legis humanæ mores jure conscripti & traditi intelligantur.

Quid per fas & nefas intelligatur.

Nequaquam obscurum est, Gratianum ***legem divinam***, quasi legem ***naturalem*** reputasse; ideoque dum dicit ex Isidoro: *Fas lex divina est*, voluisse dicere; omne quod legi divinæ seu juri ***naturali*** conforme est, *fas* dici: quod vero ei repugnat, ***nefas*** esse; quemadmodum veteres Gentiles sumpsisse hæc verba, *fas & nefas*, ostendit Joannes d' Artis ad hanc Gratiani distinctionem, ibidemque notat ex Virgilio, quod sicut jus naturale dicitur immutabile & æternum; ita & *Fas* immutabile & æternum dictum sit: „ Hujus rei hæc ratio, inquit, „ reddi potest, quia, ut ait Philo Judæus, „ *lib. de Abrahamo*, cum olim ante leges „ omnes etiam Mosaicas, nondum distincta „ essent nomina delictorum, aut egregie factorum, nec pœnæ ullæ constitutæ, aut præmia, sed prisci illi homines ordinem naturæ „ sequerentur, quæ lex procul dubio antiquissima omnium; ipsi eam jus summum, *fasque* putaverunt, & consequenter quod esset " contra naturam, ***nefas***: ideoque duobus tantum illis verbis bona & mala opera designabant, *fas & nefas*, fandum & nefandum, " aut abominandum. "

Itaque videbatur Gratianus, post notatam ex Isidoro hanc inter jus humanum & naturale differentiam, huic distinctioni finem imponere potuisse; quandoquidem in præfatiuncula distinctioni præmissa id unum hac distinctione ostendere se velle dixerat.

Verum Gratianus more suo à scopo sibi præfixo facile recedens, canoni primo hanc clausulam subnectit: Est autem *Jus* generale nomen multas sub se continens species.

Conformiter ad hanc clausulam hac distinctione, verbis ex prædicto libro S. Isidori desumptis, plures species juris describit, quæ magis ad jus Civile, quam Ecclesiasticum spectant, & quæ distinctius & conformius ad ipsas leges exponuntur per interpretes juris Civilis ad titulos *de origine Juris*: item *de Legibus & Constitutionibus*, &c.

Inter hæc tamen notandus Can. 12. in quo ex Isidoro Hispalensi hæc leguntur: Jus Quiritum est proprie Romanorum, quod nulli tenent nisi *Quirites*, id est *Romani*.

Circa hoc notandum, quod Isidorus hæc præscripserit sub initium septimi aut finem sæculi sexti; quando jus illud *Quiritum* sive *Romanorum* nondum pro jure communi extra imperium Romanum erat receptum.

DISTINCTIO II.

De speciebus juris civilis.

DIstinctione secunda progreditur Gratianus exponere varias species Juris Civilis; idque rursus verbis ex libris S. Isidori desumptis; quæ etiam magis ad Jus Civile, quam Ecclesiasticum seu Canonicum spectant, uti & notavit d' Artis ad hanc distinctionem; & de his latius & exactius tractatur à Commentatoribus Juris Civilis sive Romani ad titulos supra notatos. Id unum hic notandum, quod Gratianus Canone 7. dicit de lege, quam *Satyram* vocat.

Quid lex satyra.

Satyra, alias *Satura*, ut habet nota marginalis: *Lex est quæ de pluribus rebus loquitur, dicta à copia rerum & quasi saturitate*. Itaque Lex

Satyra; seu potius *Satura* dicta fuisse videtur ea, quæ de pluribus simul rebus condita, vel ex multis aliis legibus confecta est.

Hanc improbabant Romani.

Id admodum periculosum existimabant Romani; unde in legum sanctione, teste Festo, adscribebatur: *neve per Saturam abrogato aut derogato*, quod & hic notarunt Correctores Romani.

Ad hæc verba Festi reflectens d' Arris ait: „Ex hoc loco Festi colligas, quanta prudentia cautum esset, ne leges de pluribus rebus diversis, sive quæ non essent ejusdem generis, simul una rogatione ferrentur, ne sic aliqua sine discussione reperiretur, sed unaquæque res seriò examinaretur.

Multo magis improbanda in decretis Ecclesiasticis, præsertim dogmaticis.

Id si respectu Legum Civilium & Politicarum merito cautum fuerit, quanto magis servandum in Legibus, Decretis vel Constitutionibus Ecclesiasticis; præsertim dogmaticis, id est dogmata vel materiam fidei spectantibus; ut ita singula dogmata clarè & distinctè, ac singulatim prævia diligenti discussione proponantur, ut in eorum expressione nulla de sensu dubietas oriri possit; ne alias contingat ex eorum obscuritate fideles in varios circa dogmata sensus distrahi.

DISTINCTIO III.

Quid Canon?

Cum in duabus præcedentibus distinctionibus egisset Gratianus de Legibus Civilibus, hac tertia incipit nonnulla subjicere de Legibus Ecclesiasticis, ut ipse monet ad initium distinctionis; atque: „Ecclesiastica Constitutio *Canonis* nomine censetur. Quid autem Canon significat subjicit Can. 1. & 2. ex Isidoro dicens: Canon græce, latine Regula appellatur. Regula dicta est, eo quod recte ducit, nec aliquando aliorsum trahit: alii dixerunt Regulam dictam vel quod regat, vel quod normam recte vivendi præbeat, vel quod distortum pravumque corrigat.

DISTINCTIO IV.

Scopus legum civilium.

Hac distinctione prosequens ex Isidoro materiam legum civilium, ait Can. 1. „Factæ sunt leges, ut earum metu humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refrænetur nocendi facultas.

Requisita ad justitiam & utilitatem legum.

Deinde monet *parte* 2. hujus distinctionis, „quod in ipsa Constitutione legum, maxime qualitas constituendarum sit observanda, ut contineant in se honestatem, justitiam, possibilitatem, convenientiam & cætera, quæ in eodem libro Isidorus enumerat.

Post hæc subjungit Can. 2. verba Isidori, in quibus hæc finalia notanda, præsertim pro lege Ecclesiastica: „*Manifesta* quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.

Parte 3. Distinctionis monet: „Ideo in ipsa Constitutione ista consideranda sunt; quia cum leges institutæ fuerint, non erit liberum judicare de ipsis, sed oportebit judicare secundum ipsas. Id probat Can. 3. verbis sancti Augustini: „In istis legibus temporalibus, quanquam de his homines judicent, cum eas instituunt, tam cum fuerint institutæ & firmatæ, non licebit judici de ipsis judicare, sed secundum ipsas.

De necessaria legum publicatione.

Deinde ad calcem hujus Canonis subjungit: „Leges instituuntur, cum promulgantur; firmantur, cum moribus utentium approbantur: sicut enim moribus utentium in contrarium nonnullæ leges hodie abrogatæ sunt; ita moribus utentium ipsæ leges confirmantur.

Quod hic asserit Gratianus, *leges institui cum promulgantur*, eatenus verum est, tam de Ecclesiasticis, quàm Civilibus & politicis legibus, quod non obligent eos, pro quibus feruntur, priusquam ita rite fuerint promulgatæ, ut vi illius promulgationis possint ad, quorum concernit, in certam & publicæ auctoritati innixam notitiam devenire, uti latius exposui in Tractatu *de Promulgatione Legum Parte* 1. c. 1. §. 1. & 2.

Quo sensu firmatas leges à moribus utentium dependeat.

Quod vero addit Gratianus: *Firmantur, cum moribus utentium approbantur*, &c. sano sensu intelligendum est: certum enim est leges vim suam habere, postquam institutæ & rite promulgatæ sunt, etiam priusquam moribus utentium fuerint approbatæ; utcunque ex earum observantia postmodum illarum utilitas & necessitas amplius se manifestet: atque eatenus dici queat, *leges moribus utentium firmari*.

Adducta à Gratiano sub nomine Telesphori Papæ & SS. Ambrosii ac Gregorii apocrypha sunt.

Quod Gratianus ulterius asserit, quasdam leges hodie *moribus utentium in contrarium esse abrogatas*, verum est; sed in hujus probationem parum valet, quod Can. 13. adducit sub nomine Telesphori Papæ: hanc enim decretalem esse è supposititiis Pseudo-Isidori mercibus, omnibus eruditis hodie persuasum est.

Interim in hoc supposititio Decreto illud notandum, ibidem statui, ut septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes Clerici in sortem Domini vocati à carne jejunent, hac subjecta ratione, quia sicut discreta esse debet vita Clericorum à laicorum conversatione; ita in jejunio debet esse discretio.

Huic decreto subjungit Gratianus Can. 4. sub nomine Ambrosii in *libro sermonum*: Verum vel falsum decretum hic sub nomine Telesphori citatum sufficienter probat, hunc sermonem merito referendum inter sermones S. Ambrosio falso adscriptos; quales plurimos ei falso adscriptos esse monet Bellarminus de scriptoribus Ecclesiasticis.

Similiter fragmentum relatum sub nomine S. Gregorii Can. 5. non esse hujus Pontificis notarunt eruditi Monachi Benedictini operum S. Gregorii revisores, qui hoc fragmentum ad calcem Epistolarum columna 1302. ponunt sub hoc titulo, *fragmenta Epistolarum, quas Gratianus Gregorio tribuit*.

Illud autem, quod hic rursus asserit, *leges confirmari moribus utentium*, non ita intelligi debet, quasi Principum leges, de quibus agit Gratianus, demum obligarent postquam moribus utentium fuerint firmatæ; quandoquidem sciatur, in statu Monarchico leges suam vim & effectum accipere à voluntate Principis, non à voluntate populi: sed hoc verum est, quod ex moribus utentium, sive spontanea populi observantia, lex queat dici firmari, quatenus inde intelligitur legem hanc populo videri plane congruere, uti supra dictum est.

DISTINCTIO V.

Jus naturale immutabile.

Initio distinctionis hujus monet Gratianus: „Hæc quæ de privilegiis, & ceteris infra positis scripta sunt, tam secularibus, quàm Ecclesiasticis legibus conveniunt; nunc ad differentiam naturalis juris, & ceterorum revertamur. Naturale jus inter omnia primatum obtinet tempore & dignitate. Ut id probet, subdit: Cœpit enim (naturale jus) ab exordio rationalis creaturæ, nec variatur tempore, sed immutabile permanet.

Objectio contra juris naturalis immutabilitatem.

Verum contra hæc, ac notanter contra assertam naturalis juris *immutabilitatem* format sibi Gratianus hanc objectionem: Sed cum naturale jus in lege & Evangelio supra dicatur esse comprehensum; quædam autem contraria his, quæ in lege statuta sunt, nunc inveniantur concessa, non videtur jus naturale immutabile permanere.

Quod autem in lege divina quædam præscripta mutata sint, probat Gratianus duobus exemplis ex lege Mosaica desumptis dicens: In lege namque præcipiebatur, *ut mulier si masculum pareret, quadraginta; si vero feminam, octuaginta diebus à templi cessaret ingressu*: Nunc autem statim post partum Ecclesiam ingredi non prohibetur: item mulier, quæ menstrua patitur, ex lege immunda

esse

„ esse reputabatur; nunc autem nec statim intrare in Ecclesiam, nec sacræ Communionis mysteria percipere; sicut nec illa quæ parit, vel illud quod gignitur statim post partum baptizari prohibetur.

Pro harum legum abrogatione seu cessatione adducit Gratianus quatuor canones, sive fragmenta responsionis S. Gregorii ad decimam interrogationem Augustini Anglorum Episcopi, quæ integra una cum aliis interrogationibus & responsionibus ac epistola extat inter hujus Pontificia epistolas in editione Benedictinorum *lib. 10. ep. 14.*

Solutio objectionis.

In hac responsione latius astruit Gregorius, legem Mosaicam de *ingressu mulierum in templum vetito* post partum, tanquam legem mere ceremonialem esse abrogatam: unde sine ulla hæsitatione scribit: „ Si mulier eadem hora, qua genuerit, actura gratias intret Ecclesiam, nullo pondere peccati gravatur.

Idipsum & de mulieribus, quæ menstrua patiuntur, dicendum esse asserit: addit tamen, quod si ex veneratione ab Ecclesia abstinere voluerint, non esse prohibendas.

Secundum hæc respondit Innocentius III. Archiepiscopo Armachano, qui ipsum interrogaverat, *utrum mulieres statim post partum debeant Ecclesias ingredi, vel ab earum ingressu per dies aliquot abstinere?* „ quod postquam umbra legis evanuit, & illuxit veritas Evangelii, si mulieres post prolem emissam acturæ gratias Ecclesiam intrare voluerint, nulla proinde peccati mole gravantur, nec Ecclesiarum eis aditus est denegandus, ne pœna illis videatur verti in culpam.

Addit insuper & hanc clausulam conformiter ad responsum S. Gregorii à Gratiano relatum: Si tamen ex veneratione voluerint aliquandiu abstinere, devotionem earum non credimus improbandam.

Cum autem mulieres passim ad tempus ex veneratione abstinerent, idque exemplo beatæ Virginis, licet huic legi purificationis legalis non subjectæ, tandem invaluit, ut mulieres per aliquod tempus ab ingressu Ecclesiæ abstineant, & quasi purificationis diebus impletis, cum prævia sacerdotali benedictione in Ecclesiam inducantur: qui ritus & hodie *Purificatio post partum* dici solet. De quo latius in jure Ecclesiastico *p. 2. tit. 2. c. 5.*

DISTINCTIO VI.

Illusio nocturna an & quando à susceptione corporis Domini aut ejus oblatione impediat.

Gratianus initio hujus distinctionis: „ Quia vero de naturæ superfluitate sermo haberi cœpit, quæritur an post illusionem, quæ per somnium solet accidere, vel corpus Domini quilibet valeat accipere, vel si sacerdos sit, sacra mysteria celebrare.

De hac re undecima fuerat Augustini Anglorum Apostoli interrogatio proposita S. Gregorio; habetur que ad eam responsio S. Gregorii sat prolixa, è qua duo fragmenta refert Gratianus Can. 1. & 2. in quorum primo resolvit S. Gregorius solicite inquirendum, unde hæc illusio nocturna oriatur, de qua latius tractare solent Theologi, qui casu occurrente consulendi.

Interim ex responso sancti Gregorii habetur, ipsum existimasse majorem carnis munditiam requiri ad sacrificandum, quam ad simpliciter communicandum: postquam enim dixisset: „ Cum è naturæ superfluitate vel infirmitate evenerit, omnino hæc illusio non est timenda; quia hanc animus nesciens pertulisse magis dolendus est, quam fecisse: deinde subjungit: Cum vero ultra modum appetitus gulæ in sumendis alimentis rapitur; atque idcirco humorum receptacula gravantur, habet exinde animus aliquem reatum, non tamen usque ad prohibitionem percipiendi sacri mysterii, vel Missarum solemnia celebrandi; cum fortasse aut dies exigit, aut exhibere mysterium pro eo, quod Sacerdos alius in loco deest, ipsa necessitas compellit; nam si adsunt alii, qui implere mysterium valent, illusio per crapulam facta à perceptione sacri mysterii prohibere non debet, sed ab Immolatione sacri mysterii abstinere, ut arbitror, humiliter debet. "

Utinam id attenderent varii superiores, præsertim regulares, qui suos ad quotidie celebrandum adigunt, unico sæpe motivo, ut plura Missarum honoraria habere queant.

Gratianus solutionem objectionis contra juris naturalis immutabilitatem distinctione præcedente motæ, demum attulit ad calcem hujus distinctionis; eo quod & hac distinctione de eadem lege Mosaica jam abrogata agere intenderet.

Abrogatio Legis Mosaicæ non officit juris naturalis immutabilitati.

Huic ergo objectioni respondet Gratianus: " In lege & Evangelio naturale jus continetur; non tamen quæcunque in lege & Evangelio inveniuntur, naturali juri cohærere probantur. Sunt enim in lege quædam moralia præcepta, ut *Non occides:* quædam mystica, utpote sacrificiorum præcepta, ut de agno, & alia similia his. Moralia mandata ad naturale jus spectant, atque ideo nullam mutabilitatem recepisse monstrantur. Mystica vero, quantum ad superficiem à naturali jure probantur aliena: quantum ad moralem intelligentiam, inveniuntur sibi annexa; an per hoc, etsi secundum superficiem videantur esse mutata, tamen secundum moralem intelligentiam mutabilitatem nescire probantur? Naturale ergo jus ab exordio rationalis creaturæ incipiens, ut supra dictum est, manet immobile. "

Deinde subjungit Gratianus: „ Jus vero consuetudinis post naturalem legem exordium habuit, ex quo homines convenientes in unum cœperunt simul habitare. "

Hisce indicare videbatur Gratianus, quod intenderet regredi ad materiam prosequendam, quam sub initium hujus primæ partis sui operis sibi proposuerat, scilicet exponere varias juris species, earumque inter se differentias, adeoque hic de jure consuetudinario tractare vellet.

DISTINCTIO VII.

De auctoribus Legum parum accurate agit Gratianus.

Verum more suo omnia miscens Gratianus, & à proposito ordine facile recedens, subjicit distinctionem, in qua, prolatis duobus fragmentis ex lib. S. Isidori, agit de auctoribus seu conditoribus legum, & Can. 1. postquam monuit quod Moyses genti Hebraicæ primus omnium divinas leges sacris litteris explicuit, enumerat deinde eos, quid apud Græcos leges dederint, ac dein Can. 2. ponit *nomina eorum, qui leges XII. tabularum exposuerant*, uti habet summarium Canonis. Notat autem Antonius Augustinus *lib. 1. de emendat. Gratiani Dial. 19.* in pluribus hic erratum fuisse, nec dicere veretur: *Quæ de Codice Theodosiano scribuntur, Isidori & Gratiani ignorantiam detegunt;* quod ibidem latius ostendit. Ceterum indubitatum est, hæc exactius & fusius referri *in l. 2. ff. de origine juris*, & per interpretes hujus legis exponi.

DISTINCTIO VIII.

Differentia inter jus naturale & consuetudinarium, ac constitutum.

Hac distinctione videtur Gratianus reverti velle ad materiam sub initium distinctionis præcedentis sibi propositam; atque prosequi differentiam inter varias juris species; sed admodum obscure.

Et quidem in hujus distinctionis proœmio indicat se velle ostendere differentiam juris naturalis, à jure consuetudinario & jure constituto: " Differt autem, ait, jus naturale à consuetudine & constitutione; nam jure naturali omnia sunt communia omnibus; quod non solum inter eos servatum creditur, de quibus legitur (*Multitudinis autem credentium erat cor unum & anima una.*) Verum etiam præcedenti tempore à Philosophis traditum invenitur: unde apud Platonem illa civitas justissime ordinata traditur, in qua quisque proprios nescit affectus: jure vero consuetudinis vel constitutionis, hoc meum est, illud alterius. "

Ultimum membrum, scilicet, jure consuetudinario sive constitutione, id est jure humano, *hoc meum, illud alterius esse*, probat Can. 1. ex tractatu S. Augustini in Joannem, ubi S. Augustinus agit contra Donatistas, qui legibus Imperatoriis villas sibi ademptas & Ecclesiæ Catholicæ attributas conquærebantur, uti hic monent Correctores Romani.

Quare cum Donatistæ dicerent, *villas nostras tulerunt, fundos nostros tulerunt*, ut ostendat Augustinus, ipsos post latas has leges Imperatorum nullum jus in ipsis habere, sed ad Ecclesiam Catholicam pleno jure pertinere, post nonnulla in probationem adducta, tandem ostendit res temporales nec ab Ecclesia, nec à privatis alio jure, quam *jure humano*, sive Imperatorum possideri: „ Jure humano dicitur, ait, hæc villa mea est, hæc domus mea, hic servus meus „ est: jura autem humana jura Imperatorum sunt. „ Quare? quia ipsa jura humana per Imperatores „ & reges sæculi Deus distribuit generi humano.

Præterea dicebant Donatistæ: „ Sed quid nobis & Imperatori? Respondet: Sed jam dixi, „ de jure humano agitur; & tamen Apostolus „ voluit serviri regibus, voluit honorari reges, „ & dixit, *reges reveremini*. Nolite dicere, quid „ mihi & regi? Quid tibi ergo & possessioni? „ Per jura regum possidentur possessiones. Dixisti, quid mihi & regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ipsa jura humana renunciasti, quibus possidentur possessiones.

Principum potestas respectu rerum temporalium.

Merito hic attendendæ notæ Correctorum Romanorum, quæ ostendunt, Gratianum à textu originali nonnihil recessisse. Interim ex hoc textu evidens est, Augustinum id unum voluisse, quod & Ecclesiæ & privati jure humano res temporales possideant, & quod sicuti jura humana auctoritate Principum ac Imperatorum instituta sunt, & diriguntur; ita Principes rerum temporalium superemimentem inspectionem & directionem retineant, quamvis penes Ecclesiam, & quosque etiam privatos sit rerum illarum proprietas, ut hic solide astruit Joannes *d' Artis* in Commentatio hujus distinctionis.

Quidquid juri naturali adversum, vanum est & irritum.

Parte secunda hujus distinctionis ulterius probare intendit Gratianus, quod *dignitate* jus naturale *similiter prævaleat consuetudini & constitutioni*, uti loquitur ad calcem Can. 1. additque: „ Quæcunque enim vel moribus recepta sunt, „ vel scriptis comprehensa, si naturali juri fuerint adversa, vana & irrita habenda sunt.

In horum probationem refert Can. 2. quædam ex S. Augustino *lib. 3. Confessionum*, c. 8.

Ut autem probet, quod si quædam moribus recepta sint, vel scriptis comprehensa, si juri naturali fuerint adversa, vana & irrita habenda sint, producit plura ex S. Augustino & S. Cypriano.

Et quidem Can. 4. ex Augustino *lib. 3. de Baptismo, cap. 6.* refert: „ Veritate manifestata cedat consuetudo veritati. Item: Nemo consue„ tudinem veritati & rationi præponat; quia ratio „ & veritas consuetudinem semper excludit. Ve„ rum hæc à S. Augustino recitantur tanquam as„ serta per Episcopos in Concilio Carthaginensi „ sub S. Cypriano circa quæstionem de validi„ tate Baptismi per hæreticos collati, uti & in „ margine ad hunc Canonem notatur.

Interim hæc Episcoporum dicta probat S. Augustinus dicens: Plane respondeo: quis dubitet veritati manifestatæ debere consuetudinem cedere? Quæ verba hic à Gratiano recitantur, sed tanquam ab eodem dicta.

Dein Can. 6. & 7. rursus in eandem sententiam recitantur plura ab Episcopis in allegatu Concilio Carthaginensi dicta, quæ sub nomine sancti Augustini affert. Et Can. 8. & 9. refert quædam ex Epistolis S. Cypriani ad Pompejum contra Epistolam Stephani; item ad Jubajanum & Cæcilium, in quibus Cyprianus vehementer urget, veritati consuetudinem cedere debere; atque inter cetera in Epistola ad Pompejum scribit: „ Consuetudo sine veritate vetustas erroris est, propter quod relicto errore sequamur veritatem; scientes quia apud Esdram veritas vicit, sicut scriptum est. *Veritas manet & invalescit in æternum, & vivit & obtinet in sæcula sæculorum.*

Hæc à Cypriano & Episcopis Africanis dicta fuisse constat contra Stephanum, aliosque Episcopos, qui contra Cyprianum & Africanos Episcopos aliosque nonnullos sustinebant, Baptismum ab hæreticis aut schismaticis extra Ecclesiam Catholicam collatum, esse validum: quod cum potissimum ex continua Ecclesiæ consuetudine probare prætenderent juxta illud Stephani adeo vulgatum: *Nihil innovetur, nisi quod traditum est*; Cyprianus aliique ei juncti sustinebant consuetudinem veritati cedere debere: quod & S. Augustinus ultro etiam Donatistis (Baptismum extra Ecclesiam collatum ut invalidum rejicientibus) concedit: sed contra ipsos Donatistas sustinet & solide demonstrat, tempore suo tum auctoritate, tum ratione sat probatum esse, consuetudinem, quam Stephanus aliique ipsi juncti allegabant, nequaquam rationi & veritati adversam esse; sed omnino conformem, adeoque servandam: quia ut ipse Augustinus ait citato Canon. 7. Cum consuetudini veritas suffragatur, nihil oportet firmius retineri.

Consuetudo veritati conformis retinenda.

Gratianus non satis ipsa verba Cypriani & Africanorum, quæ Donatistæ pro suo errore asserendo objiciebant S. Augustino, à verbis Augustini distinguit.

Abusus eradicandi priusquam in consuetudinem transeant.

Præ ceteris autem hac distinctione relatis notari meretur relatum Can. 3. ex Epistola Nicolai I. Papæ Hincmaro Episcopo Rhemensi inscripta: „ Mala consuetudo, quæ non minus, quam perniciosa corruptela vitanda est, nisi „ citius radicitus evellatur, in privilegiorum „ jus ab improbis assumitur, & incipiunt præ„ varicationes & variæ præsumptiones celerri„ me non compressæ pro legibus venerari, & „ privilegiorum more perpetuo celebrari. „

Non dubium quin si Prælati nascentibus abusibus sedulo pastorali solicitudine invigilarent, radicitus facile evellerentur, qui eorum incuria radicem figentes quasi pro legibus habentur, ac admodum difficulter postmodum in totum evelli possunt.

DISTINCTIO IX.

Constitutum sive jus humanum, naturali juri cedere debet.

POstquam ostendit Gratianus, consuetudinem juri naturali cedere debere, hac distinctione multiplici auctoritate probare vult, quod & constitutio juri naturali cedat, ut & in procemio distinctio monet.

Hunc in finem profert sat longum fragmentum ex Epistola S. Augustini ad Bonifacium comitem, in qua scribit Augustinus: „ Imperatores quando pro veritate contra falsitatem „ constituunt bonas leges, terrentur sævientes „ & corriguntur intelligentes: quicunque er„ go, pergit Augustinus, legibus Imperatorum, „ quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare „ non vult, acquirit grande supplicium; qui„ cunque vero legibus Imperatorum, quæ *con*„ *tra Dei veritatem* feruntur, obtemperare non „ vult, acquirit grande præmium. „

Idipsum late prosequitur ipse Augustinus, tum in fragmento hic per Gratianum prolato, tum in ipsa Epistola, cujus contextum immutato ordine Gratianum retulisse notarunt Correctores Romani: interim intentum Gratiani solide ibidem adstruit Augustinus.

Justum est, ut Principes suis legibus pareant.

Hac Augustini auctoritate existimans Gratianus assertum suum sat esse probatum, Can. 2. sub nomine Isidori Hispalensis refert fragmentum, quo probet, *justum esse, Principem legibus obtemperare suis: Justa est enim eorum vocis auctoritas, si quod populis prohibent, sibi licere non patiantur.*

Auctoritas librorum Canonicorum.

Postquam ostendit Gratianus, consuetudinem legesque humanas veritati & juri naturali cedere,

dere, pluribus auctoritatibus, ac notanter sancti Augustini, astruit dignitatem ac auctoritatem librorum sanctæ Scripturæ, tam veteris, quam novi Testamenti.

In primis Can. 5. profert ex Epistola S. Augustini ad sanctum Hieronymum, sed corrupte, hanc notandam sententiam, quæ sanctæ scripturæ, sive librorum canonicorum auctoritatem super aliorum quorumcunque sciptorum libros extollit: "Sic habetur apud Augustinum, *Epist.* 82. *alias* 19. Ego solis eis scripturarum libris, qui jam canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissime credam. Ac si aliquid in eis offendero literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse quod dictum est, vel me minime intellexisse, non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt; sed quia mihi vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat persuadere potuerunt.

Et Can. 7. ex altera ejusdem Doctoris Epistola (quæ nunc est 40.) ad Hieronymum refert fragmentum, in qua Epistola sanctus Augustinus asserere non dubitavit, "Si ad scripturas sanctas admissa fuerint vel (Aug. *velut*) officiosa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis? Quæ tandem de scripturis illis sententia proferetur, cujus pondere contentiosæ falsitatis obteratur improbitas?

Denique ex eodem Augustino probare intendit, quidquid vel ex Episcoporum aliorumque sanctorum literis, aut scriptis proferatur, id esse rejiciendum, si ostendatur sanctæ scripturæ adversum.

Pleraque à Gratiano adducta, desumpta sunt ex his, quæ sanctus Augustinus scripsit contra Donatistas: cum enim Donatistæ in justificationem sui schismatis & errorum, ac signanter circa invaliditatem baptismi extra Ecclesiam ab hæreticis vel schismaticis collati, non cessarent urgere auctoritatem sancti Cypriani, aliorumque multorum Episcoporum Africanorum, qui invaliditatem hujusmodi baptismi sustinuerant, & conformiter ad eam opinionem baptizatos ab hæreticis aut schismaticis rebaptizabant, multis ostendit Augustinus, factum Cypriani & ipsi consentientium, Donatistarum schismati, aut errori nequaquam patrocinari.

Fatetur quidem Augustinus, Cyprianum fuisse in ea opinione, seu errore & praxi, atque eam cum suis Episcopis in generali Synodo Carthaginensi sustinuisse: at una asserit, se non dubitare, quin hic sanctissimus Episcopus & martyr ab opinione sua & praxi recessisset, si eam scripturæ sacræ, sive verbo Dei scripto vel non scripto difformem esse monstratum fuisset.

Addit præterea pro majori Cypriani excusatione, hanc quæstionem de validitate baptismi extra Ecclesiam collati adeo tempore Cypriani fuisse intricatam, ut dicere non vereatur, *lib. 2. de Baptismo contra Donatist. cap.* 4. quod "tale aliquid asserere non auderet, nisi universæ Ecclesiæ concordissima authoritate firmatus; cui & ipse (Cyprianus) sine dubio cederet, si jam illo tempore quæstionis hujus veritas eliquata & declarata per plenarium concilium solidaretur.

Tandem in libris contra Donatistas sæpius ostendit Augustinus, quod Cyprianus, licet sententiam & praxim suam eo tempore, quo veritas nondum erat sufficienter eliquata, & universæ Ecclesiæ concordissima auctoritate aut plenario concilio solidata seu terminata fortiter sustinuerit, constanter tamen cum contrarium sentientibus pacem & communionem servaverit: in quem finem profert & laudat Augustinus *ibidem cap.* 2. sermonem à Cypriano pronunciatum in exordio prædictæ Synodi Carthaginensis: "Cum, ait, in unum Carthagine convenissent Kalendis Septembris Episcopi plurimi ex provincia Africa, Numidia, Mauritania, cum Presbyteris & Diaconibus, etiam præsente plebis maxima parte, & lectæ essent literæ Jubajani ad Cyprianum factæ, etiam Cypriani ad Jubajanum rescriptæ de hæreticis baptizandis, quidque postmodum Cypriano Jubajanus rescripserit, Cyprianus dixit: Audistis collegæ dilectissimi, quid mihi Jubajanus Coepiscopus noster scripserit, consulens mediocritatem nostram de illicito & profano hæreticorum baptismo, quidque ego ei rescripserim, censens scilicet, quod semel atque iterum & sæpe censuimus, hæreticos ad Ecclesiam venientes Ecclesiæ baptismo baptizari & sanctificari oportere. Item lectæ sunt vobis & aliæ Jubajani Epistolæ, quibus pro sua sincera & religiosa devotione ad Epistolam nostram rescribens, non tantum consensit, sed & instructum esse gratias egit. Superest, ut de hac ipsa re, quid singuli sentiamus, proferamus, neminem judicantes, aut à jure communionis aliquem, si diversum senserit, amoventes: neque enim quisquam nostrum Episcopum se esse Episcoporum constituit, aut tyrannico terrore ad obsequendi necessitatem collegas suos adigit; quando habeat omnis Episcopus pro licentia libertatis & potestatis suæ arbitrium proprium, tamque judicari ab alio non possit, quam nec ipse potest, alterum judicare; sed expectemus universi judicium Domini nostri Jesu Christi, qui unus & solus habet potestatem, & præponendi nos in Ecclesiæ suæ gubernatione, & de actu nostro judicandi."

Ceterum sanctus Augustinus tum in hisce libris contra Donatistas, tum in Epistolis, è quibus fragmenta recitat Gratianus, sofficienter astruit, quorumlibet Doctorum, & etiam Episcoporum dicta & scripta cedere debere libris canonicis; & quod firmiter tenendum sit, nihil in eis falsi contineri, nec quidqam præcipi juri naturali contrarium, quod unum evincere voluit Gratianus.

DISTINCTIO X.

Juxta Gratianum Constitutiones Principum Constitutionibus Ecclesiasticis obsequi debent.

HUic distinctioni præfigit Gratianus hoc proœmium: *Constitutiones vero Principum Ecclesiasticis constitutionibus non præeminent, sed obsequuntur.*

I. hujus asserti probationem nonnulla apocrypha adducit.

In hujus probationem plurima mutilata, incerta, quin & apocrypha profert Gratianus, ut circa fragmentum sub nomine Nicolai I. relatum Can. 1. sufficienter probat correctio Romana. Similiter relata Can. 2. 3. & 4. sub nomine Symmachi & Felicis Papæ, parum authentica norunt eruditi.

Constitutionibus Principum circa temporalia obsequi debent Pontifices.

Porro quod in hoc suo proœmio asserit Gratianus, *constitutiones Principum Ecclesiasticis constitutionibus non præeminere, sed obsequi*, nec simpliciter, nec generaliter verum est, nec auctoritates per Gratianum adductæ id probant; sed restringi debet ad Ecclesiasticas Constitutiones de rebus *mere* spiritualibus ad directionem animarum directe & unice spectantibus; non autem de rebus temporalibus, aut his quæ regimen Reipublicæ spectant, ad ipsius populi, & Reipublicæ pacem & tranquillitatem conservandam vel procurandam, uti sat luculenter probat fragmentum Epistolæ Nicolai I. ad Michaelem Imperatorem à Gratiano relatum hac distinctione Can. 8. In quo hæc differentia luculenter exponitur.

Scribit enim ibidem Nicolaus I. quod Christus actibus & dignitatibus officia utriusque potestatis (sæcularis & Ecclesiasticæ) ita discreverit: "Ut & Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus uterentur; quatenus spiritalis actio à carnalibus distaret incursibus; & ideo, *militans Deo minime se negotiis secularibus implicaret*; ac vicissim non ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotiis sæcularibus implicatus."

Hæc inter utranque potestatem differentia latius astruitur infra *distinct.* 96. ubi eam latius

expla-

explanabimus occasione famosæ Epistolæ Gelasii, cujus ibidem fragmentum adducitur.

Etiam quoad illa quæ spectant externam Ecclesiæ disciplinam.

Quin & Romanos Pontifices agnovisse, se subjectos legibus & constitutionibus Imperatorum, non tantum externum, temporale, ac politicum regimen Reipublicæ concernentibus, sed etiam externam & canonicam Ecclesiæ disciplinam spectantibus, evincit Epistola Leonis IV. inscripta Lothario Augusto, & hic à Gratiano relata Can. 9. „ De capitulis vel præceptis vestris „ Imperialibus, vestrorumque Pontificum prædecessorum irrefragabiliter custodiendis, & conservandis, quantum valuimus & valemus, „ Christo propitio & nunc & in ævum nos conservaturos modis omnibus profitemur; & si forsitan quilibet aliter vobis dixerit, vel dicturus „ fuerit, sciatis eum pro certo mendacem.

Hoc fragmentum Epistolæ pro astruenda auctoritate *Capitularium* Regum Francorum adducit vir clarissimus Stephanus Baluzius in doctissima sua præfatione ad hæc Capitularia Regum Francorum §. 21. omissa voce, *Pontificum*, quæ in textu Gratiani manifeste redundat, & sensum reddit obscurum, uti ex nota Correctorum Romanorum liquet.

Hanc Leonis Epistolam spectare Capitularia Caroli Magni, Ludovici Pii, Lotharii & aliorum, quæ hodie vulgo dicuntur *Capitularia Regum Francorum*, ostendit ibidem Baluzius.

Qua autem occasione Leo Papa IV. hanc ad Lotharium Epistolam scripserit, exponit Baluzius in citata præfatione §. 23. „ Primo ait, manifestum est ex textu Epistolæ, delatam adversus „ eum querelam fuisse ad Lotharium Imperatorem, tanquam is Capitularia Regum Francorum contemneret; ad quam criminationem ille injuriam suam ulturus, ac sui securus, respondit, *se ea velle irrefragabiliter in ævum conservare*; magnum & impudens mendacium esse quidquid contra dictum fuerat Imperatori. „ Hanc interpretationem (pergit Baluzius) quæ „ alioquin manifesta est & cuivis obvia, debemus „ Bartholomæo Brixiensi, cujus hæc sunt verba; „ *Lotharius audiverat, quod Leo Papa nolebat* „ *leges servare Imperiales, unde interrogavit de* „ *hoc Papam, an esset verum? Quare Leo scribit ei & dicit, quod vult leges servare irrefragabiliter, & qui aliter dicit, mendax est*.

Cum autem hæc Capitularia, sive capitula seu præcepta non tantum res temporales ac temporale & politicum regimen Reipublicæ concernerent; sed vel potissimum disciplinam exteriorem Ecclesiæ, recte ibidem redarguit Baluzius Cardinalem Baronium, qui hanc Leonis Epistolam ita interpretatur, quasi Leo dicere duntaxat voluisset, conformiter ad supra relatam Epistolam Nicolai I. *Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum, Imperialibus legibus uti*.

DISTINCTIO XI.

Quæ sit vis consuetudinis.

PErgens Gratianus exponere, quæ sit legum & Canonum vis & auctoritas, hac distinctione agit de consuetudine.

Consuetudo contra legem divinam, aut naturalem corruptela est.

In primis certum est, consuetudinem, quæ est contraria bonis moribus, aut juri naturali, non tam pro consuetudine, quam pro abusu & corruptela reputandam esse, uti supra notatum est, atque de hac intelligendus est Isidorus, cujus verba non sat exacte Gratianus Can. 1. retulit; sed in margine ita ex originali exprimuntur; *Quod malis jussionibus non sit obtemperandum*.

De simili quoque consuetudine intelligi creditur quod ex *lib. 6. cod.* QUÆ SIT LONGA CONSUETUDO, refertur Can. 4. & clarius exprimitur Can. 6. his verbis: *Consuetudinem laudamus, quæ tamen contra fidem catholicam nihil usurpare dignoscitur*.

Monent hic Correctores Romani, quod hoc caput antea tribueretur sancto Augustino: „ Verba, ajunt, hujus capitis, quod antea tribuebatur B. Augustino, leguntur in editione Coloniensi inter decreta Pii I. decreto 7. & in Epistola ejusdem Pii. “ Unde & ipsi huic Canoni hunc titulum præfixerunt: *Pius Papa I. in decretis decreto 7.* non advertentes hæc verba non verius huic Papæ, quam Augustino tribui posse; hæcque decreta, necnon Epistolam inter merces pseudo-Isidori rejicienda.

Non eadem omnium consuetudinum est auctoritas.

Illud & hic probat Gratianus, non omnium consuetudinum eandem esse vim, & auctoritatem.

Et quidem quasdam esse consuetudines, quæ auctoritate, etiam scripturæ sacræ cedere non debeant, utpote quæ ex traditione Apostolica ad nos transmissæ habentur. Eum in finem recitantur Can. 5. verba sancti Basilii ex lib. de Spiritu Sancto *cap.* 27. Monent autem Correctores Romani admodum mutilatum recitari hic textum Basilii: „ Ceterum, inquiunt, quoniam mul- “ tis locis glossa obstitit, ne emendaretur, ne- “ cessarium visum est, integrum sancti Basilii “ locum & Græce & Latine afferre. “

Merito textus sancti Basilii legitur, prout hic integer per Correctores Romanos exhibetur; utpote in quo Basilius probat, præter ea, quæ nobis Apostoli scripto tradiderunt, etiam ea, quæ ad nos verbo tradita, & per traditionem transmissa sunt, esse omnino servanda.

Quod addunt hic Correctores, quod *multis locis obstiterit glossa, ne emendaretur*, plurimis aliis locis idipsum monuerunt: per hoc indicantes eam ipsis visam fuisse glossæ auctoritatem, ut satius crediderint permittere mutilatum textum Gratiani, quam eum emendare, ne glossa textui mutilato aut corrupto apposita, obscura aut non intelligibilis redderetur; licet fatendum sit, glossas has sæpe parum convenientes, imo & frequenter admodum ineptas esse, & à vero sensu Canonum alienas.

Sunt insuper consuetudines, quæ universalis per orbem diffusa Ecclesia servat, & quæ ab Apostolis ad nos dimanatæ creduntur; aliæ vero quæ nec contra scripturam sacram, nec contra bonos mores esse noscuntur; ac variæ & diversæ pro varietate locorum & populorum reperiuntur, de quibus agit sanctus Augustinus Epistola ad Casulanum, cujus fragmentum hic refertur Can. 7. ac præcipue in Epistola ad Januarium, cujus fragmentum hic refertur Can. 8. sub nomine sancti Augustini lib. de *Fide Christiana*, sed in margine notatur: „ Hodie inter opera sancti Augu- “ stini nullum extat sub hoc titulo; in Epistola “ vero ad Januarium, quæ est 118. cap. 1. & 2. “ hæc eadem sententia copiose exponitur.

Consuetudo Romanæ Ecclesiæ quandoque diversa est a consuetudine aliarum Ecclesiarum.

Et revera in hac Epistola, quæ hodie est 54. sanctus Augustinus duplicem hanc consuetudinem luculenter exponit, uti ad sequentem distinctionem notabitur, ubi & textus hujus Epistolæ refertur, prout etiam textus sancti Gregorii, è quibus manifestum est, jampridem consuetudinem Ecclesiæ Romanæ circa plura puncta concernentia Ecclesiasticam disciplinam fuisse diversam à consuetudine aliarum Ecclesiarum.

Id negans Gratianus à pristina disciplina recessit.

Proinde inter puncta, in quibus Gratianus à pristina disciplina recessit, referendum, quod hic astruere videtur, scilicet consuetudinem & institutionem Ecclesiæ Romanæ *ubique* esse servandam; idque ex fragmento Epistolæ sub nomine Nicolai I. Can. 2. cui fragmento hoc summarium præfigitur: *Non potest statutis Pontificum consuetudo cujusquam refragari*.

Hic notandum plurima fragmenta sub nomine Nicolai I. Papæ à Gratiano referri, quæ non alia, quam ipsius Gratiani, aut alterius Canonum collectoris, è quo Gratianus exscripsit, auctoritate nituntur: & quæ à Gratiano collecta sub 20. titulis disposita per Joannem Cochlæum extant *tom. 8. Concil. Generalium col.* 554.

Fragmento fictitiæ Epistolæ Julii I. Papæ relato in Can. 3. præmittit Gratianus hoc summarium: *A consuetudine Romanæ Ecclesiæ, membris dissentire non licet*, quo non obscure insinuatur, aliis Ecclesiis tanquam membris non licere dis-

sentire

sentire à *consuetudine Romanæ Ecclesiæ*, quod & menti & sententiæ Gregorii adversum esse, notabitur ad distinctionem sequentem ex ejus Epistola ad Augustinum Anglorum Episcopum ibidem relata.

DISTINCTIO XII.

Varia consuetudinis species.

HAc distinctione prosequitur Gratianus tractare de varia specie *consuetudinis*, ejusque auctoritate.

Alia universalis, alia particularis.

Et quidem proponit Can. 11. ex Augustino Epistola nunc 54. ad Januarium, duplicem speciem consuetudinis: unam earum rerum, quæ per *universalem Ecclesiam* observantur: alteram earum, quæ pro *locorum & Ecclesiarum diversitate varia, & diversa reperiantur*.

„ Illa autem, ait Augustinus, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe observantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri.

Deinde allegatis quibusdam similium observationum exemplis, ad aliam speciem consuetudinum descendens, ait: „ Alia vero, quæ per loca terrarum regionesque variantur, sicuti est, quod alii jejunant Sabbato, alii vero non, alii quotidie communicant corpori & sanguini Dominico, alii certis diebus accipiunt; alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur, alibi Sabbato tantum & Dominico, alibi tantum Dominico, & si quid aliud ejusmodi animadverti potest; totum hoc genus rerum liberas habet observationes: nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcumque forte devenerit: quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores injungitur, indifferenter est habendum, & pro eorum, inter quos vivitur, societate servandum est.

Tum subjungit, quid circa hanc consuetudinis varietatem sibi consulenti respondèrit sanctus Ambrosius: „ Cum, ait, Romam venio, jejuno Sabbato; cum Mediolani sum, non jejuno: sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quenquam tibi.

Occasio autem consulendi hac de re sanctum Ambrosium fuerat mater ejus; ait enim ibidem: „ Mater mea Mediolanum me consecuta, invenit Ecclesiam Sabbato non jejunantem, cœperat fluctuare quid ageret; tunc consului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium. Cujus responsum, ait, cum matri renunciassem, libenter amplexa est.

Quadam consuetudines, etsi inveterata, merito extirpanda.

Deinde ex eodem Augustino ad Januarium Epistola nunc 55. subjungit Gratianus Can. 12. „ Talia quæ neque sanctarum scripturarum auctoritatibus continentur, nec in Conciliis Episcoporum statuta inveniuntur, nec consuetudine universalis Ecclesiæ roborata sunt; sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix aut omnino nunquam inveniri possint causæ, quas in eis instituendis homines secuti sunt, ubi facultas tribuitur, sine ulla dubitatione resecanda existimo. Rationem addit Augustinus: quamvis enim neque hoc inveniri possit, quomodo contra fidem sint, ipsam tamen religionem, quam paucissimis & manifestissimis celebrationum Sacramentis misericordia Dei esse liberam voluit, servilibus oneribus premunt, ut tolerabilior sit conditio Judæorum, qui etiamsi tempus libertatis non agnoverint, legalibus Sacramentis, non humanis præsumptionibus subjiciuntur.

Circa hæc duo fragmenta relata Can. 11. & 12. monent Correctores Romani ad priorem: „ In hoc capite, quemadmodum & in sequenti, multa sunt emendata ex B. Augustino, ac nonnulla etiam addita.

Merito & ad posteriorem addi possent verba, quæ apud Augustinum præmittuntur verbis hic à Gratiano relati, quæ & mentem ipsius Augustini de his observantiis clarius exponunt: “ Quod autem instituitur, ait, præter consuetudinem, ut quasi observatio Sacramenti sit, approbare non possum, etiamsi multa hujusmodi propter nonnullarum vel sanctarum vel turbulentarum personarum scandala devitanda, liberius improbare non audeo; sed hoc nimis doleo, quod multa, quæ in divinis libris saluberrime præcepta sunt, minus curantur, & tam multis præsumptionibus sic plena sunt omnia, ut gravius corripiatur, qui per octavas suas terram nudo pede tetigerit, quam qui mentem vinolentia sepelierit.

Hæc merito attendant Episcopi, ut exemplo sancti Augustini à superstitiosis & ad quæstum inductis consuetudinibus, suas Ecclesias purgare satagant.

Non locus consuetudinem, sed consuetudo locum commendat.

Insuper docet hic Gratianus, *quod non locus consuetudinem, sed consuetudo locum commendet*, uti habet summarium Can. 10. sive quod ea sit accipienda consuetudo, sine differentia locorum, quæ plus omnipotenti Deo possit placere. In hujus probationem adducit, Can. 10. notandum responsum S. Gregorii ad Augustinum Apostolum Anglorum: interrogatio 3. Augustini hæc erat: “ Cum una sit fides, cur sunt Ecclesiarum consuetudines tam diversæ, & altera consuetudo Missarum est in Romana Ecclesia, atque altera in aliorum Ecclesiis tenetur?

Respondit Gregorius: „ Novit fraternitas tua Romanæ Ecclesiæ consuetudinem, in qua se meminit enutritam; sed mihi placet, ut sive in Romana, sive in Galliarum, sive in qualibet Ecclesia, aliquid invenisti, quod plus omnipotenti Deo possit placere, solicite eligas, & in Anglorum Ecclesia, quæ adhuc in fide nova est, institutione præcipua, quæ de multis Ecclesiis colligere potuisti, infundas; non enim pro locis res, sed pro rebus loca nobis amanda sunt: ex singulis ergo quibusque Ecclesiis, quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt elige, & hæc quasi in fasciculum collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinem depone.

Manifestum hinc est, sanctum Gregorium nequaquam credidisse, consuetudinem aut institutionem Ecclesiæ Romanæ ab omnibus aliis Ecclesiis esse servandam, uti præcedenti distinctione ex falsis & incertis scriptis innuere videtur Gratianus, qui & Canoni primo hujus distinctionis desumpto ex suppositiia decretali Callisti I. Papæ hoc summarium præfigit. *Nulli agere licet sine discretione justitiæ contra disciplinam Romanæ Ecclesiæ.*

Ecclesiæ ejusdem Provinciæ jampridem sequebantur ritum Ecclesiæ Metropolitanæ.

Scitur quidem jampridem in pluribus locis id fuisse observatum, ut Ecclesiæ unius Provinciæ morem & ritum eundem sequerentur, notanter Ecclesiæ Metropolitanæ, quod & ævo sancti Leonis respectu Ecclesiarum, quæ jure Metropolitico Romano Episcopo subjiciebantur, quæ & *suburbicariæ* dicebantur, observatum fuisse constat ex Epistola sancti Leonis ad Episcopos per Siciliam constitutos, uti notavi in Jure Eccles. *part. 1. tit. 19. cap. 1.*

Idipsum in quibusdam Hispaniarum Provinciis, jampridem constitutum fuisse, ex decretis Concilii Toletani XI. & Bracarensis II. relatis respective hac distinctione Can. 13. & 14. constat.

Et quidem priori hoc summarium præfixit Gratianus: *Omnes Provinciæ eundem in psallendo modum teneant, quem Metropolitanam sedem habere cognoverint.*

Ad ista per Gratianum relata decreta, nec non verba Gratiani reflectens in sua Analysi Ludovicus Hericourt, recte monet, hodie non observari hæc decreta, notanter in Gallia; *On ne suis point, ait, à present ces decrets, sur tout dans les Eglises de France, où chaque Diocese à son Breviaire & ses ceremonies particulieres.*

De hac Ecclesiarum Gallicanarum disciplina vide

vide dicta in Jure Eccles. *part. 1. tit. 16. cap. 9.* ubi notavi quam fuerint tenaces Ecclesiæ Gallicanæ in retinendis suarum respective Ecclesiarum particularium Breviariis, & Ritualibus libris, dum Romani, præsertim post Concilium Tridentinum, prætenderunt, ut his particularibus Rituum libris abdicatis, ubique Ritus & Officium Romanum præscriberetur, prout latius deduxi in Supplemento ad citatum textum Juris Eccles.

DISTINCTIO XIII.

In jure naturali nunquam potest dispensari.

GRatianus postquam de variis speciebus Juris egit, pergit ad distinctionem 13. cui hoc proœmium præfigit: „ Item adversus naturale Jus nulla dispensatio admittitur, nisi forte duo mala ita urgeant, ut alterum eorum necesse sit eligi.

Ut primam partem astruat, nullam auctoritatem adducit, supponens eam per se sat probatam, & à nemine in dubium vocandam. In probationem vero exceptionis, adducit Can. 1. decretum Concilii Toletani VIII. *cap.* 2. cui hoc summarium præmittit: *minus malum de duobus eligendum est*. Et Can. 2. recitat longum discursum sancti Gregorii in librum Job.

Recte hic monet Ludovicus Hericourt in sua Analysi, quod accipiendo verba Gratiani ad litteram, credere quis posset, aliquando licitum esse perpetrare minus malum ad evitandum majus; quod & falsum esse, & contra mentem Gratiani asserit: verba ejus sunt: *Il faut prendre garde au sens qu' on donnera à cette distinction, car elle peut donner occasion de croire, si on la prend à la lettre, qu' il y à des cas, dans lesquels il est permis de faire un petit mal, pour en eviter un grand: au lieu que les exemples rapportez justifient que l' intention du Compilateur n' à ete que de dire qu' il n' est pas permis de commettre un nouveau crime pour executer une promesse d' une chose qui est contre la loi naturelle.*

Et revera si integri textus hic à Gratiano citati legantur, apparebit, auctores nihil aliud voluisse, quam quod illicite aut inconsiderate promissum, possit & subinde debeat omitti, sive non adimpleri; quia implendo *majus malum* committeretur: sic autem non adimplendo non aliquod *minus malum* de novo committitur, sed male promissum, sine peccato, quin & subinde meritorie, non adimpletur.

Interim fatendum est, admodum inadæquate locutum esse Gratianum, dum dixit: *minus malum de duobus eligendum est*: quia omissio promissi in illis circumstantiis nullum est malum, quamvis malum fuerit in promittendo.

DISTINCTIO XIV.

Utrum minus malum possit committi, ut ab aliis majora mala vitentur.

HAc distinctione pergit Gratianus inquirere, an è duobus malis *minus* eligi possit: unde præmittit hunc titulum: „ Verum hoc (scilicet de eligendo minus malo in distinctione præcedenti) in una eademque persona intelligitur: ceterum an in diversis personis eadem dispensatio locum habeat, videlicet ut committantur minora, ne alii gravioribus implicentur, merito quæritur.

In hoc summario videtur apertius indicari, quod præcedenti distinctione dicere voluerit, posse ab aliquo *minus malum committi*, ne ipse majus aut gravius malum committat.

Quidquid sit de Gratiani opinione, certum est, quod nunquam possit minus peccatum committi, ut evitetur majus; nec id probatur auctoritatibus à Gratiano hic adductis, uti notatum est ad distinctionem præcedentem.

Hac autem distinctione recte probat Gratianus, nihil contra jus naturæ aut Evangelium, sive nullum quantumvis leve peccatum posse perpetrari, ut alii à peccatis etiam enormibus retrahantur, uti probat Can. 1. auctoritate S. Augustini aperte docentis, non posse excusari factum Loth, tradentis filias suas Sodomitis ut illis abuterentur, ne viris sive hospitibus contumeliam inferrent; quantumvis id fecerit ob *compensationem malorum*, tradendo filias suas Sodomitis, ne enormius crimen Sodomiticum ab ipsis in viros seu hospites committeretur. „ Quod ait Sodomitis Loth: *Sunt mihi duæ filiæ, quæ nondum noverunt viros: producam illas ad vos, utimini illis quomodo placuerit: tantum in viros illos ne faciatis iniquum*: quoniam prostituere volebat filias suas hac compensatione, ut viri hospites ejus nihil à Sodomitis tale paterentur, utrum admittenda sit compensatio flagitiorum, vel quorumcunque peccatorum, ut nos faciamus mali aliquid, ne alius malum gravius faciat; an potius perturbationi Loth, non consilio tribuendum sit, quia hoc dixerit, merito quæritur; & nimium periculosissime admittitur hæc compensatio: si autem perturbationi humanæ tribuitur, & menti tanto malo permotæ, nullo modo imitanda: “ ita hic Gratianus ex S. Augustino, *Lib. quæst. super Genesim*.

Post hæc quærit Gratianus parte 2. hujus distinctionis: *Quæ Constitutiones valeant temperari, vel quæ non?*

Hanc quæstionem resolvit unico Canone, prolato fragmento epistolæ S. Leonis ad Rusticum Episcopum Narbonensem, in qua scribit: Sicut quædam sunt, quæ nulla ratione possunt convelli; ita multa sunt, quæ aut pro necessitate temporum, aut pro consideratione ætatum oporteat temperari. “

Regula in dispensatione servanda.

Addit autem hic hanc notandam & in dispensatione merito servandam regulam: „ Illa consideratione semper servata, ut in iis quæ vel dubia fuerint, aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec Decretis SS. Patrum inveniatur adversum. “

DISTINCTIO XV.

AD distinctionem decimam quintam procedens Gratianus monet in proœmio: „ Quoniam de jure naturali & constitutione vel consuetudine hactenus disseruimus, differentiam, qua invicem discernuntur, assignantes, nunc ad Ecclesiasticas constitutiones stylum vertamus, prout ex libris sanctorum Patrum colligere possumus, breviter assignantes. “

Quo tempore celebrata sint singula Concilia Generalia.

Hæc distinctio tribus duntaxat constat Canonibus. Primo Canone refert prolixum fragmentum sub nomine Isidori, lib. 6. *de Etymologiis* cap. 16. cui hic titulus præfigitur: *Quo tempore cœperint Canones Conciliorum Generalium.*

Verum quam parum authenticum sit hoc fragmentum, probant tum hic notata per Correctores Romanos, tum quæ de hoc scripsit vir doctissimus Antonius Augustinus in dissertatione de veterum Canonum Collectoribus cap. 16.

De auctoritate Conciliorum Generalium.

Ceterum quo tempore & qua occasione singula Concilia Generalia celebrata sint, accuratius notarunt, qui Conciliorum historiam ex professo scripserunt.

De auctoritate quatuor Conciliorum Niceni, Constantinopolitani, Ephesini & Chalcedonensis agit Can. 2. prolato fragmento ex epistola S. Gregorii, in qua de his quatuor Conciliis ita loquitur: Sicut sancti Evangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere & venerari me fateor. “

Post hæc subdit Gratianus: „ Quintum quoque Concilium pariter veneror. “ Tum ibidem enumerat, quorum scripta in eodem Concilio fuerint damnata, scilicet Ibæ, Theodori & Theodoreti.

Cur nonnulli V. Concilium recipere recusaverint.

Hæc sunt tria illa capitula, quorum occasione nonnulli quintam Synodum non recipiebant: eorum enim condemnatio gravissimas, etiam inter Catholicos, excitavit contentiones, quin & Ecclesiæ scissuras; imo nec hodie super his capitulis inter Theologos convenit; nonnullis opinantibus in hac condemnatione Synodum quintam errasse, sensumque horum scriptorum non habuisse sat perspectum: potest enim, juxta ipsos Synodus,

etiam

etiam Oecumenica, in simili quæstione facti, quis sit sensus alicujus libri vel authoris, errare.

Ceterum Romanos Pontifices in sua ad Pontificatum assumptione, professos fuisse, octo ut minus sæculis, se omnia Decreta & definitiones Conciliorum Generalium suscipere; constat ex libro Diurno RR. Pontificum; atque latius probavi in supplemento ad Part. 1. tit. 15. cap. 1.

Observanda circa Decretum sub nomine Gelasii de libris Apocryphis.

Canone 3. refert Gratianus prolixum Decretum sub hoc titulo: *Gelasius in Concilio habito Romæ cum 70. Episcopis scribit*. Huic Canoni præmittitur hoc summarium: *Quæ Concilia sancta Romana Ecclesia recipiat?*

Porro in hoc Gelasiano Decreto non agitur de Conciliis nisi in prima periodo, quæ finitur ad illa verba: *Custodienda & recipienda & decernimus & mandamus*.

Ceterum in hoc Decreto, quod vulgo Gelasio adscribitur, tot variantes lectiones & inscriptiones, tum in antiquioribus, tum in recentioribus Decretis codicibus editis & manuscriptis, tum apud alios Canonum collectores occurrunt; ut vix sciri queat, quid ipsum originale contineat, ut & notarunt Correctores Romani ad verbum, *mandamus*; „ Post hoc verbum, inquiunt, in Decreto Gelasii sequitur continenter: item *Opuscula B. Cypriani*, &c. Sed Burchardus & Ivo & Pannormia habent ut Gratianus. Ac certe in toto hoc capite tot modis discrepant collectiones ab originali, ut satis certo statui non possit, quæ vera & pura sit Gelasii lectio, nec magnopere sit mirandum, si nonnulla sint, quæ difficultatem faciunt. Videri poterunt notæ Stephani Baluzii.

DISTINCTIO XVI.

De Canonibus vulgo Apostolorum.

HAc distinctione tractat Gratianus de Canonibus vulgo *Apostolorum*, de eorum numero, auctore & receptione; sed adeo confuse, adductis & truncatis tot apocryphis monumentis, ut vix intelligi queat quid dicere velit, uti ex notitia Correctorum Romanorum patet.

De his parum accurate Gratianus.

Quæ de Canonibus sextæ Synodi hac distinctione, & de tempore quo singulæ Synodi habitæ fuerunt, Gratianus recitat, pleraque sumpta sunt ex parum authenticis monumentis, & notanter ex Præfatione collectioni pseudo-Isidori præfixa: de his potius consulendi qui Conciliorum historias ex professo scripserunt.

DISTINCTIO XVII.

Penes quem sit auctoritas convocandi Concilia Generalia.

HUic distinctioni hunc titulum præfixit Gratianus: „ Generalia Concilia, quorum tempore celebrata sint, vel quorum auctoritas ceteris præmineat, sanctorum auctoritatibus supra monstratum est. Auctoritas vero congregandorum Conciliorum penes Apostolicam sedem est.

Hac itaque distinctione astruere studet Gratianus auctoritatem congregandorum Conciliorum penes Apostolicam sedem esse.

Et sane licet constet primis ut minus octo sæculis Concilia, præsertim generalia, convocata fuisse per Imperatores, uti perspicuum est ex litteris, quibus ipsi præfata Concilia indixerunt, & quemadmodum inter alios notavit Edmundus Richerius in Historia Conciliorum; nihilominus & hoc constat, sæculo 1x. & sequentibus, signanter postquam in auctoritatem receptæ fuerunt falsæ Decretales, credi cœpisse, hanc convocandorum Conciliorum auctoritatem penes Apostolicam Sedem esse; ut tandem in dictatu vulgo Gregorii VII. inter speciales prærogativas Romano Pontifici competentes, etiam hæc his verbis exprimatur: *Quod nulla Synodus absque præcepto summi Pontificis debet generalis vocari.*

Eam vindicavit Apostolica sedi dictatus vulgo Gregorii VII.

Num autem hic dictatus, seu articulorum collectio sit revera Gregorii VII. incertum est. Hoc indubitatum est, uti & notat D. Fleury in sua historia lib. 63. num. 11. inter hos articulos reperiri nonnullos manifeste falsos (*manifestement faux.*) Insuper & inter eos esse quosdam extractos è falsis Decretalibus & contrarios pristinæ disciplinæ; inter quos est indubie hic supra relatus articulus; utpote qui in falsis Decretalibus per Gratianum, notanter Can. 1. sub nomine Marcelli Papæ, & Can. 2. sub nomine Julii Papæ exprimitur eisdem verbis.

Quin nec id mirum, Gratianum hanc sententiam quasi indubitatam proponere; quandoquidem ipse eam suo tempore receptam, tanquam indubitatam videret; prout & hoc circa plures alios articulos Gratiano accidisse constat, utpote qui passim neglecta veteri disciplina, ad temporis sui disciplinam opus suum inflexit; præsertim quoad ea, quæ Romani Pontificis prærogativas respicere videbantur.

Distinctionem finit adducto Can. 7. fragmento epistolæ S. Gregorii, quæ declarat quod Episcopi sive in sedendo, sive in subscribendo sequi debeant ordinem, sive tempus ordinationis. Verum, ait, tempus ordinationis non ad Ecclesias, sed ad personas refertur; sicut ex consuetudine Cardinalium Sanctæ Romanæ Ecclesiæ & Episcoporum uniuscujusque Provinciæ evidenter apparet.

DISTINCTIO XVIII.

Conciliorum Episcopalium auctoritatem contra pristinam disciplinam restringit Gratianus.

HAc distinctione prosequitur Gratianus tractare de Conciliis Provincialibus Episcoporum: præfigit autem hunc titulum: „ Episcoporum igitur Concilia, ut ex præmissis apparet, sunt invalida ad definiendum & constituendum, non autem ad corrigendum: sunt enim necessaria Episcoporum Concilia ad exhortationem, & correctionem, quæ etsi non habent vim Constitutionis, habent tamen auctoritatem imponendi & indicendi, quod alias statutum est, & generaliter seu specialiter observari præceptum.

Sane Canones hic à Gratiano relati, Conciliis Episcopalibus auctoritatem non tantum corrigendi aut puniendi, sed & auctoritatem Canones & Decreta edendi attribuunt: neque ante Gratianum hanc auctoritatem hisce Conciliis ullus negare præsumpsit, uti ostendit de Marca lib. 6. cap. 14. *de Concord. Sacerd. & imperii*, concludens n. 13. Quapropter, ait, merito reprehendendus Gratianus, qui novum jus introducere conatus est in Decreto suo; nimirum posse quidem Concilia hæc causas judicare, & criminibus debitas pœnas imponere, non tamen novos Canones condere, non constituere aliquid vel definire, ut ipse loquitur in Distinct. 18.

Verisimile est, Gratianum hanc limitationem circa auctoritatem Conciliorum Episcopalium excogitasse, ut Canones hic relatos conciliare videretur cum fragmentis è falsis Decretalibus per ipsum præcedenti distinctione relatis, in quibus asseritur, *Non esse ratum Concilium quod auctoritate Romanæ Ecclesiæ fultum non fuerit*, uti habet summarium fragmenti falsæ Decretalis Julii I. relati Can. 2. vel ut habet summarium Can. 6. *Provincialia Concilia sine Romani Pontificis præsentia pondere carent*. Cum enim Gratianus videret non posse negari, Concilia Provincialia juxta Canones Antiochenos, aliosque, etiam bis in anno convocanda & celebranda esse, nulla de auctoritate aut præsentia Romani Pontificis ejusve approbatione aut ejus Legati præsentia facta mentione, conciliationis gratia, & ut interim ipsa Concilia quodammodo Romani Pontificis auctoritati subjiceret effectumque sive executionem ab ejus approbatione dependentem redderet, hanc circa eorum auctoritatem condendi Canones limitationem adinvenit; qua mediante, hæc Concilia sine auctoritate Romani Pontificis celebrata omni fere pondere destituta essent, contra pristinam consuetudinem per decem & amplius sæcula observatam.

Opinionem Gratiani amplexi sunt curiales Romani.

Licet autem assertum hoc à Gratiano omni auctoritate destitutum inveniatur, nihilominus post evulgatum ejus Decretum, pro jure quasi receptum

fuit, præsertim à Romanis curialibus, quia uti recte notavit D. Fleury in sua historia lib. 70. num. 28. non obstante, quod Gratianus plura contra Patrum disciplinam sine ulla auctoritate asseruerit, & hactenus inaudita suo decreto inseruerit; tanta equidem sæculis sequentibus ejus auctoritas fuit, ut ipsius dicta quasi pro jure reciperentur. Verba ejus sunt: *Ainsi parle Gratien, mais de son chef, & sans alleguer aucune autorite de cette doctrine inouie jusques alors; & toutefois les siecles suivans l'ont embrassée sur sa parole: tout ce qui se trouve dans son decret à passé pour la plus pure discipline de l'Eglise; & on ne l'à point cherchée ailleurs pendant les trois siecles suivans.*

Et quidem Romanis annitentibus, præsentem Gratiani notam pro jure quasi invaluisse sæculis XII. XIII. & XIV. vel inde habemus, quod his sæculis vix ulla legantur celebrata Episcoporum Concilia, nisi Sedis Apostolicæ Legati intervenirent, imo & præsiderent; nec decreta nisi per ipsos probata, quin & formata, ederentur, uti notavi in *jure Eccles. part. 1. tit. 21. cap. 3.* & latius in supplemento.

Quin nec hodie ab hac Gratiani sententia recedunt Romani: licet enim agnoscant, Synodos Provinciales posse convocari & celebrari absque speciali licentia Sedis Apostolicæ, aut præsentia Legati; quin & decreta ab eis concipi & condi; nihilominus insistendo Gratiani decreto, sustinent hæc decreta publicari non posse, & consequenter non obligare, nisi prævie fuerint Romæ revisa & examinata, uti probat declaratio Congregationis Cardinalium pro interpretatione Concilii Tridentini data anno 1594. his verbis expressa: *Decreta quæ in Conciliis Provincialibus conduntur, publicari non debent inconsulto Romano Pontifice.*

Quid & ad eam opinionem fundetur vis facta decreto Concilii Tridentini.

Hujus declarationis meminit Petrus de Marca lib. 6. cap. 14. num. 13. notatque, quod hæc Congregatio per hanc declarationem auctoritatem Conciliorum Provincialium quibusdam limitibus circumscribendo, verbis decreti Concilii Tridentini vim apertam intulerit, uti & latius deduxi in supplemento ad *part. 1. juris Eccles. tit. 20. cap. 3. num. 3.*

Ceterum de tempore, quo hæc Concilia Provincialia celebranda sint ex præscripto Canonum, qui hic à Gratiano referuntur; nec non de obligatione Episcoporum ad ea accedendi, uti & de causis, quæ ab accessu excusant, & forma, qua hæc excusatio intimanda sit, plenius deduxi in jure Ecclesiastico part. 1. tit. 20.

DISTINCTIO XIX.

De auctoritate decretalium Romanorum Pontificum.

HAc distinctione agit Gratianus de epistolis decretalibus Romanorum Pontificum, earumque auctoritate.

Itaque initio distinctionis ait: *De epistolis decretalibus quæritur, an vim auctoritatis obtineant cum in corpore Canonum non inveniantur.*

Hic à Gratiano intelligi famosas decretales per pseudo-Isidorum primis Pontificibus suppositas; & per corpus Canonum codicem Dionysii Exigui, manifestum est ex his, quæ producit pro resolutione quæstionis, & notanter pro asserenda decretalium auctoritate.

Adfert enim Can. 1. pro resolutione quæstionis propositæ prolixum fragmentum epistolæ Nicolai I. Papæ ad Episcopos Galliæ, inter quos tunc temporis & eruditione, & auctoritate, ac zelo pro tuenda Ecclesiastica disciplina eminebat Hincmarus Rhemensis: in hac epistola contendebat Nicolaus contra hos Episcopos astruere harum decretalium authoritatem, licet in codice Canonum non reperirentur.

Utrum objectionem Episcoporum Galliæ, ac signanter Hincmari Rhemensis contra harum confictarum decretalium auctoritatem sat solide solverit Nicolaus, merito ambigi posset. Ceterum responsum Nicolai probavit Gratianus, atque de harum decretalium auctoritate, sinceritate & veritate nullatenus dubitans, eas in confirmationem suorum dictorum sparsim adducit; notatque D. Fleury quod ita inoitus in omnibus favet novellis prætensionibus curiæ Romanæ. *Il favorise*, ait in sua Historia Ecclesiastica lib. 70. num. 28. *par tout les nouvelles pretentions de la Cour de Rome, fondes sur les fausses Decretales.*

Opinio Gratiani de harum decretalium auctoritate.

Post hæc pro astruenda in generali omnium sanctionum Sedis Apostolicæ auctoritate, adducit sub nomine Agathonis quædam verba sub hoc summario: *Omnes sanctiones Apostolicæ Sedis irrefragabiliter sunt observandæ.*

Ad hanc Gratiani sententiam reflectens Ludovicus Hericourt in sua Analysi monet, quod sicuti tempore Nicolai I. contendebant Episcopi Gallicani, decretales vim legis non habere, dum in *codicem Canonum* non erant relatæ; ita etiam hodie prætendant; *Que les Bulles des Papes n'ont force de loi en France, que quand elles ont ete confirmees par des Lettres Patentes enregistrees au Parlement, acceptees par les Pasteurs, & publiees dans leurs Dioceses.*

Eandem quoad Bullas Pontificias esse praxim Belgicam, late ostendi in tractatu de Promulgatione Legum, seu Placito Regio.

Ut Gratianus eam auctoritatem decretorum Sedis Apostolicæ amplius confirmet, profert Canone 3. decretum, cui hoc præfigitur summarium: *Tolerandum est jugum, quod à Sancta Sede imponitur, licet importabile videatur.*

Id autem in decreto his verbis exprimitur: „ In memoriam B. Petri Apostoli honoremus sanctam Romanam & Apostolicam Sedem; ut quæ nobis Sacerdotalis est mater dignitatis, esse debeat Ecclesiasticæ magistra rationis: quare servanda est cum mansuetudine humilitas, ut licet vix ferendum ab illa sancta Sede imponatur jugum, tamen feramus, & pia devotione toleremus.

Hoc decretum juxta Correctionem Romanam extat quasi desumptum ex *capitulis Caroli Imperatoris*; notaturque extare apud Burchardum sub nomine *Concilii Triburiensis cap. 30.* quod & notavit Stephanus Baluzius in additione ad cap. 16. lib. 2. Petri de Marca *de Concordia Sacerdotii & Imperii*; ubi monet verisimiliter Patres Triburienses verba illa mutuasse ex legibus Caroli, atque ita legem fecisse suam, quam approbaverunt: „ Sed utcunque, ait, se res habeat, insigni momenti. sunt verba istius capitis; nam cum auctor vellet gratificari Romano Pontifici in causis Ecclesiasticæ disciplinæ, videretque hoc pacto nonnulla tentari contra consuetudines receptas, usus est eadem dexteritate, qua usus olim erat in Concilio Sardicensi Osius Cordubensis Episcopus, ut Episcoporum dejectorum appellationes ad Romanam Sedem approbari curaret ab eadem Synodo, nimirum adducta reverentia; quæ B. Petro, sedique ejus debetur.

Monet præterea, quod hæc formula, & *nomen beati Petri* ad conciliandam Sedi Apostolicæ & ejus decretis majorem reverentiam frequenter assumatur.

Canone 4. adducit Gratianus suppositiium decretum sub nomine *Stephani Papæ* sub hoc summario: *Quidquid Romana Ecclesia statuit vel ordinat ab omnibus observandum est.*

Quin imo Canone 6. refert verba S. Augustini tanquam sumpta ex lib. 2. de Doctrina Christiana cap. 8. cum hac epigraphe: *Inter Canonicas Scripturas decretales epistolæ connumerantur*: quibus videtur indicare Gratianus, quasi Augustinus etiam has decretales (de quarum auctoritate hac distinctione agitur) inter *Canonicas Scripturas* connumerasset; quod & Correctores Romani observasse videntur; postquam enim monuerunt, caput hoc apud Augustinum aliter haberi, quam retulit Gratian. post ibidem relatam Augustini sententiam adducunt:

dunt:

dunt: *Quæ quidem beati Augustini sententia, non ad decretales Romanorum Pontificum; sed ad Canonicas & sacras Scripturas referenda est.*

Addit Canone 7. textum ex epistola S. Leonis ad Episcopos Viennenses sub hoc summario: *Ministerii divini se exortem intelligat, qui à soliditate Petri recedit.*

An Pontifices in suis decretis recedere possint à Patrum decretis & Evangelicis præceptis.

Quamvis autem Gratianus hac distinctione omnia etiam apocrypha, & ad alienum sensum detorta impenderit ad astruendam & amplificandam auctoritatem decretalium & decretorum Sedis Apostolicæ; nihilominus ad calcem hujus Canonis 7. (in quo refertur fragmentum epistolæ S. Leonis magnifice de Petri prærogativa loquentis,) subdendum censuit sequens monitum: „Hoc autem intelligendum est de illis sanctionibus vel decretalibus epistolis, in quibus, nec præcedentium Patrum Decretis, nec Evangelicis præceptis aliquid contrarium invenitur.

Hoc monitum videtur Gratianus subjecisse ob ea quæ de Anastasio II. Papa erat dicturus: immediate quippe post monitum subdit: „Anastasius enim secundus favore Anastasii Imperatoris, quos Acacius post sententiam in se prolatam Sacerdotes vel Levitas ordinaverat, rite fungi acceptis officiis debere decrevit.

De his quæ de Anastasio Papa refert Gratianus, erravit.

Post hæc Can. 8. relato sub hac inscriptione: *Anastasius secundus ad Anastasium Augustum epistola 1. cap. 7. & 8.* ita subdit Gratianus: „Quia ergo illicite & non canonice, sed contra decreta prædecessorum & successorum suorum hæc rescripta dedit, (ut probant Felix & Gelasius, qui Acacium ante Anastasium excommunicaverunt, & Hormisda, qui ab ipso Anastasio tertius, eundem Acacium postea damnavit;) ideo ab Ecclesia Romana repudiatur, & à Deo percussus legitur fuisse.

Dein Can. 9. refert quomodo hic Papa favore Anastasii Imperatoris ad Pontificatum evectus sit, volueritque contra decreta suorum prædecessorum Acacium jam damnatum in suam communionem recipere; atque fuerit eam ob causam reprobatus, & à Deo percussus, quod in summario Canonis ita exprimitur: *Anastasius II. à Deo reprobatus, nutu divino percussus est.*

Verum hic notant Correctores Romani, Gratianum in his quæ hic de Anastasio II. Papa dixit, in multis errasse; monetque Stephanus Baluzius in notis ad citatum Canonem 9. „Certum est, permulta in hoc capite esse, quæ non congruunt cum fide historiæ; neque tamen propterea accusandus est Gratianus, cum ille non sit auctor istius narrationis, quam accepit ex veteri libro Pontificali Romanæ Ecclesiæ.

Et ante hos Didacus Covarruvias *lib. 4. variar. Resolut. cap. 13.* solide evicit, Gratianum errasse in his, quæ de hoc Pontifice attulit Can. 9. sed & una monet num. 1. „Ceterum Albertus Pighius *lib. 4. de Eccles. Hierarch. cap. 8.* multam adversus Gratianum excandescit in iram, pio quidem animo, & ferventissimo in Apostolicæ Sedis majestatem zelo: quippe qui omni conatu contendat, summos Pontifices, qui post Petrum sedem illam obtinuere, à labe hæresis prorsus immunes fuisse.

Errorem hunc Gratiani etiam notavit Antonius Augustinus lib. 1. Dial. 6. cum enim unus collocutorum dixisset: „Non persequar hæc latius; cum id satis acerbe Albertus Pighius & alii prosequantur; Respondet Antonius Augustinus: *Modestiam in eis requiro, sed causæ suæ inserviunt.*

Non sine fundamento proinde notarunt hic Correctores Romani, quod circa ea, quæ de Anastasio II. Papa dixit Gratianus, *in multis erraverit:* sed optandum esset, ut in notandis ceteris Gratiani erroribus tam soliciti fuissent: At verendum ne de ipsis dici queat, quod de Pighio aliisque dixit Antonius Augustinus, *sed causæ suæ inserviunt.*

Iterum ex his, quæ occasione Anastasii Papæ scripsit Gratianus, dubitari non potest, quin supposuerit & existimaverit, fieri posse, ut aliquid inveniatur in decretis Romanorum Pontificum, quod *Decretis præcedentium Patrum aut Evangelicis præceptis contrarietur;* quod & aliis locis satis aperte indicavit, uti in sequentibus notabitur.

De his autem, quæ Can. 10. dicit Gratianus de Maximo Cynico, & à Correctoribus Romanis circa hæc annotantur, videri poterunt notata ad Canonem 4. Synodi Constantinopolitanæ primæ in tractatu Historico-Canonico Part. 2. cap. 1. §. 13.

DISTINCTIO XX.

De auctoritate decretalium comparata ad expositiones S. Scripturæ.

Hac distinctione disserit Gratianus de auctoritate decretalium Romanorum Pontificum comparata ad Expositiones sacrarum litterarum; „Nunc, inquit, quæritur de Expositionibus (alias Expositoribus) sacræ Scripturæ, an exequentur, an subjiciantur eis: quo enim quisque magis ratione nititur, eo majoris auctoritatis ejus verba esse videntur: Plurimi autem tractatorum, sicuti pleniori gratia Sancti Spiritus, ita ampliori scientia aliis præcellentes, rationi magis adhæsisse probantur; unde nonnullorum Pontificum constitutis, Augustini, Hieronymi, atque aliorum tractatorum dicta videntur esse præferenda.

In judiciis ferendis prævalet auctoritas Prælatorum: in interpretandis SS. scripturis prævalet auctoritas SS. Patrum.

Dein immediate ita prosequitur: „Sed aliud est causis terminum imponere: aliud sacras Scripturas diligenter exponere. In negotiis definiendis, non solum est necessaria scientia, sed etiam potestas. Unde Christus dicturus Petro: *Quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis, &c.* prius dedit sibi claves regni cœlorum; in altera dans ei scientiam discernendi inter lepram & lepram, in altera dans sibi potestatem ejiciendi aliquos ab Ecclesia vel recipiendi.

His præmissis, quæstionem ita resolvit: „Cum ergo quælibet negotia finem accipiant, vel in absolutione innocentium, vel in condemnatione delinquentium; absolutio vero vel condemnatio, non scientiam tantum, sed etiam potestatem præsidentium desideret; apparet quod divinarum tractatores Scripturarum, etsi scientia Pontificibus præemineant, tamen, quia dignitatis eorum apicem non sunt adepti, in sacrarum quidem Scripturarum expositionibus eis præponuntur; in causis vero definiendis secundum post eos locum merentur.

Censet itaque Gratianus in decidendis sive judicandis causis & edendis decretis, expositiones S. Scripturæ, etiam SS. Patrum, cedere decretis & decisionibus Pontificum, utpote quibus auctoritas ligandi & solvendi; necnon causas decidendi data est: at in sacrarum Scripturarum expositionibus eis Pontificum decreta postponi.

Idem censuerunt Patres Concilii Toletani XIV.

Hanc sententiam de expositionibus sacrarum Scripturarum per SS. Patres factis præferendis Summorum Pontificum decretis, sæculo septimo secuti Episcopi Hispani leguntur: cum enim anno 686. in Concilio Toletano XIV. Præsidente S. Juliano Archiepiscopo Toletano concepissent confessionem fidei 16. Capitulis constantem, eamque ad Benedictum II. Papam misissent, intellexerunt in hac confessione quatuor Capitula Benedicto displicere.

Igitur rursus biennio post congregati in Concilio Toletano XV. decreverunt hæc quatuor Capitula conferre cum dictis Sanctorum Patrum; at cum post factam collationem ea reperissent consona doctrinæ & expositionibus SS. Ambrosii, Augustini, & Fulgentii, pronunciarunt: „Quos quia celebres in toto orbe Doctores ferunt Ecclesiarum Dei vota percenseant, non illis est succensendum, sed potius succumbendum; quia omne, quod contra illos sapitur, à rectæ fidei regula abhorrere sentitur.

Deinde subjicere non verentur: „Jam vero si post hæc, & ab ipsis dogmatibus Patrum, quibus hæc prolata sunt, in quocunque dissentiant, non jam cum illis est amplius contendendum, „sed

„ sed, majorum directo calle inhærentes vestigiis, erit per divinum judicium, auctoribus veritatis responsio nostra sublimis, etiamsi ab ignorantibus æmulis censeatur indocilis. Hæc latius habentur tom. 6. Conc. colum. 1303.

Hæc dirigi contra Romanos, quorum superarticulis judicium postulaverant, contextus probat, & notavit D. Fleury in sua historia lib. 40. n. 40.

Ex quibus evidens est, hos Patres non secus ac Gratianum existimasse, quod dum agitur de sensu Scripturæ sacræ, expositiones SS. Patrum decretalibus Pontificum simpliciter cedere non debeant.

Distinctionem hanc absolvit Gratianus tribus Canonibus, quorum primo exhibetur fragmentum epistolæ Leonis IV. ad Episcopos Britanniæ, quæ extat integra tomo 10. Conciliorum Generalium colum. 30. Huic fragmento præmittit Gratianus hoc summarium: *Aliorum scriptura Romanorum Pontificum decretis non sunt præponenda*; scilicet in *judiciis & causis* decidendis, uti ex verbis Gratiani præcedentibus, necnon contextu relati fragmenti manifestum est. Unde in integra epistola, huic fragmento præfigitur hoc summarium: *Per quæ decreta debeant judicare Episcopi.*

Quæ sint decreta, juxta quæ censere debent decidere Episcopi.

Quæ autem sint decretales Pontificum, per quas judicare debeant, in principio declaratur his verbis: *Quæ habentur apud nos simul cum Canonibus*, sive, uti legitur in integra epistola, & his in nota marginali, *in Canone*.

Porro ex Canonibus Conciliorum & decretis Pontificum, quæ hic recitat Leo, & de quibus testatur, quod his ipsi Romani in *judiciis* uterentur, esse Canones Conciliorum, & decretales & decreta Præsulum Romanorum, quæ in codice *Dionysii Exigui* continebantur, manifestum est; & consequenter ea ætate hunc codicem apud Romanos auctoritatem adhuc obtinuisse, ut juxta Canones & decreta Romanorum Pontificum in eo contenta judicare deberent Episcopi, quod & notavit de Marca, *lib. 3. de Concord. Sacerd. & Imper. cap. 4. num. 5.* qui ibidem recte reflectit, Leonem auctoritatem falsarum decretalium primis Pontificibus suppositarum non agnovisse: „ Etenim supposititiis antiquorum Pontificum epistolis, ait, quæ jam à sexaginta annis sub Isidori nomine consarcinatæ, per Europam sparsæ vulgabantur, locum inter Canones dare noluit; hæc est enim verborum illorum sententia, cum de regulis decretalium loquitur, id est, *Quæ habentur apud nos simul cum illis in Canone*, statimque non Anacleti, non Evaristi, ceterorumque Pontificum *ψευδεπιγράφους* epistolas enumerat, sed Siricii, Innocentii, Zosimi & aliorum Pontificum, quæ habentur in Collectione Dionysii.

Secula ex codice Dionysii Exigui utebatur Ecclesia Romana.

Post hæc merito monet: „ Quare quod Leo Pontifex ad cetera decreta, Silvestri Canones adjungit, omnino delendum est; quia, sine dubio vitio scriptoris in textum irrepsit, præsertim cum illa tempestate nondum Canones *Silvestri* nec apud Sedem Apostolicam, nec apud provincias recepti fuissent, ut docet Hincmarus.

Post relatos Canones & regulas decretalium, quæ in Collectione Dionysii continebantur, subjungit Leo: „ Isti omnino sunt, & per quos judicant Episcopi, & per quos Episcopi simul judicantur & Clerici Judicium non obscurum, quod Leo censuerit auctoritatem harum decretalium Romanorum Pontificum, negandam non esse; eo quod cum aliis Conciliorum Canonibus insertæ non reperiantur in Canone sive codice Dionysii Exigui, quo tunc utebatur Romana Ecclesia. Proinde probasse videtur Leo argumentum, quo eo seculo IX. usus fuisse legitur Hincmarus Rhemensis contra Nicolaum I. Papam auctoritatem falsarum decretalium urgentem, quia in *codice Canonum* non haberentur descriptæ, uti supra ad *Distinctionem* 19. notandum est.

Decreta relata sub nomine Nicolai & Innocentii sunt suspectæ fidei.

Circa decretum sub nomine Nicolai I. hic relatum Can. 2. ad asserendam decretalium auctoritatem, exigui ponderis est, uti tum ex dictis præcedenti distinctione, tum ex notatis circa fragmenta sub nomine hujus Pontificis per Gratianum sparsim producta videri poterit.

Non majoris ponderis est decretum sub nomine Innocentii Papæ relatum, Can. 3. uti ex nota Correctorum Romanorum intelligi potest: expresse enim monent, nec inter epistolas Innocentii II. reperiri, nec Innocentio II. adscribi posse; eo quod idem referat Burchardus Innocentio II. anterior; ac proinde solius Burchardi fidei (è quo Gratianus verisimiliter transcripsit) innitatur.

DISTINCTIO XXI.

Hic incipit tractatus Ordinandorum: unde sic dictus.

POstquam Gratianus viginti distinctionibus egit de Canonibus ac decretis Pontificum, quibus negotia Ecclesiastica terminantur, hac distinctione & subsequentibus usque ad finem hujus primæ partis sui decreti, tractare aggreditur de Ministris Ecclesiæ, eorumque origine, institutione, officiis, qualitatibus, electione ac ordinatione, uti ipse in proœmio huic distinctioni præfixo exponit.

Distinctionem exorditur Canone 1. per prolixum fragmentum desumptum *ex lib. 7. Etymol. cap. 12.* S. Isidori, cui hoc præmittit summarium: *Unde nomina Ecclesiasticorum graduum sumantur.*

Unde sumantur nomina Clericalium graduum.

Et sane Isidorus in hoc fragmento exponere conatur, incipiendo ab ipso Clericatu, unde singuli gradus, sive ordines suum nomen mutuaverint; atque ostendit omnes à suis officiis sive ministeriis nomen accepisse; hancque Isidori expositionem hodie tam Theologi, quam Canonistæ amplectuntur.

De Primatu Romani Pontificis.

Post hæc agit Gratianus hac distinctione de Primatu Romani Pontificis; profertque Can. 2. fragmentum epistolæ 2. Anacleti ad Episcopos Italiæ sub hoc summario: *Romana Ecclesia à Christo Primatum accepit*; extatque integra, *tom. 1. Concil. General.* cum duobus aliis eidem Pontifici adscriptis, sive per pseudo-Isidorum affictis, uti ibidem notavit Labbeus: proinde nihil solidi ex hac conficta epistola pro Primatu Ecclesiæ Romanæ à Christo collato concludi potest.

Varia hic suppositæ referuntur.

Hoc merito hic notatur, quod licet hic epistolarum decretalium confictor totus fuerit ad amplificandas Romani Pontificis prærogativas; nihilominus postquam dixit: „ In Novo Testamento post Christum Dominum à Petro Sacerdotalis cœpit ordo: quia ipsi primo Pontificatus in Ecclesia Christi datus est, Domino dicente ad eum: *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam: & tibi dabo claves regni cælorum.* Hic ergo ligandi atque solvendi potestatem primus accepit à Domino; primusque populum virtute suæ prædicationis adduxit: addere non dubitaverit: Ceteri vero Apostoli cum eodem pari consortio honorem & potestatem acceperunt. “ De hac pari auctoritate & potestate in ceteris Apostolis, eorumque successoribus, latius actum est in supplemento ad *part. 1. juris Eccles. tit. 16. cap. 1.*

Profert Can. 3. fragmentum sub nomine *Gelasii urbis Romæ Episcopi omnibus orthodoxis*, præfixo hoc summario; *Primatum Romana Ecclesia non aliqua Synodus, sed Christus instituit.*

In margine autem ad initium Canonis notatur: *in decretis cum 70. Episcopis*; quibus verbis indicare voluit notator, verba hujus Canonis reperiri in decreto vulgo *Gelasiano de libris Canonicis & apocryphis*; quod creditur editum à Gelasio in Concilio Romano cum 70. Episcopis; de quo videri poterunt notata ad Canonem 3. Distinctionis 15.

His præmissis tertia parte distinctionis monet Gratianus: „ In his omnibus, quanto gradus celsior, tanto major auctoritas invenitur; in majoribus siquidem est regendi & jubendi potestas; in minoribus obsequendi necessitas. “

Ut id probet, subjicit Canone 5. 6. 7. 8. & 9. quinque fragmenta unius & ejusdem

epi-

epistolæ Nicolai I. ad Michaelem Imperatorem, quæ integra extat tom. 8. Concil. General.

Hanc partitionem advertens Antonius Augustinus lib. 2. Dial. 12. „ Poterat, inquit, si ex „ fonte hausisset, uno capite omnia verba referre; sic ordinem quoque epistolæ servasset, „ quod minime fecit. Quis dubitet Gratianum in adeo multiplices incidisse errores, quia sua ex fonte non hausit?

An Pontifex à nemine possit judicari.

In hac epistola potissimum probare contendit Nicolaus, Romanum Pontificem à nemine judicari posse, cumque in finem inter alia impendit acta suppositii Concilii, quod habitum dicitur in causa Marcellini Papæ, quod hodie passim ut fictitium rejicitur.

Recte hic notat Ludovicus de Hericourt, quod ex hoc principio, quod Papa sit primus inter Episcopos sive Primatum habeat, male concludat Nicolaus, Papam non posse judicari, nec ab Episcopis, nec à *Conciliis*; eo quod inferiores non habeant auctoritatem in superiores; Verba ejus sunt: *De ce principe, que le Pape est le premier de tous les pasteurs, le Pape Nicolas I. conclut que les Papes ne peuvent etre jugez par des Eveques, ni par des Conciles; parce que les inferieurs n'ont point d' authorité sur les superieurs, c' est cependant mal à propos que les Ultramontains ont voulu conclure de ces authoritez, que le Pape ne pouvoit être jugé même par le Concile Oecumenique, pour ce qui regarde la foi, & la reformation generale: car le Concile General tenant son pouvoir de Jesus Christ, & representant l' Eglise universelle, à une jurisdiction sur tous ceux qui la composent.*

DISTINCTIO XXII.

Quæ inter Ecclesias primum locum obtineat, Quæ secundum, &c.

HAc distinctione inquirit Gratianus, quæ sint inter Ecclesias reputandæ & habendæ majores: „ Quia ergo, inquit, major à minori judicari non debet, videndum est, quæ inter ceteras Ecclesias primum locum, quæ secundum, „ vel tertium obtineat. Romana Ecclesia, sicut „ supra dictum est, primum locum inter ceteras obtinet, Alexandrina secundum, Antiochena Ecclesia tertium ab ea locum accepit.

Quod Romana Ecclesia primum locum inter ceteras obtineat, probat Canone 1. per fragmentum epistolæ Nicolai II. Mediolanensibus inscriptæ, & Canone 2. per fragmentum fictitiæ decretalis Anacleto suppositæ, quam & ipse Gratianus in multis mutilavit, uti ex notis Correctorum Romanorum patet, qui & ibidem reflectentes ad nomen *Cephas* in hac ficta decretali occurrens, multis hujus nominis significationem exponunt.

Cum autem Gratianus in proœmio hujus distinctionis secundum locum inter Ecclesias assignasset Ecclesiæ Alexandrinæ, & tertium Ecclesiæ Antiochenæ conformiter ad Synodum Nicænam, postea ad sui temporis disciplinam reflectens, quæ secundum locum jam tum Episcopo Constantinopolitano assignabat, profert Canone 3. decretum Concilii Constantinopolitani I. quo decernitur: Constantinopolitanæ civitatis Episcopum habere oportet Primatus honorem post Romanum Episcopum, propterea quod sit nova Roma.

Prærogativa concessa Episcopo Constantinopolitano non sine difficultate admissa fuit.

Ad hunc Canonem monent Correctores Romani: „ Canon hic ex iis est, quos Apostolica „ Romana Sedes à principio & longo post tempore non recepit. Hoc pluribus ibidem au„ ctoritatibus astruunt, ac dein ex his conclu„ dunt: Quanquam Constantinopolitani Epi„ scopi, Imperatorum potentia freti, secundum „ locum Patriarchalium sedium sibi usurparunt; „ idque tandem pacis & tranquillitatis causa fuit „ ipsis concessum.

Quantumvis autem constet, Episcopum Constantinopolitanum ad majorem sensim dignitatem fuisse elevatum, postquam hæc civitas facta est Imperialis; nihilominus, & hoc constat, quod Romana Ecclesia inter Patriarchales semper mansserit prima, & *Primatum* obtinuerit: quem in finem profert Gratianus Canone 4. fragmentum epistolæ S. Gregorii ad Joannem Episcopum Syracusanum, quæ est 12. lib. 9. in editione Benedictinorum, sub epigraphe: *Apostolicæ Sedi Constantinopolitanum constat esse subjectum.*

An recte arguantur Correctores Romani à Baluzio.

Circa hunc Canonem plura notavit Stephanus Baluzius; atque in primis monet, quod integra clausula incipiens à verbo *D. Piissimus*, usque ad verbum *profitentur*, desit in omnibus Gratiani antiquis exemplaribus & editionibus, etiam apud Demochares & Contium: „ Adjecta ergo est, ait, à Correctoribus Romanis contra omnium „ codicum & editionum fidem: & tamen iidem „ cum soleant admonere, si quid propria aucto„ ritate ex originalibus, ut ajunt, addant in con„ textu Gratiani, nihil hic admonuerunt, sed lo„ cum hunc uno tenore ediderunt interpolatum, „ ac si Gratianus ita legisset. Qua audacia non „ video fieri quicquam posse audacius. Merito „ tamen hic consulenda est nota PP. Benedicti„ norum ad citatam epistolam S. Gregorii, nov. „ Edit. ubi excusare nituntur Correctores Romanos.

Verum est quod hic notat Baluzius, in editione Antonii Contii prædictam clausulam non haberi: quod vero idem Baluzius asserit, eam in omnibus antiquis exemplaribus non haberi, ac per Correctores Romanos contra fidem omnium exemplarium adjectam, falsum id esse notat Petrus Gossant in notis ad hanc epistolam Gregorii, ibidem de hac clausula ita differens: „ In non„ nullis exemplaribus Gratiani deest hæc clausula, „ scilicet in editione Parisiensi anni 1542. in Ve„ net. 1588. & quibusdam aliis perpaucis: sed ma„ xima pars tam MSS. quàm editorum Gratiani „ exemplarium eam continet; & merito, cum „ non aliter potuerit legere Gratianus, quam lege„ ret apud S. Gregorium: nam in omnibus MSS. „ & editis ipsius Registri hæc clausula continetur; „ & ita eam legerunt, quotquot occasione data „ hanc epistolam retulerunt, ut infra memorabi„ mus: immo & ipse Jamesius, qui nullam vel„ licandi Gratianum & Correctores Romanos oc„ casionem prætermittit, eandem clausulam retu„ lit; utpote quæ in sex MSS. Anglicanis reperia„ tur: unde apposite sed prudenter suo more Cor„ rectores Romani clausulam hanc, quæ in cor„ ruptis quibusdam exemplaribus deerat, resti„ tuerunt, ex incorruptis aliorum Gratiani co„ dicibus, & ex purissimis S. Gregorii fonti„ bus; neque vero monendos ea de re lectores „ duxerunt; nempe quia corruptos illos Gratia„ ni codices, aut non viderunt, aut si viderunt, „ tanquam rem notis indignam, contemnen„ dos censuerunt.

Monet præterea Baluzius post Baronium, in hac S. Gregorii epistola, non agi de Episcopo Constantinopolitano, sed de *Primate Bizantino* in Africa; adeoque Epigraphem præfatam, nec huic Canoni, nec epistolæ convenire.

Can. 36. Trullanus multipliciter corruptus recitatur à Gratiano.

Canone 6. retulit Gratianus Canonem 36. Concilii Constantinopolitani II. vulgo in Trullo his verbis: „ Renovantes sancti Constantinopo„ litani decreta Concilii petimus, ut Constanti„ nopolitana Sedes similia privilegia, quæ infe„ rior Roma habet, accipiat; non tamen in Ec„ clesiasticis rebus magnificetur ut illa; sed hæc „ secunda post illam existens, prius quam Ale„ xandrina Sedes numeretur, dein Antiochena, „ & post eam Hierosolymitana.

Post hæc subjicit Gratianus: „ Hinc datur in„ telligi, quod Alexandrina Ecclesia de secunda „ facta sit tertia, & Antiochena de tertia sit quar„ ta, nisi forte quis duas contendat esse secundas, „ ut Constantinopolitanam & Alexandrinam pa„ rem suæ dignitatis velit locum obtinere.

Hic Canon, prout jam relatus est, legitur in decreto Gratiani in editione Antonii Contii ex editione Antverpiensi anni 1570. quin & hæc fuit constans lectio hujus Canonis apud Gratianum usque ad factam ac institutam Romanam correctionem

nem sub Gregorio XIII. adeoque facile per quatuor secula.

Certum est, quod Gratianus in relatione hujus Canonis prodiderit vel suam crassam circa Canones ignorantiam; vel magnum pro amplificanda Ecclesiæ Romanæ prærogativa pruritum: quandoquidem aperte Canonem in alienum detorserit sensum.

Ac in primis, uti notavit Contius, & post ipsum Antonius Augustinus, pro, *inferior Roma*, in Canone legitur, *senior Roma*. Deinde in Canone fit mentio Synodi Chalcedonensis, quam Gratianus omisit. Præterea ita Canonem expressit & interpretatus est, ut quatuor duntaxat viderentur Patriarchæ, scilicet Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus & Hierosolymitanus, subtracto è numero Patriarcharum Romano Episcopo, quasi hic in tanto esset dignitatis fastigium elevatus, ut inter Patriarchas numerandus non esset; cum tamen in Canone Trullano aperte inter Patriarchas primus numeretur; & in Novella 123. Justiniani quinque ordine designentur; sic tamen ut Episcopus Romanus constanter numeretur primus; adeo ut ejus Primatus semper etiam à Græcis agnitus sit.

Auctoritate Gratiani desiit Pontifex Romanus inter Patriarchas numerari.

Gratianum cæco modo etiam errantem secuti Canonistæ, Romanum Pontificem sensim è numero & ordine Patriarcharum expunxerunt, & quatuor duntaxat Patriarchas numerarunt; quos tandem secutus est Innocentius III. *in cap. Antiqua* 23. *X de Privilegiis*; ubi antiqua Patriarchalium Sedium Privilegia renovans, quatuor duntaxat expressit tanquam Patriarchales; sed Ecclesiam Romanam inter eas nequaquam reponit; sed de hac dicit: „ Quæ disponente Domino super omnes alias ordinariæ potestatis obtinet principatum, utpote mater universorum Christi fidelium & magistra.

Sed præcipuum circa hujus Canonis inversionem, an ea ignorantia aut ex proposito commissam, Gratiani attentatum versatur circa clausulam, qua Episcopo Constantinopolitano prærogativa assignatur, quæ in Canone per affirmationem ita legitur expressa: *Et in Ecclesiasticis ut illa rebus magnificetur*: Gratianus vero negative hoc modo expressit: *Non tamen in Ecclesiasticis rebus magnificetur ut illa*: Hunc crassum errorem Gratiani, sensum Canonis plane invertentem, attendentes Correctores Romani, pro hisce, *non tamen*, posuerunt, *nec non*, atque ita in decreto Gratiani correcto hodie legitur.

Tempore Concilii VIII. adhuc inter Patriarchas numerabatur.

Hanc distinctionem concludit Gratianus per fragmentum Canonis 21. Concilii VIII. sub Adriano II. relatum hic Canone 7. Evidens est tum ex contextu Canonis, tum etiam ex hoc fragmento, Sedem Romanam inter Sedes seu Ecclesias *Patriarchales* fuisse adhuc illo tempore numeratam, eique primum, Constantinopoleos autem secundum locum esse assignatum, atque de omnibus definivisse Concilium: „ Neminem prorsus mundi potentium quenquam eorum, qui Patriarchalibus præsunt Sedibus inhonorare, aut movere à proprio throno tentare, sed omni reverentia & honore dignos judicare.

DISTINCTIO XXIII.

EXponit Gratianus in proœmio hujus distinctionis, de quibus in ea & sequentibus usque ad finem hujus primæ partis tractare intendat: „ Breviter, ait, quæ inter Ecclesiastica officia sit differentia monstravimus; nunc à summo incipientes, & usque ad ultimum gradum descendentes, qualiter quisque eorum debeat ordinari, sanctorum auctoritatibus ostendamus.

Quæ observanda in electione Romani Pontificis.

Primum agit de electione summi Pontificis, idque prolato, Canone 1. fragmento prolixo decreti Concilii Lateranensis sub Nicolao II. quod integrum extat tom. 9. Concil. General.

Decretum Nicolai II. de hac electione, ejusque occasio & historia describitur.

Porro pro intellectu hujus decreti, quo nova forma in electione Romani Pontificis præscribitur, prænotandum, quod Stephanus Papa immediatus hujus Nicolai II. prædecessor, decretum edidisset de electione novi Pontificis, relatum in vita hujus Pontificis ex Leone Ostiensi tom. 9. Concil. General. colum. 1087. „ Post hæc congregatis intra Ecclesiam Episcopis, ait historicus, Clero populoque Romano, sub districta numinis inhibitione constituit; ut si antequam Hildebrandus, Romanæ tunc Ecclesiæ Subdiaconus, ab Imperatrice, ad quam pro quibusdam Reipublicæ negotiis communi consilio mittebatur, rediret, se mori contingeret, nullus omnino Papam eligere auderet; sed usque ad illius reditum Sedes Apostolica intacta vacaret, ejus demum ordinanda consilio.

Verum, non obstante hoc decreto, mox à morte hujus Pontificis, non expectato reditu *Hildebrandi*, „ Gregorius Lateranensis & Tusculanensis Comes, comperto Romani Pontificis obitu, sociato sibi Gerardo Galensense, & Romanis potentibus aliquot, noctu cum armatorum turbis Ecclesiam non pervadunt, & Joannem Velitrensem Episcopum, Mincium postea cognominatum Papam constituunt *Benedicti* nomine illi imposito.

Ita ex Leone Ostiensi in vita Stephani legitur, additurque, quod nonnulli Cardinales, inter quos & Petrus Damiani, huic electioni resistere & reclamare cœperunt; sed cum hi, qui elegerant, essent fortiores, *Hi omnes timore perculsi per varia loca fugere*.

Postquam autem Hildebrandus (qui postmodum fuit Pontifex dictus Gregorius VII.) à sua ad Imperatricem legatione rediisset, & Florentiæ mortem Papæ Stephani, ac electionem contra hujus decretum factam intellexisset, ad novam electionem processum est; & in Pontificem elegerunt Episcopum Florentinum, qui dictus fuit Nicolaus II.

Hæc electio placuit Romanis & Germanis: Attamen de consilio Hildebrandi factum est, ut per Principes Romanos, missa legatione ad Imperatricem, approbatio Regis Henrici, adhuc impuberis, postularetur; hæcque obtenta est: ac insuper nomine Regis demandatum Gothofredo Marchioni Tuscio ut hunc electum in urbem ducat, & Benedictum invasorem Sedis ejiciat; quod & effectum est; & ita auctoritate Regis schisma extinctum, & electus in Pontificem sub nomine Nicolai II. pacifice Sedem Apostolicam tenuit.

Itaque primo sui Pontificatus anno, scilicet anno 1059. mense Aprilis Synodum celebravit Romæ in Ecclesia Lateranensi cum centum & tredecim Episcopis, plurimis Abbatibus, Presbyteris & Diaconis; ipse eidem personaliter præsidens dixit: „ Novit Beatitudo vestra, dilectissimi fratres, & Coepiscopi, inferiora quoque membra Christi non latuit, defuncto piæ memoriæ domino Stephano prædecessore nostro, hæc Apostolica Sedes, cui auctore Deo deservio, quot adversa pertulerit, quot denique per simoniacæ hæresis trapezitas repetitis malleis crebrisque tunsionibus subjacuerit, adeo ut columna Dei viventis jamjam pene videretur concussa nutare, & sagena summi piscatoris, procellis intumescentibus cogeretur in naufragii profunda submergi.

Quæ fuerit præcipua ratio edendi illud decretum.

Evidens est, hæc præcipue respicere ad ea, quæ occasione electionis Joannis Episcopi Velitrensis in Pontificem sub nomine Benedicti contigerant: & quia prævidebatur in hac Romana Ecclesia, ob multitudinem ambientium Pontificale fastigium, id ipsum frequenter posse contingere, huic periculo occurrere volens hic Pontifex, præsenti decreto statuit, ut, „ obeunte hujus Romanæ universalis Ecclesiæ Pontifice, in primis Cardinales Episcopi diligentissime simul de electione tractantes, mox Christi Clericos (alias Episcopos) Cardinales adhibeant: sicque reliquus Clerus & populus ad consensum novæ electionis accedat, nimirum præcaventes, ne venalitatis morbus aliqua occasione subrepat: & ideo religiosissimi viri præduces sint in promovenda Pontificis electione, reliqui autem sequaces.

Ex his

[illegible] tempore ad electionem Romani Pontificis concurrerent.

Ex his intelligitur, quod licet Clerus populusque Romanus ab electione novi Pontificis non videretur totaliter exclusus, tamen Episcopi & Clerus Cardinalis præcipuas partes, & pene totales in hac electione jam habere cœpissent; quodque *reliquus Clerus & populus ad consensum novæ electionis accederet*: quæ non obscure insinuant, novam electionem per Episcopos & Clericos Cardinales factam, cui reliquus Clerus & populus ad consensum accederet.

Nequaquam proinde negari potest, in hoc decreto non parum à forma & ritu electionis Romani Pontificis prioribus octo ut minus seculis constanter servata recedi: antiquitus enim nulla distinctione facta, inter Clerum Cardinalem & reliquum Clerum ac populum, ad hanc electionem, non secus atque ad cæterorum Episcoporum electionem, Clerus populusque vocabatur, eorumque consensu ac suffragiis electio perficiebatur: & consequenter etiam in electione Romani Pontificis obtinebat sententia S. Leonis, quæ in hoc decreto proponitur: Nulla ratio sinit, ut inter Episcopos habeantur, qui nec à Clericis sunt electi, nec à plebibus expetiti, nec à comprovincialibus Episcopis cum Metropolitani judicio consecrati.

De Ordinatione Romani Episcopi Cardinales Episcopi vicem Metropolitani supplent.

Additur in hoc decreto: „ Quia vero Sedes „ Apostolica cunctis in orbe terrarum præfer„ tur Ecclesiis, atque ideo super se Metropo„ litanum habere non potest, Cardinales Epi„ scopi procul dubio Metropolitani vice fun„ guntur, qui videlicet electum Episcopum ad „ Apostolici culminis apicem provehant.

Fatetur igitur Pontifex, quod licet Sedes Apostolica *Metropolitanum supra se habere non possit*; nihilominus Episcopi Cardinales simul convenientes queant vice Metropolitani fungi; & quasi tanquam auctoritate Synodi Provincialis electionem probent & electum ordinent: unde licet Romanus Pontifex inter Episcopos nullum agnoscat superiorem, qui ipsum judicandi auctoritatem habeat, inde tamen perperam concluditur, quod Synodus *Generalis* ex omnibus Episcopis composita, & Ecclesiam universalem repræsentans hanc auctoritatem non habeat, uti perperam conclusisse Nicolaum I. ad Canonem finalem distinctionis 21. notavimus.

Romani Pontificis electio ab Imperatore erat probanda.

Monet autem nominatim Pontifex ut electio hæc fiat: „ Salvo debito honore & reverentia „ dilecti filii nostri Henrici, qui impræsentiarum „ Rex habetur, & futurus Imperator, Deo con„ cedente, speratur, sicut jam sibi *concessimus*, „ & successoribus illius, *qui ab hac Apostolica* „ *Sede personaliter hoc jus impetraverint*.

Indubie ea ætate adhuc Romanis persuasum erat, quod electus in Romanum Pontificem ordinandus non esset, nisi electio Imperatori, sive Regi Romanorum fuisset intimata, & ab eo probata, quemadmodum & in hac electione Nicolai factum fuerat, uti supra dictum est; atque eo tendit clausula decreti, *Salvo honore & reverentia dilecti filii nostri Henrici, &c.*

Romani prætenderunt ex privilegio Sedis Apostolicæ jus illud Imperatori concessum fuisse.

Sed & hoc ex integro contextu hujus clausulæ nequaquam obscurum est, auctores hujus decreti prætendisse hoc jus Regis, sive Imperatoris esse personale privilegium à Sede Apostolica impetrandum, quod & notavit D. Fleury in Historia Ecclef. lib. 60. num. 31. ubi relata hac clausula Decreti, ait: *On fait ici passer pour un privilege personel le droit de l'Empereur, pour approuver l'election du Pape, quoique dans la suite de cette Histoire nous aions vû ce droit établi depuis plusieurs siecles: il semble que la Cour de Rome voulout se prévaloir de la minorité du Roi Henri*. De hoc Jure Regis & Imperatoris videri possunt dicta in supplemento ad *Part. 1. Juris Ecclef. tit. 13. cap. 3. num. 3.*

Etiam extra Romam electio Pontificis fieri potest.

Declaratur deinde in præfato decreto „ Quod „ si pravorum atque iniquorum hominum ita „ perversitas invaluerit, ut pura, sincera, atque „ gratuita fieri in urbe non possit electio, Cardina„ les Episcopi cum religiosis Clericis catholicisque „ laicis, licet paucis, jus potestatis obtineant, „ eligere Apostolicæ Sedis Pontificem, ubi con„ gruere viderint: plane postquam electio fue„ rit facta, si bellica tempestas, vel qualiscum„ que hominum conatus malignitatis studio re„ stiterit, ut is qui electus est, in Apostolica „ Sede juxta consuetudinem inthronizari non „ valeat; electus tamen sicut verus Papa, ob„ tineat auctoritatem regendi Romanam Eccle„ siam & disponendi omnes facultates illius, „ quod beatum Gregorium ante suam conse„ crationem fecisse cognovimus.

Electus in Pontificem [illegible] regere [illegible] Ecclesiam ante ordinationem.

Hæc respicere ad ea, quæ in hac electione contigerant, ex prænotatis nequaquam obscurum est; sed notandum hoc decreto à pristina disciplina recedi, dum electo in Romanum Pontificem datur plenum jus regendi Ecclesiam & proventus recipiendi, ac administrandi, antequam in Episcopum sit consecratus seu ordinatus. Primitus enim, tametsi rite electus, pro Pontifice non habebatur, nisi in Episcopum esset ordinatus, uti notavi in supplemento ad *Partem 1. Juris Ecclef. tit. 14. cap. 5. num. 7.*

Denique concluditur decretum, adjecta pœnarum & multiplicium censurarum comminatione in decreti contraventores. Ex quo habemus, quod ætate hujus Synodi, id est seculo undecimo, post receptas decretales cœperit decretis Romanis inseri censurarum comminatio.

De examine ordinandi in Episcopum.

Post hæc Gratianus multa miscet; atque in primis Can. 2. refert formulam examinis, juxta quam examinandus sit, qui in Episcopum eligitur: hæc formula, ex antiquo Ordine Romano descripta coincidit cum formula, juxta quam ex præscripto moderni Pontificalis Romani, Episcopus in sua consecratione per consecratorem examinandus & interrogandus est, uti notavi in *Jure Ecclef. Parte 1. tit. 15. c. 3. num. 5.* & deinde *num. 6.* notavi hoc examen in meram ritualem ceremoniam adhiberi; hocque plurimum differre à serio illo examine, quod sancti Patres in electione Episcoporum tantopere desiderarunt.

De qualitatibus requisitis in Clericis.

Dein Can. 3. profert Gratianus prolixum fragmentum ex S. Isidoro Hispalensi sub hoc titulo: *Qualis esse debeat Clericorum conversatio*; quod merito à Clericis legitur, & in eo descripta præcepta & monita reperient, quæ singulatim latius exposui in *Jure Ecclef. Parte 1. tit. 2.*

Satius est [illegible] paucos sacerdotes bonos, quam multos inidoneos.

Rursus Canone 4. notandam admodum ac verissimam profert sententiam ex epistola decretali per Isidorum Clementi I. supposita: „ Tales ad ministerium eligantur Clerici, qui „ digne possint dominica Sacramenta tractare: „ melius est enim Domini Sacerdoti paucos „ habere ministros, qui possint digne opus „ Dei exercere, quam multos inutiles, qui onus „ grave ordinatori adducant. „

Hic habemus, quod in præfatione monuimus, plura in suppositis & confictis per Isidorum vulgo Mercatorem notanda occurrere utilia, si hæc ab adjectis & inspersis ab Isidoro fœtidis mercibus sedulo secernantur.

Promissio specialis plus attenditur quam generalis.

Notandum etiam, quod Canone 6. refertur ex Concilio Toletano: „ Quanquam omnes „ qui sacris mancipantur Ordinibus, canonicis „ regulis teneantur adscripti, expedibile tamen „ est, ut promissionis suæ vota sub cautione „ spondeant, quos ad promotionis gradus Ec„ clesiastica probat disciplina: *Solet enim plus timeri quod* SINGULARITER *pollicetur, quam quod* GENERALI *sponsione concluditur*.

De ritu collationis singulorum ordinum.

Prosequitur Gratianus ostendere, qualiter singuli inferiores ordines conferantur, prolatis eum in finem pluribus Canonibus sub nomine Concilii vulgo Carthaginensis IV. in quibus ritus singulorum, qui & hodie in usu est, exprimitur; & una designatur functio singulis ordinibus propria, uti in *Jure Ecclef. Parte 1. tit. 1. & Parte 2. tit. 9.* exposuimus.

De [illegible]

Miscet & alia nonnulla Gratianus, atque inter cetera Canone 9. ex Concilio Bracarensi III. refert:

refert : „ Ecclesiastica & antiqua institutione præ-
„ fixum novimus, ut omnis sacerdos, cum ordi-
„ natur, *orario* utroque humero ambiatur, scilicet,
„ ut qui imperturbatus præcipitur consistere inter
„ prospera & adversa, virtutum semper ornamen-
„ to, utroque circumseptus appareat humero.

Ex eodem Canone intelligitur, eo tempore fuisse quosdam Presbyteros, qui tempore sacrificii *orarium* non assumerent, quare subjungit :
„ Proinde modis omnibus convenit, ut quod quis-
„ que percepit in consecratione honoris, hoc
„ retineat & in oblatione vel perceptione suæ
„ salutis, scilicet, ut cum sacerdos ad solemnia
„ missarum accedit, aut per se Deo sacrificium
„ oblaturus aut sacramentum Corporis & San-
„ guinis Domini nostri Jesu Christi sumpturus,
„ non aliter accedat, quam orario utroque hu-
„ mero circumseptus, sicut & tempore ordina-
„ tionis suæ dignoscitur consecratus ; ita ut de
„ uno eodemque orario cervicem pariter &
„ utrumque humerum premens, signum in suo
„ pectore præparet (sive perferat) crucis.

Quæ vestis nomine orarii intelligatur.

Quæ sacra vestis hic intelligatur nomine *orarii*, incertum est. Illud constat non fuisse eandem semper & ubique hujus ornamenti formam & significationem; uti videri potest apud *du Cange* in Glossario mediæ & infimæ Latinitatis & ab eo citatos, verbo, *orarium*.

Orarii usus in multis coincidit cum hodierno usu stolæ.

Admodum verisimile est, in hoc Canone sumi pro *stola* sacerdotali, prout in Ecclesia Latina pro hoc ornamento sumptum fuisse tempore Caroli Magni habemus ex Alcuino, qui eo tempore scripsit, quamvis forsitan non ejusdem tunc esset formæ cum nostris hodiernis stolis sacerdotalibus.

Nec dubium apparet, quin ii qui modernas rubricas & sacrarum vestium usum præscripserunt, ea, quæ de orario hic præscripta repererunt, hodierno ornamento, quod stola dicitur, applicuerint, crediderintque *orarium* pro stola sumi.

Nam in primis, sicuti hic dicitur, quod non liceat sine orario sacrificium offerre ; ita nec hodie sine *stola* sacrificium Presbyter offerre potest, & quidem *utroque humero circumseptus*.

Præterea juxta modernum ritum, licet stola cervicem non premat, tamen ex præscripto Ritualium observatur, ut stolam primum cervici, seu capiti imponat Presbyter.

Denique requirunt modernæ rubricæ, ut, quemadmodum de orario dicitur in Canone, Presbyter stolam de utroque humero pendentem in *modum crucis* plicatam per cingulum, quo præcingitur, in pectore præfigat.

Ut proinde vix dubitari possit, quin auctor hodierni ritus respexerit ad hunc aliosque à Gratiano relatos Canones ; atque ex hoc Canone etiam invaluisse, quod hodie Presbyteri laicaliter communicantes, ut feria quinta in Cœna Domini, etiam *stola* ex utroque humero pendente, induti communicent : dicitur enim in Canone, ut Presbyter *sacramentum corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi sumpturus non aliter accedat, quam* ORARIO *utroque humero circumseptus*.

Inferiores ministri orariis uti non sinuntur. Et quare.

Meminit & *orarii* Gratianus hac distinctione Can. 27. & 28. relatis ibidem Canonibus Laodicenis, quorum priore decernitur, *ministrum* (sive Subdiaconum) *non oportet uti* ORARIIS : & Canone sequenti : *Non oportet lectores aut psalmistas* ORARIIS *uti, & sic legere aut psallere*. Rationem hujus inhibitionis reddit Zonaras : Ne Subdiaconi, lectores vel psalmistæ utentes *orario* viderentur *Diaconi Officium usurpare :* Diaconis enim *orarium* dabatur, ut eo, ad exequenda sua officia & ministeria uti possent, uti ex Balsamone, Zonara aliisque fusius intelligi potest.

Probat & id Canon Concilii Toletani IV. relatus à Gratiano distinctione 25. Canone 3. sub hoc summario : *Sacerdos utrumque humerum orario ambit ; Diaconus vero sinistrum tantum, ut ad ministerium expeditius discurrat.*

Quæ pristini orarii forma, & qua-liter ab hodierno stolæ forma differat.

Ex quibus intelligitur, *orarium* eo tempore ejus formæ ejusque latitudinis fuisse, ut in Diaconis integrum humerum sinistrum tegeret ; ejusque liberum usum impediret : in Presbyteris vero utriusque humeri sive lateris liberum usum non permitteret ; atque propterea necesse quodam modo erat, ut in elevatione Hostiæ & Calicis Presbyter in utroque humero circumseptus *orario*, per assistentes ministros juvari deberet ; ut scilicet liberum utriusque humeri sive lateris in hac elevatione usum haberet.

Hinc & hodiernus ritus remansit, levandi casulam sacerdotis in elevatione sacræ Hostiæ & Calicis. Similiter & hoc ex veteri disciplina remansit, quod nec Subdiaconi, nec lectores aut psalmistæ *orario* sive stola utantur ; item quod Diaconi stolam in solo humero sinistro pendentem gestent : imo nonnulla in missis solemnibus per alios ministros proclamantur, quæ juxta veterum Patrum disciplinam solis Diaconis erant propria, & per alios nequaquam expleri solebant ; & quibus eorum etiam in ordinatione tradita instrumenta, & sacræ vestes correspondebant. At hodie hæc omnia in mere externos ritus, qui vix ab aliquo intelliguntur, transierunt ; idque ob collapsam Patrum avitam disciplinam, uti in Jure Ecclesiastico sparsim notavi.

De usu Dalmaticæ.

Interserit hic Gratianus Canone 10. ex epistola Gregorii de veste, quæ dicitur Dalmatica, quæ hodie omnibus Episcopis est communis ; sed tempore S. Gregorii, Episcopis Gallicanis à Romano Pontifice usum illius gratiose indultum fuisse intelligitur ex hac epistola : quod & notavit D. Fleury in Historia Eccles. lib. 36. num. 10. ceterum de vario usu & forma hujus vestis videri potest du Cange verbo, *Dalmatica*.

Qualiter autem unusquisque sit ordinandus, prosequitur hic Gratianus 3. atque incipiens Canone 7. ab ordinatione *Episcopi*, pergit pluribus Canonibus ex Concilio vulgo Carthaginensi IV. referens ibidem formam ordinationis, quæ etiam hodie quoad singulos ordines servatur.

De ministro Ordinum.

Hoc notandum, quod omnium ordinum, etiam quatuor minorum, *Minister* dicatur Episcopus ; de psalmista autem, seu cantore dicatur Canone 10. „ Psalmista, id est *Cantor* potest absque licen-
tia Episcopi, sola jussione Presbyteri officium „
suscipere cantandi, dicente sibi Presbytero : „
Vide, ut quod ore cantas, corde credas ; & „
quod corde credis, operibus comprobes. „

Admodum verisimile est, tempore editi hujus Canonis, officium psalmistæ, sive cantoris non fuisse reputatum inter officia minorum ordinum, saltem in Ecclesia Latina, uti notavi in Jure Eccles. Parte 2. tit. 9.

De coma Clericis vetita.

Nonnulla hic adjungit Gratianus de his, quæ Clericos specialiter dedecent ; atque inter cetera ex supposititia decretali Aniceti Papæ *Ut Clerici juxta Apostolum comam non nutriant ; sed desuper caput in modum sphæræ radant*. Et Can. 22. ex Concilio Agathensi : *Clerici qui comam nutriunt, ab Archidiacono, etiamsi noluerint, inviti detondeantur*. Quin & Can. 23. refert sub nomine Concilii Romani sub Gregorio II. *Si quis ex Clericis relaxaverit comam, sit anathema*. Denique sub nomine Concilii Martini Papæ refert Canone 32. *Nec oportet Clericos comam nutrire, & ministrare, sed attonso capite, patentibus auribus*. Hæc per errorem hic adscribi Martino Papæ aut ejus Concilio ; sed esse desumpta ex Collectione Martini Bracatensis scitur, & hic in margine notatur.

Ceterum de hac vetita comæ nutritione, necnon de rasione verticis in modum *sphæræ*, de qua in citata decretali Aniceto supposita, latius egi in supplemento ad *Partem 1. Juris Eccles. tit. 3.* ubi ostendi, quis sit verus Ecclesiæ scopus & spiritus in capillorum attonsione, quæ in pristinis & recentioribus Synodorum decretis & in collatione tonsuræ clericalis, jam dictæ rasioni verticis respondentis, exprimitur.

Clerici inferiores vetantur ingredi loca destinata superioribus.

Quemadmodum vetitum fuit Subdiaconis aliisque ministris inferioribus *orario* uti, ne eo utentes Diaconorum munia sibi arrogare velle viderentur ; ita & *Diaconium*, seu *sacrarium*, aut

secre-

secretarium intrare vetantur Canon. 26. & 30. eo quod hæc loca Diaconis essent destinata & ipsis propria.

Subdiaconis & Clericis inferioribus vetitus sanctorum vasorum contactus.

Insuper additur, quod ministris seu Subdiaconis non licet *sacra vasa* contingere; quia proprium erat Diaconorum officium vasa sacra cum oblationibus populi cum solemni pompa & ritu deferre ad altare; uti ex Morino notavi in Tractatu Historico-Canonico *Parte* 2. §. 12. *ad Canonem* 21. *Laodicenum*; atque ibidem notavi, hic nequaquam agi de simplici & privato contactu sacrorum vasorum, sed de horum solemni gestatione ad altare, quæ tum temporis Diaconis erat propria.

Sed & hoc scitur, circa hæc non eandem fuisse omnium Ecclesiarum & ætatum disciplinam; ac præsertim in multis fuisse Ecclesiæ Græcæ & Latinæ rituum diversitatem; qua proinde attenta, non adeo difficilis erit Canonum conciliatio, qui Subdiacono contingere vasa sacra permittere videntur: quales Canones sunt hic relati Can. 31. & 32. ex Concilio Bracarensi, & Collectione Martini Bracarensis.

De Ritu nuptiarum.

Concludens autem Gratianus distinctionem hanc, adjungit etiam aliqua Can. 33. de nuptiarum ineundarum ritu: „ Sponsus & sponsa, „ ait, cum benedicendi sunt à sacerdote, à pa- „ rentibus suis vel paranymphis offerantur, qui „ cum benedictionem acceperint, eadem nocte „ pro reverentia ipsius benedictionis in virgini- „ tate permaneant.

Hoc decretum post Correctionem Romanam legitur sub hoc titulo: *item ex Concilio Carthaginensi IV. c.* 13. monet autem Stephanus Baluzius in notis ad hunc Canonem: „ Caput illud nul- „ lam habet inscriptionem in antiquis Gratiani „ exemplaribus & editionibus, etiam usque ad „ Democharis & Contii tempora; sed quia De- „ mochares, & Contius in margine annotave- „ rant, sumptum esse ex Can. 13. Concilii Car- „ thaginensis, hinc audaces facti Correctores „ Romani, eam observationem transtulerunt in „ textum Gratiani, facti coacti, quæ nunquam „ scieverat: accepit enim haud dubie ex Burchar- „ do aut Ivone, apud quos esse dicitur c. 101. „ Concilii apud Valentias.

Hic rursus habemus, nos post Correctionem Romanam non habere opus hoc, prout à Gratiano editum fuit. Ulterius quod non è fontibus sua sumpserit, sed ex præcedentibus Collectionibus, notanter Burchardi & Ivonis.

DISTINCTIO XXIV.

De examine Ordinandorum.

IN proœmio hujus distinctionis, ait Gratianus: „ Qualiter Episcopus sit examinandus, & qua- „ liter ipse simul cum reliquis infra ipsum consti- „ tutis sit ordinandus, breviter monstratum est: „ nunc autem videndum est de sacerdotibus & re- „ liquis, an sine examinatione sint promovendi. „ De his ita scribit Paulus ad Timotheum: *Manus* „ *nemini cito imposueris, & nihil sine præjudicio* „ *facias in alteram partem declinando.*

Huic præfatiunculæ in moderna decreti Gratiani editione subjicitur decretum sub nomine Silvestri Papæ *in Synodo Romano c. 9.* sed in primis notant hodie eruditi, acta hujus Synodi esse supposititia. Præterea in hoc qualicunque decreto nihil de examine Ordinandorum occurrit; de quo tamen se velle tractare in præfatiuncula monuit Gratianus; quin nec summarium huic decreto præfixum legitur; quale tamen ceteris decretis passim adscripsit Gratianus; ut proinde verisimile sit, hoc decretum manu recentiore esse adjectum; quod & probat nota Correctorum Romanorum; utpote qui monent hoc caput quidem inveniri in exemplaribus Vaticanis: *Nam in antiquioribus*, inquiunt, *non est; sed post versiculum*, declinando, *sequitur continenter*, nullus ordinetur, scilicet decretum Concilii 3. Carthaginensis sub hoc sommario: *Ante probationem nullus ordinetur Clericus*, conficiens hodie Can. 2. qui præfatiunculæ Gratiani omnino conveniebat.

Hinc manifestum est, admodum esse incertum, quid in hoc opere possit Gratiano reipsa adscribi.

Formula examinis ante Ordinationem instituendi.

Interea, quæ de hoc Ordinandorum examine hic affert Gratianus, præcipuum est vulgare decretum Concilii Nannetensis relatum Can. 5. in quo forma examinis ab Episcopo servanda præscribitur, eo pene modo, quo hodierna formula in Ritualibus & Synodis est præscripta; de qua latius actum in *Jure Eccles. part. 2. tit. 9. cap. 4.* ubi una ostendi, quod & hodie ex mente Ecclesiæ desideretur testimonium populi, de quo hic Canone 6. cujus est hoc summarium: *Alias autem sine Clericorum videlicet consilio & populi testimonio nullum Episcopus ordinare præsumat*. Ex quibus admodum verisimile sit, Ritualium nostrorum auctores plurima è Gratiani decreto mutuasse.

Quod Canone 6. refertur tanquam ex Concilio *Martini Papæ*, constat esse desumptum ex Collectione & versione Canonum Græcorum Martini Bracarensis; estque Canon 9. Nicænus, de quo videri possunt dicta in Tractatu Historico-Canonico *p. 2. cap. 1. §. 7. ad Can. 9. & 10. Nicænos & §. 9. ad Can. 9. Neocæsariensem.*

DISTINCTIO XXV.

De muniis singulorum Ordinum Ecclesiasticorum.

GRatianus hac distinctione in primis profert prolixum fragmentum epistolæ S. Isidori Episcopi Hispalensis ad Ludifredum, ut ostendat quid ad Episcopum, quid ad ununquenque inferiorem pertineat Clericum.

Epistolam hac de re sub nomine Isidori male fert Gratianus.

Notant Correctores Romani, quod integra hæc epistola habeatur in codice Bibliothecæ Monasterii Dominicanorum; sed Gratianum integram hanc epistolam non vidisse, aut consuluisse ostendunt, quæ ad hoc fragmentum ex ipsa epistola annotarunt Correctores Romani: atque inter alia notant ad verbum, *clamare*. “ In epistola S. Isidori & apud Ivonem ita le- “ gitur: *Ipse* (Diaconus) *hortatur orare, ipse* “ *clamat & pacem ipse annunciat.* “ Quæ lectio officium Diaconi, tam juxta veterem, quam modernam disciplinam clarius exprimit, quam Gratiani lectio, uti intelligi potest ex his, quæ de Diaconorum officio notavi in *Jure Eccles. p. 1. tit. 2. cap. 3.*

Insuper monent iidem Correctores ad verbum, *Archipresbyter*, „ Hinc usque ad verba, *ad Primicerium*, non sunt in ipsa epistola “ Isidori, neque in Pannormia, neque apud “ Burchardum, & *extra c. 1. de Offic. Archi-* “ *presbyteri* citantur ex Concilio Toletano. “

Verissima est hæc annotatio Correctorum; illa scilicet non haberi in epistola Isidori, neque in Pannormia Ivonis, sed tamen habentur in decreto Ivonis, prout hodie extat *p. 6. cap.* 20.

Occasio recenti disciplinæ de subjectione Archipresbyteri respectu Archidiaconi.

Verum notat ad hunc locum Ivonis Joannes Molinæus doctor Lovaniensis: „ Hæc non ha- “ bentur in codice Regio, suspectaque mihi “ perpetuo visa sunt, quod Archipresbyter sub- “ datur Archidiaconis; quod vetustum non es- “ se, in Canonibus Conciliorum vel mediocri- “ ter versatus nemo ignorat. “

Admodum verisimile est, Gratianum incidisse in exemplar decreti Ivonis, cum prædicta clausula, atque inde hoc fragmentum in suum decretum cum eadem clausula transtulisse.

Refertur quidem in decretalibus Gregorii IX. *in c. 1. ;; de Offic. Archipresbyteri*, clausula hæc de superioritate & auctoritate Archidiaconi super Archipresbyterum sub nomine *Concilii Toletani*; sed in nullo Concilio Toletano reperitur; nec Garcias Loaisa voluit ea verba pro Canone Concilii Toletani agnoscere; unde verisimile est, ex decreto Gratiani in decretales dimanasse.

Quidquid sit, non dubium, hunc esse unum ex articulis, qui occasione decreti Gratiani contra Patrum disciplinam invaluit & receptus est, ut nimirum Archidiaconus præcedat Archipresbyterum, vel uti legitur apud Gratianum & in decretalibus, *ut Archipresbyter sciat se esse sub Archidiaco-*

no, & ejus præceptis, sicut Episcopi sui, obedire.

Ceterum quæ hic ex epistola Isidori de functionibus ordinum singulorum referuntur, consonant his, quæ in moderno Pontificali Romano recitantur, uti ostendi in *Jure Eccles. p. 2. tit. 9. de Sacramento Ordinis*: ut vel inde admodum probabile sit, quod sicuti Pontifices in suis decretalibus secuti sunt decretum Gratiani, ita etiam confectores Pontificalis Romani eodem usi fuerint.

Post hæc, interjecto fragmento falsæ decretalis Clementi I. afflictæ, necnon decreto Concilii Toletani IV. quo præcipitur ut Diaconus, sive Levita *orarium* duntaxat ferat in sinistro humero, de quo diximus ad distinctionem 23. post hæc, inquam, exponit de quibus agendum sit in sequentibus: „ Nunc autem, ait, per singulos „ gradus ordine recurrentes, qui, ex quibus ordinibus, in quem gradum conscendere possint, „ qui post lapsum valeant reparari, vel qui non: „ quibus culpis à proprio gradu mereantur dejici, quo accusante, quibus testificantibus possint convinci, cujus sententia sint absolvendi „ vel condemnandi, breviter consideremus; ac „ primum à Pontificali gradu incipientes, qualem oporteat eum esse, qui in Episcopum est „ ordinandus, diligenter investigemus, Apostoli regulam secuti, quam in hujusmodi re Timotheo & Tito scribit, dicens: *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse*: id est non obnoxium reprehensioni: hoc ad Timotheum: „ ad Titum autem: *Oportet Episcopum sine crimine esse*, quod, ut Hieronymus scribit ad „ Oceanum, idem est.

De qualitatibus ordinandi in Episcopum.

Deinde prolixum discursum subjungit, in quo ostendere vult; quæ dici debeant delicta *mortifera*, quæ *venialia*: illa quidem *igne æterno punienda*; hæc autem *igne transitorio purganda*. Hic discursus conflatus est ex fragmentis interpolatis, & à suis originalibus dissonis, atque adeo obscure dispositis, ut vix intelligi queat quid velit, uti ex notis Correctorum Romanorum manifestum est.

Ordinandus in Episcopū debet fuisse immunis à crimine post Baptismum.

Hoc interim sat indicat Gratianus, quod ordinandus in Episcopum debeat omni tempore post Baptismum fuisse *sine* crimine: relatis enim Can. 6. verbis S. Hieronymi ex ejus commentario in epistolam ad Titum, quibus docet, quod ex mente Apostoli, Episcopum oporteat esse sine crimine, sive irreprehensibilem: „ Non quod eo tantum tempore, „ ait, quo ordinandus est, sine ullo sit crimine, & „ præteritas maculas nova conversatione diluerit; „ sed quod ex eo tempore, quo in Christum renatus est, nulla peccati conscientia remordeatur.

Ratio hujus puritatis in Episcopo requisitæ.

His, inquam, relatis, concludit Gratianus distinctionem his verbis: „ Ecce qui ordinandus „ est in Episcopum, non solum tempore suæ „ ordinationis; sed etiam omni tempore post „ Baptismum à crimine immunis esse debet.

Rationem hujus puritatis in Episcopo necessariæ subjicit ibidem Hieronymus: „ Quomo„ do enim potest Præses Ecclesiæ auferre ma„ lum de medio ejus, qui in delicto simile „ corruerit? aut qua libertate corripere peccan„ tem potest, cum tacitus sibi ipse respondeat, „ eadem admisisse quæ corripit?

DISTINCTIO XXVI.

De qualitate Episcopi his verbis expressa unius uxoris vir. An sit bigamus censendus qui duas uxores habuit, unam ante, alterā post Baptismum.

PErgens Gratianus describere & exponere qualitates ac conditiones, quæ in ordinando in Episcopum juxta Apostolum in epistola ad Timotheum & ad Titum requiruntur, agit hac distinctione de ea, quæ per Apostolum exprimitur his verbis: *unius uxoris vir*.

Id unum Gratianus hac distinctione quærit, utrum ad sensum Apostoli censeatur verè bigamus, qui plures quidem habuit successive uxores; sed unam *ante Baptismum*, & alteram *post Baptismum*; ita ut post susceptum Baptismum unam duntaxat duxerit & habuerit uxorem?

Sub initium distinctionis videtur Gratianus eam amplecti sententiam, quæ requirit ut quis ad mentem Apostoli sit bigamus, quod duas duxerit successive uxores post Baptismum: dicit enim; *Sequitur in utraque epistola*, UNIUS UXORIS VIRUM, *post Baptismum videlicet, non ante Baptismum*.

Unde & in probationem adducit Can. 1. fragmentum Epistolæ S. Hieronymi ad Oceanum, ubi hic doctor claris terminis scribit; quod is ad mentem Apostoli sit dicendus *unius uxoris vir* sive monogamus, qui *post Baptismum* unam duntaxat uxorem duxit & habuit: „ Si enim & ante conjugem habuit, quæ obierit, non ei imputa„ tur, cui prorsus novo homini, nec stupra, „ nec alia, quæ ante fuerunt, jam obsunt. „

Verum immediate post relatum hunc textum S. Hieronymi, subjicit sententiam S. Augustini sub hoc summario: *Qui ante Baptismum habuerit unam, & post Baptismum aliam, ordinandus non est*.

Varias hac de re Patrū sententias refert Gratianus.

In eandem sententiam plures allegat Patrum auctoritates, notanter Innocentii I. necnon S. Ambrosii, quorum sententiam amplectitur, sic loquens ad calcem Canonis 4. „ Unde datur intelligi, quod bigami dicuntur, non solum qui „ post Baptismum conjugia frequentant; sed etiam, „ qui ante Baptismum unam, & post Baptismum „ alteram habuisse probantur: bigamus vero in sa„ cerdotem ordinari non debet: non quia deli„ querit secundam accipiendo uxorem; sed quia „ prærogativa exutus est sacerdotii. Et nominatim hæc sententia in decretalibus Gregorii IX. est expressa, atque in Ecclesia signanter Latina generaliter recepta, uti latius notavi in Jure Eccles. *p. 2. tit. 10. c. 2.* ubi & ostendi, Græcorum Patrum sententiam consonam fuisse sententiæ S. Hieronymi supra expressæ, eamque non obscure traditam esse in Canonibus vulgo *Apostolorum*; quodque Patres Græci rationem fundamentalem hujus irregularitatis crediderint plane diversam esse ab ea, quæ à Patribus Latinis, notanter ab Augustino, assumpta fuit & hodie recepta est.

DISTINCTIO XXVII.

De castitate in Presbyteris & Diaconis requisita.

HAc distinctione Gratianus à suo instituto deflectens, arrepta occasione eorum, quæ de bigamia dixerat, hac distinctione quærit, utrum ordinati Diaconi aut Presbyteri debeant servare continentiam.

Et quidem Canone 1. profert Canonem 10. Ancyranum ex versione Martini Bracarensis sub nomine Martini Papæ, uti notavit Antonius Augustinus *lib. 1. de emend. Grat. Dial. 10.*

Porro Martinum Bracarensem in hujus Canonis versione à verbis & sensu Canonis recessisse, & ad suæ ætatis & Ecclesiæ Hispanicæ praxim (ad cujus usum suum Codicem conscripsit) inflexisse recte notavit Antonius Augustinus, quam versionem hic secutus est Gratianus, uti & monuit idem auctor.

Legit enim Martinus, & post ipsum Gratianus: „ Diaconus qui eligitur, si contestatus fuerit pro accipiendo matrimonio, & dixerit „ non posse in castitate permanere, hic non or„ dinetur. „ In Canone autem de Diaconis, qui ita protestati fuerint, sic pronunciatur: *Hi si postea ad nuptias venerint, maneant in ministerio*. Quæ omnino contrarium sensum reddunt. Cui sensui inhæsit Gratianus, eo quod versionem Martini, quam apud Ivonem reperit, secutus fuerit; & non attenderit ad textum Canonis originalem, prout ab ipsomet sequenti distinctione Can. 8. relatus est. De hac Gratiani oscitantia latius egimus in *Tractatu scholiorum in Canones Parte tertia, cap. 2.*

Varia circa hoc punctum Patrum sententia. Ut illas conciliet Gratianus, distinguit inter votum simplex & solemne.

Post hæc pro resolutione propositæ quæstionis varias adducit auctoritates, quarum aliæ supponunt, matrimonium contractum post emissum votum castitatis esse validum; aliæ vero invalidum esse supponere videntur.

Has auctoritates volens conciliare Gratianus,

ad

„ ad calcem Canonis 8. ait: Hic distinguendum est, quod voventium alii sunt *simpliciter* voventes, de quibus Augustinus & Theodorus locuti sunt; alii sunt, quibus post votum *benedictio* accedit *Consecrationis*, vel *propositum Religionis*, de quibus Hieronymus & Nicolaus & Callistus scripserunt.

At in eo à Patrum doctrina deflexit.

Verum hic recessisse Gratianum à pristina Patrum disciplina, notavimus in *Jure Eccles. p.* 2. *tit.* 13. *c.* 4. ubi etiam ostendimus hujus distinctionis inter votum simplex religionis, sive solemne, „ nullam mentionem quoad effectum dirimendi subsequens matrimonium in pristinis Canonibus occurrere: „ Verum à Gratiano non incongrue hic impensam esse, eo quod suo tempore invalescere cœpisset.

Refertur quidem hic Canone 3. sub nomine Theodori in Pœnitentiali, textus cum hac vocula, *simplex*; sed monent Correctores Romani: “ Abest vox ista ab omnibus manuscriptis, & infra 27. q. 1. c. 5. *si quis votum*, etiam ab impressis. In aliquot tamen pervetustis, est glossa interlinearis. “ Admodum verisimile est, eam vocem à glossographo recentiore manu in margine appositam, in textum irrepsisse.

Correctores Romani ad verba sub nomine S. Augustini relata Canone 2. monent: „ Verba propria hujus capitis non sunt inventa apud beatum Augustinum; sententia tamen habetur in libello, *de bono viduitatis:* omnino autem intelligendum hoc est de voto *simplici*, ut Gratianus in fine hujus distinctionis exposuit. Indubie hi Correctores hanc restrictionem adjicientes, verisimiliter non ad verba, aut sententiam Augustini respexerunt, sed ad sui temporis receptam disciplinam, & opinionem, quæ eam Gratiani distinctionem inter votum *simplex* & *solemne* jam receperat.

Sententia tamen ejus tandem recepta fuit.

DISTINCTIO XXVIII.

De voto castitatis à Subdiaconis emittendo.

HAc distinctione Gratianus tractat de voto castitatis ab Ordinandis emittendo.

Sub initium distinctionis asserit: *Ad Subdiaconatum accedentes non sine voto castitatis jubentur admitti;* quod ibidem Canone 1. probat auctoritate S. Gregorii in epistola Petro Diacono inscripta.

Non eadem fuit omnium Ecclesiarum in hoc puncto disciplina.

Verum ex eadem epistola constat, etiam ævo S. Gregorii, non ubique, imo nec in omnibus Italiæ Ecclesiis, eam continentiæ legem Subdiaconis fuisse præscriptam; quod & ipse Gratianus advertit, uti ex dicendis patebit, qui & non semel hac distinctione monet, non eandem fuisse quoad legem continentiæ, etiam quoad Diaconos & Presbyteros omnium Ecclesiarum, notanter Græcæ & Latinæ, disciplinam; unde & sub finem distinctionis, pro conciliatione Canonum, qui circa hoc punctum disciplinæ non videntur convenire, monet in his esse distinguendum ex loco, vel ex tempore; imo occasione hac accepta tribus subsequentibus distinctionibus ostendit, Canones esse considerandos & examinandos ex *causa*, *ex loco*, *ex tempore* & *ex persona*.

DISTINCTIO XXIX.

HAc distinctione profert Gratianus tria fragmenta, ut probet, Canones disciplinam exteriorem præscribentes considerandos esse & ponderandos ex *causa*, *ex loco*, *ex tempore* & *ex persona*.

Canones ex temporum, locorum & personarum circumstantiis expendendi.

Notandum in hanc rem dictum S. Isidori relatum Canone 1. „ Sciendum est, ait, quod pleraque capitula ex causa, ex persona, ex loco, ex tempore consideranda sunt, quorum modi, quia medullitus non indagantur, in erroris labyrinthum nonnulli intricando impinguntur; cum ante judicant quam intelligant, ante inculpant quam iterando lecta perquirant.

Et sub nomine Gregorii dicitur Canone 2. „ Regulæ sanctorum Patrum pro tempore, loco, & persona, & negotio instante necessitate traditæ sunt. “

Nec enim dubitandum est, quin Regulæ seu Canones exteriorem Ecclesiæ disciplinam concernentes pro temporum, locorum, personarum, & etiam causarum consideratione & necessitate editi fuerint, & nonnunquam temperati; aut eadem postulante consideratione, aut necessitate, mutati.

Ob neglectam hanc considerationem sæpe à vero Canonum sensu aberratur.

Quod si ipse Gratianus & subsequentes Canonum & Decretalium glossatores ac interpretes juxta hæc processissent; atque Canones secundum has omnes circumstantias expendissent, non ita à vero sensu Canonum aberrassent; imo nec eorum sensum invertissent, nec disciplinam his expressam reprobassent: uti & in Analysi recte notavit Ludovicus Hericourt. Postquam enim monuit, quod in examinandis Canonibus oporteat attendere causas, item circumstantias temporum, locorum & personarum, subjungit: *Ceux qui ne prennent point cette sage precaution en lisant les Conciles & l'Histoire Ecclesiastique, tombent souvent dans l'erreur, & condamnent des usages, dont ils ne connoissent pas les raisons.*

DISTINCTIO XXX.

Nonnunquam quædam de se licita propter abusum vetantur.

HAc distinctione ostendere vult Gratianus, subinde quædam *ex causa* per Canones vetari, quæ alias ex se licita & honesta, quin & multum laudanda sunt, eo quod quidam his abutantur. Eum in finem hic refert Canones Synodi Gangrensis celebratæ sub initium sæculi IV. contra quendam Eustachium ejusque discipulos; in quibus plura de se bona & licita vetantur, quia his ad suos errores & superstitiones abutebantur, uti latius ostendi in sæpius citato tractatu Historico-Canonico Part. 2. cap. 5. §. 10. ubi & singillarim notavi errores & superstitiones illorum hæreticorum, quibus hi Canones opponuntur; necnon qualiter hi Canones in multis à textu Græco difformiter referantur à Gratiano; quod & ex observationibus Correctorum Romanorum liquet.

DISTINCTIO XXXI.

Circa Canones, tempus, quo conditi sunt, considerandum est.

GRatianus ostendere pergens quæ circa Canones sint consideranda, sub initium hujus dictionis, ait: *Tempus quoque est considerandum:* ut autem id probet, subdit: *Quia nondum erat institutum, ut Sacerdotes continentiam servarent.*

In probationem subjungit Canone 1. fragmentum epistolæ S. Gregorii, in qua hic Pontifex agens de Subdiaconis per Siciliam constitutis, asserit: „ Ante triennium Subdiaconi omnium Ecclesiarum Siciliæ prohibiti fuerant, ut more Romanæ Ecclesiæ nullatenus suis uxoribus miscerentur. “

Lex continentiæ non fuit eodem tempore ubique Subdiaconis imposita.

Ex his evidens est, quod circa hunc articulum de servanda continentia à Subdiaconis, alia esset Ecclesiæ Romanæ disciplina, & alia Ecclesiarum Siciliæ, quantumvis hæ essent ex Ecclesiis *suburbicariis* Romano Episcopo jure Metropolitico subjectis, uti omnibus eruditis notum est.

Cum nonnulli prætenderent compellendos Subdiaconos, qui ante hanc *à triennio* editam constitutionem erant ordinati, servare continentiam, & à suis uxoribus, quas duxerant, separandos, scribit Gregorius: „ Quod mihi durum atque incompetens videtur, ut qui usum ejusdem continentiæ non invenit, neque castitatem ante promisit, compellatur à sua uxore separari, atque per hoc (quod absit) in deterius cadat. “

Non dubium igitur recte hic à Gratiano notari, legem continentiæ per Canones non eodem tempore ministris Ecclesiæ fuisse impositam: sed recte monent Correctores Romani, ex hac epistola id duntaxat probari de *Subdiaconis*; non autem de Presbyteris aut Diaconis, ut indicare videbatur Gratianus dicens: *Nondum erat institutum, ut Sacerdotes continentiam servarent.*

Indubitatum quippe est, etiam ante tempora S. Gregorii, saltem in Ecclesia Latina, Presbyteris & Diaconis legem continentiæ fuisse impositam, quod & probant auctoritates Patrum & Conciliorum, quæ à Gratiano proferuntur, & ipse Gratianus etiam fatetur.

Eademque lex etiam Subdiaconis sensim post tempora S. Gregorii *generatim* in Ecclesia Latina, non secus ac Presbyteris & Diaconis imposita fuit, etiam antequam Subdiaconatus inter sacros ordines haberetur, uti observatum est in *Jure Eccles. parte 1. tit. 1. c. 3.* in tantum quidem ut si ante ordinationem legitimas uxores duxissent, his tamen post ordinationem uti non possent, uti probant auctoritates à Gratiano hic relatæ.

Ratio imposita continentia ministris altaris.

Rationem hujus decreti reddit Gratianus ad calcem Canonis 1. dicens: „Causa hujus institutionis munditia sacerdotalis fuit, ut libere cunctis „diebus orationi possint vacare: si enim (ut Paulus ait.) ab uxoribus est cessandum, ut expedi„tius orationi vacemus; ministris utique altaris, „quibus quotidiana necessitas orandi incumbit, „nunquam conjugali officio vacare permittitur.

Hanc rationem ante Gratianum jampridem reddiderunt Patres, quorum dicta hic referuntur, atque inter alios breviter expressit venerabilis Beda relatus Canone 2. „Sacerdotibus ut „semper altari queant assistere, semper ab uxo„ribus continendum, semper castitas observanda præcipitur: “ quæ ratio pluribus astruitur ab Innocentio I. & S. Hieronymo verbis Canone 4. 5. 6. & 7. relatis.

Circa ea, quæ ad calcem Canonis 7. subjicit Gratianus de Canone Synodi Gangrensis, merito consulitur observatio Correctorum Romanorum & Tractatus noster Historico Canonicus Part. 2. cap. 1. §. 10. ad Can. 1. Gangrensem.

Uxori ante ordinationem ductæ de necessariis providendum.

Deinde monet Gratianus ad calcem Canonis 9. quod licet Episcopus, Presbyter, Diaconus, aut Subdiaconus non possit post ordinationem uxore sua, quam ante ordinationem suam legitime duxerat, uti, eam tamen contemnere non possit: *Hoc est ab animo, & cura sua abjicere, quin & necessaria provideat*, Probat id auctoritate Leonis Canone 10.

Tandem ad calcem Canonis 11. ait: „Ut „igitur ex his auctoritatibus apparet, Sacerdo„tes uxoribus, quas in laicali habitu, vel in „minoribus ordinibus constituti sibi legitime „copularant, necessaria ministrare, debita vero „reddere non valent.

Historia de Paphnutio à Gratiano relata.

Post hæc Canone 12. objicit sibi Gratianus famosam & vulgatam historiam de Paphnutio Episcopo & Confessore relatam per Socratem & Sozomenum, & ex his in historia tripartita, è qua eam hic recitat Gratianus.

Hæc historia, prout hic relata est, probat huic sancto Confessori nequaquam placuisse, ut per Synodum Nicænam lex ederetur, qua interdiceretur Presbyteris & Diaconis usu suis uxoribus, quas ante ordinationem suam duxerant; quin & ab hac lege ferenda Patres Nicænos dimovisse.

Quantumvis non eadem sit de veritate hujus historiæ eruditorum sententia, nihilominus hoc sat constat, Gratianum de ejus veritate non dubitasse, atque credidisse tempore Synodi Nicænæ, licitum fuisse Presbyteris & Diaconis libere uti suis uxoribus, quas ante ordinationem suam duxerant; quin & ibidem refert Canone 13. decretum Synodi VI. sive *in Trullo*, quo idipsum Presbyteris & Diaconis permittitur.

Varia fuit Ecclesiæ Latinæ & Græcæ disciplina circa usum uxorum ante ordinationem ductarum.

Hæc ut cum præcedentibus conciliet, ad calcem hujus Canonis subjecit: „Hoc autem *ex* „*loco* intelligendum est. Orientalis enim Ec„clesia (cui sexta Synodus regulam vivendi „præscripsit) votum castitatis in ministris al„taris non suscepit.

Hanc conciliandi rationem probat verbis Stephani Papæ relatis Canone 14. „Aliter se O„rientalium traditio habet Ecclesiarum, aliter „hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ; nam earum „Sacerdotes, Diaconi, atque Subdiaconi matrimonio copulantur: istius autem Ecclesiæ, “ vel Occidentalium nullus Sacerdotum à Sub- “ diacono usque ad Episcopatum licentiam habet “ conjugium sortiendi.

Quantumvis non constet de veritate hujus epistolæ, certum tamen est, hodie Ecclesiam Orientalem, permittere Presbyteris, Diaconis, ac Subdiaconis usum conjugii ante ordinationem legitime contracti, uti notavi in Tractatu Historico Canonico *part. 3. cap. 3. §. 7. ad Canon. 13.* Trullanum; atque adeo etiam hodie quoad hoc punctum aliam esse Orientalis Ecclesiæ à praxi Ecclesiæ Latinæ disciplinam.

DISTINCTIO XXXII.

Ex dictis distinctione præcedenti concludit hic Gratianus: *Servanda est ergo continentia ab omnibus in sacris ordinibus constitutis.*

Circa continentiã subdiaconorum non erat olim eadem ubique disciplina.

Profert hunc in finem fragmentum epistolæ S. Leonis, è quo habetur, quod eo tempore esset consuetudo Romanæ Ecclesiæ, ut Subdiaconi à suis uxoribus abstinere deberent, quamvis ea lex in pluribus Ecclesiis nondum esset Subdiaconis imposita, uti & monent Correctores Romani, & ad distinctionem præcedentem notavimus: ex quo habemus disciplinam Romanæ Ecclesiæ non semper fuisse in omnibus aliis Ecclesiis receptam.

Tempore S. Gregorii Clerici in sacris non constituti poterant uti conjugio & stipendia ab Ecclesia recipere.

Notandum quod Canonem 3. retulit ex epistola S. Gregorii ad Augustinum Anglorum Apostolum, in qua respondit Gregorius quod „si qui sunt Clerici extra sacros ordines constituti, qui se con- “ tinere non possunt, sortiri uxores debent, & sti- “ pendia sua exterius accipere. “ Dein aliquibus interjectis concludit: „De eorum ergo stipendio cogitandum atque providendum est, & sub “ Ecclesiastica regula sunt tenendi, ut bonis “ moribus vivant, & canendis psalmis invigi- “ lent, & ab omnibus illicitis cor & linguam “ & corpus, Deo auctore, conservent. “

Ex his nequaquam obscurum est, quod ætate S. Gregorii ea esset disciplina, ut Clerici in minoribus ordinibus constituti, ordinum illorum functiones obeuntes, possent non tantum matrimonio jungi, sed insuper quod postquam essent matrimonio juncti, in ministerio Ecclesiæ manere, & tanquam ejus ministris necessaria vitæ stipendia illis essent suppeditanda.

Post erectos titulos Beneficiorum disciplina illa mutata est.

Porro hæc disciplina sensim post erectos titulos Beneficiorum mutata est, atque receptum est, ut si Clerici extra sacros ordines constituti, Beneficium Ecclesiasticum obtineant, matrimonio jungantur, Beneficium ipsorum mox à contracto matrimonio vacare censeatur; nec ullum ad proventus Ecclesiæ jus retinere dicantur.

Auditio Missæ Presbyteri concubinarii prohibita.

Insuper hac distinctione agit Gratianus de incontinentia Clericorum extra matrimonium, quæ seculis decimo & sequentibus in tantum invaluerat, & tam altas radices egerat, ut his eradicandis, decreta Episcoporum aut Conciliorum non sufficerent; ut tandem statutum legamus, ut nullus Missam audiat Presbyteri, qui concubinam habere scitur, uti hic Can. 5. & 6. retulit Gratianus.

Cum vero ad calcem Canonis 6. formasset sibi hanc objectionem, quod „principia harum auctoritatum contraire videntur Hieronymo & “ Augustino, & ceteris qui Christi Sacramenta, “ neque in bono, neque in malo homine fugien- “ da ostendunt; tum prolixo discursu probat, præsertim auctoritate S. Augustini, valorem & effectum Sacramentorum à bonitate vel malitia ministrorum non dependere, tandem ita concludit. „Probibentur ergo de manibus talium Sacerdotum Sacramenta suscipi, non quia (legendum “ *quasi*) sint vera quantum ad formam & effe- “ ctum: sed quia dum hujusmodi Sacerdotes sentià “ populo contemptos viderint, rubore verecun- “ diæ facilius ad pœnitentiam provocentur. “

Clerici incontinentes ab ordinum gradu dejiciendi.

Subjicit deinde decreta, quibus jubentur dejici à suorum ordinum gradu, qui post susceptos sacros ordines non caste vixisse probantur; atque

inter

inter alis decretum *Urbani II.* Canone 11. his verbis expressum: „ Erubescant impii & aperte „ intelligant, judicio Spiritus sancti eos, qui „ in sacris ordinibus, Presbyteratu, Diaconatu, Subdiaconatu sunt positi, nisi mulieres „ subjecerint, & caste vixerint, excludendos ab „ omni eorundem graduum dignitate.

Conjugati ad sacros ordines promoveri nequeunt sine consensu uxoris.

Canone 14. ea epistola sub nomine Leonis IX. refertur, quod si quis in minore ordine constitutus uxorem duxerit, & postmodum ad Subdiaconatum promoveri velit: „ Nequibit hoc sine „ consensu uxoris suæ, ut fiat de carnali deinceps spirituale conjugium, nemine eos ad hoc „ cogente; neque permittitur postea uxor jungi „ eidem marito suo carnaliter, nec cuiquam „ nubere in vita, aut post mortem illius.

Hic videmus quod jampridem permissum fuerit, etiam in Ecclesia Latina, ut conjugati possent ad sacros ordines de consensu uxoris assumi; licet non possent post ordinationem uxore sua uti: quæ disciplina etiam per decretales recepta est sub titulo *de conversione conjugatorum*, ubi & videri possunt conditiones, quas hodierna disciplina in hac conversione requirit.

De vitanda conversatione Clericorum cum mulieribus.

Cum autem continentia cum mulierum familiaritate vix integra servari queat, subjicit hic Gratianus auctoritates, quibus Clericis hæc familiaritas, ejusque periculum exponitur.

Refert hunc in finem Canone 16. decretum Synodi Nicænæ, quæ non permittit „ his, qui „ in clero sunt, *subintroductam* habere mulie„ rem, nisi forte aut matrem, aut sororem, „ aut amitam, aut etiam idoneas personas, quæ „ fugiant suspiciones.

Deinde Canon 17. refert quædam sub nomine S. Hieronymi in epistola ad Nepotianum, & alibi, uti hodierna habet inscriptio; quæ clausula, inquiunt Correctores Romani, indicat: „ Caput hoc esse collectum ex variis beati „ Hieronymi locis, in quibus de vitanda mu„ lierum consuetudine agitur.

Inter hæc monita merito hoc notandum: „ Fe„ minam, quam bene videris conversantem, „ mente dilige, non corporali frequentia.

Cetera de vetita Clericorum & mulierum cohabitatione & familiaritate videri possunt dicta in *Jure Eccles. p. 1. tit. 2. c. 3.*

De Diaconissis.

Cirra ea, quæ ex Canone 11. Laodiceno extra materiam hujus distinctionis, recitat Gratianus Canone 19. de feminis, quæ apud Græcos *presbyteræ*, apud Latinos *viduæ* dicebantur, consuli potest Tractatus Historico-Canonicus Parte 2. capit. 1. §. 12. ad hunc Canonem Laodicænum.

DISTINCTIO XXXIII.

HAc distinctione Gratianus multa inter se miscet; atque in primis ex Canone 17. vulgo Apostolorum refert: „ Si quis post Baptis„ mum acceptum secundis nuptiis copulatus fue„ rit, aut concubinam habuerit, non potest fieri „ Episcopus, non Presbyter aut Diaconus, aut „ prorsus ex numero eorum, qui ministerio sa„ cro deserviunt.

De irregularitate ex bigamia secundum disciplinam Græcorum.

Nequaquam obscurum est, hunc Canonem conceptum esse juxta opinionem & disciplinam Græcorum, qui irregularitatem resultantem ex his verbis Apostoli, *unius uxoris vir*, petebant ex suspicione incontinentiæ ex secundis nuptiis resultante, uti supra notavimus; ideoque requirebant ut si quis *post Baptismum* nuptias iterasset, irregularis ad mentem Apostoli esset.

Quare & videmus æquiparari quoad hanc irregularitatem eum, qui post acceptum Baptismum *secundis nuptiis*, vel ut habet textus Græcus, *duobus conjugiis implicatus fuerit*, & eum, qui *concubinam habuerit*; hoc est qui post Baptismum in fornicationem fuit prolapsus: „ Eum „ qui post Baptismum Bigamus fuerit, vel for„ nicatus sit, ait Balsamon, prohibet Canon „ Episcopum fieri, vel sacerdotale quidpiam „ exercere: quæ enim ante Baptismum admissa „ sunt, omnis generis peccata prætermittit, cum „ factus sit novum opus sola gratia Spiritus „ sancti.

A sensu Canonis Apostolici recedit Gratianus.

Itaque à vero sensu, & etiam verbis Canonis recessit Gratianus monens ad calcem Canonis quod hic „ concubina intelligenda sit præter uxorem, ut ista sit sensus capituli: (si „ quis post acceptum sacrum Baptisma secundis „ nuptiis fuerit copulatus, aut concubinam duxe„ rit,) distinguendum est, an antequam uxorem „ duxerit, sive post mortem uxoris: „ quasi hic ageretur de eo, qui post Baptismum duxerit suam concubinam in uxorem, cum evidens sit, Canonem simpliciter loqui de eo, qui post Baptismum concubinam habuerit, etiamsi nullam nec primam, nec secundam uxorem post Baptismum habuerit.

De impedimentis Ordinationis.

Multa hic intermiscet Gratianus ad materiam hujus distinctionis non pertinentia; refertque in primis Canon. 2. prolixum fragmentum, quo exprimuntur ea, quæ impediunt aliquem in Episcopum ordinari, idque sub nomine beati Gregorii: at monent Correctores Romani, „ Hoc caput sumptum est ex c. 72. libelli de Ecclesia„ sticis dogmatibus, qui inter opera B. Augusti„ ni editus est, atque ex eo alibi sæpissime ab „ ipso Gratiano citatur. „ Quis autem sit auctor hujus libelli, inter omnes non convenit, uti monent Correctores Romani: plures enim Gennadio tribuunt; & videtur in eam opinionem inclinare eruditi Monachi Benedictini in novissima editione operum S. Augustini, in monitione huic libello præfixa in Appendice tom. 8.

Adjungit & ibidem Gratianus aliqua ex falsa decretali Pio I. Papæ adscripta de non admittendis ad sacras functiones, qui arrepti in terram arrepti à dæmonibus eliduntur, aut quolibet modo vexationis incursibus efferuntur, quod scilicet similes sacris altaribus astare prohibeantur; de quibus late agit Ferdinandus Mendoza in Tractatu de confirmando Concilio Eliberitano l. 2. cap. 59. extatque *tom. 1. Conc. Gener.*

DISTINCTIO XXXIV.

Domesticarum etiam personarum nimia familiaritas Episcopo vitanda.

HAc distinctione dicit Gratianus se velle ostendere, quod *domesticarum quoque personarum immoderatam familiaritatem Episcopum vitare oporteat.*

Sæpius notatum est, admodum esse familiare Gratiano, à materia & scopo sibi proposito recedere, & ab his plane diversa immiscere, quod & hic ipsi contigit: in probationem enim ejus, quod sibi ostendendum Gratianus assumpserat, nihil occurrit præter unicum fragmentum Canone 1. relatum sub nomine epistolæ Nicolai Papæ, cujus varia admodum notatur inscriptio, uti monet Antonius Augustinus *de emendat. Gratiani lib. 2. Dial. 15.* atque ibidem indicat, hactenus citatæ epistolæ *fontem desiderari*.

In fragmento hic relato scribere dicitur Nicolaus, de quodam Episcopo juvene, quod nimia familiaritate agat cum sua filia, quam verosimiliter ante ordinationem suam habuerat: quia in hac epistola de incontinentia non arguitur Episcopus; ut non appareat, quo titulo hæc familiaritas cum propria & legitima filia possit dici *suspecta*, quemadmodum ibidem insinuatur per rigorem, quo contra eum procedendum esse scribit auctor hujus epistolæ; ut vel ex hoc capite merito de ejus sinceritate ambigatur: una quoque colligitur, quam parum attenderit Gratianus, num ea quæ refert scopo suo conveniant. Accusabatur quoque in

Venatio Clericis interdicta.

hac epistola Episcopus tanquam *venationi* addictus, scribiturque ut moneatur ab ea abstinere, profertурque eum in finem vulgare dictum Hieronymi: *Venatorem numquam legimus sanctum*.

Hac occasione subjiciuntur hic Canone 2. & 3. duæ Paleæ sub nomine Concilii Aurelianensis IV. contra Clericos venatores. Hæc autem non repetiri in hac Synodo monent Correctores Romani,

mani, una tamen notant, utramque hanc *Paleam* sub nomine ejusdem Synodi extare in decretalibus Gregorii IV. sub titulo *de Clerico venatore*. Ut hinc rursus pateat collectorem decretalium more illius temporis sine ulteriori discussione, auctoritate Gratiani, pro genuino reputasse, quidquid in decreto reperiret. Ceterum tumultuosas illas bestiarum venationes specialiter jampridem etiam Clericis vetitas esse scitur.

Absona hic miscet Gratianus de concubinis.

Vix intelligi potest, qua occasione hac distinctione agat Gratianus de concubinis; atque quædam referat, ac notanter Canone 4. ex Concilio Toletano, quæ probare videntur licitum esse non conjugatis habere concubinas loco uxoris, aut saltem hujusmodi non conjugatos concubinam habentes non esse à communione repellendos.

Ceterum certum est, quod Gratianus nullatenus crediderit, Concilium Toletanum concubinatum, prout hodie sumitur, reputasse licitum, sed concubinam ibidem accepisse pro vera uxore, sed minus solemniter ducta, uti in præfatiuncula huic Canoni præfixa se explicat Gratianus: „ Concubina autem hic ea intelligitur, quæ cessantibus legalibus instrumentis unita est, & conjugali affectu adsciscitur, hanc conjugem facit affectus, concubinam vero lex nominat.

Quid per concubinam intelligat.

Idipsum latius prosequuntur Correctores Romani prolixo discursu huic Canoni subjecto; & plura dixi in *Jure Ecclef. par. 3. tit. 4. cap. 4.* ubi ostendi concubinatum, id est consuetudinem carnalem soluti cum soluta semper fuisse reputatum grave crimen. Hic rursus notandum Gratianum non sat advertisse, num ea quæ proferuntur, proficere possint in ædificationem legentium, ac notanter juventutis.

De bigamis non ordinandis extra ordinem, & confuse agit Gratianus.

Post hæc rursus plura intermiscet multum inter se confusa de bigamis non admittendis ad ordines: ac inter cetera notandum, quod Canone 8. ex Aurelianensi seu potius ex Gerundensi Synodo anni 517. refert Gratianus: „ Si quis de laicis „ post uxorem, aliam cujuscunque conditionis „ cognoverit mulierem, in Clericum nullate„ nus admittatur.

Admodum verisimile est, hujus asserti auctorem respexisse ad interpretationem Græcorum, qui irregularitatem per Apostolum expressam his verbis: *unius uxoris vir*, non è mystica aliqua significatione, sed ex suspicione incontinentiæ desumendam existimabant, uti supra notatum est.

Unde & inepta apparet explanatio Gratiani huic Canoni subjecta, qua restringere vult Canonem ad eum, qui pellicem, vel meretricem cognoverit *maritali affectu*, cum Canon simpliciter loquatur de eo, qui post uxorem, scilicet mortuam, cognoverit aliam.

Irregularitatem [illegible] Patres Græci [illegible] incontinentia [illegible]

Profert & Canone 11. decretum Concilii Neocæsariensis in hæc verba: Si cujus uxorem adulte„ rium commisisse, cum esset laicus, evidenter „ fuerit comprobatum, hic ad ministerium Eccle„ siasticum admitti non potest. Quod si in cle„ ricatu jam eo constituto, adulteravit, dato re„ pudio dimittere eam debet: si vero retinere ejus „ consortium velit, non potest suscepto ministe„ rio perfrui. " Eundem Canonem refert Canone sequenti ex versione Martini Bracarensis sub hac inscriptione: *ex Concilio Martini Papa*.

Interim ex hoc Canone rursus habetur, irregularitatem ab his Patribus Græcis desumptam fuisse ex incontinentia uxoris, quodammodo in ipsum maritum redundante. Similiter quæ ex Canone 18. vulgo Apostolorum retulit Canone 15. sub nomine Hieronymi de vidua, ejecta, meretrice ac ancilla, & irregularitate, ex matrimonio cum illis contracto, resultante, evidenter supponunt opinionem (quæ & fuit Hieronymi) petentium fundamentum irregularitatis, provenientis ex nuptiis cum vidua, ex suspicione incontinentiæ in vidua, uti & notavi in Tractatu Historico-Canonico *Parte 3. cap. 3. §. 4. ad Canonem 17. vulgo Apostolorum*.

Quod sub nomine S. Ambrosii dicitur Canone 14. scilicet, *Nec Clericum nequaquam debere esse qui secunda conjugia sortitus est*, conforme est hodiernæ disciplinæ, quæ nec ad simplex Beneficium, etiam primam duntaxat tonsuram requirens, bigamum admittit, quamvis nesciam de hoc in Synodo Nicena tractatum, uti in hoc Canone refertur, multo minus quidquam decretum fuisse.

Bigami sunt incapaces omnis beneficii.

Ad calcem Canonis 16. subjicit Gratianus: „ Sed postea temporum defectui condescendens Papa Martinus, in minoribus ordinibus eos " constitui permisit, non regulam præfigendo. " In margine notatur: " Hæc verba *non regulam præfigendo*, absunt ab aliquibus exemplaribus: " Et Canoni 18. hæc præmisit Gratianus: " Necessitate tamen exigente usque ad Subdiaconatum *bigamus* potest promoveri.

Verum hic erravit Gratianus: neque enim *Martinus Papa* quidquam hac in re remisit: quæ enim Canone 17. & 18. adducit Gratianus sub nomine *Martini Papa Romani*, non sunt hujus Pontificis, sed Martini Bracarensis, qui desumpsit ea ex Concilio Toletano primo, sed qui decreta hujus Concilii ad sui temporis disciplinam inflectendo nonnihil mitigasse videtur: de qua pristina disciplina, & cui hodie dispensandi cum bigamis auctoritas competat, videri possunt dicta in *Jure Ecclesiast. Parte 2. tit. 10. cap. 2.*

DISTINCTIO XXXV.

PRoposuerat sibi Gratianus describere qualitates & conditiones necessarias in assumendis ad sacras functiones; ac signanter in ordinando Episcopo, idque eo ordine, quo eas expressit Apostolus in epistolis ad Timotheum & ad Titum.

Itaque quia in præcedentibus distinctionibus exposuerat qualitatem in Episcopo per Apostolum requisitam in verbis, *unius uxoris vir*, hac distinctione prosequens descriptionem Apostoli, probare intendit, quod ordinandus in Episcopum debeat esse *sobrius, non vinolentus*.

De sobrietate requisita in Clericis.

Gratianus plures hanc in rem Patrum & Canonum auctoritates adducit, quibus non tantum Episcopos, sed omnes sacrarum functionum ministros oportere esse sobrios & non violentos probatur, præsertim quia sine sobrietate, & magna in cibo & potu moderatione, castitas & continentia, de qua in præcedentibus egerat, vix in tuto esse possunt: hinc illud Apostoli: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria:* item illud Sapientis relatum Canone 3. sub nomine S. Hieronymi: *Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas.* Et illud ejusdem Canone 5. *Venter mero æstuans cito despumat in libidines; ubi ebrietas, ibi libido dominatur & furor.*

Quantopere ebrietatem in Clericis non tantum pristini Canones & sancti Patres; sed & nostræ ætatis Synodi & sancti Episcopi exhorruerint, latius ostendi in *Jure Ecclesiast. Parte 2. tit. 2. cap. 3.*

DISTINCTIO XXXVI.

De Doctrina & prudentia in Episcopo requisita.

HAc distinctione dicit Gratianus, ordinandum in Episcopum debere esse *prudentem*: „ Prudentem autem Episcopum, ait, oportet intelligi; non solum literarum peritia, verum " etiam, sæcularium negotiorum dispositione, " (alias) dispensatione. "

Prolatis Canone 1. & 2. fragmentis epistolarum sub nomine Gelasii & Zosimi Papæ; in quibus dicitur, *illiteratos* non posse ad clericatus ordinem promoveri: *Quia literis carens, sacris non potest aptus esse officiis*; vel, ut ait Zosimus; „ Qui Ecclesiasticis disciplinis per ordinem non est imbutus, & temporum approbatione *divinis* stipendiis eruditus, nequaquam ad summum Ecclesiæ sacerdotium aspirare præsumat; " & non solum in eo ambitio inefficax habea- "

" tur,

„ tur; verum etiam ordinatores ejus careant eo ordine, quem sine ordine contra præcepta Patrum crediderant præsumendum.

De scientia sacrarum literarum necessaria.

Post hæc subjungit Gratianus prolixum discursum, in quo tum ex veteri, tum ex novo Testamento ostendit, quod *sacrarum litterarum* oporteat Episcopum habere notitiam: ac tandem concludens ait: „ Ex quibus omnibus liquido colligitur, quod non sufficit Prælatis bona conversatio, & morum honestas, nisi addatur scientia doctrinæ.

Distinctionem finit, prolato fragmento sub nomine Hieronymi, in quo inter alia, merito ab Episcopis & Pastoribus hæc notanda occurrunt: „ Si quis vult Pontifex non tam vocabulo esse quam merito, imitetur Moysen, imitetur Aaron. Quid enim dicitur de eis? quod non discedunt de tabernaculo Domini. Erat ergo Moyses indesinenter in tabernaculo Domini. Quod autem opus ejus erat? ut aut à Deo aliquid disceret, aut ipse populum doceret: hæc duo sunt Pontificis opera, ut, aut à Deo discat, legendo scripturas divinas, & sæpius meditando, aut populum doceat; sed illa doceat, quæ à Deo ipse didicerit, non ex proprio corde, vel humano sensu, sed quæ Spiritus sanctus docet.

Quæ populū docere debeat Episcopus.

Monent autem Correctores Romani hoc fragmentum non quidem esse Hieronymi; sed extare in *homilia* 6. Origenis in Leviticum, quas quidem homilias cum aliis multis Hieronymus fecit Latinas.

Monent præterea: „ Frequenter Gratianus, ea quæ sunt Origenis, Hieronymi nomine citat, vel quia præcipui Ecclesiæ doctoris auctoritas majus pondus habet, vel quia Hieronymus ea, quod dictum est, modo illa vertendo, pene sua fecerat.

DISTINCTIO XXXVII.

An Clericis literarum secularium studium, & librorū Gentilium lectio conveniat.

HAc distinctione quærit Gratianus, an secularibus literis, eos (Episcopos) oporteat esse eruditos.

Plura, licet sat confuse, profert, quibus probari videtur, quod personis Ecclesiasticis librorum Gentilium, Poetarum ac Philosophorum lectio vetita sit: profertque Canone 7. ex Rabano, quod legitur de B. Hieronymo: „ Quod cum libros legeret Ciceronis, ab Angelo est correptus, eo quod vir Christianus Paganorum figmentis intenderet.

Post hæc adductis nonnullis ex Scriptura sacra concludit: „ Ex quibus omnibus colligitur, quod non est ab Ecclesiasticis secularium literarum quærenda peritia.

Sed immediate objicit sibi: „ Contra legitur, quod Moyses & Daniel omni scientia Ægyptiorum & Chaldæorum eruditi fuerint. “ Quibus & nonnulla addit, per quæ ostenditur secularium rerum notitiam posse esse utilem; ac notanter Canone 8. verba venerabilis Bedæ: „ Turbat, ait, acumen legentium, & deficere cogit, qui eos à legendis secularibus literis *omnimodo* æstimat prohibendos; in quibus si qua inventa sunt *utilia*, quasi sua sumere licet: alioquin nec Moyses & Daniel sapientia, vel literis Ægyptiorum paterentur erudiri, quorum tamen superstitiones simul & delicias horrebant, nec ipse Magister Gentium aliquot versus Poetarum suis vel scriptis indidisset, vel dictis.

Ad calcem hujus Canonis, hæc subdit Gratianus: „ Cur ergo legi prohibentur, quæ tam rationabiliter legenda probantur? sed seculares, ait, literas quidem legunt ad voluptatem, Poetarum figmentis, & verborum ornatu delectati: quidam vero ad eruditionem eas addiscunt. Ex his statuendum, magna cum moderatione lectioni librorum Gentilium esse incumbendum, præsertim à Clericis.

DISTINCTIO XXXVIII.

HAc distinctione pergit Gratianus ostendere quam periculosa & perniciosa sit ignorantia, signanter *sacrarum Scripturarum* & *Canonum* in Sacerdotibus, qui ad docendum & ad æternam salutem ducendum sunt ordinati.

Ignorantia sacrarum literarum & Canonum in Clericis perniciosa.

In probationem hujus asserti, præcipue notandum decretum Concilii Toletani IV. relatum hic Canone 1. in quo jampridem Patres hujus Concilii docere non sunt veriti: „ Ignorantia mater cunctorum errorum, maxime in Sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt: Sacerdotes enim legere *sanctas Scripturas* frequenter admonet Paulus Apostolus dicens ad Timotheum: *Attende lectioni, exhortationi & doctrinæ, & semper permane in his.* “

His præmissis, concludunt Patres: „ Sciant igitur Sacerdotes *Scripturas sanctas*, & *Canones*; ut omne opus eorum in prædicatione & doctrina consistat; atque ædificent cunctos tam Dei scientia, quam operum disciplina. “ Et Canone 4. refert vulgare hoc sancti Cælestini dictum: „ Nulli Sacerdotum liceat Canones ignorare, nec quidquam facere, quod Patrum possit regulis obviare. “

Quam necessaria sit notitia sacrarum Scripturarum Ecclesiasticis, ac notanter Episcopis, exposuerunt Patres Synodi VII. sive Nicænæ II. Canone 3. qui hic extat Canone 6. qui & addunt: „ Substantia enim summi sacerdotii nostri sunt eloquia divinitus tradita, id est vera divinarum scripturarum disciplina, quemadmodum magnus perhibet Dionysius: quod si disceptaverit, & ita libenter facere & docere minime spoponderit, nullatenus consecretur: ait enim prophetice Deus: *Tu scientiam repulisti, & ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.* “

Plura hanc in rem profert Gratianus: fatendum tamen est inter hæc esse nonnulla mutilata, uti ostendunt annotationes Romanæ, quædam apocrypha, puta *Canones* ex falsa decretali Zephyrini Papæ & Canone 16. ex supposititia decretali Clementis I. monent quoque Correctores Romani ea, quæ leguntur Can. 13. 14. & 15. à multis antiquis exemplaribus abesse.

DISTINCTIO XXXIX.

HAc distinctione ostendere vult Gratianus, quod ordinandus in Episcopum debeat etiam habere notitiam negotiorum secularium. „ Debent namque, ait, Prælati subditis non solum spiritualia, sed etiam carnalia subsidia ministrare, exemplo Christi, qui turbas frequentes non solum verbo docebat; sed etiam virtute sanabat, & corporalibus alimentis reficiebat. Ut autem Prælati hæc omnia plene possint perficere, secularium negotiorum oportet eos habere solertiam, ut eorum cautela & Ecclesiæ serventur indemnes, & cuique necessaria pro suo modo ministrentur. Unde quidam in Episcopum electus à B. Gregorio pro sua simplicitate repellitur, ne ejus occasione res Ecclesiæ dilapidarentur. “

An secularium negotiorum peritum oporteat esse Episcopum.

In probationem sui asserti subjicit fragmentum hujus epistolæ S. Gregorii ad Clerum & nobiles Neapolitanos; quæ si integra legatur, apparebit quod de singulari casu & specialibus circumstantiis ageretur; quodque S. Gregorius de simplicitate electi amplius informari vellet, antequam pronunciaret, eum ob simplicitatem ab Episcopatu excludendum: ut proinde appareat S. Gregorium censuisse, haud facile aliquem ab Episcopatu excludendum ob defectum industriæ in administrandis bonis temporalibus, modo reliquæ qualitates in Episcopo requisitæ adessent.

DISTINCTIO XL.

Gratianus qualitates in Episcopo necessarias prosequens, probat hac distinctione, *Episcopum oportere esse ornatum & hospitalem*: „ Per ornamenta Episcopalia, ait, virtutes debent intelligi, quæ à Domino eis repromittuntur, cum dicitur: Sacerdotes ejus induam „ salutari.

Sublimitas Cathedra sanctum non facit, sed requirit.

Unde præcipuus videtur esse Gratiani scopus ostendere, quod *non loca, sed vita & mores sanctum faciunt Sacerdotem*, uti loquitur in proœmio hujus distinctionis.

Decretum falso adscriptum Symmacho Papæ.

Hanc in rem profert Canone 1. fragmentum sub nomine *Symmachi Papæ*; quod non esse Symmachi, sed Ennodii Diaconi, notant Correctores Romani. In hoc fragmento scribitur: „ Quod illi (Petro) concessum est pro actuum „ luce, ad illos pertinet, quos par conversa„ tionis splendor illuminat: “ quibus significare aperte voluit, merita Petri in ejus duntaxat transire successores, quos *par conversationis splendor illuminat*: quod scopo & proposito Gratiani omnino congruit.

Posterior pars decreti directe contraria est sententia Gratiani.

Verum huic asserto directe contrarium quod in eodem fragmento immediate subjungitur: „ Quis „ enim sanctum dubitet esse, quem apex tantæ di„ gnitatis attollit? in quo si desunt bona acquisi„ ta per meritum, sufficiunt quæ à loci decessore „ præstantur; aut enim claros ad hæc fastigia eri„ git, aut qui eriguntur, illustrat.

Hæc simpliciter & in sensu obvio accepta nequaquam obscure significant, quod locus seu cathedra Petri in ea sedentem sanctum faciat, licet ipse propriis meritis careat, sive vita & conversatione sanctus non sit: *Quia*, ait, *si desunt bona acquisita per meritum, sufficiunt quæ à loci decessore præstantur*. Ita & hunc locum intelligendum notavit D. Fleury in Historia Ecclesiastica lib. 30. n. 55.

Optandum, ut ejusmodi decreta in Codice Ecclesiæ non referrentur.

Optandum esset, ut similes expressiones omisisset Gratianus; aut eas saltem Correctores Romani erasissent potius quam tantam eisdem auctoritatem attribuissent; ut nec studiosæ juventuti errandi occasionem præberent; quæ si sublimitas cathedræ aut loci quenquam sine propriis meritis sanctum redderet, neque sectariis nostris prætextum darent per similes expressiones in Codice Ecclesiæ relatas Romanæ Ecclesiæ crimen impietatis affingendi, uti non ita pridem hac auctoritate contra Statum V. usus est nominatissimus jurisconsultus Franciscus Hotomannus, unus è secta Calviniana, in scripto, cui titulus, *fulmen Brutum*, ubi asserere non veretur, quod Pontifex Romanus, „ Etiam profiteri & pa„ lam prædicare ausus est, tantam esse vim, „ tantamque sanctitatem sedis suæ, ut quicun„ que ganeo, & quantumcunque impius, per„ jurus, sceleratus, in ea consederit, confestim „ ex illa sessione sanctimoniam hauriat, *Cujus* „ *nefaria blasphemiæ*, inquit, *testimonium hoc* „ *extat in Canon. Non nos Dist.* 40.

Incertus auctor Canonis, si Papa.

Adducit Gratianus Canone 6. tanquam ex dictis *Bonifacii martyris*: „ Si Papa suæ & fra„ ternæ salutis negligens, deprehenditur inutilis „ & remissus in operibus suis, & insuper à „ bono taciturnus, quod magis officit sibi & „ omnibus; nihilominus innumerabiles populos „ catervatim secum ducit, primo mancipio ge„ hennæ, cum ipso plagis multis in æternum „ vapulaturus hujus culpas istic redarguere præ„ sumit mortalium nullus, *Quia cunctos ipse* „ *judicaturus, à nemine est judicandus*.

Quis hujus Canonis sit auctor, nescimus. Inprimis vel ex ipsa epigraphe habemus, nequaquam hunc Canonem esse scriptum per Bonifacium martyrem; quandoquidem dicatur id solum haberi ex *dictis* Bonifacii martyris. Videtur id ipsum vidisse Correctores Romani; monentque quod Nauclerus Gen. 26. testatur hoc fuisse dictum Bonifacii martyris; sed cujus momenti ponderis sit hoc testimonium, facile intelliget qui attenderit, Nauclerum demum sæculo xv. adeoque sex vel septem sæculis post obitum Bonifacii scripsisse. Subjungunt deinde hi Correctores, „ Quod *Deus dedit* Presbyter Cardina„ lis titulo Apostolorum in Eudoxia tempore Vi„ ctoris Papæ III. libros quatuor de rebus Ecclesia„ sticis composuit, qui in Bibliotheca Vaticana „ servantur. Et lib. 1. c. 231. ex gestis Bonifacii „ martyris & Archiepiscopi Moguntini, sedis „ Apostolicæ Legati hæc sanctissimi illius viri „ de Romano Pontifice ac sede Apostolica ver„ bis refert, in quibus est hoc caput.

Verum non majoris auctoritatis esse hujus auctoris testimonium inde intelligitur, quod hic demum dicatur scripsisse hoc suum opus sub Pontificatu Victoris III. qui demum sedit sub finem sæculi undecimi, & consequenter duobus aut amplius sæculis à morte hujus Bonifacii. Interim ex hoc auctore habetur, quod hic Bonifacius fuerit Archiepiscopus Moguntinus, & *Legatus sedis Apostolicæ*, quem scitur, fuisse strenuum jurium sedis Apostolicæ promotorem, ipsumque sub Zacharia Papa floruisse.

Proinde non immerito notavit Antonius Augustinus lib. 2. *de emendat. Gratian. Dial.* 3. quod caput, quod apud Gratianum, *ex dictis Bonifacii martyris* inscribitur, & ab Ivone, *ex gestis Bonifacii martyris Legati Romanæ Ecclesiæ*, à nobis repertum non est. Admodum verisimile est, Gratianum id ex Ivone descripsisse: è quo vero Ivo id desumpserit, hactenus ignoratur.

Prima pars dicti Canonis unde desumpta.

Quoad priorem Canonis partem admodum probabile est in eam conficiendam à confictore hujus decreti impensam fuisse sententiam, quam legerat in conficta, & hodie ab omnibus eruditis rejecta Synodo vulgo *Sinuessana*, quæ celebrata dicitur in causa *Marcellini* Papæ, in qua idem de Romano Pontifice declaratur, nimirum quod *iste à nemine judicandus sit, qui omnes judicat*.

Præbuit prætextum sectariis convellendi Primatum Romani Pontificis.

Hoc Gratiani assertum, & juventuti in scholis publicis propositum; idque auctoritate summi Pontificia, vix dici potest, quantopere sectariis subservierit, ut sedis Apostolicæ *Primatum* in invidiam adducerent, uti videri potest ex Hotomanno loco citato. Et ipse sectariorum Coriphæus Martinus Lutherus inter articulos è corpore juris Canonici excerptos, ob quos asserebat, hoc corpus tanquam perniciosis erroribus refertum & juventuti noxium, esse merito flammis exurendum, & reipsa anno 1520. die 7. Decembris Wittembergæ, publice convocata studiosa juventute, igne absumptum est. Octavus porro articulus constabat verbis hujus Canonis.

Supponit præfatus Canon posse esse à fide devium, & ut talem judicari.

Interim clausula in hoc conficto decreto his verbis expressa: *Nisi deprehendatur à fide devius*, manifeste probat, quod ea ætate non dubitaretur, quin Papa deprehendi posset *à fide devius*; atque eo casu posset ab aliquo judicari: cum enim in præcedentibus dictum sit, Papam à nemine posse judicari, evidens est per clausulam subjectam significari, quod à fide devius judicari posset.

Cum autem veteres glossographi & decretalium commentatores pressius inhærerent decreto Gratiani, non mirum, quod vix apud ipsos vel unum reperies, qui dixerit Papam *à fide devium* deprehendi non posse, aut à fide devium judicari non posse.

Hinc non videmus Pontifices, aut Curiam Romanam obstitisse in Concilio Constantiensi aut Basileensi, quo minus declararetur, Papam subjici Concilio generali in materia *fidei*; sed duntaxat obstitisse, ne declararetur subjacere decretis Concilii quoad ea quæ concernunt reformationem morum. Quin & constat Paulum IV. ad hunc Canonem respexisse, in famosa illa Bulla, quæ incipit: *Cum ex Apostolatus officio*; estque 19. in Bullario Romano, ubi dicit: *Papa omnes judicat, à nemine in hoc mundo judicandus, potest, si deprehendatur à fide devius, redargui*. Verum & hoc constat, quod hic Pontifex non

diac-

dixerit *judicari*, *sed redargui*; cum tamen evidenter Canon à Gratiano relatus aperte supponat Papam à fide devium posse judicari, uti supra notatum est.

Sub initium distinctionis refleximus, præcipuum Gratiani scopum fuisse hac distinctione ostendere, quod *non loca*, *sed virtutes sanctum faciant*, quod plures Patrum auctoritates hic relatæ probant.

Non loca, sed virtutes sanctum faciunt.

In primis notandum dictum, sub nomine S. Hieronymi Can. 2. „Non sanctorum filii sunt, qui tenent loca sanctorum; sed qui exercent opera eorum. Et S. Gregorii Canone 4. Non loca vel ordines Creatori nostro nos proximos faciunt; sed eis nos merita bona jungunt, aut mala disjungunt. At præ reliquis attendenda sunt verba S. Chrysostomi, seu Auctoris operis imperfecti Canone 12. „Multi Sacerdotes, & pauci Sacerdotes; multi nomine, pauci opere. Videte ergo quomodo sedeatis super cathedram; quia non cathedra facit Sacerdotem, sed Sacerdos cathedram, non locus sanctificat hominem, sed homo locum; non omnis Sacerdos sanctus, sed omnis sanctus Sacerdos; qui bene sederit super cathedram, honorem accipit ab illa; qui male sederit, injuriam facit cathedræ; ideoque malus Sacerdos de Sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem: in judicio enim sedens, siquidem bene vixeris, & bene docueris omnium judex eris: si autem bene docueris & male vixeris, tui solius condemnator eris; nam bene vivendo & bene docendo, populum instruis quomodo debeat vivere; bene autem docendo & male vivendo, Deum instruis quomodo te debeat condemnare.

Quin & ex relatis auctoritatibus probatur, peccati gravitatem crescere *propter altitudinem dignitatis*, uti loquitur S. Chrysostomus Canone 5. sive Auctor operis imperfecti.

Notabile Augustini dictum de digno modo considerandi dignitates Ecclesiasticas.

Denique Can. 7. refertur vulgare dictum & merito omnium Episcoporum & ministrorum Ecclesiæ mentibus & cordibus insculpendum ex epistola S. Augustini ad Valerium: „Ante omnia peto, ut cogites religiosa prudentia tua, nihil esse in hac vita & maxime hoc tempore facilius & lætius & hominibus acceptabilius Episcopi, aut Presbyteri, aut Diaconi officio, si perfunctorie atque adulatorie res agatur; sed nihil apud Deum miserius, & tristius & damnabilius. Item nihil esse in hac vita, & maxime hoc tempore difficilius, laboriosius, periculosius Episcopi, aut Presbyteri, aut Diaconi officio; sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur, quo noster Imperator jubet.

Ex his nequaquam obscurum est, quod Gratianus non adverterit ad verba nomine Symmachi relata Canone 1. quandoquidem evidens sit Gratianum asserere voluisse, cathedram, seu locum sedentem in eo sanctum non facere.

DISTINCTIO XLI.

De moderatione servanda à clericis in exterioribus.

PRæcedenti distinctione ostendit Gratianus Episcopum oportere esse *ornatum virtutibus*; nec cathedræ fastigium, aut dignitatis magnitudinem aliquem facere *sanctum*, sed acquirere sanctum. Hac distinctione probare intendit, cum oportere præterea *esse ornatum in exterioribus*; „Habitu videlicet & incessu; ut nec fulgidis, nec sordidis se vestibus ornet, ut enim ait Hieronymus, nec affectatæ sordes, nec exquisitæ deliciæ laudem pariunt, quod tam de vestibus, quàm de cibis intelligendum est.

Plures Patrum auctoritates profert Gratianus, quibus rectus usus harum rerum corporalium describitur, ac notanter S. Augustino, qui in harum rerum usu id vel præcipue attendendum præscribit, ut non excederet meta consuetudinis *honorum*, inter quos vivitur, ut loquitur Canone 1. quod notanter in usu vestium locum habet.

Circa usum ciborum illud maxime obtinet, quod ibidem ait: *In omnibus enim talibus non usus rerum*, *sed libido utentis in culpa est*. Nonnullis in probationem hujus sui asserti adductis, ita concludit Augustinus: Nam in omnibus hujuscemodi rebus non ex earum rerum natura, quibus utimur; sed ex causa utendi, & modo appetendi, vel probandum, vel improbandum quod facimus.

Adducit quidem Gratianus hæc, ut probet, Episcopum oportere esse ornatum in *exterioribus*, sive moderatum. Sed notandum, quod Augustinus locis hic allegatis, nequaquam agat, qua moderatione his rebus transeuntibus uti debeant Episcopi, aut ceteri Ecclesiæ ministri, qui specialiter obstricti sunt præire populo in moderato harum rerum usu; sed generaliter de Christianis quid in earum rerum usu vitare & præcipue attendere debeant.

Regula hac de re a Concilio Carthaginensi præscripta.

Regulam in his rebus transitoriis & exterioribus ab Episcopis servandam habemus expressam in Concilio Carthaginensi IV. cap. 15. & hic à Gratiano relatam Canone 7. Episcopus vilem supellectilem & mensam ac victum pauperem habeat, & dignitatis suæ auctoritatem fide, & vitæ meritis quærat.

De hac regula per Synodum Tridentinam rursus innovata videri possunt dicta in *Jure Eccles. Parte 2. tit. 32. cap. 4.* & de moderato usu in vestibus clericorum *Parte 1. tit. 2. cap. 2.*

Refertur & hic Can. 5. ex Concilio Gangrensi Canon finalis editus contra Eustathium, ejusve discipulos, qui pietatem in externo & affectato habitu constituere dicebantur, qui in Tractatu Historico-Canonico *Parte 2. capit. 1. §. 10. ad Canonem 12. Gangrensem* videri potest.

DISTINCTIO XLII.

Episcopum oportet esse hospitalem.

PRosequitur Gratianus virtutes in Episcopo necessarias, eo pene ordine, quo per Apostolum, in epistolis ad Timotheum & Titum leguntur expressæ per Apostolum, verbo *hospitalem*, in proœmio hujus distinctionis ostendit, quod se debeat *in pauperes* exhibere *hospitalem*, qui alios ad hospitalitatem debet invitare.

Quomodo, ait, hospitalitatis exhortator poterit esse, qui domum propriam hospitibus claudit? „Si enim Sacerdos primum à seipso, & à domestica Ecclesia sua debet exigere, quod postea populis imperet; si primum, imitando Christum, ipse debet facere, quæ postea populo doceat, necesse est ut pauperes hospitio recipiat, quod ad hospitalitatem facilius suo exemplo subditos attrahat."

Indubitatum est, quod hic à Gratiano de exercitio & virtute *hospitalitatis*, recte observatum est, similiter & de ceteris pietatis & charitatis exercitiis per Episcopos populis proponendis & persuadendis esse observandum, ut scilicet, *ipsi prius sint eorum observatores*, *quam exhortatores*.

Nomine hospitalitatis intelligitur omne opus misericordiæ in pauperes.

Ceterum & hoc sciri, sub nomine *hospitalitatis* pauperibus exhibendæ, omne opus misericordiæ pauperibus & indigentibus exhibendum comprehendi; ita ut hic id tantum significetur, Episcopum esse oportere misericordem & liberalem in pauperes.

Porro hæc Episcoporum in pauperes liberalitas & hospitalitas speciali titulo respicit bona & proventus Ecclesiasticos, quorum dispositionem, seu dispensationem Ecclesia Episcopis ita commisit, ut ex his necessaria cum moderatione ac frugalitate acciperent, reliqua vero in pauperes & pios usus distribuerent, tanquam *patrimonium pauperum*, uti latius ostendi in *Jure Eccles. Parte 2. tit. 22. c. 3.* Ex quo consequens esse probavi, clericos ex patrimonio divites, non posse ex mente Ecclesiæ, reservato patrimonio, ex proventibus Ecclesiasticis, utpote *patrimonio pauperum*, vivere.

Notandum monitum Chrysostomi circa exercitium hospitalitatis.

Illud & notandum quod refert Gratianus ex S. Chrysostomo Canone 2. in exercenda hospitalitate non nimium anxie conditionem personæ esse inquirendam: „Non enim, ait, ex vita eo- rum,

"tum, quod accipis, mercedem sibi retributurus est Deus: sed ex voluntate tua, ex liberalitate, ex honorificentia multa, ex misericordia, ex bonitate."

De Agapis in Ecclesia institutis.

Intermiscet hic Gratianus nonnulla de veteris conviviis exhibendis in Ecclesiis, qualia primitus in Christianos in Ecclesiis celebrata fuisse omnibus notum est, & tanquam mutuæ charitatis & dilectionis symbola, Agapæ dicta fuere. De his conviviis videri possunt dicta in Tractatu Historico Canonico *Parte 2. cap. 1. §. 12. ad Canones 27. & 28.* Synodi Laodicenæ, qui hic à Gratiano, licet nonnihil mutilati, referentur Can. 3. & 4.

DISTINCTIO XLIII.

Sacerdotem in omnibus oportet pudicum.

GRatianus prosequens qualitates per Apostolum in Episcopo requisitas, hac distinctione ait: Pudicus quoque debet esse sacerdos, ut & moribus & verbis pudorem indesinenter exhibeat.

Hanc in Episcopo virtutem ut astruat, nullam hac distinctione, aut Patrum, aut Canonum auctoritatem adducit: indubie quia in præcedentibus distinctionibus astruerat, continentiam in Episcopis & Ecclesiasticis personis esse necessariam.

Multis adstringitur in Episcopis obligatio docendi populum verbum Dei.

Adjungit Gratianus in procemio hujus distinctionis aliam qualitatem in Episcopo requisitam: "Debet, inquit, etiam *gratiam docendi* habere: quia, ut Hieronymus ait: *Innocens & absque sermone conversatio, quantum exemplo prodest, tantum silentio nocet; nam latratu canum & baculo Pastorum lupi sunt arcendi.* In ipsa autem doctrina discretum oportet esse rectorem, ne aut tacenda proferat, aut proferenda taceat." Hæc Gratianus in procemio hujus distinctionis.

Ut hanc in Episcopis & Pastoribus qualitatem esse necessariam probet, adjicit Canone 1. prolixum fragmentum ex libro S. Gregorii de cura Pastorali Parte 2. cap. 4. quo S. Pontifex multis astruit, Episcoporum & Pastorum obligationem annunciandi populo veritatem Evangelicam: "Sit rector, ait, discretus in silentio, utilis in verbo, ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. [illegible] Sæpe namque rectores improvidi, humanam amittere gratiam formidantes, loqui libere recta pertimescunt, & juxta veritatis vocem nequaquam jam gregis custodiæ Pastorum studio, sed mercenariorum vice deserviunt; quia venienti lupo fugiunt, dum se sub silentio abscondunt. Hinc namque eos per Prophetam Dominus increpat, dicens: *Canes muti, non valentes latrare:* hinc rursus queritur dicens: *non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini.* Ex adverso quippe ascendere, est pro defensione gregis, voce libera, hujus mundi potestatibus contraire, & in die Domini in prælio stare, est pravis decertantibus ex justitiæ amore resistere. Pastorem enim recta timuisse dicere, quid est aliud, quam tacendo terga præbuisse? qui nimirum, si pro grege se objicit, murum pro domo Israel hostibus opponit." Hoc idem latius prosequitur, & Pastoribus veritatem populo exponere formidantibus imminens periculum ingens exponit.

Dein Can. 2. & 3. prolatis fragmentis desumptis ex supposititiis decretalibus Clementis I. & Anacleti, Canone 4. refert iterum verba S. Gregorii ex epistola ad Venantium: "Ephesiis Paulus dicit: *Munda sunt manus meæ à sanguine omnium vestrum: non enim subterfugi, quominus annunciarem omne consilium Dei vobis.* Mundus ergo à sanguine eorum non esset, [illegible] eis Dei consilium annunciare noluisset: quia [illegible] increpare delinquentes noluerit, eos proc[illegible] dubio tacendo Pastor occidit."

Plura de hac qualitate & officio Episcopo-rum adduxi & exposui in *Jure Eccles. part. 2. tit. 16. cap. 9.*

DISTINCTIO XLIV.

De sobrietate in Episcopo requisita.

INter qualitates Episcopi Apostolus requirit, ut sit, *non vinolentus.* De hac qualitate agere intendens Gratianus hac distinctione, monet in procemio: Cum autem *vinolentus* esse prohibetur, gulæ intemperantiam nequaquam habere permittitur: "neque enim ebrietas prohibetur, & voracitas permittitur; utrumque enim inter opera tenebrarum Apostolus connumerat, scribens Romanis: *Non in commessationibus & ebrietatibus.*"

Hac itaque occasione pluribus hic agit de vitiis, non tantum Clericis, sed & laicis, commessationibus; necnon de conviviis, & qualiter hæc à Christianis, ac notanter à Clericis sint instituenda.

Commessationes & convivia in honorem martyrum reprobantur.

Inter auctoritates profert Canone 1. notabile fragmentum ex epistola sancti Augustini ad Aurelium, in qua deplorat, quod eo tempore in Africa: "Commessationes & ebrietates ita concessæ & licitæ putarentur, ut in honorem etiam beatissimorum Martyrum, non solum per solemnes dies (quod ipsum quis non lugendum videat, qui hæc non carneis oculis inspicit?) sed etiam quotidie celebrentur."

De modo agendi cum multitudine peccantium ex Augustino.

Post hæc scribit Augustinus, quod ubi vitium aliquod adeo multitudinem infecit, ut quasi pro lege invaluerit, debeat contra illud per Episcopos & Pastores agi: "Non aspere, inquit, quantum existimo; non duriter, non modo imperioso ista tolluntur: magis docendo, quam jubendo, magis monendo, quam minando. Sic enim agendum est cum multitudine peccantium. Severitas autem exercenda est in peccata paucorum. Et si quid minamur, cum dolore fiat, de scripturis comminando vindictam futuram, ne nos ipsi in nostra potestate, sed Deus in nostro sermone timeatur: ita prius movebuntur spiritales aut spiritalibus proximi, quorum auctoritate, & lenissimis quidem, sed instantissimis admonitionibus cetera multitudo frangatur."

Frequentatio popinarū Clericis vetita.

Quia commessationes & ebrietates frequentius in cauponis, seu tabernis cauponariis contingunt, & occasionem sumunt, hinc Gratianus nonnullos Canones subjicit, quibus vetatur Clericis tabernas intrare. Consuli poterunt, quæ de hoc vetito tabernarum introitu tum ex pristinis, tum ex recentioribus Synodis notavi in *Jure Eccles. Parte 1. tit. 2. cap. 4.*

Modus christianus instituendi convivia.

Plura hic quoque interserit Gratianus de conviviis, qua moderatione hæc, signanter è Clericis, sint instituenda: atque inter alia refertur Canone 6. ex S. Gregorio: "Convivia quæ ex intentione impendendæ charitatis fiunt, recte vestra fraternitas in suis epistolis laudat; sed tamen sciendum est, quia tunc ex charitate veraciter prodeunt, cum in eis nulla absentium vita mordetur, nullus ex irrisione reprehenditur, nec in eis inanes sæcularium negotiorum fabulæ; sed verba sacræ lectionis audiuntur; cum non plus quam necesse sit, servitur corpori, sed sola ejus infirmitas reficitur, ut ad usum exercendæ virtutis habeatur. Hæc itaque si vos in vestris conviviis agitis, abstinentium, fateor, magistri estis."

Convivia ex paroeciis celebranda prohibentur.

Quæ Canonibus 8. & 9. referuntur sub nomine Concilii Nannetensis, in nullo Concilio Nannetensi reperiri notat Baluzius ad dictum Canonem 8. monetque hoc caput extare in capitulis Hincmari Rhemensis, extatque inserta tomo 8. Conciliorum Generalium, atque merito attenduntur, dum certis diebus per suas Decanias una cum suo Archipresbytero Pastores conveniunt.

Canone 10. recitat Canonem 55. Laodicenum ex versione Isidori, & rursus Canone 12. ex versione Martini Bracarensis, quamvis eum repræsentet tanquam ex Concilio Martini Papæ. Pro sensu hujus Canonis non inutiliter legentur diversæ

illius

illius versionis tum Græcorum, tum Latinorum, quæ tamen videntur eundem sensum & eandem rationem exprimere, quam non male reddidit Zonaras, dicens: „ Ex collatione convivia peragere, hoc est à pluribus, ut exquisitis epulis mensæ instruantur, pecunia collata convivia apparari; quod ea res ebrietatis voracitatisque ac aliorum criminum causam præbeat, nullo modo licere Canon decernit.

DISTINCTIO XLV.

Episcopum non oportet esse percussorem.

GRatianus prosequens qualitates, quibus debet esse ornatus Episcopus, & vitia ac defectus, à quibus oportet ipsum esse immunem, hac distinctione exponit eam, quam Apostolus expressit in verbis: *non percussorem*.

Superior mansuetudine magis, quam potestate agere debet.

Auctoritates hac distinctione per Gratianum adductæ, hoc pene unum evincunt, Episcopos & Pastores in arguendis subditis, magis exhortando & monendo procedere debere cum mansuetudine & patientia, quam potestate & puniendo; ut partes se magis quam judices, & potestatem puniendi habentes, exhibeant. Unde in proœmio distinctionis ait: Non enim oportet Episcopum ita esse irascibilem, & perturbati sensus, ut percutiat, qui debet esse patiens; sed sequatur eum, qui dorsum posuit ad flagella.

Inter cetera a Gratiano relata notari meretur quod retulit Canone 6. ex epistola S. Leonis ad Episcopum Thessalonicensem, suum per Illyricum Vicarium: „ Licet, ait, nonnunquam accidant, quæ in sacerdotalibus sunt reprehendenda personis, plus tamen erga corrigendos agat benevolentia, quam severitas, plus cohortatio, quam comminatio, plus charitas, quam potestas: sed hi, qui *quæ sua sunt quærunt, non quæ Jesu Christi*, facile ab hac lege discernuntur: & dum dominari magis, quam consulere subditis quærunt, placet honor, inflat superbia, & quod provisum est ad concordiam, tendit ad noxam.

Itaque hac distinctione Gratianus conatur instruere Episcopos & Pastores, qualiter in arguendis & exhortandis subditis procedere debeant; „ Ut regat disciplinæ vigor mansuetudinem, & mansuetudo ornet vigorem; & sic alterum commendetur ex altero, ut nec vigor sit rigidus, nec mansuetudo dissoluta, uti loquitur S. Gregorius Canone 14.

Cavendus Episcopis spiritus dominandi.

Præ ceteris autem cavendus Episcopis dominatus, sive spiritus dominandi in subditos: hinc ad calcem Canonis 13. concludit Gratianus; „ Percussores ergo, qui præmissis auctoritatibus ab Episcopi officio removentur, non quilibet corporaliter flagellantes, sed prætermissa mansuetudine ad verbera semper parati intelligendi sunt; qui per flagella non vitia corrigere, sed timeri appetunt: quibus Petrus scribit: *Ne sitis dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo.*

DISTINCTIO XLVI.

Episcopum non oportet esse litigiosum.

HAc distinctione dicit Gratianus, quod juxta Apostolum, non oporteat Episcopum esse *litigiosum*. Duplicem hujus prohibitionis adfert rationem. Parte 1. Parati, ait, ad lites, in subjectos tumidi intonant; quod ex arrogantia & superbia provenire manifestum est.

Multiplex hujus prohibitionis ratio.

Id probat Canone 1. auctoritate sancti Gregorii in verbis: „ Hoc habet proprium doctrina *arrogantium*, ut humiliter nesciant inferre, quod docent: & recta quæ sapiunt, recte ministrare non possunt. In verbis enim eorum proditur, quod cum docent, quasi in quodam sibi videntur sublimitatis culmine residere: eosque quos docent, ut longe infra se positos, veluti in imo respiciunt, quibus non consulendo loqui, sed vix dominando dignantur.

Ad calcem hujus Canonis inchoans Gratianus secundam partem distinctionis ait: „ Ecce quare *litigiosi* prohibentur in Episcopos ordinari; est & alia causa hujus prohibitionis: *litigiosi* namque vel adulationibus animos Principum sibi conciliant, vel fratribus suis detrahendo, infamiæ notam ingerunt, vel inter fratres discordiam seminando, seditionem nunquam facere cessant, quæ omnia in Prælatis damnabilia esse probantur.

Profert hanc in rem fragmentum ex libris moralium S. Gregorii, ubi hos adulatores & vitia peccatorum palpantes dicit esse eos, de quibus per Prophetam dicitur: *Væ qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis.*

Quæ præterea hac distinctione adduntur, omnia pene ex Canonibus Concilii vulgo Carthaginensis IV. referuntur, diriguntur que contra Clericos, qui proditionibus & adulationibus vacant, qui fratribus non probanda objiciunt, ut habet Canon 3. & 4. Et Canonum 5. 6. & 7. hoc est summatium: *Removeatur ab officio Clericus maledicus, scurra.*

DISTINCTIO XLVII.

Ratio connexionis hujus distinctionis cum præcedenti.

COnnexionem hujus distinctionis cum præcedenti exponit Gratianus in proœmio distinctionis. „ Quod autem in fine hujus capituli *usurarii* ordinari prohibentur, inde est, quod usuram exercentes, cupiditati deservire probantur: *cupidi* autem ab Apostolo ordinari prohibentur; quia tales facile à justo deviarent.

Clericum non oportet esse cupidum aut usurarium.

Itaque Canone 1. & 2. recitat Canonem vulgo Apostolorum, & Nicænum, quibus Clericis usuræ interdicuntur; addens nonnullas Patrum sententias contra recipientes usuras.

Porro, cum hac distinctione intenderet agere Gratianus de qualitate Episcopi per Apostolum expressa his verbis: *non cupidum*; atque ea occasione egisset de usurariis, eo quod usuræ receptio ex lucri cupiditate oriatur, & usurarii cupidi habentur, etiam nonnullas Patrum sententias contra rerum temporalium cupiditatem, & avaritiam, filiam cupiditatis, adjungit.

Cupiditas bonorum temporaliũ perniciosa, præsertim in clericis.

Inter cetera Canone 6. ex S. Leone: Virum catholicum, & præcipue Domini Sacerdotem, sicut nullo errore implicari; ita *nulla* oportet *cupiditate* violari, dicente sancta Scriptura: „ *Post concupiscentias tuas non eas:* mens enim potentiæ (alias pecuniæ) avida, nec abstinere novit à vetitis, nec gaudere concessis, nec pietati adhibere consensum. "

Et Can. 8. recitat verba S. Ambrosii, quibus ostendit in primis, quam densas tenebras menti humanæ offundat temporalium cupiditas: Sicut ii (ait) qui per insaniam mente translati sunt, non jam res ipsas, sed passionis suæ phantasias vident; ita etiam mens avari semel vinculis cupiditatis adstricta, semper aurum, semper argentum videt; semper reditus computat, gratius intuetur aurum, quam solem; ipsa ejus oratio & supplicatio ad Dominum aurum quærit. Post hæc refellit ordinariam avarorum prætensam justificationem: Quid injustum est, si cum aliena non invadam, propria diligentius servo? O impudens dictum! propria dicis? quæ? ex quibus reconditis in hunc mundum detulisti? quando in hanc ingressus es lucem, quando de ventre matris existi; quibus quæso facultatibus, quibusque subsidiis stipatus ingressus es? Plura ibidem notanda adjungit, merito à divitibus hujus sæculi, ac notanter ab Ecclesiasticis serio expendenda. "

Episcopus ordinandus non est, qui domui suæ præesse nescit.

Gratianus hac distinctione ad calcem Canonis 8. aggreditur aliam qualitatem in Episcopo necessariam, & per Apostolum expressam his verbis: *Domui suæ bene præpositum, habentem filios sibi subditos in omni castitate, non in accusatione luxuriæ.*

Plura de hac qualitate ex sacra Scriptura subjungit Gratianus; ac tandem suum discursum ita concludit: „ Jure ergo qui domui suæ nescit præesse, in Episcopum ordinari prohibetur; quia qui in re minima, de qua sibi familiarius debet cura inesse, fidelis non est; quomodo in Ecclesia Dei (ubi tot sunt & alieni)

„ folicitam diligentiam adhibet? unde Hieronymus: Non enim justus polluitur ex vitiis filiorum, sed libertas ab Apostolo Ecclesiæ principi reservatur, ut talis fiat, qui non timeat propter vitia liberorum extraneos reprehendere.

Quo sensu justus non polluitur ex vitiis filiorum.

Monet autem Gratianus, finalia verba ex S. Hieronymo relata, quibus significatur justum non pollui ex vitiis filiorum, intelligenda esse: *si non erit quod sibi imputetur*.

In hujus probationem adducit quædam ex SS. Augustino Canone 9. & Cypriano Canone 10. quibus probat, quod licet Prælatorum summa sit cura & vigilantia in exhortando & arguendo, nihilominus non omnes convertantur: „ Quantumlibet vigilet, ait Augustinus, disciplina domus meæ, homo sum, & inter homines vivo: nec mihi arrogare audeo, ut domus mea melior sit, quam arca Noe, ubi tamen inter octo homines unus reprobus inventus est.

Et paucis interjectis addit hoc notandum. „ Simpliciter autem fateor charitati vestræ coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam; ex quo Deo servire cœpi, quomodo difficile sum expertus meliores, quam qui in monasteriis profecerunt; ita non sum expertus pejores, quam qui in monasteriis ceciderunt; ita ut hinc arbitrer in Apocalypsi scriptum: *Justus justior fiat, & sordidus sordescat adhuc*.

Et Cyprianus Cornelio Papæ scribit: „ Quod ad nos attinet, conscientiæ nostræ convenit, Frater, dare operam, ne quis nostra culpa de Ecclesia pereat: si quis autem ultro & crimini suo perierit, & pœnitentiam agere, atque ad Ecclesiam redire noluerit, nos in die judicii inculpatos futuros credimus, qui consuluimus sanitati, illos solos in pœnis remansuros, qui noluerint consilii nostri salubritate sanari.

DISTINCTIO XLVIII.

Neophytus in Episcopum non ordinandus.

PRosequens Gratianus qualitates Episcopi per Apostolum expressas, agit hac distinctione de *neophyto* in Episcopum non ordinando; „ Causa hujus prohibitionis, ait Gratianus, est secundum Apostolum, ne elatus in superbiam, tanquam religio Christiana plurimum eo egeat, incidat in ruinam diaboli.

Quis dicendus Neophytus.

Hanc qualitatem tanquam necessariam in assumendis ad ministerium Ecclesiasticum, signanter Episcopale, expressit & requisivit jampridem Synodus Nicæna Canone 2. quem hic refert Gratianus ex versione Isidori, de quo videri poterit Tractatus Historico-Canonicus Parte 2. c. 1. §. 7. ad præfatum Canonem, ubi latius exposui, qui ex mente Patrum Neophyti sint reputandi.

DISTINCTIO XLIX.

Ratio, ob quam à vitiis immunes debent esse Sacerdotes.

EXistimabat Gratianus, quod hactenus sufficienter ostendisset, insequendo Apostolum, à quibus vitiis debeant esse immunes, qui in Episcopum sunt ordinandi; ideo in proœmio hujus distinctionis exponit rationem, ob quam necessarium sit, ut assumendi ad sacerdotium à vitiis sint immunes: „ Qui enim intercessores pro populo ad Deum parantur, necesse est, ut ejus gratiam bene vivendo mereantur; unde Gregorius ait in Pastorali: Solicite formidandum, ne qui placare posse iram Dei creditur, hanc ipse ex proprio reatu mereatur: cuncti enim liquido novimus, quia, cum is cui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora provocatur. Qui ergo adhuc desideriis terrenis adstringitur, caveat ne districti iram judicis gravius accendens, dum loco delectatur gloriæ, fiat subditis auctor ruinæ. Solerter ergo se quisque metiatur, nec locum regiminis assumere audeat, si in se adhuc vitium damnabiliter regnat; nec is, quem crimen depravat proprium, intercessor fieri appetat pro culpis aliorum.

Profertur hic prolixum fragmentum ex libro S. Gregorii de cura Pastorali, quo Gregorius exponit vitia, à quibus Sacerdotes in novo Testamento debent esse immunes; & virtutes, quibus eos oportet esse ornatos; mystice defectus & qualitates corporis in Sacerdotibus veteris legis, ad vitia & virtutes animæ in Sacerdotibus novæ legis reducendo. Merito à Clericis attente legetur.

DISTINCTIO L.

An lapsi in crimen post ordinationem, peracta pœnitentia in susceptis ordinibus continuare vel ad majores ascendere queant.

POstquam in præcedentibus ostendit Gratianus, quod criminibus irretiti Sacerdotes ordinari non possint, nunc quærit hac distinctione: „ Utrum post peractam pœnitentiam, vel in propriis ordinibus remanere, aut ad majores gradus conscendere valeant? “

Hanc distinctionem in plures partes dividit Gratianus. Prima parte refert plures Patrum sententias & Canones, quibus probatur, lapsos in crimen absolute ab ordinibus propriis absque spe restitutionis deponendos esse, & ab accessu majorum prohiberi.

Varias auctoritates in utramque partem adducit Gratianus.

His relatis tum in secunda parte, quæ incipit post Canonem 12. producit sententias & Canones, quibus probari videtur, post actam pœnitentiam in propriis gradibus licite posse administrare, & ad majores posse ascendere.

Hac in speciem Canonum & sententiarum contrarietate proposita, quærit in tertia parte post Canonem 24. „ Quomodo igitur hujusmodi auctoritatum dissonantia ad concordiam revocari valeat, breviter, ait, inspiciamus. Sunt quidam, quos non odium criminis, sed timor vilitatis & amissio proprii gradus, & ambitio celsioris ad pœnitentiam cogit. Hos sacri Canones irrecuperabiliter (alias irreparabiliter) dejiciunt: quia qui simulatione pœnitentiæ, vel affectatione honoris à Deo non consequitur veniam, nec ab Ecclesia reparationem meretur. “

Ut illas conciliet, distinguit inter peccata occulta & manifesta.

Verum & ipse Gratianus verisimiliter intelligens, quam parum hæc distinctio consona esset sententiis Patrum & Canonibus in prima parte relatis, qui omnem spem restitutionis ad proprios ordines, & ascensum ad majores adimunt, etiam post *peractam* pœnitentiam, dicit post Canonem 32. quod „ possint & aliter distingui præmissæ auctoritates: quorum enim crimina *manifesta* sunt, ante vel post ordinationem, à sacris ordinibus dejiciendi sunt; quorum autem peccata *occulta* sunt satisfactione *secreta* secundum Sacerdotis edictum purgata, in propriis ordinibus remanere possunt. “

Nonnullis interpositis Canonibus concludit: Præmissis auctoritatibus, lapsis permittitur, ut post pœnitentiam in suis ordinibus reparari valeant: ad majorem autem conscendere post lapsum nulla eis auctoritate permittitur; imo penitus prohibetur. “ Dein citato in probationem hujus sententiæ Canone Ilerdensis Concilii, objicit sibi exemplum S. Petri, „ Qui post trinam negationem, non solum in grado sui Apostolatus remansit, verum etiam in Pastorem totius Ecclesiæ à Christo institui meruit. “

Sed contra hoc exemplum S. Petri sibi objicit post Canonem 54. Quod pœnitentes ad sacros ordines promoveri non debeant: non ergo lapsi post pœnitentiam ad majora pertingere possunt.

Tum citatis nonnullis Canonibus, qui pœnitentes ab ordinibus excludunt, ac signanter hoc decreto Innocentii I. Canones apud Nicæam constituti, pœnitentes etiam ab infimis officiis Clericorum excludunt. „ Hanc conciliandi “ rationem subjicit: “ Hoc non de quibuslibet pœnitentibus, sed de illis tantum, qui post actam pœnitentiam sæcularis militiæ cingulum accipiunt.

Item inter pœnitentiam solemnem & non solemnem.

Verum rursus advertens, hanc conciliandi rationem non convenire Canonibus, pœnitentes à sacris functionibus simpliciter & in perpetuum removentibus, aliam adjungit ad calcem Canonis 61. „ Potest & aliter intelligi, ait, Est quædam pœni-

„ pœnitentia, quæ *solemnis* appellatur, quæ semel tantum in Ecclesia conceditur, de qua „ Ambrosius ait: *Sicut unum est Baptisma, ita* „ *& unica est pœnitentia*.

Deinde allegatis nonnullis Canonibus de modo imponendi & agendi hanc solemnem pœnitentiam, concludit: „ Hanc pœnitentiam nulli „ unquam Clericorum agere conceditur; atque „ ideo hujusmodi pœnitentes ad Clerum admitti prohibentur.

Itaque Gratianus, ut in quæstione hac, an lapsi in crimen, vel etiam publice pœnitentes, possint ad sacros ordines promoveri, aut in susceptis post actam pœnitentiam ministrare, Canones inter se contrarios conciliare volens, distinxit inter crimina *occulta*; & crimina *publica*: item inter pœnitentiam *solemnem* & *non solemnem*: atque lapsos in *occulta* item pœnitentes *non solemniter*, posse post peractam pœnitentiam in ordinibus susceptis ministrare, & ad majores ascendere; secus vero lapsos in crimina *publica*, aut pœnitentes *solemniter*.

At illa conciliatio Patrum regulis & pristinis Canonibus minus congrua.

Hac distinctione credidit Gratianus, Canones in speciem contrarios conciliari posse. Verum distinctionem inter *occulta* & *publica* crimina non congruere Patrum Regulis, eamque demum sæculo decimo aut circiter, occasione falsæ decretalis Callisti I. necnon corruptæ epistolæ S. Gregorii ad Secundinum invaluisse, pluribus ostendi in *Jure Eccles. Part.* 2. *tit.* 10. *cap.* 7. & latius in Dissertatione de Canonicis Parte 2. capit. 2. §. 4. & sequentibus. Similiter distinctionem inter pœnitentiam *solemnem* & *non solemnem* esse recentiorem, nec pristinis Canonibus applicabilem, monstratum est in *Jure Eccles. Parte* 2. *tit.* 6. *cap.* 2. ubi & ex Morino observatum est, Gratianum in has præposteras Canonum concordias incidisse, eo quod secutus nonnullos præcedentes Canonum Collectores, nec tempora satis distinxerit, nec genuina à falsis & apocryphis scriptis separaverit.

Interim Canonistæ & Theologi in hoc puncto Gratianum sunt secuti.

Idipsum quoad distinctionem inter publica & occulta crimina notavit dominus Hericourt in Analysi decreti Gratiani; una notans, Gratianum ad hanc & similes distinctiones permotum occasione falsarum decretalium. Quomodo autem auctoritate Gratiani, quam secuti sunt Canonistæ & Theologi scholastici, distinctiones illæ invaluerint, & disciplina iis conformis stabilita sit, notatum est locis supra citatis, ubi hodierna disciplina circa lapsos in crimen exposita est: ibidemque notavimus, quod in hoc puncto etiamnum disciplina per Gratianum proposita, licet à pristina Patrum disciplina deflectat, nequidem in omnibus servetur.

DISTINCTIO LI. & LIII.

Quidam ab ordinibus arcentur ob functiones Clericis minus convenientes.

POstquam Gratianus ostendit criminosos ad ordines non assumendos, descendit ad eos, qui non quidem ob crimina, sed ob certas functiones, sive conditiones Clericis minus convenientes à sacris prohibentur ordinibus. Idipsum monet Gratianus in procemio hujus distinctionis dicens: „ Ecce quod criminosi vel non *vere pœnitentes*: vel publicam pœnitentiam agentes à „ sacris prohibentur ordinibus: adjecit quoque „ sancta mater Ecclesia, ut curiales aut post Baptisma militantes, aut in foro decertantes à sacris prohibeantur ordinibus. Hac itaque distinctione prædicta tria personarum genera attingit.

Tales imprimis sunt curiales.

Quantum ad *curiales*, extat epistola 24. Innocentii I. cujus fragmentum reperitur in Canone 1. hac distinctione. Et rursus Canone 2. ex epistola 4. ejusdem Pontificis, ubi dicitur: „ De „ curialibus autem manifesta ratio est, quoniam „ etsi inveniantur hujusmodi viri, qui debeant „ Clerici fieri, tamen quoniam sæpius ad curiam „ repetuntur, cavendum ab his est, propter tribulationem, quæ sæpe de his Ecclesiæ provenit. “ Eadem ratio tangitur in Canone 3. ex epistola ejusdem Papæ.

Fragmentum epistolæ sancti Gregorii lib. 7. epist. 1. quæ hanc *curialium* à sacris ordinibus exclusionem spectat, & cum præcedentibus sub eadem distinctione debuisset referri, retulit Gratianus *sub distinctione* 53. In hac epistola S. Gregorius scribit Episcopis per Siciliam constitutis: „ Legem quam piissimus Imperator dedit, ne fortasse hi, qui “ militiæ vel rationibus sunt publicis obligatis, “ dum causarum suarum periculum fugiunt, ad “ Ecclesiasticum habitum veniant, vel in Monasteriis convertantur, vestræ studui fraternitati “ transmittere, ac maxime exhortans, quod hi, “ qui sæculi actionibus implicati sunt, in Clero “ Ecclesiæ præpropere suscipiendi non sunt, quia “ dum in ecclesiastico habitu non dissimiliter “ quam vixerant, vivunt, nequaquam student sæculum fugere, sed mutare; quod si etiam tales “ quoque monasterium petunt, suscipiendi nullo “ modo sunt, nisi prius à ratiociniis publicis absoluti fuerint; si qui vero ex militaribus viris in “ monasteriis converti festinant, non sunt temere “ suscipiendi, nisi eorum vita fuerit subtiliter inquisita: & juxta normam regularem debent in “ suo habitu per triennium probari; & tunc Monachicum, Deo auctore, suscipere. “

Item qui rationibus publicis sunt obligati.

Plures jampridem fuere de curialibus ad Clerum aspirantibus Imperatorum constitutiones, quarum una notanda extat *in L.* 4. *Cod. de Episcopis & Clericis* supra ex *L.* 7. *Cod. Th. de Cohortantibus*, ad quam videndæ notæ Jacobi Gothofredi, uti & ejusdem notæ ad *L.* 49. *Cod. Th. de Decurionibus*.

Interim hic notandum ex Innocentio I. & S. Gregorio, quanta moderatione & exactiore præ ceteris probatione similes personæ ad clericatum vel etiam habitum monasticum sint recipiendæ.

Præterea qui fuerunt milites.

De militantibus non ordinandis est Canon 1. ex epistola 24. cap. 2. Innocentii I. ubi & ratio additur: „ Qui cum potestatibus obedierunt, “ *sæva* necessario sunt præcepta executi. “ Quin & Canone 4. ex Concilio Toletano I. dicitur: „ Si quis *post Baptismum militaverit*, & chlamydem sumpserit, aut cingulum ad necandos “ fideles, etiamsi gravia non admiserit, si ad “ Clerum admissus fuerit, Diaconii non accipiat dignitatem. “ Recte hic notant Correctores Romani hæc verba, *ad necandos fideles*, non esse in originali.

Denique decertantes, seu postulantes in foro sæculari.

Militantibus adjungit Gratianus *in foro decertantes*, sive ut loquitur Innocentius I. in Canone 1. „ Qui post acceptam Baptismi gratiam, “ in forensi exercitatione versati sunt, & obtinendi pertinaciam susceperunt. “ Et in Canone 2. inter genera laicorum, qui ad clericatum pervenire non possunt, reponit: „ Si quis fidelis causas egerit, hoc est postulaverit. “

De hac irregularitate in foro postulantium, seu causas agentium, quæ his Canonibus videtur expressa, vide in *Jure Eccles. Parte* 3. *tit.* 6. *capit.* 2.

Hæ irregularitates hodie ab usu recesserunt.

Ceterum hodie nec curialitas, nec patrocinium in curia forensi & civili irregularitatem *per se* inducit, neque curiales, aut causarum patroni indigent dispensatione, ut ordines suscipiant, quod & notavit D. Hericourt in Analysi ad hanc 51. *distinctionem* Gratiani.

Interim quod supra circa admissionem curialium ad sacros ordines notatum est, etiam circa militantium seu postulantium in foro ad sacros ordines admissionem merito observandum.

DISTINCTIO LII.

Quid agendum illi qui per saltum ordinatus est?

INter distinctionem 51. & 53. quæ ad unam eandemque materiam spectant, mediat hæc distinctio. Quid in ea probare intendat Gratianus exprimit in proœmio: „ Qui vero prætermissis aliquibus gradibus non superbia, sed “ negligentia, ad majorem ascenderit, tandiu “ à majoribus abstineat, quousque congruo tempore prætermissos accipiat. “

Quandoquidem in præcedentibus de susceptione

ac ordinum non egerit Gratianus, sat intelligitur, ipsum nullam habuisse rationem connexionis hujus distinctionis cum præcedenti, quam tamen insinuat per particulam, *vero*.

Interim ostendere vult, quod ordo omissus supplendus sit, & à functione ordinis superioris sit abstinendum; quousque *omissus* ordo sit suppletus; prolato eam in rem decreto Alexandri II. quo decernitur, ut qui ordine præpostero per negligentiam ad Presbyteratus ordinem est promotus, omisso ordine subdiaconatus, ab officio Sacerdotali prohibeatur, donec proximo quatuor temporum jejunio Subdiaconatus ministerium sibi rite impositum fuerit.

Non eadem fuit semper circa hoc punctum disciplina.

Quidquid sit de hoc Alexandri decreto, admodum verisimile, illud à Gratiano suo decreto insertum occasionem præbuisse opinioni & disciplinæ hodie receptæ, quod quasi ad *validitatem* ordinis superioris suscepti requiratur, ut suppleatur ordo inferior omissus, idque contra pristinam disciplinam; uti non semel notavimus in Jure Ecclesiastico.

DISTINCTIO LIV.

De ordinatione servorum.

HAc distinctione late agit Gratianus de ordinatione *servorum*, ostenditque, quomodo in hac ordinatione sit procedendum, ne jura Dominorum lædantur; nec Ecclesiæ noceatur; atque ex omnibus tandem concludit. Ecce quomodo servi ad clericatum assumi valeant, vel quomodo non admittantur. Plura apocrypha, necnon mutilata fragmenta hac distinctione referri vel solæ annotationes Romanæ ostendunt.

Ceterum ex relatis à Gratiano & hoc constat, non eandem omnium Ecclesiarum circa hanc ordinationem disciplinam fuisse, uti & notavit D. Hericourt: & hodie in Belgio horum Canonum nullus est usus, eo quod proprie dictos servos Belgium non agnoscat, de quibus tamen proprie dictis servis Canones agunt.

DISTINCTIO LV.

De irregularitate ex defectu corporis.

COrpore vitiatos à sacris ordinibus prohiberi, probare intendit Gratianus hac distinctione, uti constat ex proœmio. Ex his quæ in hanc rem profert, sat manifestum est, ac signanter ex fragmento epistolæ Innocentii I. relato Canone 6. non ob quemlibet defectum membri juxta sacros Canones ab ordinibus prohiberi; sed duntaxat, qui sibi ipsis defectum membrorum procurarunt, sive *in causa* fuerunt, ut in citata epistola loquitur Innocentius, & manifeste supponuntur Canones vulgo Apostolorum hic relati Canone 4. & 5. necnon Canon Nicænus relatus Canone 7. ipseque Gratianus idipsum vidisse apparet; quandoquidem ad calcem Canonis 3. moneat: „ Corpore autem vitiari intelliguntur *non casu, sed propria voluntate abscissi*. Idipsum & modernæ disciplinæ sat conforme esse deduxi in *Jure Eccles. Parte* 2. *tit.* 10. *cap.* 5. una tamen ibidem notavi, defectum corporis etiam *sine culpa* defectuosi, interdum defectuosum reddere irregularem; eo quod defectus corporis impediat, quominus ipsas functiones ordinis vel absolute, vel non sine irreverentia aut scandalo exercere queat.

DISTINCTIO LVI.

De irregularitate ex defectu natalium.

AGit Gratianus hac distinctione de filiis Presbyterorum non ordinandis. Profert hanc in rem Canone 1. decretum sub nomine Urbani II.
„ Presbyterorum filios à sacris altaris ministeriis
„ removemus, nisi aut in Cœnobiis, aut in Ca-
„ noniis religiose probati, fuerint conversati.

Hoc decretum esse editum in Concilio Melphesi sub hoc Pontifice habito notat post Sirmundum Stephanus Baluzius, monuimusque in *Jure Eccles. Parte* 2. *tit.* 10. *c.* 3. non extare antiquius de hac irregularitate decretum; ibidemque ostendimus justis de causis hanc irregularitatem tandem extensam ad *omnes illegitime natos*. Profert quidem hic Gratianus Canone 10. fragmentum sub nomine Bonifacii martyris, qui ante tempora Urbani II. vixit, sed nihil pro hac irregularitate probat, uti ex integro Canonis contextu constat.

Decretum relatum Canone 2. sub nomine Damasi Papæ apocryphum esse insinuaverat Antonius Contius in nota marginali, & post ipsum Antonius Augustinus de emendat. Gratiani lib. 1. Dial. 6.

Quadam relata à Gratiano non conducentia ad ædificationem legentium.

Ceterum ex relato hoc, licet apocrypho, decreto, intelligitur, Gratianum in sui operis confectione, non sat attendisse, num à se relata & adducta ad ædificationem legentium conducerent: quis enim non potius offendetur, quam ædificabitur, dum legit, etiam florentissimis Ecclesiæ sæculis, Presbyterorum aliorumque illegitimos filios ad summum Pontificatum assumptos fuisse, quod falsum esse Historiæ Ecclesiasticæ certissime evincunt?

DISTINCTIO LVII.

De irregularitate baptizati in ægritudine.

PRogreditur Gratianus enumerare eos, qui à sacris ordinibus prohibentur; atque hac distinctione agit de irregularitate illius, qui in *ægritudine baptizatus est*, prolato Canone 12. Neocæsariensi, quo vetatur ordinari in Presbyterum, qui in *ægritudine* constitutus Baptismum suscepit.

Vera ratio hujus irregularitatis.

Circa hunc Canonem notandum: ea communi Græcorum sententia, quæ & textui Canonis plane conformis apparet, hanc irregularitatem nequaquam fundari in nullitate aut invaliditate Baptismi in ægritudine collati; sed in eo, quod ille, qui usque ad ægritudinem Baptismum petere distulisset, non sat probasset fidem suam ex voluntate descendere, sive ejus ad Christianismum conversionem esse omnino sinceram.

Præterea notari meretur Gratianum ex versione Isidori finalem clausulam proferre disjunctive hoc modo: *Nisi forte postea ipsius studium & fides probabilis fuerit, aut hominum raritas exegerit;* cum tamen in originali, & similiter in versione Herveti & Dionysii Exigui legatur conjunctive per, *&*: ac ita legisse Balsamonem ex ejus constat commentario: „ Utrunque, ait, debet concurrere, virtutis scilicet studium, & raritas hominum; si enim unum eorum desit, Canon observabitur.

Magna Patrum sollicitudo circa admittendos ad sacerdotium.

Hic merito attendant Episcopi, quanta circumspectione processerint Patres in promovendis ad sacerdotium.

Ex his, quæ ad calcem dicti Canonis proferunt Correctores Romani, ex historia Eusebii, probari videtur, quod hæc species irregularitatis, etiam sæculo tertio tempore Cornelii Papæ nota fuerit.

DISTINCTIO LVIII.

An & quomodo Monachi ad officium Ecclesiasticum admitti possint.

HAc distinctione probare intendit Gratianus id, quod in præfatione illius habetur: Item ex Monachali habitu nullus assumitur ad Ecclesiasticum officium, nisi fuerit oblatus voluntate proprii Abbatis.

Hoc assertum probare vult auctoritate S. Gregorii libr. 1. indict. 1. epist. 18. Porro ex contextu epistolæ constat, S. Gregorium agere de Monachis, qui ab Episcopo ex Monasterio tollebantur, *permittente* Abbate, ad officium Ecclesiasticum extra monasterium administrandum: unde immediate in epistola subjungitur: Quisquis autem ex prædicto monasterio ad Ecclesiasticum ordinem pervenerit, ulterius illic nec aliquam potestatem, nec licentiam habeat habitandi. Vide notas Gussanvillei ad citatam epistolam, qui ibidem notat, quod juxta pristinam disciplinam Monachi ex monasterio ejecti seu rescissi, Monachi esse desinerent; vel si ad clericatum aut officium Ecclesiasticum per Episco-

Juxta pristinam disciplinam Monachus ad officium Ecclesiasticum assumptus desinebat esse Monachus.

pos

pos essent assumpti extra monasterium, nullum jus retinerent revertendi ad monasterium; imo Monachi esse desinerent. Citat & hic Gratianus Canonem 13. Concilii Carthaginensis V. sed evidens est ex contextu Canonis, illum ad hunc casum non spectare, uti videri potest ex Tractatu Historico-Canonico Parte 2. cap. 3. §. 7. ad Canonem 80. Codicis Africani, ubi etiam notavimus, quod in editione decreti anni 1515. 1550. item 1572. post hæc verba, *Vel in suo* MAJORUM *monasterii constituere*, sequitur, *sine licentia Abbatis & Monachorum*, unde glossa casum Canonis exprimens, ait: „ Dicitur in „ hoc Canone, quod Episcopus non potest alienum Monachum promovere ad clericatum, „ vel facere Abbatem in suo monasterio, nisi de „ voluntate proprii Abbatis.

DISTINCTIO LIX.

Ad sacerdotium assumendi prius in inferioribus ordinibus probari debent.

Distinctione hac ostendit Gratianus, ordinandum non esse in summum Sacerdotem, nisi in inferioribus ordinibus antea probatus & Ecclesiasticis disciplinis prius fuerit instructus. Ex sententiis Pontificum hic relatis evidens est, nequaquam ipsos requisivisse præcedentes inferiores ordines in eo qui ad sacerdotium assumitur, quasi ab his validitas sacerdotii dependeret; sed ut in ordinum inferiorum functionibus versatus & exercitatus, sacerdotio dignus & idoneus probaretur, uti & ostendi in *Jure Eccles. Parte* 2. *tit.* 9. *cap.* 5.

DISTINCTIO LX.

Assumendus in Archipresbyterum vel Archidiaconum, debet esse Presbyter vel Diaconus.

Hactenus ostendit Gratianus, qui possint ad sacerdotii ordinem promoveri, & qui non: Nunc autem considerandum est, ex quibus ordinibus, in Archipresbyterum, vel Præpositum sint eligendi; uti ipse monet initio hujus distinctionis; & quidem hic ostendit, nullum in Archipresbyterum esse ordinandum, nisi Presbyterum aut Diaconum; neque in Episcopum, nisi sacris ordinibus fuerit initiatus; sed vel sola nomina *Archipresbyteri*, *Archidiaconi* & similia, quæ hic occurrunt, evincunt, hæc esse recentioris ætatis; ideoque vel hoc solo argumento concluserunt eruditi, decretum relatum Canone 2. nequaquam attribui posse Callisto Papæ I. uti nec relatum Canone 4. Urbano I. utpote quorum ætate, nec nomina, nec dignitates, aut hæc disciplina adhuc nota essent. Verum est, decretum hoc Canone 4. sub nomine Urbani I. relatum, etiam inferri sub nomine hujus Pontificis per Innocentium III. in *Cap.* A MULTIS 11 *de ætate & qual. ordin.* sed scitur & Innocentium III. aliosque sequentes Pontifices (è quorum decretalibus constant libri Juris Canonici) secutos fuisse simpliciter & sine discussione auctoritatem Gratiani, ut propterea etiam plura parum authentica, in decretales & libros Juris Canonici irrepserint.

Sufficit ut ordinandus in Episcopum sit Subdiaconus.

Insuper quia Gratianus nullum factum ordinem speciatim requisivit in ordinando in Episcopum, sed duntaxat dixerit, nullum esse ordinandum in Episcopum, qui non *sit sacris ordinibus initiatus*, invaluit, quod sufficiat, ut ordinandus in Episcopum saltem sit *Subdiaconus*, licet ordinandus in Archipresbyterum debeat esse Presbyter, & in Archidiaconum Diaconus; ita ut vel ex his pateat, disciplinam per Gratianum expressam simpliciter esse receptam.

DISTINCTIO LXI.

Alieni [illegible] prius probandi [illegible] ad Episcopatum assumendi sunt.

Agit rursus hac distinctione Gratianus contra subitas ordinationes; ostendens, quod laici non sint ad Episcopatum eligendi, sed per singulos ordines prius sint probandi. Proferuntur hic à Gratiano plures notatæ Patrum sententiæ de non eligendis in Episcopum: „ Nisi quorum ætas à puerilibus exordiis usque ad perfectiores annos per disciplinæ Ecclesiasticæ stipendia cucurrerit, ut unicuique testimonium prior vita præberet, nec posset de ejus provectione dubitari, cui pro laboribus multis, pro moribus castis, pro actibus strenuis, celsioris loci præmium deberetur: uti loquitur S. Leo relatus Canone 5. qui totus merito legendus ab iis, qui ad electionem aut nominationem Episcopi concurrunt; cui & merito adjungendum quod ex epistola Hormisdæ Papæ refertur Canone 3.

His prolatis Patrum & Canonum sententiis, objicit sibi: „ Quod beatus Nicolaus ex laico electus est in Episcopum: beatus Severus ex lanificio assumptus est in Archiepiscopum: beatus Ambrosius, cum nondum esset baptizatus, in Archiepiscopum est electus. Sed sciendum est, ait, quod Ecclesiasticæ prohibitiones, proprias habent causas, quibus cessantibus, cessant & ipsæ. Ut enim laicus in Episcopum non eligeretur, hæc causa fuit: quia vita laicalis Ecclesiasticis disciplinis per ordinem non erudita, nescit exempla religionis de se præstare aliis, quæ in se ipsa experimento non didicit. Cum ergo quilibet laicus merito suæ perfectionis clericalem vitam transcendit, exemplo beati Nicolai, & Severi, & Ambrosii, ejus electio potest rata haberi.

Quid ab Episcopis attendendum in dispensatione super interstitiis.

Hæc Gratiani ratiocinatio merito attenditur ab Episcopis, ubi de dispensatione super *interstitiis* agitur, & latius exposui in *Jure Eccles. Part.* 2. *tit.* 9. *cap.* 5.

In electionibus ad officia Ecclesiastica qui præferendi.

Novella adjungit Gratianus, quibus probare vult, „ Quod Clerici alterius Ecclesiæ non sint præferendi in electione iis, qui bene militant in propriis Ecclesiis, ut loquitur ad calcem Canonis 11: & quidem conformiter ad hoc Gratiani probatum effectum, etiam hodie in Ecclesiis, in quibus penes Canonicos, sive capitula, salvum hactenus est jus electionis ad Episcopatum & dignitates, eligi non solet nisi sit Canonicus ejusdem Ecclesiæ.

DISTINCTIO LXII.

Qui concurrere debeant ad electionem & ordinationem Episcoporum.

Breviter monstratum est, ait Gratianus in prooemio hujus distinctionis, ex quibus ordinibus in quos gradus sunt eligendi: nunc videndum, à quibus sunt eligendi & consecrandi.

Huic monito immediate subjungitur: *electio Clericorum est, consensus Principis, petitio plebis*. Ita legitur in editis antiquis Gratiani exemplaribus, quam lectionem & retinuit Antonius Contius, addita tamen ad vocem, *Principis*, hac nota marginali, *videtur legendum*, cleri; in decreto correcto ita hodie legitur: *electio Clericorum est petitio plebis*: subjecto hoc monito ad vocem, *est*: „ In vulgatis Codicibus sequebatur, *consensus Principis*: in manuscriptis vero partim legitur, *consensus plebis*, partim, *petitio plebis*, atque ita est emendatum.

Nec sane hæc Romana correctio dissona apparet à textu Leonis, quem immediate in probationem sui asserti Gratianus subjicit; nam scribit S. Leo Rustico Archiepiscopo Narbonensi: „ Nulla ratio sinit, ut inter Episcopos habeantur, qui nec à Clericis sunt electi, *nec à plebibus sunt expetiti*, nec à Provincialibus Episcopis cum Metropolitani judicio sunt consecrati; nulla „ *Principis* facta mentione, cujus nec in hac distinctione mentio occurrit. Quidquid sit de genuina lectione Gratiani, hoc constat, multis sæculis obtinuisse, ut populus una cum Clero ad electionem Episcopi concurreret, nec electus in Episcopum consecrari posset, nisi prius haberetur Principis consensus: quod & in Ecclesia Romana servatum fuisse ostendi in supplemento *Juris Eccles. Part.* 1. *tit.* 13.

DI-

DISTINCTIO LXIII.

An laici ab electione Episcopi sint excludendi.

HAc distinctione contendit Gratianus, quod laici nullo modo se debent inserere electioni. Verum quia in hac electionis materia varia fuit Ecclesiarum disciplina, eamque varietatem uti & ordinem temporis in recitandis decretis & Canonibus negligens more suo Gratianus, materiam hanc non parum intricavit; atque rationes Canonibus & textibus conciliandis parum convenientes attulit.

Varia fuit circa hoc punctum disciplina.

Hanc materiam, variamque diversis temporibus receptam disciplinam exponere studui in *Jure Eccles. Part. 1. tit. 13.* & latius in ejus supplemento, ibidemque notavi, Gratianum sensum Canonis 13. Laodiceni plane invertere, dum illum hac distinctione Canone 6. adducit, ut probet, laicos ab electione Episcopi excludi; uti & ostendi in Tractatu Historico Canonico Parte 2. cap. 1. §. 12. ad citatum Canonem Laodicenum; ibidem probans, quod Patres hoc Canone nequaquam laicos ab electione excluserint; sed duntaxat improbaverint *tumultuosas* electiones, sive per tumultuantem plebem factas.

Interim hic notandum, epistolam Nicolai, cujus fragmentum Canone 4. refert Gratianus, nullibi reperiri; uti notat Antonius Augustinus *lib. 2. de Emendatione Gratiani Dial. 14.*

Ceterum vix dubium, quin ex hoc fragmento hic à Gratiano relato curia Romana praetenderit, etiam eo tempore Pontifici Romano jus competiisse cognoscendi de persona ad Metropolitanam Ecclesiam assumenda.

DISTINCTIO LXIV.

A quibus, quo tempore, & quo ordine ordinandi clerici.

POst hæc vult Gratianus ostendere, „ A quibus vel quo tempore sacri ordines sint „ tribuendi; vel quibus in locis Patriarchæ, „ Primates, Archiepiscopi, Episcopi, Chorepi„ scopi & reliqui Sacerdotes sint ordinandi.

Episcopi à comprovincialibus consentiente Metropolitano ordinandi.

Et ab hac distinctione incipiens, ostendit, Episcopos à comprovincialibus, consentiente Metropolitano, esse ordinandos; conformiter ad Canonem 4. Nicænum hic à Gratiano Canone 1. relatum. Videri potest præfatus Tractatus Parte 2. cap. 1. §. 7. ad citatum Canonem, ubi ostendi Canonem hunc non solum de ordinatione, sed & de electione Episcoporum agere; idque conformiter ad disciplinam illius temporis, qua ordinatio mox peragebatur à facta electione.

Quod vero Canone 2. refertur sub nomine *Anacleti*, scitur esse ex suppositiciis decretalibus Isidori, qui more suo huic decreto inseruit laciniam Canonis Nicæni, sed adjecta clausula à disciplina illius temporis prorsus aliena; scilicet, *Auctoritate Apostolica*: quasi Patres Nicæni statuissent, Episcoporum electionem ab omnibus comprovincialibus Episcopis esse faciendam, *Auctoritate Apostolica*.

Interim de hac disciplina videri possunt quæ dixi in *Jure Eccles. Parte 1. tit. 13. cap. 1.*

De auctoritate Metropolitani in ordinatione Episcopi.

Plura hic quoque adducit Gratianus, quibus ostendit, Episcopum ordinari non posse sine consensu Metropolitani conformiter ad canonem Nicænum, cujus verba hic recitat Canone 8.

DISTINCTIO LXV.

HAc distinctione ostendit Gratianus, ordinationem Episcopi fieri debere ab omnibus comprovincialibus, aut saltem majore eorum parte, consentiente quoque *Primate* Provinciæ, si sit.

A quibus eligendi Episcopi.

Quod hic ostendit Gratianus, Episcopum ab omnibus Episcopis comprovincialibus esse eligendum: quodque, si omnes præsentes adesse nequeant, scripto tamen, aliove modo consensum suum electioni factæ præstare debeant, conforme est Canonibus Nicænis; ut quod in pluribus hic à Gratiano relatis decretis asseritur: *Quod si duo aut tres contradicant, prævaleat sententia plurimorum.*

Similiter quod de consensu Metropolitani, ejusque in hac electione auctoritate legitur, congruit quoque Canonibus Nicænis.

Quid agendum casu quo unicus Episcopus in provincia superest.

Ad calcem Canonis 8. ita concludit: His auctoritatibus datur intelligi, quod Episcopi à suis comprovincialibus debeant ordinari; sed quæritur, ait, si in provincia plurimi Episcopi fuerint, & contigerit forte unum remanere Episcoporum, quid fieri debeat; ille quia solus est, ordinare non potest Episcopum, comprovinciales enim non habet, cum quibus Episcopum consecrare valeat.

Pro resolutione hujus casus subjicit Canonem 5. Sardicensem: „ Si forte unus tantum in pro- “ vincia remanserit Episcopus, ad consecratio- “ nem Episcopi de vicina provincia convocentur. “ De varia lectione & intellectu hujus Canonis vide sæpe citatum Tractatum Historico Canonicum Parte 3. §. 5. ad citatum Canonem Sardicensem. De varia ejusdem Canonis lectione agunt quoque Correctores Romani, una ostendere conantes Canones Sardicenses Latine editos fuisse; necnon eosdem ab Ecclesia Græca receptos.

DISTINCTIO LXVI.

De ordinatione Metropolitani.

HAc distinctione tractat Gratianus de electione Archiepiscoporum; contenditque, Archiepiscopum eligendum & ordinandum à suis Episcopis comprovincialibus: producens in probationem fragmentum decretalis sub nomine Aniceti Papæ.

Adducta hic à Gratiano sunt suppositicia.

Verum vel solum nomen *Archiepiscopi*, quod tempore Apostolorum, uti & tempore Aniceti Papæ, adhuc ignotum erat; quemadmodum etiam nomen, Episcoporum *comprovincialibus*, qui nondum eo tempore erant determinati, manifeste evincunt, eam decretalem esse supposititiam; uti & fabulosa esse, quæ Canone 2. hic narrantur de ordinatione S. Jacobi. Quapropter forma ordinationis Archiepiscopi per comprovinciales, quæ postmodum invaluit, nullatenus dici potest exemplo Apostolorum inducta, uti falsarum harum decretalium confictor, & hunc secutus Gratianus, insinuare voluerunt.

DISTINCTIO LXVII.

A quibus presbyteri sint ordinandi.

IN proœmio hujus distinctionis hoc summarium ponit Gratianus: Presbyteri vero & Chorepiscopi ab *uno* Episcopo ordinari possunt.

In hujus probationem adfert fragmentum falsæ decretalis Anacleto Papæ suppositæ, in quo nihil de ordinatione *Chorepiscopi* legitur.

Refert autem Canone 2. ex Concilio Hispalensi: Episcopus Sacerdotibus & ministris solus honorem dare potest; solus auferre non potest.

Gratianus nullam hic auctoritatem adfert, quæ de *Chorepiscopis* loquitur; cum tamen innuet in proœmio, se velle etiam ostendere à quo *Chorepiscopi* sint ordinandi. Admodum verisimile est, Gratianum præ oculis habentem disciplinam sui temporis, Chorepiscopos præposuisse inter simplices Presbyteros; quantumvis primitus videantur, eos etiam charactere Episcopali fuisse insignitos.

DISTINCTIO LXVIII.

HAc distinctione sub initium ait: „ Quæ- “ ritur de illis, qui ordinantur ab his, “ quos non constat fuisse Episcopos, an iterum “ sint consecrandi, an non? “

Quid agendum, ubi dubitatur de validitate ordinis sacri.

Pro hujus quæstionis resolutione, prolatis duobus fragmentis sub nomine Gregorii I. & Gregorii III. ad calcem Canonis 2. quæstionem ita resolvit: „ Quod ergo consecratus, in eodem or- “ dine iterum consecrari prohibetur, de eo intel- “ ligendum est, qui consecratus est ab illis, “ quem certum erat, consecrandi jus habere: qui “

autem

„ autem ab illo consecratur, quem non constat jus consecrandi habuisse, iterum consecrandus est: quia si ille consecrandi jus non habuit; iste ex olei effusione nil consecrationis accepit: & quia in ipso ordine consecratus non erat, nunc quasi primum ad consecrationem veniens ab Episcopo sacerdotalem benedictionem & consecrationem consequitur. Si autem jus consecrandi habuit, in prima unctione consecutus est consecrationem; in secunda non reiteratur consecratio, sed sola unctio, sicut, de quo dubium est, an sit baptizatus, vel non, debet baptizari: qui si prius baptizatus non fuerat, consequitur gratiam baptismi: si autem baptizatus erat, nihil accepit in secunda unctione; nec pertinet hoc ad reiterationem baptismi, sed ad cautelam salutis.

Nulla fit mentio conditionis adjicienda in reiteratione ordinationis.

Nihil hic dicitur de *conditione* in reiteranda ordinatione aut baptismo adhibenda, quæ verisimiliter tempore Gratiani nondum erat ubique in usu.

Addit Gratianus: „ Hoc & de Ecclesiis consecrandis similiter observandum est. “ Citato decreto sub nomine Concilii Nicæni: sed nihil simile in Concilio Nicæno legitur, & intuenti textum facile apparebit, illud non congruere disciplinæ istius ætatis; imo quod hic de iteranda consecratione ob *effusionem sanguinis* asseritur, nec hodie receptum est, sed sufficit hoc casu simplex reconciliatio; uti & in alio casu sequente in Canone expresso: quemadmodum notavi in *Jure Eccles. Parte 2. tit. 16. cap. 4.*

Adducta à Gratiano de Chorepiscopis supposititia sunt.

Denique hac distinctione notare volens Gratianus differentias inter Episcopos & *Chorepiscopos*, citat hanc in rem epistolas Leonis & Damasi Pontificum: & quidem hodie prior post Correctionem Romanam adscribitur Leoni I. ad Episcopos Germaniæ & Galliæ; at in antiquis codicibus Decreti legebatur simpliciter: *Leo Episcopus omnibus Episcopis*: ostenditque Paschasius Quenellus, post Jacobum Sirmundum & Joannem Morinum, hanc epistolam nullatenus posse tribui S. Leoni I. neque ei adscriptam fuisse ante editam collectionem Isidori vulgo *Mercatoris*, in cujus collectione primum sub hujus Pontificis nomine comparuit.

Alteram epistolam Damaso Papæ adscriptam supposititiam esse passim agnoscunt eruditi. Ceterum quidquid sit de Chorepiscopis, eorumque à ceteris Episcopis differentia, hoc equidem nequaquam obscurum videtur, quin Gratianus crediderit, aut saltem supposuerit, Chorepiscopos fuisse simplices presbyteros ab uno solo Episcopo ordinandos.

DISTINCTIO LXIX.

An Abbas tonsuram & minores ordines conferre possit.

HUic distinctioni hoc summarium præfigitur: „ Tonsura clerici de manu Abbatis „ suscipi potest, si eidem Abbatis manus im„ positio ab Episcopo facta noscatur.

In probationem hujus asserti adducit Gratianus Canonem 14. Synodi VII. Canon hic dividitur in tres partes. Parte priore redarguuntur illi, qui in *parvula* etiam ætate, Tonsura clericatus accepta, *Sed nondum ab Episcopo manus impositione percepta, sub ambonem irregulariter in collecta legebant*. Parte secunda dicitur: *Lectoris autem manus impositionem est licentia Abbati in proprio monasterio solummodo faciendi; si duntaxat eidem Abbati manus impositio facta noscatur ab Episcopo secundum morem præficiendorum Abbatum, dum constet illum esse presbyterum*. Ita legitur in versione Anastasii Bibliothecarii, quam Gratianus secutus est. Ceterum de sensu hujus Canonis vide Tractatum Historico Canonicum Parte 3. cap. 3. §. 9. ad Canonem 14. Synodi VII.

DISTINCTIO LXX.

Clericus sine titulo Ecclesiastico ordinari non debet.

HUic distinctioni hoc summarium præmittit Gratianus: „ Ab Episcopis alterius civitatis clericus ordinari non poterit, nec etiam à proprio *absolute* ordinandus est. “

In probationem secundi membri, de prohibita absolute ordinatione producit Canonem Chalcedonensem, quo cavetur: „ Neminem *absolute* ordinari presbyterum, vel diaconum, vel quemlibet in Ecclesiastica ordinatione constitutum, nisi manifeste in Ecclesia civitatis, sive possessionis, aut in martyrio, aut in monasterio, qui ordinatur, mereatur ordinationis publicatæ vocabulum. Eos autem qui *absolute* ordinantur, decrevit sancta Synodus, vacuam habere manus impositionem, & nullum tale factum valere ad injuriam ipsius, qui eum ordinavit. “

Notant hic in primis Correctores Romani pro his verbis, *Nisi manifeste*, in Græco legi, *nisi proprie in Ecclesia civitatis, vel pagi, aut martyrio aut monasterio, qui ordinatur, pronuncietur*.

Monent & ibidem dicti Correctores: „ Quod in ordine Romano fiat mentio talis pronunciationis Episcopi nomine per Archidiaconum factæ: *De titulo S. Stephani, eligimus Petrum ad lectorem ad eundem titulum*. “

Ex his manifestum est, id unum per Concilium Chalcedonense fuisse decretum, ut nullus ordinaretur *absolute*, id est sine titulo Ecclesiastico, sive designatione alicujus Ecclesiæ, cui adscriberetur, & in quo functiones sui ordinis obiret.

Origo tituli patrimonialis.

Verum Gratianus pro verbis, *vel pagi*, legit, *sive possessionis*; ex qua erronea lectione, sive versione glossographus conclusit, juxta hunc Canonem sufficere titulum profanum, sive patrimonialem; quem secuti sunt Canonistæ; ac tandem hic titulus patrimonialis invaluit, & per Synodum Tridentinam saltem dispensative admissus fuit, uti latius exposui in *Jure Eccles. Parte 2. tit. 9. cap. 6.*

DISTINCTIO LXXI.

Clericus ab alieno Episcopo sine dimissoriis non ordinandus.

DE clericis non ordinandis ab Episcopo alterius civitatis sine proprii Episcopi consensu agit hac distinctione Gratianus, neque sine litteris commendatitiis clericum extra suam Ecclesiam ministrare posse.

In probationem prioris partis sui asserti plures Canones profert, ac signanter Canone 1. decretum Synodi Sardicensis; circa quod notandum quod inspectis verbis hujus Canonis, videatur duntaxat loqui de non transferendo ministro alterius Ecclesiæ sine assensu proprii Episcopi, licet Gratus Primas Africæ, qui Concilio Sardicensi interfuit, testatus sit, Patres hujus Concilii hoc quoque intellexisse de *laico* alterius Ecclesiæ; atque ita Canonem hunc sensim fuisse acceptum, etiam in Africa, & etiamnum hodie hic & ubique sic observari.

Clericus extra suam Ecclesiam sine commendatitiis ministrare non potest.

In probationem secundæ partis sui asserti producit Gratianus *Canone* 7. Canonem 13. Chalcedonensem & *Canone* 9. Canonem 7. Antiochenum, de quibus videri potest Tractatus Historico-Canonicus ad præfatos Canones, ubi ostendi illos à Gratiano corrupte referri.

Ceterum quid de hoc pristina disciplina obtinuerit, & quæ hodie, signanter jure decretalium, & ex dispositione Concilii Tridentini observanda sint, deducimus in *Jure Eccles. Parte 2. tit. 3. c. 9.*

DISTINCTIO LXXII.

De literis dimissoriis, sive exeat.

GRatianus hac distinctione probare intendit, quod Episcopus dimissorias literas tribuere non debet nisi rogatus, uti monet in proœmio.

In probationem hujus asserti profert Canonem 1. sub nomine Leonis Papæ: Episcopus subjecto sibi sacerdoti, vel alii clerico, nisi ab ipso postulatus, dimissorias non faciat.

Hic non agi de litteris dimissorialibus, prout hodie sumuntur, sed potius de litteris, quæ clericis dantur, ut à sua diœcesi ad aliam transeant, sive exeant, quæ hodie vocantur, *exeat*, nequaquam obscurum est ex verbis, quæ immediate subjiciuntur: „ Ne ovis quasi perdita „ aut errans inveniatur.

Porro adducta Canone 2. id unum probant, nullum ab alieno Episcopo esse ordinandum sine consensu proprii Episcopi.

DISTINCTIO LXXIII.

De formula dimissoriarũ litterarum supposititia.

HAc distinctione Gratianus profert formulas dimissoriarum litterarum, quasi à Nicæna Synodo præformatas, & ab Attico Episcopo Constantinopolitano editas.

Verum nec in Synodo Nicæna similem formulam editam legimus, neque ab Episcopo Constantinopolitano ullibi præscripta habetur.

Qua forma hæ litteræ concipi soleant, nec non quo circa eas sint merito notanda & observanda, notavi in *Jure Eccles. Parte 2. tit. 9. cap. 3.*

DISTINCTIO LXXIV.

An inviti possint ordinari?

QUæris Gratianus hac distinctione „ de his „ qui ab Episcopis promoveri contem„ nunt, an inviti sint sublimandi, an non?

Auctoritates in speciẽ contrarias volle conciliat Gratianus.

Prolatis quibusdam in speciem contrariis, scilicet S. Gregorii & Concilii Carthaginensis, hanc conciliandi rationem subjungit: „ Verum „ illud Gregorii de his intelligendum est, qui „ *non causa necessitatis*, sed *causa ingratitudi„ nis* callide ab Episcopis suis promoveri quæ„ runtur: illud autem Carthaginensis Concilii „ de his intelligitur, qui nolunt obtemperare „ Episcopis suis *propter necessitatem* Ecclesiæ „ volentibus eos ad altiora promovere.

Et revera in epistolis S. Gregorii, è quibus fragmenta apud Gratianum desumpta sunt, agitur de quodam honorato, quem specie honoris in presbyterum ordinare volebat, ut eum officio Archidiaconi privaret; quemadmodum id non semel factum legitur: de quo videri possunt Janus à Costa in commentario ad *Cap. 2. X. de Judiciis*, & ab eo citati.

Nullus in ordine superiore positus potest obire functionem inferioris.

Iterum hic notari potest, etiam ævo S. Gregorii fixum fuisse, ut nullus in ordine superiore, puta presbyter, obiret functiones ordinis inferioris, puta diaconi: atque idcirco per promotionem ad superiorem ordinem diaconus & Archidiaconus officio diaconi & Archidiaconi censeretur privatus. Quod & probant Epistolæ S. Gregorii hic citatæ, & notat P. Gussant ad epistol. 19. *lib. 2. S. Gregorii.*

DISTINCTIO LXXV.

Quo tempore ordines conferendi.

PErgit Gratianus hac distinctione tempus, quo ordinatio facienda sit, inquirere. Hanc in rem Canone 1. recitat fragmentum pseudo-epistolæ secundæ S. Anacleti, quo ordinationes Episcoporum auctoritate Apostolica *Dominica die hora tertia*, (id est hodierna nona matutina) fieri præcipiuntur.

Ordinatio Episcoporũ die Dominica fieri potest.

Licet hæc epistola eruditis passim hodie habeatur supposititia, & ex putridis Isidori mercibus, admodum tamen verosimile est, huic apocrypho fragmento, Gratiani decreto inserto, adscribendum esse, quod etiamnum hodie ordinatio Episcoporum *omni* die Dominica fieri queat; cum presbyterorum, diaconorum, & subdiaconorum certis temporibus sit alligata.

Intra tres menses fieri debet.

Post relatam hanc decretalem citat Canonem 25. Chalcedonensem, quo ordinatio Episcoporum facienda intra tres menses præcipitur, uti & in Tridentino statutum est; hac tamen differentia, quod hodie tres illi menses incipiant tantum currere à tempore obtentæ confirmationis Pontificiæ: olim vero à die vacationis. Occasionem inductæ hujus differentiæ notavi in præfato Tractatu Historico Canonico ad dictum Canonem Chalcedonensem.

Tempore S. Leonis etiam presbyterorum & diaconorum ordinatio die Dominica peragi poterat.

Deinde Canone 4. adducit fragmentum Epistolæ S. Leonis I. ad Dioscorum Alexandrinum Episcopum, in qua scribit Sanctus Leo: „ Quod à Patribus nostris propensiore cura „ novimus esse servatum, à vobis, inquit, „ quoque volumus custodiri, ut non passim „ diebus omnibus sacerdotalis vel Levitica or„ dinatio celebretur, sed post diem sabbati ejus „ noctis quæ succedit in prima sabbati exor„ dia (addit Gratianus, *consecranti*, contra „ fidem originalis) deligantur, in quibus, his, „ qui consecrandi sunt, jejunis, & à jejunan„ tibus sacra benedictio conferatur.

Ex hac Epistola S. Leonis patet, quod non tantum Episcoporum, sed & sacerdotum, & Levitarum sive diaconorum consecratio tempore S. Leonis, peragetur die *Dominico*, sive *nocte ipsius sabbati præcedentis*: Hanc autem ad diem Dominicam pertinere asserebat S. Leo verbis subsequentibus; „ Quod ejusdem obser„ vantiæ erit, si *mane* ipso Dominico die, „ continuato jejunio sabbati, celebretur, à quo „ tempore præcedentis noctis initia non rece„ dunt: quam (male Gratianus, *quod*) ad „ diem Resurrectionis, sicut etiam in Pascha „ Domini declaratur, pertinere non dubium „ est.

Itaque S. Leo ostendit, noctem sabbati pertinere ad diem Dominicum, ideoque ordinationem tunc factam censeri factam die Dominica, quod latius demonstrat Paschasius Quenellus in notis ad hanc Leonis Epistolam, quæ est *undecima* in ejus editione: ubique demonstrat quomodo paulatim ordinationes à nocte ipsius sabbati devolutæ sint ad tempus antemeridianum ipsius sabbati.

Ulterius multis ostendit Quenellus, Leonem hic nequaquam loqui de Sabbato Sancto, sive vigilia Paschatis, sed generaliter de omni Dominica, (quam diem Resurrectionis olim vocatam esse notat;) atque in omni die Dominica ea ætate, non tantum Episcoporum, sed & presbyterorum & diaconorum ordinationes peragi potuisse; arguitque crassi erroris eos, qui existimarunt, Leonem hic de die Paschatis egisse; atque propterea huic epistolæ apposuerunt titulum, quo innuebatur ordinationem *Sabbato Sancto* fuisse peragendam; cum admodum verisimile sit, *illo sabbato* ob solemnem baptismum & catechismum Catechumenorum primitus ordinationes factas non fuisse: sed forsan posterioribus temporibus ex malo intellectu hujus Epistolæ invaluisse; cum neque apud Gelasium, aliosque mediæ ætatis scriptores inter tempora ordinationis referatur hoc sabbatum.

Tempora ordinationum per Gelasium determinata.

Recitat præterea Gratianus Canone 7. decretum Gelasii I. ex Epistola ad Episcopos per Lucaniam, quo determinantur tempora sacrarum ordinationum, quæ etiamnum hodie servantur, excepto *Sabbato Sancto*, cujus in hoc decreto nulla fit mentio: in quo decreto hoc etiam notari potest, nihil statui de ordinatione *subdiaconorum*, quæ multis sæculis, nullis temporibus fuit adstricta, uti constat etiam ex ordine Romano, cujus fragmentum retulit Gratianus in Canone 6.

Denique observandum, quod Gelasius velit ordinationes sabbati jejunio circa vesperam celebrandas, quod cum Epistola Leonis coincidit; ipsumque insinuat pristinam disciplinam celebrandi ordinationes die Dominico aut *nocte*, seu sub vesperam sabbati, quæ ad diem Dominicam refertur.

DISTIN.

DISTINCTIO LXXVI.

CUm in decreto Gelasii præcedenti distinctione de jejunio quatuor temporum mentio facta esset, occasionem cepit Gratianus tractandi hac distinctione, *Quibus temporibus jejunia celebranda sint*.

De jejunio quatuor temporum.

Sub initium distinctionis ait, quod Callistus Papa scribens Benedicto Episcopo hæc tempora determinet. Verum scitur, hanc epistolam falso Callisto Papæ attribui, imo quod in ea mentio fiat jejunii per quatuor tempora, falsitatem ejus evincit: quia sat expeditum est, ætate hujus Pontificis, hæc quatuor temporum jejunia nondum fuisse determinata.

Ex his autem hac distinctione relatis, & per Correctores Romanos observatis sufficienter constat; non eandem semper fuisse circa hæc jejuniorum tempora disciplinam: tandem tamen circa sæculum undecimum sub Urbano II. receptam & stabilitam fuisse modernam disciplinam, cui indubie hæc falsa decretalis occasionem & firmitatem præbuit.

DISTINCTIO LXXVII.

ABsoluta distinctione septuagesima sexta, in principio hujus septuagesimæ septimæ hanc ex priore format conclusionem: „ His temporibus secundum Anacletum, Zephyrinum, „ Gelasium, & Pelagium, Episcopi, presbyte- „ ri, & diaconi sunt ordinandi.

Verum hic rursus fallitur Gratianus; nullum enim genuinum reperitur Anacleti, aut Zephyrini decretum, quo ordinationes illæ hisce temporibus alligentur; imo nec ullum antiquius præcitato Decreto Gelasii facile ostendetur.

De interstitiis servandis inter singulos ordines.

In hac dein distinctione agit de temporibus, quibus in singulis ordinibus hærendum sit. Tempora illa, quæ hic ex decretis Pontificum, notanter Zosimi Papæ Can. 2. & Siricii Can. 3. determinantur, quibus in singulis ordinibus sit hærendum, priusquam ad altiorem ascenderetur, hodie dici solent *interstitia*, de quibus egi in *Jure Eccles. parte 2. tit. 9. cap. 5.* & una notavi hæc tempora, sive interstitia etiam inter minores ordines primitus fuisse servanda; quod & evincunt decreta hic relata. Adhæc ostensum est,

Scopus interstitiorũ.

& etiam hic adducta decreta probant, illa interstitia requisita fuisse ad probationem, quæ haberi poterat ex modo & diligentia, quibus in obeundis ordinum illorum functionibus se gessissent.

Notandum hic referri à Gratiano Canone 1. decretum sub nomine Caji Papæ ex suppositia decretali, quod Canonistis & Theologis occasionem dedit existimandi, quod inferiores ordines deberent præmitti superioribus, ut horum haberetur integritas, uti observavimus est in supplemento ad *Jus Eccles. parte 2. tit. 9. c. 4.*

DISTINCTIO LXXVIII.

De ætate in presbytero requisita.

HAc distinctione quærit Gratianus quæ ætas requiratur in ordinatione presbyteri: profertque eam in rem Canone 1. decretum sub nomine Bonifacii: monent autem Correctores Romani: „ Ceteri collectores citant ex decretis „ Fabiani: extat apud Martinum Bracarensem „ Episcopum in Capitul. Græc. Synodi cap. 20. „ ex Neocæsariensis cap. 11. Et revera ea quæ „ hic referuntur à Gratiano, sunt verba Canonis Neocæsariensis, prout hic Canon extat apud Martinum Bracarensem.

Pristina disciplina ann. 30. requirebat.

Id non advertens Gratianus, eundem Canonem sub nomine hujus Synodi retulit rursus Canone 4. in quo nominatim sic statuitur: „ Presbyter ante 30. annorum ætatem non or- „ dinetur quamvis sit probabilis vitæ, sed ob- „ servet usque ad præfinitum tempus: Domi- „ nus enim noster Jesus Christus *trigesimo* an- „ no baptizatus est, & tunc prædicavit.

Hanc ætatem etiam Justinianus in suis Novellis præscripsit, ut patet ex fragmento ex dictis Novellis hic Can. 2. per Gratianum relato.

Hanc ætatem etiam sæculo XI. præcepit servari Concilium Rothomagense habitum anno 1074. statuens Canone 6. *Nullus ordinetur presbyter ante 30. annos*; sed addita hac modificatione: *Nisi summa necessitate*.

Quomodo ab hac disciplina ad hodiernam recessum est.

Cum vero arbitrio Episcoporum judicandum permitteretur, quando vel quæ esset *summa necessitas*, sensim ab hac disciplina prætextu *summæ necessitatis* recedi cœpit: quod & sufficienter indicat ipse Gratianus ad calcem Canonis 4. hæc subjiciens: *Hoc regulare est... sed Ecclesia necessitate exigente, nonnullos ante 30. annos ordinare consuevit*.

Imo etiam tempore Gratiani pene generaliter invaluerat hodierna disciplina, nimirum ut in presbyterum ordinari posset quis anno vigesimo quinto suæ ætatis, quod primitus tantum fuerat indultum, dum *summa Ecclesiæ necessitas* exigeret.

Hic videmus verissimum esse, dispensandi auctoritatem in Canone aut lege, licet certis circumstantiis circumscriptam exprimere, esse legis aut Canonis antiquationi viam sternere.

DISTINCTIO LXXIX.

De inthronizatione sive electione Romani Pontificis.

GRatianus nulla habita connexionis aut ordinis ratione, revertitur ad inthronizationem Pontificis, atque hac distinctione ostendere vult; „ Quod Apostolicus non nisi à Cardinalibus & religiosis clericis sit inthronizandus. “

Et Canone 1. sub nomine Nicolai Papæ II. refertur: „ Si quis Apostolicæ sedi sine concordi & canonica electione Cardinalium ejusdem Ecclesiæ, ac deinde sequentium clericorum religiosorum inthronizatur; non Papa vel Apostolicus; sed Apostaticus habeatur. “

Quinam ad illam olim concurrebant.

Ex hoc decreto per Gratianum hic relato hoc habetur, quod tempore Nicolai II. ad electionem Romani Pontificis concurrerent etiam clerici non Cardinales: item quod eo tempore clerici Ecclesiæ Romanæ, id est Ecclesiæ Lateranensis & Cathedralis dicerentur *Cardinales*, ut & hic notat Ludovicus Hericourt.

In antiquis Gratiani editionibus non dicitur quis fuerit *Nicolaus* hujus decreti author: in correctis habetur hic titulus: *Unde Nicolaus Papa II. in epistola, qua Synodum à se Romæ habitam refert cap. 1.*

Habetur quidem sub nomine Nicolai secundi *tom. 9. Concil. General. col.* 1103. decretum de electione Romani Pontificis, sed huic in multis dissimile, de quo supra *distinctione* 23. Verum post hoc decretum subjiciuntur tanquam ejusdem Concilii Canones 13. quorum primus exhibet compendium hujus decreti, quod & Correctores Romani retulerunt ad calcem hujus Canonis apud Gratianum; qui Canon non omnino dissimilis est Canoni per Gratianum relato, quamvis nonnulla ille omittat, ut patebit ex lectione utriusque: & quidem in decreto, prout à Gratiano hic refertur, indicatur quod in electione Romani Episcopi intervenire debeant indifferenter Cardinales; prout autem refertur hic per Correctores Romanos, ad vocem, *Cardinalium*, additur, *Episcoporum*, qua vocula significatur, quasi soli Cardinales *Episcopi*, tanquam Episcopi Provinciales ad electionem Episcopi Romani tanquam Metropolitani vocandi essent.

At inter decreta Nicolai I. à Joanne Cochlæo ex Gratiani volumine in unum collecta, & in 20. titulos dispertita refertur hoc decretum tit. 4. n. 2. idque nonnihil extensius; ut proinde dubium non sit, quin Cochlæus illud Nicolai *primi* esse crediderit, sed falso.

In hac electione præcipuas partes habebant clerici Cardinales.

Quamvis ex hoc decreto habeatur, quod eo tempore in electione Romani Pontificis concurrerent clerici etiam non Cardinales; tamen & illud

habetur, quod tunc temporis in hac electione præcipuas partes haberent *clerici Cardinales*, uti supra *ad distinctionem* 23. notavimus. Præterea ibidem notatum fuit, novam formam electionis Romani Pontificis præscriptam fuisse per Nicolaum II. ad præveniendum schisma; idque occasione Episcopi Veletrensis, qui citra electionem Cardinalium & clericorum in sedem Apostolicam sub nomine *Benedicti* fuerat intrusus, & postea auctoritate Regis Henrici expulsus, ut ibidem latius exposuimus; ad quem etiam referenda quæ hic à Gratiano citantur Can. 9.

Quis in Romanum Pontificem eligi possit.

Referuntur deinde nonnulla decreta sub nomine Stephani III. quorum primo statuitur; „ Ut in Apostolatus culmen unus de Cardinalibus presbyteris, aut diaconis consecraretur. Simile est alterum decretum relatum Canone 5. quod utrunque extat *tom. 6. Concil. General. col.* 1722. & sequentibus ex Synodo Romana Stephani IV. edita à Luca Holstenio.

Tum subjiciuntur *col.* 1724. „ Sequentia duo capitula statutorum hujus Concilii, quæ refert Anastasius Bibliothecarius in vita ejusdem Stephani Papæ II. His autem capitulis interpositis additur: „ Stephano PP. alia duo capitula adscribit Gratianus; quorum prius ex Anastasii Pontificali desumptum; alterum vero alicui ex successoribus potius tribuendum videtur.

Prius extat hac distinctione Canone 4. quo decernitur, ut „ nullus unquam laicorum, neque ex alio ordine præsumat, nisi per distinctos gradus ascendens, diaconus aut presbyter Cardinalis factus fuerit, ad sacri Pontificatus honorem promoveri.

Licet ex dictis sat appareat, decreta hæc non esse extra omnem falsi suspicionem; imo quod legitur apud Gratianum Canone 3. tanquam ex Concilio Stephani Papæ III. „ Oportebat ut hæc sacrosancta domina nostra Romana Ecclesia (juxta quod à beato Petro, & ejus successoribus institutum est) rite ordinaretur, & in Apostolatus culmen unus de Cardinalibus presbyteris, aut diaconis ordinaretur; etsi manifestam suppositionem evincat, hoc equidem his decretis cavetur, ut Pontifex eligatur per clerum, & ex clero ipsius Romanæ Ecclesiæ, prout & in aliis Ecclesiis fieri solebat: qui clerus tum temporis *Cardinalium* nomine significabatur, uti latius deduxi in *Jure Eccles. Parte* 1. *tit.* 22. *cap.* 1.

Quod autem in fine Gratianus retulit ex Anacleti epistola 2. ad Episcopos Italiæ: „ Electionem summorum sacerdotum sibi dominus reservavit, licet electionem eorum bonis sacerdotibus & spiritualibus populis concessisset, non sapit pristinam & Apostolicam disciplinam; sed supposititias merces Isidori, quibus hæc epistola ab eruditis adscribitur.

De edicto Honorii Imperatori pro extinctione schismatis in Ecclesia Romana.

Quod vero Canone 8. refertur sub nomine Honorii Augusti ad Bonifacium Papam, de casu quo duo concertantium temeritate electi fuerint in Romanum Pontificem, quis eorum alteri præferendus sit, latius exponitur ad distinctionem nonagesimam septimam.

DISTINCTIO LXXX.

Quibus in locis prælati sint instituendi.

Ulterius prosequens Gratianus materiam ordinationum, inquiritur hac distinctione, In quibus locis sint præficiendi Prælati Ecclesiæ, Astruit autem sub initium distinctionis, quod non in vicis aut castellis, sed in civitatibus duntaxat Episcopi sint ordinandi; quod & sub finem distinctionis confirmat ex S. Leone & Canone Laodicæno 57. in quo per visitatores verisimiliter intelliguntur Chorepiscopi; quibus hodie correspondent Archipresbyteri, seu decani rurales.

Quod autem initio distinctionis Canone 1. & 2. sub nomine Lucii & Clementis Papæ dicitur, „ Post Christi adventum ab Apostolis in illis civitatibus, in quibus olim apud Ethnicos primi flamines eorum, atque primi legis Doctores erant, Episcoporum Primates vel Patriarchas ordinatos fuisse, ad quos Episcoporum negotia (salva in omnibus Apostolica auctoritate) & majores causæ post Apostolicam sedem sunt reservatæ; desumptum est ex apocryphis decretalibus veterum Pontificum, quorum ætate necdum noverat Ecclesia nomina *Primatum* aut *Patriarcharum* in ministris suis; atque manum pseudo-Isidori manifeste præferunt. Interim auctoritate harum falsarum decretalium tandem circa sæculum X. & XI. jus instituendi novas Metropoles, necnon Ecclesias Primatiales cum auctoritate supra Metropolitanos Pontifices sibi asseruisse ostendimus in supplemento Juris Ecclesiastici ad *Part.* 1. *tit.* 19. *c.* 1. *n.* 11.

Ex falsis decretalibus potestatem instituendi Primates, Patriarchas, &c. sibi assumserunt.

DISTINCTIO LXXXI.

In proœmio hujus distinctionis ait Gratianus: „ Hæc de ordinandis & ordinatoribus, atque de singulorum graduum distinctionibus & officiis dixisse nos sufficiat: verum quia aliquantulum diffusius in his immorati sumus, quædam præcedentibus cohærentia sub epilogo ad memoriam subjiciamus. "

Ordinandus in Episcopum aut Præpositum Ecclesiæ, debet fuisse sine crimine.

Et hac quidem distinctione rursus ostendit, quod ordinandus in Episcopum debeat juxta Apostolum esse *sine crimine*: „ Quod, ait, non solum de Episcopis; sed etiam de quolibet electo ad aliquam Præposituram Ecclesiæ oportet intelligi. "

Dum profert Can. 1. locum S. Augustini ex Tractatu 41. in Joannem: „ Apostolus Paulus quando elegit ordinandos vel presbyteros vel diaconos, & quicunque ordinandus est ad Præposituram Ecclesiæ, non ait, *si quis sine peccato est*: hoc enim si diceret, omnis homo reprobaretur, nullus ordinaretur, sed ait, *si quis sine crimine est*, sicut est homicidium, adulterium, aliqua immunditia fornicationis, furtum, fraus, sacrilegium, & cetera hujusmodi. "

Hic subjungit Gratianus: „ Quolibet itaque horum implicatus ordinari non debet, vel si jam ordinatus, ante tempus, vel post tempus suæ ordinationis aliquid eorum admisisse convincitur, suscepti gradus officio privabitur. Hæc " ibidem multis auctoritatibus astruere conatur; & Canone 2. sub nomine Symmachi Papæ redditur ratio hujus disciplinæ: „ Nemo recte monitoris personam suscipit, nisi qui actibus suis errata condemnat, & amorem Innocentiæ conversatione demonstrat. "

Hujus disciplinæ ratio.

Post hæc profert Gratianus Canonem 9. & 10. Nicænum, in quibus inter alia notandum est, Patres Nicænos exclusisse lapsos in crimen post ordinationem in perpetuum, & exclusisse à functionibus ordinum, etiam post actam pœnitentiam; Quod & probant auctoritates hic à Gratiano adductæ, nulla in his inter *publica* & *occulta* crimina occurrente distinctione; quam cum contra pristinam disciplinam impendisse ad distinctionem 50. notavi. Videri etiam potest *Jus Eccles. Parte* 2. *tit.* 6. *c.* 2.

Insuper inter auctoritates à Gratiano relatas occurrunt plures, quæ agunt de retrudendis hujusmodi clericis in monasterium ad agendam pœnitentiam; de qua retrusione egi in *Jure Eccles. p.* 3. *tit.* 11. *c.* 1.

A vitio incontinentiæ præcipue debent esse immunes clerici.

Occasione criminis *fornicationis* à quo singulariter clerici immunes esse debent, adfert hic Canones & sententias Patrum, quibus familiaris conversatio & contubernium clericorum cum mulieribus interdicitur, prolato inter alia Canone 25. ex Gregorio lib. 7. epist. 39. hoc fragmento: „ Legitur quod beatus Augustinus, nec cum sorore habitare consenserit dicens: *Quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt*. Docti ergo viri cautela, magna nobis debet esse instructio. " De verum hoc clericorum cum mulieribus contubernio, quid habeat moderna Ecclesiæ, notanter Belgicæ, disciplina, exposui in *Jure Eccles. parte* 1. *tit.* 2. *cap.* 3.

DISTINCTIO LXXXII.

Pauperum curam habere debet Episcopus.

SUb initium hujus distinctionis dicit Gratianus: Generaliter etiam pauperibus, & iis qui suis manibus laborare non possunt, Episcopus necessaria provideat. Quantumvis hoc Gratiani assertum sit verissimum, & ab Apostolis & Patribus probatum, & continuo inculcatum, nihil tamen in probationem hujus asserti hac distinctione proferunt, nisi unicus Canon Synodi Aurelianensis I, reliqua pertinent ad astruendam sacerdotum in nova lege continentiam, & quæ pœnitentis sacerdoti sit imponenda, qui de fornicatione convictus fuerit, idque ex pœnitentiali Theodori, qui, teste Antonio Augustino, primus videtur inter Latinos de *pœnitentiis* singulorum peccatorum scripsisse, atque sæculo VII. Pœnitentiale hoc Theodori nuper evulgavit Jacobus Petitus atque eruditis notis illustravit, adjunctis plurimis antiquitatis monumentis ad eandem materiam spectantibus: de hoc aliisque antiquis libris pœnitentialibus in particulari tractatu ad calcem epitomes Canonum discuterit Antonius Augustinus, ibidemque monet, etiam hodie usum & notitiam horum librorum admodum utilem esse confessariis, ut pro qualitate criminum pœnitentias & remedia peccatorum imponere queant, uti & notavi *in Jure Eccles. part. 2. tit. 6. cap. 3. & 4.*

De pœnitentia sacerdoti ob fornicationem imponenda.

Utilitas librorum Pœnitentialium.

DISTINCTIO LXXXIII.

Episcopus consortio alienorum criminum etiam immunis esse debet.

GRatianus quasi iterato inculcare volens, quod Episcopum oporteat esse *sine crimine*, dicit hac distinctione: „ Providendum quoque esse, ne is qui ad ordinandum eligitur, etsi à proprio vitio videatur alienus, consentiendo alienis inquinetur. “ Nam, ut, ait Can. 3. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare.

Ne autem ob hujusmodi vitium contemnatur prædicatio pastoris, monet in fine Gratianus, „ Quanquam sacerdotem tam à suis, quam ab alienis criminibus oporteat esse immunem; tamen si aliorum se reum habuerit, non ideo verba suæ prædicationis debent contemni. Sicut enim Hieronymus ait: ut lixivium per cinerem humidum fluens lavat & non lavatur; ita bona doctrina per malum doctorem, animas credentium lavat à sordibus peccatorum.

DISTINCTIO LXXXIV.

Episcopus debet esse defensor pauperum & oppressorum.

GRatianus distinctione octuagesima secunda monuerat, Episcopum debere esse liberalem in pauperes, quod latius prosequi volens huic distinctioni hoc summarium præfigit: „ Sollicitum quoque & vigilantem oportet esse Episcopum circa defensionem *pauperum*, relevationem *oppressorum*, tuitionem *monasteriorum*: quod si facere neglexerit, aspere corripiendus est. Hanc distinctionem in quatuor partes dividit. “ In prima probat, Episcopum debere esse solicitum ac vigilantem circa defensionem *pauperum*, relevationem *oppressorum*, & tuitionem *monasteriorum*, prolatis Can. 1. & 2. in hanc rem duabus sententiis S. Gregorii, quæ in novissima operum editione reperiuntur *in epist. 36. & 37. lib. 13.* quæ merito legentur, & serio attendentur per Episcopos & Ecclesiarum Prælatos ac Pastores; atque ex illis intelligent, quam grave existimaverit S. Gregorius, quod Episcopi in his sint desidiosi.

De continentia quorumlibet altari servientium.

Secunda parte monet: „ Quod de munditia castitatis sacerdotibus imperatur, hoc etiam de quibuslibet altari servientibus intelligendum esse, prolatis Can. 2. ex secunda Synodo Carthaginensi & Can. 3. ex Synodo quinta Carthaginensi, qui Canones occurrunt in Codice Ecclesiæ Africanæ Can. 3. & 25. ex quibus colligitur in Africa circa continentiam Clericorum variam fuisse, pro varietate temporis, disciplinam; atque idcirco de hac materia plures Canones editos fuisse.

Tertia parte distinctionis ait Gratianus: Similiter quod monogamus Episcopus esse jubetur, etiam ad reliquos ordines Ecclesiasticos derivari oportet, citato unico fragmento ex epistola Siricii Papæ ad Himerium *cap. 11.*

De bigamia vetita omnibus Clericis.

Parte quarta ait: Presbyterorum vero nomen, quanquam à *senectute* sit sumptum, magis tamen *maturitatem* indicat *sapientiæ*, quam canitiem corporis: citat hic verba ex pseudoepistola 2. Anacleti, quæ non Anacleti, sed Isidori Hispalensis verba esse notat Labbæus in nota marginali huic epistolæ apposita *tom. 1. Concil. General.* unde rursus, habemus, confictorem harum Decretalium, plura ex SS. Patrum scriptis desumpsisse, ut suis confictis mercibus fucum pristinæ antiquitatis obduceret.

Unde nomen Presbyteri.

DISTINCTIO LXXXV.

Ordinari non debet in Episcopum, qui in pauperes non est misericors.

GRatianus volens compendiose referre qualitates in Episcopo per Apostolum requisitas hac distinctione rursus asserit, quod *hospitalitas* usque adeo Episcopis sit necessaria, ut si ab ea inveniantur alieni, jure prohibeantur ordinari: profert unicum sat prolixum fragmentum ex lib. 12. Gregorii epist. 6. in qua circa varia puncta scribit Joanni Episcopo, inter quæ id unum occurrit hanc materiam spectans, scilicet, ut de quodam Archidiacono electo in Episcopum Anconitanæ Ecclesiæ, quem dicebant ita *tenacem existere, ut in domum ejus amicus ad charitatem nunquam introeat*, inquirat, Si ita se veritas habeat, & utrum ex necessitate, an ex tenacia talis sit. Notum est, hanc qualitatem coincidere cum liberalitate in pauperes, atque hospitalitatem juxta Apostolum esse annumerandam operibus misericordiæ; atque ita id unum hic post Apostolum asserere voluit Gratianus, ordinandum Episcopum oportere esse misericordem in pauperes.

DISTINCTIO LXXXVI.

Episcopum oportet esse doctorem, sive aptum aliis instruere.

HAc distinctione probare vult Gratianus: “ Doctorem Episcopum oportere esse, ne inferiorum culpæ in eum refundantur, qui docendi officium accepit, quod exequi nescit, vel negligit: uti loquitur in proœmio distinctionis. “

Hanc distinctionem dividit in octo partes, quarum prima asserit, doctorem Episcopum esse oportere, ne inferiorum culpæ in eum refundantur, prolata notanda hac S. Leonis sententia: Inferiorum culpæ ordinum ad nullos magis referendæ sunt, quam ad desides, negligentesque rectores, qui multam sæpe nutriunt pestilentiam, dum austeriorem (in epistola S. Leonis, *necessariam*) dissimulant adhibere medicinam. Attendendum etiam ejusdem Pontificis monitum relatum Canone 2. Odio habeantur peccata, non homines; corripiantur tumidi; tolerentur infirmi: & quod in peccatis severius castigari necesse est, non sævientis plectatur animo, sed medentis.

Quomodo Episcopus subditorum vitia redarguere debeat.

Si autem in corripiendo quis modum excesserit, non à subditis, sed à Domino veniam petat Prælatus, uti in secunda parte monet Gratianus, prolato loco S. Augustini. Quando necessitas disciplinæ, minoribus coercendis dicere vos verba dura compellit, si etiam ipsi modum vos excessisse sentitis, non à vobis exigitur, ut ab iis veniam postuletis, ne apud eos, quos oportet esse subditos, dum nimia servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas, sed tamen petenda est venia ab omnium Domino, qui novit etiam eos, quos plus justo forte corripitis, quanta benevolentia diligatis.

Tertia hujus distinctionis parte dicit Gratianus: Quod in doctrina sacræ Scripturæ auctoritatem debet Episcopus præferre, non secularium litterarum peritiam ostentare. Non enim Episcopalis

Episcopus debet in sacris litteris præcipue esse versatus.

„ scopalis officii est Grammaticam exponere, ne laudes Jovis personent in ore Pontificis. Id cuofitmans testimonio S. Gregorii *libr. 9. Epist. 48.* ubi scribit Desiderio Episcopo, quod admodum dolenter audierit, quodque sine verecundia memorare non possit, scilicet ipsum *quibusdam Grammaticam exponere.*

„ Hic notat glossographus, quod Gregorius *Grammaticam* hic appellet, scientiam authorum, quodque recitaret etiam in Ecclesia fabulationes Jovis, & eas moraliter exponeret in prædicatione sua. " Quamvis hæc reflexio non sit contemnenda; tamen inspecto textu S. Gregorii, nequaquam obscurum est, illic reprehendi Episcopum, quod divino cantui immisceret hujusmodi profanas Grammaticorum fabulationes: subjungit enim: „ Quia in uno se ore cum Jovis laudibus, Christi laudes non capiunt: & quam grave nefandumque sit Episcopis canere, quod nec laico religioso conveniat, ipse considera. " Utinam ad hoc attenderent, quibus divinarum laudum in Ecclesiis cura incumbit; itemque Ecclesiastici, qui litteras humaniores profitentur.

Divino cantui fabulæ non miscendæ.

Quarta parte distinctionis asserit Gratianus: *Liberalem* quoque necessitatem patientibus Sacerdotem esse oportet; alias autem vacuum portabit nomen Episcopi. Probat id auctoritate sancti Gregorii *lib. 5. epist. 29.* in qua scribit, quod cum quosdam senes mendicantes interrogasset, quid accepissent à Mariniano Episcopo, illos respondisse, *nihil*; cumque dixisse: *nihil habeo quod vobis dare possum.*

Liberalem in pauperes oportet esse Episcopum.

His subjungit Gregorius: Et miror si is, qui vestes habet, argentum habet, cellaria habet; quod pauperibus debet dare, non habeat. Deinde addit hæc, quæ apud Gratianum, præcedentibus omissis, extant: „ Dic ergo ei (Mariniano) ut cum loco mutet & mentem; non sibi credat solam lectionem & orationem sufficere, ut remotus studeat sedere, & de manu minime fructificare; sed largam manum habeat, necessitatem patientibus concurrat, alienam inopiam suam credat, quia si hæc non habet, vacuum Episcopi nomen tenet.

Post hæc quinta parte post Canonem 6. multis auctoritatibus Gratianus ostendit, quod in ipsa liberalitate modus adhibendus sit rerum & personarum, ut scilicet expendatur quod & quibus donetur. Primum ostendit, histrionibus & venatoribus non esse dandum: „ Nam, ut ex Augustino ait Canone 8. Qui venatoribus donant, quare donant? dicant mihi quare donant venatori? hoc in illo amant in quo nequissimus est, hoc in illo pascunt, hoc in illo vestiunt: ipsam nequitiam publicam (alias *publicant*) spectaculis omnium: qui donant histrionibus; qui donant aurigis, qui donant meretricibus, quare donant? nunquid non & ipsis hominibus donant? non tam ibi attendunt naturam operis Dei, sed nequitiam operis humani. " Plura in eandem rem adducit ibidem ex S. Ambrosio, quibus ostendimus, quæ mensura & quis ordo in dandis eleemosynis sint servanda.

De modo in ipsa liberalitate servando.

Sexta parte post Canonem 22. docet: „ Similiter etiam oportet, Episcopum non esse *percussorem*, idest non ad vindictam facilem. " Hanc in rem duo sat notanda monita S. Gregorii contra nimiam asperitatem & duritiam Episcoporum recitat Canone 23. & 24.

Episcopum oportet non esse percussorem.

Post hæc parte 7. dictum præcedenti parte quasi explanans ait: „ Percussor esse prohibetur, ne videlicet propriis manibus aliquem cædat. Profert eam in rem Canonem sub nomine Concilii Agathensis; sed in eo Concilio non haberi notant Correctores Romani. Interim de hoc puncto vide *Jus Eccles. part. 3. tit. 11. cap. 1.*

Octava denique distinctionis parte ait: „ Prohibetur etiam Episcopus turpis lucri esse cupidus, ne aliquo inhonesto negotio victum, vel cetera sibi necessaria quærat, quod generaliter de omnibus divino cultui mancipatis, id est Clericis & Monachis intelligi oportet. " Citat hic Canonem 3. Chalcedonensem, qui à Patribus hujus Concilii conditus est ad suggestionem Martiani Imperatoris; atque unice in id collimat, ut Clerici Deo militantes negotiis sæcularibus se non implicent.

Neque turpis lucri cupidum.

DISTINCTIO LXXXVII.

Quia ostenderat Gratianus in præcedentibus liberalem oportere esse Episcopum, pergit hac distinctione ostendere, quod „ viduis & orphanis, Ecclesiæ præsidium implorantibus, Episcopi debeant adesse, & contra improborum violentias protectionis patrocinium eis negare non debeant. "

Episcopi protectionem viduis & pupillis debent impendere.

Plura hanc in rem hic adducuntur notanda; atque inter cetera Canone 1. ex Gelasio: „ Licet omnibus de nobis sperantibus non debeamus in quantum possumus nos denegare, plus tamen viduarum & orphanorum causas, & impensius duximus exequendas; quas meri à nobis vel ab omnibus divina manifestat assertio. " Plura sub nomine hujus Pontificis referuntur notanda Canone 2. 3. & 4.

Occurrit etiam hic notandus Canon 53. Synodi Arelatensis II. relatus hic Canone 9. de infantibus expositis ante Ecclesiam; diciturque: Si expositus ante Ecclesiam, cujuscunque fuerit miseratione collectus, & contestationis ponat epistolam, ut si is, qui collectus est, intra decem dies quæsitus agnitusque non fuerit, securus abeat, qui collegit. De intellectu hujus & similium Canonum, necnon constitutionum Imperialium eis conformium, vide notas J. Gothofredi ad *tit. Codicis Theodosiani de infantibus expositis*, ubi & varietatem disciplinæ, quæ in hoc articulo fuit, breviter annotat & exponit.

De infantibus expositis.

DISTINCTIO LXXXVIII.

Ex dictis præcedenti distinctione infert Gratianus in prooemio hujus distinctionis: Prohibentur ergo Clerici cupiditatis negotia suscipere, non pietatis curam viduis, & orphanis impendere.

Vetantur Clerici lucri gratia se negotiis secularibus intricare.

Hanc conclusionem multis asserit hac distinctione: nonnulla autem inter hæc occurrunt apocrypha, atque inter cetera relatum decretum Canone 1. sub nomine Melchiadis Papæ, quod confictum agnoscunt eruditi, & non obscure fatentur Correctores Romani, quorum nota merito attendenda, uti & nota ad Canones 11. & 12. in quibus sub nomine Chrysostomi prolixa referuntur fragmenta, quæ non esse S. Chrysostomi; sed auctoris *operis imperfecti* ibidem notatur: eumque errorem apud Gratianum sæpius occurrere monent.

Interim plura de vitanda cura negotiorum secularium per Episcopos notanda proferuntur. Contra Clericos negotiatores inter ceteras auctoritates, notatu dignum est hoc dictum S. Hieronymi relatum Canone 9. „ Negotiatorem Clericum, & ex inope divitem, ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge. Item " illud S. Cypriani relatum Canone 14. " Neque apud altare Dei meretur nominari in sacerdotum prece, qui ab altari Sacerdotes, & ministros voluit avocare.

Negotiatio Clericis interdicta.

DISTINCTIO LXXXIX.

Gratianus prosequens exponere qualitates per Apostolum in Episcopo requisitas, hac distinctione exponere vult eam, quam his verbis, *domui suæ bene præpositum*, expressit Apostolus, uti significavit in prooemio distinctionis: „ Domui quoque suæ, ait, oportet Episcopum bene esse præpositum, ut quædam inde quodammodo futuræ dispensationis argumenta sumantur. Additque, in dispensatione vero Ecclesiæ hanc regulam observandam noverit, ut nulli quan-

Oportet Episcopum domui suæ esse bene præpositum.

„ tumvis

„ tamvis exercitatæ personæ duo simul commit-„ tat officia, neque sæcularibus viris res Eccle-„ siasticas gubernandas committat.

Duo officia uni eidemque non committenda; & quare.

Prius probat auctoritate S. Gregorii; cujus verba hic relata non extant in aliqua hujus Pontificis Epistola, aut opere; sed recitantur à Joanne Diacono in ejus vita, tanquam ab ipso Gregorio prolata, uti narrant Correctores Romani: „ Sicut enim, ait Gregorius Canone 1. varietas „ membrorum per diversa officia, & robur cor-„ poris servat, & pulchritudinem repræsentat; „ ita varietas personarum per diversa nihilomi-„ nus officia distributa, & fortitudinem & ve-„ nustatem sanctæ Dei Ecclesiæ manifestat. “ Vide in hanc rem dicta *in Jure Eccles. part. 2. tit. 20. cap. 1.* ubi ostenditur, hoc titulo vetitam quoque esse beneficiorum pluralitatem.

De œconomis, per quos res Ecclesiæ administrentur.

Hac distinctione agit etiam Gratianus de *vicedominis*, sive œconomis ab Episcopis constituendis, qui rerum temporalium curam habeant; de quibus vide Tractatum Historico-Canonicum *Part. 3. cap. 3. §. 7.* ad Canonem 26. Calcedonensem, ubi ostenditur, quare adeo solicite voluerint Patres, ut res Ecclesiæ per œconomum, non ex domesticis Episcopi, sed è clero Ecclesiæ assumptum dispensarentur, de licentia tamen & scitu Episcopi.

DISTINCTIO XC.

Episcopum non oportet esse litigiosum; & quare.

IN procœmio hujus distinctionis, ait Gratianus: „ Litigiosus quoque prohibetur ordinari: quia „ qui sua potestate discordantes ad concordiam „ debet attrahere, qui oblationes dissidentium „ prohibetur recipere, nequaquam *litigandi* fa-„ cilitate alios ad dissidium debet provocare.

Discordantium oblationes cur non reciperentur.

Hic agit potissimum Gratianus contra discordantes Clericos & Laicos, eorumque oblationes in altari non recipiendas, & ab Episcopis, etiam adhibitis pœnis Ecclesiasticis, ad concordiam revocandos ostendit; relatis eam in rem pluribus Canonibus Concilii vulgo Carthaginensis IV. intermixtis etiam nonnullis apocryphis, & sub nomine Synodi VIII. quæ sunt S. Basilii, uti observant Correctores Romani, qui error frequenter occurrit apud Gratianum.

Officium Episcoporum est promovere discordantium concordiam.

Non dubium, quin officium & obligatio Episcoporum sit, non tantum Clericos, sed etiam fideles Laicos, tanquam spirituales eorum patres ad pacem & concordiam exhortari: & quantum in ipsis est inducere; sed eosdem ad concordiam invitos per censuras aliasque pœnas cogere hodierna disciplina non admittit, sed tam clericos quam laicos convenire nolentes ad sua respective tribunalia remittit: signanter si quæstio, sive controversia ac discordia sit de privatis inter partes negotiis. In id tamen incumbant Episcopi & Pastores, ut persuadeant fidelibus, ut hisce quæstionibus proximi dilectio servetur, omnisque animi aversio absit.

DISTINCTIO XCI.

Clericus, cui necessaria desunt, de labore manuum vivat.

QUid hac distinctione intendat Gratianus, aperit procœmium: Qui autem turpi lucro, vel inhonesto negotio victum sibi quærere prohibetur, de oblationibus Ecclesiæ stipendia consequatur: quod si Ecclesia ei sufficere non poterit, proprio artificiolo vel agricultura (exemplo Apostoli, qui de labore manuum vivebat) sibi necessaria inveniat: ita tamen ut occasione sui operis, vigiliis Ecclesiæ non desit, quod absque inæqualitate sui corporis nulli impune conceditur.

Utrumque auctoritatibus nonnullis astruit, signanter Canone 2. profert decretum sub nomine Concilii Nannetensis. Porro circa hoc decretum notat Baluzius in citatione, non convenire Gratiani antiquas editiones; imo in aliquibus antiquis exemplaribus hunc Canonem non extare in decretalibus Gregorii IX. uti & in antiqua decretalium Collectione apud Antonium Augustinum, sub *tit. de celebratione missarum* refertur ex Concilio Agathensi, sed utrobique male, uti monet Baluzius, qui notat eum esse desumptum ex capitulis Hincmari Rhemensis *tit. 3 cap. 9.*

Profert dein in hujus probationem nonnullos Canones sub nomine & auctoritate Synodi vulgo Carthaginensis IV. monent autem Correctores Romani Canonem 4. ex multis capitibus hujus Synodi non suo ordine dispositis conflatum.

Ceterum haud obscurum est, hos Canones & decreta potissimum respicere disciplinam ætatis, qua nondum tituli beneficiorum erant erecti; atque ita quodammodo dependebat ab arbitrio Episcoporum & œconomorum, quid singulis Clericis ex oblationibus aliisque proventibus Ecclesiasticis subministraretur.

DISTINCTIO XCII.

Divinum officium quomodo persolvendum.

DIstinctio hæc plura miscellanea parum inter se cohærentia continet, eaque in quatuor partes divisa.

Cum præcedenti distinctione dictum esset, quod Clerici officium divinum assidue frequentare jubeantur, hac distinctione videtur velle ostendere, quomodo persolvi debeat; unde mox subjungit: Cum autem ad Ecclesiam venerint, corde ma- “ gis quam *voce* Deo cantandum meminerint, “ prolata auctoritate S. Hieronymi, “ qui modum cantandi & psallendi his verbis describit: „ *Cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino:* “ audiant hæc adolescentuli, audiant hi quibus “ in Ecclesia est psallendi officium: Deo non vo- “ ce sed corde cantandum, nec in tragœdorum “ modum guttur & fauces dulci medicamine col- “ liniendas, ut in Ecclesia theatrales moduli au- “ diantur & cantica. “ De quo vide dissertationem de horis Canonicis cap. 6. ubi late ostenditur, quo spiritu horæ Canonicæ à Clericis sint persolvendæ: & *in Jure Eccles. part. 2 tit. 9. cap. 9.* notantur abusus à musicis & cantoribus in Ecclesia committi soliti; in quos merito Episcopi & Prælati Ecclesiarum invigilant, quibus & addi posset liber Gallicus nuper evulgatus sub titulo, *Traité sur la Priere publique.*

Qui abusus in musica vitandi.

An & quo sensu prohibeantur Diaconi in Ecclesia cantare.

Post hæc ex S. Gregorio asserit Gratianus, quod „ ab officio cantandi & psallendi dia- “ coni inveniantur exempti; ne dum vocis mo- “ dulationi student, altaris ministeria negligant. “ Si legatur epist. 44. lib. 4. unde hic textus Gregorii videtur desumptus, apparebit, expressionem Gratiani esse nimium generalem, sensumque Gregorii seu Synodi Romanæ duntaxat esse, ne diaconi à prædicationis officio, prætextu modulationis retrahantur.

Hoc decretum cum aliis ejusdem Synodi in novissima editione operum S. Gregorii extat in appendice epistolarum hujus S. Doctoris col. 1288. meritoque consulendæ notæ huic decreto adjectæ.

A quibus ordines conferendi.

Secunda parte hujus distinctionis ait Gratianus: “ A quibus ordinandos oporteat esse im- “ munes breviter monstratum est: de quorum “ vero manibus ordines suscipere debeant, facile “ patet: Sacerdos enim & cuncti infra ipsum “ constituti ab Episcopis suis debent ordinari. “

In hujus probationem adfert unicum Canonem 15. Laodicænum ex versione Martini Bracarensis: Non liceat in pulpito psallere, aut legere nisi “ qui ab Episcopo lectores sunt ordinati. “ De hoc consule Tractatum Historico-Canonicum *part. 2. cap. 2. §. 12.* ad hunc Canonem, ubi ostendi, per hunc Canonem Laicos, sive populum à psallendo in divino officio nequaquam fuisse exclusum. Ceterum ex hoc Canone, prout hic refertur, in quo expresse decernitur quod nulli possint psallere in pulpito, qui non sint *lectores ordinati ab Episcopo*, conclusit Gratianus, quod etiam minores ministri ab Episcopo debeant ordinari; de quo quid habeat moderna disciplina vide *Jus Eccles. part. 2. tit. 9. cap 2.*

Tertia parte quæritur de his, „ Qui ordinati, “ à Parochiis suis non recipiuntur, vel pro aliqua “ „ causa

Quid agendum ordinatis ad certas Ecclesias, dum ad eas accedere impediuntur.

„ causa eas adire noluerint; an in alterius Parochia „ Episcopale officium possint celebrare. “ Pro resolutione hujus quæstionis citantur duo Canones tanquam Concilii Antiocheni; sed notandum Gratianum *unicum* duntaxat Canonem 18. Antiochenum referre, tametsi illum ut *duos* distinctos Canones hujus Synodi referat; non advertens esse eundem Canonem, sed ex diversa lectione sive versione; nimirum ex versione Martini Bracarensis, uti illum recitat Canone 4. & ex versione Dionysii Exigui Canone 5. Id unum hoc Canone statuitur, ut Episcopus ordinatus ad certam Ecclesiam seu Parochiam, si ex justa causa ad eam accedere nequeat, debeat quiescere, nec officium Pastorale seu Episcopale in aliena Ecclesia suscipere, nec aliquid in ea agere, quoadusque in perfecta sive plenaria Synodo suæ provinciæ fuerit judicatum & declaratum quid agere debeat.

Quomodo punienda negligentia clericorum in frequentandis divinis officiis.

Quarta parte, quasi ad præcedentem distinctionem rediens, dicit: „ Quod autem supra „ Clerici *se vigiliis* subtrahentes excommunicari „ jubentur, de his intelligendum est, qui ab „ Episcopo frequenter admoniti negligentiam „ suam corrigere contemnunt.

Citatur unicus Canon sub nomine Concilii *Martini Papæ*, qui est Canon 5. Concilii Toletani, relatus in Collectione Martini Bracarensis cap. 64. qui error apud Gratianum frequenter occurrit, ut supra monui.

Etiam hic videmus rursus, nullum pene ordinem aut materiæ connexionem à Gratiano servari.

Ceterum de obligatione Clericorum, notanter Canonicorum, frequentandi vigilias, aliaque divina officia, & de pœna, qua negligentes sint puniendi & cogendi juxta modernam disciplinam, præsertim quoad Canonicos extra vitam communem viventes, quos *seculares* dicimus, videri possunt deducta in dissertatione de instituto & officio Canonicorum, & *Jure Eccles. part.* 1. *tit.* 7.

DISTINCTIO XCIII.

De obedientia inferiorum debita superioribus.

SUmmarium hoc distinctioni huic præmittit Gratianus: „ Obedientiam autem inferiores „ ordines superioribus debent: summo enim „ Pontifici ea debetur ab omnibus obedientia, „ ut nulli liceat ei communicare, cui pro actibus „ suis inimicus ipse extiterit: nec in Ecclesia „ esse poterit, qui ejus cathedram deserit.

Assertum falsum Gratiani de Pontifice.

Quoad priorem partem asserti Gratiani, certum est illam falsam esse, prout ab eo ita generaliter exprimitur: admodum verisimile est, lapsum esse Gratianum auctoritate fragmenti pseudo-decretalis relati Can. 2. sub nomine Clementis I. quo hoc assertum Gratiani probari videtur, eique hanc epigraphen præfixit Gratianus: „ Cui pro „ actibus suis Apostolicus inimicatur, communi„ care non debemus. “ Quis enim dubitet, quin de Romano Pontifice æque ac de aliis Pontificibus dictum sit: *Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus .... quoniam & ipse circundatus est infirmitate, & propterea debet, quemadmodum pro populo: ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis*. Quis dubitet, quin & ipse Pontifex aliqua infirmitate, seu humana quadam passione commotus injuste possit alicui inimicari: quod & pluribus Romanis Pontificibus, etiam prioribus sæculis contigisse, & quidem adversus sanctissimos viros, nemo negaverit?

Porro Canon hic mera farrago est consarcinata è pseudo-epistolis decretalibus, ac potissimum ex epistola suppositiția Fabiani Papæ, uti in margine & à Correctoribus Romanis notatur; & revera in hac Epistola eisdem pene verbis hoc fragmentum habetur. Hanc autem epistolam esse unam ex confictis decretalibus, hodie compertum est.

Non est in Ecclesia qui ejus unitatem scindit.

Addit dein post Canonem 2. *Non est in Ecclesia, qui cathedram Petri non sequitur*; quod respicit partem secundam ipsius asserti in summario; in cujus probationem adducit Canone 3. testimonium S. Cypriani ex tractatu de *unitate Ecclesiæ*.

Evidens est autem ex integro contextu S. Cyprianum in hoc tractatu unice voluisse astruere *unitatem* ipsius Ecclesiæ; quodque in Ecclesia esse nequeat qui hanc unitatem scindit, aut ab ea se separat; etenim quoad genuinam lectionem circa hæc verba sub nomine Cypriani à Gratiano relata, magna est inter scriptores contentio, prout etiam hic indicarunt Correctores Romani.

Non autem quocunque modo à Romano Pontifice dissentiens.

Ceterum & hoc indubitatum est, Cyprianum in hoc suo tractatu nullatenus significare voluisse illum esse extra Ecclesiam, sive unitatem Ecclesiæ, qui quocunque modo à Romano Pontifice dissentit, uti innuere videtur Gratianus, sed qui à corpore Ecclesiæ se separat, uti latius ostendi *in supplemento ad Jus Eccles. part.* 3. *tit.* 5. *cap.* 2.

Obligatio Episcoporum accedendi ad limina Apostolorum.

Monet post hæc Gratianus ad calcem Canonis 3. quod Episcopi, qui Apostolicæ ordinationi subjacent, etiam hanc reverentiam debent, ut sese singulis annis Apostolorum *liminibus* repræsentent, citato in hujus probationem fragmento Canone 4. sub hac inscriptione: *Unde Anacletus & Zacharias Papa*.

Falso hoc fragmentum adscribi Anacleto norunt eruditi: utpote cujus ætate hæc disciplina adhuc incognita erat; notatque Antonius Augustinus *lib.* 2. *de emendat. Gratiani Dial.* 1. hæc verba melius ab Anselmo referri ex Concilio Zachariæ Papæ, & esse caput quartum illius Concilii, addisque: „ Ego cum verba Gratiani cum verbis “ Anselmi contulissem, inveni meliorem scripturam “ videri illam Anselmi, quam vulgatem “ Gratiani. Monuerunt quoque Correctores Ro“ mani, “ Hunc Canonem esse quartum Synodi Romanæ habitæ sub Zacharia Papa, quæ extat, inquiunt, in Bibliotheca Vaticana, ex qua nonnulla sunt in hoc Canone emendata, habetur hodie *tom.* 6. *Concil. General. col.* 1546.

Præcipua, ut apparet, *emendatio* facta per Correctores Romanos consistit circa conjunctionem, *&*, quæ apud Gratianum interponebatur inter verba, *Apostolicæ sedi subjacent*, atque hæc sequentia, *qui propinqui sunt*; qua interpunctione indicare videbatur, quod hoc decretum non tantum spectaret Episcopos *ordinationi Apostolicæ sedis subjectos*; sed etiam alios qui propinqui essent: quæ ambiguitas tollitur, omissa hac conjunctione, *&*; hac enim omissa manifestum est, ad eos solos Episcopos spectare decretum, qui *sedis Apostolicæ ordinationi subjacent*, & ex his illos duntaxat, *qui propinqui sunt*. Vide Antonium Augustinum loco citato.

Et sane constat, quod tempore sancti Leonis nulli Episcopi ad limina Apostolorum certis temporibus accedere tenerentur, præter illos qui ordinationi Episcopi Romani subjacerent jure Metropolitico, seu tanquam Metropolitano, uti notavi in *Jure Eccles. part.* 2. *tit.* 15. *cap.* 2. admodumque verisimile est, hoc decretum, prout apud Gratianum cum conjunctione, *&*, legebatur ante correctionum, huic extensioni occasionem & fundamentum subministrasse; ut etiam alii Episcopi certis temporibus ad limina Apostolorum accedere jubeantur: ac signanter hæc Episcoporum obligatio generaliter invaluit, postquam Episcopi, etiam in remotis partibus, confirmationem & institutionem à Romano Pontifice accipere debuerunt; atque propterea reputati sunt ordinationi Romani Pontificis subjacere.

Notum quoque est in *Jure Eccles.* loco citato, quod Episcopi ætate S. Leonis, bis in anno accedere tenerentur, ut cum Pontifice tanquam eorum Metropolitano Synodum celebrarent, conformiter ad decretum Synodi Nicænæ.

Minores in Ecclesia majoribus debent subesse.

In secunda distinctionis parte astruere vult Gratianus, quod reliqui in Ecclesia minores semper debeant majoribus subesse. In hujus asserti probationem adducit primo loco Canone 5. decretum pseudo-Synodi sub Silvestro, de quo capite speciatim monent hic Correctores Romani: Caput hoc & apud Gratianum, & in ipsius Synodi editionibus videtur valde mendosum.

Deinde post exhibitum capitis hujus textum ex

Bur-

Burchardo & Ivone rursus monent: „ Verum ob magnam codicum varietatem, & propter glossas ac doctorum dicta nihil fere in textu mutatum est.

Multa apocrypha hic à Gratiano addita. Verum & hoc caput, uti & reliqua ejusdem Synodi, adeo manifesta præferunt suppositionis indicia, ut unanimi eruditorum consensu tota hæc Synodus tanquam supposititia inter putridas pseudo-Isidori merces rejiciatur.

Interim cum ex his constet, glossatores & doctores impendisse similis conficta monumenta, mirum videri non debet quod in multis à Patrum disciplina recesserint.

Adducit insuper Gratianus in dicti sui probationem plura fragmenta ex falsis decretalibus primorum Pontificum, ad amplificandam auctoritatem Romani Pontificis in Episcopos, & Episcoporum in inferiores ministros, præcipua adornatis.

De numero Diaconorum. Intermiscet & hic Gratianus Canone 2. nonnulla de *septenario* diaconorum numero; de quo vide Tractatum Historico-Canonicum *part.* 2. *cap.* 3. §. 9. ad Canonem 15. Neocæsariensem.

Eorum superbia reprimitur. Tertia pars distinctionis arguit Diaconorum superbiam, qui Sacerdotibus æquari vel potius præferri ambiebant; de qua plura notavi in præfato tractatu *Part.* 2. *cap.* 1. §. 7. ad Canonem 18. Nicænum à Gratiano hic relatum Canone 4.

Vetantur usurpare quæ presbyteris competunt. Deinde Gratianus ostendit, diaconos deferre debere honorem presbyteris, nec ab illis horum officium esse usurpandum: de quibus videri possunt notata in jam sæpe dicto Tractatu *Part.* 2. *cap.* 1. §. 12. ad Canones 20. & 25. Laodicenos hic à Gratiano relatos Canone 15. & 16.

De vestibus Diaconorum. Parte quarta, ostendit Gratianus ex S. Gregorio, diaconos sine speciali sedis Apostolicæ licentia non posse uti *campagis* vel *mappulis*: notat autem eruditus auctor notarum ad *epist.* 28. *lib.* 7. *indict.* 1. S. Gregorii, quod alii *compagos*, alii *compages*; plurimi autem tam MSS. quam editi codices *compagos* vocent.

Dicit enim Papias: *Compagi calceamenti genus, quo utebantur diaconi Romani, vel quibus à Pontifice licentia daretur.* „ Mappula, ait Alcuinus, quæ in sinistra parte gestatur, qua pituitam oculorum & narium detergimus, præsentem vitam designat, in qua superfluos humores patimur. Et Amalarius: *Sudarium* ad hoc portatur ut detergamus sudorem; in manu sinistra portatur, ut ostendatur in temporali vita tædium nos pati superflui humoris. Vide plura apud Cardinalem Bonã *lib.* 1. *Rer. Liturg. cap.* 24. §. 5. ubi & notat in locum *mappula* sive *sudarii* successisse sæculo X. hodiernum *manipulum*, qui sacris vestibus hodie annumeratur. De voce autem, *compagos*, plura adducit prædictus notarum author.

Quidquid sit de similium ornamentorum significatione & forma, non inepte videtur præfatus author locis citatis reflexisse, controversiam super hujusmodi indumentorum delatione ludicram esse, cui se S. Gregorius, cogentibus clericis Romanis, *invitus* immiscuit. Nihil melius est circa similium sacratum vestium usum, quam sequi sine affectatione Ecclesiarum receptam disciplinam & praxim.

Diaconorum officium in dispensando sacro calice. Quinta pars unico testimonio sancti Hieronymi constat, quo probare intendit Gratianus quod „ sicut in ministerio; ita in dispensatione sine diacono Episcopus non vivat. Hic à sancto Hieronymo describuntur qualitates diaconorum; nec non quomodo ipsi debeant Episcopo in sacro ministerio assistere; signanter in dispensatione sive distributione *Dominici calicis* populo ea ætate sub utraque specie communicanti.

De dignitate presbyterorum supra diaconos. Sexta parte rursus retundit supercilium diaconorum, qui se presbyteris æquantes, aut etiam præesse volebant, prolato Can. 24. altero S. Hieronymi testimonio, quo dignitatem & ordinem presbyterorum ita extollit, ut eos ipsis Episcopis pene æquare videatur.

Ut Hieronymus hanc presbyterorum supra diaconos dignitatem extollat, probat quod Apostoli, ac signanter S. Paulus, presbyteros & Episcopos promiscue pro eisdem sumpserint, atque hinc concludit, quod si Diaconi se presbyteris æquent, aut præferant, etiam se Episcopis æquare aut præferre queant: „ Nam, ait, cum Apostolus perspicue doceat, eosdem esse presbyteros, quos Episcopos; quid patitur (*alias quis patiatur*) mensarum & viduarum minister, ut supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi corpus sanguisque conficitur? "

Hæc tamen dicta de prærogativa presbyterorum supra Diaconos non procedere monet parte septima ex Canone 7. Synodi quini-sextæ sive *in Trullo*, si locum Diaconus habuerit aut proprii Patriarchæ, aut sui Metropolitani.

DISTINCTIO XCIV.

Distinctione hac primo ostendit testimonio S. Gregorii, quod etiam summus Patriarcha vices suas Subdiacono committere valeat.

Pro afferendo Legatorum sedis Apostolicæ addiction supposititia decretalis. Secunda parte, ait: „ Legatum Apostolicæ sedis quicunque impedierit, usque ad satisfactionem excommunicetur. "

In hujus probationem adducit pseudo decretalem Alexandri I. Papæ. Hæc decretalis licet supposititia, non loquitur de Legatis Apostolicis; sed tantum de ea *Legatione*, qua Apostolos & Episcopos pro Christo fungi docuit Paulus Apostolus: perperam igitur Gratianus eam Legato sedis Apostolicæ appropriat, uti notat Antonius Augustinus in notis ad *capitulum* 1. Adriani I. & innuunt hic Correctores Romani: unde & anno 895. Concilium Triburiense Canone 9. hæc verba pseudo-decretalis applicat Episcopis.

Redarguitur dominatus Archidiaconorum in presbyteros parochianos. Parte tertia redarguitur auctoritate Concilii Cabilonensis insolentia Archidiaconorum, qui super presbyteros parochianos quandam exercebant dominationem, & ab eis censum exigebant: Quod magis, ait Canon, ad *tyrannidem*, quam ad rectitudinis pertinet ordinem.

Utinam hoc Synodale monitum attenderent moderni Archidiaconi, qui auctoritatem quasi Episcopalem quandoque in dominatum & quandam tyrannidem ac turpem quæstum convertunt.

DISTINCTIO XCV.

Obedientia presbyterorum respectu Episcoporum debet esse filialis. Hac distinctione videtur Gratianus velle nonnihil moderari quæ supra de obedientia per presbyteros exhibenda Episcopis dixerat, uti indicat proœmium distinctionis his verbis: „ Quod autem Sacerdotes supra jubentur Episcopis tanquam subditi obedire, non ita intelligendum est, quasi non liceat eis præsentibus Episcopis sacra mysteria celebrare (sicut Episcopali supercilio quidam ab his volebant presbyteros prohibere) sed quia presbyteri Pontificibus tanquam filii parentibus debent obedire. " Baptizatos etiam Chrismate eis tangere conceditur.

Perperam hic redarguit Episcopos Gratianus. Gratianus hic male generaliter carpit Episcopos; certum enim est, olim non licuisse presbyteris celebrare præsente Episcopo citra illius jussionem: at Gratianus (prout alibi sæpe) deceptus fuit disciplina sui ævi.

Postremam partem probat auctoritate S. Gregorii lib. 3. epist. 26. in qua scribit, quod concedat, ut ubi Episcopi desunt, presbyteri etiam in *fontibus* baptizatos *chrismate tangere debeant*. Deinde Can. 2. profert fragmentum epistolæ Gelasii I. „ Presbyteros ultra suum modum tendere prohibemus, nec Episcopali fastigio debita sibimet audacter assumere, non conficiendi chrismatis, non consignationis Pontificalis adhibendæ sibimet arripere facultatem. " Dein remittit ad Canonem 5. *quamvis Chorepiscopis. Dist.* 68. qui Gelasio convenire videtur, sed quem falso Leoni I. adscribi notavimus.

An presbyteris competat potestas conficiendi chrisma & consignandi infantes in fronte. Hic in speciem contrarias sententias concilians

voluit Gratianus, ait ad calcem Canonis 2. ,, Sed istud Gregorii pro scandalo semel sedando concessum legitur: illud autem Leonis & Gelasii, usu approbante prævaluit, nisi forte ubi aliquorum consuetudo hoc admisit, ut in absentia Episcopi, extrema necessitate cogente, ex concessione Gregorii, Presbyteri Baptizatos in fronte liniant. Prohibitio vero Leonis & Gelasii in eo casu intelligatur, cum Episcopi præsentes sunt, vel cum non cogit ulla necessitas.

Ceterum de auctoritate conferendi Sacramentum confirmationis per Presbyteros absente Episcopo vide quæ dicta sunt in *Jure Eccles. part.* 2. *tit.* 3. *cap.* 2. Item notas Benedictinorum Congregationis S. Mauri ad hanc epistolam, quæ in eorum editione est 26. lib. 4.

Episcopus posse ungere infirmos.

Parte secunda asserit Episcopum posse languidos sive ægros ungere Chrismate, sive oleo sacro; tametsi Jacobus Apostolus loquens de unctione infirmorum, duntaxat loquatur de Presbyteris. In hujus asserti probationem adducit fragmentum epistolæ Innocentii I. ad Decentium Eugubinum Episcopum, in qua miratur Innocentius, quod à quibusdam dubitaretur, utrum Episcopi infirmos ungere possent: ,, Nam, ait, de Presbyteris dictum est, quia Episcopi occupationibus aliis impediti ad omnes languidos ire non possunt. Ceterum si Episcopus aut potest, aut dignum ducit aliquem à se visitandum, & benedicere & tangere Chrismate, sine cunctatione potest, cujus est ipsum Chrisma conficere.

Origo disciplinæ conficiendi Chrismatis singulis annis.

Parte tertia ait Gratianus, Presbyteros petere debere Chrisma à suis Episcopis ad Baptismi sanctificationem. Hic adducit Canonem 36. vulgo Concilii Carthaginensis IV. ubi & hæc verba leguntur, *sed omni anno*, quæ, uti monent Correctores Romani, in aliquot Conciliorum editionibus non habentur, sicut nec occurrunt in editione novissima Conciliorum per Labbeum, licet hæc verba reperiri dicantur in omnibus Gratiani exemplaribus tum manuscriptis quam editis, sicut monet hic Stephanus Baluzius, qui putat simpliciter mendum hic esse, & pro, *omni anno*, legendum, *omnino*: sed quidni dicamus, hæc à Gratiano addita fuisse auctoritate pseudo-decretalis Fabiani Papæ, in qua legitur, quod Chrismatis confectio *per singulos annos est agenda, & de anno in annum* renovanda, & *fidelibus tradenda*, uti extat apud Gratian. *dist.* 3. *de consecr. Can.* 18.

Interim ex hac apud Gratianum corrupta lectione, verisimiliter profluxit hodierna disciplina, quæ vult *omni anno renovari Chrisma*, & reliqua sacra olea.

Presbyteri coram Episcopis verbum Dei prædicare possunt.

Eadem parte agit etiam Gratianus de iis, quæ Presbyteris liceant; atque inter alia, quod ipsis coram Episcopis liceat *verbum Dei annunciare*, adductis tum in rem Canone 6. verbis S. Hieronymi, quibus acriter invehitur in Episcopos, qui invidia instati irascebantur, si presbyteri interdum *exhortarentur plebem, si in Ecclesiis prædicarent*.

DISTINCTIO XCVI.

Canon de Gratiano, principibus laicis nullam esse potestatem disponendi circa res sacras.

GRatianus distinctione septuagesima nona Canone 8. retulerat edictum sub nomine Honorii Augusti ad Bonifacium Papam, quo decernitur: ,, Si duo contra fas temeritate concertantium fuerint ordinati, nullum ex his penitus futurum sacerdotem; sed illum solum in sede Apostolica permansurum, quem ex numero Clericorum nova ordinatione divinum judicium & universitatis consensus elegerit.

Cum per hoc edictum videretur Honorius Imperator sibi attribuisse auctoritatem aliquid ordinandi circa ordinationem Romani Pontificis, Gratianus in proœmio hujus distinctionis monet: ,, Illud autem Honorii Augusti, quod de electione summi Pontificis supra constituisse dicitur, nullius esse momenti probatur; cum non solum de ordinibus, sed nec etiam de rebus Ecclesiasticis legatur aliquando laicis attributa disponendi facultas; unde quæcunque à principibus in ordinibus vel in Ecclesiasticis rebus decreta inveniuntur, nullius auctoritatis esse monstrantur.

Et hujus asserti probationem, addita vel apocrypha sunt, vel usum ejus hodie non probant.

Plura hanc in rem adfert hic Gratianus, atque inter alia prolocutionem Symmachi Papæ ad Synodum IV. Romanam, ubi lex Odoacris Regis, qua caveratur, ne absque Regum Italiæ assensu, Romani Pontificis electio fieret, nec ulla Ecclesiæ prædia, vel quævis alia bona, etiam mobilia, possent à Pontificibus alienari, in irritum missa est: ,, Ne in exemplum remaneret, præsumendi quibuslibet laicis, quamvis religiosis, vel potentibus, in quacunque civitate, quolibet modo aliquid decernere de Ecclesiasticis facultatibus, quarum solis Sacerdotibus disponendi indiscusse à Deo cura commissa docetur. Integrum decretum extat *tom.* 4. *Concil. Gener. col.* 1334. ejusque fragmentum admodum mendose à Gratiano refertur hic Canone 1. uti ex notis marginalibus & observationibus Correctorum Romanorum constat.

Alia nonnulla recentiora ibidem à Gratiano referuntur, atque inter alia quamvis fragmenta ex epistola Nicolai I. ad Michaelem Imperatorem, quæ tota è falsis decretalibus consarcinata est, ut Pontificiam auctoritatem extollat, nullamque in rebus Ecclesiasticis esse Imperatoris potestatem asserat: interrogatque Imperatorem, ubinam legerit, Imperatores antecessores, Synodalibus conventibus interfuisse, nisi forsan in quibus *de fide* tractatum est, quæ universalis est, quæ omnium communis est. Ita legitur in fragmento relato Can. 4.

Textus à Gratiano relatus, quo Pontifex Romanus divinitatem sibi attribuere videtur.

At præ reliquis notandum fragmentum relatum Canone 7. *Satis*, in quo hæc leguntur: Satis evidenter ostenditur, à sæculari potestate nec ligari prorsus, nec solvi posse Pontificem; quem constat à pio Principe Constantino (quod longe superius memoravimus) Deum appellatum, cum nec posse Deum ab hominibus judicari manifestum sit.

Tametsi hodie vix alicui dubium sit, quin hæc à Nicolao tanquam à pio Imperatore Constantino dicta, assumpta sint è ficto donationis instrumento, quod vulgo dicitur, *donatio Constantini*; nihilominus à Gratiano relatum, & per Pontifices in scholis publice juventuti prælegi jussum, occasionem subministravit sedis Apostolicæ adversariis, & ejus primatus exploratoribus, arguendi Romanos Pontifices, quasi *divinitatis* aliquid sibi arrogarent; eorumque sedis adulatoribus, Romani Pontificis primatum & prærogativas adeo extollendi, ut ei non humanos tantum; sed & divinos honores deferre videantur.

Quomodo dicta nocitura sint, ostenditur.

Ita videmus inter cæteros è secta Calvinistarum nominatissimum jurisconsultum Franciscum Hotomannum in mordacissimo scripto, cui titulus, *Brutum fulmen Papæ Sixti V. adversus Henricum Sereniss. Regem Navarræ & illustrissimum Henricum Borbonium Principem Condæum* cap. 2. adducere hunc Gratiani textum, ut ostendat Papam, sibi arrogare *divinitatem*: verba ejus sunt: Papa *Deum* se appellari & gaudet & gloriatur, *dist.* 96. *cap. Satis*. Ubi scriptum est: ,, Satis ostenditur à sæculari potestate nec ligari prorsus, nec solvi posse Pontificem, quem constat à pio Principe Constantino *Deum* appellatum; cum nec Deum ab hominibus posse judicari manifestum sit.

Ut autem dictum stabiliat, adducit testimonium cujusdam fœdissimi Papalis adulatoris, scilicet Augustini Steuchi, patroni, ait, Papæ vehementissimi, & ejusdem Bibliothecarii, qui, ut ipse ait, scriptor in libro de donatione Constantini pag. 141. hunc Gratiani textum, laudans & commemorans ita subjungit: ,, Audis summum Pontificem à Constantino Deum appellatum & habitum pro Deo; hoc videlicet factum est, cum eum præclaro illo edicto decoravit, adoravit uti Deum & Petri successorem, divinos honores ei, quos ad ejus potuit, contulit, velut vivam Christi ...

imaginem veneratus est. Hæc Steuchus in supra dicto libro, edito Lugduni anno 1547. uti asserit Hotomannus.

Quidni & credamus, hunc similesque Gratiani textus induxisse imperitos illos jurisperitos, de quibus jampridem conquestus est Cardinalis Contarenus, quod asserere non vererentur, *voluntatem Papæ esse regulam, qua actiones ejus dirigerentur*, de quo videri possunt dicta *in supplemento Juris Eccles. part.* 1. *tit.* 15. *cap.* 5. *n.* 17.

Occurrit hac distinctione famosum rescriptum Gelasii Papæ ad Anastasium Imperatorem, in quo legitur: „ Duo sunt, Imperator Auguste, quibus „ principaliter hic mundus regitur: auctoritas „ sacra Pontificum, & Regalis potestas. “ Genuinam esse hanc lectionem notat Stephanus Baluzius in notis ad *lib.* 5. *cap.* 319. *Capitularium*, monens corruptam esse lectionem relatam in hoc cap. 319. ubi constanter ita legitur: duæ sunt quippe, *Imperatrices Augusta*, quibus, &c. De hac corrupta lectione ejusque primæva origine, late ibidem discurrit Baluzius.

De publica potestate, spirituali & sæculari ex Gelasio.

Hoc hic notandum, fragmentum hujus epistolæ à Gratiano referri quidem sub nomine *Gelasii* Papæ, sed tamen non esse ex ejus epistola desumptum; at hic recitari, prout extat in epistola *Gregorii VII.* notant Correctores Romani, qui Gregorius eam non parum in alium sensum inflexit. Porro de genuino & vero sensu Gelasii videri potest præfatio ad tractatum *de promulgatione legum Ecclesiasticarum, & placito Regio*, ubi ostendi mentem Gelasii fuisse, probare, potestates duas esse omnino à se distinctas; sacerdotalem & Imperialem, illam mere spiritualem ad salutem æternam procurandam; hanc vero spectare ad hujus vitæ pacem, & tranquillitatem, & rectum ordinem conservandum, & procurandum, eumque in finem omnia ordinare, quæ ad id obtinendum conducunt, atque in his etiam Pontifices legibus Imperialibus obtemperare debere.

Donatio vulgo Constantini fictitia est.

Ad auctoritatem Pontificiam supra sæcularem extollendam refertur & hic sub nomine Paleæ Can. 13. & 14. fragmentum famosi istius fictitii rescripti Constantini Magni, quo coronam & omnem Regiam dignitatem in urbe Romana, in Italia, & in partibus Occidentalibus Apostolico concessisse fertur.

DISTINCTIO XCVII.

Constituta Principis de rebus Ecclesiasticis juxta Gratianum vim non habet, nisi accedente auctoritate Pontificis.

PRosequitur propositum suum Gratianus & ostendit hac distinctione, Principes sæculares nihil de *rebus Ecclesiasticis*, sua auctoritate statuere posse; „ Eorumque constituta pro „ infectis habenda esse, nisi subscriptione Ro„ mani Pontificis fuerint roborata.

Hinc ulterius infert, quod „ Ecclesiæ preci„ bus Imperator in præsumptores valeat decer„ nere; sicut pro defensione fidei quondam de„ crevisse leguntur, ne hæretici aliquid nomine „ Ecclesiæ possiderent: ab ea autem non invi„ tati, de rebus Ecclesiasticis aliquid disponere „ non habent facultatem.

His præmissis, rursus revertitur ad edictum Honorii super erectione Romani Pontificis; de quo supra distinctione septuagesima nona & præcedente; dicitque quod „ Honorius non sua „ auctoritate, sed sancto Bonifacio supplicante, „ Ecclesiasticæ quieti consulere & concertan„ tium ambitionem punire curavit.

Hanc in rem Canone 1. refert supplicationem Papæ Bonifacii „ ut constituatur à Principe, „ quatenus in urbe Romana nunquam per am„ bitum ordinetur antistes. “ Extat hæc supplicatio cum hoc summario *tom.* 2. *Concil. General. col.* 1582.

Huic supplicationi, tum apud Gratianum Canone 2. tum in dicto tomo Conciliorum subjicitur rescriptum Honorii Augusti ad Bonifacium Papam I. quo statuit, „ ut si denuo Romæ Episcopi „ ordinati fuerint duo, ambo civitate pellantur.

Verum supplicatio Bonifacii relata, nullatenus probat intentum Gratiani: neque enim ex ea aliud erui potest, quam Bonifacium Honorio Augusto supplicasse, ut sua auctoritate dignaretur prospicere, ne in posterum ex contendentium ambitu schisma in Ecclesia Romana oriretur: nequaquam autem hinc statui potest constitutum Imperatoris à subscriptione aut consensu Romani Pontificis robur accipere debuisse, aut Honorium non sua auctoritate id decrevisse, quamvis supplicante, seu excitante Bonifacio ad constituendum permotus fuerit.

à G. non pro. ejus int tum.

Et sane legitur jampridem, Imperatores Christianos à tempore Constantini plurimas leges de rebus Ecclesiasticis edidisse, etiam super electione & ordinatione Romani Episcopi, & aliorum, nec tamen earum confirmationem à Romano Pontifice postulatam legimus, uti nec hodie eam necessariam existimant Principes, uti & hic notat D. Hiericourt.

Incertum & verisimiliter corruptum decretum Nicolai I. de Legatis sanctæ sedis.

Secunda parte distinctionis unicum profert Canonem sub nomine Nicolai Papæ, cui præfigitur hoc summarium: „ *Sine signatis apicibus* non esse moris Romanæ Ecclesiæ undecunque *legationem* suscipere, neque mittere. “ Ita legitur in vulgatis Gratiani editionibus ante Correctionem Romanam: at Correctores Romani sustulere hæc finalia, *neque mittere*, „ quæ, inquiunt, absunt à vetustis, neque conveniunt “ cum his, quæ sequenti capite afferuntur. “ Quidni dicamus, ea recentiori manu adjecta fuisse, postquam invaluisset, ut nec Principes Legatum sedis Apostolicæ suscipere, aut fines regni ingredi paterentur, priusquam litteras legationis ostenderint, seu *signatos apices*. De qua consuetudine in Gallia, aliisque regnis jampridem recepta videri potest Carolus Fevretius *lib.* 3. *de abusu cap.* 2. §. 6.

Quis sit Nicolaus Papa hujus Canonis auctor, nec Gratianus, nec Correctores Romani indicarunt; asseritque Antonius Augustinus *lib.* 2. *de emendat. Gratiani Dial.* 13. in epistolis Nicolai I. nihil de hoc decreto haberi: illud tamen Joannes Cochlæus reponit inter decreta Nicolai I. tit. 14. num. 3. additque, *Ludovico Imperatori*: extat collectio decretorum Nicolai I. per Coclæum in 20. titulos distributa *tom* 8. *Concil. General. col* 550. Verum hæc decreta ex opere Gratiani collecta, non majoris fidei aut auctoritatis sunt, quam reliqua à Gratiano relata, quorum auctoritas & fides aliunde non stabilitur.

Interim ex contextu fragmenti hic relati nequaquam dubium est, illud ad decimum aut undecimum sæculum esse referendum, quando ipsa sedes Romana ad eam cœpisset elevari etiam sæcularem eminentiam, ut ad eam Principes suos Legatos mitterent.

DISTINCTIO XCVIII.

IN procemio hujus distinctionis monet Gratianus, „ Multis auctoritatibus monstrata “ esse quæ circa ordinandos sint observanda, “ quæ in eorum electione diligenter sit consi- “ deranda: sed quia, ait, veritas rei nonnun- “ quam obscuratur mutatione Provinciæ, de- “ cretum est sacris Canonibus, ut *peregrini*, “ nisi quinque, vel eo amplius suorum Episco- “ porum fuerint commendati chirographis, non “ ordinentur. “

Peregrini Clerici non admittendi sine commendatitiis sui Episcopi.

In hujus disciplinæ probationem profert Canonem apocryphum sub nomine Silvestri Papæ generali Concilio præsidentis: item alterum ex epistola Anastasii Papæ I. (quam adulterinam esse agnoscunt eruditi, & in nota marginali monuit Labbæus *tom.* 2. *Concil. General. col.* 1191.) quibus edicitur: „ Transmarinos homines in “ Clericatus honorem nemo suscipiat, nisi *quin-* “ *que, aut eo amplius Episcoporum chirographis* “ *sint designati.* “

Addit & Canonem ex epistola 25. lib. 2. sancti Gregorii ad Squillatinum Episcopum, qua sim-

simpliciter, monuit hic Episcopus, „ ut passim „ Afros, vel incognitos peregrinos ad Ecclesiasticos ordines tendentes nulla ratione suscipiat. „

Subjungit & Canonem 24. Eliberitanum, quo prohibentur ad clerum promoveri, qui *peregre* fuerint baptizati; eo quod eorum minime sit cognita vita.

His verbis ex sancto Gregorio & Synodo Eliberitana relatis conformis est disciplina plurimis Synodorum decretis roborata, de non admittendis Clericis sine proprii Episcopi *commendatitiis* litteris; de qua disciplina vide dicta in *Jure Ecclesiast. Part. 2. tit. 5. cap. 9.* item *tit. 9. cap. 3.*

DISTINCTIO XCIX.

De Primatibus primarum Ecclesiarum hic à Gratiano adducta apocrypha sunt.

PArte prima hujus distinctionis agit Gratianus de Primatibus, hisque deberi obedientiam ab Archiepiscopis probat unico fragmento ex pseudo-decretali Anacleti Papæ desumpto; hocque integrum repeti à Gregorio VII. *lib. 6. epist. 25.* monent Correctores Romani. Nec mirum; ea enim ætate, earum decretalium auctoritas nec in dubium revocabatur, & à Romanis Pontificibus ut authenticæ assumebantur, ut sæpius ostendi.

Parte secunda asserit, non vocandos Primates, nisi qui primas sedes tenent, citato testimonio Aniceti Papæ ad Episcopos Galliæ. At norunt hodie eruditi, decretalem quæ sub nomine hujus Pontificis extat, & è qua hoc fragmentum est sumptum, esse è fœdis pseudo Isidori mercibus, non secus ac decretalem Anacleti.

Ex his equidem Romani Pontifices asseruerunt sibi auctoritatem erigendi Ecclesias primatiales.

Interim auctoritate harum decretalium Gregorium VII. aliosque Romanos Pontifices sibi vindicate auctoritatem instituendi *Ecclesias primatiales*, etiam cum jurisdictione & auctoritate super Ecclesias Metropolitanas, ostendi in supplemento ad *Jus Ecclesiast. Part. 1. tit. 19. num. 17.*

Adjungit his Gratianus Canonem Africanum, quo cavetur, ne primæ sedis Episcopus vocetur *Princeps sacerdotum, vel summus sacerdos*, de quo vide Tractatum sæpe citatum *Part. 2. cap. 2. §. 5. ad Canonem 39. codicis Africani.*

Romanis Pontificibus attribuendus non est titulus universalis Episcopi.

Tertia parte prædictam prohibitionem extendit ad Romanum Pontificem dicens: „ *Universalis* autem nec etiam Romanus Pontifex appellatur. „ Citat hanc in rem fragmentum epistolæ Pelagii II. Papæ, quam inter merces pseudo-Isidori reponendam censet Labbæus in novissima Conciliorum editione, & probat R. P. Papembrochius in Propylæo Maji.

Huic adjungit Gratianus certius testimonium ex *epist. 30. lib. 7. indict. 1.* sancti Gregorii ad Eulogium Episcopum Alexandrinum, in qua conqueritur quod in præfatione litterarum Eulogii ad ipsum, *superbæ appellationis verbum, universalem*, ait, *me Papam dicentes, imprimere curastis*. Quantopere hujusmodi superba nomina hic sanctissimus Pontifex exhorruerit, integra epistola evincit, cui addi possunt *epistolæ 32. 34. 36. & 38. lib. 4.* in quibus alte conqueritur de usurpato ab Episcopo Constantinopolitano *universalis Episcopi* titulo.

Non dubium quin hic Sanctissimus Pontifex non minore zelo eos redarguisset, qui ipsum reipsa universalem Episcopum esse asseruissent, quam qui ei nudum titulum & nomen attribuebant; hinc & ætate sancti Gregorii & multis post ipsum temporibus inauditum fuit, Pontificem Romanum obtinere jurisdictionem Episcopalem in omnibus Ecclesiis; eamque non secus ac proprium Ecclesiæ cujusque Episcopum exercere posse; quod sane est idem ac ipsum constituere Episcopum universalem, uti latius exposui in supplemento ad partem 2. *Juris Ecclesiast. tit. 6. cap. 5. num. 10.*

DISTINCTIO C.

De ornamento quod hodie vocatur Pallium.

HAc distinctione agit Gratianus de ornamento Archiepiscopali, quod hodie *pallium* vocatur; multis in hanc rem relatis fragmentis ex epistolis sancti Gregorii, cujus temporibus usum Pallii in Ecclesia Latina receptum fuisse, atque ad certa tempora usum ejus restrictum constat, uti notavi in *Jure Ecclesiast. Part. 1. tit. 10. cap. 5.* Quæ autem Gratianus addit Canone 1. sub nomine Pelagii & Can. 4. sub nomine Joannis Episcopi parum authentica sunt, uti in supplemento *Juris Eccles. Part. 2. tit. 19. cap. 5.* dictum est, atque ibidem notavi Gregorium VII. hæc decreta tanquam authentica antiquitatis monumenta impendisse, ut argueret Archiepiscopum Rothomagensem, quod contra Patrum constituta attentasset, eo quod ordinationes fecisset ante acceptum Pallium.

Nonnulla apocrypha à Gregorio VII. ut authentica impensa sunt.

DISTINCTIO CI.

De non ordinandis duobus Metropolitis in eadem Provincia.

TAndem primam operis sui partem claudit Gratianus hac distinctione, unicum Chalcedonensis Concilii Canonem 12. recitans de non ordinandis duobus Metropolitis in una Provincia; pro cujus intellectu consulendus sæpe dictus tractatus parte 3. cap. 3. §. 6. ad dictum Canonem Chalcedonensem.

BREVIS

BREVIS COMMENTARIUS
AD SECUNDAM PARTEM
DECRETI GRATIANI.

Hæc secunda pars decreti Gratiani continet 36. Causas; & singula Causa suas Quæstiones.

Quid nomine Causæ intelligatur?

ORRO *Causæ* sunt quasi totidem hypotheses, sive casus positiones; è quibus varias quæstiones format & proponit, quas frequenter in utranque partem, allegatis Canonibus, aliisque auctoritatibus discutit, suam deinde sententiam depromens.

CAUSA PRIMA.

Casus de simonia in hac causa propositus.

PRoponit Gratianus causa prima hunc casum: „ Quidam habens filium, obtulit „ eum ditissimo cœnobio: exactus ab Abbate, „ & à fratribus, decem libras solvit, ut filius „ susciperetur, ipso tamen, beneficio ætatis, „ hoc ignorante. Crevit puer & per incrementa „ temporum & officiorum ad virilem ætatem „ & sacerdotii gradum pervenit. Exinde „ suffragantibus meritis in Episcopum eligitur, „ interveniente obsequio, & paternis precibus; „ data quoque pecunia cuidam ex consiliariis „ Archiepiscopi consecratur iste in Antistitem, „ nescius paterni obsequii & oblatæ pecuniæ. „ Procedente vero tempore nonnullos per pecuniam ordinavit; quibusdam verò gratis benedictionem sacerdotalem dedit: tandem apud „ Metropolitanum suum accusatus, sententiam „ in se damnationis accepit.

Hoc casu proposito septem exinde quæstiones format, atque singulatim proponit & discutit.

Quæstio I. Utrum emere spiritualia sit peccatum? Gratianus à proposita quæstione recedit.

Primam ex hoc casu seu causa formatam quæstionem proponit his verbis: *An sit peccatum emere spiritualia?*

Verum advertendum, quod Gratianus frequenter à proposita quæstione recedat, & ad alia divertat, uti vel hæc quæstio ostendit: si enim textus & expressio quæstionis attendatur, id unum quærere videtur Gratianus; *Utrum peccatum sit emere spiritualia?* At si attendantur quæ in discussione & resolutione quæstionis adducit, apparebit, nihil ab ipso allegari, quo probetur, quod sit peccatum emere spiritualia; neque eum id astruere voluisse; sed supposuisse, emere spiritualia, esse peccatum: & quidem simoniæ.

Hinc sub initium quæstionis Canone 1. profert fragmentum sub nomine S. Leonis, præfixo hoc summario: *Simoniaci gratiam non præstant, quam vendere quærunt.*

Quis sit ille, Leo sub cujus nomine hoc fragmentum hic refertur, non exprimit. Hoc unum notant Correctores Romani: „ Simillima primis verbis hujus capitis habentur in „ epistola Leonis I. Nicetæ Aquileensi Episcopo scripta, quæ est 84. loquens enim de „ gratia, ait: *Quæ nisi gratis detur, non est* „ *gratia, sed merces.* Reliqua apud ipsum non „ sunt inventa.

In hac epistola, quæ in editione Quenelliana est 129. hoc fragmentum non reperitur, ut proinde S. Leoni non videatur adscribendum; & verba, quæ hic recitant Correctores Romani, id unum significant; quod Gratia à Deo gratis detur sine præcedentibus meritis.

De gravitate peccati simoniæ.

Post hæc plures adfert auctoritates, quibus probare nititur, crimen simoniæ inter omnia crimina esse *gravissimum*; notatque hic antiquus glossographus, eam fuisse Gratiani de crimine simoniæ opinionem, atque idcirco hanc partem sui decreti, in qua de criminibus agere intendebat, ab hoc crimine simoniæ inchoasse.

Quidquid sit de hac Gratiani opinione: & an *in se* hoc crimen sit inter omnia *gravissimum*; hoc nihilominus indubitatum est, esse admodum grave crimen, & Ecclesiæ perniciosissimum, uti ostendi in *Jure Eccles. parte 2. tit. 30. cap. 2.*

Illud quoque fatendum est; auctoritates per Gratianum adductas evincere, simoniæ vitium semper fuisse reputatum grave & Ecclesiæ perniciosum; quamvis negari non possit, inter adducta à Gratiano esse nonnulla mutilata, & aliis auctoribus attributa, vel etiam in alium sensum à mente auctoris applicata, uti vel ex notis Correctorum Romanorum constat.

Unde petenda gravitas simoniæ?

Inter alia, notanda verba sancti Gregorii subjecta eis, quæ ex ipso refert Gratianus Canone 4. „ Quid scilicet (ait Gregorius) quid per hoc aliud agitur, nisi ut nulla de actu „ probatio, nulla solicitudo de moribus, nulla sit de vita discussio, sed ille solummodo „ dignus, qui dare pretium sufficerit.

Merito hic observanda est nota apposita ad Canonem 10. quem refert Gratianus sub nomine Callisti Papæ cum hoc summario: *Nec ordinari, nec promoveri in Ecclesia Dei per pecuniam aliquis valet.*

Investitura Episcoporum olim ab Imperatoribus data, ut simoniaca arguuntur.

Huic Canoni hæc nota additur: „ Est Callisti II. qui paulo ante Gratianum vixit, & „ aliquot Conciliis à se habitis contra simoniam & investituras Ecclesiarum, quas Germanici Imperatores usurpaverant, multa decrevit. „

Nequaquam obscurum est, quod Correctores Romani hic loquantur de investituris Episcoporum, super quibus seculo xi. summa fuit contentio inter Romanos Pontifices & Imperatores. Satis insinuant præfati Correctores, has investituras tanquam *simoniacas* fuisse reprobatas, & ab Imperatoribus Germanicis usurpatas; uti & prætendebant Gregorius VII. aliique ejus successores. Verum eas nec in speciem *simoniacas*, neque usurpatas, sed sibi ab antiquo, jure regaliæ, competiisse prætendebant Imperatores; uti latius ostendi in supplemento ad *p. 1. tit. 13. cap. 3.*

An simoniaci Sacramenta conferre queant.

Post hæc supponens Gratianus, sufficienter probatum simoniæ crimen inter omnia esse gravissimum; atque simoniacus æque ac hæreticos & schismaticos esse privatos omni gratia Spiritus sancti; imo esse extra Ecclesiam, discutit late hanc quæstionem: utrum simoniaci, & hæretici, & similes extra Ecclesiam positi, possint valide & cum effectu Sacramenta administrare? multis autem utrinque auctoritatibus allatis, præsertim sancti Augustini contra Donatistas, quibus probat, Sacramenta etiam à malis ministris administrata suum ex virtute Spiritus sancti habere effectum in his, qui ea digne suscipiunt; varia distinctione & explanatione Canones in speciem contrarios conciliare conatur: atque præ ceteris notanda distinctio & assertio allata parte 6. post Canonem 39. qua distinguit Sacramenta *necessitatis*, sive ad salutem necessaria, à Sacramentis *dignitatis*, seu ad salutem non necessariis.

Sacramentorum aliud necessitatis, aliud dignitatis. Discrimen inter utrumque.

Illa, quæ necessaria sunt, quia, ait, „ iterari „ non possunt, cum sint vera, auferri vel amitti „ non debent; sed cum pœnitentia rata esse permittuntur: illa vero Sacramenta, quæ sunt di- „

„ gnita-

„ gnitatis, nisi digne fuerint administrata; ita ut digni digne à dignis provehantur, dignitates esse desinunt, non ut minuatur veritas Sacramenti; sed ut cesset officium administrandi, vel loco, vel tempore, vel promotione; id est impediatur administratio certo loco, vel in perpetuum, vel ad certum tempus, vel denique ad altiora impediatur promotio.

Sed notari meretur, quod Sacramentum *dignitatis* hic reputet Sacramentum ordinis; dicatque: „ Hoc solum, non solum pro culpa, sed etiam pro infamia interdicitur, & pro imminuta munditiæ suæ, vel extrinsecæ vel intrinsecæ perfectionis prærogativa, ut bigamis, vel viduæ maritis, vel illiteratis, vel corporis qualibet parte vitiatis denegatur: quibus tamen Baptismus vel Eucharistia non negatur.

Hæc post Canonem 42. ac dein, interposito Canone 43. ait: „ Solicite notandum est, quod Sacramentum Sacerdotalis promotionis præ ceteris omnibus magis accurate, & digne dandum vel accipiendum est; quia nisi ita collatum fuerit, eo desinet esse ratum, quo non fuerit rite perfectum. Cetera enim Sacramenta unicuique propter se dantur, & unicuique talia fiunt, quali corde vel conscientia accipiuntur. Istud solum non propter se solum, sed propter alios datur, & ideo necesse est, ut vero corde, mundaque conscientia, quantum ad se, sumatur; quantum ad alios vero, non solum sine omni culpa, sed etiam sine omni infamia propter scandalum fratrum: ad quorum utilitatem non solum ut præsint, verum etiam ut prosint, sacerdotium datur.

An in administratione Sacramentorum aliquid temporale exigi possit.

Canone 99. & seqq. probat Gratianus, in administratione Sacramentorum per Sacerdotes, nihil temporale esse exigendum; profertque Canone 101. decretum Concilii Toletani XI. quo severissime interdicitur, ne pro baptizandis consignandisque fidelibus, aut collatione chrismatis, vel promotionibus graduum pretia qualibet, vel præmia suscipiantur, addita tamen hac clausula: *Nisi voluntarie oblata*.

Porro notant Correctores Romani, quod in Codice Regio absit dictio ista, *nisi*; ita ut in iis casibus voluntarias etiam oblationes prohibeat.

Interim hæ voluntariæ oblationes tandem admissæ fuere: cui forsan hoc decretum, prout apud Gratianum legitur, aliquid contulisse potuit. Videri possunt quæ de his voluntariis oblationibus, & quæ in his cavenda sunt notavi in *Jure Ecclesf. p. 2. tit. 1. cap. 3.*

Quandonam committatur simonia ob munus à lingua.

Agit & hac quæstione Gratianus breviter de triplici munere, cujus interventu simonia contrahitur: cumque ad calcem Canonis 120. ex S. Gregorio retulisset, ipsum ad supplicationem aliquorum Acolythum & Diaconum ordinasse, monet post Canonem 122. quod „ non *quorumlibet precibus* ordinationes factæ falsæ dijudicentur; sed hæ demum (ait) quæ precibus ordinandi, vel ejus amici, non spirituali, sed carnali affectu porrectis fiunt; cum alias futuræ non essent, quas non charitas interveniens, sed ambitio supplicans extorquet.

Quæstio II. Utrum pro ingressu monasterii pecunia exigi possit? Qui divites de Ecclesiæ proventibus possint accipere, & qui non?

Quæstione secunda quærit Gratianus: „ An pro ingressu monasterii pecunia sit exigenda, vel exacta persolvenda?

Intermiscet autem & hanc quæstionem, „ An quibus sua sufficiunt, Ecclesiæ alimentis sustentandi sint?

Posteriorem difficultatem ad calcem Canonis 7. hac distinctione solvit; scilicet „ non prohiberi ab Ecclesia suscipi illos, qui quondam fuerunt divites; postea vero omnia reliquerunt, ut Petrus, & Matthæus & Paulus, aut pauperibus distribuerunt, ut Zachæus, aut Ecclesiæ rebus adjunxerunt, sicut illi qui prædia sua vendentes ponebant pretia ante pedes Apostolorum, ut essent omnia communia; sed illi qui in domibus parentum residentes, vel sua relinquere nolentes, Ecclesiasticis facultatibus pasci desiderant.

Hanc suam distinctionem probat præcipue Gratianus auctoritate Juliani Pomerii *de vita contemplativa*, quem credidit fuisse *Prosperum*, & plura ex his libris sub nomine *Prosperi* adducit.

Adducit & Canone 6. fragmentum epistolæ Hieronymi ad Damasum Papam, quam ut suppositiam passim rejiciunt eruditi, ut supra notavimus. Sententia tamen hic relata, vera est, & in Concilio Aquisgranensi anno 816. probata, uti ostendimus in *Jure Ecclesf. Parte 2. tit. 32. cap. 5.* & pluribus hanc sententiam adstruximus.

Simoniacum est aliquid exigere ab ingredientibus religionem.

Ad priorem quæstionem sub finem respondet, ita simpliciter concludendo: Multorum auctoritatibus *luce clarius* constat, quod ab ingressuris monasterium non licet pecuniam exigere, ne & ille qui exigit, & ille qui solvit, simoniæ crimen incurrat.

Cum hanc conclusionem luce clarius in Canonibus fundatam sciret Gratianus, unum duntaxat testimonium retulit Canone 2. sub nomine Bonifacii orbis Romæ Episcopi scribentis omnibus Calaritanæ Ecclesiæ cœnobiis. Sed nullibi hæc epistola Bonifacii reperitur. Monent autem Correctores Romani, quod B. Thomas citet hoc caput 22. *Quæst.* 100. *in fine articuli* 3. & rem, quam ibi tractat, sola hujus capitis auctoritate constituat.

Tempore S. Thomæ Gratianus erat maximæ auctoritatis.

At quam parum ponderis sinceritati hujus decreti accedat per hanc à Divo Thoma factam citationem, intelliget, qui attenderit ætate S. Thomæ, eam fuisse decreti Gratiani auctoritatem, ut authenticum crederetur, imo quasi pro lege Ecclesiæ haberetur, quidquid huic decreto esset insertum: & qui attente legerit opera, ac signanter summam S. Thomæ, deprehendet, plurima ab eo tanquam authentica, & pro conclusionum suarum fundamento ex decreto Gratiani assumi, quæ hodie ab omnibus ut apocrypha rejiciuntur; quin & Patrum fragmenta referri, non ut in ipsis Patribus, sed prout apud Gratian. mutilata extant; ut non obscurum sit, hunc sanctum Doctorem multum decreto Gratiani usum: quemadmodum & Pontifices illius temporis, signanter Alexandrum III. & Innocentium III. usos esse scitur.

Ceterum de utraque conclusione Gratiani hac quæstione formata, plura dixi in *Jure Ecclesf. p. 1. tit. 26. & p. 2. tit. 32. cap. 5.*

Quæstio III. Emens temporalia spiritualibus annexa simoniacus est.

Hæc quæstio ad calcem causæ hujus sive casus proponitur his verbis: An ingressum vel præbendas Ecclesiæ emere sit simoniacum?

Quare hanc quæstionem proposuerit, & quid potissimum in ea probare intendat, aperte in proœmio quæstionis exponit dicens: „ Sed ad hæc objicitur, quod qui ingressuri monasterium pecunias tribuunt, non propositum religionis, sed participationem stipendiorum Ecclesiæ emunt. Temporalia ergo non spiritualia ementes, nequaquam simoniaci habendi sunt. His itaque respondetur: non solum qui spiritualia, sed etiam qui temporalia eis annexa pretio accipiunt, vel tribuunt, simoniaci judicantur. Unde Malachias loquens ex persona Domini: *Quis est*, inquit, *in vobis, qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuito? non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra*. Ostia claudere non est sacri muneris officium, sed tantum sibi adjunctum.

Itaque hac quæstione ostendere vult Gratianus, quod qui *præbendam*, sive *temporalia* ingressui in Monasterium, sive beneficio Ecclesiastico annexa emit, etiam ipsum ingressum vel beneficium emat.

Pluribus auctoritatibus hanc suam solutionem & conclusionem confirmat; atque præ ceteris auctoritate Paschalis Papæ in Canone 7. ubi vulgatis & recepta hæc regula assumitur: *Quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit*.

Hac occasione plura decreta adfert Gratianus contra venditores beneficiorum, & officiorum Ecclesiasticorum, quæ spiritualibus duntaxat viden-

tur

cut annexa; atque inter alia refertur Canone 4. famosum et vexatum decretum sub hac epigraphe: *Ex Concilio Urbani II. Papæ habito Alverniæ*, contra redemptiones altarium. Pro cujus intellectu & historia consule Stephanum Baluzium in notis ad hunc Canonem, ubi inter alia conatur ostendere, clausulam hanc: *Salvo utique Episcoporum censu annuo, quem ex eisdem altaribus habere soliti sunt*, esse revera à Concilio additam. Vide eundem in appendice ad *lib. 6. cap. 31.* de Marca *de concordia Sacerdotii & Imperii*, & notas ipsius de Marca ad hunc Canonem 7. Claromontanum; & notas Gabrielis Cossartii in eundem Canonem, insertas *tom. 10. Concil. General. col. 599.* & pluracirca intellectum hujus Canonis notavi in dissertatione *de pristinis altarium incorporationibus*; quæ una cum reliquis opusculis extat *to. 2. operum in editione anni 1723.*

Quæstio IV. *An simonia commissa à Patre inficiat filium ignorantem?*

Ad calcem causæ seu casus à Gratiano ita proponitur quæstio quarta: *An iste sit reus criminis, quod, eo ignorante, pater admisit?*

Occasio proponendi hanc quæstionem fuit, quod in casu proposito, supponatur quod pater, filio omnino ignorante, pro ejus in monasterium ingressu fratribus decem libras solvisset.

Pro hujus quæstionis solutione profert primum plures auctoritates, quibus videtur probari, quod *ignorantia* illum excuset, nullumque crimen maculet ignorantem, nec alium aliorum peccatum gravet.

Post hæc in contrarium adducit exempla ex sacro textu, quibus ob paternum crimen etiam posteri puniti fuisse leguntur: ac tandem ad calcem Canonis 11. concludit: „ Sed his exemplis non „ probantur teneri *peccato* aliorum, nisi imita„ tores nequitiæ eorum. Quicunque enim de „ semine Esau & cæterorum ad Deum conversi, „ paternam malitiam detestati sunt, non odium, „ sed Dei clementiam experti sunt.

Quæ ignorantia excuset.

Circa ignorantiam, an excuset, post Canonem 14. notat & distinguendum: „ Est enim, „ ait, ignorantia, alia *facti*, alia *juris*. Facti „ alia est ejus facti, quod oportuit eum scire; „ alia, quod non oportuit eum scire. Prior ne„ minem excusat, secus posterior.

Item ignorantia *juris*, ait, alia *naturalis*, alia *civilis*. Juris naturalis (pergit) *omnibus adultis damnabilis est*. Jus vero *civile* aliis permittitur ignorare, aliis non: quod postremum ibidem pluribus ostendit.

Hic evidenter supponit Gratianus, ignorantiam juris naturæ, peccantem contra jus naturæ nunquam in totum excusare.

Quæstio V. *An is, pro quo commissa à patre, illo ignorante, possit absque impedimento in functione Ecclesiastica.*

Cum igitur paternum crimen filium gravare non videatur; quærit ulterius Gratianus *Quæstione 5.* „ An liceat ei esse in Ecclesia, vel fungi „ ea ordinatione, quam paterna pecunia est as„ secutus. Primo refert decretum Concilii Placentini vel Romani sub Urbano II. ubi hi, qui cum adhuc *parvuli* essent, cupiditate parentum per pecuniam Ecclesias adepti sunt; postquam, ait, eas omnino dimiserunt; *si canonice* in eis vivere voluerint, *pro magna misericordia ibidem esse conceditur, neque pro hoc facto a sacris ordinibus removentur, si alias digni inveniantur.*

„ Illi vero (pergit) qui per seipsos, cum jam „ majoris essent ætatis, nefanda ducti cupidita„ te, eas emerunt, si in aliis Ecclesiis canonice vi„ vere voluerint, servatis propriis ordinibus, pro „ *magna misericordia* ibi eos ministrare permitti„ mus. Quod si ad alias fortassis transferri non „ potuerint; & in eis canonice vivere promise„ rint, minoribus ordinibus contenti ad sacros „ ordines non accedant. Salva tamen in omni„ bus Apostolicæ sedis auctoritate. “ Hæc finalis clausula recentiorem prodit disciplinam.

An adeptus beneficium per simoniã paternam, possit in eo permanere, etiam postquam detecta est simonia.

Hoc relato decreto, nec non fragmento epistolæ ejusdem Urbani ad Vitalem Presbyterum, concludit Gratianus: „ Ex hac itaque auctoritate col„ ligitur, quod ignorantia non excusat à reatu cri„ minis, ut supra dictum est, non à fructu ma„ nipulos eorum in Ecclesiis, quas parentum pe„ cunia adepti sunt, non nisi postquam eas om„ nino dimiserint, & ex misericordia ibidem eis „ esse conceditur. In quo patet, quod etsi illis „ ignorantibus, simoniæ peccatum sit admissum, „ fructum tamen paternæ emptionis reportare „ non possunt. Quod vero à crimine excusen„ tur, hinc patet, quia pro hoc facto à sacris „ ordinibus non removentur: si enim illius cri„ minis participes essent, ad sacros ordines con„ scendere non possent.

Hinc ulterius conficitur, non dubitasse Gratianum, quin secundum Canones dimittere deberet Ecclesiam, qui eam simoniace, licet ignoranter, esset ingressus: nec nisi *misericorditer* in ea permittendus, sic tamen modo canonice, id est, *regulariter*, sive in communi, juxta regulas Canonicorum, vivere vellet. Vide quæ de hac disciplina fusius dedeti in *Jure Eccles. p. 2. tit. 30. cap. 7.*

Quæstio VI. *An quis simoniacus est dans pecuniam pro electione, ac si daret pro ipsa consecratione.*

Hac quæstione quærit Gratianus „ de illis, qui „ non pro ordinatione pecuniam offerunt, sed pro „ electione; vel ut decretum electionis fiat, vel „ ut subscriptione firmetur, vel ut electioni non „ resistatur, aliquibus præmia largiuntur: an „ eorum electio vitiosa sit judicanda?

Deinde subjungit: „ Non enim videntur Spi„ ritus sancti donum emere, qui non pro con„ secratione, sed pro electione munera largiun„ tur, cùm nullius spiritualis gratiæ aliquos „ faciat electio participes. “

Verum Gratianus hunc prætextum rejiciens, ait: „ Sed sicut Ecclesiasticarum rerum emptores „ Simoniaci judicantur, quia Ecclesiasticis of„ ficiis ita adjunctæ sunt, ut alterum sine alte„ ro alicui non proveniat: ita quia per electio„ nem venitur ad consecrationem, perinde simo„ niacus habetur, qui pro electione præmia largi„ tur, ac si pro consecratione munera dedisset. “

Hanc suam conclusionem pluribus auctoritatibus astruit Gratianus; nec ab ullo in dubium revocatur: quin enim similes dantes aut accipientes sint simoniaci nemo dubitat.

Quæstio VII. *An simoniacus si conversus fuerit possit recipi in gradu.*

Cum Gratianus supponat crimen simoniæ esse gravissimum, quin & simoniacos reputatos esse *hæreticos*; mirum videri non debet, si quæstionem septimam hujus causæ (in qua de simonia tractatur) his verbis proponat: „ An renuntians suæ „ *hæresi* sit recipiendus in Episcopali dignitate? “

Pro hujus quæstionis resolutione refert Gratianus, quæ tum à Patribus, tum à Synodis, ac notanter à Synodo VII. dicta & acta sunt de redeuntibus ab hæresi aut schismate; utrum in suis ordinibus essent recipiendi, vel post actam pœnitentiam ad sacros ordines promovendi.

Decretum Synodi VII. à Gratiano non recte relatum, à Correctoribus Romanis restitutum.

Porro circa relata Patrum, ac Synodorum fragmenta merito attendendæ annotationes Correctorum Romanorum; ac signanter ad fragmentum sub nomine Synodi VII. relatum Canone 21. in hoc enim fragmento legitur: *Nullum tamen eorum, qui ante Baptismum peccavit, Sacerdotibus annumeratum scio:* Hic notant Correctores ad verbo, *ante Baptismum*: „ Hoc quidem loco perspicue erra„ tum est, quod auctori glossæ negotium exhi„ buit. Deinde monent in originali ita legi: Ne„ minem vero horum in Sacerdotio annumera„ tum, nisi si forte *ante Baptismum* hoc admisit.

Interim ex relatis auctoritatibus tandem parte 3. ad calcem Canonis 4. concludit Gratianus, quod his auctoritatibus simoniaci *irreparabiliter damnari* jubentur.

Simoniaci quasi hæretici irreparabiliter a sacris muneribus deponuntur, nisi ex misericordia hic rigor mitigetur.

Subjungit autem parte 4. mitigationem: *Nisi rigor disciplinæ quandoque relaxetur, ex dispensatione misericordiæ.*

Hac occasione ostendit hic Gratianus, quando & qua moderatione Prælati Ecclesiæ interdum pro *necessitate vel utilitate Ecclesiæ* in certis casibus de rigore Canonum aliquid relaxare queant.

Regula in hac mitigatione servanda, & à Gratiano proposita merito in omni dispensatione attendenda.

Optandum esset, ut Canones & Patrum dicta hic à Gratiano relata attentius expenderentur contra hodiernam dispensandi facilitatem: non enim solum patent summam in relaxando Canonum rigore discretionem & moderationem esse necessariam; sed insuper omnem dispensationem, quæ hic

hic visitur, usitè versari circa remissionem seu relaxationem pœnarum Canonicarum ob Canones infractos; non autem circa veniam Canones infringendi: quam dispensationem multis sæculis ignotam fuisse notavi in *Jure Eccl. p. 2. tit. 14. cap. 1.*

Porro de disciplina non recipiendi *simoniacos* ad sacras functiones, etiam *post actam pœnitentiam*, & quam parci olim fuerint Pontifices in relaxando hujus disciplinæ rigore, necnon de abusu pernicioso, quem facilitas hujus dispensationis hisce posterioribus sæculis invexit, vide dicta in *Jure Eccl. p. 2. tit. 30. cap. 7.*

CAUSA SECUNDA.

De ordine judiciorum.

SUb finem quæstionis septimæ, rationem transitus sui ad causam sequentem subjungit Gratianus dicens: „His breviter præmissis, ad ea veniamus, quæ Ecclesia severiore disciplina parata est ulcisci, ostendentes, quibus accusantibus, vel testificantibus quilibet sint convincendi, quo judice quisque debeat condemnari, vel absolvi: si causa vitiata fuit, quo remedio possit sublevari: si accusatores defecerint, an reus sit cogendus ad purgationem."

Occasio proponendi hanc causam.

Et glossographus eandem connexionis rationem, ac summarie quid in hac causa tractetur, exponit: „In superiori causa actum est de crimine simoniæ: & prius de eo, quod *gravissimum est*; sed quia crimina sine ordine judiciario puniri non debent; ideo congrue hanc causam annectit, in qua de ordine judiciario tractat, ostendens quod nemo condemnandus est, nisi convictus vel confessus; & quod spoliatus præter juris ordinem, sit restituendus, & qualiter puniantur qui in accusatione deficiunt, qualiter objecta crimina non probata purgentur, & qualiter sententia relevetur per appellationem, & utrum laici admittantur ad accusationem Clericorum, & qualiter sit accusatio facienda, &c.

Quæstio I. An in manifestis sit necessarius ordo judiciarius.

Itaque Quæstione I. quærit, „An in manifestis judiciarius ordo sit requirendus?"

In primis multis auctoritatibus probare vult, „Quod nullus sine judiciario ordine damnari valeat," ut habet summarium quæstioni subjectum.

Nonnulla decreta apocrypha hic à Gratiano adducta.

Inter allegata autem in hujus probationem occurrit Canone 4. decretum sub nomine *Eleutherii Episcopi ad Episcopos Galliæ*; quod decretum, uti & integram epistolam supposititiam esse, eruditis hodie persuasum est.

Profert dein Gratianus Can. 5. fragmentum sub nomine *Felicis Papæ I. ad Paternum Episcopum*; notaturque in margine, priorem ejus partem haberi in epistola prima *Zephyrini Papæ ad Episcopos Siciliæ*: monent insuper Correctores Romani, hæc verba, *Apostolica freti auctoritate*, addita esse ex epistola Felicis & Zephyrini: „Nam, inquiunt, damnari Episcopi sine consensu & auctoritate Romani Pontificis, nec *tunc* poterant, nec nunc possunt."

Verum quidem est, in citatis epistolis allegata verba haberi: sed & constat, easdem epistolas decretales uno eruditorum consensu ad reprobas pseudo-Isidori merces rejici; quin & vel sola hæc verba à Correctoribus Romanis hic suppleta, earum suppositionem probant; quandoquidem expeditum sit, damnationem Episcoporum tempore horum Pontificum nondum fuisse Romano Pontifici reservatam, aut ejus consensum vel auctoritatem fuisse necessariam in damnatione Episcopi. Quin admodum verisimile est, hanc reservationem præcipue ex his aliisque decretalibus primis Romanis Pontificibus falso adscriptis, suam originem aut saltem progressum habere, uti in *Jure Ecclef. p. 3. tit. 3. c. 4.* ostendi.

Ex his aliisque intelligimus, Correctores Romanos authenticas & sinceras reputasse priorum illorum Pontificum epistolas pseudo-decretales.

Interim assertum Gratiani, nimirum nullum posse condemnari, aut censura perstringi sine ordine judiciario, verissimum est, certisque auctoritatibus probatur. Hanc in rem notandus Canon 7. ex S. Gregorio; necnon Canon 11. & 12. ipsaque Gratiani conclusio, notatur ad calcem Canonis 17.

Quæstio II. An expoliatus sit judicandus?

Hac quæstione quærit Gratianus: „An expoliatus ab aliquo sit judicandus?" scilicet antequam restituatur.

Sub initium autem quæstionis ait: „Quod expoliatus ante judicem stare non debeat, multis auctoritatibus probatur."

In hac quæstione à Gratiano adducta pene omnia sunt apocrypha, & quare.

De simili quæstione & materia vix reperiuntur, neque hic à Gratiano adducuntur authentica Ecclesiastica decreta ante inductam formam forensem fori sæcularis in forum Ecclesiasticum: unde nec mirum, plerasque auctoritates hac quæstione adductas fragmenta esse falsarum decretalium primis Pontificibus sæculo 11. suppositarum, præter Canonem 2. qui præfert nomen Nicolai Papæ. Sed notat Antonius Augustinus *lib. 2. de emendat. Grat. Dial. 12.* hæc verba non esse Nicolai Papæ; sed Isidori Mercatoris in præfatione Conciliorum: quod & notarunt Correctores Romani in margine: neque extant in epistola hujus Pontificis, sed in sola allegata collectione decretorum Nicolai per Cochlæum tit. 3. c. 6.

Quæstio III. Qua pœna feriendi deficientes in accusatione?

Quæstione tertia inquirit Gratianus: „Qua pœna feriendi sint, qui in accusatione deficiunt? plura tum ex falsis decretalibus, tum ex jure civili hic profert Gratianus; meritoque castigatur à Correctoribus Romanis, quod simpliciter dicat: „Illis qui pro aliqua *promissione* deferunt accusationem, *semper veniam dari*: illud non esse simpliciter verum notant, neque hoc probari testimonio sancti Gregorii ibidem à Gratiano relati in Can. 6. ex verbis epistolæ ostendunt.

Quæstio IV.

Notandum quod Gratianus hic quæstionum propositarum ad calcem causæ, sive casus ordinem invertat, atque quæstionem quintam præmittat quæstioni quartæ.

An deficiente probatione reus cogendus sit ad probationi?

Itaque hac Quæstione V. ostendere vult, quod deficientibus accusatoribus, reus non videatur esse cogendus ad purgationem: „Sicut enim, ait, rei possessor, deficiente actore, titulum suæ possessionis probare non cogitur; ita qui impetitur, ad innocentiam suam probandum cogendus esse non creditur."

In primis pro fundamento hujus asserti ponit Gratianus, juramentum à Sacerdotibus non esse exigendum; idque prolatis tribus fragmentis pseudo-decretalis Cornelii Papæ ad Rufum Episcopum.

An Sacerdotibus unquam juramento, quo se purgent?

Adjungit & Can. 21. Concilii Triburiensis anni 897. quo statuitur, „Ut si presbyter contra laicum, vel laicus contra presbyterum habent quærimoniæ controversiam, Episcopo præcipiente sine personarum acceptione finiatur, & laicus per juramentum, si necesse fit, se expurget: presbyter vero *vice juramenti*, per sanctam consecrationem interrogetur, quia Sacerdotes ex levi causa jurare non debent: manus enim, per quam corpus & sanguis Christi conficitur, juramento polluetur: absit cum Dominus in Evangelio discipulis suis (quorum vicem nos indigni in sancta gerimus Ecclesia) dicat: *Nolites omnino jurare, sit autem sermo vester*, EST, EST: NON, NON: *quod autem his abundantius est, à malo est.*"

Sed cum ex aliis deprehenderet Gratianus, Episcopos & presbyteros de crimine aliquo infamatos, cogi interdum ad se purgandum, medio juramento, pro ratione conciliationis ad calcem Canonis 4. ait: „Verum his auctoritatibus non omnimoda juramenta prohibentur fieri à Sacerdotibus, sed tantum *incauta*, & ea, quæ pro qualibet causa temporali judici offeruntur: cum autem populari infamia Sacerdotes opprimuntur, tunc ad innocentiæ suæ assertionem juramenta debent offerri."

Nam hæc conciliandi ratio adductis auctoritatibus

tibus sat congruat, nescio; hoc certum est, vetitum esse exigere *incauta juramenta*; non tantum à Sacerdote, sed etiam à quovis laico.

De varia purgationis specie.

Cum autem hic incidisset mentio *purgationis Canonicæ*, hac occasione tractat hic Gratianus de varia purgationis specie.

Meminit autem Gratianus purgationis faciendæ per *juramentum ad beati Petri corpus* Canone 6. ex epistola 23. *lib.* 2. *indict.* 10. sancti Gregorii, cujus notas consule: occurrit & simile juramentum Canone 7. ex epistola ejusdem Pontificis præstitum à Menna Episcopo, qui similiter per hoc juramentum ab objectis criminibus se purgaverat. De hoc & similibus formulis juramenti consulendus du Cange in glossario Latinitatis, verbo, *jurare*.

De purgatione per juramentum. Error Gratiani.

Notandum autem quod Gratianus relatis verbis citatæ epistolæ sancti Gregorii, quibus significat Brunichildæ Francorum Reginæ, quod *Mennas* se mediante juramento *ad sacratissimum corpus beati Petri Apostoli* à sibi objectis criminibus purgasset, subjungat tanquam ejusdem epistolæ & contextus verba: *Purgationem tamen ante duobus sibi Sacerdotibus junctis, ubi accusator cessaverit, eundem ex se prabere tuo committimus arbitrio*. Quibus significatur, sanctum Gregorium purgationem Mennæ Episcopi commisisse arbitrio *mulieris*, scilicet Brunichildæ Francorum Reginæ, licet & prius se, medio juramento, coram Pontifice ad corpus beati Petri purgasset.

Ad quæ reflectens glossographus verbo, *arbitrio*: ait: „ Delegatur hic laico spiritualæ negotium. Fuit tamen, inquit, hic nimium „ Papaliter dispensatum, quod Episcopus expurgatus coram Papa, cogitur adhuc coram muliercula se expurgare.

Verum totam hanc periodum non reperiri apud sanctum Gregorium, dubiumque non esse, quin erratum sit vel à Gratiano, vel à librariis, notavit Antonius Augustinus *lib.* 1. *de emend. Gratiani Dial.* 12. qui & præterea advertit: „ Quod „ nostri interpretes dicere solent, ex verbis Gregorii probari coram Rege, vel Regina, vel „ alio sæculari judice posse Canonicam purgationem indici, falsum est.

Similiter & Correctores Romani monent, hic fuisse gravissimum errorem; atque quibusdam interpositis, quibus probant hanc periodum esse fragmentum epistolæ Alexandri II. ad Raynaldum Episcopum Cumanum, concludunt: Nihil loci re„ linquitur admirationi auctoris glossæ: nus„ quam enim Romani Pontifices hujusmodi cau„ sas mulieribus leguntur commisisse.

Hinc interim videmus quomodo error Gratiani juris Canonici interpretes in errorem induxerit, atque ex errore opinio erronea invaluerit.

Refert & Canone 10. fragmentum epistolæ *Sixti III. ad Orientales Episcopos* agens de formula purgationis, qua se hic Pontifex purgasse dicit coram Synodo; sed hanc epistolam (quæ integra extat *tom.* 3. *Concil. General. col.* 1263.) esse spuriam passim agnoscunt eruditi; eique appingit hanc notam marginalem Labbæus: *Fidei admodum suspectæ; imo nullius*.

Adducitur dein Canone 11. initium epistolæ Alexandri II. Raynaldo Cumano Episcopo, de quodam Presbytero morte Episcopi infamato; recteque post Antonium Augustinum advertunt Correctores Romani periodum, quæ incipit, *purgationem*, quam falso adscriptam diximus S. Gregorio, partem esse hujus epistolæ Alexandri II. & huic Canoni debuisse annecti.

Supposititium esse decretum Canone 14. Silvestro Papæ assertum, etiam ipsi Correctores Romani agnoscunt, quorum notam consule.

Plura, præsertim ex literis S. Gregorii, refert de purgatione Canonica, medio juramento; & Canone 16. refert decretum Hincmari Rhemensis, quo jubetur Presbyter, si mala fama de ipso exierit, & accusatores ac testes legales defuerint, *Secundum decreta majorum cum denominatis sibi vicinis Presbyteris, quos scimus se nolle pejerare, sacramento famam purget*.

Ratio inductæ purgationis per juramentum.

Ratio inductæ hujus purgationis redditur in eodem Canone: „ Ne contra Apostolum infirmorum corda de malis fama Presbyteri percutiantur, & ne vituperetur ministerium no„ strum, neve securiores Presbyteri existentes, „ licentius in peccata prolabantur. „

De purgatione vulgari per aquā ferventem, vel ferrum candens.

Meminit & hac quæstione Gratianus, non tantum Canonicæ purgationis; sed & vulgaris per *aquam ferventem*, & *ferrum candens*.

Et quidem Canone 15. extat *Palea* sub nomine Concilii Triburiensis, ubi decernitur, „ Quod *nobilis* homo vel *ingenuus*, si in Synodo accusatur, & negaverit; si eum constiterit fidelem „ esse, cum duodecim ingenuis se expurget: si „ antea deprehensus fuerit in furto, aut perjurio, „ aut falso testimonio, ad juramentum non ad„ mittatur, sed (sicut qui ingenuus non est) „ *ferventi aqua*, vel *candenti ferro* se expurget. „

Hoc decretum sub nomine Concilii Triburiensis extat quoque *in cap.* 1. *de purgat. vulgari*, in prima decretalium collectione apud Antonium Augustinum cum his verbis: *ferventi aqua aut candenti ferro*: quæ omissa sunt à Raymundo in *cap.* 9. *de purgat. Canonica*; verisimiliter, quia tum contrarius usus obtineret quoad purgationes vulgares, latius decretis hic à Gratiano contra eas purgationes adductis, & ab Alexandro III. & sequentibus Pontificibus probatis.

Et quidem in periodo, quam Gratianus Canone 7. S. Gregorio falso adscripsit, uti supra notatum est; quamque Alexandro II. attribuendam esse diximus, vetatur adhiberi; imo Apostolica auctoritate prohibet firmissime *vulgarem* purgationem *ferventis* scilicet, sive *frigida* aquæ, *ignitique* ferri contactum, aut cujuslibet popularis inventionis.

Hæc ipsa prohibitio evincit, hanc periodum non posse attribui S. Gregorio, cujus tempore hæ vulgaris purgationis species nondum invaluerant. At tempore Alexandri II. qui sub medium sæculi 11. sedit; similes purgationes in quibusdam Ecclesiis jam erant usitatæ, in aliis vero, præcipue Romana, reprobabantur; ad quam ætatem est referendus Canon 20. relatus sub nomine Stephani V. qui interrogatus ab Humberto Episcopo Moguntino de usu purgationis per ferrum candens, aut aquam ferventem, respondisse dicitur: *Ferri candentis, vel aqua ferventis examinatione confessionem extorquere à quolibet, sacri non censent Canones: & quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventione non est præsumendum*.

Nulla inter epistolas hujus Pontificis similis epistola reperitur: unde & suspectæ fidei habetur hoc fragmentum; cujus tamen auctoritate usus est Alexander III. in epistola ad Archiepiscopum Upsalensem, quæ est 19. in prima appendice epistolarum hujus Pontificis *tom.* 10. *Concil. General.* quem & subsequentes Pontifices secuti, hanc purgationis speciem tanquam superstitiosam damnarunt, ut pluribus ostendi in *Jure Eccles. part.* 3. *tit.* 8. *cap.* 4.

De purgatione per sacrā Communionem.

Occurrit & Canone 23. & 26. species purgationis per *sacram Communionem*; ac priore quidem Canone præcipitur: Si contigerit in Monasterio furta perpetrari, & qui hæc committant, ignorentur; & fratres ipsi de talibus se expurgare „ debuerint, Missa ab Abbate celebretur, vel „ ab aliquo, cui ipse Abbas præceperit, præ„ sentibus fratribus: & sic expleta Missa omnes „ communicent in hæc verba: Corpus Domini „ sit mihi ad probationem hodie. „

Citatur hic Canon sub nomine Concilii Wormaciensis Canone 15. extatque reipsa similis Canon in Concilio Wormaciensi anni 688. quod integrum inseritur *tom.* 8. *Concil. General. col.* 942. At in Canone, pro his verbis: *Expleta Missa, omnes communicent in hæc verba: Corpus Domini sit mihi ad probationem hodie*, hoc modo legitur: *& sic in ultima Missa celebratione, pro expurgatione*

sua corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi percipiens, quatenus ita inde innocentes se esse ostendant.

Quidquid sit de hac lectionum varietate, sat interim constat, usum purgationis per sacram Communionem probari, nisi dicto Canone 26. qui similiter ex hoc Wormaciensi Concilio Canone 10. desumptus est; in quo licet aliqua legantur hic à Gratiano omissa, nihilominus sat aperte hæc probationis, sive purgationis forma comprobatur.

Hinc titulus hujus Concilii in collectione Conciliorum ita exprimitur: *Concilium Warmaciense Provinciale ex parte* REPROBATUM: & ad relatum Canonem 15. appenditur hæc nota marginalis: *Hic Canon tanquam erroneus abrogatus est.* Et Antonius Augustinus *lib. 1. de emendat. Gratian. Dial.* 15. advertens ad citatos Canones; & agnoscens, quæ in his leguntur, esse revera in Conciliis, & apud Burchardum, ait: *Sed hæc omnia sunt illorum temporum sordibus adscribenda.*

Ceterum de his purgationibus vulgaribus latius actum est *in Jure Eccles. p. 3. tit. 8. cap. 4.* ubi etiam notatum est, quam altas radices in aliquibus Ecclesiis egissent similes purgationes; & quomodo in quibusdam locis usque ad ultima sæcula, saltem earum vestigia superfuerint. Harum, & similium observationum superstitionem erudite, ac solide recenter astruxit quidam presbyter Oratorii in libello Gallico impresso Rothomagi anno 1701. sub hoc titulo: *Histoire critique des pratiques superstitieuses, &c.*

Quæstio V. De numero testium in causa Clericorum.

Quæstione quarta, quæ hic quæstioni quintæ postposita est, quærit Gratianus, quot testimoniis Episcopus sit condemnandus? adductis autem novi ac veteris Testamenti, nec non Concilii Bracarensis auctoritatibus, concludit ad calcem Canonis 1. „ Ex præmissis itaque colligi„ tur, quod duorum, vel trium testimonio E„ piscopus convinci & damnari potest.

Multa hic apocrypha & supposititia miscet Gratianus.

Verum mox addit: Porro Silvester Papa in generali Synodo præsidens è contra dixit. Tum immediate subjungit Canone 2. fragmentum Concilii Romani, quod dicitur celebratum sub Silvestro Papa I. in quo dicitur, quod Præsul non damnatur, nisi cum 72. testibus: “ Presbyter „ autem Cardinalis, nisi cum 64 testibus non de„ ponatur: Diaconus vero Cardinalis urbis Ro„ mæ, nisi cum 27. testibus non condemnabi„ tur: Subdiaconus, acolythus, exorcista, le„ ctor, ostiarius, non nisi 7. testibus condemna„ bitur: testes autem & accusatores sine aliqua „ sint infamia.

Ita legitur in antiqua Gratiani editione: at in Correcta Romana pro 64. legitur 44. *testibus*: & addita fuit post verba, *cum 72. testibus*; hæc periodus: *Nec Præsul summus à quoquam judicabitur, quoniam scriptum est:* NON EST DISCIPULUS SUPER MAGISTRUM: eam additam monent Correctores Romani *ex Concilio Romano sub Silvestro*, & aliis locis ad marginem indicatis.

Error Glossographi circa Pontificem.

Porro glossæ auctorem credidisse, hoc Canone non comprehendi *Romanum Pontificem*, certum est: nam ad nomen, *Præsul*, apponit hanc notam: Id est, *Cardinalis Episcopus*: “ sed numquid con„ tra *Papam* duplicabuntur testes? non, imo „ duo sufficiunt: & in hoc est deterioris con„ ditionis, quia ipse sine comparatione aliorum „ creatus est major: & ideo sine spe veniæ „ condemnandus est, ut diabolus.

Hoc dictum glossographi mirantur Correctores Romani, quasi Romanus Pontifex minori numero testium posset condemnari, quam ostiarius: „ Cum tamen, inquiunt, ipse Pontifex à „ generali saltem Præsulis nomine minime es„ set excludendus.

Eundem pene numerum testium in damnatione Episcopi requirit fragmentum epistolæ Leonis IV. relatum hic a Gratiano Canone 3. de quibus testibus ibidem additur: „ Qui prius ad sacra „ Christi quatuor Evangelia sacramenta præstent, „ quod nihil falsum depromant; sicut nobis, “ inquit, beatus Silvester tradidit, & Romana “ sancta videtur tenere Ecclesia. “

Quamvis moneant Correctores Romani, hæc finalia verba non legi in epistola Leonis manuscripta, & ea deesse in editione Romana & Codice Ms. Vaticano notavit Lucas Holstenius; nihilominus haud obscurum est, auctorem hujus epistolæ reflexisse ad hoc Concilium Romanum, quod esse ex confictis Isidori Mercatoris mercibus modo compertum est: notatque hic Dandinus Altesserra, ea ibi decreta de numero testium, omnino esse diversa à sanctis Canonibus & legibus.

Gratianus vero nihil de Concilii hujus suppositione suspicatus, ut hos Canones cum aliis auctoritatibus conciliet, dicit: „ Hoc vel speciali privilegio de Clericis Romanæ Ecclesiæ intelligitur, vel propter improbitatem quorumdam, “ qui cum non sint spectatæ vitæ & scientiæ, “ ad accusationem ministrorum Dei repente pro- “ siliunt. Quorum vero vita adeo laudabilis est, “ ut omnibus imitanda appareat, de quorum “ assertione nulla dubitatio nasci poterit, eorum “ testimonio duorum vel trium testium quilibet “ jure convinci & damnari poterit. “

Posterius membrum distinctionis hodie receptum est; atque testimonium duorum vel trium omni exceptione majorum adversus Clericos, etiam majores recipitur; uti & observat Lud. Hericourt in Analysi hujus quæstionis.

Quæstio VI. Gravatus per sententiam ab ea appellare potest.

Hac quæstione ordinem judiciorum prosequens Gratianus quærit: „ Quo remedio causa vitiata sublevetur, & si remedium illud “ sit dandum ei, qui causa dilationis vocem “ appellationis exhibuerit. “

Sub initium hujus quæstionis tanquam indubitatum asserit: *Causa vitiata remedio appellationis sublevari potest.*

In probationem hujus asserti prioribus tribus Canonibus nonnulla adducit ex falsis decretalibus sub nomine sancti Fabiani & Anacleti, quorum tempore similes formulæ appellationis in judiciis Ecclesiasticis nondum erant notæ; ut vel hinc illarum decretalium confictio, & suppositio fiat manifesta.

Interim mirror ad fragmentum sub nomine Anacleti relatum Canone 3. appenditur nota Correctorum Romanorum; ex qua intelligitur, nec has falsas decretales semper referri à Gratiano, quemadmodum in collectione Isidori leguntur.

An ab omnibus possit appellari, etiam immediate ad sedem Apostolicam?

Post hæc progrediens inquirere, ad quem appellandum sit; nititurque ostendere, *ad sedem Apostolicam* ab omnibus posse appellari; idque ex fragmentis falsarum decretalium.

Occurrit hic in primis Canone 4. fragmentum sub nomine Sixti Papæ, cui hoc summarium præfigitur: *Quisquis pulsatus fuerit, Apostolicam sedem appellet*: & Canone 5. fragmentum decretalis sub nomine ejusdem Sixti Papæ cum hoc summario: *In gravioribus causis pulsati Apostolicam sedem appellent*: & rursus Canone 6. ex falsa decretali Marcelli Papæ sub hoc summario: *Ab omnibus appelletur ad Romanam Ecclesiam.*

Plura ad astruendam hanc appellandi libertatem ad sedem Apostolicam ex hisce falsis decretalibus adducit sub nomine Victoris, item Severini Papæ Canone 7. & 8. item Canone 9. & 10. sub nomine Julii Papæ; inter quæ notandus Canon 10. ex falsa decretali Julio I. suppositus, in qua hæc leguntur: Ideo huic sanctæ “ sedi præfata privilegia specialiter sunt concessa, “ tam de congregandis Conciliis, & judiciis, “ ac restitutionibus Episcoporum, quam etiam “ de summis Ecclesiarum negotiis, ut ab ea “ omnes oppressi auxilium, & injuste damnati “ restitutionem sumant: & talia ab improbis “ nec præsumantur absque ultione, nec exer- “ ceantur absque damnatione. “

Ex hoc fragmento decretalis & illud intelligitur, quod non tantum sedi Apostolicæ decernatur asseritum jus appellandi ad eam; sed etiam jus congre-

eum. gandi

gandi Concilia, & restituendi Episcopos; quod & tandem auctoritatem harum decretalium à Gratiano relatarum quasi Primatui sedis Apostolicæ annexum, notanter ab Ultramontanis receptum esse scitur.

Imo in decretalibus per Gratianum adductis evidenter asseritur, ab omni judice inferiori, etiam omisso medio, puta à sententia Episcopi, Metropolitano, Primate, aut Patriarcha omisso, posse immediate ad sedem Apostolicam appellari.

Porro cum auctoritate harum decretalium circa sæculum x. & xi. hæc appellandi libertas ad sedem Apostolicam ubique pene admissa esset; Gratianus hoc jus appellandi, quod jam sua ætate admissum erat, & nihil de falsitate harum decretalium suspicatus, illud quasi ex traditione Apostolica descendere supponens, etiam quasi Primatui Romani Pontificis esse annexum arbitratus est.

Canonem Africanum inepte explicat Gratianus, ut illum ad sui temporis disciplinam detorqueat.

Proinde mirum videri non debet, Gratianum Canoni Africano, relato Canone 35. quo decernitur: nulli Clerico in Africa per Episcopos damnato ad transmarina judicia licitum esse appellare, appendisse hanc ineptam & insulsam clausulam: *Nisi forte Romanam sedem appellaverit*. „Quasi „ vero Afri ad transmarina appellare tentantes, „ ad alium, quam ad sedem Apostolicam appellarent, “ uti recte monet Severinus Binius ad Canonem 22. Milevitanum.

Quis enim nescit, Ecclesiæ Africanæ certissimam fuisse disciplinam, nequaquam admittendi appellationes Clericorum à suis respective Episcopis, aut Synodis Africanis, ad transmarina judicia, etiam Romana; eamque acerrime per Patres Africanos sæculo v. in causa Appiarii Presbyteri per suum Episcopum depositi fuisse propugnatam? Vide *Jus Eccles. part.* 3. *tit.* 11. *cap.* 2.

Itaque hoc Canone expressa erat pristina disciplina Ecclesiæ Africanæ, plane conformis Canonibus Nicænis: Gratianus autem videns hanc disciplinam à disciplina sui temporis omnino alienam, credensque (ut jam diximus) ex traditione Apostolica descendere, auctoritate falsarum decretalium Canonem hunc ad sui temporis disciplinam inflectere volens, eundem in alienum plane sensum detorsit.

An & quatione appellationes ad Pontificem in Gallia & Belgio admissæ?

Similiter & hoc scitur, Episcopos Gallicanos, ac signanter Hincmarum Rhemensem, has appellationes ægre admisisse; eas tamen urgentibus Pontificibus auctoritate falsarum decretalium, tandem admissas fuisse, easque & hodie admitti, cum notabili nihilominus moderatione, uti quoad Belgium notavi *in Jure Eccles. p.* 3. *tit.* 10. *c.* 1. & quoad regnum Galliæ notavit dominus Hericourt in Analysi hujus quæstionis.

Ex suppositiis decretalibus attribuitur Pontifici plenitudo; aliis Episcopis pars tantum potestatis Ecclesiastica.

Quemadmodum in confictis Decretalibus sub nomine primorum Pontificum, multis astruitur jus appellandi ad Romanum Pontificem à quorumcumque judicum Ecclesiasticorum sententia, etiam *omisso medio*; ita quoque confictor harum Epistolarum nonnulla intermiscuit, quibus declarat in Pontifice esse *plenitudinem potestatis Ecclesiasticæ*: reliquos vero Episcopos esse duntaxat vocatos *in partem sollicitudinis*, sive potestatis, qualem Pontifices iis tribuere voluerunt: atque ita consequens sit, Pontificem esse ordinarium; proindeque ad ipsum tanquam ordinarium posse appellari, sive causas quascunque referri.

Hanc in rem profert Gratianus hac quæstione *Canone* 12. fragmentum sub nomine *Vigilii Papæ ad Eleutherium*; uti legitur in hodierno Decreto correcto: monent autem Correctores Romani, in antiquis exemplaribus Decreti hunc Canonem attribui *Julio* Papæ: notatque Stephanus Baluzius, recte hic advertisse Correctores Romanos epistolam hanc, non *Julio*, sed *Vigilio* potius attribuendam; fateturque Baluzius, extare Epistolam Vigilii, non quidem inscriptam ad *Eleutherium*: sed ad *Profuturum* Episcopum Bracarensem, constantem pluribus capitibus, quorum ultimum conficit hunc Canonem; eamque integram inseruit in sua nova Conciliorum Collectione *pag.* 1467. una tamen notans, caput ultimum hujus Epistolæ de *Primatu Romani Pontificis*: (quod conficit hunc Canonem apud Gratianum,) in optimo codice Bibliothecæ Colbertinæ non reperiri; multisque ibi probat, admodum verisimile esse, hoc caput à pseudo-Isidoro fuisse huic Epistolæ adjectum, ut pluribus deduxi in supplemento ad *p.* 1. *Juris Eccles. tit.* 19. *c.* 5. ubi una ostendi, exigui esse ponderis argumentum, quod pro *plenitudine potestatis* in Romano Pontifice desumitur ex fragmento Epistolæ sub nomine Gregorii IV. apud Gratianum hac *quæst.* 6. Canone 11. tum quod hic Pontifex gesserit Pontificatum currente sæculo nono post evulgatas falsas Decretales: ut proinde verisimile sit, ex falsa Decretali Julio Papæ apud Isidorum attributa, verba illa de plenitudine potestatis in Romano Pontifice esse desumpta: tum quod in hac Epistola agatur de depositione Aldrici Episcopi Cœnomanensis; cum tamen in actis hujus Episcopi nulla fiat hujus Epistolæ mentio, per quod nonnihil de suppositione redditur suspecta.

De Arbitris.

Tractat & hac quæstione Gratianus de Arbitris, & utrum à sententia arbitrorum, ac notanter qui ex consensu partium fuerunt electi, appellari possit.

Pro resolutione hujus quæstionis adducit hic 2. Canones Africanos, quorum primus adducitur Canone 33. cui Gratianus præmittit, quomodo Judices alii sint ordinarii, alii vero à partibus simpliciter electi, nulla legitima auctoritate instructi, quos & compromissarios nominat. Quod vero inter Judices ordinarios reponit, *qui ab Apostolico, ut Ecclesiastice; vel ab Imperatore, ut seculares, legitimam potestatem accipiunt*; non obscure innuit, quod ex opinione Gratiani Judices Ecclesiastici suam auctoritatem accipere deberent *ab Apostolico*; non secus ac sæculares Judices ab Imperatore: quod pristinæ Patrum disciplinæ nullatenus esse consentaneum nemo ignorat.

An ab Arbitris possit appellari?

Post hæc subjicit Gratianus sub nomine Concilii Carthaginensis III. Canone 10. in hæc verba „ Sane si ex consensu partium Judices electi fuerint etiam à pauciore numero quam “ constitutum est, liceat appellare. “

Hic Canon legitur in Codice Africano Canone 122. eique jungitur fragmentum à Gratiano hac quæstione relatum Canone 19. unum eundemque Canonem conficiens, qui his verbis in Codice exprimitur: „ A judicibus autem, quos communis consensus elegerit, non licet “ provocare; & quisquis probatus fuerit per “ contumaciam nolle obtemperare judicibus; “ cum hoc primæ sedis Episcopo fuerit probatum, det literas, ut nullus ei communicet “ Episcoporum, donec obtemperet. “

In primis hunc Canonem Africanum Gratianus in duas partes distinctas dissectum referens, sensum Canonis non tantum obscuriorem reddit; sed sensum à mente Patrum plane diversum lectori imprimit: quasi nimirum ex sententia Patrum Africanorum, semper esset communione privandus, qui per *contumaciam* judicibus obtemperare nollet; cum ex integro Canonis contextu manifestum sit, hic duntaxat agi de contumacia non obtemperantis judicibus *de consensu partium electis*.

Præterea sensum Canonis plane invertit Gratianus, dum in priori parte Canonis, omissa negatione, legit affirmative, quasi ex sententia Africanorum, liceret à judicibus ex partium consensu electis provocare; cum manifestum sit, uti & monent Correctores Romani, per hunc Canonem expressis verbis statui, à judicibus *consensu partium electis*, non posse provocari.

De hac vetita à judicibus partium consensu electis provocatione legitur quoque Canon 96. in Codice Africano, quem hic Canone 39. retulit Gratianus, qui eum interpretatur, quasi duntaxat provocatio vetita esset, dum interponitur appellatio à bina sententia conformi, ita ut quandammodo

tertia appellatio vetita censeretur; cum tamen ex ipso Canonis contextu planum sit, hic simpliciter vetari appellationem; eo quod ex consensu partium judex fuisset electus. Unde & Zonaras in hujus Canonis commentatio recte advertit, quod hoc Canone idem statutum sit, quod legibus cautum est; quod ab arbitris nulla detur provocatio, prout legibus Romanis id fuit statutum.

Quæstio VII.

Septima quæstione pluribus agit Gratianus de his, qui ad accusationem Episcoporum & Clericorum sint admittendi, aut ab ea repellendi.

An & quando Laicis liceat accusare Clericos, & maxime Episcopos?

Hic rursus adducit varia fragmenta fictarum decretalium, quæ præcipue ad eximendos Episcopos ab omni criminali judicio adornatæ apparent.

Et quidem prioribus tredecim Canonibus, (quorum duodecim ex falsis hisce decretalibus descripti sunt, & unicus refertur Canon 7. sub nomine Concilii Moguntini, ubi tamen non extat, ut monet correctio Romana:) probare vult laicis non licere accusare Clericos, ac signanter Episcopos, *nisi à recta fide exorbitaverint;* uti habetur Canone 13. dicimusque Canone 5. ex pseudo-Decretali Eusebii: „ Laicos non „ accusare Episcopos hactenus observatum & „ constitutum est; quia ejusdem non sunt con„ versationis, & oppido quidam eis infesti „ sunt. “ Idipsum repetitur Canone 14. sub nomine Anacleti, apud quem non haberi monet correctio Romana.

Ceterum quæstionem hanc concludens Gratianus, credensque authentica, quæ ex pseudo-decretalibus Fabiani & Damasi relata sunt Canone 38. & 39. dicit in fine quæstionis: Monachos posse accusare Presbyteros; *cum Monachi ad sacerdotii gradum laudabiliter pertingere valeant.*

Interim ex his intelligimus quomodo falsæ hæ decretales occasionem dederint Gratiano, falsas & à pristina disciplina alienas conclusiones formandi.

De forma accusationis Episcoporum ex fal. decretalibus & foro civili.

Denique octava & finali quæstione proponit formam accusationis Episcoporum ex falsis decretalibus, & textu ex *L. fin. Cod. de probat.* Sed ad calcem quæstionis ipse propriis verbis latius deducit, quæ in accusatione ex præscripto juris civilis sint observanda.

Cum autem forma illa forensis septem, aut octo ut minus sæculis in foro Ecclesiæ ignota fuerit, etiam vel illo titulo, decreta hac quæstione primis Pontificibus adscripta, de suppositione convincuntur, dum in his similis forma præscripta legitur.

CAUSA TERTIA.

Proponitur causa, seu casus positio.

Causa hæc, sive casus ita proponitur à Gratiano: „ Quidam Episcopus à propria sede de„ jectus, petit restitui: post restitutionem du„ citur in causam, inducias postulat, tandem ad „ ejus accusationem procedit quidam non legiti„ me conjunctus, & duo infames & tres reli„ giosi: accusatores testes de domo sua produ„ cunt; & alios sibi inimicos extra suam pro„ vinciam: reus criminoso judici offertur ab non „ tantum audiendus & judicandus. Quidam de „ accusatoribus & testibus absentes per episto„ lam illum accusare, & in eum testificari con„ tendunt: cum multa capitula ei objicerentur, „ in primo accusatores deficiunt; demum ac„ cusatio in accusatorem vertitur.

Quæstio I.

Ex hac casus positione undecim quæstiones elicit Gratianus, quæ omnes pertinent ad ordinem judiciorum forensium; atque prima quæ„ stione quærit: An restitutio danda sit qui„ buslibet expoliatis?

Episcopus sua sede spoliari non potest, nisi servato juris ordine.

Id unum hac quæstione probare intendit, quod Episcopi è sede sua non sint deturbandi, aut proventibus vel juribus suis spoliandi, nisi legitime in Synodo sint convicti, & damnati de crimine, quod similem dejectionem, aut spoliationem mereatur; atque ita legitima auctoritate eam pœnam commeruisse, fuerit declaratum.

Hinc tanquam indubitatum hac quæstione asserit Gratianus, & concludit ad calcem quæstionis, Episcopum spoliatum prætextu alicujus criminis, si ante cognitam causam, & probatum crimen fuerit via facti, sive non servato juris ordine, de sua sede dejectus, aut suis juribus vel legibus spoliatus, ante omnia sit restituendus, & in possessione pacifica permittendus, donec crimen, de quo accusatur, in judicio sit legitime probatum: quod & juri naturali & juri Romanorum plane conforme est: eoque tendit interdictum, *unde vi.*

Aliter spoliatus ante omnia restitui debet.

Quæ in hujus conclusionis, & asserti probationem adducit Gratianus, vel ex falsis & suppositiis decretalibus, vel ex jure civili desumpta sunt: eo quod in pristinis Canonibus & Patrum scriptis de hoc ordine judiciario nihil aut parum reperiatur; quandoquidem ante fictas decretales, forensis ille ordo judiciarius, hic à Gratiano descriptus, in causis & judiciis Ecclesiasticis nondum invaluisset, uti non semel notavimus.

Cur ad id probandum non adducantur antiqui Canones aut Patres?

Interim merito reflectitur, hoc inviolabiliter servatum fuisse tanquam jure naturali notum, nullum Episcopum sua possessione spoliandum prætextu criminis commissi, nisi legitime de crimine convictum.

Hoc etiam circa decreta & auctoritates, licet pleraque apocrypha à Gratiano hic adducta, notandum, quod & inter hæc nonnulla occurrant, quæ nec enim originali, prout à pseudo-Isidoro confictum est, per omnia consonant, uti patet ex notis Correctorum Romanorum; inter quas merito observanda nota ad Canonem 2. ubi refertur fragmentum Epistolæ Fabiani Papæ suppositæ.

Hoc fragmentum apud Gratianum sic legitur: Episcopi, si propriis sedibus aut Ecclesiis sine „ auctoritate Romani Pontificis expulsi fuerint, „ antequam ad Synodum vocentur &c. „

An Episcopi sine auctoritate Romani Pontificis possint deponi?

Hic monent Correctores Romani ad hæc verba, *sine auctoritate Romani Pontificis:* „ sunt, inquiunt, hæc verba apud Anselmum, licet non „ sint expressa in originali, cujus hic sententia „ potius quam ipsamet verba referuntur.

Admodum verisimile est, hæc verba ab Anselmo, aut alio Canonum collectore, ex quo sumpsit Gratianus, addita fuisse; quia eo tempore jam invaluerat opinio, quod Episcopi, etiam in Synodis, sine auctoritate Romani Pontificis deponi non possint.

Intermiscet hic Gratianus nonnulla de obligatione Prælatorum coercendi vexationes & calumnias, quæ Sacerdotibus strenue laborantibus inferuntur; inter quæ notandum Canone 6. fragmentum ex Decretali sub nomine Fabiani Papæ. Deus ergo, fratres, ad hoc præordinavit vos, & omnes, qui Sacerdotio funguntur, ut injustitias removeatis, & præsumptiones abscindatis, & in Sacerdotio laborantibus succurratis, opprobriis & calamitatibus locum non præbeatis; sed ei, qui calumniam & opprobrium patitur, adjutorium feratis: illum vero qui calumniam vel opprobrium facit, abscindatis, & Domino in suis Sacerdotibus opem feratis.

De coercendis vexationibus, quæ bonis Sacerdotibus inferuntur.

Denique & hoc notandum, quod Gratianus ab hac sua conclusione, nimirum quod Episcopus ante probatum crimen, non possit à quoquam spoliari seu à sua sede dejici, nisi auctoritate judicis, coram quo crimen fuit probatum, excipiat Romanum Pontificem.

A regula de non spoliando Episcopo, nisi servato juris ordine immerito excipit Gratianus Romanum Episcopum.

Cum enim sub finem quæstionis sibi objecisset Canonem, *si quis, dist. 79.* in quo dicitur, „ quod si quis pecunia sit promotus, possit statim „ ejici, & alius in ejus locum eligi, respondet, „ hinc in eo tantum casu intelligi, quo Apostoli„ ca sedes per violentiam occupatur, quo casu ju„ dex non invenitur, cujus officio ille Apostaticus „ posset expelli: in aliis autem locum non habet, „ cum violenta possessio, nisi per judicis senten„ tiam, violento detentori detrahi non possit. „

In primis quod hic de Romano Pontifice asserit Gratianus, quasi citra legitimam auctoritatem, & extrajudicialiter posset ob commissam Simoniam, sed nondum in judicio probatam, è sua sede

expelli,

expelli, in citato à Gratiano Canone nequaquam dicitur, sed omnino de alio casu ibidem tractatur, uti latius exposui in *Reflex. ad dist.* 23. *& dist.* 79.

Quod præterea dicit Gratianus, Romanum Episcopum posse citra sententiam ob prætensum crimen *Simoniæ* expelli citra auctoritatem judicis, *eo quod eo casu judex non invenitur, cujus officio ille Apostaticus posset expelli*, manifeste præfert opinionem, quæ tempore Gratiani, auctoritate præsertim falsarum Decretalium, invaluerat, Romanum Episcopum, quantumvis de gravissimis criminibus & excessibus suspectum aut accusatum, à nullo posse judicari, nisi à *fide devius* repertus, uti ipse Gratianus probare voluit *Dist.* 40. *Canone, si Papa*, uti in annotationibus ad illam distinctionem & Canonem notavi.

Quæstio II.

Hanc quæstionem secundam è casu proposito efformatam, his verbis proponit Gratianus: De induciis post restitutionem præstandis, & quo spatio temporis concedendæ sint.

Episcopis accusatis tempus sufficiens concedendum ad suam defensionem.

Hac rursus quæstione nonnisi fragmenta falsarum Decretalium adducit Gratianus, atque pene id unum probat, Episcopos ante probatum crimen depositione dignum, suis Ecclesiis, aut juribus spoliatos, ante omnia plane restituendos, nec nonnisi restitutos, debere de crimine respondere. Hoc insuper adjungitur, sic restitutis Episcopis *tempora induciarum esse concedenda*, sive tempus sufficiens ad suam defensionem; quod signanter exprimitur in pseudo-decretali relata Canone 8. sub nomine Felicis Papæ, in qua postquam dictum fuit, Episcopo spoliato omnia esse restituenda, & in pacifica possessione permittendus, subjungitur: „ Præsul vero cum omni honore statui pristino reddatur, & ipse dispositis ordinatisque libere ac secure diu suis rebus, tunc regulariter *inter quatuor*, vel *quinque*, vel *sex*, aut *septem menses*, juxta quod possibilitas ei fuerit, & non ante convocatus ad tempus in Concilio legitimo & canonico, veniat ad causam, & si ita juste videtur, accusantium propositionibus respondeat.

Hic quoad inducias accusato sive reo concedendas, significatur has ita moderandas & concedendas, ut conformiter ad tempus defensioni necessarium, prolixiores aut breviores concedantur: quod & modernæ pene disciplinæ, & praxi sat esse conforme, ostendi in *Jure Eccles. par.* 3. *tit.* 7. *cap.* 4.

Quæstio III. Prosequitur Gratian. eandem materiam de induciis dandis Episcopo.

Hac *quæstione tertia* eandem materiam, *de induciis* ulterius prosequitur Gratianus; atque ex falsis Decretalibus astruit, Episcopo accusato esse concedendas inducias, tempus autem induciarum pro circumstantiis esse determinandum; quod & ex Jure civili prolixo discursu prosequitur ad calcem quæstionis; atque conformiter ad ejus sententiam etiam hodie, non solum in judiciis Ecclesiasticis; sed & in sæcularibus factas esse arbitrarias, sive arbitrio judicum earum moderationem committi, in Jure Ecclesiastico loco supra citato ostendimus; sæpiusque notavimus, formam judiciorum per Gratianum ex his Decretalibus suo Decreto expressam, tandem per posteriorum Pontificum decretales probatam, sensim etiam in forum sæculare in multis articulis irrepsisse, & receptam esse.

Quæstio IV. Qui legitimi accusatores esse possint.

Hac *quæstione quarta* rursus ostendere vult Gratianus, qui generaliter ab accusatione Episcoporum repellendi sint, solis adductis falsis Decretalibus: Cum vero in describendo ordine judiciorum, pene solis illis decretalibus utatur, mirum non est, illum ordinem ad normam ibi expressam ab eo proponi.

Hodie soli officiarii publici, puta Promotor in curiis Ecclesiasticis, legitimi accusatores sunt, ubi de publica punitione agitur; omnesque passim in testes admittuntur; & quantum eorum depositioni sit deferendum, relinquitur arbitrio judicis, visa adversæ partis reprobatione.

Quæstio V.

Quæstione quinta prosequens ordinem judiciorum ac materiam de testibus, ait: „ Quod vero testes de domo accusatorum producendi non sint, & quod vox inimicorum non sit audienda, multorum auctoritatibus probatur. “

Qui testes possint repelli.

Hic rursus Gratianus plura fragmenta falsarum decretalium adducit: neque ea, quæ hic à Gratiano proponuntur, pristinam Ecclesiæ disciplinam sapiunt.

Præterea cum hodie in judiciis ordinariis ad accusandum soli officiarii publici admittantur, his nequaquam applicari possunt quæ Gratianus hic de accusatoribus repellendis ob inimicitiam adducit, sed solis judicibus, qui ob inimicitias recusari queunt.

Quoad depositiones testium, hæ per reum enervari possunt; sed judicio judicis relinquitur, utrum per reum proposita fidem ejus enervent, sive an ejus depositioni nulla sit adhibenda fides.

Quæstio VI. Reus extra provinciam ad judicem evocari non potest.

Quæstione sexta ostendens Gratianus *extra Provinciam reum nullatenus esse producendum*; ubique pene hanc moderationem dictis decretalibus familiarem adjecit: *Salva in omnibus Apostolica authoritate.*

Et Canoni 14. ipse hanc sententiam subjungit. „ Reverentia autem quæ Apostolicæ debetur Ecclesiæ, & ejus auctoritas intelligenda est, cum vel ad ipsam appellatum fuerit, vel ab ea judices electi conceduntur. “

Assertum suum probat Canone 15. præcipue auctoritate pseudo-Decretalis Anacleti, qua declaratur, „ quod unaquæque provincia, tam juxta Ecclesiæ, quam juxta sæculi leges, suos debet justos, & non iniquos habere judices, & non extraneos, *nisi*, ait, *Apostolica sedis hujus decreverit auctoritas.*

Hoc constat, assertum harum pseudo-Decretalium, in quantum dicitur: „ unaquæque provincia, tam juxta Ecclesiæ, quam juxta sæculi leges, suos debet justos, & non iniquos habere judices, & non extraneos, “ plane conforme esse pristinæ disciplinæ, quæ non patiebatur causam extra Provinciam judicari. Clausulam vero *nisi Apostolica sedis hujus decreverit auctoritas*, pseudo-Isidori manu appositam esse, nequaquam obscurum est. Videri possunt quæ de hac re dixi in *Jure Eccles. par.* 3. *tit.* 5. *c.* 3.

Quæstio VII.

Hac quæstione 7. ostendere vult Gratianus, quod „ judex esse non possit, quem cum reo par, aut major macula inficiat.

Non obscure confundit hic Gratianus judicium forense cum judicio interno, sive pœnitentiali; adducitque plura ex Gregorio, aliisque Patribus, quæ unice ad hoc judicium sive tribunal pœnitentiæ pertinent; vel etiam monita sunt ad sacerdotes, ut prius in se corrigere satagant, quod in aliis corrigi volunt; vel ad judices etiam sæculares, quomodo non ex affectu, sed secundum leges & merita causæ judicare debeant; inter quæ merito notandum monitum, quod hic adducitur sub nomine S. Ambrosii Canone 4. „ Judicet ille de alterius errore, qui non habet, quod in seipso condemnet: Judicet ille, qui non agit eadem, quæ in alio putaverit punienda; ne cum de alio judicat, in se ferat ipse sententiam: Judicet ille, qui ad pronunciandum nullo odio, nulla offensione, nulla levitate ducatur. Bonus judex nihil ex arbitrio suo facit, & domesticæ proposito voluntatis: Sed juxta leges & jura pronunciat, statutis juris obtemperat, non indiget propriæ voluntatis, nihil paratum & meditatum domo defert; sed sicut audit, ita judicat; & sicut se habet negotii natura, decernit: obsequitur legibus, non adversatur, examinat causæ merita, non mutat. Discite judices sæculi, quem in judicando tenere debeatis affectum, quam sobrietatem, quam sinceritatem: qui judicat non voluntati suæ obtemperare debet, sed tenere quod legum est. In judicando magis sit cordi veritatis custodia, quam obedientia voluntatis. “

Qualis judex esse debeat pulchre docetur Can. 4.

Quæstio VIII.

Dicit Gratianus hac Quæstione 8. Episcopum ab

Quot requirantur ad judicandum Episcopum de crimine accusatum.

ab uno tantum audiri, vel judicari non debere, adducit hanc in rem fragmentum falsæ decretalis Zephyrini Papæ; necnon Canonem Concilii Carthaginensis II. qui est Canon 12. in Codice Africano.

Indubitatum est, Episcopum de crimine accusatum vel infamatum, nunquam potuisse ab uno Episcopo judicari, uti hic recte asserit Gratianus; & asseritur in pseudo decretali Zephyrini Papæ; sed judicari debuisse in conventu Episcoporum, sive Synodo provinciali, conformiter ad Canones Nicænos, uti in eadem decretali non obscure asseritur.

Ex falsis decretalibus docet Gratianus Episcopum deponi non posse sine auctoritate sedis Apostolicæ.

Verum pseudo Isidori apposita clausula: *Finis vero ejus causa ad sedem Apostolicam deferatur, ut ibidem terminetur; nec antea finiatur (sicut ab Apostolis vel successoribus eorum olim statutum est) quam ejus auctoritate fulciatur*, Patrum disciplinam, quæ Synodis provincialibus plenam auctoritatem judicandi Episcopos attribuebat, plane enervat, dum Synodis finiendi causas Episcoporum auctoritatem, à sedis Apostolicæ judicio dependentem reddit.

At hæc omnino insulsa sunt, quæ hic parenthesi inclusa adduntur: *sicut ab Apostolis vel successoribus eorum olim statutum est*: nihil enim simile ab Apostolis statutum scitur aut legitur; imo per septem & amplius sæcula plena auctoritas Synodis judicandi Episcopos remansit.

Quæstio IX. Nemo est damnandus nisi præsentes habeat accusatores & testes & tempus ad abluenda crimina.

Quæst. 9. quærit Gratianus: „ An accusatores vel testes in absentem vocem accusationis vel testificationis exhibere valeant. Pro resolutione hujus quæstionis plures adducit auctoritates ex falsis decretalibus, quibus asseritur contra absentem non esse audiendos accusatores; neque quenquam absentem de crimine accusatum ob solam accusationem esse damnandum, sed dandam esse copiam & tempus se defendendi: atque in hanc rem in primis notandus Canon 4. sub nomine Cornelii Papæ; ubi dicitur: „ Omnia, quæ adversus absentes in omni negotio, aut loco aguntur, aut judicantur, omnino evacuentur, quoniam absentem nullus addicit, nec ulla lex damnat. „ Et in Canone 5. sub nomine Marcelli Papæ in verbis:
„ Non oportet quenquam judicari vel damnari,
„ priusquam legitimos habeat præsentes accusato-
„ res, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. “ Idipsum asseritur Canone 6. sub nomine Damasi Papæ; qui & loquitur de omni presbytero: additurque, non debere condemnari nisi habeat accusatores canonice examinatos præsentes; insuperque locum se defendendi accipiat, id est, inducias ecclesiasticas, ad abluenda crimina.

Examen criminis in prima instantia debet institui in Provincia.

Hac eadem quæstione & hoc intermiscet Gratianus, primam de crimine inquisitionem & examen institui debere in Provincia, in qua crimen est admissum, profertque eam in rem plura fragmenta falsarum decretalium; ac inter cetera Canone 7. fragmentum ex pseudo-decretali Damasi, in quo inter alia dicitur: „ Nec *extra propriam*
„ *fiat Provinciam prima discussionis accusatio*;
„ quoniam & antiqua docet hoc Patrum regu-
„ la; in qua & Imperialia pariter statuta con-
„ cinunt. Criminum, inquiunt, discussio ibi
„ agitanda est, ubi crimen admissum est: & in
„ Canonibus præcipitur, quæcunque negotia in
„ suis locis, ubi oborta sunt, finienda sunt, &
„ reliqua talia & his similia.

Hæc in relatis falsis decretalibus expressa, omnino & pristinis Canonibus, & Imperialibus legibus sunt consona: at pseudo-Isidorus scopo suo confictas has decretales accommodare studens, in hoc ultimo fragmento de suo addit hanc adversam Canonibus & legibus clausulam: *Sine Apostolica præceptione, cui in omnibus causis debet reverentia custodiri*; quasi de præceptione sedis Apostolicæ extra Provinciam prima discussionis accusatio fieri posset.

In probatione horum assertorum, nimirum, nullum esse condemnandum, nisi præsentes habeat accusatores, & locum ac tempus se defendendi; atque secundum statuta canonica & regalia, crimina esse examinanda & excutienda in Provincia, plura adducit Gratianus, atque tandem concludit quæstionem prolato Canone 21. sub nomine Nicolai Papæ ex epistola ad Hincmarum Rhemensem, in quo scribitur: „ Necesse est secundum sacrarum Scripturarum documenta, ac “
secundum justitiæ tramitem, & accusatum & “
accusatorem simul adesse: & unam partem, “
quantacunque & qualicunque prædita sit auctoritate, sic prorsus audiri, ut alteri parti “
nullum præjudicium irrogetur. “

Conclusio hæc profecto non tantum sanctis Canonibus & legibus Imperialibus; sed & juri naturali conformis est. Utinam hodie etiam in foro Ecclesiastico observaretur!

Quæstio X. Accusator deficiens in primo crimine, ad ulteriora probanda admitti non debet.

Quæstione 10. quærit Gratianus: „ An deficientes in primo capitulo sint admittendi ad sequentia? idest, an accusantes clericum de pluribus criminibus, seu capitulis, & deficientes in primo, sint ulterius audiendi in sequentibus, uti intelligitur ex iis, quæ Gratianus sub initium quæstionis exponit, patetque ex iis, quæ adducuntur, id unum à Gratiano intendi, quod accusator in uno deficiens non debeat ad ulteriora probanda admitti, adducitque eam in rem Canone 1. decretum sub nomine Concilii VIII. Carthaginensis, estque Canon 130. in codice Africano, quo decernitur:
Placuit ut quotiescunque clericis ab accusato- “
ribus multa crimina objiciuntur, & unum ex “
his, de quo prius egerint, probare non value- “
rint, ad cetera jam non admittantur. “

Ad hunc Canonem reflectens Aristinus ait: “
Optima ratione & hic ad accusationem aut “
ad testimonium non admittitur, utpote qui “
calumniator videtur, & ideo etiam infamis “
est, eo quod multas profert contra quemlibet accusationes, sed nihil probat. “

Adducit & eam in rem Canone 3. fragmentum falsæ decretalis sub nomine Felicis Papæ, a quo idipsum asseritur.

Quanta sit gravitas criminis falsi accusatoris.

Quod vero Can. 2. affertur sub nomine Concilii Arelatensis, spectat gravitatem criminis falso accusantis, in quo ita decernitur: „ Eos, qui falsa fratribus capitula objecisse convicti fuerint, “
placuit usque ad exitum non communicare “
(sicut magna Synodus ante constituit) nisi “
digna satisfactione pœnituerint. “

Canon, ad quem tanquam ad Canonem magnæ Synodi remittitur, videtur Canon 14. Synodi Arelatensis I. in quo hoc decretum legitur; & quod notandum, sine exceptione in hoc Canone his verbis expressa: *Nisi digna satisfactione pœnituerint*; ut proinde verosimile sit, Synodum Arelatensem, primum celebratam sub initium sæculi IV. falsum accusatorem absolute exclusisse à communione usque *ad exitum vitæ*.

Quæstio XI. An accusatori per contra accusationem, possit suum accusatorem recusare?

Quæstione 11. quærit Gratianus; „ An accusato liceat accusationem in accusatorem vertere? “

Pro resolutione hujus quæstionis plura tum ex falsis decretalibus, tum ex jure civili profert, intermiscens nonnulla, quæ ad ordinem cognitionum pertinent, secundum normam forensem judicialem, quæ post inductas falsas decretales tandem circa sæculum 12. & 13. in forum Ecclesiasticum irrepsit, ut non semel notavimus.

Cum autem hodie ad publicam accusationem criminum nemo admittatur præter publicos officiarios, etiam quæ hic à Gratiano adducuntur, pene omnia à foro recesserunt; & sufficientes probant decretales hic à Gratiano adductas, non posse primis illis Pontificibus adscribi.

CAUSA QUARTA.

Casus in hac causa propositus.

GRatianus pro hac causa proponit hunc casum: „ Quidam in excommunicatione constitutus Episcopum accusare disponit, adole- “
scentem infra decimum & quartum ætatis suæ “
annum ad assertionem suæ causæ adducit: prohi- “
bitus ab accusatione adolescentem accusatorem, “
& se testem facit. Adolescens personam accusa- “
toris & testis gerere cupit, die statuta ad judi- “
cium

„ cium electorum judicum ventione: Episcopos „ minime occurrit: à communione suspenditur: tandem revocato judicio accusator culpabilis in accusatione invenitur: demum ad „ assertionem propriæ causæ procedit.

Quæstio I.

Ex hoc casu elicit Gratianus sex quæstiones, atque prima quærit: „ An in excommunicatione constitutus alium accusare valeat?

Qui ab accusatione repellantur?

Pro resolutione hujus quæstionis adfert Gratianus Canone 1. decretum sub nomine Concilii Carthaginensis VII. quod conflatum apparet ex duobus Canonibus Concilii Carthaginensis VI. celebrati præsente Faustino sedis Apostolicæ Legato: referunturque in codice Africano Canone 128. & 129. de quibus consuli potest Tractatus Historico-Canonicus *Parte* 2. *cap.* 3. §. 11. ubi notavimus Gratianum hos duos Canones non tantum in unum conflasse; sed ex clausula finali posterioris Canonis conflasse Canonem separatum, quem retulit hac causa *quæstione 6. Canone* 2. Cæterum quæ de repellendis ab accusatione tum excommunicatis, tum hæreticis, Paganis, &c. vix hodie usum habent, eo quod ad accusationem publicam, de qua sola hic agitur, soli officiarii publici admittantur, ut jam sæpius monui.

Quapropter & quod Can. 2. ex epistola Nicolai I. adducitur conformitat ad Canonem Concilii Constantinopolitani I. de his qui ab accusatione Episcoporum sunt repellendi, similiter usum nullum habent in judiciis ordinariis: nisi forsan, quod nec eorum testimoniis aut denunciationibus fides adeo facile sit adhibenda.

Quæstio II. & III.

De ætate requisita ad testandum.

Quæstione 2. ex casu proposito educta quærit Gratianus, „ An infra decimum quartum annum „ in criminali causa testari quis possit? *Et quæstione* 3. An ab accusatione prohibitus, per„ sonam testificantis possit assumere?

Has duas quæstiones in unum conflans Gratianus, utriusque resolutionem conjungit, ut ipse etiam monet in principio resolutionis.

Qui à testando repellantur?

Monet autem glossographus ad initium hujus causæ, quod supra Causa 3. Quæstione 8. dictum sit; „ Quod quidam repelluntur ab accusatione „ propter crimen vel infamiam; nunc supponit „ Gratianus quartam causam, in qua quæritur, „ an propter excommunicationem repellatur quis „ ab accusatione. Addit etiam, in qua ætate ad„ mittitur quis vel non admittitur ad testimo„ nium: qua occasione interserit legalem tracta„ tum de testibus, & quærit, an idem possit esse „ accusator & testis, & de induciis expectatoriis.

Tractatus ille *legalis* de testibus (cujus meminit glossa) ex variis legibus digestorum & codicis digestus subjungitur Canoni 3. Quæstione 2. & 3. monent autem Correctores Romani, „ In hoc capite sive discursu legali va„ rias leges digestorum & codicis ita refert „ Gratianus, ut interdum easdem prorsus affe„ rat verba; interdum vero mutet ac transpo„ nat, & in summam redigat.

Qui porro hodie à reddendo testimonio repellantur, & quomodo testes sint producendi latius exposui in *Jure Eccles. p.* 3. *tit.* 7. *c.* 6.

Quæst. IV.

Nemo potest esse accusator & testis.

Quæstione 4. quærit Gratianus: „ An idem „ possit esse accusator & testis? Hic sine hæsi„ tatione resolvit, “ Nullum posse simul susti„ nere personam accusatoris & testis; ” idque productis nonnullis fragmentis falsarum decretalium sub nomine Fabiani & Damasi.

Quæstio V.

An Episcopus non comparens, ut se purget, à communione sit removendus?

Quærit *Quæstione* 5. „ An die constituta non „ occurrens Episcopus, ut se de objecto crimi„ ne expurget, à communione sit removendus? Adducitur autem unicus Canon Carthaginensis nonnihil truncatus, in quo non agitur de judicibus *electis* ex compromisso, uti innuit Canonis lectio apud Gratianum; sed de judicibus ordinariis, sive de Metropolitano cum suis Episcopis comprovincialibus.

Insuper deciditur, quod ob solam institutam accusationem Episcopus non debeat à communione suspendi: sola enim accusatio nullum reum facit, vel de crimine suspectum.

Quæstio VI.

Denique *Quæstione* 6. quærit Gratianus, an is, qui ab accusatione Episcopi in causa criminali repellitur, possit saltem propriam causam adversus Episcopum prosequi, citatis Canonibus Carthaginensibus, in quibus decernitur, quod accusator, etiam in causa criminis deficiens, nihilominus possit contra Episcopum propriam & privatam causam prosequi.

CAUSA QUINTA.

HActenus Gratianus egit de his, qui manifeste accusant: “ Nunc supponit; inquit glossa, causam quintam, in qua tractatur de “ his qui *occulte* accusant; scilicet per *libellum* “ *famosum*, quem clanculo scribunt in alicu- “ jus infamiam. “

Casus in hac causa propositus.

Hunc in finem proponit hunc casum, seu causam, “ in infamiam cujusdam Episcopi chartula accusationis occultæ conscribitur. Tan- “ dem accusator procedit in publicum: Episco- “ pus autem semel literis evocatus causæ suæ “ die statuta adesse non valens, per procurato- “ rem judici se præsentavit: absque Synodali “ audientia damnatur. Demum judicio per ap- “ pellationem renovato, de accusatoris inimici- “ tia Episcopus conqueritur: tandem in ipsa “ probatione deficit accusator.

Quæstio I.

Quibus pœnis puniendi auctores libellorum famosorum?

Ex hoc casu elicit Gratianus sex quæstiones; atque hanc prima quæstione quærit, “ qua pœna sit feriendus, qui famosum libellum clan- “ culo scribens, probare negligit quæ literis “ mandavit? “

Profert in primis Canone 1. ex capitulis Adriani: “ Qui in alterius famam publice scri- “ pturam, aut verba contumeliosa confinxerit, “ & repertus scripta non probaverit, flagelle- “ tur; & qui ea prius invenerit, rumpat, si “ non vult auctoris facti causam incurrere. “

Notandum monet hic glossographus verbo, *flagelletur, pœnas corporales infligi secundum Canones*: At notat Antonius Augustinus in notis ad capitula Adriani, quod licet Gratianus hoc recitet sub nomine Adriani, tamen sumptum ex Pontificio Jure non videri. De his pœnis Ecclesiasticis videri possunt notata in *Jure Eccles. parte* 3. *tit.* 11. *c.* 1.

Addit & fragmentum *epistola* 36. *lib.* 5. Sancti Gregorii, cui nonnulla ex ipsa Epistola addiderunt Correctores Romani; meritoque integra legitur, in qua fortiter arguit Gregorius eum, qui contra Castorium *notarium & responsalem suum nocturno silentio in publico civitatis loco contestationem posuit in ejus crimine loquentem*. Hunc igitur, nisi ostendat vera esse, quæ scripsit, vel publice errorem suum confessus sit, *& qui consensum suum in tanta iniquitatis consilio præbuit, ex Dei & Domini nostri Jesu Christi spiritu definit; ut sancti ejus corporis & sanguinis participatione privatus sit*: si autem, quia latet, huic se disciplinæ non subjiciat, *tunc anathematis ultione percussus sit, & ut fallax ac pestifer à sancta Ecclesia corpore sit divisus*.

Addit & in fine hujus quæstionis Gratianus textum *legis unica Cod. de famosis libellis*. Ubi passim commentatores notant, pœnas contra aut auctores aut divulgatores similium libellorum decretas esse; idque varias pro varietate & diversitate criminum, quæ imputantur, & personarum quæ infamantur.

Quæstio II.

De trina citatione canonica requisita ante condemnationem.

Quærit *Quæstione* 2. „ Quoties sit vocandus “ ad causam, antequam sententiam damnationis “ accipiat? Et ex relatis auctoritatibus concludit: “ Manifestissime intelligi, quod nisi quis canonice vocatus fuerit, etiamsi aliqua occasione “ ad Synodum venerit, suis nullatenus coga- “ tur respondere insidiatoribus: canonica autem “ vocatio est, inquit, quando, *servato dierum* “ *intervallo*, secundum auctoritatem Beati Sil- “ vestri, causæ suæ literis adesse jubetur, qui- “ bus, quid ei objiciatur, auctoritate Felicis “ Papæ significari oportet.

Quam-

Quamvis hic allegata sub nomine Silvestri Canone 2. & Felicis II. Canone 4. uti & cetera Canone 1. & 3. exigui vel nullius sint ponderis, utpote è falsis decretalibus excerpta; nihilominus vera ac probata & recepta est hæc Gratiani conclusio, & quidem in jure fundata, eatenus saltem, ut scilicet, nemo nisi legitime citatus & auditus; & quidem trina citatione præmissa, libello eorum gravaminum communicato condemnari queat.

Quæstio III. An & quando quis per procuratorem causam agere valeat?

Inquirit *Quæstione* 3. „ Utrum per procuratorem causam suam agere valeat, qui per seipsum causæ adesse non potest: " Resolvit autem Gratianus, quod Episcopus possit Legatum suum ad Synodum mittere, ut causam legitimæ absentiæ proponat, sed quod causam *Criminalem nisi per se agere liceat*.

Tametsi rursus parum authentica sint, in quibus resolutionem suam Gratianus fundat, nihilominus ea opinio recepta & probata est.

Quæstio IV. Episcopus absque synodali auctoritate damnari non debet.

Quæstione 4. quærit Gratianus: An Episcopus absque synodali audientia sit damnandus? Resolutio ejus est, quod Episcopus absque synodali audientia damnari non debeat.

Indubitata & pristinæ disciplinæ conformis, atque in ipsis Canonibus fundata est hæc sententia Gratiani, scilicet quod Episcopus accusari & damnari non possit nisi in Synodo Episcoporum: idque & probant quæ hic Canone 1. & 2. sub nomine Julii I. & Zephyrini proferuntur: sed quæ hisce decretis adduntur, manifestam produnt Isidori manum adultricem.

Requirit præterea Gratianus ex falsis decretalibus ut sedis Apostolicæ auctoritas interveniat.

Et quidem Canone 1. sub nomine Julii Papæ dicitur, quod nullus Episcopus nisi in legitima Synodo super quibusdam criminationibus pulsatus audiatur, vel judicetur, vel damnetur: sed addita hæc clausula, *suo tempore Apostolica auctoritate convocata*, palam prodit pseudo-Isidori adultricem manum; quasi nulla esset Synodus legitima, in qua Episcopus accusari & judicari posset, *nisi suo tempore auctoritate Apostolica convocata*.

In altero decreto sub nomine Zephyrini Papæ similiter asseritur, quod coram Episcopis *simul congregatis* & electis causa Episcopi possit examinari & instrui; sed & hic additur finalis clausula: *Finis vero ejus causa ad sedem Apostolicam deferatur, ut ibidem terminetur; nec antea finiatur, quam ejus auctoritate fulciatur*, quæ non minus manifeste manum fictitiam Isidori præfert.

Quin & ut hæc auctoritas sedi Apostolicæ firmius astruatur, additur in decreto Gratiani, prout hodie sequitur: *Sicut ab Apostolis vel successoribus eorum olim statutum est*. Quæ nec in editione Antonii Contii leguntur.

Licet compertum sit, hæc ab ætate dictorum Pontificum esse remota; ex his tamen aliisque similibus decretalibus concludit Gratianus: „ Quod vero absque synodali audientia Episcopus damnari prohibetur, sine præjudicio Romanæ sedis oportet intelligi, quæ sua, ait, „ authoritate quosque valet damnare, vel damnatos absolvere.

Hæc & similia indubie sunt ex his, quæ moverunt Romanos Pontifices, eorumque Curiales, ut & collectionem pseudo-Isidori, necnon decretum Gratiani tantopere sustinuerint, uti in dissertatione proœmiali notum est.

Quæstio V. An & quando licitum sit aliorum crimen revelare?

Explicat Gratianus *Quæstione* 5. aliquando pium esse, aliquando calumniosum, aliorum crimina revelare: „ Aliud est, ait ad calcem Canonis 5, „ ex charitate aliorum crimina deferre, ut quos „ secreta admonitione corrigere non possumus, „ convictos judicis sententia corripiat: atque „ aliud insidiando falsa objicere, vel insultando vera facile exprobrare; illud vero charitatis, hoc autem impietatis est officium. " Notandum, quod non dicit simpliciter Gratianus impietatis esse officium vera aliorum crimina revelare; sed vera *insultando & facile* revelare: licet enim, quin & utile est aliquando, & necessarium occulta aliorum crimina revelare, dum silentium futurum est causa majoris mali, & revelatio causa majoris boni.

Hanc in rem admodum notandus textus S. Augustini relati Canone 1. „ Non vos judicetis malevolos, quando crimen alterius indicatis, magis quippe nocentes estis non indicando crimen, " quam si fratres vestros, quos indicando corrigere possetis, tacendo perire permittitis: si enim " frater tuus vulnus habeat in corpore, quod vult " occultari, dum timet secari: nonne crudeliter " à te siletur, ac misericorditer indicatur? " Quanto ergo potius debes manifestare crimen, " ne deterius putrescat in corde? "

Idipsum astruitur Canone 2. ex eodem doctore, & Canone 3. ex S. Ambrosio. Deinde profert Canone 4. aliqua ex falsa decretali Eusebii Papæ, quæ prædictis videntur contraria: conciliandi tamen rationem subjicit Canonis 5. quæ verba supra retuli.

Quæst. VI. Quæ sit pœna calumniatoribus infligenda.

Denique *Quæstione* 6. agit de pœna calumniatori infligenda.

Hanc in rem quædam refert sub nomine Gregorii Papæ, monentque Correctores Romani ad calcem Canonis 2. „ Hic Gratianus partem sequentis capituli, quasi quandam per se sententiam, " quod non raro solet, proponit. "

Dein Canone 3. recitat verba tanquam ejusdem Pontificis in regesto, quibus dicitur, quod *juxta canonicas Patrum sententias, qui calumniam illatam non probat, pœnam debeat incurrere, quam si probasset, reus utique sustineret*.

Monent rursus hic Correctores Romani: „ In regesto B. Gregorii hæc non sunt inventa, sed habentur omnia in vita ipsius à Joanne diacono scripta. "

De pœnis presbyterorum & aliorum clericorum calumniantium ex Novellis Justiniani discurrit ad calcem Canonis 3. sed admonent Correctores Romani, quod Gratianus „ non omnia ipsa verba aut veteris interpretationis, aut Juliani, aut Irnerii retulerit, quare operæ pretium fuerit, Novellam ipsam Græcam & vulgatas interpretationes consulere; extant aliquæ " varietates non contemnendæ. "

Extat Canone 6. decretum tanquam ex Concilio Eliberitano, quo placuit: *Delator si quis extiterit fidelis, & per delationem ejus aliquis fuerit proscriptus, vel interfectus, non nisi in fine accipere communionem*. Ita quoque legitur apud Burchardum & Ivonem locis ad marginem notatis: At in Concilio Eliberitano Canone 73. & *lib.* 6. *Capitul. cap.* 244. Item *libr.* 7. *cap.* 360. & additione quarta *cap.* 34. ubi integer textus Canonis Eliberitani refertur, legitur: *Eum nec in fine accipere communionem*; hancque lectionem magis probat Ferdinandus Mendoza in notis ad hunc Canonem Eliberitanum, quod sæpissime, ait, eadem pœna pro similibus delictis in hoc Concilio sanciatur, quod & hic notant Correctores Romani.

CAUSA SEXTA.

Ratio connexionis hujus causa cum præcedenti.

SUpra in secunda & quarta causa, multis capitibus docuit Gratianus, quod criminosi & infames repelluntur ab accusatione & testimonio: „ Sed quia, ait glossa, quædam sunt crimina excepta, in quibus criminosi & infames admit- " tuntur, ideo annectit hanc causam, ut osten- " dat, quod in crimine excepto, criminosi & in- " fames admittuntur. Ostendit etiam, quod sim- " plici assertioni Episcopi non creditur, cum vult " alium accusare, & quod Episcopus accusatus " ad alium Archiepiscopum ire non debet. "

Quæ crimina excepta, pro quibus admittuntur quivis infames.

Crimina autem excepta secundum Gratianum sunt, uti notat glossa: „ Crimen læsæ majestatis, crimen perduellionis, quod est species " criminis læsæ majestatis, crimen hæreseos, " crimen simoniæ, crimen sacrilegii, crimen " fraudati census, vel annonæ. "

Verum Gratianus vix materiæ sibi propositæ inhærens, *Quæstione prima* unice pene rursus laborat ostendere, ad Episcoporum & Presbyterorum accusationem, nec infames, quin, nec subditos facile

facile admittendos; idque auctoritate falsarum decretalium, è quibus omnes fere Canones decerpti sunt; nec nisi Canones 22. & 23. crimina excepta spectant: his enim proferuntur leges Codicis, quibus ad probandum *crimen læsæ majestatis* quivis testes admittuntur: atque hinc arguit Gratianus, similiter in crimine *hæresis*, quosvis testes admitti.

Augustini moderatio in dijudicanda criminum gravitate.

Notanda moderatio S. Augustini in dijudicanda criminum inter se gravitate ex verbis ejus *lib. 3. cap. 20. de Baptismo contra Donatistas:* quæ refert Gratianus Canone 21. „ Utrum catholicum „ pessimis moribus alicui hæretico, in cujus vi„ ta, præter id quod hæreticus est, non inveniunt „ homines, quod reprehendant, præponere de„ beamus, non audeo præcipitare sententiam.

Quæstio II. An Episcopi simplici assertioni credi debeat?

Quærit Gratianus *Quæstione* 2. „ An Episcopi „ simplici assertioni credi debeat? Propositæ quæ„ stioni subjungit: Facile solvitur, si Sanctorum „ Patrum auctoritas diligenter inspiciatur. Ut „ enim Sancti Patres definiunt, nullius perso„ næ quantumlibet exercitatæ confessioni fides „ est adhibenda, nisi competentes probationes „ adhibeat.

Hic notandus Canon Concilii Vasensis relatus Canone 1. In quo tamen Gratianus ab originali nonnihil deflexit, uti & notant Correctores Romani; meritoque legendus prout extat apud Labbæum *tom. 3. Concil. general. col.* 1458.

Adducit Canone 3. binos Canones in unum conflatos ex Concilio Africano, qui in codice Ecclesiæ constituunt Canones 132. & 133. Horum Canonum unicus scopus est ostendere, Episcopum non posse Clericum à sua communione *publice* segregare, cum illum legitime de crimine eam segregationem merentem convincere non possit: licet asserat Clericum *sibi soli* crimen illud fuisse confessum, vel sibi soli notum esse.

Quæstio III. Extra provinciam appellare non licet.

Quæstione 3. dicit Gratianus, quod judicium Archiepiscopi alterius provinciæ expetere non liceat: hoc licet verum sit, & sacris Canonibus præsertim Nicænis conforme; quæ tamen Gratianus hic adducit, parum authentica sunt: ac signanter quod Canone 2. refert ex epistola Pelagii II. Hæc enim epistola non reperitur, uti notavit Joannes Launoy Theologus Parisiensis in *assertione disquisit. in chartam immunitat. B. Germani Part.* 1. *c.* 10. *&* 11. ubi & probat, ætate Pelagii II. nondum usu receptum fuisse, ut Episcopi Metropolitano subjecti, dicerentur suffraganei.

Quæstio IV. Dum in judicando Episcopo judices non concordant, advocandi è vicina provincia alii Episcopi.

Quæstione 4. Quærit, quomodo judicandus sit Episcopus, si lecti judices inter se non concordent?

Dicit Gratianus, hanc quæstionem decidi in Concilio Antiocheno Canone 14. quo statuitur ut simili casu advocentur *vicina Provincia Metropolitanus Episcopus, & aliquanti cum eo Episcopi alii, qui pariter residentes, quæcunque fuerint, dirimant quæstiones.* Refertur hic Canon à Gratiano Canone 1. sed à Græco, seu ordinandi, multum difformis. Refert & eundem Canone 3. ex versione Martini Bracarensis, eum per errorem tribuens *Concilio Martini Papæ*. Neque in Græco textu hujus Canonis, neque in versione Dionysii ulla fit mentio *Metropolitani* è vicina Provincia evocandi, quod & observarunt Correctores Romani: neque enim verisimile est, in eadem Synodo Provinciali duos intervenisse Metropolitanos, sed duntaxat aliquos ex vicina Provincia avocatos fuisse Episcopos, qui causam una cum Episcopis Provincialibus deciderent; unde Martinus Bracarensis à sensu hujus Canonis multum aberravit, dum in sua versione solius Metropolitani è Provincia vicina meminit evocandi, quem errorem non advertens Gratianus, huic Canoni, quem refert ex hac versione Canone 2. præfixit hanc epigraphen. *Quando judices electi de sententia inter se discordes extiterint, de vicina Provincia* ARCHIEPISCOPUS *advocetur*.

Exceptio Gratiani à mente Concilii Antiocheni.

Subjungit autem Gratianus hanc exceptionem: „ Nisi eadem Provincia Primatem habuerit, ad „ quem negotia, quæ per Metropolitanum terminari non valent, referenda sint. Adducit Canone 3. in hujus probationem verba Bonifacii Papæ Episcopis Galliæ; sed inter Epistolas ejus non reperta: unde & *tom. 4. Conc. General. col.* 1287. rejicitur hoc decretum inter ea, quæ auctoritate Gratiani huic Pontifici attribuuntur. Et sane hæc exceptio, quam subjungit Gratianus, nullatenus congruit ætati Concilii Antiocheni: quia ea ætate needum ita passim noti erant Primates cum jurisdictione supra Metropolitanos.

Dum judices concordant, eorum sententia debet esse immobilis.

Hactenus dixit Gratianus quid juris sit, si in condemnatione Episcopi judices fuerint discordes: „ Sed si omnium comprovincialium concordi „ sententia fuerit damnatus, manebit erga eum, „ ait, immobilis sententia. “ Id plane conforme Canoni 15. Antiocheno, quem refert Canone 5. Gratianus. At eidem hanc moderationem appendendam censuit: „ subintelligendum est, nisi „ ad judicem majoris auctoritatis fuerit provo„ catum; tunc enim per appellationem soluta „ sententia firmitatem non obtinet. „

Exceptio Gratiani à pristina disciplina diffusa.

Gratianus disciplinam sui temporis non distinguens à disciplina pristina, Canoni Antiocheno exceptionem à mente Concilii omnino dissonam affingit: Nequaquam enim obscurum est, Gratianum in relata clausula loqui non de provocatione ad majorem Synodum, sed de appellatione ad Romanum Pontificem, cujus ne vestigium quidem in Canone Antiocheno apparet. Vide tractatum Historico-Canonicum *Part. 2. cap.* 1. §. 11. *ad Canon. 15. Antiochenum*. Consuli poterit idem tractatus *Part. 3. cap.* 1. §. 3. *ad Canonem 5. Sardicensem;* ubi ostensum est, eo Canone appellationem ad Romanum Pontificem à judicio Synodi non probari, uti supponere videtur Gratianus, hunc Canonem hic recitans Canone 7.

Quæstio V. An & quando reus sit cogendus ad probationem?

Probat *Quæstione* 5. quod deficiente accusatore non sit reus cogendus ad probationem, auctoritate Gregorii *libr. 5. epist. 25.* & *legis* 23. *Codic. de probat.* ubi dicitur, quod actor non probans, *reum necessitate monstrandi contrarium non adstringat, cum per rerum naturam, factum negantis probatio nulla sit*.

Monet autem Gratianus „ hoc servandum „ esse quando reum publica fama non vexat: tunc „ enim auctoritate ejusdem Gregorii (*caus.* 2. „ *q.* 5. *can.* 8. *&* 9.) propter scandalum removen„ dum, famam suam reum purgare oportet. “ Hac ratione inducta est purgatio Canonica: de qua purgatione fusius actum ad citatam *causam* 2.

CAUSA SEPTIMA.

De Renunciatione Episcopatus.

INitio Causæ septimæ ait glossa: „ supra *cau„ sa* 6. *q.* 3. *Canone denique*, facta fuit men„ tio de renunciatione Episcopatus; Unde Gra„ tianus nactus occasionem subjicit causam istam, „ in qua tractat *de renunciatione*, & an Præ„ lato vivente alius sit ei substituendus, da„ mnatione sedis & quibusdam aliis.

Casus in hac causa propositus.

Hunc in finem proponit hunc casum; „ Qui„ dam Episcopus longa ægritudine gravatus, alium „ sibi substitui rogavit, cujus precibus summus „ Pontifex annuit, & quod rogaverat ei concessit. „ Postea vero convaluit idem Episcopus, & quod „ prius fecerat, cupit rescindi adversus eum qui „ sibi successerat, quæstionem movet, suamque „ cathedram tanquam sibi debitam reposcit. Ex „ hoc casu elicit Gratianus duas quæstiones.

Quæstio I.

Et quidem *Quæstione* 1. quæritur, Utrum vivente Episcopo, alius possit in eadem Ecclesia ordinari?

Multis probat Gratianus in locum viventis Episcopi alium ordinandum non esse.

Hanc quæstionem dividit Gratianus in novem partes, quarum *prima* probat, in locum viventis Episcopi, tametsi morbo aut senio confecti, alium non esse ordinandum, adductis variis S. Gregorii auctoritatibus, quibus plura addit ex S. Cypriano, quibus probatur nec Episcopum Ecclesiæ suæ cedere, nec populum à suo Episcopo facile recedere posse, adducto etiam Canone 2. fragmenti falsæ decretalis Evaristi Papæ, quæ tota versatur, ut vinculum insolubile inter Episcopum & Eccle-

Matrimonii spiritualis inter Episcopum & Ecclesiam.

siam suam ostendat: „ & sicut, inquit, uxori non licet dimittere virum suum, ut alteri se, vivente eo, matrimonio societ, aut eum adulteret, licet fornicatus sit vir ejus, sed, juxta Apostolum, aut viro suo reconciliari debet, aut manere innupta; ita Ecclesiæ non licet dimittere Episcopum suum, aut ab eo se segregare, ut alterum, vivente eo, accipiat; sed aut ipsum habeat, aut innupta maneat; id est, alterum Episcopum, suo vivente, non accipiat, ne fornicationis aut adulterii crimen incurrat. "

Admodum verisimile est ex hac falsa decretali invaluisse opinionem de matrimonio spirituali inter Episcopum & suam Ecclesiam, ejusque inde resultante vinculo; quod fortius esse vinculo carnali dixit Innocentius III. *in capit.* 2. *de translat. Episcopi*.

Potest tamen alius substitui, si Episcopus infirmitate gravatus id petat.

Porro quod dictum est, Episcopo morbo aut senio confecto alium subordinari ipsi viventi non posse, monet Gratianus ad calcem Canonis 17. intelligendum: „ Quando ille qui ægrotat alium sibi substitui non rogat; ceterum quando aliquis vel senectute vel infirmitate gravatus susceptum officium administrare non valet, si alium sibi substitui petierit, rationabiliter fieri potest. "

Quia Gratianus egerat de Episcopis infirmitate gravatis, intermiscet hic bina decreta Canone 15. & 16. prius è Concilio Toletano XI. & alterum ex Concilio Toletano VII. quibus injungitur, ut solemnia divina officia peragenti semper aliquis assistat, „ Ut si perniciosa passio, vel corporis quælibet invaletudo occurrat, quæ aut corpus subito subrui faciat, aut mentem alienatione vel terrore confundat.... habeat quisquis illic canens Deo, atque sacrificans post se vicini solaminis adjutorem. uti dicitur Canone 15. & Canone 16. censuit Concilium Toletanum VII. convenire, „ Ut cum à sacerdotibus Missarum tempore sancta mysteria consecrantur, si ægritudinis acciderit quilibet eventus, quo cœptum nequeat consecrationis expleri mysterium, sit liberum Episcopo vel presbytero alteri consecrationem exequi officii cœpti.... cum enim simus omnes unum in Christo, nihil contrarium format diversitas personarum; ubi efficaciam prosperitatis fidei repræsentat. "

Divina officia peragenti adjutor debet assistere.

Parte 3. quæstionis resolvit Gratianus Episcopo senectute gravato non successorem, sed coadjutorem esse dandum.

An & qua moderatione Episcopo senectute gravato coadjutor dandus sit.

Hanc in rem merito notanda quæ Canone 17. sub nomine Zachariæ Papæ ad Bonifacium Moguntinum Archiepiscopum refert Gratianus, è quibus intelligitur quanta moderatione dandus sit coadjutor, qui reipsa Episcopum infirmitate aut senectute gravatum in onere Episcopali assistere & sublevare queat: ex quibus & intelligitur quam procul à pristinis illis coadjutoriis differant, quæ hodie conceduntur coadjutoriæ cum futura successione.

Translationes ab una Ecclesia ad aliam Canonibus interdictæ.

Quod autem dixit Episcopum Ecclesiam suam dimittere non posse, exponens *Parte* 4. dicit: „ id intelligendum, nisi inevitabilis necessitas id exigat; ambitionis enim causa quicunque Ecclesiæ suæ mediocritate despecta, ad majorem Ecclesiam transire voluerit, debet revocari ad propriam; quod si redire contempserit, careat aliena & propria. " Citat hanc in rem Gratianus plures Canones eam mutationem severe interdicentes; de quibus videri potest Tractatus Historico-Canonicus in reflexionibus ad dictos Canones.

Exceptio Gratiani in pristinis Canonibus non occurrit.

Deinde *Parte* 5. ad calcem Canonis 33. moderationem aliquam hujus absolutæ inhibitionis subjungit; scilicet, mutationes seu translationes illas *communi consilio*, *atque aliorum utilitate fieri posse*.

Verum hæc moderatio in pristinis Canonibus nullibi occurrit, sed absolute & sine restrictione translationes illæ prohibentur: unde & non nisi apocrypha, & recentiori manu conficta monumenta hic adducit Gratianus: atque in primis Canone 34. fragmentum falsæ decretalis Anteri Papæ, in quo dicitur: *Mutationes Episcoporum scitote communi utilitate atque necessitate fieri licere, sed non propria cujusquam voluntate aut dominatione*.

Notant Correctores Romani, huic falsæ decretali addita esse hæc: *auctoritate hujus sanctæ Sedis*: item & hæc: *non tamen sine sacrosanctæ sedis Romanæ auctoritate & licentia*. Hic habemus exemplum, ubi nonnulla in amplificationem sedis Apostolicæ in fragmentis, uti referuntur in decreto Gratiani, occurrunt, quæ in falsis decretalibus, prout apud Isidorum leguntur, non reperiuntur.

Adducit dein Canone 35. & 36. bina fragmenta epistolæ 2. Pelagii II. Benigno Archiepiscopo, quæ integra extat *tom.* 5. *Concil. Gener. col.* 951. cui ibidem hanc notam marginalem apponit Labbeus: *Quin hæc sit ex supposititiis Isidori mercibus nemo unquam dubitabit, si legendis veterum monumentis sit exercitatus.*

Suspecta fides est Canonis permittentis quandoque fieri ejusmodi translationes.

Majoris ponderis plerisque apparebit, quod Canone 37. refert, decretum Concilii Carthaginensis IV. quo decernitur, ut „ Episcopus de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non transeat, nec quisquam inferioris ordinis clericus. Sane si utilitas Ecclesiæ fiendum pro poscerit, decreto pro eo clericorum & laicorum Episcopis porrecto in præsentia Synodi transferatur; nihilominus alio in locum ejus Episcopo subrogato. "

An inter plura argumenta, quæ hanc vulgatam Synodum Carthaginensem quartam viris eruditis suspectam reddunt, non minimum est, quod ex hoc Canone eruditur: putant enim translationes Episcoporum hic benigniore manu tractari, quam disciplina Ecclesiæ Africanæ præsertim sæculo IV. patiebatur.

Quam enim odiosæ fuerint eo tempore hæ translationes docet Canon 38. Concilii Carthaginensis anno 397. qui in codice Africano constituit Canonem 48. quo translationes simpliciter & sine ulla exceptione reprobantur; ipsisque rebaptizationibus & reordinationibus comparantur. Docet & id causa Cresconii, adversum quem, quod relicta Villaregensi Ecclesia Tuberiensem occupasset, sine ulla remissione aut indulgentia processum est.

Hoc autem Canone rigor ille ita temperatur, ut dum ambitionem Episcoporum notare & coercere velle videtur, eidem viam latam sternat: licitas enim translationes esse innuit, si modo à nobiliore ad minus nobilem, si citra ambitionem, si cum utilitate Ecclesiæ fiant. Ecquis porro ambitiosum se fateatur? quis utilitatem Ecclesiæ cupiditati suæ non obtendat?

Et sane quis non videat, sub obtentu hujus exceptionis sive moderationis translationes has labentibus sæculis ita invaluisse, ut multis Episcopis videatur persuasum, se Ecclesiæ suæ duntaxat alligatos esse, quousque ad aliam ditiorem & commodiorem transeundi occasio deest?

Ceterum circa veritatem hujus Concilii IV. consuli poterit Tillemontius *tom.* 13. *Memorialium Eccles. artic.* 123. *& nota* 29. qui ibidem magis inclinatur, ut hanc Synodum ut genuinam agnoscat; creditque argumenta in contrarium non probare sufficienter, eam ut suppositam esse rejiciendam.

Nullius ponderis esse quod recitatur Canone 39. ex decretali Callisti Papæ fatentur eruditi, qui eam mercibus Isidorianis adscribendam non dubitant.

Quod de Episcopis dixit Gratianus, non posse alium in locum viventis ordinari, id & de quibuslibet Ecclesiæ ministris intelligi resolvit *sexta parte* quæstionis.

An Episcopo ad aliam Ecclesiam translatus ad priorem redire possit.

Post hæc *part.* 7. concludit, quod dum Episcopo ad aliam Ecclesiam translato alius substituitur, „ Tunc secundum rei veritatem non vivente Episcopo talis probetur succedere: translatus enim, ait, ab una civitate ad aliam, definit esse Episcopus illius civitatis, à qua transfertur; „ atque

„ atque ideo, qui huic succedit: non vivente, sed defuncto quodammodo Episcopo, probatur substitui; sed inter eum qui hostilitatis necessitate, & cum qui utilitatis causa transfertur, hoc interest, quod ille, qui metu hostilitatis ad aliam transit, si priorem contigerit aliquando ab hostibus liberam fieri, ad eandem illum redire oportet."

Posterius sui asserti membrum probat Canone 42. Auctoritate S. Gregorii ex *epistola* 25. *lib.* 2. *indict.* 10.

Deinde allegat Gratianus alium casum, quo viventi Episcopo alius substitui potest. „ Cum enim aliquis relicta priori cathedra, sua auctoritate ad aliam transierit, si alius ei substitutus fuerit, licet ille prioris Ecclesiæ Episcopus esse non desierit, substitutus tamen Episcopatum habebit."

Citat in hujus probationem fragmentum epistolæ *Damasi urbis Romæ Episcopi ad Paulinum Antiochenum*. Unica extat Damasi Papæ I. ad dictum Paulinum epistola; sed nec in hac, aut alia Damaso adscripta verba hic à Gratiano relata occurrunt: extant autem post Epistolam sub nomine Damasi ad Prosperum Primatem Numidiæ.

Metu hostilitatis Episcopales sedes mutari possunt.

Addit post hæc Gratianus: „ Episcopalium etiam sedium mutationes, metu hostilitatis interveniente, nonnunquam fieri solere."

Id probat verbis sancti Gregorii *lib.* 2. *epist.* 11. scribentis Joanni Episcopo Vellitrano, quod „ temporis qualitas admoneat, Episcoporum sedes, antiquitus certis civitatibus constitutas, ad alia, quæ securiora putamus, ejusdem diœcesis loca transponere, qua & habitatores nunc degere, & barbaricum possint periculum facilius declinare." Eidem præcipit se sedemque suam in loco quondam Arenata exinde transmigrari: *Quatenus ab hostilitatis incursu liberior existere valeas, & illic consuetudinem solemnium festive disponas.*

Variam esse finalium verborum lectionem notant Correctores Romani, & post eas Petrus Gussanvilleus, qui ait in omnibus manuscriptis & editis S. Gregorii epistolis legi: *Consuetudinum solemnium festa disponas*, una tamen notans; quod omnium lectionum eadem sit sententia, quam ita exponit: In festis præcipuis & solemnioribus ad Ecclesiam matricem ex tota diœcesi confluebant clerici & laici; quod pluribus Canonibus cautum est, quorum nonnulli citantur: „ Itaque, ait, mutato sedis loco, non jam in priori civitate festa disponebantur, sed ad S. Andream in Arenata publicus omnium fidelium conventus indici debuit, ut festivitates præcipuas cum suo celebrarent Episcopo." Hic videmus, quomodo jampridem soliciti fuerint patres, ut fideles diebus dominicis & festis cum suo proprio Pastore conventum agerent.

Conventus populi cum suo pastore in Ecclesia matrice.

An Episcopus factus Monachus ad Episcopatum redire valeat?

Tertium casum, quo Episcopo cedere liceat, proponit Gratianus *part.* 8. ad calcem Canonis 44. Nimirum, „ Cum aliquis causa humilitatis, Apostolica concessione de Episcopali sede ad *Monachalem* descenderit subjectionem, alius ejus loco subrogari poterit, ille vero ad Pontificatum resurgere nequaquam ulterius valebit."

In hujus probationem allegat Canone 45. decretum tanquam editum in *quinta actione Constantinopolitana Synodi* 383. *Patrum sub Joanne Papa VIII. cui præfuit Petrus presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Ostiensis Episcopus.*

Monent hic Correctores Romani, hanc Synodum sub Joanne VIII. extare in Vaticana Bibliotheca: „ Cujus Synodi, inquiunt, tres tantum Canones cum explanatione Balsamonis editi sunt Lutetiæ, & apud ipsum inscribitur: *Synodus in templo Sapientiæ habita sub Photio Patriarcha*: in secundo autem trium illorum capitulorum habetur sententia hujus capitis."

Hæc illi, qui & pro clariore hujus Canonis, prout à Gratiano hic refertur, explanatione, cum integrum Græce & Latine, & cum nova interpretatione adscripserunt.

Indubitatum est, sententiam hujus decreti à Gratiano (qui secutus fuit Ivonem) relati, contineri in Canone 2. dictæ Synodi sub Photio: eumque Canonem ibidem contra S. Ignatium Patriarcham Constantinopolitanum conditum esse, prout latius ostendi in scholio hujus Canonis in Tractatu Historico-Canonico *Parte* 3. *c. ultim.* §. *ultimo* ubi una ostendi, quod Gratianum secuti S. Thomas & Innocentius III. Canone hoc usi sint quasi Canone Concilii Constantinopolitani; pluraque alia de hac Synodo Photiana notavi, & quod ab Ecclesia Romana fuerit reprobata.

Ceterum hoc unum asseritur hoc Canone, quod Episcopus monachus factus ad Pontificatum ascendere nequeat, eo quod ad pœnitentiæ locum descendisse videatur; pœnitentes autem à clero excludantur, de quo latius ibidem.

An & quando metu persecutionis liceat Episcopo separari à grege?

Ostendit post hæc Gratianus, quod ob infestationem malorum non liceat Episcopo gregem relinquere. Citat hanc in rem inter alia Canone 46. fragmentum epistolæ Liberii Papæ omnibus Episcopis; sed licet dictum Gratiani verum sit, parum tamen ponderis accipit ex hac epistola, utpote quæ plura præfert suppositionis argumenta, ut propterea *tom.* 2. *Concil. General. col.* 760. referatur cum hac nota marginali; *Commentitiam esse nemo non videt.*

Et ne dictum suum generalius quam oporter acciperetur, exponit Gratianus *par.* 9. „ Hoc tunc servandum intelligi, quando inter subditos aliqui inveniuntur, quibus Prælatorum vita proficiat; quando nec specialiter Prælatus quæritur, nec per alios tuta potest esse Ecclesiæ salus, ne si deserere incipiat, quibus prodesse potest, dicatur de eo: *Mercenarius autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & deserit oves & fugit.*" Multis ibidem disputat Gratianus, quando Prælatis ob persecutionem malorum fugere liceat, præsertim auctoritate sancti Augustini: monentque Correctores Romani multa ex Augustino à Gratiano allegari; quorum quidem sententia apud illum habetur, sed verba ipsa sunt in glossa ordinaria locis indicatis. Monent autem quod de hac quæstione, quando liceat Episcopo recedere ab Ecclesia sua, disserat beatus Augustinus epistola 180. (hodie 228.) Honorato Episcopo scripta. Legi possunt quæ ex hac epistola aliisque hanc in rem notavi in *Jure Eccles. Part.* 1. *tit.* 16. *cap.* 6.

Quæstio II. Canones hic relati non congruunt quæstioni propositæ.

Secunda quæstio initio hujus causæ ita exprimitur: An iste valeat reposcere cathedram, quam sua intercessione alter accepit? Agitur hic de illo, qui longa ægritudine gravatus alium sibi substitui rogavit, uti ex causæ positione evidens est. Resolvit autem Gratianus negative; sed auctoritates binis Canonibus comprehensæ nullatenus huic quæstioni congruunt: unice quippe tractant de illo, qui morbo caduco, seu epileptico laborat: an is regimen populi assumere valeat.

CAUSA OCTAVA.

Connexio hujus causæ cum præcedenti.

Quia in superiori causa *quæst.* 1. *can.* 17. PETITIA, fuit concessum privilegium Bonifacio Moguntino de eligendo sibi successore, ne hinc quis concluderet, hoc esse licitum de jure communi: „ Gratianus, inquit glossa, hanc causam octavam supponit, in qua ostendit, quod nulli licet eligere successorem; & quod amicorum patrocinia in lectionibus convalescere non debent: & quod non sit simoniacus, qui post electionem præstat canonicum juramentum de indemnitate, & alia plura." Quæ omnia ut plenius elucescant, ponit thema sive hunc casum:

Casus in ea propositus.

„ Quidam Episcopus agens in extremis, successorem sibi ex testamento instituit: inde suorum amicorum patrocinio in eundem Episcopatum eligitur. Post electionem pro indemnitate Ecclesiæ Canonicis juramentum præbuit: accusatur de simonia, tanquam munus

„ ab obsequio præstiterit: ante tempus sententiæ „ à clericis suis derelinquitur: sine litteris Apo„ stolicis ad Ecclesiam suam revertitur Episcopus. “ Et hoc casu quinque elicit quæstiones Gratianus.

Quæstio I.

Quæstione prima quærit, *An liceat Episcopo sibi successorem instituere?*

An & quo sensu Episcopus successorem designare aut instituere possit?

Cum auctoritate fragmentorum ex falsis decretalibus Joannis III. & Clementis I. videretur probatum, quod beatus Petrus sibi Linum & Cletum coadjutores adscivisset, & Clementem successorem designasset; ac una comperisset, multis Canonibus, ac præsertim Antiochenis vetitum esse Episcopis eligere *sibi successorem*, hanc solutionem, sive conciliandi rationem subjicit ad calcem Canonis 7. „ His omnibus auctoritatibus prohiben„ tur Episcopi successores sibi instituere; sed aliud „ est de sui successoris electione cum fratribus de„ liberare, aliud est testamento, tanquam suæ di„ gnitatis hæredem sibi quærere; illud fieri per„ mittitur, hoc autem penitus prohibetur. Illud „ autem beati Petri Apostoli ab illis valet in ar„ gumentum assumi, qui tales sibi substituunt, „ qualem sibi successorem beatus Petrus quæsivit. „ Verum quia officium non vitæ, sed sanguini cœ„ pit deferri, atque ad Episcopatum tales quisque „ sibi successores quærere cœpit, qui vel odiosi „ populis, vel à plebe docendi invenirentur, id„ circo sacris Canonibus statutum est, ne quis„ quam sibi sui officii quærat successorem: sed po„ puli electione quæratur, qui eorum utiliter di„ gne deserviat, qui illorum utilitatem, non sua „ lucra quærat, qui Christo semen velit suscitare, „ non sibi divitias congregare; quod qui facere „ contempserit, jure ab Ecclesia repudiatur.

Monent Correctores Romani ad Canonem 3. hujus quæstionis, quo refertur Canon 23. Antiochenus, quod in codicibus Gratiani, etiam manuscriptis, post hæc verba, *judicio Episcoporum*, sequeretur, *& electione clericorum*; „ Quæ, in„ quiunt, sunt expuncta, quia neque in origina„ li, neque apud ceteros collectores leguntur.

Reprehenduntur à Baluzio Correctores Romani.

Ad hanc expunctionem reflectens vir eruditus Stephanus Baluzius in notis ad Gratianum pag. 499. ait: „ Ego qui puto religiosum debere esse „ editorem veterum auctorum, retinuissem eam „ clausulam in contextu Gratiani, & in notis ad„ monuissem, eam non extare in originali, neque „ apud ceteros collectores; & fortassis Gratianus „ viderat antiquum aliquod Concilii Antiocheni „ exemplar, in quo clausula illa continebatur. „ Diverso usu iidem Correctores nonnulla fre„ quenter addiderunt in contextu Gratiani, quæ „ omittenda erant, quia non extant apud Gratia„ num; hinc enim fit, quod sæpe dicendum est, „ ut Gratiani Collectionem hodie non habeamus, „ sed Collectionem Correctorum Romanorum „ inhærentem ordini, qui servatus à Gratiano est.

Notat rursus citatus Baluzius, quod in omnibus Gratiani libris editis & manuscriptis inscriptio Canonis 7. habeat simpliciter; *item Innocentius Papa II.* Correctores Romani addiderint: *in Concilio Romano cap. 16.* cum tamen nulla ratio esset, cur huic Concilio adscriberetur potius, quam Claromontano, quod novem annis habitum est ante Romanum sub eodem Pontifice, & inter cujus Canones hoc decretum habetur; „ Unde „ rursum colligitur, ait Baluzius, nihil mutan„ dum aut addendum fuisse apud Gratianum abs„ que auctoritate veterum codicum.

Bonum Ecclesiæ non suum debet quærere Prælatus.

Occasione autem quod dixerat Gratianus, quod populi electione quærendus esset Episcopus, „ qui „ eorum utilitati digne deserviat, qui illorum uti„ litatem, non sua lucra quærat, qui Christo „ semel velit suscitare, non sibi divitias congre„ gare; plures hanc in rem adducit Patrum sententias, quibus hæc Pastoris conditio exprimitur: ac in primis ex S. Augustino *lib. 32. contra Faustum Manichæum cap. 10.* ubi dicitur, quod Prælatus, qui sibi in Ecclesia prodest, utroque pede calceatus intelligatur.

Locus regiminis appeti non debet.

Ex S. Gregorio Canone 9. & 10. & ex S. Augustino Canone 11. ostenditur, quod locus regiminis non sit quærendus; sed è contra semper in voto & desiderio locus dejectionis esse debeat; *Quia sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus*; dicitur Canone 9. & Canone 11. ait Augustinus: *Locus vero superior, sine quo regi populus non debet, etsi ita teneatur atque administretur ut decet; tamen non decenter appetitur.* Dein additur notanda hæc & notissima ac gravissima ejusdem doctoris sententia: *quam ob rem otium sanctum quærit charitas veritatis, negotium justum suscipit necessitas charitatis: quam sarcinam si nullus imponit, percipienda atque intuenda vacandum est veritati: si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem: sed nec sic omnino veritatis delectatione deserenda est, ne subtrahatur illa suavitas, & opprimatur* (seu rectius in originali *opprimat*) *justa necessitas.*

Quomodo erga populum se Pastor habere debeat, & sine omni favore, solaque meritorum consideratione eligendus sit, pluribus dein ostendit.

Quæstio II. *In electione Episcoporum muneribus aut patrociniis locum esse non debet.*

Quæstione 2. ostendit Gratianus auctoritate S. Gregorii, quod nec munerum datio, nec aliquorum patrocinia in electione Episcoporum valere debeant: „ nam si, ait Gratianus Canone „ 7. quorundam patrocinio fuerit quisquam ele„ ctus; voluntatibus eorum, cum fuerit ordina„ tus, obedire, reverentia exigente, compelli„ tur; sicque fit, ut & res illius Ecclesiæ minuan„ tur, & ordo Ecclesiasticus non servetur. “

Altero Canone ex eodem doctore probat, quod in electione Episcopi *communi* utilitati, non *suo lucro* quisque prospicere debeat: *quia nec libero judicio præferendam sibi personam examinat mens, quam cupiditas ligat.*

Quæstio III. *An & quando simoniacus sit is qui occasione electionis præstat juramentum pro indemnitate Ecclesiæ?*

In proœmio *Quæstionis 3.* resolvit Gratianus, quod „ simoniacus non sit, qui post electio„ nem pro indemnitate Ecclesiæ juramentum præ„ stitit: aliud enim est ante electionem juramen„ tum facere, vel se facturum pacisci, ad hoc „ ut eligatur; aliud est, nulla præcedente con„ ventione, post electionem hujusmodi juramen„ tum offerre. “

Primam partem probat auctoritate Pelagii Papæ Clero Gatinensi scribentis; quem locum observare possunt, qui cum decimatoribus, seu Pastoribus primitivis paciscuntur de minore competentia, vel aliquibus oneribus in se suscipiendis, ut eorum patrocinio aut præsentatione ad Pastoratum promoveantur.

In hac enim epistola, præsertim sub finem, ut simoniacum reprehenditur, quod quis promiserit aliqua de juribus suis remissurum, si ad Episcopatum eligeretur; idque congruit asserto Gratiani.

Alterum assertum probatur ex gestis Urbani II. ubi refertur, quod cum Archiepiscopus Narbonensis quendam in Episcopum ordinare renuisset ob juramentum ab ipso præstitum Canonicis Electoribus; hic cum ad Urbanum accessisset, se à vitio purgavit, eo quod juramentum Canonicis fecisset post electionem, nullamque conventionem ante, ut eligeretur, fecisset.

Hactenus in gestis Urbani II. hæc verba non reperi, veritatem lectionis notavit Baluzius, nec non contra fidem omnium antiquorum Gratiani exemplarium tam manuscriptorum quam editorum à Correctoribus Romanis pro his verbis, *à sacerdotio me repellas*, posita esse *à sacro ministerio repellas*. Ceterum de juramentis, quæ hodie à Clericis in accipienda possessione suorum Beneficiorum, præsertim Curatorum, exiguntur, videri possunt quæ dicta sunt *in Jure Ecclesiastico parte 2. tit. 26. cap. 2.*

Quæstio IV. *Accusatus de crimine recedere nequit ante sententiam.*

Probat Gratianus *Quæstione 4.* unico Canone sub nomine Symmachi Papæ, sed sumpto ex libello Ennodii, quod Clericus à suo Episcopo de crimine accusatus, recedere nequeat ante tempus sententiæ, sive priusquam sub luce objecta constiterint.

Quæstio V.

Quæstione 5. ex apocrypha decretali Sixti I. asserit, quod Episcopus accusatus, & à sancta

sede

Recens disciplina de discessu Episcoporum Roma.

sede vocatus, sine literis Apostolicis ad suam reverti Ecclesiam nequeat. Hanc disciplinam ætatis Sixti I. esse coævitorem scimus; at huic nihilominus decretali adscribendum morem hodiernum, qui non permisit Episcopos Roma discedere sine licentia Pontificis, non dubium neque ante evulgatas, receptasque falsas decretales, ullum hujus praxis vel vestigium facile reperietur.

CAUSA NONA.

Casus propositus.

GRatianus hanc causam, sive casum ita proponit: „ Sententia excommunicationis nota„ tus quidam Archiepiscopus, aliquot clericos al„ terius Metropolitani ordinavit, quendam Ca„ pellanum sui suffraganei, illo inconsulto, de„ posuit: atque alium in locoejus ordinavit. Ex „ hoc casu tres quæstiones elicit.

Quæstio I. An ordinatio ab excommunicatis facta valida haberi rata & valida?

Quærit *Quæstione* 1. An ordinatio, quæ ab excommunicatis facta est, aliquo modo possit rata haberi? Quæ recitantur à Gratiano, notanter Canone 2. & 3. sub nomine *Palea*, patenter supponunt, ordinationem factam ab excommunicato esse *nullam*; quandoquidem eam reiterandam asserant, quod & Gratianus admisisse videtur, saltem quoad excommunicatos, qui in ipsa sua ordinatione pœnam excommunicationis contraxerunt, qui nunquam in numero Catholicorum fuerunt, ubi loquitur ad calcem Canonis 3. addens: Ceterum, qui inter Catholicos prius deputati sunt, si postea excommunicationis sententia notati fuerint, ordinationes tamen eorum ab Ecclesia misericorditer tolerantur.

Tum profert fragmentum epistolæ Urbani II. in qua rescribit cuidam Episcopo, „ quod ordi„ natos ab excommunicatis, quoniam tamen „ Catholicis Episcopis, siquidem non simoniace „ ordines ipsos acceperint: & si ipsos Episcopos „ simoniacos non fuisse constiterit, ad hæc si „ eorum religiosior vita & doctrinæ prærogati„ va visa fuerit, promereri, pœnitentia indicta, „ quam congruam duxerit, in ipsis, quos acce„ perunt, ordinibus permanere permittat.

Cum hæc apparerent Gratiano repugnare dictis Gregorii relatis Canone 1. quibus asserit Gregorius, quod *consecratio dici nullo modo possit, quæ ab excommunicatis hominibus celebrata est*, pro conciliatione subjungit: *sed & illud Gregorii de nominatim excommunicatis intelligitur, quorum ordinationes sunt irritæ, si eorum damnatio non erat ordinandis incognita.*

Quidquid sit de opinione Gratiani, & hac canones conciliandi ratione, glossographus reprobata opinione quæ dicebat, quod excommunicatus, qui adhuc existens in *Ecclesia* ordinationem accepit, *valide* ordines conferret: sed qui *extra* Ecclesiam recepit, nihil conferret, nec ordinem, nec executionem, monet: „ dicendum esse, quod „ sive quis recipiat ultimam manus impositio„ nem (id est Episcopalem) in Ecclesia sive „ extra; dum tamen forma Ecclesiæ servetur „ in ordinando, semper ordinem confert, sed „ non semper executionem; & hoc sive scien„ ter, sive ignoranter ordinetur ab eo. Deinde nonnullis circa eos qui non recipiunt executionem præmissis, concludit glossographus: Hæc ergo sit *fides* tua, quod hæretici & excommunicati, & depositi *vera* sacramenta conferunt, & verum corpus Christi conficiunt.

Hæc opinio glossæ communi seu Theologorum Scholasticorum, seu Canonistarum calculo probata & recepta fuit; sed an etiam veteribus Canonibus, & pristinæ Ecclesiæ disciplinæ omnino sit conformis, plures viri eruditi cum Joanne Morino *de SS. Ordinat. parte* 3. *exercit.* 5. *cap.* 8. dubitant. Hoc autem hic monendum, exigui ponderis esse contra opinionem glossæ, quæ hic Canone 2. & 3. partim sine nomine, partim sub nomine Damasi Papæ allegantur.

Quæstio II.

Quærit ulterius Gratianus *Quæstione* 2. An liceat Episcopo, Archiepiscopo, Primati, vel Patriarchæ Clericos alterius sine propriis literis ordinare.

Nullus in alterius episcopi diœcesi quidquam ipso inconsulto agere potest.

Primis quinque Canonibus (quorum primus & tertius sunt ex falsa decretali Calisti Papæ) probat quod generaliter nullus quidquam in alterius diœcesi vel parochia propria auctoritate agere queat. Deinde descendit ad ordinationes, adductis Canonibus Antiochenis & Constantinopolitanis admodum mendose, ut notant Correctores Romani; de quibus consuli poterit præfatus tractatus Historico-Canonicus ad dictos Canones.

Notandum quod Gratianus hac quæstione etiam ostendat, neque inferiores presbyteros certis Ecclesiis adscriptos in aliis quidquam agere posse, proprio presbytero inconsulto, neque alienum parochianum ad divina officia admittere.

Quæstio III. An Archiepiscopus suffraganei clericos, illo inconsulto, damnare valeat vel absolvere?

Gratianus *Quæstionem* 3. ita proponit: An Archiepiscopus clericos suffraganei sui, illo inconsulto, damnare valeat, vel damnatos absolvere?

In utramque partem hanc discutiens quæstionem, pro parte affirmativa urget, quod Ecclesiæ totius Archiepiscopatus ad diœcesim pertineant Archiepiscopi: vocantur enim, ait, Episcopi à Metropolitano in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Sic quippe vices ei impertitur, ut potestatem suam sibi non adimat: Unde & sine ejus consilio nihil eis agere licet.

Metropolitani auctoritatem supra modum & sine fundamento extollit Gratianus.

De hac plenitudine potestatis in Metropolitano nihil plane in pristinis Canonibus aut Patribus legitur; neque etiam hodie creditur Metropolitanum sine consensu proprii Episcopi functionem seu jurisdictionem Episcopalem in Diœcesi Episcopi exercere posse, tanquam cui plenitudo Episcopalis potestatis in omnibus Diœcesibus suæ Provinciæ competeret, ipsique Episcopi quasi duntaxat essent in partem sollicitudinis, & quasi Vicarii Metropolitani adsciti.

In asserti sui probationem allegat decretum Concilii Antiocheni; idque Canone 1. ex versione Martini Bracarensis, tanquam ex *Concilio Martini Papæ*, & Canone 2. ex versione Isidori: verum hoc decreto nequaquam probatur subjectio Episcoporum respectu Metropolitani, quam hic ponit Gratianus, uti in Scholio Canonis 9. Antiocheni videri poterit in sæpe citato tractatu Historico-Canonico.

Post hæc probat Gratianus Canone 4. 5. 6. & 7. ex pseudo-decretalibus Hygini, Aniceti, & Callisti Papæ Metropolitanos in causis Episcoporum aut aliis (nisi quod ad suam solummodo propriam Parochiam pertinet) sine consilio & voluntate omnium comprovincialium Episcoporum nihil agere posse: quod & Canone 8. comprobat auctoritate Nicolai I. in epistola Bituricensi Archiepiscopo inscripta, cujus hæc est clausula finalis: *Ita ut secundum Nicænas regulas sua privilegia serventur Ecclesiis; præterquam si Apostolica sedes aliquam Ecclesiam, vel ipsius rectorem quolibet speciali privilegio decreverit honorare.*

Privilegium recens ex falsis decretalibus Romanæ Ecclesiæ à Gratiano assertum.

Hanc clausulam sapere jus novum, è falsis decretalibus Isidorianis tempore Nicolai oriri & firmari cœptum, nequaquam obscurum est, uti & hoc Gratiani assertum Canoni 9. subjectum: „ sola enim Romana Ecclesia sua auctoritate " valet judicare de omnibus, de ea vero nulli " judicare permittitur. " Assertum hoc probat auctoritate Nicolai, epistola ad Michaelem Imperatorem, in qua scribit, juxta SS. Canones *sedis Apostolicæ judicium à nemine fore retractandum, neque cuiquam de ejus judicare judicio licere.*

Recte autem hic notat glossographus, quod ab hoc loco usque in finem agatur de excellentia Papæ, & omnia capitula quasi idem diceret sed addendum erat, omnia pene è mercibus Isidorianis sumpta esse.

Cum autem adverteret glossographus Nicolaum hic pro stabilienda auctoritate sedis Apostolicæ adducere testimonium Innocentii & Pelagii suorum prædecessorum, notat, quod „ familiaris sit " hæc probatio, quod unus Papa inducit alium " in testem; sed abest plane quod ibidem subjun- " git glossographus: " sed ideo, hoc quia de ipso-

rum

eum testimonio non est dubitandum; sicut Dominus mala Sodomæ per Angelos probavit; quasi Romani Episcopi testimonium dictis angelicis æquiparandum esset.

Ut autem Gratianus eam in Romano Episcopo auctoritatem probet, adducit Canone 11. & 12. fragmenta Epistolæ sub nomine Anastasii ad Felicem II. Papam, quam esse apocrypham sciunt eruditi; uti & fragmentum prolatum Canone 13. sub nomine Innocentii Papæ, sed uti notant Correctores Romani, sumpto ex Synodo Romana sub Silvestro, quæ etiam ab eruditis tanquam supposititia rejicitur.

CAUSA DECIMA.

IN superiori causa dictum est, agit glossographus, quid juris habeat Archiepiscopus super suffraganeis suis; nunc supponit Gratianus causam *decimam*, in qua ostendit, quid juris habeat Episcopus in Ecclesiis sui Episcopatus: hanc in rem proponit hunc casum: „ Quidam laicus Basilicam a se factam à diœcesana lege segregare quærit. Episcopus Ecclesiam cum omni dote sua ad suam dispositionem pertinere contendit: tandem evincit Episcopus, & per parochias militibus comitatus crudeliter desævit: quæ Ecclesiæ sunt, tanquam sibi debita usurpare contendit. Ex hoc casu elicit tres quæstiones.

Casus propositus.

Quæstione 1. quærit: An Basilica cum omni dote sua ad Episcopi ordinationem pertineat?

Quæstio I.

Basilica, earumque bona ad Episcopi ordinationem pertinent.

Plures hic refert Canones, qui probant Basilicas cum suis dotibus in Episcopi potestate consistere; ut præ ceteris notandus Canon Synodi Ilerdensis anni 524. relatus Canone 1. quo statuitur „ si ex laicis quispiam à se factam Basilicam consecrari desiderat, nequaquam eam sub monasterii specie, ubi congregatio non colligitur (in Synodo additur, *vel regula ab Episcopo non constituitur*) à diœcesana lege audeat segregare.

Hic Canon ut intelligatur, jungenda est prima ejusdem Canonis pars, cujus fragmentum refertur *Causa* 16. *q.* 1. *Canone* 34. integra autem sic habet: „ De monachis vero id observari placuit, quod Synodus Agathensis vel Aurelianensis noscitur decrevisse: hoc tantummodo adjiciendum, ut pro Ecclesiæ utilitate, quos Episcopus probaverit, in Clericatus officio, cum Abbatis voluntate debeant ordinari: ea vero quæ in jure monasterii offeruntur, in nulla diœcesana lege ab Episcopo contingantur.

Aliud addendum de bonis monasteriorum.

Ex his habemus, hoc Canone aliquid novi adjici Canonibus Synodi Agathensis & Aurelianensis, de monachis nimirum: cum omnia ad Ecclesias pertinentia, juxta Synodorum illarum decreta essent in potestate Episcopi, ne quidquam de monasteriis exciperetur, etiam bona & facultates monasteriorum censebantur dispositioni Episcopi relicta; quare *novi* hoc adjecit Synodus Ilerdensis, decernens: „ Ea vero quæ in jure monasterii de facultatibus offeruntur, in nulla *diœcesana* lege ab Episcopis contingantur; id est nullam in illa esse Episcopi potestatem, nihil ex iis bonis posse sibi attribuere vel decerpere.

Lex enim diœcesana nihil aliud significat, quam auctoritatem & jus episcopale, ipsi per suam diœcesim competens.

Ne autem sub prætextu monasterii, reliquæ Basilicæ à laicis fundandæ à lege *diœcesana* subtraherentur, cautelam illam præsenti Canone comprehensam, addendam censuit Synodus: uti hæc latius deducit Franciscus Florens in tractatu de antiquo jure patronatus *pag.* 90. & 91. ibidem una notans, quod Gratianus „ hoc jus singulare tanquam generale aliquod constitutum per universam Ecclesiam produxerit, sicut & eodem ingenio, ait, singularia quædam privilegia à Greg. I. certis monasteriis tantum concessa, tanquam jus commune omnibus Ecclesiis usurpavit, multis detractis, additis & suppositis. De quo plura ad *causam* 18.

Quandoquidem Ecclesiæ omnes de jure communi gubernationi Episcopi subsint, consequens est quod Episcopus eas visitare teneatur; de quo duos Canones 9. & 10. hic Gratianus profert, quorum priore (qui tanquam ex *Concilio Toletano* refertur, de quo videnda Correctio Romana) dicitur: „ Relata est coram sancta Synodo querimonia plebium, quod sint quidam Episcopi nolentes ad prædicandum vel ad confirmandum suas per annum parochias circumire, qui tamen exigunt ut mansiones, quibus in profectione uti debuerant, aliquo pretio redimant, quas parare debebant. Quæ duplex infamia, negligentiæ & avaritiæ, sanctæ Synodo magno fuit horrori. Contra hos decernit Canon, ne quis *ultra exerceat id cupiditatis ingenium, & ut solicitiores sint Episcopi de suis gregibus visitandis.*

Ecclesias sibi subjectas visitare debent Episcopi.

Per *mansiones* hic intelligi *procurationes* Episcopis visitantibus dandas observat Baluzius.

Canone 10. ex Concilio Tarraconensi decernitur, ut antiquæ consuetudinis ordo servetur, & annuis vicibus diœceses ab Episcopis visitentur.

Annua sit visitatio Episcoporum.

Secunda parte quæstionis prolato unico Canone 11. probat Gratianus, Episcopum infirmitate gravatum, aut alias legitime impeditum, alteri visitationis debere committere officium: *Presbyteros probabiles aut diaconos mittat, qui redditus Basilicarum, reparationes, & ministrantium vitam inquirant.*

Episcopo impedito, alteri committenda visitatio.

Dein *part.* 3. proponit, adducto Canone Bracarensi, de quibus Episcopi in visitatione tum clerum, tum populum interrogare & instruere debeant: optandum esset, ut Episcopi ad normam hujus Canonis visitationes instituerent, major sperari posset harum visitationum fructus.

Quid ab Episcopis in visitatione agendum.

Cum Gratianus hac quæstione probasset, quod Basilicæ cum sua dote sint in potestate Episcopi, ideo *part.* 4. pluribus auctoritatibus probat, oblationes aliaque ad Ecclesias pertinentia in *Laicorum* dominio esse non posse, nec Laicos ea sibi usurpare posse.

Bona Ecclesiæ ad laicos nullatenus pertinere probat Gratianus, sed ex apocryphis.

Verum adductæ auctoritates exigui aut nullius ponderis sunt: prima quippe Canone 13. desumpta ex epistola Hieronymi ad Damasum Papam de oblationibus altaris, eruditis passim suspectæ fidei est: uti & decretum Damasi Papæ relatum Canone 15. quod *tomo* 2. *Conciliorum General. col.* 889. rejicitur inter decreta, quæ auctoritate Gratiani Damaso tribuuntur: quod Canone 14. exhibetur sub nomine Callisti Papæ, notant Correctores Romani, auctorem illius non posse esse Callistum I: „ cujus tempore, inquiunt, Pantheon nondum vocabatur templum Mariæ Rotundæ... Bonifacius enim fuit, qui tempore Phocæ Imperatoris illud Beatæ Mariæ & omnibus sanctis dicavit.

Ex præmissis auctoritatibus tandem concludit Gratianus: Ecclesiæ cum omnibus rebus suis ad Episcopi ordinationem pertinere monstrantur, & tam Ecclesiæ, quàm oblationes, & facultates earum à laicorum dispositione probantur immunes.

Certum est nec pristinis Ecclesiæ seculis, neque hodie res temporales ad Ecclesiam spectantes, à laicorum dispositione, sive ut minus superintendentia omnino fuisse, aut esse immunes, uti latius ostendi in *Jure Ecclesiastic. Parte* 2. *tit.* 36. *cap.* 2.

Ne autem Episcopis crederetur concessa auctoritas, res Ecclesiæ pro arbitrio distrahendi, *Quæstione* 2. exponit *potestatem dispensandi intelligendam esse, non distrahendi, vel dilapidandi.*

Quæstio II. Res Ecclesiæ dispensare potest Episcopus, non pro arbitrio distrahere.

Refert inter cetera tres Canones 3. 4. & 5. de *precariis* agentes, quarum frequens in Conciliis Gallicanis, necnon Regum Galliæ capitularibus, atque formulis Marculfi monachi aliorumque mentio occurrit. Præcipitur hic Canone 5. ut *precaria de quinquennio in quinquennium secundum*

De precariis.

antiquam consuetudinem & auctoritatem renovetur. Refertur & hic Canon in *cap. 9. de precariis.* De origine harum precariarum, earumque natura & conditionibus, sub quibus olim concedebantur: & quomodo à *precario* & emphyteusi distinguerentur, late agit Emmanuel Gonzales in commentario ad dictum *cap. 10. de precariis.* Item vir eruditus Bignonius in notis ad *librum 2. cap. 364.* Reginonis; testaturque Antonius Augustinus in notis ad *cap. 1. de precariis* in prima decretalium collectione: *hoc genus contractus ignotum veteribus Romanis, hodie quoque non agnosci.* Recte quoque notavit cum Correctoribus Romanis, decretum quod à Gratiano refertur Canone 6. sub nomine *Concilii Carthaginensis* in nullo Conciliorum Carthaginensium reperiri: licet & in decretalibus ea Concilio Carthaginensi quoque referatur, auctoritate indubie Gratiani.

Quomodo Episcopus res Ecclesiæ dispensare debeat.

Addit Gratianus Canone 7. decretum Concilii Antiocheni ex versione Martini Bracarensis, de modo, quo Ecclesiæ facultates ab Episcopis sunt dispensandæ; de quo vide Tractatum Historico-Canonicum Parte 2. cap. 1. §. 11. *ad Canonem 25. Antiochenum.*

Quæstio III. *In visitatione subditos non debent gravare Episcopi.*

At nonnulli Episcopi auctoritate sua in Ecclesias sibi subjectas abutentes, eas variis exactionibus gravabant, contra hos agit Gratianus *Quæstione* 3. exhibens Canones, quibus exactiones illæ Episcopis interdicuntur, moderatoque Cathedratico contenti esse jubentur; notandusque præ ceteris Canon desumptus è Concilio Cabilonensi II. Can. 14. quo Episcopis præcipitur, ut in visitatione parochiæ ab omni exactione temporali abstineant, & in omnibus ita se gerant, ut ostendant, se non lucra temporalia, sed animarum quærere. Verba Canonis sunt: „Cavendum est sane, ne cum Episcopi per parochias suas peragant, quandam non solum erga subditos, sed erga socios tyrannidem exerceant, ne quod absit, non cum charitate, sed cum quadam jactantiæ temeritate; nec cum gratiarum actione, sed cum quadam judiciaria invectione stipendia ab eis exigant. Observandum modis omnibus est, ut si quando peragendæ parochiæ necessitas incumbit in confirmandis hominibus, in inquirendis rebus emendatione dignis, in prædicatione verbi Dei, in lucris animarum, potius quam deprædandis & spoliandis hominibus & scandalizandis fratribus operam dent, & si quando ad peragendum ministerium suum à subditis aut fratribus aliquid accipiendum est; hoc summopere observare debent, ne quem scandalizent aut gravent. Tanta ergo discretio in hac re tenenda est, ut & verbi Dei prædicator, ubi propeli sumptus desunt, à fratribus accipiat: & iidem fratres illius potentia non graventur, exemplo Apostoli Pauli, qui ne quem gravaret, arte & manibus victum quærebat.

Porro Gratianus postquam primis quinque Canonibus ostendit, Episcopos moderato Cathedratico debere esse contentos, monet ad calcem Canonis 5. Cathedraticum, quod his auctoritatibus Episcopi permittitur exigere, præter medietatem vel tertiam partem oblationum, quæ etiam pro varia Ecclesiarum consuetudine ex præmissis auctoritatibus Episcopo debetur, intelligendum esse, nec illa, ait, pars oblationum omnium generaliter intelligenda est; sed vel anniversaria dedicationis, vel quorundam etiam solemnium dierum, prout inter Episcopum & sacerdotem tempora dedicationis convenerit. Ceterum de his juribus Episcoporum, & moderatione in his servanda latius egi in *Jure Eccles. Parte 1. tit. 27. cap. 2.*

CAUSA UNDECIMA.

Redit hic Gratianus ad ordinem judiciorum.

NOtavimus supra, quod Gratianus à causa secunda inchoaverat ordinem & formam judiciorum, quem levissima occasione sumpta, ex quodam Canone de *renunciatione Episcopatus* mentionem faciente, intermiserat, incertis quatuor causis alio plane pertinentibus septima, octava, nona & decima: nunc vero causa undecima rursus ad ordinem & formam judiciorum, quem intermiserat, redire videtur.

Casus propositus.

Causam undecimam his verbis proponit Gratianus: „Clericus adversus clericum quæstionem de prædiis agitavit, quam ad civilem judicem producere voluit: Reus non nisi ante judicem Ecclesiasticum stare volebat: Actor vero potentia civilis judicis illum à possessione sua dejecit: quo audito Episcopus eum ab officio suo suspendit; ille contempta Episcopi sententia officium suum administravit. Hoc comperto Episcopus sine spe restitutionis in eum sententiam dedit. Ex hoc casu sive causa Gratianus format tres quæstiones.

Quæstio I. *An & quibus in causis clericus coram civili judice conveniri possit?*

Quæstione prima quærit: *Utrum clericus ante civilem judicem sit producendus?* Quæstionem in tres partes dividit Gratianus. Prima pars producitur à Canone 1. usque ad Canonem 26. cui hanc ex præcedentibus Canonibus subjicit conclusionem: „Cum ergo his omnibus auctoritatibus clerici ante civilem judicem denegentur producendi, (cum nisi prius depositi vel nudati fuerint, curiæ non sint repræsentandi,) patet, quod ad sæcularia judicia clerici non sunt protrahendi.

Secundam partem inchoat à Canone 27. & protrahit usque ad 30. inclusive; cui subjicit conclusionem in modum objectionis, nimirum, quod ex adductis auctoritatibus detur intelligi, quod „in civili causa clericus ante civilem judicem sit conveniendus: sicut enim Ecclesiasticarum legum Ecclesiasticus judex est administrator; ita & civilium nonnisi civilis debet esse executor: sicut enim ille solus habet jus interpretandi Canones, qui habet potestatem condendi eos; ita ille solus civilium legum debet esse interpres, qui eis jus & auctoritatem impertit. In criminali vero causa nonnisi ante Episcopum est clericus examinandus. Et hoc est illud, quod legibus & Canonibus semper definitum est, ut in criminali videlicet causa, ante civilem judicem nullus producatur, nisi forte cum consensu Episcopi sui, veluti quando incorrigibiles inveniuntur, tunc detracto officio, curiæ tradendi sunt.

Postea à Canone 30. usque ad Canonem 47. respondet ad objecta, ac tandem variis auctoritatibus allegatis subnectit Canoni 47. conclusionem generalem & finalem; nimirum quod clericus ad publica judicia nec in civili, nec in criminali causa est producendus, nisi forte Episcopus civilem causam decidere noluerit, vel in criminali sui honoris cingulo eum nudaverit.

Distinguit insuper judicia *sæcularia*, in judicia *sæcularium negotiorum*, & *sæcularium personarum*.

Hæc clericis interdicta esse, non autem illa concludit dicens: „Prohibentur ergo clerici à cognitione negotiorum sæcularium virorum, non sæcularium causarum: negotia quippe clericorum, sive criminalia, sive civilia fuerint, nonnisi apud Ecclesiasticum judicem ventilanda sunt.

Pleraque à Gratiano relata pro immunitate clericorum à laicali judicio, aut sunt apocrypha, aut mutilata, aut in alienum sensum detorta.

Pro hac conclusione plures Canones attulit Gratianus, sed apocryphos plurimos, aliquos mutilatos, & alios in sensum alienum contortos.

Ut 1. Canon 10. desumptus ex epist. Caji.

Inter apocryphos occurrit in primis Canon 1. desumptus ex epistola Caji Papæ ad Felicem Episcopum, notatque vir eruditus Franciscus Florens antecessor Parisiensis in doctissimo hujus quæstionis commentario: Incredibile merito videri Episcopum Romanum circa annum 283. imperante Diocletiano (quando Pontificatum gessit Cajus) sibi tantam auctoritatem sub Imperatore pagano & persecutore Christianorum vindicasse, ut statueret: *Nemo unquam Episcopum apud judicem secularem, aut alios clericos accusare præsumat*, prout hic legitur; cum nequidem sub Christianis Imperatoribus tantum juris sibi tribuerent, uti in præfatione citati commentarii Florens ostendit.

Item Canon 3. ex Concilio Aurelianensi, sed mutilatus.

Non majoris est ponderis Canon 3. desumptus ex falsa decretali Marcellini Papæ, quem reperiri in Concilio Aurelianensi III. notant Corre-

ctores

ctores Romani, sed clausula posteriori nonnihil mutata: hic enim apud Gratianum legitur: *Nec laico quemlibet clericum liceat accusare*. In Concilio autem legitur Canone 32. *Neque laico, inconsulto suo videlicet Episcopo, clericum in sæculare judicium liceat exhibere*; quæ lectionis varietas evidenter diversum sensum Canoni affingit, notatque citatus Florens, quod verba, prout à Gratiano exhibentur, „ repugnent plane disciplinæ Ecclesiasticæ illorum temporum, & Canonibus generalibus Conciliorum, ipsique rationi.

Uti enim à Gratiano exhibentur, significatur quod laicus ut alter nequeat clericum, inconsulto Episcopo, ad judicem publicum seu civilem vocare; quod disciplinæ illorum temporum contrarium esse recte notavit citatus author: at prout legitur in Concilio, evidenter agitur de clerico actore, qui laicum coram judice civili convenire vult; quod inconsulto Episcopo fieri vetatur, conformiter adætatis illius disciplinam, quæ clericis non permittebat pro rebus temporalibus, inconsulto Episcopo, ad publicos judices suos debitores trahere.

Item Canon 4. qui falso Concilio Niceno aut Julio Papæ adscribitur.

Inter apocrypha merito reponitur & Canon 4. exhibitus sub nomine Concilii Nicæni, quem inter Canones Nicænos hodie non reperiri monent Correctores Romani, una tamen notantes, Canonem hunc referri à Julio in rescripto contra Orientales: at hoc Julii rescriptum suppositium esse scitur: in hoc Canone legitur: „ Judices autem alii esse non debent, quam quos „ ipse, qui impetitur, elegerit: aut quos suo cum „ consensu hæc sancta sedes aut ejus Primates „ auctoritate hujus sanctæ sedis delegaverint. „ Cum autem agatur hoc Canone de eligendis ju„ dicibus, à quibus clerici essent judicandi, non „ sine fundamento conjicit Florens pag. 13. com„ positum & confectum ex parte fuisse hunc „ Canonem ex antiquo more judiciorum eccle„ siasticorum in Africa, qui fuit, ut si adver„ sus Episcopum vel clericum Episcopus vel cle„ ricus conveniretur civili vel criminali judicio, „ ab aliis Episcopis vel clericis interrogaretur „ reus utrum apud Episcopos agere, & quos „ eligere vellet. “ Insuper merito observat Florens, hic affectatam inepte Pontificis Romani in eligendis judicibus auctoritatem, quæ vel Episcopis, vel Metropolitanis, qui in Africa *Primates* vocabantur, competebat, ut vel hic videamus manum adultricem ipsius Isidori.

Item Canones 7. & 14. ex suppositis Marcellini & Alexandri.

Apocryphis quoque annumerandus Canon 7. qui à Gratiano primitus assignatus fuit *Bonifacio ad Episcopos Galliæ*; at Correctores Romani posuerunt: *Item Marcellinus epistola secunda ad Episcopos Galliæ*: notantque priorem hujus Canonis partem in hac epistola extare: sed eam suppositiam esse non dubitatur hodie, uti & epistolam Alexandri, è qua descriptus est Canon 14. atque utramque adumbratam esse ex verbis Apostoli 1. *ad Corinth*. 6. notavit Franciscus Florens, quamvis utraque plurimum à verbis & mente Apostoli recedat. Apostolus enim eo loco increpat fideles, quod apud Ethnicos & infideles judices litigarent; sed nequaquam præcipit aut hortatur, ut clericos, seu Ecclesiasticos viros litibus judicandis & decidendis præponant, quemadmodum harum decretalium auctores supponere videntur, dum ex verbis Apostoli deducunt, solos judices Ecclesiasticos causis dijudicandis esse præponendos, quos idem Apostolus à litibus & strepitu forensi maxime abhorrere debere unice monet.

Item Canon 8. falso adscriptus Bonifacio Papæ.

Falso Canon 8. tribuitur Bonifacio ad Episcopos Galliæ, sed desumptus est ex *Novella* 123. *cap*. 7. *Justiniani*, quamvis Gratianus non referat ejus verba, sed Juliani veteris interpretis, qui Justiniani Novellas in epitomen redegit, & inter hujus Novellas refertur ordine 115. è cujus capite 10. hic Canon totidem verbis descriptus est, omissa tamen hac clausula, *nisi Imperialis jussio præcesserit*; sive ut legitur c. 8. citatæ Novellæ: „ Neque pro qualibet pecuniaria causa vel criminali Episcopum ad judicem civilem aut militarem “ invitum producere aut exhibere “ *citra Imperialem jussionem permittimus*: qua clausula evincitur, quod juxta hanc Novellam. „ Rescri- “ pto principis Episcopum evocari posse litis cau- “ sa ad judicem civilem vel militarem, “ ut hic notat Dionysius Gothofredus.

Item Canones 9. 10. & 33. ex pseudo-Synodo Romana sub Silvestro.

Referuntur Canones 9. 10. & 33. ex pseudo-Synodo Romana, aut ejus Epilogo sub Silvestro Papa, quorum hæc est sententia, quod laici adversus clericos in testes & accusatores recipiendi non sunt, nec cleri clericos coram judice sæculari ullatenus accusare possint, diciturque Canone 10. *Si quis clericus accusans clericum in Curiam introierit, anathema sit*. Monet autem Gratianus ad calcem Canonis: „ Subaudien- “ dum est, si publicorum judiciorum cognitio- “ nem petierit: Episcopale tanque judicium ni- “ hil obest ab Imperatore postulare.

Hanc distinctionem ut probet Gratianus subjicit Canone 11. decretum sub nomine *Concilii Carthaginensis VIII*. sed eo nomine significari Milevitanum Concilium monet correctio Romana. At in codice Ecclesiæ Africanæ extat Canon 104. ex Concilio Carthaginensi anni 407. eoque decernitur, ut *quicunque ab Imperatore cognitionem publicorum negotiorum petierit, honore proprio privetur: si autem Episcopale judicium ab Imperatore postulavit, nihil ei obsit*. Vide scholion ad hunc Canonem in Tractatu Historico-Canonico sæpe citato.

Relato autem hoc Canone monet Gratianus: Sic & sequentes auctoritates intelligendæ sunt, quibus clericorum causas non nisi clerici cognoscere jubentur.

Item Canones 29. 30. & 32. ex falsa decretali Clementis Papa.

Non majoris ponderis, quam hactenus relati, sunt Canones 29. 30. & 32. ex falsa decretali Clementis Papæ ad Jacobum fratrem Domini, tenduntque ad interpretationem supra citati capitis 6. epistolæ ad Corinthios, in qua Paulus Christianos omnes, tam clericos quàm laicos, quantum valet, à litibus deterret. Unde & in citatis Canonibus, Petrus inducitur alloquens Clementem, ut ab omni strepitu judiciorum abstineat, & soli Ecclesiæ vacet; impietatis enim crimen esse, ait, Episcopum, neglectis verbi Dei studiis, sollicitudines suscipere sæculares. Unde hæc Clementis decretalis generaliter interdicit Episcopis negotiorum *sæcularium* tractationem: proinde male à Gratiano restringitur ad cognitionem negotiorum sæcularium virorum, non sæcularium causarum: ut hoc pacto accommodet Canones ex hac pseudo-decretali confectos, ipsamque confictam decretalem conclusioni, quam subjungit Canoni 47. „ Negotia clericorum sive criminalia, sive “ civilia fuerint, nonnisi apud Ecclesiasticum ju- “ dicem ventilanda sunt. “ Hæc latius deducit citatus Franciscus Florens, una notans quod *sæculo* 3. Imperatorum constitutionibus inductum esset, ut in rebus, quæ ad *religionem* & *fidem*, aut *disciplinam* Ecclesiasticam pertinerent, Episcopi soli cognoscerent, tam inter clericos, quam laicos, cujuscunque conditionis forent: in reliquis vero negotiis magistratuum tribunalia omnes ordinum clerici adire tenebantur. Solis Episcopis Constantius primum indulsit, ne coram publicis magistratibus convenirentur, nisi jussu Imperatoris nominatim judices delegarentur in causis criminalibus gravioribus.

Non tantum apocrypha plura impendit hic Gratianus; sed & ex authenticis monumentis deprompta mutilat, & nonnunquam in alienum sensum detorquet.

Item Canon 5. in alienum sensum detortus.

Exemplo sit Canon 5. desumptus pro sua parte ex *L*. 3. *Cod*. *Theod*. *de Episcop*. *judicio*; sed mutilatus, & in alienum sensum à Gratiano detortus: nam post hæc verba Canonis: *habent enim illi* (Episcopi, vel qui necessitatibus Ecclesiæ deserviunt) *judices suos, nec quidquam his; publicis est commune cum legibus*: omisit quod erat præcipuum in ista lege: *quantum ad causas tamen Ecclesiasticas pertinet, quas decet Episcopali auctoritate*

tate

tate dedici: qund & plenius in iotegta lege explicaiur, ut scilicet, quibuscunque mota fuerit *quæstio, quæ ad Christianam sanctitatem pertineat, eos deceat sub eo judice litigare, qui Præsul est in suis partibus omnium Sacerdotum, id est per Ægypti diæcesim*, scilicet Timothro Alexandrino Episcopo: *quidquid vero negotiorum aliunde inciderit*, à præfecto Augustali decidi mandat.

Itaque ex legis contestu clarum est, in hac lege probari distinctionem, quæ occurrit in *L. 1. C. Theol. de Relig.* ut in omnibus causis ad religionem pertinentibus, Episcopale judicium adeatur, in reliquis vero negotiis judices publici sive sæculares.

Hinc patescit, Gratianum detorsisse hunc textum in sensum omnino alienum, dum ex illo concludere vult generaliter & indefinite, ad sæcularia judicia nullum Clericum esse protrahendum, ut habet summarium Canonis.

Pars altera Canonia desumpta est ex historia Ecclesiastica Rufini, qui plenius historiam enarrat; cujus hic duntaxat summa refertur, & cujus mentio tum apud Gratianum, tom apud alios Canonum Collectores passim adducitur, ut probent Constantinum credidisse se de Episcoporum excessibus judicare non posse.

Verum si historia, prout à Rufino refertur, penitius expendatur, non de gravioribus criminibus, sed de solis jurgiis & simultatibus inter Episcopos exortis agi deprehendetur, de quibus Constantinus judicium ferre recusavit, non tantum propter summum honorem, quem exhiberi Episcopis voluit, sed etiam, ut ipsa pronunciavit Constantinus, ut omissis hujuscemodi contentionibus, illa, quæ ad fidem pertinerent, tranquillo & pacifico animo deciderent, prætermissis hisce jurgiis & contentionibus.

Plura alia notanda exempla mutilatorum, & in alium sensum detortorum Canonum hac quæstione occurrentia exponit citatus Florens.

Hoc tot apocrypha & mutilata à Gratiano adducta sunt, quod ejus scopo congruerent.

Nec mirum videri debet Gratianum tot apocrypha, mutilata, & in alienum sensum detorta adduxisse hac quæstione: cum enim propositum esset Gratiano, Episcoporum jurisdictionem & Clericorum immunitatem, sive privilegia fori amplificare, non dubitavit adducere ea, quæ confictis decretalibus magna copia continebantur; necnon quæ apud recentiores Collectores Isidorum secutos reperit conducentia ad hanc amplificationem.

Hanc quæstionem magna eruditione commentatus est Franciscus Florens.

Ceterum etiam ipse Franciscus Florens exactius & pressius in citato commentario hujus quæstionis segregavit summa diligentia & eruditione Canones apocryphos à sinceris, & mutilatos ad suos fontes & integritatem reduxit; singulosque suæ respective ætati assignavit, atque ita ostendit, quæ sensim labentibus seculis circa jurisdictionem Ecclesiasticam & forum Clericorum varietas contigerit, ut merito hic commentarius pro absoluto tractatu de jurisdictione Ecclesiastica reputandus sit, in quo plurima admodum notanda, & magna eruditione referta occurrunt, quæ legisse non pœnitebit.

Conclusio ex hoc apocrypho à glossographo, ipsisque Pontificibus deducta.

Interim glossographus, & alii juris interpretes non distinguentes falsa à veris, vel mutilata ab integris, secuti simpliciter auctoritates, prout in Gratiani decreto extabant, concluserunt, Clericum *in omnibus causis criminalibus* indistincte, & in civilibus, solis pene feudalibus exceptis, coram judice Ecclesiastico conveniendum, quin nec huic privilegio fori renunciare posse: uti & Pontifices, quorum resolutiones in decretales sunt relatæ, responderunt, secuti similiter auctoritatem decreti Gratiani: à quibus tamen usu fori signanter Belgici multum recessum est, uti in *Jure Eccl. p. 3. tit.* 1. annotavi.

Quæstio II. & III. Qua pœna dignus sit Clericus coram judice sæculari conveniens.

Resoluta prima quæstione, utrum Clerici ad civilem judicem sint vocandi, proponit secundam, utrum Clericus suspensione dignus sit, qui Clericum à suo Episcopo ad judicem sæcularem attraxerit.

Huic quæstioni in textu subjungit Gratianus: „ quod vero culpa illa suspensione digna sit, ex capitulo illo Milevitani Concilii liquido con- "
stat: si enim communione privandus est qui Cle- "
ricum ante civilem judicem crediderit protra- "
hendum; multo magis suspensione dignus est, "
qui sui Episcopi judicium interpellantem ad ju- "
dicium sæculare protrahere non dubitavit. "

Hanc quæstionem sufficienter fultam existimans Gratianus, immediate proponit tertiam his verbis: „ Sed ponatur quod hæc culpa suspensione digna non fuerit; quæritur, utrum "
sit deponendus, qui officium contra prohi- "
hitionem Episcopi celebrare ausus est? "

Occasione arrepta, agit hic Gratianus de excommunicatione.

Occasione suspensionis & depositionis, quam in casu posito meruisse posset Clericus, tractat hic Gratianus de excommunicatione & reconciliatione excommunicatorum, dividens quæstionem in decem partes.

Primam partem præcipue impendit ad probandum, quod excommunicati ab omnibus sint vitandi.

Quid agendum illi, qui se injuste excommunicatum credit.

Et quidem quod is qui se injuste excommunicatum credit, possit quidem querelam suam coram Synodo Episcoporum proponere, sed tamen interim donec causa finita & judicata sit, à communione abstinere, & Episcopo obedire teneatur: in cujus probationem adducit Canones 2. & 6. ex Concilio Antiocheno, cujus Canonem 4. relatum Canone 6. exhibet rursus Canone 7. ex versione Martini Bracarensis, tanquam ex Concilio Martini Papæ. Addit eundem in finem Canone 4. decretum Concilii Sardicensis. Item Canone 5. Concilii Carthaginensis III. Can. 8. qui in codice Africano consicit Can. 11.

Porro Canones hos non parum mutilatos & ab originali discrepantes referre Gratianum, ex notis Correctorum Romanorum videri potest.

Observant quoque hi Correctores Canonem 9. à Gratiano relatum ex *Concilio Africano*, non reperiri in Concilio, quod hodie inscribitur *Africanum;* sed haberi in codice Africano Canon. 29. De quo vide Tractatum Historico-Canonicum ad dictum Canonem.

Gratianus Canone 11. 12. 14. 15. 16. & 17. adducit plura fragmenta ex falsis decretalibus, quæ non obscure manum recentiorem ostendunt, ac notanter Canone 14. ex decretali Anteri Papæ, in qua dicitur, quod in veteri quidem lege non obtemperans Sacerdotibus, aut extra castra positus, lapidabatur à populo, *aut gladio cervice objecta, contemptum expiabat cruce: nunc vero inobediens spirituali animadversione truncatur, & ejectus ab Ecclesia, rabido dæmonum ore discerpitur.*

De modo, quo excommunicati possunt innotescere.

Adducit tandem Can. 20. decretum sub nomine Honorii Papæ, quo præcipitur, ut „ cunctæ sit omnibus Episcopis excommunicatorum "
omnium nomina, tam Episcopis vicinis, "
quàm suis Parochianis pariter indicare, eaque "
in celebri loco posita præ foribus Ecclesiæ "
cunctis convenientibus inculcare; quatenus "
in utraque diligentia, & excommunicatis ubi- "
que Ecclesiasticus aditus excludatur, & ex- "
cusationis causa omnibus auferatur. "

Decretum hoc non posse tribui Honorio II. recte notavit Stephanus Baluzius, cum referatur à Burchardo, Anselmo & Ivone, qui ante Pontificem hunc scripserunt. Neque inter epistolas aut decreta Honorii I. reperitur; nec mirum, cum illud sit pars prior Canonis decimi Concilii Ravennatensis anni 877. Præside Joanne Papa VIII. celebrati, & quod extat *tom. 9. Concil. General. col.* 299. ipsum Canonem Ivo *parte* 14. sui decreti c. 65. recte tribuit Joanni VIII. in Concilio apud Ravennam, quem eadem parte *cap.* 113. falso tribuerat Honorio: Gratianus verisimiliter hoc decretum viderat apud Ivonem hic citatum sub nomine Honorii, & sine ulteriori reflexione ita retulit in suum decretum. Interim certum est simili aliqua forma usos Episcopos jampridem fuisse, ut excommunicati innotescerent, & ab omnibus vitari possent, signanter, nominatim & per sententiam excommunicati; de quibus hic agit Gratianus, & ad quos ad calcem dicti Canonis gene-

Qui excommunicati vitandi?

ralis asserta de vitandis excommunicatis restringenda monet his verbis: *Verum hoc de* NOMINATIM *excommunicatis intelligitur*: Addit insuper „ excommunicationis pœnam dupliciter subimus, & dum reatum incurrimus, & dum sententia notamur.

In probationem sui asserti (à quo inchoatur *pars secunda*) refert verba Origenis sub nomine S. Hieronymi, uti & Canone sequenti: quia ipse Hieronymus homilias Origenis latinas fecit, uti notant Correctores Romani.

Distinguitur in hunc sermo dupliciter excommunicatio. Alia est coram Deo, alia coram hominibus.

Priore itaque Canone dicitur, dupliciter aliquem ob crimen admissum tradi satanæ: uno modo „ cum delictum ejus *manifestum* fit Ecclesiæ, & per Sacerdotem pellitur de Ecclesia, ut notatus ab omnibus erubescat ... alio modo ... cum peccatum ejus manifestum non fit hominibus, Deus autem, qui vidit in occulto ... talem tradit satanæ.

Hoc testimonio relato concludit: „ Cum ergo per *sententiam* quis nominatus fuerit, cum eo communicare non debemus: cum autem solo reatu, *occulta* excommunicationis contraxerit pœnam, non est ab ejus communione cessandum.

Alia separat à consortio fidelium.

Adductis deinde auctoritatibus, quibus probatur, malos in Ecclesia nonnunquam tolerandos, ne eradicando zizania eradicemus simul & triticum: „ Tum rursus concludit ad calcem Canonis 24. Evidenter itaque ex præmissis apparet, quod eorum communionem vitare non cogimur, qui sententia notati non sunt.

Addit dein, quod ipsius sententiæ notio multipliciter intelligatur: „ aliquando enim, ait, arcetur quis à liminibus Ecclesiæ, & à communione *Corporis & Sanguinis Christi*, vel *teste conscientia*, juxta illud Apostoli: *probet se homo*, &c.

Alia tantum privat communione Corporis Christi.

Interdum „ sententia Ecclesiastica, sicut pœnitentes, quibus tempore finito beneficium reconciliationis impenditur. Hæc sententia excommunicatio vocatur: quia à communione Corporis & Sanguinis Christi nostrum prohibet ... qua sententia non separatur quis à consortio fidelium.

Est, ait, & alia sententia, quæ *Anathema* vocatur, qua quisque separatur à consortio fidelium.

De hac sententia intelligendos esse Canones vetantes communicare cum excommunicatis monet. Hanc distinctionem excommunicationis multis auctoritatibus ibidem indicatis; probatum esse asserit: notans quæ de una, & quæ de altera excommunicationis specie intelligendæ sint.

Post hæc subjungit duos Canones, nimirum 25. & 26. quibus probet, quod *communicare non liceat iis, qui excommunicatis communicant*, uti habet summarium Canonis prioris, monetque ad calcem Canonis posterioris: „ sed hoc specialiter in his, qui excommunicatis *nominatim* communicant.

Speciale decretum Concilii Toletani circa vitandos excommunicatos.

At speciale est id in posteriore Canone ex Concilio Toletano, quod cum laico aut Clerico abstento communicare duntaxat vetentur Clerici vel Religiosi, declaratque quod „ hoc pertineat ad eos Clericos, qui ejusdem Episcopi sunt, & ad omnes, qui commoniti fuerint de eo qui abstinetur, sive laico quolibet, sive Clerico. “ Ex hoc Canone tria elici posse videntur. Primò, abstentum seu excommunicatum à Clericis tantum & Religiosis, non vero à laicis debuisse vitari. Secundum, quod præcepto de vitando excommunicato tenerentur tantum Clerici Diœcesani Episcopi excommunicantis. Tertium, quod præter Clericos & Religiosos, qui generaliter tenebantur vitare excommunicatum, jus esset Episcopo cuilibet laicorum (prout ipsi videbatur expedire) speciali commonitione prohibere communionem cum excommunicato, &c.

An & quousque injusta excommunicatio sit servanda.

Post hæc progreditur Gratianus referre Canones de excommunicatione loquentes, ac præsertim eos, qui dicunt excommunicationem, quam quis putat injustam, esse servandam, quousque vel ab excommunicante, vel à Synodo, vel alio superiore absolutionem meruerit, vel declarata fuerit excommunicatio injusta.

Auctoritates plures hic adducit, at partim apocryphas aut dubias, partim alio spectantes.

Inter apocryphas recensendum, quod Canone 27. affertur ex epistola Urbani I. *cap.* 5. quam inter putridas pseudo-Isidori merces referunt passim eruditi.

Adducta Canone 28. ex Synodo VIII. non haberi in ulla Synodo quæ VIII. dicitur, notant Correctores Romani, qui una monent, quod „ multa, quæ à Gratiano ex octava Synodo citantur, in regulis Basilii, Isidori, & aliis ad Monachos pertinentibus inventa sunt. “ Et quidem præsentis Canonis verba ex regula magistri (quam integram edidit Lucas Holstenius in codice regularum) accepta esse apparent, ubi c. 13. legitur: „ Si quis vero frater, aut palam, aut absconse cum eo (Monacho excommunicato) fuerit collocutus aut junctus, communem statim cum eo excommunicationis contrahat pœnam, & de omnibus ipse reus sit. “ Hic latius de excommunicatione Monachorum agitur, de quo plura quoque tradit notatu digna Hugo Menardus in notis ad concordiam regularum, & nonnulla notavi in *Jure Eccl. p.* 3. *tit.* 11. c. 3. Exiguæ & suspectæ quoque fidei sunt, quæ Canone 37. sub nomine *Gelasii* & Canone 38. sine nomine auctoris præfixo nomine *Palea* adducuntur.

Ex Concilio Carthaginensi II. relatum Canone 29. spectat ad evitationem excommunicati, & adductum Canonem 36. ex Carthaginensi V. ad Clericos de crimine infamatos, se in Synodo purgare recusantes: de quo consuli potest sæpe citatus tractatus ad Canonem 39. codicis Africani. Denique sub nomine Milevitani Concilii II. relata Canone 34. præscribunt, ut Clericis, qui se injuste excommunicatos queruntur, querelas suas instituere & appellare liceat.

De gravitate pœnæ excommunicationis.

Gravitatem pœnæ excommunicationis ostendit Augustinus adductus Canone 32. & 33. aitque: *Nihil sic debet formidare Christianus, quam separari à corpore Christi*; quod contingit per justam excommunicationem.

Licet inter adducta sint paucissima, quæ probent, sententiam licet injustam, esse servandam: tamen quia id præcipue præ oculis habuisse apparet Gratianum, subjicit tandem Canoni 40. discursum, quo ostendat, quo sensu intelligendum sit, sententiam licet injustam esse servandam: „ Præmissis auctoritatibus (ait) quibus injustæ sententiæ usque ad examinationem utriusque partis, parere jubemur, ita respondemus, Gregorius (in Canone 1.) non dicit sententiam injuste latam esse servandam, sed timendam, sicut & Urbanus (in Canone 27.) timenda est ergo, id est, *non ex superbia contemnenda*. Reliquæ vero auctoritates de excommunicatis loquuntur, qui vel vocati ad Synodum venire contempserunt, vel calliditatibus adversantium occurrere nescientes injustam sententiam à judice reportaverunt, vel qui neglectu suæ vitæ sinistram de se opinionem nasci permittentes, sententiam in se exceperunt. Hos siquidem solos excommunicationis sententia ferire licet.

Quam ob causam feren possit excommunicatio?

Tum tres Canones allegat, quibus probet, ex levibus causis neminem excommunicandum: „ nemo Episcoporum quemlibet sine certa, & manifesta peccati causa communione privet Ecclesiastica. Sub anathemate autem sine conscientia Archiepiscopi aut Coepiscoporum nullum præsumat ponere, nisi unde *Canonica docet auctoritas*, quia anathema est æternæ mortis damnatio, & non nisi pro mortali debet imponi crimine, & illi qui aliter non potuerit corrigi, uti loquitur Canon 41. ex Concilio Meldensi. “ Quam hæc parum conveniunt cum hodierna excommunicationum frequentia, præsertim latæ aut ferendæ sententiæ.

His præmissis in *parte* sua 4. subjecta Canoni

43. mo-

43. monet: *De his (hoc est juste excommunicatis) inquam, & hujusmodi, præmissæ auctoritates loquuntur, non de injuste suspensis*; id est auctoritates, quæ dicunt, sententiam excommunicationis esse timendam & servandam.

Quo sensu sententia injusta Pastoris non sit timenda?

Ut hoc amplius probet, pluribus auctoritatibus ostendere pergit, quod *sententia Pastoris reum vel innocentem non constituat vel faciat*, uti habet titulus Canonis 44. imo Canone 46. dicitur sub nomine Gelasii Papæ: „ si injusta est sententia, tanto eam curare non debet, quanto apud Deum & Ecclesiam ejus neminem potest iniqua gravare sententia.

Et ex Augustino Canone 50. „ Quid obest homini, quod ex illa tabula non vult eum recitari humana ignorantia, si de libro vivorum non eum delet iniqua conscientia?

Plura hanc in rem congerit Gratianus, ut evincat sententiam injustam non esse homini Christiano timendam, sed unice ipsi esse timendum, ne mala conscientia apud Deum ligetur: nec multum curandum, quæ sit hominum de nobis opinio, modo de nullo nos conscientia accuset.

Cum autem Canone 55. ex S. Gregorio dixisset, non esse curandum, si ob opus nostrum interdum aliqui scandalizentur; eosque tanquam cæcos & duces cæcorum dimittendos, monet ad calcem ipsius Canonis, „ hoc inter eos observandum esse, qui parati sunt suspicari quod non vident, parati semper reprehendere, nunquam imitari; apud alios autem conscientia est necessaria nobis, fama illis.

Postremam hanc partem probat Canone 56. verbis S. Augustini, quibus docet, sanctos non tantum debere esse solicitos, ut se à crimine coram Deo immunes custodiant, sed etiam bona provideant coram hominibus, concludens: *nobis enim necessaria est vita nostra, aliis fama nostra.*

De servanda excommunicatione etiam injusta varia refert Gratianus in speciē contraria.

Tandem ad calcem Canonis 64. „ Ex his datur intelligi, quod injusta sententia nullum alligat apud Deum; nec apud Ecclesiam ejus aliquis gravatur iniqua sententia, sicut ex Gelasii capite (in Can. 46.) habetur; non ergo ab ejus communione abstinendum est; nec ei ab officio cessandum, in quem cognoscitur iniqua prolata sententia. Ex his dictis quæritur: cur ergo capitula Carthaginensis & Africani, atque aliorum Conciliorum prohibent injuste damnatum in communionem recipi ante judicii examinationem? Cur & illud in Concilio Moguntinensi statutum est?

Tum subjungit Can. 65. decretum sub nomine Concilii Moguntini, quod extare in Concilio Toletano IV. *c.* 27. monet correctio Romana; reperiturque hodie apud Labbæum *cap.* 28.

Hoc decreto præcipitur, „ ut si Episcopus, presbyter, aut diaconus, à gradu suo injuste dejectus, in secunda Synodo innocens reperiatur, non possit esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat de manibus Episcoporum coram Altari: si Episcopus est, orarium, annulum & baculum: si presbyter, orarium & planetam: si diaconus, orarium & albam: si subdiaconus, patenam & calicem; sic & reliqui gradus in reparatione sua recipiant ea, quæ cum ordinarentur, perceperant. “

Apud Labbæum *tom.* 5. *Concil. General. volum.* 1714. notatur in margine, pro *secunda*, in aliquibus legi, *sancta*; item quod planeta sit, quam alias *casulam* vocamus: item pro, *in reparatione sua*, legitur, *in reparatione sui*: quæ lectio non obscure innuit, hanc instrumentorum redditionem adhiberi, non ad reordinationem, sed ad ministerii restitutionem: quemadmodum in ipsa ordinatione hæc instrumenta jam tradi creditum fuit, non quasi in eorum traditione materia aut forma essentialis ordinis consisteret, sed ut documenta potestatis acceptæ, & pignora exercendæ, ut loquitur Morinus *de SS. Ordinat. p.* 3. *exercit.* 7. *c.* 1.

Ut illa conciliet, ostendit sententiam multi-

Hæc in speciem contraria conciliare volens Gratianus monet ad calcem hujus Canonis 65. sententiam variis modis posse dici injustam: primo enim sententia aliquando est injusta ex *animo* proferentis, justa vero ex *ordine & causa*..... puta cum aliquis servata integritate judiciarii ordinis in adulterum, vel in quemlibet criminosum, non amore justitiæ, sed livore odii vel pretio, aut favore adversariorum inductus sententiam profert. “

pliciter posse dici injustam. Alia est injusta ex animo proferentis, licet ex causa & ordine justa sit.

Hac occasione multis Canonibus ostendit Gratianus, quod judex non ex cupiditate, vel passione, sed amore justitiæ in ferenda sententia, & administratione justitiæ procedere debeat: ac demum Canoni 72. subjicit hanc conclusionem: „ Huic itaque sententiæ, quæ non amore justitiæ, sed ex alia qualibet causa fertur in quemquam, humiliter obediendum: quia nimirum, servato ordine judiciario, & ex justa causa lata est, licet judex ex proprio vitio, non amore justitiæ, sed odio aliave passione mala eam protulerit. “

Gratianus prosequens divisionem injustæ sententiæ ad calcem Canonis 73. ait: „ Item sententia est injusta ex ordine, quando non servato judiciali ordine, quilibet pro sua culpa damnatur. “

Alia est injusta ex ordine, sed justa ex causa.

In probationem hujus asserti refert Gratianus aliquos Canones, quibus probet, sententiam non esse nisi ex probatis proferendam; necnon auditis, ac examinatis ipsis accusatis, intermixtis nonnullis apocryphis, ac signanter quæ Canone 76. refert ex epistola Damasi Papæ, de qua in nota marginali *tom.* 2. *Concil. General. col.* 882. ait Labbæus: *Commentum est Mercatoris, non sancti Damasi epist.* Et quod Canone 77. citat ex Synodo VIII. esse Isidori monet correctio Romana.

Relatis hisce auctoritatibus concludit Parte 6. ad calcem dicti Canonis 77. „ Cum ergo sententia *ex ordine* injusta est, sed justa ex causa, *nec tunc ab ea recedendum esse*, quia etiam, antequam sententia daretur in eum, pro qualitate reatus sui ligatus apud Deum tenebatur. Exemplum ponit: si adulter sententiam pro sacrilegio, (hoc est dum revera adulterium commisit non sacrilegium) reportet, cujus reatum in conscientia non habet: hæc sententia, ait, etsi injusta sit, quia non est in eo crimen, super quod lata est sententia, tamen juste ab eo reportata est, quia ex reatu adulterii jam diu apud Deum excommunicatus fuerat. “ Credit autem Gratianus de hac sententia injusta *ex ordine*, sed justa *ob causam* intelligi S. Gregorii dictum in Can. 1. *Sententia Pastoris sive justa, sive injusta fuerit, timenda est*. At si integer textus Gregorii (quem etiam hic ex *homil.* 26. *in Evangel.* profert Gratianus) rite expendatur, id unice intendit S. Doctor, non *facile* spernendam pastoria sententiam, sed timendam à subdito, ne forte dum credit eam esse injustam, revera apud Deum justa sit: *Nec pastoris sui judicium*, inquit Gregorius, *temere reprehendat*; *ne, etsi injuste ligatus est, ex ipsa tumida reprehensionis superbia, culpa, quæ non erat, fiat.*

Sententia Gratiani de timenda sententia injusta non congruit textui Gregorii.

Nequaquam proinde congruit sententiæ Gratiani textus sancti Gregorii, quasi excommunicatus ob certum crimen in sententia expressum, se pro excommunicato gerere deberet, dum certum esset, se à crimine illo esse plane immunem, tametsi ob aliud crimen soli Deo notum, & super quod in judicio nunquam fuit accusatus, aut auditus, se coram Deo esse reum & excommunicatum agnosceret.

Proponit deinde Gratianus tertiam speciem injustæ sententiæ, quando „ nullum subest crimen, & tamen vel odio judicis vel factione inimicorum oppositam sibi sententiam damnationis in se excipit. “

Alia denique sententia injusta est ex causa.

Occasione cujus ostendit, quot modis judicium judicis pervertatur, quamque grave sit, ex perverso judicio sententiam proferre, aut etiam falsum testimonium dicere, vel veritatem occultare; sed pauca sunt, quæ pertinent ad judicialia: at pleraque unice probant, eum, qui verbo aut opere veritatem, aut justitiam negat, etiam

Christum negare; atque Canone 84. ex Hieronymo scribit: *Christus sapientia est, justitia, veritas, sanctitas, fortitudo. Negatur per insipientiam sapientia, per iniquitatem justitia, per mendacium veritas, per turpitudinem sanctitas, per imbecillitatem animi fortitudo.*

Hoc excommunicanti potius quam excommunicato nocere dic.

Pluribus in hanc rem relatis (sed aliquibus non suis auctoribus assignatis, ut observant Correctores Romani) subjungitur Canoni 86. *Hec sententia* (nimirum injusta ob defectum causæ) *potius judicem lædit, quam eum, in quem temere fertur.*

Probat id Canone 87. in quo ex S. Augustino dicitur: „ Si quisquam fidelium fuerit „ anathematizatus injuste, potius ei oberit, qui „ facit, quam qui hanc patitur injuriam. Spi„ ritus enim sanctus habitans in sanctis, per „ quem quisque ligatur aut solvitur, immeri„ tam nulli ingerit pœnam.

Et Canone 88. ex S. Gregorio ostendit, quod Prælatus, cujus vita officio non congruit, sæpius alios *ipse ligatus* damnet immeritos.

Et Canone 89. ex pseudo-decretali Callisti Papæ probat, *viribus carere sententiam injuste prolatam*, ut habet Canonis summarium.

Et Canone 90. ex Augustino: *qui justus est, & injuste maledicitur, præmium illi redditur.*

Huic Canoni subjicit Gratianus: „ Hic etsi, „ ut dictum est, non teneatur ligatus apud „ Deum, sententiæ tamen parere debet: ne ex „ superbia ligetur, qui prius ex puritate con„ scientiæ absolutus tenebatur.

Hæc Gratiani assertio congruit cum eo, quod supra ex S. Gregorio diximus. Ceterum de sententia excommunicationis licet injusta, ob scandalum ex ejus contemptu timendum, merito tenenda, sive non contemnenda, latius egimus in Tractatu de *Censuris*.

Superiori obediendum non est in rebus illicitis.

Post hæc immediate subjungit Gratianus *secundam* suæ quæstionis *partem*, in qua ostendit à subditis obedientiam non esse servandam Prælatis in rebus illicitis, quod ibidem pluribus auctoritatibus astruit; atque inter alias notabili textu S. Hieronymi Canone 93. quantumvis & inter auctoritates hic adductas nonnullæ desumantur ex falsis decretalibus, quas pseudo Isidorus ex sanctis Patribus decerpsit, & suis falsis decretalibus inseruit.

Ex his auctoritatibus concludit ad calcem Canonis 101. „ Cum ergo subditi excommu„ nicantur ideo, quia ad malum cogi non „ possunt, tunc sententiæ non est obediendum, „ quia juxta illud Gelasii (in Canone 46.) „ nec apud Deum, nec apud Ecclesiam ejus „ quenquam gravat iniqua sententia.

An & quando vetitum sit communicare cum excommunicatis?

Prosequens Gratianus materiam excommunicationis, par. 8. subjecta Canoni 102. ait: „ Quod „ supra communicantes excommunicatis ab Ec„ clesia abjici jubentur, non de quolibet mo„ do communicantibus intelligendum est.

Inter Canones prolatos præcipue notandus Canon 103. ex Concilio Romano sub Gregorio VII. quo prohibitio non communicandi cum excommunicatis multum restringitur: pluresque personæ ab eo subtrahuntur, ac declarantur cum excommunicatis citra periculum censuræ posse communicare: estque unicus, qui asserto Gratiani congruit.

Quod Canone 102. profertur sub nomine Nicolai I. *Hincmaro Rhemorum Archiepiscopo*, casum particularem concernit, & ab Antonio Augustino *lib. 1. de emendat. Grat. Dial. 15.* dicitur, *incertis esse collocandum*: extatque inter decreta Nicolai I. ex Gratiano collecta *tit. 7. numer.* 20. similiter & quæ Canone 104. ex epistola Bonifacii ad Zachariam Papam, & Canone 105. ex hujus responsorio adducuntur, ad casum specialibus circumstantiis circumscriptum pertinent.

Veteres formulæ excommunicandi.

Parte 9. post Canonem 105. duobus Canonibus expressit veteres formulas excommunicandi, quarum postremam erronee attribuit Concilio Arausicano secutus errantem Burchardum, ut recte notavit Baluzius in notis: neque enim hæ formulæ, quæ uberiores extant apud Reginonem *de Eccles. Discipl. lib.* 2. c. 409. & sequentibus ætate hujus Concilii adhuc notæ erant.

Formula reconciliandi excommunicatos.

Addit & Gratianus Canone 108. formulam reconciliandi excommunicatos, quam similiter per errorem secutus Burchardum eidem Concilio tribuit.

Quæ pœnitentia imponenda presbytero in excommunicatione ministranti.

Denique materiam hanc concludit Parte 10. qua, prolato Canone 109. sub nomine Joannis VIII. probat, „ Quæ pœnitentia sit imponenda presbyteris, qui excommunicati sacrum „ mysterium contingere præsumunt. „

Ex his relatis colligitur post tempora Nicolai I. id est post editas falsas decretales, etiam admodum multiplicatas fuisse censuras: quandoquidem dicatur, quod ob multitudinem presbyterorum excommunicatorum remissio pœnitentiæ indulgenda fuerit.

CAUSA DUODECIMA.

Connexio hujus causæ cum præcedenti.

Glossographus sub initium hujus causæ eam cum præcedenti ita connectit: In 11. *Causa* q. 1. *Canon.* INOLITA 42. *& Canone* PLACUIT introduxit magister Gratianus Clericos liti„ gantes de propriis rebus; sed quia posset du„ bitari, an possint Clerici habere propria, „ ideo supponit hanc 12. *causam*, in qua quæ„ rit, an Clerici possint propria habere, & an „ possint res Ecclesiæ alienare: & an possint „ condere testamentum, &c. „

Casus hic propositus.

Hunc in finem ponit hunc casum: „ Quidam Clerici propria relinquere volunt, de „ suis & Ecclesiæ rebus testamentum confi„ ciunt: de rebus Ecclesiæ nonnulla largiuntur. „ Ex hoc casu elicit quinque quæstiones.

Quæstio I. An Clericis liceat habere proprium.

Quæstione prima, in priore ejus parte per plures auctoritates disserit in utramque partem, utrum liceat Clericis proprium habere?

Variæ refert Gratianus pro parte negativa.

Pro parte negativa, nimirum Clericis non esse licitum proprium habere, profert primis 17. Canonibus plures auctoritates, quarum nonnullæ apocryphæ, & plures non probantes quod intendit Gratianus.

Sed pleræque aut sunt apocrypha.

Apocryphis accensetur, quod Canone 2. profertur ex epistola decretali Clementis I. Item Canone 9. & 16. ex pseudo epistola Urbani I. & quod Can. 15. attribuitur Melchiadi Papæ.

Aut ad probandum intentum Gratiani inepta.

Profertur Canone 1. decretum Concilii Toletani IV. quo præscribitur, ut juniores Clerici simul in communi domo sub cura Sacerdotali educentur: quod decretum hodiernis seminariis præluxit, & formam præscripsit; unde & Synodus Tridentina *Sess. 23. c. 18. de Reform.* formam instituendorum seminariorum præscribens verba hujus decreti assumpsit.

Plura adducit Gratianus, quæ unice vitam communem Clericorum concernunt, puta Canone 3. decretum Concilii Romani sub Eugenio II. & Canone 4. Concilii Salegunstadiensis, quod Gratianus per errorem ascripsit Nicolao I. uti notavit Antonius Augustinus *lib. 2. Dial.* 17. notatque pro *clericorum*, legendum, *presbyterorum*; ut sensus sit: nulla ædificia in atrio Ecclesiæ ponantur, nisi *presbyterorum*. Quæ Canone 10. & 11. proferuntur ex Augustino, concernunt non omnes generaliter Clericos, sed qui vitam juxta præscriptum Augustini, omni proprio abdicato, instituere delegerant. Ex Hieronymo allegata Canone 5. & 6. non de actuali & reali abdicatione proprii loquuntur, sed unice ostendunt, quod Clericus affectu temporalibus renunciare debeat, ut vere dicere queat: *Dominus pars hæreditatis & calicis mei.*

His interim relatis concludit: „ His omnibus auctoritatibus claret, quod Clericis nul„ lo modo liceat habere quid proprium; quod „ si habuerint, non Clerici erunt; non tamen „ Clericatus eis tollendus est: „ Ut ultimum hoc probet, profert locum S. Augustini ex sermone *de communi vita Clericorum*.

Post

Refert deinde alia pro parte affirmativa.

Post hæc agnoscit Gratianus, „ esse alias auctoritates, quibus conceditur propria habere, non solum Clericis, sed etiam Episcopis.

Canones à Gratiano relati, ac signanter vulgo Apostolorum Canone 21. 22. & 24. necnon Antiochenum Canone 23. tractant de modo, quo Episcopi, quorum dispensationi res Ecclesiæ committuntur, eas dispensare, & eis uti debeant, & res proprias Episcoporum à rebus Ecclesiæ distingui oportere declarant.

Ex hoc autem concludit Gratianus ad calcem Canonis 24. quod Episcopi proprium possidere possint.

Hæc in speciem diversa conciliare nititur Gratianus.

Has autem auctoritates in speciem contrarias conciliare intendens Gratianus monet, „ Episcopos Orientales uxores habere, & filios: quosdam autem ex nostris partibus, cum in laicatu, sive in minoribus ordinibus constituti, habeant uxores & filios, sive morte uxoris interveniente, sive continentia pari voto servata, ad sacros ordines accedere. His omnibus, ait, conceditur habere *propria* ad suos, & suorum usus: qui autem ab infantia sacræ militiæ traditi sunt, nullo modo eis permittitur habere propria, quia nulla est eis excusatio proprietatis: nisi forsitan retinendo sua, à sumptibus Ecclesiæ abstineant.

Sed ejus conciliatio in Canonibus non est fundata.

Recte hic notat glossographus, male à Gratiano solvi contrarietatem; neque enim ullum in Canonibus citatis fundamentum habet illa Gratiani distinctio, convenientior apparet, quam adfert glossographus sub initium quæstionis, nimirum, quod Clericis liceat habere proprium, *nisi renunciaverint tacite vel expresse.*

An bona Ecclesiæ in prebendas distribui possint?

Secunda parte quæstionis resolvit Gratianus res Ecclesiæ posse distribui in *prebendas*, quæ manente *charitate primorum fidelium*, quibus erant *omnia communia*, „ pie & religiose possunt distribui; nec tunc rebus Ecclesiæ, ut propriis, sed ut communibus utilitatibus deservituris; ut ex his, quæ sibi assignata sunt, primum sibi necessaria percipiat: si quæ vero suis necessitatibus supersunt, in communes usus Ecclesiæ expendat.

Bona Ecclesiæ ejusdem naturæ post divisionem.

Ex hoc Gratiani discursu evidens est, Gratianum non dubitasse, quin res Ecclesiæ, etiam post divisionem, & erectas prebendas, mansisse ejusdem conditionis, qua erant ante factam divisionem, uti latius ostendi in *Jure Eccles. part.* 2. *tit* 32. *cap.* 6.

Episcopi rerum Ecclesiæ dispensatores, non domini.

Inter auctoritates hic à Gratiano adductas, merito hanc in rem attenduntur verba S. Augustini relata Canone 28 ex epistola ad Bonifacium Comitem, quibus aperte probari apparet, quod ex sententia Augustini, nec Episcopis liceat ex bonis Ecclesiæ vivere, si privatim possideant, quod ipsi sufficiat: verba ejus sunt: „ Si privatim possidemus, quod nobis sufficiat, non illa nostra sunt, sed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vindicamus.

Quæst. II. An res Ecclesiæ valide à Clericis distrahi possint?

Ex hypothesi, sive casu proposito elicit Gratianus hanc *Quæst.* 2. „ An res Ecclesiæ, quæ ab eis (scilicet Clericis) datæ sunt, possint constare aliqua firmitate eis, qui eas acceperunt?

Præcipue autem hac quæstione discutere intendit Gratianus, an à Clericis res Ecclesiæ valide distrahi possint?

Pro parte negativa plura refert Gratianus, sed parum authentica.

Pro parte negativa plures auctoritates allegat prima parte quæstionis, quæ 16. Canones comprehendit: at plures inter illas apocryphæ ac dubiæ fidei occurrunt.

Atque in primis allegata Canone 1. sub nomine *Stephani Papæ* in epistolis Stephani I. quæ extant, non haberi monent Correctores Romani: notant autem haberi in *epistola* 1. *Anacleti*; idemque esse apud Lucium Papam: sed & hæc apocrypha esse hodie compertum est; tametsi auctoritate Anacleti utatur Concilium Triburiense sæculo 9. scitur enim quod eo tempore falsis illis decretalibus passim uterentur Concilia & Pontifices tanquam authenticis monumentis, uti eruditis omnibus notum est.

Hisce annumeranda quæ profert Can. 2. sub nomine *Pelagii Hostilio Episcopo*, quæ in epistolis Pelagii Papæ non reperiuntur.

Item quæ Canone 3. attribuuntur *Bonifacio Papæ*; rejiciunturque *tom.* 2. *Concil. General. column.* 1587. inter decreta à Gratiano huic Papæ adscripta.

Quæ Canone 5. & 6. occurrunt, deprompta sunt è falsis decretalibus Pii I. & Anacleti Papæ Canone 7. citata ex epistola *Joannis I. ad Zachariam Archiepiscopum*, quæ extant *tom.* 1. *Concil. Gener. col.* 1603. æque dubiæ fidei sunt: de hac enim & altera hujus Pontificis epistolis, monet ad marginem Labbæus; *Hanc cum sequenti supposititiam multa evincunt*. Neque majorem fidem meretur exhibita Canone 10. sub nomine *Eusebii Papæ epistola* 2. quam apocrypham esse hodie non ambigitur.

Licet inter adducta hic à Gratiano plura occurrant parum authentica; illud tamen à Gratiano assertum verissimum est, res Ecclesiæ à Clericis ut sibi proprias non posse alienari.

Qua pœna puniendi injusti rerum Ecclesiæ invasores.

Addit insuper Gratianus, qua pœna afficiendi sunt invasores, & injusti rerum Ecclesiæ occupatores, eumque in finem citat Canone 8. & 9. duos textus sub nomine S. Gregorii, sed infideliter citat priorem, uti notant Correctores Romani, & eruditus auctor notarum ad responsionem S. Gregorii super quarta interrogatione Augustini Anglorum Apostoli.

Adducit quoque Canone 10. fragmentum sub nomine Eusebii, quo Ecclesiæ res surripiens, in quadruplum restituere jubetur, quod abstulit. Vide notam Correctorum Romanorum ad hunc Canonem.

Huic dein subjicit Canone 11. responsum sancti Gregorii ad interrogationem Augustini Anglorum Apostoli. Interrogaverat Gregorium Augustinus: *Quo augmento ea, quæ de Ecclesiis abstulerunt, reddere debeant*. Respondit Gregorius: *sed absit quod Ecclesia cum augmento recipiat, quod de rebus terrenis videtur amittere, & lucrum de damnis quærat*.

Canones eadem in speciem diversa nititur conciliare Gratianus.

Cum hæc duo testimonia contraria Gratiano apparerent, nec prius spurium esse sciret, pro conciliatione subdit: „ Verum illud Eusebii de legum severitate: illud Gregorii de Ecclesiastica *mansuetudine* dictum intelligitur.

Quidquid sit de hac Gratiani conciliatione, hoc interim ex Gregorii responso notare possunt Ecclesiastici, quod dum agitur de recuperandis temporalibus Ecclesiæ, etiam defraudatis aut subreptis, magis secundum mansuetudinem, quam ex rigore agendum sit.

Res Ecclesiæ licite impenduntur in redemptionem captivorum.

Post hæc probat, præsertim auctoritate sancti Gregorii, res Ecclesiæ alienari posse in redemptionem captivorum: *Sacrorum Canonum statuta, & legalis permittit auctoritas, licite res Ecclesiasticas in redemptionem captivorum impendi*, ait Canone 15.

Pœnitentia imponenda vasorum sacrorum prædonibus.

Hisce primam quæstionis partem absolvit. In secunda parte ostendere vult, quæ pœnitentia hujusmodi invasoribus atque prædonibus, qui vasa sacra, & reliqua divino cultui dedicata arripiunt, & quasi profana contrectant, sit indicenda.

Unicum in hanc rem Canonem profert sub nomine Nicolai Papæ scribentis Frotario Archiepiscopo Burdigalensi: ubi Burgando cuidam, ejusque complicibus „ qui sacrum altare, sacraque Dominici corporis & sanguinis vasa, insuper & sanctum Chrisma pollutis arripere manibus quasi vilia, & ad usum communem apta præsumpserunt; cum ad pœnitentiam accelleraverint, præcipitur, uno anno extra Ecclesiam Dei consistere, cujus sacratissima vasa, extra ritum fidei Christianæ, diripiendo auferre non dubitaverunt. Secundo vero anno ante fores Ecclesiæ sine communione maneant: tertio vero anno Ecclesiam Dei ingrediantur, „ & in-

„ & inter audientes adstent sine oblatione, non manducantes carnem, neque bibentes vinum, præter Natalis, & Resurrectionis Dominicæ dies: quarto præterea anno, si in his prioribus tribus eorum fructuosus fuerit pœnitentiæ labor, communioni fidelium restituantur: totaque mentis intentione spondentes, talia se ulterius nunquam facturos, corpus & sanguinem Domini suscipere mereantur, & usque ad septimum annum tribus in hebdomada diebus sine esu carnium, & vini potatione maneant pœnitentes.

Veteris disciplinæ pœnitentialis vestigia.

Hic evidentia sunt veteris disciplinæ pœnitentialis vestigia: nec mirum, cum usque ad initium sæculi XII. Canonum pœnitentialium usum & rigorem in Ecclesia Latina integrum perseverasse notet Morinus lib. 10. cap. 16. quamvis circa allegatum hoc fragmentum moneant Correctores Romani, hoc alibi non esse inventum, quam in Collectione Canonum incerti auctoris.

Antonius Augustinus *libro secundo de emendation. Gratiani Dialog.* 18. monet, *esse incertum:* addens: „ In pœnitentiali Romano nuper edito, Nicolai nomen tantum extat, & plenius quædam scripta sunt. " Habetur apud Cochleum inter decreta hujus Pontificis ex Gratiano collecta *tit.* 17. *num.* 1.

Prælatis fas non esse bona Ecclesiæ alienare.

Tertia & quarta parte suæ quæstionis probat Gratianus allatis auctoritatibus, Prælatis fas non esse res Ecclesiæ alienare; estque in hanc rem notandus Canon 12. Synodi VII. relatus hic Canone 19. vide Tractatum Historico-Canonicum ad præfatum Canonem.

Bonorum Ecclesiæ quatuor portiones.

Ostendit dein, in quatuor partes reditus Ecclesiæ esse „ dividendos: imo morem esse Apostolicæ sedis ordinatis Episcopis præceptum tradere, ut de omni stipendio, quod accedit, quatuor fieri debeant *portiones*, una videlicet Episcopo, & familiæ ejus propter hospitalitatem & susceptionem, alia Clero, tertia vero pauperibus, quarta Ecclesiis reparandis, uti loquitur Canon 30. ex responsione 1. S. Gregorii ad interrogationem Augustini Anglorum Apostoli.

Allegat hanc in rem nonnulla ex Gelasio I. necnon Simplicio Papa, *& Canone* 31. *ex Concilio Toletano:* At notant Correctores Romani hoc decretum in nullo Toletano Concilio aut impresso, aut manuscripto inventum esse: una monentes in quadam Collectione Canonum incerti auctoris tribui Silvestro: „ quamvis, inquiunt, in Synodo Romana sub ipso habita *cap.* 4. paulo aliter hæ partes assignentur, id est, ut in præcedentibus huic capitulis. " At hanc Synodum cum Canonibus ei adscriptis supposititiam esse, sæpius notavi, multumque dubito, num hæc quadripartita redituum Ecclesiæ divisio ad ætatem Silvestri Papæ reduci possit.

Ceterum, vel ipsa quadripartita proventuum Ecclesiasticorum divisio, citato Canone 31. decreta, convincit, hunc Canonem nulli Conciliorum Toletanorum adscribi posse, cum non quadripartita, sed tripartita divisio viguerit in Hispania. Vide fusius Thomasinum de Disciplina Ecclesiæ *part.* 2. *tit.* 4. *cap.* 16. *num.* 8. *& seqq.*

Sine consensu eorum, quorum interest, res Ecclesiæ alienari non possunt.

Quinta parte hujus quæstionis, quæ incipit à Canone 32. multis auctoritatibus probat, Clericis fas non esse, res Ecclesiæ *sine auctoritate Episcopi;* nec Episcopo sine consilio Cleri sui alienare, atque Canone 32. 33. 34. 35. & 36. recitat plura decreta sub nomine Synodi Agathensis, quibus irritæ & invalidæ declarantur alienationes rerum Ecclesiæ per Clericos factæ: quin & Clerici eorumque hæredes ad restitutionem obnoxii declarantur, imo & Clericos alienantes, aut etiam monumenta, sive Scripturas ad Ecclesiam pertinentia subtrahentes, aut in alios transferentes, ultra reparationem damni, quod inde Ecclesia pati posset, à communione separandos decernitur.

Deinde Canone 37. subjungitur decretum Urbani II. in hæc verba: " Alienationes omnium „ per intrusionem, seu canonica electorum sub Episcopi nomine, aut Abbatis, qui secundum Ecclesiæ suæ usum consecrandus est: alienationes dico quocunque modo factas, necnon & ordinationes personarum ab eisdem, sine communi consensu Clericorum Ecclesiæ, sive per simoniam itidem factas, irritas judicamus. Illud etiam per omnia interdicimus, ut nullus Clericus præbendam suam, seu beneficium aliquod Ecclesiasticum aliquo modo alienare præsumat. Quod si præsumptum olim fuit, vel aliquando fuerit, irritum erit, & ultioni canonicæ subjacebit. "

Circa prædictum decretum sub nomine Urbani II. relatum, merito attenditur nota Correctorum Romanorum, nec non quæ circa hoc decretum notavit Antonius Augustinus *lib.* 2. *de emendat. Grat. Dial.* 5. è quibus intelligitur, decretum hoc aliter legi apud Anselmum, quam apud Gratianum, neque in ullo Concilio sub Urbano II. reperiri: Imo ex his, quæ apud Anselmum leguntur, videri hoc decretum specialiter concernere quosdam Prælatos, sive Episcopos Ravennæ, qui sine consensu aut consilio Clericorum res suarum Ecclesiarum temere alienaverant.

Quidquid sit de hoc decreto, illud sat constat, quod sæculo 10. & seqq. Prælati quasi proprietarii bona, & proventus Ecclesiarum sua auctoritate alienaverint, quemadmodum & Clerici post erectos titulos beneficiorum & divisionem præbendarum, prout colligitur ex decretis contra has temeritates, & Ecclesiis damnosas alienationes his & sequentibus sæculis editis, uti latius deduxi in *Jure Eccles. part.* 2. *tit.* 36. *de administratione & alienatione bonorum Ecclesiæ*.

Post hæc Canone 40. profertur decretum ex Concilio Aurelianensi. Notant hic Correctores Romani, referri supra *eadem causa Can.* *si quis de Clericis*, ex Concilio Agathensi: „ Non est autem, inquiunt, mutatus titulus: quia potuit in aliquo etiam Aurelianensi, quod non extat, esse repertum. " Utinam hoc motivo plura immutata permansissent. Ceterum consule Baluzium in notis ad dictum *Canonem* 33. *si quis de Clericis*.

Refertur & Canone 52. famosum Decretum sub nomine *Leonis Papæ universis Episcopis per Siciliam constitutis*, quo præscribitur ut alienatio ab Episcopo non fiat, nisi *ut meliora prospiciat, & cum totius Cleri tractatu atque consensu*.

Cujus Leonis sit hoc decretum nescio: saltem non posse ascribi S. Leoni I. solide probat Paschasius Quesnellus in notis ad Epistolam 17. hujus Pontificis; notans recentioris disciplinæ esse, quod in rerum Ecclesiasticarum alienatione totius Cleri consensum adhibere debeat Episcopus.

Episcoporum morientium bona sunt reservanda.

Agit & hoc loco Gratianus contra direptores bonorum decedentium Episcoporum, de quo vide Tractatum Historico-Canonicum ad Canonem 22. Chalcedonensem. Illud hic notandum Canone 47. relatum fuisse à Gratiano decretum sub nomine *Innocentii Papæ II.* quo prædictus Canon Chalcedonensis renovatur. „ Correctores Romani, quia nesciebant, ait hic Baluzius, ista decreta ab Innocentio primum fuisse in Concilio Claromontano condita, & certo existimabant petita esse ex Concilio Lateranensi ejusdem Innocentii; hæc verba audacter & intrepide addiderunt: *In Concilio Lateranensi cap.* 4. Extat inter Canones ejusdem Claromontani Concilii, ubi desiderantur voces illæ, *Ecclesia*, &c. Cetera sunt similia, nisi quod Canon Claromontanus habet, *subjiciantur*, pro eo quod Gratianus legit, *subjaceant*. " Hæc ille, è quibus patet, quod satius fuisset ex textu totali nihil mutari.

Quibus casibus possit Episcopus res Ecclesiæ sine consilio fratrum distrahere.

Parte 6. Canone 53. ostendit, Episcopum posse „ sine consilio fratrum, si necessitas fuerit, distrahere *terrulas*, aut *vineolas* exiguas, & Ecclesiæ *minus utiles*, aut *longe positas*, & *parvas*, servos quoque fugitivos, qui revocati retineri non possunt; similiter Episcopo distrahere licet. "

Item

Item „ si Rectores Ecclesiæ de rebus propriis tantundem Ecclesiæ restituere voluerint, Ecclesiasticas facultates libere dare possunt, ait *part.* 7. adducto unico Canone Agathensi.

De servis Ecclesiarum, eorum alienatione, manumissione, &c.

Octava autem *parte* late tractat de servis Ecclesiarum, de eorum alienatione & manumissione, & quæ liberti Ecclesiæ debeant, multa ex legibus civilibus de servis, & libertis adducens, præsertim in discursu subjecto Canoni 58. videturque præcipue in Ecclesiis Hispanicis, quæstiones illas de servis Ecclesiarum fuisse motas, quandoquidem vix aliqua, quam ex Synodis Hispanicis eam in rem decreta Ecclesiastica proferuntur.

Quas ob causas res Ecclesiæ alienare liceat?

Parte 9. ostendit, quibus de causis servi Ecclesiarum manumitti seu libertate donari queant: atque hac occasione rursus agit de causis alienationis, atque ostendit, quod pro *alimonia pauperum*, *pro redemptione captivorum*, res sacras distrahere liceat, adductis in banc rem Can. 70. & 71. verbis SS. Ambrosii & Hieronymi. Ostendit quoque Episcopum posse *religionis intuitu*, ea in quibus Ecclesia detrimentum non patitur, Monasteriis tradere, adducto Canone 4. Concilii Toletani III. qui tam generale Gratiani assertum minime probat, uti ex contextu patebit: Agit enim de casu, quo unam ex Parochianis Ecclesiis suis monasterio dicare voluerit Episcopus. Canone 74. restringitur hæc facultas data Episcopis ad partem quinquagesimam rerum Ecclesiæ, quæ in constructionem novi Monasterii ab Episcopo donari potest, juxta decretum Concilii Toletani IX. Notanda sunt quæ dicuntur in hoc Canone, nimirum quod non liceat Episcopis dare Monasterio, quod in sua diœcesi ædificare cupit, nisi quinquagesimam, vel ut alia lectio habet, quadragesimam partem rerum Ecclesiæ suæ: *Ut hac temperamenti æquitate servata*, inquit Canon, *& qui tribuit, competens subsidium conferat, & cui tollit, damna gravia non infligat.* Qua determinatione partis quinquagesimæ, seu quadragesimæ restringit præsens Canon indeterminatam de rebus Ecclesiæ Monasteriis donandi facultatem, quam Episcopo concesserat Canon 4. Concilii Toletani III. relatus Canone 73. Hinc evincitur quanta moderatione Episcopos procedere voluerit hæc Synodus, etiam ea ætate, qua rariora erant Monasteria.

Tandem concludit Gratianus: “ Ecce ostensum est, quomodo res Ecclesiæ sine culpa dari possint, & constare his, quibus datæ fuerint.

Quæstio III. Discrimen inter bona Ecclesiastica & patrimonia.

Quæstione 3. quatuor Canones impendit Gratianus, ut ostendat, Clericos de rebus Ecclesiæ intuitu acquisitis, non posse agros, aut alia bona in suum & consanguineorum commodum acquirere, sed ea esse relinquenda Ecclesiæ: de his autem, quæ aliunde, vel proprio labore, aut amicorum liberalitate acceperunt, posse libere disponere. Quæ distinctio probari videtur Canone 49. Concilii Carthaginensis II. relati hic Canone 1. Gratianus itaque Canoni 2. subjicit hanc conclusionem: „ Ecce quod illa, quæ non est ex officio Ecclesiastico, sed ex aliqua præstatione suæ utilitatis lucratus est, potest dare quibus voluerit.

Quandonam bona Clerico data conseri debeant Ecclesiastica?

Declarat autem Canon 3. desumptus ex Synodo Agathensi, quod „ Pontifices, quibus in summo Sacerdotio constitutis, ab extraneis aliquid aut cum Ecclesia, aut sequestratim, aut dimittitur, aut donatur, non quasi suum, sed quasi dimissum Ecclesiæ, inter facultates Ecclesiæ computabunt.

Rationem præmisit: *quia hoc ille qui donat, pro redemptione animæ suæ, non pro commodo Sacerdotis offerre probatur.*

Canonem hunc citat Innocentius III. in *cap.* REQUISISTI *de testam.* ubi exponit, quandonam censeatur aliquid Episcopo intuitu suæ personæ, & quando intuitu Ecclesiæ relictum.

Quæstio IV. Ad quem pertineant bona à Clericis acquisita?

Quæstione hac tribus duntaxat constante Canonibus, tractat Gratianus de Clericis, qui vel ex rebus Ecclesiæ, vel propriis, aut utriusque simul aliqua acquisierunt, ad quem res illæ pertinere censeantur; item quid agendum illi, qui ex rebus Ecclesiæ aliquid ad commodum Ecclesiæ acquirit?

Profert autem pro solutione Canone 1. decretum Concilii Toletani IX. & Canone 2. decretum Concilii Bracarensis, & Canone 3. decretum sub nomine Concilii Agathensis, quorum omnium una est sententia, quod nec Clerici debeant sibi, aut propinquis suis appropriare res è proventibus Ecclesiæ comparatas, nec Ecclesia compendium facere debeat ex rebus, quas Clerici è propriis suis bonis compararunt; teneanturque Clerici de rebus nomine Ecclesiæ acquisitis scripturam facere.

Vox, diœcesis multipliciter apud veteres sumitur.

Notandum autem in Canone finali, diœcesim accipi pro Parochia, sive Ecclesia Parochiali, quam Presbyter tenet, uti apud veteres frequenter sumi probat Stephanus Baluzius in notis ad hunc Canonem, quamvis nonnunquam sumatur & pro tota Episcopi diœcesi; imo interdum extenditur ad districtum plurium Provinciarum, uti in veteribus Canonibus sæpius animadverti potest.

Ceterum notandum circa hunc aliosque nonnullos Canones, qui sub nomine Concilii Agathensis à Gratiano aliisque Collectoribus allegantur, non omnes videri ab hoc Concilio editos, sed ex alio depromptos huic Concilio postmodum adscriptos fuisse, uti notavit post Laurentium Surium Jacobus Sirmondus in *admonitione* ipsi Concilio Agathensi *tom.* 4. *Concil. Gener. col.* 1380. præfixa, monens à se observatum esse in Codice Gamblacensi, Lugdunensi, Rhemensi, Corbejensi, Fossatensi, atque in aliis quibusque antiquissimis exemplaribus extare tantum *octo & quadraginta* Canones; ut proinde 25. sequentes videantur aliunde assumpti & assuti. Et sane præsens Canon, qui in hoc Concilio signatur num. 54. citatus apud Gregorium IX. sub *titulo de peculio Clericorum cap* 2. ex Concilio Arelatensi. Hæc hic monuisse sufficiat.

Quæstio V. An & de quibus bonis Clericus testari possit?

Tractat *Quæstione* 5. de Clericorum testandi de rebus suis auctoritate: atque resolvit, Clericum de rebus intuitu Ecclesiæ sive tituli Ecclesiastici acquisitis testari non posse. De propriis vero, quæ ante ordinationem habuit, prout judicaverit, disponere possit. Item si Episcopus vel quilibet ex gradu Ecclesiastico intestatus defunctus fuerit, nec aliqui inventi fuerint, qui jure cognationis succedant, Ecclesia sua ei succedat in integrum: nec licebit alicui aliqua ex rebus ejus præsumere.

Hoc assertum Gratiani unica pene auctoritate nititur, quam sub nomine Concilii Triburiensis profert Canone 7. quem ex Burchardo, vel Ivone desumpsisse videtur, qui & ipsum citant ex Concilio Triburiensi, cui interfuit Arnulphus Rex, *cap.* 14. sed inter Canones hujus Concilii, qui extant *tom.* 9. *Concil. General.* hic Canon non reperitur.

Quid autem moderna disciplina circa facultatem testandi de bonis Ecclesiasticis, & de successione ab intestato Clericorum in bona ab ipsis relicta habeat, latius exposui in *Jure Eccles. part.* 2. *tit.* 32. *cap.* 7. *&* 8.

CAUSA DECIMATERTIA,

Ratio connexionis hujus causæ cum præcedenti.

COnnexionem sequentis *Causæ* 13. cum præcedenti conjecit glossographus dicens: „ Supra dictum fuit, quod quidam Clerici non debent habere propria. Sed ne aliquis quæreret, unde vivere debent, ostendit Gratianus quod de decimis & oblationibus vivere debent: sed quia de decimis & oblationibus & sepulturis sæpe oritur contentio inter Clericos, & etiam Laicos: ideo Gratianus subnectit hanc 13. *Causam*, in qua ostendit, quid de decimis, & oblationibus & sepulturis sit observandum. “

Casus hic propositus.

Hunc in finem format Gratianus hunc casum: “ Diœcesani cujusdam baptismalis Ecclesiæ cladibus bellorum pressi, hostili metu compulsi, domicilia sua transtulerunt in aliam diœcesim:

„ sim; prædia tamen antiqua non desierunt colere: cœperunt persolvere decimas illi Ecclesiæ, in cujus diœcesim transierunt, & apud „ eam sibi elegerunt sepulturas. Transactis 30. „ annis, Clerici, quibus quondam persolverant „ decimas, cœperunt movere quæstionem in „ eos, qui ab istis accipiunt decimas & veniunt „ ad causam.

Quæstio I. Cui competat jus ad decimas & exequias.

Ex hoc casu proposito elicit Gratianus duas quæstiones.

Primam proponit his verbis: „ Si illi, qno- „ cum domicilia sunt in diœcesi hujus baptis- „ malis Ecclesiæ, debeant persolvere decimas il- „ li Ecclesiæ, & celebrare suas exequias apud „ eam Ecclesiam, in qua quondam hæc fiebant „ à parentibus eorum.

Pro resolutione hujus quæstionis unicum fragmentum adducit *parte prima* desumptum ex pseudo epistola Dionysii Papæ ad Severum Episcopum, quo astruitur divisio Parochiarum & cœmeteriorum, tanquam à Dionysio Papa instituta, definiturque, *ut nullus alterius Parochiæ terminos, aut jus invadat: sed sit unusquisque suis terminis contentus.*

Dein *parte secunda* introducit Sacerdotes, qui decimas & oblationes Ecclesiæ baptismali vindicant, fundamenta suæ causæ exponentes.

Tum *parte tertia* exhibet replicam & responsum contendentium, decimationes vigore præscriptionis sibi competere, & Sacerdotes oblationibus debere esse contentos. Merito argumenta utrioque proposita attendenda: eadem enim & hodie occurrunt.

De limitibus Parochiarum.

Verum recte hic notavit Joannes d'Artis, nec hoc Canone, nec Can. 1. quæstionis sequentis, ulterius tractari de decimis, sed potius de terminis, quibus Parochiæ & diœceses circumscribuntur; nam & Canon primus quæstionis sequentis, agit de Ecclesiis ad Episcopum pertinentibus; & dicitur, Ecclesias possessas per annos 30. ab Episcopis, apud eosdem manere: *& ita*, ait d'Artis, *conjunxit humano capiti cervicem equinam.*

Subodoratus id videtur Gratianus: nam ad calcem dicti Canonis 1. secundæ quæstionis pro reconciliatione auctoritatum remittit lectorem ad *causam Monachorum*, id est, *causam 16.*

Quæstio II.

Quæstio secunda hujus causæ præter Canonem 1. de quo jam dictum est, tota est de sepulturis, & jure exequiarum.

De sepulturis majorum, & jure eligendi sepulturam.

Quæstionem dividit in duodecim partes, quarum 2. 3. 4. & 5. versantur fere unice circa sepulchra majorum, & liberam electionem sepulturæ.

Adducuntur Can. 3. sub nomine S. Augustini: *unaquæque mulier sequatur virum suum, sive in vita, sive in morte:* Deinde additur in eodem Canone: „ Item Gregorius: Soror B. Benedicti „ sepulta est in sepulchro, quod ipse sibi præ- „ paraverat, ut quorum mens una semper fuit „ in Domino, eorum quoque corpora sepultura „ non separet. “ Monent Correctores Romani: *nec ipsa prorsus verba* auctorum afferri.

Interim ex his concludit Gratianus, ununquemque in sepulchro majorum esse sepeliendum, nisi alibi sepulturam elegerit: quod prolixo discursu astruere nititur.

Ex Concilio Triburiensi Can. 6. elicimr ordinarie quemque sepeliendum, ubi quis decimas persolvebat vivus: atque ad calcem hujus Canonis concludit Gratianus, additque: “ Item si „ quis de provincia ad provinciam transiret, & „ ibi domicilium collocaret, liber factus à ju- „ risdictione prioris Judicis, jurisdictioni illius „ Judicis subjiceretur, in cujus provincia se- „ dem sibi eligeret. Quia ergo illi à vestra „ diœcesi in nostram transierunt, liberi à vestra „ ditione, nostro juri subjiciuntur; nostrum „ est ergo funerandi jus.

Ex S. Gregorio profert Can. 4. quod *ultima voluntas defuncti modis omnibus conservari debeat.* Ex hoc *part. 5.* concludit pro defunctorum voluntate, *corpora eorum esse tumulanda.*

At huic opponit Can. 7. apocryphum decretum sub nomine Melchiadis Papæ, & pro conciliatione ait ad calcem Canonis: „ Sed aliud est “ ea temeritatis superbia usum antiquorum pa- “ rentum non sequi; atque aliud rationabili oc- “ casione novam sibi sepulturam eligere. „ De priore loquitur Melchiades, de posteriore Gregorius. Ceterum de his consuli poterunt dicta *in Jure Eccles. part. 3. tit. 38. de sepulturis.*

De negantibus defunctorum oblationes.

Parte 6. agit adversus eos, qui defunctorum oblationes Ecclesiis negant, aut difficulter reddunt: hique quasi egentium necatores, nec credentes judicium Dei, habendos esse, ut loquitur Canon 9. ex Concilio vulgo Carthaginensi IV.

Nihil pro sepulturis potest exigi.

Parte 7. ostendit variis auctoritatibus, præsertim S. Gregorii in Can. 12. nihil muneris pro sepulturis exigendum esse: „ Ne (quod valde ir- “ religiosum est) aut venalis fortasse (quod absit) “ dicatur Ecclesia, aut vos de humanis videami- “ ni mortibus gratulari; si ex eorum cadaveri- “ bus studeatis quærere quolibet modo compen- “ dium, inquit S. Gregorius citato Canone. “

Vetita fuit olim sepultura in templis.

Intermiscet hic Gratianus aliqua de vetita sepultura in Ecclesia; atque inter cetera Can. 15. sub nomine Concilii Varensis, (seu potius *Nannetensis*, ut notant Correctores Romani, & Stephanus Baluzius:) „ Prohibendum est etiam “ secundum majorum instituta, ut in Ecclesia “ nullatenus sepeliantur, sed in atrio, aut in “ porticu, aut in exhedris Ecclesiæ (alias extra “ Ecclesiam:) intra Ecclesiam vero & prope “ Altare, ubi Corpus & Sanguis Domini con- “ ficitur, nullatenus sepeliantur. “

Quibus profuit sepultura in sacris locis.

De hac disciplina non sepeliendi corpora mortuorum in ipsis templis, quæ per plura sæcula in Ecclesia fuit conservata, latius egi in *Jure Eccles. part. 2. tit. 38. cap. 2.*

Post hæc parte 8. quærit à Canone 16. usque ad Canonem 23. qui à sacris locis post mortem juventur, & quare juxta Ecclesias mortuorum corpora sepeliantur. Inter Canones hic relatos notandus præ ceteris Canon 19. sumptus ex libro S. Augustini *de cura pro mortuis.*

Hic Augustinus in primis aperte supponit, mortuos, sive Altaris, sive orationum, sive eleemosynarum Sacrificiis juvari: *Quamvis*, ait, *non pro quibus fiunt, omnibus prosint, sed his tantum, quibus, dum vivunt, comparatur, ut prosint.*

Deinde adjungit: *Corpori autem humando quidquid impenditur, non est præsidium salutis, sed humanitatis officium secundum affectum, quo nemo unquam carnem suam odio habet.*

De vita tertii, septimi, &c. diei ab obitu.

Nona pars constat unice Can. 24. in quo agitur de *tertio, trigesimo, septimo*, aut *quadragesimo* die pro mortuis celebrando. Refertur autem sub nomine S. Ambrosii ex *lib. de obitu Theodosii:* At hunc esse Ambrosio suppositum contendit Erasmus & nonnulli post ipsum. Quidquid sit de hac opinione Erasmi, hujus ritus etiamnum hodie in Missali Romano manifesta occurrunt vestigia.

An & quomodo liceat lugere mortuos?

Decima parte quærit: num liceat lugere mortuos? citatque Canone 25. textum Cypriani, & Canone 26. locum sancti Chrysostomi, qui videntur luctum illum absolute reprobare: Gratianus autem dicit: „ Id intelligi ex desperatione futuræ resurrectionis; unde & Apostolus non simpliciter ait: *Nolumus vos ignorare de dormientibus:* sed addidit: *sicut & ceteri qui spem non habent:* pietatis namque intuitu mortuos lugere non prohibemur: sicut nonnullos sanctorum, aliorum exequiis pias lacrymas impendisse legimus. “

Hanc Gratiani conciliationem non patiuntur allatæ ex Cypriano & Chrysostomo auctoritates, quin imo ignosci sibi postulat sanctus Augustinus *lib. 9. Confess. cap. 12.* flevisse se matrem exigua parte horæ.

Post hæc Can. 28. refert Gratianus Canonem Concilii Toletani III. his verbis: „ Qui divina “ vocatione ab hac vita recedunt, cum Psalmis “ tantummodo, & psallentium vocibus debent “ ad sepulchra deferri; nam funebre carmen, “ „ quod

„ quod vulgo defunctis cantari solet, vel in pectoribus se, aut proximos, aut familias cædere omnino prohibemus. Sufficiat autem quod in spe resurrectionis, Christianorum corporibus famulatus divinorum impenditur canticorum: prohibet enim nos Apostolus noster lugere defunctos. *De dormientibus autem nolo vos contristari, sicut & ceteri, qui spem non habent.* Et Dominus non flevit Lazarum mortuum, sed ad vitæ hujus ploravit ærumnas resuscitandum. Si autem potest hoc Episcopus omnes Christianos prohibere, agere non moretur. Religiosi tamen omnino aliter fieri non debere censemus. Sic enim Christianorum per omnem mundum humari oportet corpora defunctorum. " Merito hic attendenda observatio Correctorum Romanorum.

Luctus defunctorum specialiter Religiosis vetitus.

Interim ex hoc Canone intelligitur eo tempore invaluisse, ut fideles defunctos publice lugerent, quodque Patres hujus Concilii desideraverint quidem, ut Episcopi, quantum in ipsis esset, etiam laicos ab hoc luctu abstraherent; judicaverint tamen exteriorem hunc luctum omnibus laicis indifferenter non esse prohibendum, sed solis Religiosis.

Admodum verisimile est huic decreto adscribendum, quod luctus ille exterior fidelibus passim permittatur, exceptis solis Religiosis, quibus nec hodie luctus ille exterior conceditur.

An mortui noverint quæ à vivis geruntur?

Parte 11. quæritur, *utrum sciant mortui ea, quæ hic à vivis geruntur?* Et unico Canone 29. ex S. Augustino *lib. de cura pro mortuis cap* 15. probat, ipsos multa scire, quæ hic à vivis geruntur, & una indicantur modi, quibus hæc illis innotescere queant. Refert autem textum S. Augustini mutilatum, uti monent Correctores Romani, quorum nota consulenda, & uti & integer textus S. Augustini merito legendus.

An cadavera suspensorum sepultura Ecclesiastica donanda.

Duodecima pars tractat de suspensis in patibulis, quæritque, num hi sint sepeliendi juxta Ecclesiam? & Canone 30. desumpto è Canone 27. Concilii Moguntiensis resolvitur, cadavera eorum ad Ecclesiam deferenda, & oblationes pro eis offerendas: „ Si omnibus, inquit Canon, de peccatis suis puram confessionem agentibus, & digne pœnitentibus communio in fine, secundum Canonicum jussum danda est: cur non eis, qui pro peccatis suis pœnam extremam persolvunt? scriptum est enim: *Non vindicat Deus bis in idipsum.*

Monent Correctores Romani finalem periodum „ restitutam esse ex Concilio Moguntino & Wormatiensi, inductis aliquot verbis, quæ potius perturbabant, ait, quam illustrarent.

Verum si restitui textum conveniebat, indubie consultius fuisset, correctionem margini adjicere, & textum ipsum Gratiani integrum conservare, uti non semel monuimus: neque apparet, verba à Correctoribus inducta sensum perturbare; ita enim apud Gratianum legebatur: „ Cur Canones communionem vel sepulturam eis interdicunt, qui pro peccatis suis pœnam extremam persolvunt, & confitentur, vel confiteri desiderant? scriptum est enim: *Non judicat Deus bis in idipsum.*

An & quando pro furibus orandum?

Occasione quæstionis de danda sepultura suspensis in patibulo, junguntur hic duo Canones sub titulo *Palea*, quorum priore dicitur, pro furibus, aut latronibus non esse orandum, si in furando aut deprædando occidantur: si autem comprehensi aut vulnerati, presbytero vel diacono confessi fuerint, communionem eis non negari.

Hic Canon quoque extat in decretalibus Gregorii IX. *cap.* 2. *de furtis*, videturque epitomen esse Canonis 31. Concilii Triburiensis anni 895. ubi posterior Canonis pars ita legitur: „ Si autem fur vel latro vulneratus elabitur, & expectatione mortis desperatus putatur; atque conciliari se mysteriis sacrosanctis, habitu corporis, & voluntate piæ mentis deprecatur, Deoque & sacerdoti, & comite vita, emendatione morum & actuum confitetur, communionis gratiam non negamus tribuendam.

Maxime notandum est, hic pro *diacono*, legi, *Deoque*; qua lectione evitatur difficultas, num *diacono confiteri* quis posset: quam difficultatem ut evaderent decretalium commentatores, supponebant, hic sermonem esse de confessione *non sacramentali*, quod & glossa decretalium supposuisse videtur, dum ad citatum *cap.* 2. verbo, *diacono*, ait: *In necessitate etiam laico.*

Difficultas circa confessionem factam diacono facile sublata.

Epitomen hujus Canonis sic vitiatam primus retulit Regino Abbas Prumiensis *lib.* 2. *de Ecclesiastica discipl. cap.* 94. & ex ipso Burchardus, dein Ivo, ex istis vero Gratianus, ut observat Baluzius in hunc Canonem. Merito sane notandæ cautiones hic à Concilio Triburiensi appositæ. Ceterum quibus neganda sit sepultura vide quæ diximus in *Jure Eccles. part.* 2. *tit. ultimo cap. ultimo.* Item *Parte* 2. *tit.* 4. *cap.* 3. ubi notatum est in aliquibus Ecclesiis negatam fuisse sacram Eucharistiam damnatis ad mortem. Item per communionem non semper intelligi communionem Eucharistiæ.

An & quæ pœnitentia imponenda furis interfectori?

In Canone 32. & ultimo hujus quæstionis imponitur pœnitentia iis, qui furem aut latronem interfecerint, si absque occisione comprehendi possit: extat quoad sententiam in *cap.* 2. *de homicidio*; atque in illo adhuc elucent pristinæ & canonicæ disciplinæ vestigia: quamvis ex tempore pœnitentiæ præscripto haud obscurum sit, labentis disciplinæ fœtum esse.

Monent hic rursus Correctores Romani: *Sunt multa emendata, & magni ponderis.* Unde hic iterum patet, hodie post Correctionem Romanam, non haberi decretum, ut à Gratiano editum fuit.

CAUSA DECIMAQUARTA.

Casus propositus.

CAusa decima quarta proponit Gratianus hunc casum: „ Canonici cujusdam Ecclesiæ quæstionem movent de prædiis: testes ex fratribus suis producunt: negotiatoribus pecuniam crediderunt, ut ex eorum mercibus emolumenta acciperent. "

An Canonicis coram judice sua repetere liceat?

Ex hoc casu sex quæstiones deducit Gratianus, quarum prima quærit: *An Canonicis liceat sua repetere?*

In proœmio hujus quæstionis, ait: Quod autem sua repetere non possint, facile videtur posse probari: ait enim Dominus in Evangelio: *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes; & da pauperibus:* quia ergo isti iter perfectionis arripiunt, non licet eis sua habere; multo ergo minus licet eis repetere: quia non debet repeti, quod possideri non licet. "

Post hæc subjungit Canone 1. decretum Concilii IV. vulgo Carthaginensis, quo dicitur, *Episcopus nec provocatus pro rebus transitoriis litiget.*

Ad calcem autem Canonis hujus conatur adductis nonnullis distinctionibus quæstionem ita solvere: „ Quia ergo generaliter perfectis prohibetur in judicio contendere; patet quod istis non licet stare coram judice. His ita respondetur: Prohibetur perfecto in judicio stare captando lucrum, sed non evitando damnum. Vel aliter: Aliud est sua possidere, aliud est communium procuratorem esse. Canonici non possident sua, quia res Deo oblatæ non sunt alicujus: utuntur enim rebus Ecclesiæ, non ut suis, sed tanquam ad dispensandum sibi creditis. Unde Prosper in *lib. de vita contemplativa:* Sacerdos, cui dispensationis cura commissa est, &c. require in causa ejus, à quo pro ingresso monasterii pecunia exigebatur. Sicut ergo isti non sua possident: ita nec sua repetunt, sed res Ecclesiæ, quarum procurationem gerunt. Similiter quod in judicio prohibentur contendere, sic intelligendum est: videlicet ut non sibi stent coram judice, sed aliis: aliis autem coram judice astitisse, & pro eis judicem interpellasse nonnullos sanctorum legimus: hi autem non sibi stant, sed pauperibus, quorum necessitatibus profutura repetunt: & ita non prohibentur stare coram judice: illud vero Evangelii: *Si*

"quis abstulerit tibi tunicam, &c. non est præcipientis, sed exhortantis.

Agit hic Gratianus de Canonicis in communi viventibus.

Ex his nequaquam obscurum est, Gratianum hic agere de Canonicis in communi viventibus, & voto paupertatis obstrictis, sive quos hodie, Canonicos Regulares dicimus, qui nihil proprium retinere possunt, ac insuper de repetitione judiciali, sive in judicio.

Gratianus more suo hic adjungit duos Canones, quorum primus " ex verbis Augustini ex " *lib. 19. contra Faustum cap. 25.* hinc inde acceptis, & in aliquibus etiam immutatis: quare præstat integrum illud caput perlegere, inquiunt Correctores Romani.

Posterior vero Canon ex quibusdam SS. Augustini & Hieronymi verbis conflatus est; sed in neutro de repetitione in judicio agitur; & ita huic quæstioni decidendæ parum quadrant.

Quæstio II. *An & quando Canonicorum testimonium in causa Ecclesiæ sit legitimum?*

In casu, sive hypothesi à Gratiano proposita hac *secunda quæstione* supponitur, quod Canonici cujusdam Ecclesiæ in quæstione de prædiis *testes è fratribus producant*; occasione cujus quærit, an hi fratres, sive Canonici in causa Ecclesiæ tanquam testes sint audiendi.

Sub initium quæstionis adductis argumentis, quibus videtur evinci horum testimonium tanquam domesticum non esse admittendum, tandem distinguit inter causam criminalem, & civilem; ut in illa tale testimonium non sit admittendum, secus in hac. " In criminali enim causa, ait, non licet testem de propria domo produci: in civili autem Prælatis Ecclesiæ licet. Confirmat hoc suum assertum auctoritate Paschalis II. in Canone 1. at hoc testimonio id non probatur; quod & vidisse videtur Gratianus; nam relato hoc Canone, mox, quasi seipsum corrigens, ait: " Potest etiam intelligi aliter. " Domestici ad probationem non admittuntur, " ut pro his videlicet, quorum sunt domestici, testimonium ferant: hi autem non pro " domesticis, sed pro Ecclesia, quæ mater est " omnium pauperum, testimonium dicant.

An & quomodo presbyteri vocari possint ad testimonium?

Post hæc addit, quod " in conficiendis instrumentis secularium negotiorum, presbyteri " non vocentur ad testimonium; sed si casu contractui eos interfuisse contigerit, jubente Episcopo testimonium dicant. Probat id auctoritate Synodi Romanæ sub Eugenio Papa II. cap. 13. in quo dicitur, quod sacerdotes " in sæcularibus " negotiis pro testimonio, aut conficiendis in" strumentis non cogentur, quia eos in talibus " rebus esse non convenit. Si autem eventu ali" quo causæ interfuerint, & aliquid viderint, " vel audierint, ubi nullæ idoneæ secularium " inveniantur personæ, ne veritas occultetur, " & malus ut bonus æstimetur, in providentia " proprii Episcopi sit, ut aut coram se & com" petentibus judicibus, aut aliter honorifice ve" ritatem attollant.

Hic rigor moribus Belgii circa clericos vocatos ad testimonium ferendum coram judice laico in causis civilibus, nonnihil mitigatus est, ut notavi in *Jure Eccles. part. 3. tit. 7. cap. 6.*

Quæstio III.

Cum autem in hypothesi, sive casu à Gratiano proposito diceretur, quod Canonici *negotiatoribus pecuniam crediderunt, ut ex eorum mercibus emolumenta acciperent*, quærit *quæstione tertia, an illud sit usuras exigere.*

Usura est, quidquid ultra sortem exigitur.

Hac occasione ostendit Gratianus, quod qui plus exigit, quam dedit, usuras exerceat; idque præcipue auctoritate SS. Augustini, Ambrosii & Hieronymi, & ad calcem concludit: " Ecce " evidenter ostenditur, quod quidquid ultra sor" tem exigitur, usura est.

Gratianus Canonem ultimum refert tanquam ex Concilio Agathensi, quem huic Concilio falso adscribi recte monet hic Baluzius, eamque inscriptionem commentum fuisse Burchardum. Est autem cap. 12. *Capitularis 3.* Caroli Magni de anno 806. quod & refertur *lib. 1. Capitularium cap. 119.* & apud Reginonem *lib. 1. cap. 204.* sine inscriptione.

Quæstio IV. *Laicos æque usuras vetitas esse, etsi de solis clericis passim loquantur.*

Dein *quæstione 4.* ostendit Gratianus, tam laicis, quam clericis usuras esse vetitas: et Canones relati, plerique de solis clericis loquuntur. Vix enim antiquis Canonibus reperitur nominatim interdicta usura laicis, tametsi eam tam laicis quam clericis vetitam non ambigerent.

Canon 17. Nicænus, quem hic ex versione Martini Bracarensis, sub titulo, *ex Concilio Martini Papæ*, refert Gratianus Canone 4. & rursus refertur Canone 8. ex versione Isidori; & iterum *distinct. 47.* idem Canon refertur ex versione Dionysii, ut notant hic Correctores Romani: hinc non obscurum, quod Gratianus descripserit Canones, prout eos nunc ex una, nunc ex alia versione, apud anteriores Canonum Collectores reperit.

Quæstio V. *Furtum committit qui rem inventam non restituit.*

Quæstione 5. probat, non esse Deo gratam eleemosynam de usuris factam: ac una asseritur, furtum committere, qui rem inventam non restituit.

Hoc posterius probat ex Augustino Can. 6. " Si quid invenisti, & non reddidisti, rapuisti. " Et Canone 8. ex S. Hieronymo, seu potius Origene ex versione Hieronymi: " Multi sine " peccato putant esse, si alienum, quod invenerunt, teneant, & dicant: Deus mihi dedit, cui habeo reddere? discant ergo peccatum hoc esse simile rapinæ, si quis inventa " non reddat. "

An & quando fieri possint eleemosynæ ex illicite acquisitis?

Addit Canone 11. ex S. Gregorio, qui dicit, quod eleemosynæ & sacrificia non placeant Deo, quæ offeruntur ex scelere.

Huic asserto objicit parte 2. quod legitur in Exodo: " Quod filii Israel exituri ex Ægypto " à vicinis suis acceperint mutuo vasa aurea & " argentea, ex quibus postea ædificaverunt tabernaculum Domini. " Respondet verbis Augustini relatis Canone 12. hoc non esse sumendum in exemplum, quod, jubente Domino, factum est: " Hoc enim, ait, Deus jussit, " qui noverat, quid quemque pati oporteret: " nec Israelitæ furtum fecerunt, sed Deo jubenti ministerium præbuerunt. "

Attamen ad calcem Canonis 14. monet, aliquando recte in pauperes posse impendi, quæ male, seu cum peccato acquisita sunt: puta, quod ex turpi causa possidetur, veluti cum " Mathematicus ex arte, quam docet, vel ex " futuris, quæ prænunciat, nonnulla lucratur. "

Quæstio VI. *An usurarii non restituentes usuras pœnitentiam agere valeant?*

Quæstio 6. qua quæritur, *An usurariis pænitentiam agere valeant, nisi, quod male acceperunt, restituant;* quatuor partibus constat. *Prima parte* probat auctoritate S. Augustini, pœnitentiam non recte agi, nisi res aliena reddatur: Si res aliena, inquit, propter quam peccatum " est, cum reddi possit, non redditur, non agi" tur pœnitentia, sed fingitur: si autem veraci" ter agitur, non remittitur peccatum, nisi re" stituatur ablatum. "

Quomodo possit restitui res jam Deo consecrata.

Dein *parte 2.* auctoritate S. Gregorii dicit: " Si rem alienam quis consecraverit, non can" dem, sed ejus æstimationem restituere debet; " sed in casu, quo res hujusmodi Deo consecrata restitui non potest. De quo videtur intelligendus locus iste ex S. Gregorio allatus.

De intercessione apud principes pro reis.

Deinde miscet hic Canone 3. auctoritatem S. Gregorii, qui & *tertiam partem* facit, " quod " pro malis apud principes Ecclesia debeat inter" cedere, non eos temerario ausu defendere. " Verba Gregorii legi merentur.

Unde desumenda gravitas furti?

Finaliter Canone 4. partem quartam conficiente verbis S. Hieronymi, sed nonnullis omissis & mutatis, ut notant Correctores Romani, astruit, furtum non tam in quantitate rei, quam in affectu furantis considerari: quod tamen non ita accipiendum, quasi peccatum furti non crescat ex gravitate materiæ, sicuti testimonium Hieronymi crude acceptum innuere posset; sed quod hac in re multum attendendus sit affectus furantis.

CAU-

CAUSA DECIMAQUINTA.

Connexio hujus causæ cum præcedenti.

CUm in *Causa* 14. „ tractatum esset de avaritia, quæ obumbrat mentem clericorum; sed quis *incontinentia* idem facit: ideo subnectit *hanc Causam*, in qua de incontinentia tractat, & de his, quæ fiunt mente alienata, & de aliis multis, quæ ut melius pateant, thema seu casum proponit, de quo octo quæstiones elicit. " Ita glossographus. Casum Gratianus expressit his verbis. „ Quidam sacerdos in crimen carnis lapsus esse perhibetur, antequam sacerdotalem benedictionem consequeretur: postquam vero sacerdotium adeptus est, in furorem versus quendam interfecit. Recuperata vero sanitate, apud Episcopum accusatur ab ea, cum qua lapsus esse dicitur. Episcopus autem die dominico causam examinat. Sacerdos inficiatur crimen sibi illatum; quorundam clericorum sibi patrocinia quærit: illi vero non sine pretio sibi patrocinantur. Tandem Episcopus confessionem quæstionibus extorquet. Demum solus absque Synodali audientia illum sententia ferit.

Casus hic propositus.

Quæstio I. An ignorantia & infirmitas à peccato excuset?

Ex hoc casu multa nullatenus inter se cohærentia educit Gratianus; ac *prima quæstione* quærit: *An ea quæ mente alienata fiunt, sint imputanda?*

In hac quæstione multa, præcipue ex S. Augustino tradit de ignorantia, & utrum hæc, aut infirmitas carnis à peccato excuset.

Ex omnibus concludit Gratianus, conformiter ad sententiam S. Augustini, nec ignorantiam, nec carnis infirmitatem semper à peccato excusare.

Quæstio II. An pro impenso patrocinio liceat clerico munera exigere?

Quæstione 2. quærit: *An prò impensis patrociniis liceat clericis munera exigere?*

Unicum hic profert Canonem Concilii Tarraconensis, quo observandum decernitur: „ ne quis sacerdotum vel clericorum, more sæcularium judicum, pro impensis patrociniis munera audeat accipere. Gratianus autem dicit, hoc de illis intelligendum esse, qui *Canonicam* vitam professi, *regulariter* se victuros proposuerunt.

Gratianus à vero sensu Canonis recedit, ut suæ ætatis disciplinæ accommodet.

Hæc restrictio parum congruit generali Canonis expressioni, aut disciplinæ ejus ætatis. At Gratianus more suo Canones disciplinæ sui temporis accommodare volens, frequenter à vero Canonum sensu recedit: quod & hic contigisse ex verbis Gratiani immediate sequentibus conjicitur: „ Generali namque Ecclesiæ consuetudine ait, receptum est, & moribus approbatum, ut clerici more advocatorum patrocinia impendant, & pro impendendis munera exigant, & pro impensis suscipiant.

Sed non vidit aut non advertit Gratianus, hanc consuetudinem labentis disciplinæ fœtum, nullum Canonibus præjudicium afferre, pluresque Canones hoc in clericis patrocinandi officium improbare, præsertim coram judicibus sæcularibus; monetque & hic glossographus: „ quod clerici & sacerdotes non debeant *indifferenter* advocare, ne vilescant dignitates ipsorum.

Quæstio III. An mulier vocari possit contra clericum, præcipue si fuerit criminis complex?

Cum in casu à Gratiano proposito diceretur, sacerdotem apud Episcopum fuisse de fornicatione à muliere accusatum, cum qua prætendebatur in crimen illud fuisse prolapsus, quærit tertio loco Gratianus: *An ex mulieris confessione sacerdos ille sit condemnandus?*

Sub initium quæstionis dicit, quod sacris Canonibus omnino videatur prohibitum mulieri accusare sacerdotem. Verum omnis Gratiani probatio nititur falsis decretalibus, notanter Fabiano Papæ suppositis. Deinde in hanc rem multa adducit Gratianus ex jure civili, quibus mulieres ab accusatione repelluntur, nisi in certis quibusdam enormibus criminibus.

Ex his autem concludit ad calcem Canonis 4. „ Cum contra generales regulas quædam crimina specialiter excepta sint, in quibus mulieri accusare permittitur, inter quæ fornicatio non numeratur: patet, quod hujus accusatio dupliciter infirmatur, & quia fornicationis crimen intendit, & quia dum de se confitetur, super alienum crimen ei credi non oportet. " Quod ultimum probat Can. 5. per pseudo-decretum Julio Papæ affictum, ad cujus calcem super proposita quæstione ita concludit: „ quia ergo ista de se confitetur, super alienum crimen ei credi non oportet, sed contra eam sua confessio interpretanda est. "

Hodie nec mulieres, nec etiam viri ad publicam accusationem criminum admittuntur, nisi sint officiales publici. At denunciatio nec mulieri negatur.

Attamen in casu simili, testimonio mulieris haud facile deferendum esset; nisi forsan aliquæ aliæ circumstantiæ sacerdotem hunc suspectum redderent: quo casu mulieris confessio vel denunciatio accedens posset superiori præbere occasionem, saltem inquirendi, & huic sacerdoti specialius invigilandi.

Quæstio IV.

Ulterius in casu à Gratiano formato, Episcopus die dominica causam examinat. Hinc formata quæstio 4. *An die Dominica ejus causa sit ventilanda?*

Diebus Dominicis & festis prohibitum est causas ventilare.

Profert autem Gratianus tria decreta, quibus probet, licitum non esse diebus *Dominicis* judicialia tractare: è quibus notandum præ reliquis Canone 2. decretum Concilii apud Erphesfurt, sive Erphordiensis anni 932. quo decernitur placita *sæcularia* dominicis diebus, vel aliis præcipuis festis, seu etiam in his diebus, in quibus legitima jejunia celebrantur secundum canonicam constitutionem minime fieri.

Additur & in eodem: „ insuper eadem Synodus decrevit, ut nulla judiciaria potestas licentiam habeat, sua auctoritate Christianos ad placitum bannire in supradictis diebus, id est septem dies ante Natalem Domini usque in octavas Epiphaniæ, & à Quinquagesima usque ad octavas Paschæ, & septem dies ante Nativitatem S. Joannis Baptistæ, quatenus adeundi Ecclesiam, orationibus vacandi liberius habeatur facultas. Extat hæc Synodus cum suis Canonibus, quorum hic est secundus, " *tom. 9. Concil. General. col.* 592. Sed cum notabili differentia.

In primis enim loco horum verborum: *Insuper etiam* SANCTA SYNODUS *decrevit*, habentur hæc, *insuper quoque* GLORIOSISSIMUS REX *in augmentum Christianæ religionis concessit ut nulla*, &c.

Præterea in Synodo omittuntur hæc verba: *usque in octavas Epiphaniæ*.

Eisdem verbis, quibus extat apud Gratianum, refertur à Burchardo lib. 13. cap. 22. è quo verisimiliter hunc Canonem sic immutatum mutuavit Gratianus.

Refert Gratianus Can. 2. decretum sub nomine Adriani Papæ in capitulis cap. 64. quo dicitur: *Nullus Episcopus vel infra positus, die Dominica judicare præsumat*. Hæc ætatem sapiunt, qua ordo judicialis in forum Ecclesiæ irrepserat.

Quæstio V.

Quinto loco quærit Gratianus: num presbytero scelus inficianti, *purgatio sit deferenda?*

Pro hujus quæstionis solutione adducit fragmentum epistolæ Stephani scribentis Leoni Episcopo Theanensi, extatque etiam fragmentum sub eadem inscriptione in *Canone 17. Causa 2. quæst.* 1. nisi quod hic addatur, quotus fuerit *Stephanus*, nimirum *quintus*, adjecta ad calcem hac Correctorum Romanorum nota. Extat integra hæc epistola in collectione Canonum sine auctoris nomine in Vaticana Bibliotheca. Indigna verisimiliter, quæ huic Pontifici adscribatur, ut propterea nec ejus epistolis *tomo 9. Concil. General.* descriptis enumeretur.

An & quando presbytero crimen neganti purgatio canonica sit deferenda?

Interim hoc in fragmento respondetur, quod si presbyter accusatus, nec per propriam confessionem, nec legitimis testibus convincatur, & mala fama crebuerit, non publico examine, sed coram Episcopo & aliquibus reverendissimis presbyteris & diaconis Episcopalis Ecclesiæ secreto juramento se purificet.

In altero decreto sub nomine *Nicolai Salomoni Constantiensi Episcopo*, hoc unum asseritur, clericum à suo officio non deponendum, nisi legitime convictum: traditurque hæc regula: *Sola ergo*

spontanea confessio, & canonicus numerus, & qualificata testium: (decernentibus Episcopis, & accusatore, quod objecerat comprobante) clericum privet proprio gradu. Hoc decretum inter decreta Nicolai I. à Cochlæo non reponi notat Antonius Augustinus *lib. 2. de emendat. Grat. Dial. 19.*

Cujuscunque interim hæc sint verba, indubie intelligi debent de absoluta presbyteri depositione à suo officio nam etsi non sit *plene* de crimine convictus; sed tamen mala fama sufficientibus adminiculis fundata laboret, potest ei nonnunquam purgatio indici: præsertim si ob publicam de patrato crimine famam sine scandalo officio fungi nequeat quemadmodum ad titulum decretalium *de purgatione canonica* docent Canonistæ; & in pluribus Canonibus expressum est, uti & ostendi in *Jure Ecclesf. part. 3. tit. 8. cap. 4.* una tamen probavi, hanc purgationem non leviter esse imponendam.

Quæstio VI. An confessio criminis cruciatibus sit extorquenda?

Ulterius in casu à Gratiano assumpto dicitur, quod *Episcopus* CONFESSIONAM *quæstionibus extorquet*; quare *sextam* format quæstionem; *an ejus* CONFESSIONEM *sit extorquenda?*

Quæstionem dividit in binas partes plane disparatas. In *prima parte* auctoritate, maxime pseudo-decretalis Alexandri I. cujus plura fragmenta in unum conflat, probat, quod ministrorum confessio, non debeat esse *extorta*, sed libera. Addit & decretum sub nomine Nicolai Papæ Episcopis Galliæ, in quo & allegatur auctoritas beatissimi Papæ & martyris Alexandri Quinti à beato Petro.

Verba hic citata referuntur per Cochlæum in collectione decretorum Nicolao I. per Gratianum adscriptorum tit. 4. num. 7. monetque Antonius Augustinus *lib. 2. de emendat. Grat. Dial. 19.* apud Petrum Ciaconium in incertis collocari: additque, nusquam extare adscripserunt Romani, qui notant ex ea probari auctoritatem epistolæ I. Alexandri I. Sed, ut recte monet idem auctor, debuissent prius, cujus esset hoc caput, probare; nam ex incertis incerta probatio efficitur.

Et sane dubium non est, quin citata verba respiciant præfatam pseudo-decretalem Alexandri I. Scimus Nicolaum I. summopere usisse auctoritatem harum decretalium contra Hincmarum Rhemensem aliosque Galliæ Episcopos, uti sæpius notavimus; unde & supra relatis verbis subjungit Antonius Augustinus: „ Nicolaum relatas epistolas ab Isidoro Mercatore non improbare dubium non est. Antonium Augustinum de earum decretalium auctoritate ut minus dubitasse, ex his verbis manifestum est. “

Secunda parte quæstionis probare contendit, „ quod à fidelitatis juramento Romanus Pontifex „ nonnullos absolvat, cum aliquos à sua dignitate deponit. Quid hæc vel ad casum per „ Gratianum propositum, aut ad quæstionem „ inde formatam faciant, non video.

An Romanus Pontifex Principes regno aut imperio spoliare possit?

Interim in hanc rem profert Canone 3. decretum sub nomine Gelasii; sed quod revera est Gregorii VII. uti monent Correctores Romani; in quo dicitur, quod „ Romanus Pontifex, Zacharias scilicet, regem Francorum, non tam „ pro suis iniquitatibus, quam pro eo, quod „ tantæ potestati erat inutilis, à regno deposuit: „ & Pipinum Caroli Magni Imperatoris patrem „ in ejus locum substituit, omnesque Francigenas à juramento fidelitatis, quod illi fecerant, absolvit.

Factum negant plures notabiles historici, præsertim Galli, nec sine fundamento; quamvis dubitandum non sit, Pontifices plures sæculo XI & sequentibus ea auctoritate adversus Imperatores usos fuisse. Vide Janum à Costa ad titulum *de supplendis neglig. prælat.* ubi hujus Canonis meminit.

An à fidelitate erga Principem excommunicatum liberentur subditi?

Quin & auctoritate Gregorii VII. & Urbani II. probare vult Gratianus Canone 4. & 5. quod *excommunicatis vinculo fidelitatis non teneamur obnoxii*: atque in Canone 4. Gregorius VII. præsidens Synodo Romanæ inducitur dicens: *eos qui excommunicatis fidelitate aut sacramento constricti sunt, Apostolica auctoritate à sacramento absolvimus.*

Porro notum est ex historicis ejus ætatis, quam graves inter hunc Pontificem & Imperatores ac principes fuerint contentiones, quin bella cruentissimas & qualiter ad tuenda prætensa sua jura contra Imperatores eisque adhærentes principes per censuras processerit, quin & ab imperio deponere tentaverit, atque eorum subditos à fidelitatis juramento absolutos declaraverit hic Gregorius VII. ad quos decretum hujus Canonis dirigit, etiam notavit Carolus Molinæus in notis ad hunc Canonem: & monet quoque Ludovicus Hericourt in Analysi hujus quæstionis, uno merito notans nihil esse periculosius hoc principio, scilicet subditos à fidelitatis juramento esse absolutos ob excommunicationem supremi principis.

Periculosum hoc in re Gratiani principium.

Relato enim hoc principio, subdit: *Rien n'est plus contraire aux veritables principes, qu'une pareille maxime, que personne n'avoit osé avancer avant le 9. siecle. La puissance temporelle est absolument independante de la puissance Ecclesiastique: c'est pourquoi le Prince excommunié, meme legitimement, conserve encore tous ses droits sur le temporel*: Proinde hic articulus merito reponitur inter perniciosa & periculosa principia in decreto Gratiani expressa.

Quæstio VII. Episcopus sine Concilio presbyterum aut diaconum damnare nequit.

Casus à Gratiano propositus habebat, quod Episcopus *solus absque Synodali audientia presbyterum sententia ferisset*. Unde quærit septimo: An absque Synodali audientia, Episcopus valeat sacerdotem damnare?

Profert hic plures auctoritates, quibus probatur, Episcopum non posse sine *Synodali* audientia, aut saltem sine præsentia & consilio cleri sui sacerdotem deponere; atque inter cetera refertur Canone 7. decretum Concilii Hispalensis II. anni 619. quo decernitur: „ juxta priscorum „ Patrum Synodalem sententiam nullus nostrum (id est Episcoporum) sine Concilii examine quemlibet presbyterum vel Diaconum dejicere audeat.

Ratio subditur: „ Nam multi sunt, qui indiscussos potestate tyrannica, non auctoritate „ canonica damnant: & sicut nonnullos gratia fa- „ voris sublimant; ita quosdam odio invidiaque „ permoti humiliant, & ad levem opinionis auram „ condemnant, quorum crimen non approbant. „

Dein hanc regulam adjungit: „ Episcopus „ enim sacerdotibus ac ministris solus honorem „ dare potest, solus auferre non potest. „

Plures quoque proferuntur Canones Africani, quibus definitur numerus Episcoporum & sacerdotum, qui in depositione presbyterorum aut diaconorum requiritur, quorum scholia in Tractatu Historico-Canonico consuli poterunt. Quomodo hæc disciplina tandem mutata sit, & Episcopi cœperint sine Synodali audientia per suos officiales judicare, dixi in *Jure Ecclesf. part. 3. tit. 5. cap. 1.*

Optandum [illegible] hodie disciplina [illegible].

Optandum esset, ut hodie Episcopi, eorumque Officiales horum Canonum decretis obtemperarent; nec adversus presbyteros nonnunquam, neglecta canonica auctoritate, sive neglecto ordine juris, via facti per consultas prosilirent, eoque suo procedendi modo non præberent ipsis necessitatem ad auditoria principis pro comprimenda violentia recurrendi.

Quæstio VIII. Quæ disciplina servanda circa sacerdotem in crimen carnis lapsum.

Denique Gratianus causam hanc finit *quæstione 8.* quod sacerdos, qui post ordinationem suam fatetur, se ante ordinationem in crimen carnis prolapsum, maneat quidem in ordine sacerdotali, sed tamen ab altari abstinere debeat: idque præcipue probat auctoritate Canonis Neocæsariensis, quem Canone 1. recitat sub nomine hujus Synodi, binis Canonibus 9. & 10. in unum conflatis ex versione Isidori; ac rursus Canone 4. ex versione Martini Bracarensis tanquam ex Concilio Martini Papæ. Videri possunt quæ in scholiis ad hos Canones notavi in Tractatu Historico-Canonico sæpe dicto.

Profert præterea Canone 2. decretum Syno- [illegible] di ster-

di Ilerdensis quoad deserviventes altari, *qui subito in fœnda carnis fragilitate corruerunt:* de quibus ita statuit: „ Si Domino respiciente, digne pœnituerint, ita ut mortificato corpore cordis contriti sacrificium Deo offerant, maneat in potestate Pontificis vel veraciter afflictos non diu suspendere, vel desidiosos prolixiori tempore ab Ecclesiæ corpore segregare: ita tamen ut sic officiorum suorum loca recipiant, ne possint ad altiora officia ulterius promoveri. Quod si iterato velut canes ad vomitum reversi fuerint .... non solum dignitate officii careant; sed etiam sanctam communionem nisi in exitu non percipiant.

Circa hoc decretum observandum hic non nisi dispensative; idque adhibitis multis cautionibus, permitti Episcopis lapsos sacerdotes post peractam debite pœnitentiam, & probatam sinceram conversionem permittere in suo officio permanere: quæ dispensandi auctoritas verisimiliter hic à Synodo Hispanica indulta fuit ob raritatem sacerdotum, quæ ob incursum barbarorum in Hispania eo tempore occurrebat, prout similis dispensandi auctoritas occurrit in epistola Siricii ad Himerium Archiepiscopum Tarraconensem.

Nemo ante probationem puniendus.

Notanda sententia occurrens hic Canone finali: „ Ante probationem accusationis illatæ neminem à tua communione suspendas; quia non statim, qui accusatur, reus est, sed qui convincitur, criminosus.

CAUSA DECIMASEXTA.

Incipit hic Tractatus de Monachis.

GRatianus „ hactenus de statu Ecclesiarum egit & secularium clericorum, ait glossa sub initium hujus causæ: sed quia religione monachorum multum decoratur status Ecclesiarum, ideo in sex sequentibus causis tractat de statu monasteriorum & monachorum. “ Unde à Causa 16. incipit Tractatus *de Monachis*, ad quem non semel ipse Gratianus remittit.

Casus hic propositus.

Hac causa agit de officio monachorum, varia, eaque inter se disparata & confusa intermiscens, Casum sive causam ita proponit. „ Quidam Abbas habebat parochialem Ecclesiam: instituit ibi monachum, ut officium celebraret populo; possedit eam per quadraginta annos sine aliqua interpellatione: tandem querela adversus Abbatem movetur à clericis baptismalis Ecclesiæ, in cujus diœcesi parochiana Ecclesia illa consistebat.

Quæstio 1.

Ex hoc casu septem quæstiones format. Prima quæstio constans 68. Canonibus est: „ Utrum monachis liceat populis officia celebrare, pœnitentiam dare, & baptizare.

Varia refert Gratianus, quibus Monachi videntur removeri à functionibus ecclesiasticis.

Prima 12. Canonibus significare videtur Gratianus, non posse monachos Ecclesiis parochialibus præfici.

Hunc in finem citat Can. 1. decretum sub nomine Synodi Nicænæ, quod neque in prima Nicæna Synodo, neque in secunda hodie haberi notant Correctores Romani.

Putarunt nonnulli Canonem hunc sumptum ex Can. 76. inter Canones Arabicos Concilii Nicæni; unde in margine ad dictum Canonem 76. apposuit Turrianus: *Meminit Gratianus hujus Canonis causa 16. q. 1. Can.* PLACUIT. Verum si dictus Canon Arabicus conferatur cum Canone à Gratiano hic relato, apparebit, nihil præter inscriptionem illis esse commune; ut proinde hactenus nesciatur, unde hunc Canonem sumpserit Gratianus, uti etiam notavit Joan d'Aria in commentatio *distinct.* 15. Ceterum dictos Canones Arabicos non posse attribui Synodo Nicænæ hodie compertum est.

Notandum, quod Canones hic à Gratiano adducti potissimum probent, monachos ex suo instituto debere esse solitarios: ab omnibus functionibus Ecclesiasticis & secularibus remotos. Hinc Canone 4. 5. & 6. referuntur verba Hieronymi, quibus docet monachorum statum à clericorum statu esse omnino disparatum: *Monachumque non docentis, sed plangentis habere officium, qui vel se, vel mundum lugeat, & Domini pavidus præstoletur adventum*, ut habet Canone 4. & Canone 8. sub nomine Eugenii Papæ habetur illud vulgare: *Monachus sit claustro suo contentus, quia sicut piscis sine aqua caret vita; ita sine monasterio monachus. Sedeat itaque solitarius & taceat: quia mundo mortuus est, Deo autem vivit.*

Ad calcem Canonis 12. Canonem, quem sub nomine Synodi Nicænæ protulerat Canone 1. quo inter alia præcipitur: *Monachus mortuum non sepeliat, nisi monachum in monasterio secum commorantem: vel si fortasse quenquam advenientium fratrum ibi mori contingat*, ita exponit, quasi hic Canon solum prohibeat „ monachos de monasterio exire, & per capellas mortuorum sepulturas celebrare: confluere videlicet more clericorum ad cujuslibet exequias celebrandas. Ceterum, an, si apud monasterium aliquis semetipsum tumulari voluerit, non est prohibendus.

Eis tamen sepulturas in suis templis concedit.

In probationem finalis clausulæ, qua monachis asseritur libertas sepeliendi eos, qui apud ipsos sepeliri elegerint, profert Canones 13. 14. 15. & 16. atque ex his ad calcem Canonis 16. ita concludit: „ Ecce his auctoritatibus patet, quod si quis apud monasterium sepulturam sibi eligere voluerit, libere à monachis potest sepeliri. Unde liquido colligitur, prohibitionem illam Nicænæ Synodi, propter improbitatem circumvagantium esse factam. “

At in eo disciplina sua ætatis se accommodat.

Non dubium, quin Gratianus in formanda hac conclusione magis reflexerit ad disciplinam sui temporis, quam ad auctoritates hic adductas, quæ nullatenus probant, vel exprimunt affectum aut conclusionem Gratiani.

Cum autem in hac conclusione incidenter dixisset supra Canone 1. decretum sub nomine Synodi Nicænæ factum esse propter improbitatem circumvagantium, subjicit immediate Canone 17. decretum Concilii Chalcedonensis, quo similes monachi coercentur, & ad sua monasteria redire compelluntur.

Refert deinde varia, quibus ecclesiasticorum officiorum exercitium monachis concedi videtur.

Parte 2. quæ incipit à Canone 21. plures auctoritates adducit, quibus probari videtur, quod monachi sacerdotalium officiorum potestatem habeant.

Adducit in primis Can. 21. verba sub nomine S. Ambrosii, quæ apud Ambrosium non sunt inventa: & videntur esse auctoris longe recentioris, uti notant Correctores Romani.

Neque majoris ponderis apparent citata Canone 22. 23. & 24. tanquam Innocentii Papæ, & Gregorii I. utpote in quibus referuntur, quæ recentiorem plane ætatem præferunt.

Vulgare & famosum decretum sub nomine Bonifacii Papæ relatum Canone 25. hodie ut apocryphum passim rejicitur.

Interim ad calcem hujus Canonis 25. ita concludit Gratianus: „ His omnibus auctoritatibus perspicue monstratur, monachos posse pœnitentiam dare, baptizare, & cetera sacerdotalia officia licite administrare. “

Non mirum Gratianum ex relatis, tametsi parum authenticis, decretis tam fidenter hanc efformasse conclusionem, eo quod neglecta veteri disciplina, unice pene ad sui temporis disciplinam reflecteret.

Quo spiritu debent monachi suscipere servitium Ecclesiæ?

Inter alia refert Canone 30. verba S. Augustini ex *epist.* 48. *ad Eudoxium*, quibus monachos exhortatur, *Ut propositum suum custodiant, & usque ad finem perseverent: ac si quam*, ait, *operam vestram mater Ecclesia desideraverit, nec elatione avida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis; sed miti corde obtemperetis Deo.*

Hic jampridem ostendit Augustinus, quo spiritu debeat suscipi servitium Ecclesiæ ab illis, qui ad vitam solitariam sunt vocati.

Qui monachi legitime functiones Ecclesiasticas exercere possint?

Dein aliis nonnullis adjunctis, quibus ostenditur, è monachis subinde aliquos ad clerum posse assumi, ad Canonem 36. concludit: „ His omnibus auctoritatibus monstratur, quod monachi, qui sunt à populo electi, & ab Episcopo

„ cum

„ cum consensu sui Abbatis sunt ordinati, le-
„ gitime potestatem suam exequi valent.

Quo sensu non possit monachus juxta Gregorium functionibus hierarchicis occupari.

Gratianus attulerat Canone 2. fragmentum epistolæ S. Gregorii lib. 4. epist. 1. in qua dicitur: *Nemo potest & ecclesiasticis obsequiis deservire, & in monastica regula ordinate persistere.*

Quibus verbis vult Gregorius, ut Abbas vel monachus simul & ecclesiasticis sive clericalibus obsequiis insistere, & monasticæ districtioni subjectus manere, & utilitatibus monasterii ut monachus gaudere non possit. Videnntas ad *epistolam* 2. *lib.* 3. Gregorii; ubi ostenditur, nequaquam fuisse mentem S. Gregorii, quod idem non posset esse Abbas sive monachus & presbyter; sed id unum voluisse, ne monachus vel Abbas manens monachus aut Abbas, functionibus hierarchicis sive clericalibus in directione populi, adinstar presbyterorum parochialium occuraretur; sed nequaquam vetuisse, quo minus Abbas in suo monasterio *pro suis monachis* presbyteri munia obeat.

Gratianus autem hunc sancti Gregorii textum exponere volens, ait post Canonem 36. „ Illud Gregorii: *Nemo potest obsequiis Ecclesiasticis*, *&c.* „ de illis intelligendum est, qui in numero Car- „ dinalium vel Episcoporum ordinati, monasterii „ sui dispensationem sibi reservare contendunt.

Discrimen inter officiū monachi & clerici.

Deinde ad Canonem 39. concludit: „ Aliud „ enim convenit cuique ex eo quod *monachus* „ *est*; aliud ex eo, quod *clericus* est. Ex eo „ quod *monachus* est, sua & aliorum peccata de- „ flendi habet officium: ex eo quod *clericus*, „ docendi & pascendi populum.

Citat autem Gratianus dictum Canonem 39. ex Regesto Gregorii: monet autem correctio Romana, quod auctor hujus capitis referat constitutionem beati Gregorii ad Abbatem Xenodochii in civitate Augustodunensi, quæ habetur *lib.* 2. *Regest. epist.* 50. At constitutionem hanc seu privilegium nonnullis spurium videri, in notis ad citatam epistolam annotatur.

Ulterius concludit ad calcem Canonis 40. quod monachis presbyterii honore decoratis à populo electis, & ab Episcopo institutis eadem liceant, quæ & aliis sacerdotibus.

Clerici potestatem in ordinatione acceptam sine licentia Episcopi exequi non possunt.

Addit hoc probari, ex eo quod tam monachi, quàm alii, eodem plane ritu ordinentur: „ Sicut „ ergo, ait, in benedictione utrique communem „ nanciscuntur potestatem: Ita in institutione „ communiter assequuntur potestatis executio- „ nem. Ceterum absque Episcoporum licentia „ non solum monachis, sed etiam omnibus gene- „ raliter clericis, potestatis executio interdicitur.

Ut posteriorem partem probet Gratianus, allegat Canone 41. verba ex falsa decretali Clementis I. quibus declaratur, quod clerici nihil sine licentia Episcopi proprii agere queant: non utique Missas sine ejus jussu quispiam presbyterorum in sua parochia agat, quæ vel sola recentiorem manum manifestant: nec enim nomina, *Missa* & *Parochia*, pro districtu presbyteri, ætate Clementis nota erant.

In conciliatione Canonum Gratianus spectavit disciplinam sui temporis.

Ex his nequaquam obscurum est, quod Gratianus, dum Canones in speciem diversos conciliare conatur, potius spectavit usum suorum temporum quo monachi ad munera hierarchica assumpti regulæ monasticæ subjecti manebant: cum è contra ætate sancti Gregorii, aliorumque venerandæ antiquitatis monumentorum hac quæstione relatorum, monachus ad munia hierarchica assumptus, solveretur penitus à regula & subjectione monastica, & alienus plane fieret à monasterio. Hæc etiam monuit Franciscus Florens in commentario ad hanc quæstionem, ubi & erudite deducit, quomodo sensim tam in Oriente, quàm in Occidente monachi ad functiones clericales sint admissi; idque præcedente exacta probatione.

Qui monachi ad clericatum assumendi?

Ceterum ex relatis Canonibus à Gratiano, illud manifestum est, non omnes monachos ad clericatum provehendos: sed non nisi *probatiores & meliores*, ut habet Canone 36. sive, *quos morum gravitas & vita ac fidei institutio sancta commendat*, ut ait Canone 29. Hinc illud Hieronymi Canone 26. *Sic vive in monasterio, ut clericus esse merearis.*

Et Canone 36. ostenditur ex S. Augustino, quam sit perniciosum monachos desertores ad clericatum promovere: *Ex ipsis enim facilis lapsus, & ordini clericorum fit indignissima injuria, si desertores monasteriorum ad militiam clericatus eligantur: cum ex eis, qui in monasterio permanent non tamen nisi probatiores, atque meliores in clerum assumere soleamus.*

An monachi ex prædiis suis teneantur ad decimas?

Cum hactenus tribus hujus quæstionis partibus Gratianus inquisivisset, an monachis liceret functiones clericales obire, incipit post hæc inquirere: „ De his, qui intra monasterii „ claustra consistunt, quibus populus ad re- „ gendum non committitur, utrum dare vel „ accipere decimas debeant. „

Dicit autem Gratianus, quod „ in his hæc di- „ scretio servanda sit, ut de agris & vineis, quæ „ ad proprium stipendium coluntur, decimas „ sibi retineant. Si enim, ait, decimæ à populo „ filiis Levi reddebantur pro ministerio, quo „ Domino deserviebant in tabernaculo offerendo „ sacrificia & holocausta pro populo, patet quod „ monachi de propriis prædiis non magis quam „ alii sacerdotes decimas solvere coguntur. „

Dein per modum objectionis, ait: „ Sed di- „ citur, quod prædia monachorum sive pre- „ tio sint empta, sive pro salute animarum ob- „ lata, antequam in jura eorum venirent, ba- „ ptismalibus Ecclesiis, sive quibuslibet aliis „ primitias & decimas persolvebant: illæ autem „ Ecclesiæ privari suo jure non possunt. „

Ecclesiæ antiquæ in gratiam novarum decimis privandæ non sunt.

Hanc quæstionem examinat parte 4. incipiens à Canone 42. quo & duobus sequentibus probat, antiquas Ecclesias non esse privandas decimis & oblationibus propter novas; ac tum Canone 45. probat, decimas baptismalibus Ecclesiis deberi, prolato decreto sub nomine *Leonis Papæ IV.* quo declaratur, etiam jampridem, *Majoribus visum esse, plebibus tantum ubi sacrosancta baptismata dantur, de decimis debere dari.* Per plebes intelligi Ecclesias baptismales notat hic glossa, atque hinc presbyteri hisce Ecclesiis præfecti dicti sunt plebani.

Ex his concludendum videbatur, quod & monachi ex propriis prædiis decimas Ecclesiis baptismalibus solvere deberent. Verum respondet Gratianus, quod Concilium Moguntinense (sub cujus nomine decretum relatum fuit Canone 42.) de venditore vel donatore loquatur, definiens, „ ait, quod ille, qui vendit, aut donat, non „ potest proventum decimationum illi Ecclesiæ „ detrahere, cui prius legitime fuerat assignatus: „ monachi autem decimas & primitias non au- „ ctoritate vendentis vel donantis, sed auctori- „ tate ejusdem Concilii, & Paschalis Papæ reti- „ nent; à quibus definitum, ut monachi de pro- „ priis prædiis decimas non solvant. „

Exemptionem à decimis concedit Gratianus monachis ex Canone in alienum sensum detorto.

Decretum, quod hanc in rem producit Gratianus Can. 46. sub nomine Concilii Moguntinensis, in nullo Concilio Moguntino, quod extet, haberi, sed in Cabilonensi; unde citant Burchardus & Ivo, monent Correctores Romani.

Hi insuper monent, Gratianum ad verba, *Decimas ad Ecclesias*, addidisse vocabulum, *suas*, quod abest ab ipso Concilio, & ceteris Collectoribus.

Porro additione hujus voculæ, *suas*, Gratianus monachus detorsit Canonem in alienum sensum, idque in favorem monachorum; quasi Concilium voluisset, ut Abbates *de agris & vineis, quæ ad suum vel fratrum stipendium habent, decimas ad Ecclesias suas deferri faciant*; cum Concilium decrevisset eas ad Ecclesias deferri. Nomine autem, *Ecclesiarum*, ea ætate scilicet sub initium sæculi IX. quo celebratum est hoc Concilium, intellectas fuisse Ecclesias parochiales, vel baptismales notum est.

Decretum, quod sub nomine Paschalis Papæ II. extat Canone 47. nescio, num apud antiquiorem Gratianum reperiatur, saltem hactenus non inveni;

veni;

veni ; & per Labbæum *tom.* 10. *Concil.* reponitur inter decreta hujus Pontificis ex decreto Gratiani excerpta.

Interim auctoritate decreti Gratiani fulti monachi, libertatem à decimis prætenderunt; eaque occasione plures controversiæ & Pontificum decisiones supervenerunt, uti latius exposui in *Jure Eccles. part.* 2. *tit.* 33. *cap.* 7.

Quia dictum fuerat, quod antiquiores Ecclesiæ propter novas nec decimis, nec ulla possessione privandæ sint, monet parte 5. hujus quæstionis Gratianus, id non ita intelligendum, „ Quasi Episcopo non liceat aliquam partem possessionum vel decimationum unius Ecclesiæ alteri pro tempore tribuere; sicut enim Papa duos Episcopatus in unum potest redigere, ita & unus, inquit, proprio consentiente Episcopo in duos potest dividi, vel etiam Metropolitano invito quælibet Ecclesia ab ejus jurisdictione Apostolica eximi auctoritate.

Cui competat potestas dividendi aut uniendi Episcopatus.

Quam procul quæsita & parum concludens sit hæc Gratiani probatio, nemo non videt: at interim Gratianus hinc arripit occasionem probandi sedi Apostolicæ auctoritatem esse uniendi Episcopatus, eosque à jurisdictione Metropolitani eximendi, prolatis in probationem tribus testimoniis ex S. Gregorio, quorum tertium in Canone 52. desumptum ex *lib.* 2. *indict.* 2. *epist.* 7. loquitur de exemptione Episcopi Thebanæ civitatis à jurisdictione sui Metropolitani per Pelagium II. immediatum Gregorii prædecessorem facta: notantque eruditi, hoc primum esse hujusmodi exemptionis exemplum, è quo sequentia, non sine multorum querela, sensim emanarunt: hoc autem exemplum non omnino quadrat intento Gratiani, eo probare volentis jus esse Pontifici, vigore sui Primatus, etiam Metropolitano invito, (uti concludit ad calcem Canonis 47.) quamlibet Ecclesiam ab ejus jurisdictione eximendi; quandoquidem hæc Ecclesia Thebana esset in Illyrico, in quo Episcopus Romanus, non tantum jus Primatus, sed etiam ut minus Patriarchale obtinebat.

Item eximendi Episcopatus à jurisdictione Metropolitani.

In binis autem Canonibus Africanis relatis Canone 50. & 51. nulla fit hujus exemptionis mentio; sed cavetur, ne sine consensu Episcopi Episcopatus dividatur.

Post hæc addit Gratianus auctoritate Gregorii junioris, id est secundi, scribentis Bonifacio Episcopo, quod excrescente multitudine fidelium, auctoritate sedis Apostolicæ possint novi Episcopi ordinari. Quod hic videtur Gratianus attribuere soli Romano Pontifici, commune fuit aliis etiam Episcopis, maxime Metropolitanis, uti evincit Historia Ecclesiastica, & inter alia factum S. Augustini circa Episcopatum Fussalensem, cum consensu Primatis, aliis Metropolitani Numidiæ à se erectum.

Item erigendi novos Episcopatus.

Hinc infert ulterius Gratianus, quod similiter Episcopus possit facere de baptismalibus Ecclesiis, nimirum unam in plures dividere cum consensu suorum clericorum: „ Quod cum „ factum fuerit, inquit, illa pars populi, quæ „ novis Ecclesiis supponitur, à jure prioris „ Ecclesiæ absolvitur.

Addit tamen, quod *plures baptismales Ecclesias in una terminatione facere non possit*: hoc est, non possit facere plures Ecclesias *baptismales* infra eosdem limites, uti hic interpretatur glossographus: „ Ex quo enim, ait, sunt baptismales, debent habere limites distinctos: „ unus enim tantum debet esse princeps.

Plures baptismales Ecclesiæ infra eosdem terminos esse non possunt.

Profert in hujus asserti probationem Canone 54. decretum sub nomine Concilii Toletani: at illud in nullo Toletano esse inventum, monent Correctores Romani. Laudanda nihilominus est disciplina ibi contenta, quam & annotavit Synodus Tridentina *sess.* 24. *c.* 30. *de Reform.* mandans Episcopis „ pro tutiori animarum eis commissarum salute, ut distincto „ populo in certas propriasque parochias, unicuique suum perpetuum peculiaremque parochum assignent, qui eas cognoscere valeat, „ & à quo solo licite sacramenta suscipiant. „ In margine autem citatur præsens Canon. „

Ex hactenus dictis infert parte 6. subjecta canoni 54. „ Jus Ecclesiarum ita interpretandum esse, ut, nisi Episcopo disponente „ aliis Ecclesiis fuerit assignatum, in nullo priorum redituum diminutionem patiantur. „

Et prolato in Canone 55. decreto sub nomine Anastasii Papæ, (quod nullibi inter epistolas aut authenticæ ejus acta invenitur,) quo punitur, qui oblationes vel decimas tenere contenderit, vel extra baptismalem Ecclesiam dare voluerit, *præter conscientiam Episcopi*.

Bona & decima unius Ecclesiæ sine Episcopi consensu alteri dari non possunt.

Notat autem ad calcem Canonis, quod auctor Canonis „ cum addit, *præter conscientiam Episcopi*, intelligendum relinquit, quod, „ Episcopo consentiente, aliis Ecclesiis dari „ possunt. „

Profert rursus Canone 56. decretum sub nomine ejusdem *Anastasii Papæ*, quod esse Concilii Ticinensis notant Correctores Romani; extatque *tom.* 8. *Concil. General. col.* 248. quo declaratur, in sacris Canonibus præfixum esse, ut decimæ juxta Episcopi dispositionem distribuantur; agitque „ contra laicos, qui contempta Episcopi dispositione, non ad Ecclesias, „ ubi baptismum, & prædicationem, & manus „ impositionem, & alia Christi Sacramenta percipiunt, decimas suas dant, sed vel propriis „ Basilicis, vel aliis Ecclesiis (in Concilio legitur, *suis clericis*) pro suo arbitrio tribuunt: „ quod omnimodis, ait, divinæ legi & Sacris „ Canonibus constat esse contrarium. „

Ad calcem Canonis 56. ait: „ Cum autem reprehenduntur, quia contempta Episcopi dispositione hoc faciunt, intelligitur, quod si „ Episcopo disponente hoc fecerint, irreprehensibiles inveniuntur. „

Hinc arrepta occasione subjungit Gratianus Canones, pœnas decernentes in deprædatores & invasores rerum & bonorum Ecclesiæ, ac nominatim Canones 57. & 58. qui conflati sunt ex allocutione Symmachi Papæ in Synodo Romana VI. de invasoribus rerum Ecclesiasticarum, quæ integra habetur *tom.* 4. *Concil. General. col.* 1371.

Pœnæ in invasores bonorum Ecclesiæ.

Retulit & Canone 59. capitulum Caroli & Ludovici Imperatorum, quo declaratur, quod juxta sanctorum Patrum traditionem novimus, res Ecclesiæ esse *vota fidelium*, *pretia peccatorum & patrimonia pauperum*.

Correctores Romani in conformitatem eorum, quæ à Gratiano contra invasores rerum Ecclesiæ relata sunt, adducunt famosam illam fabulam de apparitione Caroli Martelli, facta, ut fert fabula, S. Eucherio Episcopo Aurelianensi, in qua vidit Carolum Martellum *in inferno inferiori torqueri*. Cui interroganti ab Angelo responsum est, causam damnationis ejus esse, quod res Ecclesiæ abstulisset. Fabulam illam pluribus refutat Baronius ad annum 741.

Fabula de apparitione Caroli Martelli.

„ Cum ergo præter conscientiam Episcopi, quilibet prohibeatur oblationes Ecclesiæ distribuere, liquido apparet, ait Gratianus, quod „ cum Episcopi consensu oblationes Ecclesiæ possint quibuslibet Ecclesiis distribui. At, pergit „ Gratianus, huic interpretationi videtur contraire auctoritas illa Concilii Toletani IV. „

Objectio ex Toletano Concilio.

Hoc enim decreto, quod extat Canone 60. prohibentur Episcopi quidquam *de rebus Ecclesiæ auferre; sed juxta priorum Conciliorum auctoritatem, tam de oblationibus, quàm de tributis ac frugibus* TERTIAM *partem consequantur*.

Objectioni respondens Gratianus ad calcem Canonis 61. ait: „ Illud Toletani Concilii ita intelligendum esse, ut Episcopi præter quartam „ vel tertiam, quæ secundum locorum diversitates eis debetur, nihil contingant, id est, „ nihil in proprium ac privatum usum accipiant. „

Hac occasione exhibet Gratianus tres Canones, quibus Episcopis interdicitur, subditos sibi clericos vel monachos novis exactionibus gravare.

Tan-

An sit grave non pendere decimas non solvere.

Tandem concludens Gratianus quæstionem vult ostendere *part.* 7. „ quam sit grave apud „ Deum decimas, & oblationes, ac primitias „ sacerdotibus non solvere: idque auctoritate „ SS. Hieronymi & Augustini.

Profert autem Canone 65. verba Hieronymi ex commentario ejusdem ad caput 3. Malachiæ; sed verba Hieronymi magis ad Levitas & sacerdotes veteris testamenti pertinent, quam ad novi testamenti; ideoque ex hoc textu concludi nequit, tempore Hieronymi decimas debitas fuisse.

Testimonium S. Augustini in Canone 66. desumitur ex *sermone* 219. *de tempore*: & notarunt eruditi operum S. hujus doctoris revisores Monachi Benedictini, hunc sermonem non videri hujus sancti patris: „ Lovanienses, inquiunt, dubium re„ liquerunt. Rejicit post Verlinum Vadingus, „ ob id maxime, quod *decimas*, de quibus red„ dendis hic agitur, intelligere liceat ex *sermone* „ 3. *in Psal.* 103. *n.* 9. & ex enarratione Psalmi „ 146. *n.* 16. & 17. nondum fuisse Augustini æta„ te clericis & sacerdotibus datas aut assignatas. „ Cæsarium potius refert quam Augustinum.

Aliud S. Hieronymi testimonium exhibet in eandem rem Canone 68. ex epistola ejusdem ad Damasum Papam, sed nihil simile apud Hieronymum reperiri agnoscunt eruditi; eamque epistolam ut spuriam rejiciunt.

Quamvis nequaquam ex eis, quæ hic adducit Gratianus, probetur, decimas tempore Hieronymi aut Augustini fuisse debitas: nihilominus certum est, quod postquam in sustentationem ministrorum Ecclesiæ impositæ fuere, hasce non posse sine injustitia illis subtrahi sine legitima auctoritate, uti ostendi in *Jure Eccles. parte* 2. *tit.* 33. *cap.* 1.

Quæstio II. An monachi in suis Capellis habeant jus institutionis?

Post hæc pergit Gratianus ad *quæstionem* 2. quam ex casus positione elicit, & versatur circa capellas à monachis beneficio Episcopi obtentas; *an ab iis sint instituenda, an ab Episcopis?*

Hanc quæstionem in duas partes dividit; constatque prior pars unico Canone sub nomine Joannis Papæ scribentis Isaac Syracusano Episcopo.

Non indicatur, cujus Joannis sit, neque alibi hæc epistola reperitur, eamque fictitiam esse ipse contextus admodum verisimile facit.

Interim hac epistola datur monachis facultas in *capellis suis* sacerdotes instituendi, aitque: *Consilio multorum fratrum diligenter exquisito decrevimus, ut amodo Ecclesia monachis tradita per suos sacerdotes instituantur.*

Hinc sine hæsitatione *parte* 2. concludit Gratianus: „ hac auctoritate monachis conceditur „ investitura suarum Ecclesiarum; sed videtur „ contraire, inquit, Urbanus II. dicens &c.

Sententia Urbani videbatur immediate subjicienda; cum tamen hodie duntaxat referatur Canone 6. interpositis quatuor *Canonibus* sub nomine *Paleæ* spectantibus ad decimas.

Verum monet Stephanus Baluzius in notis ad Canonem 2. hujus quæstionis; quatuor has Paleas non extare in antiquis Gratiani exemplaribus Sangermanensi, Regio, vetere Victorino, & Colbertino; habentur tamen in recentiore Victorino, sed absque Paleæ nomine. Innuunt quoque Correctores Romani dictas Paleas in quibusdam exemplaribus non extare; atque in his dictum Canonem 6. in quo refertur decretum Urbani II. immediate subjicit Canoni 1. prout & Gratianum voluisse apparet.

Verisimile est Paleas non esse Gratiani, sed recentioris auctoris.

Hinc colligitur admodum esse probabile, Canones, qui sub nomine Paleæ in decreto extant, non esse Gratiani, sed recentioris auctoris, primum in margine adducti, ac deinde incuria Typographorum in textum intrusi, uti & circa alia nonnulla contigisse notavimus.

Circa institutionem à monachis faciendam conatur Gratianus conciliare decretum Urbani cum decreto Joannis relato Canone 1.

In hoc Urbani, qui sedit sub finem sæculi XI. decreto statuitur, „ ut in parochialibus Ecclesiis, „ quas tenent (monachi) absque Episcoporum „ consilio presbyteros collocent; sed Episcopi pa„ rochiæ curam cum Abbatum consensu sacerdoti „ committant: ut ejusmodi sacerdotes de populi „ quidem cura Episcopis rationem reddant: Ab„ bati vero pro rebus temporalibus ad monaste„ rium pertinentibus debitam subjectionem exhi„ beant, & sic sua cuique jura serventur.

Hoc decretum conciliare volens Gratianus cum decreto sub nomine Joannis Papæ in Canone 1. relato ait: „ Illud Joannis Papæ intelligendum est „ de illis capellis, quæ cum *omni* jure suo ab Epi„ scopis monachis conceduntur. Istud autem Ur„ bani intelligi de illis, quas Abbates in propriis „ prædiis ædificant, vel in castellis suis.

Discrimen inter Ecclesias incorporatas pleno jure, & incorporatas tantum quoad temporalia.

Hæc conciliandi ratio, quamvis nova, nec ullius authentici Canonis auctoritate munita, nihilominus à doctoribus probata fuit, atque ita tandem recepta est distinctio inter Ecclesias pleno jure, id est, tam quoad temporalia, quàm spiritualia monasteriis aut capitulis incorporatas, & Ecclesias incorporatas *duntaxat* quoad *temporalia*; ut si priore modo incorporatæ sint, non tantum temporalia ad monachos pertineant, sed etiam spiritualia; puta presbyterorum institutio & destitutio: cujus subjectionis mentio occurrit *in cap.* 15. *in de præscrip. cap.* 6. *in de religios. domib. & capit.* 13. *in de sentent. & re judic.* ubi & jura quæ vigore hujus subjectionis competunt, enumerantur; notantque interpretes, ex ipso tenore unionis & incorporationis judicandum esse, quo jure Ecclesiæ sint subjectæ, uti latius & docte exponit Franciscus Florens in commentario hujus quæstionis.

Sed observandum est, quod hodie ex decreto Concilii Tridentini, nullus presbyter sive sæcularis, sive regularis possit curam animarum personarum sæcularium exercere in diœcesi Episcopi, sine ejus approbatione, licet Ecclesiæ sint *pleno jure* monasteriis aut capitulis unitæ & subjectæ, uti latius exposuimus in dissertatione *de pristinis Ecclesiarum & altarium incorporationibus.*

Quæstio V. Præpostero ordine proposita.

Post quæstionem secundam sequitur ordine præpostero *quæstio quinta*, de qua videri potest monitum Correctorum Romanorum: notantque argumentum hujus quæstionis valde conjunctum esse iis, quæ in fine secundæ quæstionis dicta erant.

Canon unicus quæstionis, formam juris Patronatus.

Observaverat enim Gratianus, quod Ecclesiæ, quas Abbates ædificant in villis vel castellis sui monasterii, quoad spiritualia sint subditæ Episcopis locorum, quod & confirmatur tribus Canonibus, quibus constat hæc quinta quæstio: ac præsertim Canone 2. quem quidem sub nomine Nicolai Papæ exhibet Gratianus; sed revera est Concilii Arausicani anni 441. in cujus Canone 10. hoc decretum reperitur, quo forsan nulla antiquior extat, qui ædificatori Ecclesiæ jus præsentandi presbyterorum reservat. Ceterum legatur utiliter integer Canon in ipso Concilio.

Summa ergo horum Canonum est, uti & finalis Canonis quæstionis præcedentis, „ quod „ sive Abbates, sive Episcopi in suis castellis, vel „ villis Ecclesias ædificaverint, non ideo Episco„ po, in cujus diœcesi fuerint, conventuadi„ mitur: & ideo sacerdotes in iis non nisi per „ Episcopos cum consensu tamen & electione „ ædificantium ordinari possunt, uti Gratianus „ ad calcem quæstionis concludit.

Hic notandum, hos Canones, non nisi de Ecclesiarum ædificatoribus loqui, quibus aliquod quasi jus patronatus conceditur: quod postmodum monachi & Canonici solo titulo incorporationis sibi asseruerunt, uti in *Jure Eccles. part.* 2. *titulo* 25. *de jure patronatus* notavi: quantumvis neque veri patroni esse, neque jure patronorum eo titulo prætendere queant.

Quæstio III. & IV. De tempore ad præscriptionem requisito.

Cum obiter in Canone 2. præcedentis quæstionis facta esset mentio *præscriptionis*, seu *antiqua possessionis*, hac levissima arrepta occasione, Gratianus *quæstione* 3. & 4. generaliter de universo præscriptionis jure tractat.

Et quidem *quæstione* 3. tractat de tempore, quo Ecclesia contra Ecclesiam præscribit: *quæstione* 3. vero, quo tempore monasterium adversus Ecclesiam, creditque inter hæc differentiam faciendam: at in hoc fallitur: neque enim ulla in Canonibus vel legibus inter hæc occurrit.

Verum

Unde desumendum discrimen circa tempus præscriptionis?

Verum si quæ differentia circa *tempus* præscriptionis in Canonibus, ac notanter in legibus civilibus occurrit, hæc vel ex diversitate temporis, vel natura bonorum desumenda erat: non autem ex varietate præscribentium; utrum nimirum sit Ecclesia contra Ecclesiam, vel Monasterium contra Ecclesiam, aut Monasterium.

Porro notandum auctoritates fere omnes, quæ his quæstionibus referuntur, ad leges principum pertinere: eo quod plerunque per præscriptionem rerum temporalium dominia acquiruntur, quæ potestati & jurisdictioni regum & principum præcipue subjiciuntur, eaque reguntur.

Canonum itaque quæstionibus his confuse admodum relatorum verus sensus, & concordia ex temporum & locorum vario usu desumenda sunt.

Ante Justinianum præscriptio 30. annorum etiam adversus Ecclesias procedebat.

Et quidem constitutione Theodosii Junioris in *L. 1. Cod. Theod. de actionibus certo tempore finiendis, & l. 3. Cod. Just. de præscript. 30. annorum*, primum in Oriente, ac dein per Novellam 8. Valentiniani III. in Occidente, recepta est præscriptio 30. annorum, qua omnibus actionibus, nisi breviori termino inclusis præscriptum esse voluerunt.

Post hæc Justinianus in gratiam Ecclesiarum præscriptionem centenariam induxit. *L. 23. col. de SS. Eccles. & Novella 9. anno 535. promulgata.*

Justinianus in gratiam Ecclesiarum induxit longiorem præscriptionem.

At idem Justinianus sex circiter post annis præscriptionem hanc *centenariam* rursus sustulit, edita *Novella* 3. hac tamen prærogativa Ecclesiis indulta, ut adversus Ecclesias non triginta, sed *quadraginta* annorum possessio necessaria foret.

Similiter *Novella* 131. *cap.* 6. "Pro temporalibus præscriptionibus 10. & 20. & 30. annorum sacrosanctis Ecclesiis, & aliis venerabilibus locis, solam 40. annorum præscriptionem opponi præcepit.

Ratio, ob quam quidam Canones tantum meminerunt præscriptionis 30. annorum.

Itaque ante Justinianum præscriptio 30. annorum adversus Ecclesias etiam procedebat; atque ideo Canones ante Justinianum editi, hujus duntaxat præscriptionis meminere.

Quin & nonnulli Canones etiam Justiniano recentiores, ut sunt Canones 3. & 4. ex Concilio Toletano IV. Item Canon 6. sub nomine quidem Innocentii Papæ relatus; sed revera ex Canone 2. Concilii Hispalensis II desumptus: Item Canone 10. ex Concilio Toletano IX. sola 30. annorum præscriptio agnoscitur, nulla præscriptionis quadragenariæ facta mentione.

Porro Canones hi reflectunt ad leges, quæ 30. annorum præscriptione omnia jura circumscribunt: "Quicunque Episcopus (inquit Canon Toletanus in dicto Canone 4. relatus) alterius Episcopi diœcesim per 30. annos sine aliqua interpellatione possederit, quia secundum jus legis, ejus videtur esse diœcesis, admittenda non est contra eum actio reposcendi." ita legitur in ipso Concilio *tom. 5. Concil. General. col.* 1715. & apud Burchardum *lib.* 1. *cap.* 67. & Ivonem in decreto *part.* 3. *cap.* 131. additis post verbum, *possederit*, his verbis, *eam teneat*.

At in Pannormia Ivonis *lib.* 2. *cap.* 67. legitur vitiose: *Quamvis secundum jus legis ejus non videatur diœcesis.* Quam vitiosam lectionem secutus est Gratianus, qui sua ex Pannormia potius, quam ex decreto Ivonis depromere consuevit; ipsosque etiam errores Pannormiæ in suum decretum derivare, uti adhuc quandoque observavimus.

Hoc autem notandum, Canones hos, licet post tempora Justiniani editos, ad leges Theodosii, non autem Justiniani respicere, eo quod in Hispania non Justiniani, sed Theodosii codex ex Alarici præcepto collectus vim & auctoritatem obtinebat: quemadmodum & in Gallia, quæ non leges Justiniani, sed Theodosiani codicis agnoscebat, uti monet Franciscus Florens in commentario hujus quæstionis.

Alii autem de præscriptione 40. annorum loquuntur.

Verum Ecclesia Romana, leges & Novellas *Justiniani*, mox ut evulgatæ fuere, suscepit & agnovit. Hinc S. Gregorius post editas has Justiniani leges scribens *lib.* 1. *epist.* 9. Petro Diacono, & è quo sumptus *Canon* 2. *quæst.* 4. vult Monasterii alicujus inconcussos fines manere, *si inconcussis quadraginta annis*, inquit, *possedisse repereris*.

Itaque dissonantia Canonum circa tempus præscriptionis contra Ecclesias ex distinctione temporum & locorum dissolvenda erat, non autem per distinctionem inter Monasterium & Ecclesiam, ut vult Gratianus, qui propterea & textum *Novella* 131. *cap.* 6. mutilavit Canone 3. pro his verbis Novellæ: *sacrosanctis Ecclesiis, & aliis universis venerabilibus locis*, intrusit hæc, *religiosis domibus*.

Hanc, quam attulimus è locorum & temporum differentia Canonum conciliationem, probavit non obscure Alexander III. in *cap.* 8. *de præscriptione*, scribens, quod "adversus Ecclesias minorem, quam 40. annorum præscriptionem *Romana Ecclesia* non admittat, licet quidam *Canones* comprobent *tri ennalem*."

An Ecclesia Romana gaudeat privilegio centenariæ præscriptionis?

Decima parte quæstionis 3. probare vult Gratianus, privilegia Ecclesiæ Romanæ, nonnisi 100. annorum spatio præscribi, prolato in hujus probationem unico Canone 17. sub nomine Joannis VIII. (qui sub medium sæculi 9. sedit) scribentis Ludovico Regi in hæc verba: *Sed Veneranda Romana leges divinitus per ora piorum principum promulgata, rerum ejus* (Sanctæ Romanæ Ecclesiæ) *præscriptionem non nisi per* CENTUM *annos admittunt*.

Notavimus Justinianum aliquando non quidem speciatim in favorem Ecclesiæ Romanæ, sed omnium Ecclesiarum, centum annorum præscriptionem requisivisse; sed & una observavimus, Justinianum hanc præscriptionem sustulisse, eique substituisse præscriptionem 40. annorum; idque sine ullius Ecclesiæ, etiam Romanæ, exceptione.

Unde & S. Gregorius in Canone 2. *quæst.* 4. expresse scribit præscriptionem 40. annorum sufficere, *etiamsi quid Sancta Romana Ecclesia competere potuit*.

Attamen hujus Canonis à Gratiano relati auctoritate, non dubitarunt posteriores Pontifices ac signanter Innocentius III. *in cap.* 13. & 14. *de præscript.* & Bonifacius VIII. *in capit.* 2. *de præscript. in VI.* præscriptionem *centenariam* in gratiam Romanæ Ecclesiæ asserere, *tam legali, quam Canonica esse definitione statutam*.

Hos secuti sunt decretalium commentatores, quorum omnium auctoritate abreptus Irnerius auctor authenticarum è Novellis Justiniani desumptarum, & quas legibus Codicis subjecit, *authentica*, QUAS ACTIONES, è Novella 131. desumptæ, adjecit hanc clausulam: *Sola Romana Ecclesia gaudente centum annorum spatio, vel privilegio*: cujus privilegii, aut exceptionis nulla in ipsa Novella mentio fit; unde & à Cujacio merito redarguitur *lib.* 5. *observat. cap.* 5.

Quæst. VI.

Hac *quæstione* 6. quærit Gratianus: "Si Archipresbyter, vel Episcopus sua auctoritate, non judiciaria sententia, capellam illam eruerit, an cadat à causa: ut Ecclesia, cui præsidet, non ultra habeat jus reposcendi, quod suus pastor illicite usurpavit."

Sine judicis auctoritate bona Ecclesiæ repeti non possunt.

In tres partes quæstionem dividit Gratianus. *Prima parte* asserit, quod ea, quæ Ecclesiæ debentur, rectores ejusdem, sua auctoritate, judicibus prætermissis, repetere non valeant.

Hic unicum ex S. Gregorio desumptum Canonem profert, quo dicitur: "Nova consuetudo, quæ in Romana Ecclesia, & valde reprehensibilia eruperat, ut cum rectores ejus patrimonii urbana vel rustica prædia juri illius competere posse suspicantur, fiscali more titulos imprimant, atque hoc, quod competere pauperibus existimant, non judicio, sed manibus defendant ... Proinde præsenti decreto constituto, inquit, ut si quis Ecclesiasticorum unquam titulos ponere, sive in rustico, sive in urbano prædio sua sponte præsumpserit, anathema sit." *Epist.* 44. *lib.* 4. Hæc decisio desumpta est ex jure civili, titulo Codicis: *Ut nemini liceat sine Judicis auctoritate signa imponere rebus alienis*.

Causa cadere debet, qui id sine judicis auctoritate occupat.

» Nec tantum est illicitum, res, quas sibi deberi existimat, propria auctoritate invadere; sed quod etiam id attentans, causa cadat, probat *parte* 2. per Canonem Concilii Milevitani, qui est *Canon* 120. in Codice Ecclesiæ Africanæ. De quo vide Tractatum Historico-Canonicum ad præfatum Canonem.

Id tamen soli Prælato, non Ecclesiæ nocere debet.

Sed cum in hoc Canone Milevitano innui videatur, quod factum Episcopi etiam Ecclesiæ noceat, nititur Gratianus *parte* 3. contrarium astruere pluribus Canonibus: sive in delinquentis Prælati personam & bona pœnam proferendam, non autem in damnum Ecclesiæ Prælati delinquentis delictum convertendum; quemadmodum ipse Gratianus ad calcem quæstionis exponit.

Inter Canones à Gratiano relatos præcipue notandi 4. & 5. ex *epistola* 42. *lib.* 1. S. Gregorii desumpti. Circa quartum notanda est nota Correctorum Romanorum, qui recte monent, pro, *à communione*, legendum esse, *a comodo*, prout legitur in epistola.

Cui cedere debeant bona Clericorum pœnitentiæ causa monasterio inclusorum.

Notabilis vero est Canon 5. in quo S. Gregorius scribit Petro Subdiacono de lapsis Sacerdotibus, vel Levitis, vel quolibet ex Clero, quos in *pauperrima* regularia monasteria, " quæ secundum Deum
» vivere sciuntur, ad pœnitentiam tradi vult: &
» ut ipse in rebus eorum nulla contaminatione mi-
» sceatur; sed res lapsorum in eodem loco pro-
» ficiant, in quo pœnitentiam agere traduntur:
» quatenus ipsi ex rebus illorum subsidium ha-
» beant, qui de correctione eorum sollicitudinem
» gerunt: si vero parentes habeant, res eorum le-
» gitimis parentibus dentur, ita tamen ut eorum
» stipendium, qui in pœnitentiam dati fuerint,
» sufficienter debeat procurari.

Dein adjungit: " si qui vero ex familia Eccle-
» siastica Sacerdotes, vel Levitæ, vel Monachi, vel
» Clerici, vel quilibet alii lapsi fuerint, dari eos
» in pœnitentiam vult; sed res eorum Ecclesiasti-
» co juri non subtrahi: ad usum tamen suum acci-
» piant, unde ad pœnitendum subsistant: ne, si
» nudentur, locis, in quibus fuerint, onerosi sint.

Laborant hic Canonistæ, ut hoc postremum membrum cum priore concilient; at facilis & obvia apparet concordia, si dicatur in priore agi de hominibus *ingenuis*; in posteriore vero de his, qui aliquando servi fuerunt Ecclesiæ, qui licet sint facti de Clero, adhuc de *familia Ecclesiæ*, adinstar *libertorum*, remanebant: eorumque res temporales ad Ecclesiam pertinuisse videntur. Vide notam 19. ad citatam epistolam, & Commentarium Francisci Florentis ad præsentem quæstionem Gratiani.

Ecclesia ex delicto Clericorum emolumentum facere non debet.

Ex his concluditur, quod sicut ex delicto particulari Sacerdotum aut Prælatorum non debet damnificari Ecclesia; ita nec compendium facere.

Hinc & in eadem epistola conqueritur Gregorius, quod quoties conductor aliquid colono suo injuste abstulerit, hoc quidem a conductore exigatur, sed ei reddatur, a quo ablatum est: quod omnino fieri vult, & militati nostræ, ait, *non proficiat, ne nos auctores violentiæ esse videamur*. Quod hic improbat Gregorius, etiamnum hodie nimis frequenter factitatur, sæpiusque pecunia intervertitur (utinam non specie religionis) quæ spoliato restitui deberet; de quo & scripsit S. Augustinus epistola ad Marcellinum circa finem: " Facilius ea, quæ hoc modo acquisiverunt,
» tanquam sua pauperibus largiuntur, quam
» eis, à quibus accepta sunt, aliena restituant.

Quæstio VII.

Ex casu seu hypothesi formata sub initium hujus causæ hanc quæstionem eduxerat Gratianus:
» Si laici capellam tenebant (ut quibusdam mo-
» ris est) & in manibus Abbatis eam refutave-
» rint, & ordinandam tradiderint, an consensu
» Episcopi & clericorum Abbas possit eam tenere?

An decimæ & oblationes à Laicis possideri queant?

Occasione hujus quæstionis contendit ostendere Gratianus in primis, quod nec decimæ, nec oblationes à Laicis possideri queant. Vide quæ dixi in *Jure Ecclesiæ part.* 2. *tit.* 33. *cap.* 4.

Ulterius probat quod Ecclesiæ earumque oblationes non consistant, nisi in potestate Episcoporum; ex quo *patet profecto*, ait ad calcem *Canonis* 9. *quod non sunt ab alio recipiendæ, quam de manu eorum*.

Non licet de manu Laicorum Ecclesias recipere.

Hic a Canone 10. producit plures Canones, quibus probet, omnes Basilicas cum suis proventibus pertinere ad Episcopum, in cujus territorio positæ sunt. Miscet & hac occasione Canones, quibus præcipitur Episcopis, ut per œconomos è Clero eligendos res Ecclesiæ ministrent. Vide scholion ad *Canonem* 26. *Chalcedonensem* in præfato Tractatu Historico-Canonico.

Præterea plures intermiscet Canones, quibus decernitur, quod nemo de manu laicorum Ecclesias recipere possit; neque laicis fas sit, Ecclesias sua auctoritate alicui committere, aut alicui auferre.

Abusus circa collationem Ecclesiarum per Laicos.

Pro quo notandum, sæculo x. xi. & xii. abusum accrevisse, ut principes, potentiores Episcopatus, Abbatias, Ecclesias, earumque possessiones & reditus pessimo more sibi vindicarent, & ipsas Ecclesias, Episcopatus, Abbatias, aliis committerent; quin & Episcopos & Abbates per annulum & virgam investirent; ipsosque pro arbitrio destituerent & instituerent.

Ad reprimendos hos abusus plura leguntur edita decreta, signanter seculo x. & xi. quorum nonnulla hic per Gratianum relata sunt. Videri possunt quæ de Abbatibus Laicis dixi in *Jure Eccles. part.* 1. *tit.* 31. *cap.* 7.

Inter hos abusus non sunt generaliter referendæ investituræ.

Notandum autem generaliter inter hos abusus nequaquam referendas investituras per *annulum & baculum*, quas inter sua jura regalia reputabant principes, quasque Episcopos & Abbates à se accipere debere prætendebant, antequam ordinari aut institui possent: & quo jure per plura sæcula, etiam respectu Rom. Pontificis, usos fuisse Imperatores constat: primusque legitur Gregorius VII. hoc Jus Imperatori Henrico IV. negasse; atque has investituras tanquam simoniacas reprobasse; ipsosque principes eas dantes & prætendentes, necnon Episcopos, Abbates, aliasque personas Ecclesiasticas de manu Laicorum similes investituras accipientes gravissimis censuris & pœnis subjectos declarasse, uti latius exposui & deduxi in *supplemento ad* 1. *partem Juris Eccles. tit.* 13. & ad hanc contentionem spectant decreta hic à Gratiano relata Canone 12. & 13. & in annotationibus ad hanc quæstionem notat Molinæus.

Quod sit jus Patronorum, & an dicta ei non repugnent?

Sed Gratianus ne videretur juri patronorum, sive fundatorum derogare, dum negat Laicis facultatem Ecclesias conferendi, aut quidquam in Ecclesia disponendi, ad calcem Canonis 30. post formatam hanc conclusionem: " Si ergo Ecclesiasticas
facultates dispensandi potestatem non habent "
Laici; multo minus Ecclesias ipsas quibuslibet "
ad regendum committere, vel aliis auferre va- "
lent: mox subjungit: hic autem distinguendum "
est, quid juris fundatores Ecclesiarum in eis "
habeant, vel quid non. Habent jus providen- "
di, & consulendi, & Sacerdotem inveniendi, "
sed non habent jus vendendi, vel donandi, "
vel utendi tanquam propriis.

Hinc plures ad jus antiquum fundatorum spectantes Canones interspiscet Gratianus, aliquos falso inscriptos, mutilatos, alios contortos contra mentem auctorum, qui & errandi occasionem interpretibus præbuerunt, uti notavi in *Jure Eccles. part.* 2. *tit.* 25. *cap.* 1. & 7.

Monachi & Laicis sine consensu Episcopi decimas recipere non possunt.

Denique cum sæculo x. & xi. Laici decimas & Ecclesias à se, vel parentibus suis occupatas ad usum Ecclesiasticum restituere vellent, eas passim Monachis & Canonicis potius, quam Ecclesiis, à quibus ablatæ fuerant, & de jure competebant, donare eligebant; quod tanquam inordinatum pluribus Canonibus vetitum fuit, ordinatumque, nec Monachis & Canonicis licitum esse, decimas aut Ecclesias de manu Laicorum sine consensu Episcopi recipere, quorum Canonum & apud Gratianum hic mentio occurrit; de quibus videri possunt, quæ notavi in *Jure Eccles. part.* 2. *tit.* 33. *cap.* 5. ubi ostendi quomodo Laici decimas occupaverint; & ab his ad monasteria devolutæ sint.

CAUSA

CAUSA DECIMASEPTIMA.

CUm Causa decimasexta egisset Gratianus de his, qui in voto perseverant, agit nunc causa decima septima de his, qui à *voto* recedere volunt, ait glossa.

Casus hic proponitur.

Casum hunc proponit Gratianus: Quidam presbyter infirmitate gravatus, se fieri velle mo„ nachum dixit: Ecclesiam & beneficium in ma„ nu Advocati renunciavit. Postquam conva„ luit, mox se futurum monachum negavit, „ & Ecclesiam & beneficium reposcit.

Quæstio I.

Ex hoc casu quatuor elicit quæstiones, quarum *prima* quærit: „ Utrum reus voti teneatur: & „ an liceat à proposito cordis sui recedere?

An à voto recedere liceat?

Hac quæstione probat quod à voto recedere non liceat, prolatis tribus Canonibus, quorum duo priores apud auctores, sed quorum nominibus citantur, non reperiuntur, ut in suis notis indicant Correctores Romani, qui in nota marginali ad Canonem 2. sub nomine Hieronymi citant Augustinum *de bono viduitatis cap. 9.*

Tertius desumitur ex *epistola* 33. *lib.* 1. S. Gregorii ad Venantium, ubi ipsi expendendum proponit, quod si Ananias ob subtractos nummos, quos Deo voverat, morte mulctatus sit, *Quanto periculo in divino judicio dignus eris, qui non nummos, sed teipsum Deo omnipotenti, cui te sub monachali habitu devoveras, subtraxisti?*

Discrimen inter votum & simplex propositum.

Canon 4. concinnatus est ex fragmentis *homilia* 3. *lib.* 1. *S. Gregorii in Ezechielem Prophetam*, quibus nihil aliud intendit Gregorius, quam dicere nonnullos multa proponere & deliberare, sed proposita & deliberata ad perfectum non deducere, uti ex contextu homiliæ manifestum est. Hinc autem concludit Gratianus, „ aliud esse propositum corde concipere, & et„ iam ore enunciare; aliud subsequenti obliga„ tione se reum voti facere.

Ulterius inde infert Gratianus, „ quod presby„ ter, de quo in hypothesi, qui propositum sui „ cordis ore simpliciter enunciavit, non autem „ monasterio, aut Abbati se tradidit, nec promis„ sionem scripsit, *nequaquam voti reus habeatur.*

Verum nec quæ hactenus allata sunt, nec quæ secunda quæstione profert, probant, quod ad obligationem voti requirantur, quæ hic requirit Gratianus.

Interim verum esse apparet, quod presbyter, de quo in casu, propositum quidem habuisse videatur, sed voto se non obstrinxisse appareat.

Quæstio II. *An ad beneficium investitum detur regressus.*

Secunda quæstio è casu formata hæc est: „ An „ Ecclesia & beneficium ei reddenda sint, quæ „ prius libera voluntate refutavit?

Pro resolutione hujus quæstionis tres duntaxat Canones adducit, quorum primo præmittitur hoc summarium: *Non cogitur aliquis in monasterio manere, nisi professionem fecerit in manu Abbatis.*

Quæ hic refert Gratianus quæstioni propositæ non conveniunt.

Desumptus est hic Canon ex *epist.* 26. Alexandri II. quæ integra extat apud Ivonem *p.* 6. *decreti cap.* 426. & *tom.* 9. *Concil. General. col.* 1134. sed sive fragmentum apud Gratianum, sive integra epistola legatur, apparebit, defectum obligationis, & professionis, unice refundi *in non præmissum unum annum probationis: quia Beati Benedicti, canonicaque & præcipue patris & prædecessoris nostri*, ait, *S. Gregorii Papæ constitutio interdicit, ante unius anni probationem effici monachum.*

Igitur cum professio hujus presbyteri esset nulla ob defectum anni probationis, auctoritate Apostolica *præcipit, ut præfatus presbyter beneficium, & altaria recipiat, habeat, & quiete retineat.*

Hac Alexandri sententia videbatur resoluta quæstio, utrum presbyter in casu deberet beneficium, quod dimiserat, recipere: notatque dominus Hericourt in reflexione ad hunc Canonem, huic regressui ad beneficium originem adscribendam.

De reliquo nihil præterea in hac epistola occurrit, quod ad propositam quæstionem faciat: neque resolutio Alexandri in hac epistola retundit nullitatem professionis in hoc, quod non esset facta in manu Abbatis, ut habebat quæstio, sed quod esset facta ante expletum annum probationis; ut proinde nullatenus resolutioni quæstionis conveniret.

Non magis proposito suo quadrat Canon 2. sub nomine sancti Augustini epist. 70. ad Bonifacium comitem, quæ est 220. in editione Benedictinorum: hoc enim unum asserit Augustinus, quod Bonifacius propositum continentiæ, & vitæ monasticæ exequi nequeat sine consensu conjugis, quam post factum propositum duxerat. Integra legi meretur.

Allegat dein Gratianus Canone 3. decretum sub nomine Bonifacii, sed illud apud Bonifacium non reperiri, sed desumptum esse, licet non iisdem verbis, ex *Novella* 5. *cap.* 2. & *Novella* 123. *cap.* 35. Justiniani, monent Correctores Romani: requiritque ibidem Justinianus *triennium* probationis, sed nulla notos inter & ignotos distinctio occurrit.

Cum hic Justinianus requireret *triennium* probationis, & in allegato decreto Alexandri videret Gratianus, tantum requiri unius anni probationem secundum beati Benedicti regulam, & sancti Gregorii Canonicam Institutionem, ad calcem Canonis 2. hanc conciliandi rationem subjecit: „ Auctoritas illa Alexandri secundum institutionem beati Gregorii & Benedicti probandis annum indulget, sed notis: ignotis „ vero triennium conceditur. „

Inepte conciliat Gratianus Canones & leges requirentes in monachis diversum tempus probationis.

Absona plane restrictio, cujus nulla, aut in regula sancti Benedicti, aut apud sanctum Gregorium mentio habetur.

Similiter nec apud Justinianum ullum inter *notos & ignotos* discrimen constituitur, sed simpliciter *triennium* probationis præscribitur. Neque in Novellis Justiniani legitur, quemadmodum hic apud Gratianum in prætenso decreto Bonifacii: *Si quis incognitus*, sed indefinite: *si quis autem ad monasticam vitam venire voluerit*, &c.

Si Gratianus loca & tempora distinxisset, obvia fuisset conciliandi ratio: scitur enim, nec ubique, nec semper eandem fuisse circa tempus probationis disciplinam, uti in *Jure Eccles. part.* 1. *tit.* 25. *cap.* 2. notatum est.

Quæstio 3. à Gratiano ex casu proposito elicita erat: „ Si contigisset eum se, & sua monasterio tradidisse, an cum licentia Abbatis „ liceret ei ad propria redire? „ Hanc quæstionem sine ulla auctoritate tanquam per se claram, negative resolvit.

Quæst. III. *An monacho cum licentia Abbatis liceat ad propria redire?*

At *quæstione* 4. ulterius quærit: sed quid, si tamen *sine licentia* Abbatis discesserit, utrum sua sint ei restituenda? huic quæstioni impendit Gratianus 43. Canones, at vix unum, qui ad propositam quæstionem spectet.

Quæst. IV. *An monacho sine licentia Abbatis discedenti bona sua sint restituenda?*

Primo, nescio qua occasione agit primis quinque Canonibus de vetita alienatione rerum Ecclesiasticarum, & de pœna Prælatorum, indebite & sine causa, & non servata præscripta solemnitate, alienantium: ad quam materiam etiam spectant Canones 12. 13. & 15. ex pseudo-decretalibus primorum Pontificum desumpti; item Canones 39. 40. & 41. inter quos notandus 40. ex Canone 56. Agathensi desumptus (quamvis verisimile sit, ex alia Synodo hujus Synodi Canonibus esse adjectum, uti monet Sirmondus in nota Synodo huic præfixa *tom.* 4. *Concil. General.*) quo statuitur: *Mancipia monachis donata ab Abbate non liceat manumitti*, notanda hac ratione subjuncta: *Injustum enim putamus, ut monachis quotidianum opus rurale facientibus, servi eorum libertatis otio potiantur.*

De vetita alienatione bonorum Ecclesiæ.

Agit & Gratianus hac quæstione de immunitate seu asylo Ecclesiarum, & pœnis quæ Canonibus & legibus imponuntur his, qui confugientes ad Ecclesias & monasteria violenter abstrahunt.

De asylo Ecclesiarum.

Huic rei impenduntur Canon 6. & sequentes usque ad undecimum. Item Canones 19. 20. 21. 32. 34. 35. & 36.

Circa hos Canones in primis notandum,

plures inter eos reperiri) qui vel falsam, vel dubiam præferant inscriptionem, vel mutilatis verbis referuntur; uti singillatim notavi in dissertatione Canonica de intercessionibus Episcoporum pro reis, & asylo templorum.

Quem sque hic asylus locum habeat respectu famulorum.

Postquam hæc pro asserendo Ecclesiarum asylo, & confugientium ad eas immunitate addidisset, tandem Canoni 31. subjungit quasi per modum moderationis: „ Verum ne reverentia religionis „ dominos jure suo fraudaret, si famuli ad Eccle„ siæ septa confugientes, inde nequaquam abstra„ herentur, sacris Canonibus est institutum, ait „ Gratianus, præstito a domino sacramento im„ punitatis, ut ei etiam reddantur inviti. Citantur hanc in rem Canones 32. 33. 34. 35. & 36.

Ulterius ex his concludit Gratianus ad calcem Canonis 36. occasione religionis servum dominum suum contemnere, & ejus ministerium destituere non debere, prolatis duobus Canonibus Synodi Gangrensis. Hæc fusius deducta videri possunt in dicta dissertatione de asylo templorum.

Percussores clericorum qua pœna puniendi.

Quia autem occasione confugientium ad Ecclesias sæpius contingebat, ut armis pugnaretur; & hinc cædes etiam clericorum & sacerdotum evenirent, ut patet ex L. 4. Cod. de his, qui ad Eccles. conf. intermiscet Gratianus aliquot Canones contra interfectores & percussores clericorum, inter quos est famosissimus ille Canon: Si quis suadente diabolo, in clericum vel monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat. Quas modificationes circa hanc pœnam attulerint posteriores Pontifices refert hic glossographus, & exposui in Tractatu de Censuris.

In Canonibus autem a Gratiano in hanc rem allegatis, præter pœnas Ecclesiasticas depositionis, excommunicationis vel pœnitentiæ, referuntur pœnæ quædam, sive emendationes, satisfactiones & compositiones introductæ ex veteribus constitutionibus Francorum & Germanorum, necnon ex capitularibus Regum Francorum, quæ in Conciliis probatæ fuerant, quamvis incognitæ jure Romano, ut notat Franciscus Florens in commentario hujus quæstionis, qui erudite de his eisdem disserit, ac notanter de compositione & emendatione, quæ in Can. 26. Wiregeldus, dicitur. Vide etiam Stephanum Baluzium in notis ad hos Canones, ubi notat, Canonem 24. & 26. qui sub nomine Palea exhibentur, in multis Gratiani antiquis exemplaribus non haberi.

Non sacrilegos habere..., qui de judicio summi Pontificis disputant.

Porro quia percussores & interfectores clericorum sacrilegii crimen incurrere dicuntur, capiat Gratianus occasionem ostendendi, qui præterea pro sacrilegis sint habendi, puta, qui de principali judicio disputant, an ille dignus sit quem princeps elegerit; hac occasione adserit Gratianus: de mutilevando judicio summi Pontifis. le disputare non licet, prolato Canone 30. sub nomine Nicolai Papa omnibus Episcopis. Huic Canoni hanc notam appendit Correctio Romana: „ Epistola, ex qua „ hoc caput est sumptum, non extat: aliquid ta„ men simile habetur in epistola prima ad Michae„ lem Imperatorem. “ & Antonius Augustinus lib. 2. de emendat. Grat. dial. 13. hoc caput incertum sibi esse asserit. Extat inter decreta Nicolai I. a Gentiano per Cochlæum collecta tit. 4. n. 8. Hinc patet, Gratiani assertum non probari authoritate hujus Canonis. Certum quoque simile quid non legi apud antiquos patres. Profluxit verisimiliter ex asserto Gratiani, quod in moderna ordinatione Episcopi omissa sit interrogatio consecratoris, an Episcopi ordinandum præsentantes sciant esse dignum, ne viderentur de SS. Pontificis judicio disputare, dubitantes an is dignus sit, uti monuimus in Jure Eccles. par. tit. 15. cap. 3.

Nemo cum injuria filiorum Ecclesiam debet facere hæredem.

Cum autem hactenus nihil pene attulisset Gratianus ad propositam a se quæstionem pertinens, adfert tandem Canone ultimo dictum S. Augustini: Quicunque vult, exhæredato filio, hæredem facere Ecclesiam, quærat alium, qui suscipiat, non Augustinum, immo Deo propitio, nullum inveniet: laudatque Augustinus factum Aurelii Episcopi Carthaginensis: Quidam enim cum filios non haberet, neque speraret, res suas omnes (retento usufructu) donavit Ecclesiæ. Nati sunt ei filii postea, & reddidit Episcopus nec etiam opinanti illi quæ donaverat. In potestate habebat Episcopus non reddere, sed jure fori, non jure poli.

An omnia monasterio oblata ab eo discedenti sint restituenda?

Hinc concludendum videbatur, etiam sine licentia de monasterio recedenti, reddenda esse quæ obtulerat. At negat consequentiam Gratianus: Si, ait, S. Aurelius, degenti in laicali habitu oblata reddidit, quia post oblationem filios „ accepit, non ideo in apostasiam euntibus sua „ reddenda sunt, quibus utilius necessaria sub„ traherentur, ut coacti redirent ad ordinem, „ a quo recesserant. Sed sicut inimicis & perse„ cutoribus jubemur necessaria subministrare, „ sicut ab Apostolo monemur tempus redimere, „ ut expeditius orationi vacemus: sic ne Eccle„ sia scandalum patiatur, ne discedens in dete„ riora præcipitetur, ne in perniciem monacho„ rum, aut incendium monasterii occasione suo„ rum exardescat, laudabilius si sua, non dico „ reddantur, sed auferri sinantur, quam ab illo „ ista inferantur. “

Indubie in his reddendis vel retinendis summa opus est prudentia, ne vel retinendo avaritiæ nota incurratur, aut reddendo apostatis luxuriandi, aut in apostasia persistendi occasio detur.

CAUSA DECIMAOCTAVA.

Casus propositus.

TRactatum de monachis prosequens Gratianus pro causa 18. hunc casum fingit: „ Quidam „ Abbas consecratus in Episcopum prius monaste„ rio multa contulit, postea in Episcopatu plura „ acquisivit: cui dum fratres successorem quæ„ rerent, Episcopus loci sese electioni volebat „ inserere, ut per ipsum Abbas in monasterio or„ dinaretur: fratres renituntur. “

Quæstio I.

Ex hoc casu duas elicit quæstiones. Prima quæritur: „ An monasterium possit petere, quæ „ ab Episcopo quæsita sunt? An Episcopalis Ec„ clesia possit sibi vindicare, quæ monasterio „ fuerunt tradita? “

An monachus ad Episcopatum assumptus hæreditatis sit capax successionis paternæ?

Hanc quæstionem absolvit unico Canone Concilii habiti apud Atheum, quo decernitur, „ ut „ monachus, quem canonica electio a jugo re„ gulæ monasticæ professionis absolvit, & sacra „ ordinatio de monacho Episcopum facit, velut „ legitimus hæres, paternam sibi hæreditatem „ postea jure vindicandi potestatem habeat. “

Ex hoc decreto constat, monachum per promotionem ad Episcopatum, quasi secularizari, capacemque successionis in hæreditatem paternam fieri; quod a moribus nostris alienum est, similiter & Gallicanis, uti notavit Antonius Bengæus Advocatus Parisiensis in suo tractatu de Beneficiis cap. 4. §. 30. num. 6. & 7. idipsum notavit D. Hericourt in sua Analysi ad hanc quæstionem.

Quidquid monachus acquirit, monasterio acquirit.

Deinde hoc Canone decernitur: „ sed quid„ quid acquisierat (hic monachus ad Episcopa„ tum promotus) vel habere visus fuerat, mona„ sterio relinquat, & Abbatis sui, qui fuerat se„ cundum Regulam S. Benedicti, arbitrio; monet hic Franciscus Florens, rustedictum esse, vel habere visus fuerit, quia nihil proprium monachus habere potest.

Acquisita ab Episcopo ex Ecclesia cedere debent Ecclesiæ.

Denique statuit Canon, ut ea, quæ postquam Episcopus ordinatus fuit, acquirere potuerit, ad altare (id est Ecclesiam) ad quod sanctificatus & titulatus secundum sacros Canones, restituat: sed nec hic illud hodie, existentibus consanguineis, per omnia servatur, uti in Jure Eccles. parte 2. tit. 32. cap. 7. & 8. ostendi; prout nec in Galliis quamvis optandum esset, uti hoc monet D. Hericourt, ut quoad Episcopum religiosum, hujus Canonis servaretur hic articulus, scilicet, ut temporalia per ipsum acquisita, Ecclesiæ cederent, utpote ab Ecclesiis profecta.

Quæstio II. A quo Abbas sit eligendus?

Quæstione 2. id tantum proponit Gratianus: „ An per Episcopum Abbas sit eligendus & ordinandus,

„ dus in tantummodo à propriis fratribus sit „ instituendus?

Verum Gratianus more solito à proposito exorbitans, generaliter tractat hac quæstione de Episcoporum in monasteria, Abbates & monachos auctoritate; quin & in eorum bona, & reditus: admiscens præterea quosquam Canones de monialibus, earumque disciplina tractantes.

Olim quibusdam in locis electio Abbatis spectabat ad Episcopum.

Quod autem ad Abbatis electionem spectat, certum est non eandem semper & ubique disciplinam obtinuisse. Aliquando enim à diœcesanis Episcopis Abbates fuisse constitutos secundum auctoritatem, quæ in monachos & monasteria Episcopis competebat, constat: atque ita in Hispania obtinuisse tempore Concilii Toletani IV. indicat Canon 50. relatus, hic à Gratiano Canone 8. cum hac epigraphe: *Abbates & alia officia per Episcopos debent institui*; atque in ipso Canone aperte indicatur, sacerdotibus, sive Episcopis competere, *secundum Canones Abbates & alia officia instituere*.

Aliis pluribus monachorum congregationi relinquebatur.

At sæpius multisque in locis obtinuit, ut monachorum congregationi electio Abbatis permitteretur; confirmatio vero ad Episcopum diœcesanum pertineret, cui etiam licebat rejicere indignum electum, uti habes, *L. 47. cod. de Episcopis & Cler. & Novella* 123. *c.* 34. Cui & concordat Regula S. Benedicti *cap.* 4. aliæque patrum Regulæ, quas in sua Regularum concordia retulit Benedictus Anianensis Abbas *cap.* 4.

Uti & plena bonorum monasterii administratio.

Utque hoc jus ipsis monachis contra Episcoporum prætensiones firmius assererent eorum fundatores, solebant in fundationibus monasteriorum plerumque adjicere, ut electio Abbatis ad congregationem monachorum spectaret; necnon rerum ac proventuum plena administratio: hæcque à regibus, Episcopis diœcesanis, ac tandem etiam à Romanis Pontificibus confirmari petebant: quin & ultro ac sponte Episcopi diœcesani religionis augendæ ac promovendæ gratia, vel in ipsa fundatione, vel post ipsam fundationem, ex mera liberalitate, Conciliis etiam in eam rem convocatis, liberam electionem & bonorum administrationem monachis concedebant; quin & jura temporalia Episcopis competentia remittebant; aliquando tamen certa pensione, aut censu retento; seu, ut loquuntur Canones, certis *juribus, eulogiis, & servitiis* sibi nominatim reservatis, ut constat ex annotatis Gratiani ad *Canones* 29. *&* 31.

De privilegiis monachorum seculo VI.

Hæc erant pene illa jura, circa quæ versabantur privilegia sæculo 6. & aliquot sequentibus, vel in ipsa fundatione postulantibus fundatoribus, vel post fundationem ad postulationem monachorum à Pontificibus, vel Episcopis, aut regibus indulta: in reliquis ad sacramentorum collationem, reformationem & jurisdictionem spectantibus, salva Episcoporum auctoritate, uti late ostendi in *Jure Ecclesiast. par.* 3. *tit.* 24. *cap.* 2.

Canones circa electionem Abbatis diversa statuentes facile conciliantur distinctione locorum & temporum.

His præmissis facilis erit conciliatio dicti Canonis Toletani relati Canone 8. cum aliis Canonibus ibidem à Gratiano relatis, qui electionem Abbatis deferunt, non Episcopo, uti fit dicto Canone Toletano, sed congregationi monachorum.

Oportet quidem duntaxat tempora & loca distinguere, nequaquam autem Canonem Toletanum restringere ad casum, quo quidam monachi essent indomitæ cervicis, & effrenatæ superbiæ, „ quos dum Abbates ad religionem cogere vo„ luerint, in eorum dejectionem conspirant, & „ alium moribus sibi convenientem sibi præfice„ re contendunt, quales erant illi, qui in ne„ cem beati Benedicti conspirasse leguntur, uti „ loquitur Gratianus ad calcem Canonis 8. con„ cludens: Pro hujusmodi constitutum est, ut „ Abbates & alia officia per sacerdotes insti„ tuerentur, nimirum citato Canone Toletano, „ sed contra mentem & verba Canonis.

Inepta conciliatio Gratiani.

Insuper notandum, quod illæ, quæ quibusdam monasteriis specialiter indultæ esse leguntur, tum apud S. Gregorium, tum per aliorum Pontificum aut Episcoporum literas; Gratianus communia fecerit omnibus monachis, adducto eam in rem decreto Concilii Lateranensis sub Gregorio I. quod fictitium esse, neque in regesto Gregorii reperiri, notavit & ostendit vir eruditus Franciscus Florens in commentario *cap.* AUDITIS ii. *de præscript. cap.* 2.

Indulta quibusdam monachis Gratianus fecit omnibus communia.

Interim auctoritate Gratiani fiderter antiqui interpretes supposuerunt, monachis jure quasi communi Abbatis electionem rerumque temporalium dispensationem liberam, excluso Episcopo, competere, exemptaque esse monasteria à juribus temporalibus Episcopo pendendis.

Nova distinctio circa subjectionem monachorum respectu Episcoporum.

Hinc novam & antiquitus incognitam disciplinam inter legem *diœcesanam* & *jurisdictionis* comminisci cœperunt; ac primus memorasse videtur vetus glossographus Joannes Hugotio vel Teutonicus, qui ad initium causæ 10. dicit: „ Lex diœcesana consistit in recipien„ do vel cathedraticum, vel tertiam partem de„ cimationum, vel quartam, vel hospitium. „ Lex *jurisdictionis* consistit in conferendo: po„ test enim conferre sacramenta, coercere de„ licta, de causis cognoscere. „

Hac præmissa distinctione subjungit: quan„ tum ad legem *jurisdictionis* subsunt Episcopo „ & Ecclesiæ & monasteria omnia: quantum „ ad legem *diœcesanam*, solæ Ecclesiæ *secula„ res*: sed *regulares* Ecclesiæ & monasteria non. „

Hanc novam, nec in ullo antiquo Canone fundatam distinctionem probavit Honorius III. in *cap.* 18. ii *de off. jud. ordinarii*, ac dein à Canonistis uno consensu recepta fuit.

Quid de hac nova distinctione.

Ex Canonibus à glossographo citatis, nequaquam obscurum est, ipsam ad comminiscendam hanc distinctionem inductum fuisse, occasione Canonum hac quæstione à Gratiano allegatorum, quorum alii, monasteria Episcopis subjecta esse, alii, ea à quibusdam Episcoporum exempta pronunciant, aut Episcopis ea in monasteriis exerceri vetant. Nec advertit hæc pro quiete monachorum, aut conservatione rerum temporalium monasteriorum specialiter esse indulta; atque eatenus auctoritatem Episcoporum temperatam fuisse.

Ita Castorio Episcopo Ariminensi scribens S. Gregorius *lib.* 4. *epist.* 43. ad instantiam Luminosi Abbatis monasterii SS. Andreæ & Thomæ, prohibuit *Missas illic publicas per Episcopum fieri, ne, ait, in servorum Dei secessibus, popularibus occasio præbeatur conventibus, & simpliciores ex hoc animas plerumque, quod absit, in scandalum trahat: frequentior quoque mulierum introitus arceatur*. Extat fragmentum hujus epistolæ, necnon *epistolæ* 41. ejusdem *lib. in Canone* 5. *&* 6. hac quæstione, sed verbis nonnihil mutatis, uti notant Correctores Romani.

Exemptiones, quæ non subtrahebant monachos à jurisdictione Episcopi.

Tametsi quieti monachorum & rerum temporalium conservationi providere vellent Pontifices & Episcopi, ipsique fundatores; non tamen curam & jurisdictionem Episcoporum conservare voluerunt: unde nec ullum monasterium, aut cellam monachorum extrui de novo sine *consensu Episcopi diœcesani* permiserunt, ut multis Canonibus hic probat Gratianus.

Similiter Abbates & monachos, quantum ad morum correctionem & disciplinam regularem Episcopis subditos fuisse, probat Canone 15. 16. 17. & 18. item Canone 29. statuitur, *ut Episcopus sæpius in anno visitet monasteria monachorum, & si aliquid corrigendum sit, corrigatur*: sed *sic*, ut ait Canon 28. *Charitatis officium illic Episcopus impleat, ut gravamen aliquod monasterium non incurrat*. Hoc & monet Canon 30.

Frequens monasteriis duplicibus interdictus est virorum & virginum.

Addit & Gratianus quædam de sanctimonialium monasteriis, ac præsertim ut ab illis frequens virorum accessus arceatur: quapropter & duplicia monasteria, id est sanctimonialium & monachorum prohibentur, & ubi talia monasteria extant, sanctimoniales à monachis per Episcopos separari jubentur Canone 21. 22. & 23. De quibus duplicibus monasteriis vide notata in Tra-

ctatu

Oratu Historico Canonico ad Canonem 20. Synodi VII. qui in dicto Canone 21. à Gratiano refertur.

Ad eundem scopum, nimirum custodiam continentiæ, necnon monachorum à laicis separationem, spectant Canones 25. 26. & 27.

CAUSA DECIMANONA.

Materia adjecta hujus causæ.

IN præcedenti 18. causa dictum est, quod nullus Abbas debeat recipere monachum alienum, „ ait glossa, sed quia forte idem pateretur de „ clericis secularibus, & Canonicis regulari„ bus, ideo supponitur hic 19. causa, in qua „ quæritur: An clerici sæculares & Canonici „ regulares, invitis Prælatis suis possint ad re„ gulam arctiorem transire?

Casus hic propositus.

Hunc in finem hunc casum proposuit: Duo „ clerici ad monasterium transire voluerunt: uter„ que licentiam ab Episcopo suo petiit: unus reli„ cta Ecclesia propria, eo invito, alter dimissa „ regulari Canonia cœnobio se contulit.

Quæstio I. De licentia Episcopi posse clericus monasterium ingredi.

Causam in tres quæstiones dividit. *Quæstione* 1. quærit: „ Si Episcopus debeat permittere, „ ut, relicta propria Ecclesia, clericus mona„ sterium ingrediatur.

Ex uno Canone Concilii Toletani IV. hanc quæstionem resolvit, dicens, quod Episcopus clericis licentiam adeundi monasterium dare debeat; *quia* ait Canon, *meliorem vitam sequi cupiunt.*

Quæstio II. An invito Episcopo possit clericus monasterium ingredi?

Quæstione autem 2. quærit: „ Si Episcopus „ licentiam dare noluerit, an eo invito monaste„ rium possit adire? Relato Canone sub nomine S. Leonis ex *cap. 9. epistolæ*, quæ est 12. in editione Quenellii, quo dicitur: *alienum clericum, invito Episcopo ipsius, nemo suscipiat:* subjicit Gratianus, sed subaudiendum est: nisi ad propositum *melioris vitæ* transire voluerit; tunc enim liberum est illi, ait, etiam Episcopo *contradicente*, monasterium ingredi.

Fieri id posse, si instinctu Spiritus sancti ducatur clericus.

Huic restrictioni probandæ impendit Canone 2. fragmentum epistolæ Urbani II. quo ostenditur, legem privatam, *quæ instinctu sancti Spiritus in corde describitur*, præferendam legi publicæ sive humanæ, adeoque si clericus sæcularis, cui Episcopus populum regendum commiserat, hac privata lege, sive *instinctu Spiritus sancti afflatus*, in aliquo monasterio, vel regulari Canonia salvare se voluerit, & Episcopus consentire noluerit, poterit, ipso etiam *invito*, vitam illam amplecti; *qui enim spiritu Dei aguntur, lege Dei ducuntur. Et quis est qui Spiritui sancto possit digne resistere? quisquis igitur hoc spiritu ducitur, ait, etiam Episcopo contradicente, eat liber nostra auctoritate.*

At cavendum ne hoc intercludat damnum.

Verum sicut satanas nonnunquam se transformat in angelum lucis; sic spiritus nequam in spiritum Dei: quare non omni spiritui credendum; nec quisquam facile prætextu *privatæ legis*, seu instinctus Spiritus sancti à lege positiva & ordinaria lege Ecclesiæ debet recedere: proinde est necesse, ut & hic rite probetur, *si Spiritus ex Deo sit.*

Porro limitatio legis veteris alienum clericum invito Episcopo ab alio suscipi, *nisi monasterium ingredi voluerit*, à Gratiano allata, neque citatis Leonis verbis, nec disciplinæ ejus temporis conformis est; sed Gratianus more suo Canones ad disciplinam sui temporis contorquet. Quid vero recentior disciplina in hoc puncto habeat, ostendi in *Jure Eccles. par. 1. tit. 27. cap. 5.*

Quæst. III. Qui Canonici sine licentia Episcopi fieri possint monachi.

Cum enim sæculo 9. & sequentibus, Canonici, deserta vita communi, ad vitam singularem privatam (à qua sæculares dicti) transire cœperunt, tunc & cœpit eis dari facultas ad monachorum & Canonicorum in *communi viventium* etiam sine licentia Episcopi, migrandi: at Canonicis in *communi* viventibus, sive *regularibus*, transitus ad monachorum monasteria permissus non fuit, quod *quæstione* 3. probat Gratianus; atque inter reliqua adducit Canone 2. fragmentum epistolæ Urbani II. quo mandatur & universaliter interdicitur, ne quis Canonicus regulariter professus; nisi, quod absit, publice lapsus sit, monachus efficiatur.

Vita monachalis est pœnitentialis.

Hic per transennam nota, etiam sæculo 11. vitam monasticam, sive monachalem reputatam fuisse pro vita *pœnitentiali*, ad quam *publice* lapsi redigebantur: quod pluribus Canonibus jampridem sancitum fuit, uti observat Baluzius in notis ad Lupum Ferrariensem pag. 381. & 501. una observans, veteres existimasse clericatum digniorem & sublimiorem gradum comparatione vitæ monasticæ: *quam ob causam veteres illi*, ait, *ex eis, qui in monasterio permanent, nonnisi probatiores & meliores ad clerum assumere solebant*, ut docet Augustinus supra *causa* 16. q. 1. *Can.* 36. & ibi notavimus.

Clericatus dignior vita monastica.

Præcipitur in eodem decreto, quod si Cano„ nicus regularis id tentaverit, ad ordinem Cano„ nicorum redeat: & deinceps *memorialem cucul*„ *lam deferat*, & ultimus in choro maneat. “

Quæ pœna puniendus Canonicus regularis qui fit monachus.

Per *cucullam* hic intelligitur operimentum capitis, quo monachi utebantur, atque Canonicus regularis hic ferre jubetur in *memoriam* suæ defectionis & levitatis; unde *memorialis* vocatur, uti interpretatur Innocentius III. in *cap. 12.* de *ætate & qualit. ordinand.* ubi citans præsentem Canonem, pro his verbis: MEMORIALEM *cucullam deferat*, ponit: *Cucullam ad* MEMORIAM *delaturus*: uti & *lib. 3. epist. 4.* ad quam vide notam Bosquetii.

Loca semel usibus sacris non sunt applicanda.

Sicuti Canonici regulares semel vitæ illi consecrati non possunt eam temere & sine licentia superioris mutare, prætextu propositi transeundi ad vitam perfectiorem; ita nec loca semel Deo, & in monasteria dedicata, sunt profanis usibus applicanda, uti probat Canone 4. & 5.

De novitiatu, ejusque scopo.

Adjungit dein Canone 6. verba sancti Gregorii *lib. 8. epist. 23.* ubi scribit Episcopo Neapolitano: *Omnibus monasteriis interdicat, ut eos, quos ad conversionem susceperint, priusquam biennium in conversatione compleant, nullo modo audeant tonsurare*, id est, tonsura monachali induere: rationem addit: *Sed hoc spatio vita moresque eorum solicite comprobentur, ne quis eorum aut non sit contentus eo quod voluit, aut votum non habeat, quod elegit*: en scopus & finis probationis seu novitiatus, monasticæ professioni præmittendi.

Ceterum quod præter regulam sancti Benedicti, quæ annuum probationi præfixerat, præcipiat S. Gregorius novitios per biennium in diœcesi Neapolitana probari, casum particularem fuisse notant, & astruunt Benedictini *lib. 1. vita S. Gregorii cap. 3.* in fine in sua editione.

Ob specialem rationem olim miles monachus fieri non poterat sine consensu Episcopi.

An monachi possint testari?

Quod autem in fine Canonis additur: „ Miles vero si converti voluerit, priusquam nobis “ renuncietur, nullus eum sine nostro consensu, “ qualicunque præsumat ratione suscipere. Hoc “ præcipit eo tempore beatus Gregorius, ne o“ mnino videretur contemnere legem, quam Mau“ ritius Imperator tulerat, ne milites ante com“ pletum militiæ tempus in monasteriis recipi “ possent, uti monent Correctores Romani, una “ notantes illa non intellexisse auctorem glossæ. “

Ostendit & hic extra ordinem Gratianus, quod post ingressum monasterii, id est, *professionem*, nulli relinquatur libertas testandi: quam in rem etiam adducit quædam ex Novellis Justiniani, quibus præscribitur, qualiter ingredientes monasteria, de bonis suis disponere queant, & ad quos, si ante ingressum non disposuerint, bona devolvantur; de quibus fusius egi in dissertatione Canonica *de Simonia* circa ingressum monasterii: eo quod Christianus Lupus has Justiniani leges ad justificandas hodiernas monachorum ac monialium dotium exactiones & pactiones assumeret.

Allegaverat Gratianus Canone 9. verba sancti Gregorii, quibus declaratur, quod ingredientibus monasterium convertendi gratia; ulterius nulla sit testandi licentia: cumque contra hanc Gregorii

mentum defini-

definitionem objecisset sibi quod „ Paulus primus „ Eremita *in testamento* colobium suum Athanasio Episcopo Alexandrino reliquit, tunicam „ vero beato Antonio, respondet: Sed aliud est „ de his, qui in monasterium ingressi se & sua „ tradiderunt: aliud de his, qui solitariam vitam ducentes, se nulli Ecclesiæ tradiderunt: „ illi semel tradita nulli tradere possunt; isti „ nulli oblata libere testari possunt.

Convenientior fuisset solutio, si antiquam Eremitarum disciplinam & vivendi rationem à recentiore distinxisset: scimus enim quam illa ab hac distincta sit.

CAUSA VIGESIMA.

De impuberibus monasterium ingredientibus.

GRatianus tractatum *de Regularibus* prosequens cum hactenus de *adultis* monasterium ingredientibus tractasset, nunc supponit *Causam* 20. ait glossa, ubi tractatur, *de impuberibus*.

Casus hic propositus.

De his hunc casum proponit: „ Duo pueritiæ „ annos agentes à parentibus monasterio traditi „ sunt: unus invitus, alter spontaneus cucul„ lam induit. Ad annos pubertatis venientes, „ invitus ad sæcularem militiam rediit, sponta„ neus districtius monasterium petit.

Ex hoc casu quatuor elicit quæstiones, quarum prima quæritur: *Si in pueritiæ annis traditi, cogantur religionis propositum tenere?*

Quæstio I.

An pueri religioni traditi, teneantur adulti in ea perseverare?

Hic refertur Canone 1. decretum sub nomine Synodi *nonæ*; cum tamen nullibi Synodus, quæ simpliciter *nona* appelletur, extet. Notant quidem Correctores Romani in nonnullis veteribus exemplaribus esse, *octavæ*; verum ut iidem monent, nec in *octava* sub Adriano II. habita decretum hoc habetur.

Referuntur à Gratiano Canones in utramque partem.

Interim in hoc decreto statuitur, quod *firma tunc erit professio virginitatis, ex quo adulta jam ætas esse cœperit, & ea, quæ solet apta nuptiis deputari, ac perfecta.*

Videns Gratianus, hoc decreto sufficienter insinuari, professionem virginitatis, tum demum dici *firmam*, si puella eam emittens *adulta* sit ætatis, & ab alia parte pluribus Canonibus cautum reperiret, quod à parentibus *parvuli* religioni oblati, etiam facti adulti tenerentur in religione perseverare, monuit ad calcem hujus Canonis, hic " de illa professione agi, quæ in annis pueritiæ *proprio* arbitrio Deo offertur; quam non confirmat parentum consensus. Ceterum, quæ à parentibus Deo offertur professio, inviolatam servari oportet.

Verum si legatur integer Canon 18. Epistolæ canonicæ sancti Basilii ad Amphilochium (e quo hoc decretum sumptum est, ut notat Antonius Augustinus *lib.* 2. *Dial.* 8.) apparebit, hanc Gratiani restrictionem plene adversam esse sententiæ auctoris; cum in hoc Canone nominatim invehatur sanctus Basilius in *parentes*, qui filias suas " *ante perfectam ætatem* offerebant, non ex se„ ipsis, ait, ad cælibatum incitatas; sed aliquid, „ quod ad victum pertinet, procurantes, quas „ non facile admittere oportet, donec aperte „ *propriam* suam sententiam perscrutati fuerimus.

Interim Gratianus propositum prosequens, profert nonnullos Canones, quibus probatur, quod pueri à parentibus religioni oblati, etiam in eadem debeant, jam facti adulti, perseverare.

Citat hanc in rem Canone 2. responsum Gregorii III. ad Bonifacium Moguntinum, errone à Gratiano attributum Gregorio I. ad Augustinum.

Quæsierat à Gregorio Bonifacius: " Si pater aut „ mater filium filiamve intra septa monasterii in „ *infantiæ* annis sub regulari tradiderint disci„ plina, utrum liceat eis, postquam pubertatis „ annos impleverint, egredi, & matrimonio „ copulari.

Respondit Gregorius: " Hoc omnino devi„ tamus, quia nefas est, ut oblatis à parentibus „ Deo filiis, voluptatis fræna laxentur.

Plures similes auctoritates profert in hanc rem Gratianus, atque præ ceteris Canone 3. notandum vulgare hoc decretum Concilii Toletani IV. *Monachum aut paterna devotio, aut propria professio facit: quidquid horum fuerit, alligatum tenebit.*

His aliisque relatis concludit Gratianus ad calcem Canonis 7. " Quod paterna professio pueros teneat obligatos; nec licebit eos à proposito di- " scedere, quod paterna devotione in puerilibus " annis susceperunt. "

Non dubium, quin hæc disciplina olim fuerit recepta, multisque Canonibus stabilita, conformisque videatur Regulæ S. Benedicti cap. 59. multisque eam adstruit Hugo Menardus in notis ad caput 66. concordiæ regularum: ibidem refutans glossatores & recentiores commentatores, qui hos Canones restringere volunt ad eos, qui post pubertatis annos oblationem à parentibus factam, ratam habent, manifeste à verbis & mente Canonum recedentes.

Quæ hodie sit disciplina circa illud punctum.

Verum est labentibus sæculis, hanc disciplinam mutatam esse; atque pueris à parentibus oblatis libertatem factam esse reclamandi, & ad sæculum redeundi, cum ad annos pubertatis pervenerint: hancque disciplinam in posteriorum Pontificum decretalibus corpori juris inclusis, esse probatam.

In vanum conantur recentiores Canones veteres cum decretalibus conciliare.

Harum autem auctoritate moti recentiores interpretes, antiquos Canones in eundem sensum contorserunt, ne decretales cum illis pugnare viderentur: non advertentes nihil fidei aut Ecclesiæ auctoritati decedere, tametsi Ecclesiæ disciplina temporum successu mutetur. Vide Emmanuelem Gonzales ad *cap.* 12. *in de Regularibus* & ibi citatos. Notavit quoque Menardus, variam fuisse circa hoc punctum Ecclesiæ disciplinam: qui & idem asserit, quod nihil de ea oblatione ante tempora S. Benedicti, aut saltem S. Leonis I. qui agit de puellis oblatis à parentibus legatur.

De velandis virginibus; & varia circa hoc disciplina.

Adjungit Gratianus nonnulla de ætate necessaria in Abbatissa; itemque de velandis virginibus, circa quod punctum fuit pro temporum & locorum diversitate etiam varia disciplina, uti ex Canonibus à Gratiano relatis patescit, & plura addit auctor notarum in *epistolam* 11. *lib.* 3. S. Gregorii (hodie *libr.* 4. *epist.* 11.) è qua desumptus est Canon 12. hujus quæstionis.

Hoc autem & observandum, plura tum apocrypha, tum dubia hic à Gratiano immisceri; puta Canone 4. Isidoro describit, quæ in ejus libris non esse inventa monent Correctores Romani. Item Canone 10. sub nomine *Marcelli Papæ*, & Canone 15. adscripto *Pio Papæ*, quæ eorum non esse constat.

Quæstio II.

Restringitur potestas parentum circa filiorum oblationem in monasterio.

Quæstione 2. prosequitur Gratianus agere de potestate parentum circa filiorum oblationem; atque Canone 1. allegat decretum Concilii Toletani X. celebrati anno 656. quo illa parentum libertas offerendi nonnihil restringitur: ut nimirum *parentibus filios suos religioni contradere non amplius, quam usque ad quartum decimum eorum ætatis annum* (in Concilio habetur, annum decimum, apud Burchardum & Ivonem usque ad annum 12.) *licentia poterit esse: postea vero an cum voluntate parentum, an suæ devotionis sit solitarium votum, erit filiis licitum religionis assumere cultum.*

Hoc autem Canone 4. cautum, quod nonnisi sub plurimorum testimonio pueri à parentibus oblati suscipi debeant: *Ut omnis occasio maledicti gratia excludatur pessimorum hominum.*

At hic Canon à Gratiano citatur ex *nona Synodo*, sed erronee, uti monent Correctores Romani, at reperiri in libello S. Basilii *de institut. monach.* Porro de hac cautione, aliisque ritibus hujus oblationis vide Hæftenium in *disquisit. monasticis*.

An & quando possint parentes votum puellæ irritare.

Præterea allegat Gratianus Canone 2. decretum sub nomine Concilii Triburiensis cap. 24. „ quod " puella, si ante duodecim annos ætatis sponte „ te sua sacrum sibi velamen assumpserit, possint

„ statim

„ statim parentes ejus vel tutores id factum irritum facere, si voluerint; at si annum & „ diem, id dissimulando consenserint, ulterius „ nec ipsi, nec ipsa mutare hoc poterunt: si „ vero in fortiori ætate adolescentula vel adole- „ scens servire Deo elegerit, non est potestas „ parentibus prohibendi. „ Ita legitur apud Gratianum, Burchardum & Ivonem in decretos idque sub nomine Concilii Triburiensis cap. 24.

Extat hoc Concilium *tom. 9. Concil. General.* sed nulla posterioris membri mentio fit; sed prius membrum sic legitur: “Quæcumque virgo sub pa- „ trocinio ante annos 12. non coacta, sed propria „ voluntate, sacrum velamen sibi imposuerit, „ annumque & diem, nullo repetente, velata per- „ manserit, ab eodem sancto habitu ulterius non „ recedat, sed sponsa vera Regi Christo, imma- „ culato agno, ulterius incorrupta & immaculata „ deserviat: si verò idem patronus post annum & „ sanctum propositum rumpere & velatam studue- „ rit repetere, atque Christo suam sponsam rapere, „ secundum præfinita Canonum præjudicamus, „ ut vires non obtineat, sed Christo Regi suam „ sponsam relinquat. „

Haud obscurum est Canonem agere de puella liberta, sive manumissa, & sub patrono sive patrocinio constituta; & de jure quod dominus habet ad repetendam libertam: patetque Gratianum nequaquam Canonem ex fonte, sed ex aliis Collectoribus sumpsisse.

Quæstio III. Nemo professionem monasticam, nisi metu extortam deserere potest.

Quæstione 3. tribus primis Canonibus probat Gratianus, neminem posse professionem monasticam deserere, quam semel sponte emisit; secus si per metum & violentiam fuerit ad vovendum inductus, ut probat Canone 4. in quo & ritus oblationis puerorum describitur.

Culpantur qui inere inhiantes quosdam ad religionem alliciunt.

Notandus Canon 5. hujus quæstionis ex Concilio Mogontino contra “ Episcopos & Abbates „ qui non in fructum animarum, sed in avaritiam „ & turpe lucrum inhiantes, quoslibet homines „ circumveniendo totonderunt, & res eorum tali persuasione surripuerunt *Hos pœnitentia canonica (utpote turpis lucri sectatores) subjacere volo.*

Similes his sunt quidam hodierni superiores monasteriorum, qui in assumptione ad religionem, plus ad dotes inferendas, quam ad signa veræ vocationis attendunt.

Porro vult Canon citatus, ut “ qui sic illecti „ comam deposuerunt, in eo, quod cœperunt, „ perseverare cogantur: res vero eorum hære- „ dibus reddantur.

Visum fuit & hic non ita pridem monasterium condemnatum ad restitutionem hæredibus ingressi, quod à superioribus videbatur injuste & supra modum honestum, extortum, uti notavi in *Jure Ecclesiastico*.

Quæstio IV. An liceat ab uno monasterio ad aliud transire?

Denique *quæstione* 4. quæritur: *Si ab uno monasterio in aliud districtius liceat alicui transire.* Potissimum autem agit de monachis & monialibus ad aliud monasterium transeuntibus, aut aliud votum emittentibus.

Et quidem Canone 1. permittitur virginibus sacris, *pro lucro animæ propter districtiorem vitam ad aliud monasterium pergere; ibique commanere: si vero*, ait, *fuga disciplinæ alium locum quæsierint, redire cogantur*: similiter & Canone 3. decernitur, monachum de uno monasterio ad aliud sine voluntate Abbatis migrare non posse. Item determinatur quando monachis sit licitum ad privatas & solitarias cellulas migrare.

An & quando liceat vovere sine consensu Abbatis?

Denique Canone 2. generaliter decernitur, monacho non licere votum vovere, sine consensu Abbatis: si autem voverit, frangendum esse.

Monet autem Gratianus ad calcem quæstionis, “ Hoc intelligendum de monachis *religiose* „ viventibus, quibus *vota* specialis abstinentiæ, „ vel alicujus districtionis, quæ generaliter con- „ suetudinem suorum fratrum excedat, sine Ab- „ batis consensu vovere non licet, ne super eos „ fratres scandalizentur. „

Verissimum est Gratiani monitum, si agatur de iis, quæ plane indifferentia sunt, nec ipsa religiosæ vitæ vel Christianæ pietatis fundamenta attingunt: at velle impedire debitam observantiam votorum, aut eorum, quæ ad vitæ religiosæ substantiam pertinent, aut omnino conducunt, prætextu scandali accepti, vel murmurationis multorum, qui à votorum suorum ac vitæ religiosæ observantia recedunt, plane irreligiosum est: estque velle illos cogere, ut à via arcta, quam pauci ingrediuntur, recedant, & viam latam & spatiosam, quæ ducit ad perditionem, ingrediantur.

Addit & Gratianus: “ Causa illorum etiam „ statutum est hoc, (nimirum monacho non „ licere vovere sine consensu Abbatis) qui re- „ gularem disciplinam subterfugientes peregrina- „ tionis vota sibi assumunt, quod nec monacho, „ inquit, nec alicui clerico licet, ne hac occa- „ sione ad sæcularem conversationem redeat.

CAUSA VIGESIMAPRIMA.

Connexio hujus causæ cum præcedenti juxta glossographum.

FActa interpositione in quinque causis de statu monachorum, revertitur Gratianus ad tractatum de statu clericorum: “continuat au- „ tem suum tractatum ex fine Canonis ultimi „ præcedentis causæ, ubi dictum est, quod Ab- „ bas non debet habere plura monasteria; sed „ quia idem servandum est in clericis, scilicet, „ quod non debent habere plures Ecclesias, ideo „ hanc vigesimam primam causam subnectit, ait „ glossa, in qua ostendit, quod clerici non de- „ bent habere plures Ecclesias, nisi in casibus „ exceptis. „

An hæc fuerit vera connectendi ratio, nescio: hoc ex sequentibus constabit, admodum pauca de vetita aut permissa clericis pluralitate Ecclesiarum in hac causa à Gratiano adferri; quamvis casus & prima quæstio ad hanc materiam spectare videantur.

Casus hic propositus.

Casus enim à Gratiano ita proponitur: “ Archi- „ presbyter cujusdam Ecclesiæ Præposituram alte- „ rius accepit, nec priorem vult dimittere: sæ- „ cularium negotiorum quoque procurator effici- „ tur: claris & fulgidis vestibus se exornans, ab „ Episcopo suo corripitur, relicto officio suo ad „ sæcularem judicem habet confugium. „

Quæstio I.

Ex hoc casu quinque elicit quæstiones, quarum prima quæritur, “ an clericus in duabus Ecclesiis possit conscribi?

De vetita pluralitate beneficiorum.

Hac quæstione Canone 1. adducit decretum Synodi VII. Canone 15. quo absolute vetatur, clericum connumerari in duabus Ecclesiis: adeo quidem, ut nec paupertatis seu insufficientis sustentationis titulo id permittatur; nam, ut ait Canon, “ad vitæ hujus necessitatem studia sunt „ diversa. Ex his ergo qui voluerit acquirat cor- „ poris opportuna: ait enim Apostolus: Sed ea, „ *quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt,* „ *ministraverunt manus istæ.* “ Vide Tractatum Historico-Canonicum *parte 3. cap. 3. §. 9.* ad citatum Canonem 15. ubi fusius ostensum est, pluralitatem beneficiorum eo penitus reprobari.

Restrictio Gratiani infundata.

At Gratianus Canonem hunc restringit ad duas duarum civitatum Ecclesias, in quibus nullus debet conscribi. Præcipuum hujus restrictionis fundamentum sumpsit Gratianus ex hac finali clausula citati Canonis Synodi VII. *Et hæc quidem in hac à Deo servanda* URBE. *Ceterum in* VILLIS, *quæ* FORIS *sunt, propter inopiam hominum indulgeatur.* Verum clausulam hanc nequaquam pluralitati Ecclesiarum, sive beneficiorum favere in præfato Tractatu ibidem ostensum est.

Similiter nec favet fragmentum Canonis 10. Chalcedonensis relatum Canone 2. uti videri potest ex sæpe dicto Tractatu *part. 3. cap. 3. §. 6. ad Canonem 10. Chalcedonensem.*

Posse quis habere duas Ecclesias, unam titulatam, alteram commendatam.

Ad hæc producit Gratianus Canone 3. decretum sub nomine Leonis IV. quo decernitur, *qui plures Ecclesias retinet, unam quidem* TITULAREM, *aliam vero* SUB COMMENDATIONE, *retinere debeat:* nullatenus ad pluralitatem Ecclesiarum seu beneficiorum pertinet.

Id enim

Id enim unum voluit Leo, quod qui unam Ecclesiam Parochialem in *titulum*, sive *titulatam* habet, possit & aliam habere *commendatam*; sive, ut hodie loquuntur, in *deservituram*.

Certum enim est, quod ætate Leonis IV. & in hoc decreto commendatio vel commenda coincideret cum hodierna deservitura, atque illa æque ac hæc ad certum tempus concederetur.

Quomodo hæc Ecclesiarum commendatio initio origine laudabilis, tandem ad tegendam pluralitatem beneficiorum unice servierit, & in maximum ac perniciosissimum degeneraverit abusum, ostendi in *Jure Ecclef. p.* 2. *tit.* 20. *cap.* 2.

Quis sit Cardinalis Episcopus apud Gregorium?

Demum duos recitat Canones 5. & 6. ex epistola 13. lib. 2. (hodie lib. 3.) sancti Gregorii desumptos. In hac Epistola Gregorius Agnellum Fundensem Episcopum constituit Episcopum *Cardinalem* Ecclesiæ Tarracinensis, hoc est ipsum huic Ecclesiæ præfecit, ut *proprium & intitulatum* Episcopum, quod significat, juxta illius temporis phrasim, *Cardinalem Episcopum constituere*, uti hic, & ad Can. *Fraternitatem*, *dist.* 71. notant Correctores Romani.

Declarat autem Gregorius, quod licet esset *Cardinalis*, seu proprius Episcopus Tarracinensis, tamen Fundensis Episcopus esse non desinat, sed utriusque Ecclesiæ Episcopus maneat: quod Gregorius permisit, quia *ob cladem hostilitatis, nec in civitate, nec in Ecclesia Fundensi esset cuiquam habitandi licentia*, uti in epistola legitur.

Quo sensu possit quis juxta Gregorium habere duos Episcopatus.

Monet autem Gratianus ad calcem Canonis 6. „ quod non potest utrique præsidere tanquam „ titulatæ, sed uni tanquam commendatæ, al- „ teri vero tanquam titulatæ præesse valet: “ id est tanquam deservitor, durante hostilitate, quandiu proprium Episcopum habere nequeat, curam ejus gerere; quod textui Gregorii repugnare videtur.

Quæstio II. Adscriptus alicui Ecclesiæ eam deserere sine licentia Episcopi non potest.

Sicut Clericus duabus Ecclesiis adscribi non potest; ita nec illam, cui semel adscriptus est, sine licentia deserere, nec absque litteris dimissoriis sui Episcopi ad aliam transire potest; quod *quæstione* 2. probat Gratianus, adducto Canone 17. Synodi VI. additur Canone 2. decretum Concilii Hispalensis, quo declaratur convenire, ut *similis desertor Clericus cingulo honoris, atque ordinis sui exutus, aliquo tempore Monasterio relegetur, sicque postea in ministerium Ecclesiastici ordinis revocetur*.

Plures Sacerdotes eidem Ecclesiæ præfici non possunt.

Præterea sicuti nullus duabus potest præfici Ecclesiis; ita nec convenit, uni Ecclesiæ plures præfici Sacerdotes, quod unico adducto Canone 4. sub nomine Concilii Rhemensis probat Gratianus, in quo dicitur, quod „ Ecclesia una di- „ vidi nequeat inter plures presbyteros; sed unum „ tantummodo habere Sacerdotem, qui eam ca- „ ste & sincere regat: quia Ecclesia Christi uxor „ & sponsa debet esse, non scortum, sicut Cal- „ listus Papa testatur.

Alludit ad suppositiam epistolam Callisti I. omnibus Galliarum Episcopis inscriptam, cujus longum fragmentum extat *causa* 7. *quæst.* 1. *Can.* 39. Hinc habemus, hoc Concilium Rhemense, ut minus ad sæculum IX. referendum esse: ante enim illud sæculum pseudo-decretales primorum Pontificum vix in Gallia notæ fuerunt.

Illud quoque constat, eo circiter sæculo invaluisse, ut cura animarum cujuslibet presbyteri Parochialis compararetur *conjugio carnali*, uti videri potest apud Lupum Ferrariensem *epist.* 29. & sub idem tempus Chrodogandus Metensis Archiepiscopus cap. 63. Regulæ Canonicorum ait: *Presbyter non amplius quam unam Ecclesiam habeat, sicut & vir unam uxorem*. Plura testimonia vide relata apud Baluzium in notis ad citatam epistolam Lupi Ferrariensis.

Quælibet Ecclesia debet habere suum proprium Sacerdotem.

Denique Gratianus in Canone 5. profert decretum Innocentii II. in Synodo Romana cap. 10. quo præcipit, ne conductitiis presbyteris Ecclesiæ committantur: & unaquæque Ecclesia, cui facultas suppetit, proprium habeat Sacerdotem. Abusus subsequentibus sæculis amplius invaluit, dictique sunt similes presbyteri conductitii Ecclesiis Parochialibus præfecti *Vicarii amovibiles ad nutum*, de quo abusu vide dicta in Jure Ecclef. p. 2. *tit.* 34. *cap.* 1.

Quæstio III. Sæcularia negotia Clerici fugere debent.

Cum in casu à Gratiano proposito diceretur, quod Archipresbyter sæcularium negotiorum procurator esset effectus, quærit Gratianus *quæstione* 3. *An procurationes sæcularium negotiorum Clericis liceat suscipere*.

Negativam adstruit, adductis eam in rem Canone 3. Chalcedonensi sub nomine *Palea*, & Canone 16. codicis Africani; de quibus vide præfatum Tractatum Historico-Canonicum ad dictos Canones.

Addit varias sententias S. Cypriani, atque inter cetera Canone 4. illud vulgare & à multis celebratum statutum in Concilio Carthaginensi, teste Cypriano: „ Ne quis frater excedens ad “ tutelam vel curam Clericum nominet: ac si “ quis hoc fecisset, non offerretur pro eo; nec “ sacrificium pro dormitione ejus celebraretur: “ neque enim apud Altare Dei meretur nomi- “ nari in Sacerdotum prece, qui ab altari Sa- “ cerdotes & Ministros voluit avocare. “

Quæstio IV. Fulgidis & pretiosis vestibus uti non debent Clerici.

Dictum erat in casu proposito, quod Ar- “ chipresbyter claris & fulgidis vestibus se exor- “ nans ab Episcopo suo corriperetur; hinc quar- “ to quærit, an claris & fulgidis vestibus Cle- “ ricis ornari liceat? “

Hoc non convenire Clericis, probat hic Gratianus, adductis Canonibus, quibus interdicitur Clericis, fulgidis ac pretiosis vestibus, adinstar sæcularium, se ornare: jubeturque Canone 2. ex decreto Synodi VI. *Ut nullus eorum, qui connumerantur in Clero, vestimentum indecens habeat sive in civitate degens, sive in itinere ambulans: sed stolis utatur, quæ concessa sunt Clericis*. Glossographus hic *stolam* non male interpretatur, *vestem talarem*, cujus fit mentio in *Canone* 32. *dist.* 23. atque hoc sensu coincidit cum ea veste, quæ Canone 3. dicitur *tunica Sacerdotalis*.

De forma vestium Clericalium

Eodem Canone vetatur Sacerdos ambulare sine *operimento*: „ quia, inquit, sicut *mulier* “ *orans in Ecclesia non velato capite, deturpat caput suum*, juxta Apostoli vocem; ita Sacerdos “ *sine operimento* deturpat Sacerdotium suum. “

Hoc genus vestimenti fuisse oblongum, satis innuit Canon, permittens, ut Sacerdotes sine illo incedant, *si in itinere longo ambulaverint*: quare glossa illud accipit pro *cappa*, vel *pallio*.

Cironius ad titulum *de vita & honestate Clericorum* putat accipi posse pro superpellicèo, quo non solum Pontifices in Ecclesia, & in publico uti jubebantur, sed & omnes Sacerdotes, ut ibidem probat.

Clerici externo habitu modestiam & simplicitatem debent ostendere.

Quidquid sit de vera harum vocum significatione, ac de harum vestium pristina forma, hoc certum est, unicum Canonum scopum esse, ut Clerici modestiam & simplicitatem Clericalem in vestibus servent, & externo habitu præferant: *ut per decentiam habitus extrinseci, morum honestatem intrinsecam ostendant*, ut loquitur Synodus *Trid. sess.* 14. *cap.* 6. *de reformat.* Vide dicta in *Jure Ecclef. p.* 1. *tit.* 2. *cap.* 2.

Quæstio V. An & quando correptis Clericis ab Episcopis ad sæcularem judicem confugere?

Debent insuper Clerici suis subesse Episcopis, neque adinstar laicorum ad sæcularem judicem confugere, de quo agit Gratianus *quæstione* 5. quam proponit: „ An ab Episcopo correpti “ suum officium relinquere, & ad sæcularem “ judicem confugere valeant? “

Citat hunc in finem Canone 2. decretum Synodi Antiochenæ ex versione Isidori, & rursus Canone 5. ex interpretatione Martini Bracarensis, & Canone 3. Synodi Carthaginensis V. Canonem 2. qui in codice Africano est 104. sed præcipue hi Canones agunt de Episcopis à Synodis & Metropolitanis recurrentibus ad Principem; de qua re vide Tractatum Historico-Canonicum ad dictos Canones.

Refert & Canone 6. fragmentum *epistolæ* 34. *libri* 4. S. Gregorii, quo conqueritur de Episcopis suis ad Imperatorem recurrentibus: „ Si Episco- “ porum causæ mihi commissorum, ait, apud “

„ plissimus, dominos aliorum patrociniis dispo„ nuntur, infelix ego in Ecclesia ista quid facio?

Evidens apparet, S. Gregorium hic loqui de Episcopis speciali titulo curæ suæ commissis, quales erant qui jure metropolitico in Ecclesiis suburbicariis, ipsi Romano Pontifici suberant.

Ceterum ex contextu epistolæ S. Gregorii, necnon Canonum improbantium recursum ad Imperatorem, intelligitur, hunc recursum improbari in illis, qui ordine judiciario, sive juxta regulas Ecclesiasticas à Synodis fuerant damnati; non autem de casu, quo via facti, sive neglecto ordine judiciario per Judices Ecclesiasticos, sive Superiores opprimuntur, & sic oppressi ad protectionem Regiam confugiunt, uti ostendi in Tractatu *de recursu ad principem*.

CAUSA VIGESIMASECUNDA.

SUperiori causæ, ait glossographus, „ tractatum est de obedientia Clericorum erga suos „ Episcopos: sed quia quandoque quis *jurat*, se „ suo Prælato non obedire, „ ideo Gratianus hanc 22. causam subnectit, in qua de juramento tractat, & de mendacio, & quot comites juramentum habeat.

De juramento & mendacio.

Utrum fuerit Gratiani hæc vera connectendi ratio, nescio: hoc constat, Gratianum materiam juramenti, & varia ad eam spectantia, hac causa per quinque quæstiones tractare.

Casus hic proponitur.

Casum ita proponit: „ Quidam Episcopus juravit falsum, quod putabat verum: quo comperto Archidiaconus juravit, se nunquam ei præstiturum obedientiam. Compellitur Archidiaconus ab Episcopo ad exhibendam sibi consuetam reverentiam: accusatur Episcopus de duplici perjurio, & de eo quod falsum juravit, & quia Archidiaconum ad pejerandum compulit.

Quæritur an & quando jurare sit licitum.

Quæstione 1. quærit: „ An juramentum sit præstandum, an non? „ Ac primo quidem auctoritate Scripturæ sacræ arguit, jurandum non esse, juxta illud Christi: *Sit sermo vester, est, est: non, non: quod autem amplius est, a malo est.* Item illud Jacobi: *Ante omnia, fratres mei, nolite jurare omnino.*

Respondet Gratianus: „ sed aliud est ad juramentum sponte accedere: aliud vel ad assertendam innocentiam suam, vel ad pacis fœdera confirmanda, vel ad persuadendum auditoribus, quando pigri sunt credere, quod eis utile sit, juramentum offerre. Primum prohibetur, secundum conceditur: Non enim jurare omnino peccatum est.

Assertum suum probat auctoritate Concilii Toletani VIII. quo juramentum in fœdere adhibitum probatur. Item auctoritate S. Augustini in expositione epistolæ ad Galatas ad illa verba: „ *Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo; quia non mentior;* jurat utique, & quid sanctius hac juratione? sed non est contra præceptum juratio, quæ à malo est, non jurantis, sed incredulitatis ejus, cui juratur: nam hinc intelligitur, ita Dominum prohibuisse à jurando, ut quantum in ipso est, quisque non juret: quod multi faciunt, in ore habentes jurationem, tanquam magnum aut suave aliquid.... Quantum ergo in ipso est, non jurat Apostolus: non enim appetit jurationem cupiditate aut delectatione jurandi. „ Ita legitur apud Augustinum, à quo nonnihil recedit Gratianus, ut etiam notant Correctores Romani.

Plura ibidem ad eundem sensum Gratianus adfert ex Augustino, atque inter alia Canone 5. „ ita ergo præcepisse Dominum intelligitur, ne juretur, ne quisquam sicut bonum appetat jusjurandum, & assiduitate jurandi ad perjurium per consuetudinem delabatur: quapropter qui intelligit non in bonis, sed in necessariis jurationem habendam, refrænet se quantum potest, ut non ea utatur nisi necessitas cogat.

His conjungit illud Isidorini Canone 13. „ non est contra Dei præceptum jurare; sed dum jurandi usum facimus, perjurii crimen incurrimus.

Ad calcem Canonis 14. ita concludit Gratianus: „ Ex præmissis colligitur, quod jurare non est peccatum: non tamen tanquam bonum est appetendum, ne consuetudine jurandi labamur in perjurium; sed cum dicatur procedere à malo in non credentes, videtur quod etsi jurare peccatum non sit, juramentum tamen recipere malum sit. Sed nomine mali non malitia, sed peccati pœna intelligitur. Ex pœnali enim infirmitate incredulitas ista processit, qua ad jurandum compellimur. Ipsum autem jurare sicut peccatum non est; ita juramentum ab aliquo recipere malum non est.

Licite utimur fide ejus, qui per idola jurat.

Post hæc *part.* 4. quæstionis quærit: „ An sit utendum fide ejus, qui per dæmonia jurat? Pro resolutione hujus dubii adducit Canone 16. verba S. Augustini ex epistola ad Publicolam, quæ est 47. in ultima editione: Hic respondet Augustinus, semper esse malum per falsos deos jurare: „ se illud, ait, nemo recte reprehenderit; quia fidem servavit.... ac per hoc qui utitur fide illius, quem constat jurasse per falsos deos, & utitur, non ad malum, sed ad licitum & bonum, non peccato ejus se sociat, sed bono pacto ejus, quo fidem servavit; sed, pergit Augustinus, alia quæstio est, utrum non peccet, qui per falsos deos sibi jurari facit, quia ille, qui ei jurat, falsos deos colit.

An licite petatur juramentum a jurante per falsos deos?

In hac quæstione dubius nonnihil hærebat Augustinus: motus tamen exemplis Isaac & Jacob, qui sibi à Laban & Abimelech jurari fecerunt, inclinare videtur in partem negativam.

Gratianus exemplis ab Augustino adductis addit; „ quod cum in libro Machabæorum Romani leguntur pacem firmasse cum Judæis, intelligendi sunt jurasse per falsos deos; sicut & Judæi juraverant per Deum verum.

Dicit & ibidem Gratianus, dictum de juramento per *falsos deos*, etiam de juramento per creaturas intelligendum; nimirum, quod „ ipsum quidem jurare *per creaturas* malum sit: quia à Deo prohibitum; sed servare quod juratur bonum est, ut evitetur peccatum mendacii & dolositatis.

Objiciens autem sibi exemplum Joseph, qui *per creaturas* juravit, dum dixit fratribus suis; *per salutem Pharaonis non exibitis hinc*; respondet „ sanctos non tam per creaturas, quàm per auctorem creaturarum jurasse..... Deus autem, inquit, per creaturas jurare prohibuit, ne vel more Gentilium aliquod nomen Deitatis creaturis inesse crederetur, vel ne creaturas contemptibiles judicando, per eas promissa pro nihilo duceremus.

De gravitate utriusque juramenti comparati ad alterum.

Scripserat in citato Canone S. Augustinus: *sine ulla dubitatione minus malum est per* VERUM FALSUM JURARE *veraciter, quam per Deum* VERUM FALLACITER; rationem addens: *quanto enim id, per quod juratur, magis est sanctum, tanto magis est pœnale injurium.*

Ex hac ab Augustino allegata ratione concludit Gratianus, quod licet duplex peccatum admittat, qui contra prohibitionem & jurat per creaturas, & una jurat *mendaciter*; tamen appareat, quod *graviori se subjiciat pœna, qui per creatorem jurat mendaciter*, atque ita hoc unum peccatum perjurii gravius appareat, duplici peccato, quod commisit jurans illicite per creaturas mendaciter, de qua quæstione locutus non fuit Augustinus; unde & nonnisi dubitanter per verbum, *apparet*, resolvit Gratianus.

De gravitate pœnæ perjurii.

Parte 5. hujus quæstionis probat Gratianus, „ perjurii pœnam esse gravissimam: quam si quis timens ad confessionem venire noluerit, à fidelium consortio sit abjiciendus.

In hujus probationem adducit Canone 17. decretum sub nomine Eutychiani Papæ, prout etiam apud Burchardum & Ivonem citatur.

Monent autem Correctores Romani, inventum esse

esse inter quædam capitula Theodulphi Episcopi Aurelianensis ad suos presbyteros scripta: quod & monens Pithæi notamur caput 26. *dictorum* capitulorum, quæ habentur *tom. 7. Concil. General. column.* 1136. ubi & hoc decretum reperitur.

Stephanus Baluzius monet in notis ad Reginonem, sub nomine hujus Pontificis Eutychiani relata à Gratiano decreta nullatenus ei posse attribui, primumque à Burchardo ipsi fuisse supposita: credit autem Baluzius (quod & verisimile apparet ex tenore contextus) illa non esse ex Concilio quodam: neque in decretis alicujus Romani Pontificis, sed formulam fuisse, secundum quam Episcopi interrogare debeant laicos in unaquaque Parochia.

Retulit quidem Labbæus hæc decreta *tom. 1. Concil. General. col. 921.* sub nomine *Eutychiani Papæ*, quamvis ab aliis Collectoribus Conciliorum essent omissa, una tamen insinuans se dubitare, an huic Pontifici sint tribuenda.

Quidquid sit de decretorum istorum auctore, cum eorum meminerit Regino Abbas Prumiensis, (licet sub nomine Eutychiani) apparet, quod saltem sæculo nono nota fuerint.

In hac igitur formula, seu decreto dicitur prædicandum esse, *ut perjurium fideles caveant, & ab hoc summopere abstineant, scientes hoc grande scelus esse. Præterea, se audivisse, quosdam parvipendere hoc scelus, & levem quodammodo perjuris pœnitentiæ modum imponere.* Quam hoc hodie usitatum!

Declarat autem, quod illi nosse debeant, *talem de perjurio pœnitentiam imponi debere, qualem & de adulterio, de fornicatione, & de homicidio sponte commisso, & de ceteris criminalibus vitiis.*

Denique si *quis de perpetrato perjurio, aut quolibet criminali peccato, timens pœnitentiam longam, ad confessionem venire noluerit, ab Ecclesia repellendus sit, sive à communione & consortio fidelium.*

Ceterum Canon 10. Pio Papæ falso adscribitur, quod utquidem extat in epistolis huic Pontifici ab Isidoro suppositis. Similiter Hieronymo falso adscribitur Canon 12. *Capitularis* 1. Caroli Magni de anno 789. relatus *libr. 1. capitulariorum cap. 61.* Consule Baluzium *in notis ad hoc caput* 12.

Modus minuendi frequentiam perjuriorum.

Si hodie Episcopi, Pastores, & Confessarii cum falsum jurantibus ita procederent, iisque pro gravitate criminis pœnitentiam imponerent, sperandum esset frequentiam perjuriorum paulatim minuendam.

Quæstio II an perjurus sit jurans falsum, quod putabat verum?

Prosequendo Gratianus materiam juramenti *quæstione* 2. quærit, „ si sit perjurus, qui jurat „ falsum, quod putabat verum.

Primo asserit, adductis duobus Canonibus, facile probari, quod *perjurium sit falsum jurare*: sed id intelligendum monet, ad calcem Canonis 2. de eo qui *scienter*, seu *mentiendo* in dolo jurat: „ sed aliud est, ait, falsum jurare, aliud jurare „ in dolo. Ille enim in dolo jurat, aut mendaciter promittit, in cujus mente est, non sic „ se facturum, ut promittit: ille autem qui promittit falsum, quod *putat verum*, nec in dolo „ jurat, nec mendaciter promittit.

Probat hanc distinctionem Canone 3. auctoritate S. Augustini, multis asserentis, perjurum esse, qui jurat, *quod falsum scit*, aut saltem *putat falsum esse*, licet reipsa verum sit: non esse autem, qui jurat falsum, quod *verum esse credit*; atque concludit: *Ream linguam non facit nisi mens rea.*

Ex hoc concludit Gratianus, non esse perjurum, „ qui nec temere, vel intelligenter, sed „ cum magna diligentia, videbatur sibi deprehendisse *verum*, quod juravit *falsum*.

Discrimen inter mentiri & falsum dicere.

Quin & addit, nequaquam semper mentiri, qui falsum dicit; sed nec omnem, qui mentitur, falsum dicere, uti probat Canone 4. verbis Augustini.

Item inter fallere & falli.

Ex dictis ulterius concludit, fallere, semper esse peccatum; cum fallens semper sit voluntarius; sed falli vel infirmitatis, vel temeritatis: hinc ulterius concludit parte 2. quod aliquando contingat, falli vel nullum, vel minimum esse peccatum: aliquando ex ipsarum rerum varia consideratione, minus esse fallere quam falli. Primum probat Canone 2. verbis Augustini in Enchiridio ad Laurentium cap. 21. & alterum Canone 7. verbis ejusdem doctoris ex eodem Enchiridio c. 18. quæ mutilata referuntur, uti etiam monent Correctores Romani. Melius hi textus S. Augustini leguntur integri in ipso originali.

De variis mendaciorum generibus et ...

Parte 3. ostendit Gratianus varia esse mendaciorum genera, quorum alia aliis graviora, alia leviora sunt. Una probat, nulla de causa mendacium reddi licitum.

Nullum genus mendacii licitum esse probatur ex eodem.

Adducit in hanc rem Canone 8. textum S. Augustini desumptum ex ejus libro *de mendacio cap.* 14. & 21. Ubi priore capite, octo enumerat mendaciorum genera, & cap. 21. concludit, nullum eorum esse licitum: Et quidem circa quinque prima genera nulla videbatur difficultas: at circa tria ultima nonnulli hærebant: verum auctoritatibus divinis, quæ mendacium prohibent, diligenter discussis; necnon iis, quæ in novo Testamento à sanctis facta sunt, *ubi morum sanctorum evidentissima commendatio est*, ut loquitur Augustinus, concludit, nec tria hæc mendaciorum genera licita esse.

„ Non est, ait, mentiendum sexto genere „ (quod nulli obest & alicui prodest;) neque „ enim recte etiam testimonii veritas, pro cujusquam temporali commodo ac salute corrumpitur. „

Quin nec pro æterna alicujus salute mentiendum esse subjungit, dicens: „ Ad sempiternam vero salutem nullus ducendus est, opitulante mendacio. „

Septimum mendacii genus est, cum sine ullius injuria mendacio meo vita alterius salva esse potest, sed nec hoc genere mentiendum esse, ait: „ Non enim cujusdam commoditas aut salus „ temporalis profanandæ fidei præferenda est. „

Octavum genus mendacii est, quod & nulli obest, & ad hoc prodest, ut ab immunditia corporali aliquem tueatur: „ Nec in hoc genere „ mentiendum est: quia & in bonis castitas ani- „ mi pudicitiæ corporis præfertur: & in malis „ id quod ipsi facimus, eo quod fieri sinimus, „ nobis damnabilius est. „

Concluditque his verbis: „ Quisquis autem „ esse aliquod genus mendacii, quod peccatum „ non sit, putaverit, decipiet seipsum turpiter, cum „ honestum se deceptorem arbitratur aliorum. „

Nullum ob finem licitum est mentiri.

Parte 4. ulterius pluribus auctoritatibus notanter sancti Augustini, probat, neque ad vitandam arrogantiam, conservandamque humilitatem esse mentiendum: „ Cum humilitatis causa mentiris, „ si non eras peccator antequam mentireris, mentiendo efficeris quod evitaveras, ait Augustinus „ Canone 9. & Canone 11. dicit: „ Non ita caveatur arrogantia, ut veritas relinquatur.

Neque vitam temporalem, nec æternam proximi per mendacium nostrum esse procurandam docente Canone 14. 15. & 17.

Possumus tamen quandoque veritatem occultare.

Parte 5. probat, quod etsi nunquam liceat mentiri, & contra veritatem loqui, possimus tamen subinde, causa exigente, veritatem occultare, Canone 21.

De facto Abrahami & Jacob.

Dein Canone 22. verbis Augustini solvit objectionem contra antedicta movendam ex facto Abrahæ, qui ad servandam vitam temporalem videtur mentitus, dicendo quod Sara uxor sua, esset sua soror; sed monent Correctores Romani Canonem conflatum ex variis textibus S. Augustini in unum congestis.

Multis quoque respondet ipse Gratianus ad factum Jacob, dicentis se Esau, volens ostendere mentitum non fuisse.

Cum in proposito casu Episcopus juraverit falsum, quod putabat verum, concludit Gratianus ad calcem hujus quæstionis, Quod Episcopus non factus reus perjurii, juxta illud Augustini

„ super altarium: *Item ftagnum non fecis nisi* „ *mens tua.*

Quæstio III.

Hinc ulterius resolvit quæstionem tertiam (quæ erat: „ Si liceat Archidiacono denegare Episco„ po confuetam obedientiam) nullo adducto Canone, dicens, quod confueta obedientia ab Archidiacono Episcopo denegari non debuit, & per consequens illicitum fuisse, quod ab Archidiacono erat juratum.

Quæstio IV.

Hinc quæstione 4. quærit: „ Si conftiterit esse „ illicitum, quod juravit Archidiaconus, an „ sit servandum?

Juramenta de re illicita servanda non sunt.

Quod juramenta illicita servanda non sint, pluribus authoritatibus asseruntur parte 1. quæstionis; atque in primis authoritate Concilii Toletani, cujus Canonis 2. fragmentum recitat Canone 1. sed integer Canon consulendus, cujus plura fragmenta extant apud Gratianum, ac signanter bina hac quæstione Canone 9. & 14. Idem ostenditur & variis aliorum authoritatibus, adjunctis tamen nonnullis nonnihil immutatis, ut notant Correctores Romani, & aliquibus dubiæ fidei, ut Canone 10. sub nomine Augustini & Can. 16. sub nomine Soteris Papæ.

Ex his tandem concludit, juramenta de re illicita non esse servanda juxta illud Isidori Canone 5. „ In malis promissis rescinde fidem, „ In turpi voto muta decretum; quod incaute „ vovisti, ne facias: impia enim est promissio, „ quæ scelere adimpletur.

Verum conclusionem illam, quod juramenta illicita laudabiliter solvantur, damnabiliter serventur, intelligendam esse dicit parte 2. subjecto Canoni 19. „ Quando juramentum illicitum de„ seritur, ut ad bonum redeatur. Ceterum, si „ propterea deseritur, ut in aliud malum trans„ featur, illicitum sacramentum damnabiliter „ servatur, sed damnabilius contemnitur. Probat hæc Canone 20. 21. & 22. authoritate S. Augustini.

Quandoque illicite præstitum quod illicite juratum est.

Denique parte 3. occasione juramenti, quod Gabaonitis fecit Josue, probat quædam juramenta, quamvis *illicite* præstentur, tamen *postquam præstita* sunt, esse servanda: adducta etiam Canone 23. authoritate sancti Ambrosii, cui deinde longum discursum annectit Gratianus, in quo expendit, quando juramenta illicita sint, vel non sint servanda, qui tractatus non inutiliter legetur.

Quæstio V.

Quæstio 5. è casu deducta erat: „ Si consti„ tuerit juramentum illicitum ab Archidiacono „ servandum esse, an Episcopus sit reus perju„ rii, qui contra juramentum Archidiaconum „ suum ire compellit?

Hanc quæstionem in septem partes dividit, quarum prima de pœna & gravitate perjurii tractat.

De pœnitentia imponenda perjuris.

Circa modum pœnitentiæ perjuris imponendæ adducit duos priores Canones sub nomine Pii Papæ: at certum est ea Pio I. tribui non posse, monentque Correctores Romani, ea ab aliis Collectoribus citari ex pœnitentiali Theodori, è quo & Canon 3. citatur.

In his Canonibus videmus, non eandem omnibus perjuris pœnitentiam impositam, imo trium annorum pœnitentiam impositam ei, qui pejeravit in manu Episcopi, aut Cruce consecrata, & tamen unius anni, qui pejeravit in Cruce non consecrata, quæ disciplina vel sola redolet recentiorem ætatem. Nihilominus advertet lector in his Canonibus pristinæ disciplinæ quædam occurrere vestigia, quibus confunduntur confessarii, qui perjuris leviores, quam exigit gravitas criminis, pœnitentias imponunt.

Provocans ad jurationem falsam deplicior homicida est.

Additur ex S. Augustino Canone 5. & 6. quod is qui hominem provocat ad jurationem, & scit eum falsum esse juraturum, vincat homicidam: quia homicida corpus occisurus est, ille autem animam imo duas animas, & ejus quem jurare provocavit, & suam.

Quomodo is punire debeat, qui aliquem audit falsum jurare, & ejus criminis particeps fiat, ostenditur Canone 8. ex verbis Sancti Augustini.

Parte 3. inquirit „ an perjurium evitet, qui verborum calliditate se circumvenire putat illum, cui juramentum defert, nisi servaverit quod jurasse creditur.

Hinc adducit Canone 9. vulgatum illum S. Isidori textum, quo funditus evertitur perniciosa illa restrictionum mentalium fallacia: „ Quacunque arte verborum, inquit, quisque juret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit.

Perjurus est qui non jurat ad mentem exigentis juramentum.

Huic congruit Augustinus in Canone 10. ubi docet perjurum esse, qui falsum jurat *per lapidem*, tametsi jurans credat, nihil esse, per quod jurat, eo quod is, *cui jurat, illud sanctum putat: non enim, ait, quando juras, tibi juras, aut lapidi juras, sed proximo juras.* Videndus ipse textus Augustini *sermone* 180. *num.* 13. in editione Benedictinorum; nam apud Gratianum nonnulla mutilata sunt, ut etiam monent Correctores Romani.

Objectio ex S. Gregorio solvitur.

At his contraria apparent, quæ Canone 11. proferuntur ex S. Gregorio *lib.* 16. *Moralium c.* 7. „ Humanæ aures verba nostra talia judicant, „ qualia foris sonant: divina vero judicia talia „ ea audiunt, qualia ex intimis proferuntur.

Sed si integer textus sancti Gregorii legatur, apparebit sanctum Gregorium hic loqui de Patriarcha Job, qui soli Deo loquebatur: tunc enim satis est, ut sic loquamur, qualiter Deus, qui inspector est cordis nostri, verba intelligit: at quando proximo loquimur; sic verba accipienda sunt, sicut ille, cui juratur, intelligit.

De ætate ad jurandum requisita.

Post hæc Gratianus parte 3. inquirit, qua ætate quis ad præstandum juramentum sit capax?

Adducit Canone 14. locum ex *lib.* 1. *Capitularium* Regum Francorum, in quo decernitur: *parvuli, qui sine rationabili ætate sunt, non cogantur jurare.*

Ita hodie legitur *lib.* 1. *Capitularium cap.* 61. Item apud Reginonem *lib.* 2. *cap.* 313. & Ivonem *part.* 12. *cap.* 23. & his verbis exhibuerat Gratianus: at Correctores Romani addiderunt ex originali, ut ajunt: *sicut Gundobadigni faciunt:* quemadmodum & hodie legitur apud Baluzium in *Capitulari* 1. *anni* 789. *cap.* 62. de qua lectionis varietate consule eundem Baluzium in notis ad Reginonem pag. 590. ubi & una notat, Gunebadigaos fuisse dictos, qui Gundobada lege utebantur, adversus quam legem librum scripsit sæculo nono Agobardus Archiepiscopus Lugdunensis, cui & notas addidit citatus Baluzius, quas consule.

Additur dein Canone 15. sub nomine Concilii Eliberitani, & Canone 16. sub nomine Cornelii Papæ, ut pueri ante annos 14. non cogantur jurare: in posteriori quoque dicitur: *Honestum etiam videri, ut qui in sanctis audet jurare, hoc jejunus faciat cum omni honestate & timore.*

De reverentia in juramento adhibenda.

Certum est hæc non sapere disciplinam ætatis, qua vixit sanctus Cornelius Papa, eique falso adscribi, uti notavit Antonius Augustinus *lib.* 1. *dial.* 16. reperiuntur autem *lib.* 1. *Capitul. cap.* 61. ubi pro, *audet*, legitur, *habet*, uti & apud Reginonem *lib.* 2. *cap.* 312. quæ lectio apparet preferenda, ut hic monet Baluzius.

Interea hinc elucet, quanta cum reverentia & religione fieri voluerint juramenta auctores antiqui.

De tempore, quo vetitum est jurare.

Adducit & Gratianus Canone 17. sub nomine Concilii apud sanctum Medardum, decretum, quo præcipitur, „ ut à Septuagesima usque ad „ octavam Paschæ, ab Adventu Domini usque „ in octavam Epiphaniæ, & in jejuniis quatuor „ temporum, & in Litaniis majoribus, & in „ diebus Dominicis, & in diebus Rogationum „ (nisi de concordia & pacificatione) nullus „ super sancta Evangelia jurare præsumat.

De hoc Canone agens Antonius Augustinus citato *Dial.* 16. dicit, se fontes hujus Canonis non invenisse, verisimiliter, Gratianum sumpsisse ex

Bur-

Burchardo, qui illud protulit *lib.* 12. *cap.* 20. sed pro verbis: *usque in octavam Epiphaniæ* legit, *usque post completos dies*, & in fine ad verba, *super sacra*, non addit, *Evangelia*.

Monet insuper Antonius Augustinus ibidem ex S. Antonino, hanc consuetudinem esse abrogatam; quod partim tantum verum est; nam etiamnum hodie aliquid istius disciplinæ superest, puta quod juramenta judicialia non recipiantur diebus Dominicis & festis.

De juramento vasallis præstando. Nonnulla adducit Gratianus par. 5. de forma juramenti a vasallis dominis directis præstandi, Canone 18. de quo vide Antonium Augustinum *lib. de emendat. Grat. dial.* 9. Canon 19. Augustino tribuitur, sed apud illum non reperiri monent Correctores Romani, nec quidquam ibi de forma juramenti dicitur.

De mendacio & falso. Ostendit parte 6. auctoritate Ambrosii in Canone 20. quod non verbis duntaxat; sed etiam simulatis operibus mendacium committitur: „ Mendacium namque est, ait Ambrosius, Christianum se dicere, & opera Christi non facere: mendacium est, Episcopum, Sacerdotem, vel Clericum se profiteri, & contraria huic ordini operari.

An Ecclesiastici, Clerici coram laico cogi possint ad jurandum? Sub nomine Concilii Rhemensis Canone 22. statuitur „ Nullus ex Ecclesiastico ordine cuiquam laico quidquam *supra sacrosancta* Evangelia (Burchardus supra sacra) jurare præsumat; sed simpliciter cum veritate & puritate dicat, EST, EST; NON, NON. Sed si est aliquid, quod sibi objiciatur (addunt Burchardus & Ivo, *ad Episcopum, in cujus territorio est, deferatur*, &c.) prout judicaverint, qui ejusdem ordinis sunt, aut corrigatur, aut expurgetur.

Hæc in nullo Concilio Rhemensi hactenus reperi. Interim monet hic glossa, „ hoc caput intelligendum de juramento expurgationis, quod Clericus non debet facere coram laico, sed tantum coram Episcopo, vel ejus delegato; nisi hoc faciat auctoritate Papæ: si enim Clericus peteret aliquid coram laico, bene teneretur ibi præstare juramentum calumniæ: vel dic, ait, quod sine licentia Episcopi nullum debet facere juramentum laico: Imperatori tamen jurant Episcopi fidelitatem.

Quidquid sit de hoc glossæ commento, illud evidens est, clausulam illam: *nisi hoc fiat auctoritate Papæ*, sapere falsas decretales. Deinde & illud certum est, hodie ab hac disciplina non parum esse recessum. Nihilominus norit lector, quanta circumspectione procedendum crederet auctor hujus decreti, ut Clerici ad jurandum cogerentur.

CAUSA VIGESIMATERTIA.

Quæstio hujus causæ [illegible] GLossographus volens connectere hanc causam cum præcedenti ait: „ supra tractatum est de Catholicis, & dictum est, quod non sunt cogendi *ad malum*: nunc vero subnectit Gratianus *causam vigesimam tertiam*, in qua de hæreticis tractat, quærens, an ipsi sint cogendi ad bonum. Item quæritur, an militare sit peccatum, & quod bellum debeat dici justum, & quod injustum, & an vindicta sit inferenda; & an peccatum sit judici, malos occidere, condemnando scilicet?

Gratiano curæ non esse fuit ordinem aut connexionem servare. Verum ex hactenus dictis & dicendis quisque facile perspiciet, nullam aut certe exiguam Gratiano curam fuisse, ordinem aut connexionem materiæ servandi, sed opportune & importune, occasionem quæsivisse, omnia, quæ, quacunque ratione ad disciplinam Ecclesiasticam & Religionem spectare credebat, in suum opus conjiciendi.

Hac causa agitur de bello, ejus justitia &c. Itaque hac causa tractat & requirit de bello ejusque justitia, & causis, & an Hæretici vi armorum ad fidem Catholicam sint cogendi, & Clerici eisdem (bellis) sint implicandi.

Casus in hac causa propositus. Huic in fronte proponit hunc casum: „ Quidam Episcopi cum plebe sibi commissa in hæresim lapsi sunt, circumjacentes Catholicos minis & cruciatibus ad hæresim compellere coperunt: quo comperto Apostolicus Catholicis Episcopis circumjacentium regionum, qui ab Imperatore civilem jurisdictionem acceperant, imperavit, ut Catholicos ab Hæreticis defenderent, & quibus modis possent eos ad fidei veritatem redire compellerent. Episcopi hæc mandata Apostolica recipientes, convocatis militibus, aperte, & per insidias contra Hæreticos pugnare coeperunt: tandem nonnullis eorum neci traditis, aliis, rebus suis vel Ecclesiasticis expoliatis, aliis carcere & ergastulo reclusis, ad unitatem Catholicæ fidei redierunt.

Quæstio I. Verba adducit Gratianus, quibus videtur vetitum esse bellum Christianis. *Prima quæstione* quærit: „ an militare sit peccatum? „

Sub initium quæstionis prolixo discursu profert ea, quibus videtur innui bellare vetitum esse Christianis: eo quod id videatur contrarium præcepto patientiæ, & mandato diligendi inimicos: atque ita militare alienum videri ab Evangelica doctrina, quæ ab omni vindicta nos alienos esse præcipit, & patientes esse contra omnes atrocissimas quasque injurias nobis a proximo illatas. Adducit eum in finem verba sub nomine Gregorii, sed quæ revera sunt Origenis, ut in margine notatur.

Ad observandum præcepta patientiæ [illegible] Verum ad calcem Canonis 3. respondet Gratianus, „ præcepta patientiæ non tam ostentatione corporis, quam præparatione cordis retinenda esse, prolato eam in rem Canone 2. textu S. Augustini, in quo dicitur: „ paratus debet esse homo justus & pius patienter eorum malitiam sustinere, quos fieri bonos quærit, ut numerus potius crescat bonorum, non ut pari malitia se quoque numero addat malorum. Denique ista præcepta magis ad præparationem cordis pertinere, quam ad opus quod in aperto fit: ut teneatur in secreto animi patientia cum benevolentia, in manifesto autem id fiat, quod eis videtur prodesse posse, quibus bene velle debemus.

Bellum gerere non est per se malum. Adducit dein nonnulla Canone 3. 4. & 5. ex S. Augustino, quibus hic doctor docet, bellum gerere & militare per se malum non esse, & quæ præcipue in bello vitanda sint: „ ac tandem ad calcem quæstionis concludit Gratianus: quod militare peccatum non est, & quod præcepta patientiæ in præparatione cordis, & non in ostentatione corporis servanda sunt.

An jubente Rege bellari possit, dum dubitatur de justitia belli. Unum hic notandum, quod ex S. Augustino *lib.* 22. *contra Faustum cap.* 74. & 75. refertur Canone 4. quod vir justus militans sub rege iniquo, possit illo jubente militare, *si vice* (alias civitas) *pacis ordinem servans, quod sibi jubetur* (alias, *cui quod jubetur*) *vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel utrum sit, certum non est, ita ut fortasse reum faciat regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.*

Manifestum est Augustinum, militem hic excusare ob justam ignorantiam factorum, quæ ipsi militi sine sua culpa ignota sunt, ad quorum notitiam ordinarie pervenire non potest, ex quorum proinde ignorantia ipsi quoque ignota sit inculpabiliter injustitia belli.

Quæstio II. *Quæstione secunda* quærit Gratianus, quod bellum sit justum, & quomodo a filiis Israel justa bella gerebantur.

Bellum [illegible] Hac autem quæstione notatur verbis S. Augustini Canone 2. quod *nihil homo justus præcipue cogitare debeat in his rebus, nisi ut justum bellum suscipiat, cui bellare fas est, non enim omnibus fas est. Cum autem justum bellum susceperit, utrum aperta pugna, utrum insidiis vincat, nihil ad justitiam interest.*

Quæ est justitia belli? Additur autem quod unice ad quæstionem spectat: *Justa autem bella definiri solent, quæ ulciscuntur injurias, si qua gens, vel civitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexerit, quod à suis improbe factum est, vel reddere, quod per injurias ablatum est, sed etiam hoc genus belli, sine dubitatione justum est, quod Deus imperat, apud*

quam non est iniquitas, discernit quod cuique fieri debeat; in quo bello auctor exercitus, vel ipse populus non tam auctor belli, quam minister judicandus est.

Additur & Canone 3. ex Augustino, qua ratione Israelitæ justum bellum gesserint.

Quæstio VI. *An & quo pacto injuria à proximo illata armis sit propulsanda?*

Quæris *quæstione tertia:* „ an injuria sociorum sit armis propulsanda?

Sub initium quæstionis multis ac signanter exemplo Christi probat, injuriam, à proximo illatam, armis non esse propulsandam. His tandem concludit: „ patet quod ad propulsandam „ injuriam non sunt petenda armorum auxilia: „ quod autem petendum non est, illud jure „ præstari non debet.

Deinde quasi se explicans addit: „ sed è con„ tra multa rite præstantur, quæ tamen jure „ non petimus; bonus enim non rite injuriæ „ vindictam petit, quia malum pro malo red„ deret, quam tamen judex recte infligeret, nec „ nisi bonum pro malo redderet.

In hujus probationem adfert Canone 1. verba S. Augustini, sed admixtis nonnullis ex glossa ordinaria, ut notant Correctores Romani: sententia autem Augustini est, quod discipulorum Christi non sit, malum pro malo reddere, *non quia vitiosum est* (ait) *ut recipiat unusquisque quod fecerit, alioquin lex nequaquam id constitueret; sed quia ulciscendi libido vitiosa est, magisque ad judicem pertinet, inter alios hæc decernere, quam bonum hominem sibi expetere.*

Quid intersit inter hominem se vindicantem & judicem punientem.

Ita legitur apud Augustin. enarratione in *Psalmum* 108. n. 4. & n. 7. ostendit, quantum intersit inter exoptantem vindictam pro injuria sibi illata, & judicem punientem iniqua „ ille quippe (ait) red„ dit malum pro malo, iste autem, etiam vin„ dicat, non reddit malum pro malo, quoniam „ justum reddit injusto, quod autem justum est, „ bonum est; punit ergo non delectatione alie„ næ miseriæ, quod est malum pro malo, sed „ delectatione justitiæ, quod est bonum pro ma„ lo. “ Licet verba Augustini à Gratiano non referantur, sententia tamen refertur.

[illegible] justus [illegible] auxilium ad propulsandam injuriam.

Addit autem ipse Gratianus, quod interdum homo justus possit postulare auxilium ad propulsandam injuriam, non ad *propriam vindictam*, sed ut malis facultas delinquendi adimatur, ut Ecclesia pacem adipiscatur, ut aliquis multorum utilitati servetur.

Probat id auctoritate S. Augustini Canone 2. qui in epistola ad Bonifacium hodie 185. postquam narrasset quod Maximianus Bagajensis (apud Gratianum legitur Vaginensis) Episcopus multis vulneribus lethalibus ac prope occisus esset, scribit n. 28. *auxilium ergo petivit ab Imperatore Christiano, non tam sui ulciscendi causa, quàm tuenda Ecclesia sibi credita; quod si prætermisisset, non ejus fuisset laudanda patientia, sed negligentia merito culpanda.*

Adjungit dein Canone 3. verba S. Augustini epistola ad Emeritum Donatistam, qua Catholicos contra obtrectationes Donatistarum defendit, ostendens nihil illos contra Evangelium committere, *dum adversus illicitas & privatas (Donatistarum) violentias à potestatibus ordinatis tuitionem petunt, non qua (ait) vos persequantur, sed qua se defendant.*

Discrimen inter persecutionem Catholicorum & Hæreticorum.

Dein Canone 4. ex Augustino *lib. 2. contra epistolam Petiliani c. 88.* ostendit quid intersit inter persecutionem Catholicorum & Hæreticorum; ibi integer Augustini textus legitur.

Intermiscet Canone 8. & 9. hinc decreta apocrypha, alterum sub nomine Anastasii & Damasi Papæ, alterum ex epist. 2. Callisti.

Oppressis [illegible] à proximo [illegible].

Ostendit denique, oppressis esse subveniendum, atque unumquemque teneri, quantum in se est, injuriam à proximo avertere, adducto Canone 10. decreto Concilii Carthaginensis quinti, quo resolutum fuit *ab Imperatoribus postulandum esse, propter afflictionem pauperum, ut defensores eis adversus potentias divitum cum Episcoporum provisione delegentur.*

Quæstio IV.

Quæstio quarta, ex tabula deducta erat: an vindicta sit inferenda.

Quandoque mali in Ecclesia tolerandi sunt.

Hanc in octo partes divisit Gratianus: prima parte ostendit, in Ecclesia etiam malos esse tolerandos, nec bonos malorum consortio maculari, si ipsis in crimine seu malitia non communicent.

In hujus asserti probationem plura adducit ex scriptis S. Augustini contra Donatistas, qui sustinebant, reorum consortio, culpam & reatum incurri, atque inde concludebant Ecclesiam Catholicam in sola Donati parte integram remansisse; ceterum in aliis terrarum partibus periisse: quasi *contagiosis communione extinctam*, nimirum propter ordinationem Cæciliani, cum quo aliæ Ecclesiæ communicaverant, prout latius ponunt PP. Benedictini in præfatione ad tomum 9. operum S. Augustini.

[illegible] corporali, sed spirituali vindicta puniendi sunt.

Relatis igitur variis testibus S. Augustini (ad quos omnino videndæ notæ Correctorum Roman.) concludit Gratianus ad calcem Canonis 12. „ Ecce quod mali tolerandi sunt, nec cor„ porali, sed spirituali vindicta puniendi.

Post hæc Canone 14. ex Augustino *lib. 4. de Baptismo contra Donatistas cap. 12. quantus arrogantiæ tumor est, quanta humilitatis & lenitatis oblivio, arrogantia quanta jactatio, ut quis audeat, aut facere se posse credat; quod nec Apostolis concessit Dominus, ut zizania à frumento putet se posse discernere.* Verba hæc esse S. Cypriani citata ibidem ab Augustino, monent Correctores Romani.

Addita eandem in rem Canone 15. sententia S. Gregorii concludit. „ Ex his omnibus col„ ligitur, quod malorum vindicta Deo reser„ vanda est, nec sunt corporaliter puniendi, „ sed crebris admonitionibus & charitatis benefi„ cio ad correctionem invitandi.

Discrimen quoad hoc inter legem veterem & Evangelicam.

Hinc eodem loco pluribus ostendit, lege Evangelica inimicos esse diligendos. Deinde „ quod „ in lege veteri corporalis pœna statuta sit, in „ lege vero Evangelii omni peccatori per pœ„ nitentiam promittatur venia; unde illa (ait) „ à terrore incæpit dicens: *Ego sum Dominus Deus zelotes, visitans peccata patrum in filios usque in tertiam & quartam generationem.* Hæc vero à lenitate mansuetudinis & „ misericordiæ, ita inquiens: *Beati pauperes spiritu; beati mites, beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur.*

Pluribus in probationem hujus distinctionis legis veteris ab Evangelica adductis, tandem subjicit: „ Et ut universaliter dicatur, in lege po„ pulus ille rudis servili timore pœnarum coge„ batur, unde & legem in pædagogum accepit. „ In Evangelio autem populus gratiæ, liber & „ adultus, *filiali* amore & hæreditatis certitu„ dine, ad cultum divinæ servitutis invitatur. „

Quandonam mali in Ecclesia tolerandi sint, & quandonam puniendi?

Verum ne quis hinc argueret, in nullos malos in Ecclesia esse corporalibus pœnis animadvertendum, monet ad calcem Canonis 16. quod sint quædam mala: „ quæ salubri duntaxat monitio„ ne sunt corripienda, non corporalibus flagellis „ animadvertenda, sed eorum vindicta divino „ examini tantum est reservanda, quando in de„ linquentes videlicet disciplinam exercere non „ possumus, vel quia non sunt nostri juris, vel „ quia illorum crimina, etsi nobis nota sunt, ta„ men manifestis indiciis probari non possunt. „

Item ad calcem Canonis 17. „ quando mul„ titudo est in scelere, nec salva pace Ecclesiæ „ mali puniri possunt, tolerandi sunt potius, „ quam violata pace Ecclesiæ puniendi.

Astruit hæc Gratianus Canone 18. & 19. citatis verbis S. Augustini ex libro *de Fide & operibus c. 4. & 5. & lib. 3. contra epistolam* Parmeniani cap. 2. quibus locis luculenter ostendit Augustinus contra Donatistas, quandonam mali in Ecclesia sint ex mansuetudine & amore unitatis tolerandi, & quando ex zelo justitiæ in eos disciplina severior exercenda.

Parte tertia subnexa Canoni 19. incipit ostendere,

Neque prædestinatione ad vitam, neque præscientia ad mortem redditur correptio malorum inutilis.

dere, quod correptio vel verberum vel verborum non sit inutilis bonis aut malis, licet *prædestinati ad vitam sine correptione nutentur, sicut Petrus, & præsciti ad mortem inter flagella deteriores fiant, sicut Pharao.* Ex quibus sibi objicit quod bonis *superflua, damnandis, hæc inveniuntur esse inutilia.*

Cum hanc objectionem multis diluerit S. Augustinus in his, quæ adversus Semipelagianos, sive Massilienses scripsit, Gratianus ex his nonnulla decerpsit; ac notanter Canonem 20. ex libro de *Correptione & gratia c. 5.* ubi ostendit Augustinus; quod *sicut non est cessandum ab orando pro eis, quos corrigi volumus, etiamsi nullo hominum pro Petro orante; Dominus respexit eum, & fecit eum peccatum suum flere, ita non sit negligenda correctio, licet Deus quos voluerit, etiam non correptos, faciat esse correctos: tunc autem (inquit) correptione proficit homo; cum miseretur atque adjuvat, qui facit quos voluerit, etiam sine correptione proficere.*

Liber de prædestinatione & gratia non est Augustini, sed suspecti auctoris.

Canone 22. recitat verba adsumpta ex libro *de prædestinatione & gratia* cap. 15. quem Gratianus Augustini esse credidit.

At eruditi revisores operum Augustini, librum hunc, post Lovanienses, ut opus incerti ac suspecti auctoris, in appendicem tomi 10. ablegarunt, ea potissimum ratione, quod, uti Bellarminus, Possevinus aliique existimarunt, in eo libro quædam reperiantur doctrinæ S. Augustini contraria, quæ Cassiani sensus redolere videantur, & signanter in verbis ex capite 15. à Gratiano hic Canone 22. relatis, ubi quæstionem tractans, cur Dei flagellis Pharao durior effectus: Nabuchodonosor vero ad pœnitentiam adductus sit, dicit eos fortitos esse fines diversos, quod unus nempe Nabuchodonosor manum Dei sentiens, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit; alter nimirum Pharao, libero contra misericordissimam veritatem pugnavit arbitrio, quasi scilicet pœnitenti bonæ voluntatis initium, Deo perfectionem tantum adsignare velit, uti hi eruditi revisores annotarunt in admonitione huic libro præfixa pag. 49. dictæ appendicis.

Prædestinatio non nocet libero arbitrio, neque voluntati necessitatem infert.

Can. 23. refert satis prolixum fragmentum conflatum ex locis SS. Fulgentii, Prosperi, Augustini, uti monent Correctores Romani: his autem ostenditur, prædestinationem Dei non officere libero arbitrio.

Unica causa prædestinationis est misericordia Dei.

Post hæc longum discursum subjungit Gratianus, quo ostendit, quod nec prædestinatio ullam inferat voluntati humanæ necessitatem, unicamque rationem prædestinationis ad gloriam esse Dei misericordiam, quod probat ex Augustino libro de *Prædestinatione Sanctorum c. 14.* seu etiam Prospero in responsionibus ad Genuensium excerpta, ad *excerptum* 8. ubi de Tyriis & Sidoniis utorque scribit: „ quid aliud dicere possu„ mus, quam non esse eis datum, ut crederent, „ quos etiam credituros fuisse ipsa veritas dicit, „ si talia, qualia apud non credentes facta sunt, „ virtutum signa vidissent? “ Cur hoc factum non sit, & quare apud non credentes signa facta sint, ad profunditatem judiciorum Dei referendum censet, *quod divina clementia in electis misericorditer vertit ad bonum, in damnandis juste relinquit ad malum.*

Prædestinationis certitudo non tollit necessitatem correptionis.

Deinde concludit, quod, „ quamvis certissime „ sciamus, neminem ultra terminum à Deo sibi „ præfixum victurum, omnibus tamen languen„ tibus non incongrue medemur, sic quamvis, „ nemo salvetur, nisi prædestinatus ad vitam, „ omni tamen delinquenti est adhibenda corre„ ptio, nec malorum est negligenda disciplina.

Mali quandoque ad aliorum correctionem puniendi sunt.

Dein Gratianus quasi priora relumens, probat, auctoritate S. Augustini *epistola ad Bonifacium* 185. non semper in eos, qui peccant, vindictam esse exercendam: licet præcipuum scopus hujus epistolæ sit, ostendere quod ad bonum mali subinde juste per potestatem sæcularem cogantur, justosque fuisse leges Imperatoris contra Donatistas promulgatas merito integra epistola evolventi.

Idem ostendit Augustinus epistol. 89. ad Festum, cujus fragmentum extat Can. 25.

Ex his concludit Gratianus part. 4. subjecta Canone 25. „ quod aliquando delinquentium “ multitudo diu per patientiam ad pœnitentiam “ sit expectanda, aliquando in paucis sit pu- “ nienda, ut eorum exemplo cæteri terreantur, “ & ad pœnitentiam provocentur, prolata hanc “ in rem Canone 26. auctoritate S. Ambrosii.

Episcopus non potest quemquam ob injuriam sibi illatam excommunicare.

Notat quoque Gratianus, Episcopum non posse aliquem excommunicare ob injuriam sibi illatam: atque probat Canone 27. auctoritate S. Gregorii *lib. 2. epist. 34.* ubi ait Gregorius, *pro vindicta propria injuria maledictionem anathematis invehere sacris regulis prohiberi.* Merito integer textus legitur.

Objectio ex facto Eliæ solvitur.

Huic autem objici potest (ait Gratianus ad calcem Canonis 29.) illud Ambrosii „ *ad pre- “ ces Eliæ descendit ignis de Cœlo*, ut Prophetæ “ vindicaretur injuria; respondet Gratianus: quo “ facto, non cujus meriti apud Deum esset, vo- “ luit ostendere, sed quod ille esset verus Deus, “ quem colebat, non ille, ad cujus culturam stu- “ pro proprii corporis Jezabel nonnullos provo- “ cabat, evidentissimis indiciis monstrare cura- “ vit: injuria ergo Prophetæ non alia, quam “ injuria Domini ipsius intelligitur: quæ in “ paucis vindicanda est, ut ceteri terreantur. “

Soluta etiam objectio desumpta ex epistola supposititia Silverii Papæ.

Post hæc adducit Canone 30. fragmentum epistolæ Silverii Papæ ad Amatorem, cui hæc epigraphe præfixa est: *Apostolicus anathematizavit eos, qui eum ceperant, vel qui deinceps Episcoporum aliquem ceperint.*

Hanc epistolam ut plane commentitiam rejiciunt hodie passim eruditi, & inter ceteros Labbæus in ultima Conciliorum generalium Collectione *tom. 5. col. 292.*

At Gratianus, qui nec dubitabat de sinceritate hujus epistolæ sub nomine Silverii Papæ citatæ, credidit hinc saltem in speciem posse concludi, Episcopo licitum esse, *injuriam sibi illatam per censuras vindicare*, & ideo respondet, quod & hic Silverius *non suam*, sed *Ecclesiæ* injuriam sit ultus, atque ostendit exemplo Moysis & aliorum, quod peccatum populi in paucis subinde ulcisci oporteat.

Peccata multitudinis differenda potius quam punienda.

Auctoritate S. Augustini ostendit Canone 32. „ quod à multitudine peccatur, vel ab eo, “ qui multitudinem habet sociam, ab Ecclesia “ non punitur, sed defletur; nam (ait) con- “ silia separationis plus perturbant infirmos bo- “ nos, quam corrigant animosos malos: “ merito legendus inter Augustini contextus *libr. 3. contra epist. Parmeniani cap. 3.*

Sic peccatoribus est misericordia impendenda ut eis peccandi impunitas non tribuatur.

Cum itaque multa dixisset Gratianus de non vindicandis injuriis, & diligendis etiam inimicis, & ab altera parte de puniendis malis, tandem ad calcem Canonis 31. ut hæc omnia conciliet exponatque, ait: „ Præcepta Evangelica de di- “ lectione inimicorum & misericordia impenden- “ da proximis, exhortationes quoque Apostoli de “ cibandis & potandis inimicis, non eatenus “ intelligenda sunt, ut peccandi relaxetur im- “ punitas, sed ut delinquenti correctio, & na- “ turæ ministretur subsidium, donec per senten- “ tiam Judicis, adempta spe correctionis, ma- “ lorum collatur exercitium. In hoc ergo ju- “ bemur diligere inimicos & misereri eorum, “ ut de eorum perditione doleamus, eorum sa- “ lutem desideremus, & pro eorum correctione “ quotidie laboremus, & oremus, pœnitentibus “ solatia impendamus, alter alterius onera por- “ tantes non ut pertinaces & in malo persisten- “ tes impunitate donemus. “

Hac occasione adducit nonnulla Patrum testimonia, quibus probatur, ita impendendam misericordiam, ne tribuatur peccandi impunitas; ac inter alia Canone 37. fragmentum sub nomine Augustini, quo quidem nonnulla ex variis scriptis Augustini excerpta continentur; sed integrum est apud Bedam in commentario epistolæ ad Galatas cap. 6. ut monent Correctores Romani.

Hic

Hinc docemur, homini esse miserendum, peccatori irascendum, „ nulli homini (ait) claudenda misericordia, nulli peccatori impunitas „ relaxanda.

Ecclesia uti licet implorare leges Principum contra pertinaciam hæreticorum.

Subjungit dein parte 7. quomodo Ecclesia rationabiliter persequi possit Hæreticos: idque confirmat pluribus Canonibus ex scriptis S. Augustini desumptis, quibus contra Donatistas ostendit, non inutiliter leges Imperiales ab Ecclesia contra pertinaciam Hæreticorum implorari & impendi: easque non sine fructu, multorumque Donatistarum conversione adversus Donatistas impensas significat epistola 93. ad Vincentium, è qua sumptus est Canon 37. & 41. merito integra legenda est.

Mala punienda non amore vindictæ, sed zelo justitiæ.

Denique ostendit parte 8. quod mala impunita relinquere nonnunquam provocent iram Dei: quod consequenter mala non tantum licite puniri queant, sed & debeant: ac tandem ad finem hujus quæstionis ita concludit: „ Ex his omnibus colligitur, quod vindicta est inferenda, non amore ipsius vindictæ, sed zelo justitiæ: non ut odium exerceatur, sed ut pravitas corrigatur.

Quæstio V.

Quæstione quinta quærit Gratianus: „ an sit peccatum judici vel ministro reos occidere. Hanc „ quæstionem in septem partes dividit.

Varia adducit Gratianus, quibus videtur probari, non esse licitum reos occidere.

Prima parte adducit, septem primis Canonibus, nonnullas auctoritates; idque præcipue ex S. Augustino desumptas, quibus probari videtur, malos non esse interficiendos, sed alia mitiore pœna castigandos.

In primis Canone 1. adducitur fragmentum ex epistola Augustini 133. ad Marcellinum.

Pro intellectu autem hujus epistolæ & Canonis, notandum occasionem scribendi hanc epistolam fuisse: Donatistas post collationem Carthaginensem contumaces plecti voluerat Honorius Imperator, sanciveratque in eos legem 30. Januarii 412. quæ extat *in L. 52. Cod. Theod. de Hæreticis*. Porro hujus legis promulgatione (quam à Catholicis procuratam Donatistæ supponebant) in furorem ipsi acti, crudelius in Catholicos insurgere cœperunt.

Augustinus rogat Marcellinum ut Donatistæ homicidæ non ipsa mortis pœna puniantur.

Cum autem intellexit Augustinus, eorum quosdam judicibus exhibitos, simulque de homicidio in *Restitutum presbyterum*, patrato, deque Innocentii alterius Catholici presbyteri cæde, de oculo ipsius effosso digitoque abscisso, esse convictos, scripsit ad Marcellinum Tribunum præsentem epistolam, enixe eum rogans, ne iis mortis pœnam infligeret.

Dicit quod potuisset quidem *ab eorum interitu dissimulare, qui non accusantibus Catholicis, sed illorum notaria, ad quos tuenda publica pacis vigilantia pertinebat, præsentati videantur examini, nolumus tamen (ait) passiones servorum Dei: quasi vice talionis paribus suppliciis vindicari, non quo sceleſtis hominibus licentiam facinorum prohibeamus auferri: sed hoc magis sufficere volumus, ut vivi, & nulla corporis parte truncati, vel ab inquietudine insana ad sanitatis otium legum coercitione dirigantur, vel à malignis operibus alicui utili operi deputentur.*

Merito legenda integra epistola, quæ ostendit, quanta charitate & mansuetudine Augustinus in Donatistas, licet in Catholicos feroces, & adversus veritatem contumaces, ferretur; nec aliud quam eorum intenderet salutem & correctionem.

Circumcelliones qui?

In hoc autem Canone fit mentio Circumcellionum, qui erant inter Donatistas velut satellites, & qui per nundinas, villas, vicosque, & *circumcellias* (unde eis nomen *circumcellionum*) vagantes, armis instructi, intentatum nihil relinquebant, nihil non audebant, & in Catholicos præ reliquis sæviebant & grassabantur.

Hinc Clericorum Hipponensium ad Januarium Episcopum Donatistam querela: *Circumcelliones vestri novi generis & inaudita crudelitatis persecutione in nos sæviunt*. *Epist.* 88. inter epistolas Augustini.

Recte hic monent Correctores Romani pro *notariis*, in epistola August. legi, *notoria*, ut supra exhibui: *notoria* hic autem accipi apparet pro brevi & compendiaria scriptione: occurrit & ejus mentio in *L. 6. ff. 2. ad J.C. Turpillianum*, cujus ibidem notam consule.

Deprecatur iterum Augustinus, ne Donatistæ morte plectantur.

Adjungit Gratianus Canone 2. fragmentum *epistolæ* 139. Sancti Augustini ad eundem Marcellinum, eadem occasione, eundemque in finem paulo post præcedentem data: *Pœna sane illorum, ait, quamvis in tantis sceleribus confessorum, rogo te, ut præter supplicium* MORTIS *sit, & propter conscientiam nostram, & propter Catholicam mansuetudinem commendandam; ipse enim fructus ad nos pervenit confessionis illorum: quia invenit Catholica Ecclesia, ubi suam erga* ATROCISSIMUS *inimicos servet, atque exhibeat lenitatem.*

Ad idem tendit ejusdem Augustini *epistola* 100. Donato Proconsuli Africæ, cujus fragmentum extat Canone 3. in qua enixe rursus rogat, ne pro atrocitate criminum in Catholicos perpetratorum Donatistas puniat: *Neque enim*, ait, *vindictam de inimicis in hac terra requirimus, aut vero ad eas angustias animi nos debent coarctare quæ patimur, ut obliviscamur quid nobis præceperit, pro cujus veritate ac nomine patimur*. Hæc in epistola à Gratiano cum nonnullis aliis omissa sunt: unde integra legenda.

Olim Episcopi intercedebant pro reis, ut eos ad pœnitentiam perducerent.

Ætate Augustini moris erat, ut Episcopi pro reis criminum apud judices sæculares intercederent, quo eos à mortis supplicio liberatos pœnitentiæ subjicerent, & ad sinceram vitæ emendationem perducerent: illudque officii sui esse credebant Episcopi, uti ad Augustinum scribebat Macedonius, petens utrum illud ex *religione descendat*: „ Officium Sacerdotii vestri esse dicitis, „ inquit, intervenire pro reis, & nisi obtineatis, offendi, quasi quod erat *officii vestri* minime reportetis. Hic ergo vehementer ambigo, utrum istud ex religione descendat? „

Propugnat ut eos à punitione eximerent.

Huic dubio respondet Augustinus *epistola* 153. ad ipsum Macedonium, in qua multis propugnat hunc interveniendi usum *ex religione descendere*, neque ullatenus repugnare auctoritati, quam Deus potestatibus sublimioribus dedit, malos puniendi, & crimina vindicandi, etiam mortis supplicio. Hujus epistolæ fragmentum extat Canone 4. at integra epistola legenda, è qua plene cognoscemus, intercessionum illarum scopum fuisse, ut reus à morte corporali ad tempus liberatus, securus ad beatam mortem, & ad vitam æternam transire posset. *Ita formidetur ultio cognitoris*, ait, *ut nec intercessoris religio contemnatur, quia & plectendo & ignoscendo hoc solum bene agitur, ut vita hominum* CORRIGATUR.

Passim convenit in dictis Augustini malo deducitur.

Ad calcem Canonis 7. (qui est incertæ fidei, uti & Canone 5.) concludens Gratianus ait; „ Hinc apparet, quod mali flagellis sint coercendi non membrorum truncatione, vel temporali morte plectendi. „

Verum id nullatenus locis relatis voluit Augustinus, sed duntaxat mansuetudinem Ecclesiæ erga reos criminum ostendit.

Præcepto, non occides, non prohibetur occisio facta auctoritate publica, sed duntaxat privata.

Illud verius est, quod ad finem conclusionis dicit Gratianus, „ quod illo præcepto *non occides*, prohibeatur quisque sua auctoritate in necem alicujus armari, non legis Imperio reos morti tradere. Qui enim publica potestate functus, ipsius legis Imperio malos perimit, nec illius præcepti transgressor, nec à cœlesti patria alienus habetur. „

Sententia Augustini & Ambrosii est, nequidem ad vitam servandam licitum esse hominem occidere.

Hanc in rem profert Gratianus fragmentum *epistolæ* 47. sancti Augustini ad Publicolam, in qua scribit: *De occidendis hominibus ne ab eis quisquam occidatur, non mihi placet consilium nisi forte sit miles, ut publica functione teneatur, ut non pro se hoc faciat, sed pro aliis, vel pro civitate, ubi etiam ipse est, accepta legitima potestate, si ejus congruit personæ.*

Hic aperte supponit Augustinus, licite occidi hominem à milite, scilicet in bello justo, & ab illo, qui publica functione tenetur.

Præ-

Præterea sat aperte indicare videtur Augustinus, de occidendis hominibus non sibi placere consilium, dum quis pro se, hoc est, pro re privata, id facit. Sensum suum clarius exposuerat *lib. 1. de libero arbitrio cap. 5.* ubi *numer.* 13. comprobavit sententiam Evodii, eos videlicet apud divinam providentiam haudquaquam à peccato esse liberos, qui pro eis rebus, quas contemni oportet, humana *cæde* polluti sunt. Dixerat ante Augustinum ejus magister sanctus Ambrosius *lib. 3. de officiis cap.* 4. non videtur, „ quod vir Christianus & justus & sapiens quærere sibi *vitam* aliena morte debeat: ut qui etiamsi in latronem armatum incidat, ferientem referire non possit: ne dum salutem defendit, pietatem contaminet. Quam procul hi Patres erant à nefariis illis quorundam Casuistarum opinionibus, qui ob defensionem honoris, aut bonorum temporalium, etiam sat exiguæ quantitatis, hominem interficere, licitum dicere non exhorruerunt.

Quanto minus id licitum est pro defensione honoris, bonorum temporalium, &c. Nemini fas est seipsum occidere.

Parte tertia hujus quæstionis multis probat Gratianus, nemini fas esse seipsum occidere: merito hanc in rem legendum prolixum fragmentum relatum hic Canone 9. ex S. Augustino.

Suicidæ privantur sepultura ecclesiastica.

Addit Gratianus ex Concilio Bracarensi Canone 12. „ Placuit, ut qui sibi ipsis voluntarie quolibet modo violentam inferunt mortem, nulla prorsus pro illis in oblatione commemoratio fiat: neque cum psalmis ad sepulturam, eorum cadavera deducantur.

Potestatis publicæ utilitas.

Parte quarta adducit nonnulla, præsertim ex supra citata epistola S. Augustini ad Macedonium, quibus probet, recte institutam Regiam potestatem ad puniendos malos, atque per hanc potestatem nonnunquam terrore exequendum, quod Prælati Ecclesiæ per disciplinam Ecclesiasticam perficere non valent. Principes *sæculi* (ait Canone 20. ex S. Isidoro) *nonnunquam intra Ecclesiam potestatis adepta culmina tenent, ut per eandem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant. Cæterum intra Ecclesiam potestates necessaria non essent, nisi, ut quod non prævalet sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc impleat per disciplinæ terrorem.*

Potestatibus sæcularibus reverentia exhibenda est.

Quinta parte dicit, „ Ipsis Principibus & Potestatibus fidem & reverentiam servari oportere, quam qui non exhibuerit, apud Deum præmia invenire non poterit.

Sed id non probant relata à Gratiano.

Etsi hoc Gratiani assertum verissimum sit, auctoritates tamen, quas ad id Canone 24. & 25. adfert, hoc nequaquam probare legenti facile patescet, si advertat, priore Canone tantum agi de obedientia, quam servi debent dominis suis carnalibus: posteriore vero de hac à subditis exhibenda Potestatibus sublimioribus obedientia non agatur, sed de mercede militantibus debita.

Sæculares Potestates debent defendere Ecclesiam, protegere pupillos ac viduas, &c.

Interim sicut reverentia debetur Potestatibus, ita sæcularium dignitatum administratoribus, defendendarum Ecclesiarum necessitas incumbit. „ Quod si facere contempserint, à communione sunt repellendi, ut concludit Gratianus parte sexta.

Profert in hujus probationem Canone 26. decretum sub nomine Joannis VIII. sed quo loco extet non significat. Est autem Canon 13. Concilii Ravennatensis anno 877. Joanne VIII. Præside celebrati.

In decreto asseritur, administratores sæcularium dignitatum ad Ecclesiarum tuitionem, pupillorum ac viduarum protectionem esse debere.

Ulterius horum officium esse, ut *eorum querimonias attentius audiant, & secundum quod necessitas expetierit, absque negligentia examinent, & diligenti studio corrigant, quoties ab Episcopis & Ecclesiasticis viris conventi fuerint.*

Denique additur: *quod si Dei timorem præ oculis non habentes, negligere post secundam & tertiam admonitionem inventi fuerint, omni se noverint communione usque ad condignam satisfactionem privatos.*

Non tamen potest judex Ecclesiasticus

Ex hoc similibusque fragmentis perperam creditum fuit à nonnullis Canonistis Ecclesiastico judici fas esse, præcipere judici sæculari administrare justitiam, & in casum denegatæ justitiæ, posse judices Ecclesiasticos de causa judicare: quin & hic notat glossographus, videri, quod ipso jure sit excommunicatus Princeps, qui non facit justitiam clerico.

... quod ... de causa judicare.

Ceterum insulsa hæc asserta, tanquam & Canonum auctoritati ipsique rectæ rationi contraria, à foro recesserunt, uti exposuimus in *Jure Eccl. p.* 3.

Non potest judex dici crudelis, quod malos puniat.

Parte septima, quæ incipit à Canone 27. multis probat Gratianus, recte à judice malos puniri, nec punientem judicem posse jure crudelem dici: *Sed crudelis ideo vocatur, quod crudelis patientibus esse videatur. Nam latro suspensus patibulo, crudelem judicem putat:* uti ex S. Hieronymo legitur Canone 28.

Profert Canone 33. fragmentum ex *libr.* S. Augustini *cap.* 83. & 84. *contra literas Petiliani*, quo refutatur querimonia Donatistarum de legibus Imperialibus adversus ipsos promulgatis, agnoscitque Augustinus, *ad fidem quidem nullum esse cogendum* INVITUM, *sed per severitatem, imo & per misericordiam Dei, tribulationum flagellis solet*, ait, *perfidia castigari: numquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideo mores pessimi non legis integritate puniantur?* Dein monet Donatistas, ut dum, adversus ipsos leges eduntur, cogitent quare illa patiantur: *Si propter justitiam, revera illi persecutores vestri sunt*, ait, *vos autem beati, qui persecutionem passi propter justitiam possidebitis regnum cælorum. Si autem propter iniquitatem schismatis vestri, quid illi, nisi correctores vestri sunt?* idem ex eodem Doctore asseritur Canone 34. & 35.

Neque misericors, quod vitiis parcat.

Post hæc Canone 36. 37. & 38. ex S. Augustino probat, quod non sit dicendus misericors, qui vitiis parcit, officiumque judicis esse crimina punire.

Schismatici per potestatem sæcularem coercendi.

Probat dein, quod merito adversus sceleratos, ac notanter schisma in Ecclesia foventes, Potestas sæcularis impendatur, eamque in rem Canone 42. 43. 44. & 45. profert aliquot epistolas Pelagii I. scriptas circa annum 556. Narseti Patricio, quibus ipsum exhortatur, ut schismaticos coerceat; multisque ostendere conatur, schismaticos sive ab unitate Ecclesiæ divisos per sæculares Potestates coercendos.

Pro horum intellectu, notandum, has omnes literas pertinere ad reprimendum schisma perniciosissimum, quod occasione *trium Capitulorum* exortum fuit, dum damnatio dictorum capitulorum per *quintam* Synodum facta fuit.

De schismate, quod occasione condemnationis trium capitulorum ortum fuit.

Cum autem Pelagius anno 555. Pontifex factus, quintam Synodum probasset, major inde scissura Occidentalium Episcoporum contigit: qui exhorrebant hanc Synodum, eo quod eam repugnare Synodo Chalcedonensi „ existimabant, ut nec potuerit Pelagius (inquit Baronius ad annum 556.) reperire Episcopos Romæ, à quibus consecraretur, atque opus fuerit Presbyterum Ostiensem (quod nunquam antea accidisset) loco Episcopi munus illud obire, ipso Pelagio ita jubente.

Hæc minime prævideras Pelagius, sensitque difficile admodum sibi futurum, Occidentales Orientalibus conciliare, eosque inducere, ut quintam Synodum reciperent: „ Haud tamen à cœptis destitit; sed perarduum opus semel aggressus, ait Baronius, illud perficere manibus (ut ajunt) pedibusque conatus nervos omnes intendit, ut Occidentales Episcopos, potissimum vero *Italos* sibi in his obsequentes redderet. Verum omnes ferme reperit renitentes, tum vero præ ceteris refractarios illos invenit, qui in ea Italiæ erant regione, quæ hactenus Francis subdita fuit, nempe *Venetos*, *Istrios*, *Ligures*. quod ad catholicam unitatem reducere festinans, eosdem Apostolicis literis vocavit, & provocavit aliorum exemplis. At cum penitus resilirent, per Narsetem eos compescere atque coercere putavit: Narsetes vero quod pius admodum esset, veritus est, adversus Episcopos aliquid

" agere, cum ad eum ita trepidantem Pelagius
" hæc tunc scripsit.

Itaque omnia, quæ in citatis Canonibus ex epistolis Pelagii Papæ adducuntur, diriguntur adversus defensores trium capitulorum, qui ob quæstionem meri facti ab Ecclesiæ unitate sese separabant, & quintam Synodum hæc capitula damnantem recipere nolebant.

Hæc enim erat sola quæstio, utrum scripta Theodoreti, Theodori Mopsuesteni, & notanter Ibæ epistola revera continerent errores, quos quidam illis contineri contendebant. Porro Synodus Chalcedonensis, etiam ipsam Ibæ epistolam non obscure ab errore declaraverat immunem, idque mordicus tenebant Episcopi Occidentales, & præcipue Episcopi Istriæ. Cum vero quinta Synodus hæc tria capitula, ac notanter ipsam epistolam Ibæ ut erroribus infectam damnasset, hanc Synodum quintam ut legitimam & œcumenicam admittere noluerunt, utpote quam sustinebant in hoc contrariam Synodo Chalcedonensi; imo tandem se à communione eorum, qui Synodum V. ut legitimam recipiebant, & sic juxta illos videbantur rejicere Synodum Chalcedonensem, subtraxerunt. Hi sunt, adversus quos literæ Pelagii primi ad Narsetem Patricium diriguntur, & quos tanquam schismaticos exagitat, & per Narsetem Patricium ad Ecclesiæ unitatem reduci postulabat. Porro Pelagius ut hos Episcopos ad unitatem Ecclesiæ reduceret, totus in eo est, quod tametsi supponeretur, Synodum Chalcedonensem hæc tria capitula, ac notanter epistolam Ibæ eorumque auctores orthodoxos declarasse, nihil tamen quinta Synodus ea reprobando egisset contra definitionem fidei aut dogmatum in Concilio Chalcedonensi definitorum, sed duntaxat rescidisset acta Concilii Chalcedonensis in causa illorum Episcoporum eorumque scriptorum, de quibus quæstio, in quibus nullatenus de fide agebatur; unde & ipse Pelagius expresse potestatur in epistola Victori & Pancratio inscripta, *si enim etiam ipsi* (scilicet schismatici) LICET IN SUO SENSU ABUNDANTES, *intra materna tamen positi viscera, quærerent veritatem, à nobis repellendi non erant, donec apud eos, ratione duce, rei veritas claruisset*, *tomo 5. Concil. General. col. 806.*

Quid & ipsi Pontifices Pelagius I. & II. nec non S. Gregorius egerant.

Idipsum urget Pelagius II. hujus immediatus successor, & pluribus adstruit, præcipue in epistola tertia ad Episcopos Istriæ, in qua scribit inter alia, *tomo 5. Concil. General. col. 631.*
" Cum vero & subjicitur: *Quidquid enim præter*
" *speciales causas Synodalium Conciliorum ad*
" *examen Episcopale defertur, potest aliquam*
" *dijudicandi habere rationem:* aperte nobis li-
" centia tribuitur, ut quidquid illic extra fidei
" causas de personis gestum est, retractetur. Spe-
" cialis quippe Synodalium Conciliorum causa
" est fides. Quidquid ergo præter fidem agitur,
" Leone docente, ostenditur, quia nihil obstat, si
" ad judicium revocetur." Et specialiter de epistola Ibæ, " quæ præ aliis duobus notabiliorem difficultatem fecerat, ait, " quamvis quia approbata
" sit, aut difficulter, aut nullatenus demonstretur;
" liceret tamen unusquisque eam reprehenderet,
" etiamsi Episcopi in eodem Concilio residentes
" suis illam subscriptionibus approbassent; quia
" postquam, beato Leone scribente, jus retra-
" ctandi & dijudicandi conceditur, etiam si qua
" esse potestas eorum, qui interfuerant, in pri-
" vatis negotiis auctoritas, vacuatur.

Ex his proinde evidens est, Pelagium sustinuisse, quod, licet hæ duæ Synodi essent sibi contrariæ, hæc contrarietas nihil fidei per Synodum Chalcedonensem expositæ detraheret; idque & sanctus Gregorius Pelagii II. successor contra eos Episcopos Istriæ schismaticos acriter ursit, illis libertatem circa hanc quæstionem meri facti relinquens, dummodo schisma non facerent.

An interfectores excommunicatorum sint rei homicidii?

Profert & Gratianus Canone 47. fragmentum epistolæ sub nomine Urbani II. Godfredo Lucano Episcopo, quo scribit interfectoribus excommunicatorum modum congruæ satisfactionis injungendum, *qua divinæ simplicitatis oculos adversus se complacare valeant, si forte quid duplicitatis pro humana fragilitate in eodem flagitio incurrerant; non enim, ait, eos homicidas arbitramur, quos adversus excommunicatos zelo catholicæ matris ardentes, aliquos eorum trucidasse contigerit.*

Petrus de Marca Canonem intelligit de solis excommunicatis, ob violatas treugas.

Credit Petrus de Marca *lib. 4. de concord. sacerd. & imp. cap. 14. num. 3.* hoc decretum intelligi de solis excommunicatis ob violatas inducias seu treugas, quæ sæculo x. & xi. adversus privata bella tunc usitata fieri solebant.

Credit præterea de Marca, hac interpretatione levari posse invidiam, quæ ob textum hunc male intellectum creari solet adversus Summos Pontifices.

An illa explicatio, neque contextui Canonis, neque menti Gratiani congruat.

Utrum restrictio hæc contextui congruat, & an decretum hoc revera sit Urbani II. nescio. In primis hactenus inter epistolas istius Pontificis, hanc non reperi; extat tamen præsens fragmentum apud Ivonem *part. 10. cap. 54.* sed paulo aliter, quam apud Gratianum. Circa restrictionem per de Marca factam, nullum in Canone vel vestigium occurrit, sed nec Gratianus hunc Canonem cum illa restrictione intellexisse videtur, ut inquit conclusio ejus subjecta Canoni 49. nam ibi recolligens eos, qui occidendo non contraveniunt præcepto, *non occides*, inter alia dicit: Si illi, qui zelo catholicæ matris accensi excommunicatos interficiunt, homicidæ non judicantur, patet, quod malos non solum flagellari, sed etiam interfici licet.

Quidquid sit de auctore hujus decreti, certum nihilominus est, hoc decretum ita expressum, merito reputari ut admodum perniciosum, & plane alienum à mansuetudine Christiana, quam Christus suis discipulis, ac præsertim Ecclesiæ ministris, tantopere commendavit.

Deus peccata punit quandoque per scientes, quandoque per nescientes.

Quæstionem absolvens Gratianus, multis ostendit ad calcem Canon. ultimi, quod Deus aliquando excitet populos aut Principes ad puniendos homines.

Et quidem sæpius per *nescientes* ipse Deus punit quos vult, eisque utitur tanquam instrumentis, licet hoc nesciant. Tales autem in eo quod " puniunt, ait, Deo servire dicuntur, in eo quod " ignorantes se esse ministros iræ Dei, impinguatione superbiunt, mercedem suæ servitutis à " Deo non nisi temporalem inveniunt, pœnam " vero suæ superbiæ non effugiunt. "

Interdum autem per *scientes* punit Deus, sive Dei instinctu quidam aguntur ad puniendum peccata aliorum, uti populus Israeliticus excitatus fuit ad delendas gentes Amorrhæorum &c. quando autem ita divino instinctu excitantur, tunc sine culpa noxius sanguis effunditur, ait ibidem Gratianus. Ejus integer discursus utiliter legetur.

Quæstio VI. Mali per Ecclesiam cogi possunt ad bonum.

Quæstione sexta, ostendit Gratianus, malos per Ecclesiam cogi posse ad bonum, idque potissimum auctoritate sancti Augustini epistola 185. ad Bonifacium, in qua Augustinus, pluribus probat, nequaquam juste queri Donatistas de legibus Imperialibus, quibus cogebantur ad unitatem Ecclesiæ redire, atque inter cetera respondet Donatistis schismaticis, qui *clamare consueverant, liberum est credere, vel non credere: cui vim Christus (intulit?) quem coegit?* respondet Augustinus: *Ecce habent Paulum Apostolum, agnoscant in eo prius Christum cogentem, & postea docentem; prius ferientem, & postea consolantem.*

Mirum est autem (ait) *quomodo ille, qui pœna corporis ad Evangelium coactus intravit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Evangelio laboravit, & quem major timor compulit ad charitatem, ejus perfecta charitas foras misit timorem.*

Hinc infert Augustinus, Ecclesiam etiam posse oves suas aberrantes cogendo revocare à schismate ad unitatem: Fatetur quidem *num. 21 meliores esse ad Deum colendum doctrina homines duci, quam pœnæ timore vel dolore compelli. Sed non quia isti meliores sunt,* inquit, *ideo isti, qui tales non sunt, negligendi sunt; multis enim profuit* (quod experimentis probavimus & probamus) *prius timore vel dolore cogi, ut postea possent doceri, aut quod jam verbis didicerant, opere sectari.*

Cano-

Deus variis modis errantes ducit ad fidem.

Canone 2. ex eodem doctore ait, Deum variis modis corripiendo errantes ducere ad fidem, etiam *per Potestatum temporalium leges*.

Sententia Augustini fuerat neminem posse cogi ad unitatem Christi, at postea eam mutavit.

Et Can. 3. refert fragmentum epistolæ 93. Augustini ad Vincentium, in qua fatetur: *suam primitus fuisse sententiam, neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos* (ait) *haberemus, quos apertos hæreticos noveramus; sed hæc mea opinio* (inquit) *non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis.*

Ostendit dein ibidem Augustinus quomodo multi ex Donatistis per legum severitatem paulatim ad unitatem Catholicam *veraciter & sincero* animo fuerint redacti, quod præcipue probat *cap. 1. hujus epistolæ.*

Hinc concludit in præsente Canone, *non esse considerandum quod quisque cogitur, sed quale sit illud quo cogitur, utrum bonum an malum, non quod quisque bonus possit esse invitus, sed timendo quod non vult pati, vel relinquit impedientem animositatem, vel ignoratam compellitur cognoscere veritatem, ut timens vel respuat falsum, de quo contendebat, vel quærat verum, quod nesciebat, & volens jam teneat, quod nolebat.*

Denique Canone 4. prolato fragmento *epistolæ 26. lib. 3.* S. Gregorii, in qua scribit Jannario Episcopo Calaritano, Rusticum Paganum, si tantæ fuerit pertinaciæ & obstinationis inventus, *ut ad Dominum Deum venire minime consentiat, tanto pensionis onere gravandum esse, ut ipsa exactionis suæ pœna compellatur ad rectitudinem festinare.*

Notandum quod Rustici, de quibus in hac epistola, coloni essent seu servi Ecclesiæ Calaritanæ, in quos jure dominico vindicabat Episcopus: non vero agitur generaliter de diœcesanis, ita ut Episcopus instar proprietarii seu domini, non vero tanquam Episcopus contra eos ageret, ut etiam constat ex integro contextu epistolæ, quæ hodie est epistola 26. lib. 4. concludit Gratianus ex his omnibus intelligi, *quod mali cogendi sint ad bonum.*

Contra foret dicta objicitur, quod inutiliter fiat id, ad quod quis cogitur.

Post hæc format objectionem, „ quod nemo sit cogendus ad id, ad quod inutiliter cogitur; ad bonum autem quisque inutiliter cogatur, cum Deus aspernetur coacta servitia. “

Ut autem hæc objectio magis stringat, plura adfert testimonia è sacro textu, quibus probatur, opus, ut sit Deo gratum, debere esse *voluntarium, non coactum.* „ Deinde quod, etsi in veteri Testamento timore pœnæ homines cogebantur ad bonum, tamen in novo Testamento sola libertate & dilectione justitiæ sunt invitandi ad fidem.

Addit post hæc illud ex prima epistola Joannis: *timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem*, qui autem cogitur (ait) timore illo ducitur, qui non est in charitate, qui manus comprimit, non animum mutat, quo pœna timetur, non bonum diligitur. Porro sine dilectione boni nullus Deo placere, vel in numero bonorum connumerari poterit.

Respondetur præfatæ objectioni, scilicet id, quod initio fiebat timore pœnæ, postea fieri amore justitiæ.

His autem respondet tandem Gratianus. „ Si bonum ad quod mali coguntur, semper inviti tolerarent, & nunquam voluntarii servirent, inutiliter cogerentur ad illud. Sed quia humanæ naturæ est, & ea quæ in desuetudinem ducuntur abhorrere, & consueta magna custodia diligere, flagellis tribulationum mali sunt cohibendi à malo; & provocandi ad bonum: ut dum timore pœnæ malum in desuetudinem ducitur, abhorreatur: bonum vero ex consuetudine dulcescat. Unde Augustinus in Psal. 127. cum per timorem gehennæ continet se homo à peccato, fit consuetudo justitiæ, & incipit quod durum erat amari: & incipit excludi timore à charitate, & succedit timor castus, de quo hic dicitur: quo timemus, ne tardet sponsus, ne discedat, ne eo careamus; ille utilis est, sed non permanet in æternum ut iste.

Monent recte hic Correctores Romani verba à Gratiano sub nomine Augustini, non esse per omnia Augustini, sed potius convenire cum glossa ordinaria: quoad sensum tamen conveniunt cum Augustino, cujus sunt verba *in Psal. 127. n. 7.* Cum per timorem continent se à peccato, fit consuetudo Justitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus: & jam incipit homo propterea juste vivere, non quia timet pœnas, sed quia amat æternitatem. Exclusus est ergo timor à charitate, sed successit timor castus. “

Quæstio VII. Hæretici possunt auctoritate legum juste suis & Ecclesiæ rebus spoliari. Cum de hoc quererentur Donatistæ, ipsis juste respondet Augustinus.

Quæstione septima ostendit Gratianus, quod hæretici suis & Ecclesiæ rebus juste spoliari possint, quodque Catholici eas auctoritate legum possidentes, nequaquam dicendi sint aliena possidere.

Probat hæc Gratianus auctoritate S. Augustini Can. 1. 2. & 3. in quibus refert nonnulla, quæ Augustinus scripsit contra Donatistas, clamantes quod Catholici impetrassent leges Imperiales adversus ipsos, ex cupiditate res & Ecclesias ipsorum habendi & occupandi.

Ipsis respondet Augustinus epistola 93. ad Vincentium num. 50. in primis ostendens, quod Donatistæ falso asserant, res & Ecclesias esse suas, postquam juste ipsis per leges Imperiales sunt ablatæ. Dein addit: *Sed tamen quisquis ex occasione hujus legis, quam Reges terræ Christo servientes, ad emendandam vestram impietatem promulgaverunt, res proprias vestras cupide appetit, displicet nobis.* Idipsum asserit de omni eo, qui ipsorum Basilicas, vel eorum pauperum res per avaritiam tenet.

Refellitur calumnia Donatistarum adversus Catholicos.

Idem probat Gratianus Canone 2. desumpto ex Augustino *lib. 2. contra literas Petiliani, & Canone 3. ex epistola ejusdem 185.* ad Bonifacium, ubi multis probat Augustinus, calumniam esse Donatistarum, objicientium Catholicis, quod eos in suam communionem violento legum imperio coarctari velint, ut res ipsorum auferrent: *utinam* (ait Augustinus) *Catholici fiant, & non solum quæ dicunt sua, sed etiam* NOSTRA *in pace nobiscum & charitate possideant.*

Quin & ostendit, hæc inter se esse contraria, eos ad communionem compellere, & eorum res desiderare: *Quis avarus quærit compossessorem? quis dominandi cupiditate inflammatus, vel fastu dominationis elatus desiderat habere consortem?* ait Augustinus.

Provocat & ad Donatistas, qui ad Catholicam communionem redierunt, ut intelligant: *quemadmodum sua teneant, non solum quæ habebant, sed etiam* (ait) *nostra quæ non habebant.*

Concludit dein Augustinus, *quidquid ergo nomine Ecclesiarum partis Donati possidebatur, Christiani Imperatores legibus religiosis cum ipsis Ecclesiis ad Catholicam transire jusserunt.*

Alludit hic Augustinus ad *L. 52. cod. Theod. de hæreticis* promulgatam anno 412. quam exponit, prolatis testimoniis S. Augustini ex hac epistola, Jacobus Gothofredus.

Latissime in citata epistola ad Bonifacium ostendit Augustinus, id unice desiderare Catholicos, ut à schismate ad unitatem Ecclesiæ Donatistæ convertantur, & cum Catholicis unum hic corpus Christi constituant, ac una salutem æternam cum ipsis consequantur, uti patet ex fragmento ejusdem epistolæ relato in Canone 4.

Quæstio VIII. Etsi mali ad bonum cogi possint, nequaquam tamen clerici in eum finem sua auctoritate arma arripere valent.

Cum hactenus probasset Gratianus malos per Potestates seculares posse cogi ad bonum, & hæreticos ad fidem, *quæstione octava* probat, „ quod Episcopi vel quilibet clerici, nec sua auctoritate, nec auctoritate Romani Pontificis arma arripere valeant.

In hujus asserti probationem reproducit in primis Gratianus dictum Christi ad Petrum, *converte gladium tuum in vaginam:* „ ac si aperte ei diceretur (ait) hactenus tibi tuisque prædecessoribus inimicos Dei gladio corporali licuit persequi: deinceps in exemplum patientiæ gladium tuum, id est, tibi hactenus concessum, in vaginam converte: & tantum spiritualem gladium, *quod est verbum Dei*, in mactatione veteris vitæ exerce. Omnis enim præter illum, vel auctoritatem ejus, qui legitima potestate utitur, qui (ut ait Apostolus) *non sine causa gladium portat*, cui etiam omnis anima subdita esse debet;

„ omnis, inquam, qui præter auctoritatem hujusmodi gladium acceperit, gladio peribit, „ Item Ambrosius, arma Episcopi lacrymæ sunt & orationes. Item illud Apostoli: *non vosmetipsos defendentes charissimi*, quamvis omnibus generaliter dicatur, specialiter tamen Prælatis dictum intelligitur.

Arma clericorum sunt fletus, orationes, lacrymæ.

Adducit dein plures auctoritates, quibus interdicitur clericis arma portare, atque inter alia Canone 3. hæc sub nomine Ambrosii: „ dolor, fletus, orationes, lacrymæ fuerunt missi arma adversus milites. Talia enim munimenta sunt sacerdotis.

Possunt tamen clerici alios hortari, ut ad oppressorum defensionem arma arripiant, &c.

Porro *parte secunda* subjecta Canoni 6. ostendit Gratianus, „ hæc intelligenda esse de sacerdotibus propria manu arma arripientibus, sed alios ad arripiendum ad oppressorum defensionem atque ad inimicorum Dei oppugnationem eis licere hortari.

Probare id in primis nititur fragmentis epistolarum Leonis IV. Canone 7. 8. & 9. sed has epistolas non extare monent Correctores Romani, referentes, quædam ad eandem materiam pertinentia ex vetustis Pontificalibus, quæ cujus sint auctoritatis, nescio: Ivo autem in Panormia parte 10. Canone 30. citat Canonem 9. sub nomine Nicolai Papæ.

Addit plura alia testimonia usque ad Canonem 18. quibus intendit probare, quod „ sacerdotes etsi propria manu arma arripere non debeant, tamen vel his, quibus hujusmodi officia commissa sunt, persuadere, vel quibuslibet, ut ea arripiant, sua auctoritate valeant imperare.

Videndæ autem sunt notæ Correctorum Romanorum, quibus indicantur variantes lectiones, & in quibus fragmenta à Gratiano relata à suis originalibus discrepent.

Refertur decretum Nicolai I. contra Episcopos militantes, quod videtur repugnare facto Leonis Papæ.

Post hæc per modum objectionis allegat Canone 19. partem epistolæ Nicolai I. ad Ludovicum & Carolum Reges (de qua inscriptione videnda nota Correctorum Romanorum.) in qua conqueritur, quod Episcopi, eorum jurisdictioni subjecti, ad Synodum non venerint, prætexentes, quod cum fidelibus aliis contra piratas maritimos invigilarent, *cum militum Christi sit, Christo servire: & quid (ait) ad Episcopos & milites Christi, nisi ut vacent orationibus?*

Et Canone 20. refert ex *epistola* 1. *libr.* 7. *S. Gregorii*, ubi scribit: *Si in mortem Longobardorum me miscere voluissem, hodie Longobardorum gens nec Regem, nec Ducem, nec Comites haberet, atque in summa confusione esset divisa; sed quia Deum timeo,* (ait) *in morte cujuslibet hominis me miscere formido.*

Cum ergo Nicolaus improbet, Episcopos sæculari militia occupari, nec etiam contra maritimos piratas permittat eos ad pugnam accedere, videtur Gratiano, in speciem saltem contrariari Leoni Papæ, qui *adversus Saracenos urbem egreditur, & ne eos procul à litore arceat, populum undique convocat, & suorum injurias professionaliter vindicat*, (alludit ad Canonem 7.) *atque cum Gregorio milites ad arma invitat*. Ita Gratianus ad calcem Canonis 20.

Hæc conciliare nititur Gratianus.

Ut hæc conciliet, distinguit Gratianus Episcopos, in illos qui Levitica tantum portione contenti, de solis decimis & primitiis vivunt, & illos qui his non contenti, & prædia & castella & civitates possident, „ ex quibus (ait) Cæsari debent tributa, nisi Imperiali benignitate immunitatem ab hujusmodi promeruerint. Illis autem qui solis decimis & primitiis sunt contenti, nihil est (ait) commune cum principibus sæculi, quia temporalia penitus abjiciunt, ne occasione eorum legibus Imperatorum obnoxii teneantur.

At ejus conciliatio congruens non apparet.

Neque pristinæ, neque hodiernæ disciplinæ hæc conciliandi ratio conveniens apparet: si tempora, loca, personas, aliasque circumstantias attendisset & hic Gratianus, non dubium, quia congruentiorem conciliandi rationem reperisset.

Circa immunitatem Ecclesiarum

Interim Gratianus Canone 21. profert aliqua fragmenta ex epistola Ambrosii ad Marcellinam, & ex oratione contra Auxentium in urbem congesta, (ut monent Correctores Romani) ut probet Ecclesias non esse subjectas Imperatoribus, & Canone 22. decretum sub nomine Urbani Papæ, quo probetur Ecclesiam *de suis exterioribus solvere tributa*. Sed cujus Urbani sit, vel ubi habeatur, non scribit.

& alteram quædam in speciem contraria allegat Gratianus.

Attamen *parte quarta*, huic Canoni subjecta, contra hoc prætensum Urbani decretum objicit, quod urgente fame in Ægypto sub Pharaone sacerdotes liberi fuerint, *Domino ex tunc pronunciante* (inquit) *sacerdotes in omni gente liberos esse oportere.*

Hic subjungit Gratianus, quæ tum in legibus Imperatorum, tum in Conciliis præsertim *seculo 8. & 9.* pro immunitate clericorum indulta & sancita fuere; ac præ reliquis notandus Canon 25. ex Concilio Wormatiensi, quo sancitum est, *ut unicuique Ecclesiæ unus mansus integer* absque ullo servitio attribuatur. De quo vide notata in *Jure Eccles. parte 2. tit. 35. cap. 2.*

Illa conciliare conatur, sed non conformiter ad canones.

Gratianus conciliationis causa notat ad calcem Canonis 25. quod „ Ecclesia de his, quæ Imperiali beneficio, vel à quibuslibet pro beneficio sepulturæ possidet, nullius juri, nisi Episcopi, tenetur astricta: de his vero, quæ à quibuslibet emerit, vel vivorum donationibus acceperit, principibus consueta debet obsequia, ut & annua eis persolvat tributa, & convocato exercitu cum eis proficiscatur ad castra: Conciliandi rursus similis ratio in Canonibus difficulter invenietur.

Juxta Gratianum Episcopi non possunt ad castra proficisci sine consensu Romani Pontificis.

Interim Gratianus pro limitatione ultimæ partis adducit hanc clausulam: *quod tamen hoc ipsum non sine consensu Romani Pontificis fieri debet.*

At in canonibus, quos citat in probationem illius clausulæ, fit tantum mentio Metropolitani.

In probationem hujus clausulæ limitativæ adducit fragmentum cujusdam epistolæ sub nomine *Gelasii Papæ Elidio Episcopo*. Item Canonem 11. Antiochenum & octavum Sardicensem, in quibus tamen Canonibus nulla de Romani Pontificis, sed tantum de Metropolitani licentia ab Episcopis obtinenda decernitur, cum ad comitatum pergere volunt.

Concludit autem Gratianus ad calcem Canonis 28. quod „ Prælatis Ecclesiæ liceat ab Imperatoribus, vel quibuslibet Ducibus defensionem fidelibus postulare, & etiam quoslibet ad sui defensionem contra adversarios sanctæ fidei viriliter adhortari: atque ad vim infidelium procul arcendam quosque excitare; effusionem vero sanguinis nulli Episcoporum sua vel Imperatorum auctoritate imperare licet.

Prohibetur sacerdotibus ne sint judices in causa sanguinis.

Pro sexto & finali membro suæ conclusionis, adducit Canone 26. decretum Concilii Toletani IV. quo decernitur; *Sacerdotibus seu Episcopis, ne consentiant regibus fieri judices, nisi ubi jurejurando supplicii indulgentia promittitur, non ubi discriminis sententia preparatur: quia* (ait) *à Christo ad ministerium salutis electi sunt.*

Sacerdos qui decreto contravenerit, declaratur, quod *sit reus effusi sanguinis apud Christum, & apud Ecclesiam perdat proprium gradum.*

Affert & Canone 30. decretum Concilii Toletani XI. quo statuitur, quod *his, à quibus Domini sacramenta tractanda sunt, judicium sanguinis agitare non liceat.*

Idque sub pœna depositionis, & perpetui carceris.

Decernitur ulterius, quod si quis hæc præsumpserit, *aut quod morte plectendum est sententia propria judicare præsumat, aut truncationes quibuslibet personis per se inferat, aut inferendas præcipiat, concessi ordinis honore privetur, & loco: sub perpetuo quoque damnationis teneatur ergastulo.*

Addit autem Concilium hanc moderationem: *Cui tamen communio exeunti ex hac vita, non est neganda, propter Domini misericordiam, qui non vult peccatoris mortem sed ut convertatur & vivat.*

Subjicit dein Canonem 31. pseudo-decretum sub nomine Eutychiani Papæ. De quo vide supra notata.

Interim ex citatis Canonibus patet, quam enixe voluerint Patres, ab effusione sanguinis humani alienos esse sacerdotes. De quo vide dicta in *Jure Eccles. parte 2. tit. 10. cap. 4.* ubi de irregularitate ex defectu lenitatis proveniente, agitur.

Post

Pœna incendiariorum.

Post hæc *parte sexta* agit Gratianus contra incendiarios, prolato decreto Concilii Lateranensis sub Innocentio II. quo decernitur pœna excommunicationis contra incendiarios ex proposito, sive ex odio, & vindicta, & mortuis negatur Ecclesiastica sepultura. Statuitque *insuper, ut non absolvatur, nisi prius damno, cui intulit, secundum facultatem suam, resarcito, juret se ulterius ignem non appositurum. Pœnitentia autem ei detur, ut Hierosolymis, aut in Hispania in servitio Dei per annum integrum permaneat.*

Quale fuerit iter Hispanicum, ipsis loco pœnitentiæ impositum.

Recte hic notat Stephanus Baluzius, quod Hispanicum illud iter non esset simplex peregrinatio religionis ergo, sed ad pugnandum adversus Saracenos, qui tum Hispaniæ incubabant; adversus quos propterea institutum erat bellum sacrum, quod innuitur his verbis Canonis: *in servitio Dei*. Legitur in fine Canonis: *sane Regibus & principibus faciendæ justitiæ facultatem, consultis Episcopis & Archiepiscopis non negamus*. Hæc clausula restringere videtur auctoritatem supremorum principum &c. notandum autem has voces: *consultis Episcopis & Archiepiscopis*, omitti in Canone 15. Concilii Rhemensis anno 1148. Præside Eugenio III. ubi iste Canon renovatur.

Quis dicendus homicida?

Addidit Canon 33. sub nomine S. Augustini quidem, at ex variis fragmentis diversorum auctorum conflato, (ut notant Correctores Romani) esse velut homicidam judicandum, qui sine publica aliqua administratione, quemcunque criminosum interfecerit aut truncaverit, vel membris debilitaverit, *& tanto acrius* (ait) *quanto non sibi à Deo concessam potestatem abusive usurpare non timuit.*

Quis ex pluribus concurrentibus dicendus sit homicidii reus?

Denique *parte septima* Gratianus agit de homicidio commisso pluribus concurrentibus & præsentibus, quis eorum homicidii reus censeatur: atque profert unicum Canonem sub nomine Concilii *apud Vermerias* juxta Pithæos habito *anno 753. in Gallia*, at in Concilio Vermeriensi eo anno celebrato, nec præsens Canon, nec quidquam ei simile reperitur, neque in ullo, quod extat, apud Vermerias habito Concilio hoc decretum hactenus reperi.

CAUSA DECIMAQUARTA.

CUm *causa vigesima tertia* tractasset Gratianus de hæreticis, *causa vigesima quarta* eamdem materiam prosequens, casum hunc proponit. „ Quidam Episcopus in hæresim lapsus, „ aliquot de sacerdotibus suis officio privavit, „ & sententia excommunicationis obtrivit, post „ mortem de hæresi accusatus damnatur, & „ sequaces ejus cum omni familia sua. „

Casus in hac causa propositus.

Quæstio I. Hæreticus alium excommunicare, aut officio privare non potest.

Ex hoc casu elicit tres quæstiones, quarum prima quæritur: „ an lapsus in hæresim possit aliquem „ officio privare, atque sententia notare?

Id non posse facile probatur, ait Gratianus: „ Omnis enim hæreticus aut jam damnatam „ hæresim sequitur, aut novam confingit: qui „ vero heresim jam damnatam sequitur, ejus „ damnationis se participem facit.

Ultimam asserti sui partem probat Gratianus aliquot fragmentis desumptis ex litteris Gelasii Papæ, notanter epistola 13. ad Episcopos Dardaniæ, quibus scribit, Acacium Constantinopolitanum Episcopum hæreticis pertinaciter adhæsisse, & à sede Apostolica recessisse, & consequenter nova condemnatione opus non esse, eo quod damnatæ hæresi adhærens, in damnationem jam factam ipso jure incidat, & ab Ecclesia hac sua adhæsione recedat. De quo schismate Acacii videri potest *dissertatio* 19. sæculi quinti Natalis Alexandri. Item Nicola vir doctissimus in præstantissimo Tractatu *de unitate Ecclesiæ contra ministrum Jurium lib. 2. cap. 10.*

Quod autem excommunicatus alium excommunicare non possit, probat ulterius Gratianus Canone 4. prolato testimonio Alexandri II. scribentis Valeriano Episcopo; sed hæc epistola non extat, refertur que hoc fragmentum à Labbæo *tom. 9. conc. col. 552.* inter fragmenta Epistolarum, quarum auctoritas non aliunde probatur, nisi quod apud varios Collectores sub nomine hujus Pontificis prostent. Canoni vero subjungit Gratianus longum discursum, quo pluribus probare contendit, lapsis in hæresim, sive etiam schismaticis, non competere potestatem ligandi vel absolvendi: „ quia „ hæc potestas veris, non falsis sacerdotibus à Do„ mino tradita est: Apostolis enim dicturus: *quo*„ *rum remiseritis peccata* &c. præmisit: *accipite* „ *Spiritum Sanctum*, ut evidentius cunctis osten„ deret enim qui Spiritum Sanctum non habet, pec„ cata non posse tenere vel remittere; porro Spiri„ tum Sanctum nemo, nisi intra Ecclesiam acci„ pit, quia & ipsam unitatem per gratiam facit. „

Dicta Gratiani non de quibuscunque hæreticis aut excommunicatis intelligi possunt.

Hæc aliaque hic à Gratiano asserta, indubie intelligenda sunt de hæreticis, sive prolapsis in hæresim, qui auctoritate legitima ut tales publice declarati, & ab Ecclesia abscissi sunt: qui enim occulte in hæresim prolapsi, possint auctoritate ligandi & solvendi, quandiu ab Ecclesia tolerantur, ac ei externe manent uniti, valide uti sua potestate, nemo dubitaverit.

Ut autem probet Gratianus, hæreticos ligandi vel solvendi auctoritatem non habere, plurimas adducit auctoritates, nonnullas apocryphas, & nonnullas alienas à materia seu quæstione, quam tractandam susceperat.

Quod non judicium Romani Pontificis conferri debet judicium Petri?

In primis Canone 5. profert vulgatissimam, multorumque annotationibus vexatam S. Leonis sententiam ex ejus *sermone* 3. in anniversario suæ assumptionis: *Manet ergo Petri privilegium, ubicunque ex ipsius fertur æquitate judicium, nec nimia est vel severitas, vel remissio, ubi nihil erit ligatum, nihil solutum, nisi quod beatus Petrus aut solverit aut ligaverit.*

Ex hoc loco jampridem statuerunt Hincmarus Rhemensis, aliique Episcopi Gallicani, ea judicia, quæ canonica æquitate non nituntur, nullius esse momenti: utpote quæ privilegio Petri destituta essent, cujus privilegii perpetuo debet esse individua comes beati Petri sinceritas & æquitas, uti notat Petrus de Marca *lib. 4. de Conc. sacerd. & imp. cap. 6. & 8.* ubi & plura in eam rem adducit, quibus jungatur nota Paschasii Quenelli citato sermoni Leonis subjecta.

Ecclesiæ data sunt claves in persona Petri.

Et ne ex verbis Leonis concluderetur, soli Petro à Christo datam esse ligandi & solvendi potestatem, subjungit Gratianus Canone 6. verba S. Augustini ex *Tractatu 50. in Joannem num. 12.* quibus docet, claves à Christo datas *non soli Petro, sed Ecclesiæ in persona Petri*: quia *Petrus quando claves accepit, Ecclesiam sanctam significavit*. Hoc pluribus locis inculcat Augustinus.

Gratianus probat Ecclesiam Romanam à fide non deviasse, sed præcipue ex apocryphis.

Canones deinde profert, quibus probet, in causis fidei recurrendum esse ad Romanam Ecclesiam, atque hanc ab omni hæresi hactenus fuisse immunem.

At Canones illos, è quibus id præcipue evincere conatur Gratianus, nimirum 9. 10. 11. 13. 14. & 15. ex epistolis apocryphis deprompsit, ut facile intelligi poterit, si fontes, quos referunt, conferantur cum illis, quæ circa supposititias pseudo-Isidori merces sæpius annotavimus.

De unitate Ecclesiæ ex Cypriano.

Post hæc incipit Gratianus probare unitatem Ecclesiæ, producitque Canone 18. & 19. verba S. Cypriani ex *Tractatu de unitate Ecclesiæ Catholicæ*.

Quædam verba omissa à Gratiano, quæ habentur apud Cyprianum.

Monent Correctores Romani in nota marginali ad initium Canonis 18. omitti aliqua verba: scilicet post verba: *ædificabo Ecclesiam meam*, in Cypriano sequuntur reliqua sacri textus verba: *Et portæ inferorum non vincent illam, & tibi dabo claves regni cœlorum: & quæ ligaveris super terram, erunt ligata & in cœlis, & quæcunque solveris super terram, erunt soluta & in cœlis.*

Quin & in vulgatis editionibus & exemplaribus, etiam hæc sequuntur: *Et iterum eidem post resurrectionem suam dicit*, PASCE OVES MEAS. *Super illum unum ædificat Ecclesiam suam, & illi pascendas mandat oves suas.*

Verisimiliter...

Apud Gratianum, omissis cæteris, sola hæc habentur:

Cypriani in fine suo sunt.

bentur : *Super unum ædificat Ecclesiam* : creditque vir eruditus Nicolaus Rigaltius, integram hanc periodum esse recentiori manu textui Cypriani adjectam, eamque minime convenire proposito S. Cypriani, qui unice in hoc tractatu intendit ostendere Ecclesiæ Catholicæ unitatem.

Fundamentum unitatis Ecclesiæ ex Cypriano.

„ Ut hanc unitatem demonstret Cyprianus notat, quod quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat & dicat, *sicut misit me Pater, & ego mitto vos, accipite Spiritum Sanctum*; tamen ut unitatem monstraret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique & cæteri Apostoli, quod fuit & Petrus, pari consortio præditi, & honoris & potestatis. Sed exordium ab unitate proficiscitur, ut Ecclesia una monstretur. "

Apud Cyprianum in vulgata editione post verba, *Sed exordium ab unitate proficiscitur*, sequitur, *Primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia, & cathedra una monstretur. Et Pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus unanimi consensione pascatur.*

Horum tamen nihil occurrit apud Gratianum præter hæc : *ut Ecclesia una monstretur.*

Necessitas conservandæ unitatis & fugiendi schismatis.

Hanc *Ecclesiæ* UNITATEM (ait Cyprianus) *tenere firmiter & vindicare debemus, maxime* EPISCOPI, *qui in Ecclesia præsidemus*, rationem addit : *Ut Episcopatum ipsum* UNUM *atque* INDIVISUM *probemus ...... Episcopatus* UNUS *est, cujus à singulis in solidum pars tenetur.*

Docet autem Cyprianus, esse quasi ramum aridum à trunco arboris rescissum, qui hanc *unitatem* scindit, & ab ea se separat, ut patet ex fragmento relato in Canone 19.

Multa dein profert Gratianus, quibus unitatem Ecclesiæ, atque necessitatem ejusdem retinendæ demonstret, necnon hæreticorum consortia esse vitanda : item gravitatem & malitiam schismatis ; inter quæ sunt nonnulla apocrypha, puta Canone 25. ex epistola Hieronymi ad Damasum, & Canone 32. ex epistola *Liberii Papæ ad Athanasium*, & plura mutilata, uti notant Correctores Romani.

An hæretici, item schismatici consecrare & excommunicare possint?

Profert autem bina, eaque sat extensa fragmenta Canone 33. & 34. sub nomine Pelagii Papæ, quorum prius hanc profert epigraphen : *Non consecrat, nec consecratur in schismate constitutus Episcopus.*

Posteriori autem est hoc summarium præfixum : *Unitati non communicat schismaticis consentiens.*

Dein ex diversis litteris Nicolai I. Papæ adstruit, quod Episcopus fidei contraria docens alium excommunicare non possit : item non habeantur excommunicati, qui ab hæreticis excommunicantur. Sed si litteræ Nicolai legantur, ac attendatur textus Cœlestini Papæ, quo nititur Nicolaus, apparebit, nihil hinc aliud erui posse, quam Cœlestinum Imperatori scripsisse, non habendos pro excommunicatis, quos Nestorius injuste excommunicaverat orthodoxos.

Non videtur Gratianus assecutus sensum Canonum, quos citat.

Quare nimis generaliter ex his auctoritatibus conclusisse videtur Gratianus ad calcem Canonis 37. „ Quod ex quo aliquis contra fidem cœperit aliquid docere, nec dejicere quenquam valet, nec damnare. "

Excommunicatus ab hæreticis ob crimina sine pœnitentia à Catholicis suscipi non debet.

Subjungit dein Canone 38. & 39. verba sancti Augustini scribentis, quod sibi displiceat, aliquos in communionem à Catholicis suscipi, qui apud Donatistas ob *crimina* aliqua fuerunt excommunicati : scribitque epistola 35. (cujus verba extant Canone 39.) Ego, *si Domino placet, istum modum servo, ut quisquis apud eos (Donatistas)* PROPTER DISCIPLINAM DEGRADATUS, *ad Catholicam transire voluerit*, IN HUMILITATE PŒNITENTIÆ *recipiatur, quo & ipsi eum forsitan cogerent, si apud eos manere voluisset.*

Ostendit Gratianus non repugnare ante dictis de hæreticis non habentibus potestatem

Ut autem hæc conciliet Gratianus cum eo quod dixit, penes hæreticos non esse potestatem excommunicandi, eorumque excommunicationem esse spernendam, respondet ; quod „ illud Augustini intelligamus dictum non propter sententiam, cujus potestas nulla est extra Ecclesiam, sed ob detestationem criminum, quæ in hæreticis sicut in Catholicis æque sunt punienda. "

excommunicandi.

Addit & alteram conciliandi rationem. „ Potest tamen, ait, illud Augustini de potestate baptizandi intelligi, non ligandi aut solvendi, vel cetera sacramenta ministrandi : baptisma namque sive ab hæretico, sive à laico ministratum fuerit, dummodo in unitate Catholicæ fidei accipiatur, non carebit effectu.

Alia vero sacramenta, ut sacri corporis & sanguinis Domini, „ excommunicationis, vel reconciliationis, si ab hæretico, vel Catholico non sacerdote ministrentur, vel nullum vel lethalem habebunt effectum ; unde & ab omnibus fidelibus nullatenus sunt recipienda. "

Indubie dictum Gratiani de sacramentis ab hæreticis collatis, cum grano salis intelligi oportet. Neque enim dubitandum, quin sacerdos per hæresim aut schisma ab Ecclesia separatus, possit valide sacramentum altaris conficere & administrare, sed & illud constat, neminem scienter & citra necessitatem posse ab hæreticis aut schismaticis sacramenta recipere.

Licite baptismus suscipitur ab hæretico in necessitate.

Probat id Gratianus Can. 40. verbis Augustini ex *lib. 1. de baptismo contra Donatist. cap. 2.* ubi Augustinus docet, in necessitate posse licite à Donatistis baptismum suscipi, dum copia Catholici baptizantis haberi nequit. *Si quis autem*, ait, *cum posset in ipsa catholica accipere, per aliquam mentis perversitatem eligit in schismate baptizari, procul dubio perversus & iniquus est, & tanto perniciosius, quanto* SCIENTIUS.

Sed non communio.

Adducit & Can. 41. decretum sub nomine Julii Papæ. Ivo autem illud nonnihil extensius consignat *part. 15. cap. 127.* sub nomine Eutychiani Papæ, uti & Burchardus *lib. 19. cap. 105.* sed nec inter decreta Julio & Eutychiano à pseudo-Isidoro supposita reperitur. Pithæi monent : forte in pœnitentiali Theodori quod & in margine à Correctoribus Romanis annotatum est.

Sed nec in hoc pœnitentiali hactenus reperi.

Modus agendæ pœnitentiæ præscriptus aliquatenus conformis est ei, qui sæculo 11. & 12. servabatur, sed verba : *Missam celebrare* multo recentiorem ætatem indicant.

Quod probat Gratianus exemplo Hermenegildi.

Denique Can. 42. refert ex *lib. 3. dial. S. Gregorii cap. 31.* exemplum sancti Hermenegildi Wisigothorum regis filii, qui mortem maluit subire, quam de manu Episcopi Ariani sacram communionem accipere : uti latius ex S. Gregorio hodie legitur in hujus sancti Regis solemni officio die 13. Aprilis.

Quæstio II. Utrum post mortem possit quis excommunicari aut absolvi?

Quæstione secunda quærit Gratianus. An post mortem aliquis possit excommunicari ?

Resolvit autem, quod, cum Christus duntaxat dederit Apostolis auctoritatem ligandi & solvendi super terram, de mortuis sententiam Episcopi ferre non possint.

Male probat Gratianus ex epistol. S. Leonis, circa cujus lectionem est magna varietas.

Hunc in finem primo adducit Canone 1. verba S. Leonis in epistola 2. editionis Quenelli, quibus respondit Rustico Episcopo Narbonensi interroganti de his, qui animo jam deficientes pœnitentiam accipiunt, & ante communionem moriuntur. „ Horum causa, ait, Dei judicio reservanda est, in cujus manu fuit, ut talium obitus non usque ad communionis remedium differretur. Nos autem, quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non possumus. "

Ita legitur apud Gratianum, Burchardum *lib. 11. cap. 52.* Ivonem *part. 14. decreti cap. 62.* & in Panormia *lib. 5. cap. 118.* at apud Reginonem *lib. 1. cap. 115.* legitur sine negatione ; sed notat Baluzius in margine, *lege non diff.* & in notis amplioribus ad idem caput pag. 557. rursus monet, ita indubie esse legendum. „ Sic enim habent, inquit, vulgatæ editiones epistolarum S. Leonis, & plerique codices manuscripti. "

Quas vulgatas editiones hic intelligat vir clarissimus, nescio : falsis saltem editio, quam tom. 3.

Concil.

Concil. General. exhibet Labbæus, qui sine *negatione* legit, adjecta tamen in margine vocula, *non*; quin & correctissima editio à Paschasio Quenello summo labore & exactitudine ad codices manuscriptos & ad eos collata, sine ulla indigitata lectionis varietate legit sine negatione sicut apud Reginonem.

Equidem sententia S. Leonis & praxis Ecclesiæ Romanæ fuit, ut extra communionem mortuis post mortem non communicaretur.

Quidquid sit de hac lectionis diversitate, hoc constat, sententiam Leonis fuisse, communicandum non esse post mortem cum his, qui in pœnitentia constituti moriuntur priusquam gratiam communionis seu reconciliationis obtinuissent.

At non a pluribus aliis Ecclesiis fuit observata.

At hunc Ecclesiæ Romanæ morem ab aliis plerisque Ecclesiis servatum non fuisse, ostendit Quenellus nota 13. in hanc epistolam; sed in illis observatum fuisse, *ut & memoria talium in Ecclesiis commendetur, & oblatio pro eorum dedicata spiritibus accipiatur*, ut loquitur Synodus Toletana XI. anno 675. Can. 12.

Et cum hic de solo puncto disciplinæ agatur, nihil obest sacri Catholicæ sinceritati & unitati Ecclesiarum diversa observantia.

Excipitur à Gratiano crimen hæresis.

Nonnulla post hæc refert Gratianus, quibus itidem ostenditur, quod proprie nemo post mortem excommunicari, aut absolvi queat, è quibus tandem ad calcem Canonis 5. concludit, „ quod viventes, non mortuos, solvere possi„ mus vel ligare. „ Mox tamen conclusionem restringit dicens, „ quædam tamen esse crimina, „ de quibus etiam post mortem accusari posset „ quilibet vel damnari, velut hæresis.

Exceptionem istam probat ex V. Synodo.

In probationem hujus exceptionis profert Gratianus decretum sub nomine quintæ Synodi, quod è variis locis ejusdem Synodi conflatum esse monent Correctores Romani, quibus probatur, mortuos etiam damnari & absolvi posse.

Sed non re illa, ab illa Synodo fuit controversia, quæ tum agitabatur.

Sciunt super hoc articulo summas fuisse contentiones; neque quæstionem hanc ad certa crimina fuisse restrictam, quemadmodum hic prætendit Gratianus, non satis perspectum habens, quæ de re controversia tempore hujus quintæ Synodi fuerit.

Quæstio III. Pro peccato alicujus tota familia excommunicari non potest.

Tertia quæstione quærit Gratianus, an pro peccato alicujus tota familia sit excommunicanda.

Sub initium quæstionis argumenta in utramque partem ex sacro textu proponit, quæ ut concilier, distinguit inter pœnas temporales & pœnas spirituales, atque: „ Pro peccatis parentum par„ vulos *corporaliter* flagellari ex verbis Evange„ lii apparet „. *spiritualiter* autem peccatis pa„ rentum parvuli non tenentur, ex quo per Sa„ cramentum regenerationis ab originali peccato „ fuerint emendati „ quia vero apud Deum „ non sententia sacerdotum, sed vita reorum „ quæritur, patet, quod non est notandus sen„ tentia, quem peccati macula non inficit .... „ non ergo (inquit) pro alicujus peccato tota „ familia excommunicanda est.

Id ex Responsione Epistolæ Augustini ad Auxilium Episcopum.

Ut hanc conclusionem probet Gratianus profert Can. 1. longum fragmentum epistulæ Augustini 250. *ad Auxilium Episcopum*: Conquestus fuerat apud Augustinum Classicianus, quod non ipse duntaxat, sed & tota ejus *domus* sive familia ab Auxilio Episcopo fuisset *anathematizata*.

Litteris Classiciani perlectis non mediocriter æstuans, cogitationibus magna cordis tempestate fluctuantibus, Augustinus scripsit Auxilio, eum rogans, *ut si haberet de hac re sententiam certis rationibus vel scripturarum testimoniis exploratam, ipsum quoque docere dignetur, quomodo recte anathematizetur pro patris peccato filius, aut pro mariti uxor, aut pro domini servus, aut quisquam in domo etiam nondum natus, si eodem tempore, quo universa domus est anathemate obligata nascatur, nec ei possit per lavacrum regenerationis in mortis periculo subveniri.*

Neque enim hæc (pergit Augustinus) *corporalis est pœna, qua legimus quosdam contemptores Dei cum suis omnibus, qui ejusdem impietatis participes non fuerant, pariter interfectos. Tunc quidem ad terrorem viventium mortalia corpora perimebantur, quandoque utique moritu-*
ra: SPIRITALIS autem pœna, qua fit, quod scriptum est: QUÆ LIGAVERIS IN TERRA, ERUNT LIGATA ET IN CŒLO, animas obligat: de quibus dictum est: ANIMA PATRIS MEA EST, ET ANIMA FILII MEA EST: ANIMA QUÆ PECCAVERIT, IPSA MORIETUR.

Ita legitur in epistola, at apud Gratianum omittitur negatio, diciturque, *ejusdem impietatis participes fuerunt*, contra manifestum totius contextus sensum; unde haud obscurum est, Gratianum hæc non ex originali, sed ex Ivone, apud quem idem error occurrit, desumpsisse.

Episcopo probrosum non est, revocare quod temere fecit.

Interim merito legenda integra epistola fortiter stabiliens sententiam Gratiani, pro peccato alicujus totam familiam non esse excommunicandam, ostendique Augustinus nec Episcopis probrosum videri debere, revocare quod subinde temere ab ipsis factum est. *Nec arbitreris* (inquit) *ideo nobis non posse subrepere injustam commotionem, quia Episcopi sumus, sed potius cogitemus, inter laqueos tentationum nos periculosissime vivere, quia homines sumus.*

Ex hac igitur Augustini auctoritate concludit Gratianus, quod „ illicite excommunicatur quis „ pro peccato *alterius*: neque aliqua ratione ni„ tuntur, qui pro peccato unius in totam fami„ liam sententiam ferunt excommunicationis: ad„ dit insuper, quod illicita excommunicatio no„ tatum non lædat, sed excommunicantem.

Illicita excommunicatio non lædit excommunicatum.

Probat hoc postremum membrum constituens quæstionis secundam partem, auctoritate S. Gregorii *epist. 26. lib. 2.* permittens eidem Laurentio, ut communionem sine aliqua sumat formidine, quem Episcopus, nullis suis culpis exigentibus, communione privaverat. Notandum apud Gratianum, inscriptionem mendosam esse; nam pro his vocibus, *Mediolanensi Episcopo*, legendum est *Mediolanensi Presbytero*, prout legitur apud Gregorium: & illud notandum quod causa *Magni* devoluta fuisse videtur ad sedem Apostolicam, cum Papam inter & Episcopum Mediolanensem nullus esset superior intercedens.

Sed potius excommunicantem.

Imo ipsum excommunicantem potius lædi probatur Canone 5. auctoritate Rabani Episcopi Moguntini & Canone 6. auctoritate Concilii Parisiensis VI, ubi tam ex Novella Justiniani 123. cap. 11. cum aliis probatur, neminem ab Episcopo, nisi canonicis de causis excommunicari posse, & secus facientem esse puniendum.

Apud Deum non sententia, sed prava vita ligatur.

Probat & Gratianus, quod apud Deum quemlibet *vita*, *non sententia ligat*, allegatis Canone 3. & 4. quibusdam sententiis sub nomine Hieronymi, sed quæ sunt revera Origenis, uti monent Pithœi, cujus & aptissimus in hanc rem locus refertur Canone 7.

Profert dein Can. 8. fragmentum aliquod sub nomine S. Augustini, ut probet, vitam scelestam potius quam sententiam ab Ecclesia rescindere, at fragmentum parum convenire cum originali monent Correctores Romani; quod apparebit, si integer *sermo* 71. S. Augustini in editione Benedictinorum, cum fragmento conferatur.

Tandem adducto testimonio ex Synodo quinta, quo dicitur, quod qui *impius demonstratus est, omni modo sit separatus à Deo, sicuti etiam ille qui anathematizatus tanquam impius separatus est*, concludit ex præmissis patere, quod illicita excommunicatio non lædat eum qui notatur, sed eum à quo notatur, ac per hoc, qui innocentes sunt, ex alterius crimine condemnari non possunt.

Objicit Gratianus, quod nec criminosi sententia maledictionis sint feriendi.

Sed priusquam quæstionem finiat, hic sibi objicit, quod „ non solum innocentes, sed nec etiam „ criminosi sententia maledictionis sint feriendi. „

Hanc objectionem stabilit Canone 10. verbis S. Hieronymi in commentario ad *cap. 3. epistolæ ad Titum*, ubi ostendit ex epistola Judæ nos ab omni maledicto puros esse debere; & Canone 11. verbis Origenis sub nomine ejusdem Hieronymi falso citatis.

At ipsum Deum primus parentes pro transgressione mandati maledicto mortis percussisse, nec

non

non sanctos viros, tam in veteri, quam in novo Testamento, maledicto in quosdam usos fuisse, demonstrat ad calcem dicti Canonis 13. quæ ut inter se conciliet dicit: „ Distinguendum est inter maledictum quod prohibetur, & maledictum quod à Domino, & sanctissimis viris rationabiliter profertur. Maledictum quod prohibetur, est illud, quod procedit *ex voto* ULTIONIS & ODIO persequentis, non ex amore justitiæ: maledictum vero, quo sancti maledicunt, est illud, quod procedit *ex amore justitiæ*, non ex livore vindictæ.

[illegible] distinguendo duplex maledictum.

Hanc conciliationem probat auctoritate S. Gregorii, qui docet, quod *cum sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non in hanc ex voto ultionis, sed ex justitiæ examine prorumpant*. Notant Correctores Romani, non referre Gratianum omnino verba S. Gregorii, sententiam tamen eandem manere.

Deinde probat incorrigibiles excommunicari posse, adducta Canone 14. epistola fictitia *Anacleti Papæ*.

Oves morbidæ si incorrigibiles sint, ab Ecclesia abscindendæ sunt.

Plura dein profert Can. 15. 16. 17. & 18. quibus probet, oves morbidas è Christi ovili, sive Ecclesia esse rejiciendas, ne ceteræ inficiantur, quando scilicet *nec æquanimiter sustinentis, ac pie increpantis medelas processerit (seu potius profecerit) in eis, qui diu portari & salubriter objurgari, corrigi noluerint, tanquam putres corporis partes debent ferro excommunicationis abscindi*, uti loquitur Canone 18. verbis Prosperi, seu potius Juliani Pomerii *lib. 2. de vita contempl.*

De quibusdam criminibus ex communicatione puniendis.

Subjungit post hæc aliquot Canonibus quædam crimina excommunicationis sententia punienda; sed plerique incertæ ac dubiæ auctoritatis sunt, atque inter cetera decretum relatum Can. 23. sub nomine Callisti Papæ, quo *communione Christiana carere jubentur, qui Romipetas & peregrinos, & Apostolorum limina, & aliorum sanctorum oratoria visitantes capere, seu rebus, quas ferunt, spoliare tentaverint*. Nullatenus Callisto I. attribui potest, sed reperitur in Concilio Lateranensi anno 1122. sub Callisto II. Can. 16. atque inde sumptum esse verisimile est.

Canone 25. relatum sub nomine Nicolai Papæ omnibus Episcopis esse Nicolai II. qui sub medium sæculi 11. sedit, notavit Baluzius: neque eum posse adscribi Nicolao I. hinc manifestissime colligitur, quod illic agatur de treuga & pace, quæ demum Nicolai II. ævo reperta, ætate Nicolai I. inaudita fuit.

Differentia inter hæresim & schisma.

Parte quarta quæstionis ostenditur ex Hieronymo Canone 26. & 27. quid inter hæresim & schisma intersit, & unde proprie hæresis dicatur, atque inter cetera observat, quod „ nullum schisma non aliquam sibi confingat hæresim, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur.

Qui proprie dicendi hæretici?

Tum *parte quinta* inquirit, qui proprie dicuntur hæretici? ubi Can. 29. ex S. Augustino notat, quod, *qui sententiam suam, quamvis falsam, atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt .... quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi*; at illi qui *pravum sapiunt, si correpti, ut sanum rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici sunt*, ut ex eodem Augustino ait Canone 31.

Intermiscet dein aliqua de hæreticis abjiciendis & evitandis, ac inter cetera quædam sub nomine *Urbani* Papæ Canone 32. & Canone 37. ex epistola Urbani Papæ, quæ suspectæ fidei sunt, & Canone 35. tres Canones Concilii vulgo *Carthaginensis IV.* in unum conglomeratos.

De variis sectis hæreticorum, eorumque dogmatibus.

Tandem Canone 39. refert singulatim omnes sectas hæreticorum ex S. Isidoro (qui sæculo VII. vixit) breviter indigitans, unde singulæ sectæ nomen sumpserint, & quæ præcipua eorum fuerint falsa dogmata: circa quæ nonnulla adnotarunt Correctores Romani, & si quis accuratiorem earum desideret notitiam, consulat auctores, qui de singulis aut earum saltem notioribus & famosioribus singulas historias scripserunt.

Quare [illegible] Deus hæreses permittat.

Claudit Gratianus hanc quæstionem *sexta parte* prolato Canone 40. textu S. Augustini, quo ostendit, qua de causa Deus permittat variis temporibus varias hæreses oriri.

CAUSA VIGESIMAQUINTA.

EXpedito Tractatu hæreticorum (ait glossographus) subjungit Gratianus causam vigesimam quintam, in qua tractat de privilegio Romanæ Ecclesiæ.

Casus in hac causa propositus.

Thema sive casum hunc proposuit Gratianus: „ Sancta Romana Ecclesia quandam baptismalem Ecclesiam suis munivit privilegiis, decimationes suæ diœcesis ex integro sibi attribuens. Item quoddam monasterium similiter munivit privilegiis propriis, decernens, ut ex propriis prædiis nulli decimas persolveret. Accidit itaque, ut intra diœcesim præmunitæ baptismalis Ecclesiæ præfatum monasterium alia emptione, alia donatione prædia sibi inveniret. Oritur itaque contentio inter monachos & clericos de decimis.

Ex hoc casu duas format quæstiones: quarum *prima* quærit, „ an clerici baptismalis Ecclesiæ, auctoritate privilegii decimas suæ diœcesis ex integro sibi valeant vindicare.

Quæstio I. Juxta decreta sanctorum Patrum quadripartitæ fiunt portiones decimarum.

Prima parte quæstionis negativam hinc probari arguit Gratianus: „ quia decimæ juxta decreta sanctorum Patrum quadripartito dividuntur: quarum una pars Episcopis, secunda clericis, tertia fabricis restaurandis, quarta vero pauperibus est assignata. Decreta vero sanctorum Canonum, omnium magis quam Apostolicam servare oportet.

Sedes apostolica præ ceteris decreta sanctorum Patrum servare & exequi tenetur.

Hinc arrepta occasione, pluribus ostendere nititur, sedem Apostolicam decreta Patrum, & Conciliorum servare, ipsaque etiam decreta sedis Apostolicæ ab aliis esse servanda.

Profert ante omnia auctoritates, quibus ostendat, quod sedes Apostolica præ reliquis exequatur decreta Conciliorum, & quo ipsa est sublimior, eo magis ipsi incumbat invigilare, ne decreta Patrum violentur. „ Siquidem reatu majore delinquit, qui honore potiore perfruitur: & graviora facit vitia peccatorum sublimitas peccantium, ut loquitur Hilarius Papa Canone 4.

Merito legenda quæ ex Gelasio & S. Leone referuntur Canone 1. 2. & 3. meritoque legenda integra *epistola Leonis* 83. *ad Anatolium*, cujus fragmentum refertur Canone 3.

Quin & Canone 5. sub nomine Damasi Papæ dicitur, blasphemos esse in Spiritum Sanctum qui sacros Canones violant.

Romanus Pontifex [illegible] novas leges condere posse, salvis [illegible] Patrum [illegible].

Can. 6. sub nomine Urbani Papæ, non exprimendo, an primi an secundi: neque Correctores Romani notarunt; quin nec indicarunt unum alium Canonum Collectorem, apud quem hoc decretum extet. Eruditi Pithæi hæc in titulo addiderunt: *forte circa annum* 1090. *Romæ*, quibus insinuarunt, verisimilius esse Urbani Papæ II. qui sub id tempus Pontifex sedit, sed cui inscripta sit, aut ubi extet non indicant.

Hoc decreto interim dicitur, Romano Pontifici semper licuisse novas leges condere; sed hoc, *ubi aperte Dominus, vel ejus Apostoli, & eos sequentes SS. Patres sententialiter nihil definierunt*, alias ubi id factum est, *non novam legem Romanus Pontifex dare, sed potius quod prædicatum est, usque ad animam & sanguinem confirmare debet. Si enim, quod docuerunt Apostoli & Prophetæ, destruere (quod absit) niteretur, non sententiam dare, sed magis errare convinceretur. Sed hoc procul sit ab eis, qui semper Domini Ecclesiam contra luporum insidias optime custodierunt.*

In hoc decreto tametsi apocrypho, ut & in pluribus aliis, non obscure supponit Gratianus possibilitatem errandi in Pontifice, quemadmodum sæpius notavimus.

Citat Canone 7. verba Zosimi Papæ, quibus decla-

declaratur, quod, *contra statuta Patrum, condere aliquid vel mutare nec hujus quidem sedis (Apostolica) possit auctoritas. Apud nos enim* (ait) *inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui decreta Patrum sanxere reverentiam.*

Hæc sumpta sunt ex epistola Zosimi Papæ ad Episcopos Provinciæ Viennensis & Narbonensis II. qua acriter invehitur in Proculum, qui indebite videbatur sibi usurpasse auctoritatem ordinandorum sacerdotum in Narbonensi secunda.

Id olim sæpius agnoverunt ipsi Romani Pontifices.

Hanc epistolam primus evulgavit Baronius, & à Labbæo inserta est *tomo* 2. *Concil. General. col.* 1570. eamque se non vidisse fatentur Correctores Romani.

Huic dicto Zosimi apprime consonat Hormisdas Papa Canone 9. dicens: *Prima salus est rectæ fidei regulam custodire, & à constitutis Patrum nullatenus deviare.* Congruunt & quæ referuntur Canone 14. 15. & 16.

Utque Pontifices suam de recta fide & Patrum decretis servandis sententiam amplius manifestarent, solebant sub initium suæ ad Pontificatum assumptionis facere professionem fidei, eamque etiam ad alias Ecclesias, quin & ad Reges & Principes mittere, ut hic Canone 10. exemplo Pelagii Papæ ostenditur, & pluribus adstruitur *tomo* 1. *probationum Libertatum Eccles. Gall. cap.* 2. & latius deduximus in supplemento *ad partem Juris Eccles. tit.* 15. idque signanter ex libro diurno Romanorum Pontificum.

Intermiscet quoque Gratianus apocrypha nonnulla, puta Can. 11. ex capitulis Adriani (de quibus supra cap. 1.) quo declaratur, quod *anathema apud Deum fiat, qui censuram Romanorum Pontificum violat*, ut habet titulus Canonis, qui tamen nec cum ipso capitulo congruit, ut intelligi potest ex notis Correctorum Romanorum.

Apocryphum quoque est, quod Canone 15. adducitur sub nomine *Damasi* Papæ in epistola Prospero Episcopo sive Stephano, ut alii legunt, quam suppositiam esse agnoscunt eruditi.

Ex his igitur concludendum videbatur, quod nec à sede Apostolica contra statuta sacrorum Canonum privilegia concedi debeant. Vidit & id Gratianus, qui propterea ad calcem quæstionis longum discursum format, quo probare intendit quod „ sacrosancta Romana Ecclesia jus & auctoritatem sacris Canonibus impartiatur, sed non eis „ alligetur. Habet enim (ait) jus condendi Canones, utpote quæ caput est & cardo omnium „ Ecclesiarum, à cujus regula nemini dissentire licet. Ita ergo Canonibus auctoritatem præstat, „ ut seipsam non subjiciat eis. Sed sicut Christus, „ qui legem dedit, ipsam legem carnaliter implevit, octava die circumcisus, quadragesimo „ die in templo cum hostiis præsentatus, ut in „ seipso eam sanctificaret; postea vero, ut se „ Dominum legis ostenderet, contra legis literam leprosum tangendo mundavit.

Deinde pluribus adhuc ostendit, quod Christus se legi nonnunquam subjecerit, ut legem impleret, & adimplendo hominibus exemplo præiret, sed tamen etiam se Dominum legis monstravit, atque hinc concludit: “ Sic & summæ sedis Pontifices „ Canonibus sive à se, sive ab aliis sua auctoritate conditis reverentiam exhibent, & eis se humiliando ipsos custodiunt, ut aliis observandos exhibeant, nonnunquam vero seu jubendo, „ seu definiendo, seu aliter agendo se decretorum „ dominos, & conditores esse ostendunt.

Hæc omnino ætatem Gratiani redolent, nec genuinis decretis & Patrum sententiis ante relatis conveniunt, ut mirum non sit, nullum hic à Gratiano sincerum & pristinæ ætatis Canonem referri, sed falsas ac confictas decretales impendi.

Neque enim Romanus Pontifex dici potest Canonum dominus, ut eum vocat Gratianus.

Quis enim Patrum unquam dixit, aut quis Canon declaravit, Pontifices Romanos esse decretorum *dominos* æque ac Christus homo Deus se *Dominum legis* esse dixit?

Conceditur quidem, penes Pontificem esse auctoritatem dispensandi, quando necessitas aut utilitas Ecclesiæ id postulaverit, at eum dominum Canonum instituere, nec Patrum, nec Conciliorum placitis consonat; sicut nec illud pristinis Ecclesiæ decretis congruit, quod ibidem asserit: “ In nonnullis capitulis Conciliorum, cum aliquid “ observandum decernitur, statim subinfertur, *nisi* “ *auctoritas Romana Ecclesia aliter imperaverit*, “ *vel, salvo tamen in omnibus jure Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, vel, salva tamen in omnibus Apostolica auctoritate.* “ Imo nec dubito, si decretum similem clausulam continens venerandæ antiquitatis titulum præferat, hoc vel apocryphum, vel manu recentiore adulteratum reperietur.

Sed tantum executor & fidelis dispensator.

Unde Claudius Fleury in sua historia *lib.* 70. *num.* 28. agens de Gratiano ejusque decreto, in primis notat, quod ubique faveat novis prætensionibus Curiæ Romanæ fundatis super falsis decretalibus.

Post hæc affert in exemplum summatim hunc Gratiani discursum & assertum: ac dein subjicit: Ita loquitur Gratianus, sed è suo sensu, nulla “ adducta auctoritate, qua doctrinam hactenus “ inauditam probet. Et nihilominus (pergit hic “ historicus) subsecuta secula receperunt, ejus “ verba quasi contenta. “

Et sane si quis attenderit hodiernam Curiæ Romanæ praxim, in danda dispensatione ex levissimis causis, imo & sine causa, ex plenitudine potestatis Pontificiæ, facile intelliget, eam novam & hactenus inauditam Gratiani doctrinam in Curia Romana videri receptam, atque Romanum Pontificem, ibidem non reputari ut executorem & fidelem dispensatorem, sed verum *dominum* sacrorum Canonum.

Praxis hodierna Romana Curia videtur conformis sententia Gratiani.

Quæstio secunda à Gratiano supra è relato casu elicita, est, „ an subsequenti privilegio “ monachorum derogetur antiquioribus privi- “ legiis baptismalium Ecclesiarum. “

Quæstio II.

Occasione hujus quæstionis congerit Gratianus plures auctoritates, quibus probet, privilegia monasteriorum, vel quarumlibet Ecclesiarum inviolate esse servanda, etiam à Romanis Pontificibus; item ea, quæ contra leges fiunt, pro infectis habenda: at more suo nonnullos apocryphos, nonnullos mutilatos Canones producit.

Privilegia Ecclesiarum inviolate servanda.

Et quidem Canone 1. apocryphum decretum ex fictitia decretali *Anacleti*.

Et Canone 2. fragmentum epistolæ 78. S. Leonis ad Marcianum Augustum, additis his, *& monasteriorum*, ac insuper nonnullis detractis, quæ ostendunt, hic unice agi contra Episcopum Constantinopolitanum, qui primum post sedem Romanam locum prætendebat ante Alexandrinum, quod *Nicænis* Canonibus adversum prætendebat S. Leo; nullatenus autem spectat ad privilegia *monasteriorum*, tunc necdum nota. Similiter ad conservationem jurium Metropolitanorum per Canones Nicænos fixorum spectat Canon 5. ex epistola 12. S. Leonis ad Anastasium. Item Canon 3. ex S. Gregorio, qui jura Ecclesiæ Arelatensis integra servari vult.

Ad idem tendit quod Canone 8. ex S. Gregorii *epist.* 39. *lib.* 2. *ind.* 10. refertur, in qua apposite scribit hic sanctus Pontifex, quod privilegia Ecclesiarum non sint lædenda, & Romanæ Ecclesiæ jura ita defendenda, ut singulis quibusque Ecclesiis sua jura serventur.

Instituto Gratiani magis congruit quod ex eodem Gregorio *epist.* 116. *lib.* 7. refertur Canone 9. scribit enim solicitudinis curam adhibendam, ut ea, quæ pro quiete monachorum religiosæque conversationis sunt ordinata, non perturbentur.

Additur in fine hujus Canonis: *nisi forte ubi major est auctoritas*, quæ indubie ad auctoritatem sedis Apostolicæ respicit: at notant Correctores, quod „ exceptio hæc absit à plerisque “ vetustis, & Anselmo, & codicibus Gregorii “ impressis & manuscriptis, “ Quod & fusius notavit vir eruditus Petrus Gussanvillæus in notis ad hanc epistolam.

Exceptio Canone 9. addita à Gratiano non est, sed in ejus textum aliunde irrepsit.

Hinc firmatur quod supra notavi, similem clausulam redolere manum adultricem.

Notari meretur quod monent hic Correctores Romani, quod in uno exemplari Gratiani apposita esset dicta clausula tanquam *glossa*, quæ sensim in textum forte incuria Typographorum irrepsit; quemadmodum in aliis frequenter contigisse adverterunt eruditiores, multisque erratis occasionem dedisse.

Nulla habenda sunt quæ contra Canones fiunt.

Subjungit Gratianus nonnulla, præsertim ex titulo codicis, de precibus Imperatori offerendis, quibus probet, quod non tantum nulla & infecta habenda sint, quæ contra leges & Canones gesta sunt, sed quod nec juri contraria à Principe postulanda sint, rescriptaque similia à Principe impetrata, habenda esse ut subreptitia & obreptitia.

Rescripta contra jus elicita nullius sunt roboris.

Arrepta hinc occasione, apposuit hic Gratianus discursum de rescriptis, ostendens quod rescripta, sive sint adnotationes, sive pragmaticæ sanctiones, expressam in se debeant habere conditionem, *si preces veritate nitantur:* deinde rescripta contra jus elicita non valere, productis plerisque legibus contentis sub titulo codicis, *si contra jus vel utilitatem publicam, vel per mendacium fuerit aliquid postulatum vel impetratum;* additis nonnullis ex titulo codicis *de diversis rescriptis*.

Decreta Sedis Apostolicæ ab omnibus servanda.

Nonnulla dein addit, quibus evincat, decreta Sedis Apostolicæ esse ab omnibus servanda, adducto inter alia Can. 18. decreto Nicolai I. in Synodo Romana anni 863. in causa divortii Lotharii Imperatoris, qui repudiata legitima sua uxore Teutberga, superinduxerat Waltrudem pellicem suam.

In hac Synodo rescissa fuere acta Synodi Metensis in eadem causa celebratæ, necnon excommunicati ac depositi Theutgandus Trevirensis & Guntarius Agrippinensis Archiepiscopi, contra quos & præsens decretum dirigitur, eoque anathema pronunciatur contra eos, qui decreta à Sedis Apostolicæ Præsule salubriter promulgata contempserint. De hac causa varii varia scripsere, atque inter ceteros tractatum specialem scripsit Hincmarus Rhemensis, qui sub id tempus vivebat. Vide quæ & de hac causa referuntur *tom. 8. Concil. General. col. ...* & sequentibus, & auctores ibidem citatos.

Si tamen salubriter promulgata fuerint.

Notandum est diligenter, non decerni hoc Canone, cuncta generaliter Præsulis Romani decreta, mandata, &c. servanda esse, sed illa, quæ ab illo SALUBRITER *promulgata* fuerint: quin & illud notandum, Ipsum Nicolaum I. hujus Canonis auctorem esse, qui tamen ex pseudo-decretalibus Isidori deceptus, in multis novas nonnullas prærogativas Sedis Apostolicæ conatus fuit vindicare.

Privilegia Ecclesiarum non violanda probat Gratianus ex legibus.

Privilegia vero Ecclesiarum non esse violanda, potissimum probat Gratianus auctoritate legum ab Arcadio & Honorio Imperatoribus promulgatarum, quæ extant in codice Theodosiano *lib.* 29. & 30 *de Episcopis & Clericis;* quibus firmantur & renovantur privilegia jampridem ab Imperatoribus indulta Ecclesiis. Consuli poterit commentarius Jacobi Gothofredi ad has leges.

Cum igitur privilegia singulis Ecclesiis sint servanda, & contra leges facta pro infectis habenda; videbatur consequens, quod „ posteriora privilegia anterioribus derogare non possint, nec eorum auctoritate eis aliqua objici exceptio: cum etiam si contra illa specialiter fierent, pro infectis essent habenda. Respondit Gratianus, quod S. R. E. sua auctoritate congregata valet disjungere, & disjuncta congregare, rationis tamen æquitate considerata. Unde, ait, vel pietatis vel necessitatis intuitu semel à se concessa valet vel in totum, vel in partem commutare.

Quibusdam tamen casibus juxta Gratianum in totum, aut pro parte privilegia tolli possunt.

Deinde dicit, subinde ob *vitium personale*, tolli posse privilegium à persona sive personaliter, eo quod privilegium amittere mereatur, *qui permissa sibi abutitur potestate*.

Hoc licet verissimum sit, quæ tamen in probationem adducit aut apocrypha sunt, puta Canone 22. sub nomine Sylverii Papæ epistola 2. quam ut *supposititiam* rejicit Baronius aliique: aut non probant intentum, ut relatum sub nomine Simplicii Papæ Canone 23.

Denique ait, quod generaliter aliqui mereantur privilegium amittere, „ veluti dum civitati Episcopalis dignitas perpetuo subtrahitur, quæ suos Episcopos interimere consuevit, prolato hanc in rem in Canone 25. prolixo fragmento sub nomine Gelasii Papæ, ad quod videndæ variantes lectiones Pithæorum.

Concludens tandem Gratianus ait: „ Serventur ergo privilegia Ecclesiarum cunctis inconcussa temporibus, ne videlicet præter ejus auctoritatem, à quo data sunt, contra ea liceat ire alicui.

In concessione privilegiorum notarunt Gratianus merito attendendum.

Ac de privilegiis Monasteriorum (de quibus quæstio primario erat instituta) hoc sub finem quæstionis notandum monet, quod si privilegium circa decimas non solvendas propter instantem temporis necessitatem concedi nequiverit, nisi aliis derogetur, „ ita privilegiorum auctoritas videatur esse servanda, ut eorum (monachorum) subveniatur inopiæ, non ut suarum divitiarum augmento, & possessionum non modica extensione porrecta, baptismales seu parochiales Ecclesiæ penitus destruantur. " Hoc utinam hodie attenderetur, non sic Ecclesiæ baptismales & parochiales, monasteriis affluentibus, egerent.

CAUSA VIGESIMASEXTA.

De sortilegio.

ABsoluta causa vigesimaquinta incipit Gratianus tractare causa vigesimasexta de sortilegio, nulla connexionis indicata occasione, quam nec glossographus hic divinare potuit.

Casus in hac causa propositus.

Proponit autem casum sequentem, ex quo sex quæstiones elicit: „ Quidam sacerdos sortilegus esse, & divinus convincitur apud Episcopum; correptus ab Episcopo noluit cessare: excommunicatur: tandem agros in extremis, reconciliatur à quodam sacerdote, Episcopo inconsulto: indicitur sibi pœnitentia sub quantitate temporis a Canonibus præfixa.

Quæstio I. Qui sint sortilegi?

Prima quæstione quærit, qui sint sortilegi? eamque uno Canone absolvit auctoritate Isidori sortilegos asserentis, *Qui sub nomine fictæ Religionis per quasdam, quas sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione, futura promittunt.*

Quæstio II.

Secunda quæstione quærit, „ an sit peccatum, esse sortilegum.

Quædam adducit ex usu sortium faventia.

Prima parte proponit exempla ex sacro textu, tum veteri, tum novo, quæ videntur usum *sortium* probare, adducitque Canone 1. illud Augustini *in Psalmum* 30. *Sors non aliquid mali est, sed res in dubitatione humana divinam indicans voluntatem.*

Usus tamen illis jam prohibitus est.

Porro parte secunda resolvit, quod licet sortibus nihil ex se mali insit, atque in veteri Testamento permitterentur; tamen „ prohiberi fidelibus, ne sub hac specie divinationis ad antiquos Idololatriæ cultus redirent.

Ostendit dein Can. 2. auctoritate sancti Hieronymi, & Can. 4. auctoritate venerabilis Bedæ, *non statim deberi sub exemplo Jonæ sortibus credere*, vel illud de Actibus Apostolorum huic testimonio copulare, ubi sorte in Apostolatum Mathias eligitur; cum privilegia singulorum non possint legem facere communem. " Addit Beda: *Si qui tamen necessitate aliqua compulsi Deum putant sortibus exemplo Apostolorum esse consulendum, videant hoc ipsos Apostolos non nisi collecto fratrum cœtu, & precibus ad Deum fusis egisse.*

Præsertim in electione ad dignitates Ecclesiasticas.

Ob plura ex simili per sortes electione ad dignitates Ecclesiasticas provenientia incommoda, illæ absolute tandem vetitæ sunt, & in desuetudinem abierunt; de quo consulendi Commentatores ad titulum decretalium de sortilegiis.

Sanctorum sortes quæ? & an licitæ?

Ostendit Canone 3. verbis sancti Augustini, usum sortium non esse probandum: dicit enim Augustinus sibi displicere consuetudinem, qua nonnulli *de paginis Evangelii ut sortes legunt, ad negotia secularia, & ad vitæ hujus vanitatem.*

Vocatæ sunt hæ *sortes Apostolorum* vel *sanctorum*, quando scilicet ad libri sacri apertionem, vel ad *sacræ lectionis* auditionem, ex lectione inibi occurrente vaticinium futurorum captabatur: de quibus

quibus vide Christianum Lupum tom. 3. scholiorum in Canones Synodi VIII. pag. 1458. & sequentibus. Item Emmanuelem Gonzalez ad *cap.* 9. *de sortilegiis num.* 7. & ibi citatos.

Enumerantur ab Augustino varia genera superstitionum.

Profertur Canone 6. prolixum fragmentum ex S. Augustino *lib.* 2. *de doctrina Christ. cap.* 20. 21. 22. & 23. ubi varias istius ætatis superstitiosas observationes enumerat. Meretur legi integra capita, quæ mutilata à Gratiano producuntur.

Ostendit & ibidem Augustinus, quod non semel occulto Dei judicio permittatur evenire, ut istis superstitiosis & perniciosis divinationum generibus multa præterita & futura dicantur, nec aliter accidant, quam dicuntur, multaque observantibus secundum observantiam suas eveniant; atque ita cupidi malorum rerum homines tradantur illudendi & decipiendi pro meritis voluntatum suarum, & ut his implicati curiosiores fiant, & sese magis magisque inferant multiplicibus laqueis perniciosissimi erroris.

Quod refertur Can. 7. sub nomine Augustini in libris de *Civitate Dei*, apud Augustinum non reperitur, sed haberi in libro Rabani de *Magorum præstigiis* monent Correctores Romani; & quod habetur Canone 9. sub nomine *Hieronymi* esse *Origenis Homilia* 5. *ad cap.* 3. Josue, quibus superstitiosæ illæ observationes reprobantur.

Priusquam finiat quæstionem Gratianus, monet: „ Sacrilegia non usque adeo detestanda esse à „ Christiano, ut si aliquid de area vel torculari „ dæmonibus fuerit immolatum, quod reliquum „ est, ideo credatur immundum, aut si ipsum „ quod oblatum fuerat, à nobis ignorantibus sumi contigerit, ideo credamus nos deliquisse.

Post hæc Canone 10. verbis sancti Augustini & Canone 11. sub nomine Ambrosii: sed notant Pithæi esse *Hilarii diaconi*, quod & probant eruditi monachi Benedictini operum S. Ambrosii revisores, commentarios in epistolas sancti Pauli Ambrosio abjudicantes, & in appendicem tomi 2. rejicientes.

Quæstio III. & IV. De variis divinationum generibus, eorumque origine.

Tertiam & quartam quæstionem conjungit Gratianus, inquiens: „ A quibus genus divi„ nationis sumpserit exordium, vel quot sint „ genera ejus, Augustinus exponit.

Varia divinationum genera recitat, & unde singula nomen acceperint exponit Canone 1. adducto prolixo fragmento sub nomine sancti Augustini libro *de Natura*, seu potius, divinatione dæmonum. Prima hujus fragmenti verba, ubi ex Varrone origo divinationum refertur, haberi apud Augustinum de *Civit. Dei lib.* 6. *cap.* 35. monent Correctores Romani: „ Reliqua vero „ capita (ajunt) sunt in libello Rabani de *Ma-* „ *gorum præstigiis*, quem ipse ex variis Augusti„ ni & Isidori locis collegit, & Gratianus sæpe „ citat sub Augustini nomine. Et apud Ivonem „ in Pannormia *part.* 8. *cap.* 66. citatur ex dictis *Augustini, & Isidori cap.* 9. *lib.* 8. *Etymolog.* in decreto autem Ivonis simpliciter ex dictis S. Augustini, uti & apud Burchardum *lib.* 10. *cap.* 43. ut ignoretur, unde suum titulum hauserit Gratianus.

De natura dæmonum, eorumque vi ad cognoscendum futura.

Interim satis accurate multiplex genus divinationis hic describitur. Post hæc Canone 2. prolatis prolixis segmentis ex citato libro S. Augustini, *de divinatione dæmonum cap.* 3. 5. *&* 6. ostenditur, quæ sit natura dæmonum, & qua ratione futura prænoscere queant, & qualiter videantur futura adinstar Prophetarum prædicere, eaque prædictione homines fallant. Integer textus Augustini legi meretur.

Dixerat autem Augustinus citato cap. 5. (quod & refert Gratianus) *Dæmones aliquando & hominum dispositiones, non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum signa quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiscere,*

Verum postea se attentius considerata visum est & ipsi Augustino, rem se dixisse *occultissimam audaciore asservatione*, quam debuisset, ut ipse de se humiliter fatetur *lib.* 2. *Retract. cap.* 30. *Nam sit, pervenire ista ad notitiam dæmonum per nonnulla etiam experimenta, compertum est, sed utrum signa quædam dentur ex corpore cogitantium illis sensibilia, nos autem latentia, an alia vi, & ea spirituali ista cognoscant, aut difficillime potest ab hominibus, aut omnino non potest inveniri.* Textum hunc recitat & Gratianus Canone 3.

Hac Augustini auctoritate motus Gratianus ait: Quod autem hominum dispositiones *cogitatione* „ conceptas, per exteriora signa diabolus depre- „ hendat, non firma ratione videtur approbatum. „

Quæstio V. Qua pœna puniendi sortilegi & divini?

Quæstione quinta probat Gratianus, quod sortilegi & divini, si cessare noluerint, sint excommunicandi: eo quod sit genus quoddam *culturæ idolorum* ex dæmonum consultationibus futura prædicere.

Variis id auctoritatibus confirmare vult Gratianus, profertque Canone 2. decretum Synodi Ancyranæ Canone 23. Vide dicta in Tractatu Historico Canonico *part.* 2. *cap.* 3. § 8. ad calcem Canonum Ancyranorum.

Canones ex versione Martini Bracarensis sæpe citat Gratianus sub nomine Martini Papæ.

Adducit Can. 3. decretum tanquam ex *Concilio Martini Papæ*, sed esse sumptum ex Collectione *Martini Bracarensis*, monent Correctores Romani. Nosque sæpe notavimus, Gratianum solitum esse, adscribere Concilio *Martini Papæ*, quæ huic Collectioni tribuenda erant.

Præsens autem Canon conflatus est ex diversis dictæ Collectionis capitulis, iisque inverso ordine positis, ita ut evidens sit, Gratianum hæc non ex ipsa Martini Collectione, sed aliunde sumpsisse.

Præterea etiam quandoque annotavimus, à Gratiano non fuisse animadversum, à Martino Bracarensi non fuisse edita & promulgata *nova* decreta, sed duntaxat *antiqua*, eaque præcipue è Synodis Græcis collecta, & per ordinem disposita esse.

De quo fit ut quandoque hic eumdem Canonem recitet ex diversis versionibus.

Hinc contigit ut eumdem Canonem, quem è versione Dionysii aut Isidori retulerat, rursus referat ex versione & Collectione Martini Bracarensis, uti hic contingit.

Canonem enim Ancyranum retulerat Can. 2. ex versione Dionysii Exigui, & Can. 3. rursus eundem producit ex dicta Collectione Martini.

Quæ utilitas ex diversis illis versionibus habeatur?

Hoc tamen ex diversis ejusdem Canonis habetur versionibus, quod nonnunquam se mutuo juvent, ut verus Canonis sensus habeatur, uti hic præsens Canon Ancyranus exemplo esse potest.

In Canone enim ex versione Dionysii legitur, quod „ illi, qui divinationes expetunt .... aut „ homines hujusmodi in domos suas introducunt „ exquirendi aliquid arte magica, *sub regula quinquennii jaceant.* „ Quæ verba quodammodo exponit, eorumque sensum aperit versio Martini Bracarensis, ea sic reddens: *Quinque annis pœnitentiam agant:* quibus verbis sensum genuinum expressum esse notavit quoque Antonius Augustinus *lib.* 1. *dial.* 10. *de emend. Grat.* „ illud enim facere duplex est, ait, alterum generale omnium „ pœnitentium, alterum speciem notat gradus „ pœnitentiæ. Alii ante fores erant, alii extra „ fores, sed cum catechumenis exibant. „ Alii manebant jacentes, alii erecti, sed neque offerebant, neque communionis sacræ erant participes.

Capitula, quæ hic Gratianus una cum Canone Ancyrano commiscuit, extant apud Ivonem in decreto *part.* 11. *cap.* 40. 46. *&* 47. tanquam ex Concilio Bracarensi, & in margine notatur *cap.* 73. *&* 76. *Synod. Græcarum Martini Bracarensis Episcopi.*

Ut admodum verisimile sit, Ivonem hanc Collectionem pro Concilio Bracarensi accepisse, Neque enim in aliquo Concilio Bracarensi reperiuntur.

Plura recitat Gratianus contra has magicas artes, ac præsertim contra clericos has exercentes, aut foventes: refertque Canone 12. prolixum decretum sub nomine *Concilii Anquirensis*, vel ut apud Burchardum & Ivonem legitur, Ancyrensi, sed in Concilio Ancyrano Græco, aut Latino, sive impresso, sive manuscripto, non est inventum, inquiunt Correctores Romani. Neque huic Con-

cissitribus post notavit Antonius Augustinus *lib. 1. de emendat. Grat. dial. 14.* primumque hujus falsæ inscriptionis auctorem fuisse Burchardum notavit Stephanus Baluzius ad Regionem pag. 591. uti indicans quæ [illegible] occasio Burchardo fuerit.

De illusionibus, quibus mulieres à dæmonibus decipiuntur.

Interim in hoc decreto (quod Baluzius alieni capituli [illegible] tribuendum augurator) agitur de quibusdam sceleratis mulieribus, *quæ dæmonum illusionibus & phantasmatibus seductæ, credunt & profitentur se nocturnis horis cum Diana dea paganorum, vel cum Herodiade, & innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, & multarum terrarum spatia intempestæ noctis silentio pertransire, ejusque jussionibus velut dominæ obedire, & certis noctibus ad ejus servitium evocari.*

Hæc esse mera deliramenta & somnia à dæmone excitata solide sibilem ostenditur, quæ merito leguntur, cum & hodie non desint mulierculæ, quæ similibus incantationibus & deliriis infatuantur & à dæmone falluntur.

Notant autem post Antonium Augustinum Correctores Romani, fere eadem haberi apud Augustinum in *lib. de Spiritu & anima cap. 28.* verum advertetunt eruditi librum hunc Augustino tribui non posse, eumque in appendicem tomi 6. rejecerunt Benedictini, quorum monitio ad lectorem huic operi præfixa pag. 34. dictæ appendicis videri poterit.

De maleficiis per res sacras, ipsumque Missæ sacrificium.

Profert insuper Gratianus Can. 13. decretum sub nomine Concilii Toletani XIII. contra quosdam sacerdotes, qui (ut loquitur Concilium) *obstinatâ mentis dolositate confusi, dum aliqua cœlestia fraternorum jurgiorum pupugerit, insana illico temeritate abrepti, altaria nudantes sacratis vestibus exuunt, luminaria subtrahunt, ac divinorum sacrificiorum cultum, malitiæ intercedente, subducunt. Et ideo cum hominibus se vindicare non possint, injuriam Deo (quod pejus est) inferunt.* Integer contextus Concilii Can. 7. merito legendus, quem truncatum retulit Gratianus, sensum tamen expressit his verbis Canoni præfixis:
„ Nonnulli inveniuntur, qui interno livore per-
„ moti, in perniciem suorum inimicorum alta-
„ ria sacris vestibus exuunt, aut veste lugubri
„ accingunt, vel consueta luminariorum obse-
„ quia Ecclesiis Dei subtrahunt.

Quod autem additur contra sacerdotes, *qui funerali lamentatione dolo Missam pro requie defunctorum promulgatam fallaci voto pro vivis studuit celebrare, non ob aliud, nisi ut is, pro quo ipsum offertur sacrificium, ipsius sacrosancti libaminis interventu mortis incurrat periculum,* non reperitur in Concilio Toletano XIII. sed extat in Concilio Toletano XVII. Canone 5. qui merito integer legitur: Gratianus enim nonnulla omisit.

Tandem quæstionem hanc concludit Gratianus notabili fragmento, quod sub nomine S. Augustini recitat, sed revera sumptum esse ex libello Rabani de Magorum præstigiis monent Correctores Romani, quamvis plura ibidem relata extent apud Augustinum, è quo à Rabano descripta fuerunt, eaque annotantes designatis locis Augustini, Correctores Romani.

Incantationum variæ species.

Multa notanda circa magicas has incantationes, earumque diversas species, quæ ibi occurrunt, & quare eas facere, atque per eas illudi hominibus à Dæmonibus Deus permittat, ex Augustino exponuntur.

In themate seu casu à Gratiano sub initium hujus causæ proposito dicebatur, quod „ sacerdos, de „ quo in casu, esset ab Episcopo excommunicatus, „ quodque tandem agens in extremis, reconcilia- „ tus fuisset à quodam sacerdote, inconsulto Epi- „ scopo. “ Hac occasione quærit Gratianus, quæ-

Quæstio VI.

stione 6. „ an excommunicatus ab Episcopo possit „ reconciliari à Presbytero, illo inconsulto.

Pœnitentium reconciliatio ad Episcopos pertinet.

Itaque primo ostendit Gratianus, reconciliare pœnitentes Episcopalis officii esse, non sacerdotalis: adducto eam in rem Can. 1. decreto Concilii Carthaginensis I. quo placuit, *reconciliare quemquam in publica Missa Presbytero non licere.*

Et Canone 2. refert ex Concilio Agathensi,

Benedictionem quoque super plebem in Ecclesia fundere, aut pœnitentem in Ecclesia benedicere Presbytero penitus non licebit.

De reconciliatione publica & privata, [illegible]

Ad calcem hujus Canonis 2. ita concludit Gratianus: „ Ecce quod ab Episcopo excommunicatus per sacerdotem reconciliari non potest. Sed notandum est (ait) quod reconciliatio alia est *publica, alia privata.* Publica reconciliatio est, quando pœnitentes ante *Ecclesiæ ingressum* publice repræsentantur, & per impositionem manus Episcopalis, Ecclesiæ publice reconciliantur, & hæc sacerdotibus videtur esse prohibita. Unde circa finem illius capituli, non simpliciter prohibentur pœnitentes reconciliare, sed in publica Missa. Privata vero reconciliatio est, quando de occultis peccatis pœnitentes, vel in extremis agentes ad gratiam reconciliationis accedunt, hæc reconciliatio potest fieri per sacerdotem.

Quod hic de publica & privata pœnitentium reconciliatione asserit Gratianus, præsertim urgente necessitate, Canoni Carthaginensi & pristinæ disciplinæ consentaneum appáret è probatque vir ævi disciplinæ diligens investigator Gabriel Albaspinæus Episcopus Aurelianensis in notis ad citatum Canonem, dicens: „ Canon addit, *in Missa publica,* quod per sacerdotes pœnitentes extra septa Ecclesiæ *urgente necessitate,* in gratiam redire possit, ut plurima Canonum testimonia clare probant. “ Notatque insuper, quod privata hæc reconciliatio *extra septa Ecclesiæ,* quæ, urgente necessitate, Presbytero permittebatur, spectabat duntaxat simplicem absolutionem, non autem reconciliationem perfectam in sanctissimo Eucharistiæ sacramento.

Opinio Gratiani de reconciliatione privata ob peccata occulta non est conformis veteri disciplinæ.

Quod autem Gratianus generalem potestatem faciat Presbyteris privatam reconciliationem impertiendi, etiam *extra necessitatem,* quando de *occultis* peccatis agitur, nec Canoni, nec ætatis illius disciplinæ congruit, sed ex sui temporis moribus antiquos mores metiendo, de suo Gratianus addidit.

Decretum autem, quod in probationem adducit sub nomine *Evaristi Papæ,* huic Pontifici nequaquam adscribi posse, sed multo recentiore ei affictum esse fatentur eruditi.

Pœnitenti moriendo non est neganda reconciliatio.

Post hæc pluribus Canonibus, præsertim Carthaginensibus, & Nicænis, probat Gratianus, beneficium reconciliationis non esse pœnitenti *moriendo* negandum, ita tamen ut si ex morbo convaluerit, tum per pœnitentiæ, quod superérat absolvendum, absolvat. Quin & additur Can. 11. ex Synodo Epaunensi, quod *si aliquis excommunicatus fuerit mortuus, qui jam sit confessus, & testimonium habeat bonum, & non prævenit venire ad sacerdotem ut reconciliaretur, sed præoccupaverit eum mors in domo aut in via; faciant pro eo parentes ejus oblationem ad altare, & dent redemptionem pro peccatis.*

Hanc fuisse Ecclesiæ Gallicanæ & plurium aliarum disciplinam, contrariam disciplinæ Ecclesiæ Romanæ, supra notavimus.

Juxta Canonem Carthaginensem [illegible] Presbyter [illegible] reconciliare non potest, nisi consulto Episcopo.

Mirum itaque Gratianum, quod in citato Canone Carthaginensi, quem retulit Can. 9. dicatur, quod Presbyter pœnitentem in periculo mortis constitutum reconciliare *non possit,* nisi prius consuluerit Episcopum, & hic absens fuerit quid igitur (ait Gratianus) si necessitate mortis peccator urgeatur, & Episcopus ita remotus est, quod Presbyter eum consulere non possit, negabitur pœnitentia morienti, & beneficium reconciliationis non præstabitur pœnitenti, quem conversum Deus recipit ad veniam? “ Plura ibidem adducens quæ ostendunt, veniam peccatoribus, præsertim in periculo mortis eam postulantibus, nunquam ab Ecclesia negari: adductis quoque Canone 12. decreto sub nomine Julii Papæ, sed apocrypho, quo Presbyter, *qui pœnitentiam morientibus abnegaverit, reus animarum decidatur;* & Can. 13. decreto Cœlestini Papæ, ubi hic Pontifex scribit, *se horrere tantæ impietatis aliquem inveniri, ut pœnitentiam morientibus denegaret, atque illorum desideriis annuere,* ubi

OSTIUM SUI TEMPORE *hoc ablata sibi sapiant re-mediis subveniri*.

His relatis, concludit Gratianus: „ Cui autem „ pœnitentia non negatur, nec reconciliatio sibi „ deneganda est, inconsulto ergo Episcopo, pœ-„ nitentem Presbyter reconciliare non debet, „ nisi ultima necessitas cogat. „ Hoc probat Ca-none 19. sub titulo Concilii Carthaginensis III. quo decernitur: „ Presbyter, inconsulto Epi-„ scopo, non reconciliet pœnitentem, nisi ab-„ sente Episcopo ultima necessitas cogat. „

Hinc concludendum apparuit Gratiano, supra-citatum Canonem Carthaginensem debere intel-ligi dumtaxat de casu, quo *absens* Episcopus con-suli potest, *si necessitas non urgeat*, cum prius ab-solvi non debeat, quam Episcopus consulatur.

Canonem illum male intelligit Gratianus ex ignorantia pristinæ disciplinæ.

Verum minime advertit Gratianus, priorem Canonem Carthaginensem non loqui de simpli-ci & necessaria pœnitentis reconciliatione, (de qua alii adducti Canones loquuntur) sed de *perfectissima*, qua pœnitens etiam sacræ & Eu-charisticæ communioni reddebatur; quod in-nuitur per hæc Canonis verba: *Si reconciliari* DIVINIS ALTARIBUS *petierit*; quam nec *necessi-tate* cogente pœnitentibus Presbyter, *inconsulto* Episcopo, impartiri poterat, uti advertit, & notat Albaspinæus.

Hic habemus, uti & in multis accidit, Gra-tianum à vero sensu Canonum deviasse ex igno-rantia pristinæ Patrum disciplinæ.

Cum in casu à Gratiano sub initium causæ proposito supponeretur, quod Sacerdoti *in ex-tremis* agenti indicta esset pœnitentia sub quan-titate temporis à Canonibus præfixa, quærit

VII *Quæstio*

septimo, si morientibus est indicenda pœniten-tia sub quantitate temporis?

Pro resolutione hujus quæstionis profert Ca-none 1. decretum sub nomine Theodori Can-tuariensis Archiepiscopi in suo pœnitentiali; ex quo & illud referunt Burchardus *lib.* 18. *c.* 14. & Ivo *part.* 15. *cap.* 36.

Pœnitentia peccatis proportionata moribundis proponenda.

In hoc decreto dicitur, quod *ab infirmis in* PERICULO MORTIS *positis per Presbyteros pure inquirenda sit confessio peccatorum, non tamen illis imponenda quantitas pœnitentiæ, sed inno-tescenda, & cum amicorum orationibus, & elee-mosynarum studiis, pondus pœnitentiæ sublevan-dum, & si forte migraverint, ne obligati à communione, vel consortio venie fiant alieni*.

Et si convaluerint eis imponenda.

Præterea decernitur, si à morbo convaluerit infirmus, *pœnitentiæ modum à Sacerdote* (*vel suo confessore*) *sibi impositum diligenter observet*.

Denique *cum orationibus & consolationibus Ecclesiasticis, sacra unctione olei inuncti* (*fui ordinati*) *secundum statuta sanctorum Patrum communione viatici reficiantur*.

Si hoc decretum genuinus sit Theodori Can-tuariensis fœtus, ex illo docemur, sæculo se-ptimo morem fuisse, ut etiam moribundis pœ-nitentia canonica peccatis conveniens propone-retur, eamque si à morbo convaluissent, ab ipsis adimpleri debuisse; quemadmodum de pœ-nitentibus, qui nondum pœnitentiæ cursu ex-pleto, ob instans mortis periculum, reconci-liati fuissent, pluribus Canonibus jampridem ordinatum erat.

Olim infirmis conferebatur extrema unctio ante viaticum.

Præterea decretum illud evidenter supponit, ætate sua, unctionem olei infirmis impensam fuisse ante susceptionem viatici; quam discipli-nam usque ad ultima sæcula constanter conser-vatam esse notavimus in *Jure Eccles. part.* 2. *tit.* 5. *cap.* 2.

Decretum hoc in pœnitentiali Theodori Can-tuariensis evulgato per Jacobum Petitum non re-periri, neque inter capitula Theodori edita à Luca d'Acherio *tom.* 9. Spicilegii, & per Labbeum translata in appendicem *tomi VI. Concil. General. col.* 1875. at dictus Petitus inter fragmenta ex quibusdam Codicibus MSS. collecta refert pag. 81. hoc decretum ex pœnitentiali magistri Bartholo-mæi Oxoniensis Episcopi, sed cujus ætatis, aut auctoritatis sit hoc pœnitentiale, non dicit: ad-ditur autem ex dicto pœnitentiali: „ Si peccatum „ mortale fuerit, sed occultum, innotescenda „ eis pœnitentia, quæ imponeretur, si pecca-„ tum publicum esset; sed nulla sunt imponen-„ da, quæ observari absque peccati publicatio-„ ne non possunt, quale est extra Ecclesiam „ pœnitere, & similia, quæ non nisi Laicis, „ & publice peccantibus sunt injungenda. Ex „ hoc vero intelligant, ad quid tenerentur vel „ quantum eis paratur, eo quod per secretam „ confessionem facti sunt ipsorum primi accu-„ satores: & ut præ erubescentia, quam susti-„ nerent in publica pœnitentia, abundantiorem „ cordis contritionem, & devotionem, cum „ charitatis operibus recompensent. „

Peccatori moribundo proponenda est pœnitentia, ... publica imponi deberet.

Hinc habetur, quod ætate hujus pœnitentia-lis adhuc publica & canonica pœnitentia impo-neretur pro peccatis publicis, eamdemque pec-catoribus occultis fuisse propositam, quod me-rito & hodierni confessarii imitabantur.

Fatendum tamen est, hæc non præferre ru-sticam ætatem Theodori, sed recentioris esse di-sciplinæ, cum ætate Theodori, id est sæculo 7. etiam pro peccatis occultis pœnitentia publica imponeretur, uti ex Morino ostendi in *Jure Eccles. part.* 2. *tit.* 6. *cap.* 2.

Pœnitentia criminum qualitati, & personarum accepta attemperanda est.

Deinde parte secunda quæstionis ostendit Gra-tianus, quod pro qualitate criminum præsiden-tium arbitrio tempora pœnitentiæ decernenda sint.

Probat Gratianus assertum suum Canone 2. auctoritate S. Leonis in epistola ad Nicetam Episcopum *cap.* 6. & Canone 4. ex Synodo Laodicena Canone 2.

Adducit Canone 3. Decretum sub nomine *Nicolai Papæ*, quod sub titulo *de pœnitentia, num.* 2. inter decreta à Gratiano Nicolao I. adscripta retulit Cochlæus, & *incertum* esse as-serit Antonius Augustinus *lib.* 2. *de emendat. Grat. Dial.* 18.

Profert Canone 6. Decretum sub nomine *Concilii Carthaginensis IV. cap.* 74. ex septem Canonibus hodie in dicto Concilio extantibus conflatum, sed inverso plane ordine. Credunt nonnulli hæc à Gratiano aut aliquo Canonum Collectore, à quo Gratianus sua descripsit, de-cerpta esse ab aliquo pœnitentiali, in quo veri-similiter ea reperiebantur continua serie descri-pta: neque enim ad sic recensenda & in unum conflanda materia capitis compellebat, quando-quidem dumtaxat probata vellet sine acceptio-ne personarum imploranti pœnitentiam dandam esse: ad quod probandum solus Canon. 74. subservire poterat, reliquis huic rei nullatenus convenientibus: adeoque non alia ratione in unum compacti apparent, nisi quod omnes ita subnexos repererit Gratianus.

Citat Canone 7. Decretum sub nomine *Sy-nodi octavæ*, notant autem Correctores Ro-„ mani, videri posse sumptum ex regulis bre-„ vioribus S. Basilii *cap.* 106. quod notatum „ alibi est (inquiunt) evenire in iis capiti-„ bus, quæ ex octava Synodo citantur, uti & „ hic Canone 8. 9. 10. & 11. „

Ceterum conclusio Gratiani de attemperanda pœnitentia pro gravitate criminum & dispositio-ne pœnitentium, sacris Canonibus conformis est, eamque probavit Synodus Tridentina *sess.* 14. *cap.* 8. *de Sacramento Pœnit.* monens Sacerdotes, quod debeant quantum spiritus & prudentia suggerit, pro qualitate criminum & pœnitentium facultate, salutares & convenientes satisfactio-nes injungere: ne si forte peccatis conniveant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungen-do, alienorum peccatorum participes efficiantur.

Quo affectu pœnitentes suscipiendi & impœnitentes abjiciendi.

Deinde Canone 9. 10. & 11. probare vult Gratianus, quo affectu pœnitentem suscipere, & impœnitentem abjicere debeamus, nimirum *affectu intimo charitatis*.

Profert autem hos Canones, uti & septimum & octavum sub nomine Synodi VIII. sed nullus

eorum

eorum inter Canones hujus Synodi reperitur, videnturque potius ex dictis S. Basilii excerpti, uti ex Correctoribus Romanis supra notavi; quibus addi potest Antonius Augustinus *lib.* 2. *de emend. Grat. Dialog.* 9. idipsum observans.

De variis superstitionibus Gentilium à Christianis vitandis.

Denique Gratianus saltem in fine suæ causæ volens materiam præcipuam sibi initio propositam attingere, à Canone 13. usque ad finem agit contra varias ac superstitiosas Gentilium observationes, quas à Christianis vitandas ostendit.

De superstitiosa Kalendarum observatione.

Et quidem Canone 13. ex Martino Bracarensi refertur, quod *non liceat iniquas observationes agere Kalendarum, & otiis vacare Gentilibus, neque lauro aut viriditate arborum cingere domos: omnis enim hæc observatio paganismi est.*

Unde hæc sumpserit Martinus nescio; citat quidem Doujatius tanquam hujus capituli fontem Canonem 39. Laodicænum, sed nihil ibi de observatione *Kalendarum* aut *lauro & viriditate arborum.*

Addit & Concilium Turonense II. Canone 22. quod cultus *Kalendarum Januarii* quidem meminit, qui & reprobatur; at reliquorum nulla ibi mentio fit.

Hoc constat, publica & superstitiosa lætitiæ signa ipsis Kalendis primum à Gentilibus, dein à Christianis fuisse exhibita, quæ & indecoris choreis, aliisque vanis & superstitiosis observantiis fœdabantur, uti pluribus ostendit du Cange in suo glossario latinitatis, verbo *Kalendæ*, & verbo *Cervulus.*

Cum autem verisimile sit, diversa pro varietate locorum & populorum adhibita fuisse vana & superstitiosa lætitiæ signa, quidni dicamus, quod Martinus Bracarensis Canonem, quo *Kalendarum* observantiæ proscribebantur, accommodaverit gentis suæ moribus, addendo, quæ ibidem usitata erant? quod ipsi familiare fuisse pluribus ostendi potest.

Ejusdem festivitatis Kalendarum Januariarum meminit & Canon 14. sub nomine Zachariæ Papæ in Concilii Romani *cap.* 9. ubi & aliarum observationum, quæ eisdem Kalendis exhibebantur, mentio occurrit; atque inter cætera prohibetur quis *Brumam ritu Paganorum colere.*

Notat Antonius Augustinus quod *Canone* 62. *Synodi VI. in Trullo*, *Brumalia* prohibeantur, eaque videantur esse à *Bruma* dicta. Incidere autem *Bruma* solebat saturnalibus diebus, non longe à Kalendis Januariis, unde apparet, Brumam coincidisse quodammodo cum Kalendis Januariis; unde Canon hic dicit: *Si quis Kalendas Januarias & Brumam ritu Paganorum colere præsumpserit.* Vide Tractatum Historico-Canonicum *part.* 3. *cap.* 3. §. 7. ad citatum Canonem 62. Synodi VI.

De magicarum artium inefficacia.

Docet Canone 15. Gratianus, magicas artes & incantationes nec morbis hominum, aut morbidis animalibus quidquam remedii posse afferre. Citatur hic Canon sub nomine S. Augustini; sed verba apud ipsum non reperiri monent Correctores Romani, qui una indicant loca unde desumpta apparent.

Dies Ægyptiaci qui?

Rursus Canone 16. sub nomine Augustini (sed penes quem rursus non reperitur) interdicitur observatio *Kalendarum Januarii*, quibus adduntur *dies*, qui vocantur *Ægyptiaci.*

De his diebus varii varia scripserunt, uti videre est apud du Cange in glossario latinitatis verbo, *dies Ægyptiaci*, apparetque fat verisimile, quod scribit Durandus in rationali *lib.* 8. *cap.* 4. *num.* 20. hos dies dici *Ægyptiacos*, qui ab Ægyptiis sunt inventi: „ In Ægypto enim „ (ait) erant quidam Astrologi, qui quasdam „ constellationes nocivas humanis actibus in illis „ diebus invenerunt, ideoque illas notas hominibus esse voluerunt. Tamen illarum constel„ lationum puncta scire propter errorem nostri „ computi non valemus: vel forte invenerunt „ dies bene constellatos, & ideo eos in Kalenda„ rio notaverunt, ut in illis diebus potius, quam in aliis, actibus insistatur, quorum eventum „ ne Ecclesia sequi videatur, à talibus cavetur „ abstineri. „

De origine strenarum.

Describuntur & in eodem hoc Canone inhonestæ & superstitiosæ observationes, quæ Kalendis Januariis fieri solebant, atque inter alia scribitur: *Et ad invicem dona donantur, quasi in principio anni, boni fati augurio*: quod hinc ad Christianos dimanaverit mos, Kalendis Januarii strenas donandi aut mittendi, admodum verisimile est. Hic mos, cum nihil videatur superstitionis continere, merito retinetur, quemadmodum & alia plura Religio Christiana à Gentilibus accepta, rejecta eorum superstitione, religiosissima retinet, & etiam inter Ecclesiasticas ceremonias recepit, uti in *Jure Eccles.* sparsim notavi, & signanter *part.* 2. *tit.* 38. *cap.* 1.

De superstitiosa observatione dierum, annorum, &c.

Eodem Canone, uti & Canone 17. ex S. Augustino ostenditur superstitiosum & enorme peccatum esse, observare dies & annos, aut lunæ, solisque cursum; variæque & aliæ superstitiosæ observationes describuntur.

CAUSA VIGESIMASEPTIMA.

De matrimonio hic agit Gratianus, cur?

GLossographus ad initium hujus causæ ait: „ Tractato de negotiis & ministeriis Ecclesiasticis, adjungit de Sacramentis. Primo de ma„ trimonio, licet alia sint digniora & magis neces„ saria, & hoc ideo, cum matrimonium ma„ gnum sit in Christo & Ecclesia Sacramentum, „ & tempore antiquius est, & usu communius. „ Antiquius, quia ante peccatum institutum est, „ communius, quia cum sacramenta omnia sint „ in Ecclesia Dei, hoc tamen apud gentes omnes „ est, sanctitas autem ejus non est nisi in monte „ sancto ejus, id est, ubi Ecclesia ædificata est. „

Et quia de matrimonio (pergit glossographus) sæpe quæritur in judicio, ideo assignando multiplicia ejus impedimenta tractaturus de eo continuat decem causas.

Unde hic tractatus à causa vigesimaseptima usque ad causam trigesimamsextam vocari solet tractatus de matrimonio.

Quæstio I. De impedimento voti.

Incipit autem Gratianus ab impedimento voti; quæritque primo, „ an conjugium possit „ esse inter voventes.

Votum castitatis impedit matrimonium.

Quod voventes matrimonia contrahere non possint, multis auctoritatibus ostendere nititur parte 1. suæ quæstionis, quæ demum finitur ad Canonem 40.

Neque sane desunt auctoritates, quibus evincatur, post votum virginitatis nemini licere, voto durante, ad matrimonium convolare.

De duplici specie virginum, scilicet, velatarum, & non velatarum.

Illud tamen è multis patet, jampridem discrimen fuisse inter eas, quæ simpliciter virginitatem Deo promiserant, & eas quæ publice se Deo sacraverant, & ab Episcopo velamen, ut indicium suæ consecrationis acceperant.

Illis gravior quam his imponebatur pœnitentia, si votum violassent.

Et his quidem major diuturniorque pœnitentia, si votum violassent, imponebatur, quam illis, uti probat Canon 2. qui refertur sub nomine Gregorii ad Bonifacium, extatque apud Reginonem, itemque apud Burchardum & Ivonem, ex quo indubie illud descripsit Gratianus, neque apud Gregorium reperitur.

Quidquid sit, in hoc manifestissime indicatur distinctio inter virgines velatas, & non velatas, circa pœnitentias illis injungendas, si à voto recedant.

Et sane hæc velatio arctiore quasi vinculo virginem Deo consecrabat, & Christo quasi desponsabat; unde non nisi post diuturnam virginitatis probationem velabantur; quin & quibusdam Canonibus cautum fuit, ut quæ ante *quadragesimum* ætatis annum velarentur, uti notat Hugo Menardus ad *Sacram. S. Gregorii pag.* 31.

Distinctio inter velatas, & non velatas expressis terminis proditur quoque ab Innocentio I. *epistola* 2. ad *Victricium cap.* 12. & 13. & à Gratiano refertur utriusque capitis textus Canone 9. & 10. monetque glossographus ad Canonem

nem 9. quod virgines necdum facto velamine tectæ, & votum solventes, minus peccent, quam velatæ.

De viduis continentiam promittentibus.

Nec tantum de puellis virginitatem promittentibus, sed & de viduis, mortuis maritis, continentiam pollicentibus tractat Gratianus, earumque mentio etiam occurrit in citato Canone 2. refertque Canone 8. decretum sub nomine Concilii Martini Papæ, qua inscriptione indicatur Collectio Martini Bracarensis, quæ inscriptio falsa est, cum Canon hic sit cap. 25. Concilii Triburiensis de an. 895. uti etiam monent Correctores Romani.

Viduæ velari prohibentur.

Viduas autem velare (inquit hic Canon) *Pontificum nullus attentet, prout statutum est in decretis Gelasii Papæ* cap. 13.

Deinde adjicitur ex ejusdem Papæ decretis cap. 21. *Quod si propria fuerit voluntate continentiam professa, ejus intentio pro se reddat rationem Deo.* At in decretis ita legitur: „ Nam „ de viduis sub nulla benedictione velandis, „ superius late duximus differendum; quæ si „ propria voluntate professam pristini conjugii „ castitatem mutabili mente calcaverint, peri„ culi earum intererit, quali debeant Deum „ satisfactione placare.

Post hæc ex dicto Concilio Triburiensi subjicitur: *Nos autem auctoritate Patrum suffulti, in hoc sancto Concilio sancimus, & libere indicamus, si sponte velamen, quamvis non consecratum, sibi imposuerit, & in Ecclesia inter velatas Deo oblationem obtulerit, velit, nolit, sanctimoniæ habitum ulterius habere debet, licet Sacramento confirmare velet, eo tenore, & ratione sibi velamen imposuisse, ut iterum posset deponere.*

Quod Triburiense aliudve ejusdem aut recentioris ætatis Concilium decernit *de viduis, velamen, quamvis* NON CONSACRATUM, sibi imponentibus, non apparet pristinis Canonibus, aut decretis Gelasii Papæ satis conforme. Olim enim solæ *virgines* ab Episcopis *velatæ* leguntur: hinc plures sunt de velandis virginibus Patrum tractatus, sed nullibi viduarum velatarum mentio occurrit.

Quæ velationis virginum origo.

Virginum velatio originem habuisse videtur ex ritu antiquo apud plerasque Gentes, etiam non Christianas, recepto, quo novis nuptis flamen seu velamen imponebatur, quo faciem velarent: ut quemadmodum his imponebatur velamen in signum contracti *carnalis* matrimonii; ita verisimiliter invaluit, ut mulieribus in publica continentiæ professione velamen imponatur in signum contracti *spiritualis* cum Christo matrimonii.

Cur virgines potius quam viduæ velatæ?

Quod solæ virgines, non viduæ velarentur, ratio ex Apostolo, in secunda ad *Corinth.* 11. sumpta apparet, ubi dicit: *Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo*

Hinc enim concludendum apparebat, non posse proprie dici *desponderi* Christo, ut *virginem* castam, quæ alteri viro fuerat juncta.

Alia postea inter virgines & viduas data distinctio, & cur?

Labentibus sæculis, cum sensim vera velationis origo & ratio in oblivionem abierit; creditum apparet, quod omnia inter consecrationem virginum & viduarum distinctio esset penes solemnem Episcopi aut Sacerdotis benedictionem; adeo ut hæc solemnis benedictio solis virginibus imponeretur, hæque solæ velamen *ab Episcopo benedictum* acciperent; viduæ vero sine illa *solemni benedictione* sibi velamen etiam *non consecratum* imponerent, & continentiam profiterentur, ad exemplum ejus, quod in nuptiis carnalibus contingit.

Scitur enim secundas nuptias, præsertim dum tales sunt ex parte mulieris, solemni benedictione Sacerdotis carere: quidni ergo similitudine quadam rationis hinc accepta, viduæ spiritualiter nubenti cum Christo, eadem benedictio negata?

Tandem in professione virginum & viduarum omnis distinctio sublata est.

Tandem labentibus sæculis, veteri Patrum disciplina quasi oblivioni tradita, & velatione ac professione puellarum & viduarum ad simplices Presbyteros devoluta, omnis inter virginum & viduarum professionem differentia evanuit, eademque modo solemnem professionem emittunt, & velum religionis, si eas solemnem in religione professionem emittere contingat, recipiunt.

Exemplum tacitæ professionis.

Quod vero eodem Canone ex Concilio Triburiensi additur, quod vidua, quæ sponte sibi velamen *non consecratum* imposuit, & in Ecclesia inter velatas oblationem obtulerit, debeat etiam, velit, nolit, sanctimoniæ habitum retinere, evidenter *tacitæ* professionis, cujus in decretalibus frequens mentio occurrit, exemplum est.

Verum hanc tacitam professionem ab usu recessisse scitur.

Quibus pœnis puniendæ violatio voti & professionis continentiæ.

Variæ pœnæ decernuntur in virgines, aliasque, quæ continentiæ professionem vitio carnis violaverint.

Primò, à fidelium communione & cœtu excluduntur, quin & recludi jubentur, præsertim viduæ, ut habet Canon 2. Item Monachi aut Monachæ, ut habetur Canone 11. ex Concilio Triburiensi, de quibus ita statuitur: *Monachos atque Monachas, qui abjecto proposito sanctitatis, illicita atque sacrilega contagione se miscuerunt, & in abruptum conscientia desperatione perducta, de illicitis complexibus libere filios procrearunt, à monasteriorum cœtu, Ecclesiarumque conventibus eliminandas esse mandamus, quatenus retrusæ in suis ergastulis, tantum facinus lamentatione continua deflentes, purificatorio possint igne pœnitudinis decoqui, ut eis vel ad mortem, solius misericordiæ intuitu, per communionis gratiam possit subveniri.*

Quæ pœna plectatur, qui sacratam virginem duxit?

Nec tantum mulieres continentiam professæ, ac deinde nubentes, excommunicantur, sed etiam ille, qui sacro velamine consecratam in conjugium duxerit, & post dicatum Deo propositum infesta fœdera sacrilegaque miscuerint, *à Sacra Communione detrudi jubentur, & nisi per publicam probatamque pœnitentiam omnino non recipi. Si tamen digne pœnituerint, transeuntibus de sæculo viaticum non negetur.*

Et rursus Canone 30. ex Novella Justiniani 123. cap. 64. decernitur. „ ut si quis rapuerit, vel solicitaverit, vel corruperit *Asceteriam*, vel *Diaconissam*, vel *Monacham*, vel aliam mulierem, „ religiosam vitam, vel habitum habentem, bona „ ipsius & eorum, qui hujusmodi sceleris communione contaminati sunt, Ecclesiæ vindicentur, ipsi autem *capitali periculo* subjiciantur. „

Porro notandum, non eandem ubique, aut omni tempore circa hæc fuisse disciplinam; ideoque loca & tempora, quibus Canones editi fuerint, aut eorum auctores floruerunt, diligenter distinguenda esse.

Insuper observandum, in præsenti quæstione, plurimos à Gratiano relatos textus mutilatos, necnon alienis auctoribus inscriptos, uti pene ad singulos notarunt Correctores Romani, quibus adde Canon. 20. assignatum S. Augustino de *conflictu vitiorum & virtutum*, quem non esse Augustini à multis observatum erat, & pluribus præmonitione huic tractatui præfixa in appendice *tom. 7. operum S. Augustini column.* 219. probant eruditi eorum operum revisores Monachi Benedictini.

Quædam à Gratiano allegantur pro invaliditate matrimonii contracti à voventibus.

Ex his interim auctoritatibus concludit Gratianus ad calcem Canonis 40. quod voventes prohibeantur contrahere matrimonia, & quidam eorum, si contraxerint, separari jubeantur. Hoc postremum membrum probat præcipue auctoritate Canonis 40. ex Concilio Romano sub Innocentio II. qui sæculo 12. sedit: quo sancitur, ut sacris Ordinibus initiati, *regulares Canonici, Monachi atque conversi professi, si sanctum transgredientes propositum, uxores sibi copulare præsumpserint,* SEPARENTUR: *hujusmodi namque copulationem, quam contra Ecclesiasticam regulam constat esse contractam,* MATRIMONIUM NON ESSE CENSEMUS.

Quædam è contra pro validitate.

Post hæc allegat Canone 41. textum sancti Augustini ex tractatu *de bono viduitatis*, quo aperte probat Augustinus, matrimonia post votum

con-

Cypriani in fine suo eunt.

bentur: *Super unum ædificat Ecclesiam*: creditque vir studiosus Nicolaus Rigaltius, integram hanc periodum esse recentiori manu textui Cypriani adjectam, eamque minime convenire proposito S. Cypriani, qui unice in hoc tractatu intendit ostendere Ecclesiæ Catholicæ unitatem.

Fundamentum unitatis Ecclesiæ ex Cypriano.

„ Ut hanc unitatem demonstret Cyprianus notat, quod quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat & dicat, *sicut misit me Pater, & ego mitto vos, accipite Spiritum Sanctum*; tamen ut unitatem monstraret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique & ceteri Apostoli, quod fuit & Petrus, pari consortio præditi, & honoris & potestatis. Sed exordium ab unitate proficiscitur, ut Ecclesia una monstretur.

Apud Cyprianum in vulgata editione post verba, *Sed exordium ab unitate proficiscitur*, sequitur, *Primatus Petro datur, ut una Christi Ecclesia, & cathedra una monstretur. Et Pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab Apostolis omnibus unanimi consensione pascatur.*

Horum rursus nihil occurrit apud Gratianum præter hæc: *ut Ecclesia una monstretur*.

Necessitas conservandæ unitatis & fugiendi schismatis.

Hanc *Ecclesiæ* UNITATEM (ait Cyprianus) *tenere firmiter & vindicare debemus, maxime* EPISCOPI, *qui in Ecclesia præsidemus*, rationem addit: *Ut Episcopatum ipsum* UNUM *atque* INDIVISUM *probemus ...... Episcopatus* UNUS *est, cujus à singulis in solidum pars tenetur.*

Docet autem Cyprianus, esse quasi ramum aridum à trunco arboris rescissum, qui hanc *unitatem* scindit, & ab ea se separat, ut patet ex fragmento relato in Canone 19.

Multa dein profert Gratianus, quibus unitatem Ecclesiæ, atque necessitatem ejusdem retinendæ demonstret, necnon hæreticorum consortia esse vitanda: item gravitatem & malitiam schismatis, inter quæ sunt nonnulla apocrypha, puta Canone 25. ex epistola Hieronymi ad Damasum, & Canone 32. ex epistola *Liberii Papæ ad Athanasium*, & plura mutila, uti notant Correctores Romani.

An hæreticus, item schismaticus consecrare & excommunicare possit?

Profert autem bina, eaque sat extensa fragmenta Canone 33. & 34. sub nomine Pelagii Papæ, quorum prius hanc profert epigraphen: *Non consecrat, nec consecratur in schismate constitutus Episcopus.*

Posteriori autem est hoc summarium præfixum: *Unitati non communicat schismaticis consentiens.*

Dein ex diversis litteris Nicolai I. Papæ adstruit, quod Episcopus fidei contraria docens alium excommunicare non possit: item non habeantur excommunicati, qui ab hæreticis excommunicantur. Sed si litteræ Nicolai legantur, ac attendatur textus Cœlestini Papæ, quo nititur Nicolaus, apparebit, nihil hinc aliud erui posse, quam Cœlestinum Imperatori scripsisse, non habendos pro excommunicatis, quos Nestorius injuste excommunicaverat orthodoxos.

Non videtur Gratianus assecutus sensum Canonum, quos citat.

Quare nimis generaliter ex his auctoritatibus conclusisse videtur Gratianus ad calcem Canonis 37. „ Quod ex quo aliquis contra fidem „ cœperit aliquid docere, nec dejicere quenquam valet, nec damnare.

Excommunicatus ab hæreticis ob crimina sive particularia à Catholicis suscipi non debet.

Subjungit dein Canone 38. & 39. verba sancti Augustini scribentis, quod sibi displiceat, aliquos in communionem à Catholicis suscipi, qui apud Donatistas ob *crimina* aliqua fuerunt excommunicati: scribitque epistola 35. (cujus verba extant Canone 39.) Ego, *si Domino placet, istum modum servo, ut quisquis apud eos (Donatistas)* PROPTER DISCIPLINAM DEGRADATUS, *ad Catholicam transire voluerit, in* HUMILITATE POENITENTIÆ *recipiatur, quo & ipsi eum forsitan cogerent, si apud eos manere voluisset.*

Ostendit Gratianus id non repugnare ante dictis de hæreticis non habentibus potestatem.

Ut autem hæc conciliet Gratianus cum eo quod dixit, penes hæreticos non esse potestatem excommunicandi, eorumque excommunicationem esse spernendam, respondet; quod „ illud Augustini „ intelligatur dictum non propter sententiam, cujus potestas nulla est extra Ecclesiam, sed ad detestationem criminum, quæ in hæreticis sicut in Catholicis æque sunt punienda.

excommunicatis.

Addit & alteram conciliandi rationem. Potest tamen, ait, illud Augustini de potestate baptizandi intelligi, non ligandi aut solvendi, vel cetera sacramenta ministrandi: baptisma namque sive ab hæretico, sive à laico ministratum fuerit, dummodo in unitate Catholicæ fidei accipiatur, non carebit effectu.

Alia vero sacramenta, ut sacri corporis & sanguinis Domini, „ excommunicationis, vel reconciliationis, si ab hæretico, vel Catholico non sacerdote ministrentur, vel nullum vel lethalem habebunt effectum; unde & ab omnibus fidelibus nullatenus sunt recipienda.

Indubie dictum Gratiani de sacramentis ab hæreticis collatis, cum grano salis intelligi oportet. Neque enim dubitandum, quin sacerdos per hæresim aut schisma ab Ecclesia separatus, possit valide sacramentum altaris conficere & administrare, sed & illud constat, neminem scienter & citra necessitatem posse ab hæreticis aut schismaticis sacramenta recipere.

Licite baptismus suscipitur ab hæretico in necessitate.

Probat id Gratianus Can. 40. verbis Augustini ex *lib. 1. de baptismo contra Donatist. cap. 2.* ubi Augustinus docet, in necessitate posse licite à Donatistis baptismum suscipi, dum copia Catholici baptizantis haberi nequit. *Si quis autem*, ait, *cum posset in ipsa catholica accipere, per aliquam mentis perversitatem eligit in schismate baptizari, procul dubio perversus & iniquus est, & tanto perniciosius, quanto* SCIENTIUS.

Sed non communio.

Adducit & Can. 41. decretum sub nomine Julii Papæ. Ivo autem illud nonnihil extensius consignat *part. 15. cap. 157.* sub nomine Eutychiani Papæ, uti & Burchardus *lib. 19. cap. 105.* sed nec inter decreta Julio & Eutychiano à pseudo-Isidoro supposita reperitur. Pithæi monent: forte in pœnitentiali Theodori: quod & in margine à Correctoribus Romanis annotatum est.

Sed nec in hoc pœnitentiali hactenus reperi.

Modus agendæ pœnitentiæ præscriptus aliquatenus conformis est ei, qui sæculo 11. & 12. servabatur, sed verba: *Missam celebrare* multo recentiorem ætatem indicant.

Quod probat Gratianus exemplo Hermenegildo.

Denique Can. 42. refert ex *lib. 3. dial. S. Gregorii cap. 31.* exemplum sancti Hermenegildi Wisigothorum regis filii, qui mortem maluit subire, quam de manu Episcopi Ariani sacram communionem accipere: uti latius ex S. Gregorio hodie legitur in hujus sancti Regis solemni officio die 13. Aprilis.

Quæstio II. Nullus post mortem potest excommunicari aut absolvi?

Quæstione secunda quærit Gratianus. An post mortem aliquis possit excommunicari?

Resolvit autem, quod, cum Christus duntaxat dederit Apostolis auctoritatem ligandi & solvendi super terram, de mortuis sententiam Episcopi ferre non possint.

Id probat Gratianus ex epistol. S. Leonis circa cujus lectionem est magna varietas.

Hunc in finem primo adducit Canone 1. verba S. Leonis in epistola 2. editionis Quenelli, quibus respondit Rustico Episcopo Narbonensi interroganti de his, qui animo jam deficientes pœnitentiam accipiunt, & ante communionem moriuntur. „ Horum causa, ait, Dei judicio reservanda est, in cujus manu fuit, ut talium obitus non usque ad communionis remedium differatur. Nos autem, quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non possumus.

Ita legitur apud Gratianum, Burchardum *lib. 11. cap. 52.* Ivonem *part. 14. decreti cap. 62.* & in Pannormia *lib. 5. cap. 128.* at apud Reginonem *lib. 1. cap. 115.* legitur sine negatione; sed notat Baluzius in margine, *lege non aut.* & in notis amplioribus ad idem caput pag. 557. rursus monet, ita indubie esse legendum. „ Sic enim habent, inquit, vulgatæ editiones epistolarum S. Leonis, & pleriquc codices manuscripti.

Quas vulgatas editiones hic intelligat vir clarissimus, nescio: fallit saltem editio, quam *tom. 3.*

Concil.

Concil. General. exhibet Labbeus, quæ sine *negatione* legit, adjecta tamen in margine vocula, *non*; quin & correctissima editio à Paschasio Quenello summo labore & exactitudine ad codices manuscriptos & ad 105 collata, sine ulla indigitata lectionis varietate legit sine negatione sicut apud Reginonem.

Siquidem sententia S. Leonis & praxis Ecclesiæ Romanæ fuit, ut nulla communione mortuis post mortem non communicaretur. Atque praxis a pluribus aliis Ecclesiis non fuit observata.

Quidquid sit de hac lectionis diversitate, hoc constat, sententiam Leonis fuisse, communicandum non esse post mortem cum his, qui in pœnitentia constituti moriuntur priusquam gratiam communionis seu reconciliationis obtinuissent.

At hunc Ecclesiæ Romanæ morem ab aliis plerisque Ecclesiis servatum non fuisse, ostendit Quenelius nota 13. in hanc epistolam; sed in illis observatum fuisse, *ut & memoria talium in Ecclesiis commendetur, & oblatio pro eorum dedicata spiritibus accipiatur*, ut loquitur Synodus Toletana XI. anno 675. Can. 12.

Et cum hic de solo puncto disciplinæ agatur, nihil obest sicri Catholicæ sinceritati & unitati Ecclesiarum diversa observantia.

Excipitur à Gratiano crimen hæresis.

Nonnulla post hæc refert Gratianus, quibus itidem ostenditur, quod proprie nemo post mortem excommunicari, aut absolvi queat, è quibus tandem ad calcem Canonis 5. concludit, „ quod viventes, non mortuos, solvere possi„ mus vel ligare. " Mox tamen conclusionem restringit dicens, „ quædam tamen esse crimina, „ de quibus etiam post mortem accusari posset „ quilibet vel damnari, velut hæresis. "

Exceptionem istam probat ex V. Synodo.

In probationem hujus exceptionis profert Gratianus decretum sub nomine quintæ Synodi, quod è variis locis ejusdem Synodi consutum esse monent Correctores Romani, quibus probatur, mortuos etiam damnari & absolvi posse.

Sed non recto ab illo intellecta fuit controversia, quæ tunc agitabatur.

Sciunt super hoc articulo summas fuisse contentiones, neque quæstionem hanc ad certa crimina fuisse restrictam, quemadmodum hic prætendit Gratianus, non sat perspectum habens, qua de re controversia tempore hujus quintæ Synodi fuerit.

Quæstio III. Pro peccato alicujus tota familia excommunicari non potest.

Tertia quæstione quærit Gratianus, an pro peccato alicujus tota familia sit excommunicanda.

Sub initium quæstionis argumenta in utramque partem ex sacro textu proponit, quæ ut concilict, distinguit inter pœnas temporales & pœnas spirituales, atque: „ Pro peccatis parentum par„ vulos *corporaliter* flagellari ex verbis Evange„ lii apparet . . . *spiritualiter* autem peccatis pa„ rentum parvuli non tenentur, ex quo per sa„ cramentum regenerationis ab originali peccato „ fuerint emendati . . . . quia vero apud Deum „ non sententia sacerdotum, sed vita eorum „ quæritur, patet, quod non est notandus sen„ tentia, quem peccati macula non inficit . . . . „ non ergo (inquit) pro alicujus peccato tota „ familia excommunicanda est. "

Id ex Se probat Gratianus ex epistola Augustini ad Auxilium Episcopum.

Ut hanc conclusionem probet Gratianus profert Can. 1? longum fragmentum epistolæ Augustini 250. *ad Auxilium Episcopum*: Conquestus fuerat apud Augustinum Classicianus, quod non ipse dumtaxat, sed & tota ejus *domus* sive familia ab Auxilio Episcopo fuisset *anathematizata*.

Litteris Classiciani perlectis non mediocriter æstuans, cogitationibus magna cordis tempestate fluctuantibus, Augustinus scripsit Auxilio, eum rogans, *ut si haberet de hac re sententiam certis rationibus vel scripturarum testimoniis exploratam, ipsum quoque docere dignetur, quomodo recte anathematizetur pro patris peccato filius, aut pro mariti uxor, aut pro domini servus, aut quisquam in domo etiam nondum natus, si eodem tempore, quo universa domus est anathemate obligata nascatur, nec ei possit per lavacrum regenerationis in mortis periculo subveniri.*

Neque enim hoc (pergit Augustinus) *corporalis est pœna, qua legimus quosdam contemptores Dei cum suis omnibus, qui ejusdem impietatis participes non fuerunt, pariter interfectos. Tunc quidem ad terrorem viventium mortalia corpora perimebantur, quandoque utique morituræ.* SPIRITALIS *autem pœna, qua fit, quod scriptum est*: QUÆ LIGAVERIS IN TERRA, ERUNT LIGATA ET IN COELO, *animas obligat*: *de quibus dictum est*: ANIMA PATRIS MEA EST, ET ANIMA FILII MEA EST: ANIMA QUÆ PECCAVERIT, IPSA MORIETUR.

Ita legitur in epistola, at apud Gratianum omittitur negatio, dicitúrque, *ejusdem impietatis participes fuerunt*, contra manifestum totius contextus sensum; unde haud obscurum est, Gratianum hæc non ex originali, sed ex Ivone, apud quem idem error occurrit, desumpsisse.

Episcopo probrosum non est, revocare quod temere fecit.

Interim merito legenda integra epistola fortiter stabiliens sententiam Gratiani, pro peccato alicujus totam familiam non esse excommunicandam, ostenditque Augustinus nec Episcopis probrosum videri debere, revocare quod subinde temere ab ipsis factum est. *Nec arbitreris* (inquit) *ideo nobis non posse subrepere injustam commotionem, quia Episcopi sumus; sed potius cogitemus, inter laqueos tentationum nos periculosissime vivere, quia homines sumus.*

Ex hac igitur Augustini auctoritate concludit Gratianus, quod „ illicite excommunicetur quis „ pro peccato *alterius*: neque aliqua ratione ti„ tantur, qui pro peccato unius in totam fami„ liam sententiam ferunt excommunicationis: ad„ dit insuper, quod illicita excommunicatio no„ tatum non lædat, sed excommunicantem. "

Illicita excommunicatio non lædit excommunicatum.

Probat hoc postremum membrum constituens quæstionis secundam partem, auctoritate S. Gregorii *epist.* 26. *lib.* 2. permittens cuidam Laurentio, ut communionem sine aliqua formai formidine, quem Episcopus, nullis suis culpis exigentibus, communione privaverat. Notandum apud Gratianum, inscriptionem mendosam esse; nam pro his vocibus, *Mediolanensi Episcopo*, legendum est *Mediolanensi Presbytero*, prout legitur apud Gregorium: & illud notandum quod causa *Magni* devoluta fuisse videatur ad sedem Apostolicam, cum Papam inter & Episcopum Mediolanensem nullus esset superior intercedens.

Sed potius excommunicantem.

Imo ipsum excommunicantem potius lædi probatur Canone 5. auctoritate Rabani Episcopi Moguntini & Canone 6. auctoritate Concilii Parisiensis VI. ubi sicut ex Novella Justiniani 123. cap. 11. tum aliis probatur, neminem ab Episcopo, nisi canonicis de causis excommunicari posse, & secus facientem esse puniendum.

Apud Deum non sententia, sed prava vita lædit.

Probat & Gratianus, quod apud Deum quemlibet *vita*, *non sententia ligat*, allegatis Canone 3. & 4. quibusdam sententiis sub nomine Hieronymi, sed quæ sunt revera Origenis, ut monent Pithœi, cujus & aptissimus in hanc rem locus refertur Canone 7.

Profert dein Can. 8. fragmentum aliquod sub nomine S. Augustini, ut probet, vitam sceleratam potius quam sententiam ab Ecclesia rescindere, at fragmentum parum convenire cum originali monent Correctores Romani; quod apparebit, si integer *sermo* 71. S. Augustini in editione Benedictinorum, cum fragmento conferatur.

Tandem adducto testimonio ex Synodo quinta, quo dicitur, quod qui *impius demonstratus est, omni modo sit separatus à Deo, sicuti etiam ille qui anathematizatos tanquam impius separatus est*, concludit ex præmissis patere, quod illicita excommunicatio non lædat eum qui notatur, sed eum à quo notatur, „ ac per hoc, „ qui innocentes sunt, ex alterius crimine con„ demnari non possunt. "

Ubi sibi Gratianus, quod nec criminosi sententia maledictionis sint feriendi.

Sed priusquam quæstionem finiat, hic sibi objicit, quod „ non solum innocentes, sed nec etiam „ criminosi sententia maledictionis sint feriendi. "

Hanc objectionem stabilit Canone 10. verbis S. Hieronymi in commentario ad *cap.* 3. *epistolæ ad Titum*, ubi ostendit ex epistola Judæ nos ab omni maledicto puros esse debere; & Canone 11. verbis Origenis sub nomine ejusdem Hieronymi falso citatis.

At ipsum Deum primos parentes pro transgressione mandati maledicto mortis percussisse, nec

non

non sanctos viros, tam in veteri, quam in novo Testamento, maledicto in quosdam usos fuisse, demonstrat ad calcem dicti Canonis 13. quæ ut inter se concilies dicit: „ Distinguendum est inter maledictum quod prohibetur, & maledictum quod à Domino, & sanctissimis viris rationabiliter profertur. Maledictum quod prohibetur, est illud, quod procedit ex voto ultionis & odio persequentis, non ex amore justitiæ: maledictum vero, quo sancti maledicunt, est illud, quod procedit ex amore justitiæ, non ex livore vindictæ. „

Maledicto, distinguendo duplex maledictum.

Hanc conciliationem probat auctoritate S. Gregorii, qui docet, quod *cum sancti viri maledictionis sententiam proferunt, non in hanc ex voto ultionis, sed ex justitiæ examine prorumpunt:* Notant Correctores Romani, non referre Gratianum omnino verba S. Gregorii, sententiam tamen eandem manere.

Deinde probat incorrigibiles excommunicari posse; adducta Canone 14. epistola fictitia *Anacleti Papæ.*

Plura dein profert Can. 15. 16. 17. & 18. quibus probet, oves morbidas è Christi ovili, sive Ecclesia esse rejiciendas, ne ceteræ inficiantur, quando scilicet *nos æquanimiter sustinentis, ac pie increpantis medelas procesferit* (seu potius *profecerit*) *in eis, qui diu portari & salubriter objurgari, corrigi noluerint, tanquam putres corporis partes debent ferro excommunicationis abscindi*, uti loquitur Canone 18. verbis Prosperi, seu potius Juliani Pomerii *lib.* 2. *de vita contempl.*

Oves morbidæ si incorrigibiles sint, ab Ecclesia ejiciendæ sunt.

Subjungit post hæc aliquot Canonibus quædam crimina excommunicationis sententia punienda; sed plerique incertæ ac dubiæ auctoritatis sunt, atque inter cetera decretum relatum Can. 23. sub nomine Callisti Papæ, quo *communione Christiana carere jubentur, qui Romipetas & peregrinos, & Apostolorum limina, & aliorum sanctorum oratoria visitantes capere, seu rebus, quas ferunt, spoliare tentaverint.* Nullatenus Callisto I. attribui potest, sed reperitur in Concilio Lateranensi anno 1123. sub Callisto II. Can. 16. atque inde sumptum esse verisimile est.

De quibusdam criminibus excommunicatione puniendis.

Canone 25. relatum sub nomine Nicolai Papæ omnibus Episcopis esse Nicolai II. qui sub medium sæculi 12. sedit, notavit Baluzius: neque eum posse adscribi Nicolao I. hic manifestissime colligitur, quod illic agatur de treuga & pace, quæ demum Nicolai II. ævo reperta, ætate Nicolai I. inaudita fuit.

Parte quarta quæstionis ostenditur ex Hieronymo Canone 26. & 27. quid inter hæresim & schisma intersit, & unde proprie hæresis dicatur, atque inter cetera observat, quod „ nullum schisma non aliquam sibi confingat hæresim, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur. „

Discrimen inter hæresim & schisma.

Tum *parte quinta* inquirit, qui proprie dicuntur hæretici: ubi Can. 29. ex S. Augustino notat, quod, *qui sententiam suam, quamvis falsam, atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt . . . quærunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi, at illi qui pravum sapiunt, si correpti, ut sanum rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, hæretici sunt*, ut ex eodem Augustino ait Canone 31.

Qui proprie dicendi hæretici?

Intermiscet dein aliqua de hæreticis abjiciendis & evitandis, ac inter cetera quædam sub nomine *Urbani* Papæ Canone 32. & Canone 37. ex epistola Urbani Papæ, quæ suspectæ fidei sunt, & Canone 35. tres Canones Concilii vulgo *Carthaginensis IV.* in unum conglomeratos.

Tandem Canone 39. refert singulatim omnes sectas hæreticorum ex S. Isidoro (qui sæculo VI. vixit) breviter indigitans, unde singulæ sectæ nomen sumpserint, & quæ præcipua earum fuerint falsa dogmata: circa quæ nonnulla adnotarunt Correctores Romani, & si quis accuratiorem earum desideret notitiam, consulet auctores, qui de singulis aut earum saltem notioribus & famosioribus singulas historias scripserunt.

De variis sectis hæreticorum, eorumque dogmatibus.

Claudit Gratianus hanc quæstionem *sexta parte* prolato Canone 40. textu S. Augustini, quo ostendit, qua de causa Deus permittat variis temporibus varias hæreses oriri.

Quare a Deus hæreses permittantur.

CAUSA VIGESIMAQUINTA.

EXpedito Tractatu hæreticorum (ait glossographus) subjungit Gratianus causam vigesimam quintam, in qua tractat de privilegio Romanæ Ecclesiæ.

Thema sive casum hunc proposuit Gratianus: Sancta Romana Ecclesia quandam baptismalem Ecclesiam suis munivit privilegiis, decimationes suæ diœcesis ex integro sibi attribuens. Item quoddam monasterium similiter munivit privilegiis propriis, decernens, ut ex propriis prædiis nulli decimas persolveret. Accidit itaque, ut intra diœcesim præmuonitæ baptismalis Ecclesiæ præfatum monasterium alia emptione, alia donatione prædia sibi inveniret. Oritur itaque contentio inter monachos & clericos de decimis.

Casus in hac causa propositus.

Ex hoc casu duas format quæstiones: quarum *prima* quærit, „ an clerici baptismalis Ecclesiæ, auctoritate privilegii decimas suæ diœcesis ex integro sibi valeant vindicare.

Prima parte quæstionis negativam hinc probari arguit Gratianus: „ quia decimæ juxta decreta sanctorum Patrum quadripartito dividuntur: quarum una pars Episcopis, secunda clericis, tertia fabricis restaurandis, quarta vero pauperibus est assignata. Decreta vero sanctorum Canonum, neminem magis quam Apostolicum servare oportet.

Quæstio I. Juxta decreta sanctorum Canonum quatuor sunt portiones decimarum.

Hinc arrepta occasione, pluribus ostendere nititur, sedem Apostolicam decreta Patrum, & Conciliorum servare, ipsaque etiam decreta sedis Apostolicæ ab aliis esse servanda.

Sedes Apostolica specialiter decreta sanctorum Patrum servat & exequitur.

Profert ante omnia auctoritates, quibus ostendat, quod sedes Apostolica præ reliquis exequatur decreta Conciliorum, & quo ipsa est sublimior, eo magis ipsi incumbat invigilare, ne decreta Patrum violentur. „ Siquidem reatu majore delinquit, qui honore potiore perfruitur: & graviora facit vitia peccatorum sublimitas peccantium, ut loquitur Hilarius Papa Canone 4.

Merito legenda quæ ad Gelasio & S. Leone referuntur Canone 1. 2. & 3. meliusque legetur integra *epistola Leonis* 83. *ad Anatolium*, cujus fragmentum refertur Canone 3.

Quin & Canone 5. sub nomine Damasi Papæ dicitur, blasphemos esse in Spiritum Sanctum qui sacros Canones violant.

Can. 6. sub nomine Urbani Papæ, non exprimendo, an primi an secundi: neque Correctores Romani notarunt, quin nec indicarunt unum alium Canonum Collectorem, apud quem hoc decretum extet. Eruditi Pithæi hæc in titulo addiderunt: *forte circa annum* 1090. *Romæ*, quibus insinuarunt, verisimilius esse Urbani Papæ II. qui sub id tempus Pontifex fedit, sed cui inscripta sit, aut ubi extet non indicant.

Romanus Pontifex novas leges condere posse, . . . Pontifex . . .

Hoc decreto interim dicitur, Romano Pontifici semper licuisse novas leges condere; sed hoc, ubi aperte *Dominus, vel ejus Apostoli, & eos sequentes SS. Patres sententialiter nihil definierunt, illas ubi id factum est, non novam legem Romanus Pontifex dare, sed potius quod prædicatum est, usque ad animam & sanguinem confirmare debet. Si enim, quod docuerunt Apostoli & Prophetæ, destruere (quod absit) niteretur, non sententiam dare, sed magis errare convinceretur. Sed hoc procul sit ab eis, qui semper Domini Ecclesiam contra luporum insidias optime custodierunt.*

In hoc decreto tametsi apocrypho, ut & in pluribus aliis, non obscure supponit Gratianus possibilitatem errandi in Pontifice, quemadmodum sæpius notavimus.

Cum Canone 7. verba Zosimi Papæ, quibus decla-

declaratur, quod, *contra statuta Patrum, condere aliquid vel mutare nec hujus quidem sedis (Apostolicæ) possit auctoritas. Apud nos enim* (ait) *inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui decreta Patrum sanxere reverentiam.*

Hæc sumpta sunt ex epistola Zosimi Papæ ad Episcopos Provinciæ Viennensis & Narbonensis II. qua acriter invehitur in Proculum, qui indebite videbatur sibi usurpasse auctoritatem ordinandorum sacerdotum in Narbonensi secunda.

Id alias sæpius agnoverunt ipsi Romani Pontifices.

Hanc epistolam primus evulgavit Baronius, & à Labbæo inserta est *tomo 2. Concil. General. col.* 1570. eamque se non vidisse fatentur Correctores Romani.

Huic dicto Zosimi apptime consonat Hormisdas Papa Canone 9. dicens: *Prima salus est rectæ fidei regulam custodire, & à constitutis Patrum nullatenus deviare.* Congruunt & quæ referuntur Canone 14. 15. & 16.

Utque Pontifices suam de recta fide & Patrum decretis servandis sententiam amplius manifestarent, solebant sub initium suæ ad Pontificatum assumptionis facere professionem fidei, eamque etiam ad alias Ecclesias, quin & ad Reges & Principes mittere, ut hic Canone 10. exemplo Pelagii Papæ ostenditur, & pluribus adstruitur *tomo 1. probationum Libertatum Eccles. Gall. cap.* 2. & latius deduximus in supplemento *ad partem Juris Eccles. tit.* 15. idque signanter ex libro diurno Romanorum Pontificum.

Intermiscet quoque Gratianus apocrypha nonnulla, puta Can. 11. ex capitulis Adriani (de quibus supra cap. 1.) quo declaratur, quod *anathema apud Deum fiat, qui censuram Romanorum Pontificum violat*, ut habet titulus Canonis, qui tamen nec cum ipso capitulo congruit, ut intelligi potest ex notis Correctorum Romanorum.

Apocryphum quoque est, quod Canone 12. adducitur sub nomine *Damasi* Papæ in epistola Prospero Episcopo sive Stephano, ut alii legunt, quam supposititiam esse agnoscunt eruditi.

Ex his igitur concludendum videbatur, quod nec à sede Apostolica contra statuta sacrorum Canonum privilegia concedi debeant. Vidit & id Gratianus, qui propterea ad calcem quæstionis longum discursum format, quo probare intendit quod
„ sacrosancta Romana Ecclesia jus & auctorita-
„ tem sacris Canonibus impartiatur, sed non eis
„ alligetur. Habet enim (ait) jus condendi Ca-
„ nones, utpote quæ caput est & cardo omnium
„ Ecclesiarum, à cujus regula nemini dissentire li-
„ cet. Ita ergo Canonibus auctoritatem præstat,
„ ut seipsam non subjiciat eis. Sed sicut Christus,
„ qui legem dedit, ipsam legem carnaliter im-
„ plevit, octava die circumcisus, quadragesimo
„ die in templo cum hostiis præsentatus, ut in
„ seipso eam sanctificaret; postea vero, ut se
„ Dominum legis ostenderet, contra legis lit-
„ teram leprosum tangendo mundavit.

Deinde pluribus adhuc ostendit, quod Christus se legi nonnunquam subjecerit, ut legem impleret, & adimplendo hominibus exemplo præiret, sed tamen etiam se Dominum legis monstravit, atque hinc concludit: „ Sic & summæ sedis Pontifices
„ Canonibus sive à se, sive ab aliis sua auctorita-
„ te conditis reverentiam exhibent, & eis se hu-
„ miliando ipsos custodiunt, ut aliis observan-
„ dos exhibeant, nonnunquam vero seu jubendo,
„ seu definiendo, seu aliter agendo se decretorum
„ dominos, & conditores esse ostendunt.

Hæc omnino ætatem Gratiani redolent, nec genuinis decretis & Patrum sententiis ante relatis conveniunt, ut mirum non sit, nullum hic à Gratiano sincerum & pristinæ ætatis Canonem referri, sed falsas ac confictas decretales impendi.

Neque enim Romanus Pontifex dici potest Canonum dominus, uti eum vocat Gratianus.

Quis enim Patrum unquam dixit, aut quis Canon declaravit, Pontifices Romanos esse decretorum *dominos* æque ac Christus homo Deus se *Dominum legis* esse dixit?

Conceditur quidem, penes Pontificem esse auctoritatem dispensandi, quando necessitas aut utilitas Ecclesiæ id postulaverit, at eum dominum Canonum instituere, nec Patrum, nec Conciliorum placitis consonat; sicut nec illud pristinis Ecclesiæ decretis congruit, quod ibidem asserit: „ In
nonnullis capitulis Conciliorum, cum aliquid „
observandum decernitur, statim subinfertur, *nisi* „
auctoritas Romanæ Ecclesiæ aliter imperaverit, „
vel, salvo tamen in omnibus jure Sanctæ Roma- „
næ Ecclesiæ, vel, salva tamen in omnibus Apo- „
stolica auctoritate. „ Imo nec dubito, si decretum similem clausulam continens venerandæ antiquitatis titulum præferat, hoc vel apocryphum, vel manu recentiore adulteratum reperietur.

Sed tantum executor & fidelis dispensator.

Unde Claudius Fleury in sua historia *lib.* 70. *num.* 28. agens de Gratiano ejusque decreto, in primis notat, quod ubique faveat novis prætensionibus Curiæ Romanæ fundatis super falsis decretalibus.

Post hæc affert in exemplum summatim hunc Gratiani discursum & assertum: ac dein subjicit: Ita loquitur Gratianus, sed è suo sensu, nulla „
adducta auctoritate, qua doctrinam hactenus „
inauditam probet. Et nihilominus (pergit hic „
historicus) subsecuta secula receperunt, ejus „
verbo quasi contenta. „

Praxis hodierna Romanæ Curiæ videtur conformis sententiæ Gratiani.

Et sane si quis attenderit hodiernam Curiæ Romanæ praxim, in danda dispensatione ex levissimis causis, imo & sine causa, ex plenitudine potestatis Pontificiæ, facile intelliget, eam novam & hactenus inauditam Gratiani doctrinam in Curia Romana videri receptam, atque Romanum Pontificem, ibidem non reputari ut executorem & fidelem dispensatorem, sed verum *dominum* sacrorum Canonum.

Quæstio II.

Quæstio secunda à Gratiano supra è relato casu elicita, est, „ an subsequenti privilegio „
monachorum derogetur antiquioribus privi- „
legiis baptismalium Ecclesiarum. „

Privilegia Ecclesiarum inviolate servanda.

Occasione hujus quæstionis congerit Gratianus plures auctoritates, quibus probet, privilegia monasteriorum, vel quarumlibet Ecclesiarum inviolate esse servanda, etiam à Romanis Pontificibus; item ea, quæ contra leges fiunt, pro infectis habenda: at more suo nonnullos apocryphos, nonnullos mutilatos Canones producit.

Et quidem Canone 1. apocryphum decretum ex fictitia decretali *Anacleti*.

Et Canone 2. fragmentum epistolæ 78. S. Leonis ad Marcianum Augustum, additis his, *&* *monasteriorum*, ac insuper nonnullis detractis, quæ ostendunt, hic unice agi contra Episcopum Constantinopolitanum, qui primum post sedem Romanam locum prætendebat ante Alexandrinum, quod *Nicænis* Canonibus adversum prætendebat S. Leo; nullatenus autem spectat ad privilegia *monasteriorum*, tunc necdum nota. Similiter ad conservationem jurium Metropolitanorum per Canones Nicænos fixorum spectat Canon 5. ex epistola 12. S. Leonis ad Anastasium. Item Canon 3. ex S. Gregorio, qui jura Ecclesiæ Arelatensis integra servari vult.

Ad idem tendit quod Canone 8. ex S. Gregorii *epist.* 39. *lib.* 2. *ind.* 10. refertur, in qua apposite scribit hic sanctus Pontifex, quod privilegia Ecclesiarum non sint lædenda, & Romanæ Ecclesiæ jura ita defendenda, ut singulis quibusque Ecclesiis sua jura serventur.

Instituto Gratiani magis congruit quod ex eodem Gregorio *epist.* 116. *lib.* 7. refertur Canone 9. scribit enim solicitudinis curam adhibendam, ut ea, quæ pro quiete monachorum religiosæque conversationis sunt ordinata, non perturbentur.

Exceptio Canone 9. addita, Gratiani non est, sed in ejus textum aliunde irrepsit.

Additur in fine hujus Canonis: *nisi forte ubi major est auctoritas*, quæ indubie ad auctoritatem sedis Apostolicæ respicit: at notant Correctores, quod „ exceptio hæc absit à plerisque „
vetustis, & Anselmo, & codicibus Gregorii „
impressis & manuscriptis, „ Quod & fusius notavit vir eruditus Petrus Gussanvillæus in notis ad hanc epistolam.

Hinc firmatur quod supra notavi, similem clausulam redolere manum adultricem.

Notari meretur quod monent hic Correctores Romani, quod in uno exemplari Gratiani apposita esset dicta clausula tanquam *glossa*, quæ sensim in textum forte incuria Typographorum irrepsit: quemadmodum in aliis frequenter contigisse adverterunt eruditiores, multisque erratis occasionem dedisse.

Nulla habenda sunt quæ contra Canones fiunt.

Subjungit Gratianus nonnulla, præsertim ex titulo codicis, de precibus Imperatori offerendis, quibus probet, quod non tantum nulla & infecta habenda sint, quæ contra leges & Canones gesta sunt, sed quod nec juri contraria à Principe postulanda sint, rescriptaque similia à Principe impetrata, habenda esse ut subreptitia & obreptitia.

Rescripta contra jus elicita non hinc sunt roboris.

Arrepta hinc occasione, apposuit hic Gratianus discursum de rescriptis, ostendens quod rescripta, sive sint adnotationes, sive pragmaticæ sanctiones, expressam in se debeant habere conditionem, *si preces veritate nitantur:* deinde rescripta contra jura elicita non valere, productis plerisque legibus contentis sub titulo codicis, *si contra jus vel utilitatem publicam, vel per mendacium fuerit aliquid postulatum vel impetratum:* additis nonnullis ex titulo codicis *de diversis rescriptis*.

Decreta sedis Apostolicæ ab omnibus servanda.

Nonnulla dein addit, quibus evincat, decreta Sedis Apostolicæ esse ab omnibus servanda, adducto inter alia Can. 18. decreto Nicolai I. in Synodo Romana anni 863. in causa divortii Lotharii Imperatoris, qui repudiata legitima sua uxore Temberga, superinduxerat Walrudem pellicem suam.

In hac Synodo rescissa fuere acta Synodi Metensis in eadem causa celebratæ, necnon excommunicati ac depositi Theutgandus Trevirensis & Guntarius Agrippinensis Archiepiscopi, contra quos & præsens decretum dirigitur, eoque anathema pronunciatur contra eos, qui decreta à Sedis Apostolicæ Præsule salubriter promulgata contempserint. De hac causa varii varia scripsere, atque inter ceteros tractatum specialem scripsit Hincmarus Rhemensis, qui sub id tempus vivebat. Vide quæ & de hac causa referuntur *tom. 8. Concil. General. col.* ... & sequentibus, & auctores ibidem citatos.

Si tamen salubriter promulgata fuerint.

Notandum est diligenter, non decerni hoc Canone, cuncta generaliter Præsulis Romani decreta, mandata, &c. servanda esse, sed illa, quæ ab illo SALUBRITER *promulgata* fuerint: quin & illud notandum, ipsum Nicolaum I. hujus Canonis auctorem esse, qui tamen ex pseudo-decretalibus Isidori deceptus, in multis novas nonnullas prærogativas Sedis Apostolicæ conatus fuit vindicare.

Privilegia Ecclesiarum non violanda probat Gratianus ex legibus.

Privilegia vero Ecclesiarum non esse violanda, potissimum probat Gratianus auctoritate legum ab Arcadio & Honorio Imperatoribus promulgatarum, quæ extant in codice Theodosiano *lib. 29.* & 30 *de Episcopis & Clericis*; quibus firmantur & renovantur privilegia jampridem ab Imperatoribus indulta Ecclesiis. Consuli poterit commentarius Jacobi Gothofredi ad has leges.

Cum igitur privilegia singulis Ecclesiis sint servanda, & contra leges facta pro infectis habenda; videbatur consequens, quod „ posteriora privile-„ gia anterioribus derogare non possint, nec eo-„ rum auctoritate eis aliqua objici exceptio: cum „ etiam si contra illa specialiter fierent, pro infectis „ essent habenda. Respondit Gratianus, quod S. „ R. E. sua auctoritate congregata valet disjun-„ gere, & disjuncta congregare, rationis tamen „ æquitate considerata. Unde, ait, vel pietatis „ vel necessitatis intuitu semel à se concessa valet „ vel in totum, vel in partem commutare.

Quibusdam tamen casibus juxta Gratianum in totum, aut pro parte privilegia tolli possunt.

Deinde dicit, subinde ob *vitium personale*, tolli posse privilegium à persona sive personaliter, eo quod privilegium amittere mereatur, *qui permissa sibi abutitur potestate*.

Hoc licet verissimum sit, quæ tamen in probationem adducit aut apocrypha sunt, puta Canone 22. sub nomine Sylverii Papæ epistola 2. quam ut *supposititiam* rejicit Baronius aliique; aut non probant intentum, ut relatum sub nomine Simplicii Papæ Canone 23.

Denique ait, quod generaliter aliqui mereantur privilegium amittere, „ veluti dum civitati „ Episcopalis dignitas perpetuo subtrahitur, quæ „ suos Episcopos interimere consuevit, prolato „ hanc in rem in Canone 25. prolixo fragmen-„ to sub nomine Gelasii Papæ, ad quod viden-„ de variantes lectiones Pithæorum.

Concludens tandem Gratianus ait: „ Serven-„ tur ergo privilegia Ecclesiarum cunctis incon-„ cussa temporibus, ne videlicet præter ejus au-„ ctoritatem, à quo data sunt, contra ea liceat „ ire alicui.

In monasticorum privilegiorum monitum Gratiani merito attendendum.

Ac de privilegiis Monasteriorum (de quibus quæstio primario erat instituta) hoc sub finem quæstionis notandum monet, quod si privilegium circa decimas non solvendas propter instantem temporis necessitatem concedi nequiverit, nisi aliis derogetur, „ ita privilegiorum auctoritas videa-„ tur esse servanda, ut eorum (monachorum) „ subveniatur inopiæ, non ut suarum divitiarum „ augmentu, & possessionum non modica exten-„ sione porrecta, baptismales seu parochiales Ec-„ clesiæ penitus destituantur. " Hoc utinam hodie attenderetur, non tot Ecclesiæ baptismales & parochiales, monasteriis affluentibus, egerent.

CAUSA VIGESIMASEXTA.

De sortilegio.

ABsoluta causa vigesimaquinta incipit Gratianus tractare causa vigesimasexta de sortilegio, nulla connexionis indicata occasione, quam nec glossographus hic divinare potuit.

Casus in hac causa propositus.

Proponit autem casum sequentem, ex quo sex quæstiones elicit: „ Quidam sacerdos sortile-„ gus esse, & divinus convincitur apud Episco-„ pum; correptus ab Episcopo noluit cessare: ex-„ communicatur: tandem agens in extremis, re-„ conciliatur à quodam sacerdote, Episcopo in-„ consulto: indicitur sibi pœnitentia sub quan-„ titate temporis a Canonibus præfixa.

Quæstio I. Qui sint sortilegi?

Prima quæstione quærit, qui sint sortilegi? eamque uno Canone absolvit auctoritate Isidori sortilegos asserentis, *Qui sub nomine ficta Religionis per quasdam, quas sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione, futura promittunt.*

Quæstio II.

Secunda quæstione quærit, „ an sit pecca-„ tum, esse sortilegum.

Quædam adducuntur usui sortium faventia.

Prima parte proponit exempla ex sacro textu, tum veteri, tum novo, quæ videntur usum *sortium* probare; adducitque Canone 1. illud Augustini *in Psalmum 30. Sors non aliquid mali est, sed res in dubitatione humana divinam indicans voluntatem.*

Usus tamen illorum prohibitus est.

Porro parte secunda resolvit, quod licet sortibus nihil ex se mali insit, atque in veteri Testamento permitterentur; tamen „ prohiberi fide-„ libus, ne sub hac specie divinationis ad anti-„ quos Idololatriæ cultus redirent.

Ostendit dein Can. 2. auctoritate sancti Hieronymi, & Can. 4. auctoritate venerabilis Bedæ, *non statim debere sub exemplo Jonæ sortibus credere*, vel illud de Actibus Apostolorum huic testimo-„ nio copulare, ubi sorte in Apostolatum Mathias „ eligitur; cum privilegia singulorum non pos-„ sint legem facere communem. " Addit Beda: *Si qui tamen necessitate aliqua compulsi Deum putant sortibus exemplo Apostolorum esse consulendum, videant hoc ipsos Apostolos non nisi collecto fratrum cœtu, & precibus ad Deum fusis egisse.*

Præsertim in electione ad dignitates Ecclesiasticas.

Ob plura ex simili per sortes electione ad dignitates Ecclesiasticas provenientia incommoda, illæ absolute tandem vetitæ sunt, & in desuetudinem abierunt; de quo consulendi Commentatores ad titulum decretalium de sortilegiis.

Sanctorum sortes quid & an licitæ?

Ostendit Canone 3. verbis sancti Augustini, usum sortium non esse probandum: dicit enim Augustinus sibi displicere consuetudinem, qua nonnulli *de paginis Evangelicis sortes legunt, ad negotia secularia, & ad vitæ hujus vanitatem.*

Vocatæ sunt hæ *sortes Apostolorum* vel *sanctorum*, quando scilicet ad libri sacri apertionem, vel ad *sacræ lectionis* auditionem, ex lectione inibi occurrente vaticinium futurorum captabatur; de

quibus

quibus vide Christianum Lupum tom. 2. scholiorum in Canones Synodi VIII. pag. 1458. & sequentibus. Item Emmanuelem Gonzales ad cap. 9. de sortilegiis num. 7. & ibi citatos.

Enumerantur ab Augustino varia genera superstitionum.

Profertur Canone 6. prolixum fragmentum ex S. Augustino lib. 2. de doctrina Christ. cap. 20. 21. 22. & 23. ubi varias istius ætatis superstitiosas observationes enumerat. Merentur legi integra capita, quæ mutilata à Gratiano producuntur.

Ostendit & ibidem Augustinus, quod non semel occulto Dei judicio permittatur evenire, ut istis superstitiosis & perniciosis divinationum generibus multa præterita & futura dicantur, nec aliter accidant, quam dicuntur, multaque observantibus secundum observantias suas eveniant; atque ita cupidi malorum rerum homines tradantur illudendi & decipiendi pro meritis voluntatum suarum, & ut his implicati curiosiores fiant, & sese magis magisque inserant multiplicibus laqueis perniciosissimi erroris.

Quod refertur Can. 7. sub nomine Augustini in libris de Civitate Dei, apud Augustinum non reperitur, sed haberi in libro Rabani de Magorum præstigiis monent Correctores Romani; & quod habetur Canone 9. sub nomine Hieronymi esse Origenis Homilia 5. ad cap. 3. Josue, quibus superstitiosæ illæ observationes reprobantur.

Priusquam finiat quæstionem Gratianus, monet: „ Sortilegia non usque adeo detestanda esse à „ Christiano, ut si aliquid de area vel torculari „ dæmonibus fuerit immolatum, quod reliquum „ est, ideo credatur immundum, aut si ipsum „ quod oblatum fuerat, à nobis ignorantibus sumi contigerit, ideo credamus nos deliquisse.

Post hæc Canone 10. verbis sancti Augustini & Canone 11. sub nomine Ambrosii: sed notant Pithæi esse Hilarii diaconi, quod & probant eruditi monachi Benedictini operum S. Ambrosii revisores, commentarios in epistolas sancti Pauli Ambrosio abjudicantes, & in appendicem tomi 2. rejicientes.

Quæstio III. & IV. De variis divinationum generibus, eorumque origine.

Tertiam & quartam quæstionem conjungit Gratianus, inquiens: „ A quibus genus divi„ nationis sumpserit exordium, vel quot sint „ genera ejus, Augustinus exponit.

Varia divinationum genera recitat, & unde singula nomen acceperint exponit Canone 1. adducto prolixo fragmento sub nomine sancti Augustini libro de Natura, seu potius, divinatione dæmonum. Prima hujus fragmenti verba, ubi ex Varrone origo divinationum refertur, haberi apud Augustinum de Civit. Dei lib. 6. cap. 35. monent Correctores Romani: „ Reliqua vero „ capita (ajunt) sunt in libello Rabani de Ma„ gorum præstigiis, quem ipse ex variis Augusti„ ni & Isidori locis collegit, & Gratianus sæpe „ citat sub Augustini nomine. Et apud Ivonem „ in Pannormia part. 8. cap. 66. citatur ex dictis Augustini, & Isidori cap. 9. lib. 8. Etymolog. in decreto autem Ivonis simpliciter ex dictis S. Augustini, uti & apud Burchardum lib. 10. cap. 43. ut ignoretur, unde suum titulum hauserit Gratianus.

De natura dæmonum, eorumque vi ad cognoscendum futura.

Interim satis accurate multiplex genus divinationis hic describitur. Post hæc Canone 2. prolatis prolixis fragmentis ex citato libro S. Augustini, de divinatione dæmonum cap. 3. 5. & 6. ostenditur, quæ sit natura dæmonum, & qua ratione futura prænoscere queant, & qualiter videantur futura adinstar Prophetarum prædicere, eaque prædictione homines fallant. Integer textus Augustini legi meretur.

Dixerat autem Augustinus citato cap. 5. (quod & refert Gratianus) Dæmones aliquando & hominum dispositiones, non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum signa quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiscere.

Verum postea re attentius considerata visum est & ipsi Augustino, eum se dixisse occultissimam audaciore asseveratione, quam debuisset, uti ipse de se humiliter fatetur lib. 2. Retract. cap. 30. Nam sit, pervenire ista ad notitiam dæmonum per nonnulla etiam experimenta, compertum est, sed utrum signa quædam dentur ex corpore cogitantium illis sensibilia, nos autem latentia, an alia vi, & ea spirituali ista cognoscant, aut difficillime potest ab hominibus, aut omnino non potest inveniri. Textum hunc recitat & Gratianus Canone 3.

Hac Augustini auctoritate motus Gratianus ait: Quod autem hominum dispositiones cogitatione " conceptas, per exteriora signa diabolus depre- " hendat, non firma ratione videtur approbatum. "

Quæstio V. Quæ pœna puniendi sortilegi & divini?

Quæstione quinta probat Gratianus, quod sortilegi & divini, si cessare noluerint, sint excommunicandi: eo quod sit genus quoddam culturæ Idolorum ex dæmonum consultationibus futura prædicere.

Variis id auctoritatibus confirmare vult Gratianus, profertque Canone 2. decretum Synodi Ancyranæ Canone 23. Vide dicta in Tractatu Historico Canonico part. 2. cap. 1. §. 8. ad calcem Canonum Ancyranorum.

Canones ex versione Martini Bracarensis sæpe citat Gratianus sub nomine Martini Papæ.

Adducit Can. 3. decretum tanquam ex Concilio Martini Papæ, sed esse sumptum ex Collectione Martini Bracarensis, monent Correctores Romani. Nosque sæpe notavimus, Gratianum solitum esse, adscribere Concilio Martini Papæ, quæ huic Collectioni tribuenda erant.

Præsens autem Canon conflatus est ex diversis dictæ Collectionis capitulis, iisque inverso ordine positis, ita ut evidens sit, Gratianum hæc non ex ipsa Martini Collectione, sed aliunde sumpsisse.

Præterea etiam quandoque annotavimus, à Gratiano non fuisse animadversum, à Martino Bracarensi non fuisse edita & promulgata nova decreta, sed dumtaxat antiqua, eaque præcipue è Synodis Græcis collecta, & per ordinem disposita esse.

Ex quo fit ut quandoque hic eundem Canonem reddat ex diversis versionibus.

Hinc contigit ut eundem Canonem, quem è versione Dionysii aut Isidori retulerat, rursus referat ex versione & Collectione Martini Bracarensis, uti hic contingit.

Canonem enim Ancyranum retulerat Can. 2. ex versione Dionysii Exigui, & Can. 3. rursus eundem producit ex dicta Collectione Martini.

Quæ utilitas ex diversis illis versionibus habeatur?

Hoc tamen ex diversis ejusdem Canonis habetur versionibus, quod nonnunquam se mutuo juvent, ut verus Canonis sensus habeatur, uti hic præsens Canon Ancyranus exemplo esse potest.

In Canone enim ex versione Dionysii legitur, quod „ illi, qui divinationes expetunt .... aut " homines hujusmodi in domos suas introducunt " exquirendi aliquid arte magica, sub regula quin- " quennii jaceant. " Quæ verba quodammodo exponit, eorumque sensum aperit versio Martini Bracarensis, ea sic reddens: Quinque annis pœnitentiam agant: quibus verbis sensum genuinum expressum esse notavit quoque Antonius Augustinus lib. 1. dial. 10. de emend. Grat. „ Illud enim facere duplex est, ait, alterum generale omnium " pœnitentium, alterum speciem notat gradus " pœnitentiæ. Alii ante fores erant, alii extra " fores, sed cum catechumenis exibant. " Alii manebant jacentes, alii erecti, sed neque offerebant, neque communionis sacræ erant participes.

Capitula, quæ hic Gratianus una cum Canone Ancyrano commiscuit, extant apud Ivonem in decreto part. 11. cap. 40. 46. & 47. tanquam ex Concilio Bracarensi, & in margine notatur cap. 73. & 76. Synod. Græcarum Martini Bracarensis Episcopi.

Ut admodum verisimile sit, Ivonem hanc Collectionem pro Concilio Bracarensi accepisse. Neque enim in aliquo Concilio Bracarensi reperiuntur.

Plura recitat Gratianus contra has magicas artes, ac præsertim contra clericos has exercentes, aut foventes: refertque Canone 12. prolixum decretum sub nomine Concilii Anquirensis, vel ut apud Burchardum & Ivonem legitur, Ancyrensi, sed in Concilio Ancyrano Græco, aut Latino, sive impresso, sive manuscripto, non est inventum, inquiunt Correctores Romani. Neque huic Con-

cui tribui posse monuit Antonius Augustinus *lib. 1. de emendat. Grat. dial. 14.* primumque hujus falsæ inscriptionis auctorem fuisse Burchardum notavit Stephanus Baluzius ad Reginonem pag. 592. unde indicans quæ & unde occasio Burchardo fuerit.

De illusionibus, quibus mulieres à dæmonibus decipiuntur.

Interim in hoc decreto (quod Baluzius alicui capitulari inedito tribuendum auguratur) agitur de quibusdam sceleratis mulieribus, *quæ dæmonum illusionibus & phantasmatibus seductæ, credunt & profitentur se nocturnis horis cum Diana dea paganorum, vel cum Herodiade, & innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, & multarum terrarum spatia intempestæ noctis silentio pertransire, ejusque jussionibus velut dominæ obedire, & certis noctibus ad ejus servitium evocari.*

Hæc esse mera deliramenta & somnia à dæmone excitata solide ibidem ostenditur; quæ merito leguntur, cum & hodie non desint mulierculæ, quæ similibus incantationibus & deliriis infatuantur & à dæmone falluntur.

Notant autem post Antonium Augustinum Correctores Romani, fere eadem haberi apud Augustinum *in lib. de Spiritu & anima cap. 28.* verum advertunt eruditi librum hunc Augustino tribui non posse; eumque in appendicem tomi 6. rejecerunt Benedictini, quorum monitio ad lectorem huic operi præfixa pag. 34. ejusdem appendicis videri poterit.

De maleficiis per res sacras, ipsumque Missæ sacrificium.

Profert insuper Gratianus Can. 13. decretum sub nomine Concilii Toletani XIII. contra quosdam sacerdotes, qui (ut loquitur Concilium) *obstinatæ mentis dolositate confusi, cum aliqua eos molestia fraternorum jurgiorum pupugerit, insana illico temeritate abrepti, altaria indutos sacratis vestibus exuunt, luminaria subtrahunt, ac divinorum sacrificiorum cultum, malitiæ intercedente, subducunt. Et ideo cum hominibus se vindicare non possint, injuriam Deo* (quod pejus est) *inferunt*. Integer contextus Concilii Can. 7. meretur legendus, quem truncatum retulit Gratianus, sensum tamen expressit his verbis Canoni præfixis:
„Nonnulli inveniuntur, qui interno livore permoti, in perniciem suorum inimicorum altaria sacris vestibus exuunt, aut veste lugubri circumdant, vel consueta luminariorum obsequia Ecclesiis Dei subtrahunt.

Quod autem additur contra sacerdotes, *qui fraciant inimicitiis dolo Missam pro requie defunctorum promulgatam fallaci voto pro vivis studeant celebrare, non ob aliud, nisi ut is pro quo ipsum offertur sacrificium, ipsius sacrosancti libaminis interventu mortis incurrat periculum*, non reperitur in Concilio Toletano XIII. sed extat in Concilio Toletano XVII. Canone 5. qui merito integer legitur: Gratianus enim nonnulla omisit.

Tandem quæstionem hanc concludit Gratianus nobili fragmento, quod sub nomine S. Augustini recitat, sed revera sumptum esse ex libello Rabani de Magorum præstigiis monent Correctores Romani, quamvis plura ibidem relata extent apud Augustinum, è quo à Rabano descripta fuerunt, eaque annotant, designatis locis Augustini, Correctores Romani.

Incantationum variæ species.

Multa notanda circa magicas has incantationes, earumque diversas species, quæ ibi occurrunt, & quare eas facere, atque per eas illudi hominibus à Dæmonibus Deus permittat, ex Augustino exponuntur.

In themate seu casu à Gratiano sub initium hujus causæ proposito dicebatur, quod „ sacerdos, de „ quo in casu, esset ab Episcopo excommunicatus, „ quodque tandem agens in extremis, reconcilia„tus fuisset à quodam sacerdote, inconsulto Epi„scopo. “ Hac occasione quærit Gratianus, quæ-

Quæstio VI.

stione 6. „ An excommunicatus ab Episcopo possit „ reconciliari à Presbytero, illo inconsulto?

Pœnitentium reconciliatio ad Episcopos pertinet.

Itaque primo ostendit Gratianus, reconciliare pœnitentes, Episcopalis officii esse, non sacerdotalis: idque probat ex Can. 1. decreto Concilii Carthaginensis I. quo placuit, *reconciliare quemquam in publica Missa Presbytero non liceret.*

Et Canone 2. ex Concilio Agathensi,

Benedictionem quoque super plebem in Ecclesia fundere, aut pœnitentem in Ecclesia benedicere Presbytero penitus non licebit.

De reconciliatione publica & privata.

Ad calcem hujus Canonis 5. ita concludit Gratianus: „ Ecce quod ab Episcopo excommunicatus, per sacerdotem reconciliari non potest. Sed notandum est (ait) quod reconciliatio alia est publica, alia privata. Publica reconciliatio est, quando pœnitentes ante Ecclesiæ ingressum publice repræsentantur, & per impositionem manus Episcopalis, Ecclesiæ publice reconciliantur, hæc sacerdotibus videtur esse prohibita. Unde circa finem illius capituli, non simpliciter prohibentur pœnitentes reconciliare, sed in publica Missa. Privata vero reconciliatio est, quando de occultis peccatis pœnitentes, vel in extremis agentes ad gratiam reconciliationis accedunt, hæc reconciliatio potest fieri per sacerdotem.

Quod hic de publica & privata pœnitentium reconciliatione asserit Gratianus, præsertim urgente necessitate, Canoni Carthaginensi & pristinæ disciplinæ consentaneum apparet: prout observavit avitæ disciplinæ diligens investigator Gabriel Albaspinæus Episcopus Aurelianensis in notis ad citatum Canonem, dicens: „ Canon addit, *in Missa publica*, quod per sacerdotem pœnitens extra septa Ecclesiæ urgente necessitate, in gratiam redire possit, ut plurima Canonum testimonia clare probant. „ Notatque insuper, quod privata hæc reconciliatio *extra septa Ecclesiæ*, quæ, urgente necessitate, Presbytero permittebatur, spectabat dumtaxat simplicem absolutionem, non autem reconciliationem perfectam in sanctissimæ Eucharistiæ perceptione.

Quod Gratiani de reconciliatione privata ab Ecclesiæ septa facta non est conformis veteri disciplinæ.

Quod autem Gratianus generatim potestatem faciat Presbyteris privatam reconciliationem impendendi, etiam *extra necessitatem*, quando de occultis peccatis agitur, nec Canoni, nec ætatis illius disciplinæ congruit; sed ex sui temporis moribus antiquos mores metiendo, de suo Gratianus addidit.

Decretum autem, quod in probationem adducit sub nomine *Evaristi Papæ*, huic Pontifici nequaquam adscribi posse, sed multo recentiore ei affictum esse fatentur eruditi.

Pœnitenti moribundo non est neganda reconciliatio.

Post hæc pluribus Canonibus, præsertim Carthaginensibus, & Nicænis, probat Gratianus, benedictionem reconciliationis non esse pœnitenti *moriendo* denegandum, ita tamen ut si in morbo convaluerit, seu post pœnitentiæ, quod supererat absolvendum, absolvat. Quin & additur Can. 11. ex Synodo Epaunensi, quod *si aliquis excommunicatus fuerit mortuus, qui jam sit confessus, & testimonium habeat bonum, & non prævenit venire ad sacerdotem ut reconciliaretur, sed præoccupaverit eum mors in domo aut in via; faciant pro eo parentes ejus oblationem ad altare, & dent redemptionem pro peccatis.*

Hanc fuisse Ecclesiæ Gallicanæ & plurium aliarum disciplinam, contrariam disciplinæ Ecclesiæ Romanæ, supra notavimus.

Juxta Canonem Carthaginensem Presbyter pœnitentem moribundum reconciliare non potest, nisi consulto Episcopo.

Multum torquet Gratianum, quod in citato Canone Carthaginensi, quem retulit Can. 9. dicatur, quod Presbyter pœnitentem in periculo mortis constitutum reconciliare *non possit*, nisi prius consuluerit Episcopum, & si hic absens fuerit quid agitur (ait Gratianus) „ si necessitate mortis peccator urgeatur, & Episcopus ita remotus est, ut quod Presbyter eum consulere non possit, negabitur pœnitentia morienti, & beneficium reconciliationis non præstabitur pœnitenti, quem conversum Deus recipit ad veniam? „ Plura ibidem adducens quæ ostendunt, veniam pœnitentibus, præsertim in periculo mortis eam postulantibus, nunquam ab Ecclesia negari: adductis quoque Canone 12. decreto sub nomine Julii Papæ, sed apocrypho, quo Presbyter, *qui pœnitentiam morientibus abnegaverit, reus animarum erit*, statuitur; & Can. 13. decreto Cœlestini Papæ, ubi ille Pontifex scribit, *se horrere tantæ impietatis aliquem inveniri, ut pœnitentiam morientibus denegaret, ac illorum desideriis annueret, qui*

Bene-

[illegible] *sue capiant reconciliationem* [illegible]

His relatis, concludit Gratianus: „Cui autem „ pœnitentia non negatur, nec reconciliatio sibi „ deneganda est: inconsulto ergo Episcopo, pœnitentem Presbyter reconciliare non debet, „ nisi ultima necessitas cogat. „ Hoc probat Canone 14. auctoritate Concilii Carthaginensis III. quo decernitur: „ Presbyter, inconsulto Episcopo, non reconciliet pœnitentem, nisi absente Episcopo ultima necessitas cogit.

Hinc concludendum apparuit Gratiano, suprà citatum Canonem Carthaginensem debere intelligi duntaxat de casu, quo *absens* Episcopus consuli potest, *si necessitas non urgeat*, cum prius absolvi non debeat, quam Episcopus consulatur.

Canonem illum male intellexit Gratianus ex ignorantia pristinæ disciplinæ.

Verum minime advertit Gratianus, priorem Canonem Carthaginensem non loqui de simplici & necessaria pœnitentis reconciliatione, (de qua alii adducti Canones loquuntur) sed de *perfectissima*, qua pœnitens etiam sacræ & Eucharisticæ communioni reddebatur; quod innuitur per hæc Canonis verba: *Si reconciliari divinis altaribus petierit*; quam nec *necessitate* cogente pœnitentibus Presbyter, *inconsulto* Episcopo, impartiri poterat, uti advertit, & notat Albaspinæus.

Hic habemus, uti & in multis accidit, Gratianum à vero sensu Canonum deviasse ex ignorantia pristinæ Patrum disciplinæ.

VII. *Quæstio*

Cum in casu à Gratiano sub initium causæ proposito supponeretur, quod Sacerdoti *in extremis* agenti indicta esset pœnitentia sub quantitate temporis à Canonibus præfixa, quæritur septimo, si morientibus est indicenda pœnitentia sub quantitate temporis?

Pro resolutione hujus quæstionis profert Canone 1. decretum sub nomine Theodori Cantuariensis Archiepiscopi in suo pœnitentiali; ex quo & illud refertur Burchardus *lib. 18. c. 14.* & Ivo *part. 15. cap. 36.*

Pœnitentia peccatis proportionata morientibus proponenda.

In hoc decreto dicitur, *quod ab infirmis in periculo mortis positis per Presbyteros pure inquirenda sit confessio peccatorum, non tamen illis imponenda quantitas pœnitentiæ, sed innotescenda, & cum amicorum orationibus, & eleemosynarum studiis, pondus pœnitentiæ sublevandum, & si forte migraverint, ne obligati à communione, vel consortio fiant alieni.*

Et si convaluerint illis imponenda.

Præterea decernitur, si à morbo convaluerit infirmus, *pœnitentiæ modum à Sacerdote (vel suo confessore) sibi impositum diligenter observet.*

Denique, *ut orationibus & consolationibus Ecclesiasticis, sacra unctione olei inuncti (seu delinenti) secundum statuta sanctorum Patrum communione viatici reficiantur.*

Si hoc decretum genuinum sit Theodori Cantuariensis fœtus, ut illo docemur, sæculo septimo moris fuisse, ut etiam moribundis pœnitentia canonica peccatis conveniens proponeretur, eamque si à morbo convaluissent, ab ipsis adimpleri debuisse, quemadmodum de pœnitentibus, qui nondum pœnitentiæ cursu expleto, ob instans mortis periculum, reconciliati fuissent, pluribus Canonibus jampridem ordinatum erat.

Olim infirmis conferebatur extrema unctio ante viaticum.

Præterea decretum illud evidenter supponit, ætate sua, unctionem olei infirmis impensam fuisse ante susceptionem viatici: quam disciplinam usque ad ultima sæcula constanter conservatam esse notavimus in *Jure Ecclesi. parte 2. tit. 5. cap. 2.*

Decretum hoc in pœnitentiali Theodori Cantuariensis evulgato per Jacobum Petitum non reperiri, neque inter capitula Theodori edita à Luca d'Acherio tom. 9. Spicilegii, & per Labbæum translata in appendicem *tomi VI. Concil. General. col. 1879.* at dictus Petitus inter fragmenta ex quibusdam Codicibus MSS. collecta refert pag. 81. hoc decretum ex pœnitentiali magistri Bartholomæi Oxoniensis Episcopi, sed cujus ætatis, aut auctoritatis sit hoc pœnitentiale, non dicit [illegible] ditur autem ex dicto pœnitentiali: „ si peccatum mortale fuerit, sed occultum, innotescenda „ eis pœnitentia, quæ imponeretur, si peccatum publicum esset; sed nulla sunt imponenda, quæ observari absque peccati publicatione non possunt, quale est extra Ecclesiam pœnitere, & similia, quæ non nisi Laicis, „ & publice peccantibus sunt injungenda. Ex „ hoc vero intelligant, ad quid teneantur vel „ quantum eis parcatur, eo quod per secretam „ confessionem facti sunt ipsorum primi accusatores: & ut quod erubescentia, quam sustinerent in publica pœnitentia, abundantiorem „ cordis contritionem, & devotionem, cum „ charitatis operibus recompensent.

Peccatori occulta proponenda est pœnitentia, sine publica imponi deberet.

Hinc habetur, quod ætate hujus pœnitentialis adhuc publica & canonica pœnitentia imponeretur pro peccatis publicis, eandemque peccatoribus occultis fuisse propositam, quod merito & hodierni confessarii imitabantur.

Fatendum tamen est, hæc non præferre auctoris ætatem Theodori, sed recentioris esse disciplinæ; cum ætate Theodori, id est sæculo 7. etiam pro peccatis *occultis* pœnitentia publica imponeretur, uti ex Morino ostendi in *Jure Ecclesi. part. 2. tit. 6. cap. 2.*

Pœnitentia criminum qualitate sive personarum acceptione attemperanda est.

Deinde *parte secunda* quæstionis ostendit Gratianus, quod pro qualitate criminum præsidentium arbitrio tempora pœnitentiæ decernenda sint.

Probat Gratianus assertum suum Canone 2. auctoritate S. Leonis in epistola ad Nicetam Episcopum *cap. 6.* & Canone 4. ex Synodo Laodicena Canone 2.

Adducit Canone 3. Decretum sub nomine *Nicolai Papæ*, quod sub titulo *de pœnitentia, num. 2.* inter decreta à Gratiano Nicolao I. adscripta retulit Cochlæus, & *incertum* esse asserit Antonius Augustinus *lib. 2. de emendat. Grat. Dial. 18.*

Profert Canone 6. Decretum sub nomine *Concilii Carthaginensis IV. cap. 74.* ex septem Canonibus hodie in dicto Concilio extantibus conflatum, sed inverso plane ordine. Credunt nonnulli hæc à Gratiano aut aliquo Canonum Collectore, à quo Gratianus sua descripsit, decerpta esse ab aliquo pœnitentiali, in quo verisimiliter ea reperiebantur *continua serie* descripta: neque enim ad sic referenda & in unum conflanda materia capitis compellebat, quandoquidem duntaxat probare vellet sine acceptione personarum imploranti pœnitentiam dandam esse: ad quod probandum solus Canon 74. subservire poterat, reliquis huic rei nullatenus convenientibus: adeoque non alia ratione in unum compacti apparent, nisi quod omnes ita subnexos repererit Gratianus.

Citat Canone 7. Decretum sub nomine *Synodi octavæ*, notant autem Correctores Ro- „ mani, videri posse sumptum ex regulis bre- „ vioribus B. Basilii *cap. 106.* quod notatum „ alibi est (inquiunt) evenire in iis capiti- „ bus, quæ ex octava Synodo citantur, uti & „ hic Canone 8. 9. 10. & 11. „

Cæterum conclusio Gratiani de attemperanda pœnitentia pro gravitate criminum & dispositione pœnitentium, sacris Canonibus conformis est, eamque probavit Synodus Tridentina *sess. 14. cap. 8. de Sacramento Pœnit.* monens Sacerdotes, quod debeant quantum spiritus & prudentia suggerit, pro qualitate criminum & pœnitentium facultate, salutares & convenientes satisfactiones injungere; ne si forte peccatis conniveant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur.

Quo affectu pœnitentes suscipiendi & impœnitentes abjiciendi.

Deinde Canone 9. 10. & 11. probare vult Gratianus, quo affectu pœnitentem suscipere, & impœnitentem abjicere debeamus, nimirum *affectu intimo charitatis.*

Profert autem hos Canones, uti & septimum & octavum sub nomine Synodi VIII. sed nullus eorum

eorum inter Canones hujus Synodi reperiuntur, videnturque potius ex dictis S. Basilii excerpti, uti ex Correctoribus Romanis supra notavi; quibus addi potest Antonius Augustinus *lib. 2. de emend. Grat. Dialog. 9.* idipsum observans.

De variis superstitionibus Gentilium à Christianis vitandis.

Denique Gratianus saltem in fine suæ causæ volens materiam præcipuam sibi initio propositam attingere, à Canone 13. usque ad finem agit contra varias ac superstitiosas Gentilium observationes, quas à Christianis vitandas ostendit.

De superstitiosa Kalendarum observatione.

Et quidem Canone 13. ex Martino Bracarensi refertur, quod *non liceat iniquas observationes agere Kalendarum, & otiis vacare Gentilibus, neque lauro aut viriditate arborum cingere domos: omnis enim hæc observatio paganismi est.*

Unde hæc sumpserit Martinus nescio; citat quidem Doujatius tanquam hujus capituli fontem Canonem 39. Laodicænum, sed nihil ibi de observatione *Kalendarum* aut *lauro & viriditate arborum.*

Addit & Concilium Turonense II. Canone 22. quod cultus *Kalendarum Januarii* quidem meminit, qui & reprobatur; at reliquorum nulla ibi mentio fit.

Hoc constat, publica & superstitiosa lætitiæ signa ipsis Kalendis primum à Gentilibus, dein à Christianis fuisse exhibita, quæ & indecoris choreis, aliisque vanis & superstitiosis observantiis fœdabantur, uti pluribus ostendit du Cange in suo glossario latinitatis, verbo *Kalendæ*, & verbo *Cervulus.*

Cum autem verisimile sit, diversa pro varietate locorum & populorum adhibita fuisse vana & superstitiosa lætitiæ signa, quidni dicamus, quod Martinus Bracarensis Canonem, quo *Kalendarum* observantiæ proscribebantur, accommodaverit gentis suæ moribus, addendo quæ ibidem usitata erant? quod ipsi familiare fuisse pluribus ostendi potest.

Ejusdem festivitatis Kalendarum Januariarum meminit & Canon 14. sub nomine Zachariæ Papæ in Concilii Romani *cap. 9.* ubi & aliarum observationum, quæ eisdem Kalendis exhibebantur, mentio occurrit; atque inter cetera prohibetur quis *Brumam ritu Paganorum colere.*

Notat Antonius Augustinus quod *Canone 62. Synodi VI. in Trullo*, *Brumalia* prohibeantur, eaque videantur esse à *Bruma* dicta. Incidere autem *Bruma* solebat saturnalibus diebus, non longe à Kalendis Januariis, unde apparet, Brumam coincidisse quodammodo cum Kalendis Januariis; unde Canon hic dicit: *Si quis Kalendas Januarias & Brumam ritu Paganorum colere præsumpserit.* Vide Tractatum Historico-Canonicum *part. 3. cap. 3. §. 4.* ad citatum Canonem 63. Synodi VI.

De magicarum artium inefficacia.

Docet Canone 15. Gratianus, magicas artes & incantationes nec morbis hominum, aut morbidis animalibus quidquam remedii posse adferre. Citatur hic Canon sub nomine S. Augustini; sed verba apud ipsum non reperiri monent Correctores Romani, qui una indicant loca unde desumpta apparent.

Dies Ægyptiaci qui?

Rursus Canone 16. sub nomine Augustini (sed penes quem rursus non reperitur) interdicitur observatio *Kalendarum Januarii*, quibus adduntur *dies*, qui dicuntur *Ægyptiaci.*

De his diebus varii varia scripserunt, uti videre est apud du Cange in glossario latinitatis verbo, *dies Ægyptiaci*, apparetque sat verisimile, quod scribit Durandus in rationali *lib. 8. cap. 4. num. 20.* hos dies dici *Ægyptiacos*, qui ab Ægyptiis sunt inventi: „ In Ægypto enim „ (ait) erant quidam Astrologi, qui quasdam „ constellationes nocivas humanis actibus in illis „ diebus invenerunt, ideoque illas notas homi„ nibus esse voluerunt. Tamen illarum constel„ lationum puncta scire propter errorem nostri „ computi non valemus: vel forte invenerunt „ dies bene constellatos, & ideo eos in Kalenda„ rio notaverunt, ut in illis diebus potius, quam „ in aliis, actibus insistatur, quorum errorem „ ne Ecclesia sequi videatur, à talibus cavetur „ abstineri.

De origine strenarum.

Describuntur & in eodem hoc Canone inhonestæ & superstitiosæ observationes, quæ Kalendis Januariis fieri solebant, atque inter alia scribitur: *Et ad invicem dona donantur, quasi in principio anni*, boni fati augurio: quod hinc ad Christianos dimanaverit mos, Kalendis Januarii strenas donandi aut mittendi, admodum verisimile est. Hic mos, cum nihil videatur superstitionis continere, merito retinetur, quemadmodum & alia plura Religio Christiana à Gentilibus accepta, rejecta eorum superstitione, religiosissime retinet, & etiam inter Ecclesiasticas ceremonias recepit, uti in *Jure Eccles.* sparsim notavi, & signanter *part. 2. tit. 38. cap. 5.*

De superstitiosa observatione dierum, annorum, &c.

Eodem Canone, uti & Canone 17. ex S. Augustino ostenditur superstitiosum & enorme peccatum esse, observare dies & annos, aut lunæ, solisque cursum; variæque & aliæ superstitiosæ observationes describuntur.

CAUSA VIGESIMASEPTIMA.

De matrimonio hic agit Gratianus, cur?

GLossographus ad initium hujus causæ ait: „ Tractato de negotiis & ministeriis Ecclesiasticis, adjungit de Sacramentis. Primo de ma„ trimonio, licet alia sint digniora & magis neces„ saria, & hoc ideo, cum matrimonium ma„ gnum sit in Christo & Ecclesia Sacramentum, „ & tempore antiquius est, & usu communius. „ Antiquius, quia ante peccatum institutum est, „ communius, quia cum sacramenta omnia sint „ in Ecclesia Dei, hoc tamen apud gentes omnes „ est, sanctitas autem ejus non est nisi in monte „ sancto ejus, id est, ubi Ecclesia ædificata est. „

Et quia de matrimonio (pergit glossographus) sæpe quæritur in judicio; ideo assignando multiplicia ejus impedimenta tractaturus de eo continuat decem causas.

Unde hic tractatus à causa vigesimaseptima usque ad causam trigesimamsextam vocari solet tractatus de matrimonio.

Quæstio I. De impedimento voti.

Incipit autem Gratianus ab impedimento voti; quæritque primo, „ an conjugium possit „ esse inter voventes.

Votum castitatis impedit matrimonium.

Quod voventes matrimonia contrahere non possint, multis auctoritatibus ostendere nititur parte 1. suæ quæstionis, quæ demum finitur ad Canonem 40.

Neque sane desunt auctoritates, quibus evincatur, post votum virginitatis nemini licere, voto durante, ad matrimonium convolare.

De duplici specie virginum, scilicet, velatarum, & non velatarum.

Illud tamen è multis patet, jampridem discrimen fuisse inter eas, quæ simpliciter virginitatem Deo promiserant, & eas quæ publice se Deo sacraverant, & ab Episcopo velamen, ut indicium suæ consecrationis acceperant.

Illis gravior quam his imponebatur pœnitentia, si votum violassent.

Et his quidem major diuturniorque pœnitentia, si votum violassent, imponebatur, quam illis, uti probat Canon 2. qui refertur sub nomine Gregorii ad Bonifacium, extatque apud Reginonem, itemque apud Burchardum & Ivonem, ex quo indubie illud descripsit Gratianus, neque apud Gregorium reperitur.

Quidquid sit, in hoc manifestissime indicatur distinctio inter virgines velatas, & non velatas, circa pœnitentias illis injungendas, si à voto recedant.

Et sane hæc velatio arctiore quasi vinculo virginem Deo consecrabat, & Christo quasi desponsabat; unde non nisi post diuturnam virginitatis probationem velabantur; quin & quibusdam Canonibus cautum fuit, ne qua ante *quadragesimum* ætatis annum velaretur, uti notat Hugo Menardus ad *Sacram. S. Gregorii pag. 21.*

Distinctio inter velatas, & non velatas expressis terminis probatur quoque ab Innocentio I. *epistola 2. ad Victricium cap. 12. & 13.* & à Gratiano refertur utriusque capitis textus Canone 9. & 10. moneturque glossographus ad Cano-

nem

nem 9. quod virgines necdum sacro velamine tectæ, & votum solventes, minus peccent, quam velatæ.

De viduis continentiam promittentibus.

Nec tantum de puellis virginitatem promittentibus, sed & de viduis, mortuis maritis, continentiam pollicentibus tractat Gratianus, earumque mentio etiam occurrit in citato Canone 2. refertque Canone 8. decretum sub nomine Concilii Martini Papæ, qua inscriptione indicatur Collectio Martini Bracarensis, quæ inscriptio falsa est, cum Canon hic sit cap. 25. Concilii Triburiensis de an. 895. uti etiam monent Correctores Romani.

Viduæ velari prohibentur.

Viduas autem velare (inquit hic Canon) *Pontificum nullus attentet, prout statutum est in decretis Gelasii Papæ* cap. 13.

Deinde adjicitur ex ejusdem Papæ decretis cap. 21. *Quod si propria fuerit voluntate continentiam professa, ejus intentio pro se reddat rationem Deo.* At in decretis ita legitur: „Nam „ de viduis sub nulla benedictione velandis, „ superius late duximus differendum; quæ si „ propria voluntate professam pristini conjugii „ castitatem mutabili mente calcaverint, peri„ culi earum intererit, quali debeant Deum „ satisfactione placare.

Post hæc ex dicto Concilio Triburiensi subjicitur: *Nos autem auctoritate Patrum suffulti, in hoc sancto Concilio sancimus, & libere indicamus, si sponte velamen, quamvis non consecratum, sibi imposuerit, & in Ecclesia inter velatas Deo oblationem obtulerit, velit, nolit, sanctimoniæ habitum ulterius habere debet, licet Sacramento confirmare vetet, eo tenore, & ratione sibi velamen imposuisse, ut iterum posset deponere.*

Quod Triburiense aliudve ejusdem aut recentioris ætatis Concilium decernit *de viduis, velamen, quamvis* NON CONSECRATUM, sibi imponentibus, non apparet pristinis Canonibus, aut decretis Gelasii Papæ satis conforme. Olim enim solæ *virgines* ab Episcopis *velatæ* leguntur: hinc plures sunt de velandis virginibus Patrum tractatus, sed nullibi viduarum velatarum mentio occurrit.

Quæ velationis in virginum origo.

Virginum velatio originem habuisse videtur ex ritu antiquo apud plerasque Gentes, etiam non Christianas, recepto, quo novis nuptis flamen seu velamen imponebatur, quo faciem velarent: ut quemadmodum his imponebatur velamen in signum contracti *carnalis* matrimonii; ita verisimiliter invaluit, ut mulieribus in publica continentiæ professione velamen imponatur in signum contracti *spiritualis* cum Christo matrimonii.

Cur virgines potius quam viduæ velatæ?

Quod solæ virgines, non viduæ velarentur, ratio ex Apostolo, in secunda ad *Corinth.* 11. sumpta apparet, ubi dicit: *Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.*

Hinc enim concludendum apparebat, non posse proprie dici *desponderi* Christo, ut *virginem* castam, quæ alteri viro fuerat juncta.

Alia postea inter virgines & viduas data distinctio, & cur?

Labentibus sæculis, cum sensim vera velationis origo & ratio in oblivionem abierit, creditum apparet, quod omnis inter consecrationem virginum & viduarum distinctio esset penes solemnem Episcopi aut Sacerdotis benedictionem; adeo ut hæc solemnis benedictio solis virginibus imponeretur, hæque solæ velamen *ab Episcopo benedictum* acciperent; viduæ vero sine illa *solemni benedictione* sibi velamen etiam *non consecratum* imponerent, & continentiam profiterentur, ad exemplum ejus, quod in nuptiis carnalibus contingit.

Scitur enim secundas nuptias, præsertim dum tales sunt ex parte mulieris, solemni benedictione Sacerdotis carere: quidni ergo similitudine quadam rationis hinc accepta, viduæ spiritualiter nubenti cum Christo, eadem benedictio negata?

Tandem in professione virginum & viduarum omnis distinctio sublata est.

Tandem labentibus sæculis, veteri Patrum disciplina quasi oblivioni tradita, & velatione ac professione puellarum & viduarum ad simplices Presbyteros devoluta, omnis inter virginum & viduarum professionem differentia evanuit, eodemque modo solemnem professionem emittunt, & velum religionis, si eas solemnem in religione professionem emittere contingat, recipiunt.

Exemplum tacitæ professionis.

Quod vero eodem Canone ex Concilio Triburiensi additur, quod vidua, quæ sponte sibi velamen *non consecratum* imposuit, & in Ecclesia inter velatas oblationem obtulerit, debeat etiam, velit, nolit, sanctimoniæ habitum retinere, evidenter *tacitæ* professionis, cujus in decretalibus frequens mentio occurrit, exemplum est.

Verum hanc tacitam professionem ab usu recessisse scitur.

Quibus pœnis puniendæ violatio voti & professionis continentiæ.

Variæ pœnæ decernuntur in virgines, aliasque, quæ continentiæ professionem vitio carnis violaverint.

Primò, à fidelium communione & cœtu excluduntur, quin & recludi jubentur, præsertim viduæ; ut habet Canon 2. Item Monachi aut Monachæ, ut habetur Canone 11. ex Concilio Triburiensi, de quibus ita statuitur: *Monachos atque Monachas, qui objecto proposito sanctitatis, illicita atque sacrilega contagione se miscuerant, & in abruptum conscientia desperatione perducti, de illicitis complexibus libere filios procrearunt, à monasteriorum cœtu, Ecclesiarumque conventibus eliminandas esse mandamus, quatenus retrusa in suis ergastulis, tantum facinus lamentatione continua deflentes, purificatorio possint igne pœnitudinis decoqui, ut eis vel ad mortem, solius misericordiæ intuitu, per communionis gratiam possit subveniri.*

Quæ pœna plectantur, qui sacratam virginem duxit.

Nec tantum mulieres continentiam professæ, ac deinde nubentes, excommunicantur, sed etiam ille, qui sacro velamine consecratam in conjugium duxerit, & post dicatum Deo propositum infesta fœdera sacrilegaque miscuerint, à *Sacra Communione detrudi jubentur, & nisi per publicam probatamque pœnitentiam omnino non recipi. Si tamen digne pœnituerint, transeuntibus de sæculo viaticum non negetur.*

Et rursus Canone 30. ex Novella Justiniani 123. cap. 64. decernitur, „ ut si quis rapuerit, vel sollicitaverit, vel corruperit *Ascetriam*, vel *Diaconissam*, vel *Monacham*, vel aliam mulierem, „ religiosam vitam, vel habitum habentem, bona „ ipsius & eorum, qui hujusmodi sceleris com„ munione contaminati sunt, Ecclesiæ vindicen„ tur, ipsi autem *capitali periculo* subjiciantur. „

Porro notandum, non eandem ubique, aut omni tempore circa hæc fuisse disciplinam, ideoque loca & tempora, quibus Canones editi fuerint, aut eorum auctores floruerunt, diligenter distinguenda esse.

Insuper observandum, in præsenti quæstione, plurimos à Gratiano referri textus mutilatos, necnon alienis auctoribus inscriptos, uti pene ad singulos notarunt Correctores Romani, quibus adde Canon. 10. assignatum S. Augustino de *conflictu vitiorum & virtutum*, quem non esse Augustini à multis observatum erat, & pluribus præmonitione huic tractatui præfixa in appendice *tom. 7. operum S. Augustini columna.* 219. probant eruditi eorum operum revisores Monachi Benedictini.

Quædam à Gratiano allegantur pro invaliditate matrimonii contracti à voventibus.

Ex his interim auctoritatibus concludit Gratianus ad calcem Canonis 40. quod voventes prohibeantur contrahere matrimonia, & quidam eorum, si contraxerint, separari jubeantur. Hoc postremum membrum probat præcipue auctoritate Canonis 40. ex Concilio Romano sub Innocentio II. qui sæculo 12. sedit: quo sancitur, ut sacris Ordinibus initiati, *regulares Canonici, Monachi atque conversi professi, si sanctum transgredientes propositum, uxores sibi copulare præsumpserint,* SEPARENTUR: *hujusmodi namque copulationem, quam contra Ecclesiasticam regulam constat esse contractam,* MATRIMONIUM NON ESSE CENSEMUS.

Quædam contra pro validitate.

Post hæc allegat Canone 41. textum sancti Augustini ex tractatu *de bono viduitatis*, quo aperte probat Augustinus, matrimonia post votum

con-

continentiæ, à virginibus & viduis quidem illicite contrahi; sed tamen non esse adulteria, imo esse veras nuptias: *Qui dicunt*, ait, *talium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria, non mihi videntur satis acute ac diligenter considerare quid dicant.*

Conatur illa conciliare Gratianus, sed male.

Gratianus pro conciliandis his in speciem diversis auctoritatibus, ad calcem Canonis 43. ait: „ Quod voventes, præmissis auctoritatibus „ jubentur ab invicem discedere, quorum vero „ conjugia auctoritatibus Augustini & Theo„ dori solvenda non sunt, in capitulo de or„ dinatione Clericorum evidenter ostenditur.

Evidens est, nos à Gratiano hic remitti ad *Distinctionem* 27. ubi hanc in speciem contrarietatem solvit per distinctionem voti simplicis & voti solemnis: quam distinctionem ætati Augustini, aut Theodori non convenire ibidem notavimus; atque Gratianum fuisse primum auctorem distinctionis inter votum solemne & simplex in ordine ad impediendum vel dirimendum matrimonium.

Si Gratianus tempora & loca distinxisset, nequaquam ad novam hanc distinctionem inter *solemne* & *simplex* votum recurrere debuisset.

Quæstio II.

Altera quæstione hujus causæ quærit Gratianus, an puellæ alteri desponsatæ possint renunciare priori conditioni, & transferre sua vota ad alium?

Priusquam quæstionem hanc resolvat, quærit, utrum solus consensus matrimonium faciat, & qualis debeat esse consensus.

Solus consensus matrimonium facit.

Quod solus consensus matrimonium faciat, & conjuges, probat in primis ex vulgata definitione matrimonii, quæ ad nuptias solum consensum requirit, juxta illud Isidori, *consensus facit matrimonium*. Item auctoritate auctoris operis imperfecti in Matthæum (quem hic Canone 2. & alibi sæpius falso citat Gratianus sub nomine S. Chrysostomi) qui dicit: *Matrimonium quidem non facit coitus, sed voluntas*, & Canone 2. auctoritate Nicolai I. at notandum, Correctores Romanos ex ipsis Nicolai responsis aliqua mutasse, quo fit, ut in codicibus correctis non amplius habeatur decretum, prout à Gratiano editum fuit, sed ut à Correctoribus illis, prætextu correctionis, mutatum est, ut sæpius ab ipsis factum esse monuimus.

Ex his ergo concludit Gratianus: Cum solus consensus matrimonium faciat, etiam illos, inter quos talis consensus intercessit, veros conjuges esse.

Quis consensus matrimonium facit, an cohabitationis, an carnalis copulæ?

At nunc ulterius quærit, quis consensus matrimonium facit, an consensus cohabitationis, an carnalis copulæ, an uterque?

Ratio dubitandi erat, quia si prior sufficeret, tunc frater cum sorore matrimonium posset contrahere: si posterior, scilicet *carnalis copula* requiratur, *inter Mariam & Joseph non fuit conjugium*: Voverat enim Maria se virginem perseveraturam ..... si ergo contra suum „ propositum postea consensit in *carnalem* co„ pulam, rea facta est voti virginalis mente, „ etsi non opere violati. Quod de eo sentire „ nefas est, sicut Augustinus ait.

Tum subjicit prolixum discursum sub nomine Augustini, quo vult ostendere, quomodo sine violatione pudicitiæ, aut voti virginalis, fuerit conjugium, inter Mariam & Joseph: *Committens*, inquit, *virginitatem suam divinæ dispositioni consensit in carnalem copulam, non illam appetendo, sed divinæ inspirationi in utroque obediendo.* Discursum hunc non reperiri apud Augustinum, sed videri à Collectore ex variis locis beati Augustini potissimum ex libello de virginitate confectum, monent Correctores Romani.

Pluribus post hæc probat Gratianus consensum, non carnalem coitum conjuges facere.

Multa quoque hac quæstione miscet Gratianus, quæ sibi in speciem contraria videntur, variasque conciliandi rationes adducit.

An conjux sine alterius licentia

In primis Canone 23. & sequentibus, probat, neutrum conjugum posse sine licentia alterius continentiam profiteri: Sponsi vero (ait ad calcem Canonis 26.) inconsultis, quas sibi desponsaverunt, exemplis & auctoritatibus probantur continentiam posse servare. Probat id exemplo SS. Macarii & Alexii, qui invitis *nuptiis*, sponsas suas deseruisse, & continentiam, vitamque eremiticam seu solitariam amplexi dicuntur: atque ex his concludit: Horum exemplis patet, quod sponsi sponsarum suarum non exquisito consensu, continentiam valeant profiteri.

possit continentiam profiteri?

Famosa admodum est historia sancti Alexii, cujus hic meminit Gratianus, at non æque eruditis apparet authentica, uti nec decretum sub nomine *Eusebii Papæ*, hic à Gratiano Canone 27. in ejusdem assertionis probationem allegatum.

Interim ex allegatis sat probatum supponens Gratianus, desponsos posse sine mutuo consensu, se Deo in *Monasterio* consecrare, ad calcem Canonis 28. concludit, quod inter sponsum & sponsam conjugium non sit: quia conjuges sine mutuo consensu se Deo offerre non possint, quod sponsis licet.

Quæ impotentia dirimat matrimonium, & quæ non?

Post hæc allegat Canone 29. decretum sub nomine Gregorii de separatione conjugis ob probatam viri impotentiam: quod falso Gregorio attribui notat Stephanus Baluzius, probatque sumptum ex epistola Rabani Mauri Archiepiscopi Moguntini ad Heribaldum, quam cum brevi præfatione evulgavit ad calcem Reginonis Abbatis: extatque præsens decretum seu responsum cap. 29. hujus epistolæ; sed Cœlestinus III. *inc.* 5. *de frigidis & malefic.* citat hoc ipsum responsum sub nomine Gregorii, secutus nimirum, more aliorum Pontificum, auctoritatem Gratiani.

Interim ex hoc decreto concludit Gratianus, quod impossibilitas commercii carnalis, si post carnalem copulam in aliquo inventa fuerit, non solvat conjugium: si vero ante carnalem copulam deprehensa fuerit, liberum facit mulieri alium virum accipere, uti loquitur ad calcem dicti Canonis, concluditque, inde apparere, illos non „ fuisse conjuges: alioquin non licere eis ab in„ vicem discedere, excepta causa fornicationis: „ & sic discedentes oportet manere innuptos, „ aut sibi invicem reconciliari. „

Matrimonium aliud est initiatum, aliud consummatum.

Cum autem hæc contrariari viderentur illis auctoritatibus, quibus sponsi etiam *conjuges* dicuntur, antequam carnaliter commisceantur, pro conciliatione notandum monet ad calcem Canonis 34. Scriptum esse, quod conjugium despon„ satione initiatur, commistione perficitur. „ Unde, ait, inter sponsum & sponsam conjugium est, sed *initiatum*, inter copulatos & conjugium *ratum*.

Alludit hic Gratianus ad illud, quod sub nomine Ambrosii scriptum est Canone 5. & rursus paucioribus verbis repetitur Canone 35. *Cum initiatur conjugium, conjugii nomen asciscitur, non cum puella viri admistione cognoscitur.*

Tum iterum concludit Gratianus: Ecce quod in desponsatione conjugium initiatur, non perficitur.

Hanc distinctionem latius extendit ad finem Canonis 39. docens, quod, juxta hanc distinctionem intelligenda est illa auctoritas Augustini: *Non dubium est, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commixtio sexus non docetur fuisse* (Canone 16.) *ad matrimonium perfectum*, subintelligendum est, tale videlicet, „ quod habeat in se Christi & Ecclesiæ sacra„ mentum... cuncta ergo, ait, quæ de non se„ parando conjugio inducta sunt, de *perfecto* in„ telliguntur, quod sponsali conventione initia„ tum est, & officio corporalis commistionis est „ consummatum. Illa vero, quibus separabile „ conjugium ostenditur, de *initiato* intelligun„ tur, quod nondum officio sui perfectum est. „

Ratum dissolvi potest, consummatum non item.

Et ad finem Canonis 45. concludit: Sponsas conjuges appellari spe futurorum, non re præsentium; quomodo ergo conjuges à prima fide desponsationis appellantur, si ista, quæ asseritur „ sponsa, conjux esse negatur? Sed à prima fi„ de desponsationis, conjux dicitur appellari, „

non

„ non quod in ipsa desponsatione fiat conjux, „ sed quia ex fide, quam ex desponsatione invicem debent, postea efficiuntur conjuges.

Ex his haud difficile est intelligere, triplicem distinctionem illam Canonistis & Theologis familiarem, sponsalium de futuro, matrimonii rati, sive sponsalium de præsenti, & matrimonii consummati, Gratiano notam fuisse; imo forsan primo à Gratiano expressa & impensa, ejusdem auctoritate à Canonistis & Theologis recepta fuit.

Quæ sit illius distinctionis origo?

Ulterius quidni dicamus, eadem auctoritate Gratiani fuisse receptum, per matrimonium *consummatum* repræsentari unionem *Christi* cum *Ecclesia*: per ratum vero, sive initum consensum de præsenti, duntaxat *initiatum*, repræsentari solam unionem Christi cum *anima justi per charitatem*: atque hinc illud esse omnino indissolubile: hoc vero solvi posse saltem per professionem continentiæ, uti notavit Gratianus ad calcem Canonis 26. ad quam notam respexisse Alexandrum III. in *cap.* 2. ꝯ *de convers. conjug.* indicat clausula parenthesi inclusa, *sicut sancti quidam de nuptiis vocati fuerunt*, & observavit Franciscus Florens in commentario ad hanc quæstionem pag. 116.

Sponsalia, alia sunt de præsenti, alia de futuro; quæ sit inter illa differentia.

Denique *Canone ultimo* sub nomine *Augustini* evidenter expressit distinctionem inter sponsalia de futuro, & de præsenti. Asserit enim, quod *duobus modis dicatur fides pactionis & consensus; si quis* (inquit) *alicui mulieri fidem fecerit pactionis, non debet aliam ducere: si aliam duxerit, pœnitentiam debet agere de fide mentita: maneat tamen cum illa quam duxit, non enim rescindi debet tantum sacramentum. Si autem fecerit fidem consensus, non licet aliam ducere; si autem duxerit, dimittet eam, & adhærebit priori.*

Hic evidenter Gratianus expressit, sponsalia de futuro solvi per sequens matrimonium, licet illicite contractum contra fidem datam; nihilominus sic contractum esse verum & validum matrimonium. Sponsalia autem de præsenti non dissolvi, sed contractum secundum matrimonium esse invalidum, propter sponsalia de præsenti.

Quod autem Canoni adjungit Gratianus: „ est „ autem fides pactionis, quando aliquis promittit „ fidem alicui, quod eam ducet, si permiserit ei „ rem secum habere, vel etiam pro consensu, vi„ detur eam habere sententiam, ut qui post spon„ salia *concubitus* atque congressus sequitur, sit *pro fide consensus*, atque ita pro matrimonio *præsumpto*: quod & auctoritate Gratiani receptum fuit, & in decretalibus præsumptum matrimonium appellatur, in *cap.* 20. & *fin.* ꝯ *de sponsal.* quibus declaratur; sponsalia de futuro per subsecutam copulam carnalem transire in sponsalia de præsenti: *quia licet præsumptum matrimonium videatur, contra præsumptionem tamen hujusmodi non est probatio admittenda*, ait citatum caput 20.

Sponsalia de futuro per copulam sequentem olim transibant in sponsalia de præsenti.

Plura hic mutilata & supposititia à Gratiano allegantur.

Circa auctoritates præsenti quæstione à Gratiano adductas, speciatim notandum plerasque vel mutilatas esse, vel auctoribus non suis inscriptas, uti & ad singulos pene Canones notarunt Correctores Romani, & Stephanus Baluzius.

Pluribus exemplis ostenditur decretalium Collectores caco modo Gratianum fuisse secutos.

Porro sicuti Gratianus simpliciter secutus fuit fidem præcedentium Collectorum, atque ita & eorum errata mutuavit; sic & subsequentes Collectores, quin & Romani Pontifices in suis responsis & decretalibus fidem Gratiani secuti sunt: ac signanter ex hac quæstione jam supra monui referri sub nomine Gregorii fragmentum epistolæ Rabani Mauri, & rursus refertur in c. 1. ꝯ de R. 1. sub nomine Joannis Chrysostomi: *Omnis res per quascunque causas nascitur, per easdem dissolvitur*, quia hic Canone 4. sub ejus nomine extant, quæ tamen non Chrysostomi, sed incerti Auctoris *operis imperfecti* in Matthæum esse monent Correctores Romani.

Similiter quæ Canone 8. referuntur ex Concilio Africano, extant sub nomine ejusdem Concilii in *cap.* 1. ꝯ *de condit. appositis*, &c, quamvis in nullo Concilio Africano inveniantur.

Rursus, quæ Canone finali falso attribuuntur Augustino, eidem inscribuntur in *cap.* 1. ꝯ *de sponsa duorum*: & quod amplius, verba Gratiani explanationis gratia Canoni subjecta, hic tanquam verba Canonis referuntur: quia scilicet hæc Gratiani verba irrepserant per errorem in ipsum textum, uti monet Franciscus Florens.

Ut inde appareat, quam cæco modo auctoritatem decreti Gratiani secuti fuerint decretalium Auctores & Collectores.

CAUSA VIGESIMAOCTAVA.

De imp. dispar. infidelitatis.

Casus in hac causa propositus.

PRosequens Gratianus materiam matrimonialem, ac notanter impedimentorum, hac causa agit de impedimento infidelitatis, eumque in finem proponit hunc casum: „ Quidam infidelis in conjugio positus, ad fidem conversus est, uxor vero odio fidei Christianæ ab eo discessit. Ille „ quandam fidelem uxorem accepit, qua mortua, „ clericus efficitur. Tandem vitæ & scientiæ me„ rito in Episcopum eligitur.

Quæstiones ex casu elicita.

Ex hoc casu tres elicit quæstiones, quarum *prima* quærit, an conjugium sit inter infideles; secunda, an si alter infidelium convertatur ad fidem, altero manente in infidelitate, liceat fideli ab infideli recedere, & alias nuptias, eo adhuc vivente, contrahere; tertia, an sit reputandus bigamus, qui ante Baptismum habuit unam, & post Baptismum alteram.

Quæstio I & II.

Duæ primæ quæstiones vix separari possunt, cum auctoritates ad utramque pertinentes inter se misceantur.

Imo nec nisi unicus Canon 2. ad decisionem secundæ quæstionis pertinens sub illa quæstione referatur.

Verum est matrimonium inter infideles.

Gratiani resolutio circa has quæstiones hæc est. Primò, inter infideles & inter Judæos esse & fuisse verum ac legitimum matrimonium, quemadmodum concludit ad calcem Canonis 14. una respondens eis, quæ in speciem contrariari videbantur.

Matrimonium fidelis cum infideli vetitum est.

Secundò, matrimonium fidelis cum infideli aut Judæo esse utroque Testamento veteri & novo vetitum, uti multis auctoritatibus ac signanter S. Augustini Canone 9. ex *lib.* 1. *de adulterinis conjugiis* probat.

Matrimonium infidelium non habet vim sacramenti, ideoque nec indissolubile est.

Tertiò, matrimonium duorum infidelium vel Judæorum inter se, non esse *ratum*, neque habere effectum & vim *sacramenti*: adeoque neque esse indissolubile.

Gratianus distinguit triplex conjugium, legitimum & non ratum, ratum & non legitimum, legitimum & ratum.

Hinc ad finem Canonis 17. ait: „ Conjugium aliud est legitimum & non ratum, aliud ratum „ & non legitimum, aliud legitimum & ratum. „ Legitimum conjugium est, quod legali institu„ tione vel provinciæ moribus contrahitur. Hoc „ inter infideles ratum non est, quia non est „ firmum & inviolabile conjugium eorum: da„ to enim libello repudii, licet eis recedere ab „ invicem & aliis copulari lege fori, non lege „ poli, quam non sequuntur. Inter fideles vero „ ratum conjugium est, quia conjugia semel ini„ ta inter eos, ulterius solvi non possunt. Ho„ rum quædam sunt legitima, veluti cum uxor „ à parentibus traditur, à sponso dotatur, & à „ sacerdote benedicitur.

Hæc talia conjugia legitima, „ & rata appel„ lantur. Illorum vero conjugia, qui contemptis „ omnibus illis solemnitatibus, solo affectu ali„ quam sibi in conjugem copulant, hujusmodi „ conjugium non legitimum, sed ratum tantum„ modo esse creditur.

Cum ergo infidelium matrimonium non sit *ratum*, nec *indissolubile*, quæritur, an uno eorum ad fidem converso, liceat huic ab infideli recedere & ad alias nuptias transire?

Hanc quæstionem fuse discutit S. Augustinus lib. 1. de adulterinis conjugiis, è quo desumpti sunt Canones 8. & 9. hujus primæ quæstionis, quibus jungendus Canon 4. ex eodem Doctore *de fide & operibus cap.* 16. præsertim si ipse locus Augustini legatur, quem ad calcem Canonis junxerunt Correctores Romani.

Docet autem Augustinus, quod unus infide-

Quando conjux fidelis ab infideli discedere possit & ad alias nuptias transire.

lium ad fidem conversus ab infideli discedere nequeat, si infidelis sine contumelia Creatoris fideli cohabitare velit, conformiter ad monitum Apostoli 1. *ad Corinth. cap. 7.* SI QUIS FRATER UXOREM HABET INFIDELEM, ET HÆC CONSENTIT HABITARE CUM ILLO, NON DIMITTAT ILLAM, &c. *Non propter vinculum cum talibus conjugale servandum, sed ut acquirantur Christo, recedi in fidelibus conjugibus Apostolus vetat.* Quod pluribus ibidem prosequitur Augustinus, qui & illic exponit rationem, cur fideli non liceat infidelem dimittere, eo scilicet casu, quo uterque conjux unius erans infidelitatis tempore initi matrimonii, & postea unus illorum ad fidem est conversus, & consentit infidelis sine periculo perversionis cum fideli cohabitare.

Si vero infidelis nolit absolute cum fideli cohabitare, sed recedere velit, aut saltem nolit, nisi sub conditione fidei Christianæ adversante, tunc liberum est fideli recedere, & ad alias nuptias transire, prout locis citatis late docet S. Augustinus. Reflectens enim ad Apostoli verba: *Quod si infidelis discedit, discedat: non est enim frater aut soror subjectus in hujusmodi, id est* (ait) *ut propter fidem Christi etiam ipsa uxor legitima societate conjuncta, sine ulla culpa relinquatur, si cum viro Christiano propter hoc, quod Christianus est, permanere noluerit.*

Similiter citata verba Apostoli exponit Ambrosiaster; ejus verba nonnihil mutilata referuntur *Canone 2. quæst. 2.* falso attributa S. Gregorio; *Non enim ratum est matrimonium, quod sine Dei devotione est: ac per hoc non est peccatum ei, qui dimittitur propter Deum, si alii se junxerit: contumelia enim Creatoris solvit jus matrimonii circa eum qui relinquitur, ne accusetur, si alii copuletur:* ita legitur apud Ambrosium.

Ex his concludit Gratianus sub finem citati *Canonis 2. quæstionem 2.* quod infidelem discedentem fidelis sequi non debeat, liceatque ei aliam ducere.

At una monet, „ hoc non nisi de his intel„ ligendum esse, qui in infidelitate copulati sunt; „ Ceterum (inquit) si ad fidem uterque conversus „ est, vel si uterque fidelis matrimonio junctus „ est, & procedente tempore alter eorum à fide „ discesserit, & odio fidei conjugem dereliquerit; derelictus discedentem non comitabitur; „ non tamen illa vivente alteram ducere poterit; „ quia ratum conjugium fuerat inter eos, quod „ nullo modo solvi potest.

Sententiam Gratiani secuti sunt uno consensu Theologi & Canonistæ: quin & ipsi Romani Pontifices eam in omnibus adoptarunt, uti videre est in decretalibus Clementis III. & Cœlestini III. quæ extat sub titulo *de conversione infidelium* in secunda Collectione apud Antonium Augustinum, & quod notandum, secuti Gratianum, verba Ambrosii tribuunt S. Gregorio, quia, uti notavi, ea à Gratiano Canone 2. huic Pontifici fuerant assignata:

Similiter & Innocentius III. sententiam Gratiani quoad utrumque distinctionis membrum adoptavit in *cap. 7.* ꝫ. *de divortiis.*

An sit bigamus qui duas uxores, unam ante, alteram post Baptismum habuit?

In casu sive hypothesi ad initium causæ proposita, supposuerat Gratianus, quod infidelis, qui in infidelitate acceperat uxorem infidelem, postmodum conversus & baptizatus, secundam duxerit uxorem fidelem. Hic quærit, an hic censendus sit bigamus, & ea ratione excludendus à clericatu? & concludit *quæstione* 3. auctoritate S. Augustini & Innocentii I. illum habendum pro bigamo, de quo latius agit dist. 26.

Quæstio III. De impedimento erroris.

CAUSA VIGESIMANONA.

Quæstio I. Error triplex, personæ qualitatis, & conditionis.

HAc causa tractat Gratianus de impedimento erroris, eamque in duas quæstiones dividit. Primam, nulla adducta auctoritate, resolvit, atque, errorem versari vel circa *personam*, vel circa *fortunam* aut *qualitatem*, vel denique circa *conditionem*, puta quod sit conditionis servilis, qui putabatur liber; ac dein, exposita natura singulorum errorum, resolvit hac quæstione, errorem circa *personam antecedentem*, impedire matrimonium, non autem errorem *fortunæ*, aut *qualitatis*.

Quæstio II. Quis error matrimonium impediat?

Quæstione secunda autem quærit, an error *conditionis* ponat impedimentum? ac tribus primis Canonibus probat, inter omnes cujuscunque conditionis homines posse consistere matrimonium, quod hodie etiam receptum est, & probatum, licet fatendum sit, decreta hic à Gratiano relata esse apocrypha.

Post hæc, adductis nonnullis auctoritatibus, concludit, quod si ingenuus acceperit in conjugem aliquam servilis conditionis, aut ingenua servum, cum crederetur *liberæ conditionis*, non cogatur cum ea remanere, quod potissimum probat decreto relato in Canone 5. sub nomine Concilii apud Vermeriam, *cui interfuit Rex Pipinus, capite 8.* „cum enim ibi dicitur, *sciens illum servum*, datur intelligi (inquit) quod si nesciret illum „ servum esse, non cogitur cum eo manere. „

Extat in tomo 6. Conciliorum generalium col. 1656. Concilium Vermeriense celebratum anno 752. temporibus Regis Pipini, sed decretum hoc inter illius Canones non reperitur, quamvis Canone 6. aliquam occurrant eorum, quæ sub nomine ejusdem Concilii apud Vermeriam refert hic Gratianus Canone 4. sed non parum mutilata.

Monent ad calcem citati Canonis 4. Correctores Romani: „ Scriptum est nomine totius Universitatis Lovaniensis ad S. D. N. Gregorium XIII. extare in Bibliotheca B. Trudonis librum „ manuscriptum sub titulo, *Excerpta decretorum*, „ in quo inter alia capitula istius Concilii apud „ Vermeriam, habetur hoc & sequens caput. „

Ergo adducta à Gratiano non videntur solide probare errorem conditionis servilis dirimere matrimonium, ejus tamen opinio recepta est.

Sed cum non dicatur cujus ætatis aut conditionis sit hic liber manuscriptus, nihil quoque de auctoritate decreti ex hoc manuscripto certi statuere possumus.

Sane si ad incudem revocarentur à Gratiano adducta, nescio num satis solido fundamento niteretur Gratiani resolutio de errore conditionis dirimente matrimonium. Hoc scimus, auctoritate Gratiani, à Theologis & Canonistis receptam esse restrictionem hic per Gratianum factam, nimirum quod error conditionis servilis inducat impedimentum dirimens, non autem error circa aliam qualitatem seu conditionem, notanter postquam Pontifices juxta eandem responderunt, eorumque responsa in decretales sub titulo *de conjugio servorum* & alibi relata fuere.

CAUSA TRIGESIMA.

De impedimento cognationis spiritualis.

GRatianus pergens in exponendis impedimentis matrimonii, hac causa agit de impedimento *cognationis spiritualis*, intermiscens tamen more suo, nonnulla ab hoc articulo aliena, puta *quæstione* 2. aliqua *de ætate* ad matrimonium necessaria, & *quæstione* 5. de vetitis matrimoniis *clandestinis*.

Casum hunc proponit: „ Quidam populorum frequentia impeditus, filium suum de Baptismate suscepit, dum crederet se alienum suscipere, „ uxor autem ejus dum callide vellet suscipere propriam, suscepit alienum, quem vir sibi adoptavit „ in filium, & ex uxore sibi filia nascitur, quam „ filio suo adoptivo, spiritualis uxoris, dum uterque esset in cunabilis, tradit. Post triennium uxor „ moritur, & compater ejus relictam compatris „ uxoris suæ clam sibi desponsavit: aliquantulum „ temporis effluxit, & alius eam duxit in uxorem. „

Quæstio. I. An conjux levans proprium filium de sacro fonte debeat à conjuge separari?

Ex hoc quinque quæstiones efformavit Gratianus.

Quæstione prima quærit, „ an uxori suæ debitum reddere valeat, qui proprium filium de „ sacro Baptismate suscepit?

Quædam allegantur à Gratiano pro parte affirmativa.

Parte prima allegat duos Canones, quibus negativa probari videtur.

Et quidem Canone 1. refert fragmentum epistolæ sub nomine *Deusdedit sancta Romana*

Quæst. V.

Eccle-

Ecclesiæ Episcopi; quo dicitur in quodam Concilio constitutum, ut *nullo modo se in conjugio reciperent mulieres, ac viri, quicunque aliqua ratione susceperint natos* PROPRIOS, *sed separarent se, ne, suadente diabolo, tale vitium innotescat*.

Verum Concilii vel Conventus, cujus hic mentio fit, nulla extat memoria, multaque alia in hac epistola occurrunt, quæ eam ut spuriam rejiciendam eruditis persuaserunt, eamque uti suspectam notat Labbæus *tom. 5. Conc. general. col.* 2648.

Adde & Papembrochium in conatu Chronico-Historico ad Catalogum Pontificum in hoc Pontifice.

Adducit præterea Gratianus Canone 2. decretum sub nomine Concilii *apud Vermerias*, sed in Concilio Vermeriensi anni 752. inserto *tomo 6. Concil. general.* non extat; sed reperitur in Concilio Compendiensi anno 757. Canone 12. ubi & præsens Canon in margine notatur.

Hoc Canone decretum legitur: *Si quis filiastrum vel filiastram suam ante Episcopum tenuerit ad Confirmationem, separetur ab uxore sua, & nunquam aliam recipiat*.

Gratianus supponere videtur, hæc sat aperte probare, quod is qui proprium filium in spiritualem sibi transferens, uxori suæ debitum reddere non valeat.

Additur in epistola Deusdedit relato Canone 1. quod post annum possit aliam uxorem ducere.

Sed notandum, quod post verba dicti Canonis 1. ex Gratiano jam relata, addatur in ipsa epistola *Deusdedit*, prout integra inter decretales RR. Pontificum edita est; & hodie extat apud Labbæum hæc clausula: „ Mulieres vero, „ cum separatæ fuerint pro hac illicita re, a „ propriis viris totam præcipimus recipere dotem, quam in die nuptiali receperunt, & „ post expletum annum recipiant *alium virum*, „ similiter & *vir uxorem*.

Mirum quantopere hæc decretalis sic concepta vexaverit doctores, quod hic viderent matrimonium *legitime* contractum & *consummatum dissolvi*, quoad *vinculum*, ob superveniens impedimentum solo jure humano inductum.

Sed non reflexerunt, quod vel hoc ex capite merito tanquam fictitia hæc epistola esset rejicienda; præterquam, quod nec alia suppositionis desint indicia.

Interim qui hanc supposititiam epistolam ut authenticam reputarunt, & inter decretalia Pontificum tumulerunt, nequaquam dubitasse videntur, quin Pontifices similem errorem in suis decretalibus proponere possent.

Tum plures auctoritates adducit pro parte negativa.

Porro Gratianus *parte secunda* suæ quæstionis adducit plures auctoritates, quibus probari videtur, conjuges propter superveniens simile impedimentum separari non debere, ac signanter Canone 3. responsum Nicolai I. qui interrogatus, utrum *mulier, quæ viri filium ex alia femina genitum de sacro fonte levaverit, postmodum possit cum eodem viro copulari: respondit, ideo eos jungi posse, quia secundum sacros Canones, nisi amborum consensu, nullius religionis obtentu debet conjux dimittere conjugem*.

Extat hoc Nicolai responsum apud Cochlæum inter decreta à Gratiano collecta *tit. 19. capit. 5.* illudque incertis annumeraverat Antonius Augustinus *lib. 2. de emend. Grat. Dial. 19.*

Si tamen id per fraudem aut fallaciam contigerit, pœnitentiam injungendam esse indicat idem Nicolaus in epistola Biturigensi Episcopo, cujus fragmentum extat Canone 6. Extat & apud Cochlæum eodem titulo cap. 2. pronunciatque, & de hoc Antonius Augustinus eodem dialogo: *Hoc etiam caput in incertis numeratur*.

Refertur quoque de uxore, quæ filium suum coram Episcopo tenuit ad Confirmationem, Canone 4. ex Concilio Cabilonensi II. *si fraude aliqua, ut à viro suo separetur, id egerit, propter fallaciam suam, aut propter fraudem, quandiu vivet, agat pœnitentiam, à viro suo tamen non separetur*.

Tum item Canone 7. fragmentum Epistolæ Joannis VIII. quo scribit, virum, qui in *necessitate propriam prolem baptizavit, suæ uxori sibi jam legitime sociata, impune quandiu vixerit, manere conjunctum*.

Est etiam quædam cognatio spiritualis inter confessarium & pœnitentem.

Cum autem non tantum per Baptismum quis dicatur regenerari, sed etiam per sacramentum pœnitentiæ, tanquam per secundas naufragii tabulas; hinc & creditum jampridem fuit, inter pœnitentem & sacerdotem, spiritualem quandam cognationem oriri, aitque Gratianus ad calcem Canonis 7. „ dicitur etiam spiritualis filia sacerdotis, quæ ei peccata sua confitetur. “

Unde peccatum carnis inter illos gravius est, graviusque puniendum.

In hanc rem profert Canone 8. decretum sub nomine Symmachi Papæ, quo agitur contra sacerdotes fornicantes cum suis pœnitentibus, diciturque, quod *Silvester docens admoneat unumquemque sacerdotem, ut nullus causa fornicationis ad suam pœnitentialem accedat: quia scriptum est*: OMNES QUOS IN POENITENTIAM ACCIPIMUS, ITA FILII NOSTRI SUNT, UT IN BAPTISMATE SUSCEPTI, *quapropter hoc scelus si quis perpetraverit, non solum dignitatis honorem amittat, verum etiam usque ad exitum vitæ suæ jugi pœnitentiæ se subdat*.

Et Canone 9. sub nomine Cælestini decernitur, ut *si quis sacerdos cum filia spirituali fornicatus fuerit, ipsa femina si laica est, ei omnia derelinquat, & res suas pauperibus tradat, & conversa in monasterio Deo usque ad mortem serviat: sacerdos autem, qui malum exemplum dedit hominibus, ab omni officio deponatur, & peregrinando 12. annis pœniteat: postea vero ad monasterium vadat, ibique cunctis diebus vitæ suæ Deo serviat*. Canone 10. autem sub nomine ejusdem, injungitur Episcopo, scelus hoc perpetranti, pœnitentia quindecim annorum.

Quamvis de veritate seu sinceritate horum decretorum respondere non ausim, hoc autem asserere non dubitem, pœnitentiam sacerdotibus hic injunctam, non esse scelere majorem.

Relatis utriusque auctoritatibus concludit Gratianus non esse separandos præfatos conjuges.

Ex omnibus autem concludit Gratianus, „ quod sive proprium, sive tantummodo viri „ filium de sacro fonte susceperit, non ideo à „ viro suo sit separanda: quod & de viro similiter oportet intelligi. “

Ejusque sententiam secuti sunt Pontifices.

Hanc Gratiani conclusionem secuti Pontifices, ac signanter Alexander III. in *c. ii de cognat. spirit.* respondit, quod, „ sive ex ignorantia, sive „ ex malitia proprium filium de sacro fonte susceperint, non esse ab invicem separandos, nec „ alter alteri debitum debere subtrahere, nisi ad „ continentiam servandam possint induci. “

Præmittit autem. „ Quod quamvis generaliter sit institutum, ut debeant separari, qui- „ dam tamen humanius sentientes, aliter sta- „ tuerunt. “

Nequaquam obscurum est, Alexandrum hic reflectere ad apocryphum decretum sub nomine *Deusdedit*, relatum à Gratiano Canone 1. ipsumque presse secutum auctoritatem Gratiani.

Quæstio II. De ætate consensu ad sponsalia requisita.

Quæstione secunda, qua quæritur, an sponsalia contrahantur inter infantes, hoc unum resolvit Gratianus, quod sponsalia ante *septennium* contrahi non possint. „ Solo enim consensu contrahuntur, qui intervenire non potest, nisi ab „ alterutra parte id intelligatur, quod inter eos „ agitur. Probatur ergo sponsalia non posse con- „ trahi inter pueros, quorum ætatis infirmitas „ consensum non admittit. “

In probationem hujus sui asserti adducit unicum Canonem sub nomine Nicolai I. his verbis: „ Ubi non est consensus utriusque, ibi non est conjugium. Ergo qui pueris dant puel- „ las in cunabilis & è converso, nihil faciunt, „ nisi uterque puerorum, postquam venerit ad „ annos discretionis, consentiat: nec est conju- „ gium, nisi sit consensus utriusque, etiam si „ pater & mater hoc voluerint & fecerint. “

Hoc autem decretum extat apud Cochlæum inter decreta Nicolai I. à Gratiano collecta tit. 18. cap. 3. monetque Antonius Augustinus *lib. 2. de emend. Grat. dial. 18.* quod fons hujus capitis *Nili fontibus obscurior sit*.

Interim in prima decretalium Collectione apud Antonium Augustinum, *tit. de desponsat. impuberum cap. 4.* legitur initium hujus decreti cum clausulis &c. additurque; *hujus ergo decreti auctoritate districtius inhibemus, ne de cetero aliqui, quorum uterque vel alter ad ætatem legibus vel Canonibus determinatam non pervenerit, conjungantur.*

Hinc evidens est, non eundem fuisse hujus decreti & verborum adjectorum fontem, uti putarunt Correctores Romani, reflectentes duntaxat ad ea, quæ habentur in *cap. 2. J. de desponsat. impub.* ubi initium quoque hujus Canonis cum adjectis verbis refertur, sed his omissis, *Hujus ergo decreti auctoritate.*

Nequaquam obscurum est, auctorem decretalis apud Antonium Augustinum per adjectam clausulam, &c. voluisse indicare decretum integrum, prout exstabat apud Gratianum sub nomine Nicolai I.

Insuper cum in decreto Nicolai I. apud Gratianum exprimeretur ætas septem annorum, non dubium quin per ætatem legibus & Canonibus determinatam, Auctor hujus decretalis, conformiter ad decretum à Gratiano relatum, intellexerit ætatem septem annorum.

Itaque auctoritate Gratiani, & hujus decretalis, communi consensu tandem receptum fuit, ad sponsalia requiri ætatem septem annorum.

Quæst. III. De impedimento cognationis spiritualis.

Tertia quæstione tractat Gratianus de cognatione spirituali, & ex ea resultante impedimento, quæ *fraternitas* dicitur, patetque ex responso Nicolai Papæ in Canone 1. hanc cognationem ad similitudinem cognationis carnalis & legalis esse inductam.

Ad hæc ex dicto Canone 1. & Canone 2. qui est ex epistola Zachariæ ad Theodorum (quam exhibet Baluzius in appendice Auctorum ad Reginonem) & Canone 3. sub nomine *Zachariæ & Deusdedit* (quod non extat) colligitur, quod censeretur cognatio spiritualis generans impedimentum matrimonii, non tantum inter susceptum aut susceptam de sacro fonte, & proles natas ante vel post susceptionem ex *ipso suscipiente*, sed etiam inter proles patris vel matris *naturalis* ipsius suscepti, id est, inter fratres & sorores suscepti; perinde ac si omnes inter se fratres & sorores essent ex eisdem parentibus geniti, quoniam utrique parentes invicem se compatres & commatres appellabant.

Cognatio illa restringitur Canone 4.

Verum Canone 4. qui refertur sub nomine Urbani, scilicet secundi, qui sub finem sæculi XI. sedit, dicitur, quod *spiritalium parentum filii vel filiæ ante vel post compaternitatem geniti, possint* LEGITIME *conjungi, præter illam personam, per quam compatres sunt effecti.*

In quo Gratianum secutus est Alexander III.

Hanc restrictionem amplexus est Alexander III, in *cap. 1. de cognat. spirit.* quamvis expresse noret, quod „Canones secundum diver„sarum locorum consuetudines contrarii inve„niantur, & licet, ait, *primus Canon* inde *edi„tus*, *post* compaternitatem natos ad invicem co„pulari prohibeat, alter tamen Canon posterius „editus primum videtur corrigere.

Tum recitat verba dicti Canonis, unde rursus patet, quam exacte in omnibus Gratiani auctoritate usus fuerit Alexander III.

Quæst. IV. De impedimento cognationis spiritualis, quæ compaternitas vel commaternitas dicitur, inter quas personas olim reperiebatur.

Quæstione quarta, quæ erat, „An uxorem compatris uxoris suæ alicui ducere liceat? agit Gratianus de cognatione spirituali impedimentum constituente, quæ *compaternitas* vel *commaternitas* appellatur. Canone 1. & *quasi sint duo* in *carne una*, tribuitur hoc impedimentum non tantum inter suscipientem maritum, & susceptricem uxorem & parentes suscepti, sed & inter utrosque conjuges, licet unus duntaxat suscepisset; ita ut vir cum prolis commatre sua uxore ducere matrimonium non posset, &c. inter filium hujus & hanc infantem, atque hoc est quod dicitur Canone 2. quod unus duorum conjugum habere nequeat in conjugem unum post alterum. *Quia, ait, vir & mulier una caro sunt conubium*

efficiuntur; restat nimirum, virum compatrem constitui illi mulieri, cujus matrimonio assumpta uxor commater esse videbatur.

Quæ Gratianus adducit ad astruendum illud impedimentum parum authentica sunt.

Canon hic adscribitur Nicolao Papæ scribenti Constantiensi Episcopo Salomoni, extatque apud Cochleum *tit. 17. cap. 5.* reponiturque ab Antonio Augustino *lib. 2. de emend. Grat. dial. 19.* inter *incerta*.

Simile decretum adscribitur Canone 2. Concilio Chalcedonensi, attestantibus Correctoribus Romanis: In Concilio Chalcedonensi nihil hujusmodi extat tractatum aut definitum.

Similiter quod Canone 3. exhibetur tanquam ex epistola Innocentii Exuperio Tolosano Episcopo, non haberi in hac epistola, dicti Correctores annotarunt.

Interim ex his aliisque parum authenticis fragmentis, auctoritate Gratiani ultra modum extensum fuit hoc impedimentum, uti ostendi in *Jure Eccles. part. 2. tit. 13. cap. 6.* ubi & exposui, quam restrictionem induxerit Concilium Tridentinum.

Quæstio V. De matrimoniis clandestinis. Videntur declarari invalida Canone 1. ex epistola Evaristi Papæ.

Quinta & finali quæstione, quæ erat: An clandestina desponsatio manifeste præjudicet? agit Gratianus de matrimoniis clandestinis, seu furtivis, producitque Canone 1. fragmentum epistolæ Evaristi Papæ ad Episcopos Africanos, in qua declarantur esse *adulteria*, vel *contubernia*, vel *stupra*, aut *fornicationes* potius quam *legitima conjugia*, *nisi ab his, qui super feminam dominationem videntur habere, & a quibus custoditur, uxor petatur, & a parentibus & propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus & oblationibus a sacerdote benedicatur, & a paranymphis, ut consuetudo docet, custodita & sociata, a proximis congruo tempore petita legibus detur, ac* SOLEMNITER *accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant.*

Mirum quam opere hoc decretum quosdam Theologos vexaverit, quasi hinc concluderetur, ad validitatem matrimonii desiderari consensum parentum, absque ibidem expressis cæremoniis: præsertim quia in epistola additur: *ut à patribus accepimus, & à sanctis Apostolis, eorumque successoribus traditum invenimus.*

At illa epistola supposititia est.

Verum nihil aut parum nos hujus epistolæ auctoritas movere debet; quia hodie eruditis nota & probata est ejus suppositio, quæ etsi aliunde non probaretur, tamen vel solum hoc fragmentum plene evinceret.

Non majoris auctoritatis habenda, quæ sub nomine ejusdem Evaristi refert Gratianus Canone 10. & sub nomine Eleutherii Papæ Canone 11.

Ecclesia clandestina matrimonia semper improbavit.

In etiam ex omnibus relatis concludit Gratianus, matrimonia clandestina ab Ecclesia semper fuisse improbata, neque tamen in foro externo à judice rata haberi posse, ob defectum legitimorum testium; nequaquam tamen negari esse vera conjugia, nec ea dissolvi posse: imo tanquam vera matrimonia debere agnosci, si conjuges ambo *coram judice fateantur*, se *clandestinis* inter se contraxisse. „Conjugia (ait ad calcem Canonis 9.) quæ *clam* contrahuntur, non negantur esse *conjugia*; nec jubentur dissolvi, si utriusque confessione probari possunt.

Olim tamen fuerunt coram Deo valida.

His itaque significare voluit Gratianus, clandestina matrimonia à Judice, seu Ecclesia nullatenus pro *legitimis* conjugiis, ob defectum probationis, agnosci, nisi *utriusque conjugis confessione* coram Judice, seu Ecclesia matrimonium ante contractum agnoscatur: quo casu supponit, matrimonium tanquam ab initio rite contractum, ob consensum utriusque interpositum, esse reputandum: quod ad calcem Canonis approbari dicit finali clausula Canonis 1. ex epistola Evaristi, ubi postquam dictum esset, *aliter præsumpta non esse conjugia, sed contubernia*, additur: *nisi voluntas propria suffragaverit, & vota succurrerint legitima.*

An hæc clausula hujus spuriæ decretalis ha-

nè à Gratiano intellecta fuerit, dubito. Interim Alexander III. in capit. 2. de clandest. desponsat. motus auctoritate Gratiani, respondit: "Si matrimonia sunt occulte contrahuntur, quod etiam de legitima probatione non appareat, ii qui ea contrahunt, ab Ecclesia non sunt aliquatenus compellendi, nimirum ad consummationem matrimonii.

Verum (ait Alexander) si personæ contrahentium hæc voluerint publicare, nisi rationabilis causa præpediat, ab Ecclesia recipienda sunt & comprobanda, tanquam à principio in Ecclesiæ conspectu contracta.

Hinc communi consensu conclusere Theologi & Canonistæ, de jure communi matrimonia clandestina quidem improbari, sed tamen à principio valida esse *apud Deum*, licet non apud Ecclesiam; sed tunc primum declarari valida, postquam contrahentes voluerint publicare: ut ad citatum capitulum verbo, *à principio*, loquitur glossographus.

Quid hac in parte mutaverit Synodus Tridentina, & qualiter matrimonia clandestina irritaverit, dixi in *Jure Ecclesf. part. 2. tit. 12. cap. 3.* ubi & *tit. 12. cap. 6.* egi de ritibus nuptiarum, & eorum significatione, quorum meminit hic Gratianus Canone 5. & 7.

CAUSA TRIGESIMAPRIMA.

Casus in hac causa propositus.

GRatianus hac causa tradit de impedimento matrimonii, quod præstat adulterium, casu ita proposito: "Uxorem cujusdam alius constupravit; eo mortuo, adulter adulteram sibi in uxorem accepit, filiam ex ea susceptam cuidam in conjugem daturum juravit, illa assensum non præbuit: deinde pater alii eam tradidit: à primo reposcitur.

Quæstio I.

Ex hoc casu tres elicit quæstiones, quarum prima quærit: "An possit duci in conjugium, quæ prius est polluta per adulterium?

Olim adulterium quod neque impediebat matrimonium inter adulterum & adulteram.

Primo, refert Canone 1. decretum sub nomine Leonis Papæ, quo cavetur, ut nullus ducat in matrimonium, quam prius polluit adulterio.

Similiter & Canone 3. Synodali decreto declaratur, Christianæ religioni non convenire, *ut ullus ducat in conjugem, quam prius polluit per adulterium.*

Hic Canon citatur ex Concilio apud Altheum, habito præsente Conrado Rege; at hactenus Concilium hoc non reperi.

Hæc eadem interim habentur Canone 40. Concilii Triburiensis anni 895. atque applicantur speciali casui, qui Patribus fuerat propositus, nimirum de quodam, "qui alterius uxorem stupro violaverat, & insuper mœchæ, vivente viro suo, juramentum dedisse dicebatur, ut post legitimi mariti mortem, si supervixisset, duceret uxorem.

Hoc connubium prohibent & anathematizant Patres Triburienses, ac dein decretum suum concludunt his verbis: "Non licet ergo nec Christianæ religioni convenit, ut ullus ea utatur in matrimonio, cum qua prius pollutus est adulterio.

Hinc non obscurum est, Patres Triburienses nequaquam impedimentum matrimonii restrinxisse ad hunc casum particularem ipsi Concilio propositum, sed generaliter reputasse, adulterium pro impedimento inter adulterum & adulteram.

Gratianus male Canonem Concilii Tribur. casui dotali genus, id refert solis ad adulterum, circumstantiis vestitum.

Nihilominus Gratianus, decreta non ex ipsis originalibus & primitivis auctoribus, sed ex aliis Collectoribus desumens, fragmentum duntaxat illius Canonis Triburiensis, prout apud Burchardum & Ivonem extabat, vidit & retulit, quo casus ille separatim à generali hac clausula referebatur: à quo Gratianus conclusit, hoc speciali casu duntaxat, adulterum inter & adulteram oriri impedimentum, addito & altero, quo adulter aut adultera in viri aut uxoris mortem fuerint machinati; quem casum addidit occasione decreti Concilii Meldensis anni 845. quod sub nomine Concilii Triburiensis retulit Canone 5.

Hanc restrictionem proposuit ad calcem Canonis 3. Cum enim hoc Canone dictum esset, *Nolumus enim, nec Christianæ religioni convenit, ut ullus ducat in conjugium, quam prius polluit per adulterium*, subjungit per modum explanationis, "hic subaudiendum est, nisi peracta pœnitentia, & si nihil in mortem viri machinatus fuerit; vel si, vivente viro, fidem adulteræ non dedit se sumpturum eam sibi in conjugem, si viro ejus supervixerit.

Aperte hic docet Gratianus, adulterum posse adulteram habere in conjugem, *peracta pœnitentia*, modo neutrum illorum, quæ sibi describuntur, intervenerit.

Hæc restrictio ante Gratianum ignota à Pontificibus probata fuit.

Quamvis hæc restrictio ante Gratianum nullibi reperiatur expressa, multisque sæculis adulterium fuerit impedimentum inter adulterum & adulteram; neque ullus authenticus Canon sciatur, quo hæc modificatio ante Gratianum sit probata; nihilominus auctoritate Gratiani invaluit, eamque Pontifices in suis decretalibus probarunt, uti videri potest in *cap. 3. 5. & 6. ii. de eo qui duxit, &c.* citatque Pontifex in citato capitulo 5. Canonem Meldensem sub nomine Concilii Triburiensis: quia ita apud Gratianum extabat, ut hinc rursus pateat, quod passim, imò pene in omnibus ipsi etiam Pontifices in suis responsis Gratianum sequerentur, & disciplinam, tantum à Gratiano contra antiquiores Canones primum inductam, amplecterentur. Vide plura de hoc impedimento in *Jure Ecclesf. part. 2. tit. 13. cap. 7.*

Respondet Gratianus ad exemplum Davidis.

Post hæc objicit sibi Gratianus exemplum Davidis, qui cum Bersabee adulterium commisit, & in mortem viri Uriæ machinatus est; "& tamen eandem Bersabee postea duxit in uxorem. Respondet Gratianus: In veteri Testamento multa permittebantur propter infirmitatem, quæ in Evangelii perfectione eliminata sunt.

Addit & hanc rationem, ob quam uxor defuncti huic nubere non possit: "generaliter enim prohibentur viri & mulieres frequenter matrimonia contrahere.

An & quo casu à Gratiano improbata secunda nuptia?

Hinc arrepta occasione refert Gratianus Canone 8. 9. & 10. auctoritates, quibus secundæ nuptiæ improbari videntur, dicitque Gratianus ad finem Canonis 10. hoc videri dictum in exhortationem viduallis continentiæ, non in condemnationem secundarum, & deinceps nuptiarum.

Verum hæc solutio convenire non videtur verbis, quæ sub nomine sancti Chrysostomi recitat Gratianus Canone 9. ubi aperte pronunciatur, quod *accipere secundam uxorem, secundum veritatis rationem, VERE FORNICATIO SIT. Sed dum, permittente Deo, publice & licenter committitur, honesta fornicatio est.*

Sed hæc non sunt ipsius Chrysostomi, prout existimavit Gratianus, sed Auctoris *operis imperfecti in Matthæum*, ut post Correctores Romanos observarunt eruditi; notantque opus illud, aut ab Hæretico aliquo compositum fuisse, aut ab Hæretico aliquo corruptum; quamvis alioqui liber sit doctus, & minime spernendus, uti loquitur Bellarminus *de scriptoribus Ecclesf. in Chrysostomo.*

Merito reflectetur ad variantes lectiones, quas Canonibus hujus quæstionis subjecerunt Correctores Romani, & notas Stephani Baluzii ad aliquot ex his Canonibus; poteritque etiam consuli Tractatus Historico-Canonicus *parte 2. §. 9. ad Canonem 3. & 7.* Neocæsarienses, quos recitat Gratianus Canone 9. ubi ostendi, secundas nuptias quidem fuisse Patribus odiosas, atque ipsis aliquando pœnitentiam bigamorum fuisse impositam, nunquam tamen esse reprobatas, aut reputatas pro fornicatione.

Quæstio II.

Quæstione secunda, quæ erat, "an filia invita sit tradenda alteri? probat Gratianus, quod ad matrimonium requiratur *liber* contrahentium consensus.

Et

An sponsalia sine libero contrahentium consensu sint valida?

Et quidem Canone 1. reprobantur sponsalia, *si pater ipse coactus & dolens filiam infantulam, nolentem, flentem, & pro viribus renitentem, non assentientibus, sed valde dolentibus matre & parentela desponsavit.*

Canonem hunc recitat Gratianus sub hac inscriptione: *Item judicium Urbani Papæ*, apud Ivonem autem tam in decreto, quàm Pannormia, additur: *de filia Jordani principis*: quomodo etiam legi in veteri Canonum Collectione M. S. in Bibliotheca regia monet hic Baluzius.

Refertur decretum pro validitate ejusmodi sponsalium.

Notandum autem hic dici, quod, *pater coactus & dolens* filiam desponsaverit: cum enim de filia *impubere* seu *infantula* agatur, videbatur quod pater ejus, cui voluisset, eam, etiam sine filiæ consensu, desponsare poterat; quemadmodum de filio *nondum adulto, cujus voluntas nondum discerni potest*, dicitur Canone 2. legitur enim in hoc Canone: *Potest autem de filio nondum adulto, voluntas cujus nondum discerni potest, pater eum, cui vult, in matrimonium tradere.*

Quin & additur: *& postquam filius pervenerit ad perfectam ætatem, omnino observare & adimplere debet.*

Concluditur decretum his verbis: *Hoc ab omnibus orthodoxæ fidei cultoribus sancitum, à nobis tenendum mandamus.*

At illud apocryphum est.

Decretum hoc à Gratiano, uti & in prima decretalium Collectione, refertur sub nomine Hormisdæ Papæ, & apud Gregorium IX. *cap.* 1. *tit. de desponſ. impub.* extat, omissis verbis conclusionis, sub nomine *Honorii Eusebio Episcopo*, uti monent Correctores Romani; sed hactenus, nec inter hujus, nec inter illius epistolas aut scripta repertum est: ut proinde merito inter apocrypha reponatur, & solius Gratiani auctoritate per Pontifices assumptum.

Plurimum in præfato decreto exponendo laborant commentatores.

Interim laborant hic commentatores, qua ratione *filius nondum adultus, voluntas cujus nondum discerni potest*, possit ita à patre tradi alicui filiæ in matrimonium, ut *postquam pervenerit ad perfectam ætatem, omnino debeat hoc adimplere*, uti legitur in citato *capitulo* 1. *de desponſ. impub.*

Glossographus ait, hoc de honestate esse intelligendum, non autem de necessitate; sed verba tam apud Gratianum, quàm in decretalibus inanem & falsam hanc solutionem evincunt, uti recte monet Franciscus Florens in commentario ad præsentem quæstionem; nam nihil evidentius, quam verba illa, *omnino debet adimplere*, necessitatem absolutam imponere. „ Et dicendum (ait Florens) „ filium puberem non posse dissolvere matrimo- „ nium, quod eo impubere pater elegerat. Nam „ sicut dicitur in *lege* QUAMVIS *§. penult. ff. de* „ *acquirenda possessione*, judicium impuberis pu- „ pilli infirmum suppleri auctoritate & consilio „ tutoris: ita pariter in hac specie multo ma- „ gis dicere possumus, infirmum impuberis filii „ judicium suppleri & confirmari auctoritate & „ consilio patris, perinde ac si ipse plenissime „ consensisset.

Sed vereor, ne hæc solutio sat firmo fundamento nitatur; neque ea apparet danda potestas tutori aut patri in matrimonium filii, sicut in ejus res temporales.

Verisimile admodum est, Auctorem hujus decreti, quisquis ille fuerit, præ oculis habuisse Canones, qui filium astringunt regulæ & vitæ monasticæ, cui à patre impubes oblatus & addictus fuerat, uti supra ad causam vigesimamque *stione* 1. notavimus: atque credidisse, à professione monastica ad matrimonium carnale argumentum duci posse.

Quidquid sit, hoc constat, quod sicut filius impubes paterna pietate monasterio oblatus, postmodum pubes factus, hodie in monasterio perseverare non tenetur; ita nec à patre desponsatus, teneatur, postquam ad pubertatem pervenit, sponsalibus illis stare.

Canon 4. constat ex verbis commonitorii, quod Nicolaus I. dederat duobus suis Legatis, quos in Gallias mittebat, ut sua auctoritate interessent Synodo celebrandæ in negotio divortii Lotharii II. Regis & Theutbergæ uxoris suæ, quam dimiserat, uti monent Correctores Romani, de qua lite plures sparsim Canones apud Gratianum extant, eamque in rem insignem tractatum edidit Hincmarus Remensis *de divortio Lotharii & Theutbergæ.*

Quis metus cadat in constantem virum?

Interim ex commonitorio habemus, non quemlibet metum facere coactas nuptias, quæ ob coactionem dissolvi queant, sed duntaxat metum gravem, qui cadat in *constantem virum*, sicut declarant hæc verba commonitorii: METU ENIM HOMINIS TANTUM *Rex non debuit*, &c.

Quæstione tertia unicum refert Gratianus Canonem Concilii Eliberitani, quo parentibus imponitur pœnitentia triennii, qui fidem sponsalium filiorum suorum fregerint; excusantur autem, si liberi ipsi absque eorum consensu ea fregerint, quod his verbis significare voluit Concilium: *Si tamen iidem sponsus vel sponsa in illo gravi crimine fuerint deprehensi, excusati erunt parentes*; quemadmodum legitur in originali, & apud Ivonem, quamvis apud Gratianum legatur cum negatione, *non fuerint deprehensi*: quæ lectio genuinum sensum Canonis pervertit.

Quæstio III. An & quando parentes sponsalia filiorum frangere possint?

Post relatum Canonem ita concludit Gratianus: Ecce quod non licet parentibus sponsalia filiorum suorum frangere. „ Verum hoc de illis intelligendum est, qui illorum consensu contrahuntur. “

Finalis clausula non obscure insinuat, ætate Gratiani matrimonia filiorum familias sine consensu parentum inita, fuisse invalida, quod & notavit Hericourt in Analysi hujus quæstionis.

CAUSA TRIGESIMA SECUNDA.

Casus in hac causa propositus.

GRatianus materiam matrimonialem prosequens hunc casum proponit: „ Quidam vit, cum non haberet uxorem, quandam meretricem sibi conjugio copulavit, quæ erat sterilis, neptis ingenui, filia originarii: quam cum pater alii vellet tradere, huic avus eam copulavit, causa solius incontinentiæ. Deinde hic pœnitentia ductus, ex ancilla propria filios sibi quærere cœpit; postea de adulterio convictus & punitus, quendam rogavit, ut vi uxorem opprimeret suam, ut eam dimittere posset: quo facto, quandam infidelem sibi copulavit, ea tamen conditione, ut ad Christianam religionem transiret. “

Quæstione prima quærit, „ an meretrix licite ducatur in uxorem? “

Quæstio I. An licite matrimonium contrahatur cum meretrice?

Sub initium quæstionis, pro parte negativa sic arguit: „ Quod autem meretrix in conjugium duci non debeat, multis auctoritatibus & rationibus probatur. Illa enim, quæ adulterii rea convincitur, nisi post peractam pœnitentiam, in conjugii consortio retineri non potest. “

Rationes pro parte negativa adductis [illegible].

Occasione hujus asserti de non retinenda adultera in conjugii consortio, plures auctoritates, sed plerasque sub falsis nominibus adducit, quibus videtur probari, quod vir uxorem de adulterio convictam retinere aut recipere nequeat. Verum ad calcem Canonis 4. auctoritates generaliter & indefinite loquentes monet intelligendas, „ nisi ab adulterio mulier recedere voluerit: quo casu, ait, uxorem suam vir recipere potest, nullum periculum ei illaturus. “

At monet ea intelligenda de casu, quo meretrix nolit se corrigere.

Quam restrictionem nonnullis dein testimoniis probat, ac signanter S. Augustini Canone 7. ex *libro 2. de adulterinis conjugiis c. 6.* Pollentio *enim durum videbatur, ut post adulterium reconciliaretur conjux conjugi. At si fides adsit* (respondet Augustinus), *non erit durum. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos vel Baptismate ablutos, vel pœnitentia credimus esse sanatos?*

Ejusmodi matrimonium cum meretrice legibus Romanis erat vetitum.

Admodum verisimile est, Pollentium non tantum veteris Testamenti lege motum fuisse, sed etiam legum Romanarum, quas Ecclesia quoque suscipiebat auctoritate, quibus sancitum erat, marito non licere deprehensam in adulterio, vel dam-

meretricem reducere, nec alteri cuilibet uxorem ducere: alioquin maritus in crimen lenocinii incidebat, & in pœnas legis Juliæ *de adulteriis*, uti & extraneus eam in uxorem ducens *L. 29. ff. ad legem Juliam de adult. & L. 2. cod. eodem*, cujus & meminit Gratianus ad calcem Canonis 10. quam restringit ad eam, quæ in adulterio *perseverare elegerit*: quo casu juxta citatam *legem* 2. dicit, quod „ Patronus turpitudinis, & lenocinii reus maritus habebitur, nisi eam adulterii ream facere „ voluerit.

Hinc ulterius concludit, pro resolutione propositæ quæstionis, quod „ si adulteram nulli retinere permittitur, multo minus in conjugium „ duci licebit, cujus pudicitiæ nulla spes habe„ tur.

Auctoritates, quas hanc in rem allegat Canone 11. 12. & 13. nihil simile probant; citatque verba S. Hieronymi sub nomine S. Ambrosii, uti ad Canonem 12. notant Correctores Romani.

Juxta Gratianum licitum est cum meretrice conjugium, dum per illud ad castitatem revocari potest.

Interim resolvit propositam quæstionem ad calcem Canonis 13. dicens, licere „ accipere in conjugem meretricem, vel retinere adulteram, „ quam (ait) tua consuetudine, castitate & pu„ dicitia exornes: non autem aliquam casum habere, quam *nullo pacto* à luxu carnis suæ revo„ care valeas.

Quin imo Pontifices Gratianum secuti ejusmodi conjugium tanquam valde meritorium laudant.

Hac Gratiani resolutione ducti Pontifices, non tantum nuptias cum publicis meretricibus non improbarunt, sed & laudarunt, tanquam opus summe meritorium: de quo notanda est decretalis Clementis III. prout integra exstat in secunda Collectione apud Antonium Augustinum, & fragmentum refertur *in cap. 20. de sponsalib.* Scri„ bit enim, inter opera charitatis non minimum „ esse, errantem ab erroris sui semita revocare, „ ac præsertim mulieres voluptuose viventes, & „ admittentes indifferenter quoslibet ad commer„ cium carnis, ut caste vivant, ad legitimum „ thori consortium invitare. Hoc igitur attendentes „ (ait) auctoritate Apostolica statuimus, ut „ omnibus, qui publicas mulieres de lupanari ex„ traxerint & duxerint in uxores, quod agunt, „ in remissionem proficiat peccatorum.

Sed in hoc puncto à legibus civilibus & pristina disciplina recessum est.

Non dubium, quin hac in parte à legibus civilibus procul recessum fuerit, utpote quæ similes nuptias omnino improbabant, uti videre est *L. 41. & seq. ff. de ritu nupt. & L. 7. cod. de incestis nupt.*

Quin & Patres jampridem has nuptias ut minus honestas existimasse evincitur, quandoquidem qui cum meretrice contraxerant, post mortem uxoris ad Ordines promoveri vetarunt *Canone 2. dist. 33. & Can. 9. dist. 34.*

Hic iterum videmus quomodo Pontifices auctoritate Gratiani à Patrum ac pristina disciplina recesserint,

Quæstio II.

Secunda quæstione quærit Gratianus: an ea, „ quæ causa incontinentiæ ducitur, sit conjux „ appellanda?

Quis sit finis matrimonii.

Pro quæstionis resolutione monet ad finem Canonis 2. „ ex prima institutione conjugii in para„ diso, debere esse thorum immaculatum, & ho„ norabiles nuptias, ex quibus sine ardore conci„ perent, & sine dolore parerent. At post lapsum extra paradisum institutio conjugii facta est (ait) „ ut infirmitas prona in ruinam turpitudinis, ho„ nestate exciperetur conjugii, juxta illud Apo„ stoli: *Propter fornicationem unusquisque suam* „ *uxorem, & unaquæque virum suum habeat.*

Concludit ergo Gratianus, quod licet prima conjugii institutio sit, ut duntaxat ob filiorum procreationem actus conjugalis adhibeatur, non tamen nuptiæ malæ judicentur, tametsi præter generandi intentionem adhibeatur: „ quod enim „ (ait) præter intentionem generandi fit, non „ est nuptiarum malum, sed est veniale propter „ nuptiarum bonum, quod est tripartitum: fi„ des videlicet, proles, & sacramentum.

Hoc probat Canone 3. auctoritate S. Augustini docentis, quod *in ipsa quoque immoderata exactione debiti carnalis, quam eis non secundum imperium præcipit, sed secundum veniam concedit Apostolus, ut etiam præter causam procreandi sibi misceantur, etsi eos pravi mores ad talem concubitum impellunt, nuptias tamen ab adulterio, seu fornicatione defendunt: neque enim* (ait) *illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur*, ut scilicet hujusmodi concubitus in crimen adulterii seu fornicationis non reputetur; sive, ut loquitur Gratianus, ut sit *veniale* malum propter nuptiarum bonum.

Intermiscet hic Gratianus Canone 13. & sequentibus aliqua de consensu parentum in nuptiis filiorum, videturque hisce probari, quod antiquitus ad validitatem matrimonii, conformiter ad jus civile, consensus parentum fuerit necessarius: at hodie scitur non esse omnino necessarium ad validitatem matrimonii.

Quæstio III. Cujus consensus ad matrimonium requiratur, an avi liberi, an patris servi?

Quæstionem tertiam, quæ erat, „ cujus arbitrium aliqua sequatur, an liberi avi, an originarii patris; resolvit Gratianus relato unico Canone sub nomine Pelagii: quod si filia sit in potestate avi ingenui, cujus pater est *servus*, debet habere consensum *avi*: quia pater utpote servus, videtur civiliter mortuus, cujus nullo modo liberum potest esse arbitrium, ait Canon.

Hactenus responsum hoc inter epistolas aut decreta Pelagio primo vel secundo assignata non reperi, ideoque nihil certi inde concludi potest, neque hodie hic usu venit; utpote qui veros servos non cognoscimus.

Quæst. IV.

Quæstione quarta quærit Gratianus, „ si vivente uxore liceat alicui filios ex ancilla quæ„ rere? „

Polygamia licita fuit in veteri lege.

Dubitandi ratio oriebatur propter Abrahæ, Jacob & aliorum Patriarcharum exempla, qui propter uxorum sterilitatem, prolis procreandæ causa ad ancillas accesserant, uti ad initium hujus quæstionis arguit Gratianus.

Verum auctoritatibus, quas Canone 3. & sequentibus refert Gratianus ostenditur, Patres advertisse, ea ante legem *Moysis*, & post diluvium permissa fuisse.

Primum quidem, ob generis humani caritatem Patriarchæ conjugibus miscebantur (ait Augustinus Canone 7.) non concupiscentia percipiendæ voluptatis, *sed providentia propagandæ successionis.*

Secundo, ob mysticam & occultam quandam rationem, & quod pro varietate temporum dispensatio illa divina locum habuerit: ut enim (ait Hieronymus Canone 6.) *servivit ille* (Abraham) *legi & tempori suo: serviamus & nos Evangelio & tempori nostro, in quos fines sæculorum decurrerunt.*

In nova lege nulli casu est licita.

Pluribus dein Canonibus evincit Gratianus, nullo fine, nullaque de causa hodie licitum esse, vivente legitima uxore, ad aliam ingredi: *Satius est defungi sine liberis, quam ex illicito coitu stirpem quærere*, ait Augustinus Canone 8. & rursus Canone 10. *Sic non sunt facienda adulteria, etiam voluntate generandi regenerandos: quemadmodum furta nec facienda sunt, etiam voluntate pascendi pauperes sanctos.*

Hinc ad calcem hujus Canonis concludit Gratianus: „ Ecce, quod nullo modo licet alicui, „ vivente uxore sua, vel ex ancilla, vel ex alia „ qualibet quærere filios, qui etiam suscepti, „ filiorum nomine judicantur indigni. „

Addit autem Gratianus: „ Simplex etiam fornicatio in sacra scriptura prohibetur. Probat id Canone 11. auctoritate S. Augustini & Canone 12. verbis S. Hieronymi, qui & docet, damnari & in propriis uxoribus voluptates extraordinarias & immunditias, *ipsarum quoque opera nuptiarum* (ait) *si non verecunde & cum honestate quasi sub oculis Dei fiant, ut tantum liberis serviatur, immunditiam & luxuriam nominavit.*

Quid dicendum de immunditiis cum propriis uxoribus?

Non dubium tamen, quin immunditias cum propriis uxoribus, quæ extra legitimas uxores essent mortales, ipsæ nuptiæ facere possint interdum *veniales*, uti supra notatum est.

Quinta quæstio à Gratiano proposita est: „ Si

ea

Virgo vim passione pudicitiam non amittit neque uxor sit rea adulterii.

ea quæ vim patitur, pudicitiam amittere comprobetur ? Multis Patrum auctoritatibus, sed nonnullis mutilatis, uti notant Correctores Romani, probat Gratianus usque ad Canonem 14. Si virgini vel nuptæ stuprum aut adulterium *per vim* inferatur *omnino reluctanti & invita*, nec pudicitiam amittere virginem, nec adulterii ream esse uxorem. *Proposito enim animi permanente, per quod etiam corpus sanctificari meruit, nec ipsi corpori aufert sanctitatem violentia libidinis alienæ, quam servat perseverantia continentia sua*, ait Augustinus Canone 4. & Canone 6. *De pudicitia quis dubitaverit, quin ea sit in animo constituta, quandoquidem virtus est ? unde à violento stupratore eripi nec ipsa potest.*

Hac quæstione à Canone 15. incipit Gratianus de adulterio agere: cumque Canone 15. & 16. dictum esset, eum esse adulterum, qui, vivente uxore, ad *explendam libidinem*, vel alia de causa ad aliam accessit, concludit ad finem Canonis 16. non posse dici adulteram, nec fornicariam, quæ *violenter aliena libidine oppressa vim pertulit*.

Nulla ex causa potest dimitti uxor nisi ob fornicationem.

Dein relatis verbis Evangelii, quibus Christi respondit discipulis, neminem posse uxorem dimittere, *excepta causa fornicationis*, infert: „ unde datur intelligi, quod qualescunque fuerint vir & uxor, ex quo conjugali affectu sibi adhæserint; ulterius ab invicem discedere non valent.

Pluribus igitur auctoritatibus astruit, nulla quacunque ex causa, excepta *causa fornicationis*, conjuges à se mutuo recedere posse, imo quidquid (*excepta* FORNICATIONE). *cogitari potest vehementer horribile, pro fide & societate sustineat*, inquit S. Augustinus Canone 18.

Æquale est jus mariti & uxoris ad dimittendam comparem adulteram.

His quoque auctoritatibus probatur, quod sicuti vir uxorem de adulterio accusare potest, id similiter uxori liceat respectu mariti (*apud nos* ait Hieronymus Canone 20.) *quod non licet feminis, æque non licet viris, & eadem servitus pari conditione censetur.*

Quæstio VI.

Post hæc *quæstione* 6. quærit: „ Si adulter possit dimittere adulteram ?

Adulter comparem adulteram dimittere non potest.

Tribus primis Canonibus auctoritate Augustini probat Gratianus, *nihil iniquius esse quam fornicationis causa dimittere uxorem, si & ipse convincitur fornicari: occurrit enim illud:* IN QUO ENIM ALTERUM JUDICAS, TEMETIPSUM CONDEMNAS, EADEM ENIM AGIS QUÆ JUDICAS ; *quapropter quisquis fornicationis causa vult abjicere uxorem, prior debet esse à fornicatione purgatus. Quod similiter etiam de femina dixerim*, uti habetur Canone 1. Præterea gravius puniendos viros adulterantes, quam mulieres, eo quod *magis ad eos pertineat & virtute vincere, & exemplo regere uxores*, uti loquitur Canone 4.

Allegat Canone 5. fragmentum ex libro de decem cordis sub nomine Augustini; sed Augustini non esse notant Benedictini.

Quæst. VII.

Quæstione septima quærit Gratianus: Si vir dimissa uxore ob adulterium possit, ea vivente, aliam accipere?

Nullo casu matrimonium per adulterium dissolvitur.

Canone primo usque ad decimum sextum profert auctoritates, præsertim S. Augustini, licet nonnihil mutilatas, ut ad Canonem 3. monent Correctores Romani, è quibus ad calcem Canonis 16. monstrari ait, „ quod quicunque causa fornicationis uxorem suam dimiserit, aliam, illa vivente, ducere non poterit, & si duxerit, reus adulterii erit.

Restrictio à Gratiano adducta falsa est, & inepta.

Verum post factam generalem ac indefinitam conclusionem, immediate subjungit Gratianus, has auctoritates de his loqui, „ quorum continentiam carnalis infirmitas non impedit, vel de his, qui præstantes causam dissidii, aliorum conjunctione se reddiderint indignos.

Hanc restrictionem parum convenientem relatis auctoritatibus excogitasse videtur Gratianus, ut eas in speciem saltem conciliaret cum textu, quem sub nomine S. Ambrosii refert Canone 17. ubi relatis verbis Apostoli 1. *ad Corinth.* 7. UXOR A VIRO NON DISCEDAT, &c. addit: *ideo non subdit* (Apostolus) *de viro, quod de uxore præmisit, quia viro licet ducere aliam.*

Merito ad illa verba sub nomine Ambrosii hic relata notandum monitum Correctorum Romanorum; ipsamque conciliationem à Gratiano adductam esse ineptam & falsam Catholici fatentur, utpote negantes matrimonium ob adulterium alterutrius partis dissolvi, ita ut alteri parti innocenti liberum esset ad alias nuptias transire.

Responsum Gregorii relatum Canone 18. falsum est.

Post hæc Canone 18. refert Gratianus responsum Gregorii junioris datum Bonifacio Episcopo. Quæsierat Bonifacius: *Si mulier infirmitate correpta non potuerit viro debitum reddere, quid ejus faciat jugalis?* Respondet Gregorius: *Bonum esset, si sic permaneret, ut abstinentiæ vacaret: sed quia hoc magnorum est, ille, qui se non poterit continere*, NUBAT MAGIS, *non tamen subsidii opem subtrahat ab illa, quam infirmitas præpedit, non detestabilis culpa excludit.*

Epistola hæc à Gratiano tribuitur Gregorio *juniori*, qui vulgo creditur *Gregorius III.* unde & in decreto correcto simpliciter tribuitur huic Gregorio; at probat Jacobus Sirmondus in nota ad hanc epistolam non posse eam tribui Gregorio III. sed adscribendam Gregorio II. uti, & in editione Conciliorum tomo 6. tribuitur à Labbæo.

Id fatetur ipse Gratianus.

Vidit Gratianus, hoc Gregorii responsum nulla specie conciliari posse cum relatis auctoritatibus & doctrina ab Ecclesia circa indissolubilitatem vinculi matrimonialis recepta; ideo ad calcem hujus Canonis 18. dicere non dubitavit: illud Gregorii sacris Canonibus, imo Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ penitus invenitur adversum.

Evidens est Gratianum nequaquam dubitasse quin Gregorius in hoc suo responso à veritate Evangelica recesserit, adeoque manifeste supposuerit, Pontifices in suis responsis & decretis circa fidem sive Evangelicam veritatem posse errare, quod & aliis locis ac notanter in Canone *si Papa distinct.* 40. supposuisse & non obscure declarasse in his reflexionibus notavimus.

Idem post Gratianum supposuerunt veteres Canonistæ, & Theologi.

Et quidem glossographus secutus Gratianum, uti & veteres passim Canonistæ & Theologi idipsum supposuerunt: unde & ad hunc Canonem verbo, *adversum*, notavit glossographus, quod in hoc responso aberraverit sive non bene dixerit Gregorius. Objiciens enim sibi, *quod Leo quartus dicta Gregorii minoris sine exceptione mandavit tenenda*, respondet, *sed illud in aliis, in quibus bene dixit*, manifeste indicans Gregorium, hic non bene dixisse, & ideo observari non debere.

Nulla his apud ipsos reperitur distinctio in decreta Cathedratica & non Cathedratica.

Insuper notandum, quod Gratianus, dum dixit & supposuit Pontificem in suis decretis & responsis posse à veritate Evangelica recedere, nonnullam adhibuerit unquam distinctionem inter decreta *Cathedratica*, sive, ut hodie nonnulli loquuntur, *ex Cathedra* prolata: & non *Cathedratica*, seu non pronunciata ex *Cathedra*, neque eam apud veteres Canonistas aut Theologos Gratianum secutos adhibitam legimus, ut proinde hæc distinctio videatur a recentioribus nonnullis, postremis his sæculis, pro asserenda Pontificis in fidei & morum dogmatibus infallibilitate adinventa.

Præfatum responsum Gregorii, etiam juxta modernos debet dici Cathedraticum.

Verum quidquid recentiores hi, sive Theologi, sive Canonistæ, etiam astruendæ huic Pontificum infallibilitati studiosissimi, requirunt, ut decretum aliquod dicatur per Pontificem pronunciatum ex Cathedra, nequaquam negabit esse circa hoc decretum à Gratiano hic relatum, qui integram epistolam hujus Pontificis, è qua hoc decretum desumptum est, serio attenderit.

Ex hac enim epistola, quæ integra extat *tomo 6. Concil. General. col.* 1448. habetur, & signanter ex ejus præfatione, Bonifacium postulasse à Gregorio Papa, non quid ipse Gregorius tanquam doctor & singularis Episcopus de capitulis in epistola per Bonifacium propositis sentiret, *sed qualiter teneat vel doceat hæc sancta Apostolica Romana Ecclesia*

Pia-

Præterea ex eadem præfatione habetur, Gregorium conformiter ad postulationem Bonifacii respondisse: relato enim prædicto Bonifacii postulato, subjungit: „ Hoc satis, quia beatus Petrus „ Apostolus & Apostolatus & Episcopatus principium extitit: & consulenti tibi de statu Ec- „ clesiæ, non ex nobis, quasi ex nobis, sed ejus „ gratia, qui aperit os mutorum, & linguas in- „ fantium facit disertas, qualiter tenere debeas „ Apostolici vigoris doctrinam dicimus.

Ulterius constat, Gregorium, non voluisse solummodo Bonifacium, suum per Germaniæ Legatum, instruere, quid ipse tenere deberet de articulo hic proposito, sed qualiter populos quoscunque instruere teneretur.

Habemus enim ex epistola 3. hujus Pontificis ad Episcopos & alios omnium ordinum, tum Clericos tum Laicos, quod Bonifacium miserit ad convertendos populos ubicunque eos reperiret: igitur censendus est Pontifex voluisse, ut Bonifacius super articulis propositis (inter quos erat hic à Gratiano relatus) ita populos instrueret, & ita ab ipsis tenendum qualiter non ipse, sed ejus gratia qui aperit os mutorum, & linguas infantium facit disertas, ipse in hoc responso tenere deberet Apostolici vigoris doctrinam, dixerat; adeoque ipse Gregorius juxta hanc resolutionem super articulo proposito universos populos, ubicunque eos reperiret Bonifacius, instruendos censuerit.

Hæc occasione eorum, quæ Gratianus de decreto Gregorii Papæ dixit.

Locus S. Ambrosii relatus Can. 27. inepte à Gratiano explicatus.

Ceterum circa sententiam S. Ambrosii relatam Canone 17. in qua Ambrosius aperte videtur dicere, viro licitum esse ob adulterium uxoris ad aliud matrimonium transire, varias reconciliandi rationes eodem loco adducit Gratianus, sed parum convenientes, imo à mente Auctoris plane alienas.

Verisimilior responsio.

Verosimilius apparet, quod sub initium sui discursus ex quorundam opinione refert Gratianus, scilicet: *illud Ambrosii à falsatoribus dicitur insertum*. Notatur enim in recentiore & accuratiore operum S. Ambrosii editione à Benedictinis procurata, hæc verba: *ideo non subjecit*, &c. abesse à Codice Remigii uno, & adjectum contendit P. Lombardus *lib. 4. dist.* 35.

Monent quoque Correctores Romani, pluribus locis ibi citatis contrariam sententiam ab Ambrosio asseri, supponunt tamen citatam sententiam esse revera S. Ambrosii ex ejus in epistolas Pauli commentariis.

Verum hæc commentaria falso attribui S. Ambrosio notant prædicti operum illorum revisores in admonitione his commentariis in appendice operum S. Ambrosii præfixa, in qua & in verum hujus operis Auctorem inquirunt.

De incestu.

Nonnulla addit dein Gratianus de adulterino & sacrilego concubitu cum consanguineis, aut affinibus, pœnitentiisque eis peragendis.

Inter adulteros incestuosos nullum erat matrimonium.

Porro ex Canone 19. 20. & sequentibus probari videtur, nullum tunc temporis inter adulteros incestuosos matrimonium consistere potuisse, perpetuamque pœnitentiam agere debuisse.

Nonnulla apocrypha, aut dubiæ fidei hic à Gratiano impenduntur, ac notanter Canone 20. 23. & 26.

Vinculum conjugale manet etiam facta separatione ob adulterium.

Cum autem præcipue hac quæstione quæreret Gratianus, num dimissa ob adulterium posset, vivente viro, aut vir, vivente uxore, alteri jungi, resolvit simpliciter Gratianus ad calcem Canonis 26. id nequaquam licere, „ manet enim (ait) „ inter eos quoddam vinculum conjugale, quod „ nec ipsa separatione dissolvitur.

Quæstio VIII.

Unde sit tunc aliud matrimonium etiam ob finem optimum contrahi possit.

Quin & *quæstione octava*, prolata Augustini sententia, sed paulo aliter, quam apud Augustinum exprimitur, dicit, quod nec post dimissam conjugem *ream adulterii* liceat, ea *vivente*, ducere aliam etiam *infidelem*, *ut faciat Christianam*, quemadmodum, *qui non alligatus uxori continentiam Deo voverit, nullo modo debet ista compensatione peccare, ut ideo credat uxorem sibi esse ducendam quia promisit, quam perfectus ejus aperit, futuram se esse Christianam*.

CAUSA TRIGESIMATERTIA.

Casus hac causa propositus.

Gratianus matrimonialem materiam prosequens casum hunc proponit: „ Quidam vir maleficiis impeditus, uxori suæ debitum reddere „ non poterat, alius interim clanculo eam cor- „ rupit, à viro suo separatam corruptori suo pu- „ blice nubit: crimen, quod admiserat, corde „ tenus Deo confitetur: redditur huic facul- „ tas cognoscendi eam; repetit uxorem suam: „ qua recepta, ut expeditius orationi vacaret, „ & ad carnes Agni purius accederet, continen- „ tiam se servaturum promisit: uxor vero consensum non adhibuit.

Quæstio I.

Quinque hinc quæstiones format; quarum prima quærit: „ An propter impossibilitatem coeundi, a viro suo aliqua sit separanda?

Fragmenta quædam refert Gratianus Canone 1. & 2. sub nomine *Gregorii Joanni Ravennati Episcopo*, at hæc apud S. Gregorium non reperiuntur.

Notat Stephanus Baluzius, prius fragmentum esse desumptum ex cap. 29. epistolæ Rabani ad Heribaldum, quam & edidit in appendice ad Reginonem; apud quem etiam hoc fragmentum sub nomine Rabani extat *lib.* 2. *cap.* 242.

Interim ex his auctoritatibus Gratianus ad calcem Canonis 3. concludit, quod, „ impossibilitas reddendi debitum solvit vinculum conju- „ gii. Addit autem; sed hoc de naturali impos- „ sibilitate statutum esse.

Aliud est de impotentia superveniente post contractum matrimonium.

Hoc dictum Gratiani indubie intelligendum de impossibilitate sive impotentia naturali reddendi debitum, quæ erat tempore contracti conjugii; non autem de *superveniente impotentia* post contractum legitime matrimonium.

Hanc enim non dissolvere matrimonium contractum probat Augustinus in Canone 27. & 28. Caus. 32. qu. 7. nec de hoc quæstio est.

Olim in Ecclesia Romana impotentia non erat impedimentum dirimens.

Verum *impotentiam* reddendi debitum nec tempore Alexandri III. id est sæculo 12. fuisse ubique & generaliter impedimentum dirimens, constat ex ejus decretalibus, prout extant in c. 2. & 3. *de frigidis & maleficiatis* in prima decretalium Collectione apud Antonium Augustinum, respondit que, quod „ diversa sunt inde decreta & „ diversæ sententiæ; sed consuetudo est (inquit) „ Romanæ Ecclesiæ in similibus taliter tenere, „ quod si non potest eam sicuti uxorem habere, „ ipsam habeat ut sororem, & in dict. c. 3. quod „ si consuetudo generalis Ecclesiæ Gallicanæ ha- „ beat, ut hujusmodi matrimonium dissolvatur, „ nos, ait, patienter tolerabimus, si secun- „ dum illam consuetudinem eidem mulieri, „ cui voluerit in Domino nubendi concesseris „ facultatem.

Alia erat disciplina Ecclesiæ Gallicanæ.

Quam tandem Romana, atque Ecclesia amplexa est.

At sensim Ecclesia Romana aliarum Ecclesiarum consuetudini se conformavit, atque ita per totam Ecclesiam impotentia naturalis & absoluta impedimentum *dirimens* matrimonium constituit, uti patet ex titulo decretalium Gregorii IX. *de frigidis & malef.* ubi dictæ decretales referuntur, rescissis iis, quæ contrariam Ecclesiæ Romanæ consuetudinem indicabant. Hinc rursus videmus etiam tempore Alexandri III. Ecclesiam Gallicanam diversam disciplinam à disciplina Romanæ Ecclesiæ retinuisse, neque hanc unquam recepisse, sed è contrario Ecclesiam Romanam disciplinam Ecclesiæ Gallicanæ acceptasse.

Quandonam impotentia ex maleficio dirimat matrimonium:

Profert denique Gratianus Canone 3. fragmentum epistolæ Hincmari Rhemensis, quo asseritur, si per sortiarios & maleficas factum sit, ut concubitus non sequatur, neque adhibitis orationibus ac eleemosynis, exorcismis aliisque mediis sanari potuerunt, *tunc separari valebunt, sed postquam alias nuptias expetierint, illis in carne viventibus, quibus juncti fuerant, prioribus, quos reliquerant, etiamsi possibilitas concumbendi eis reddita fuerit, reconciliari nequibunt*.

Circa dissolutionem matrimonii ratione impotentiæ aut adulterii, non fuit semper eadem opinio.

Ad calcem hujus Canonis monet Gratianus, „ hoc videri contrarium præmisso capitulo Gregorii (in Canone 2.) ibi enim post possibilitatem redditam jubetur separari ab ea, cui secundo nupserat, & redire ad primam. Hic „ autem, vivente eo, cui secundo copulata fuerat, primo reconciliari non poterit.

Certum est circa dissolutionem matrimonii, sive ob impotentiam, sive ob commissum adulterium, non fuisse eandem semper disciplinam & opinionem, uti etiam ex ipso Gratiano intelligi potest.

Quæstio II. Gratiani opinio de dissolutione matrimonii per divortium facto auctoritate Ecclesiæ.

Hic enim rursus sub initium *quæstionis secundæ*, ait: „ Quod autem ei, cum qua prius fornicata fuerat, post separationem nubere possit, „ superius probatum est. Mortuus enim est sibi „ vir ejus, ex quo judicio Ecclesiæ ab eo separata ab ejus lege soluta est, unde juxta Apostolum: *Nubat cui vult tantum in Domino*, sed „ quæritur, si sine Ecclesiastico judicio, nulla „ causa dissidii rationabiliter probata ab ea discessisset, an esset cogendus redire ad eam.

Nequaquam obscurum est, quod Gratianus non dubitaverit, quin conjuges in causa fornicationis judicio Ecclesiæ ab invicem separati, possint libere alteri jungi; sed præsenti *quæstione secunda* quærit de eo, qui sine judicio Ecclesiæ dimisit uxorem, & *priore parte* probare vult, non licere viro sine judicio & sententia Ecclesiæ ex qualibet causa dimittere uxorem, vel uxori virum relinquere, alioquin per censuras redire compelli possint.

Non licet sine sententia Ecclesiæ facere divortium.

Et quidem Canone 1. citat Canonem sub nomine Concilii Carthaginensis, cui interfuit Augustinus, sed revera est Synodi Agathensis, ut notant Correctores Romani; in quo decernitur, „ quod si mariti antequam apud Episcopos comprovinciales dissidii causas dixerint, & priusquam in judicio damnentur, uxores suas abjecerint, à communione sanctæ Ecclesiæ, & „ populi cœtu, pro eo quod fidem & conjugia „ maculant, excludantur.

Profert & Canone 3. fragmentum sub nomine Nicolai Papæ Carolo Regi; sed recte monet Antonius Augustinus *lib. 2. de emend. Grat. dial. 12.* non esse Nicolai, sed esse *Isidori Mercatoris* in præfatione Conciliorum, referturque in eo fragmento quoddam excerptum ex historia *Eusebii lib. 7. Histor. Ecclef. cap. 17.* editionis Valesianæ, ubi historia de muliere à viro de adulterio accusata fusius describitur.

Addit Canone 4. fragmentum ex epistola Nicolai I. ad Carolum Calvum in causa divortii cum Theutberga, è qua epistola plura fragmenta à Gratiano relata sunt, uti loco citato monet Antonius Augustinus, de quo divortio specialem tractatum scripsit Hincmarus Rhemensis, uti supra monuimus.

Ex his igitur concludit Gratianus, viro non licere sua auctoritate uxorem dimittere. „ Et quia „ separatio pœna est, & pœna nulli inferenda, nisi „ per Judicem, generaliter hoc, ait, intelligendum est, ut sive ob causam præmissam, sive „ nulla causa existente, non liceat alicui sua „ auctoritate uxorem dimittere.

De interfectoribus uxorum & pœnitentia ipsis imponenda.

Post hæc agit Gratianus de interfectoribus uxorum propriarum ob commissum adulterium; profertque in eam rem Canone 5. & 6. nonnulla sub nomine Nicolai Papæ, sed utrumque fragmentum *incertum* esse monet Antonius Augustinus *lib. 2. Dial. 18.* quod autem Canone 7. citat sub nomine Pii Papæ apocryphum esse hodie exploratum est.

Agit dein de pœnitentia interfectoribus uxorum imponenda, eamque in rem affert prolixum fragmentum sub nomine *Stephani Papæ Astulpho*, at Burchardus *lib. 6. cap. 40.* illud allegat ex epistola *Paulini Forojuliensis Episcopi ad Astulfum*, quam esse genuinam inscriptionem probat hic Stephanus Baluzius: extatque hæc Paulini epistola *tom. 8. Concil. General. col. 1064.*

Interim ex hoc fragmento & epistola apparet, quod etiam sub finem seculi VIII. pœnitentia publica pro enormibus criminibus esset agenda, duraque & diuturna opera pœnitentiæ subeunda.

Pœnitentes post septennem pœnitentiam in pristinum gradum restitui.

Parte 3. hujus quæstionis quærit Gratianus, quare sacris Canonibus sit institutum, ut post septem annos, pœnitentes in pristinum statum revocentur; suppositum autem probat unico Canone 11. sub nomine Isidori ad *Massonem*, sive *Massanum Episcopum*; astruiturque ibi, quod cum Maria soror Aaron peccasset contra Moysen, lepra perfusa, *septem diebus* pro emendatione extra castra egredi debuerit, atque post *septem dies* regredi jussa sit. *Maria ergo soror Aaron* (inquit) *caro intelligitur Sacerdotis, quæ dum superbia dedita, sordidissimis cogitationum maculatur contagiis, extra collegium sanctæ Ecclesiæ septem annis projicitur, ut post emendationem vitiorum, loci vel pristinæ dignitatis recipiat meritum.*

Hinc ergo concludit Gratianus, quod quamquam de Sacerdotibus videatur specialiter dictum, generaliter tamen de omnibus pœnitentibus oportere intelligi „ ut majorum criminum pœnitentia septem annorum spatio concludatur, „ nisi vel officii excellentia, vel criminum magnitudo vulgarem consuetudinem excedens, præmissum spatium transcendere cogat.

Id probat Gratianus unico Canone apocrypho.

Verum notarunt eruditi, hanc epistolam non esse legitimum S. Isidori Hispalensis fœtum, sed putritidam *Isidori Mercatoris* mercem. De illa loquens Joannes Morinus dicit, eam plane *commentitiam esse*: idque pluribus probat Natalis Alexander *in Historia Ecclesiastica sæculi 7. capite 4. de scriptoribus ejusdem sæculi art. 4. de S. Isidoro.*

Epistola hac confictæ mutari cœpit disciplina circa restitutionem Clericorum lapsorum.

Interim hujus similiumque suppositorum fragmentorum auctoritate cœpit sæculo 12. collabi disciplina pristinis Canonibus stabilita, & per octo sæcula constanter conservata, de non restituendis ad sacras functiones Clericis in crimen præsertim carnis prolapsis.

Horum quoque occasione inducta fuit à Gratiano distinctio inter prolapsos *publicè* & *occultè*, uti latius ostendi in dissertatione *de Institutione Canonicorum parte 2. cap. 2.* ubi fuse hanc disciplinam astruxi, & quid circa eam hodie Ecclesia tolerare videatur, ostendi.

An & quando fuerit admodum licitum post pœnitentiam conjugium contrahere?

Denique quærit sexta parte Gratianus de pœnitentibus: „ An eis generaliter post pœnitentiam peractam conjugia concedantur?

Auctoritate Siricii Papæ Canone 12. & S. Leonis in epistola ad Rusticum Episcopum Narbonensem Canone 14. videtur probari, quod pœnitentibus generaliter inhibitum fuerit, etiam post peractam pœnitentiam conjugium contrahere: excipit autem S. Leo, eum, *qui in adolescentia constitutus, si urgente, aut metu mortis, aut captivitatis periculo, pœnitentiam gessit, & postea timens lapsum incontinentiæ juvenilis, copulam uxoris elegit, ne crimen fornicationis incurreret, rem videtur fecisse venialem, si præter conjugem nullam aliam cognoverit.*

Addit autem Leo: *In quo tamen non regulam constituimus, sed quid sit tolerabilius æstimamus.* Quæ satis ostendunt, ex regula generali, pœnitentibus conjugium non fuisse permissum, quod & amplius probant verba sequentia epistolæ, sed à Gratiano omissa. „ Nam secundum veram „ cognitionem nihil magis ei congruit, qui pœ„ nitentiam gessit, quam castitas perseverans & „ mentis & corporis.

Quæstio III. Inseritur hic à Gratiano tractatus de Pœnitentia, de quo infra.

Quæstione tertia quærit Gratianus, si sola „ confessione cordis crimen possit deleri.

Gratianus ad explicandam hanc tertiam quæstionem multa attulit, ad Sacramentum Pœnitentiæ spectantia, quæ cum prolixum admodum tractatum conficerent, & ob confusionem admodum obscurum, qui Gratianum postmodum secuti sunt, in septem distinctiones eum diviserunt, uti notant Correctores Romani ad initium hujus quæstionis, vocaturque tractatus *de Pœnitentia*, cujus annota-

notationes dabimus post absolutam integram hanc secundam partem Gratiani.

Quæstio IV. De tempore, quo ab actu conjugii abstinendum.

Quæstione quarta discutit Gratianus „ si, „ tempore orationis, quis valeat reddere conju- „ gii debitum.

Plures recitat auctoritates, quibus probatur, diebus orationis & jejuniorum ab actu conjugii esse abstinendum, sed pleræque auctoribus non suis adscribuntur: sic Canone 1. refertur fragmentum sermonis sub nomine Hieronymi, quem ejus non esse, monent Correctores Romani.

Sermonem S. Augustino adscriptum, cujus verba extant Canone 2. non esse ipsius, notant patres Benedictini in monitione præfixa sermoni 116. in appendice *ad tomum V.* operum Augustini.

Verba Canonis 3. non esse Ambrosii, aut saltem mutilata esse, monet Correctio Romana, quæ autem Can. 4. referuntur ex commentario ejusdem *in 1. epist.* ad Cor. falso ipsi ascribi supra monuimus.

Librum quæstionum veteris & novi Testamenti, è quo desumptus est Canon 5. Augustino tribui non posse, hodie compertum est.

Canonem 6. non inveniri apud Chrysostomum, cujus nomini inscribitur, monent Correctores Romani.

Circa ea, quæ ex responso S. Gregorii *ad interrogationem* 10. Augustini Anglorum Apostoli referuntur Canone 7. merito consuluntur recentiores notæ in epistolam S. Gregorii.

His nihilominus sat probatum credidit Gratianus, quod *orationis tempore conjugali operi vacare non liceat.*

De tempore, quo nuptiæ celebrari non debent.

Imo ex his ulterius concludit ad calcem Canonis 7. „ Hinc etiam in diebus abstinentiæ „ nuptiæ celebrari prohibentur.

In hujus probationem subjicit quatuor Canones, quorum præcipuus est Canon 52. Laodicenus, quem Canone 8. refert ex versione vulgari, & rursus Canone 9. tanquam ex Concilio Martini Bracarensis, sed revera ex Collectione hujus Martini.

Quod Can. 10. ex Concilio Ilerdensi refertur, recentioris ætatis apparet; decernitur enim: *Non oportet à Septuagesima usque ad octavas Paschæ, & tribus hebdomadibus ante festivitatem sancti Joannis Baptistæ, & ab Adventu Domini usque post Epiphaniam, nuptias celebrare: quod si factum fuerit, separentur.* Nihil simile apud antiquos determinatum legimus.

His interim non parum consonat hodierna disciplina nostra circa tempus, quod *clausum* vocant.

Gratianus videtur hanc nuptiarum prohibitionem intellexisse duntaxat in ordine ad actum conjugalem; nam ad calcem Canonis 11. ait: " Hæc „ autem servanda sunt, si uxor consensum adhibe- „ re voluerit: ceterum sine ejus consensu, nec „ causa orationis continentia servari debet.

Huic conclusioni stabiliendæ impendit hic duos Canones; & ulterius prosequitur *quæstione* 5. in qua quærit, „ utrum vir sine consensu uxoris con- „ tinentiam vovere possit.

Quæst. V.

Probat Gratianus, conjuges non posse sine mutuo consensu votum continentiæ emittere, sed si vir uxori, aut uxor viro suo *semel* permiserit continentiam vovere, „ si postmodum in irritum de- „ ducere voluerit, qui permisit, non tamen va- „ let: quia in debito conjugii æque mulier habet „ potestatem viri, sicut & vir mulieris: ut loqui- „ tur Gratianus ad calcem Canonis 11.

De potestate viri in uxorem, & vota ab ea emissa.

Porro à Canone 12. usque ad finem agit de potestate & superioritate viri in mulierem, & de hujus subjectione.

Plura adducit hanc in rem ex S. Augustino, sed nonnulla admodum mutilata, uti notant Correctores Romani ad Canones 1. 4. 5. 12. 13. 16. Canon autem 17. citatur sub nomine S. Augustini *ex libro quæstionum veteris Testamenti*, quem non esse Augustini supra monuimus.

Ceterum præ relatis reliquis ex S. Augustino, notandus Canon 4. desumptus *ex epistola ad Ecditiam*, quæ integra pro resolutione hujus quæstionis merito legitur.

Citatur Canon 10. ex Concilio Rhemensi, ubi non reperitur, sed habetur in Concilio Vermeriensi anno 752. è quo eum citat Regino *lib. 2. cap. 125.* at Burchardus substituit Rhemense, addiditque hæc finalia verba: *sed similiter conversetur*, quæ nec in Concilio, nec in Reginone leguntur. Gratianus secutus est Burchardum, addita eadem clausula, *similiter conversetur*, cujus in Concilio nulla mentio fit.

Moderna disciplina circa conversionem conjugatorum sat congruit lectioni, quam hic exhibet Gratianus; uti videre est ad titulum decretalium *de conversione conjugatorum*.

Canon 19. citatur ex Ambrosio supra primam epistolam ad Corinthios: at commentarium illum non esse Ambrosii supra monui.

Ex omnibus autem tandem concludit Gratianus: „ Evidentissime itaque apparet, ita virum esse caput mulieris, ut nulla vota abstinentiæ, vel re- " ligiosæ conversationis liceat sibi sine ejus licen- " tia Deo offerre: etiamsi, viro permittente, re- " promissa fuerit, non licet ei votum opere com- " plere, cum vir voluerit revocare permissum. " Vota vero continentiæ ita alterius permissu ab " altero valent offerri, quod post permissionem " non valent in irritum deduci.

CAUSA TRIGESIMAQUARTA.

HAc causa in duas quæstiones divisa, quas junctim resolvit, examinat, „ an sit ista rea adulterii, quæ viro suo in captivitatem ducto, " alteri nupsit? & an, redeunte primo, sit cogen- " da recedere à secundo, & redire ad primum? "

Utranque quæstionem terminari auctoritate S. Leonis in epistola ad Nicetam Aquilejensem Episcopum (cujus verba extant Canone 1.) asserit Gratianus.

Matrimonium ob captivitatem vel absentiam unius conjugis non dissolvitur.

Et sane clarissime citato loco resolvit S. Leo, matrimonia ob captivitatem virorum non dissolvi, nec posse mulieres, viventibus viris in captivitate, alteri jungi, & si alteri junctæ sint, eo quod viros suos mortuos crederent, debeant, redeuntibus viris, a secundo recedere, & ad primum redire.

Plura eandem in rem citat hic Gratianus, at inter cetera notandus Canon 4. ex Concilio apud Vermerias anni 752. Can. 11. ubi decernitur: *Si quis necessitate inevitabili cogente ad alium Ducatum seu Provinciam fugerit* (in Concilio additur: *aut seniorem suum, cui fidem mentiri non poterat, secutus fuerit*) *& uxor ejus, cum valet & potest, amore parentum & rerum suarum, eum sequi noluerit, ipsa omni tempore, quandiu vir ejus, quem secuta non fuit, vivit, semper innupta permaneat.*

Refertur Canon, qui in eo casu permittit quandoque aliam conjugem ducere.

Hic Canon non obscure innuit, non omni casu, mulierem, cujus vir ad *aliam provinciam* fugerit, *vivente* viro, debere manere innuptam, quod manifestius significant verba finalia Canonis à Gratiano omissa, sed relata à Burchardo *lib. 9. cap. 54.* Verba Canonis sunt: *Nam ille vir ejus, qui necessitate cogente, in alium locum fugit* (Burchardus legit: *IN ALIA PATRIA MANET*) *si nunquam in suam patriam se reversurum sperat) si se abstinere non potest, aliam uxorem cum pœnitentia potest accipere.* Habetur Canon *tom. 6. Concil. General. col.* 1658.

Nequaquam obscurum est, hoc Canone permitti viro, ut ad alias nuptias transeat ob diuturnam conjugis absentiam: non igitur mirum quod simile interdum permissum fuisset & uxori.

Pro quo notandum legibus civilibus ob multiplices causas, ac signanter ob *diuturnam* conjugis *absentiam divortium* permissum fuisse.

Ratio illius Canonis.

Porro Ecclesia in imperio nata, has leges simul & semel abrogandas non duxit, sed sensim atque uno in loco citius, in alio serius: quemadmodum circa dissolutionem matrimonii propter adulterium contigisse, alibi notavimus: ut mirum non sit, si divortium & libertas transeundi ad alias nuptias, sub quadam moderatione permittatur hoc Canone, qui alibi absolute tunc etiam prohibitus

erat, & sensim tandem generaliter interdictus fuit, uti ostendimus in *Jure Ecclef. p. 2. tit. 15. cap. 3.*

CAUSA TRIGESIMAQUINTA.

De impedimento consanguinitatis & affinitatis. Casus in hac causa propositus.

GRatianus materiam matrimonialem prosequens, hac causa de impedimento consanguinitatis & affinitatis discurrit; hunc casum proponens: „ Quidam vir, mortua uxore sua, aliam „ sibi in matrimonio copulavit, quæ uxori defunctæ quarto gradu consanguinitatis, viro autem sexta linea adhærebat: post triennium vero, liberis ex ea susceptis, accusatur apud Ecclesiam: ille prætendit ignorantiam.

Quæstio I.

Hinc decem quæstiones educit Gratianus; quarum prima quærit, „ Si liceat aliquam ex propria „ cognatione duci in uxorem.

Rationes hujus impedimenti ex Augustino.

Hic auctoritate sancti Augustini resolvit, cur in novo Testamento conjugia inter consanguineos & affines sint vetita, quæ in veteri Testamento permittebantur. „ Habita est (ait Augustinus hic Canone unico) ratio rectissima charitatis, ut homines, quibus esset utilis atque „ honestissima concordia, diversarum necessitudinum vinculis necterentur, nec unus in uno multas haberet, sed singulæ spargerentur in singulos, ac sic ad socialem vitam diligentius colligandam plurimæ plurimos obtinerent.

Desumptum est hoc fragmentum Augustini ex *lib. 15. de Civitate Dei cap. 16.* ubi & hanc, à Gratiano omissam, rationem dictæ prohibitionis reddit: „ Quia nescio quomodo inest (inquit) humanæ verecundiæ quiddam naturale, atque laudabile, ut cui debet causa propinquitatis reverendum honorem, ab ea contineat, quamvis „ generatricem, libidinem, de qua erubescere videmus & ipsam pudicitiam conjugalem.

In linea recta matrimonia in infinitum vetita sunt.

Hæc ratio potissimum militat in linea recta seu ascendentium & descendentium, inter quos propterea matrimonia usque in infinitum vetita esse pronunciavit Nicolaus I. *cap. 39. responsionis ad articulos Bulgarorum*, uti notavi in *Jure Eccles. p. 2. tit. 13. cap. 5.*

Quæstio II. & III.

Quærit Gratianus *quæstione secunda, & tertia* „ usque ad quem gradum à consanguineis propriis abstinere oporteat, vel si ex cognatione „ propriæ uxoris aliquam duci in uxorem liceat?

Usque ad quem gradum impedimentum consanguinitatis extendatur?

Gratianus auctoritate decretalium à pseudo-Isidoro primis Pontificibus afficitarum, probare videtur, primis etiam Ecclesiæ sæculis prohibitionem hanc extensam fuisse ad *septimum* gradum, at eam protensionem nullatenus convenire illis sæculis notavimus in *Jure Eccles. p. 2. tit. 13. cap. 5.* ac una ostendimus, pluribus sæculis Ecclesiam in hac prohibitione se conformasse *legibus* Imperialibus, nec impedimentum hoc ultra terminos *legibus* constitutos protendisse: ac demum sæculo octavo & nono eam extensionem usque ad *septimum* gradum sensim invaluisse.

Admodum confuse & parum solide hanc materiam tractat Gratianus.

Cum autem disciplinam pristinam & recentiorem non satis distinguat Gratianus, Canonesque hanc & illam disciplinam repræsentantes inter se, nullo temporis ordine servato, misceat, confuse admodum hanc materiam tractat, præsertim, quia nec apocrypha à sinceris monumentis sufficienter segregat.

Quæst. IV.

Quæstione quarta quærit Gratianus: „ Quare „ ad sextum gradum consanguinitatis conjunctio „ prohibeatur.

Ratio parum solida impedimenti consanguinitatis usque ad sextum gradum.

Ex Isidoro ideo id factum pronunciat: *Ut sicut* SEX ÆTATIBUS *mundi generatio, & hominis status finitur, ita* PROPINQUITAS *generis tot gradibus terminaretur.*

De hac restrictione usque ad sextum gradum alibi me legisse non memini, multo minus rationem adductam ab ullo probatam scio.

Quæstio V. De modo computandi gradus consanguinitatis & affinitatis.

Multis discurritur *quæstione quinta* de computatione graduum consanguinitatis & affinitatis, regulæque assignantur, & explanantur, juxta quas, tam de jure civili, quam Canonico graduum computatio ineunda est, sive in linea recta, sive collaterali.

Hæ regulæ hodie passim notæ sunt, easque breviter exposui in *Jure Eccles. cap. 5. tit. 13.* unaque notavi, quo tempore invaluerit Canonica computatio graduum diversa à civili in linea collaterali.

Porro circa Canones hujus, & præcedentium quæstionum merito reflectitur ad notas Correctorum Romanorum, eo quod multa admodum mutilata, & falso auctoribus assignata refert Gratianus.

Præterea merito observationibus Correctorum Romanorum in Can. 20. qu. 3. adduntur notæ recentiores in responsionem S. Gregorii ad interrogationem sextam Augustini Anglorum Apostoli, è qua hic Canon desumptus est.

Quæstio VI. Qui possint esse accusatores & testes ubi de consanguinitate agitur.

Tractat ulterius Gratianus *quæstione sexta* quibus accusantibus vel testificantibus consanguineorum conjunctio dirimenda sit?

Et quidem Canone 1. profert supposititium decretum Fabiani Papæ, quo decernitur: *Consanguineos extraneorum nullus accuset, vel consanguinitatem in Synodo computet, sed propinqui ad quorum notitiam pertinet.*

Ad hoc decretum indubie respexit Auctor decretalis, quæ hic Canone 2. refertur sub nomine Cœlestini Papæ, & in *cap. 3. ii qui matrimonium accusare possunt*, sub nomine Clementis III. Papæ, ubi dicitur, quod „ parentes, fratres & cognati utriusque sexus, in testificatione suorum ad matrimonium conjungendum, vel dirimendum admittantur, tam *antiqua consuetudine*, quam *legibus* approbatur.

Formula juramenti pro accusatore & testibus.

Post hæc refert Canone 5. & sequentibus formulam juramenti, secundum quam primum accusator, item testes qui consanguinitatem probare debent, jurare coguntur.

Formula juramenti pro separandis ob consanguinitatem.

Dein Canone 9. profert juramentum separationis præstandum ab iis, qui ob consanguinitatem detectam auctoritate Episcopi separantur.

Divortium ob consanguinitatem propria auctoritate fieri non potest.

Post hæc Can. 10. probatur, neminem propria auctoritate uxorem suam occasione *consanguinitatis* dimittere posse, *donec* Episcoporum religiosorum Concilium causam istam examinaverit: hodie officialis auctoritas sufficit, imo si nota sit ipsis conjugibus consanguinitas, saltem ab actu conjugali abstinere debent, licet publice separari, & ad aliud matrimonium transire ante sententiam Judicis non possint.

Formula juramenti dum recipitur uxor injuste dimissa.

Denique Canone 11. proponitur juramentum præstandum, dum vir recipit eam, quam injuste dimisit.

Notandum autem fontem Canonis 5. 6. & 9. esse Collectionem Reginonis, apud quem referuntur *lib. 2. cap. 231. 232. & 233.* è quo illa desumpsisse videtur Burchardus *c. 25. 26. & 27. l. 7.* additis in fine his verbis; & *ista sanctorum reliquia*, quæ apud Reginonem desiderantur, simpliciterque legitur *sic te Deus adjuvet*. Cum autem Gratianus referat Canones cum prædicta clausula, haud obscurum, non è Reginone, sed è Burchardo desumpsisse Gratianum.

Formula interrogandi Laicos dum Episcopus visitat.

Similiter Canon 7. extat apud Reginonem *lib. 2. cap. 2. & 3.* appareque fuisse formulam, juxta quam Episcopi visitantes interrogare debebant *Laicos*, quæ Burchardus inepte attribuit Eutychiano Papæ, quem errorem posteriores Collectores, ac signanter Gratianus secuti sunt; cum certum sit, hæc huic Pontifici adscribi non posse, multaque iis contineri, quæ disciplinæ istius ætatis non conveniunt, uti supra monuimus, & pluribus probat Stephanus Baluzius in notis ad Reginonem pag. 579.

Quæstio VII. An nati ex incesta sint reparatur.

Quæstione septima refert Gratianus verba sancti Augustini *ex quæstione 76. super Leviticum*, ubi Augustinus exponit, quid facere textus velit per hæc verba: *Sine filiis morietur*, nimirum quicunque dormierit cum cognata sua; „ Cum filii „ ex hujusmodi conjunctionibus & ante nati sint, „ hodieque nascantur: an hoc intelligendum est „ lege Dei constitutum, ait, ut quicunque ex „ iis nati fuerint non deputentur filii, idest, nulo parentibus jure succedant?

Sicuti hic nihil resolvit Augustinus, ita nec

Gra-

Gratianus, sed simpliciter hæc Augustini verba refert.

Plura circa successionem hanc tum legibus Romanis, tum Principum posteriorum edictis ordinata fuere.

Quæstio VIII. Ignoranter conjuncti in gradu prohibito, quando non separandi?

Octava quæstione quærit Gratianus: „ De his „ qui ignoranter conjuncti sunt, in quo gradu „ consanguinitatis vel affinitatis ex dispensatione „ Ecclesiæ relinquantur.

Pro resolutione hujus quæstionis refert Gratianus bina potissimum fragmenta sub nomine Gregorii ex plurium Auctorum centonibus consta, ta, uti notant Correctores Romani.

Ex his equidem concludit Gratianus: „ Qui „ in quarto, vel in quinto gradu consanguinitatis conjuncti inventi fuerunt, ab Ecclesia se„ parari jubentur.

Dispensatio olim, etiam ignoranter conjunctis difficillime concedebatur.

Docent & hæc qualiacunque decreta, admodum ægre tunc temporis, etiam in contractis matrimoniis inter consanguineos, quamvis ignorantur, fuisse dispensatum. Dicitur enim Can. 1. quod, *qui infra septimam generationem in matrimonio sunt inventi, si nescientes fuerint, & jam multa curricula annorum sint revoluta, ita ut* FILIOS *habeant, in* SEXTO *qui inventi sunt, aut forsasse in* QUINTO, *hujusmodi non separentur, donec nos Domino permittente, ore ad os loquamur: hoc autem* (inquit) *dico* ASSUMOUM INDULGENTIAM, *non secundum imperium.*

Quoad contrahenda autem matrimonia, nunquam licentiam dari, licet impedimentum ad septimum gradum extendatur, declaratur in Can. 2. *Quoniam* (inquit) *usque ad septenarium numerum parentela, nulli unquam copulam contrahere licentiam damus.* De quo pristino in dispensando rigore vide dicta in *Jure Eccles. par. 2. tit. 1. cap. 3.*

Quæstio IX. Conjugium per errorem causa consanguinitatis separatum, detecto errore, redintegrari debet.

Inquirit Gratianus *quæstione nona*: Quid si contigerit Ecclesiam decipi, causa consanguinitatis aliquam à viro suo separare, quæ postea nuptiis hinc inde celebratis deprehenditur non esse consanguinea prioris, an secunda conjugia sint rescindenda, & priora sint reintegranda? resolvit pro affirmativa, eumque in finem profert plura, quibus ostendat, quod sententia etiam *Romanæ sedis* possit in melius commutari, cum sibi aliquid subreptum fuerit. „ Suum *errorem* cuique „ corrigere licet (ait Gratianus) atque ideo quæ „ à quolibet illicite committuntur, sive à præ„ decessoribus admissa inveniuntur, *in melius re„ vocari* oportet.

Quæstio X. Affinitas à Gratiano malè extensa.

Decima quæstione resolvit Gratianus, quod si mulier, defuncto viro, ad secundas nuptias transeat, & ex his proles suscipiat, non posse has proles conjungi cum consanguineis prioris viri, hac unica ratione: quia vir & mulier una caro sunt, ac per consequens, consanguinei viri necessario reputanda sint consanguinei uxoris & prolium ejus.

Profert hanc in rem Canone 1. prolixum fragmentum sub nomine Gregorii Papæ Venerio Episcopo Calaritano, sed stylum Gregorii non refert, neque inter epistolas Gregorii reperiri monet Stephanus Baluzius; nec majoris auctoritatis reliqua adducta decreta videntur, quæ & incertas inscriptiones præferunt.

A Concilio Lateranensi restricta fuit.

Ex hac interim Gratiani ratiocinatione tandem receptum fuit triplex genus affinitatis, quod rursus ad unicum reduxit Concilium Lateranense sub Innocentio III. in *c. penult. ℞ de consang. & affinit.* de quo plura in *Jure Eccles. part. 2. tit. 13. cap. 5.*

CAUSA TRIGESIMASEXTA.

Casus in hac causa propositus.

GRatianus hac causa agit de crimine raptus, casum ita exprimens: „ Filiam cujusdam, „ ignorante patre, quidam muneribus illexit, & „ ad convivium invitavit, finito convivio, ju„ venis virginem oppressit. Quo comperto à pa„ rentibus juveni puella traditur, ac more nu„ bentium à juvene dotatur, & publice in uxorem ducitur.

Quæstio I. Quid sit raptus & quandonam committatur.

Binas hinc quæstiones format Gratianus, quarum *prima* potissimum discutit, quandonam censeatur raptus committi; eumque ad calcem Canonis 2. asserit admitti, „ cum puella *violenter* „ à domo patris abducitur, ut corrupta in uxo„ rem habeatur: sive puellæ solummodo, sive „ parentibus tantum, sive utrisque vis illa con„ stiterit.

De duplici raptu.

Et post Can. 3. dicit rapinam fieri dupliciter. „ Aliquando enim res ipsa rapitur (inquit,) „ aliquando ipsius rei usus tantummodo violen„ ter eripitur. Res ipsa tunc rapitur, cum vio„ lenter domino eripitur, ut in perpetuum teneatur. „ Aliquando vero non res ipsa affectatur, sed usus ejus, domino prohibente, violenter eripitur, putà dum quidem puella *violenter* non abducitur matrimonii causa, sed duntaxat *violenter* opprimitur, atque flos virginitatis ipsi renitenti violenter eripitur, uti loquitur Gratianus. Sed hic proprie non est raptus, sed potius stuprum.

De hoc impedimento raptus, & quid hodie intelligatur per raptum, ut constituat impedimentum dirimens, dixi in *Jure Eccles. part. 2. tit. 13. cap. 10.*

Quæstio II. An & quando inter raptorem & raptam matrimonium esse possit?

Secunda quæstione inquirit Gratianus: „ An „ purgato vitio rapinæ, raptor in uxorem possit „ raptam accipere?

Gratianus primo adducit auctoritates, quæ matrimonium inter raptorem & raptam absolute & simpliciter interdicere videntur.

Verum ipse resolvit, has auctoritates intelligendas de raptore, qui nondum crimen rapinæ per *pœnitentiam* abolevit: at purgato hoc vitio, matrimonium inter raptorem & raptam admittit, idque præcipue, ut apparet, auctoritate verborum, quæ sub nomine S. Hieroymi refert Canone 8. quæ tamen apud Hieronymum non inveniri, notarunt Correctores Romani ad *Canonem 13. caus. 27. q. 2.*

Jure legum & Canonum raptus erat impedimentum perpetuum.

Gratianus hic à vero sensu legum & Canonum deviavit; constat enim, jure civili, ac nominatim *L. unica Cod. de raptu virginum*, hoc impedimentum fuisse *perpetuum*, quale & perseverasse *sæculo* VIII. probant capitularia Regum Francorum, ubi *lib. 6. cap. 96.* decernitur, ut raptor virginem, quam rapuit, nunquam uxorem habeat; & expressius *lib. 7. cap. 395.* cujus verba sub nomine *Concilii apud Aquisgranum* etiam recitat Gratianus Canone 11.

Ab his recessit Gratianus.

Neque obscurum est, Gratianum vidisse his verbis, raptum declarari impedimentum *perpetuum*: dicit enim, „ sed hæc auctoritas non præjudicat auctoritati S. Hieronymi, maxime cum illa testi„ monio *divinæ legis* nitatur, „

Hæc verba immediate huic Canoni subjiciuntur, ac dein infert: „ Legitime igitur post pœnitentiam peractam raptor sibi poterit copulare „ quam rapuit, nisi pater puellæ illam raptori de„ trahere voluerit. „

Hic haud obscure innuebat Gratianus, inter raptam & raptorem posse consistere matrimonium, si raptæ vel parentum consensus accedat.

Ita rursus hic auctoritate Gratiani invaluit, ut hoc impedimentum non tantum fuerit relaxatum, ut inter raptorem & raptam matrimonium posse consistere crederetur: *Si prior dissensio transeat postmodum in consensum, & quod ante displicuit, tandem incipiat complacere*, uti loquitur Innocentius III. in *cap. 7. ℞ de Raptoribus.*

Quodque impedimentum hoc restituerit Synodus Tridentin. *sess. 24. cap. 6. de reformat. matr.* exposui in *Jure Eccles. parte 2. titul. 13. cap. 10.*

OBSERVATIONES
AD
TRACTATUM DE POENITENTIA.

GRATIANUS integrum hunc tractatum continuata serie inseruerat post *Canonem 18. causæ 33. q. 2.* sine ulla partitione in distinctiones, uti notatum est supra in præfatione ad Gratianum c. 3. ubi etiam dictum fuit eundem tractatum sensim fuisse distinctum in septem distinctiones, ac postmodum ab interpretibus vocatum tractatum de pœnitentia, quem post absolutam secundam partem Gratiani, confusionis vitandæ causa subjiciendum judicavi, & brevibus reflexionibus illustrandum.

DISTINCTIO PRIMA.

An sola contritione sine confessione remittantur peccata?

Distinctione hac in utranque partem discutit quæstionem supra propositam: „ Utrum scilicet, sola cor„ dis contritione, & secreta satis„ factione, absque oris confessione „ quisque possit Deo satisfacere?

Verum plura immiscet, quæ ad quæstionis resolutionem nihil, aut parum faciunt.

A Canone 1. usque ad Canonem 5. inclusive, profert nonnulla, quæ probant peccata fletu, seu cordis contritione laveri.

Dein à Canone 6. usque ad Canon. 21. proferuntur ex jure civili quæ in criminalibus solum conatum subinde poniendum decernunt.

Et à Canone 22. usque ad Canon. 30. ostendit, quod peccatum committatur non tantùm actu externo, sed etiam sola voluntate & consensu interno.

Ex variis Canonibus perperam concludit Gratianus contritione, non confessione peccata dimitti.

Interim ex his ad calcem Canonis 30. ita concludit Gratianus: „ Luce clarius constat, cor„ dis contritione, non oris confessione, pecca„ ta dimitti.

Sed falso id concludi facile quisque advertere potest: hisce enim Canonibus id unum evincitur, quod peccatum, puta homicidium, adulterium, aut furtum committat is coram Deo, ejusque criminis reus est, qui voluntatem illud perpetrandi corde conceperit, licet opere externo non compleverit. *Si propterea non facis furtum, quia times ne videaris, intus fecisti, in corde fecisti: furti teneris, & nihil tulisti,* ait Augustinus hic Canone 29.

Bini Canones 31. & 32. immediatè prædictæ conclusioni subjecti ex *lib. 1. de vita contemp.* Juliani Pomerii (quem falso Gratianus tribuit Prospero) propius conclusionem attingunt. Hic enim ac signanter posteriore docetur, quod facilius remissionem peccatorum recipiunt, qui coram Deo peccata sua ultro agnoscunt, & in se voluntariæ excommunicationis sententiam ferunt.

Idem prætendit 7. distinctione subjecta Canoni 32. probari auctoritate illa prophetica: *In quacunque hora peccator fuerit conversus & ingemuerit, &c.* non enim dicitur, *ore* confessus fuerit, sed tantum *conversus fuerit, & ingemuerit, vita vivet, & non morietur.*

Tum Canone 33. adductis verbis Prophetæ *Scindite corda vestra, & non vestimenta,* subjicit: „ ostendens in *contritione cordis*, quæ in ejus„ dem scissione intelligitur, *non in confessione oris*, „ quæ pars est exterioris satisfactionis, quam „ scissuram vestium nominavit, à parte totum in„ telligens, peccata dimitti,

Et Canone 34. relatis his verbis: *Convertimini ad me in toto corde vestro; & convertar ad vos* prolixo discursu idem astruere conatur.

Ostendit præterea ad calcem Canonis 35. quod anima vivere nequeat sine Deo, *cum Deus sit vita animæ*; „ habet itaque anima (ait) sibi Deum præsentem per gratiam, quæ vivens peccatum „ suum confitetur, eamque vitam, quæ Deus „ est, inhabitat &c. ergo templum Spiritus sancti „ facta est &c.

Relatis dein Canone 36. his verbis: *Qui natus est ex Deo non peccat*, concludit; „ ergo non est filius diaboli: solo enim peccato diabolo filii su- „ mus, ergo de ejus regno translati sumus in re- „ gnum charitatis filii Dei, & sumus recepti de „ potestate tenebrarum & facti filii lucis. „

Hinc ulterius ita concludit: „ Cum ergo *ante confessionem*, ut probatum est, simus resuscitati „ per gratiam, & filii lucis facti, *evidentissime* „ apparet, quod *sola cordis* contritione sine con- „ fessione oris peccatum remittitur. „

Denique idipsum ostendere vult ex his verbis citatis Canone 37. *Omnis qui non diligit, in morte manet*, atque finaliter concludit: „ Non ergo in confessione peccatum remittitur, quod jam „ remissum esse probatur. Fit itaque confessio „ ad ostensionem pœnitentiæ, non ad impetra- „ tionem veniæ: & sicut circumcisio data est „ Abrahæ in signum justitiæ, non in causam ju- „ stificationis; sic confessio sacerdoti offertur in „ signum veniæ acceptæ, non in causam remis- „ sionis accipiendæ. „

Sed hæc unum probant oris confessionem non sufficere, sed præcipue requiri conversionem cordis.

Si Gratianus ex his, quæ adduxerat, id unum conclusisset, ad remissionem peccatorum non tantum requiri *oris* confessionem, sed præcipue ac necessario requiri *cordis* conversionem sive contritionem, recta ac legitima esset deducta conclusio: at nullatenus his concludi potuit, uti conformiter ad quæstionem propositam innuere visus est Gratianus, quod sola cordis conversio, sine *oris* confessione esset sufficiens.

Tum subjicit varia ad probandum necessariam esse confessionem oris & satisfactionem operis.

Post hæc nihilominus quasi in dubio hærens à Canone 38. usque ad Canonem 89. ea profert, quibus probari videtur, *sine confessione oris & satisfactione operis neminem à peccato posse mundari*: atque ad calcem Canonis 87. concludit: His „ auctoritatibus asseritur, neminem sine pœniten- „ tia & *confessione propria vocis* posse mundari: „ subjungitque prolixum discursum, quo argu- „ menta pro hac parte exponit, & contrariæ „ partis rationes resolvere conatur. „

Tandem lectoris judicio relinquit utri sententiæ sit adhærendum.

Dein Canone 88. prolixo fragmento ex libro de vera & falsa pœnitentia, quam falso adscribit Augustino, & Canone 89. ex S. Leone ita finaliter concludit: „ Quibus auctoritatibus vel qui- „ bus rationum firmamentis, utraque sententia „ satisfactionis & confessionis innitatur, in me- „ dium breviter exposuimus: cui autem harum „ potius adhærendum sit: *lectoris judicio* reser- „ vatur. Utraque enim fautores habet sapientes „ & religiosos viros. „

Opinio illa Gratiani Tridentino contraria.

Sed ad hæc verba *lectoris judicio* Correctores Romani [illegible] monitum appendendum censuerunt: [illegible] est, & pro *certissima* habendum, peccati mortalis necessariam esse „ confessionem sacramentalem, eo modo ac „ tempore adhibitam, quo in Concilio Triden- „ tino post alia Concilia est constitutum. „

Gra-

Gratianus autem videtur prædictam suam in bivio hærentem conclusionem formasse occasione verborum, quæ sub nomine *Theodori Cantuariensis* refert Canone 90. immediate huic conclusioni subjecto, & ex Burchardo aut Ivone, apud quos etiam referuntur, verisimiliter deprompsit; Hic enim dicitur: QUIDAM DEO SOLUMMODO *confiteri debere peccata dicunt, ut Græci.* QUIDAM VERO SACERDOTIBUS *confitenda esse percensent, ut tota fere sancta Ecclesia . . . confessio itaque quæ soli Deo fit, quod est justorum, purgat peccata, quæ sacerdoti fit, docet qualiter ipsa purgentur peccata.*

Referuntur & hæc in Concilio Cabilonensi II. anno 813. Canone 33. sed omissis his verbis, *ut Græci*, item *ut tota fere sancta Ecclesia*, uti notant Correctores Romani, qui & alias variantes lectiones indicant.

Decretum hoc in Concilio Cabilonensi *tomo 7. Concil.* editionis Labbæanæ *colum.* 1279. extat his verbis expressum; „ Quidam Deo solummodo „ confiteri debere dicunt peccata, quidam vero „ sacerdotibus confitenda esse percensent, quod „ utrunque non sine magno fructu intra sanctam „ fit Ecclesiam; ita duntaxat ut & Deo, qui remissor est peccatorum, confiteamur peccata nostra, „ & cum David dicamus: *Delictum meum cognitum tibi feci, & injustitiam meam non abscondi.* „ *Dixi: confitebor adversum me injustitias meas* „ *Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei,* „ & secundum Apostoli institutionem, confiteamur alterutrum peccata nostra, & oremus pro invicem ut salvemur. Confessio itaque, quæ Deo „ fit, purgat peccata, ea vero, quæ sacerdoti fit, „ docet qualiter ipsa purgentur peccata: Deus „ namque salutis & sanitatis auctor & largitor est, „ plerunque hanc præbet suæ potentiæ invisibili administratione, plerunque medicorum operatione.

DISTINCTIO SECUNDA.

An pœnitentia reiterari possit?

DIstinctione secunda multis utrinque auctoritatibus discutit, an pœnitentia reiterari queat, „ alii dicunt (ait) pœnitentiam semel tantum esse „ utilem, unica est enim, nec reiterari potest. Si „ vero reiteratur, præcedens pœnitentia non fuit, „ Et si de sententia Judicis ejus merito peccata videntur esse remissa, apud tamen ejus præsentiam, „ cui omnia futura præsentia sunt, nunquam habentur remissa, quia non est servata illa sententia veri sacerdotis: *Vade & amplius noli peccare.* item, *ecce sanus factus es, jam amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.*

Varia adducit testimonia, quæ videntur probare impossibilitatem charitatis.

Tum Canone 1. producto fragmento sub nomine octavæ Synodi, quod ex Basilio esse monent Correctores Romani, mox subjicit Gratianus; „ Item sine charitate nulli adulto peccatum remittitur, non autem habet charitatem, qui aliquando peccaturus est criminaliter.

Plura hac occasione profert Gratianus, quibus probari videtur, charitatem semel habitam amitti non posse.

Inter cetera allegat Canone 2. sub nomine Augustini ad Julianum comitem hanc sententiam; *Charitas quæ deseri potest, nunquam vera fuit.*

Monet Correctio Romana hanc sententiam extare apud Augustinum in tractatu *de salutaribus monitis ad quendam comitem cap. 7.*

Hunc tractatum non esse Augustini, à multis nunc observatum est, eumque in appendicem tomi 6. tanquam opus apocryphum rejecerunt Benedictini, quorum prævia ad lectorem monitio consulenda.

Profert quoque Gratianus Canone 5. prolixum fragmentum ex Juliano Pomerio *de vita contemplativa*, quem hic & alibi sæpius Gratianus citat sub nomine *S. Prosperi*. In hoc autem fragmento multa de charitate Dei & dilectione proximi dicuntur: monentque Correctores Romani, operæ „ pretium fuerit, integrum locum apud ipsum „ Prosperum (seu potius Julianum Pomerium) le„ gere: copiose enim & ornatissime explicatur; scilicet, in quo consistat charitas Dei & di„ lectio proximi. „

Et tandem Canone 12. sub nomine Ambrosii *super epistolam 1. ad Corinth. ad c. 6.* (qui tamen Ambrosii non est,) refert, *ficta charitas est, quæ deserit in adversitate.*

Notatur hic à Correctoribus Romanis relata verba esse glossæ ordinariæ, apud Ambrosium vero ita legi: *Simulata charitas in his est, qui in necessitate deserunt fratres.*

Interim huic Canoni Gratianus subnectit hanc conclusionem: „ Ex præmissis itaque apparet, quod „ charitas semel habita ulterius non amittitur: „ qui enim charitatem semel habuerit, criminaliter ulterius peccare non poterit, ut ad gratiam, „ non ad naturam impossibilitas referatur. „

In hujus sui asserti probationem alterius Canone 13. verbis S. Augustini ulterius concludit: „ Cum „ ergo, qui criminaliter peccat, charitatem nunquam habuisse probetur, evidenter colligitur, „ pœnitentiam non agere, qui quandoque crimi„ naliter peccat. „

Plura in hanc rem adducit in prolixo discursu subjecto Canoni 14. conflato ex verbis sub nomine Augustini, quæ apud Augustinum non reperiuntur.

Dicta de inamissibilitate charitatis intelligit Gratianus de charitate perfecta.

Verum dicta sua de *inamissibilitate* charitatis restringit, parte 3. hujus distinctionis prædicto discursui subjecta, ad *charitatem* PERFECTAM, „ quæ (ait) semel habita nunquam amittitur: „ exordia vero charitatis enutriantur ut crescant, „ & conculcantur ut deficiant; nemo enim repente fit summus, sed in bona conversatione, quæ „ sine charitate nulla est, a minimis quisque inchoat, ut ad magna perveniat: Sunt itaque „ gradus non solum inter virtutem & virtutem, „ sed & in eadem virtute.

Charitas alia est perfecta, alia imperfecta.

Plura dein profert, præsertim ex S. Augustino, quibus probet, charitatem in homine paulatim crescere, ac inter alia Canone 16. *ex libro de gratia & libero arbitrio*, dicit, *ipsam charitatem Apostolus Petrus nondum habuit, quando timore Dominum ter negavit;* TIMOR ENIM NON EST IN CHARITATE, *sicut ait Joannes Evangelista in epistola sua*, SED PERFECTA CHARITAS FORAS MITTIT TIMOREM. *Et tamen, quamvis parva & imperfecta*, non deerat, quando dicebat: DOMINE, ANIMAM MEAM PRO TE PONAM.

Imperfecta amitti potest, & reparari.

Dein quibusdam interpositis, de hac parva Petri charitate pronuncias ad calcem Canonis 24. „ Hæc itaque charitas, quæ in Petro ante negationem herba fuit, & in singulis nascitur, nonnunquam roboretur, ante sui perfectionem amittitur, & reparatur.

Et ibidem verbis Augustini affirmat: *Quicunque ab illa originali damnatione, ista divinæ gratiæ largitate discreti sunt, non est dubium, quod & procuratur eis audiendum Evangelium, & cum audiunt, credunt, & in fide, quæ per dilectionem operatur, usque in finem perseverant; & si quando exorbitant, correpti emendantur, & quidam eorum, etsi ab hominibus non corripiantur, in viam quam reliquerant, redeunt.*

An in electis charitas sit amissibilis?

Nonnulla & hic adducit, quibus probari videtur, quod electi à Deo charitatem non amittant; attamen ad calcem Canonis 40. prolixum admodum super hoc punctu discursum claudens ait: „ Sed quia de *prædestinatis ad vitam* à nonnullis conceditur, quod charitatem amittant & „ amissa recuperent, de reprobis (ait) etiam „ videndum est, an ipsi charitatem habeant, „ qua amissa postea damnentur. „

Est quædam charitas in reprobis.

Posteriorem partem de *reprobis* probat prolatis nonnullis ex S. Augustino, atque ad finem Canonis 44. ait: „ Quod vero *reprobi* negantur co„ medere panem, qui de cœlo descendit, vel bi„ bere aquam vivam, non sic accipiendum est, ut „ à charitate penitus credantur alieni; sed ut in „ charitate radicem figere non intelliguntur, quod „ ibidem latius prosequitur.

Quo sensu charitas quæ deseritur dici possit vera & ficta.

Tandem parte 6. distinctionem finiens ostendit,

Sit, quod charitas quæ in adversitate deserit, quodam sensu possit dici ficta & vera nunquam fuisse, & alio sensu recte dicatur suo modo vera & bona: „ alioquin (inquit) à nullo desereretur, si nullo modo in eo esset. Quod enim nullo modo vere est, nullo modo deseri potest. Quod si aliquo modo vere deseritur: & aliquo modo id vere esse oportet.

Ratio, ob quam Gratianus hac distinctione egerit de charitate.

Quid moverit Gratianum, ut hac secunda distinctione egerit de charitate, aperit in proœmio distinctionis tertiæ dicens: „Hæc de charitate breviter scripsimus, propter eos qui pœnitentiam negant reiterari posse, asserentes, quod sicut charitas semel habita nunquam amittitur; ita pœnitentia semel vere celebrata, nulla sequenti culpa maculatur: Si vero criminalis culpa illam aliquando sequitur, vera pœnitentia non fuit, nec veniam unquam à Domino impetravit; quod ex definitione ipsius pœnitentiæ & multorum auctoritatibus probare contendunt.

DISTINCTIO TERTIA.

Itaque hac *tertia distinctione* inquirit: „ num pœnitentia semel acta reiterari queat?

Varia adducit Gratianus, quibus probari videtur falsam esse pœnitentiam, quam gravis sequitur culpa.

Primis 21. Canonibus varia allegat Gratianus, quibus probari videtur, quod falsa illa monstretur fuisse pœnitentia, quam aliquando grave peccatum sequatur, juxta illud sub nomine Ambrosii relatum Canone 1. *Pœnitentia est & mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere.*

Et similiter Canone 3. sub nomine Augustini *libr. de dogmat. Eccles.* & Canone 4. sub nomine ejusdem *libro de vera & falsa pœnitentia*, quæ opera Augustino falso attribui notum est.

Interim ad calcem Canonis 17. monet, quod hæc verba definitionis (scilicet pœnitentiæ) non ad *diversa tempora*, sed ad idem tempus referantur; „ videlicet, ut tempore, quo deflet mala, quæ commisit, non committat, quod adhuc sunt flere oporteat.

Præterea Canone 21. refert ex supposititia epistola I. Pii Papæ, hæc verba. *Nihil prodest homini jejunare & orare; & alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate revocetur.*

Verissima & à Patribus probata sententia, licet Pio Papæ falso adscripta.

His relatis monet, ex persona hujusmodi pœnitentis etiam intelligendas plerasque auctoritates, quæ falsam & inanem dicunt pœnitentiam, quam sequens culpa coinquinat.

Loca Augustini & Ambrosii exponat Gratianus de solemni pœnitentia.

Verum si auctoritates illæ attentius expendantur, apparebit, parum convenientem esse hanc Gratiani expositionem. Faceturque ipse Gratianus eam congruere non posse verbis Ambrosii ex *lib. 2. de pœnit. cap.* 10. relatis Canone 2. quare aliam adjungit dicens: „ Illud Ambrosii non secundum generalem, sed secundum specialem consuetudinem Ecclesiæ de solemni pœnitentia dictum intelligitur, quæ apud quosdam semel celebrata non iteratur.

Eandem solutionem applicandam ait verbis Augustini ex epistola ad Macedonium, cujus fragmentum recitatur Canone 22. in qua Augustinus expressis verbis docet, *caute & SALUBRITER provisum esse, ut locus illius humillimæ pœnitentiæ, semel in Ecclesia concedatur, ne medicina vilis minus utilis esset ægrotis.*

Sed vulterius congruit illa explicatio.

Sed ex textu Augustini evidens est, Augustinum loqui generaliter de publica pœnitentia, quæ tum temporis pro omnibus gravioribus peccatis agebatur: uti de eodem loqui Ambrosium contextus evincit, præsertim si ipsum originale, quod truncatum refert Gratianus, consulatur: Gratianus enim ita legit: *Quia sicut unum Baptisma, ita & unica pœnitentia*, quibus addit originale: *quæ tamen PUBLICE agitur.*

Dein pergit in eodem Canone 2. Gratianus: *Verum præteriti semper non debet pœnitere peccati: sed hoc delictorum leviorum*: at originalis lectio habet: *Nam QUOTIDIANI nos debet pœnitere peccati, sed hoc delictorum leviorum, illa graviorum.*

Evidens est Ambrosium hic duas duntaxat species pœnitentiæ agnoscere: unam *publicam* non iterandam, eamque *delictorum graviorum*: & aliam *secretam* & *quotidianam*, *quotidiani peccati sive delictorum leviorum.*

Quid pœnitentia perfecta & imperfecta secundum Gratianum?

Exponit dein ad calcem Canonis 32. quod sicut charitas dividitur in charitatem imperfectam, ita & pœnitentia recte dividatur in perfectam & imperfectam, ut scilicet imperfecta ad exemplum charitatis imperfectæ dicatur, quæ quidem sufficiat impetrandæ peccatorum veniæ, „ & quædam ratione perfecta potest dici: quia *toto corde gemis & doles*, licet & alia ratione potest dici imperfecta, quia non usque ad finem duratura.

Igitur proprie *perfecta* pœnitentia ex opinione Gratiani est illa, quæ usque *in finem* durat: atque de hac intelligi vult Augustinum.

Verum inspici duntaxat textus debet, ut appareat, inepte ad hanc pœnitentiæ speciem verba Augustini restringi.

Subjicit Gratianus varia, quibus probatur, sæpius per pœnitentiam remitti peccata

Post hæc contrariam multorum opinionem proponit, adductis auctoritatibus, quibus probari videtur, quod per pœnitentiam non semel tantum, sed sæpissime peccata remittantur.

Intermiscet autem Gratianus quædam, quibus ostendat, quæ sit dicenda vera vel falsa pœnitentia: Item pœnitentiam veram agi non posse de uno solo peccato ab illo, qui pluribus est irretitus.

Sententia Gratiani de reiteratione pœnitentiæ.

Tandem ad finem distinctionis super principali quæstione de reiteratione pœnitentiæ ita concludit: „Pœnitentia ergo, ut ex præmissis apparet, nulli in peccato perseveranti utilis est, non tamen alicui deneganda est, quia sentiet fructum ejus, cum alterius criminis egerit pœnitentiam. Sic itaque pœnitentiæ definitio, & cæteræ auctoritates sibi consonantes negant, eum agere pœnitentiam, qui perseverat in crimine, utilem videlicet sibi, & fructuosam.

Repetit dein, Ambrosii dicta, de non *reiteranda pœnitentia*, esse intelligenda de pœnitentia *solemni*, *secundum consuetudinem quarundam Ecclesiarum, apud quas pœnitentiæ solemnitas non iteratur.*

Ratio, ob quam decepti fuerunt Scholastici circa reiterationem pœnitentiæ

Hanc de *solemni* pœnitentia restrictionem non congruere dictis Ambrosii jam monuimus: notantque eruditi operum Ambrosii revisores ad citatum cap. 10. hic agi de *publica* pœnitentia, monentque „ hac in re deceptos esse scholasticos, quod eos, qui peracta *publica* pœnitentia, rursum in peccatum essent delapsi, ad *secretam* pœnitentiam admissos putaverint; etenim qui ad pristina scelera quasi canes ad vomitum revertebantur, jam *sibi ipsi* relinquebantur, ut Deum, qua potiori via visum fuisset, placarent. Vide Morinum *de pœnit. lib.* 9. *cap.* 29.

Modus conciliandi auctoritates in hac materia apparenter contrarias.

Facilis & genuina fuisset auctoritatum conciliatio, si locos & tempora distinxisset Gratianus; attendissetque, Patres nullatenus velle, quod pœnitentia illius, qui relabitur, fuerit simpliciter falsa, aut sine fructu, sed duntaxat, quod relapsus præsertim in eadem crimina, sit indicium non obscurum falsæ pœnitentiæ; neque sic relapsus ad publicam & canonicam pœnitentiam reiterandam admitterentur.

Distinctio inter pœnitentiam solemnem & publicam, auctoritate Gratiani recepta.

Interim auctoritate Gratiani tandem recepta fuit distinctio inter pœnitentiam publicam & solemnem: & quæ Patres de publica dixere, hæc fere solemni appropriata sunt, uti notavi in *Jure Eccles. parte 2. tit. 6. c. 2.* ubi una ostendi quantopere recessum sit à pristina Patrum disciplina in hac materia pœnitentiæ.

DISTINTIO QUARTA.

Sub initium distinctionis quartæ ait: „ Multis auctoritatibus supra monstratum est, pœnitentiam vere celebrari & peccata vere dimitti ei, qui aliquando in crimen recasurus est.

An & quo sensu peccata dimissa redeant?

Hinc educit aliam quæstionem, quam discutit *distinctione quarta*, scilicet *an peccata dimissa redeant*.

Pro

Pro resolutione hujus quæstionis plures adducit auctoritates in speciem sibi contrarias, pro quarum conciliatione fuse discurrit, ac tandem ad calcem distinctionis concludit: „Sicut bona, quæ peccato moriuntur, per pœnitentiam reviviscunt ad præmium; sic & mala, quæ per pœnitentiam delentur, reviviscunt ad supplicium.

Quo sensu autem hoc posterius membrum intelligi debeat, luculentius exposuerat ad calcem Canonis 14. dicens, quod assertores ejus sententiæ, quod peccata reviviscant, auctoritates sibi contrarias ita determinent: „ Peccata „ dimissa redire dicuntur, quia quisquis post „ acceptam peccatorum remissionem ad vomitum redierit, tanto gravius punietur, quanto magis benignitate Dei abusus, singulorum „ remissionis acceptæ ingratus extitit.

DISTINCTIO V.

Qua peccator considerare debeat, & quibus abstinere.

Distinctione quinta exponit Gratianus, „ in „ pœnitentia, quæ peccatorem considerare oporteat.

Prolixum in hanc rem fragmentum *ex libro de vera & falsa pœnitentia* sub nomine Augustini profert Canone 1. in quo fuse & distincte exponitur, quid circa circumstantias peccatorum, aliaque expendere oporteat pœnitentem.

In reliquis auctoritatibus unice pene agitur de interdicta negotiatione & militia ipsis pœnitentibus, citaturque Canone 4. in hujus probationem *Canon* 11. *Nicænus*, ad quem consulenda nota Correctorum Romanorum, è qua etiam habemus, non exiguo in pretio apud ipsos fuisse Zonaræ & Balsamonis Commentarios.

Quæ juxta Gregorium VII. dicenda falsa pœnitentia.

Addit dein Gratianus aliqua, quibus ostendat, quæ sit falsa pœnitentia: inter quæ notandus textus Gregorii VII. relatus Canone 6. quo *falsas pœnitentias* dicit, *quæ non secundum auctoritatem sanctorum Patrum pro qualitate criminum imponuntur*.

Si vera sit hæc sententia, nemo non videt, quam rara sit hodie vera pœnitentia.

DISTINCTIO VI.

Quærit ulterius Gratianus distinctione sexta, „ cui debeat fieri confessio, vel qualem illum oporteat esse, qui aliorum crimina judicat?

De dotibus confessarii.

Profert hanc in rem prolixum fragmentum ex eodem *libro de vera & falsa pœnitentia*, sub nomine S. Augustini, quo præ ceteris inculcatur: *Qui vult confiteri peccata, ut inveniat gratiam, quærat sacerdotem scientem ligare & solvere: ne cum negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet & petit, ne ambo in foveam cadant, quam stultus evitare noluit.*

Inculcatur insuper, debere sacerdotem, qui alium judicare præsumit, esse immunem à crimine, de quo alterum judicare intendit: *Sacerdos, cui omnis offertur peccator, ante quem statuitur omnis languor, in nullo eorum sit judicandus, quæ in alio judicare est promptus. Judicans enim alium qui est judicandus, condemnat seipsum... in hoc itaque patentissimum est crimen sacerdotum, & ultra modum detestabile, qui non prius se judicant, & alios alligant, deberent enim in se timere crimen, quod in aliis timuerant, & detestabile senserunt.*

Ulterius monet, *ut caveat spiritualis judex, ut sicut non commisit crimen nequitiæ, ita non careat munere scientiæ; oportet enim ut sciat cognoscere quidquid debet judicare.* Meretur legi, quæ hic de scientia spiritualis judicis seu confessarii notat & adducit Gratianus, & quomodo cum pœnitente agere debeat, & non nisi omnibus circumstantiis rite perpensis pœnitenti indulgentiam indulgere. Sed illud absonum est quod hic in fine à Gratiano additur: *Nisi statutum fuerit à Romano Pontifice.*

De sigillo confessionis.

Post hæc subjungit Gratianus cavendum esse sacerdoti, ne peccata pœnitentium aliis manifestet, prolato Canone 2. decreto sub nomine *Gregorii* absque specificatione *quis* sit, vel è quo opere sit sumptum, quæ nec à Correctoribus Romanis indicata sunt.

An & quando possit confessario licet ad alterum accedere?

Denique Canone 3. profert sub nomine Urbani II. decretum, quo cautum legitur, ut „ deinceps nulli sacerdotum liceat quemlibet „ commissum alteri sacerdoti ad pœnitentiam „ suscipere sine ejus consensu, cui prius se „ commisit, nisi pro ignorantia illius, cui pœnitens prius confessus est. „

Cum hoc decretum contrariari videretur verbis sub nomine Augustini relatis Canone 1. quibus dicitur, ut pœnitens eligat sacerdotem scientem ligare & solvere, pro conciliatione dicit Gratianus ad calcem Canonis 2. „ Sed „ aliud est favore vel odio proprium sacerdotem contemnere, quod sacris Canonibus prohibetur: aliud cæcum vitare, quod hac auctoritate quisque facere monetur, ne, si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam „ cadant. „

Solicite autem præcavendum, ne quis *sub obtentu ignorantiæ, relicto proprio sacerdote, extraneum eligens sacerdotem, in cæcum incidat, qui se & pœnitentem in foveam præcipitet.*

Hæc ex libro de vera & falsa pœnitentia, quem passim sub nomine sancti Augustini citat Gratianus.

DISTINCTIO VII.

De tempore agendæ pœnitentiæ.

Distinctione septima agit Gratianus de tempore pœnitentiæ agendæ, asseritque, „ tempus pœnitentiæ esse usque ad ultimum „ articulum vitæ. „

Id probat pluribus relatis auctoritatibus ex S. Augustino, è quibus patet, Augustinum judicasse, pœnitentiam esse dandam, eam petenti in extremo vitæ, sed securitatem dari non posse. *Si quis positus* (ait Canone 2.) *in* ULTIMA *necessitate* ÆGRITUDINIS *suæ voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, &* MOX *reconciliatur, & hinc vadit: fateor vobis, non illi negamus quod petit, sed non præsumimus, quod bene hinc exit. Si securus hinc exierit, ego nescio: pœnitentiam dare possumus, securitatem autem dare non possumus, nunquid dico, damnabitur? sed non dico, liberabitur. Vis ergo à dubio liberari? vis, quod incertum est, evadere? age pœnitentiam, dum sanus es.*

Pœnitentia in fine vitæ admodum incerta.

Cur autem Augustinus id dixerit, (ait Gratianus) ostendit Cyprianus *lib. 4. epist.* 2. ad Antonianum, cujus fragmentum refert Canone 5. rationemque incertæ conversionis ejus, qui in articulo mortis petit pœnitentiam, in hoc refundit; *quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit.*

Concludit tandem Canone 6. hunc tractatum prolixo fragmento ex libro, *de vera & falsa Pœnitentia*, in quo multis adstruitur falsam videri pœnitentiam & reputandam esse, quæ usque ad finem vitæ differtur.

OBSERVATIONES
AD
TERTIAM PARTEM GRATIANI,
DE CONSECRATIONE.

Tertia pars Decreti Gratiani inscribitur de Consecratione, eamque in quinque Distinctiones distribuit.

DISTINCTIO PRIMA.

De consecratione Ecclesiarum, earumque pollutione, profanatione, ac reconciliatione.

Rima distinctione præcipue agitur de consecratione Ecclesiarum, ejusque ritibus; necnon earum pollutione vel profanatione, ac demum earum reconciliatione.

Et quia consecratio Ecclesiarum solet fieri præviis jejuniis, & inter Missarum solemnia, intermiscet hic Gratianus nonnulla de jejuniis & temporibus jejuniorum, necnon celebratione Missarum.

Plura hic refert Gratianus supposititia.

Notandum autem, quod Gratianus hac distinctione plura referat, sub nomine primorum Pontificum, quæ ex ipsa materia convincuntur supposititia; eo quod illa, de quibus agitur, sciantur ætate horum Pontificum in Ecclesia fuisse ignota, ac demum pluribus post sæculis introducta.

Hoc titulo merito rejicitur epistola, quæ legitur sub nomine Felicis Papæ IV. cujus prolixum fragmentum recitat Gratianus Canone 1. & 2. quo dedicatio, & consecratio Ecclesiæ exhibetur cum omnibus suis ritibus, quos recentior ætas adjunxit, & prima sæcula ignorarunt.

Eodem titulo rejicitur ut spurium decretum sub nomine Hygini Papæ exhibitum Canone 3. quo præcipitur, ut omnes Basilicæ cum Missa debeant semper consecrari, qui ritus Hygino recentior est.

Ad quem pertineat nova Ecclesia construenda?

Canone 4. & sequentibus auctoritate Gelasii Papæ astruere vult, nullam Ecclesiam de novo construi posse absque præcepto *sedis Apostolicæ*.

Et quidem Canone 5. hoc apponit summarium: *Sine auctoritate summi Pontificis nova non dedicatur Ecclesia.*

Verum intelligenda hæc videntur de Ecclesiis duntaxat suburbicariis, ut observat D. Fleury Hist. Eccles. lib. 30. n. 34. utpote aperte sacris Canonibus contraria, qui hanc auctoritatem singularum diœcesium Episcopis attribuunt; constatque ex Glabro Rodulpho *lib. 2. cap. 4. hist. Eccles.* quanto fervore se opposuerint Episcopi Gallicani, etiam sæculo undecimo cuidam comiti Fulconi, qui Joannem Papam induxerat, ut Petrum Cardinalem mitteret in Galliam, ut auctoritate Papæ consecraret Ecclesiam à dicto Fulcone in proprio suo fundo extructam in diœcesi Turonensi, & quam Episcopus Turonensis consecrare recusabat. Hoc factum „universi Episcopi Gallicani detestabantur (ait „Glaber) quoniam nimium indecens videba„tur, ut is, qui Apostolicam regebat sedem, „Apostolicum primitus ac canonicum trans„grediebatur tenorem, cum insuper multiplici „sit antiquitus auctoritate roboratum, ut non „quispiam Episcoporum in alterius diœcesi „istud præsumat exercere, nisi Præsule, cujus „fuerit, compellente seu permittente. Videri „possunt, quæ hac de re dicta sunt in *Jure „Eccles. part. 2. tit. 16. cap. 3.*

Dum construitur Ecclesia, designetur ei...

Sub nomine Concilii Aurelianensis profertur Canone 9. decretum, quo inhibetur ædificatio Ecclesiæ *antequam Episcopus civitatis veniat, & ibidem crucem figat, publice atrium designet, & ante præfiniat, qui ædificare vult, quæ ad luminaria, & ad custodiam, & ad stipendia custodum sufficiant, & ostensa donatione, sic demum ædificet.*

...assignabitur.

Hoc decretum in Concilio Aurelianensi non reperitur, sed pene iisdem verbis legitur *lib. 5. Capitularium cap. 382.* nisi quod omittuntur hæc verba, *atrium designet*, item pro his, OSTENSA *donatione*, legitur, FACTA *donatione*.

Ecclesia consecrata debet aqua sancta aspergi.

Addit dein Gratianus in fine hanc clausulam, cujus in capitularibus nulla fit mentio: *Et postquam consecrata fuerit, atrium ejusdem Ecclesiæ sancta aqua conspergat*, quæ similiter occurrit apud Burchardum & Ivonem; ut admodum verisimile sit ex his potius, quam è capitularibus desumptum, & clausulam de conspersione *aquæ sanctæ* recentiori manu, juxta ritum recentioris ævi fuisse adjectam.

Idem decretum cum dicta clausula extat in ordine Romano, ut monent Correctores Romani, qui & verba referunt, sed cujus sit ætatis ordo iste, incertum est, ut proinde hinc nihil pro antiquitate hujus ritus statui possit.

Varia refert Gratianus ex apocryphis locis, in quibus Missa celebranda sunt, de dedicatione, reconsecratione, & reconciliatione Ecclesiarum, &c.

Post hæc subjiciuntur nonnulli Canones, quibus decernitur, non nisi in locis sacratis Missarum solemnia esse celebranda, idque fere ex pseudo-epistolis primorum Pontificum, quorum ætate hæc disciplina adhuc ignota erat.

Uti & annua dedicationis Ecclesiæ celebranda solemnitas, sicuti & reiteratio consecrationis, quoties de ea *dubitatur*, ut in Canone 16. sub nomine Felicis Papæ omnibus orthodoxis *epist. 1. cap. 1. & 2.* deciditur: quam epistolam (è qua plura fragmenta refert Gratianus) ut apocrypham omnes passim rejiciunt.

Nec majoris ponderis sunt, quæ Canone 19. 20. & 21. referuntur de reconsecratione vel reconciliatione Ecclesiarum sub nomine Hygini Papæ, apud quem nihil simile extat; & ex Canone Niceno, in quo nihil tale legitur, & ex Joannis Papæ epistola Episcopis Italiæ inscripta, quæ refertur *tom. 4. Concil. General.* sed quod eam *supposititiam multa evincant*, teste notavit Labbæus. Neque sane quæ ex his refert Gratianus ullatenus congruunt ætati illorum, sub quorum nomina ea ostentur, uti agnoscunt passim qui de his ritibus scripserunt; quamvis dubitandum non sit, quin eorum auctoritate, maxime postquam decreto Gratiani inserta fuerat, ritus ille reconciliationis, prout ibidem præscriptus est, multum invaluerit, & stabilitus fuerit.

Refertur à Gratiano Canone 24. fragmentum sub nomine Juliani Papæ: at Correctores Romani id restituerunt *Vigilio Papæ ad Eutherium epist. 1. cap. 4.* seu potius ad Eutherium, quæ integra extat *tom. 5. Concil. General. col. 311.* locumque secundum inter epistolas occupat sub titulo hoc: *Epistola 2. Vigilii adhuc pseudo-Papæ ad Eutherium.*

Notandum in hoc Vigilii responso, quod *si qua sanctorum Basilica à fundamentis etiam fuerit innovata sine altaris motione, sine aliqua dubitatione, cum in ea fuerit Missarum solemnitas cele-*

celebrata, totius consecrationis sanctificatio impletur.

Rationem præmisit; quia nimirum tanta est Missarum solemnitas, ut vicem suppleat consecrationis, uti hic recte interpretatur glossographus, qui reflectens ad usum sui temporis, inepte restringit resolutionem ad casum, quo muri fabricæ per partes deciderunt & reparati fuerunt.

De altaribus & eorum consecratione.

Nonnulla de consecratione altarium hic quoque adducuntur, notanter Canone 25. 26. & 31. quorum ultimo ex Concilio Epaunensi refertur: *Altaria, si non fuerint lapidea, chrismatis unctione non consecrentur.*

Et Canone 32. ex Concilio Agathensi, *ut non solum unctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrentur.* Vide *Jus Eccles. part.* 2. *tit.* 16. *c.* 3. ubi de variis ritibus consecrationis altarium & Ecclesiarum agitur.

Dein Canone 33. 34. & 35. agitur de oratoriis privatis, in quibus sacras functiones peragere sine licentia Episcopi inhibetur; additurque, quod si quis extra parochias, in quibus legitimus est ordinariusque conventus, oratorium in agro habere voluerit, debeat in præcipuis anni festivitatibus, non nisi in civitatibus aut in parochiis Missas audire: quæ moderatio etiam hodie in concessione similium oratoriorum inseritur, uti notavi in *Jure Eccl. part.* 2. *tit.* 5. *cap.* 8.

An & qua auctoritate corpora sanctorum de loco in locum transferri possint?

Canone 36. sub nomine Augustini nullo loco indicato dicitur, *tribus ex causis loca sanctorum transmutanda sunt.*

Et Canone 37. ut *corpora sanctorum de loco ad locum nullus transferre præsumat sine consilio Principis, vel Episcoporum, sanctæque Synodi licentia.*

Glossographus ad hunc Canonem verbo, *Principis*, ait, „ id est *Papa*, Et hoc verum est, „ ait, cum corpus traditum est jam perpetuæ sepulturæ, nisi necessitas immineat, tunc sufficit auctoritas Præsidis Provinciæ: si autem „ non est traditum perpetuæ sepulturæ, bene „ potest transferri sine auctoritate alicujus ad „ alium locum. Bella sane Canonis expositio.

Citatus Canon ex *Concilio Moguntiensi primo cap.* 51. at in Concilio Moguntino primo, prout extat *tom.* 8. *Concil. General.* nihil simile reperi. Interim scimus circa similia variam fuisse disciplinam, variaque pro casibus occurrentibus fuisse decreta: plurimum propterea aberrare, qui pristinos Canones ad hodiernos mores & jura detorquent.

De ornamentis & vasis sacris, necnon materia, ex qua conficienda sunt.

Dein Gratianus aliquot subsequentibus Canonibus agit de non impendendis vestibus & ornamentis sacris in usus profanos, deque vetita contrectatione vasorum sacrorum à non sacratis hominibus.

Verum ex suppositititiis plerumque decretalibus Romanorum Pontificum desumpta sunt.

Insuper inquirit, qua ex materia vasa & ornamenta sacerdotalia & sacra sint conficienda: refertur que Canone 44. decretum Concilii Triburiensis anni 895. cui inseritur vulgare illud dictum Bonifacii Martyris & Episcopi: *Quondam sacerdotes* AUREI LIGNEIS *calicibus utebantur: nunc è contrario* LIGNEI *sacerdotes* AUREIS *utuntur* CALICIBUS.

Ita legitur in Concilio & etiam apud Gratianum in corpore correcto. At in antiquis editionibus Gratiani ita legitur: „ Quondam sacerdotes non „ aureis sed ligneis salicibus utebantur. “ Reliqua videntur à Correctoribus Romanis addita ex Concilio, cujus tamen additionis nullam mentionem fecerunt. Interim dicto Bonifacii jungi potest sententia Petri Damiani *opusc.* 31. *c.* 6. ubi ostendit, quod „ sacerdotii meritum non „ nitor efficiat vestium, sed spiritualium norma „ virtutum; & non micantia margarita, & „ gemmæ, sed mores aurei deceant sacerdotes.

Major debet esse sollicitudo, de sacerdotum moribus, quam de ornamentis aut vasis.

De Liturgia.

Post hæc Canone 47. ex Synodo VI. cap. 32. refert, à quibus fuerit tradita Missarum celebratio, quo secreto probantur Liturgiæ, quæ sub nomine sancti Jacobi, & sancti Basilii extant: in quibus multa occurrunt, quæ recentiorem redolent ætatem, meritoque viris etiam Catholicis dubium ingenerant, num his sanctis tanquam certis authoribus adscribi queant.

De tempore celebrandi Missarum solemnia.

Ex pseudo-decretali *Telesphori Papæ* asseritur Canone 48. *excepta nocte Nativitatis Domini*, Missarum solemnia celebranda non esse *ante horam diei* TERTIAM: *quia & eadem hora Dominus crucifixus est, & super Apostolos Spiritus sanctus descendisse legitur*: hæc nimis aperte recentiorem ætatem referunt, ut vel hoc solo titulo hæc decretalis merito supposititia rejiciatur.

De jejunio præmittendo celebrationi.

Sub nomine Concilii Africani dicitur Canone 49. sacramenta altaris à *jejunis* esse celebranda, *excepto uno die anniversario, quo Cœna Domini celebratur*, de qua exceptione consuli potest Tractatus Historico-Canonicus *part.* 2. §. 5. *ad Canonem* 41. *codicis Africani*.

Quo tempore jejunium quadragesimale solvi possit?

Agitur Canone 50. contra illos, qui jejunium *quadragesimale* solvebant mox, ut signum audierint *ad horam nonam*, quæ modernæ nostræ horæ *tertiæ pomeridianæ* correspondebat: vult autem ut jejunium protrahant usque ad finitum officium *vespertinum*. Gratianus decretum hoc assignat Concilio *Cabilonensi*: at monent Correctores Romani illud haberi in capitulis *Theodulphi Aurelianensis Episcopi pag.* 39. cumque hic vixerit sæculo VIII. sequitur, eo adhuc tempore, jejunium quadragesimale, in Gallia saltem, protractum fuisse usque ad *vesperam*, sive usque ad absoluta officia *vespertina*.

Olim ob multitudinem populi plures in eadem Basilica celebrabatur.

Profert Can. 51. fragmentum epistolæ S. Leonis Dioscoro Alexandrino Episcopo cum hac epigraphe: *Etiam prima parte diei Missas celebrare licet*. Verum si contextus epistolæ inspiciatur, apparebit, unicum Leonis scopum fuisse, inducere Alexandrinum Episcopum, ut in Ecclesia Alexandrina observaretur consuetudo Romanæ Ecclesiæ ex forma paternæ traditionis descendens, „ ut cum solemnior quæque festivitas conventum “ numerosioris populi indixerit, & ea fidelium “ multitudo convenerit, quam recipere Basilica “ simul una non possit, sacrificii oblatio indubitanter iteretur..... cum plenum pietatis atque rationis sit, ut quoties Basilicam in qua “ agitur præsentia novæ plebis impleverit, toties sacrificium subsequens offeratur. “

Hinc remansisse consuetudinem bis vel ter celebrandi in aliquot solemnitatibus, puta S. Joannis Baptistæ, in Nativitate Domini, in natalitiis Apostolorum &c. non tantum in eadem Basilica eodemque altari, sed & ab eodem sacerdote, credit Paschasius Quenellus nota 4. ad hanc epistolam, qui & alias eruditas, more suo, adjungit reflexiones ad hanc Leonis epistolam.

De Missis privatis.

Canone 52. adducitur decretum sub nomine *Augustini*, *ut Missæ particulares, quæ per dies solemnes à sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut propter eas populus à publicis Missarum solemnibus, quæ hora tertia canonice fiunt, abstrahatur.*

Cum Augustini ætate Missæ illæ *privatæ* nondum invaluissent, recte notatur in margine, id haberi in *Capitulis Theodulphi* Episcopi Aurelianensis, Augustino pluribus sæculis posterioris.

An & quando sacerdoti liceat plus quam unam Missam in die celebrare?

Decretum relatum Canone 53. edicit sufficere sacerdoti unam Missam in die celebrare, adducta notanda & vulgo nota ratione: *Non modica res est, unam Missam facere, & valde felix est, qui unam digne celebrare potest.*

Videtur tamen permittere, ut *quidam pro defunctis unam faciant, & alteram de die, si necesse fuerit, hoc & una declarans, quod qui pro pecuniis aut adulationibus sæcularium una die præsumunt plures Missas facere, non evadent damnationem.*

Culpanda doctrinarum tenacitas, qua ergo sacerdotes binare.

Citatur hoc decretum sub nomine *Alexandri Secundi*: sed ubi id habeat hic Pontifex hactenus non inveni.

Hodie vix inveniuntur sacerdotes, qui propria auctoritate plures eadem die Missas quæstus causa celebrare attentarent, sed non pauci reperiuntur,

qui ex tenacitate & avaritia decimatorum ad id adiguntur, sive, uti hodie loquimur, dimanes cognoscuntur. Num hi decimatores damnationem evadent, ipsi viderint.

De canendo hymno Gloria in excelsis in Cœna Domini.

Tribus sequentibus Canonibus agitur de canendis hymnis, præsertim Angelica *Gloria in excelsis*, præcipiturque Canone 56. ut hic hymnus ab Episcopo *in Cœna Domini* inter Missarum solemnia dicatur: quod & hodie observatur, non tantum ab Episcopis, sed omnibus sacerdotibus celebrantibus. Refertur hic Canon sub nomine *Nicolai Papæ Rodulpho Archiepiscopo Bituricensi*; sed de eo dicit Antonius Augustinus *lib. 2. dial. 6. fontes inquirimus*, sunt ignoti, hactenus non inventos.

De ministris, qui Episcopo sacrificanti assistere, & de sacrificio participare debent.

Canone 59. & 60. agit de numero testium, scilicet Presbyterorum, aliorumque, qui Episcopo in sacrificio assistant, *custodientes eum à malevolis hominibus, & consensum ejus præbeant sacrificio: peracta autem consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus.*

Adscribitur *Anacleto epistola 1.* sed decretum una cum epistola suppositium esse norunt eruditi, neque ibidem præscripta ad *Anacleti* tempora posse referri: uti nec quod Canone 60. refertur sub nomine Lucii Papæ, & Canone 58. relatum *ex decretis Soteris Papæ.*

De Missa solitaria.

Similiter relatum Canone 61. quo decernitur, ut nullus Presbyterorum Missarum solemnia celebrare præsumat, *nisi duobus præsentibus sibique respondentibus ipse tertius habeatur*; falso attribui *Sotero Papæ*, vel ab aliis Anacleto, recte notavit Card. Bona *lib. 1. rerum liturg. c. 13. n. 6.* Nihil enim magis alienum (ait) à praxi & disciplina illius sæculi, quam *solitaria* Missæ celebratio: nec puto voluisse sanctos illos Pontifices edita lege abusum tollere, qui nonnisi post aliquot sæcula inter monachos irrepsit.

Prohibentur fideles egredi ante benedictionem sacerdotis.

Plures dein profert Canones Gratianus, quibus jubentur fideles ad Missarum solemnia accedentes, ad finem usque permanere, vel saltem ante *benedictionem sacerdotis* non egredi. Vide Card. Bona loco citato *lib. 2. cap. 16. num. 3.* plura ibidem de hac benedictione, qua forma, & in qua parte Missæ pronunciaretur, observans.

De oblatione in Missa facienda & de recitandis offerentium nominibus.

De oblatione à fidelibus inter Missarum solemnia facienda, agitur Canone 69. & de offerentium nominibus *recitandis Canone 73.* de quibus consule late & erudite tractantem Card. Bona in citato opere *lib. 2. cap. 8. & 9.*

De ritu, sursum corda.

De ritu quo præparantur corda fidelium à sacerdote proclamante, SURSUM CORDA, et dum populus respondet HABEMUS AD DOMINUM, *admoneatur, nihil se aliud, quam Dominum cogitare debere*, agitur Canone 70.

De novenario numero præfationis.

Extat Canone 71. decretum sub nomine Pelagii II. de novenario numero *præfationum*, verum illud huic Pontifici adscribi non posse, sed recentioris esse ætatis pluribus solidisque argumentis ostendit Bona loco citato *cap. 10. num. 3.* idipsum late probat Baluzius in notis ad hunc Canonem.

Olim quodlibet pene festum suam præfationem habebat.

Interim Romani Pontifices more suo secuti decretum Gratiani, è missali suo, quod *Romanum* dicitur, omnes præfationes, exceptis his novem in hoc Canone expressis sustulerunt: cum in antiquis sacramentariis singula pene festa, suam haberent præfationem, uti potest videri in sacramentario S. Gregorii per Hugonem Menardum notis illustrato.

In Missa orandum pro defunctis.

Denique Canone 72. ex Concilio Cabilonensi 12. refertur in omnibus Missarum solemnibus pro defunctorum spiritibus esse orandum.

DISTINCTIO SECUNDA.

In sacrificio panis, vinum & aqua solum offerenda sunt.

Distinctione secunda tractat Gratianus de sacramento Eucharistiæ. Primis Canonibus ostendit, in hoc sacramento tantum esse offerenda panem & vinum & aquam, atque hanc vino permiscendam: quod postremum probat potissimum auctoritate S. Cypriani Canone 2. & 3. quæ enim cum in rem profert Canone 1. ex Alexandro Papa & Canone 7. sub nomine Julii Papæ parum authentica esse norunt eruditi. Monent hic Correctores Romani multa hisce Canonibus esse addita: ut hic rursus pateat, hodie non haberi hoc opus Gratiani, prout ab eodem editum fuit.

Vetantur offerri uvæ.

De abusu offerendi uvas in sacrificio Missæ, de quo agitur Canone 6. consuli potest Canon 28. Synodi Trullanæ, quo abusus hic proscribitur.

De tempore dandi pacis in sacrificio.

Reprobatur Canone 9. ritus qui in quibusdam Ecclesiis involuerat, & mos quorundam dandi pacem ante confecta mysteria. De quo vide Card. Bona *lib. 2. rerum liturg. cap. 16. num. 6.* ubi multa tradit circa ritum, qui in variis Ecclesiis, variisque temporibus fuit circa impartitionem *pacis*.

Hodie solet in Missa solemni pax dari post confecta mysteria sive consecrationem ante communionem, conformiter ad hunc Canonem.

Sacerdos sacrificans debet communicare.

Sacerdotes sacrificantes, quoties celebrant, debere communicare probat Canone 11. auctoritate Concilii Toletani XII. & Canone 10. ex decretali suppositiua Callisti vel Anacleti Papæ, sed quæ de omnibus fidelibus Missæ assistantibus loqui videtur. De qua disciplina vide dicta in *Jure Ecclesiastico cap. 3. tit. 5. parte 2.*

Quandonam fideles ad communionem accedere debeant.

Adducit dein plures auctoritates, quibus ostendat, quoties fidelis populus ad communionem accedere debeat, sed plura è scriptis apocryphis, & auctoritatibus, sub quorum nomine allegantur, falso adscriptis, puta quod Canone 13. tribuit Augustino, Ipsius non esse monent Monachi Benedictini in monitione prævia ad librum *de Ecclesiasticis dogmatibus*, quem in appendicem tomi 6. operum Augustini relegarunt: pariter relatum Canone 14. *ex lib. de sacramentis cap. finali* perperam Ambrosio attribui pluribus persuasum est, & verba Canonis 15. apud Hilarium, cui adscribuntur, non inveniuntur, sed potius apud Augustinum, uti monent Correctores Romani.

Quæ Canone 16. & 17. Fabiano & Sotero attribuuntur, pseudo-Isidori esse hodie non ambigitur.

Interim ex decreto Synodi Agathensis in Canone 19. habemus quod saltem in aliquibus Ecclesiis esset disciplina sæculo quinto, quod fideles ut minus ter in anno, scilicet in Natali Domini, Pascha & Pentecoste communicare deberent, ut *qui non communicaverint, Catholici non credantur, nec inter Catholicos habeantur.*

Quin & hoc scitur, primis sæculis eam fuisse praxim, ut qui Missæ sacrificio assisterent, etiam sacramentaliter communicarent.

De abstinentia ab uxoribus ante communionem.

Quod Canone 21. de abstinentia aliquot dierum *à propria uxore* allegatur, id perperam Concilio Eliberitano assignari probat Ludovicus Mendoza *lib. 1. de Concil. Eliberit. cap. 6.* & Stephanus Baluzius in notis ad hunc Canonem 21. quanquam certum sit, quod Patres ad eam abstinentiam ante sacram communionem sæpius fideles hortati sint.

De divisione hostiæ in tres partes.

Refertur Canone 22. decretum sub nomine *Sergii Papæ*, sed quis sit, non dicitur. Notatur ad marginem: Glossa ordinaria in primam epistolam ad Corinthios, Magister sententiarum, aliique, qui sæculo 9. & sequentibus de officiis & ritibus Ecclesiasticis scripsere, apud quos saltem in substantia, hoc decretum reperitur: ex quo decreto habemus quod saltem tempore istorum scriptorum Hostia consecrata in *tres* partes divideretur, quarum una mitteretur in Calicem, altera consumeretur, tertia vero in altari usque ad finem Missæ remaneret; eaque communicantis sive infirmis (ait Micrologus *de Ecclesiast. observat. capit. 17.*) necessario dimittitur.

Quod autem fuerit, & etiamnum hodie sit, varius ritus fractionis sacræ Hostiæ, late exponit Card. Bona *lib. 2. rer. liturg. cap. 15. num. 4.*

Quod Canone 23. refertur exorbitans sub nomine *Clementis Papæ*, de abstinentia à *communibus* cibis servanda certo tempore ab iis, qui *residua* Corporis Domini, quæ in sacrario sunt, comedunt, esse apocryphum, nemo hodie dubitat, uti & omnes

omnes *Clementis I.* decretales; quarum sæpius Gratianus meminit, quarumque fragmenta passim in hoc opere occurrunt.

Occurrit rursus Canone 25. error sat familiaris Gratiano, ut nimirum verba S. Basilii attribuat octavæ Synodo, cujus erroris originem hactenus ignoro, quanquam errorem ipsum sæpius notarint Correctores Romani, nec tamen erroris occasionem indicarint.

Quæ pœnitentia imponenda illi, cujus negligentia aliquid de sanguine Domini ceciderit?

De pœnitentia ejus, cujus negligentia aliquid de *sanguine* Domini distillaverit in *terram*, vel super altare, relatum Canone 27. decretum *Pii Papæ* apocryphum agnoscitur ab omnibus: tametsi ejus mentio etiam fiat in Breviario Romano ad diem 11. Julii, quo hujus Pontificis festum recolitur.

Interim ex hac suppositicia decretali vitisimile evadit, tempore confictionis harum decretalium, id est, circa sæculum IX. adhuc in usu fuisse, ut fideles sub specie *vini* communicarent. Hinc enim facile contingebat, ut negligentia sacerdotis aliquid de *sanguine* in terram aut altare caderet.

Reprobatur abusus circa delationem Eucharistiæ ad infirmos per laicum.

Canone 28. desumptus ex Concilio Rhemensi sat indicat abusum aliquando fuisse, ut Eucharistia deferenda ad infirmos traderetur laico, aut etiam feminæ, qui & hic reprobatur; de quo vide Baluzium in notis ad Reginonem pag. 536. in fine. Insuper ex hoc decreto habemus, quod tempore hujus Synodi mulieres non permittebantur ingredi sanctuarium, neque ad altare accedere: dicit enim Canon: „ Quod quidam Presby„ teri in tantum parvipendant divina mysteria, „ ut laico vel feminæ sacrum Corpus Domini „ tradant ad deferendum infirmis: & quibus pro„ hibetur, ne sacrarium ingrediantur, nec ad al„ tare appropinquent, illis sancta sanctorum com„ mittuntur: quod quam sit horribile, quam„ que detestabile, omnium religiosorum animad„ vertit prudentia. Igitur interdicit per omnia „ Synodus, ne talis temeraria præsumptio ulte„ rius fiat, sed omnimode Presbyter per semet„ ipsum infirmum communicet: quod si aliter „ fecerit, gradus sui periculo subjacebit.

De arcendis laicis à sacrario tempore, quo sacra celebrantur.

Decretum Canone 30. de arcendis laicis à sacrario, dum sacra per sacerdotes celebrantur, falso attribui *Clementi Papæ* certum est, monentque Correctores Romani, extare in Synodo Eugenii II. immoque in Synodo Leonis IV. *cap.* 33. *& in* 7. *lib. cap.* 278.

Hoc decretum sæpius renovatum scitur, sed non sat observatum fuisse, nec hodie servari, signanter quoad mulieres, merito deploratur.

Liturgia Metropolitanæ Ecclesiæ servanda in comprovincialibus Ecclesiis.

Cavetur Canone 31. ex Synodo Gerundensi anni 517. ut ordo Missarum sicut in Metropolitana Ecclesia, ita servetur *in omnibus Provinciis*, sed potius in *omnibus comprovincialibus* Ecclesiis, ut legitur apud Burchardum & Ivonem, id est, omnibus Ecclesiis Metropolitanæ Ecclesiæ subjectis, quod coincidit cum eo, quod in ipsa Synodo legitur, *in omni provincia Tarraconensi*.

De veritate sacramenti Eucharistiæ, & præparatione ad illud requisita.

A Can. 38. usque ad Canonem 93. agit potissimum de veritate & substantia sacramenti Eucharistiæ, ostendens, in ea revera contineri Corpus & Sanguinem Christi sub speciebus panis & vini, & qua præparatione à fidelibus hoc sacramentum sit sumendum; nonnulla tamen hinc inde apochrypha, ac mutilata intermiscens: ut ad nonnullos notarunt Correctores Romani.

De reservanda Eucharistia pro infirmis.

Refertur Canone 93. decretum Concilii Wurmatiensis, quo præcipitur, ut Presbyter Eucharistiam semper habeat paratam, ut quando quis infirmatus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur.

Olim parvulis infirmis Eucharistia data fuit.

Observant Correctores Romani apud Burchardum & Ivonem post verbum, *infirmatus*, interponi hæc, *aut parvulus infirmus fuerit*, quemadmodum & apud Reginonem *lib.* 1. *cap.* 69. & in capitularibus *lib.* 1. *cap.* 155. legitur.

Neque contemnenda hæc posterior lectio, quia scitur, multis sæculis etiam *parvulis* mox à baptismate, nec non *infirmantibus*, sacram communionem datam fuisse; admodum verisimile est, Gratianum verba illa omisisse, eo quod mos distribuendi *parvulis* Eucharistiam sua ætate in Ecclesia saltem Latina exolevisset.

Pœnitentia Presbyteri non custodientis Eucharistiam.

De pœnitentia Presbyteri, qui non bene custodierit Eucharistiam, agitur Canone 94. sed sapit recentiorem ætatem.

Locus Cypriani male intellectus à Gratiano de Eucharistia.

Quod Canone 95. allegatur ex S. Cypriano in epistola ad *Eucratium* inepte à Gratiano ad Eucharistiam trahitur, ineptiusque ei appenditur hæc epigraphe: *Histrionibus sacra non communicantur mysteria*, manifestum enim est ex contextu epistolæ, nonnisi hic agi de repellendis histrionibus à communione Ecclesiæ, sive fidelium.

Id unum enim Eucratius quæsierat à Cypriano, num histrio in sua arte perseverans, *debeat nobiscum communicare: quod ego* (ait Cyprianus) *puto nec majestati divinæ, nec Evangelicæ disciplinæ congruere*.

Vel & decretum Concilii Carthaginensis de non neganda reconciliatione histrionibus conversis.

Similiter errorem incurrisse videtur Gratianus adducendo hic Canone 96. decretum Concilii Carthaginensis III. quo præcipitur, ut histrionibus & similibus conversis ad Dominum *gratia vel reconciliatio non negetur*. His enim verbis simplex *reconciliatio* significatur; nequaquam vero *sacra Eucharistia*, uti putasse Gratianum apparet, tum quod in quæstione de Eucharistia hoc decretum adducat, tum quod ei hoc summarium præmiserit: *Post conversionem non est deneganda gratia* COMMUNIONIS.

Non sunt eadem die in eodem altari celebrandæ duæ Missæ.

Deinde Can. 97. sub nomine Concilii *Urbici* refert decretum, quo interdicitur Presbytero Missam celebrare in altari, in quo *eadem* die *Episcopus* Missam cantavit.

Quod sit hoc Concilium Urbicum hactenus ignoratur, sed in margine notatur *Concilium Antissiodorense Canone* 10. hocque celebratum anno 578. legitur, in quo verba hujus decreti leguntur, sed præmissis verbis sequentibus: *Non licet super uno altario in una die duas Missas dicere*; ac tum immediate subjungitur decretum, cujus meminit Gratianus, ut appareat decretum fundatum esse super unitate sacrificii in uno altari servanda, sive quod eadem die non possent in eodem altari plura sacrificia offerri. Prout autem à Gratiano recitatur, videretur id singulare fuisse respectu Episcopi, qui in illo altari celebrasset.

DISTINCTIO TERTIA.

De diebus festis.

AGit Distinctione tertia Gratianus in primis de feriis, sive diebus festis, quibus populo feriandum est, seu ab operibus servilibus abstinendum.

Formula publicandi festa.

Profert hunc in finem Can. 1. decretum sub nomine Concilii Lugdunensis, quod potius sapit formulam quandam indicendi, seu publicandi festa per annum celebranda, quam alicujus Concilii decretum, uti notat Ludovicus Thomassinus in suo Tractatu Historico de celebratione festorum *lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 12. monetque hoc formulare apparere magis proprium *Ecclesiæ Romanæ*, quam aliis Ecclesiis, eo quod ibi memoria occurrat festorum *S. Silvestri*, & *S. Laurentii*, quæ pridem huic Ecclesiæ propria fuere.

Cujus sit instituere festa.

Generaliter dein ibi declaratur: *Et illæ festivitates, quas singuli Episcopi in suis Episcopatibus cum* POPULO *collaudaverint, indicendæ sunt*. Hæc eadem verba suæ decretali relatæ *in cap.* 5. *ii de feriis* inseruit Gregorius IX. Videri possunt, quæ de auctoritate Episcoporum instituendi dies festos, nec non approbatione magistratus seu principis, populum repræsentantis, annotavi in *Jure Eccles. part.* 2. *tit.* 17. *cap.* 1.

Reprobatur consuetudo saltandi diebus festis.

Citatur Canone 2. decretum Concilii Toletani III. quo reprobatur *consuetudo, qua populi per sanctorum solemnitates, cum deberent officia divina attendere*, SALTATIONIBUS *&* TURPIBUS *invigilabant* CANTICIS: *non solum sibi nocentes, sed & Religiosorum officiis perstrepentes*. De simili etiam vigente perniciosa ac sacrilega festorum dierum

tum profanatione plura notavi in *Jure Eccles. loco citato cap.* 5.

De ritibus jejuniorum, & varia hac in re disciplina.

Post hæc à Canone 3. usque ad Canonem 17. agit de ritibus jejuniorum. Variam fuisse hac in re Ecclesiarum & temporum exteriorem disciplinam, probant tum auctoritates hic adductæ (licet nonnullæ apocryphæ misceantur, puta Canone 14. decretum Melchiadis Papæ) tum auctores, qui de jejuniis ex professo scripsere, ac nominatim recentissime Ludovicus Thomassinus in suo Tractatu Gallice conscripto *de Jejuniis*.

De renovando Chrismate in Cœna Domini.

Sub nomine Fabiani Papæ extat Canone 18. decretum de renovando per singulos annos sacro Chrismate in Cœna Domini. Licet sciamus hoc decretum falso adscribi huic Pontifici Fabiano, non dubium tamen, quin decretum hoc apocryphum plurimum conduxerit, ut disciplina moderna de innuvando Chrismate in Cœna Domini stabiliretur, prout hodie in Ecclesia saltem Latina servatur.

De festo Inventionis S. Crucis.

Decretum sub nomine *Eusebii Papæ* Can. 19. de celebrando festo *Inventionis sanctæ Crucis* quinto nonas Maji, aperte apocryphum est; cum certum sit tempore hujus Pontificis, necdum hoc festum fuisse institutum.

De benedictione aquæ sale conspersa.

Neque majoris auctoritatis est decretum sub nomine Alexandri Papæ Canone 20. quo præcipitur, *aquam sale conspersam populis benedici, ut ea cuncti aspersi sanctificentur & purificentur*: scitur enim ritum hunc ætate hujus Pontificis esse recentiorem.

De celebrando Paschate die Dominico.

Agit Canone 21. & sequentibus de celebrando Paschate in die Dominico; ejusque indictione, sed duo priora decreta, unum *Pio Papæ*, & alterum *Victori Papæ* adscriptam certo sunt supposititia, quamvis sciamus tempore *Victoris Papæ* acrem fuisse de die celebrationis Paschæ disceptationem.

De utilitate imaginum, & vetita earum adoratione.

Post hæc Canone 27. refert fragmentum epistolæ S. Gregorii Severo Episcopo Massiliensi, in quo de cultu imaginum agitur; laudatque Episcopum, *quia eas adorari vetuisset*; reprehendit autem, *quod eas fregisset: aliud est enim* (ait) *picturam adorare, aliud per picturæ historiam, quid sit adorandum, addiscere; nam, quod legentibus præstat scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus: quia in ipsa etiam ignorantes vident, quid sequi debeant: in ipsa legunt, qui litteras nesciunt; unde & præcipue Gentibus pro lectione pictura est.*

Optandum esset, ut Episcopi & Pastores intra justos hos præscriptos limites cultum imaginum continere studerent.

Nam & Concilia usum imaginum probantia, hunc esse earum scopum significant, quorum decreta Canone 28. & 29. à Gratiano referuntur.

De fide mysterii SS. Trinitatis.

Denique Canone 30. plane extra ordinem recitat Gratianus verba S. Augustini, quibus exponit quid de mysterio sanctissimæ Trinitatis fide credendum sit, de quo ex professo agit hic S. Doctor in libris de Trinitate.

DISTINCTIO QUARTA.

Tractat *Distinctione quarta* suse Gratianus de sacramento Baptismi.

De necessitate Baptismi, ejusque effectu.

Prima quidem *parte* de necessitate Baptismi, ejusque effectu, qui est purgatio hominis à peccato originali, allatis eam in rem pluribus auctoritatibus, signanter ex S. Augustino, ad quas merito notandæ reflexiones Correctorum Romanorum.

De tempore conferendi solemniter Baptismi.

Secunda distinctionis *parte*, quæ incipit à Canone 11. præcipue tractat de tempore, quo solemnis Baptismus conferendus sit, atque duo esse tempora, scilicet Paschæ & Pentecostes, probat ex S. Leone; de qua disciplina latius egi *in Jure Eccles. part.* 2. *tit.* 2. *cap.* 2.

De ministro Baptismi.

Parte tertia incipiente à Canone 19. agit de ministro hujus sacramenti, multaque adducit, signanter ex Augustini scriptis contra Donatistas; de quo articulo late egi *in Jure Eccles. loco citato cap.* 3. atque nonnulla circa Canones à Gratiano hic adductos observavi.

Quærit dein *parte quarta*; „an approbetur Baptisma, quod à non baptizato præstatur; hunc in finem adducit Can. 31. verba Augustini, quibus apparet, Augustinum propendisse ad validitatem hujus Baptismi; quamvis ex integro contextu, (quem mutilavit Gratianus) evidens sit; in hac quæstione Augustinum hæsisse dubium; neque positive aliquid voluisse resolvere: „ Nobis (ait) tutum est, in ea non progredi aliqua „ temeritate sententiæ, quæ nullo in Catholico „ regionali Concilio cœpta, nullo plenario ter„ minata sunt, id autem fiducia securæ vocis „ asserere, quod in gubernatione Domini Dei „ nostri, & Salvatoris Jesu Christi *universalis* „ Ecclesiæ consensione roboratum est. „ Hæc ille *lib.* 7. *de Baptismo contra Donatistas cap.* 53. ubi merito in margine apposuere eruditi revisores: *Augustini in definiendo modestia.*

An valide à non baptizato Baptismus confertur?

In ea quæstione dubius hæsit Augustinus.

Utinam in hac modestia imitatores multos haberet Augustinus: non tam multæ à multis fabricarentur imaginariæ hæreses, aut novi cuderentur fidei nostræ articuli.

De valore Baptismi ab hæreticis collati.

Nonnulla post hæc circa Baptismum ejusque virtutem & valorem, admodum confuse inserit Gratianus; hoc inter alia ex Augustini scriptis contra Donatistas ostendens, Baptismum etiam ab *hæreticis & schismaticis*, sed tamen *baptizatis*, collatum, esse validum, modo in nomine *sanctissimæ Trinitatis* rite conferatur.

Insuper ostendit Christum Baptisma conferre, sive virtute Christi Baptismum conferri, sive boni sive mali baptizent; neque malitiam ministri sanctitati Baptismi officere.

Baptismus sanguinis & flaminis supplet vicem Baptismi aquæ.

De his omnibus plene agit usque ad Canonem 53. intermiscens tamen Can. 34. ex Augustino, quod effusio sanguinis, nec non conversio cordis cum desiderio Baptismi suppleant Baptismum aquæ: atque hinc triplex species Baptismi recepta, scilicet, aquæ, & sanguinis & flaminis.

De exorcismis super Catechumenos.

A Canone 53. agit de exorcismis & exsufflationibus, quæ super Catechumenos ante Baptismum fiebant. Plura hanc in rem allegat, ac notandus specialiter Canon 73. ubi ex Augustino exponitur quid significent mysteria, quæ in fonte Baptismatis celebrantur.

De examine Catechumenorum.

Post hæc de examine ac instructione aliisque nonnullis ritibus circa Catechumenos sive baptizandos fieri solitis; de quibus egi in *Jure Eccles. part.* 2. *tit.* 2. *cap.* 3.

De Baptismo parvulorum & infirmorum.

Agit Canone 74. 76. & 77. de Baptismo parvulorum, & qualiter eis aliena professio prodesse queat, & Can. 75. agitur de Baptismo ægrotantium, qui pro se respondere non possunt, referturque eam in rem decretum Concilii Carthaginensis, pro cujus intellectu merito consuli poterit Albaspinæus ad dictum Canonem, ubi monet hic non agi de iis qui erant in Catechomenatu jam ante morbum constituti, sed de Gentilibus in gentilitate existentibus, qui tamen in ægritudine constituti Baptismum expetierant.

Ritus unius vel trinæ immersionis in Baptismo est tantum disciplina.

Dein nonnullis Canonibus agitur de *una* vel *trina* baptizandi immersione; de quo ritu actum in *Jure Eccles. loco citato cap.* 1. relatis auctoritatibus à Gratiano recitatis: ex quibus apparet, ritum quidem *tertio immergendi* esse antiquum, non tamen institutionis divinæ, aut ad integritatem Baptismi spectare, sed duntaxat esse externæ disciplinæ mutationi subjectæ, prout & revera *trina* immersione abrogata, unicam adhiberi non tantum permissum, quin & præceptum fuisse constat ex Concilio Toletano IV. Canone 6. ubi & ratio hujus præcepti & mutationis additur; hujusque mutationis rationem ex citato Concilio Toletano allegavi ibidem.

De unctione baptizandi, & veste candida.

Tractat Canone 87. & sequentibus de *unctione* baptizandi, & quare baptizato imponatur vestis *candida*; de quibus consule similiter dictum *cap.* 3. *in Jure Eccles.*

De abrenuntiatione à Catechumeno facienda.

De renunciatione *diabolo* & operibus ejus à Catechumeno ante Baptismum facienda, & qualiter tempore sui Catechumenatus vivere debeat, agitur Canone 95. & sequentibus; de quibus pariter actum *dicto cap.* 3.

Inci-

De patrinis eorumque obligatione. Incipit Can. 100. agere de patrinis seu susceptoribus in Baptismo adhibendis, eorumque conditione & obligatione, quæ fusius exposita fuit in *Jure Eccles. part.* 2. *tit.* 2. *cap.* 4. annotatis quoque nonnullis apocryphis scriptis, quorum auctoritate hic usus est Gratianus.

An & quando rebaptizatio sit vetita. De vetita rebaptizatione ejusque pœna, & quando in dubio rebaptizandi sint; tractat Canone 107. & sequentibus. De qua re in *Jure Eccles. part.* 2. *tit.* 2 *cap.* 2. ostensumque ibi est, formulam baptizandi sub conditione dubie baptizatos olim usitatam non fuisse.

De Chrismate, quo inungendi baptizati. Post hæc Canone 119. & sequentibus tractat de Chrismate, & an Presbyteris liceat baptizatos Chrismate inungere, & per quem Chrisma conficiendum & distribuendum sit; de quibus videri possunt dicta in *Jure Eccles. part.* 2. *tit.* 2. *cap.* 3. *num.* 45. & 46. *item tit.* 1. *cap.* 3. ubi & notatum nonnullos Canones apocryphos aut mutilatos à Gratiano in hac materia adductos.

De dilatione Baptismi. Agit Can. 128. verbis S. Chrysostomi contra eos, qui ad mortem usque Baptismum differebant, ut liberius peccarent: *Multos novi*, ait, *qui hoc passi sunt, qui spe Baptismatis multa peccabant, circa diem autem* MORTIS *discesserunt vacui. Deus enim propter hoc Baptisma tribuit, ut solvat peccata, non ut addat.*

De omnimoda necessitate Baptismi respectu parvulorum. Sequentibus Canonibus rursus agit, adducta auctoritate Augustini, de Baptismo parvulorum; & quare etiam de baptizato nati, debeant baptizari; quodque præter Baptisma Christi parvulis nulla salus promittatur, *quia infantes si per sacramentum, quod ad hoc divinitus est institutum, in credentium numerum non transeant, profecto in tenebris manent*, ait Canone 142. ex Augustino.

De effectu Baptismi. Ac tandem tractat de effectu Baptismi, præsertim quoad remissionem peccati *originalis*: hocque peccatum non tantum quoad *pœnam*, sed etiam quoad *culpam* transire in infantes docet auctoritate Canonum Concilii Milevitani, quibus & docetur contra Pelagianos quid Christi gratia in nobis operetur; de quibus etiam consule Tractatum Historico Canonicum *part.* 2. §. 10. *ad Canon.* 109. & sequentes codicis Africani, ubi hi Canones repræsentantur, quamvis non sint revera Concilii *Milevitani*, cui eos attribuit Gratianus, sed Concilii *Carthaginensis* habiti Kalendis Maji 418.

DISTINCTIO QUINTA.

De dignitate, ministro & effectu sacramenti Confirmationis. Tractat distinctione quinta de sacramento Confirmationis, prolatis Can. 1. 2. 3. & 4. fragmentis ex falsis decretalibus primorum Pontificum, in quibus plura admodum notanda de effectu & dignitate hujus sacramenti occurrunt, atque præcipue urgetur, hoc sacramentum jampridem per Apostolos fuisse administratum, neque hodie non nisi per Episcopos eorum successores administrari posse. atque in illo dari plenitudinem Spiritus Sancti.

Duplex Chrismatio, altera per sacerdotem, altera per Episcopum. Referuntur Canone 5. verba Rabani Mauri *ex lib.* 1. *de instit. Cleric.* in hoc autem Canone fit mentio duplicis Confirmationis: *Signatur enim baptizatus*, ait, *cum* CHRISMATE *per* SACERDOTEM *in capitis* SUMMITATE; *per* EPISCOPUM *vero* IN FRONTE, *ut in priore unctione significetur Spiritus Sancti super ipsum descensio ad habitationem Deo consecrandam: in secunda quoque, ut ejusdem Spiritus Sancti septiformis gratia cum omni* PLENITUDINE *sanctitatis & scientiæ, & virtutis venire in hominem declaratur.*

Duplex illa chrismatio est recentioris disciplinæ. Duplicem hanc Chrismationem recentioris esse disciplinæ, prioremque, scilicet sacerdotalem, demum invaluisse, postquam recens baptizati, mox à collato Baptismo, desierunt per Episcopum in fronte chrismari seu confirmari, notavi in *Jure Eccles. part.* 2. *tit.* 2. *cap.* 4. *num.* 45.

Extat Can. 6. decretum sub nomine Concilii Aurelianensis *cap.* 3. sed hactenus inter decreta ullius Concilii Aurelianensis non reperi.

De jejunio & confessione ante Confirmationem. Interim in hoc decreto inter cetera decernitur, *ut* JEJUNI *ad Confirmationem veniant, perfectæ ætatis, ut moneantur* CONFESSIONEM *facere prius, ut mundi donum Sancti Spiritus valeant accipere.* Hæc sane recentiorem sapiunt disciplinam.

De tempore celebrandi Confirmationem. Ex Concilio Meldensi decernitur Can. 7. quod adinstar Baptismatis Confirmationem celebrari conveniat *duobus temporibus*, Paschæ videlicet & Pentecostes: quod decretum respicere videtur ad pristinam & pluribus sæculis continuatam disciplinam confirmandi recenter baptizatos, sive duo sacramenta combinandi.

De non reiteranda Confirmatione. Deinde probat Canone 8. & 9. Confirmationem non reiterandam.

Crucis signaculo sacramenta perficiuntur. Citatur Canone 10. decretum sub nomine Stephani Papæ V. quo declaratur, omnia sacramenta Crucis signaculo perfici: sed fons ejus non invenitur.

Profert & extra ordinem Can. 12. sub nomine Concilii Carthaginensis IV. *Omni die exorcistæ energumenis manus imponant; energumeni vero pavimenta domorum Dei verrant, quibus assidentibus in domo Dei victus quotidianus per exorcistas opportuno tempore ministretur.*

Hæc in tres Canones distincta hodie in Concilio Carthaginensi IV. leguntur; verisimiliter à Gratiano in unum conflata in aliquo Pontificali libro reperta fuerunt, uti supra notavimus.

De ordine officiorum. De ordine officiorum agit Can. 13. 14. & 15. & quidem Can. 15. sub nomine Gregorii VII. ordinatur numerus psalmorum ad nocturnos secundum distinctionem officii, & dierum, prout hodie ritu Romano recitatur. Verisimile est conformiter ad hoc decretum, numerum & ordinem hunc fuisse ordinatum & hactenus conservatum in Ecclesiis, quæ usum Breviarii Romani receperunt, neque antiquius eum institutum reperimus.

De Quadragesima, & diebus jejuniorum, eorumque utilitate. Agit Canone 16. & sequentibus de observatione Quadragesimæ, & diebus jejuniorum, ac præsertim de jejunii utilitate & effectu: atque Canone 25. ex Augustino ait: *Jejunium autem* MAGNUM *&* GENERALE *est abstinere ab iniquitatibus & illicitis voluptatibus sæculi, quod est perfectum jejunium.*

Intermiscet & nonnulla de monachorum specialibus jejuniis & exercitiis, ac signanter Canone 33. ex S. Hieronymo ad *Rusticum* monachum.

De vita Canonicorum in communi. Et Canone 34. aliqua habet de vita Canonicorum sub Prælati obedientia in communi viventium.

Sub nomine Concilii Nannetensis refertur Canone 35. decretum contra nonnullos abusus Presbyterorum, dum ad collectas, seu convivia conveniebant; de quibus vide notas Baluzii ad hunc Canonem, & latius in notis ad Reginon. pag. 564.

De pigmentis mulierum. Canone 38. verbis Augustini agit contra mulieres faciem suam pigmentis fucantes, dicens: *Fucare pigmentis, quo vel rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia est.*

Fides de Spiritu Sancto. Denique distinctionem hanc claudit duobus Canonibus, quibus exponit fidem Ecclesiæ nostræ de Spiritu Sancto, ejusque processione à Patre Filioque.

FINIS PARTIS V.

INDEX

INDEX RERUM,

QUÆ IN BREVI AD GRATIANUM

Commentario continentur.

A

B

C

D

E

Episco-

K

L

M

non

N

O

Or-

P

R

Re-

S

T

V

A P-

APPROBATION.

J'Ai lu par l'ordre de Monseigneur le Garde des Sceaux, un Manuscrit intitulé ; *Brevis Commentarius ad Decretum Gratiani*, qui m'à paru propre à repandre de nouvelles lumieres sur un Ouvrage deja commenté par plusieurs Sçavans. A Paris ce premier jour de Juillet 1728.

Signé, TERRASSON.

FINIS.